بە جوانترین شێوە لەگەڵ خاوەن نامەكاندا موجادەلە بكەن:

دوای گفت و گۆو وتوێژێكی زۆر لەگەڵ هاوبەش دانەرەكاندا، دێتەسەر باسی ئەوانە كە بڕوایان بەخوا هەیەو خاوەن كتێبن، بەڵام گومانیان لەپەیامبەرێتی موحەممەدا ﷺ هەیە، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[46] ولا تجادلوا أهل الكتاب إلا بالتی هی أحسن﴾ ئێوە لەگەڵ خاوەن نامەكاندا -جوولەكەوگاور- دەمەقاڵێ ومشت ومڕ مەكەن، بەتایبەتی ئەوانەیان دڵیان پێوەیە باوەڕ بێنن، مەگەر بەجوانترین شێوەو شێواز، واتە: زۆربەنەرمیی ولەسەر خۆ بەڵگەو دەلیلیان بۆبێننەوە ﴿إلا الذین ظلموا منهم﴾ ئەوانەیان نەبێ ستەمیان كر بەسەركێشی وعینادی، ئەوە ئێوەش دەتوانن بەتوندو تیژیی وسەختگیرانە رەفتاریان لەگەڵ بكەن ﴿وقولوا آمنا بالذی أنزل إلینا وأنزل إلیكم﴾ وە هەركاتێكیش باسینامەی ئاسمانیان كرد، ئێوە پێیان بڵێن: بڕوامان هەیە بەوقورئانەی كە بۆمان نێردراوە،وەبەو (تەورات) و(ئینجیل)ش بۆ ئێوە نێرراوە، واتە: نەبەدرۆیان بخەنەوەو، نە تەسدیقیشیان بكەن، ﴿وآلهنا وإلهكم واحد ونحن له مسلمون﴾ خوای ئێمەو، خوای ئێوە تەنها هەر یەكێكە و، ئێمەش بەتەنیا فەرمانبەردارو ملكەچی ئەو زاتەین، هەر ئەمەش بووكاتێ كە(تەورات)یان دەخوێندەوەو بە زمانی موسڵمانەكان تەفسیریان دەكرد، پێغەمبەر ﷺ دەیفەرموو: ((لاتصدقوا أهل الكتاب ولا تكذبوهم، وقولوا آمنابالله وما أنزل إلینا وما أنزل إلیكم، وإلهكم وإلهنا واحد، ونحن له مسلمون)) بوخاریی. ﴿[47] وكذلك انزلنا إلیك الكتاب﴾ جاهەر چۆنی- لەپێش تۆوە - كتێب و نامەمان دابەزاند، هەر ئاوایش ئەم كتێبەمان بۆ تۆ دابەزاند, واتە: ناردنی قورئان بۆ تۆ شتێكی نامۆنیە ﴿فالذین آتیناهم الكتاب یؤمنون به﴾ جا هەندێك لەوانە كەبەرلەم قورئانە نامەی ئاسمانیان پێدراون وەك (عەبدوڵڵای كوڕی سەللام) بڕوای پێدێنن و موسڵمان دەبن ﴿ومن هؤلاء من یؤمن به﴾ وەلەوانەیش (مەككەییەكان) هەیانە بڕوای پێدێنێ وموسوڵمان دەبێ ﴿وما یجحد بآیاتنا إلا الكافرون﴾ وە جگە لە كافران, كەسی ترنیە نكوڵی ئایەتەكانمان بكات

بەرلە هاتنی قورئان، تۆ نە دە تخوێندو نە دەتنووسی:

﴿[48] وما كنت تتلوا من قبله من كتاب﴾ هەرگیز لەپێش ناردنی ئەم قورئانەدا تۆ هیچ كتێبێكت نەخوێندۆتەوە ﴿ولا تخطه بیمینك﴾ و بەدەستی خۆیشت هیچ نامەو كتێبێكت نەنووسیوە ﴿إذا لارتاب المبطلون﴾ ئەگەر خوێندەوار بوویتایە ئەودەمە ناهەق بێژەكان دەكەوتنە گومانەوە لە خۆت و لە قورئان واتە: ئەگەر خوێندەوار بوویتایە جێگەی قسەیان هەبوو، بەڵام ئێستا جێگەی هیچ قسەیەكیان نیە، چونكە چاكچاك ئەتناسن كە تۆ خوێندەوار نیت ونازانی بخوێنی و بنووسیت.﴿[49] بل هو آیات بینات فی صدور الذین أوتوا العلم﴾ بەڵكو

الجزء الحادي والعشرون — سورة العنكبوت

۞ وَلَا تُجَٰدِلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ إِلَّا ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنۡهُمۡۖ وَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱلَّذِيٓ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَأُنزِلَ إِلَيۡكُمۡ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمۡ وَٰحِدٞ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ (٤٦) وَكَذَٰلِكَ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَۚ فَٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ يُؤۡمِنُونَ بِهِۦۖ وَمِنۡ هَٰٓؤُلَآءِ مَن يُؤۡمِنُ بِهِۦۚ وَمَا يَجۡحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلۡكَٰفِرُونَ (٤٧) وَمَا كُنتَ تَتۡلُواْ مِن قَبۡلِهِۦ مِن كِتَٰبٖ وَلَا تَخُطُّهُۥ بِيَمِينِكَۖ إِذٗا لَّٱرۡتَابَ ٱلۡمُبۡطِلُونَ (٤٨) بَلۡ هُوَ ءَايَٰتُۢ بَيِّنَٰتٞ فِي صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَۚ وَمَا يَجۡحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ (٤٩) وَقَالُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ ءَايَٰتٞ مِّن رَّبِّهِۦۖ قُلۡ إِنَّمَا ٱلۡأٓيَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٞ مُّبِينٌ (٥٠) أَوَلَمۡ يَكۡفِهِمۡ أَنَّآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ يُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحۡمَةٗ وَذِكۡرَىٰ لِقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ (٥١) قُلۡ كَفَىٰ بِٱللَّهِ بَيۡنِي وَبَيۡنَكُمۡ شَهِيدٗاۖ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۗ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلۡبَٰطِلِ وَكَفَرُواْ بِٱللَّهِ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ (٥٢)

٤٠٢ — وَيَسۡتَعۡجِلُونَكَ

ئەوقورئانە چەن ئایەتێکی روون وئاشکراو پارێزراوە لەسینگ ودڵی ئەوکەسانەدا زانیاریان پێدراوە وەرگرتنی ﴿وما یجحد بآیاتنا إلا الظالمون﴾ وە ستەمکاران نەبێت، کەسیکیٚ‌تر نکولی لە ئایەتەکانی ئیمە نییە.

موشریکان بیٚ لە قورئان، بەڵگەی تریان دەویٚ:

دیارە ملهووڕەکانی قورەیش قورئانی پیرۆز بەبەڵگە دانانێن بۆ راستی پێغەمبەر ﷺ, بۆیە: ﴿٥٠ وقالوا لولا انزل علیه آیات من ربه﴾ وتیان: جا بۆراستیی خۆی. بۆ لەلایەن پەوەردگاریەوە چەند بەڵگەیەکی بۆ دانەبەزێنرا وەکو وشترەکەی (صالح)، داردەستەکەی (مووسا)..؟ ﴿قل إنما الآیات عندالله﴾ تۆش پێیان بڵیٚ: هەموو بەڵگەو نیشانەکان هەرلایخوان وبەدەستی ئەون، من هیچ شتێکم بەدەست نیە ﴿وإنما انا نذیر مبین﴾ ومن هەر بیدارکەرەوەو ترسێنەرێکی ئاشکرام ﴿أولم یکفهم انا انزلنا علیك الکتاب یتلی علیهم﴾ مەگەر ئەوانە داوای بەڵگە ئەکەن، ئەوەیان بەس نیە کە ئیمە قورئانمان بۆ ناردویت و بەسەریاندا ئەخوینرێتەوە؟ تابیکەنە بەڵگە بۆ ڕاستی تۆ؟ ﴿إن فی ذلك لرحمة وذکری لقوم یؤمنون﴾ بەراستیی لەوقورئانەدا بەزەیی و ئامۆژگاری هەیە, بۆ هەر قەوم وهۆزی,بیانەویٚ باوەڕ بێنن. جادوای بڕوا نەهێنان پێیدەفەرمویٚ: ﴿٥٢ قل کفی بالله بینی وبینکم شهیدا﴾ کە پێیان بڵیٚ: خوا بەسە شایەت بێت لەنیوان ئێمەو ئێوەدا لە سەر پێغەمبەرایەتیم ﴿یعلم مافی السموات والأرض﴾ ئەو خوایە کە دەزانیٚ چی لە ئاسمانەکان وزەویدایە ﴿والذین آمنوا بالباطل وکفروا بالله﴾ وئەوانەش بڕوایان بەناهەق (پەرسراوی تر) هەیە حاشایان لەخوا کرد! ﴿أولئك هم الخاسرون﴾ ئەوانەن -لەدونیاو لەقیامەتدا- زیانیان لەخۆداوە. ﴿٥٣ ویستعجلونك بالعذاب﴾ ئەو بیٚباوەڕانە پەلەی هاتنی سزات لیٚ دەکەن! ﴿و لولا أجل مسمی لجاءهم العذاب﴾ ئەگەر ماوەی دیاریکراومان بریار نەدابا بۆ سزادانیان ئەوا سزاکەیان بۆ دەهات ﴿و لیأتینهم بغتة وهم لا یشعرون﴾ بیگومانبە ئەو سزاو تۆڵەیە هەر کتوپڕ بۆیان دیٚ و بەخۆیشیان نازانن ﴿٥٤ یستعجلونك بالعذاب﴾ ئەوانە هەر پەلەیانەو بە لەز داوای سزات لیٚ ئەکەن! ﴿وإن جهنم لمحیطة بالکافرین﴾ خۆ ئەوانە پەلە بکەن، یا نەیکەن دۆزەخ دەوری کافران دەدا ﴿٥٥ یوم یغشاهم العذاب من فوقهم ومن تحت ارجلهم﴾ رۆژی سزاکە دایان دەگرێت لەبانی سەریانەوەو، لەژیر پێیانەوەو ولە هەموو لایەکەوە ﴿ویقول ذوقوا ما کنتم تعملون﴾ خوا پێیان ئەفەرمویٚ: دە بچێژن ئاکام و پاداشی ئەو کردەوانەی دەتان کردن.

الجزء الحادي والعشرون — سورة العنكبوت

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّن مِّن دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَّزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِن بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

٤٠٣

کۆچ بکەن و، لەڕۆزیی مەترسن:

﴿٥٦ یا عبادی الذین آمنوا إن أرضی واسعة﴾ ئەو بەندانەم بڕواتان هێناوە بەڕاستی زەویی من پان و فروانە، ئەگەر لە (مەککە)ئەزیەت دەکرێن، دەسا کۆچ بکەن و بچنە (مەدینە) وە یان بۆ هەرجێگایەکی تر، ئیتر بۆهەر لەمەککە دانیشتوون و قبووڵی ئەو گش ئازارو بێزارە دەکەن؟ ﴿فإیای فاعبدون﴾ سا ئەگەر نەتاندەتوانی لە جێگەی بە ئازادانە پەرەستش بکەن بگوێزنەوە بۆ جێگەیەکی تر سا هەر لەوێ پەرەستشی من بکەن بۆیە موسڵمانەکانی مەککەش -کاتێ بەنیان توند کرایەوە لەلای قورەیشەوە- بەرەو دەڤەری (حەبەشە) ناوی خوایان لێهێناو باریانکرد ﴿٥٧ کل نفس ذائقة الموت﴾ خۆ هەموو خاوەن گیانێك چێژەری مەرگە، واتە: هەمووتان مەرگ دەچێژن ﴿ثم إلینا ترجعون﴾ پاشانیش بۆلای ئێمە دەگێردرێنەوە، جا ئیتر بۆ کۆچ ناکەن؟ ﴿٥٨ و الذین آمنوا و عملوا الصالحات﴾ ئەوانەی وا بڕوایان هێناوەو، کارە چاکەکانیان کردووە ﴿لنبوأنهم من الجنة غرفا﴾ بێگومان لەچەند کۆشك و تەلارو جێگایەکی زۆربەرزو بڵوندی بەهەشتدا نیشتەجێیان ئەکەین ﴿تجری من تحتها الأنهار خالدین فیها﴾ چەندان جۆگەو ڕووبارو تاڤگە بەژێر دارو درەختەکانیدا دێن و دەچن و بەهەتا هەتاییش تێیدان ﴿نعم أجر العاملین﴾ پاداشی کردەوەکەران و کۆششکاران، ئەوانە وا بۆ خوا کار دەکەن چەندە چاکە! ﴿٥٩ الذین صبروا وعلی ربهم یتوکلون﴾ ئەوانەی کەهەمیشە ئارامیان دەگرت وپشتیان تەنیا هەربە پەروەردگاریان دەبەست، لەهەموو ئیش و کارێکا ﴿٦٠ و کأین من دابة لا تحمل رزقها﴾ ئێوە جیهاد بکەن ئەی موسڵمانان! هەرگیز لەهەژاریی و گیرو گرفتی رۆزیی مەترسن، چون خزۆك وجوڵندەیەکی زۆر هەن، هیچیان ڕسق و ڕۆزییان نەداوە بەکۆڵی خۆیاندا، کەچی ﴿الله یرزقها وإیاکم﴾ هەر خوا ڕزق و ڕۆزی، ئەوانیش و ئێوەش ئەدا، دەستە بەری ڕۆزی هەموانە، جاکەواتە هەرکات کۆچتان کردو، جیهاد هاتە پێش لە ژیان مەترسن ﴿وهو السمیع العلیم﴾ ئەویشە ژنەوای زانا، واتە: ژنەوا بۆ هەموو شتێك و ئەم بەهەموو شتێك و ناختان.

خوا یەکەو نابێ بە دوو:

﴿٦١ ولئن سألتهم من خلق السماوات والأرض وسخر الشمس والقمر﴾ ئەگەر لەو بێ باوەڕانە بپرسیت: کێ ئاسمانەکان و زەویی دروستکردووە و، خۆرو مانگی رامکردەووە" ئابەو شێوەیە بە ئاسانی بێن و بچن ﴿لیقولن الله﴾ بێ سێ و دوو دەڵێن: هەر خوایە ئەوکارانەی کردووە ﴿فأنی یؤفکون﴾ دەسا ئیتر چۆن لە یەك خوا پەرستیی لادەدرێن و بەرەو بتپەرستی ئەبرێن! ﴿٦٢ الله یبسط الرزق لمن یشاء من عباده و یقدر له﴾ هەر خوایە ڕزق و ڕۆزی فرە دەبەخشێ بۆ هەر کەسێك کە خۆی بییەوێ لەبەندەکانی، وە یان کەمی دەکاتەوە بۆی ﴿إن الله بکل شئ علیم﴾ بەڕاستی خوا بەهەموو شتێ زانایە ﴿ولئن سألتهم من نزل من السماء ماء﴾ ئەگەر لێیشت پرسیبان: کێ لە ئاسمانەوە بارانی باراند ﴿فأحیا به الأرض بعد موتها﴾ و زەویی لەپاش مردنی پێ بووژاندەوە ﴿لیقولن الله﴾ دیسان هەر بێ سێ ودوو لە وەڵامدا ئەڵێن: هەرخوایە ئەو کارە دەکا! ﴿قل الحمد لله بل اکثرهم لأیعقلون﴾ دەسا تۆش بڵێ: سوپاس هەر بۆ ئەو خوایە، کەئێوە دان بەتواناییدا دەنێن، بەڵام زۆربەیان تێناگەن و، دەکەونە چ (تناقض)ێکەوە، ژیرییان ناخەنەکار ﴿٦٤ وما هذه الحیاة الدنیا إلا لهو ولعب﴾ بێگومان ژیانی ئەم دنیایە جگە لەسەر گەرمیی و گاڵتەوگەپ شتێکیتر نیە، بۆیە دەبێ ئەوەندە هەوڵی بۆ نەدرێت! ﴿وإن الدار الآخرة لهی الحیوان﴾ چونکە بێگومانە هەرماڵی قیامەت و ژیانی ئەوێ زیندەگیی وژیانە ﴿لوکانوا یعلمون﴾ ئەگەر ئەو خەڵکە بیانزانیبا ئاوایە، ژیانی دنیایان هەڵ نەدەبژارد بەسەر ئاخیرەتدا ﴿٦٥ فإذا رکبوا فی الفلك دعوا الله مخلصین له الدین فلما

نجاهم إلى البر إذاهم يشركون﴾ لەکاتی خۆشیی و ئاسایشدا دەبینی ئەو خەڵکەیە بێ باوەڕن و نکوڵیی قیامەت دەکەن، کەچی کاتێ سواری کەشتی ئەبن و ترسی نقوم بوونیان لێ دەنیشێت زۆر بەکوڵ سەر دائەنێن و ملکەچیی و یەکلابوونەوەی خۆیان بۆ خوا دەرئەبڕن و تەنها لەو داوا ئەکەن و، باسی بتەکان نامێنێ، بەڵام کاتێ ڕزگاریان دەکاو دەگەنە وشکانیی، دووبارە دەچنەوە سەر بیرە پووچەڵەکەی خۆیان و بەهەمان جۆر شەریك و هاوەڵ بۆ خوا دادەنێن. لە سوورەتی (١٧/٦٧-٦٩)، وە لە هەندێ سوورەتی تریشدا هەر ئەوماناو مەبەستەیە هاتووە. ﴿[٦٦] ليكفروا بما آتيناهم وليتمتعوا﴾ دەبا ئەوانە هەر نکووڵی ئەو نیعمەتانەمان بکەن پێمان بەخشیون, دەبا چەند ڕۆژێکی کەم لەم ژیانە لەزەت و خۆشی ببەن ﴿فسوف يعلمون﴾ جا لە ئاییندەدا ئەزانن ئەنجامی بێ باوەڕیی و هاوبەشدانان بۆ خوا بەکوێ ئەگات؟.

وَمَا هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ ۚ وَإِنَّ ٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ لَهِىَ ٱلْحَيَوَانُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَإِذَا رَكِبُوا۟ فِى ٱلْفُلْكِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا۟ بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا۟ ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا ءَامِنًا وَيُتَخَطَّفُ ٱلنَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۚ أَفَبِٱلْبَٰطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ ٱللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِٱلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُۥٓ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٨﴾ وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُوا۟ فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

سُورَةُ ٱلرُّومِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ ٱلرُّومُ ﴿٢﴾ فِىٓ أَدْنَى ٱلْأَرْضِ وَهُم مِّنۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فِى بِضْعِ سِنِينَ ۗ لِلَّهِ ٱلْأَمْرُ مِن قَبْلُ وَمِنۢ بَعْدُ ۚ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ ٱللَّهِ ۚ يَنصُرُ مَن يَشَآءُ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥﴾

٤٠٤

دەبێ لە هێمنی مەککە پەند بگرن:

﴿[٦٧] أولم يروا أنا جعلنا حرما آمنا﴾ ئاخۆ ئەوانە نابینن ئێمە مەککەمان کردۆتە قەدەغەو جێگایەکی ئارام و ئاسایش؟ نابینن پیاوکوشتن و دزیی ودرۆزنی تێدا یاساغە ﴿ويتخطف الناس من حولهم﴾ وە لە دەوری ئەواندا, واتە: لەدەرەوەی (حەرەم) دا خەڵك ئەفڕێندرێ و تالآن دەکرێ؟. بۆئەم مانایە سەیری سوورەتی (٢٨/٥٧و، سوورەتی(٣/٩٧)و سوورەتی (٥/٦٧)و، سوورەتی (١٠٦/٣/٤) بکە. ﴿افبالباطل يؤمنون وبنعمة الله يكفرون﴾ ئایا بە شتی پووچ, واتە: بتەکان باوەڕ دەکەن و, بە نیعمەت و بەخششی کافر دەبن؟! ﴿[٦٨] ومن أظلم ممن افترى على الله كذبا﴾ کێ لەوکەسە ستەمکارترە کە لە سەر خوا درۆ هەڵبەسێ وهاوبەش و هاوەڵی بۆ دادەنێ؟ ﴿أو كذب بالحق لما جاءه﴾ یان باوەڕی بەو قورئانە هەقە نەبێت کاتێ بۆی هات؟ ﴿أليس في جهنم مثوى للكافرين﴾ ئاخۆ بۆ بێ بڕوایان لە دۆزەخدا جێ نیە؟! واتە: جێ هەیە لە دۆزەخدا بۆیان ﴿[٦٩] والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا﴾ وەئەوانەش لەپێناوی ڕەزامەندی ئێمەدا هەوڵ و کۆشش و جیهادیان کرد, ئەوە بێگومان ئێمەش ئەوان ڕێنمایی دەکەین بۆ ڕێگاکانی بەهەشت و گەیشتنیان بە ئێمە, بەڵێ هەر ئەم مەبەستە لەچەند ئایەتێکی تردا ڕوون کراوەتەوە، وەك سوورەتی (٤٧/١٧)و سوورەتی (٩/١٢٤). ﴿وإن الله لمع المحسنين﴾ بەڕاستی خوا بەردەوام لەگەڵ چاکەکاراندایە, واتە: لە گەڵ ئەوانەدایە کەبەڕاستیی جیهاد دەکەن, بەیاریدەدان وسەرخستن. لەسوورەتی (١٦/١٢٦)دا پتر ئەم ڕاستییە ڕۆشن کراوەتەوە.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (عەنکەبووت) هات لەگەڵ سوپاسی بێ شایستەدا بۆ خوای کارجوان وکارزان.

*** *** ***

٣٠- سوورەتی (رووم)ـه.

مەککەییەو (٦٠) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

سەرەتای ئەم سوورەتە هەواڵی سەرکەوتنی رۆمەکان بەسەر فارسەکاندا- بەزەمانێك پێش ڕوودانی- ڕادەگەیەنێ، جا پاش ماوەیەك قورئان چۆنی ڕایگەیاندبوو ئاواڕوویدا، دیارەئەمەیش گەورەترین بەڵگەیە بۆ ڕاستیی پەیامبەر ﷺ, پاشان ئەم بنەمایە ئەخاتە ڕووکە: تا کۆتایی دنیا لەنێوان شەیتاندا بەردەوام دەبێت، ئینجا کورتەباسێکی قیامەت ئەکات، کۆتاییشی بەوەدێت کە: هیچ ئایەت وترسێنەرێك سوود بەقوڕەیش نابەخشێت.

رۆمییەکان، پاش شکان، سەردەکەونەوە:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] الم﴾ ئەم پیتانە هێماو ئاماژەن بۆ(تەحەددی)و دەستەوسانی عەرەبەکان بەرامبەر بەقورئان ودەرەنجامیش پەککەوتنیان وهیچ لێنەهاتنیان ﴿[٢] غلبت الروم * [٣] فی أدنی الأرض﴾ رۆمەکان بەدەستی فارسەکان تێکشکان لەبەشێکی زۆرنزیك بە وڵاتی عەرەبەکانەوە کەدەکەوێتە نێوان (ئوردن و فەلەستین) ,ئەوەش لەساڵی (٦١٣-٦١٤)ز, لەسەردەمی (یزدجورد), -ئاخرپاشای فارسەکان-بوو, هەرئەو یەزدجوردەشبوو نامەکەی پێغەمبەری ﷺ دڕاند، کاتێ کەبانگی کردبۆ ئیسلامبوون، پاشان پێغەمبەریش نزای شەڕی لێکرد، تا لەسەردەمی ئیمامی عوسماندا کوژرا ﴿وهم من بعد غلبهم سیغلبون﴾ و ئەوانیش (رۆمەکان) پاش زاڵبوونی فارسەکان بەسەریاندا زاڵ ئەبنەوە.

ڕاڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: لەنێوان فارس و رۆمەکاندا جەنگێك هەڵگیرسا، ئینجا فارسەکان بەسەررۆمەکاندا زاڵبوون، پەیامبەر ﷺ خۆی و هاوەڵانی گەلێ پێیان سەخڵەت وقورس بوو! لەولایشەوە موشریکەکان زۆر خۆشحاڵ ودڵشاد بوون، چونکە موشریکەکان بە موسڵمانەکانیان گوت: ئێوەیش وەك رۆمەکان تێکدەشکێن وئێمە زاڵ ئەبین بەسەرتانا.. پێشەوا (ئەبوبەکر) فەرمووی: دەك نەیبینن ﴿[٤] فی بضع سنین﴾ لە چەند ساڵێکدا, واتە: لەنێوان(٣-٩) ساڵدا, رۆمەکان بەسەرفارسەکاندا زاڵ ئەبنەوە، بەڵێ وابوو دوای حەوت ساڵ ئەنجامەکە وادەرچووو‌فارسەکان تێکشکان. ئەمەیش گەورەترین بەڵگەیە بۆڕاستیی پەیامبەروقورئان، دەتوانی سەیرێکی تەفسیری (ئیبن کەسیر) بکەیت. ﴿لله الأمرمن قبل ومن بعد﴾ هەمووکارو بڕیارو دەسەلاتێك پێش زاڵبوون وپاش زاڵبوون هەربۆ خوایە. ﴿ویومئذ یفرح المؤمنون* [٥] بنصر الله﴾ ئیتر لەورۆژەدا کە رۆم بەسەر فارسدا زاڵ ئەبێتەوە,باوەڕدارەکان خۆشحاڵ ئەبن بەوسەرخستن ویارمەتی خوایەو بەتێکشکانی فارسەکانیش زۆر خۆشحاڵ دەبن، چونکە ئەوانیش وەك موشریکەکان بێ کتێب وبێ نامەن ﴿وینصر من یشاء﴾ دیارە هەرکەسێك خوا خۆی بییەوێ یارمەتی ئەداو سەریدەخات ﴿وهو العزیز الرحیم﴾ هەر ئەویشە خاوەن دەسەلاتداری دلۆڤان ﴿[٦] وعد الله لا یخلف الله وعده﴾ زاڵبوونی ڕۆمەکان بەسەر فارسەکا ندا بەڵێنی خوایە, هەرگیزیش خواپێچەوانەی بەڵێنی خۆی ناکا ﴿ولکن أکثر الناس لا یعلمون﴾ بەڵام زۆربەی خەڵکی ئەوە نازانن ﴿[٧] یعلمون ظاهرا من الحیاة الدنیا﴾ رووکەشێك لە ژیانی ئەم دنیا ئەزانن: پیشەسازیی وتەکنەلۆژیاو دروستکردنی گەلێك لە هۆکاری ئاسانکاری بۆ ژیان ﴿وهم عن الأخرة هم غافلون﴾ کەچی لە ئاخیرەت بێ ئاگاوغافڵن!

له رووی ئەم شتانەوە خوا بناسە:

﴿[٨] أولم يتفكروا فى أنفسهم﴾ ئەوانەکە نکووڵی زیندووبونەوە دەکەن! ئاخۆ بیریان لەخۆیان نەکردۆتەوە,چۆن دروستکراون؟ دیارە هەرئەودروستکەرە کە دروستی کردوون, دەشتوانێ زیندوویان بکاتەوە ﴿ماخلق الله السموات والأرض وما بينهما إلا بالحق وأجل مسمى﴾ خوا ئاسمانەکان وزەویی وئەوەی لەنێوانیاندایە دروست نەکردووە بەهەق وعەدل و ماوەیەکی دیاریکراو نەبێ, واتە: هەربەعەدل و لەماوەیەکی دیاریکراویشدا کۆتاییان دێ وقیامەت بەرپا ئەبێ ﴿وإن كثيرا من الناس بلقاء ربهم لكافرون﴾ کەچی زۆرێك لەم خەڵکە بەگەیشتنی دیداری پەروەردگاریان وزیندووبوونەوە بێ باوەڕن ﴿[٩] أولم يسيروا فى الأرض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم﴾ ئایاگوزەریان بەسەرئەم زەوییەدا نەکردووە؟ ببینن وبزانن ئەنجامی ئەوانەی لەپێشیانەوە بوونە چۆن بووە؟ ئەوە بوو هەر کەسەرپێچییان کرد، خواش لەناوی بردن ﴿كانوا أشد منهم قوة﴾ خۆ لەمانەش بەهێزترو بەتواناتر بوون ﴿وأثاروا الأرض وعمروها أكثرمما عمروها﴾ زەوییان ژێرەوژوور کردو هەڵگێڕایەوە بۆکشتوکاڵ وشتی تر, وەئاوەدانیان دەکردەوە،زیاتر لەوەی ئەمان ئاوەدانیان کردەوە ﴿وجاءتهم رسلهم بالبينات﴾ پەیامبەرەکانیشیان بەگەڵێ بەڵگەو نیشانەی ئاشکراوە بۆ هاتن, کەچی هەر باوەڕیان پێنەکردن ﴿فما كان الله ليظلمهم﴾ جا کاتێ خوا لەناوی بردن, وەنەبێ ستەمی لێکردبن, نا, هەرگیز خوا ستەمی لێ نەکردن، ﴿ولكن كانوا أنفسهم يظلمون﴾ بەڵکو خۆیان ستەمیان لەخۆیانکردو بڕوایان نەهێناو پەیامبەرەکانیان بەدرۆزن دانا ﴿١٠ ثم كان عاقبة الذين أساؤا السوأى﴾ پاشان ئەنجامیئەوانەی گوناهو تاوانیان کرد، خراپترین پاشەڕۆژ بوو، چونکە لەدنیادا گەیشتنە پلەیەك: ﴿أن كذبوا بآيات الله وكانوا بها يستهزئون﴾ کە ئایەتەکانی خوایان بەدرۆ زانی وگاڵتەیان پێ ئەکردن ﴿١١ الله يبدؤا الخلق ثم يعيده﴾ خوا خۆی ئەو خەڵکەدروسدەکاو, دواجاریش دەیهێنێتەوە گۆڕێ وبەتەنیاو بێهاوەڵ ویارمەتیدەر﴿ثم إليه ترجعون﴾ دیسان هەربۆلای ئەویش دەگێڕدرێنەوە ﴿١٢ ويوم تقوم الساعة يبلس المجرمون﴾ کە کە ڕۆژی قیامەت هەڵدەستێ,تاونکاران بێ هیوادەبن و, فزەیان لێوەنایە وکڕوکپ دەکەون. ﴿[١٣] ولم يكن لهم من شركائهم شفعاء﴾ کەسیشیان دەستناکەوێت لەوانەی بە شەریك وهاوبەشیان دادەنان بۆخوا تکایان بۆبکەن ﴿وكانوا بشركائهم كافرين﴾ نکووڵی لەو بتانەشیان ئەکەن کردبوونیانە هاوبەشی خوا! ﴿[١٤] ويوم تقوم الساعة يومئذ يتفرقون﴾ ڕۆژێکیش کەقیامەت بەرپادەبێت، ئەو ڕۆژە خەڵك لەیەك جیا ئەبنەوەودەبنە دوودەستە: موسڵمان وبێباوەڕ ﴿[١٥] فأما الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ جائەوانەی بڕوایان هێناوەوکارە چاکەکانیان کردووە ﴿فهم فى روضة يحبرون﴾ لە ناو باخچە وگوڵزاریبەهەشتدا ڕێز دەگێرێن ﴿[١٦] وأما

الجزء الحادي والعشرون — سورة الروم

وَعۡدَ ٱللَّهِۖ لَا يُخۡلِفُ ٱللَّهُ وَعۡدَهُۥ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾ أَوَلَمۡ يَتَفَكَّرُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۗ مَّا خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَمَا بَيۡنَهُمَآ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَأَجَلٖ مُّسَمّٗىۗ وَإِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلنَّاسِ بِلِقَآيِٕ رَبِّهِمۡ لَكَٰفِرُونَ ﴿٨﴾ أَوَلَمۡ يَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ كَانُوٓاْ أَشَدَّ مِنۡهُمۡ قُوَّةٗ وَأَثَارُواْ ٱلۡأَرۡضَ وَعَمَرُوهَآ أَكۡثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَآءَتۡهُمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظۡلِمَهُمۡ وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ يَظۡلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَٰقِبَةَ ٱلَّذِينَ أَسَٰٓـُٔواْ ٱلسُّوٓأَىٰٓ أَن كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَكَانُواْ بِهَا يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿١٠﴾ ٱللَّهُ يَبۡدَؤُاْ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ثُمَّ إِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يُبۡلِسُ ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمۡ يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَآئِهِمۡ شُفَعَٰٓؤُاْ وَكَانُواْ بِشُرَكَآئِهِمۡ كَٰفِرِينَ ﴿١٣﴾ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يَوۡمَئِذٖ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَهُمۡ فِي رَوۡضَةٖ يُحۡبَرُونَ ﴿١٥﴾

٤٠٥

الذين كفروا وكذبوا باياتنا ولقاء الأخرة﴾ ئەوانەش كافرو بێ بڕوا بوون ،ئایەتەکانمان و گەیشتن بەرۆژی قیامەت بەدرۆیان دەزانی ﴿فأولئك فى العذاب محضرون﴾ ئەوانە لەناو ئازاروسزادا ئامادەکراون وبزرنابن, بەهەتاهەتاییش لەوێ ئەمێننەوە.

پێنج فەرزە نوێژ بکەن:

﴿[١٧] فسبحان الله حين تمسون وحين تصبحون﴾ کاتێ ئەوەتان زانی، سا خوا بەپاك وبڵند ڕابگرن کاتێ ئێوارە دەکەنەوە، وە کاتێ بەیانی دەکەنەوە، واتە: نوێژەکانی مەغریب و عیشاو بەیانیتان بکەن ﴿[١٨] و له الحمد فى السموات والأرض وعيشا و حين تظهرون﴾ و سوپاس و ستاییش هەر بۆ خوایە لەتەواوی ئاسمانەکان و زەوییدا، سا خوا بەخاوێن را بگرن ﴿[١٩] يخرج الحى من الميت ويخرج الميت من الحى﴾ ئەو خوایەیە زیندوو لەمردوو باڵندە لە هێلکە دەردێنێ، مردووش لەزیندوو هێلکە لە باڵندە دەردەخات ﴿ويحى الأرض بعد موتها﴾ زەویش دوای مردنیی و وشك بوونی گیانی تێدەخاتەوە، بەدەرهێنانی گیاو ڕووەکی ﴿وكذلك تخرجون﴾ ئێوەش هەرئاوا زیندوو ئەکرێنەوە لەگۆڕ دەردەهێنرێن.

نیشانە گەلێکی خوا:

﴿[٢٠] ومن آياته أن خلقكم من تراب﴾ لەنیشانەکانی بوون و دەسەڵاتی ئەوەیە کەئێوەی (باوکە گەورەمان ئادەم) لەگڵ دروستکرد ﴿ثم إذا انتم بشر تنتشرون﴾ پاشان ئێوە پلەبەپلە دەبن بە مرۆو لەسەرزەوییدا بڵاو دەبنەوە ﴿[٢١] و من آياته أن خلق لكم من انفسكم أزواجا﴾ لەنیشانەکانی بوون و دەسەڵاتی ئەوەیەکە: لە جنسی خۆتان، واتە: لە ڕەگەزی ئادەمزاد هاوسەری بۆ دروستکردن ﴿لتسكنوا إليها﴾ تالە پاڵیاندا بحەسێنەوە ﴿وجعل بينكم مودة ورحمة﴾ وخۆشویستیی و میهرەبانیشی خستۆتە نێوانتان بۆئەوەی

وَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا وَلِقَآيِٕ ٱلۡأٓخِرَةِ فَأُوْلَٰٓئِكَ فِي ٱلۡعَذَابِ مُحۡضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ حِينَ تُمۡسُونَ وَحِينَ تُصۡبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ ٱلۡحَمۡدُ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَعَشِيّٗا وَحِينَ تُظۡهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخۡرِجُ ٱلۡحَيَّ مِنَ ٱلۡمَيِّتِ وَيُخۡرِجُ ٱلۡمَيِّتَ مِنَ ٱلۡحَيِّ وَيُحۡيِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۚ وَكَذَٰلِكَ تُخۡرَجُونَ ﴿١٩﴾ وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنۡ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٖ ثُمَّ إِذَآ أَنتُم بَشَرٞ تَنتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنۡ خَلَقَ لَكُم مِّنۡ أَنفُسِكُمۡ أَزۡوَٰجٗا لِّتَسۡكُنُوٓاْ إِلَيۡهَا وَجَعَلَ بَيۡنَكُم مَّوَدَّةٗ وَرَحۡمَةًۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦ خَلۡقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَٱخۡتِلَٰفُ أَلۡسِنَتِكُمۡ وَأَلۡوَٰنِكُمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّلۡعَٰلِمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦ مَنَامُكُم بِٱلَّيۡلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱبۡتِغَآؤُكُم مِّن فَضۡلِهِۦٓۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَسۡمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦ يُرِيكُمُ ٱلۡبَرۡقَ خَوۡفٗا وَطَمَعٗا وَيُنَزِّلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَيُحۡيِۦ بِهِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَآۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ﴿٢٤﴾

بتوانن پێکەوە باری گرانی ژیان هەڵگرن ودرێژە بەژیان بدەن ﴿إن فى ذلك لآيات لقوم يتفكرون﴾ بێگومان ئالەوەدا گەلێ بەڵگە ونیشانە هەیە بۆ کەسانێ بەوردی تێفکرێن و، بەجوانی بیری لێبکەنەوە چونکە خوا لەلەش وجەستەی هەردووکیاندا ئەوەندەی دورستکردووە کەهەردوو بەیەکتر رازیی بن و، وەڵامی داخوازییەکانی یەکتر بدەنەوە بەوپەڕی سۆزو میهرەبانیەوە ﴿[٢٢] ومن آياته خلق المسوات والأرض واختلاف ألسنتكم وألوانكم﴾ لە نیشانەکانی بوون و دەسەڵاتی خوا: دروستکردنی ئاسمانەکان و زەویی و لێکنەچونی زمانی قسەکردن و ڕەنگەکانتانە ﴿إن فى ذلك لآيات للعالمين﴾ بەڕاستیی لەوەشدا چەند نیشانەی گەورە ومەزن هەیە بۆ زانایان، چونکە هەر ئەوان لێیان دەگەن، وەکو لە جێگایەکی تردا دەفەرموێ: (و ما يعقلها إلا العالمون) ﴿[٢٣] ومن آياته منامكم بالليل والنهار وابتغاؤكم من فضله﴾ هەرلەنیشانەکانی بوون و توانایی ئەوەخەوی شەوانەو ڕۆژانەتان و هەوڵ و تێکۆشانتان بۆ

ڕزق و ڕۆزیی لەکاتی بێداریدا ﴿إن فی ذلك لآيات لقوم يسمعون﴾ بێگومان لەوەدا چەند نیشانەی گەورە و گرنگ هەیە بۆگەلێ ببیسن وئامۆژگاری وەرگرن ﴿[٢٤] ومن آياته يريكم البرق خوفا وطمعا﴾ یەکێ تر لە نیشانەکانی: بریسکەو چەخماخەتان نیشان ئەدات، کەهەم هۆی ترسە لەمردن، هەم هۆی ئومێدو هیوایە بۆباران ﴿وينزل من السماء ماء فيحيى به الأرض بعد موتها﴾ و لەئاسمانیشەوە ئاوێکتان بۆ دەبارێنێ زەویی پاش مردنیی و، وشکبوونیی و، نەمانی هێزی ڕواندنی ببووژێنێتەوە ﴿إن فی ذلك لآيات لقوم يعقلون﴾ بەڕاستیی لەوەدا بەڵگەونیشانە زۆرن بۆکەسانێ ئەقڵی خۆیان دەخەنەکار ﴿[٢٥] ومن آياته ان تقوم السماء والأرض بأمره﴾ هەر لەنیشانەکانی بوون و دەسەڵاتی ئەوەکە ئەم ئاسمان و زەوییە بەفەرمانی ئەو وەستاون ﴿ثم إذا دعاكم دعوة من الأرض إذا أنتم تخرجون﴾ پاشان لەڕۆژی قیامەتدا هەریەکجار هەرایەکتان لێبکا ئێوە لەناکاو زیندوو ئەبنەوە و لەگۆڕ دێنە دەرێ ﴿[٢٦] وله من فی السموات والأرض﴾ وە بۆ ئەو خوایەیە ئەوەی وا لەئاسمانەکان و زەویدایە، واتە: بە دروستکردن و بە موڵك هەر بۆخوایە ئەوەی وا تیایاندا ﴿كل له قانتون﴾ هەمووشیان بۆئەو ملکەچ و خۆبەکەمزان و فەرمان بەردارن ﴿[٢٧] و هوالذی يبدأ الخلق ثم يعيده﴾ ئەو خوایەش لەسەرەتاوە گشت ئەوخەڵکە بەدیدێنێ، لەپاشان دوای مردن و تیاچوون وەك خۆی لێدەکاتەوەو زیندووی دەکاتەوە ﴿و هو أهون عليه﴾ وە ئەوەش بۆ ئەو ئاسانتریشە لەجاری یەکەم، چونکە جاری دووەم لەسەر بنەڕەت و بناغەیەك دروستی ئەکاتەوە، دیارە ئەم ئاسانیی و نائاسانیە بەپێی توانا و ژیریی مرۆڤە، ئەگەرنا هەمووشتێك بۆخوا وەك یەکە بۆیە ئەفەرموێ: ﴿و له المثل الأعلى فى السموات والارض﴾ مەسەل و وەصفی هەرە بەرز لەئاسمانەکان و زەوییدا هەرشایانی ئەوە ﴿وهو العزيز الحكيم﴾ ئەویشە دەسەڵاتداری کارجوان.

الجزء الحادي والعشرون — سُورَةُ الرُّومِ

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَن تَقُومَ ٱلسَّمَآءُ وَٱلْأَرْضُ بِأَمْرِهِۦ ۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ إِذَآ أَنتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ
ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلْأَرْضِ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ
أَنفُسِكُمْ ۖ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُم مِّن شُرَكَآءَ فِى
مَا رَزَقْنَٰكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَآءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
أَنفُسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾
بَلِ ٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ أَهْوَآءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ فَمَن يَهْدِى مَنْ
أَضَلَّ ٱللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ
حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ
ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ ۞ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَٱتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ
وَلَا تَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا۟
دِينَهُمْ وَكَانُوا۟ شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

٤٠٧

ئەم مەسەلەش وەرگرە بۆتاك و تەنیایی خوا:

﴿[٢٨] ضرب لكم مثلا من انفسكم﴾ خوا هەرلەخۆتان مەسەل ونمونەیەکی بۆهێنانەوە، بۆگونجاویی و نەگونجاویی شەریك بڕیاردران وە بۆئەوەی چاك بزانن کەئێوە چەندە هەڵەن بڕیاری هاوەڵ دەدەن بۆ خوا! وەك خۆی ئەفەرمووێ: ﴿هل لكم مما ملكت أيمانكم من شركاء فيما رزقناكم فأنتم فيه سواء تخافونهم كخفيتكم انفسكم﴾ ئایا لەوماڵ وسامانەدا بەئێوەمان داوە ڕازیی‌دەبن بەندەکانتان بکەنە هاوبەشی‌خۆتان ئەوسا هەردولا وەکویەك بن؟ هەروەکو ئێوەی ئازادلە ماڵێکی هاوبەشدا بێ یەکتر دەستی بۆنابەن ولەیەکتر دەترسن ئاواش ترستان لەمان هەبێ و نەتوانن بێ ئەوان تەنها شتێکی لێ خەرج بکەن، جائەگەر ئەوە بۆخۆتان ڕازی نەبن، ئەی چۆن هاو بەشانێك بۆ خوا دادەنێن؟! ﴿كذالك نفصل الآيات لقوم يعقلون﴾ ئا بەوجۆرە بەڵگەو نیشانەکانی خۆمان ڕوون دەکەینەوە بۆ

ئەوکەسانە ژێری دەخەنە کارو تێدەگەن ﴿[29] بل إتبع الذين ظلموا أهواء هم بغير علم﴾ ئەو هاوەڵەی ئەوان بڕیاری ئەدەن بۆخوا، وەنەبێ بەڵگەو نیشانەیەکیان بەدەستەوە بێ، نەخێر بەڵکو ستەمکارانی موشریك هەر بێزانست و زانیاریی و هەربەکوێرانە لەهەواو ئارەزووی خۆیان پەیڕەوی ئەکەن ﴿فمن يهدى من اضل الله﴾ هەر کەسێکیش گومڕای بکا ئیتر چ کەسێك ئەتوانێ ڕینمایی بکات؟! ﴿و مالهم من ناصرين﴾ هیچ یارو یاوێدەدەرێکیان بەهانا نایە یاریدەیان بدا لەسزای خوا ڕزگاریان بکات.

هەر روو لەدینی ئیسلام بکە :

﴿[30] فأقم وجهك للدين حنيفا﴾ جاکەواتە (ئەی ئینسان) زۆر بەپاکیی ودروستیی ڕوو هەرلەم ئایینە پاك و بێگەردەی ئیسلامە بکە ﴿فطرة الله التى فطر الناس عليها﴾ لەسەر ئەو خیلقەتە بن خوا خەڵکانی لەسەر دروستکردووە، واتە: پەیڕەوی ئاینی یەك خواپەرستی بکەن ﴿لاتبديل لخلق الله﴾ نابێ هیچ جۆرە گۆڕانکارییەك لە دروستکراوی خوادا بکرێ کە خەڵکی لەسەر دروستکردووە ﴿ذلك الذين القيم﴾ هەر ئەوەیشە دینی رێك و راست ﴿ولكن اكثر الناس لايعلمون﴾ بەلاّم زۆربەی ئاپۆڕەی مەردوم نازانن هەقیقەتی ئەوە ﴿[31] منيبين إليه واتقوه و اقيموا الصلاة﴾ خەڵکینە! تۆبەکارانە بگەرێنەوە لای خواو پەشیمان ببنەوە وهەرلەویش بترسن و، نوێژەکانیشتان بەڕێك وپێك ئەنجام بدەن ﴿ولا تكونوا من المشركين﴾ ولە موشریکانیش مەبن ﴿[32] من الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعا﴾ لەوانەی کەئایینی خۆیان پچڕپچڕ کردو بوونە چەندین گروپ ودەستەوبەستە، هەر یەکە بەلای خۆیا ئەیتاشیی وخۆی بەهەق ئەزانی ﴿كل حزب بما لديهم فرحون﴾ هەر پارت وگروپێك بەبەرنامەو بیروباوەری خۆیان دڵخۆشن.

سُورَةُ الرُّومِ — الجُزْءُ الحَادِي وَالعِشْرُونَ

وَإِذَا مَسَّ ٱلنَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْاْ رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَآ أَذَاقَهُم مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُواْ بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ فَتَمَتَّعُواْ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُواْ بِهِۦ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَآ أَذَقْنَا ٱلنَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُواْ بِهَا وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَـَٔاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ ٱللَّهِ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَآ ءَاتَيْتُم مِّن رِّبًا لِّيَرْبُوَاْ فِىٓ أَمْوَٰلِ ٱلنَّاسِ فَلَا يَرْبُواْ عِندَ ٱللَّهِ وَمَآ ءَاتَيْتُم مِّن زَكَوٰةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ ٱللَّهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَىْءٍ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِى ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ ٱلَّذِى عَمِلُواْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

قُلْ سِيرُوا — ٤٠٨

مرۆڤ لەسەر بارێك ئۆقرە ناگرێ! :

﴿[33] وإذا مس الناس ضر دعوا ربهم﴾ کاتێ خەڵکی بەلاّو زیانێکیان بەسەردێ هاناو هاوار بۆ پەروەردگاری خۆیان ئەبەن بۆئەوەی ڕزگاریان بکات ﴿منيبين إليه﴾ واز لەهەمووشتێك دێنن وبەرەو ئەودەگەرێنەوە ﴿ثم إذا أذاقهم منه رحمة﴾ لەپاشا ئەگەر خوا دەرووی خێری لێکردنەوەو رەحمەتی خۆی بەوان دا ﴿إذا فريق منهم بربهم يشركون﴾ لەناکاو دەستەیەکیان شەریك وهاوبەش بۆپەروەردگاریان دائەنێن وپەیمانەکەیان لەبیر ئەچێتەوەو، دەچنەوە سەربارە لارەکەی خۆیان!! ﴿[34] ليكفروا بما آتيناهم﴾ بۆئەوەی سەرەنجام کافرو بێ باوەڕ بن بەو نیعمەتانەی پێمان داون ﴿فتمتعوا فسون تعلمون﴾ دەسا رابوێرن بەئارەزووی خۆیان ولەزەت ببەن، ئەوسا لە ڕۆژی خۆیدا چاك ئەزانن چییان پێئەکەین ﴿[35] أم انزلنا عليهم سلطانا﴾ یا خۆ مەگەر بەڵگەیەکمان بۆ ناردون نیشانەی دروستیی پەرستنی بتەکان بێ؟ ﴿فهويتكلم بماكانوا به يشركون﴾ کەئەوبەڵگەیە دەربارەی هاوبەش وشەریك بۆمن

قسەو پشتگیری بکا؟ ﴿[٣٦] وإذ أذقنا الناس رحمة فرحوابها﴾ هەرکات ئێمە بەو خەڵکە نیعمەتێکمان چەشت، خێرا پێی خۆشحاڵ ئەبن و پێی فریو ئەخۆن ﴿وإن تصبهم سيئة بما قدمت أيديهم﴾ خۆئەگەر بەهۆی کاروکرداری خراپی خۆیانەوە بەڵاو ئازارێکیان تووش بوو ﴿إذا هم يقنطون﴾ خێرا بێهیواو بێ ئومێد ئەبن ودنیایان لێدیتە یەك! وەك باوونەریتی هەموو مرۆڤێکی موشریك و کافر ﴿[٣٧] أولم يروا أن الله يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر﴾ بۆچی سروشتیان ئاوایە؟ ئەی مەگەر نازانن کە: گشت ڕزق وڕۆزیی وسامان بەدەست خوایە، بۆکەسێ خۆی بیەوێ، زۆر دەبەخشێت، بۆکەسێکیش کەم، ئیتر بۆئەوەندە دانەمەزراون؟ ﴿إن في ذلك لآيات لقوم يؤمنون﴾ بەڕاستی لەوەدا چەندین بەڵگە هەیە بۆ ئەوکەسانەی ئامادەییان تێدایەو دەیانەوێ باوەڕبێنن.

فەرماندان بە پارازتنی مافی خزمایەتیی و , نەهیی کردن لەسوود خۆری:

﴿[٣٨] فات ذا القربى حقه والمسكين وابن السبيل﴾ کەواتە ئەی ئەوکەسە! خوامالْ وسامانی پێداویت, مافی خزمان وهەژاران و ڕێبواران (لەرێ جیماوان) بدە،واتە: لەودارایيە هەتە , هەمیشە چاوت لییانەوەبێت ﴿ذلك خير للذين يريدون وجه الله﴾ ئەومافپێدانە چاکترو باشترە بۆئەوانەی ڕەزامەندی خوایان ئەوێ ﴿وأولئك هم المفلحون﴾ بێگومان ئائەوکەسانە –ئەوئاکارەچاکانە ئەکەن – ڕزگارو سەرفرازن ﴿[٣٩] وما آتيتم من ربا ليربو في أموال الناس﴾ ئەی دەوڵەمەندەکان! ئەوەی بەناوی سوو (ریباوە) داوتانە, هەتا لەناو سامان ودارایی خەڵکدا زیادببێ ﴿فلا يربو عند الله﴾ لای خوا هیچ زیاد ناکاوبەرەکەتی تێ ناکەوێ، کەواتە هەردەم ماڵ بەقەرز–بەبێ سوو– بدەن باشترە ﴿وما آتيتم من زكاة تريدون وجه الله﴾ ئەوماڵەی بەناوی زەکاتەوە، یان بەناوی خیروخێراتەوە دەیبەخشن و ڕەزامەندی خواتان دەوێت نەك لەبەرئەوە لەدنیادا سوودێکتان دەست بکەوێ ﴿فأولئك هم المضعفون﴾ ئا ئەوانە کەدارایی وماڵی خۆیان بۆخوا دەبەخشن، پاداشی چەندبەرامبەریان پێدەگات ﴿[٤٠] الله الذي خلقكم ثم رزقكم﴾ ئەوخوایەیە دروستیکردوون، پاشانیش رسق وڕۆزی پێبەخشیین ﴿ثم يميتكم ثم يحييكم﴾ ئینجا ئەتانمرێنێ، دیسان دەتانژێنێتەوە بۆوەرگرتنەوەی پاداش و تۆڵە ﴿هل من شركائكم من يفعل من ذلكم من شئ﴾ دەئایا هیچ یەك لەوهاوبەشانە ئێوە بۆخواتان داناوە, توانای شتێکی وایان هەیە بیکەن؟ وەك بەدیهینان، مراندن، زیندووکردنەوە، ڕۆژیدان ﴿سبحانه وتعالى عما يشركون﴾ پاکیی وبڵندیی هەربۆئەو زاتەیە، کەوەی کە دەیکەنە هاوبەشیی,لەبت وخواناهەقەکانیان.

گەندەکاری لە پەژوو دەریا سەری هەڵدا:

﴿[٤١] ظهر الفساد في البر والبحر بما كسبت أيدى الناس﴾ پشێوی, واتە:برسیەتیی وقات وقریی و گرانیی, نائەمنی و خنکان و نەخۆشی و بوومەلەرزەلەبەژودەریادا بەدیارکەوت, بەهۆی تاوان وگوناهی خەڵکەوە ﴿ليذيقهم بعض الذى عملوا﴾ دەبا هەندێ تالاوی کردەوەکانیان پێ بچێژێ ﴿لعلهم يرجعون﴾ بەڵکو هۆشی بکەنەوە وپەشیمان ببنەوەو بگەڕێنەوە لای خوا ﴿[٤٢] قل سيروا في الأرض فانظروا كيف كان عاقبة الذين من قبل﴾ پێیان بڵێ: بەرووی زەوییدا بگەڕێن وگەشت بکەن، ببینن بگەڕێن ووبنواڕن وبزانن ئەوانەی لەبەرابوون پاشەڕۆژیان چۆن بوو کاتێ سەرپیچییان کردو، لەفەرمانی خوا دەرچوون ﴿كان أكثرهم مشركين﴾ زۆربەیان موشریك بوون و، سەرەنجامیش تیاچوون.

بەرلەرۆژی قیامەت، باش روو لەم دینە بکە:

﴿[٤٣] فأقم وجهك للدين القيم من قبل أن يأتي يوم لا مرد له من الله﴾ کەواتە رووکە لەوئاپینە راست و وتێروتەواوە، پێش ئەوەی رۆژێك بێ گەرانەوەی نیە لەخواوە ﴿يومئذ يصدعون﴾ لەورۆژەدا هەموو پەراگەندە وپرش وبلاوئەبن، دەبنە دوودەستە: دەستەیەك بۆدۆزەخ، دەستەیەکیش بۆبەهشت ﴿[٤٤] من كفر فعليه كفره﴾ هەرکەسێك کافرو بێباوەر بێ،ئۆباڵی کفرو بێباوەرییەکەی، لەسەر خۆیەتی ﴿ومن عمل صالحا فلأنفسهم يمهدون﴾ کێیش کاروکردەوەی چاکی ئەنجام داوە، لەپاشەرۆژدا بۆ خۆیان، جێگە خۆش وئامادە دەکەن ﴿[٤٥] ليجزي الذين آمنوا وعملوا الصالحات من فضله﴾ هەتا لەچاکەی خۆی پاداشتی ئەوانە بداتەوە بڕوایان هێناوە وکارەچاکەکانیان کردووە ﴿إنه لايحب الكافرين﴾ بەراستیی خوا بێبڕوایان وناشوکرانی خۆشناوێ، کەچی هێشتا هەر ستەمیشیان لێناکا.

سُورَةُ الرُّومِ الجزءُ الحادي والعشرون

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِن فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَن يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُم مِّن رَّحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَانتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلِ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْهِم مِّن قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿٤٩﴾ فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

٤٠٩

(با)کان لە نیشانەکانی توانایی و مەزنیی خوان:

﴿[٤٦] و من آياته أن يرسل الرياح مبشرات﴾ یەکێ لەبەڵگەو نیشانەکانی گەورەیی خوا ئەوەیە کە بایانی موژدەدەر دەنێرێ بۆهەرشوێن وجێگایەك خۆی ویستیلەسەر بێت ﴿وليذيقكم من رحمته﴾ بۆئەوەی لە رەحمەت ومیهرەبانی خۆیتان پێبچێژێ، واتە: بەبەزەیی خۆی بارانتان بۆ ببارێنێ، ئەوجا خۆتان و ماڵاتتان پێی بژین ﴿ولتجري الفلك بأمره﴾ وە کەشتییەکانیش بەفەرمانی ئەو بەدەریاکاندابێن وبچن ﴿ولتبتغوا من فضله﴾ و لەفەزڵ و دەهەندیی ولوتفی ئەو بەهرە وەرگرن ورۆزی پەیدابکەن بەهۆی بازرگانیی وشتی واوە ﴿ولعلكم تشكرون﴾ بەشکو سوپاسگوزاربن ﴿[٤٧] ولقد ارسلنا من قبلك رسلا إلى قومهم﴾ بەراستیی پێش لەتۆیش ئەی پێغەمبەر ﷺ پەیامبەرانی زۆرمان رەوانەکردن بۆلای هۆزو گەلیان ﴿فجاؤهم بالبينات﴾ ئەوجا هەموویان بە بەڵگەو نیشانەیەکی زۆری ئاشکراوە هاتنە لایان، بەڵام ئەوان هەرباوەریان نەهێنا ﴿فانتقمنا من الذين أجرموا﴾ جا ئێمەش تۆڵەمان سەند لەوانەی تاوانیان کردو کافر بوون ﴿وكان حقا علينا نصر المؤمنين﴾ خۆسەرخستن ویارمەتیدانی بڕوادارانیش مافێکە لەسەر خۆمان واجبمان کردووە بۆیان. دیسانەوە باسی چەسپاندنی یەك خوا پەرستیی دەکات (الله الذى يرسل الرياح) ئەو خوا دەسەڵاتدارەیە ئەو بایانە ئەنێرێ ﴿فتثير سحابا﴾ ئەوانیش هەورەکە دەبزوێنن ﴿فيبسطه فى السماء كيف يشاء﴾ ئینجا هەر جۆرێکی بیەوێ ئەوهەورە لەئاسمانا پرژو بڵاو دەکاتەوە ﴿ويجعله كسفا﴾ بەش بەش و پارچە پارچەشی دەکا، ئینجا کەڵەکەی دەکا ﴿فترى الودق يخرج من خلاله﴾ ئینجا دەبینی لەناو ئەو هەورەوە نم نم باران دێتە خوارێ ﴿فإذا اصاب به من يشاء من عباده﴾ بۆ هەرکەسێك لەبەندەکانی خۆی مەیلی بوو بینێرێ ﴿إذا هم يستبشرون﴾ لەناکاو هەموو خۆشحاڵ و

کەیف خۆش ئەبن ﴿٤٩ وإن کانوا من قبل أن ینزل علیهم من قبله لمبلسین﴾ بێگومان پێش ئەوە بارانیان بۆ ببارێنرێت بێ هیواو بێ ئومێد بوو بوون، پێیان وابوو هەرگیز دڵۆپێ نابارێ ﴿٥٠ فانظر إلى آثار رحمت الله کیف یحی الأرض بعد موتها﴾ دەسائەی مرۆڤی ژیروهۆشیار! تەماشای ئاسەواری بەزەیی خوا (باران) بکە، پاش مردنی زەویی و نەمانی هێزی رواندن و سەوزکردنی چۆنی زیندوودەکاتەوە ﴿إن ذلك لمحی الموتى﴾ بەراستی ئەوەی ئەوە دەکات مردووانیش زیندوو دەکاتەوە ﴿و هو على کل شئ قدیر﴾ وە ئەویشە بەسەر هەمووشتێکد بەتواناو دەسەڵاتدارە ﴿٥١ ولئن أرسلنا ریحا فرأوه مصفرا﴾ خۆئەگەر بایەکی بە زیان و وشك بنێرینە سەر کشتوکاڵ و مەزرایان، ئینجا ببینن بە زەرد هەڵگەڕاوی ﴿لظلموا من بعده یکفرون﴾ بەدوایدا دەست دەکەنە ناشوکریی و ناسوپاسیی، واتە: خێرا دەگەڕێنەوە سەر بەدکاری خۆیان، چونکە زۆر لاسارو بێ بارن، لەکاتی خۆشیدا خۆشحاڵ ئەبن، لەکاتی بەڵاشدا زوو تێکدەچن و لاڕێ دەبن، وەك ئەفەرمووێ: (أفرأیتم ما تحرثون... بل نحن محرومون) ٥٦/٦٣-٦٧.

وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِن بَعْدِهِۦ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾ فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ ٱلْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا وَلَّوْا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَآ أَنتَ بِهَٰدِ ٱلْعُمْىِ عَن ضَلَٰلَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾ ۞ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنۢ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنۢ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يُقْسِمُ ٱلْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا۟ غَيْرَ سَاعَةٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَانُوا۟ يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ وَٱلْإِيمَٰنَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِى كِتَٰبِ ٱللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْبَعْثِ ۖ فَهَٰذَا يَوْمُ ٱلْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنفَعُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَلَئِن جِئْتَهُم بِـَٔايَةٍ لَّيَقُولَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَٱصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ ۖ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ ٱلَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

مرۆڤی کافر: مردوو و کەڕو کوێرە:

خوای گەورە دڵی پەیامبەر ﷺ ئەداتەوە و ئەفەرمووێ: ﴿٥٢ فإنك لا تسمع الموتى ولا تسمع الصم الدعاء﴾ ئینجا بێگومان تۆ ئەی موحەممەد ﷺ ناتوانی بەمردووان و کەڕان دەنگ و بانگ کردن ببیسێنی، واتە: بێ بڕواکان وەك مردوو کەڕ وانە، هیچ شتێك نابیسن وهیچ شتێك وەرناگرن ﴿إذا ولوا مدبرین﴾ هەرکات رووت لێ وەرسوڕێن و پشتت لێ هەڵکەن ﴿٥٣ وما أنت بهادی العمی عن ضلالتهم﴾ وە تۆ ناتوانی ڕێنمایی نابینایان بکەیت و، لەگومڕایی ڕزگاریان بکەیت و بیانهێنیتەوە سەر ڕێگەی ڕاست ﴿إن تسمع إلا من یؤمن بآیاتنا﴾ بەڵکو دەتوانیت هەرتەنها بەوانە باوەڕ دەکەن، قسەی خۆت ببیسێنی و گوێ بدەنە ئایەتەکانی ئێمە ﴿فهم مسلمون﴾ جا ئەوانە چییان پێ بڵێیت گوێ ڕایەڵ وملکەچ دەبن.

قۆناغەکانی دروستکردنی مرۆڤ:

﴿٥٤ الله الذی خلقکم من ضعف﴾ خوا هەرئەودەسەڵاتدارەیە کەئێوەی لەبنەمایەکی لاوازو بێ هێز بەدیهینا، لەو ئاوو (نطفه)یە ﴿ثم جعل من بعد ضعف قوة﴾ لەپاشا دوای بێ هێزیی و لاوازیی، هێزێکی پێدان، واتە: دوای بڕینی قۆناغی منداڵی گوڕی پێدان و کردنیە لاو ﴿ثم جعل من بعد قوة ضعفا وشیبة﴾ ئەوسا دوای هێزو لاویەتی، گوڕی لێسەندن و پیری کردن ﴿یخلق ما یشاء﴾ بەمەیلی خۆی بەدی دێنێ هەرچی بیەوێ ﴿وهو العلیم القدیر﴾ ئەویشە زانای بەتوانا، واتە: زانایە بە هەموو شتێك، وە بەتوانایە لەسەر هەمووشتێك.

که قیامەت هات تاوانباران دەڵێن: هەر ساتێ ژیاوین:

﴿٥٥ ویوم تقوم الساعة یقسم المجرمون﴾ ڕۆژێ کەقیامەت بەرپا دەبێت تاوانباران (کافران) سوێند ئەخۆن ﴿مالبثوا غیر ساعة﴾ بەدەرلەساتێك نەماونەتەوە لە دنیادا ﴿کذلك کانوا یؤفکون﴾ هەرئاواش بوو لەدنیادا لا دەدران لە هەق، بۆ ناهەق و باتڵ ﴿٥٦ وقال الذین أوتوا العلم والإیمان﴾ ئەوکەسانەش زانست وئیمانیان پێدرابوو، واتە: زانا و ئیمانداره‌کان پێیان ئەڵێن: ﴿لقد لبثتم فی کتاب الله إلی یوم البعث﴾ بەڕاستی ئێوە لە نووسین و عیلمی خوادا ماونەتەوە تاڕۆژی زیندووبوونەوە ﴿فهذا یوم البعث﴾ خۆئەمەش ڕۆژی زیندوو بونەوەیە، کە ئێوە لە دنیادا ئینکاریتان لێدەکرد ﴿و لکنکم کنتم لا تعلمون﴾ بەڵام ئێوە لەدنیادا نەتاندەزانی ئەمە هەق و ڕاستە ﴿٥٧ فیومئذ لاینفع الذین ظلموا معذرتهم﴾ ئیتر لەو ڕۆژەدا ستەمکاران بیانوو هێنانەوەیان سوودیان پێنابەخشێ ﴿ولاهم یستعتبون﴾ وە داواشیان لێناکرێ پۆزش بهێننەوە لەبەر سووکییان لەلای خوا.

نموونە گەلێك دێنینەوەو خەڵکان قازا نجی لێ نابینن!:

﴿٥٨ و لقد ضربنا للناس فی هذا القرآن من کل مثل﴾ بێگومان ئێمە لەم قورئانەدا هەمووجۆرە مەسەلێکمان بۆهیدایەتی ئەو خەڵکە هێنایەوە ﴿ولئن جئتهم بآیة﴾ لەگەڵ ئەوەیشدا ئەگەر تۆهەر نیشانەیەکی دەمکوتکریان بۆ بێنی، لەوانەی خۆیان پیشنیازی ئەکەن ﴿لیقولن الذین کفروا﴾ لەباتی خۆبەدەستەوە دان بێگومان بێ بڕواکان ئەڵێن: ﴿إن أنتم إلا مبطلون﴾ ئێوە هەر پڕوپاڵانتە چین ﴿٥٩ کذلك یطبع الله علی قلوب الذین لا یعلمون﴾ ئا بەوتەرزەش خوا مۆر دەنێت بەسەردڵی ئەوانەدا کەنەزان و نەفامن و دوای ئارەزووی خۆیان ئەکەون لەباتی ئامۆژگارییەکانی تۆ ﴿٦٠ فاصبر إن وعدالله حق﴾ سا تۆ ئەی موحەممەد! ﷺ ئارامت هەبێت لەسەر ئازاریان، بەراستیی بەڵێنی خوا حەقە و دێتەدی، بەسەر خستنت بەسەر دوژمنەکانتدا و پایەداری ئایینەکەت ﴿ولا یستخفنك الذین لایوقنون﴾ ئەوانەی بڕواو یەقینیان بەڕۆژی قیامەت و زیندوو بوونەوە نییە قەڵس و قەڵەقت نەکەن، لەڕاگەیاندنی ئایینەکەت و لەخشتەت بەرن و لەڕێ بتترازێنن. (ئیبن جەریر) دەڵێ: (عەلی کوڕی ئەبی تالیب) نوێژی بەیانی دەکرد، پیاوێکی (خەواریج) پێیگوت: (لئن أشرکت لیحبطن عملك و لتکونن من الخاسرین) واتە: ئەگەر کەسێ تر لەباتی خوا بپەرستیی، بێگومان کارەکانت پووچەڵ دەبێ و دەچییە ریزی زیانباران (عەلی)یش هەر لەنوێژەکەدا وەڵامی دایەوەو گوتی: (فاصبر إن وعد الله حق ولا یستخفنك الذین لایوقنون).

کۆتایی سوورەتی (رووم) لەتەك سوپاسی بێ پایاندا بۆ خوای لەکارزان و دلۆڤان.

والحمد لله والمنة.

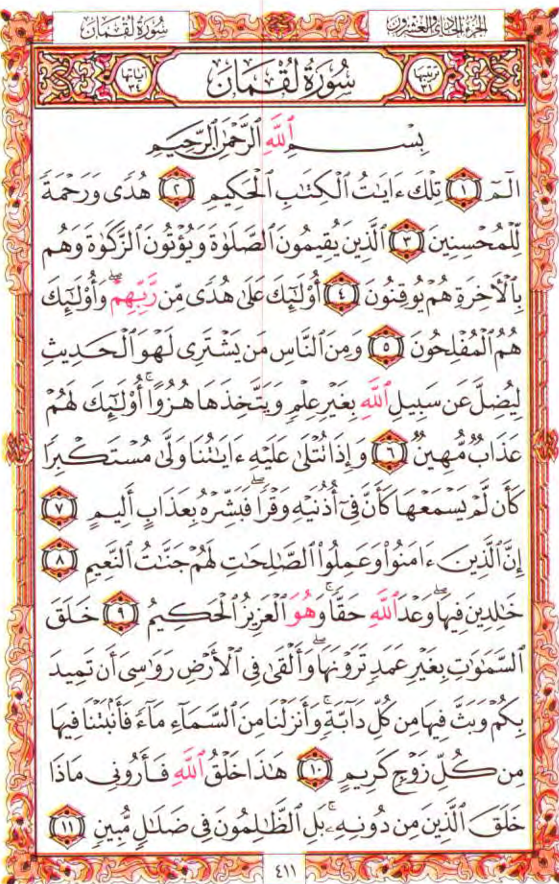
*** *** ***

٣١- سوورەتی (لوقمان)ـە.

مەککەییەو (٣٤) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتەیش وەك سوورەتە مەککەییەکانی تر چارەسەری مەسەلەی: یەکخواپەرستیی، پەیامبەرێتیی، زیندوو بوونەوە.. ئەکات. سەرەتا بەباسێکی قورئان دەستپێدەکات، ئینجا هەندێ بەڵگە لەئاسمان و زەوییدا دێنیتەوە بۆیەکتاپەرستیی و، بۆ ترساندنی مەردومیش بەباسێکی قیامەت کۆتایی دێ. پێیشی دەڵێن سوورەتی (لوقمان)چونکە وەسیەتنامە گرنگەکەی لوقمانی حەکیمی تێدایە بۆکوڕەکەی، کەپڕە لە وتووێژو گفتوگۆو ئامۆژگارییەکانی بۆ خواناسین و بیروباوەڕی دامەزراوو بتەو بە پاداشت وتۆڵە لەگەڵ کوڕەکەیدا. ئابەم شێوەیەش دەست پێ ئەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحیم* [١] الم﴾ دیارە کە قورئان پێکهاتووە لەم جۆرە پیتانە، دەسا فەرموون ئێوەش وێنەی بێنن ئەگەر ئەتوانن ﴿[٢] تلك آیات الكتاب الحكیم﴾ ئەمانە ئایەتی قورئانێکی تۆکمە و، پڕ لەحیکمەت و وردەکاریی ویاسای قەشەنگە ﴿[٣] هدی ورحمة للمحسنین﴾ ڕێنیشاندەرو بەزەییشە بۆ چاککاران ,چونکە ئەوانن ئامادەییان تێدایە بۆ سوود لێ وەرگرتنی ﴿[٤] الذین یقیمون الصلاة﴾ ئەوانەی کەنوێژەکانیان بەتێرو تەسەلی ئەنجامدەدەن ﴿ویؤتون الزكاة﴾ ولەماڵ وسامانیش زەکات دەدەن ﴿وهم بالآخرة هم یوقنون﴾ بەڕۆژی سەڵاو دواییش خاوەن یەقین ودڵنیان ﴿[٥] أولئك علی هدی من ربهم﴾ ئائەوانن لەسەر ڕێنموونی و ڕێگەی ڕاستی پەروەردگار یانن ﴿وأولئك هم المفلحون﴾ وهەر ئەمانەشن سەرکەوتوو ڕزگار و بەختیار.

حاڵی هەندێ لە مرۆڤ گومڕا کەرەکان:

﴿[٦] ومن الناس من یشتری لهو الحدیث﴾ لە نێو خەڵکدا هەیە, وتەی بیهودە: شانامەی عەجەم , یان هەر فیکرەیەکی رووخێنەر,لە تۆی کتێبیکدا, یان لەناو (سیدی)یەکدا دەکڕێ, یان بۆ خۆی دەینووسێ [٧] و, بۆچەواشەکردنی خەڵك بلاّوی دەکاتەوە.

(لهوالحدیث): مانایەکی بەربلاّوو فراوانی هەیە، چونکە هەموو جۆرە وتەیەك ئادەمیی سەرقاڵ بکاو بەرەو گومڕایی ڕایکێشێت، ئیتر گۆرانی و ئاوازی ئارەزوو بزوێن بێت، یا هەر وتەیەکی بێهوودە, ئەمانە هەمووده‌گرێتەوە.
گوتراوە ئەم ئایەتەش سەبارەت بە (نەزری کوڕی حارس) دابەزی، چونکە دەچوو ئافرەتی گۆرانی بێژی دەهێناو, کاتێ بیستبای فلاّنێك دەیەوێت موسڵمان ببێت, خێرا دەچوو دەستی دەگرت و دەیبرد بۆلای ژنە گۆرانی بێژەکە وپێیدەگوت: دەسا هەرئێستا پێکێ شەرابی بۆ تێکەو بەئارەزووی خۆیشی گورانیی بۆبلێ، پاشان پێیدەگوت: ئەمە

لەو نوێژو ڕۆژووەی مووحەممەد بۆئێوەی هێناوە باشترە!هەر ئەوبوو دەچوو شانامەو ئەوجۆرە کتێبانەی دەکڕی بەمەستی گومڕاکردنی خەڵکی و دەیوت: ئەگەر(موحوممەد) داستانی (عاد) و (سەموود)بۆ ئێوە باس دەکا, منیش داستانی (ڕۆستەم) و (ئەسفەندیار) و پاشاکانی ئێرانتان بۆ باس دەکەم. (مختصر تفسیر الطبری)، و (أسباب النزول للسیوطی). ﴿لیضل عن سبیل الله﴾ تاخەڵکی لەڕێگەی خوا چەواشە و گومڕا بکات، مەبەستی ئەوەیکە مەردم سەرگەرم بکات بەگۆرانیی ڕابواردنەوە. بەڵێ.. هەر گۆرانییەك ئارەزوو بورووژێنێی وبەرەو فەسادو بێ ڕەوشتی مرۆڤ هەڵنێت، وەك گۆرانی بەبەژن و بالآی ئافرەتانداو جوان کردنی عارەق و.. هتد ئەوە یەك دەنگی زانایان هەیە لەسەر قەدەغەوحەرامێتی.. دەشڵێن مۆسیقایەکیش لە گەڵ ئەوانەدابێ حوکمی هەروایە. ﴿بغیر علم﴾ ئەوکارەش لەڕووی نەفامیی و، نەزانینەوە دەکا. واتە: بێ ئەوە گوێ بداو بزانێ بەمەترسی کارەکەی ﴿ویتخذها هزوا﴾ وە ئایەتەکانی قورئانیش دەکاتە گاڵتە جاڕی خۆی ﴿أولئك لهم عذاب مهین﴾ ئەوانە ئەوکارانە دەکەن سزایەکی ئابڕووبەریان بۆ هەیە پرسیار کرا لە (ئیبن مەسعوود) لەتەفسیری ئەم ئایەتە: (ومن الناس من یشتری لهو الحدیث) گوتی: (الغناء، والله الذی لا إله إلا هو (یرددها ثلاثا). (حسن البصری) گوتویەتی: (نزلت فی الغناء و المزامیر، قال الضحاك: (لهو الحدیث) یعنی: الشرك. وەزەیدی (ئیبن ئەسلەم)یش وایگوتووە.وە (ئیبن جە ریر) گوتوویە: أنه کل کلام یصد عن آیات الله واتباع سبیله. (ئیبن کەسیر)یش دەڵێ: (قوله: ((لیضل عن سبیل الله)) أي انما یصنع هذا للتخالف للإسلام وأهله. (موجاهد) گوتوویەتی: (قول الله ویتخذها هزوا) أي و یتخذ سبیل الله هزوا یستهزأ بها. وە(شێخ سەعدیی) لە تەفسیرەکەیدا دەڵێ: (دخل فی ((لهو الحدیث)) کل کلام محرم، وکل لغو، وباطل، وهذیان من الأقوال المرغبة فی الکفر والفسوق والعصیان، ومن أقوال الرادین علی الحق، المجادلین بالباطل لیدحضوا به الحق، ومن غیبة ونمیمة، وکذب، وشتم، وسب، ومن غناء ومزامیر شیطان..). (ئیمامی قورتوبی)یش دەڵێ:(لهو الحدیث): الغناء، فی قول ابن مسعود وإبن عباس وغیرهما، النحاس: وهو ممنوع بالکتاب والسنة)پاشان دەڵێ:(قلت:هذه إحدی الأیات الثلاث التی استدل بها العلماء علی کراهة الغناء والمنع منه. والآیة الثانیة قوله تعلی: (وانتم سامدون) ٦١/٥٣ قال ابن عباس: هوالغناء بالحمیریة. والآیة الثالثة: (واستفزز من استطعت منهم بصوتك)٦٤/١٧ قال مجاهد: الغناء والمزامیر. وروی الترمذي عن أبی أمامة عن رسول الله ﷺ قال: (لاتبیعوا القینات ولا تشتروهن ولاتعلموهن ولا خیر في تجارة فیهن، وثمنهن حرام، في مثل هذا انزلت هذه الآیة). لەپەروێزەکەیشیدا هاتووە:•(إسناده واه) أخرجه الترمذی فی التفسیر (٣١٩٥)باب (٣٢)ومن سورة لقمان، وذکره الحافظ فی الفتح (٩١/١١) وضعفه. وحلف علی ذلك إبن مسعود بالله الذي لا إله إلا هو (ثلاث مرات) إنه الغناء. وعن إبن عمر إنه الغناء" وکذلك قال عکرمة ومیمون بن مهران ومکحول. ﴿[٧] وإذا تتلی علیه آیاتنا﴾ هەر کاتێکیش ئایەتەکانی ئێمەی بەسەردا دەخوێنرێتەوە ﴿ولی مستکبرا کأن لم یسمعها﴾ بەفیزودەعیەوە ڕووی وەردەگێڕێ, هەروەك نەیبیستبێ ﴿کأن فی أذنیه وقرا﴾ دەڵێی هەردووگوێی قورس وگران بووبن ﴿فبشره بعذاب ألیم﴾ سا تۆش مژدەی پێبدە بە سزایەکی بەئێش.

ئایندەی موسڵمانە چاکەکان:

﴿[٨] إن الذین آمنوا وعملوا الصالحات﴾ بێگومان ئەوانەی باوەڕیان هێناو کاروکردەوە چاکەکانیان ئەنجام دا ﴿لهم جنات النعیم﴾ باخاتیپڕ نازونیعمەتی بەهەشتیی نەبڕاوەیان بۆهەیە ﴿[٩] خالدین فیها﴾ بەهەتا هەتاییش تێیدا

ئەمێننەوەو هیچکات لێیناچنەدەرێ ﴿وعد الله حقا﴾ بەلینی خوایش ڕاست ودروستەو دێتەدی ﴿وهو العزیز الحکیم﴾ هەر ئەویشە بالآدەستی، کارجوان و، ئەشزانێ کێ شایستەی چییە؟.

بەڵگەی تاك و تەنیایی خوا:

﴿[١٠] خلق السموات بغیر عمد ترونها﴾ ئاسمانەکانی لەوبەرزەوە دروستکردووە بێئەوە هیچ ستوون وکۆڵەکەیەك ببینن ﴿والقی فی الأرض رواسی﴾ وچەند کێویکیشی خستە زەمین ودایچەقاند وەك مێخ بۆ چادر ﴿أن تمید بکم﴾ نەوەك لەرزەو جم وجووڵ بەئێوە بکا ﴿وبث فیها من کل دابة﴾ وە هەموو جۆرە گیانلەبەرێکی تێدا بڵاوکردەوە, کە مەگەر هەرخوا خۆی بەئەندازەو ژمارەیان بزانێ ﴿وانزلنا من السماء ماء﴾ لە ئاسمانیشەوە بارانێکمان بۆدابەزاندن, بۆ سوودی ئێوەو ئاژەڵەکانتان ﴿فأنبتنا فیها من کل زوج کریم﴾ ئینجا لەوێدا لە هەمووجۆرە ڕووەك وگیایەکی هاولف وجووتی جوانی بەکەڵکمان ڕواند ﴿[١١] هذا خلق الله﴾ ئەمە دروستکراوی خوایە "بەتەنها و بێ هاوەڵ و یارمەتیدەر وەدیهێناون ﴿فأرونی ماذا خلق الذین من دونه﴾ جا ئێوە ئەی خەڵکینە! نیشانم بدەن چیان دروستکردووە؟ئەوانەی جگەلە خوا ئێوە ئەیانپەرستن ﴿بل الظالمون فی ضلال مبین﴾ هیچیان دروست نەکردووە, بەڵکو موشریکەکان لەناوگومڕایەکی ئاشکرادان، کە بتان دەپەرستن ﴿[١٢] ولقد آتینا لقمان الحکمة﴾ بەڕاستیی حیکمەت و وردەکاریی وبیرتیژیی وڕای قبووڵ وڕاستمان بەلوقمان دا. (سەعیدی کوڕی موسەیەب) دەڵێ: (لوقمان) قولە ڕەشەیەکی میصریی بوو، خوای گەورە ئەوگشت حیکمەت و ژیریی و وریاییەی پێ بەخشی، وەخاوەنی چەندان گوتارو وتەی هەرە بەرزە، وەپیاوێکی صالح وچاك بوو, بەلآم پلەی پێغەمبەرێتی نەبووە. ﴿أن اشکرلله﴾ پێمان گوت: هەمیشە سوپاسی خوابکە لەسەر ئەوفەزڵ وبەهرەیە پێیدایت ﴿ومن یشکر فإنما یشکر لنفسه﴾ خۆ هەرکەسێك سوپاسی خوا بکات، بێگومان خێروبەرەکەتەکەی تەنها بۆخۆی ئەبێت ﴿ومن کفر فإن الله غنی حمید﴾ هەرکەسێکیش سپڵەوناسوپاس بێ، ئەوە ئارەزووی خۆیەتیی وخۆی زیانی کردووە، جابەڕاستیی خوا بێنیازی هەمیشە سوپاسکراوە.

سُورَةُ لُقْمَانَ　　الجُزْءُ الحَادِي وَالعِشْرُونَ

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَٰنَ ٱلْحِكْمَةَ أَنِ ٱشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَ لُقْمَٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُۥ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَٰلُهُۥ فِى عَامَيْنِ أَنِ ٱشْكُرْ لِى وَلِوَٰلِدَيْكَ إِلَىَّ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٤﴾ وَإِن جَٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا فِى ٱلدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَٱتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىَّ ۚ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ يَٰبُنَىَّ إِنَّهَآ إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن فِى صَخْرَةٍ أَوْ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ أَوْ فِى ٱلْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا ٱللَّهُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾ يَٰبُنَىَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأْمُرْ بِٱلْمَعْرُوفِ وَٱنْهَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَآ أَصَابَكَ ۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِى ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَٱقْصِدْ فِى مَشْيِكَ وَٱغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ ٱلْأَصْوَٰتِ لَصَوْتُ ٱلْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

٤١٢　　أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ

لوقمان ڕاسپاردەی کوڕەکەی دەکات:

﴿[١٣] وإذ قال لقمان لابنه وهو یعظه﴾ بەیاد بکە کاتێ لوقمان بەکوڕەکەی خۆیگوت وئەوئامۆژگاری ئەکرد: ﴿یا بنی لاتشرك بالله﴾ کوڕەچکۆڵەکەم! هەر شتێك,یاکەسێك مەکە بە شەریك وهاوبەشی خوا ﴿إن الشرك لظلم عظیم﴾ بەڕاستیی شەریك وهاوبەشدانان بۆخوا , ستەمێکیگەورەیە لەهەموو تاوانێك گەورەترەو، هەرگیز بێتەوبە قابیلی عەفوو لێبوردن نیە. ئەم ئایەتە ئەوە دەگەیەنێت کە (شیرك) ستەمێکی ئێجگار مەزن وگەورەیە، هەروەکو

لەسوورەتی:١٠٦/١٠.(..فإنك إذا من الظالمين) وە لەسوورەتی (٢/٢٥٤)دا ولەفەرمودەیەکیشدا هاتووەکە: وشەی (ظلم)لەئایەتی (٦/٨٢)دا ,بە مانا(شرك)ـە. ﴿[١٤] ووصينا الإنسان بوالديه﴾ ئێمە دەربارەی باوك ودایك بەمرۆڤمان راگەیاند وئامۆژگاریمان کردکە: هەمیشە رەفتاری چاکەیان لەگەڵ بکەن ﴿حملته أمه وهنا على وهن﴾ بەتایبەتی لەگەڵ دایکییدا.. دایکی بەپێستی سك هەڵیگرتووە بەلاوازی لە سەر لاوازی,تالە داوێذیبەربوتەوە, هاتۆتە ئەم جیهانەوە﴿وفصاله فى عامين﴾ شیر برینەوەشی دووساڵیخایاند، واتە: گەرمنداڵ پێویستیبە شیر هەبوو هەتا دوساڵ ئەیدرێتیو سوودی لێوەرئەگریٚ ﴿أن اشكر لى ولوالديك﴾ کەوایە (ئەی مرۆڤ!) بەردەوام سوپاسی من بکە لەسەر نیعمەتەکانم و، سوپاسی باوك ودایکیشت بکە لەسەر ئەو هەموو ئەزیەت وئازارە لەپێناوی تۆدا چێشتوویانە ﴿إلى المصير﴾ گێرانەوەشتان هەر بۆلای منە ,دوای زیندوو بوونەوە ﴿[١٥] وإن جاهداك على أن تشرك بى ماليس لك به علم﴾ هەمیشە گویرایەڵیانبەو,لەسنووری رەزامەندیی خوادا، خۆئەگەر هەوڵیشیانداو پێیان داگرت لەسەرئەوە کە شتێك بکەی بەشەریك وهاوبەشم، کە هیچ بەڵگەو زانیارییەکت پیٚ نییە ﴿فلا تطعهما﴾ ئەوسا گوێرایەڵیان مەکە ﴿وصاحبهما فى الدنيا معروفا﴾ وەلە لەدنیادا لەگەڵ هەردووکیاندا,بەشێوەیەکی چاك وپەسەند هاوەڵی بکە, هاوریٚ وهاوکارێکی چاك بە بۆیان بەجل وبەرگ وخۆراك وهەڵسوکەوتی چاك دڵخۆشیان بکە..هتد ﴿واتبع سبيل من أناب إلى﴾ وە بەردەوام هەررێگەی ئەوە بگرە کە بەرەو من رێگەی گرتۆتەبەرو گەراوەتەوە بۆلام ﴿ثم إلى مرجعكم فأنبئكم بما كنتم تعملون﴾ لەپاشا هەمووتان هەرلای من دەگەرێنەوە، ئینجا لەوکاروکردەوەیەش لەدونیادا کردوتانە ئاگادارتان دەکەم ﴿[١٦] يا بنى إنها إن تك مثقال حبة من خردل﴾ دووبارە ئەگەرێتەوە سەر وەسیەتەکەی لوقمان: ئەی کورە چکۆڵەو شیرینەکەم! ئەگەر بەئەندازەی سەنگی دەنکە خەرتەلەیەك چاکە، یاخراپەت هەبیٚ ﴿فتكن فى صخرة أو فى السموات أو فى الأرض﴾ لەناو دڵی بەردێکی کەردا، یان لە گۆشەیەك لە ئاسمانەکان, یان لە زەویدا بێت ﴿يأت بها الله﴾ لەرۆژی قیامەتدا خوا ئەیهێنێتەروو ﴿إن الله لطيف خبير﴾ بەراستیی خوا زۆر وردبینە,هیچ شتێکی وردی لیٚبزر نابێت, زۆریش بە ئاگایە, هەقیقەتی شتەکان هەمووەزانیٚ ﴿[١٧] يا بنى اقم الصلاة﴾ ئەی کورە بچکۆڵەو شیرینەکەم! هەمیشە نوێژەکانت بە تەواویو بەچاکی بەجیٚبهێنە ﴿وامر بالمعروف﴾ فەرمان بەچاکە بدەو ﴿وانه عن المنكر﴾ وریٚ لە گوناهو خراپەبگرە ﴿واصبر على ما أصابك﴾ لەسەر هەرئەو بەڵاونەهامەتییەی تووشت دەبیٚ خۆراگربە ﴿إن ذلك من عزم الأمور﴾ بێگومان ئەو کارانە – بۆم باسکردیت – لەوکارە پەسەندوگرنگانەیە خوا دەیەوێن ﴿[١٨] ولا تصعر خدك للناس﴾ کورم! بەفیزەوە رووت وەرمەگێرە لەخەڵکیو رووتگرژ مەکە، بەڵکو هەردەم روخۆشبە، وەك ئەم فەرموودەیە گشت مرۆڤیٚ هەڵدەنیٚ بۆ روخۆشیی:((ولو أن تلقى أخاك ووجهك إليه منبسط)) ئەبووداود. ﴿ولا تمش فى الأرض مرحا﴾ بەدەعیە وفیز مەرِۆ رێوە لەزەویدا, وەك ئەم ئایەتەش دەفەرمووێ: (ولا تمش فى الأرض مرحا أنك لن تخرق الأرض ولن تبلغ الجبال طولا)(١٧/٣٨)، ﴿إن الله لا يحب كل مختال فخور﴾ بەراستیی خوا هیچ دەعیە بازو شانازیکەرێکی بەخۆ خۆشناوێت ﴿[١٩] واقصد فى مشيك﴾ وە لە رۆیشتندا , نەشێنەیی و, نەتوند برۆ ,واتە:بارێکی مامناوەندیی پێش بگرە ﴿واغضض من صوتك﴾ وەلە دەنگیشت نزم بکەوە لەقسەوگفتوگۆدا ﴿إن أنكر الأصوات لصوت الحمير﴾ چونکە دەنگی هەرەناخۆش، ئەوەیە زیاد لەپێویست بەرز بکرێتەوە, زەرەودەنگی کەرانە.

یادخستنەوەی بەخششەکان:

﴿[٢٠] ألم تروا أن الله سخر لكم مافی السموات وما فی الأرض﴾ ئەی خەڵکینە! ئاخۆ نەتان دیوە کەخوا ئەوەی لەئاسمانەکان وزەویدایە، هەمووی بۆئێوە رامکردووە ﴿و أسبغ عليكم نعمه ظاهرة وباطنه﴾ وەنیعمەتەکانی بەئاشکراو بەنهێنی بۆ تەواو کردوون: چاو، تەندروستیی، دڵ، ژیریی..هتد. ﴿ومن الناس من يجادل فى الله بغير علم ولا هدى ولا كتاب منير﴾ کەچی لەگەڵ ئەوهەموو بەڵگانەشدا بۆ بوونی خوا.. هەندێ کەس هەن — بێ هیچ زانیاریی وبەڵگەو نامەیەك بۆیان روون بکاتەوە، لەبابەت خواوە –کێشەو هەرا ئەکەن! لەسوورەتی حەجدا: لەتەفسیری (ومن الناس) ئەمە زیاتر روون کراوەتەوە. ﴿[٢١] وإذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله﴾ خۆکاتێ بەوانە بگوترێ: ئێوە پەیرەوی ئەوە بکەن خوا ناردوویەتی لەقورئاندا ﴿قالوا بل نتبع ماوجدنا عليه آباءنا﴾ لەوەڵاما دەڵێن: نا، بەڵکو ئێمە هەرپەیرەوی لەوە ئەکەین کە باووباپیرانمانی لەسەر بوون، لە بتپەرستی و ئایینی شیرك ﴿أو لوكان الشيطان يدعوهم إلى عذاب السعير﴾ باشەیتانیش بانگیان بکات بۆسزای دۆزەخ، ئەوان هەر سوور ئەبن لەسەرپەیڕۆی ئایینی شیرك و باپیرانیان؟!! ﴿[٢٢] ومن يسلم وجهه إلى الله﴾ هەرکەسێك کە بەتەواوی وبەدڵێکیپاکەوە رووبکاتە خوا ﴿وهومحسن﴾ وچاکە کاریش بێت ﴿فقد استمسك بالعروة الوثقى﴾ بێگومان دەستی بە قوڵپی هەرەپتەوەوە گرتووە کەدەیگەیەنێ بەخوا، هەرچۆن کەسێك بەشاخێکدا سەرکەوێ، یان دابەزێ، دەست بە ئاڵقەیەکی زۆر قایمەوە دەگرێ، دیارە ئەمیش بەهێزترین رێگاو رێبازی بۆخۆی هەڵبژاردووە ﴿وإلى الله عاقبة الأمور﴾ وەئەنجامیهەمووکاریکیش هەربۆلای خوایە ﴿[٢٣] ومن كفر فلا يحزنك كفره﴾ وەئەوکەسەش کافروبێبڕوا دەبێ، باکوفرەکەیان تۆ دڵتەنگ نەکا وگوێی مەدەرێ ﴿إلينا مرجعهم فننبئهم بما عملوا﴾ چونکە گەڕانەوەی هەموویان هەربۆلای ئێمەیە، ئەوکاتە لە هەمووکاروکردەوەکانیان ئاگاداریان ئەکەین وبەپێی ئەوەیش "پاداش وتۆڵەیان ئەدەین ﴿إن الله عليم بذات الصدور﴾ چونکە بەڕاستیی خوا بە ڕازونیازی سینگەکان زاناو بەئاگایە ﴿[٢٤] نمتعهم قليلا﴾ کەمێك لەژیانی ئەم دونیا، ماوەیان دەدەین ڕابوێرن ﴿ثم نضطرهم إلى عذاب غليظ﴾ لەپاشان ناچاریان دەکەین بۆ ناو سزایەکی دژوار وسەخت.

أَلَمْ تَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِى ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَٰبٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّبِعُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُوا۟ بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ۚ أَوَلَوْ كَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٢١﴾ ۞ وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُۥٓ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۚ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ أَنَّمَا فِى ٱلْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَٰمٌ وَٱلْبَحْرُ يَمُدُّهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَٰتُ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَّا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَٰحِدَةٍ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

پێڵێنانی موشریکەکان بەخالقیەتی خوا:

﴿[٢٥] ولئن سألتهم من خلق السموات والأرض ليقولن الله﴾ ئەگەر لێیان بپرسی: کێ ئاسمانەکان و زەویی دروستکرد؟ بە تەئکید ئەڵێن: خوا ﴿قل الحمد لله﴾ تۆش ئەی موحەممەد ﷺ بڵێ: سوپاس وستاییش بۆ خوا کە ئەوەندە بەڵگەی وەحدانیەتی خۆی بەدیهێناوە، ددان دەدنێن بە خالقییەتیدا ﴿بل أكثرهم لا يعلمون﴾ بەڵام زۆربەیان

نازانن بەو پێلێنانەیان، چون بەڵگەیان لەسەر شێوانی بیروباوەڕی خۆیان راست کردۆتەوە ﴿[٢٦] لله مافی السموات والأرض﴾ هەرچی لەئاسمان وزەویدایە، هەربۆ خوایە بە دروستکردن و موڵك و مشور خۆریی، ئیدی چۆن واز لە عیبادەتی ئەو دێنن؟! ﴿إن الله هو الغنی الحمید﴾ بەڕاستیی ئەوخوایە لەعیبادەتی بەدەکانی بێنیازە، لە زاتی خۆیشیداو لەلای بەندەکانی و دروستکراوەکانی سوپاس کراوە.

فەرمان و پەیڤینی خوا هەرگیز کۆتایی نایەت:

دیسان دەچێتەوە سەربەڵگە هێنانەوە بۆ بوون و دەسەڵاتی خۆی و.. ئەفەرمووێ: ﴿[٢٧] ولو ان مافی الأرض من شجرة اقلام﴾ ئەگەر هەرچی داروودرەختی ئەم زەوییە هەیە پێنووس و قەڵەم بن ﴿و البحر یمده من بعده سبعة ابحر﴾ دەریاش چەندەیە و ببێتە حەوت ئەوەندەی تریش، مەرەکەفی ئەو قەڵەمانە بن، تەواوی خەڵکیش ببنە نووسەرو کەلیماتی خوای پێ بنووسن قەڵەمەکان کولدەبن و، مەرەکەفەکەش تەواو دەبێت ﴿مانفذت کلمات الله﴾ قسەوکەلیماتەکانی خوا هەرتەواو نابێت ﴿إن الله عزیز حکیم﴾ بەڕاستی خوا زۆر دەسەڵاتدارە، زۆریش وتە دروست و کارجوانە، دیسانەوە هەرئەم مەبەست و مانایە لە سوورەتی(١٨/١٩):(قل لو کان البحر مداداً..) هاتووە. ﴿[٢٨] ماخلقکم ولا بعثکم إلا کنفس واحدة﴾ خەڵکینە! دروستکردن وزیندوکردنەوەی هەمووتان دوای مردن" وەکو دروستکردن وزیندووکردونەوەی تاکەکەسێکە، بەلای خواوە ئەوەندە ئاسانە ﴿إن الله سمیع بصیر﴾ بەڕاستیی خوا زۆر بیسەرو ژنەوایە، زۆریش بینایە ئاگادارەو، هەموو شتێکیش بەوردیی دەبینێ.

توانایی و بالادەستی خوا:

﴿[٢٩] الم تر ان الله یولج اللیل فی النهار ویولج النهار فی اللیل﴾ ئاخۆ بەچاوی خۆت نەتدیوە کەچۆن خوا لەشەو کەم دەکات وئەیخاتە سەرڕۆژ و، لەڕۆژیش کەم ئەکات دەیخاتە سەرشەو ﴿وسخر الشمس والقمر﴾ و خۆر و هەیڤیشی رام کردووە ﴿کل یجری إلی اجل مسمی﴾ هەریەکەیان هەتا ئەوکاتەی لای خوا بۆی دیاریی کراوە لەسووڕانەوەو گەڕان دەڕواو دێت، واتە: تا ڕۆژی قیامەت دەڕۆن و دێن ﴿إن الله بماتعملون خبیر﴾ بێگومان خوا بەکاروکردەوەی ئێوە بەئاگایە ﴿[٣٠] ذلك بأن الله هو الحق﴾ نیشاندانی ئەو ئالوگۆڕو دەسەڵاتە هەر بۆ ئەوەیە ئێوە دڵنیابن کەهەرئەو خوایە ڕاستە ﴿وان ما یدعون من دونه الباطل﴾ بێگومان ئەوەی دەیپەرستن جگە لە خوا ناڕەواو پوچەڵە. مەبەستی خواکانیشیان جگە لە خوا ﴿وان الله هو العلی الکبیر﴾ و بێگومان ئە خوایە بلندو گەورەیە، واتە: بڵندە، لەو بڵندتر نیە، گەورەیە لە هەموو گەورەیەك ﴿[٣١] الم تر ان الفلك تجری فی البحر بنعمة الله﴾ ئایا نەتدیوە چۆن بەفەزڵی خوا کەشتییەکان لەجەرگەی دەریاکاندا بەتوانایی‌و رامکردنی خوا دێن و دەچن و دەگەڕێن، دیارە ئەگەرخوا هێزو وزە

بەئاو نەدات هەرگیز ئەو گەمییانەی بۆ هەڵناگیرێ ﴿ليريكم من آياته﴾ تا هەندێ بەڵگەو دەسەڵاتی خۆیتان نیشان بدات ﴿إن في ذلك لآيات لكل صبار شكور﴾ بەڕاستیی لەوەی باسکرا گەلێ بەڵگەو نیشانەی گەورە هەیە بۆ هەر خۆڕاگرێکی سوپاسگوزار، واتە: بۆ هەر باوەڕدارێك خۆڕاگرو سپاسگوزار بێت، چونکە خۆڕاگری و سپاسگوزاری دوو سیفەتی بابای ئیمانداره ﴿[٣٢] وإذا غشيهم موج كالظلل﴾ بڕوادار زۆر بەئارام و زۆریش سوپاسگوزارە، کەچی موشریك وهاوبەش دانەرەکان هەرکاتێ شەپۆلیکی گەورەی دەریا وەك هەوری پڕ بت پەرستەکان داپۆشی ﴿دعوا الله مخلصين له الدين﴾ ئەوسا لە خاوێنی لە شیرك و ملکەچی بۆی داوا لەخوا دەکەن و لێیدەپارێنەوە رزگاریان بکا ﴿فلما نجاهم إلى البر﴾ جا کاتێ ڕزگاری کردن و گەیاندنیە وشکانیی لەسەر ئەو بارەیان ناوەستن. سوورەتی (٦٧/١٧): (وإذا مسكم الضر..) وە سوورەتی (٦/٤٠-٤١): (قل أرأيتم إن أتاكم عذاب الله) هەرئەم ماناوەبەستە دەگەیەنێت. ﴿فمنهم مقتصد﴾ هەیانە مامناوەندییە لەنێوان شیرك و یەك خوا پەرستیدان هەشیانە لەسەر شیرك دەمێنێتەوە ﴿وما يجحد بآياتنا إلا كل ختار كفور﴾ لەئایەتەکانمان نکوولی ناکات مەگین خەڵکێکی فریوباز وپێنەزان ﴿[٣٣] يا أيهاالناس اتقوا ربكم﴾ ئەی خەڵکینە! خۆتان لەسەرپێچی پەروەردگار بپارێزن و فەرمانەکانی جێبەجێ بکەن و لێی بترسن ﴿واخشوا يوما لا يجزي والد عن ولده﴾ و لەو ڕۆژەش بترسن کەهیچ باوکێ هیچی لەدەس نایە بۆ کوڕی خۆی ﴿ولا مولود هو جاز عن والده شيئا﴾ و هیچ منداڵێکیش هیچی پێناکرێ بۆ باوکی خۆی. واتە: تکاو لاڵەو پارانەوە لەو ڕۆژەدا بەکردەوەی چاك نەبێت کەڵکێکی نیە، بۆیە تەنانەتی منداڵیش فریای باوکی خۆی ناکەوێت ﴿إن وعدالله حق﴾ بێگومان بەڵێنی خوا بەهاتنی ڕۆژی قیامەت ڕاستە ﴿فلا تغرنكم الحياة الدنيا﴾ وریا بن! ژیانی ئەم دونیایە فریوتان نەدات ﴿ولا يغرنكم بالله الغرور﴾ نەفس و شەیتانیش بە مۆڵەتدانی خوا چەواشەو سەرگەردانتان نەکاو فریوتان نەدا، وەك ئەم ئایەتەیش دەفەرموێ: (يعدهم و يمنيهم وما يعدهم الشيطان إلا غرورا).

هەر خوا زانای گشت باو بارانێکە:

ئینجا خوا باسی پێنج شت ئەکات کەتەنها هەر خۆی ئەیانزانێ:

١- ﴿[٣٤] إن الله عنده علم الساعة﴾ بەڕاستیی زانیاریی هاتنی ڕۆژی قیامەت هەرلای خوایە، جگە لەو هیچ کەسێك نازانێ قیامەت کەی دێت، وەك لەجێگای تردا دەفەرموێ: (لا يجليها لوقتها إلا هو) ١٨٧/٧.

٢- ﴿و ينزل الغيث﴾ تەنها ئەویش باران ئەبارێنی لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا، کەسێکی تر ناتوانێ باران ببارێنێ.

٣- ﴿ويعلم ما في الأرحام﴾ ئەویش ئەزانێ چی لە منداڵدانەکاندایە، واتە: هەر لەوکاتەوە کەهێمان ئاوە، خوا خۆی دەزانێ چییە: کوڕە یان کچ، بەختیارو سەرفرازە، یان لاسارو بەدبەختە، بەژن و باڵای کورتە، یا..هتد.

٤- ﴿وما تدري نفس ماذا تكسب غدا﴾ هیچ کەسێك - نە چاکەکار و نەخراپەکار- سەد لەسەد نازانێت سبەینێ چی دەکا لەچاك و لەخراپ.

٥- ﴿وما تدري نفس بأي أرض تموت﴾ هیچ کەسیش نازانێ لەکام سەرزەویی ئەمرێ، واتە: کام جێگا دەبێتە گۆڕو ئارامگای، هەرچەند لەوانەیە هەوڵیش درابێ بۆ زانینی ئەمە! ﴿إن الله عليم خبير﴾ چونکە هەر خوایە زانا و

بەئاگایە بەتەواوی ڕووداوەکان و گشت نهێنی و ئاشکرایەکیشی لایەکسانە. (وعنده مفاتح الغيب لا يعلمها إلا هو..)، (٥٩/٦) هەر بۆ دووپاتی ئەم ماناو مەبەستەیە.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی لوقمان، لەگەڵ سوپاسی زۆرمدا.

والحمد لله والمنة.

*** *** ***

٣٢- سوورەی (سەجدە)یە

مەککەییەو (٣٠) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتەیش وەك سوورەتە هاو وێنەکانی خۆی چارەسەری بنەماو بناغەی عەقیدەی ئیسلامیی دەکات، وەك: بڕوا بەخوا و، بە پەیامی پەیامبەران و، بە زیندووبوونەوەو پاداش وتۆڵە.. لەدوای سوورەتی (مؤمنون)ـەوە هاتووە، گەلێ بەڵگەش بۆ یەکتاپەرستیی دێنێتەوە، راوبۆچوونی هاوبەشدانەرەکان سەبارەت بە نکووڵی کردنیان بۆ زیندوو بونەوە ڕەتدەکاتەوە" کۆتاییەکەیشی بەباسێکی ڕۆژی حیساب و کیتاب و لێکۆڵینەوە دێت.

الجزء الحادي والعشرون — سورة السجدة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ مَا لَكُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ ۚ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۖ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ ۖ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۚ بَلْ هُم بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ ۞ قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

٤١٥

بێ شك قورئان خوا ناردوویەتی:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] الم﴾ واتە: ئەم قورئانە هەر لەم پیتانە پێکهاتووە، کەچی ئاوایش پەکی ئێوەی خستووەو، پێتان دەڵێت: دەسا ئەگەر دەتوانن نموونەی بێنن، فەرموون وێنە و نموونەی بێنن! ﴿[٢] تنزيل الكتاب لا ريب فيه من رب العالمين﴾ هیچ گومانی تێدا نییە کەلەلایەن پەروەردگاری جیهانەکانەوە ,بەشەبەش دابەزێنراوەتە خوارەوە، واتە: ئەر کەسێ لەمەدا بەگومان و دوودڵ بێت، کارێکی زۆر نابەجێ و ناڕەوایکردووە ﴿[٣] أم يقولون افتراه﴾ یا کافرو خوانەناسەکان دەڵێن: موحەممەد خۆی هەلێبەستووە؟بۆیان نیە ئەوە بڵێن ﴿بل هو الحق من ربك﴾ بەڵکو ئەو هەقەیە لە لایەن پەروەردگارتەوە ڕەوانە کراوە ﴿لتنذر قوما ماأتيهم من نذير من قبلك﴾ هەتا تۆئەو قەومەیە بترسێنیٚ ,کە پێش تۆ هیچ بێدارکەرەوەیەکیان بۆ نەهاتووە، دیارەکە خوا سزای هیچ کەسێ نادات بێ بەڵگەو بێدارکەرەوە، هەروەك بەڕاشکاوی لەسوورەتی (١٥/١٧)دا ئەمە ڕادەگەیەنێ ودەفەرموێ: (وما كنا معذبين حتى نبعث رسولا). ﴿لعلهم يهتدون﴾ هەتابەشکو ئەوانە شارەزاو ڕێنمابن و ڕێگەی حەق و ڕاست دەرك بکەن و سەر لێشێواو نەبن.

ئاسمان و زەویی ونێوانیان, بەشەش ڕۆژان خوڵقێنراون:

﴿[٤] الله الذى خلق السموات والأرض وما بينهما فى ستة أيام﴾ ئەو خوایەئاسمانەكان وزەویی و هەرچیش لەنێوانیاندایە لەماوەی شەش ڕۆژ (دەوەران)دا بەدی هێنا ﴿ثم استوى على العرش﴾ لەپاشان چوویە سەر عەرش،ئیمانمان بە(ئیستیوا)هەیە, بەلاْم ئیستیوایەك لایەقی شكومەندی خوْی بێت , واتە: بێ هیچ جۆرە بیركردنەوەو شوبهاندن و دەستكارییەك لەشێوازی ئەوچوونە سەر عەرشەی. جا مەبەست بەم (إستواء)یە لە جێگاكانی تردا بە ئەندازەی تواناو لێزانینی خۆمان قسەی لەسەر كراوە، (سەلەف) وپێشینانیشمان لە تەفسیرو مانای((إستوى على العرش))دا دەڵێن: (أی علا على الأرض، علوا یلیق بجلاله من غير تجسيم ولا تكييف ولا تشبيه ولا تعطيل..) شیاوی ئاماژە بۆكردنە لە سوورەتی(ئەعراف) وجێگاكانی تردا سەبارەت بەم مەسەلەیە زیاتر قسەمان كردووە، دەتوانی بچیتەوە ئەویْ. ﴿مالكم من دونه من ولى ولا شفيع﴾ ئەی كافران! بۆتان نیە هیچ دۆست وتكا كارێك –جگە لەخۆی– لەسزا ڕزگارتان بكات ﴿افلا تتذكرون﴾ دەئایا ئامۆژگاری وەرناگرن و لەسەر كوفرو شیركی خۆتان بەردەوام دەبن؟! ﴿يدبر الأمر من السماء إلى الأرض﴾ ئەوخوایەیە كەلە سەرووی ئاسمانەوە بۆ زەویی, كارو باری خەڵك دەبر دەكات, وەكو دەفەرمویْ: (الله الذى خلق سبع سموات ومن الأرض مثلهن يتنزل الأمر بينهن..).

﴿ثم يعرج إليه﴾ لەپاشان بەرز ئەبنەوە بۆلای خۆی ﴿فى يوم كان مقداره الف سنة مما تعدون﴾ لەڕۆژێكدا كە بەپێی ژماردنی ئێوە یەك هەزار ساڵە، واتە: لەبەر قورسیی وسەختیی، ماوەكەی ئەوەندەی یەك هەزارساڵ درێژە.وە ئەم ڕۆژە ڕۆژێكە لەڕۆژەكانی قیامەت. سوورەتی (١٢/٦٥): (الله الذى خلق سبع سموات..) بۆهەمان مانایە، وە (٤٧/٢٢): (وإن يوما عند ربك كألف سنة). (ئیبن عەبباس) ئەڵێت: ئەو هەزار ڕۆژەش كەلە سوورەتی (حەج)دا باسكراوە , تەنهاڕۆژێكە لەو شەش ڕۆژەیە, كە خوا ئاسمانەكان وزەویی لە شەش ڕۆژاندا دروستكرد، ئەم هەزار ڕۆژەش لە سوورەتی (سەجدە)دا, ماوەی سەركەوتن وڕۆیشتنی ڕووداوو فەرمان وكاروبارەكانە بۆلای خوا –جل جلاله–,پەنجا هەزار ڕۆژەكەیش ڕۆژی قیامەتە، هەندێكیش ئەڵێن: مەبەست لە هەرسێ هەزارەی سوورەتەكان هەر ڕۆژی قیامەتە. ئەو جیاوازییەش بە پێی پلەی ئیمان وباوەڕە، وەك ئەفەرمویْ: (فذلك يوم عسير، على الكفرين غير يسير) (٧٥/٩–١٠)، یان دەفەرمویْ: (ويقول الكافرون هذا يوم عسر) (٥٤/٨). ﴿[٦] ذلك عالم الغيب والشهادة العزيز الرحيم﴾ ئەو خاوەنی پەسنانە, زانای نادیارو دیارە,دەسەلاْتدارو میهرەبانە. زانایە بەهەموو شتێكی نادیارو دیار, دەسەلاْتدارو بەتوانایە، زۆر میهرەبان ودلاواو بە بەزەییە.

قۆناغەكانی ئافەراندنی مرۆڤ:

﴿[٧] الذى أحسن كل شئ خلقه﴾ ئەوخوایە هەموو شتێكی دروستكراوی خۆی, بەچاكی وڕێك وپێكی دروستكردووە، واتە: هەموو شتێك لە جێگەی شیاوی خۆیدا فەراهەمی هێناوە ﴿وبدأ خلق الانسان من طين﴾ وە دروستكردنی مرۆڤ (ئادەم)یلە قوڕەوە دەست پێكرد،، واتە: بۆ هەوەڵجار باوكی مرۆڤی لە قوڕێك دروستكرد، بەو شێوەیەكە لە گەلێ جێگای تردا باسكراوە ﴿[٨] ثم جعل نسله من سلالة من ماء مهين﴾ لەپاشا نەوەكەشی لە پالاْوتەیەك, لە ئاوێكی بێهێز دروستكرد، واتە: لەپالاْوتەی ئاوی ژن وپیاو–وەكو لەهێندێ سوورەتی تردا تێپەڕی– بەدیهێنان ﴿[٩] ثم سواه ونفخ فيه من روحه﴾ لە پاشا بەژن و بالای ڕێك وپێككرد و هەر لە سكی دایكیا, لە ڕۆحی خۆی گیانی كرد بەبەریا ﴿وجعل لكم السمع والأبصار والأفئدة﴾ وە گویْ و چاوو دڵی, واتە: دەزگای هێزی بیستن وبینین وئامێری دڵی بۆدانان ﴿قليلا ماتشكرون﴾ كەچی زۆر كەمتان سوپاسگوزاری دەكەن.

قیامەت بە دوور مەزانن:

﴿[١٠] **وقالوا إذا ضللنا فى الأرض**﴾ لەگەڵ ئەو هەموو بەڵگانەدا هێمان ئەوبێ باوەڕانە وتیان:ئایا ئەگەر ئێمە مردین و لەناخی زەوییدا بزر بووین و تیا چووین و بووینەوە گڵ ﴿**إنا لفى خلق جديد**﴾ ئایا جارێکی تر سەر لەنوێ دروستدەکرێنەوە,واتە: زیندوو دەبینەوە؟ ﴿**بل هم بلقاء ربهم كافرون**﴾ ئەوان هەر تەنیا ئینکاری ژیانەوە ناکەن, بەڵکو باوەڕیان بە دیدارو خزمەتگەیشتنی پەروەردگاریان نییە، بۆیە پێیان وایە کە هەرگیز زیندوو ناکرێنەوەو بێ حیساب و کیتاب دەبن! ﴿[١١] **قل يتوفاكم ملك الموت الذى وكل بكم**﴾ بەو بێ باوەڕانە بڵێ: ئەوفریشتەیەی گیان کێشانتانی پێ سپێرراوە, گیانتان دەکێشێ ودەمرن. ئەم ئایەتە وا ئەگەیەنێت کە فریشتەی گیانکێشان یەك فریشتە بێت، زانایانی (سەلەف)یش دەڵێن! ئەو فریشتەیەش ناوی (عیزرائیل)ـە، کەچی لە سوورەتی (٩٧/٤)، (٢٧/٤٧)، (٦١/٦) وانیشان دەدرێت کە فریشتەی گیانکێشان زۆر بن! جا بۆ ئەمە زانایان دەڵێن لە بنەڕەتدا ئەو فریشتە کە ئەوکارەی پێ سپێراوە تاکە فریشتەیەکە، بەڵام چەند فریشتەیەکی تر لەبەر دەستییدان. ﴿**ثم إلى ربكم ترجعون**﴾ لە پاشان هەر بۆ لای پەروەردگارتان دەگەڕێنەوەو پاداش و تۆڵە وەردەگرن.

حاڵی بەدحاڵی موشریکان:

﴿[١٢] **ولو ترى إذ المجرمون ناكسوا رؤوسهم عند ربهم**﴾ لە ڕۆژی قیامەتدا,ئەر ببینی کاتێ تاوانبارەکان لە لای پەروەردگاری خۆیان ,سەریان شۆڕکردووە لە خەجاڵەتیدا ﴿**ربنا أبصرنا وسمعنا**﴾ بەزەلیلی ئەڵێن: پەروەردگارمان! ئەوەی بەڵێنت پێدا بووین وا ئێستا بە چاوی خۆمان بینیمان و بەگوێی خۆمان بیستمان ﴿**فارجعنا نعمل صالحا**﴾ پەشیمانین، دە بمانگێڕەوە بۆ دونیا, مەرج بێت هەرکاری چاك ئەنجامبدەین ﴿**إنا موقنون**﴾ بەڕاستیی ئێمە یەقینمان هەیە،"و ئەزانین کە بەڵێنەکەت ڕاستە. جا هەر ئەم مانا ومەبەستەیە لەسوورەتی (ئەعراف/٥٣) وە لە سوورەتی (مەریەم/٣٨)دا ڕوون کراوەتەوە.

الجزء الحادي والعشرون　　　سُورَةُ السَّجۡدَةِ

وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلۡمُجۡرِمُونَ نَاكِسُواْ رُءُوسِهِمۡ عِندَ رَبِّهِمۡ رَبَّنَآ أَبۡصَرۡنَا وَسَمِعۡنَا فَٱرۡجِعۡنَا نَعۡمَلۡ صَٰلِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَوۡ شِئۡنَا لَأٓتَيۡنَا كُلَّ نَفۡسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنۡ حَقَّ ٱلۡقَوۡلُ مِنِّي لَأَمۡلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجۡمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُواْ بِمَا نَسِيتُمۡ لِقَآءَ يَوۡمِكُمۡ هَٰذَآ إِنَّا نَسِينَٰكُمۡۖ وَذُوقُواْ عَذَابَ ٱلۡخُلۡدِ بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا يُؤۡمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُواْ بِهَا خَرُّواْۤ سُجَّدٗا وَسَبَّحُواْ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَهُمۡ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ۩ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمۡ عَنِ ٱلۡمَضَاجِعِ يَدۡعُونَ رَبَّهُمۡ خَوۡفٗا وَطَمَعٗا وَمِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعۡلَمُ نَفۡسٞ مَّآ أُخۡفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعۡيُنٖ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٧﴾ أَفَمَن كَانَ مُؤۡمِنٗا كَمَن كَانَ فَاسِقٗاۚ لَّا يَسۡتَوُۥنَ ﴿١٨﴾ أَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمۡ جَنَّٰتُ ٱلۡمَأۡوَىٰ نُزُلَۢا بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فَسَقُواْ فَمَأۡوَىٰهُمُ ٱلنَّارُۖ كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَآ أُعِيدُواْ فِيهَا وَقِيلَ لَهُمۡ ذُوقُواْ عَذَابَ ٱلنَّارِ ٱلَّذِي كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

٤١٦　　　وَلَنُذِيقَنَّهُم

ئەوانە کە سزای قیامەت دەبینن، لەخوا داوای گەڕانەوەی دنیا ئەکەن، هەتا ئەمجارە کارو کردەوەی چاك بکەن,خواش دەفەرموێ: ﴿[١٣] **ولوشئنا لآتينا كل نفس هداها**﴾ ئەر ویستبامان بە زۆر هەموو کەسێك بێنینە سەر ڕێی هیدایەت، ئەوا هەموو کەسێکمان بە زۆر دەهێنایە سەر ڕێی ڕاست و، هیدایەتمان دەدا، دیارە ئەوەش پێچەوانەی ئازادیی و، سەربەستییەکە خوا بە مرۆڤی داوە ﴿**ولكن حق القول منى لأملأن جهنم من الجنة والناس اجمعين**﴾ "ئەگەر بمان ویستبا ئاوامان دەکرد, بەڵام گفتەکە لەمنەوە سابت بووە کە:دەبێ دۆزەخ پڕبکەم لە جنیی ولە ئادەمیی,هەموو لەبەر زانینمان بەوەی کە ڕێگەی چەوت و گومڕایی هەڵدەبژێرن و,هیچ بەڵگەو نیشانەو

ئامۆژگارییەك كاریان تێ ناكات. سوورەتی (یونس/٩٩) ئەو ڕاستیە دووپات دەكاتەوە و دەسەلمێنێت. ﴿[١٤] فذوقوا بما نسیتم لقاء یومكم هذا﴾ جا(پێیان دەڵێن):ئەمڕۆ ئێوە ئەم سزایە بچێژن لەبەر ئەوەی كە گەیشتن ولیقای ئەمرۆكەتان لەبیر كرد ﴿إنا نسیناكم﴾ دڵنیابن كە ئێمەش ئێوەمان لەبیر كرد لەناو سزادا ﴿وذوقوا عذاب الخلد بما كنتم تعلمون﴾ وە ئیدی سزای هەتا هەتایی و نەبڕاوە بچێژن بە هۆی كارو كردەوەكانتانەوە.

مرۆڤی بە بڕوا هەركە ئایەتی خوایان وەبیر هێنایەوە، بەسەجدە دەكەوێتە عەرزێ:

﴿[١٥] إنما یؤمن بآیاتنا الذین إذا ذكروا بها خروا سجدا﴾ بەڕاستیی هەر ئەوانە بڕوا بەئایەتەكانمان دەكەن كە كاتێ ئامۆژگارییان پێدەكرێن ،شۆڕدەبنەوە سەر زەوی بە كڕنووش بردن، واتە: خۆیان ئامادەییەكی باشیان تێدایەو، هەوڵیش دەدەن لێیان تێ بگەن ﴿وسبحوا بحمد ربهم﴾ تەسبیحی دەكەن لە هەرشتێك كە لایقی نەبێ، هاوڕێ لە گەڵ سوپاسكردنی پەروەردگاریاندا ﴿وهم لا یستكبرون﴾ وبە هیچ شێوەیەكیش فیزو تەكەبور ناكەن و، خۆیان بەزل دانانێن،لە عیبادەت بۆی،بە پێچەوانەی ئەوانەی تەكەببور دەكەن, لەجێگایەكی تردا خوا دەفەرموێ: (إن الذین یستكبرون عن عبادتی سیدخلون جهنم داخرین) (٤٠/٦٠). ﴿[١٦] تتجافی جنوبهم عن المضاجع﴾ كەلەكەو تەنیشتیان ،بەجێ‌ونوێنەكانیانەوە دوورە , واتە: لەبەر عیبادەت وشەونوێژ ،سەرلەسەرین نانێن و خەویان نیە ﴿یدعون ربهم خوفا وطمعا﴾ بەترس و بە ئومێدەوە پەروەردگاری خۆیان دەپەرستن، واتە:نوێژی شەودەكەن, بەترس لە سزای خواو,بە ئومیدبە رەحمەتی وبەزەیی.(مەعاز) دەڵێ: گوتم بەپێغەمبەر ﷺ كارێكم فێركە بمباتەبەهەشتەوە! فەرمووی: بەتاك و تەنیا خوا بپەرستەو،هاوەڵی بۆ دانەنێیت، نوێژ بكەو زەكات بدەو، رۆژو بگرەو حەجی كابە بكە، پاشان هەوڵبدە لەم رێگانەشەوە بەردەوام كاری چاكەبكە: رۆژووبگرە، چوونكە رۆژو قەڵغانە، خێرو صەدەقە گوناح وتاوان دەسرێتەوە، شەونوێژ لە ناو جەرگەی شەودا، پاشان ئایەتی: (تتجافی جنوبهم عن المضاجع) هەتا(جزاء بما كانوا یعملون) ی خوێندەوە.﴿ومما رزقناهم ینفقون﴾ و لەو ڕزق و ڕۆزییەی پێمان بەخشیون، لە ڕێگای خوادا(لە جیهاددا) دەبەخشن ﴿[١٧] فلا تعلم نفس ماأخفی لهم من قرة اعین﴾ ئیتر هیچ كەسێك نازانێ چ پاداشتێكی گرنگیان بۆ داشاراوە لە هۆیەكانیخۆش وشادی چاوان ودڵئارامی ﴿جزاء بما كانوا یعملون﴾ لە پاداشی ئەو كارانەدا ئەنجامیانداون و، خۆیانیان بۆ ماندووكردووە.

بڕوادارو لادەر وەك یەك نین:

﴿[١٨] أفمن كان مؤمنا كمن كان فاسقا﴾ ئایا ئەوكەسەی بڕوای هێناوە وەك ئەوكەسە وایە كە لە ئیمان دەرچووە! ﴿لا یستوون﴾ بێگومان هەرگیز ئەو دووانە چوونیەك نین ﴿أما الذین امنوا وعملوا الصالحات﴾ ئەوانەی بە باوەڕبوون وكارەچاكە كانیان كرد﴿فلهم جنات المأوی﴾ ئەنواو شوێنیان چەند باخێكیبەهەشتی هەمیشەییە ﴿نزلا بما كانوا یعملون﴾ لەو بەهەشتەدا دادەبەزن و دەبنە میوان لەبەرامبەر ئەو كارانەوە كردوویانە ﴿[٢٠] وأما الذین فسقوا فمأواهم النار﴾ ئەوانەش لە ئیمان دەرچوون,جێ وماوایان ئاگرە ﴿كلما أرادوا أن یخرجوا منها﴾ هەر كات بخوازن لەوئاگرە دەرچن وبڕۆنە دەرەوە بەهەر شێوەیەك كە عەقڵیان بیبڕێ ﴿أعیدوا فیها﴾ ئەیانگێڕنەوە ناوئاگرەكە ﴿وقیل ذوقوا عذاب النار الذی كنتم به تكذبون﴾ وپێیان ئەوترێ: دەبچێژن سزای ئاگرێك كەئێوە نكوڵیتان ئەكردو بڕواتان پێینەبوو ﴿[٢١] ولنذیقنهم من العذاب الأدنی دون العذاب الأكبر﴾ وە دەبێ لە سزای دنیایان پێبچێژین (بەقات و قڕیی وبەلا), پێش سزا گەورەكەی رۆژیقیامەت ﴿لعلهم یرجعون﴾ بەشكوم بگەڕێنەوە لە لادان لەكوفرو بێباوەڕیی ﴿[٢٢] ومن أظلم ممن ذكر بآیات ربه﴾ كێ لەوكەسە ستەمكار ترە كە بەئایەتەكانی پەروەردگاری

ئامۆژگاریی دەکرێت ﴿ ثم اعرض عنها﴾ کەچی رووپان لێوەرچەرخێنێت؟ ﴿ إنا من المجرمین منتقمون﴾ ئەوانە تاوانبارن ,بەڕاستیی ئێمەش تۆڵە لە تاوانباران ئەسێنین، ئایەتی٥٧/ سوورەتی (الکهف) هەر بۆ پشتگیری ئەم مەبەستەیە.

کتێبی موساو رێبەری بەنی ئیسرائیل:

﴿ [٢٣] ولقد آتینا موسی الکتاب﴾ بەڕاستی ئێمە کتێبی تەوراتمان بەمووسادا ﴿ فلا تکن فی مریة من لقائه﴾ جا تۆش ئەی محمد ﷺ هیچ گومانت نەبێ ودوودڵ مەبە لەدیداری موساو، لەوەش کە تەورات لەلایەن ئێمەوە بەخشراوە بەو﴿ وجعلناه هدی لبنی إسرائیل﴾ کردیشمانە ڕێ نیشاندەر بۆ نەوەکانی یەعقووب ﴿ [٢٤] وجعلنا منهم ائمة یهدون بأمرنا لما صبروا﴾ وچەند کەسێکمان لێکردنە سەرکردەو پێشەوا,چونکە لە ئایندەدا -بە فەرمانی خۆمان- ڕێنموونی خەڵکیان دەکردو، صەبروئارامیان گرت وشانیان دایە بەرئەو ئەزیەت وئازارە هاتە ڕێگەیان ﴿ وکانوا بایاتنا یوقنون﴾ وە یەقینیشیان بەئایەتەکانی ئێمە هەبوو﴿ [٢٥] إن ربك هو یفصل بینهم یوم القیامة فیماکانوا فیه یختلفون﴾ و پەروەردگاری تۆ لەڕۆژی قیامەتدا بۆخۆی، لەیەکیان دەکاتەوە لەوەی مشت ومریان تێیدا هەبوو، لە کارو باری ئایین,بە حوکم وبڕیاردان لەنێوانیاندا, ئەوکات چاك وخراپ، ڕاست وناڕاست ڕوون ئەبێتەوە.

وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَدْنَىٰ دُونَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَآ ۚ إِنَّا مِنَ ٱلْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَلَا تَكُن فِى مِرْيَةٍ مِّن لِّقَآئِهِۦ ۖ وَجَعَلْنَٰهُ هُدًى لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا۟ ۖ وَكَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ ٱلْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَٰكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّا نَسُوقُ ٱلْمَآءَ إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِۦ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَٰمُهُمْ وَأَنفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ ٱلْفَتْحِ لَا يَنفَعُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِيمَٰنُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَٱنتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ الأَحْزَابِ

چەندبەڵگەیەك لەسەردەسەڵاتی خوا:

﴿ [٢٦] اولم یهد لهم کم اهلکنا من قبلهم من القرون﴾ ئایا بۆیان ڕوون نەبۆتەوە,کە چەند خەڵکمان لەپێشیانەوە لەناوبردووە؟ ئەبوو پەندیان لێوەرگرتایە﴿ یمشون فی مساکنهم﴾ لە کاتێکدا ئەمان(قورەیش) بەناوخانووە وێرانەکانیاندا دەڕۆشتن و دەگەڕان؟! ﴿ إن فی ذلك لآیات﴾ بەڕاستیی ئالەو دیاردانەدا گەلێ بەڵگەی زۆربەهێز هەیە بۆ دەسەڵاتی ئێمە ﴿ افلا یسمعون﴾ دەئایا نابیسن؟ ﴿ [٢٧] أولم یروا أنا نسوق الماء إلی الأرض الجرز﴾ ئایا نەیان بینیوە کە ئێمە بۆ زەویی کراڵ و وشك ومردووو بێگیان، ئاودەنێرین؟ ﴿ فنخرج به زرعا تأکل منه انعامهم وانفسهم﴾ ئینجائێمەش بەوئاوە جۆراوجۆری ڕووەك وگژوگیاو مەزراو بەروبوو دەڕوێنین, مەڕومالاتەکانیان و، خۆیانیش لێی دەخۆن ﴿ افلا یبصرون﴾ دە ئایا نابینن؟.پەلەکردنی کافران بۆ سزاو وەڵامەکەیان:

﴿ [٢٨] ویقولون متی هذا الفتح إن کنتم صادقین﴾ بێباوەڕەکان بەلاقرتی و گاڵتەوە دەیانوت: ئەگەر ئێوە ڕاست ئەکەن, ئەم داوەریی‌و بڕیاردانە لە نێوانماندا کەی دەبێت؟! ﴿ [٢٩] قل یوم الفتح لا ینفع الذین کفروا إیمانهم﴾ پێیان بڵێ:ڕۆژی داوەریی و بڕیاردان, باوەڕشهێنان سوود نابەخشێ بەکافرو بێباوەڕان، دیارە ئەو ڕۆژە ڕۆژی قیامەتە، مەبەست بڕانەوەی کێشەکان وداوەری نێوانیانە، جائەو ڕۆژە موسڵمانان یارمەتی دەدرێن وزاڵ دەبن.﴿ ولاهم

ينظرون﴾ مۆڵەتیش نادرێن بە پەشیمان بوونەوە و بیانوو هێنانەوە ﴿٣٠ فأعرض عنهم﴾ جاکەوایە تۆ ڕوویان لێ وەرگێڕەو وازیان لێبێنە ﴿وانتظر إنهم منتظرون﴾ وچاوەڕوانی سەرکەوتنبە بزانە چییان بەسەردێت، دیارە ئەوانیش چاوەڕوانن چی تووشی تۆ ببێت" تادەرکەوێ کێ ئەیباتەوە؟ بەڵێ..لەچەند شوێنێکی تردا ئەم ماناومەبەستەیە هاتووە، وەك سوورەتی (٥٢/ ٣٠- ٣١) وە سوورەتی (٦/ ١٥٨)و.. هتد.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (سەجدە) هات , لەتەك سوپاسی زۆریشمان بۆخوای دلۆڤان و لەکارزان.

ولله الحمد والمنة.

*** *** ***

٣٣- سوورەتی (ئەحزاب)ـە

مەدەنییەو (٧٣) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتەش وەك سوورەتە مەدەنییەکانی تر ,چەمکێکی یاسای کۆمەڵ وکۆمەڵگەی ئیسلامیی دەردەخات، ژیانی تاك و، ژیانی کۆمەڵ وتێکڕای موسڵمانان، بەتایبەتی کاروباری خێزان و ئوسرە دەخاتەڕوو.. تا ببێتە دەسەبەری ژیانێکی سەرفرازیی و، سەربڵوندییکۆمەڵگەکە، هاوکات لەگەڵ هەڵوەشاندنەوەی هەندێ باوونەریتی جاهیلیەت و نەفامیی پێش ئیسلام،وەکو باوی بەکوڕ کردن (تەبەننی)، ئینجا باسی (ظیهار)و قایەلبوونیان بەدوودڵ بۆتەنها مرۆڤێك! وە هەروەها لەخووە پیس ونەگریسەکانی تری کۆمەڵگەی نەفامیی پاکژوخاوێنیدەکاتەوە، دەیشتوانین باسە گرنگەکانی ئەم سوورەتە لەم سێ خاڵەدا کورت بکەینەوە:

یەکەم: ئاڕاستەو بەکار هێنانی ئەدەب و وێڵی ئیسلامیی لە تەواوی کارو باردا بۆنموونە: لەبەشێکی ئاڕاستەوئەدەب و وێڵی ئیسلامییە: ئەدەب و وێڵی شادیی و زەماوەند گێڕان ووەلیمە، خۆداپۆشین وجل وبەرگی ئیسلامیی و، خۆ دەرنەخستن بەڕوو تیی وبێ حیجابیی. شێوەی مامەڵەکردن لەگەڵ پەیامبەردا ﷺ ئەمانەو چەندین ئەحکامیتری کۆمەڵایەتیی، وەکو حوکمی(ظیهار)و، هەڵوەشاندنەوەی یاسای بەکوڕکردن ومیراتیی و، ڕێپێدان بۆمارەکردنیژنی بەکوڕکراوو، حیکمەت لەفرەژنی پەیامبەرداو ﷺ، دروودو صەڵاوات ناردن بۆ سەرگیانی پاکیی، باسێکی شەڕەکانی خەندەق وگروپەکان لەگەڵ باسکردنی شێوەی کۆبوونەوەو پەلاماری دڕندانەیان بۆسەر موسڵمانەکان ودەرخستنی نیازو مەبەستی گڵاوی دووڕووەکان و، پەشیمان کردنەوەی خەڵکێکی زۆر لەسەنگەری جیهادوتێکۆشان.. مافی خۆیەتی کەئەگەر سوورەتەکە لەسەرەتاوکۆتاییدا بە درێژە لە کاری گەندەڵی دوو ڕووەکان بدوێ،هەتا پەردەی خیانەتەکانیان بۆ هەمووکەسێك لادا. لەتەك باسێکی جەنگی (بەنی قوڕەیزە)و هەڵوەشاندنەوەی پەیماننامەکە لەلایەن جوولەکەکانەوە.

دووەم: بڕیارو فەرمانەکانی خوا.

سێ یەم: (بەنی قورەیزە)و گروپ وحیزبەکان.

بۆ دینی خوا کۆڵنەدەر بە :

﴿بسم الله الرحمن الرحيم* ١ يا أيها النبي اتق الله﴾ ئەی پەیامبەر! ﷺ بەردەوامبە لە سەر ترسی خودا، پیاوچاکێك لەپێناسەی تەقوادا دەڵێ: تەقوا ئەوەیە هەتادەگەیتە نووری خوا گوێڕایەڵ و بەرفەرمان بێ و، هیوات بە پاداشتی فراوانی خواهەبێ، وە هەرلەبەر ڕووناکیی (نووری)خوادا لەتاوان وتاوانکاری دوورەوەکەوی و،

بەردەوامیش ترسی سزاو تۆڵەی خوات ببێ ﴿ولا تطع الكافرين والمنافقين﴾ وەهەرگیز لەبێباوەڕودووڕووەکان گوێڕایەڵی مەکە ﴿إن الله كان عليما حكيما﴾ چونکە خوا هەمیشە زانایەکی دانایە، واتە:زانایە بە هەموو شت و زانینی ئەو دەوری هەمووشتێکی داوە, دانایە لەوتارو کرداریداو هەموووتارو کرداری لەجێی خۆی دادەنێ,دەی کەوایە هەر گوێڕایەڵی خوا بکە ﴿٢ واتبع ما يوحى إليك من ربك﴾ و شوێنی ئەو بڕیارو فەرمانە بکەوە لەلایەن پەروەردگارتەوە وەحیت بۆدەکرێ ﴿إن الله كا بما تعملون خبيرا﴾ چونکە بەڕاستیی خوا بەردەوام بەوکاروکردەوە ئێوە ئەنجامی دەدەن بە ئاگایەو،هەر بەپێی ئەوەیش پاداش وتۆڵەتان دەدا ﴿٣ وتوكل على الله﴾ و لە تەواوی ئیش و کارەکانیشتدا تەنها پشت بە خوا ببەستە ﴿وكفى بالله وكيلا﴾ ودیارەخواش بۆ چاودێرو بریکارو پشتیوانیی بەسە. (ئیبن جەریر)و(ترمزی) ئەڵێن: دووڕووەکان گوتیان: پێغەمبەر دوو دڵی هەیە! جابۆ وەڵامی ئەو بۆ چوونەیەخوا فەرمووی:﴿ماجعل الله لرجل من قلبين فى جوفه﴾ خوا لە ناوهەناوو دەروونی هیچ مرۆڤێکدا دوودڵی دانەناوە، کەوایە نابێ دووبیرو باوەڕیش لە تاکە دڵێکدا جێی بکرێتەوە.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا (١) وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (٢) وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا (٣) مَّا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۚ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَاهِكُمْ ۖ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ (٤) ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ ۚ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا (٥) النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ ۖ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ ۗ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَن تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُم مَّعْرُوفًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا (٦)

هەڵوەشاندنەوەی باوی بەکوڕکردن (تەبەننی !):

﴿٤ وما جعل أزواجكم اللائى تظاهرون منهن أمهاتكم﴾

ژنانی هاوسەریشتان کە ئێوە دەیانکەنە دایکی خۆتان و، پێیان دەڵێن: پشتی ئێوە وەك پشتی دایکم وایە و لەجێیدایکمانن، هەرگیز بەو قسانە نابنە دایکتان، واتە: تەنیا بە وتنی ڕستەی (وەك دایکم وایتە لە حەرامیدا) نابنە دایکتان، بەڵکو ئەوە هەر قسەیەکەو، خۆتان هەڵتان بەستووە، بەڵێ.. لەسەردەمی نەفامییدا هەر کەسێك بەژنەکەی خۆی گوتبا: تۆ وەك دایکم وایتە، بەوقسەیە لێی حەرام دەبوو! ئیسلام هات و ئەوەی هەڵوەشاندەوەو ئەحکامی بۆ ئەو وتەیە دانا، ئایەتی: (ماهن أمهاتهم إن أمهاتهم إلا اللائى ولدنهم...)٢/٥٨پشتگیری هەرئەم ماناو مەبەستە دەکات، لەمە درێژ تریش ئەم باسی(ظیهار)ـە لەسوورەتی (موجادەلە)دا دێت. ﴿وماجعل ادعياءكم أبناءكم﴾ ئەوانەش کەئێوە داوای بەکوڕبوونیان دەکەن و، بەناوی ئێوەوە بانگ دەکرێن، خوا نەیکردوونەتە کوڕی ئێوەو،بەو قسەیە نابنە کوڕتان، بەڵکو هەر شتێکی سەرزارەکی و دەمییە. بەڵێ لەسەردەمی نەفامییدا کوڕی ئەم و ئەویان ئەهێنایە لای خۆیان و حوکمی کوڕی پشتی خۆیانیان دەدایە، تەنانەتی پەیامبەریش ﷺ پێش ئەوە ببێ بە پەیامبەر(زەیدی کوڕی حاریس)ـەی کردبووە کوڕی خۆی! ئەوسا قورئان هات و ئەو باوونەریتە جاهیلیەتەی هەڵوەشاندەوەو دووپاتیشی کردەوەوفەرمووی:﴿ذلكم قولكم بأفواهكم﴾ ئەوەتان هەر وتەی سەرزارەکیی خۆتانەو هەقیقتی نیە، ئەگینا ئەوقسەیە بناغەو ناوەڕۆکێکی نییەو، هەرگیز کوڕی کەسیش نابێ بە کوڕی کەسێکی دیکە، کەسیش نابێ بەباوکی کەس بەقسەیەکی

سەرزارەکیی، وەك خوا لە سوورەتێکی تردا دەفەرموێ: (ماكان محمد ابا احد من رجالكم...)٣٣/٤٠. (عەبدوڵڵای کوڕی عومەر)دەڵێ: ئێمە (زەیدی کوڕی حاریس)ـەمان هەر بە نێوی (زەیدی کوڕی موحەممەد)ەوە بانگدەکرد، هەتا ئایەتی: (ادعوهم لآبائهم..) هاتە خوارێ. (فتح البـاری:٨ /٣٧٧، موسلیم:١٨٨٤/٤)﴿والله يقول الحق﴾ خواش هەمیشە هەر وتەی ڕاست و دروست ئەڵێ وچی هەقە ئەوە بەیان دەکا ﴿وهو يهدى السبيل﴾ هەر ئەویشە بەندەکانی خۆی ڕێنوێن دەکابۆ ڕێی ڕاست،جا کەواتە تۆش ئەی موسڵمان! تەنها گوێ ڕایەڵی ئەوبە ﴿ ادعوهم لآبائهم هو أقسط عند الله﴾ هەر بەناوی باوکی خۆیانەوە بانگیان بکەن و نێویان بەرن، واتە: مەڵێن :(زەیدی کوڕی موحەممەد)، بەڵکو بڵێن: (زەیدی کوڕی حاریس)ـە، چونکە لای خوا هەر ئەوە پەسەند ودادگەرانەیە ﴿فإن لم تعلموا آباءهم﴾ خۆ ئەگەر باوکیشیانتان نەدەزانی هەتا بە ناوی باوکیانەوە بانگیان بکەن ﴿فإخوانكم فى الدين ومواليكم﴾ ئەوە برای ئایینی و دۆستانن، ئەگەر موسڵمان بن، وە خۆشەویست و مەولاتان، واتە: پاش ئازادبوونی لە کۆیلەیی دەبێ بڵێن: فلانەکەسی مەولام!، بۆیە بۆ دوایی پەیامبەر ﷺ بە زەیدی دەگوت: تۆ براو مەولای ئێمەی: (انت اخونا ومولانا) (فتح الباری:٧/٥٧٠). ﴿وليس عليكم جناح فيما اخطأتم به﴾ خۆ ئەگەر بەهەڵە جارێکیش بانگتان لێ کردبن، زمانتان وا ڕاهاتبێ، ئەوە هیچ قەیناکاو گوناهێکتان ناگات لەو هەڵەدا ﴿ولكن ما تعمدت قلوبكم﴾ بەڵکو گوناح لەوەدایە کە ئەگەر بەدڵەوەو بەدەست ئەنقەست ئەو کارەبکەن و نێویان بەرن بەغەیری باوکیان. ﴿وكان الله غفورا رحيما﴾ خواش هەمیشەگوناح پۆشە, دلۆڤان و میهرەبانە.

پێغەمبەر بۆ موسڵمانان لەخۆیان فەرزترەو، هاوسەرەکانیشی دایکیانن:

﴿٦ النبى أولى بالمؤمنين من انفسهم﴾ پەیامبەر ﷺ بە بڕواداران لە خودی خۆیانیش لە پێشترە، لە هەموو کارو بارێکی دین ودنیادا,وەهەرگیز پێیخۆش نەبووە موسڵمانان تووشی هیچ جۆرە بەڵاو نەهامەتێك ببن، هەموو کاتیش هەوڵیداوە بەرەو خێرو چاکە بچن وخۆی بەبرایان داناوە، دیارەکەدەبێ موسڵمانانیش هەرئەو بڕیار وحوکمیان بۆ بدا و، هەر قسەی ئەویش ببیسن، وەك خۆی لە فەرموودەیەکدا دەفەرموێ: ((انا أولى بكل مؤمن من نفسه، فأيما رجل مات وترك دَيْنا فإليّ، ومن ترك مالا فلورثته)).واتە: من بە خودی موسڵمانانەوە لە خۆیان بۆ خۆیان نزیکترم، جا هەرکەسێ بەقەرزاری مرد، قەرزەکەی لەسەر منە و، من دەیبژێرم، هەرکەسێکیش مردو ماڵ وسامانی لێبەجێما، ئەوەبۆمیراتبەرانی خۆی دەبێ. ئەم فەرموودەیە باشترین بەڵگەو نیشانەی دڵسۆزی ئەو پێغەمبەرە ﷺ نیشان دەدات بەرامبەر بە ئوممەتەکەی. پێشەوا (ئەحمەد)و (ئەبوو داود) ڕیوایەتیان کردووە. ﴿وأزواجه أمهاتهم﴾ و ژنەکانیشی دایکیانن، پێویستە وەك دایکی خۆیان ڕێز و حورمەتیان لێبنێن. واتە: لە ڕێزگرتن و حەرامیی مارەکردنیاندا وەك دایکیانن، بەڵام لەتەماشاکردن و خەڵوەت و..هتددەبێ وەك ژنانی ترمامەڵەیان لە گەڵبکرێت ﴿وأولوا الأرحام بعضهم أولى ببعض فى كتاب الله من المؤمنين والمهاجرين﴾ و لەکتێبی خوادا(لوح المحفوظ)، وا نووسراوە کە میراتی هێندێ لەهێندێ بەهۆی خزمایەتی نەسەبیی، لەخەڵکانی تری نێو بڕواداران و کۆچکەران لەپێشترە،بەڵێ.. لە سەرەتای ئیسلامەوە بە هاوپەیمانی و بە موسڵمانەتی و براببوون بەدینی خوا، میراتیان لەیەکتر دەبرد، جا لەدواییدا لەناو موسڵماناندا ئەوحوکمەیە- وەکو(ئیبن عەباس) دەڵێ- هەڵوەشایەوەو چوویەوە سەرباری واقیعی خۆی. ﴿إلا أن تفعلوا إلى أوليائكم معروفا﴾ سامەگەر لەگەڵ خزم ودۆستاندا پیاوەتیی وچاکەیەك بکەن و شتێکیان بدەنێ ﴿كان ذلك فى الكتاب مسطورا﴾ میرات بردنی خزمان لە یەکترو میرات نەبردنی کافر لەموسڵمان، ئەمە لەقورئانی پیرۆزدا تۆمارەونووسراوەو دەبێ کاری پێبکرێ.

خوا پەیمانی لە پێغەمبەران سەند:

﴿^٧ وإذ اخذنا من النبيين ميثاقهم﴾ ئەو کاتە وەبیر بێنە کە ئێمە پەیمانمان لەپێغەمبەرانی پێشتۆ وەرگرت کە:هەڵسن بەئەرکی سەرشانی خۆیان و بە باشی بەرنامەکەی خوا ڕابگەیەنن ﴿ومنك ومن نوح وإبراهيم وموسى وعيسى ابن مريم﴾ و بەتایبەتی لەتۆ -ئەی موحەممەد!ﷺ -و لە(نوح و ئیبراهیم و موساو عیسای کوڕی مەریەم- سلاّویان لە سەر بێت) ﴿وأخذنا منهم ميثاقا غليظا﴾ و بۆ ئەمەش پەیمانێکی بتەوو توندو مەحکەممان لێ وەرگرتن، دیارە پەیمانی پێغەمبەران لەپەیمانی خەڵکانیتر گرنگترە، هەر بۆیە لەم ئایەتانەشدا: (وإذ أخذ الله ميثاق النبيين لما آتيتكم من كتاب وحكمة ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم لتؤمنن به ولتنصرنه..)٣/٨١، (شرع لكم من الدين ما

وصى به نوحا والذى أوحينا إليك وما وصينا به إبراهيم وموسى وعيسى أن أقيموا الدين ولا تتفرقوا فيه..)٤٢/١٣) ئەو ماناومەبەستە دووپاتکراوەتەوە ﴿^٨ ليسأل الصادقين عن صدقهم﴾ تا خوا لەڕۆژی قیامەتدا لە ڕاستگۆیی ڕاستگۆیان (واتە:پێغەمبەران)بپرسێت: سەبارەت بەگەیاندنی پەیامەکەیان و وەڵامدانەوەی گەلەکەیان بۆیان، ئەوجاپاداشیان بداتەوە لەسەر ئیمان و بڕواکەیان ﴿وأعد للكافرين عذابا اليما﴾ و بۆ خوانەناس وبێ بڕوایانیش،سزایەکی بەئێشی ئامادەکردووە.

جەنگەکەی خەندەق:

ئینجا دەچێتە سەر باسی جەنگی چاڵ (خندق - ئەحزاب) و دەفەرموێ: ﴿^٩ يا أيها الذين آمنوا اذكروا نعمة الله عليكم﴾ ئەی گەلی خاوەن باوەڕ! بەردەوام یادی نیعمەت و بەخششی خوا بکەنەوە بەسەرتانەوە ﴿إذ جاءتكم جنود﴾ ئەودەمە کە لەشکرێکی فرەگەورە هاتە سەرتان، واتە: لەڕۆژی (خەندەق)دا، کە لەناو تیرەکانی عەرەب وجوولەکەدا(١٢) هەزار جەنگاوەر ئامادە کرابوو، جاکاتێ ئەو دەنگ وباسە گەیشتە پەیامبەر ﷺ، ئەویش خێرا مەشوەرەتی لەگەڵ هاوەڵانکرد چی بکەن باشە! جا لەسەر ڕاو بۆ چوونی (سەلمان)ی فارسیی -کەشارەزایی لەنەخشەو پلانی فارسەکان هەبوو- سەربازگەیەکیان دروستکردوچاڵێکیان لەنێوانیاندا لێدا، ئەوجار (سێ هەزار) سەربازی موسڵمان کۆبوویەوەو ڕووبەرووی ئەو لەشکرە دوازدە هەزار کەسیە وەستان و، موسڵمانەکان ترسی تێکشانیان لێنیشت و، هەزارو یەك حیسابیان بۆ ئەنجامی خۆیان و جەنگەکە دەکرد ﴿فأرسلنا عليهم ريحا وجنودا لم تروها﴾ ئەوسا ئێمەیش لەوکاتە زۆر ترسناکەدا (با)یەکی زۆر توندو ساردمان ناردە سەریان، هاوڕێ لەگەڵ کۆمەڵێ سەربازی فریشتەدا کە ئێوە نەتاندیتن، دەرەنجام هەرچی چادرو مەنجەڵ و دیزە وگۆزەیان بوو تێك وپێك شکاو سەروخوار بوویەوەوخۆیشیان بەپەلە هەڵهاتن، ئەمەیە کە پێغەمبەر-ص- دەفەرموێ ((نُصِرتُ بالصَّبا، وأهلكت عاد بالدَّبور)) فتح البارى/٤ ٦٠ ﴿وكان الله

بما تعملون بصيرا ﴾ وه خوا هەموو کات بینایه بەو کاروکردەوەیه, ئێوه ئەنجامی ئەدەن،وەکو خەندەق لێدان وددان بەخۆدا گرتن و..هتد ﴿ [١٠] إذ جاؤكم من فوقكم ومن أسفل منكم ﴾ کەدوژمن لەلای سەروو، لەلای خواروتانەوە بۆتان هاتن، واتە: لە خۆرهەڵات وخۆرئاوای شاری (مەدینە)وه هێرشیان هێنایە سەرتان وئابلۆقە دران ﴿و إذ زاغت الابصار ﴾ وئیتر گش چاوێ کلاومۆڵەق بوو و، لە روانینیبەاری ئاسایی خۆی ﴿وبلغت القلوب الحناجر ﴾ وهەمووودڵێکیش لەترسدا گەیشتە گەروو، هاوەڵان بەپێغەمبەریان گوت: دۆعایەك هەیە بۆ ئەم سات وکاتە بیڵێین؟ فەرمووی: بڵێن: ((اللهم استر عوراتنا، وآمن روعاتنا)).﴿وتظنون بالله الظنونا ﴾ و ئێوەش گومانێ زۆری جۆراو جۆرتان به خوا دەبرد!

ئەزموونکردنی برواداران و هەڵوێستی دووڕووەکان:

﴿ [١١] هنالك ابتلى المؤمنون ﴾ لەو جێگاو شوێنەدا بڕوادارەکان کەوتنە ژێر تاقییکردنەوه،واتە: ئەو کارەیە تاقییکردنەوەبوویان، بۆ ئەوەی مرۆڤی دڵسۆزو ڕاستگۆو، مرۆی دووڕووناڵەبار لەیەك جیاببنەوە ﴿وزلزلوا زلزالا شديدا ﴾ وه تەکانێکی زۆر سەختیان خواردو کەوتنە چرکە چرك و، زۆر بە توندی حاڵیان تێکچوو وکەوتنە وەزعێکی ناهەموارەوە، واتە:دەتگوت زەوی لەژێرپێیانەوەدەلەرزێ ودەتەقێتەوه ﴿ [١٢] وإذ يقول المنافقون والذين في قلوبهم مرض ﴾ بیر بێنە ئەوکاتەی دووڕووەکان وئەوانەش دڵیان نەخۆش بووئەیانوت:﴿ماوعدنا الله ورسوله إلا غرورا ﴾ ئەو بەڵێنەی خواو پێغەمبەرەکەی پێیاندابین به سەرکەوتن،هەر فریودان ولەخشتەبردن بوو بۆمان! واتە: بەڵێنی بە سەرکەوتنی بەسەر (فارس وڕۆم)دا پێداین، کەچی وائێستا کەسێك ناتوانێ بەئاسانی سەرئاوێکیش بکات. أسباب النزول/ للسيوطى. ﴿ [١٣] وإذ قالت طائفة منهم ﴾ ئەو کاتەش وەبیربێنه که دەستەیەك لەدووڕازەکان وتیان:﴿يا أهل يثرب لا مقام لكم ﴾ ئەی خەڵکی مەدینە! ئەمە جێ وشوێنی مانەوەنیە بۆ ئێوه، ئەر هەر لێرەبمێننەوه، لەوانەیە هەموو تیابچن ﴿فارجعوا﴾ دەسا هەتا نەکوژراون بگەڕێنەوه بۆ ناوشارو،دەست لە (موحەممەد)و هاوەڵانی هەڵگرن. (ئیبن عەبباس)ئەڵێ: جوولەکەکان به (عبدوڵلای کوڕی ئوبەی)یان گوت: لەبەرچی خۆتان بەدەستی (ئەبوو سوفیان)و هاوڕێیانی ئەو بەکوشت ئەدەن! دەبگەڕێنەوه بۆمەدینە، ئێمەیش لەوێین چاوەڕوانتان ئەبین، ئەوسائەم ئایەتی:(وإذ قالت طائفة منهم..) هاتە خوارێ. ﴿ويستأذن فريق منهم النبى ﴾ دەستەیەکیشیان (هۆزی بەنی حاریسە) بۆ خۆدزینەوەدەهاتن مۆڵەتیان لەپەیامبەرﷺ دەخواست ﴿يقولون إن بيوتنا عورة ﴾ ودەیانوت: ماڵەکانمان بێپارێزەرەو کەسمان دانەناوە ئاگای لێیان بێ،جا لەبەر ئەوه هەر دەبێ بگەڕێینەوه پاسەوانییان بکەین! ﴿وماهى بعورة ﴾ خۆلەڕاستیشدا درۆیان کردو بێپارێزگار نەبوون، بەڵکو لەجێگەی مەحکەمدا بوون ﴿إن يريدون إلا فرارا ﴾ هەر ئەیانەوێ لەگۆڕەپانی جیهاد هەڵبێن وخۆ بدزنەوەو ڕابکەن ﴿ [١٤] ولو دخلت عليهم من أقطارها ﴾ ئەوەندەیش ترسنۆکن،ئەر لەشکری دوژمن لەم لاولەولای مەدینەوه هاتبایەتە سەریان ﴿ثم سئلوا الفتنة لأتوها وما تلبثوا بها إلا يسيرا ﴾ پاشان داوای هەڵگەڕانەوەیان لەدین لێکردبان ,وەڵامیان دەدانەوەو, کەمێك نەبا پێوەی نەدەمانەوه ﴿ [١٥] ولقد كانوا عاهدوا الله من قبل لايولن الأدبار ﴾ خۆ زووتریش –پێش ڕووداویجەنگی خەندەق ودوای جەنگی بەدر– پەیمانیان بەخوا دابوو کە هەرگیز لەگۆڕەپاندا پشت لەدوژمن هەڵنەکەن ونەبەزێن کەچیدرۆیان کرد ﴿وكان عهد الله مسؤلا ﴾ دیارە پەیمان بەستن لەگەڵ خوادا، لێپرسینەوەی هەیەولێیبەرپرس دەبن ﴿ [١٦] قل لن ينفعكم الفرار إن فررتم من الموت أو القتل ﴾ پێیان بڵێ: ئەی موحەممەدﷺ ئەر ئێوه بتانەوێ لەمردن، یان لەکوشتن هەڵبێن و ڕابکەن، هەڵهاتن سوودتان پێنابەخشێ ﴿وإذا لاتمتعون إلا قليلا ﴾

ئەگەر سوودیشتان پێ ببەخشێ, هەرکەمێك دەژین وڕادەبوێرن، ئیتر سەرەنجامتان هەر مردنەو دەگەڕێنەوە لای خۆمان ﴿ [١٧] قل من ذا الذی یعصمکم من الله﴾ پێیان بڵێ:باشە! ئەوە کێیە دەتوانێ پەناتان بدا لەخواو،لەبەرامبەر ئیرادەی خۆیەوە بتانپارێزێ؟ ﴿إن أراد بکم سوءا أو أرادبکم رحمة﴾ ئەرویستی ناخۆشیەکتان تووش بکات، یان ویستی خێرو چاکەیەکی بوو پێتان ﴿ولا یجدون لهم من دون الله ولیا ولا نصیرا﴾ ئاشکرایشە بێجگە لە خوا، ئەودووڕووانە هیچ دۆست ویارمەتیدەرێکیان دەستناکەوێ،کە بتوانێ نەهێڵێ ﴿ [١٨] قد یعلم الله المعوقین منکم﴾ بێگومان خوا بەچاکی ئەوکەسانەتان دەناسێت کە کۆسپ وتەگەرە دەخەنە بەردەم جیهادی موجاهیدان ﴿والقائلین لأخوانهم هلم إلینا﴾ و ئەوانەش کەبەبراکانی خۆیان دەڵێن: وەرنە لای ئێمە و واز لە موحەممەد وهاوەڵانی بێنن و،خۆمەدەنە کوشت ﴿ولا یأتون البأس إلا قلیلا﴾ نایەنە جەنگەوەکەمێك نەبێ ﴿ [١٩] اشحة علیکم﴾ بەرامبەر بەئێوەش زۆر ڕژدوبێ هیممەت وپیسکەن و،قەتیش حەز بەسەرکەوتنتان ناکەن ﴿فإذا جاء الخوف رأیتهم ینظرون إلیك﴾ جاکەترس وبیمیش پێش هات وجەنگ دەستی پێکرد، دەیانبینی بەجۆرێ تەماشات دەکەن ﴿تدور أعینهم﴾ چاوەکانیان لەکالانـدا دەسوڕێتەوەو سپی هەڵدەگەرێت ﴿کالذی یغشی علیه من الموت﴾ وەك کەسێ: لەترسی مردن بێهۆش بووبێ، واتە: ئەوکەسەی کە لەحاڵی خۆیدا بێت چۆن چاوەکانی سپی وەردەگەرێ وئەبڵەق دەبێ، ئەوانەش لەترساوایان لێدێت ﴿فإذا ذهب الخوف سلقوکم بألسنة حداد﴾ جا هەرکەترسەکە چوو ونەما، لێتان دەدەن بەزمانە تیژەکەیان و،داوای بەشە غەنیمەتیخۆیانت لێدەکەن! ﴿اشحة علی الخیر﴾ لەگەڵ ئەوەشدا کەبەتەمای غەنیمەت وتالآنەکەن،لەبەرڕژدیی و چروکی و چکووسییان، هەرگیز لەدەسیان خێر ناکەوێتەوە ﴿أولئك لم یؤمنوا﴾ ئائەوانە هەرلە بنەڕەتدا بڕوایان نەهێناوە، بۆیە ئێستا ئەوەحاڵیانە

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا (١٦) قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا (١٧) قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا (١٨) أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا (١٩) يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا (٢٠) لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا (٢١) وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا (٢٢)

﴿فأحبط الله أعمالهم﴾ ئینجا لەبەرئەوە خواش کارەکانیانی پووچەڵ کردوتەوە ﴿وکان ذلك علی الله یسیرا﴾ دیارە ئەوەش بۆ خوا کارێکی ئاسانە ﴿ [٢٠] یحسبون الأحزاب لم یذهبوا﴾ ئەو حیزب وگرووپانە – ئەوەندە ترسنۆکن – وا دەزانن کە هێشتا سوپای گرووپەکان لەدەوروبەری مەدینەدا ماوەو نەرۆیشتوون، خۆ رۆیشتبوون و گەڕابوونەوە ﴿وإن یأت الأحزاب یودوا لو أنهم بادون فی الاعراب﴾ خۆئەر بۆجارێکی تر لەشکری ئەوگرووپانە بێنەوەسەریان ئاوات دەخوازن کە لەناو عەرەبە دەشتەکییەکاندا بووبان و نەهاتنایە جەنگەکەوە، هە تا تووشی ئەو ئازارو ترسە نەبوونایە ﴿یسألون عن أنبائکم﴾ و هەر لەوێیشەوە لە دەنگ وباسی ئێوەیان پرسیبا ﴿ولو کانوا فیکم ما قاتلوا إلا قلیلا﴾ خۆ ئەگەر لەناو ئێوەشدا بوونایە –کاتێ کە جەنگ هەڵدەگیرسا– کەمێك نەبا جەنگیان نەدەکرد، چونکە ترسنۆك وگیان خۆشە ویستن.

پێغەمبەری خوا سەرمەشقە بۆ موسڵمانان:

﴿[٢١] **لقد كان لكم فى رسول الله أسوة حسنة**﴾ بەڕاستیی پەیامبەری خوا چاکترین نموونەی ڕێك وپێكی و سەرمەشقە بۆتان، دەسا ئێوەش لەدڵسۆزیی وسیاسەتی و جیهادیی و ئارامیی وتەقوایی و تەواوی بوارەکانی ژیاندا چاوی لێبکەن و بەدوایدا بچن ﴿**لمن كان يرجوا الله واليوم الآخر**﴾ بەتایبەتی بۆ ئەوکەسە, کە بە تەمای خواو ڕۆژی دوایيە ﴿**وذكر الله كثيرا**﴾ یادی خواش زۆر دەکا. ئینجا هەڵوێستی موسڵمانەکان لەجەنگی گرووپەکاندا ڕووندەکاتەوەودەفەرموێ: ﴿[٢٢] **ولما رأى المؤمنون الأحزاب**﴾ جاکە بڕواداران ئەوهەموو لەشکرو دەسەڵاتەی حیزبەکانیان چاوکرد کە بەرەو ڕوویان دەهاتن بۆمەدینە ﴿**قالوا هذا ماوعدنا الله ورسوله**﴾ گوتیان: ئەمە هەرئەو بەڵێنە بوو کە خواو پەیامبەرەکەی پێیاندابن،واتە: لەپێشەوە بەڵێنیان پێدابن بە ڕۆژە دژوارو سەختەکان, لە پاشان بە یاریدەدان و سەرکەوتن ﴿**وصدق الله ورسوله**﴾ خواو پەیامبەرەکەی راستیان فەرمووە. (ئیبن عەباس)دەڵێ: مەبەست بەو ئایەتەش کە لەسوورەتی (بەقەرە)دایەو دەفەرموێ: (..مستهم البأساء والضراء وزلزلوا حتى يقول الرسول والذين آمنوا معه متى نصر الله ألا إن نصر الله قريب).هەربۆ هەمان ماناومەبەستە ﴿**وما زادهم إلا إيمانا وتسليما**﴾ ئەورووداوە کەبەوجۆرە پێش هات، باوەڕدارەکان پتر باوەڕوملکەچییان زیادی کرد، جەماوەری زاناکان ئەم ئایەتە–وەکو ئایەتەکانی تری لەوچەشنە– دەکەنە بەڵگەی زیاد بوونی ئیمان باوەڕ. ئەوە هەڵوێستی دووڕازەکان بوو، ئینجا بۆ دیاریکردنی هەڵویستی ئیماندارەکان دەفەرموێ: ﴿[٢٣] **من المؤمنين رجال صدقوا ماعاهدوا الله عليه**﴾ لەناو ئەوبڕوادارانەشدا پیاوانی وایان هەبوو،ئەوپەیمانەی بەخوایاندابوو، ڕاستیان لەگەڵکردو،زۆر بەباشی پابەندیشبوون پێیەوە و، کاتێکیش کەوتنە جەنگەوە مەردانە جەنگیان کرد ﴿**فمنهم من قضى نحبه**﴾ ئینجابووشیان نەزرو پەیمانی خۆی بردە سەرو،جەنگاوەرانە جەنگی کرد تاشەهیدکرا ﴿**ومنهم من ينتظر**﴾ هەشیان بوو هەردەم چاوەڕوانیشەهیدیبوولەڕێی خوادا ﴿**وما بدلوا تبديلا**﴾ بەهیچ جۆرێکیش کلا نەبوون و پەیمانی خۆیان نەگۆڕی.(ئەنەس) دەڵێ:مامم لەبەر ئەوە کەلە(بەدر)دا ئامادە نەببوو،خۆی زۆر بەزیانمەنددادەناو، بڕیاریدا بەخواکە لە جەنگی ئایندەدا جێدەسی دیار بێت بۆئیسلام و، قارەمانیەتی خۆی بنوێنێ، جا کەجەنگی خەندەق پێش هات، بێ دووو سێ چوویە جەنگەکەوەو، قارەمانانە جیهادی خۆیکردو،پاشان شەهیدبوو، ئەنەس دەڵێ:کە تەماشامانمان کرد، دەبینین(٨٣) برینی پێوەیەو وای لێکرابوو، پوورم گوتی: بە نیشانەیسەر پەنجەکانیا ناسیمەوە، ئەوجا ئەم ئایەتەی:(من المؤمنين رجال صدقوا ماعاهدوالله عليه..) بۆ قەدردانیئەوکارەی مامم هاتە خوارێ ﴿[٢٤] **ليجزى الله الصادقين بصدقهم**﴾ بۆ ئەوە

الجزء الحادي والعشرون — سُورَةُ الأَحزَابِ

مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا۟ مَا عَٰهَدُوا۟ ٱللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُم مَّن قَضَىٰ نَحْبَهُۥ وَمِنْهُم مَّن يَنتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا۟ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ لِّيَجْزِىَ ٱللَّهُ ٱلصَّٰدِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ إِن شَآءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا۟ خَيْرًا ۚ وَكَفَى ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلْقِتَالَ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنزَلَ ٱلَّذِينَ ظَٰهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ مِن صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَٰرَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطَـُٔوهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ فَإِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَٰتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾ يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِىِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَٰعَفْ لَهَا ٱلْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

٤٢١

لەئەنجامـدا خـوا پاداشـی ڕاسـتگۆیان بداتەوەبـەهۆی ڕاسـتگۆییان ﴿ويعـذب المنـافقين إن شـاء أو يتـوب علـيهم﴾ ئەرحەزیش بکا ئازاری دووڕووەکان بدا، وەیان تەوبەیان لێ وەرگرێ، گەر پەشیمان بوونـەوە ﴿إن الله كان غفورا رحيمـا﴾ چـوون بـە ڕاسـتیی خـوا هـەمووکات لێبوردەیـە، زۆریـش بەبـەزەیی و دلۆڤانـە، بۆیـە دەرگـای والآیـە بـۆ هەمووکسێك بێت تەوبە بکات.

خوا دوژمنانی تێکشکاند:

﴿[٢٥] ورد الله الـذين كفـروا بغـيظهم﴾ بـێ بڕواکـانیش- کـە هاتبوونـە دەوروبـەری مەدینـە بـۆ سـەرکوتکردنی موسڵمانەکان- خوا دای بەپۆزەیانداو بەدڵی پڕ لەڕق وقینەوە گێڕانیـەوە ﴿لم ينالوا خيرا﴾ وهیچ بەهرە یەکیشیان دەست نەکەوت ﴿وكفى الله المؤمنين القتال﴾ وێڕای ئەوەش لەگۆڕەپانی جەنگدا، خوا موسڵمانەکانی پاراست و بێ نیـازی کـردن لـە جـەنگی شەڕفرۆشـان، ئـەوەبوو بـاو گـەردەلوولێکی نـاردە سـەریان و، فریشـتـەش هاتـە گۆڕەپانەوەپشـتگیری لێکـردن وئـەوان تێکشـکان ﴿وكان الله قويـا عزيـزا﴾ دیـارە کـەخوا هەمیشـە بـەهێزە بـۆ تۆڵـە وەرگـرتن لـەدوژمن، زۆریـش زاڵ و بەدەسـەلآتە" بۆیـە پەیامبـەرﷺ فـەرمووی: ((لا إلـه إلا الله وحـده، ونصـر عبده،وأعزجنده، وهزم الأحزاب وحده فلاشئ بعده)) بوخاریی وموسلیم.، وە فەرمووێ: ((اللهم مُنْزِلَ الكتابِ، سريعَ الحسابِ، إهزم الأحزابَ، اللهم اهزِمْهم وزَلْزِلْهُمْ))متفق عليه.

بەڵێ جەنگی ئەحزاب: ساڵی پێنجەمی کۆچی ڕوویدا، هۆکەیشی ئەوەبوو کە جوولەکەکانی (بەنی نەزیر)چوونە مەککـەو لەگـەڵ قوڕەیشـدا وتوێـژیان کـردو هـەڵیاننان بـۆ بەگـژا چـوونی پەیامبـەرﷺ وە ئامـادەیی وپشـتگیری خۆشیانیان بۆ دەربڕین ودەست خەڕۆیان کردن کە تا ئاخر دڵۆپی خوێن لەگەڵیانبن، پاش ئەوانیش سەردانی هۆزی (غەتـەفان)یـان کـرد بـۆ هـەمان مەبەسـت، ئـەوانیش لەگـەڵ هاوپەیمانـەکانیان، وەك (بـەنی ئەسـەد)و (بـەنی سولەیم) ڕێککەوتن بۆ ئەوەی بەیەك دەست لەموسڵمانەکان بدەن و،ئیتر هەتا هەتایە زیندوو نەبنەوە!! پەیامبەری خوایش ﷺ ئەنجوومـەنی ڕاوێـژی ئەودەمـەیکۆکردەوە بۆ مەشۆرەت، بـەڵام پـێش ئـەوە لەسـەر پیشـنیازی سـەلمانی فارسـیی خەنـدەقێکی قـووڵ بـەدەوری مەدینـەدا لێـدرا، بۆیـە ئـەو جەنگـەش ناوبـانگی بەجـەنگی خەنـدەق (چـاڵ)دەرکـرد. بەڕاستیی ئەو ڕۆژە بۆ بڕواداران ڕۆژێکی زۆر سەخت بوو، چونکە لەلایەکەوە (دوازدە هـەزار) جـەنگاوەر بەئەوپـەڕی دەسەلآتی جەنگییەوە هاتبوونە سەریان، موسڵمانەکانیش تـەنها (سێ هەزارکـەس) بوون لەگـەڵ کـەمیی ژمارەیان وخراپـی هۆیـەکانی جـەنگییان، ئـیتر دووڕووەکـانی نـاو شـاری مەدینـەش بابوەسـتێ چ هـەراو پڕوپاڵانتەیـەکیان نایەوە،بـەڵام خـوای گـەورە - وەك لەئایـەتی(٢٥)ی ئـەم سـوورەتەدا ڕایئەگەیـەنی- پـۆرتی شـکاندن وبەسەرشـۆڕی گەڕانەوە، جا لەم داستانەشدا ئەم پەندو وانانە وەردەگیردرێن:

<u>یەکەم</u>: بێ ئاکامکردنەوەی تەواوی هەوڵەکانی دوژمن وتێکشکانی گەورەترین سوپاو هێزیان.

<u>دووەم</u>: دەرکەوتنی دووڕووەکان و گزی وخیانەتیان لەناو خۆدا.

<u>سێیەم</u>: قەرەبووکردنەوەی تێکشکانەکەی ئوحود.

<u>چوارەم</u>: پڕکردنی دڵی دوژمن لەترس وبیم.

<u>پێنجەم</u>:بەرزبوونەوەی وورەی موسڵمانان و گەشە کردنی باوەڕیان بەو ڕووداوەی گۆڕەپانە.

<u>شەشەم</u>: سەقامگیر بوونی دەسەلآتی پەیامبەرﷺ لەدەرەوەو ناوەوەی مەدینە.

حەوتــەم: زەمینەسازبوو بۆ پاکسازی مەدینە لەخراپەکاری جوولەکەی(بەنی نەزیر)و، جولەکەی (بەنی قورەیزە).چوونکە لەمەدینەدا سێ دەستەجوولەکە هەبوون: (بەنی قورەیزە، بەنی نەزیر، بەنی قەینوقاع)هەرسێکەشیان کاتی خۆی پەیمانیان بە پەیامبەرﷺ دابوو: کەلەگەڵ دوژمنی ئەودا هاوکاری وسیخووڕی نەکەن، بەڵام (بەنی قەینوقاع)لە ساڵی دووەمی کۆچیو، (بەنی نەزیر)لەساڵی چوارەمی کۆچیدا، هەریەکەیان بەبیانوویەك پەیمانی خۆی هەڵوەشاندەوەو دەرەنجام دەستیان کردە ڕووبەروو بوونەوە, ئینجا پێغەمبەرﷺ بۆیەکلاکردنەوەی جەنگەکە,- بەفەرمانی خوا- هاوەڵانی کۆکردەوە و فەرمووی: دەبێ هەر ئەمرۆ پێش نوێژی عەسر بەرەو (بەنی قورەیزە)بکەونە ڕێ و هەر لەوێش نوێژەکەتان بکەن, ئەم فەرمموودەی ((لا يُصَلِّيَنَّ أحد منكم العصرَ إلا فی بنی قريظة)) ئەو ماناو مەبەستە دەبەخشێ، ئەوجا موسڵمانەکانیش بەپەلەئامادە بوون و پێش خۆرئاوا بوون، قەڵا مەحکەمەکانیان لێگەمارۆدان، ئەوجا پاش(٢٥)ڕۆژ گەمارۆ هەموو خۆیان بەدەستەوەداو تەسلیم بوون، دیارە هەرلەوپاکسازییەشدا دەستەیەکیان کوژران و، دەستەیەکیان دیل کران.(فقطع دابر القوم الذين ظلموا والحمد لله رب العالمين).

جەنگی جوولەکەی بەنی قورەیزە:

﴿[٢٦] وانزل الذين ظاهروهم من أهل الكتاب من صياصيهم﴾ هەر ئەو خوایە کە توانی دووڕووەکان ئاوا ئیبکات..توانی خاوەن نامەکانیش -کە پشتوانییان لەوانە دەکرد- لەقەڵاوبارەگاکانیان دابەزێنێتە خوارێ، واتە: جوولەکەکانی (بەنی قورەیزە) -کە لەناو مەدینەدا یارمەتی دووڕووەکانیان دەدا-تێکشکان ﴿وقذف فى قلوبهم الرعب﴾ و ترسێکی زۆریشی خستە دڵیانەوە ﴿فريقا تقتلون وتأسرون فريقا﴾ دەرەنجام ئێوە ئەی موسڵمانان! دەستەیەکتان لێدەکوشتن،واتە: پیاوەکانیان، دەستەیەکیشتان لێ دیل دەکردن،واتە: ژن و منداڵەکانیان. ئەمانە جوولەکەکانی بەنی قورەیزە بوون کە لەگەڵ پەیامبەرداﷺ پەیمانیان هەبوو، بەڵام پەیمانەکەیان هەڵوەشاندەوەو چوونە ناو بەرەی قورەیشەوە، جا کاتێ موشریکەکان تێکشکان و مەدینەیان جێهێشت، پەیامبەرﷺ گەمارۆیدان و سەرەنجام ئاوابوونە پەندو عیبرەت بۆ دوای خۆیان ﴿[٢٧] واورثكم أرضهم وديارهم وأموالهم﴾ هەرچی زەویی وزارو ماڵ وسامانێکیان هەبوو خوا دای بەئێوە ﴿وأرضا لم تطؤها﴾ وە ئەو زەوییەش کە هێشتا پێتان تێنەنابوو و پێینەگەیشتبوون، واتە: (خەیبەر)و هەر ناوچەو وڵاتێکی تر کە: لە ئایندەدا خوا بڕیاری لەسەرداوەبکەوێتە دەستی موسڵمانان ﴿وكان الله على كل شئ قديرا﴾ هەمیشە خوا بەسەر هەموو شتێکدا دەسەڵاتدارو بەتوانایەو، بەرەوانی لەموسڵمانان دەکاو، پۆزەی پۆزەداران دەشکێنێ.

ژنەکانی پێغەمبەر, خواو پێغەمبەریان هەڵبژارد:

دوای تێکشکانی گرووپەکان و دەستکەوتی جەنگی (بەنی قورەیزە), ژنەکانی پەیامبەرﷺ پێیان وابوو کەهەقە ژیان وژیواری ئەمانیش خۆش ببێ.. بۆیە داوایان لە پەیامبەرکرد کە بەڵکو کەمە کەمە ژیانیان خۆشترکا,بۆیە وتیان:ئەوەتە ژنان و کچانی(کیسرا)و(قەیسەر)بەو شێوەیە ڕائەبوێرن کە رادەبوێرن!، ئێمەش ئالەم ژیانە تاڵ وتفتەدا دەژین!! هەقە تۆش وەك ئەوانەمان لەگەڵ بکەیت! ئەوسا خوایش بۆ ڕاستکردنەوەی ئەوبۆچوونە یان ,ئەم ئایەتەی ناردو فەرمووی: ﴿[٢٨] يا ايهاالنبى قل لأزواجك﴾ ئەی پەیامبەر!ﷺ بەژنەکانت بڵێ: ﴿إن كنتن تردن الحياة الدنيا وزينتها﴾ ئەر ئێوە ژین و جوانی ئەم دنیایەتان دەوێ ﴿فتعالين أمتعكن﴾ دەسا وەرنە پێش,با مارەیی وهەندێ شتومەکتان بدەمێ ﴿وأسرحكن سراحا جميلا﴾ وبەخوا پەسەندانەو جوانی دەستتان لێبەربدەم و

بەڕێتانکەم، واتە: بێ هیچ ڕەنجە دڵ و گازندەو دەردی سەرییەك ﴿٢٩ وإن كنتن تردن الله ورسوله والدار الآخرة﴾ وەئەگەر خواو پەیامبەرەکەیو، پاداشی دواڕۆژتان دەوێ و، ڕازی دەبن بەو ژیانەی ئێستاتان ﴿فإن الله أعد للمحسنات منكن أجر عظيما﴾ ئەوەبەڕاستی خوا بۆ چاکەکارانتان -ئەوانەتان ڕازی ئەبن بەم ژیانە- پاداشتێکی گەورەی ئامادە کردووە. ﴿٣٠ يا نساء النبی من يأت منكن بفاحشة مبينة﴾ ئەی ژنانی پەیامبەر! ﷺ هەرکامێکتان کارێکی دزێوی ئاشکرای لێ ڕوودا، واتە: کارێکی وابێت دڵی پەیامبەر ﷺ زویربکات وبێ فەرمانی ئەو بێت وەك (ئیبن عەبباس)دەڵێ. ﴿يضاعف لها العذاب ضعفين﴾ باچاك بزانێت دوو بەرابەر سزاو جەزرەبە دەدرێ، زیاد لەژنانی خەڵکی، چونکە ئێوە خاوەنی ئەو پلەبەرزەن و، ژنی پەیامبەرن، دیارە تاوانیشتان دووبەرامبەرە ﴿وكان ذلك على الله يسيرا﴾ ئەوەیش بۆ خوا ئاسانە.

کۆتایی جزمی بیست و یەکەم
و لله الحمد والمنة.
*** *** ***

الجزء الثاني والعشرون — سورة الأحزاب

وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتَعْمَلْ صَٰلِحًا نُّؤْتِهَآ أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِنِ ٱتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِٱلْقَوْلِ فَيَطْمَعَ ٱلَّذِى فِى قَلْبِهِۦ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فِى بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ ٱلْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتِينَ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِعْنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ ٱلرِّجْسَ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾ وَٱذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِى بُيُوتِكُنَّ مِنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱلْحِكْمَةِ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّ ٱلْمُسْلِمِينَ وَٱلْمُسْلِمَٰتِ وَٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَٱلْقَٰنِتِينَ وَٱلْقَٰنِتَٰتِ وَٱلصَّٰدِقِينَ وَٱلصَّٰدِقَٰتِ وَٱلصَّٰبِرِينَ وَٱلصَّٰبِرَٰتِ وَٱلْخَٰشِعِينَ وَٱلْخَٰشِعَٰتِ وَٱلْمُتَصَدِّقِينَ وَٱلْمُتَصَدِّقَٰتِ وَٱلصَّٰٓئِمِينَ وَٱلصَّٰٓئِمَٰتِ وَٱلْحَٰفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَٱلْحَٰفِظَٰتِ وَٱلذَّٰكِرِينَ ٱللَّهَ كَثِيرًا وَٱلذَّٰكِرَٰتِ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

٤٢٢ — وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ

﴿٣١ ومن يقنت منكن لله ورسوله وتعمل صالحا﴾ هەرکامێکیشتان بەرفەرمان و ملکەچی بۆخواو پەیامبەرەکەی بکاو،کاروکردەوەی چاکیش ئەنجام بدا ﴿نؤتها أجرها مرتين﴾ ئەوە پاداشتی دووبەرامبەری ئەدەینەوە ﴿وأعتدنا لها رزقا كريما﴾ و ڕۆزییەکی باش وبەنرخی لەبەهەشتدا بۆ ئامادە دەکەین.

هاوسەرەکانی پێغەمبەر وەك ژنانی تر نین:

﴿٣٢ يا نساء النبی لستن كأحد من النساء﴾ ئەی ژنانی پەیامبەر! ﷺ هەرگیز ئێوە وەك هیچ یەکێ لە ژنانیتر نین ﴿إن اتقيتن﴾ ئەگەر ئێوە لەخوا بترسن, بێ شك حیساب و پاداشتان زۆرو فراوانە ﴿فلا تخضعن بالقول﴾ دەسا لەگەڵ نامەحرەمدا قسە بەنەرمیی و ناسکیی و نازەوە مەکەن، واتە: لەکاتی وتەو گوفتاردا دەنگتان نەرم و ناسك مەکەن لەگەڵیاندا ﴿فيطمع الذی فی قلبه مرض﴾ نەوەکو ئەو کەسەی کە دڵی نەخۆشی(خراپ وبەدڕەوشتی) تێدایە, تەماح بیگرێ و بوروژێت ﴿وقلن قولا معروفا﴾ ئەبێ ئێوە هەمیشە قسەی چاك و شیاو بکەن، ولەگەڵ نامەحرەمدا وا قسە نەکەن، کە لەگەڵ مێردی خۆتاندا دەیکەن, ئاشکرایە ئافرەتان و ژنانی موسڵمانیش لەم حوکمەدا, هاوبەشی ژنەکانی پێغەمبەرن,واتە:هەر ئاراستەو فەرمانێك بۆ ئەوان دەرچوو, بێ شك بۆ ئەمانیشە.

وەك دەورانی زووی نەزانی پێشوو خەملی خۆتان نیشان مەدەن:

﴿٣٣ وقرن فی بيوتكن﴾ (ئەی ژنانی پێغەمبەر!) دەبێ ئێوە لەماڵەکانی خۆتاندا بسرەوون وئوقرە بگرن, واتە: بێکاری پێویست لەماڵ دەرنەچن ﴿ولا تبرجن تبرج الجاهلية الأولى﴾ نابێ ئێوە وەك سەردەمی جاهیلیەتی زوو,

زینەت و جوانی خۆتان بۆ پیاوان دەربخەن، ئەوەبوو ژنانی ئەوسەردەمە، بیٚ کاری پێویست لە ماڵەوە دەردەچوون و جوانیی وزینەتی خۆیانیشیان دەرئەخست! ﴿واقمن الصلاة وآتين الزكاة﴾ و بەجوانی وبەردەوام ، نوێژەکانتان ئەنجام بدەن و، زەکاتیش بدەن ﴿وأطعن الله ورسوله﴾ و هەردەم فەرمانبەرداری خواو پەیامبەری ئەو بن و ﴿إنما يريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل البيت﴾ بەڕاستی لەم – ئاراستانەدا– خوا هەر ئەیەوێ هەموو چڵك و چەپەڵی و، گشت کارێکی نارەواو نا دروستان لیٚ دوور بخاتەوە (ئەی خانەوادەی پێغەمبەر!) ﴿ويطهركم تطهيرا﴾ و بەپوختیی و پاکی بتانهێڵێتەوەو راتان بگریٚ. هەندیٚ لە زانایان پێیان وایە کە لەم ئایەتی: (..أهل البيت ويطهركم تطهيرا)دا ژنەکانی پەیامبەر ﷺ بەرناکەون! خۆ گومانیش لەوەدا نییە کە هەموو بەرئەکەون، وەك (ئیبن کەسیر) دەڵیٚ، چونکە: یەکەم: داڕشتنی ئایەتەکانی پێشەوە بەم شێوەیە: (قل لأزواجك إن كنتن تردن..) پاشان هێنانی ئایەتی (إنما يريد الله ليذهب..) بۆ دواتریش ئایەتی (واذكرن..) پڕبەپڕ لەگەڵ ئەوانیەتی و هەموو لەگەڵ ئەوان قسە دەکەن، (ئوصول)ییەکانیش یەك دەنگن لەوەدا کە هەر شتێك بەیەقین بەر بکەویٚ لەبڕیارێکدا، نابیٚ جیا بکرێتەوە.

دووەم: لەسوورەتی (١١) کەدەفەرمویٚ: (قالوا أتعجبين من أمر الله رحمة الله وبركاته عليكم أهل البيت) مەبەست بە (أهل البيت) ژنەکەی (ئیبراهیم) عليه السلام پێغەمبەرە، کەوابوو لێرەیش مەبەست بە (أهل البيت) ژنەکەنانی پێغەمبەرەﷺ،ئەگەرچی (عەلی کوڕی ئەبی تالب و فاطمە و حەسەن و حوسەین) یش خوا لێیان رازی بێت بەر ئەکەون، چونکە پەیامبەر ﷺ پێی فەرموون: ((إنهم أهل البيت)) سەیری تەفسیری (ئیبن کەسیر) بکە.

فێری ئایەتەکانی قورئان و فەرموودەکان بن:

﴿[٣٤] واذكرن ما يتلى في بيوتكن من آيات الله والحكمة﴾ و یاد بگرن ئەوەی دەخوێنرێتەوە لە ماڵەکانتاندا لەئایەتەکانی خواو فەرموودەکانی پێغەمبەرﷺ،واتە: مادەم ئێوە ماڵەکانتان جێگەی سروش و نیگای خوایە، ئەبیٚ زۆر صالح و چاك و پاك بن ﴿إن الله كان لطيفا خبيرا﴾ بەڕاستیی خوا بە لوتفە بە دۆستانی, بە ئاگایە بە هەموو خەڵك ودروستکراوێکی خۆی, بۆیە بەهەموو کارو کردەوەیەکتان دەزانیٚ، و ئەشزانیٚ چی چاکە بۆ ئەم ژینەیان و بۆ قیامەتتان.

ژن و پیاوی موسڵمان فەرقێکیان نییە لە پاداشتدا ولێبوردنی خوایی دا:

ئیمامی (موسلیم) دەڵیٚ: (ئوم سەلەمە –خوای لیٚ رازی بیٚ– بەپێغەمبەری وت: بۆچی لەقورئاندا هەر باسی پیاوان دەبیسم، بۆژنان نێو نا برێن..؟! ئەوجا ئیتر خوای گەورە ئایەتی: (إن المسلمين والمسلمات..)ی ناردە خوارەوەو فەرمووی: ﴿[٣٥] إن المسلمين والمسلمات﴾ بەڕاستیی پیاوانی موسڵمان و، ژنانی موسڵمان ﴿والمؤمنين والمؤمنات﴾ وپیاوانی بڕوادارو ژنانی بڕوادار ﴿والقانتين والقانتات﴾ وپیاوانی ملکەچ وفەرمانبەردار، ژنان ملکەچ و فەرمانبەردار ﴿والصادقين والصادقات﴾ و پیاوانی راستگۆو ژنانی راستگۆ ﴿والصابرين والصابرات﴾ و پیاوانی خۆگرو بەئارام و، ژنانی خۆگرو بەئارام ﴿والخاشعين والخاشعات﴾ وپیاوانی خۆبە کەمزان و لەخوا ترس و، ژنانی خۆ بەکەمزان و لەخوا ترس ﴿والمتصدقين والمتصدقات﴾ و پیاوانی بەخشندە، ژنانی بەخشندەی ماڵ ودارایی ﴿والصائمين والصائمات﴾ و پیاوانی رۆژووەوان و، ژنانی رۆژووەوان ﴿والحافظين فروجهم والحافظات﴾ و پیاوانی داوێن پارێز و، ژنانی داوێن پارێز، واتە: ئەوانەی کە ئەدەبی خۆیان لە کاری ناشەرعیی دەپارێزن ﴿والذاكرين الله كثيرا والذاكرات﴾ ئەو پیاوو ژنانەی کە زۆر یادی خوا ئەکەن، ﴿أعد الله لهم مغفرة وأجرا عظيما﴾ خوا لێبوردن و پاداشتێکی زۆر مەزن و گەورەی بۆ ئامادەکردون.

ژن و پیاوی موسڵمان, نابێ لە فەرمانی خوا دەربچن:

پێشەوا ئەحمەد لە (ئیبن عەباس)ەوە دەگێڕێتەوەو دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ (زەینەب)ی کچی(جەحش) یخواست بۆ (زەیدی کوڕی حاریس)ـە، بەڵام زەینەب پێی عەیب بوو مێردی پێ بکاو، بۆخۆیشی ژنێکی زۆر تەبیعەت توندبوو، بۆیە وتی: من لەرووی حەسەب و ڕشتەوە زۆر لەو باشترم! ئەوجا خوا فەرمووی: ﴿[٣٦] وما كان لمؤمن ولا مؤمنة﴾ بۆ هیچ پیاوو ژنێکی بڕوادار نیە ﴿إذا قضى الله ورسوله أمرا﴾ کاتێ خواو پەیامبەرەکەی بڕیاری کارێکیان دا ﴿أن يكون لهم الخيرة من أمرهم﴾ سەرپشککرانیان بۆهەبێ لە کارەکەیاندا, واتە: بۆیان نیە خۆیان بارێك هەڵبژێرن، بەڵکو دەبێت بێ سەرلێکردنەوە فەرمانبەردارو ملکەچ بن. هەروەك لەئایەتی: (فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم..) ٦٥/٤ دا هاتووەو، پێغەمبەریش دەفەرمووێ: ((لايؤمن أحدكم حتى يكون هواه تبعا لما جئت به)) ئەمانە گشت ئەو ڕاستیە دووپات دەکەنەوە کە دەبێ موسڵمان هەمیشە گوێڕایەڵی لە خواو لە پێغەمبەرەکەی بکەن و, نابێ بۆ خۆی -بێجگە لەوە- بڕیارێکی تر بدات. (ئیبن کەسیر)یش ئەڵێت: ئەم ئایەتە هەموو بوارەکانی ژیان دەگرێتەوە، کەوابوو هەرکات خواو پەیامبەرەکەی ﷺ بڕیاری شتێکیان فەرموو لە هەر بوارێکدا، ئیتر ئەبێ هەرئەوە پیادە بکرێ، ئەگینا یاخیبوون وسەرپێچیە: ﴿ومن يعص الله ورسوله﴾ هەرکەسێك سەرپێچی بکات لەفەرمانی خواوپەیامبەرەکەی ﷺ بەوشێوەیە کە جگە لەبڕیارەکانی ئەوان- کارێکی دی هەڵبژێرێ بۆخۆی ﴿فقد ضل ضلالا مبينا﴾ ئەوە بێگومان گومڕا بووە,بە گومڕابوونێکی ئاشکرا.

> الجزء الثاني والعشرون — سورة الأحزاب
>
> وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِىٓ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَٱتَّقِ ٱللَّهَ وَتُخْفِى فِى نَفْسِكَ مَا ٱللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى ٱلنَّاسَ وَٱللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَىٰهُ ۖ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَٰكَهَا لِكَىْ لَا يَكُونَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِىٓ أَزْوَٰجِ أَدْعِيَآئِهِمْ إِذَا قَضَوْا۟ مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَّا كَانَ عَلَى ٱلنَّبِىِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ ٱللَّهُ لَهُۥ ۖ سُنَّةَ ٱللَّهِ فِى ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلُ ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا ﴿٣٨﴾ ٱلَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَٰلَٰتِ ٱللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُۥ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا ٱللَّهَ ۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّۦنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُصَلِّى عَلَيْكُمْ وَمَلَٰٓئِكَتُهُۥ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَكَانَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾
>
> ٤٢٣

پێغەمبەر ﷺ قەلای بەکوڕکردن دەڕوخێنێ:

﴿[٣٧] وإذ تقول للذى انعم الله عليه وانعمت عليه﴾ ئەی پەیامبەر! ﷺ وەبیر بێنە کاتێ بە (زەید) ئەوەی خوا چاکەی لەگەڵ کرد بە هێنانی بەرەو ئیمان وئیسلام , خۆیشت چاکەت لە گەڵکرد بەپەروەردەکردنی و ئازادکردنی لە کۆیلایەتی دەگوت: ﴿أمسك عليك زوجك واتق الله﴾ ژنی خۆت ڕاگرەو لەخوا بترسەو, لای خۆت بیهێڵەرەوەو و تەلاقیمەدە ﴿وتخفى فى نفسك ما الله مبديه﴾ وشتێکیش کەخوا ئاشکرای دەکات، تۆ لەدڵ ودەرونی خۆتا دەیشاریتەوە! واتە: خوا دەیەوێ (زەید) زەینەب تەلاق بداو تۆش مارەی بکەیت. لەلایەن خواوە ئاگادار کرابووی کەدەرەنجام دەبێ تۆ زەینەب مارە بکەیت، ئەگەرچی ئەمڕۆش ژنی زەیدە، چونکە خوا ئەیەوێ بەو کارو کردەوەیە یاسایەکی سەردەمی نەفامیی هەڵوەشێنێتەوە، ئەوەبوو لەیاسای ئەواندا ژنی بەکوڕکراو یاساغ بوو مارە بکرێت، وەکو کوڕی پشتی خۆی دادەنرا، ژنەکەیشی دەبوویە بووکی! دیارە درکاندن وئاشکراکردنی کارێکی ئاوا لای خەڵکی ئەو سەردەمە شتێکی زۆر گران و قورس بوو، چونکە تا ئیسلام باو نەبووە هیچ کەسێك ژنی بەکوڕکراوی خۆی مارە بکات. پێویستە بگوترێ: هەندێ لەدوژمنانی ئیسلام بۆ

ناشیرین کردنی شۆرەت و سومعەی پەیامبەر ﷺ پەنایان بردۆتە بەر هەندێ قسەو قسەلۆکی بێ ناوەڕۆك و دوور لەڕاستیی کە بەداخەوە لەهەندێ تەفسیرەکانیشدا هاتووە.. دیسانەوە زۆر بەداخەوە بڕێ لەنووسەرەکانی خۆیشمان بێ سەر لێکردنەوەئەوقسانە دەهێنن ولە نووسراوەکانیاندا بڵاوی دەکەنەوە! گوایە بەگومانی ئەوان جارێك پێغەمبەرﷺ ئەڕوات بۆماڵی زەیدو، زەیدیش -لەو کاتەدا- لەماڵەوە نابێت، زەینەب پێشوازیی دەکات، جاکاتێ کە پێغەمبەرﷺ دەیبینێت کتوپڕ خۆشەویستیی زەینەب دەچێتە دڵیەوەو ئەڵێ: (سبحان الله مُقَلِّبَ القلوب!) زەینەب ئەمە ئەبیستێ و پاشان بۆ زەیدی دەگێڕێتەوە، ئەوسا ئەویش نیازی تەڵاقدانی ئەکات، پەیامبەریش پێی ئەڵێت: (أمسك عليك زوجك)!!، جا قورئان – بۆ درکاندنی ئەو راستیە- دێتە خوارەوەو عیتابی لێ ئەکات لەسەر ئەوە کە بۆچی کە شەرم دەکات لەخەڵکی بۆ مارەکردنی ژنی بەکوڕ کراوی خۆی!.. کە بڕیاری خوای لەسەرە. ئەم جۆرە ریوایەتانە وەك (ئەبو بەکری ئیبنولعەرەبی) ئەڵێت: ئەوجۆرە قسەو باسانە بۆ زاتێکی وەکو پێغەمبەر زۆر زۆر لەراستییەوە دوورە، چونکە هەر ئایەتی: (وتخفى فى نفسك ما الله مبديه..) بەڵگەی ناڕاستیی وپووچەڵیی ئەو ریوایەتەیە،وە بەپێی ریوایەتەکە ئەبێ خوا عیشقی (زەینەب)ی لە دڵی پەیامبەردا ئاشکرا کردبێت بۆ خەڵکی!! دە ئایا خوا عیشق وئەوینی زەینەبیدەرخست، یان ئەوەی دەرخست کە ئەبێ زەینەبی ژنی بەکوڕکراوی مارە بکا؟ هەرچەندە زۆریش شەرم بکات، هەتا قەڵای بەکوڕ کردنی پێهەڵوەشێنێتەوە؟.شیاوی باسە کاتی خۆی خاتوو خەدیجە زەیدی کوڕی حاریسەی کڕیی و بەخشیی بەپەیامبەر، ئەویش پاش ماوەیەك ئازادی کردو بەپێی باوی ئەوسەردەمەش کردی بەکوڕی خۆیی و، (زەینەب)ی پوورزای خۆیی لێ مارە کرد..). پاشان ئەفەرموێ: (فلما قضى زيد منها وطرا زوجناكها لكيلا يكون على المؤمنين حرج فى أزواج أدعيائهم..).. خەڵکینە بیر بکەنەوەو تێفکرێن: ئایا گلەیی لەکەسێك ئەکرێ لەبەرامبەر ئەوەوە کە خۆشەویستی خۆی ئاشکرا نەکردووە لەگەڵ ژنی دراوسێکەیدا؟! حاشا کە هەرگیز پەیامبەر ﷺ شتی وا بکات.. عیشق و ئەوینی ژنێك لە دڵیا بێت و نەیدرکێنێت کە پێشتریش هیچ بەرگرییەك نەبووبێت لە مارە کردنیدا، بەڵام ئێستا بیەوێ شتی وا بکات، من پێم وایە پیاوێکی خاوەن شەرەفی دنیاییش هەرگیز ئەوە ناکات، چ جای پەیامبەرێکی خاوەن ئەخلاق و قییەم.. کەخوا پێیدەفەرموێ: (وإنك لعلى خلق عظيم). راستی ئەو رووداوە ئەوەبوو باسمان کرد کە: خوا پەیامبەریﷺ ئاگادار کردبوو کە دەرەنجام هەر ئەبێ زەینەب مارە بکات، ئەگەرچی ئێستاش ژنی زەیدی بەکوڕکراوتە، زۆریش بەلاتەوە کارێکی گران و قورسە! جا ئەوە بوو کاتێ کە (زەید) هات وسکاڵای لەزەینەب خان کرد، پێغەمبەر ﷺ پێی نەگوت: تەڵاقی بدە، بەڵکو وتی: (أمسك عليك زوجك). شیاوی باسیشە ئیمامی (تەبەریی) و (ئیبن کەسیر) و (قورتوبی) هەر بەم جۆرەیان وتووە و ڕاو بۆچوونەکانیتریان هەموو رەت کردۆتەوە.سەیرێکی(فتح الباری: ٨/ ٦٦٤، چ ٣ ساڵی ١٤٢١ ك –٢٠٠٠ ز بکە، لە تەك تەفسیری قورتوبیی ب٧ ل١٧٢ی چاپی ساڵی ١٤١٥ك – ١٩٩٥ز. ﴿وتخشى الناس والله أحق أن تخشاه﴾ تۆ دەترسیت مەردم بڵێن موحەممەدﷺ ژنی کوڕەکەی خۆی مارە کردووە، خۆخوا شایستەترەو لەپێشترە تۆلێی بترسیت و فەرمانی جێبەجێ بکەیت ﴿فلما قضى زيد منها وطرا زوجناكها﴾ ئینجا کە زەید زەینەبی خواست و بووبە هاوسەری، پاشان پێکەوە نەیانکراو تەڵاقییداو جیا بوونەوە، ئێمە لە تۆمان مارە کرد. ئەمە بەڵگەیەکی تەواو ئاشکرایە کە ئەوشتەی پەیامبەر ﷺ حەزی نەدەکرد بیدرکێنێ.. مارە کردنی زەینەب خان بوو دوای تەڵاقدانی،چونکەلای ئەون بووکیەتی، بووکیش مارە ناکرێ ﴿لكيلا يكون على المؤمنين حرج فى أزواج أدعيائهم﴾ خوا ئەو بڕیارەیدا تا هیچ دڵتەنگیی و گرفتێك بۆ بڕواداران لە مارە کردنی ژنی بەکوڕکراویان

دروست نەبێ و، بەشتێکی ناشرین وناپەسەندی دانەنێن ﴿إذا قضوا منهن وطرا﴾ کاتێ ئەو کورانە تەمابڕ بن لێیان و تەڵاقیان بدەن ﴿وكان أمر الله مفعولا﴾ بڕیاری خوایش بۆ مارەکرکردنی زەینەب، شتێکی براوەیەو، هەر دەبێ جێبەجێ بکرێت ﴿[٣٨] ماكان على النبى من حرج فيما فرض الله له﴾ هیچ جۆرە هەڵە وگوناهێك لەسەرشانی پەیامبەر ﷺ نییە لەبەرامبەر هەربریارێکەوە خوا بۆیدابێ،واتە: هەرشتێکی بۆ حەڵاڵکردبێ بۆیرەوایە ﴿سنة الله فى الذين خلوا من قبل﴾ ئەمە سوننەت و یاسای خوایە بەرامبەر بەو پەیامبەرانەش بەر لە تۆ بوون، هەرگیز بڕیارێکی بۆ نەداون بە کەسایەتییان زیانبەخش بێت ﴿وكان أمر الله قدرا مقدورا﴾ بەردەوامیش فەرمان و بڕیاری خوا زۆر بەوردیی پێشدێ وجێبەجێ دەکرێ و، هیچ کەسێکیش بۆی نییە دەسکاری بکاو بیگۆڕێ.

گەیەنەرانی پەیامەکانی خوا، بەدەر لەخوا،

لە هیچ ناترسن:

﴿[٣٩] الذين يبلغون رسالات الله ويخشونه﴾ ئەوانە وا فەرمان و پەیامەکانی خوا دەگەیەنن ولێی دەترسن ﴿ولا يخشون أحدا إلا الله﴾ وە لەهیچ کەسێکی تر ناترسن, جگە لە خودا جاکەواتە تۆیش ئەی پێغەمبەر!ﷺ هەر لەوان پەیڕەوی بکە. بۆیە ئەو پێغەمبەرە هەم خۆیی و هەم هاوەڵانیشی زۆر بوێرانە پەیامەکەی خوایان گەیاندو، شەوو رۆژ لێی نەوەستان.﴿وكفى بالله حسيبا﴾ وخوا خۆیشی بەسە چاودێرو لێپرسەرەوە بێت.

پێغەمبەر ﷺ ئاخری هەموو پێغەمبەرانە:

﴿[٤٠] ماكان محمد أبا أحد من رجالكم﴾ موحەممەد ﷺ باوکی هیچ پیاوێکتان نییە, نە زەیدو نە کەسی دیکەتان هەتا حەرام بێت ژنی بە کوڕکراوی خۆی- پاش تەڵاقدانی- مارەبکات، چونکە کچ وکوڕی ئەوئاشکران وبێ لەوان کەسیتر نابێتە کچ وکوڕی، بۆیە دەتوانێ ژنەکەی زەید مارە بکات ﴿ولكن رسول الله وخاتم النبيين﴾ بەڵکوئەو پەیامبەری خوایەو دواهەمینی پەیامبەرانە، کۆتایی زنجیرەی پەیامبەرانی پێهاتووە. (ئیبن عەبباس) ئەڵێت: مەبەست ئەوەیە کە ئەگەر ئەوئاخر پەیامبەر نەبووایە، خوا کوڕێکی دەدایەو دەیکردە پەیامبەر ﴿وكان الله بكل شئ عليما﴾ هەمیشەیش خوا بە هەموو شتێك زاناو بەئاگایە.

ئیمانداران فرە یادی خوا بکەن:

﴿[٤١] يا أيهاالذين آمنوا اذكروا الله ذكر كثيرا﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان هێناوە! یادی خوا بکەن یادێکی زۆر, واتە: بێ حەدو سنور یادی یادی خوابکەن. ﴿[٤٢] وسبحوه بكرة وأصيلا﴾ وە هەموو بەیانی و ئێوارەیەك خوا بەپاك وخاوێن رابگرن و هەردەم "سبحان الله بڵێن" ﴿[٤٣] هو الذى يصلى عليكم وملائكته﴾ ئەو خوا میهرەبانەیە بەردەوام صەڵەواتتان لێدەداو، فریشتەکانیشی داوای لێبوردنتان بۆ ئەکەن ﴿ليخرجكم من الظلمات إلى النور﴾ تا لەتاریکییەکانی شیرك و نەزانی و گومڕایی دەرتان بکات و بەرەو نوورو رووناکی ئیمان بتانبات ﴿وكان بالمؤمنين رحيما﴾ خواش بەردەوام لەگەڵ بڕواداران میهرەبان و دلۆڤانە ﴿[٤٤] تحيتهم يوم يلقونه سلام﴾ ئەو رۆژەش کە بەدیداری ئەو دەگەن رێزو تەحیەیان سەلامە، بەسڵاو کردن لەلایەن خوای میهرەبانەوە، پێشوازییان لێدەکرێت، وە ئەفەرمووێ: (سلام قولا من رب رحيم). ﴿وأعد لهم أجرا كريما﴾ وە پاداشێکی زۆر چاکیشی بۆ ئامادە کردوون.

هەندێ لە پەسنەکانی پێغەمبەر ﷺ:

تەبەرانیی لە(ئیبن عەبباس) دەڵێ: کاتێ کە ئایەتی: ﴿[٤٥] يا أيها النبى إنا أرسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا﴾ هاتە خوارێ، پێغەمبەرﷺ (عەلیی و موعاز)ی ناردە (یەمەن) و پێی فەرموون: (إنطلقا فبشرا ولا تنفرا، ويسرا ولا تعسرا)

هەر دووبچن و مزگێنی دەربن و خەڵکی مەتۆرێنن، ئاسانکار بن وسەختگیر مەبن، چونکە ئەوئایەتەم: بۆ هاتۆتە خواریَ وپێم دەڵێ: ئەی پێغەمبەر! ئێمە تۆمان ناردووە بە مژدە دەرو ترسێنەر، واتە: بە شاهید لەسەر خەڵك، وە بە مژدە دەر بۆ بڕوادارەکان، وە بە ترسێنەریش بۆ بێ بڕواکان. واتە: ببیتە شایەدی یەکتاپەرەستیی و، کارو کردەوەی مەردم لە رۆژی بەرێدا، بە برواداراانیش مزگێنی پاداشی زۆر وبێ سنوور بدەیت و، خوانەناسانیش بەپاشەرۆژی سەخت بترسێنیت، کەوابوو دەبێ ئێوەش ئەی موسڵمانان!موژدە بەخشبن. ﴿[٤٦] **وداعيا إلى الله بإذنه**﴾ خەڵکیش بانگ کەیت – بە فەرمانی خوا– بۆ یەکتاپەرستیی ﴿**وسراجا منيرا**﴾ و بشبیتە چرایەکی نورانیی و رووناك بۆخەڵکانی جیهان، ﴿[٤٧] **وبشر المؤمنين بأن لهم من الله فضلا كبيرا**﴾ موژدەش بدە بە بڕواداران بەوەی کە:

لە خواوە زیادە پاداشتێکی گەورەیان بۆ هەیە ﴿[٤٨] **ولا تطع الكافرين والمنافقين**﴾ هەرگیز گوێرایەڵ و بەر فەرمانی بێ بڕوایان و دووڕووەکان مەبە ﴿**ودع أذاهم**﴾ و گوێ مەدە بەو ئەزیەت و ئازارەی پێشت دێنن ﴿**وتوكل على الله**﴾ و لەتەواوی کاروباتا هەمیشە پشت بەخوا ببەستە ﴿**وكفى بالله وكيلا**﴾ تەنها خواش بەسە پارێزەرو یاریدەدەر بێت.

الجزء الثاني والعشرون — سورة الأحزاب

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾ يَا أَيُّهَا
النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا
إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم
مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ
وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ
مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا
فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا
أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ
وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً
مُؤْمِنَةً إِن وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَن يَسْتَنكِحَهَا
خَالِصَةً لَّكَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا
عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا
يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥٠﴾

٤٢٤ — تُرْجِي مَن

ئەحكامی ژنی تەلاقدراو بەرلە چوونە لای:

﴿[٤٩] **يا أيها الذين آمنوا إذا نكحتم المؤمنات**﴾ ئەی ئەو کەسانەی بڕواتان هێناوە! کاتێ ژنانی بڕوادارتان مارە کردن ﴿**ثم طلقتموهن من قبل أن تمسوهن**﴾ لەپاشا تەڵاقتاندان پێش ئەوەی کە بچنە لایان ﴿**فما لكم عليهن من عدة تعتدونها**﴾ هیچ "عیددە" و ماوەیەکتان بەسەریانەوە نیە رێگر بێ بۆ شوو کردنەوەیان، واتە: بێ عیددە بۆیان هەیە مێرد بکەنەوە، چونکە عیددە بۆ ئەوەیە دەرکەوێ ئاخۆ سکی هەیە، یانە؟﴿**فمتعوهن**﴾ جا موتعەیان بدەنێ، موتعە: ماڵێکە وەك جل و بەرگ و پۆشاك و.. هتد بۆ ئاسانکردنی تەڵاقدانەکە لەسەر شانیان ﴿**وسرحوهن سراحا جميلا**﴾ وە بەجوامێرانە دەسیان لێبەر بدەن. واتە: بە بێ زیان دان لێیان تووشی ئەزیەت و ئازاریان مەکەن. (ئیبن کەسیر) دەڵێ: ئەم ئایەتە چەند حوکمێکی گرنگی تێدایە:

<u>یەکەم</u>: بێژەی (نیکاح) هەر بەواتای مارە کردنە، بە تایبەت کە دەفەرمووێ: (من قبل أن تمسوهن).

<u>دووەم</u>: دەتوانرێ پێش تێکەڵاوی کردن ژن تەڵاق بدرێ.

<u>سێ یەم</u>: بێژەی (المؤمنات) ژنی کیتابیش دەگرێتەوە.

<u>چوارەم</u>: ئیبنی عەبباس ودەستەیەك لە(سەلەف) ئەم ئایەتە دەکەنە بەڵگەی ئەوە کە تا (نیکاح) نەبێ هەرگیز تەڵاق نابێ وناشکەوێ، ئیمامی (شافیعیی و، ئەحمەد)یش هەروا دەڵێن، بەڵام (ئەبوحەنیفەو مالیك) پێیان وایە کە پێش (نیکاح)یش تەڵاق هەیە ودەکەوێ، بۆ نموونەی هەردوکیان (إن تزوجت فلانة فهي طالق) دەست دەدا.

فەرمووده‌یش هەرپشتگیری ئەوەدەكا كە تا (نیكاح) نەبێ تەڵاق نابێ وناكەوێ: (لا طلاق لابن آدم فیما لا یملك) (ئەحمەد، ئەبووداود، تیرمزیی).(لا طلاق قبل النكاح)(ئیبنی ماجه).

پێنجەم: بەكۆی دەنگی زانایان: هەركاتێ ژنان تەڵاق دران – پێش چوونه لایان– عیددەیان لەسەر نییه، مەگەر مێردەكەی بمرێت، دیاره ئەوه دەبێ عیددەی ژنی مێرد مردوو هەڵژمێرێ.

شەشەم: موتعه: ئەم موتعەیە لەم جێگایەدا گشتگیره، واته: هەر ژنێك كە مارەیی بۆدانرابێت وپێش دەست تێكەڵ كردن لەتەكیا تەڵاق بدرێت نیوەی مارەییەكەی خۆی دەكەوێ وهەم بەموتعەش بۆی دادەنرێت، وەك ئەفەرموێ: (وإن طلقتموهن من قبل ان تمسوهن وقد فرضتم لهن فریضة فنصف مافرضتم)٢/٢٣٧. هەروەها ژنێكیش مارەیی بۆدیاری نەكرابێت و پێش چوونه لای تەڵاق بدرێت شتێكی بۆدادەنرێ بەناوی موتعەوە، بەڵام ئەو موتعەیەش بەپێی توانایی و دەسەڵات و، بێ توانایی و بێ دەسەڵاتی مێردەكە دادەنرێ: (لا جناح علیكم إن طلقتم النساء مالم تمسوهن أو تفرضوا لهن فریضة ومتعوهن على الموسع قدره وعلى المقتر قدره متاعا بالمعروف حقا على المحسنین) ٢/٢٣٦.

ئەم ژنانه بۆ پێغەمبەر ﷺ حەلاڵن:

بۆ جارێكی تر دێتەوه سەر كاروباری ژنەكانی پەیامبەرﷺ وەك دەفەرمووێ: ﴿٥٠ یا أیها النبی إنا أحللنا لك أزواجك اللاتی آتیتهن أجورهن﴾ ئەی پەیامبەر ﷺ! ئێمه ئەو ژنانەمان بۆ حەڵاڵ كردوویت مارەییت پێداون ﴿وما ملكت یمینك مما افاء الله علیك﴾ وه ئەو كەنیزانەش كە لەرێی غەنیمەت و فەیئەوه بوویته خاوەنیان. واته: كەنیزەمان بۆ حەڵاڵ كردویت كە مارەی بكەیت، ئیتر لەجەنگدا دەستت بكەوێت، یان بەهەر جۆرێكیتر، وەك (صەفیه)و (جوەیرییه) ئەوه بوو هەردووكیانی ئازاد كردو پاشان مارەی كردن، وه هەروەها خاتوو(رێحانه)و (مارییه)ش /خوا لەهەموویان رازی بێت.﴿وبنات عمك وبنات عماتك وبنات خالك﴾ هەروەها كچانی مامت و، كچانی پورەت (خووشكەزای باوكت) و كچانی خاڵت ﴿وبنات خالتك اللاتی هاجرن معك﴾ و كچانی پوورت (خوشكەزای دایكت) ئەوانەیان كە لەگەڵ تۆدا كۆچیان كردووه ﴿و امرأة مؤمنة إن وهبت نفسها للنبی﴾ هەروەها هەر ژنێكی برواداریش ئەگەر خۆی پێشكەش بەپەیامبەرﷺ كرد، تەنها مەبەستی خۆشەویستی خواو پەیامبەرەكەی خوایه ﷺ، وەك (خەوله). ﴿إن أراد النبی أن یستنكحها﴾ ئەگەر پەیامبەر ﷺ ویستی مارەی بكات ﴿خالصة لك من دون المؤمنین﴾ ماره كردنی خۆبەخش بەبێ مارەیی بۆ دانان و وەلی و شایەد تایبەته بە تۆوه ئەی پێغەمبەر ﷺ، واته: جگه لە پێغەمبەر لە برواداران نیه نیكاحی هیچ ژنێكی ئیمانداری خۆبەخش بكا بەبێ مارەیی و وەلی و شایەت. ﴿قد علمنا ما فرضنا علیهم فی أزواجهم وما ملكت أیمانهم﴾ بێگومان ئێمه رێ و شوێنمان بۆ ئەوان لەبارەی ژنان و كەنیزەكانیانەوه روونكردۆتەوه، چونكه برواداران نابێت زیاتر چوار ژنی ئازاد ماره بكەن، پاشان بەرامبەر به كەنیزەیش چەندەیان بۆدەگونجێ، بەڵام لەگەڵ رەزامەندی (وەلیی و دانانی مارەیی و ئاگایی شایەددا، دیاره ئەوه بۆ تۆ رەهاو بەربڵاوه. ئەمەیش تەفسیری (موجاهیدو حەسەن و قەتادەو ئیبنی جەریره) بۆ ئایەتی (قد علمنا ما فرضنا...).﴿لكیلا یكون علیك حرج﴾ بۆئەوەی تەنگ و چەڵەمەیەك بۆت پێش نەیەت لە ماره كردنی زیاتر لە چوار وهتد..، وەك لە ئایەتەكەدا باسكرا. روونكردنەوەیەش بۆ ئەوەیه تا هیچ دڵتەنگی و گیروگرفتێك لە گەیاندنی پەیامەكەتدا نەیەته رێت، وه وانەزانیت بەوه كە چوار ژن زیاترت هەیه، سنوورت شكاندووه، چونكه پێویسته تۆ پەیوەندی بكەیت بەهەموو جۆره خەڵكێكەوه –بەتایبەتی لەرێی ژنەكانتەوه– بۆ گەیاندنی بەرنامەكەی خوا ﴿وكان

الله غفورا رحيما﴾ هەمیشە خوا زۆر لێبوردەو میهرەبانە ﴿٥١ **ترجي من تشاء منهن و تؤي من تشاء﴾** تۆ دەتوانی کات و مەوعیدی هەرکامێك لەژنەکانت دوابخەیت "واتە: ئەگەر لەسەرەی ئەویشدا نەگەڕێیتەوە لای، تۆ گوناهبار نابیت، هەروەها هەرکامێکیشیان نزیك بکەیتەوەو بتەوێ لەلای تۆ بمێنیتەوە (ئەگەرچی سەرەی ئەویش نەبێ)، هەر گوناهبار نابیت، ئەم تەفسیرە بەپێی ڕاوبۆچوونی هەندێ لەو زانایانەیە، کە دەڵێن: پێغەمبەرﷺ (قەسم)ـی لەسەر واجیب نەبووە، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا بەوپەڕی دادپەروەرییەوە جووڵاوەتەوە، لەتەك ژنەکانیدا ﴿**ومن ابتغيت ممن عزلت فلا جناح عليك﴾** هەروا ئەوەشیان کەکاتی خۆی بەرکەنارت کردبێ لە قەسم و لەلامانەوەی شەو، بەڵام ئێستا دەتەوێت لە خۆتی نزیك بخەیتەوە، دیسان بۆ ئەوەش هیچ گوناهێکت لەسەر نیە ﴿**ذلك ادنى أن تقر أعينهن ولا يحزن﴾** ئابەو شێوەیە خوای میهرەبان بۆی ڕوونکریتەوە نزیکترە بەوەی کە ژنەکانت چاویان پێیگەش بێت و خەفەت نەخۆن، چونکە دەزانن کە پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ ئەوەیشدا قەسمی لەسەر نییە ئەو بۆخۆیی هەر ئەنجامی دەدات. بەڵێ دابەشکردنی کاتەکان بەسەر ژناندا بۆئەوانەی زیاتر لەژنێکیان هەیە کارێکی زۆر پێویست و گرنگە لەئیسلامداو زاناکان ئەم ئەدرەسەیان بۆ داناوە (باب القسم)، بەڵام بۆ پەیامبەرﷺ خوای گەورە بەوئایەتەی سەرەوە بەپێی ئەو تەفسیرە کردمان ئەو قەسمەی لەسەرشان هەڵگرت، هەرچەندە ئەو خۆی ئەوپەڕی هەوڵی ئەدا بۆ جێبەجێکردنی ﴿**ويرضين بما آتيتهن كلهن﴾** وە رازیی و خۆشنوودیش بن بەو مافی ژن و مێردیەی تۆ پێتیانت داوە بێ جیاوازی لە نێوانیاندا, واتە: با ئەوانە بزانن کە تۆ (قەسم)ت لەسەر نیە بۆیان، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا کاتەکانت بۆ بەشکردون, خۆشحاڵ و دڵشاد ئەبن ﴿**والله يعلم مافي قلوبكم﴾** وەخوا چاك دەزانێ بەوەی لەدڵەکانتاندا حەشاردراوە لە کاری ژنان ومەیل بۆلای هەندێکیان. ﴿**وكان الله عليما حليما﴾** وە خوا بەردەوام لەبەرژەوەندی بەندەکانی خۆی بەئاگایە, هەمیشە لەسەرخۆیەو پەلەی سزاش ناکات.

سُورَةُ الأَحْزَابِ — الجُزْءُ الثَّانِي وَالعِشْرُونَ

۞ تُرْجِي مَن تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِيٓ إِلَيْكَ مَن تَشَآءُ وَمَنِ ٱبْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَآ ءَاتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَّا يَحِلُّ لَكَ ٱلنِّسَآءُ مِنۢ بَعْدُ وَلَآ أَن تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَٰجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا ﴿٥٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَدْخُلُوا۟ بُيُوتَ ٱلنَّبِيِّ إِلَّآ أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَٰظِرِينَ إِنَىٰهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَٱدْخُلُوا۟ فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَٱنتَشِرُوا۟ وَلَا مُسْتَـْٔنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي ٱلنَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِۦ مِنكُمْ وَٱللَّهُ لَا يَسْتَحْيِۦ مِنَ ٱلْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَٰعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِن وَرَآءِ حِجَابٍ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا۟ رَسُولَ ٱللَّهِ وَلَآ أَن تَنكِحُوٓا۟ أَزْوَٰجَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦٓ أَبَدًا إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ إِن تُبْدُوا۟ شَيْـًٔا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

٤٢٥

بێ لەو ژنانەت، ئەی پێغەمبەرﷺ، ژنانی ترت پێناشێ:

﴿٥٢ **لا يحل لك النساء من بعد﴾** ئیتر لە دوای ئەمانە هێنانی ژنانی تر بۆ تۆ حەڵاڵ نییە، واتە: بۆت نییە ژنی تریان بەسەردا بێنی ﴿**ولا أن تبدل بهن من ازواج﴾** وە ناتوانی وازیشیان لێ بێنیت "یەکێکیان تەڵاق بدەیت و یەکێکی تر مارە بکەیت، چونکە ئەوان خواو پەیامبەریان هەڵبژاردووە، خوای گەورەش ئاوا پاداشتیان ئەداتەوە" ﴿**ولو اعجبك حسنهن إلا ما ملكت يمينك﴾** ئەگەرچی ئەو ئافرەتانەی کە تۆدەتەوێ بیانخەیتە جێگای هاوسەرەکانت، جوانییان سەرسامت بکات جگە لەکەنیزەك. بەڵێ خوای گەورە چوار جۆرە ژنی حەڵاڵ کرد بۆ پەیامبەرﷺ :

یەکەم: ئەوانە مارەیی پێبەخشیون و مارەی کردون.

دووەم: ئەو کەنیزانەی لەجەنگدا دەستی دەکەون، وە یان دەیانکڕێت.

سێیەم: ئەوانەی کۆچیان لەگەڵ کردووە و هاتوونەتە مەدینە.

چوارەم: ئەوانەی کەخۆیان بەپەیامبەرﷺ بەخشیی و مارەییان لێ نەویست، ئەوەیش بۆ ئەوە بوو تا پەیامبەرﷺبەهۆی زۆری خێزانەکانیەوە بتوانێت بەئاسانتر بانگەکەی بگەیەنێت بە هەموو ماڵێك، جا پاش ئەوەش کە ئایەتی تەخییر: (قل لأزواجك إن كنتن تردن الحياة الدنيا..) هات و ئەوانیش خواو پەیامبەریان ﷺ هەڵبژارد لەباتی دونیا، ئیتر خوای گەورەش ڕێزی لێنان بەم دووشتە:

یەکەم: نابێ پەیامبەر ﷺ ژنی تریان بەسەرا بێنێ.

دووەم: نابێ هیچ کامێکیان تەڵاق بدات وبیانگۆڕێ بە ژنانێ تر. ﴿وكان الله على كل شئ رقيبا﴾ خوا هەمیشە بە سەر هەموو شتێکدا چاودێرە. ئینجا قورئان شێوەی پەیوەندی موسڵمانان بە هاتوچۆی ماڵی پەیامبەرەوە ﷺ ڕێك ئەخات، ﴿[٥٣] يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوت النبى إلا أن يؤذن لكم إلى طعام﴾ ئەی ئەوکەسانەی بڕواتان هێناوە! مەچنە ماڵەکانی پەیامبەر ﷺ مەگەر لە حاڵێکدا مۆڵەتتان بدرێت بۆ نان خواردنێك،﴿غير ناظرين إناه﴾ بە بێ چاوەڕوانی پێگەیشتنی واتە: ئەگەر دەعوەتکران بۆ نان خواردنێك زوومەچن لەوێ چاوەڕوانی بکەن تا نان وخواردنەکە پێ دەگا ﴿ولكن إذا دعيتم فادخلوا﴾ بەڵام کاتێ بانگکران وفەرموتان لێکرا بچنە ژوورەوە ﴿فإذا طعمتم فانتشروا﴾ ئینجا کە نانیشتان خوارد، زوو بڵاوەی لێبکەن ﴿ولا مستأنسين لحديث﴾ ومەمێننەوە بە هۆگرییتان بۆ قسەو باس و داستانگێڕانەوە بۆ یەکترو دەمە تەقێ ﴿إن ذلكم كان يؤذى النبى﴾ چونکە ئەو جۆرە کارانەتان پەیامبەرﷺ ئەزیەت دەدات ﴿فيستحى منكم﴾ جا پێغەمبەریش شەرمتان لێ ئەکات و داوای چوونە دەرەوەتان لێ بکات ﴿والله لا يستحى من الحق﴾ بێگومان خوا هەرگیز شەرم لە دەرخستنی هەق و ڕاستیی ناکات هەرشتێك هەق بێت بەیانی ئەکات، ئەگەرچی هەندێ کەسیش پێیان ناخۆش بێت.

ئەدەب و وێڵی چوونە ماڵی پێغەمبەرﷺ، و فەرماندان بە حیجاب:

﴿وإذا سألتموهن متاعا فاسألوهن من وراء حجاب﴾ خۆ ئەگەر داوای شتێکتان لەژنانی پێغەمبەر ﷺ کرد، لەپشتی پەردەوە داوایان لێ بکەن، واتە: ئەدەب لەماڵی پەیامبەر ﷺ و تێکەڵ نەبوون لەگەڵ خانەوادەکەیدا یاسایەکی خواییەو، دەبێ هەموو کات پێش چاو بگیرێ ﴿ذلكم أطهر لقلوبكم وقلوبهن﴾ ئابەو شێوەیە پاکترە بۆ دڵی ئێوە و، دڵی ئەوانیش "نەك تێکەڵی ژن و پیاو کە دەرەنجام گەڵێ شتی خراپی لێ ئەوەشێتەوە". (شەنقیتیی) ئەڵێت: ئایەتی: (وإذا سألتموهن متاعا..) ئەگەرچی هەندێ لە زانایان دەڵێن: ئەو یاسایە تایبەتە بە خێزانەکانی پەیامبەرەوە ﷺ، بەڵام ئەگەر سەیری هۆو عیللەتەکەی بکرێت: (ذلكم اطهر لقلوبكم وقلوبهن..) بە ڕاشکاوی ئەوە دەگەیەنێت کە حوکمەکەی گشتگیرەو بۆ تەواوی موسڵمانانیشە، چونکە هیچ کەسێك نیە بتوانێت بڵێ: ژنانیتر جگە لەژنانی پەیامبەر ﷺ پێویستیان بە ئاسوودەیی وپاکی دڵ نییە، جگە لەوەش لە (ئوصول)یشدا هاتووە: (إن العلة قد تعمم معلولها..) لەولایشەوە ئەگەر بەوردی سەیرێکی قورئان بکرێت، بە ئاسانی دەردەکەوێت کە حیجاب لەسەر تەواوی ژنە موسڵمانەکان واجبە: (ذلكم أطهر لقلوبكم..) یان دەفەرموێ: (ياأيهاالنبى قل لأزواجك وبناتك ونساء المؤمنين يدنين عليهن من جلابيبهن..) ٣٣/٥٩. بۆ ئەم ئایەتەش دەڵێت: (فقد قال غير واحد من أهل العلم: إن معنى: ((يدنين عليهن من جلابيبهن)) أنهن يسترن بها جميع وجوههن، ولا يظهرن شيئا إلا عين واحدة تبصر بها،

وممن قال به: ابن مسعود، وابن عباس، وعبيدة السلماني، وغيرهم). بەڵێ.. (محمد ئەمین شەنقیتی) بۆچوونی ئەوەبووە بەڵگەیەکی زۆریشی هێناوەتەوە بۆ ئەوە کە دەست و دەم و چاویش عەورەتەو واجبە داپۆشرێ، جگە کاتی نوێژ کردن و کاتی حەج ﴿وما كان لكم أن تؤذوا رسول الله﴾ بێگومان هەرگیز بۆ ئێوە ناشێ و نابێت ئازارو ئەزیەتی پەیامبەری خوا ﷺ بدەن ئیدی بە زمان بێ یان بە کردار. ﴿ولا أن تنكحوا أزواجه من بعده أبدا﴾ هەرگیزیش بۆتان نییە ژنەکانی دوای خۆی بەهیچ جۆرێك مارە بکەن چونکە وەکو دایکتانن ﴿إن ذلكم كان عند الله عظيما﴾ چونکە ئەزیەتدانی و مارە کردنی ژنەکانی ئەولای خوا کارێکی زۆر گەورەیە و چاوپۆشی لێناکرێ. ﴿٥٤ إن تبدوا شيئا أو تخفوه﴾ ئەگەر ئێوە شتێك دەربڕن یان بیشارنەوە لە دڵتانا ﴿فإن الله كان بكل شئ عليما﴾ ئەوە بەڕاستیی خوا بەهەمووشتێك زاناو ئاگایە. ژنان لەمانە ڕوو ناپۆشن: بەڵێ هەر ئەو کاتە کە ئایەت هات و فەرمانیدا: دەبێ لەپشت پەردەوە قسە لەگەڵ خێزانەکانی پەیامبەردا ﷺ بکرێت.

ژنان لەمانە ڕوو ناپۆشن:

ئیتر باوك و کوڕو مەحرەمەکانی تریان هاتن و وتیان: ئایا بۆ ئێمەیش هەر دەبێ وابێ ئەی پەیامبەری خوا ﷺ؟! ئەوسا بۆ وەڵامی ئەوە ئەم ئایەتە هات و فەرمووی: ﴿٥٥ لا جناح عليهن في آبائهن ولا أبنائهن ولا إخوانهن ولا أبناء إخوانهن ولا أبناء أخواتهن ولا نسائهن ولا ما ملكت أيمانهن﴾ هیچ گوناحێك لەسەر "خێزانەکانی پەیامبەر ﷺ نییە - ئەڵبەت ژنانی تریش هەروا- کە بێ پەردەو ڕووبەڕوو لەگەڵ باوك و کوڕو برازاو خوشکەزاو ژنانی موسڵمان و بەندەی خۆیاندا قسە بکەن" چونکە پەردە لەگەڵ ئەوانەدا ئەزیەت و کارێکی گرانە و ئەوانەیش مەترسی کاری دزێو وخراپیان لێناکرێت. ﴿واتقين الله﴾ وە "بە نهێنی و بە ئاشکرا، لەخوا بترسن و سنوورەکانی مەشکێنن ﴿إن الله كان على كل شئ شهيدا﴾ بە ڕاستیی خوا بەسەر هەموو شتێکەوە شایەدەو هەمیشە ئاگایە ،وهیچ شتێکی لێ ون نابێت.

الجزء الثاني والعشرون — سورة الأحزاب

لَّا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِيٓ ءَابَآئِهِنَّ وَلَآ أَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ إِخْوَٰنِهِنَّ وَلَآ أَبْنَآءِ إِخْوَٰنِهِنَّ وَلَآ أَبْنَآءِ أَخَوَٰتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُنَّ ۗ وَٱتَّقِينَ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ ٱللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى ٱلنَّبِيِّ ۚ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ صَلُّوا۟ عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ فِي ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ بِغَيْرِ مَا ٱكْتَسَبُوا۟ فَقَدِ ٱحْتَمَلُوا۟ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥٩﴾ ۞ لَّئِن لَّمْ يَنتَهِ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْمُرْجِفُونَ فِي ٱلْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَّلْعُونِينَ ۖ أَيْنَمَا ثُقِفُوٓا۟ أُخِذُوا۟ وَقُتِّلُوا۟ تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ ٱللَّهِ فِي ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

منزل الحزب ٤٣

٤٢٦ يسئلك الناس

فەرماندان بە صەڵاوات لە سەر پێغەمبەر ﷺ و، قەدرو ڕێزی ئەو لەناو کۆڕو کۆمەڵ دا، هەر چۆنێك لەماڵەوە حورمەت و ڕێزی واجبە، بۆیە ئەفەرمووێ: ﴿٥٦ إن الله وملائكته يصلون على النبي﴾ بەڕاستیی خواو فریشتەکانی درووود وصەڵەوات لەسەر پێغەمبەر ﷺ دەدەن، خوا بەزەیی و میهرەبانی خۆی ئەڕێژێ بەسەریا، فریشتەکانیش داوای پایە بەرزیی و لێبووردنی بۆدەکەن ﴿ياأيها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليما﴾ دەسا ئێوەش ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! درووودو (صەڵەوات)ی لەسەر بدەن، وە سەلامی لێبکەن ئێمەش دەڵێین: (اللهم صل على النبي وسلم تسليما). یان دەڵێین: (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد، كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد).

ئازاردەرانی خواو پێغەمبەر بەر لەعنەتی خوا کەوتوون:

﴿٥٧ إن الذين يؤذون الله ورسوله﴾ بەراستیی ئەوکەسانەی ئازارو ئەزیەتی خواو پەیامبەرەکەی دەدەن، واتە: سەرپێچی لەفەرمانەکانیان دەکەن ﴿لعنهم الله في الدنيا والآخرة﴾ خوا لە دونیا ولە قیامەتدا نەفرینی لێکردوون و لەمیهرەبانی خۆی دووری خستوونەتەوە ﴿وأعد لهم عذابا مهينا﴾ سزایەکی زۆر سووککەری بۆئامادە کردوون ﴿٥٨ والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا﴾ و ئەوانەش کە ئازاری پیاوانی ئیماندار و ژنانی بڕوادار دەدەن بێ هیچ تاوانێك کردبێتیان ﴿فقد احتملوا بهتانا وإثما مبينا﴾ بێگومان ئەوانە درۆو بوختان و گوناحی ئاشکرایان هەڵگرتووە.

دەبێ ژنان خۆیان بە چارشێو دا پۆشن:

﴿٥٩ يا أيها النبي قل لأزواجك وبناتك ونساء المؤمنين﴾ ئەی پەیامبەرﷺ! بەژنەکانت، کچەکانت و ژنانی بڕوادار بڵێ: ﴿يدنين عليهن من جلابيبهن﴾ لە باڵاپۆش و عاباکانیان بپێچن بە خۆیانا، بە شێوەیەك کە تەواوی سەرو مل و جەستەیان داپۆشێ.

پێناسەیەك بۆ جیلباب: ئیبنی عەباس دەڵێت: جیلباب: ئەو جل وبەرگەیە تەواوی جەستە هەرلە پێ تا تەوقە سەر داپۆشێ" دەشکرێ بڵێین: ئەو پارچە قوماشەیە کە ژنان بەسەر جل وبەرگەکانیاندا دەیپێچن بەخۆیاندا وەکو عەبا کە ژنانی عێراقیی بەکاری دێنن. بەڵێ ژنان هەرکاتێ لەماڵ چونە دەرێ بۆهەر ئیش وکارێکی پێویست، دەبێ ئەو (جیلباب)ـە بەکار بهێنن وتەواوی سەرومل وگەردن وسنگ وبەرەکیان پێداپۆشن هەتا دەگاتە قولە پێیان، بەکارهێنانی ئەو پارچە حیجابەش کە ئێستا لەناودایە جێی جیلباب دەگرێتەوە بەمەرجێك (میقنەعە)ـی لەگەڵدابێ. ﴿ذلك أدنى أن يعرفن فلا يؤذين﴾ ئەو خۆداپۆشینەش لەبارترین شتە " کە ئێوە بە پاك و خاوێنی و داوێن پارێزی بناسرێن و بەر قسەو بوختان نەکەون و ئازارو ئەزیەت نەدرێن ﴿وكان الله غفورا رحيما﴾ هەمیشەو بەردەوام خوا چاوپۆشیکارە "بەرامبەر بەوانەی پێشتر درێغیان هەبووبێت زۆریش میهرەبانە لەگەڵ ئەوانەدا فەرمانەکانی جێبەجێ دەکەن ﴿٦٠ لئن لم ينته المنافقون والذين في قلوبهم مرض والمرجفون في المدينة﴾ سوێند دەخۆم ئەگەر دوو ڕووەکان و ئەوانەی کە دڵیان نەخۆشەو هەروا ئەوانەش کە لەمەدینەدا خۆیان گرتە دواوە دژ بە موسڵمانەکان پڕو پاگەندە بڵاو بکەنەوە ئەگەر کۆڵنەدەن و دەست هەڵنەگرن ﴿لنغرينك بهم﴾ ئەوا ئێمە تۆ هەڵئەنێین کە جەنگیان لەگەڵ بکەیت و دەرەنجامیش زاڵیشت دەکەین بەسەریاندا ﴿ثم لا يجاورونك فيها إلا قليلا﴾ پاشانیش بۆ ماوەیەکی کەم نەبێت نەتوانن لەشاردابمێننەوەو دراوسێتیت بکەن، واتە: تەفروتونا وشار بەدەر دەکرێن ﴿٦١ ملعونين أينما ثقفوا أخذوا﴾ نەفرینیشیان لێکراوە و لەمیهرەبانی خوا دەرکراون لەهەر جێگایەك دەستکەون، دەبێ دەستگیر بکرێن ﴿وقتلوا تقتيلا﴾ و زۆریش بەتوندی بکوژرێن ﴿٦٢ سنة الله في الذين خلوا من قبل﴾ دژایەتی ئەوانەی لەبەرنامەی خودایەو لەنێو ئەوانەشدا کە لەپێش تۆوە ژیاون ئەنجامدراوەو بڕیار دراوە کە هەر دوو ڕوویەك لەگەڵ هەر پەیامبەرێکدا دژایەتی کردبێت ئەوا بڕیاری گرتن و کوشتنی دراوە ﴿ولن تجد لسنة الله تبديلا﴾ هەرگیز تۆ گۆڕانکارییت دەست ناکەوێ لەباوو بڕیارەکانی خوادا.

هەر خوا دەزانێ قیامەت کەی دێ:

﴿٦٣ يسألك الناس عن الساعة﴾ بێباوەڕەکان پرسیاری هاتنی ڕۆژی قیامەتت لێئەکەن! ﴿قل إنما علمها عند الله﴾، پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەر! هەر خوا خۆی زانیاریی وئاگاداریی تەواوی هەیە بەڕۆژی قیامەت کە کەی دێت.

هەرئەم ماناومەبەستەیە لەچەند ئایەتێکی تریشدا هاتووە: (٣٤/٣١): (إن الله عنده علم الساعة)، (٥٩/٦): (وعنده مفاتح الغيب)، (١٨٧/٧): (يسألونك عن الساعة)، (٤٤/٤٢/٧٩) (٤٧/٤١): (إليه يرد علم الساعة..). لەم فەرموودەیەشدا هاتووە: ((ما المسؤول عنها بأعلم من السائل)) متفق عليه. واتە: منی پرسیارلێکراو لەبارەی هاتنی رۆژی قیامەتەوە لەتۆی پرسیارکەر (ئەی جوبریل) بەئاگاتر نیم. ﴿وما يدريك لعل الساعة تكون قريبا﴾ جا تۆ چووزانیت لە قیامەت؟ لەوانەیە کاتی هاتنیشی زۆر نزیك بێت! لەسوورەتی (١٧/٤٢) وما يديد لعل الساعة قريب)، وە لەسوورەتی(١/٥٤): (إقتربت الساعة وانشق القمر..) وە لەسوورەتی (١/٢١): (اقترب للناس حسابهم وهم في غفلة معرضون) هاتووە کە هەموویان بەتێکڕا پشتگیرن بۆ نزیکی هاتنی رۆژی قیامەت. ﴿[٦٤] إن الله لعن الكافرين وأعد لهم سعيرا﴾ بەڕاستیی ئەوخوایە نەفرینی لە بێ بڕواکان کردووە ولەرەحمەتی خۆی دووری خستوونەتەوە وئاگرێکی هەڵگیرساوی زۆر سوتێنەریشی بۆ ئامادە کردوون ﴿[٦٥] خالدين فيها أبدا﴾ بەهەتاهەتایی دەبێ لەوێدا بمێننەوە﴿لا يجدون وليا ولا نصيرا﴾ دیارەلەوێش هیچ دۆست و یارمەتیدەرێکیان دەست ناکەوێ ﴿[٦٦] يوم تقلب وجوههم فى النار﴾ بەتایبەتی لەرۆژێکا کە دەم وچاویان لەناو ئاگری دۆزەخدا ئەم دیوئەودیوی پێدەکرێت تا چاك ببرژێ. ﴿يقولون يا ليتنا اطعنا الله وأطعناالرسولا﴾ دەڵێن: بریا بەفەرمانی خوامان کردباو گوێرایەڵی پێغەمبەریش باین ﴿وقالوا ربنا إنا أطعنا سادتنا وكبراءنا﴾ وە ئەڵێن: پەروەردگارا! بێگومان ئێمە فەرمانبەرداری سەردارو ئاغاو گەورەکانمان بووین "و بەگوێی ئەوانمان کرد" ﴿فأضلونا السبيلا﴾ئەوانیش ڕێیان لێ هەڵە کردین و"چەواشەیان کردین" ﴿[٦٨] ربنا آتهم ضعفين من العذاب﴾ پەروەردگاری ئێمە! دووهێندە سزایان بدە, واتە: سزای گومڕایی خۆیان سزای گومڕا کردنی ئێمەیان بدە ﴿والعنهم لعنا كبيرا﴾ نەفرینێکی زۆریان لێبکەو لەمیهرەبانی خۆت زۆر زۆر دووریان بخەرەوە.

الجزء الثاني والعشرون — سورة الأحزاب

يَسۡـَٔلُكَ ٱلنَّاسُ عَنِ ٱلسَّاعَةِۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ ٱللَّهِۚ وَمَا يُدۡرِيكَ لَعَلَّ ٱلسَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَعَنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمۡ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ﴿٦٥﴾ يَوۡمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمۡ فِي ٱلنَّارِ يَقُولُونَ يَٰلَيۡتَنَآ أَطَعۡنَا ٱللَّهَ وَأَطَعۡنَا ٱلرَّسُولَا۠ ﴿٦٦﴾ وَقَالُواْ رَبَّنَآ إِنَّآ أَطَعۡنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَآءَنَا فَأَضَلُّونَا ٱلسَّبِيلَا۠ ﴿٦٧﴾ رَبَّنَآ ءَاتِهِمۡ ضِعۡفَيۡنِ مِنَ ٱلۡعَذَابِ وَٱلۡعَنۡهُمۡ لَعۡنٗا كَبِيرٗا ﴿٦٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ ءَاذَوۡاْ مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ ٱللَّهُ مِمَّا قَالُواْۚ وَكَانَ عِندَ ٱللَّهِ وَجِيهٗا ﴿٦٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ﴿٧٠﴾ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ إِنَّا عَرَضۡنَا ٱلۡأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَٱلۡجِبَالِ فَأَبَيۡنَ أَن يَحۡمِلۡنَهَا وَأَشۡفَقۡنَ مِنۡهَا وَحَمَلَهَا ٱلۡإِنسَٰنُۖ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومٗا جَهُولٗا ﴿٧٢﴾ لِّيُعَذِّبَ ٱللَّهُ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱلۡمُنَٰفِقَٰتِ وَٱلۡمُشۡرِكِينَ وَٱلۡمُشۡرِكَٰتِ وَيَتُوبَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمَۢا ﴿٧٣﴾

٤٢٧

جوولەکە بۆ مووسا بوختان دەکات:

﴿[٦٩] يا أيها الذين آمنوا لا تكونوا كالذين آذوا موسى﴾ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە،! وەکو ئەوکەسانە مەبن کە ئازاری موسایاندا و تۆمەتیان بۆ هەڵبەست ﴿فبراه الله مما قالوا﴾ خواش موسای تەبریە کرد لەوبوختانەی بۆیان کرد ﴿وكان عند الله وجيها﴾ چونکە موسا لای خوا, گەورەو خاوەن (جاە)و ڕێز بوو پێشەوا (بوخاریی) ئەڵێت: ((إن رسول الله ﷺ قال: إن موسى كان رجلا حييا ستيرا، لا يرى من جلده شئ استحياء منه، فآذاه من آذاه من بني إسرائيل فقالوا: ما يتستر هذا التستر إلا عيب فى جلده إما برص، وإما أدرة – انتفاخ الخصيتين – وإما آفة، وإن الله أراد أن يبرأه مما قالوا لموسى، فخلا يوما وحده فخلع ثيابه على حجر ثم اغتسل، فلما فرغ أقبل إلى ثيابه ليأخذها

وإن الحجر عدا بثوبه، فأخذ موسى عصاه وطلب الحجر، فجعل يقول: ثوبي حجر، ثوبي حجر، حتى إنتهى إلى ملأ من بني إسرائيل فرأوه عريانا أحسن ما خلق الله –عز وجل– و أبرأه مما يقولون وقام الحجر، فأخذ ثوبه فلبسه، وطفق بالحجر ضربا بعصاه، فوالله إن بالحجر لندبا – أثرا– من أثر ضربه ثلاثا أو أربعا أو خمسا –قال– فذلك قوله تعالى: (ولا تكونو كالذين آذوا موسى..). پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: بەڕاستیی مووسا پیاوێکی زۆر بەشەرم و خۆداپۆشەر بوو، هەرگیز هیچ شتێکی –لەشەرمدا– نەدەبینرا، جا بەنی ئیسرائیل وتیان: ببێ و نەبێ" موسا یا توشی نەخۆشی بەڵەکی بووە، یا قۆرە، یا گرفتێکی تری هەیە! بۆیە ئەوەندە سوورە بۆ خۆ داپۆشین! ئەو جا خوا ویستی پاکانەی بۆ بکات لەو بوختانە، بۆیە ڕۆژێ مووسا بەتەنیا لەچۆڵیەکا خۆی دەشۆرێ و جل وبەرگەکەی لەسەر بەردێ دادەنێ، جاکاتێ لێبوویەوەو چووجلەکانی لەبەر بکاتەوە" و ڕۆیشت، مووسایش دار دەستەکەی بەدەستەوە گرت و دوای کەوت وهەر ئەی وت: بەردەکە! جلەکانم. وئەوانیش بەرووت و قووتی دیتیان و بۆیان دەرکەوت کە هیچ عەیب و نەنگێکی پێوە نیە. بەکورتیی: موسا ﷺ پیاوێکی زۆر بە شەرم بوو، زۆر هەوڵی ئەدا لەشی نەبینرێ، بۆیە زۆریش خۆی دائەپۆشیێ، جا لەبەرئەوە جوولەکەکان وتیان: دیارە لەشی عەیبدارە بۆیە ئەوەندە سورە لەسەر خۆ داپۆشین! جا خوای گەورە کارێکی بۆ سازان – ئەوەی فەرموودەکە– و جوولەکە بەچاوی خۆیان دیتیان کە جوانترین و بێ عەیب ترین تەن و لەشی هەیە. ﴿ [٧٠] **یا أیها الذین آمنوا اتقو الله**﴾ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! هەر لەخوا بترسن ﴿**وقولوا قولا سدیدا**﴾ و قسەی ڕاست و ڕێك وپێك بکەن ﴿ [٧١] **یصلح لك اعمالکم**﴾ ئەوساخوا کارەکانتان بۆڕاست دێنێ و، هیدایەتتان دەکا بۆ ئەنجامدانی کاری چاك ﴿**ویغفر لکم ذنوبکم**﴾ و گوناهەکانیشتان بۆ دەپۆشیێ ﴿**ومن یطع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظیما**﴾ و هەرکەسێك گوێرایەڵی فەرمانی خواو پەیامبەری ئەو بکات، ئەوە بێگومان سەرکەوتنێکی گەورەی بە دەست هێناوە.

مرۆڤ قبوڵی هەڵگرتنی سپاردەی کرد:

﴿ [٧٢] **إنا عرضنا الأمانة على السموات والأرض والجبال**﴾ بەڕاستیی ئێمە سپاردەو (تەکالیف)مکانمان خستە سەر ئاسمانەکان و زەویی و کێوەکان ﴿**فأبین ان یحملنها**﴾ کەچی هیچیان لەخۆیان ڕانەدی و،لەهەڵگرتنیان نکوڵییان کرد. خاوەنی (أضواء البیان) ئەڵێت: ئەم (عەرض)ونماییشی سپاردەیەو، وەرنەگرتنی ئاسمانەکان وزەویی وچیاکان.. شتێکی ڕاستەو حەقیقەتی هەیە، هەرچەند ئێمەش چۆنیەتیەکەی دەرك نەکەین، وە دەشڵێ بۆ ئەم ڕاستیە ئایەت وفەرموودە زۆرە، لەوانە: (وإن من الحجارة لما یهبط من خشیة الله) (٢/٧٤)، وە (تسبح له السموات السبع والأرض ومن فیهن..) (١٧/٤٤)، وە (وسخرنا مع داود الجبال یسبحن) (٢١/٩٧)، وە فەرموودەیش: وەك گریانی بنکی دارەخورماکە، ئەو کاتە کەپێغەمبەر ﷺ وتاری لەسەر ئەداله مەدینەدا، پاشان لەوێ گواستیەوەو چووە سەر مینبەرەکە، وەك ئیمامی (بوخاریی) هێناویەتی. وە لە (موسلیم)یشدا هاتووە: (عن النبي ﷺ إني لأعرف حجرا كان یسلم علي في مكة..) پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: بەڕاستی من بەردێ ئەناسم" کاتێ کە لەمەککەدا بووم هەمیشە سڵاوی لێئەکردم! ئەمەو چەند فەرموودەیەکی تریش.. ﴿**واشفقن منها**﴾ نەچوونە ژێری و ترسان کە: نەتوانن هەڵسن بەجێبەجێکردنی داخوازییەکان ﴿**وحملها الإنسان إنه كان ظلوما جهولا**﴾ کەچی مرۆڤ هاتە پێشەوەوچووە ژێرباری وهەڵیگرت! بەڕاستیی ناهەقیی لەخۆکردو نەیزانی بەئەنجام، ئەگینا هەرگیزهەڵی نەئەگرت. واتە: بەجێ هێنانی فەرمانەکانی خوا ئەوەندە گرنگە ئاسمان و زەویی وشاخەکان لەگەڵ ئەوهەموو توانایەدا بۆیان هەڵنەگیرا! کەچی ئادەمیی–بەنەزانی خۆی– هەڵیگرت!! ﴿ [٧٣] **لیعذب الله المنافقین والمنافقات والمشركین**

والمشركات﴾ بۆ ئەوەی لە ئاكامدا - بە هۆی پشتگوێ خستن وسەرپێچی وخیانەت لەو سپاردەیە -خوا سزای پیاوان و ژنانی دووڕوو هاوبەشدانەران بدات ﴿ويتوب الله على المؤمنين والمؤمنات﴾ و تەوبەش لە پیاوان وژنانی بڕوادار- بە هۆی پاراستنی ئەو سپاردەیەو گوێڕایەڵی وتاعەتەیان- وەربگرێت. ﴿وكان الله غفورا رحيما﴾ دیارە، خوایش هەمیشە لێبوردەیە، دلۆڤان ومیهرەبانە قەڵەمی لێبوردن بەسەر گوناهاندا دێنێ.سا خوای گوناهپۆش و دلۆڤان! لێمان ببوورەو، ڕەحممان پێبکە. امین.

زۆریش سوپاس بۆ خوای دەسەڵاتدار کە هاوکاریی و پشتیوانی کردم بۆ تەواو کردنی تەفسیری سوورەتی (ئەحزاب).

*** *** ***

٣٤- سوورەتی (سەبەء)ـە

مەککەییەو (٥٤) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەمیش وەك هاووێنەکانی خۆی باسی بناغە سەرەکییەکانی دینی ئیسلام: یەکتاپەرستیی، پەیامبەرێتیی، زیندووبوونەوە، پاداشت و تۆڵە ئەکا.. داستانی هەندێ لەپەیامبەرانیش ڕاڤە ئەکات، وەك (داوود) و (سولەیمان)ی کوڕیی، لەبارەی ئەودەسەڵاتەوە خوا پێی بەخشین.. پەنجەیش ئەخاتە سەرشك وبەدگومانی موشریکەکان سەبارەت بەپەیامەکەی پەیامبەرﷺ، کۆتاییشی دێت بەبانگکردنی بێبڕواکان بۆبڕواهێنان ویەکلابوونەوەو دەسبەردان لەبیرو باوەڕو بۆچونی پووچەڵیان. بۆیەش ناوی (سەبەء)ـە چونکە چیرۆك وبەسەرهاتەکەی پاشاکانی یەمەن دەگێڕێتەوە، بەتایبەتی ئەو هەموو خۆشیی ونیعمەت و خۆشگوزەرانییە خوا پێیدابوون، کەچی ئەوان هەر زۆرناسوپاس و سپڵە بوون، جاخوایش تۆڵەی لێکردنەوەو لێیتێکدان و تارومارى کردن.

جابەم شێوەیەش دەست پێدەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] الحمد الله الذى لە مافى السموات ومافىالأرض﴾ گشت سوپاس وستاییشێکی شیاو ، تەنها بۆئەوخوایە کەهەرچی لەئاسمانەکان و، لەزەوییدایە هەرهی ئەوە ﴿ولە الحمد فى الآخرة﴾ سوپاسی شیاو لە ڕۆژی دواییشدا هەر بۆ ئەوە,نەك کەسێکی تر. ﴿وهو الحكيم الخبير﴾ هەر ئەویشە هەمیشە کارجوان و کار ڕەنگین, هەرچی ئەکات زۆر جێی خۆیەتی وە ئەویشە زۆریش ئاگا دەربارەی کاروکردەوەی دروستکراوە کانیی ﴿[٢] يعلم ما يلج فى الأرض وما يخرج منها وما ينزل من السماء وما يعرج فيها﴾ هەرچی دەچێتە ناو جەرگەی زەویی، وەك باران وشتی تر وە هەرچیش لێی دێتە دەرێ وەك ئاو وشتی تر, وە هەرچیش لەئاسماندا دێتە خوارێ، وەك فریشتە وباران وبروسکە وشتی تر وە هەرچیش لێیەوە سەرئەکەوێ و بەرز ئەبێتەوە وەك فریشتەو کردەوەی بەندەکان وشتی تر، ئەوخوایە پێی دەزانێ وبە ئاگایە ﴿وهو الرحيم الغفور﴾ ئەویشە بۆخۆشی زۆر میهرەبان و! زۆر لێبوردەیە!. جاپاش ململانێی کافرەکان دەربارەی زیندووبوونەوە, خوای لە کارزان لەسێ جێگای قورئاندا فەرمان بە پێغەمبەر دەدا سوێند بە پەروەردگاری دەخوات کە زیندووبوونەوە ڕاستەو پێشدێت.

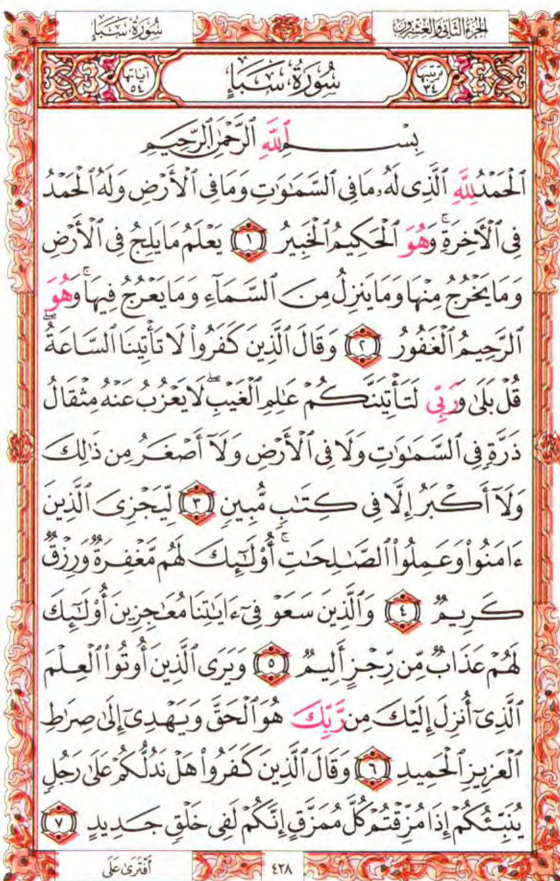
یەکەم: لە سوورەتی(یونس)دا ئایەتی: (ويستنبئونك أحق هو قل إى و ربى إنە لحق و ما أنتم بمعجزين).

دووەم: لەم سوورەتەدا: (و قال الذين كفروا..).

سێیەم: لە سوورەتی(تغابن)دا: (زعم الذین کفروا أن لن یبعثوا قل بلی و ربی لتبعثن ثم لتنبئن بما عملتم و ذلك علی الله یسیر).

قیامەت دێت و، هەمو کەسیش بە پێی کاری خۆی پاداشت دەدرێتەوە:

﴿٣ وقال الذین کفروا لا تأتینا الساعة﴾ و ئەوانەی خوانەناس وبێ بڕوابوون ونکووڵی زیندووبوونەوەیان دەکرد وتیان: هەرگیز ڕۆژی قیامەتمان بۆنایە، واتە: بەهیچ شێوەیەك قیامەت نیە! ﴿قل بلی وربی لتأتینکم عالم الغیب﴾ ئەی پێغەمبەر! بڵێ: بەڵێ سوێندم بەپەروەردگارم هەربۆتان پێش دێت، لە لایەن خوای زانای گشت نادیار ﴿لا یعزب عنه مثقال ذرة فی السموات ولا فی الارض﴾ کە بەئەندازەی تۆزقاڵێك شتی لێ ون نابێ، نە لە ئاسمانەکان ونە لە زەویدا ﴿ولا اصغر من ذلك ولا اکبر﴾ وە نە بچووکتر لەزەڕە و، نە گەورەتریش لێی ﴿إلا فی کتاب مبین﴾ مەگەر ئەوە هەموو لەناو نامەیەکی روونکەرەوە (لوح المحفوظ)دا لای پەروەردگار نووسراوەو هەڵگیراوە ﴿٤ لیجزی الذین آمنوا وعملوا الصالحات﴾ تاپاداشی ئەوانە بداتەوە بڕوایان هێناوەو ئاکاری کردەوە چاکەکانیان ئەنجامداوە ﴿اولئك لهم مغفرة ورزق کریم﴾ بۆ ئەمانە لە بە هەشتدا لێبوردن و رزق و رۆزی چاك هەیە ﴿٥ والذین سعوا فی آیاتنا معاجزین﴾ ئەوانەش کە هەرچی لەتوانایاندایە بەختی دەکەن بۆ پووچەڵکردنەوەی ئایەتەکانمان بە مەبەستی هەڵهاتنیان لە دەستمان. ﴿اولئك لهم عذاب من رجز الیم﴾ بۆ ئەوانە هەیە سزایەك لە بەدترین جۆری سزای بە ئێش. ﴿٦ ویری الذین اوتوا العلم﴾ و ئەوانەش کە لەزانیاریی بەشدراون لەلایەن خواوە، واتە: لە خاوەن نامەکان و هاوەڵانی پەیامبەر ﷺ سوور ئەزانن ﴿الذی انزل إلیك من ربك هو الحق﴾ ئەوەی کە بۆ تۆ ناردراوە لەلایەن پەروەردگارتەوە هەرئەو راست ودروستە، واتە: ئەو نەفاما نە نکووڵی زیندووبوونەوە ئەکەن، کەچی خاوەن زانستەکان بەراست و دروستی ئەزانن ﴿ویهدی إلی صراط العزیز الحمید﴾ وە بۆ ڕێی خوای خاوەن دەسەڵات وسوپاسکراو (جن وئادەمزاد) ڕێنوێن دەکا.

حاشاکەران لە ژینی دوای مردن دەمکوت دەکرێن:

﴿٧ وقال الذین کفروا﴾ ئەوانەی بێبڕوا بوون هەندێکیان بە گاڵتە کردن بە زیندووبوونەوە بە هەندێکیانیان وت: ﴿هل ندلکم علی رجل ینبئکم﴾ ئایا دەتانەوێ پیاوێکتان نیشان بدەین هەواڵتان بداتێ؟ (مەبەستیان پەیامبەر بوو ﷺ) ﴿إذا مزقتم کل ممزق﴾ کاتێ ئێوە مردن ولەگۆڕەکانتانا رزین وهەپروون هەپروون کران وبوونەوە گڵ ﴿إنکم لفی خلق جدید﴾ کە ئێوە بۆ جارێکی تر، سەر لە نوێ دروست دەکردنێنەوەو زیندوو دەبنەوە؟ ﴿٨ ا فتری علی الله کذبا أم به جنة﴾ نازانین ئاخۆ بەدەست ئەنقەست درۆ لە سەر خوا دەکا!" یان شێتە؟ چونکە - بەلای

ئه‌وانه‌وه – قسه‌ی وا ئه‌بیٚ یه‌کیٚ له‌و دووکه‌سه بیکات، ئه‌گینه پیاوی ژیرو راستگۆ ئه‌و قسه‌یه ناکا! ﴿بل الذين لا يؤمنون بالآخرة في العذاب والضلال البعيد﴾ نه‌خیٚر هه‌رگیز موحه‌ممه‌د نه‌درۆ ده‌کاو نه‌شیٚته، به‌ڵکو ئه‌وانه‌ی وا بروایان به پاشه رۆژ نییه، له‌ناو سزاو سه‌رلیٚشیٚواوییه‌کی دوور له هه‌ق و ریٚنمایی دان. ﴿[٩] أفلم يروا إلى ما بين أيديهم وما خلفهم من السماء والأرض﴾ ئایا – ئه‌وانه – سه‌یریٚکی پیٚشه‌وه‌وپاشه‌وه‌ی خۆیانیان نه‌کرد, تا ببینن وبزانن خوا چی دروستکردووه له ئاسمان و زه‌وییدا؟ بۆئه‌وه‌ی تواناو ده‌سه‌ڵاتی ئه‌و بزانن، وه‌ك له جیٚطایه‌کی‌تردا ئه‌فه‌رمویٚ: (والسماء بنيناها بأيد وإنا لموسعون، والأرض فرشناها فنعم الماهدون) ٥١/٤٧-٤٨. ﴿إن نشأ نخسف بهم الأرض﴾ ئه‌گه‌ر بمانه‌ویٚ زه‌ویی به‌وانیشه‌وه ده‌یبه‌ینه خواریٚ ﴿أو نسقط عليهم كسفا من السماء﴾ یان بمانه‌ویٚ چه‌ند پارچه سزایه بخه‌ین به سه‌ریاندا, ده‌یخه‌ین به سه‌ریاندا. ﴿إن في ذلك لآية لكل عبد منيب﴾ بیٚگومان له‌وده‌سه‌ڵاته‌دا به‌ڵگه‌یه‌کی هه‌ره گه‌وره هه‌یه – له‌سه‌ر ده‌سه‌ڵاتی خوا له سه‌ر زیندووکردنه‌وه بۆ هه‌ر به‌نده‌یه‌ك بیه‌ویٚ بۆ لای خوا بگه‌ریٚته‌وه واته: ئاسمان وزه‌ویی به‌وهه‌موو یاسا قه‌شه‌نگه‌یانه‌وه ده‌بنه به‌ڵگه‌ی زیندوو بوونه‌وه‌و هاتنی رۆژی دوایی، چونکه که‌سیٚك بتوانیٚ ئه‌وکاره گرنگانه ئه‌نجامبدا، ئه‌ی چۆن ناتوانیٚ مردوان زیندووبکاته‌وه..؟! له‌کاتیٚکا: (لخلق السموات والأرض أكبر من خلق الناس ولكن أكثر الناس لا يعلمون) دروستکردنی ئاسمانه‌کان وزه‌ویی مه‌زنتره له دروستکردنی مه‌ردم به‌لاٚم زۆرتر خه‌ڵك نازانن.

أَفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَم بِهِۦ جِنَّةٌۢ ۗ بَلِ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ فِى ٱلْعَذَابِ وَٱلضَّلَـٰلِ ٱلْبَعِيدِ ﴿٨﴾ أَفَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۚ إِن نَّشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ ٱلْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٩﴾ ۞ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يَـٰجِبَالُ أَوِّبِى مَعَهُۥ وَٱلطَّيْرَ ۖ وَأَلَنَّا لَهُ ٱلْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ ٱعْمَلْ سَـٰبِغَـٰتٍ وَقَدِّرْ فِى ٱلسَّرْدِ ۖ وَٱعْمَلُوا۟ صَـٰلِحًا ۖ إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمَـٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۖ وَأَسَلْنَا لَهُۥ عَيْنَ ٱلْقِطْرِ ۖ وَمِنَ ٱلْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَـٰرِيبَ وَتَمَـٰثِيلَ وَجِفَانٍ كَٱلْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَـٰتٍ ۚ ٱعْمَلُوٓا۟ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِىَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ ٱلْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِۦٓ إِلَّا دَآبَّةُ ٱلْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُۥ ۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ ٱلْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ٱلْغَيْبَ مَا لَبِثُوا۟ فِى ٱلْعَذَابِ ٱلْمُهِينِ ﴿١٤﴾

خوا زیٚده به‌شیٚکی به داوود دا:

﴿[١٠] ولقد آتينا داود منا فضلا﴾ سویٚند به خوا ئیٚمه له فه‌زڵ و به‌هره‌ی خۆمان نیعمه‌تیٚکی فراوانمان به (داود) دا, واته: کردمانه په‌یامبه‌رو زه‌بوورمان دایه ﴿يا جبال أوبي معه والطير﴾ به‌کیٚوه‌کانیشمان گوت:! ئیٚوه‌ش له‌گه‌ڵ داوددا یه‌ك ده‌نگبن و گشت پیٚکه‌وه ته‌سبیحات بکه‌ن ,واته: ئه‌و که ته‌سبیحاتی خوای کرد, هه‌روا ئیٚوه‌ش ئه‌ی په‌له‌وه‌ره‌کان! له‌گه‌ڵیابن, وه‌ك ئه‌فه‌رمویٚ: (إنا سخرنا الجبال معه يسبحن بالعشي والأشراق)١٨/٣٨. ﴿وألنا له الحديد﴾ و ئاسنیشمان بۆ نه‌رمکرد، به‌ئاره‌زووی خۆی چۆنی ویستبا کاری پیٚی ئه‌کرد, بیٚ ئه‌وه بیخاته ناو کووره‌ی ئاگره‌وه ﴿[١١] أن اعمل سابغات وقدر في السرد﴾ پیٚمانگووت: که هه‌موو جۆره زریٚیه‌کی بالاٚپۆش و, تاس کلاٚویٚك (به ئاڵقه چنراو) و ئه‌ندازه‌گیر, دروست بکه بۆ کاتی جه‌نگ و خۆپاراستن له جه‌نگ، وایشبن که هیچ تیریٚك نه‌یانشکیٚنیٚ وکونیان تیٚنه‌کات ﴿واعملوا صالحا﴾ پیٚشمانگوتن: کاری چاك بکه‌ن, واته: ده‌بیٚ هه‌موو کاره‌کانتان چاك بن گویٚرایه‌ڵی خوا بن، له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و هه‌موو چاکه‌یه‌وه ﴿إني بما تعملون بصير﴾ به‌راستیی من به کاری ئیٚوه بینام وچاودیٚرتانم. به‌ڵیٚ خوا به‌ش وبه‌هره‌یه‌کی زۆری به‌خشی به داود– عليه الصلاة والسلام –: پیٚغه‌مبه‌راییٚتی

وتوانا ودەسەلاّت وپاشایەتیی و، سوپایەکی زۆرو پرچەك و، دەنگ وئاوازێکی خۆش وسازگار، کە هەموو کات چیاسەربەرزەکان لەگەڵیا (سبحان الله) یان دەگوتەوەو، باڵندەکانیش لەئاسماندا رادەوەستان وگوێیان بۆدەگرت!. لە (فتح الباری/ کتاب فضائل القرآن ٩/ ٩٢،ولە موسلیم/ کتاب صلاة المسافرین ١/ ٥٤٦) هەردوودەڵێن: شەوێك پێغەمبەر ﷺ گوێی لەدەنگە خۆشەکەی (ئەبوو موسای ئەشعەری) یەوە بوو، وەستاو گوێی بۆگرت وفەرمووی: (لقد أوتی مزمارا من مزامیر آل داود) بە راستیی دەنگ وئاوازێکی لە دەنگ وئاوازەکەی خانەوادەی داود پێدراوە.

بەش و بارەتی سولە یمان:

ئینجا نۆبەی ژماردنی بەهرەکانیەتی بەسەر سولەیمانی کوڕی داودەوە، -علیه السلام- وئەفەرمووێ: ﴿[١٢] ولسلیمان الریح غدوها شهر ورواحها شهر﴾ بۆ سولەیمانیش (با)مان رامکرد، تەنیا لەتاقی بەیانیاندا مانگە رێیەکی دەبڕی و، ئێوارانیش رێی یەك مانگ دەرۆیی.(شێخ حەسەنی بەصریی) ئەڵێت: سولەیمان لە(دیمەشق) لەسەر تەختەکەی دائەنیشت و، نانی بەیانی ئەخوارد, ئەوجا هەڵئەفڕی و، بۆ نیوەڕۆش لە (إصطخر) نانی ئەخوارد, لەکاتێکا نێوان هەردووکیان مرۆڤی تیژڕەو بەیەك مانگ ئەوجا ئەیبڕی ﴿وأسلنا له عین القطر﴾ وە بۆ سولەیمان کانییەکی (مس)یشمان تاواندبووەوە هەرچۆنێ ئاسنمان بۆ داود نەرمکرد، بەشێوەیەك وەك سەرچاوەی ئاو ئەڕۆیشت و زۆر بەئاسانی هەموو شتێکی لێ دروست ئەکرد ﴿ومن الجن من یعمل بین یدیه بإذن ربه﴾ و لە جنۆکەش هەبوون بەفەرمانی خوا لەبەردەستییدا کاریان ئەکرد ﴿ومن یزغ منهم عن أمرنا﴾ وە هەر کەسێکیشیان لەفەرمانی ئێمە لای بدا دەرچێ، واتە:بەگوێی ئێمەی نەکا ﴿نذقه من عذاب السعیر﴾ سزای ئاگری سوتێنەری پێ دەچێژین ﴿[١٣] یعملون له مایشاء من محاریب﴾ سولەیمان چیدەویست لەکۆشکی بەرزو قایم ﴿وتماثیل﴾ و جۆراو جۆری کۆتەڵ و پەیکەربۆیان دەکرد , دیارە لەبەرنامەو شەریعەتی (داود)دا ئەو پەیکەرو کۆتەڵانە یاساغ نەبووە، وەك لە شەریعەتی ئیسلامدا حەرام و یاساغە ﴿وجفان کالجواب﴾ وە هەروا قاپ و دەفری زل و گەورە, وەك حەوز کە لەشکرەکەی خۆراکی تیا ئەخوارد ﴿وقدور راسیات﴾ و چەندین تیانەو مەنجەڵی گەورەی دابەسراوو نەجوڵاویان بۆ ئامادە ئەکرد ﴿إعملوا آل داود شکرا﴾ وتمان: ئەی بنەماڵەی داود! سوپاسگوزاری بکەن لەبەرامبەر ئەو هەموو بەهرانەدا رشتوومە بەسەرتاندا ﴿وقلیل من عبادی الشکور﴾ بەلاّم لەبەندەکانم کەمێکیان سوپاسگوزارن, واتە: دە ئێوە وامەبن.

جنۆکە غەیب نازانێ:

﴿[١٤] فلما قضینا علیه الموت﴾ ئینجا پاش ئەو هەموودەسەلاّتە کاتێ بڕیاری مردنمان بۆ داومرانمان ﴿ما دلهم علی موته إلا دابة الأرض تأکل منسأته﴾ هیچ شتێك جنۆکەی ئاگادار نەکرد بەمردنی (سولەیمان) مۆرانە نەبێت کە داردەستەکەی دەخوارد ﴿فلما خر تبینت الجن أن لو کانوا یعلمون الغیب﴾ ئینجا پاش یەکساڵ کاتێ سولەیمان رەتی بردو کەوت، ئەوکات ئاشکرابووو دەرکەوت بۆ ئادەمیی کە ئەگەر جنۆکە شتی نادیاریان زانیبا وەك پڕو پاگەندە وابوو ﴿مالبثوا فی العذاب المهین﴾ ئەوەندە لەو سزا قورس و پەست و کاریگەرەیەدا نەئەمانەوە! (ئیبن عەبباس) ئەڵێ: پاش ساڵێك ئەوجا پێیان زانی کۆچی دوایی کردووە.

جێگاو شوێنی خەڵکی سەبا:

﴿[١٥] لقد کان لسبأ فی مسکنهم آیة﴾ سوێند بەخوا جێگاو شوێنی گەلی (سەبا) لە (یەمەن)دا بەڵگەیەکیمەزن بوو لەسەر دەسەلاّت و توانایی خوا, بۆ پاداشتدانەوەی چاککاران و، تۆڵە دانی خراپکاران، چونکە ئەو گەلە کاتێ

سپڵەیی وخیانەتیان سەبارەت بە نیعمەتەکانی خوا کرد، خوایش پەراگەندەی کردن و ریشەی دەرهێنان ﴿جنتان عن یمین وشمال﴾ ئەو بەڵگەیەش دوور باخی گەورە و زۆر قەشەنگ بوون، یەك لەلای راست و، ئەوی دی لای چەپەوە پێمان بەخشیبوون، ئەبێ چەندە دیمەنێکی جوان و سەر سوڕهێنەری بووبێ، بەوشێوە خوا باسیان دەکات!. (ئیبن کەسیر) ئەڵێ: ژنان زەمبیلەیان ئەنا بەسەریانەوە و بەبن درەختەکانیا دەچوون، بێ ئەوە هیچ ئەزیەتێ ببینن میوەکە خۆی دەوەری و زەمبیلەکەی لێ پڕ ئەبوو، جێی باسە، شارەکەشیان کەوتبووە نێوان باخەکانەوە ﴿کلوا من رزق ربکم﴾ وتمان: دەلە ڕسق و ڕۆزیی پەروەردگارتان بخۆن ﴿واشکروا له﴾ و سوپاسیشی بکەن "لەبەرابەر ئەو هەموو نیعمەت وخۆشیەوە پێی بەخشیوون ﴿بلدة طيبة ورب غفور﴾ شارەکەتان شارێکی خۆش و پاك و خاوێن و، فێنك و سازگارە! وخواشتان پەروەردگارێکی خەتا پۆش و لێبوردەیە ،بۆ هەرکەسێك پێ بزانێ و سوپاسی بکات ﴿[١٦] فأعرضوا﴾ کەچی روویان لەفەرمانی خوا وەرگێڕا ﴿فأرسلنا عليهم سيل العرم﴾ ئەوجار ئێمەش لافاویی بەندیی وێرانکەرمان ناردایە سەریان (دەرگای ئاسمانمان لێکردنەوەو بووبە لێزمە، ئینجا بەستەکەیانی- سد مأرب- وێرانکردوو، ئەوسا دونیای لێ پڕکردنە ئاوو ژیانیان لێ تێکچوو.

سەبارەت بە (سد العرم – سەدی مەئرەب): (هەمەدانی) ئەڵێت: لەبەشی باشووری خۆرئاوای (مەئرەب)ەوە" زنجیرە شاخێکی تێدایە، بەرەو باکووری خۆرهەڵات درێژ ئەبنەوەو" لەنێوان ئەو شاخانەدا شیوو دۆڵێکی زۆر گەورە و فراوان هەیە.. هەرکات باران بارییا سێڵاوو لافاوێکی زۆری ئەو ناوچەیە لەوێ خڕ دەبوویەوە و دەڕژایە شیوی (آدنة)وە کە نزیکەی (١١٠٠) مەتر بەسەر دەریادا سەر ئەکەوت، جا ئەو ئاوە کە بەرەو باکووری خۆرهەڵات ئەڕۆیشت ماوەی سێ کاتژمێرێکی ئەما بۆ (مأرب)، ئینجا لەوێ تەنگە بەرییەك دەست پێ ئەکات، نێوان شارەکەیش و تەنگە بەریەکە دەشتێکی شاخاوی (٣٠٠) میلی دوڕجا ئەگرێتەوە، لەدواییشدا لەساڵی (١٨٤٣) زەوی ناسەکان ئەو سەدەیان دۆزییەوەو سەلماندیان کە رووداوێکی، ئاوا هەبووە.

﴿وبدلناهم بجنتيهم جنتين ذواتی أكل خمط وأثل وشئ من سدر قليل﴾ لە جێی دووباخەپڕمیوە خۆشەکە، دوو باخی دڕکاوی بەروو بووم تاڵ، مازوو و میوەی داری سیواك و درەختی تەرفای بێ کەڵك، کەمێ داری نەبەگمان بۆ هێشتن کە هیچیان کەڵکیان نەبوو ﴿[١٧] ذلك جزيناهم بما كفروا﴾ بەوشێوەیە پاداشمان دانەوە، چونکە ناشوکرو سپڵەو پێنەزان بوون ﴿وهل نجازی إلا الكفور﴾ ئایا ئێمەش تەنها لە سپڵەو نکوڵیکار تۆڵە ئەسێنین ، واتە:تۆڵەمان تەنیابۆ ستەوکارانە ﴿[١٨] وجعلنا بينهم وبين القرى التي باركنا فيها قرى ظاهرة﴾ وە لەنێوان ڕێگای ئەوان و، نێوان گوندەکانی شام – کە فەڕو پیتمان تێخستبوون- چەند شارو گوندێکی ترمان لەپاڵ یەکتردا ئاوەدان کرد. واتە:

الجزء الثاني والعشرون　　　　سورة سبأ

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُم بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِّن سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُم بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

ولا تنفع　　٤٣٠

ولآتەکەیانمان ئاوەدان و پڕبەرەکەت و، پڕلە خەڵك دروستکردبوو، هەرگیز هەستت بەچۆڵی نەدەکرد ﴿وقدرنا فيها السير﴾ مەودای نێوان شارو گوندەکانیانمان بەئەندازە دانا، ئەم گوند نزیك بە ئەو گوند، بەزوویی مەردمەکەی ئەگەیشتنە ئاوەدانیی و، خواردنیان دەست دەکەوت ﴿سيروا فيها ليالى وأياما آمنين﴾ وپێمان وتن: دە بەناویاندا بەشەوان و رۆژان ,بەهێمنیی و، ئاسوودەیی و، بێ ترس لەدوژمن و برسیەتی و تینوویەتی بڕۆن و بگەڕێن ﴿[19] فقالوا ربنا باعد بين أسفارنا﴾ کەچی لەباتی سوپاسگوزاری ئەو هەموو خۆشیی و نیعمەتانەدا, وتیان: پەروەردگارمان! ماوەی نێوانی شارەکانمان —لەسەفەردا— بۆ دوورتر کە "تا بەچۆڵ و بیاباندا بڕۆین و توێشوو بۆ سەفەرەکانمان هەڵگرین و سوودی بازرگانیی وەر گریین و، هەژارەکان بخەینە ژێر کار ﴿وظلموا أنفسهم﴾ وە بەو کارە ستەمیان لەخۆیان کرد ﴿فجعلناهم أحاديث﴾ ئینجا ئێمەیش کردمانن سەرگوزەشتەو دەنگوباس وهەواڵ لەناوچەکەدا "بۆیەکتریان ئەگێڕایەوە" ﴿ومزقناهم كل ممزق﴾ و بەتوندی تەفرو تونامان کردن و لەیەکترمان دابڕین، هەر هۆزەیان کەوتە ناوچەو ولآتێکەوە"، بۆیە عەرەب دەڵێ: یاخوا وەك (سەبا)و نازو نیعمەتەکەی ئەوانتان لێ بقەومێ، چونکە ئەوان پاش ئەو هەموو وێرانکاریەیان دەستەیەکیان ئاوارەی (عومان) بوون و، هەر دەستەیەکیان کەوتنە بن دارێکی ولآتی شامەوە، (ئەنصار)یشیان چوونە مەدینە، (خزاعە)یش گەیشتنە (تیهامە).. وە هەروەها... (ئیبنی جەرین). ﴿إن في ذلك لآيات لكل صبار شكور﴾ بەڕاستیی لەوداستانەی (سەبا)یە گەلێ بەڵگەو نیشانە هەن لەسەر دەسەڵات و توانایی خوا, بۆ هەر بەندەیەکی خۆڕاگرو سوپاسگوزار. مەبەست بەم چیرۆکەی (سەبا)یە ئەوەیە کە خەڵکانی دیکەش هۆشیار بن، سپڵە نەبن، ئەگینا بەڵاکەی (سەبا)یان لێ دووبارە ئەبێتەوە.

شەیتان دیتی: شوێنەکەوتووی وەراست گەڕا:

﴿[20] ولقد صدق عليهم إبليس ظنه﴾ و بێگومان گومانەکەی شەیتانیش بەرامبەر بەخوا نەناسان وەڕاست گەڕا ,چونکە وادایانابوو گومڕایان بکات، وەك لەجێگایەکدا دەفەرموێ: (..ولأغوينهم أجمعين)١٥/ ٣٩. کەچی توانییەو سەرکەوت! ﴿فاتبعوه إلا فريقا من المؤمنين﴾ جا ئیتر دەستەیە لەبڕوادارەکان نەبێ" هەموو پەیڕەوییان لێکرد ﴿[21] وماكان له عليهم من سلطان﴾ وە شەتیان هیچ دەسەڵاتێکی بەسەریاندا نەبوو ﴿لا لنعلم من يؤمن بالآخرة ممن هو منها في شك﴾ بەڵام تاقییان دەکەینەوە بەشەیتان , بۆ ئەوە کە بزانین و دەرکەوێ چ کەسێ بڕوای بە رۆژی دوایی هەیەو، چ کەسێکیش لێیدوودڵەو لەگوماندایە ﴿وربك على كل شئ حفيظ﴾ و پەروەردگاری تۆ لەسەر هەموو شتێك پارێزەروو چاودێرەو,بەنیازو نیەتیان ئەزانێ ﴿[22] قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله﴾ — ئەی موحەممەدﷺ— پێیان بڵێ: ئەوانەی وا پێتان وابوو کە خوان و ئەتانپەرستن —جگە لەخوا— دەئێستا داوایان لێ بکەن با خێروخۆشیتان بۆ فەراهەم بێنن و، بەڵاو نەهامەتتان لێ دووربخەنەوە ﴿لا يملكون مثقال ذرة في السموات ولا في الأرض﴾ خۆ ئاشکراشە کە بە ئەندازەی مێروولەو وردیلەیەك" یا پرووشێك دەسەڵاتیان نییە" نە لەئاسمانەکان و، نە لەزەوییدا, تا هاوکاریتان بکەن ﴿ومالهم فيهما من شرك﴾ وە لەدروستکردنی ئاسمانەکان و زەویشدا هاوبەشی خوا نەبوون ﴿وماله منهم من ظهير﴾ پاڵپشتی خوا نەبوون و یارمەتیشیان نەداوە. ﴿[23] ولا تنفع الشفاعة عنده إلا لمن أذن له﴾ و تکاکردن لە لای خوا — لەو رۆژی نارەحەتیی و، ترس و لەرزەدا — سودی نابێ، نە بۆ پەرەسراوەکان و، نە بۆ پەرستیارەکانیان، چونکە لەناو دڵە راوکێ و بێزاریدا بوون، ئێستاش حەپەساو و چاوەڕوانن تا بزانن خوا مۆڵەتی کێ ئەدا بۆ تکاکردن وکێش تکا بکات؟ جا ئەوحاڵەتە دژوارە هەروا ئەمینێتەوە وتکاکار نابێ، مەر بۆ کەسێ خوا مۆڵەتی بدا ﴿حتى إذا فزع عن قلوبهم﴾ تا ئەودەمەی کە سام وترس لە دڵیاندا دادەمرکێ بەمۆڵەتدان بە

شەفاعەت بۆیان ﴿قالوا ماذا قال ربكم﴾ ئەوجا دەمیان ئەكرێتەوەو لەناو یەكتردا ئەڵێن: ئاخۆ پەروەردگاری ئێوە چ بڕیارێكی دا، چی وت سەبارەت بە تكاكردن؟؟ ﴿قالوا الحق﴾ لەوەلامدا ئەڵێن: خوا هەق و راسیتی فەرموو, واتە: ئیزنی شەفاعەتی دا بۆ كەسێك خۆی لێی زاریی بێت ﴿وهو العلی الكبیر﴾ هەر ئەویشە زۆر بڵندو پایە بەرزی گەورە, هیچ كەسێك بۆی نیە دەست بخاتە كاریەوە.

ئەوەی پێی بڵێیت شەریك ,بۆ خوا نیە:

﴿[٢٤] قل من یرزقكم من السموات والآرض﴾ بە بتپەرستەكان بڵێ: ئەی كێ لەئاسمانانەوە ڕسق و رۆزی بە ئێوە ئەدات "بە هۆی بارانەوە" وە لە زەو ییەوە بە هۆی رووەك و دانەویڵەوە؟ ﴿قل الله﴾ بڵێ: هەرخوای تاك وتەنیای بێ هاوبەش ﴿وإنا أو إیاكم لعلی هدی أو فی ضلال مبین﴾ ئەوسا پێیان بڵێ: دڵنیابن ئێمەی موسڵمانی یەكتاپەرستو، ئێوەی بت پەرست و هاوەڵدانەر، یەكێكمان لەسەر هیدایەت و رێی راستین، یاخود بە ئاشكرا لە نێو گومڕاییدا رۆچووین؟ ئای ئەمە چ وتەیەكی شیرینە، چ ئوسلوبێكی بەرزە، ئەوخۆی چاك ئەزانێ كە كێ گومڕایە، كەچی پێی ناڵێت تۆ گومڕایتو، من راستم، تا بەرامبەرەكەی زووهەڵنەیەت و گوێش بۆ ئامۆژگارییەكانی بگرێ ﴿[٢٥] قل لا تسألون عما أجرمنا ولا نسأل عما تعملون﴾ پێیان بڵێ: ئێوە بەرپرسیار نابن لە هەر تاوانێك ئێمە بیكەین، وە هەر وا ئێمەش لە بەرامبەر كردەوەكانی ئێوەوە بەرپرسیار نابین "چاك بێت، یان خراپ، دیارە دیسان ئەمەیش هەر زیادە لوتف و نەرم و نیانییە, بەرامبەر مرۆڤی خراپ دەكرێت، تالە دەمی وتوو وێژدا هەڵنەیەت ﴿قل یجمع بیننا ربنا ثم یفتح بیننا بالحق﴾ بڵێ: لێرە هەر جۆر ئەبێ با ببێ، رۆژێ دێت پەروەردگارمان هەمووومان كۆ ئەكاتەوە، لەپاشان بەڕاستیی و دادپەروەرانە دادگاییمان دەكات ﴿وهو الفتاح العلیم﴾ هەر ئەویشە لەو رۆژەدا بڕیار بەدەست و زانا,بە كردەوەی بەندەكانی خۆی ﴿[٢٧] قل أرونی الذین الحقتم به شركاء﴾ پێیان بڵێ: ئادەی ئەوانەم نیشان بدەن كە ئێوە كردبووتانن بە هاوبەشی خوا، تا بزانم شیاوی ئەوەن؟ ﴿كلا بل هو الله العزیز الحكیم﴾ نەخێر، وانیە ئەوان ئەیزانن، بەڵكو هەر خوا خۆی دەسەلاتدارو، زۆر كارجوانە.

الجزء الثاني والعشرون — سورة سبأ

وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنۡ أَذِنَ لَهُۥۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ ۞ قُلۡ مَن يَرۡزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ قُلِ ٱللَّهُۖ وَإِنَّآ أَوۡ إِيَّاكُمۡ لَعَلَىٰ هُدًى أَوۡ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴿٢٤﴾ قُل لَّا تُسۡـَٔلُونَ عَمَّآ أَجۡرَمۡنَا وَلَا نُسۡـَٔلُ عَمَّا تَعۡمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلۡ يَجۡمَعُ بَيۡنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفۡتَحُ بَيۡنَنَا بِٱلۡحَقِّ وَهُوَ ٱلۡفَتَّاحُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلۡ أَرُونِيَ ٱلَّذِينَ أَلۡحَقۡتُم بِهِۦ شُرَكَآءَۖ كَلَّاۚ بَلۡ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةٗ لِّلنَّاسِ بَشِيرٗا وَنَذِيرٗا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلۡوَعۡدُ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُل لَّكُم مِّيعَادُ يَوۡمٖ لَّا تَسۡتَـٔۡخِرُونَ عَنۡهُ سَاعَةٗ وَلَا تَسۡتَقۡدِمُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَن نُّؤۡمِنَ بِهَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ وَلَا بِٱلَّذِي بَيۡنَ يَدَيۡهِۗ وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ مَوۡقُوفُونَ عِندَ رَبِّهِمۡ يَرۡجِعُ بَعۡضُهُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٍ ٱلۡقَوۡلَ يَقُولُ ٱلَّذِينَ ٱسۡتُضۡعِفُواْ لِلَّذِينَ ٱسۡتَكۡبَرُواْ لَوۡلَآ أَنتُمۡ لَكُنَّا مُؤۡمِنِينَ ﴿٣١﴾

٤٣١

خوا پێغەمبەری بۆ هەموو خەڵك ناردووە:

﴿[٢٨] وما أرسلناك إلا كافة للناس بشیرا ونذیرا﴾ ئێمە هەر بۆیە تۆمان نارد ئەی موحەممەد! ﷺ كە بۆ تەواوی خەڵكانی جیهان, ببیتە موژدەدەرو ترسێنەر. ﴿ولكن أكثر الناس لا یعلمون﴾ بەلام زۆربەی مەردم نازانن ﴿[٢٩] ویقولون متی هذا الوعد إن كنتم صادقین﴾ و هاوبەشدانەرەكان ئەڵێن: باشە! ئەگەر ئێوە ڕاست ئەكەن كە بەڵێنمان پێ دەدەن بە سزای قیامەت , دە ئەم بەڵێنە كەی ئەبێت؟ ﴿[٣٠] قل لكم میعاد یوم﴾ پێیان بڵێ: رۆژێ كە بڕیارە

بەیەکتر بگەن ﴿لا تستأخرون عنه ساعة ولا تستقدمون﴾ نە تاوێك لێی دوا دەكەون و، نە تاوێكیش لێی پێش دەكەون.

دەسەڵاتدارو و بێ دەسەڵاتەكانی دنیا دەكەونە ئاخافتن:

﴿[٣١] وقال الذين كفروا﴾ خوا نەناس و بێ بڕواكان وتیان ﴿لن نؤمن بهذا القرآن ولا بالذی بين يديه﴾ ئێمە هەرگیز باوەڕ نە بەم قورئانە دەكەین و نە بەو كتێبانەش كە لەپێش ئەوەوە بوون ﴿ولو ترى إذ الظالمون موقوفون عند ربهم﴾ و ئەگەر ببینی ئەی موحەممەد!ﷺ كاتێ ستەمكارەكان لە لای پەروەردگاریاندا "بۆ حیساب و كیتاب" راگیراون و وەستێنراون ﴿يرجع بعضهم إلى بعض القول﴾ و قسە دەڵێن بەیەكترو، یەكتر تاوانبار دەكەن..واتە: ئەو ئـەو رۆژەت ئـەبینی, بێگومانـە ڕووداوێكـی زۆر گـەورەت دەدیت ﴿يقول الذين استضعفوا للذين استكبروا﴾ ئەوانەی كزو چەوساوەبوون، بەخۆ بەزل زانەكان ئەڵێن: ﴿لولا أنتم لكنا مؤمنين﴾ ئەگەر ئێوە نەبوونایە" بەڕاستیی ئێمە بڕوادار ئـەبووین، واتـە: هـەر ئێـوە بـوون چەواشـەو سـەرگەردانتان كردین" ﴿[٣٢] قال الذين استكبروا للذين استضعفوا﴾ ئەوجا خـۆ بـەزلزان و زۆردارەكـانیش بەچەوسـێنراوەكان دەڵـێن: ﴿أنحن صددناكم عن الهدى بعد إذ جاءكم﴾ ئایا ئێمە بووین, ڕێمـان لێگـرتن و نەمانهێشـت , بـەرێی ڕاسـتدا بـڕۆن دوای ئەوكاتـەی قورئـان هاتـە لاتـان؟! " نـەخێر، وا نییە وەك ئێوە ئـەیلێن: ﴿بـل كنـتم مجـرمين﴾ بـەڵكو ئێـوە هـەر خۆتـان گوناهبارو تاوانكار بوون ﴿[٣٣] وقال الذين استضعفوا للذين استكبروا﴾ وە كزكراوو چەوسێنراوەكان, بەخۆ بەزلزانـەكان و زۆردارەكان دەڵێن: ﴿بل مكر الليل والنهار﴾ نەخێر، وانیە، بـەڵكو فـرت وفێڵـی شـەوانە رۆژەی ئێـوە بـوو ئێمەشـی سـەرگەردان كـرد ﴿إذ تأمروننا﴾ چونكە هـەردەم فـەرمانتان پێ ئەكردین ﴿أن نكفر بالله ونجعل له أندادا﴾ كە بڕوامـان بـە خوا نەبێ و" چەند هاوبەشێكی بۆ دابنێین! ﴿وأسروا الندامة لما رأوا العذاب﴾ وە پەشیمانی لەدڵیاندا ئەشارنەوە , كاتێ سزاكە دەبینن ﴿وجعلنا الأغلال فی أعناق الذين كفروا﴾ وەكۆت و زنجیر ئەكەینە ملی ئەوانە كافربوون بۆ زیادە سزا ﴿هل يجزون إلا ماكانوا يعملون﴾ ئەوە مافی خۆیانە، ئایامەگەر هەركەس هەر بەپێی كردەوەی خۆی سزا نادرێ؟ واتە ستەم لەهیچ كەس ناكرێ.

الجزء الثاني والعشرون — سورة سبأ

قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ لِلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوٓا۟ أَنَحْنُ صَدَدْنَٰكُمْ عَنِ ٱلْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَآءَكُم ۖ بَلْ كُنتُم مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ بَلْ مَكْرُ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَآ أَن نَّكْفُرَ بِٱللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُۥٓ أَندَادًا ۚ وَأَسَرُّوا۟ ٱلنَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ وَجَعَلْنَا ٱلْأَغْلَٰلَ فِىٓ أَعْنَاقِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا۟ نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَٰلًا وَأَوْلَٰدًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّى يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُم بِٱلَّتِى تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰٓ إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَآءُ ٱلضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا۟ وَهُمْ فِى ٱلْغُرُفَٰتِ ءَامِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ٱلْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّى يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ لَهُۥ ۚ وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن شَىْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۥ ۖ وَهُوَ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٣٩﴾

ويوم يحشرهم — ٤٣٢

خۆشگوزەرانەكانن ڕووبەڕووی پێغەمبەران دەوەستن:

﴿[٣٤] وماأرسلنا فی قرية من نذير﴾ هیچ پێغەمبەرێكمان نەناردووە لەشارێكدا بیانترسێنێ ﴿إلا قال مترفوها﴾ مەگەر خۆشگوزەرانەكانیان دەیانوت: ﴿إنا بماأرسلتم به كافرون﴾ بێگومان ئێمە بەوەی پێی نێرراون باوەڕ ناكەین و پەیامەكەتان بەدرۆ دەزانین ﴿[٣٥] وقالوا نحن أكثر أموالا وأولادا﴾ وە دەیانوت: ئێمە لە ئێوە سامان و منداڵی

زۆرترمان هەیە! ﴿وما نحن بمعذبين﴾ و هەرگیزیش ئێمە سزا نادرێین ئەر قیامەت هەبێ و راست بێ، چونکە خوا لێمان رازییە، هەر بۆیە ئەو سامانەشی رشتووە بەسەرماندا ﴿[٣٦] قل إن ربى يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر﴾ پێیان بڵێ: رزق و رۆزی پێوەرێکی هەڵەیە بۆ چاکیی و، خراپیی مرۆ، چونکە خواوەندم بۆ هەرکەسێك خۆی بیەوێ رزق و رۆزی فراوان ئەکات، وە بۆ هەر کەسێك بیەوێ کەمی ئەکاتەوە، ئیتر ئەوکەسە چاك بێ، یان خراپ ﴿ولكن اكثر الناس لا يعلمون﴾ بەڵام زۆربەی خەڵك نهێنی کارەکانمان نازانن ﴿[٣٧] وما اموالكم ولا اولادكم بالتى تقربكم عندنا زلفى﴾ وە نەماڵ و، نە منداڵتان شتێك نین کە ئێوە بەئێمەوە نزیك بکەنەوە ﴿إلا من آمن وعمل صالحا﴾ بەڵام کەسێك بڕوایەکی راستەقینەی هێنابێ و، کاری چاکی ئەنجام دابێ، تەنها بڕوای دامەزراوو کاری چاکە نزیکتان ئەکاتەوە بەخوا، نەماڵ و، نەمنداڵ ﴿فأولئك لهم جزاء الضعف بما عملوا﴾ بۆ ئەم کەسانە لەبەرامبەر کردەوەکانیانەوە پاداشتی دووبەرامبەر هەیە ﴿وهم فى الغرفات آمنون﴾ لە کۆشك و تەلارە بەرزو بڵندەکاندا، بە ئاسوودەیی وخۆشیی ژیان ئەبەنە سەر ﴿[٣٨] والذين يسعون فى آياتنا معاجزين﴾ و ئەوانەش کە بۆ پەکخستنی ئایەتەکانی ئێمە هەوڵ ئەدەن و رێگری خەڵك ئەکەن لەئیسلام و، واش ئەزانن ئەتوانن لەدەسەلاتی ئێمە هەڵبێن ﴿أولئك فى العذاب محضرون﴾ ئا ئەوانە ئامادە دەکرێن لە سزادا ﴿[٣٩] قل إن ربى يبسط الرزق لمن يشاء من عباده ويقدر له﴾ پێیان بڵێ: بەڕاستیی پەروەرد گارم رزق و رۆزی دەبەخشێ بۆ هەرکەسێك لەبەندەکانی خۆی بیەوێ، بۆ هەرکەسێکیش خۆی بیەوێ لێی کەم ئەکات ﴿وما انفقتم من شئ فهو يخلفه﴾ ئێوەش هەر شتێ دەبەخشن لەڕێی خوادا، ئەوە خوا بۆتان قەرەبوو ئەکاتەوەو جێگایتان بۆ پڕئەکاتەوە ﴿وهو خير الرازقين﴾ وە هەرئەویشە چاکترین رۆزی بەخشە.

الجزء الثاني والعشرون — سورة سبأ

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم ۖ بَلْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ٱلْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَٱلْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلنَّارِ ٱلَّتِى كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالُوا۟ مَا هَٰذَآ إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ ءَابَآؤُكُمْ وَقَالُوا۟ مَا هَٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ مُّفْتَرًى ۚ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَآ ءَاتَيْنَٰهُم مِّن كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا ۖ وَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِن نَّذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا۟ مِعْشَارَ مَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ فَكَذَّبُوا۟ رُسُلِى ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾ ۞ قُلْ إِنَّمَآ أَعِظُكُم بِوَٰحِدَةٍ ۖ أَن تَقُومُوا۟ لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَفُرَٰدَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا۟ ۚ مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُم بَيْنَ يَدَىْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّى يَقْذِفُ بِٱلْحَقِّ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

فریشتە لە قیامەتدا بەرائەت لە پەرستیارەکانیان دەکەن:

﴿[٤٠] و يوم يحشرهم جميعا ثم يقول للملائكة﴾ بیر لەو رۆژە بکەرەوە کەخوا هەموان پەرستراوو پەرستیار کۆ ئەکاتەوە، لەپاشان بۆ لۆمەی پەرستیارەکان بەفریشتەکان ئەڵێت: ﴿هؤلاء إياكم كانوا يعبدون﴾ ئاخۆ ڕاستە ئەوانەبوون ئێوەیان ئەپەرست؟ بەفەرمانی ئێوە بوو؟ دیارە پرسیارو وەڵامەکەیش هەر بۆ ئێش پێگەیاندنیانە، وە لەسوورەتی (فرقان)دا ئەفەرمووێ: (أأنتم أضللتم عبادى هؤلاء أم هم ضلوا السبيل)١٧/٢٥. یاخود بە (عیسا) ئەفەرمووێ: (أأنت قلت للناس اتخذونى وأمى إلهين من دون الله..)١١٦/٥. ﴿[٤١] قالوا سبحانك انت ولينا من دونهم﴾ ئەوانیش دەڵێن: خوایە! بێ عەیبی و پاك وخاوێنی لەهاوبەش هەر بۆ تۆیە، هەر تۆی گەورەو پەرستراوو دۆستمان، نەك ئەوان ﴿بل كانوا يعبدون الجن﴾ نەخێر، ئەوان – بەشی زۆریان – جنۆکەیان ئەپەرست، هەر وەکو لەم ئایەتەشدا هاتووە: (إن يدعون من دونه إلا إناثا وإن يدعون إلا شيطانا مريدا) ١١٧/٤. ﴿اكثرهم بهم مؤمنون﴾ و

زۆربەیان بە جنییەکان بڕوایان هێنابوو، واتە: باوەڕیان کرد بوو بە وادەو بەڵێنیان ﴿[٤٢] فاليوم لا يملك بعضكم لبعض نفعا ولا ضرا﴾ جا ئەمڕۆژەی قیامەتە، هیچ کەسێك لە ئێوە دەسباری یەکتری نادەن و، خاوەنی هیچ قازانج و زیانێك نین بۆ یەکتر ﴿ونقول للذين ظلموا﴾ بەوانەش ستەمیانکردووە ئەڵێین: ﴿ذوقوا عذاب النار التى كنتم بها تكذبون﴾ دە سزای ئەو ئاگرە بچێژن کە بڕواتان پێی نەبوو و بەدرۆتان دەزانی.

خوانەناسان پێغەمبەران تۆمەتبار دەکەن:

﴿[٤٣] وإذا تتلى عليهم آياتنا بينات﴾ هەر کە ئایەتە ڕووناکەکانی ئێمەیان بەسەرا بخوێنرێتەوە ﴿قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدكم عما كان يعبد اباؤكم﴾ دەڵێن: ئەم پیاوە، (واتە: موحەممەدﷺ) هەر پیاوێکە دەیەوێ لەو شتانەی باو باپیرانتان ئەیانپەرست ڕێتان لێ بگرێ ﴿وقالوا ما هذا إلا إفك مفترى﴾ وتیشیان: ئەم قورئانە (موحەممەدﷺ) ئەیلێ: هەر درۆیەکی هەڵبەستراوە لەسەر خوا ﴿وقال الذين كفروا للحق لما جاءهم﴾ و ئەوانەی کە بێ بڕوا بوون کاتێ قورئانیان بۆ هات پێیان وت: ﴿إن هذا إلا سحر مبين﴾ ئەم قورئانە ببێ و نەبێ هەر جادوویەکی ئاشکرایە ﴿[٤٤] وما آتيناهم من كتب يدرسونها﴾ و ئێمە پێشتر هیچ کتێب و نامەمان نەدابوونێ بیخوێننەوە تا نکوڵی بکەن ﴿وما أرسلنا إليهم قبلك من نذير﴾ پێش لەتۆیش هیچ ترسێنەرێکمان بۆ نەناردبوون تا لەسزای خوا بیانترسێنێ ﴿[٤٥] وكذب الذين من قبلهم﴾ وئەوانەش لەپێش مەککەییەکانەوە بوون، هەروا پەیامبەرانیان بەدرۆزن دادەنا! ﴿وما بلغوا معشار ما آتيناهم﴾ لەکاتێکدا قورەیش لەچاو دەسەڵاتی ئەوانەدا نەگەیشتبوون بەدەیەکی ئەوەی بەوانمان دابوو لەهێزو دەسەڵات ومالْ و سامان، کەچی هەر لەناویش چوون! ﴿فكذبوا رسلى فكيف كان نذير﴾ ئینجا پەیامبەرەکانی منیان بەدرۆزن دانا، ئێمەش تۆڵەمان لێسەندنەوە، جاچۆن بوو ئینکاری من بۆیان بۆ سزادانیان؟!

هاوەڵەکەتان (موحەممەد ﷺ) لێوە کار نییە:

﴿[٤٦] قل إنما أعظكم بواحدة﴾ ئەی موحەممەدﷺ بڵێ: من هەر بەیەك وشە ئامۆژگاریتان ئەکەم ﴿أن تقوموا لله مثنى وفرادى﴾ کە لەبەر خوا دوان دوان و یەکە یەکە هەستن بەدڵسۆزی هەوڵ بدەن و کار بکەن ﴿ثم تتفكروا﴾ پاشان بیر بکەنەوەو تێفکرێن جائەو کاتە چاك دەزانن ﴿ما بصاحبكم من جنة﴾ کەهەواڵەکەتان پەیامبەر ﷺ هیچ شێتی تێدا نییە، وەك ئێوە ئەڵێن! ﴿إن هو إلا نذير لكم﴾ بەڵکو ئەو هەر ترسێنەرێکە بۆتان ﴿بين يدى عذاب شديد﴾ ودەیەوێ لەبەرامبەر سزایەکی زۆر توندوقورسی ڕۆژی قیامەت بێدارتان بکات، چونکە یەکەم نیشانەی ڕۆژی دوایی, هاتنی ئەو پێغەمبەرەخۆیەتی.

بێ پارەو پوول وتەماحێك, دینتان پێڕادەگەیەنم:

﴿[٤٧] قل ما سألتكم من أجر فهو لكم﴾ بڵێ: من هیچ پاداش و کرێیەکم لێتان ناوێ، واتە: من لەبەرامبەر ڕاگەیاندنی ئیسلامەکەمدا هیچ کرێ و دنیایەکم لە ئێوەناوێ ﴿إن أجرى إلا على الله﴾ پاداشت و کرێی من تەنها لەسەر خوایە ﴿وهو على كل شئ شهيد﴾ وە هەر ئەو بۆ خۆی بەسەر هەموو شتێکا ئاگادارە ﴿[٤٨] قل إن ربى يقذف بالحق﴾ بڵێ: بەڕاستیی پەروەردگاری من هەق دەهاوێ بەڕووی ناهەقداو پووچەڵی ئەکاتەوە ﴿علام الغيوب﴾ ئەو زانای نادیارە، واتە: لەتەواوی نهێنی و نادیارەکان بەئاگایە و,هیچ شتێك لەو نادیار نیە ﴿[٤٩] قل جاء الحق وما يبدئ الباطل وما يعيد﴾ پێیان بڵێ: هەق و ڕاستیی(ئایینی یەکخوا پەرستی)) هات و دەرکەوت، وە پووچ و بەتاڵیش (ئایینی شیرك) ڕۆشت و ناگەڕێتەوە، ﴿[٥٠] قل إن ضللت فإنما أضل على نفسى﴾ بڵێ: ئەگەر ڕێم هەڵە

کردبێت, ئەوە هەر بۆخۆم ڕێم هەڵە کردووە, واتە:زیانەکەی هەر بۆ خۆم دەبێت ﴿وإن اهتديت فبما يوحى إلى ربي﴾ خۆ ئەگەر ڕێگای راستم دۆزیبێتەوە, ئەوە بەهۆی ئەوەوە بووە کە پەروەردگارم وەحی بۆ کردوم ﴿إنه سميع قريب﴾ چونکە بەڕاستیی ئەو ژنەوایە، نزیکە، واتە: ژنە وایە بۆ گوفتاری من وئێوە,لێشمانەوە زۆر نزیکە ﴿٥١ ولو ترى إذ فزعوا فلا فوت﴾ ئەگەر ببینی کاتێ زیندو دەکرێنەوەو دەشڵەژێن , شتێکی گەورەو ناهەموار دەبینی ﴿وأخذوا من مكان قريب﴾ ئینجا لە جێگایەکی نزیکدا لەگۆڕەکەیان دەگیردرێن و دەبرێن بۆ ناو ئاگر ﴿٥٢ وقالوا آمنا به﴾ ئەوجا کە هەر سزاکەیان چاوکرد ,دەڵێن: باوەڕمان بە موحەممەد هێنا ﴿وأنى لهم التناوش من مكان بعيد﴾ وچۆن بۆیان هەیە پێگەیەك, واتە: تەنها دنیا جێی باوەڕ هێنان بوو, ئەمڕۆ لەوە دوورکەوتوونەتەوەوئێستا قیامەتە و کاتی باوەڕ هێنان بە سەرچوو؟ ﴿٥٣ وقد كفروا به من قبل﴾ وبەڕاستی لەپێشەوە- کەدەرفەتی باوەڕهێنان بوو- باوەڕیان پێ نەهێنا ﴿ويقذفون بالغيب من مكان بعيد﴾ وە لە دوورەوە زاریان لەنادیار دەدا, واتە:دەیانوت:زیندووبوونەوە وبەهەشت وئاگر نیە! ﴿٥٤ وحيل بينهم وبين ما يشتهون﴾ وە سەرەنجام تەگەرەدەخرێتە نێوان ئەوان و,ئەوەی ئارەزووی دەکەن لەوەر گێرانی ئیمان لێیان ,واتە: هەرکە مردن, ڕێگا نادرێن باوەڕ بێنن ﴿كما فعل بأشياعهم من قبل﴾ هەروەکو هاوشێوەکانیشیان بەرلە خۆیان بەو دەردەچوون، ئەمانیش پاش لەدەستدەرچوونی سات و کات، ئەوسا باوەڕ دەهێنن، بەڵام هیچ کەڵکی نابێ بۆیان ﴿إنهم كانوا في شك مريب﴾ چونکە بەڕاستیی, دەربارەی زیندووبوونەوەو, لێپرسینەوە, ئەوانیش وەك ئەمان لەگومانێکی دژوارو گومان هێنەردا بوون!!.

سوپاسی بێپایانم بۆ پەروەرندەی جیهانیان، کە یارمەتیدام بۆ تەواو کردنی تەفسیری سوورەتی (سەبەء).

*** *** ***

٣٥- سوورەتی (فاتیر)ـە
مەککەییەو (٤٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتی (فاتیر)ـە لەمەککەدا -کەمێ پێش کۆچی پەیامبەرﷺ بۆ مەدینە - هاتۆتە خوارێ، ئەمیش هەر بەو شارێگەیەدا دەچێت کە سوورەتە مەککەییەکانی دی پیا دەچن، بانگهێشە بۆیەکتاپەرستیی‌و تاك وتەنیایی خوا ئەکا، ڕاستکردنەوەی چەندین بەڵگە لەسەر بوونی خوای باڵا دەست وتاك وتەنیایی، بۆ تێکشکانی قەڵاو بنکەکانی شیرك و موشریکین، و هەڵنان لەسەر پاککردنەوەی دڵەکان لەڕەوشتە پەستەکان و، خۆ ئارایشدان بەخووو ڕەوشتە بەرزەکان.

* باسی دەسپێکردنی سەرەتای ژیان ئەکات، کە لە لایەن بەدیهێنەری بوونەوەرەوە سەرچاوەی گرتووە، پاشان هێنانەوەی چەندان بەڵگە لەم دونیایەدا لەسەر گونجانی زیندوو بوونەوە، بۆنمونە: زەویی پاش مردنیی ئەبووژێتەوە، ڕوواندن وسەوز بوونی جۆراوجۆری دانەوێڵە و میوەو گیاو ڕووەك.. هاتنی شەوو ڕۆژ، بەدوای یەکدا، ئینجا مرۆڤ هەر لەنوتفەوە تا دەبێتە خوێنپارەو، گۆشت پارە، ئێسك، هێنانی گۆشت بەسەر ئێسکە کاندا.. ئەوسا گیان بەبەرا کردنی و تەکلیف و مافەکانی..

* جیاوازییەکی زۆر لەنێوان باوەڕدارو بێباوەڕدا هەیە" ئیماندار بینایەو، خوانەناس نابینا.

* چەند جۆر میوەی جیاواز لە تام و رەنگ و ڤیتامیناتدا، ئادەمیی و جموجوڵ وکارەکانی، هاوڕێ لەگەڵ جیاوازیی رەنگ و شکڵی کێوو بەردەکان لەنێوان سپی و رەش و سووردا.. هەمووشیان پڕ بە دەم شایەتی دەدەن بەگەورەیی و دەسەڵاتی خوای کارجوان.

* جێنشینکردنی ئوممەتی پەیامبەر ﷺ لە جێی ئوومەتانی تردا" خەڵاتکردنی بە بەرزترین وپیرۆزترین پەیامی ئاسمانیی، پاشان دابەشبوونی ئادەمزاد بەسێ بەش: ئاکارچاك، کەمتەرخەم وگوێ نەدەر، پێشبڕکێکار بۆ ئەنجامدانی کارەچاکەکان.

* کۆتاییشی بە سەرزەنشتکردنی هاوبەشدانەرەکان دێت.

الجزء الثاني والعشرون — سورة سبإ

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِن ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي ۖ وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي ۚ إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَأَنَّىٰ لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِن قَبْلُ ۖ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ ﴿٥٤﴾

سُورَةُ فَاطِرٍ — ترتيبها ٣٥ — آياتها ٤٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَّثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۚ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَّا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِن بَعْدِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

وإن يكذبوك — ٤٣٤

توانایی خوای کار دروست:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [1] الحمد لله فاطر السموات والارض﴾ سوپاس و ستاییش و شوکرانە هەر بۆخوای بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەویی، کە بەجوانترین شێوەو بێ ئەوەی لەپێشەوە بناغەیەکیان بووبێ دایهێناون ﴿جاعل الملائکة رسلا﴾ بگێڕی فریشتەکان بەنێردراو بۆ گەیاندنی پەیامی خۆی بە پەیامبەران ﴿أولی أجنحة مثنی وثلاث ورباع﴾ فریشتەکانی خاوەنی دووباڵ و سێباڵ و چوار باڵ، لەئاسمانەوە بە و باڵانە بەرەو رووی زەویی دێن و ئەگەڕێنەوە. واتە: خاوەن توانایەکی وەهان، هەر چۆنێ بیانەوێ کار بکەن ئەیکەن. پێشەوا (موسلیم) لە(ئیبن مەسعوود)ەوە ئەڵێت: ((إن النبی ﷺ رأی جبریل فی صورته له ستمأة جناح))، واتە: بەڕاستیی پێغەمبەر ﷺ جوبریلی لەسوورەت ودیمەنی خۆیا دیت" کە خاوەنی ٦٠٠ شەش سەت باڵبوو. ﴿یزید فی الخلق ما یشاء﴾ خۆی هەر شتێکی حەز لێبکا لەدروستکردنی باڵ بۆ فریشتەکان و" هەرچی تر زیادی ئەکات ﴿إن الله علی کل شئ قدیر﴾ چونکە بەڕاستیی خوا بەسەر هەموو شتێکدا بەتوانایە ﴿[2] ما یفتح الله للناس من رحمة فلا ممسك لها﴾ خوا هەر نیعمەتێك بنێرێ دەرگای ، هیچ راگرێك نیە بۆی و 'کەسێك ناتوانێ گاڵەی بداونەهێڵێ ﴿وما یمسك فلا مرسل له من بعده﴾ هەرچیش راگرێ و بیەوێ نەبێت، ئەوا هیچ کەسێك ناتوانێ لەدەستیی دەرکاوبەرەڵڵای بکات لە دوای خۆی، جائەم ئایەتەی: (وان یمسسك الله بضر فلا کاشف له إلاهو وإن یردك بخیر فلا راد لفضله..)١٠/١٠٧ هەر ئەو راستیە دووپات دەکاتەوە. ﴿وهو العزیز الحکیم﴾ هەر ئەویشە زۆر بە دەسەڵات، زۆر کارجوان وهەموو شتێ لەجێی خۆیدا ئەکات و، هیچ کەسیش ناتوانێ نەهێڵێ ﴿[3] یا أیها الناس اذکروا نعمة الله علیکم﴾ ئەی خەڵکینە! هەردەم یادی نیعمەت وچاکەی خوا بکەن بەسەرتانەوە ﴿هل من خالق غیر الله﴾ ئاخۆ بێجگە لەخۆی بەدیهێنەرێك هەیە؟ ﴿یرزقکم

من السماء والأرض﴾ بژێوی و ڕۆزیتان بدا لەئاسمان و زەوییدا؟ ﴿لا إله إلا هو﴾ بێجگە لە خۆی هیچ پەرستراوێکی هەق نیە ﴿فأنى تؤفكون﴾ جا ئیتر چۆن لادەدرێن لە یەکخوا پەرستی بۆ پەرستنی فرە خواپەرستی ولە ڕاستە ڕێ چەواشە دەبن؟.

پێغەمبەرانی بەر لە تۆشیان بە درۆزن دانا! :

﴿[٤] وإن يكذبوك فقد كذبت رسل من قبلك﴾ ئەگەر ئەمانەش تۆ بەدرۆزن بزانن! بێتاقەت مەبە، چونکە پەیامبەرێکی زۆریش بەر لەتۆ بەدرۆزن دانران و خۆیان ڕاگرت و کۆڵیان نەدا ﴿وإلى الله ترجع الأمور﴾ ئاشکرایە کە دەرەنجامی هەمووکارو بارەکان هەر بۆلای خوا دەگێڕدرێتەوە ﴿[٥] ياأيهاالناس إن وعدالله حق﴾ ئەی خەڵکینە! بەڕاستیی بەڵێنی خوا بەهاتنی ڕۆژی پاداش وتۆڵە ڕاستە ﴿فلا تغرنكم الحياة الدنيا﴾ جا با ژیانی ئەم دونیایە نەتانخەڵەتێنێ وچەواشە نەبن پێی ﴿ولا يغرنكم بالله الغرور﴾ وەبا شەیتانی فریوکار بە حیلم وبەخشندەیی و میهرەبانی خوا فریوتان نەدا و تەماع بخاتە بەرتان و پێتان بڵێ: ڕەحمی خوا زۆرە! هەرچەندە گوناه بکەن، خوا هەر لێتان خۆش ئەبێت ﴿[٦] إن الشيطان لكم عدو﴾ بێگومانە شەیتان دوژمنتانە ﴿فاتخذوه عدوا﴾ دەسا ئێوەیش ئەو بەدوژمن بگرن و ڕەفتارەکانی ئەو وەلانێن ﴿إنما يدعو حزبه ليكونوا من أصحاب السعير﴾ چونکە بەڕاستیی ئەو هەر گروپ و شوێنکەوتووانی خۆی بانگ ئەکات، بۆئەوەی پێکەوە ببنە یارو هاوەڵی ئاگری دۆزەخی هەڵگیرساوی بڵێسەدار.

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ ۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَٱتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ۚ إِنَّمَا يَدْعُوا۟ حِزْبَهُۥ لِيَكُونُوا۟ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۖ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَن زُيِّنَ لَهُۥ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ فَرَءَاهُ حَسَنًا ۖ فَإِنَّ ٱللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۖ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَٰتٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَٱللَّهُ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ ٱلرِّيَٰحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَٰهُ إِلَىٰ بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ كَذَٰلِكَ ٱلنُّشُورُ ﴿٩﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعِزَّةَ فَلِلَّهِ ٱلْعِزَّةُ جَمِيعًا ۚ إِلَيْهِ يَصْعَدُ ٱلْكَلِمُ ٱلطَّيِّبُ وَٱلْعَمَلُ ٱلصَّٰلِحُ يَرْفَعُهُۥ ۚ وَٱلَّذِينَ يَمْكُرُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۖ وَمَكْرُ أُو۟لَٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَٱللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَٰجًا ۚ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِۦ ۚ وَمَا يُعَمَّرُ مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِۦٓ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾

پاداشت و تۆڵەی ڕۆژی سەلا :

﴿[٧] الذين كفروا لهم عذاب شديد﴾ ئەوانەی وا کافرو بێبڕوان، سزایەکی توندو قورسیان بۆ هەیە ﴿والذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ و ئەوانەیش کە بڕوایان هێناو کارە چاکەکانیان ئەنجامدا ﴿لهم مغفرة واجر كبير﴾ لێبوردن و پاداشێکی گەورەیان بۆ هەیە ﴿[٨] افمن زين له سوء عمله فرآه حسنا﴾ ئاخۆ کەسێك کاری خراپی خۆی لا شیرین کرابێ، ئنجا بەچاکی بزانێ، وەکو کەسێك وایە کە بەخراپی بزانێ و، خۆی دووربگرێ لێی؟ دیارە نەخێر ﴿فإن الله يضل من يشاء ويهدي من يشاء﴾ جا بەڕاستیی خوا گومڕا دەکات، ئەوەی بیەوێ گومڕای ئەکات، ڕێنماش دەکات ئەوی بیەوێ و بزانێ بەکەڵکی هیدایەت دێت ﴿فلا تذهب نفسك عليهم حسرات﴾ جا تۆ ئەی پێغەمبەرﷺ! لەداخی ئەوان خۆت لەناو مەبە ﴿إن الله عليم بما يصنعون﴾ بەڕاستیی خوا چاك دەزانێ ئەوان چ کارێ ئەنجام ئەدەن وچی لە هەگبەکەیاندایە؟.

بەڵگەی ژیانی دوای مردن:

﴿٩ والله الذی أرسل الریاح﴾ هەرئەو خوایە خۆیەتی بایەکانی نارد ﴿فتثیر سحابا﴾ جا ئەوانیش هەورەکان دەجوڵێنن ﴿فسقناه إلی بلد میت﴾ ئینجا بۆ خۆشمان ناردمان بۆهەر وڵات وشارێکی مردوو, واتە: بۆهەر زەوییەکی وشك و لە هێز کەوتووو تینوو ﴿فأحیینا به الأرض بعد موتها﴾ ئەوسا بەوئاوە ئەو زەوییەمان زیندوو کردەوە, دوای مردنی و وشکبوونی ﴿کذلك النشور﴾ دیارە زیندووبوونەوەو ژیاندنەوەی مردووەکانیش هەر ئاوایە، واتە: ئەو خوایە هەر چۆنێ دەتوانێ زەویی مردوو زیندوو بکاتەوە" هەر ئاواش دەتوانێ بەئاسانی ئێوەش زیندوو بکاتەوە، خوای گەورە لەگەڵ ئایەتدا زیندووکردنەوەی زەویی دەکاتە بەڵگە بۆ زیندوو کردنەوەی مردووەکانیش، وەك ئەفەرمووێ: (.. إهتزت وربت وانبتت من کل زوج بهیج)٥/٢٢. لە فەرمووودەیەکی راستیشدا هاتووە: ((کل ابن آدم یبلی إلا عجب الذنب، منه خلق، ومنه یرکب))متفق علیه. ﴿١٠ من کان یرید العزة فلله العزة جمیعا﴾ هەرکەسێك قەدرو رێزو عیززەت و سەربەرزیی دەوێ , دەبێ ملکەچی فەرمانەکانی خوا بێت، ئەوە عیززەت و رێزی دنیا وقیامەت بۆ ئەوە، ئایەتی: (ولا یحزنك قولهم إن العزة لله جمیعا..) لە تەك ئایەتی: (..أیبتغون عندهم العزة فإن العزة لله جمیعا..) هەروا ئایەتی: (ولله العزة ولرسوله وللمؤمنین...) ئەو راستیە دەچەسپێنن. ﴿إلیه یصعد الکلم الطیب﴾ هەموو وشەیەکی پیرۆزو پاك - وەك یادکردنی خواو دۆعاو پاڕانەوەو قورئان خوێندن - بۆلای خوا سەرئە کەوێ ﴿والعمل الصالح یرفعه﴾ وەهەموو قسەو ئاکارێکی چاك وپاکیش بەرەو لایخۆی بەرزی ئەکاتەوە وەریدەگرێ وقبوڵی ئەکات ﴿والذین یمکرون السیئات لهم عذاب شدید﴾ ئەوانەش کەفرت وفێڵ دەکەن و, لە دژت پیلان دەگێڕن , واتە: نەخشەی خراپەکاری دەکێشن و ڕیابازن, سزای سەختیان بۆهەیە لەپاشەرۆژدا ﴿ومکر أولئك هو یبور﴾ خۆ دیارە کە پیلان و فرت وفێڵی ئەوانە پووچەڵ وفاسید ئەبێ, چونکە هەرچی ئەکەن خوا ئاگادارە پێی و ئاشکرای دەکات ﴿١١ والله خلقکم من تراب ثم من نطفة﴾ خوا(الله) بوو باوکی ئێوەی(ئادەم) لەگڵێکی سادە، پاشان خۆتانی لە تنۆکە ئاوێکی قێزەون دروستکرد ﴿ثم جعلکم أزواجا﴾ ئەوسا جووت ونێرو مێی لێ فەراهەمهێنان ﴿وما تحمل من أنثی ولا تضع إلا بعلمه﴾ و هەر مێینەیەکیش، ئاوس و دووگیان دەبێ و، حەملەکەی دادەنێ, خوا پێی ئەزانێ, واتە: بێزانینی ئەو هیچ شتێك نابێ ﴿وما یعمر من معمر ولا ینقص من عمره إلا فی کتاب﴾ لە تەمەنی هیچکەس زیاد ناکرێ و, لە تەمەنی هیچ کەسیش کەم ناکرێ , مەگەر هەموو لەنامەیەکدا نووسراوەو تۆمار کراوە ,واتە: ئەوانەو هەر ڕووداوێکی تر ,هەرلە(ئەزەل) لە (لوح المحفوظ)دا تۆمار کراوەو گۆڕانی بەسەردا نایە ﴿إن ذلك علی الله یسیر﴾ بەڕاستیی ئەوەش بۆخوا ئاسانە.

هێندێ لە نیعمەتەکانی خوا:

﴿١٢ وما یستوی البحران﴾ ئەم دوودەریایەش وەکو یەك نین ﴿هذا عذاب فرات سائغ شرابه﴾ کە ئەمەیان ئاوەکەی بۆخواردنەوە شیرین وخۆشگەوارە وتینوویەتی ئەشکێنێ وەکو ئەوهەموو چۆم وکانیاوانە لەبەردەستدان ﴿وهذا ملح أجاج﴾ و ئەوەشیان شۆرێکی سوێروتفت وتاڵە گەروو ئەسووتێنێو, بەکەڵکی خواردنەوە نایەت, وەکو گەڵێ لە زەریاکانی دنیا ﴿ومن کل تأکلون لحما طریا﴾ وە لەهەردووکیشیان گۆشتێکی تەڕو فەریکەو تازەو ناسکی ماسیی دەخۆن، دیارە ئەمەیش بەهرە یەکێتری خوایەو بەڵگەیەکی زۆرمەزنە بۆی ﴿وتستخرجون حلیة تلبسونها﴾ خشڵیشیان لێدەردێنن بۆ جوانی و زینەت و خۆئاراییشدان، وەك مرواریی‌و دوڕو مەرجان، وەکو دەفەرموێ: (یخرج منهما اللؤلؤ والمرجان) ٢٢/٥٥ ﴿وتری الفلك فیه مواخر﴾ دەشبینی کەشتییەکان ئەودەریایانە لەت ئەکەن

ودێن ودەچن ﴿لتبتغوا من فضله ﴾ تا ئێوەش بەهرەی خوا(ڕسق و ڕۆزی) بەدەست بێنن، واتە: بەو کەشتییانە بازرگانی بکەن و، ڕۆزی حەلاڵ وپاك پەیدا بکەن لەم شارو ئەوشار ﴿ولعلكم تشكرون ﴾ بەشکو سوپاسگوزاریی لەسەر بکەن.

بتەکان: تەنانەتی توێکلی تەنکی دەنکی خورماش شك نابەن:

﴿[١٣] يولج الليل فى النهار ويولج النهار فى الليل ﴾ یەکێ تر لە نیشانەکانی دەسەلاتی خوای بالادەست ئەوەیە کە: شەودەخاتە سەر ڕۆژ، دیارە ئەوکاتە ڕۆژ درێژ ئەبێت و، ڕۆژیش دەخاتە سەر شەو ،ئەوکاتەش شەو درێژ ئەبێت ﴿وسخر الشمس والقمر كل يجرى لأجل مسمى ﴾ و خۆرو مانگیشی رامکرد لەبەر بەرژەوەندی بەندەکانی خۆی، هەرکامێ لەخولگەی خۆشیاندا تا ئەوکاتە بۆیان دیاریکراوە دێن ودەچن ﴿ذلكم الله ربكم له الملك ﴾ ئەوە ئەوانە دەکا، پەروەردگاری ئێوەیە، دەسەلات و پادشاییش هەر بۆئەوەو هەرلەویش ئەوکارانە دەوەشێتەوە, جا ئاخۆ دەسەلاتدارێکی ئاوا پەرستنیی هەقنییە؟ ﴿والذين تدعون من دونه ﴾ ئەو شتانەش بێجگە لە (خوا) ئێوە(ئەی کافرانی قورەیش!) ئەیانپەرستن ﴿ما يملكون من قطمير ﴾ تەنانەتی بەئەندازەی قلیشی نێودەنکە خورما یەکیش، وە یا بەئەندازەی توێژێکی سپی ناسك کە لەدەوری نێوکەکەدایە، شك نابەن و دەسەلاتیان نییە ﴿[١٤] إن تدعوهم لا يسمعوا دعاءكم ﴾ ئەگەر بانگیشیان لێبکەن هاوارەکەتان نابیسن ﴿ولو سمعوا ما استجابوا لكم ﴾ گریمان گەربش بیسن , وەلامتان نادەنەوە, چونکە خاوەن دەسەلات و وتە نین ﴿ويوم القيامة يكفرون بشرككم ﴾ و ڕۆژی قیامەتیش نکوولی شیرك وپەرستنەکەتان ئەکەن بۆخۆیان ﴿ولا ينبئك مثل خبير ﴾ هیچ کەسێك وەك خوا کە ئاگاداری هەموو شتێکە ناتوانێ لەوکارانە ئاگادارت بکات.

الجزء الثاني والعشرون — سورة فاطر

وَمَا يَسْتَوِى ٱلْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهُۥ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ۖ وَمِن كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ وَتَرَى ٱلْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ ٱلْمُلْكُ ۚ وَٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمْلِكُونَ مِن قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا۟ دُعَآءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا۟ مَا ٱسْتَجَابُوا۟ لَكُمْ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾ ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَىْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰٓ ۗ إِنَّمَا تُنذِرُ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِٱلْغَيْبِ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۚ وَمَن تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِۦ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

نصف الحزب ٤٤

وَمَا يَسْتَوِى ٤٣٦

خەڵکی نیازیان بەخوایە, هەموو کەسیش گوناهی خۆی بەکۆڵیەوە:

﴿[١٥] يا أيها الناس أنتم الفقراء إلى الله ﴾ ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە ﴿والله هو الغنى الحميد ﴾ ئەو بێ نیازو سوپاسکراوە ،هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات ﴿[١٦] إن يشأ يذهبكم ويأت بخلق جديد ﴾ ئەگەر بیەوێ ئێوە لەناو ببا و، خەڵکێکی تازە بێنێت, وادەکات ﴿[١٧] وما ذلك على الله بعزيز ﴾ ئەوکارەش بۆ خوا گران نیە ﴿[١٨] ولاتزر وازرة وزر أخرى ﴾ لەڕۆژی قیامەتا هیچ کەس باری گوناهی هیچ کەسێکیتر هەڵناگرێ , واتە:هەموو کەسێك تاوانی خۆی بە کۆڵی خۆیەوەتی ﴿وإن تدع مثقلة إلى حملها ﴾ خۆ ئەگەر کەسێکی گوناهکاری بارقورس – بەتاوان– لەبەر کەسێکیتر بپاڕێتەوە بۆ سووککردنی تاوانەکانی ﴿لا يحمل منه شئ ﴾ هیچ شتێکی بۆهەڵناگیرێ ﴿ولو كان ذا قربى ﴾ ئەگەرچی خزمی نزیکیشیبێ, چونکە هەموو کەسێك سەرگەرمی تاوانی خۆیەتی،

وەك ئەفەرمووێ: (..لايجزي والدعن ولده ولا مولود هو جاز عن والده شيئا..)٣٣/٣١. يان دەفەرموێ: (يوم يفر المرء من أخيه وأمه وأبيه وصاحبته وبنيه..)٨٠/٣٤-٣٦. ﴿ **إنما تنذر الذين يخشون ربهم بالغيب**﴾ بەڕاستيى تۆ – ئەی موحەممەد ﷺ – هەر ئەوەندەت لەسەرە ئەوانە بترسێنيت كە بەنهێنى ونادیارلەپەروەردگاری خۆيان ئەترسن، واتە: ئەمانە شايستەی ئەوەن كەخۆت لەگەڵياندا ماندوو بكەيت ﴿ **وأقاموا الصلاة**﴾ بەڕێكوپێكيش نوێژ ئەكەن ﴿ **ومن تزكى فإنما يتزكى لنفسه**﴾ وە ئەوەی خۆی لە چڵك و چەپەڵی گوناح پاك بكاتەوەو,گەشە بەخۆی بدات، قازانج وكەڵكەكەی بۆخۆيەتيى وتەزكيەی بۆخۆيكردووە ﴿ **وإلى الله المصير**﴾ و ئەنجام وگەڕانەوەی هەموانيش هەربۆلای خوايە.

<table>
<tr>
<td>

الجزء الثاني والعشرون — سورة فاطر

وَمَا يَسْتَوِي ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا ٱلظُّلُمَٰتُ وَلَا ٱلنُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا ٱلظِّلُّ وَلَا ٱلْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي ٱلْأَحْيَآءُ وَلَا ٱلْأَمْوَٰتُ إِنَّ ٱللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَآءُ وَمَآ أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي ٱلْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَبِٱلزُّبُرِ وَبِٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَٰبَ ٱللَّهِ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنفَقُوا۟ مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَٰرَةً لَّن تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِۦٓ إِنَّهُۥ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

٤٣٧

</td>
</tr>
</table>

باوەڕدارو بێ باوەڕ وەكو يەك نين:

﴿ [١٩] **وما يستوي الأعمى والبصير**﴾ نابيناو بينا, وەكو يەك نين، واتە: مرۆڤی بڕوادارو بێبڕوا چونيەكنين ﴿ [٢٠] **ولا الظلمات ولا النور**﴾ وەنە تاريكييەكان و، نە رووناكاييش, واتە:نە بێباوەڕيی وگومڕايی, نە ئيمان وباوەڕ, هيچيان وەكو يەك نين ﴿ [٢١] **ولا الظل ولا الحرور**﴾ وەنەسێبەرو گەرمای تاوداريش, واتە: بەهەشت وئاگريش وەكو يەك نين.

ئيمامی (موسليم) لەئەبو هورەيرە دەگێڕێتەوە كە پێغەمبەر ﷺ فەرموويەتی: ((قالت النار: رب! أكل بعضي بعضا فأذن لي أتنفس، فأذن لها بنفسين، نفس في الشتاء، ونفس في الصيف، فما وجدتم من برد أو زمهرير فمن نفس جهنم، وما وجدتم من حر أو حرور فمن نفس جهنم)). واتە: ئاگری دۆزەخ گوتيەتی: ئەی پەروەردگارم! وا خەريكە خۆم ئەخۆمەوە، مۆڵەتم بدە باهەناسەيە بدەم! جاخواش مۆڵەتی دووهەناسەيدا، هەناسەيە بەزستاندا، هەناسە بەهاوێندا، ئەوجا ئەگەرهەر سەرماو زوقميێكتان ديت, ئەوە لەهەناسەدانی جەهەندەمەوەيە، وەهەڵمەتیهەر گەمارێكتان ديت، ئەوەش لە هەناسەدانی جەهەندەمەوەيە. ﴿ [٢٢] **وما يستوي الأحياء ولا الأموات**﴾ زيندووەكان و، مردووەكانيش , يەكسانني‌ن، واتە: ئەوانەی دڵيان ئاوەدانە بەئيمان زيندوون، ئەوانەيش دڵيان وێرانە كافرن، دەسا هەرگيز ئەودوانە يەكسان نين هەروەك ئەوشتانە چوونيەكنين ﴿ **إن الله يسمع من يشاء**﴾ بەڕاستيى خوا دەبيسێنێ بە هەركەسێ خۆی بيەوێ, واتە:گەر حەزبكا پەيامی خۆی بەگوێی هەركەسێكدا بدا، دڵیگوشادوفراوان ئەكات وپێی ئەبيسێنێ، چونكە ئەوكەسە خۆی ئامادەيە ﴿ **وما أنت بمسمع من في القبور**﴾ تۆ ناتوانی دەنگت بەوانە بگەيەنيت لەگۆڕدان، واتە: بەوكافروخوانەناسانە كە وەك مردووی ناو گۆڕ وانەو، هيچ شتێك نابيستن ﴿ [٢٣] **إن أنت إلا نذير**﴾ تۆش هەر ترسێنەرێكيت, واتە: پێغەمبەرێكی ترسێنەری خوايت ﴿ [٢٤] **إنا ارسلناك بالحق بشيرا ونذيرا**﴾ بێگومان ئێمە تۆمان نارد بەئايينی ڕاست, بە موژدەدەرو ترسێنەر بۆ مەردم ﴿ **وإن من أمة إلا خلا فيها نذير**﴾ و هيچ ئوممەت

و گـەلێکیش نـەبووە– بەرلـە تـۆ– ترسـێنەرێکیان بـۆ نەچـووبێ، وەك دەفـەرموێ: (إنمـا أنـت منـذر ولكـل قـوم هـاد)٧/١٣. یـان دەفـەرموێ: (ولقـد بعثنـا فـی کـل أمـة رسـولا أن اعبـدوا الله واجتنبـوا الطـاغوت)٣٦/١٦. ﴿[٢٥] وإن یکذبوك﴾ ئەگەر ئەمانە تۆ بەدرۆزن دادەنێن و بڕوات پێ ناکەن ﴿فقد کذب الذین من قبلهم﴾ خۆ بێگومان ئەوانەی پـێش ئـەوانیش پەیامبـەرەکانیان بـە درۆزن کـرد! ﴿جاءتهم رسلهم بالبینات﴾ پێغەمبـەرەکانیان بـۆ هـاتن بەگـەڵ بەڵگەو نیشانەی روونەوە ﴿وبالزبر وبالکتاب المنیر﴾ و بە سپاردەو کتێبێکی روونـاك و دروخشانەوە,وەك(تـەورات و، ئینجیل و، زەبوور) کەچی لەگەڵ ئەوەشدا، هـەر بڕوایـان پـێ نـەهێنان، جا تـۆیش – وەك ئـەوان – خـۆ ڕاگربـەو ئارامت هەبێ ﴿[٢٦] ثم اخذت الذین کفروا﴾ پاشان ئەوانەی کە بێ بڕوا بوون بەغەزەب گرتمن ﴿فکیف کان نکیر﴾ دە ئایا سزای من چۆن بوو؟.

روونکردنەوەی توانستی خوا:

﴿[٢٧] الم تر ان الله انزل من السماء ماء﴾ ئاخۆ نـەتبینی خـوا ئاوێکی پیرۆزی لـەو حـەواوە بارانـد ﴿فأخرجنا به ثمرات مختلفا الوانها﴾ ئینجا میوەجاتی جۆراو جۆرمان پێ بەرهەم هێنا؟ ﴿ومن الجبال جدد بیض وحمر مختلف الوانها وغرابیب سود﴾ ولەکێوەکانیش,شاخی سپیی وسوورو, رەشـی تـۆخ – هـاوڕێ لەگـەڵ جیاوازی رەنگیانـدا – دروستکرد. دیارە هەرکەسێك ژیرو فامیدە بێت، ئەوانە گشت ئەکاتە بەڵگەی بەیەك زانینـی خـواو دەسـەڵاتی فراوان وبێسنووری ئەو، بەڵێ سەرنجدان و ووردبونەوە لەچیاکان بەوهەموو رەنگە جیاوازەیانەوە، ئەوسا بەرزیی ونزمیی وگەلییەکانیان، بێسۆ سەرمان پێدادەنوێنێ لەبەردەم بەدیهێنەرەکەیدا. ﴿[٢٨] ومن الناس والدواب والأنعام مختلف الوانه﴾ وە لەمەردم و جانەوەرو پاتاڵیشدا– واتە:وشـترو بـزن و مـەڕوگا– جۆرێکی زۆری رەنگاو رەنگ هـەن: رەش پێس، سوور پێس،گەنمڕەنگ و هەتد، ئەمانـە هـەموو بەڵگەی دەسـەڵات وتوانـایی خـوای جیهانەکانـە، واتـە:لـە نـاو خەڵکیشـدا هـەمووجۆرە مرۆڤێکـی رەنـگ وزمـان لێکجـودا، عەشیرەت وهـۆزو بنەماڵـە جـودا, دەبینـی, ئایـەتی: (.. واختـلاف ألسـنتکم وألـوانکم إن فیذلك لآیـات للعـالمین) ٢٢/٣٠. بـۆ سـەرنج راکێشـان و وردبوونەوەیـە لـەو گشـت دروستکراوانەی خوا ﴿کذلك﴾ واتە: جیاوازی کێوەکان ومیوەکان وایە لە جیوازی رەنگەکاندا , بەڵێ ئەو دەسـەڵاتە جێگەی بیر لێکردنەوەو رێز دانانە بۆ خاوەنەکەی و هەقە لێی بترسین و شـەرمی ئ‌ێبکەین, وەکو دەفەرموێ: ﴿إنما یخشی الله من عباده العلماء﴾ بەراستی لە بەندەکانی خـوادا ,هـەر زاناکـانن لـە خـوا ئەترسـن و سـەری نەوازشـی بۆ دائـەنوێنن, چـونکە هـەر ئـەوان دەزانـن ئەوزاتەیـە چ خـاوەن دەسـەڵاتێکە، (ئـیبن عـەباس) دەڵـێ: زانـای خوانـاس: ئەوکەسـەیە کـە هـیچ شـتێ نـەکا بەهاوبـەش بـۆ خـواو، حـەڵاڵی ئـەو بـە حـەڵاڵ بزانـێ و، حـەرامێشـی بەحـەرام دانـێ، وەسیەت و سپاردەکانیشـی بپـارێزێ وچاوەڕوانی هـاتنی رۆژی دوایـی و دیـداری ئـەو بێـو خـۆی بۆئامادە بکـات. (سەعیدی کوڕی جوبەیر)یش دەڵێ: زانا هەر ئەو کەسەیە کە بەنهێنی لەخوا بترسـێ و، روو لەهـەر شتێ وەرگێڕێ، کە خوا رووی ئ‌ێوەرگێڕاوە. (ئیبن مەسعود) دەڵێ: زۆریی زانست بەقسەی زۆرو بۆر نییە، بەڵکو زانست: هەر لەخوا ترسـاندنە بەزۆریی. (مالیك) دەڵـێ: زانیـاریی بـە (ڕیوایـەتی) زۆر نیـیە، بـەڵکوو نـووروو روونـاکییەکە، خـوا خـۆی دەیخاتە دڵەوە. ﴿إن الله عزیز غفور﴾ بێگومان خوا دەسەڵاتدارە ,هەر شتێ بیـەوێ ئـەیکات, تـاوانپۆش و لێبوردەیـە ﴿[٢٩] إن الذین یتلون کتاب الله﴾ بەڕاستیی ئەوانەی کە نامەی خوا "قورئان" ئەخوێننەوە ﴿واقاموا الصلاة﴾ نوێژی رێك وپێك ئەکەن ﴿وانفقوا مما رزقناهم سرا وعلانیة﴾ و لـەو رۆزییـەی پێمـان داون بـەنهێنی وبەئاشـکرا ئەبەخشـن ﴿یرجون تجارة لن تبور﴾ بەئومێدی بازرگانێیەکن کە هەرگیز لە برەو ناکەوێ ﴿[٣٠] لیوفیهم اجورهم ویزیدهم من

﴿فضله﴾ تا خوای گەورە لەبەرامبەر هەوڵەکانیان بەتێرو تەسەلی پاداشتیان بداتەوەو لەبەهرەی خۆی زیدەشیان بداتیْ ﴿إنه غفور شكور﴾ چونکە بەڕاستیی ئەو خەتاپۆش و لێبوردەیە، پێزان و پاداشت دەرەوەیە ﴿[31] والذي أوحينا إليك من الكتاب هو الحق﴾ وەئەوەی لەم کتێب وقورئانەدا وەحیمان بۆ کردویت , ئەوە هەق و راستە ﴿مصدقا لما بين يديه﴾ ددانیش بەو کتێبانەدا ئەنیْ لەپێش خۆیەوە نێردراون ,وەك (تەورات) و (ئینجیل). ﴿إن الله بعباده خبير بصير﴾ بێگومان خوا بەبەندەکانی خۆی بەئاگاو بینایە.

قورئان میراتی ئەم سێ تاقمەیە:

﴿[32] ثم أورثنا الكتاب الذين اصطفينا من عبادنا﴾ لەپاشان ئەم قورئانەمان کردە میرات و کەلەپوور بۆ ئەو بەندانەمان کە هەڵمان بژاردن، بەڵیْ... ئەم ئوممەتی پێغەمبەرە ﷺ چاکترین گەلی هەڵبژێرراوە، هەر بۆیەش ئەم قورئانە دوای پەیامبەر ﷺ دراوەتە دەستی ئەوان ﴿فمنهم ظالم لنفسه﴾ ئینجا ئەوانە سەبارەت بە قورئان ئەبنە سێ بەشەوە: هەندێکیان – بەقسوورو کەمتەر خەمیکردن لە کار پێکردنیدا– ستەم لە خۆ ئەکەن.قسەی راستیش ئەوەیە کە ئەوانە لەم ئوممەتەن ﴿ومنهم مقتصد﴾ برێکیشیان مامناوەندین , واتە: نەکەمتەر خەمی دەکەن و نەزیادە رەویش ﴿ومنهم سابق بالخيرات بإذن الله﴾ هەندێکیشیان – بەفەرمانی خوا– لە ئەنجامدانی کارە چاکەکاندا پێشکەوتوون، (تەبەرانیی) ئەڵیْ: پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمویْ: ((كلهم من هذه الأمة)) واتە: ئەو سێ دەستە هەر هەموویان لەم ئوممەتەن. ﴿ذلك هو الفضل الكبير﴾ ئائەو میرات و کەلەپوورەیە فەزڵ و بەهرە گەورەکە, یان ئەو فەزڵە گەورەیە: ﴿[33] جنات عدن يدخلونها﴾، بەهەشتەکانی مانەوەن تێیدەچن و, بەهەتاهەتاییش تێیدا دەبن ﴿يحلون فيها من أساور من ذهب ولؤلؤا﴾ لەناویاندا خشڵ پۆش دەکرێن بە بازنی زێڕو مرواری ﴿ولباسهم فيها حرير﴾ و جل و بەرگیشیان لەوێدا ئاوریشمە ﴿[34] وقالوا الحمد لله الذي أذهب عنا الحزن﴾ شوکرانەی خوا دەکەن و ئەڵێن: سوپاس و ستایش بۆ ئەوخوایەیکە خەفەت و دڵ نیگەرانی لەسەر نەهێشتین ﴿إن ربنا لغفور شكور﴾ بێگومان پەروەردگارمان زۆر گوناح بەخشە، پێزان وپاداش دەرەوەیە ﴿[35] الذي أحلنا دار المقامة من فضله﴾ ئەو خوایەی کە ئێمەی لە چاکەی خۆی لە ماڵی مانەوەونەفەوتاندا (واتە: لە بەهەشتدا)جێنشینکرد ﴿لا يمسنا فيها نصب ولا يمسنا فيها لغوب﴾ تێیدا هیچ ماندویەتی و خەستەگیمان پێناگات.

الجزء الثاني والعشرون | سورة فاطر

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ (٣١) ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ (٣٢) جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ (٣٣) وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ (٣٤) الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ (٣٥) وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ (٣٦) وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ (٣٧) إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (٣٨)

هو الذي | ٤٣٨

زۆرە زۆری خوانەناسان لە دۆزەخدا:

﴿[٣٦] والذین كفروا لهم نار جهنم﴾ بۆ ئەوكەسانە كە كافرو بێ باوەڕن, ئاگری دۆزەخ هەیە ﴿لا یقضی علیهم فیموتوا﴾ بڕیاری مردنیان بۆ نادرێ تا بمرن و لەو سزایە ڕزگار ببن ﴿ولا یخفف عنهم من عذابها﴾ شتێكیش لەسزای دۆزەخیان لێ سووك ناكرێ ﴿كذلك نجزی كل كفور﴾ هەر ئابەوجۆرەیە- وەك ئەوانە- هەموو بێبڕوایەك سزا ئەدەین ﴿[٣٧] وهم یصطرخون فیها﴾ وە لە دۆزەخدا بەزۆرە زۆر هاوارئەكەن ﴿ربنا أخرجنا نعمل صالحا غیر الذی كنا نعمل﴾ و ئەڵێن: پەروەردگارمان! لەم سزایە بمانهێنەدەرێ تا ئەمجارە كارێكی چاك ئەنجام بدەین, جگە ئەوەی پێشتر دەمانكرد ,ئیتر ئەو دەمە بڕوا دێنین و گوێڕایەڵی ئەكەین ﴿اولم نعمركم ما یتذكر فیه من تذكر﴾ پێیان ئەوترێ: ئەرێ ئێمە ئەوەندە تەمەنی درێژمان پێنەدان كە هەركەسێك ژیرو وریا بوایە لەو ماوەیەدا بیربكاتەوە, دەیتوانی پەندو كەڵكی لێ وەرگرێت؟ ﴿وجاءكم النذیر﴾ و لەهەمانكاتدا ترسێنەریشمان نەهاتە لاتان بتان ترسێنێ بە سزا؟ ئادەی چ سوودێكی بوو بۆتان؟ ﴿فذوقوا فما للظالمین من نصیر﴾ سزای ستەمەكەتان بچێژن, خۆ بۆستەمكارانیش هیچ یارمەتیدەرێك نیە ,بەتایبەت ئەمرۆ ﴿[٣٨] إن الله عالم غیب السموات والأرض﴾ بە ڕاستیی خوا زانای پەنهان و نادیاری ئاسمانەكان و زەوییە ﴿إنه علیم بذات الصدور﴾ بەڕاستیی ئەو لەنهێنی هەموو دڵێك بەئاگایە , ئەزانێ چییان تێدا شاراوەتەوە ﴿[٣٩] هو الذی جعلكم خلائف فی الأرض﴾ ئەوە ئەو خوایەیە ئێوەی بەجێگرو جێنشینی پێشینەكانتان لەم زەویە داناوە, خەڵكێكی زۆری لە ناوبردووە, وەك عادو سەمود.. ئەمرۆش ئێوە بوونە جێنشینیان ﴿فمن كفر فعلیه كفره﴾ جا هەر كەسێك كافرو بێبڕوا بێ, ئەوە تاوان و گوناهی كوفرەكەی لەسەرخۆیەتی ﴿ولا یزید الكافرین كفرهم عند ربهم إلا مقتا﴾ بێبڕوایی بێ بڕوایانیش بۆیان زیاد ناكا لای پەروەردگاریان, بوغزو تووڕەیی نەبێت ﴿ولا یزید الكافرین كفرهم إلا خسارا﴾ و بێ ئەمەكی بێ ئەمەكان ,زیاد ناكا, زیان نەبێ﴿[٤٠] قل ارایتم شركاءكم الذین تدعون من دون الله﴾ بڵێ: هەواڵی هاوبەش و خواكانتانم بدەنێ, كە لەباتی خوا هاواریان بۆ ئەبەن و ئەیانپەرستن؟ ﴿أرونی ماذا خلقوا من الأرض﴾ نیشانم بدەن چییان لە زەوییدا دروستكردووە؟ تائێوە بیانپەرستن ﴿أم لهم شرك فی السموات﴾ یا بەشدارییەكیان كردووە لەدروستكردنی ئاسمانەكاندا؟ ﴿أم آتیناهم كتابا فهم علی بینة منه﴾ یا خێر نامەیەكم پێداون كە ئەوان لەسەر بەڵگەیەك بن؟ ﴿بل إن یعد الظالمون بعضهم بعضا إلا غرورا﴾ نەخێر, وانیە.. ستەمكارەكان هەر بەڵێنی فریودان وخەڵەتاندن بەیەك دەدەن گەورەو ئاغاكان بە نۆكەرەكانیان دەگوت: ئێمە تكاتان بۆ ئەكەین و ئەوانیش وە دوویان كەوتن!

الجزء الثاني والعشرون — سورة فاطر

هُوَ ٱلَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِي ٱلْأَرْضِ ۚ فَمَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۥ ۖ وَلَا يَزِيدُ ٱلْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ۖ وَلَا يَزِيدُ ٱلْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ كِتَٰبًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ إِن يَعِدُ ٱلظَّٰلِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ ۞ إِنَّ ٱللَّهَ يُمْسِكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ أَن تَزُولَا ۚ وَلَئِن زَالَتَآ إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَأَقْسَمُوا۟ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ لَئِن جَآءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى ٱلْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ ٱسْتِكْبَارًا فِي ٱلْأَرْضِ وَمَكْرَ ٱلسَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ ٱلْمَكْرُ ٱلسَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِۦ ۚ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ ٱلْأَوَّلِينَ ۚ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ ٱللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ ٱللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِي ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعْجِزَهُۥ مِن شَيْءٍ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلْأَرْضِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾

ثلاثة أرباع الحزب ٤٤

٤٣٩

بتەکان دەتوانن چی بکەن؟:

﴿[٤١] إن الله يمسك السموات والأرض أن تزولا﴾ بەڕاستیی خوا ئاسمانەکان و زەویی ڕاگرتووە تا لە گێرە ژنە دەر نەچن ﴿ولئن زالتا إن أمسكهما من أحد من بعده﴾ وە ئەگەر بترازابان لەیەك، لەپاش ئەو کەسێکیتر نەبوو ڕاگیریان کا، واتە: ئەگەر خوا تۆزقاڵێك دەستیان لێ بەربدات، ئەو یاسا سەرسوڕ هێنەرەیان تێك ئەچێ و کەسێکیش نییە نەهێڵێ ﴿إنه كان حليما غفورا﴾ بەڕاستیی ئەو زۆر لەسەر خۆیە ,پەلە ناکات بۆ سزادان, زۆریش خەتا پۆش و لێبووردەیە ﴿[٤٢] واقسموا بالله جهد ايمانهم﴾ وە قوڕەیش بەهەرچی هێزیان بوو سوێندیان بەخوا دەخوارد ﴿لئن جاءهم نذير﴾ کە ئەگەر ترسێنەر (پەیامبەر)ێك بێتە لایان ﴿ليكونن اهدى من إحدى الأمم﴾ بێگومان پتر لە هەر ئوومەتێکیتر ڕێنوێن دەبین، واتە: لە جوولەکەو فەلە و ئاگر پەرست. قورەیش نەفرینیان ئەکرد لەو دوو تیرەیە کە چۆن پەیامبەریان بۆ ڕۆیشتووە و سەرپێچیان کردووە، وە ئەیان وت: ئەمە سوێندی بێ ئەگەر بۆ ئێمە هاتبا, وامان نەدەکرد ﴿فلما جاءهم نذير﴾ جا کاتێ ترسێنەرێك هاتە لایان هەر لەخۆیشیان وپێغەمبەریشبوو ﴿ما زادهم إلا نفورا﴾ هاتنەکەی بۆی زیاد نەکردن ,دوور دەکەوتنەوە نبێ لە هەق!! ﴿[٤٣] استكباراً في الأرض ومكر السئ﴾ لەبەر خۆ بەزلزانین لەزەوییدا و، فرت وفێڵ وپلانکردن دژ بە پێغەمبەر ﴿ولا يحيق المكر السئ إلا بأهله﴾ دەرەنجامی فرت وفێڵیش هەر بەسەر خاوەنەکەیدا دەشکێتەوەو زیان دەگەیەنێ ﴿فهل ينظرون إلا سنة الأولين﴾ دەئایا جگە لەچارەنووسی پێشینەکان, چاوەڕوانی چی دی دەکەن؟ کەواتە: چۆن ئەوان تیا چوون، بێگومان ئەمانیش ئەبێ تیا بچن ﴿ولن تجد لسنة الله تحويلا﴾ ئەمە باوی خوایە، قەتیش نابینی ئاڵ وگۆڕێك هەبێ بۆ باوو سوننەتی خوا.

دەرەنجامی بەدرۆ زنکردنی پێغەمبەران:

﴿[٤٤] أو لم يسيروا في الأرض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم﴾ ئاخۆ ئەوانە گەشتیان بەزەوییدا نەکردوو نەگەڕان ,تسەیر بکەن و بزانن: پاشە ڕۆژی ئەو گەلە یاخییانە کە لەپێشیانەوە بوون چۆن بوو؟ ﴿وكانوا اشد منهم قوة﴾ وە ئەوان لەمانیش بەهێزترو بە دەسەڵات تر بوون ﴿وما كان الله ليعجزه من شئ في السموات ولا في الأرض﴾ و هەرگیز هیچ شتێ لەناوئاسمانەکان و زەوییدا ناتوانێ لەژێر دەسەڵاتی ئەو دەرچێت ﴿إنه كان عليما قديرا﴾ بەڕاستیی ئەوە,خوای زۆر زانا، زۆر توانا ﴿[٤٥] ولو يؤاخذ الله الناس بما كسبوا﴾ ئەگەر ئەو خەڵکەی بەهۆی ئەوکارە ناپەسەندانەوە دەیانکەن, خوا بیگرتبان و تۆڵەی لێ سەندبان ﴿ما ترك على ظهرها من دابة﴾ ئەودەمە لەسەر پشتی ئەم زەوییەیە هیچ ڕەوەندو گیانلەبەرێکی نەدەهێشتەوە, بەڵکو هەمووی لەناو دەبردن ﴿ولكن يؤخرهم إلى اجل مسمى﴾ بەڵام بۆ ماوەیەکی دیاریکراو سزایان دوا دەخات , واتە: هەتا قیامەت دێت ﴿فإذا جاء اجلهم﴾ ئینجا کاتی کۆتایی ئەو ماوە دیاریکراوەهات , هەرەیەکەیان بەپێی کردەوەی خۆی پاداشت و تۆڵە ئەدرێتەوە ﴿فإن الله كان بعباده بصيرا﴾ جا بەڕاستیی خوا بەبەندەکانی خۆی هەمیشە بینایە، چاك ئەزانێ چی ئەکەن و چی هەڵئەگرن.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (فاتیر)، زۆریش سوپاس بۆخوای بالأدەست.

*** *** ***

٣٦- سوورەی (یاسین)ـە

مەککەییەو (٨٣) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە مەککەیی یە، ئایەتی (وما تأتیهم من آیة من آیات ربهم إلا كانوا عنها معرضین) نەبێ، دوای سورەتی (جن)یشەوە هاتووە، چەسپاندنی چەند مەبەستێکی گرنگی تێدایە:

یەکەم: موحەممەد ﷺ بێ هیچ گومانێك پێغەمبەرو نێرراوی خوایە.

دووەم: ئەوانەی بانگ دەکرێن وئەترسێنرێن لەلایەن پەیامبەرانەوە دەبنە دوودەستە: دەستەیەکیان هەرگیز گوێ بیست نابن وخێرنادەنەوە، ئەو دەستەکەی تریشیان خۆی هەوڵدەداو تێدەکۆشێ بەختەوەربێ.

سێ یەم: کاروکردەوەی هەردوولاشیان بۆیان هەڵئەگیرێ وئاسەوارو شوێنەواری چاك وخراپیشیان بۆئەنووسرێ.

چوارەم: سەلماندن وچەسپاندنی زیندووبوونەوە بەچەندین بەڵگەو نیشانە. ئیمامی (ترمزیی) ئەم فەرموودەیە - ئەگەرچی لاوازیش بێت - لەبارەی فەزڵ وگەورەیی ئەم سوورەتەوە هێناوە: ((إن لكل شئ قلبا، وقلب القرآن یس، ومن قرأ (یس) كتب الله له بقراءتها، قراءة القرءان عشر مرات)). بەکورتیی: هەموو شتێ دڵ وناوەرۆکێکی هەیە، سوورەتی (یاسین)یش دڵی قورئانە، هەرکەسێك بیخوێنێ، وەك ئەوە دەجار دەوری قورئانی کردبێتەوە. هەندێ لەزانایان دەڵێن: لەتایبەتمەندی ئەم سوورەتەیە کە بۆهەر گرفت وکارێکی ئاڵۆز بخوێنری، خوا ئاسانیدەکا. ئیمامی(ئیبن کەسیر) دەڵێ: وائەزانم بۆیە لەلای نەخۆشێ کە لە گیانەڵاندابێ دەخوێنرێ، چونکە لەکاتی خوێندنیدا رەحمەت وبەرەکەت دێتە خوارێ و، بەئاسانیش گیانی مردووەکە دەردەچێ. پێشەوا (ئەحمەد) دەڵێ: مامۆستا بەرێزەکان دەڵێن: خوێندنی (یس) دەبێتە بار سووکی بۆمردووەکە. (ئیبن عەباس) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((لوددت أنها في قلب كل إنسان من أمتي)) أخرجه الحافظ البزار/ باب فضائل القرآن/. گەلێ پێم خۆشەکە هەمووکەسێك لەئوممەتم سوورەتی یاسین لە بەر بکاو لەنێودڵیا جێیبکاتەوە.

الجزء الثاني والعشرون — سورة يس

وَلَوْ يُؤَاخِذُ ٱللَّهُ ٱلنَّاسَ بِمَا كَسَبُوا۟ مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَآبَّةٍ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِۦ بَصِيرًۢا ﴿٤٥﴾

سُورَةُ يسٓ — ترتيبها ٣٦ — آياتها ٨٣

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يسٓ ﴿١﴾ وَٱلْقُرْءَانِ ٱلْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّكَ لَمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنزِيلَ ٱلْعَزِيزِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّآ أُنذِرَ ءَابَآؤُهُمْ فَهُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ ٱلْقَوْلُ عَلَىٰٓ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِىٓ أَعْنَٰقِهِمْ أَغْلَٰلًا فَهِىَ إِلَى ٱلْأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ ٱتَّبَعَ ٱلذِّكْرَ وَخَشِىَ ٱلرَّحْمَٰنَ بِٱلْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا۟ وَءَاثَٰرَهُمْ وَكُلَّ شَىْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ فِىٓ إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾

٤٤٠ — وَٱضْرِبْ لَهُم

کاری پێغەمبەر ترساندنە:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [1] یس﴾ بە: (یا، سین) ئەخوێنرێتەوەو، قسەی راستیش دەربارەیان ئەوەیە کە ئەمانیش هەرلەو پیتە بچڕ بچڕانەن و، (تەحەددی) عەرەبەکان دەکەن وپێیان دەڵێن: ئەگەر ئێوە گومانێکتان هەیە لەم قورئانەدا، دەسا ئێوەش وەك سوورەتێکی بێنن ﴿[2] والقرآن الحكیم﴾ سوێند بەقورئانێك کە ئایەتەکانی گشت

تابت و نەگۆڕاون و، بڕیارەکانیشی ئاشکراو بەجێن ﴿٣ إنك لمن المرسلين﴾ بێگومان تۆ – ئەی موحەممەد ﷺ – یەك لەپەیامبەرانیت, با قورەیش هەر بۆخۆیان بڵێن. سوورەتی (١٣/٤٣): (ويقول الذين كفروا لست مرسلا) وە سوورەتی (٢/٢٥٢): (.. وإنك لمن المرسلين) هەر پشتگیری ئەو مانایەن. ﴿٤ على صراط مستقيم﴾ لەسەر ڕێی و ڕێبازێکی ڕاست و دروست و ڕێکیت ﴿٥ تنزيل العزيز الرحيم﴾ ئەم قورئانەش هەر خوایەکی زاڵ وبەدەسەڵات و میهرەبان ناردوویەتی. ﴿٦ لتنذر قوما ما أنذر آباؤهم﴾ تا خەڵکێك بترسێنی, کە باووباپیرانیان نەترسێنراون لە لایەن هیچ پێغەمبەرێکەوە، نەپێش عیساو،نەدوای عیسا ﴿فهم غافلون﴾ جا بەوهۆیەوە غافڵ وبێ ئاگان لەبەرنامە ئاسمانیەکان. ئایەتی (١٥/١٧): (وما كنا معذبين حتى نبعث رسولا..) هەر ئەو مانایە ڕوون ئەکاتەوە. ﴿٧ لقد حق القول على أكثرهم فهم لا يؤمنون﴾ بەڕاستیی فەرمان وتۆڵەی خوا بەهۆی لاساریی خۆیانەوە لەسەر زۆرێکیان بەدی هات، ئینجا ئەوانیش بڕوا ناهێنن. سوورەتی (٤١/٢٥)، (٢٨/٦٣)، (٦٣/٧٠)، (٣٧/٣١)، (١٠/٩٦/٩٧)، (٣٩/٧١)، (١١ /١١٩)، (١١/١١٨-١١٩)، (٣٢/١٣)، (٣٨ /٨٤/٨٥) گشتیان جۆرە تەفسرێکن بۆ ئەوئایەتەی: (لقد حق القول على أكثرهم..). سوورەتی: (١١/١٧)، (١٢/١٠٣)، (٣٧/٧١)، (٢٦ /١٧٤)، (٦/١١٦) دووپاتی ئەکەنەوە کە بەشێکی زۆر لە خەڵك جەهەنەمیین، وە لەفەرموودەی ڕاست و ڕەوایشدا هاتووە: ((إن نصيب النار من الألف تسعة وتسعون وتسعمأة، وإن نصيب الجنة منها واحد)). کە هەر لەهەزار کەسدا (٩٩٩)یان بەشی ئاگرن و! تەنها یەکێکیان بەهەشتی دەبیٚ! هەر ئەم مانایە ئیمامی (بوخاریی)یش هێناویەتی: ((من كل ألف تسعمأة وتسعة وتسعون..)).

ئەمە حاڵی بەدکارانە:

﴿٨ إنا جعلنا في أعناقهم أغلالا﴾ بێگومان ئێمە زنجیر دەخەینە ملیان وهەردوودەستیان ﴿فهي إلى الأذقان فهم مقمحون﴾ ئەوساهەتا چەناکەیان شەتەك دەدەین، ئیتر سەریان بەرز ڕادەوەستیٚ وناتوانن بەهیچ لایەکدا بیجوڵێنن و ڕێگەی ڕاست نابینن. مەبەست ئەوەیە ئەوانە چۆن مرۆڤێك هەردوودەستی ببەستریٚ بە مل وگەردنی خۆیەوە ئیتر ناتوانیٚ سەر دانەوێنیٚ و، ڕێگە ببینیٚ" ئەوانیش بەهۆی لاساری خۆیانەوە دوورخراونەتەوە لەڕێگەی ڕاست ﴿٩ وجعلنا من بين أيديهم سدا ومن خلفهم سدا﴾ لەمپەرێکمان لەبەردەم ولەپشت یانەوە داناوە ﴿فأغشيناهم فهم لا يبصرون﴾ جابەوهۆیەوە تارمایی چاویانیشمان داپۆشی وپەردەمان هێنا بەسەریاندا,ئینجا پاش و پێشی خۆیان نابینن. بۆ ئەم پەردە هێنانە بەسەر چاویانداو ڕێدەرنەکردنەیان لە (٢/٧)،(٤٥/٢٣)دا. ئاماژەی پێکراوە مەبەست ئەوەیە کە هەر لەئەزەلدا پەروەردگار پێی زانیون ئەوانە لاسارو لاڕیٚ ئەبن هەرچەندە بەڵگەیان بۆ بهێنرێتەوە باوەڕ ناهێنن، بۆیە ئەویش هەر لە (لوح المحفوظ)دا بڕیاری خۆی لەسەر داون، هەر وەکو ئەم سوورەتی (یس)ـە دەفەرموویٚ: (لقد حق القول على أكثرهم فهم لا يؤمنون) هەروا سوورەتی: (١٨/٥٧). (٢/٧). (٤٥/٢٣)، (٦/١٢٥)، (٧/١٨٦)، (٥١/٤١)، (١٦/١٠٨)، (١١/٢٠)، (١٨/١٠١). خوای گەورە هۆی سزاومۆرنان بەسەر دڵیانداو زنجیر لەمل کردنیان دەگێڕێتەوە بۆ درێژە پێدانیان بە بێبڕوایی و سوور بوونیان لەسەر بیٚ بڕوایی: (٤/١٥٥)، (٦٣/٣)، (٦١/٥)، (٦/١١٠)، (٢/١٠). ﴿١٠ وسواء عليهم أأنذرتهم أم لم تنذرهم﴾ وە چ بیانترسێنی، چ نەیانترسێنی بۆ ئەوانە وەکو یەکە، واتە: خۆت ماندوو بکەیت لەگەڵیاندا، یان نا ﴿فهم لا يؤمنون﴾ ئەوان هەر بڕوا ناهێنن، چونکە ترساندن بۆئەوانە کەڵکی نابیٚ ﴿١١ إنما تنذر من اتبع الذكر﴾ ترس وەبەرهێنانەکەت تەنها بۆکەسێك کەڵکی دەبیٚ کە پەیڕەوی هەر لەقورئان بکات ﴿وخشي الرحمن بالغيب﴾ ولە نەدیدو پەنایشەوە لەخوای بەخشەرو بەبەزەیی بترسێت ﴿فبشره بمغفرة وأجر كريم﴾ ئینجا موژدەی لێبوردن وپاداشتێکی چاکی پیٚ بدە. جادوای ئەمە خوا باسی

زیندو وبوونـەوە ئـەکات و ئەفەرموێ: ﴿[١٢] إنا نحن نحی الموتی﴾ بێگومـان تـەنها ئێمـەین هـەموو مردووان زینـدوو ئەکەینەوە ﴿ونکتب ماقدموا وآثارهم﴾ و هەرکارێکیان پێشخۆ خستبێ تۆماری دەکەین وتەنانەتی ئاسەواریشیان گشـت دەنووسـین، واتـە: هـەر ڕێ و ڕەوشـتێکیان بـەجێ هێشـتبێ چـاك و خـراپ بۆیـان حسـێب ئەکـەین، بۆیـە پێغەمبەرﷺ ئەفەرموێ: (من سن فی الإسلام سنة حسنة فله أجرها وأجر من عمل بها من بعده، من غیر أن ینقص من أجورهم شیئا، ومن سن فی الإسلام سنة سیئة کان علیه وزرها و وزر من عمل بها من بعده، من غیر أن ینقص من أوزارهم شیئا) موسلیم. واته: هەرکەسێ لە ئیسلامدا ڕێ و ڕەوشتێکی چاك دابمەزرێنێ، دیارە پاداشتی تایبەتی خۆی دەبێ، هاوڕێ لەگەڵ هەر کەسێکی دیکەش پاش ئەو کاری پێبکا" بەڵام بێ ئەوەی لە کرێ و پاداشی ئەوان شتێ کەم بکا، خۆئەگەر کەسێك ڕچەیەکی خراپی شکاندو خەڵکی وە دووی کەوتن، بێگومانە هەم گوناحی خۆیی و، هەم گوناحی شوێنکەوتووەکانیشی هەڵدەگرێت، بێ ئەوەی شتێك لە گوناحی ئەوان کەم بکاتەوە. ﴿وکل شئ أحصیناه فی إمام مبین﴾ هـەموو شـتێکمان لـە کتێب و نامەیـەکی ئاشکرادا ئامادەو تۆمارکردووە، واتـە: لە (لوح المحفوظ)دا کـە هیچ شتێکی تیاگومنابێت، هـەموو شـتێکی بچووك و گەورە وردو درشتمان ئەژماردووە.

بەسەرهاتی خەڵکی ناو ئاوایی یەکەی (ئەنتاکییە):

سُورَةُ يسٓ — الجُزءُ الثَّانِي وَالعِشرُونَ

وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَٰبَ ٱلْقَرْيَةِ إِذْ جَآءَهَا ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾ إِذْ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمُ ٱثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوٓا۟ إِنَّآ إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا۟ مَآ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَآ أَنزَلَ ٱلرَّحْمَٰنُ مِن شَىْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا۟ رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّآ إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَآ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٧﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنتَهُوا۟ لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوا۟ طَٰٓئِرُكُم مَّعَكُمْ أَئِن ذُكِّرْتُم بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ مِنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱتَّبِعُوا۟ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ ٱتَّبِعُوا۟ مَن لَّا يَسْـَٔلُكُمْ أَجْرًا وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِىَ لَآ أَعْبُدُ ٱلَّذِى فَطَرَنِى وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً إِن يُرِدْنِ ٱلرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّى شَفَٰعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَلَا يُنقِذُونِ ﴿٢٣﴾ إِنِّىٓ إِذًا لَّفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾ إِنِّىٓ ءَامَنتُ بِرَبِّكُمْ فَٱسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ قِيلَ ٱدْخُلِ ٱلْجَنَّةَ قَالَ يَٰلَيْتَ قَوْمِى يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِى رَبِّى وَجَعَلَنِى مِنَ ٱلْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾

٤٤١

﴿[١٣] واضرب لهم مثلا أصحاب القریة﴾ تـۆ ئـەی موحەممـەدﷺ بەسـەرهاتی خـەڵکی گوندنشـینەکانی (ئەنتاکییە) بۆ قوڕەیش بگێڕەوە.

(قریة): هەرچەند لەبنەڕەتدا بە گوندو ئاوایی ئەڵێن، بـەڵام هـەموو گونـدو شـارو شارۆچـکەیەك ئەگرێتـەوە، بـە تایبـەتی لێـرەدا مەبەسـت گوندیکـە لـە شـام بـەناوی (أنطاکیە)وەو ئێستاش شارێکە لـە (سوریە)، کاتی خۆی بتپەرەستبوون وخـواش سـێ پێغەمبـەری بۆنـاردوون. ﴿إذ جاءها المرسلون﴾ کاتێ پەیامبەرەکان چونە لایان ، تا باسی یەکتاپەرستیی و زیندوو بوونـەوەیان بۆبکەن. ﴿[١٤] إذ أرسلنا إلیهم اثنین فکذبوهما﴾ ئەو دەمە ئێمە دووکەسمان نـاردە لایـان و، ئـەوان بـەدرۆیان خستنەوە وباوەڕیـان پێنەکردن و﴿فعززنا بثالث﴾ ئێمەش پێغەمبەری سێیەممان ناردەلایان بۆ یارمەتی دوانەکەی پێش ﴿فقالوا إنا إلیکم مرسلون﴾ جـا هـەموویان پێکـەوە چوون و وتیـان: بێگومـان ئێمـە نێرراوو پەیامبـەری خـواین بـۆلای ئێوە ، تـا ڕێنموونیتان بکەین ﴿[١٥] قالوا ما أنتم إلا بشر مثلنا﴾ کەچی لەوەڵامدا وتیان: ئێوەش مەگەر هەر مرۆڤ نین وەکو ئێمـە؟ ئیتر ئـەم قسانەتان لەچییە؟! ﴿وما أنزل الرحمن من شئ﴾ خـوای بەخشـندە لـەو بـارەوە هیچ نیگایـەکی نەناردووە ﴿إن أنتم إلا تکذبون﴾ ئێوە هەر درۆدەکەن وڕاست نیە کە دەڵێن نیگامان بۆکراوە لەلایەن خواوە ﴿[١٦] قالوا ربنا یعلم إنا إلیکم لمرسلون﴾ پەیامبەرەکان وەڵامیان دانەوەو وتیان: پەروەردگاری ئێمە خۆی ئەزانێ کە بەڕاستیی

ئێمە بۆلای ئێوە نێرراوین ﴿١٧ وما علينا إلا البلاغ المبين﴾ هەر ئەوەندەشمان لەسەرە کە پەیامە ئاشکراکەی ئەو بەئێوە رابگەیەنین، ئیتر بڕوا دێنن یان نە.. کەیفی خۆتانە. ﴿١٨ قالوا إنا تطيرنا بكم﴾ جا گوندنشینەکان کاتێ پەکیانکەوت وقسەیان نەما وتیان: ئێمە پێوقەدەمی ئێوە بەنەگبەت دەزانین ﴿لئن لم تنتهوا﴾ ئەوەی راستیی بێ ئەگەر کۆتایی بەم قسانەش نەهێنن ﴿لنرجمنكم﴾ دڵنیابن بەردە بارانتان ئەکەین ﴿وليمسنكم منا عذاب اليم﴾ و سزایەکی سەخت و دەردناکتان دەدەین ﴿١٩ قالوا طائركم معكم﴾ پەیامبەرەکان وتیان نەخێر ئێمە شووم و نەگبەت نین، بەڵکو شوم ونەگبەتی لەخۆتانەوەیە ﴿ائن ذكرتم﴾ ئاخۆ ئێوە ئامۆژگاریش بکرێن بۆ رێی بەختیاریی هەروا دەکەن!!؟ ﴿بل انتم قوم مسرفون﴾ نەخێر، وانیە وەك ئێوە پێتان وایە، بەڵکو ئێوە کۆمەڵ و گەلێکی زیادەرەوو لەسنوور دەرچوون ﴿٢٠ وجاء من اقصى المدينة رجل يسعى﴾ و پیاوێك لەوسەری شارەوە بەهەڵە داوان بۆلای خەڵکەکە هات، دوای ئەوەی بیستی کە دانیشتوانی شارەکە نیازیان خراپە لەگەڵ پەیامبەرەکاندا، (ئیبن عەبباس) دەڵێ: ئەو پیاوە پیاوێکی صالح وئاکارچاك و ناوی (حەبیب)ی (نەجار) بوو، جا پاش ئەوەی کە پەندو ئامۆژگاریەکی زۆری کردن شەهیدیان کرد! ﴿قال يا قوم اتبعوا المرسلين﴾ وتی: ئەی هۆزەکەم! بکەونە دوای ئەو پەیامبەرانە بۆلای ئێوە رەوانە کراون. ﴿٢١ اتبعوا من لا يسألكم اجرا﴾ پەیڕەوی ئەوانە بکەن کە، تەنانەت کەمێ کرێیشیان لێناوێن بۆ راگەیاندنی بەرنامەکەی خوا ﴿وهم مهتدون﴾ خۆیشیان شارەزاو رێنموونی کراون ، بۆرێی راست ﴿٢٢ وما لي لا أعبد الذي فطرني﴾ بۆ دەبێ من زاتێکیوا نەپەرستم کە دروستی کردوم ﴿واليه ترجعون﴾ دەرەنجامیش هەمووتان هەر بۆلای ئەو دەهێنرێنەوە ﴿٢٣ أاتخذ من دونه آلهة﴾ ئایا دەبێ بێجگە لەوخوایە چەندخوایەکی تر بۆ خۆم هەڵبژێرم و بیانپەرستم؟! ﴿إن يردن الرحمن بضر لا تغن عني شفاعتهم شيئا ولا ينقذون﴾ ئەگەر خوای بەبەزەیی بیەوێ زیانێکم تووش بکات، تکاو لاڵەی ئەوان کەمترین سوودم پێناگەیەنن و،ناتوانن لەسزای ئەورزگارم بکەن، چونکە هیچیان بەدەست نییە ﴿٢٤ إني إذا لفي ضلال مبين﴾ جا ئەگەر لەباتی ئەوخوایە هەر پەرستراوێکی تر بپەرستم، بەراستی ئەو حەلە من لەگومرایی یەکی ئاشکرادام ﴿٢٥ إني آمنت بربكم فاسمعون﴾ بەڕاستیی من بەپەروەردگاری ئێوە بڕوام هێنا، دەسا ئێوە ببیسن وئامۆژگارییەکەم وەرگرن ﴿٢٦ قيل ادخل الجنة﴾ جا دوای ئەوە کەپەلاماریان داو کوشتیان وبەرەولای خوا بەشەهیدی گەڕایەوە، پێی وترا: دەسا بچۆرە بەهەشتەوە لەپاداشی بانگەوازو بڕواکەتدا ﴿قال ياليت قومي يعلمون﴾ ئینجا پاش ئەوە چووە بەهەشتەوەو رەزامەندی خواو ئەو هەموو نازو نیعمەتەی دیت بۆی ئامادە کراوە، وتی: خۆزگایە هۆزەکەشم بییانزانیبا ﴿٢٧ بما غفرلي ربي وجعلني من المكرمين﴾ بەلێبوردنی پەروەردگارم بۆم و بە گێڕانم لەناو رێز گیراواندا، تا ئەوانیش باوەڕیان هێناباوکردەوەی باشیانکردبا.

کۆتایی جزمی بیست و دووەم

ولله الحمد و المنة.

*** *** ***

* ﴿٢٨ وما انزلنا على قومه من بعده من جند من السماء﴾ وپاش کوشتنی ئەو پیاوە موسڵمانە هیچ لەشکرێکمان نەنارده سەرهۆزەکەی لە ئاسمانەوە بۆ لەناو بردنیان،چونکە شایستەی ئەوە نەبوون تا لەشکرکەشییان بۆبکەین وپێویستیشی نەدەکرد ﴿وما كنا منزلين﴾ خۆ بەر لەمەش بۆ هیچ گەلێکمان نەناردووە، واتە: سوننەتمان نەبووە لەشکر بنێرین بۆ لەناو بردنی گەلانی یاخیی وملهووڕی وا، بەڵکو بەسزاو ئازار تیامان

بردوون, وەکو دەفەرموێ: ﴿[٢٩] إن كانت إلا صيحة واحدة فإذا هم خامدون﴾ تەنها هەریەك نەعرەتەو دەنگێك بوو,واتە: بە تەنهاجوبریل هات و قیڕاندی بەسەریاندا, لەناکا ئەوانیش هەموو لەجێی خۆیاندا مردن.

راڤەکەرانی قورئان دەڵێن: خوا جوبریلی ناردودەرگای شارەکەی (ئەنتاکیە) ی لیگرتن و بانگێکی بە سامی بەسەرا دان، ئیتر ئەوسا تاکە کەسێکیان لێ دەرنەچوو، جێی باسە ئەوهۆزو گەلە تیاچووە خەڵکی(ئەنتاکیە)ی شام بوون کە ئێستا سەر بە (تورکیا)یە ,هەرچەندە (ئیبن کەسیر) چەند تێبینیەکی لەبارەی دیاریکردنی ئەو شارەوە هەیە!

مەخابن بۆ بەندە درۆزنەکان! :

سُورَةُ يسٓ — الجزء الثالث والعشرون

وَمَآ أَنزَلۡنَا عَلَىٰ قَوۡمِهِۦ مِنۢ بَعۡدِهِۦ مِن جُندٖ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنزِلِينَ (٢٨) إِن كَانَتۡ إِلَّا صَيۡحَةٗ وَٰحِدَةٗ فَإِذَا هُمۡ خَٰمِدُونَ (٢٩) يَٰحَسۡرَةً عَلَى ٱلۡعِبَادِۚ مَا يَأۡتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ (٣٠) أَلَمۡ يَرَوۡاْ كَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّنَ ٱلۡقُرُونِ أَنَّهُمۡ إِلَيۡهِمۡ لَا يَرۡجِعُونَ (٣١) وَإِن كُلّٞ لَّمَّا جَمِيعٞ لَّدَيۡنَا مُحۡضَرُونَ (٣٢) وَءَايَةٞ لَّهُمُ ٱلۡأَرۡضُ ٱلۡمَيۡتَةُ أَحۡيَيۡنَٰهَا وَأَخۡرَجۡنَا مِنۡهَا حَبّٗا فَمِنۡهُ يَأۡكُلُونَ (٣٣) وَجَعَلۡنَا فِيهَا جَنَّٰتٖ مِّن نَّخِيلٖ وَأَعۡنَٰبٖ وَفَجَّرۡنَا فِيهَا مِنَ ٱلۡعُيُونِ (٣٤) لِيَأۡكُلُواْ مِن ثَمَرِهِۦ وَمَا عَمِلَتۡهُ أَيۡدِيهِمۡۚ أَفَلَا يَشۡكُرُونَ (٣٥) سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡأَزۡوَٰجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلۡأَرۡضُ وَمِنۡ أَنفُسِهِمۡ وَمِمَّا لَا يَعۡلَمُونَ (٣٦) وَءَايَةٞ لَّهُمُ ٱلَّيۡلُ نَسۡلَخُ مِنۡهُ ٱلنَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظۡلِمُونَ (٣٧) وَٱلشَّمۡسُ تَجۡرِي لِمُسۡتَقَرّٖ لَّهَاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ (٣٨) وَٱلۡقَمَرَ قَدَّرۡنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَٱلۡعُرۡجُونِ ٱلۡقَدِيمِ (٣٩) لَا ٱلشَّمۡسُ يَنۢبَغِي لَهَآ أَن تُدۡرِكَ ٱلۡقَمَرَ وَلَا ٱلَّيۡلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِۚ وَكُلّٞ فِي فَلَكٖ يَسۡبَحُونَ (٤٠)

٤٤٢ — وَءَايَةٞ لَّهُمۡ

﴿[٣٠] يا حسرة على العباد﴾ مەخابن، بۆ ئەوبەندانە(واتە:بۆ خەڵکەکەی ئەنتاکیە) کە پەیامبەرەکانیان بەدرۆزن زانی وئیمانیان نەهێنا، وەك ئەفەرموێ: ﴿ما يأتيهم من رسول إلا كانوا به يستهزئون﴾ هەر پەیامبەرێکیان بۆ نەدەهات, مەگەر گاڵتەیان پێدەکرد, ئێمەش لەناومان دەبردن ﴿[٣١] ألم يروا كما أهلكنا قبلهم من القرون﴾ ئایا قورەیش نەیانبینی کە خەڵکێکی زۆرمان لەگەلانی پێش ئەوان, قڕکردو لەناو برد, دەسا بۆعیبرەت وەرناگرن؟ ﴿أنهم إليهم لا يرجعون﴾ کەجارێکی‌تر هەرگیز ناگەڕێنەوەلایان ﴿[٣٢] وإن كل لما جميع لدينا محضرون﴾ وە بەڕاستیی هەمووشیان لەرۆژی قیامەتدا بۆ پاداش وتۆڵە لای خۆمان ئامادە ئەکرێن, ئایەتی (وإن كلا لما ليوفينهم ربك أعمالهم..)١١١/١١. پشتگیری ئەوەدەکات.

ئەم جیهانە بێ (صانیع) نابێ:

﴿[٣٣] وآية لهم الأرض الميتة أحييناها﴾ وەنیشانەیەك بۆیان لەسەر زیندوو بوونەوە, زەوی مردووە, زیندوومان کردۆتەوە بەباران ﴿وأخرجنا منها حبا فمنه يأكلون﴾ ودانەوێڵەیەکمان لێ دەرهێناوە لێی ئەخۆن و پێیدەژین ﴿[٣٤] وجعلنا فيها جنات من نخيل وأعناب﴾ وهەرلەو زەوییە مردووەدا, چەندین باخەخورماو، باخە ترێمان بەدیهێنا. خورماو ترێ دوو نیعمەتی خوان و بەخواردن ئەدرێنە قەڵەم, زانایان لەبارەیانەوە ئەڵێن: لەم دووجۆرە میوەیەدا چەند ڤیتامین -کە لەش و تەنی مرۆڤ پێویستیان پێیەتی- هەیە، ئەمە لە لایەکەوە، لەلایەکی تریشەوە ئەتوانین بڵێین لە تەواوی ساڵدا، یا بەتەڕو تازەو فەریکەیی، یان بە وشککراوەیی, بەئاسانی دەستدەکەون. ﴿وفجرنا فيها من العيون﴾ وە کانیاوێکی زۆرمان لێهەڵقوڵاند ﴿[٣٥] ليأكلوا من ثمره وما عملته أيديهم﴾ تا لەمیوەی ئەوخوایە بخۆن، کە دەستەکانی ئەوان پەیدای نەکردووە. (ئیبن عەباس) و (قەتادە) دەڵێن: بیژەی (ما) لەم ئایەتەدا بۆ (نەفیە), بۆیە ئێمەش بە (نەفی) مانامانکرد ﴿أفلا يشكرون﴾ دەئایا سوپاسگوزاریی ناکەن؟ ﴿[٣٦] سبحان الذى خلق الأزواج كلها﴾ پاك وخاوێنە ئەو خوایە کە لە هەموو شتێك- مرۆڤ، گوڵ وگیا، ئەتۆم و زەڕات - جووت ونێرو مێی دروستکرد. ﴿مما تنبت الأرض﴾ لەوەی زەویی ئەیڕوێنێ

﴿ومن انفسهم ومما لا يعلمون﴾ و له نەفسیخۆشیان، ولەو شتانەیش کە ئەوان نایزانن. بەڵێ.. لەم بوونەوەرەدا چەندان شتیتر هەیە کە تائێستاش مرۆڤ نایاندەزانێ.

شەو و رۆژ، خۆرو هەیڤ، نیشانەی بوون و تاك و تەنیایی خوان:

﴿[٣٧] وآية لهم الليل نسلخ منه النهار﴾ شەویش نیشانەوبەڵگەیەکی ترە بۆیان کە ئێمە رووناکی خۆرو رۆژی لێ دەردەکێشین ﴿فإذا هم مظلمون﴾ جا لەناکاو شەو دێ ودەڕۆنە تاریکییەوە ﴿[٣٨] والشمس تجری لمستقر لها﴾ و بەڵگەیەکیتر بۆیان خۆرە، کە بەردەوام دێت ودەچێ، تاکاتی دیاریکراوی خۆی بۆ راوەستان و لەکارکەوتن چێ دەبینی بەرەو بنەوخولگەی خۆی هەر لەگەڕدایە تا ئەوکاتە بۆی دیاریی کراوە ﴿ذلك تقدير العزيز العليم﴾ ئەوهاتو چۆوگەڕانە بەوشێوە وردە، خەملاندنی خوای بەدەسەلاتی زانایە ﴿[٣٩] والقمر قدرناه منازل﴾ وە گەڕانی مانگیشمان خەملاند – کە ئەمیش بەڵگەیەکە بۆدەسەلات وتوانایی خۆمان – بە بیست و هەشت مەنزلْ وئاسۆ، تاهەموو شەوێك دابەزێتە جێگایەکیانەوە. پاشان دووشەو، یان شەوێك پەنائەگرێ ﴿حتى عاد كالعرجون القديم﴾ تا وەك پەلیکۆنی باریکی وشکی زەرد بووی کەوانەیی داری خورمای لێ دێت ﴿[٤٠] لا الشمس ينبغي لها أن تدرك القمر﴾ نە بۆ خۆر دەکرێ بگاتە مانگ، تا هەردوو پێکەوە کۆببنەوە و، نوورو رووناکیمانگ هەڵگرێ و، تا قیامەت هەر رۆژ بێت ﴿ولا الليل سابق النهار﴾ نە شەویش پێشی رۆژ دەکەوێ کە ئیتر تاکاتی کۆتایی دنیا، هەر شەووتاریك بێت. نەخێر، شتی وا ناشێ ونابێ، بەڵکو خوا هەردووکیانی بەجۆرێ دروستکرد، کە کاری یەکتر تێك نەدەن ﴿وكل فی فلك يسبحون﴾ هیچیشیان ناچنە خولگەی ئەویتریان، بەڵکو هەریەکەیان لەخولگەی خۆیا دەسووڕێتەوە، وەك مەلەوان دێن ودەڕۆن. بەڵێ خۆر لەخولگەی سووڕانەوەی خۆیدا بۆماوەی یەکساڵ، ئەوسا (١٢) بوورجەکانی خۆی دەبڕێ، لەکاتێکدا هەیڤی بەیەك مانگ مەسیرەکەی خۆی دەبڕێ، دیارە بەپێی ئەم نەخشە خوایی یە، مانگ (١٢) ئەوەندەی خۆر – لە خولگەی خۆیدا تیژرەوترە، بۆیە ئەفەرمووێ: هەرگیز خۆرناگاتە مانگ تا بتوانێ مەسیرە کەی خۆی بە یەك مانگ ئەنجام بدات. بۆئەم بیژەی (لمستقر لها)یە دوو تەفسیرهەیە، یەکێکیان دەڵێ: مەبەست ئەوەیە: لەجێ و قەرارگەی خۆیدا کە لەژێر (عەرش)دایە و بەرووی زەوییدا هەردەم دێت و دەڕوا سوژدە دەباو داوای مۆڵەتی هەڵهاتن وگەڕانەوە دەکا بۆ جارێکی دیکە، وەك لە فەرموودەیەکدا هاتووە: ((فإنها تذهب حتى تسجد تحت العرش)). فتح الباري:٤٠٢/٨. هەروا ئەم فەرموودەیەش: ((مستقرها تحت العرش)). فتح الباري:٤٠٢/٨. تەفسیری دووەمیشیان دەڵێ: مەبەست ئەوەیە کە خۆر تاهاتنی رۆژی قیامەت بەردەوام لەو خولگەی خۆیەدا هەر دەگەڕێ و ناوەستێ. تەفسیری یەکەم پێیدەڵێن (مستقری مەکانی)و، دووەمیش (مستقری زەمانیی)، خوای کارجوانیش چاکتر دەزانێ. تەفسیری (ئیبن کەسیر).

گەشتی گەمیی بەناو دەریادا نیشانەی خوایە:

﴿[٤١] وآية لهم أنا حملنا ذريتهم فی الفلك المشحون﴾، نیشانەیەکی توانایی خۆمانە بۆیان کە: ئێمە وەچەو نەوەکانی ئەوانمان لەناو کەشتی پڕدا بەناو دەریادا بەوهەموو شتوومەکەوە هەڵگرتووە، ئەهاتن ودەچون و نەشمان ئەهێشت نقوم بن. ﴿[٤٢] وخلقنا لهم من مثله ما يركبون﴾ ولە وێنەی کەشتییدا ، ئەوی بە کەڵکی سواری بێت ، بۆمان دروستکردن ﴿[٤٣] وإن نشأ نغرقهم فلا صريخ لهم﴾ خۆ ئەگەر بمانەوێ لە بنی دەریادا نقومیان بکەین، نقومیان ئەکەین، جا ئەوکاتە هیچ فریاد رەسێکیان بۆنابێ ﴿ولا هم ينقذون﴾ و رزگاریش ناکرێن ﴿[٤٤] إلا رحمة منا ومتاعا إلى حين﴾ مەگەر هەر رەحمەت ومیهرەبانی خۆمان فریایان کەوێ ، تا ئەوکاتە دیاریکراوە بۆ ژیان، مۆڵەتیان

بدەین و بەهرەمەند بین , ئەگینا کەسێك ناتوانێ رزگار یان بکاو بیانژیەنێ ﴿٤٥ وإذا قیل لهم اتقوا ما بین أیدیکم وما خلفکم﴾ کاتێکیش پێیان بگوترێ: لەو سزایەی پێشتان,واتە: ئەوسزایەی ئوممەتەکانی پێشی پێ سزا دران, وەلەو سزایەی دواوەتـان (سـزای ئـاخیرەت) خـۆ پـارێزن ﴿لعلکم ترحمـون﴾ بـەڵکو رەحمتـان پـێ بکرێـت , دەبینـی روو وەردەگێرن و قبووڵیان نیە!.

موشریکان سەرلێشێواوو گومڕان:

﴿٤٦ وما تأتیهم من آیة من آیات ربهم﴾ هەرئایـەتێ بێت بۆ هاوبەشدانەرەکان , لە ئایەتەکانی پـەروەردگاریان ﴿إلا کـانوا عنهـا معرضـین﴾ هـەر رووی لێ وەردەگێرن ﴿٤٧ وإذا قیـل لهـم أنفقـوا ممـا رزقکـم الله﴾ وکـاتێکیش پێیـان بگـوترێ: لـەو رزق ورۆزیـەی خـوا پێیـداون, ببەخشن لـەرێی خواداو بیدەن بەهەژارەکان ﴿قال الـذین کفـروا للـذین آمنـوا﴾ کافرو بێ باوەڕەکان بەخاوەن بڕواکانیان دەوت: ﴿أنطعم من لو یشاء الله أطعمه﴾ ئاخۆ ئێمە نان وخۆراك بەکەسێك بدەین کـە ئەگـەر خـوا ویسـتبای خـۆی خواردنیدەدانێ؟واتـە: کەسێك هەژار کەوتبێ , مافی بەسەر ئێمەوە نییە, دەبێ خوا خـۆی بیژییـەنێ! ﴿إن أنـتم إلا فـی ضـلال مـبین﴾ نـا, ئێـوە هەرلەگومڕاییـەکی ئاشـکرادان کـە بەئێمـە ئـەڵێن خـۆراك بەهەژاران بدەن.

بەلای موشریکەوە زیندووبوونەوە دوورە:

﴿٤٨ ویقولـون متـی هـذا الوعـد إن کنـتم صـادقین﴾ و بەگاڵتەشـەوە ئـەڵێن: دە ئەگـەر ئێـوە راسـت دەکـەن, ئـەو هەڕەشەو گوڕەشەو بەڵێنەیە بۆ زیندووبوونـەوەو سزاو تۆڵە کەیدێ؟ دیارە بڕوایان بەزیندوو بوونەوەو سزاوتۆڵە نیە ﴿٤٩ مـا ینظـرون إلا صـیحة واحـدة تأخـذهم﴾ مەگـەر هەرچاوەڕوانی یەك نەعرەتەوشریخەیەك بن، لەناکاو پەیدا ببێ و لەناویانبەرێ ﴿وهم یخصمون﴾ ئەوانیش لەوکاتەدا

— سەبارەت بە درۆو راستی زیندوو بوونەوە— سەرگەرمیی مشت ومڕیی نـاو خۆیـانن ﴿٥٠ فلا یستطیعون توصیة ولا إلی أهلهم یرجعون﴾ ئەو شریخەونەعرەتەیە ئەوندە بەپەلـە دەرگایـان پێدەگرێ، ئیتر نـە ئـەتوانن وەصیەتێك بکەن, نەئەشتوانن بگەڕێنەوە ناو خانەوادەی خۆیان و,هیچ چارەسەرێکیشیان نیە.

نەخشەی زیندووبوونەوە:

﴿٥١ ونفخ فی الصـور فإذاهم مـن الأجداث إلی ربهم ینسلون﴾ خەڵکی بەنەفخەی یەکەم هەمووئەمرێن وپاشان بۆجاری سێیەم فوو بە شەیپوردا ئەکرێت ,ئەوسا کتوپڕ بەپەلـە لـە گۆڕەکانیـان هەموودێنـەدەرێ و دەبرێن بـۆلای دادگای پەروەردگاریان بۆ پاداش و تۆڵە ﴿٥٢ قالوا یا ویلنا من بعثنا من مرقدنا﴾ هەرکە زیندووشکرانەوە بە سەر سوڕمانێکەوە ئەڵێن:تیاچوونی خۆمان! کێ لەگۆڕو خەوگاکەماندا زیندووی کردینەوەو هەڵیساندین؟! ﴿هذا ما وعد

الجزء الثالث والعشرون — سورة يس

وَءَايَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي ٱلْفُلْكِ ٱلْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُم مِّن مِّثْلِهِۦ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَٰعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّقُوا۟ مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ ءَايَةٍ مِّنْ ءَايَٰتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا۟ عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا۟ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ قَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ أَطْعَمَهُۥٓ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَآ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ ٱلْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا۟ يَٰوَيْلَنَا مَنۢ بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۜ هَٰذَا مَا وَعَدَ ٱلرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَٱلْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

٤٤٣

﴿الرحمن وصدق المرسلون﴾ دیارەئەمە ئەو بەڵێنەیە کە خوایبەخشندە پێمانی دابوو لە سەر زمانی پێغەمبەرەکانەوە، پێغەمبەرەکانیش راستیان وت. ﴿٥٣ إن كانت إلا صيحة واحدة﴾ ئەو نەفخەی زیندوو کردنەوەش، ئەنجامی یەك نەعرەتە و یەك دەنگی گەورەبوو ﴿فإذا هم جميع لدينا محضرون﴾ ئەوسا هەموویان بەزوویی لای ئێمە ئامادەکراون بۆ لێکۆڵینەوەو حیساب ﴿٥٤ فاليوم لا تظلم نفس شيئا﴾ ئینجا لەو رۆژەدا تۆز قاڵەیەك ستەم لە هیچ کەسێ ناکرێ ﴿ولا تجزون إلا ماكنتم تعملون﴾ پاداش وتۆڵەی ئەوە نەبێ کردووتانە, پاداش نادرێنەوە.

بەهەشتیەکان لە عەیش و نۆشدان:

﴿٥٥ إن أصحاب الجنة اليوم فى شغل فاكهون﴾ بەڕاستیی بەهەشتیەکان لەم رۆژەدا بەنیعمەتی خواوە سەر گەرم وشادن ﴿٥٦ هم وأزواجهم فى ظلال على الأرائك متكئون﴾ خۆیان و هاوسەرەکانیان, لەسێبەرێکی چڕو پڕداو لەسەر چەند تەختێکی رازاوەدا پاڵیان داوەتەوە ﴿٥٧ لهم فيها فاكهة﴾ لەوێش هەموو جۆرە میوەیەکیان بۆهەیە ﴿ولهم مايدعون﴾ وداوای هەرشتێکیش بکەن ئامادەیە بۆیان ﴿٥٨ سلام قولا من رب رحيم﴾ سەلام ودرودێکیشیان بەقسە پێدەگات لەلایەن خوای بە رحمەوە,وەك ئایەتی (تحيتهم يوم يلقونه سلام..)٣٣/٤٤. دووپاتی ئەوە دەکاتەوە.

رۆژی سەلاَ تاوانباران جیا دەکرێنەوە:

ئینجا رووئەکرێتە تاوانباران و پێیان ئەوترێ: ﴿٥٩ وامتازوا اليوم أيها المجرمون﴾ ئەی تاوانباران! دەسا ئەمڕۆ جیاببنەوە لە ئیماندارەکان. ئینجا بۆئەوەی زیاتر تووشی ئێش وئازار ببن, لەلایەن خواوە پێیان ئەوترێ: ﴿الم أعهد إليكم يا بنى آدم﴾ ئەی نەوەکانی ئادەم! ئاخرمن پێشتر وەسیەتم بۆ نەکردن ﴿أن لا تعبدوا الشيطان إنه لكم عدو مبين﴾ کە شەیتان نەپەرستن, چونکە ئەو بۆئێوە دوژمنێکی ئاشکرایە؟ ﴿٦١ وأن اعبدونى هذا صراط مستقيم﴾ ئەیفەرمانم پێنەکردن کە تەنها من بپەرستن وپەیڕەویی لەمن بکەن، ئائەمەیە(واتە:پەرستنم بەتەنیا) رێ راستەکە ﴿٦٢ ولقد أضل منكم جبلا كثيرا﴾ بێگومان شەیتان خەڵکێکی زۆری گومڕا کرد لێتان ﴿افلم تكونوا تعقلون﴾ دەئایا تێناگەن و ژیرنابن؟ ﴿٦٣ هذه جهنم التى كنتم توعدون﴾ ئائەمە هەرئەو دۆزەخەیە کەلەدونیادا بەڵێنتان پێدرابوو, بڕواتان نەکرد ﴿٦٤ إصلوها اليوم بما كنتم تكفرون﴾ دەفەرموون بەهۆی بێباوەڕییتانەوە ئەمڕۆ بچنە ناوی.

سُورَةُ يسٓ — الجُزْءُ الثَّالِثُ وَالعِشْرُونَ

إِنَّ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ ٱلْيَوْمَ فِى شُغُلٍ فَٰكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَأَزْوَٰجُهُمْ فِى ظِلَٰلٍ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَٰكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَٰمٌ قَوْلًا مِّن رَّبٍّ رَّحِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَٱمْتَٰزُوا۟ ٱلْيَوْمَ أَيُّهَا ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ ۞ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا۟ ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ ٱعْبُدُونِى ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا ۖ أَفَلَمْ تَكُونُوا۟ تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَٰذِهِۦ جَهَنَّمُ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ ٱصْلَوْهَا ٱلْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ ٱلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰٓ أَعْيُنِهِمْ فَٱسْتَبَقُوا۟ ٱلصِّرَٰطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنَٰهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَن نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى ٱلْخَلْقِ ۖ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنَٰهُ ٱلشِّعْرَ وَمَا يَنۢبَغِى لَهُۥٓ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْءَانٌ مُّبِينٌ ﴿٦٩﴾ لِّيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ ٱلْقَوْلُ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧٠﴾

٤٤٤ — أَوَلَمْ يَرَوْا۟

رۆژی قیامەت مۆر لەدەمی خوانەناسان دەدرێت:

﴿٦٥ اليوم نختم على أفواههم﴾ ئەمڕۆ (رۆژی قیامەت) مۆر دەنێن بە سەردەمیاندا و ناتوانن بەزمان هیچ قسەیەك بکەن ﴿وتكلمنا أيديهم﴾ دەستەکانیشیان قسەمان لەگەڵ ئەکەن ﴿وتشهد أرجلهم بما كانوا يكسبون﴾

پێیەکانیشیان شایەتی دەدەن بەوەی کردوویانە. ئیمامی (موسلیم) لە (ئەنەس)ەوە ئەڵێ: (كنا عند رسول الله ﷺ فضحك فقال: ((هل تدرون مم أضحك؟)) قال: قلنا الله ورسوله أعلم. ((قال: من مخاطبة العبد ربه، يقول: يارب، ألم تجرني من الظلم؟ قال: يقول بلى. قال: فيقول، فإني لا أجيز على نفسي إلا شاهدا مني، قال: فيقول: كفى بنفسك اليوم عليك شهيدا، وبالكرام الكاتبين شهودا، قال فيختم على فيه فيقال: لأركانه، انطقي، قال: فتنطق بأعمالهن، قال ثم يخلي بينه وبين الكلام فيقول بعدا لكن وسحقا، فعنكن كنت أناضل)) في الزهد والرقائق (٢٩٦٩) حديث رقم (١٧). ئێمە کاتێ لای پێغەمبەر بووین ﷺ خۆ بەخۆ پێکەنی، فەرمووی: دەزانن لەچی پێدەکەنم؟! وتمان خواو پێغەمبەری ئەو باشتر ئەزانن. فەرمووی: لە موجادەلەی بەندە پێدەکەنم لەگەڵ پەروەردگاریدا, دەڵێ: ئەی پەروەردگاری من! ئایا لە زوڵم وستەم پەنام نادەی؟ خوا ئەفەرمووێ: بەڵێ، (بەندەکەش) ئەڵێ: ئەوجا شایەتێ لەخۆم نەبێت قبووڵم نیە, خواش دەفەرموێ: باهەرخۆ توو فریشتە تۆمارکەرەکانت شایەد بن، ئەوسا مۆر لەدەمی دەدرێ، پاشان بە ئەندامەکانی تری دەڵێ: ئێوەش قسە بکەن، ئەوانیش هەرشتێکیان کردبێ -وەك خۆی- دەیگێڕنەوە، پاشان ئەڵێ: هەردوور بن لەرەحمەتی خوا، دەك بمرن، خۆ من لەبەر ئێوە بەرگریم دەکردو تێدەکۆشام.

﴿[٦٦] ولو نشاء لطمسنا على أعينهم﴾ خۆئەگەر بمانەوێ نەبینن ،ئاسەواری چاوەکانیشیانمان نەدەهێشت تارێنوێن بن ﴿فاستبقوا الصراط﴾ ئینجا بەرەو ڕێگاکە پێشبڕکێیان کرد وەك جاران ﴿فأنى يبصرون﴾ جاچۆن دەبینن ئێمە کوێرمان کردبن؟! ﴿[٦٧] ولو نشاء لمسخناهم على مكانتهم﴾ ئەگەر مەیلیش بکەین لەجێی خۆیاندا (مەسخ)مان دەکردنەوە, واتە: شکڵ و بیچمان ئەگۆڕین و جموجوڵمان ایٚئەبرین و وەك بەردوجیماداتمان ایٚدەکردن ﴿فما استطاعوا مضيا ولا يرجعون﴾ جا ئیتر نەیانتوانیبا نەبڕۆنە پێشێ، نەبگەڕێنە دواوە. ﴿[٦٨] ومن نعمره ننكسه في الخلق﴾ هەرکەسییش تەمەنی درێژ بکەین، دەرەنجام ژێرو ژووری دەکەین لەلاشەوجەستەو بیرو هۆشیدا , واتە: دەیگێرینەوە بۆ قۆناغی منداڵیی ولاوازی و,هیچ توانایەکی نامێنێ، وەك ئەفەرمووێ: (الله الذي خلقكم من ضعف ثم جعل من بعد ضعف قوة ثم جعل من بعد قوة ضعفا وشيبة يخلق ما يشاء وهو العليم القدير)٣٠/٥٤. یان دەفەرموێ: (ومنكم من يرد إلى أرذل العمر..)٢٢/٥. ﴿أفلا يعقلون﴾ دەئایا ئەوان تێناگەن و ژیرییان ناخەنە کارکە کەسێك بتوانێ کاری ئاوا بکات، ئەی چۆن ناتوانێ زیندووتان بکاتەوە؟!

پێغەمبەر ﷺ شاعیر نەبووە:

بێ بڕواکان ئەیانوت: ئەوی (موحەممەد)ئەیڵێ شیعرو هۆنراوەیە! خوایش ئەفەرموێ: ﴿[٦٩] وما علمناه الشعر وما ينبغي له﴾ ئێمە هەرگیز شیعرو هۆنراوەمان فێری موحەممەد نەکردووە و، هۆنراوە وتنیش شیاوی ئەو نیە، مێژوو و (سیرە) هەردوو لەوەدا یەکدەنگن کە پێغەمبەر ﷺ شیعری نەوتووەو نەیشیزانیوە، ئەوەیش لەرۆژی (خەندەق)دا وتوویەتی لەسەر کێشی شیعرەکانی (عەبدوڵلای کوڕی رەواحە):

لا هم لولا أنت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا...

ئەوەش لەرۆژی (حونەین)دا وتوویەتی:

أنا النبي لا كذب أنا بن عبد المطلب

ئەوەش ئەو رۆژە لە (غار) و (ئەشکەوتەکە)دا وتی:

هل أنت إلا إصبع دميت و في سبيل الله مالقيت

ئەمانە هیچکامێکیان بەنیازو مەبەستی شیعرەوە نەیگوتووە، هەر بۆیەش دەفەرمووێ: ((لأن یمتلئ جوف أحدکم قیحا خیر له من أن یمتلئ شعرا)) سوێند بەخوا دڵ ودەروونی هەرکامێکتان پڕببێ لە کیم وزوخاو، لەوەباشترە بۆی پڕی بکا لەشیعرو هۆنراوە. پێشەوا ئەحمەد. (ئیبن کەسیر) دەڵێ: (وإسناده علی شرط الشیخین ولم یخرجاه). ﴿إن هو إلا ذکر وقرآن مبین﴾ ئەوەیش کە ئەو دەیڵێ هەر پەندوئامۆژگاریی و، قورئانێکی روون وئاشکرایە , نەك شیعر ﴿[٧٠] لینذر من کان حیا﴾ تا ئەوکەسەی کە دڵ زیندووو بڕوادارە بترسێنێ ﴿ویحق القول علی الکافرین﴾ و بەڵێنی هاتنی سزای خواش بۆ بێبڕوایان بەجێ بگا، واتە: بیانووی هیچ کەسێك نەمێنێ ئەگەر لایداو سزا درا. جا هەرئەو مەبەستەش لە سوورەتی (٨٠/٢٧)، لەسوورەتی (٢٢/٣٥)دا هاتووە.

پاتاڵ و وڵسات نیعمەتن و، نیشانەی خوان:

﴿[٧١] او لم یروا انا خلقنا لهم مما عملت أیدینا انعاما﴾ ئایا نەیزانیوە کە ئێمە وشترو مەڕو بزن و گامان بۆ دروست کردوون ﴿فهم لها مالکون﴾ ئنجا بۆ خۆیان بوونە خاوەنیان ﴿[٧٢] وذللناها لهم﴾ وا بۆشمان ڕام و ژێردەستە کردون ﴿فمنها رکوبهم ومنها یأکلون﴾ لەناویاندایە بۆ سوارییان و، تیایاندایە دەیخۆن ﴿[٧٣] ولهم فیها منافع ومشارب﴾ وەچەندین قازانج و سوودیان تێدایە بۆیان، هەر لەخوریی وکورك و موو و پێست و ئێسك و شیرەکەیان ﴿افلا یشکرون﴾ دەسا ئیتر سوپاسگوزاری خودای بەخشندەو دلۆڤان ناکەن لەسەر گشت ئەو نیعمەتانەی؟!﴿[٧٤] واتخذوا من دون الله آلهة لعلهم ینصرون﴾ کەچی لە جیاتی شوکرانە بژێری بۆ خوا, چەند خواو پەرستراوێکیان بۆ خۆیان گرت! بەوئومێدەوە بەهانایانەوە بێن ویارمەتی بدرێن ﴿[٧٥] لا یستطیعون نصرهم وهم لهم جند محضرون﴾ خۆ لەراستیدا ئەوخوانە ناتوانن یارمەتی پەرستیارەکانیان بدەن، ئەگەرچی ئەمان(بتپەرستەکان) سوپاو سەربازی ئامادەن لەبەر دەستیاندا و, سەرجەم هەمووشیان لەناو ئاگری دۆزەخدا ئامادە دەکرێن. ئینجا دڵنەوایی پەیامبەر ﷺ ئەکا و ئەفەرمووێ:﴿[٧٦] فلا یحزنك قولهم﴾ ئەو قسەو وتانەیان پێت ئەڵێن:وەك جادوبازە، شاعیرە،.. هتد, نابێ خەفەتبارت بکات ﴿إنا نعلم ما یسرون وما یعلنون﴾ چونکە ئەوان هەرچی لەدڵ بگرن وبیشارنەوەو هەرشتێکیش ئاشکرا بکەن, بێگومان ئێمە بەهەمووی ئەزانین.

أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّا خَلَقۡنَا لَهُم مِّمَّا عَمِلَتۡ أَيۡدِينَآ أَنۡعَٰمٗا فَهُمۡ لَهَا مَٰلِكُونَ (٧١) وَذَلَّلۡنَٰهَا لَهُمۡ فَمِنۡهَا رَكُوبُهُمۡ وَمِنۡهَا يَأۡكُلُونَ (٧٢) وَلَهُمۡ فِيهَا مَنَٰفِعُ وَمَشَارِبُۚ أَفَلَا يَشۡكُرُونَ (٧٣) وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ ءَالِهَةٗ لَّعَلَّهُمۡ يُنصَرُونَ (٧٤) لَا يَسۡتَطِيعُونَ نَصۡرَهُمۡ وَهُمۡ لَهُمۡ جُندٞ مُّحۡضَرُونَ (٧٥) فَلَا يَحۡزُنكَ قَوۡلُهُمۡۘ إِنَّا نَعۡلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعۡلِنُونَ (٧٦) أَوَلَمۡ يَرَ ٱلۡإِنسَٰنُ أَنَّا خَلَقۡنَٰهُ مِن نُّطۡفَةٖ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٞ مُّبِينٞ (٧٧) وَضَرَبَ لَنَا مَثَلٗا وَنَسِيَ خَلۡقَهُۥۖ قَالَ مَن يُحۡيِ ٱلۡعِظَٰمَ وَهِيَ رَمِيمٞ (٧٨) قُلۡ يُحۡيِيهَا ٱلَّذِيٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٖۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلۡقٍ عَلِيمٌ (٧٩) ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلشَّجَرِ ٱلۡأَخۡضَرِ نَارٗا فَإِذَآ أَنتُم مِّنۡهُ تُوقِدُونَ (٨٠) أَوَلَيۡسَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخۡلُقَ مِثۡلَهُمۚ بَلَىٰ وَهُوَ ٱلۡخَلَّٰقُ ٱلۡعَلِيمُ (٨١) إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ (٨٢) فَسُبۡحَٰنَ ٱلَّذِي بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيۡءٖ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ (٨٣)

سُورَةُ الصَّافَّاتِ

کافران حاشای ژینێکی تر دەکەن دوای مردن:

﴿[٧٧] أو لم یر الإنسان أنا خلقناه من نطفة﴾ ئایائەو مرۆیە کە ئینکاری تواناو دەسەڵاتیخوا دەکا لەسەر زیندو بوونەوە -بەتایبەت کوڕەکەی ئوبەی- نەیزانیوە کە ئێمە ئەومان لە تنۆکە ئاوێکی قێزەون دروستکردووە؟ ﴿فإذا هو خصیم مبین﴾ کەچی وائێستا -لەباتی سوپاسگوزاریی- دوژمنێکی ئاشکرایە و، نکوڵی زیندوو بوونەوە ئەکات!!.

سوورەتی (٤/١٦)ش کە دەفەرموێ: (خلق الإنسان من نطفة فإذا هو خصيم مبين) هەر لەسەر هەمان مانا جەخت دەکات. ﴿[٧٨] وضرب لنا مثلا ونسي خلقه﴾ مەسەل ونموونەیەکی بۆ هێناینەوە و، ئینکاری دەسەڵاتی ئێمەی کرد بۆ زیندووکردنەوەی ئادەمیزادو جن، وەدروستبوونی خۆی لەبیر کرد! ﴿[٧٩] قال من يحيي العظام وهي رميم﴾ چەند ئێسکێکی رزیوی هێناو رووی لە پێغەمبەرکردو وتی: کێ ئەتوانێ ئەو ئێسك وپروسکە رزیوانە زیندوو بکاتەوە؟!.بۆ هۆی دابەزینی فرمایشی (أولم يرى الإنسان),, (موجاهیدو عیکرەمە) دەڵێن: (ئوبەی کوڕی خەڵەف) ئێسکە رزیوێکی بەدەستەوە گرت و وردو خاشاکی کردو دای بەدەم باوە, ئەوسا بەپێغەمبەری ﷺ وت: تۆ پێت وایە کە خوا بتوانێ ئەمە زیندوو بکاتەوە! ئەویش فەرمووی: ((نعم، يميتك الله تعالى، ثم يبعثك، ثم يحشرك إلى النار)). بەڵێ.. خوا ئەتمرێنێ، لەپاشان زیندووت ئەکاتەوە، ئەوجا دەتنێرێ بۆ ئاگری دۆزەخ.

هەزار رەحمەت لە گۆڕەکەی (سەیید عەبدولڕەحیمی مەولەوی)یش، چەندە جوان ئەم باسەی لە (عەقیدە مەرضیە)کەیدا بە هۆنراوە هۆنیویەتەوەو دەڵێ:

فِـرْقَـةُ الـعِـنـادْ قَـدْ مـاتَـتْ أَيْـهـا	فَـاقْرَأَنْ ((يس)) حتـى يحيِيها
ئـەر پێشەی سـەردەست مەفتوتی ئوبـەی	جـەوابی حەزرەت تەماشا دەکەی
تـیـژی قـەطعی ئـەو طـەرزە دەلیـلـە	بـڕنـدەی رەگـی دڵـی تـەئـویـلـە

﴿قل يحييها الذي أنشأها أول مرة﴾ تۆ بڵێ: ئەی موحەممەد ﷺ هەرئەو کەسە کە هەوەڵجار دروستیکردوون زیندوشتان ئەکاتەوە ﴿وهو بكل خلق عليم﴾ چونکە ئەو خوایە بەهەموو دروستکراوێك زاناو بەئاگایە ,ئەزانێ چۆنی دروستکردون و,چۆنیش زیندوویان بکاتەوە ﴿[٨٠] الذي جعل لكم من الشجر الأخضر نارا﴾ هەرئەو زاتەدەسەڵاتدارەیە ئێوە زیندوودەکاتەوە کە لەداری سەوزو شین وتەڕئاگری بۆ دروستکردون ﴿فإذا أنتم منه توقدون﴾ ئینجا ئێوەش (لەودەسە چیلە)یە ئاگر ئەکەنەوە. سەردەمی کۆن عەرەبەکان دوو جۆر داریان ئەهێنا، بەناوی (مرخ) و (عفار) و لەسەر یەکیان دەسوی ئاگری ئەگرت و سوودیان لێوەرئەگرت. جا کەسێك ئاوا بتوانێ لەداری تەڕ ئاگر فەراهەم بێنێ، ئایا هەرئەو خاوەن دەسەڵاتە ناتوانێ مردووان زیندوو بکاتەوە؟وەکو دەفەرموێ: ﴿[٨١] أو ليس الذي خلق السموات والأرض بقادر على أن يخلق مثلهم﴾ ئاخۆ ئەو خوایە توانیبێتی ئەم ئاسمانان و زەوییە بەدی بهێنێ تواناشی نیێە بۆ جارێکی تر وێنەیان دروست بکاتەوە؟ ﴿بلى وهو الخلاق العليم﴾ بەڵێ ئەتوانێ و، هەرئەویشە دروستکارو زانیار﴿[٨٢] إنما أمره إذا أراد شيئا أن يقول له كن فيكون﴾ بەراستیی هەرکاتێ ویستیشتێ بەدی بهێنێ هەرئەوەیە کەپێی بفەرمێ ببە! ,ئەویش دەست بەجێ دەبێت. سوورەتی (٤٠/١٦): (إنما قولنا لشئ..) تەفسیرە بۆ ئەم ئایەتە. ﴿[٨٣] فسبحان الذي بيده ملكوت كل شئ﴾ ساپاکی و بێ عەیبی هەربۆ ئەو خوایە دەسەڵاتی هەموو شتێکی بەدەستەوەیە ﴿وإليه ترجعون﴾ هەر بۆلای ئەویش دەگەڕێنرێنەوە, بۆ لێکۆڵینەوەو پاداش و تۆڵە.

زۆر سوپاس و پێزانین بۆ پەروەرندەی جیهان کەیارمەتیدام بۆ تەواوکردنی تەفسیری ئەم سوورەتی (یس)ـە.

*** *** ***

٣٧- سوورەتی (صافات)ـە

مەککەییەو (١٨٢)ئایەتە.

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتەش وەك گشت سوورەتە مەککەییەکانی دیکە، باسی بناغە سەرەکییەکانی ئیسلام دەکات،وەکو یەکتاپەرستیی خواو سروش و نیگاو، زیندووبوونەوەو پاداش و تۆڵە. جا بۆ یەکەمجار باسی فریشتەو، هێزو دەسەڵات و توانایان دەکا، پاشان جنیەکان.. لەگەڵ داستانی هەندێ پەیامەران" بەوەکۆتاییشی دێت کە یارمەتیی و، کۆمەکیی خوا تەنها بۆ پەیامبەران و دۆستانی خۆی دەبێ.

سُورَةُ الصَّافَّاتِ — الجُزْءُ الثَّالِثُ وَالعِشْرُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالصَّٰٓفَّٰتِ صَفّٗا ﴿١﴾ فَٱلزَّٰجِرَٰتِ زَجۡرٗا ﴿٢﴾ فَٱلتَّٰلِيَٰتِ ذِكۡرًا ﴿٣﴾ إِنَّ إِلَٰهَكُمۡ لَوَٰحِدٞ ﴿٤﴾ رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا وَرَبُّ ٱلۡمَشَٰرِقِ ﴿٥﴾ إِنَّا زَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنۡيَا بِزِينَةٍ ٱلۡكَوَاكِبِ ﴿٦﴾ وَحِفۡظٗا مِّن كُلِّ شَيۡطَٰنٖ مَّارِدٖ ﴿٧﴾ لَّا يَسَّمَّعُونَ إِلَى ٱلۡمَلَإِ ٱلۡأَعۡلَىٰ وَيُقۡذَفُونَ مِن كُلِّ جَانِبٖ ﴿٨﴾ دُحُورٗاۖ وَلَهُمۡ عَذَابٞ وَاصِبٌ ﴿٩﴾ إِلَّا مَنۡ خَطِفَ ٱلۡخَطۡفَةَ فَأَتۡبَعَهُۥ شِهَابٞ ثَاقِبٞ ﴿١٠﴾ فَٱسۡتَفۡتِهِمۡ أَهُمۡ أَشَدُّ خَلۡقًا أَم مَّنۡ خَلَقۡنَآۚ إِنَّا خَلَقۡنَٰهُم مِّن طِينٖ لَّازِبِۭ ﴿١١﴾ بَلۡ عَجِبۡتَ وَيَسۡخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا ذُكِّرُواْ لَا يَذۡكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا رَأَوۡاْ ءَايَةٗ يَسۡتَسۡخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ أَءِذَا مِتۡنَا وَكُنَّا تُرَابٗا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبۡعُوثُونَ ﴿١٦﴾ أَوَءَابَآؤُنَا ٱلۡأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلۡ نَعَمۡ وَأَنتُمۡ دَٰخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجۡرَةٞ وَٰحِدَةٞ فَإِذَا هُمۡ يَنظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُواْ يَٰوَيۡلَنَا هَٰذَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ ﴿٢٠﴾ هَٰذَا يَوۡمُ ٱلۡفَصۡلِ ٱلَّذِي كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾ ۞ٱحۡشُرُواْ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ وَأَزۡوَٰجَهُمۡ وَمَا كَانُواْ يَعۡبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَٱهۡدُوهُمۡ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلۡجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمۡۖ إِنَّهُم مَّسۡـُٔولُونَ ﴿٢٤﴾

مَا لَكُمۡ لَا تَنَاصَرُونَ — ٤٤٦

بەم شێوەیەش دەست پێ ئەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] والصافات صفا﴾ سوێند بەو فریشتانەی زۆر بەوردیی لەبارەگای خوا پەرستییدا ریز دەبەستن ومەلکەچ دەبن ﴿[٢] فالزاجرات زجرا﴾ ئینجا بەو فریشتانەی پاڵدەنێن بە هەورەکانەوە بۆ ئەو جێگایەی خوا ویستی لەسەرە بۆ باراندنی باران ﴿[٣] فالتاليات ذكرا﴾ و بەو فریشتانەش ئایەتەکانی قورئان بەسەر پەیامبەرەکاندا ئەخوێننەوە. (ئیبن مەسعوود و، ئیبن عەباس و، مەسروق و، سەعیدی کوڕی جوبەیرو، عیکرەمەو، موجاهیدو، سەددیی و، قەتادە) ئەم بەڕێزانە هەموو وشەی: (صافات، زاجرات، تاليات) بە فریشتە مانا ئەدەنەوە، دەڵێن چونکە هەر فریشتەکانن لەئاسماندا ریزن، ئیمامی (موسلیم)یش: (١/٢٢٣) ئەم فەرموودەیە دێنێ ودەفەرموێ: ((ألا تصُفُون كما تصُفُ الملائكة عند ربهم؟)). واتە: ئێوەش وەکو فریشتە بۆ ریز نابن؟ پرسیاریانکرد باشە! ئەوان چۆن لای خوای پەروەردگاریان ریز دەبن؟ فەرمووی: ((يُتمّون الصفوفُ المتقدمة، ويُراصُّون في الصف)). ریزی پێشەوە تەواو دەکەن و شان لە شانی یەکتر دەدەن.

خوا تاك و تەنیایە:

﴿[٤] إن إلَهكم لواحد﴾ سوێند بەوانە هەموو, بێ شك پەرستراوی ئێوە یەك پەرسراوە نەزیاتر ﴿[٥] رب السموات والأرض وما بينهما ورب المشارق﴾ وپەروەردگاری ئاسمانەکان و زەویی و، هەرچیش لەنێوانیاندایەو، پەروەردگاری جێ هەڵاتنەکانی خۆرو, جێئاوابوونەکانیەتی. زاناکان دەڵێن: خۆر هەموو رۆژێ لەجێگایەك هەڵدێ و، لەجێگایەکیش ئاوا ئەبێ،چونکە بۆ هەر رۆژێ لە رۆژەکانی ساڵ(مەشریق)ێك و(مەغریب)ێك هەیە, دە پەروەردگار خاوەنی هەموویانە.

رازاندنەوەوی ئاسمان و پاراستنی لە کوڵەی شەیتان:

﴿٦ إنا زينا السماء الدنيا بزينة الكواكب﴾ بێگومان ئێمە ئەم ئاسمانە نزیك بە ئێوەمان بەچەندین ئەستێرەی رووناك ودرەوشاوە رازاندۆتەوە ﴿٧ وحفظا من كل شيطان مارد﴾ و بەو ئەستێرانەش بەباشی پاراستوومانە لەهەر شەیتانێکی سەرکەش و یاخیی وبێخێر ﴿٨ لا يسمعون إلى الملإ الأعلى﴾ و ئەو جنۆکە وشەیتانانە، ناتوانن لە فریشتەی بالآنشین کوڵە بکەن و گوێ بۆ قسەو وتوێژیان بگرن ﴿ويقذفون من كل جانب﴾ و هەرکاتێکیش ویستیان بەرەوئاسمان بچن و، بیانەوێ گوێ لە فریشتەکان بگرن، لە گشت لاوە بەئەستێرەی گڕدار راودەنرێن و، ڕەت دەکرێنەوەو، تیرباران دەکرێن ﴿٩ دحورا﴾ بۆ دوورخستنەوەیان لە گوێگرتن بۆ هەواڵە گرنگەکانی ئاسمان! ﴿ولهم عذاب واصب﴾ ولەقیامەتیشدا سزایەکی هەمیشەیان بۆ هەیە ﴿١٠ إلا من خطف الخطفة﴾ مەگەر کەسێکیان لەکتوپڕداو بەدزی، شتێ لە هەواڵەکان بڕفێنێ ﴿فأتبعه شهاب ثاقب﴾ دەسبەجێئەویش بزیسکی گڕدارو سووتێنەری شوێندەکەوێ. ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن: هەندێ جار شەیتانە سەرکێشەکان لە دەستەی (مەلەئولئەعلا) قسەو باس و، کاروباری نهێنییان ئەدزیی، (جا هەرکە دەیان ویست بەرەو زەوی بێنە خوارەوە بەو پزیسکە گڕدارانە ئەسوتێنران. (مەراغیی –خوای لێ رازی بێ– لە تەفسیری ئایەتەکانی (٧–١٠)دا ئەڵێ:مەبەست ئەوەیە کە خوای بەدەسەڵات ناهێڵێئادەمزاد وجنیە سەرکێشەکان – ئەوانەیان بیرناکەنەوە لەدەسەڵاتی خوا – سوود لە پانتایی وئارایشی ئەو ئاسمانە رازێنراوەیە وەرگرن و، زۆربەشیان لەزەویدا زیندان دەکرێن و، ناهێڵێ لەوهەموو جەماڵ و کەماڵە تێبگەن، وە لەهەموو لایەکەوە هەواو ئارەزوو بەرەو فەسادو خراپەکاری ئەیانبات. (سید قطب) – بەرمیهرەبانی خوا بکەوێ– دەڵێت: ئێمە نازانین ئەوشتە نهێنیانە چۆن ئەدزرێن و، چۆنیش بەو ئەستێرە گڕدارانە (نەیازك) دەسوتێنرێن؟! چونکە ئەوکارە کارێکی نادیارە و، حەواڵەی زانیاریی خوا دەکرێن.

ژینی پاش مردن:

﴿١١ فاستفتهم﴾ دەساتۆ ئەی موحەممەد! ﷺ لەوانە کە نکووڵی زیندوو بوونەوە دەکەن بپرسە: ﴿أهم أشد خلقا أم من خلقنا﴾ ئاخۆ دروستکردنی ئەوان–لەپاش مردن– زۆر گرنگترو سەختترە، یان ئەو ئاسمان و زەویی و فریشتانەی دروستمانکردوون؟! دیارە دروستکردنی ئاسمانەکان و زەویی سەخت ترو گرانترە، جا کەواتە ئێوە چۆن ددان نانێن بە زیندوو بوونەوەدا؟!، ئەمەیە کەخوا لە جێیەکی تردا دەفەرموێ: (لخلق السموات والأرض أكبر من خلق الناس ولكن أكثر الناس لا يعلمون)٥٧/٤٠. ﴿إنا خلقناهم من طين لازب﴾ بێگومان ئێمە ماکی ئەوانمان (واتە:ئادەم)لە قوڕێکی نەرمی پێکەوە نوساوو لینج دروستکردووە ﴿بل عجبت﴾ بەڵکو تۆ لەملمانێی ئەوان , دەربارەی ئەو هەواڵە یەقینەیە سەیر داماویی ﴿ويسخرون﴾ وئەوانیش بۆخۆیان هەر خەریکی حەنەکێ و گاڵتەومەسخەرەن بە تۆو بە زیندووبوونەوە ﴿١٣ وإذا ذكروا لا يذكرون﴾ و هەرکاتێکیش ئامۆژگاری بکرێن، ئامۆژگاری وەرناگرن،چونکە زۆر دڵڕەق ویاخیین ﴿١٤ وإذا رأوا آية يستسخرون﴾ و هەرکاتێکیش نیشانەیەك(وەك دووکەرتبوونی مانگ) دەبینن، لاقرتی و مەسخەرە دەکەن! ﴿١٥ وقالوا إن هذا إلا سحر مبين﴾ ودەڵێن ئەمە هەرجادوویەکی ئاشکرایە و هیچیتر نیە! ﴿١٦ أإذا متنا وكنا ترابا وعظاما﴾ ئاخۆ ئێمە کە مردین و بووینە گڵ وچەند ئێسك وپروسکێك ﴿إنا لمبعوثون﴾ راستە جارێکیتر–وەك ئێوە دەڵێن– زیندوو ئەکرێینەوە؟! ﴿١٧ أو آباؤنا الأولون﴾ وێڕای باوکە پێشووەکانمان؟! ﴿١٨ قل نعم وأنتم داخرون﴾ بڵێ: ئەرێ هەمووتان زیندوو ئەکرێنەوە و ملکەچ و پەست و ریسواو زەبوونیشن: وەکو دەفەرمووێ: (وكل أتوه داخرين)٨٧/٢٧. یا دەفەرمووێ: (سيدخلون

جهنم داخرین)٤٠/٦٠. ﴿[١٩] فإنما هی زجرة واحدة﴾ ئەوەش(واتە: نەفخەی زیندووکردنەوەکە) لای خوا تەنها تێراخوڕین وشریخەیەکی گەورەیە بۆ زیندوو بوونەوەیان ﴿فإذا هم ینظرون﴾ ئیتر دەست بەجێ زیندوو ئەبنەوەوبۆ خۆیان تەماشا دەکەن و دەڕوانن,یان چاوەڕوانی حیساب و سزاو تۆڵە دەکەن.

سەختی و دژواریی ڕۆژی پەسڵان:

﴿[٢٠] وقالوا یا ویلنا هذا یوم الدین﴾ هەرکە ئەو هەوڵ و نارەحەتیەیان دی, دەڵێن: ماڵ وێران خۆمان! خۆ ئەمە ڕۆژەکەی پاداش و تۆڵەیە! ﴿[٢١] هذا یوم الفصل الذی کنتم به تکذبون﴾ لەلایەن فریشتەکانەوە پێیان ئەوترێ: بەڵێ ئەمە ئەو ڕۆژەیە پاك وپیس جیادەکرێنەوەکە ئێوە بڕواتان پێینەبوو ﴿[٢٢] احشروا الذین ظلموا وازواجهم وماکانوا یعبدون * [٢٣] من دون الله﴾ فریشتەکان بەیەکتر دەڵێن: دەسائادەی ئەوانە وا ستەمیان دەکرد وموشریك بوون، خۆیان وهاوشێوەکانیان و، ئەوانەش کە لەباتی خوا دەیانپەرستن، گش کۆبکەنەوە: کافر لەتەك کافرا، شەرواڵ پیس لەگەڵ شەرواڵ پیسدا، عەرەقخۆر لەگەڵ عەرەقخۆردا..هتد ﴿فاهدوهم إلی صراط الجحیم﴾ ئەوساش ڕێی دۆزەخ بۆ هەموان دەست نیشان بکەن ﴿[٢٤] وقفوهم إنهم مسؤلون﴾ و ڕایانگرن! چونکە بەراستیی لە وتەو کردەوەکانیان بەر پرسیارن ﴿[٢٥] ما لکم لا تناصرون﴾ پێیان ئەوترێ: چیتانە، بۆ یارمەتی یەکتر نادەن؟! ﴿[٢٦] بل هم الیوم مستسلمون﴾ بەڵێ ناتوانن هاوکاری یەکتر بکەن، بەڵکوئەمڕۆ کەقیامەتە هەموو بەرامبەر بەفەرمانی خوا ملکەچ وەستاون.

مَالَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ ٱلْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوٓاْ إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ ٱلْيَمِينِ ﴿٢٨﴾ قَالُواْ بَل لَّمْ تَكُونُواْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَٰنٍۭ بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَٰغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَآ إِنَّا لَذَآئِقُونَ ﴿٣١﴾ فَأَغْوَيْنَٰكُمْ إِنَّا كُنَّا غَٰوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِى ٱلْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوٓاْ إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوٓاْ ءَالِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍۭ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَآءَ بِٱلْحَقِّ وَصَدَّقَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَآئِقُواْ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَ ٱللَّهِ ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَٰكِهُ وَهُم مُّكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِى جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَٰبِلِينَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍۭ ﴿٤٥﴾ بَيْضَآءَ لَذَّةٍ لِّلشَّٰرِبِينَ ﴿٤٦﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِندَهُمْ قَٰصِرَٰتُ ٱلطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّى كَانَ لِى قَرِينٌ ﴿٥١﴾

تێکڕایی موشریکان لە ڕۆژی قیامەت:

﴿[٢٧] واقبل بعضهم علی بعض یتساءلون﴾ لەوکاتەدا خۆ بەزلزان وسەرکوتکراوەکان, ڕوویان کردۆتە یەکترو لەیەکتر دەپرسن ﴿[٢٨] قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین﴾ دەڵێن: بەراستیی ئێوەبوون بە نێوی خێرخوازیی، کە لەڕێی چاك وخێرو ڕاستەوە پەیتا پەیتا دەهاتنە لامان و قسەتان بۆ ئەدەکردین ودەرەنجام لەخشتەتان بردین؟ ﴿[٢٩] قالوا بل لم تکونوا مؤمنین﴾ سەرۆکەکانیش دەڵێن: بەڵکو ئێوە هەرخۆتان بڕواتان بەخواوبە فەرمانەکانی خوا نەبوو ﴿[٣٠] وما کان لنا علیکم من سلطان﴾ ئێمە هیچ زۆرودەسەڵاتێکمان لە سەرتان نەبوو ﴿بل کنتم قوما طاغین﴾ بەڵکو ئێوە هەر لەبنەڕەتا خۆتان هۆزو گەلێکی یاخیی و، لەسنوور دەرچوو بوون ﴿[٣١] فحق علینا قول ربنا﴾ جا وا ئێستاش بڕیاری پەروەردگارمان لەسەرمان ڕاستگەڕا ﴿إنا لذائقون﴾بێسۆ دەبێ ئێمە ئەوسزایە بچێژین ﴿[٣٢] فأغویناکم إنا کنا غاوین﴾ بەڵێ لەبەرئەوە ئێمە خۆمان گومڕا بووین , ئێوەشمان گومڕا کرد ﴿[٣٣] فإنهم یومئذ فی العذاب مشترکون﴾ جا بەراستی گش ئەمانە (پێشەواو شوێنکەوتوو) لەو ڕۆژەدا لە سزاو لە جەزرەبەدا ,شەریك وهاوبەشن ﴿[٣٤] إنا کذلك نفعل بالمجرمین﴾ بە ڕاستیی ئێمە

ئاوا بەموشریکان وتاوانباران دەکەین ﴿ ٣٥ إنهم كانوا إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون﴾ چونکە ئەوان کاتێ‌پێیان گوترابا:هیچ پەرسراوێکی هەق نیە جگە لە(الله)، ئیبایان دەکرد وخۆیان زۆر بەزل دەزانی ﴿ ٣٦ ويقولون أإنا لتاركوا آلهتنا لشاعر مجنون﴾ و دەشیانگوت:ئایائێمە بۆشاعیرێکی شێت ولێوە وەکو موحەممەد،واز لەخواکانمان بێنین؟!

﴿ ٣٧ بل جاء بالحق وصدق المرسلين﴾ خوا رەتیان دەداتەوەو دەفەرموێ: نەخێر، وا نیە وەك ئەوان پێیان وایە، بەڵکو ئەوبەهەق (واتە:بە قورئانەوە) هاتووەو، هەرچیشیهێناوە هەرراستەو، بڕواشی بەوپەیامبەرانە کردووە بەر لەخۆی هاتوون و, باسی رێگا و بەرنامەی حەقیان کردووە.

تۆڵەی موشریکان و جەزای خوا پەرستان:

﴿ ٣٨ إنكم لذائقوا العذاب الأليم﴾ بێگومان ئێوە (ئەی پێشەوایانی شیرك وخوانەناسیی!) سزایەکی بەئێش دەچێژن ﴿ ٣٩ وما تجزون إلا ما كنتم تعملون﴾ دیارە کەهەر بەوکارانە سزاو تۆڵە دەدرێن لە دنیادا کردوتانن ﴿ ٤٠ إلا عباد الله المخلصين﴾ بەڵام بەندە یەکخواپەرستەکان ,لەو سزایە بەدوور دەبن و توێژینەوەیان لە تەکناکرێ ﴿ ٤١ أولئك لهم رزق معلوم﴾ ئەم بەندە خوا بەهەقناسانە, رۆزییەکی باش و تایبەتی وبێ‌شوماری کاتزانراویان بۆ هەیەو, هەرگیز لێشیان نابڕێ،وەك ئەفەرموێ: ﴿ ٤٢ فواكه وهم مكرمون﴾ میوەجاتی جۆراوجۆرە, رێز لێگیراوو رێزداریشن ﴿ ٤٣ في جنات النعيم﴾ لە چەند باخێکی پڕ لە نیعمەت ﴿ ٤٤ على سرر متقابلين﴾،لەسەر تەختان بەرامبەریەك دانیشتوون ﴿ ٤٥ يطاف عليهم بكأس من معين﴾ لەپێکیشەراب و بادەی چاوگی رەوان و لەبەر رۆیشتوو بە سەریاندا دەگێردرێ ﴿ ٤٦ بيضاء لذة للشاربين﴾ شەرابی رەنگ سپی، خۆشمەزە بۆ خۆرەوانی ﴿ ٤٧ لا فيها غول ولا هم ينزفون﴾ نە هیچ سەرئێشەو تێکچوونێکی تێدایە، نە عەقڵیشیان لا دەبرێ ﴿ ٤٨ وعندهم قاصرات الطرف عين﴾ وچەند هاوسەر یکی چاوگەورەو چاو رەشیان لایە، کە جگە بۆ مێردەکانیان ئەوینیان بۆ کەس نیەو، بۆ هیچ کەسێکی دیکەش ناڕوانن ﴿ ٤٩ كأنهن بيض مكنون﴾ لووس وپاکژو سپی، هەر دەڵێیت: هێلکەی ناوهێلانەن و لەژێر باڵ و پەردا داپۆشراون و هەرگیز تۆزیان لێ نەنیشتووە و کەسێ دەستی لێنەداون.

کۆبوونەوەی بەهەشتییەکان و گفتوگۆیەك:

﴿ ٥٠ فأقبل بعضهم على بعض يتساءلون﴾ ئەوجا بۆ وتووێژ روو لە یەکتر دەکەن و لەیەکتر دەپرسن ودەکەونە یادی دنیاو خەڵکانێك بەیاد دەکەن: ﴿ ٥١ قال قائل منهم إني كان لي قرين﴾ یەکێکیان دەڵێ: بەراستیی من لەدنیادا هامدەم وهاونشینێکم هەبوو, نکوڵی زیندووبوونەوەی دەکرد ﴿ ٥٢ يقول أإنك لمن المصدقين﴾ و دەیگوت: ئایا تۆش لەوانەیت باوەڕیان بەزیندوو بوونەوە هەیە؟! ﴿ ٥٣ أإذا متنا وكنا ترابا وعظاما أإنا لمدينون﴾ ئاخۆ - وەك ئێوە دەڵێن - کاتێ مردین و بووینە گڵ و چەند ئێسکێك زیندووئەکرێینەوەو پاداش ئەدرێینەوە؟! ﴿ ٥٤ قال هل أنتم مطلعون﴾ موسڵمانە بەهەشتیەکە لە هاوڕێ بەهەشتیەکانی خۆی دەپرسێ: ئایا ئێوە لەسەرەوە دەڕوانن، هیچ ئاگایەکتان لێی هەیە؟ ﴿ ٥٥ فاطلع فرآه في سواء الجحيم﴾ ئەوجا خۆی سەیر دەکا ددەبینێ لەناوەراستی دۆزەخدایە ﴿ ٥٦ قال تالله إن كنت لتردين﴾ بە شایەکامیەکەوە وتی: سوێند بەخوا، نزیك بوو منیش بخەیتە ناو دۆزەخەوەو وەك خۆت فریوم بدەیت ﴿ ٥٧ ولولا نعمة ربي لكنت من المحضرين﴾ و ئەگەر نیعمەتی چاکەی پەروەردگارم نەبوایە بە هیدایەت وپاراستن، منیش ئێستا لە ئامادەکراوانی ناو دۆزەخ ئەبووم ﴿ ٥٨ أفما نحن بميتين إلا موتتنا الأولى﴾ ئینجا بەهەشتیەکان لەناو خۆیاندا بۆخۆشی دەڵێن: ئەرێ ئێمە ئیتر نامرێین, جگە لەمردنی پێشوومان؟﴿ ٥٩ وما نحن بمعذبين﴾ و هیچ سزایەکیش ئەدرێین؟﴿ ٦٠ إن هذا لهو الفوز العظيم﴾ بە راستیی ئەمە کە خوا پێمانی

بەخشیوە, لەڕێزو کەرامەتی بەهەشت,ئەوەیە بە ئامانج گەیشتنی گەورە ﴿٦١ **لمثل هذا فلیعمل العاملون**﴾ خودا دەفەرموێ: دەبا تێکۆشەران بۆ گەیشتن بە ئامانجی ئاوا, هەوڵ بدەن و لێ بڕێن و کاربکەن لە دنیادا.

دارە ژەقنەمووتەکەی دۆزەخ و یارانی:

﴿٦٢ **اذلك خیر نزلا أم شجرة الزقوم**﴾ خوا ئەفەرموێ: دەئایا ئەونازو نیعمەتەی بەهەشتە چاکترە بۆ میوانداریی، یان دارەکەی ژەقنەمووت،واتە:یان درەختە نەفرەت لێکراوەکەی زەققوم؟! زەققوم: درەختێکی بچووکی بۆگەنی بەروبووتاڵە، لە (تیهامە)دا دەڕوێ و, خواردنی جەهەندەمیەکانە ﴿٦٣ **إنا جعلناها فتنة للظالمین**﴾ بەڕاستیی ئێمە کردوومانە بەتاقیکردنەوە بۆ موشریکان ,ئەوە بوو کاتێ باسی درەختی زەققوم کرابا، ئەیانوت: چۆن لەناو ئاگردا درەخت شین دەبێ؟! لەجێگایەکیتردا ئەفەرموێ: (وما جعلنا الرؤیا التی أریناك إلا فتنة للناس و الشجرة الملعونة فی القرآن ونخوفهم فما یزیدهم إلا طغیانا کبیرا) ١٧/٦٠ ﴿٦٤ **إنها شجرة تخرج فی أصل الجحیم**﴾ بەڕاستیی ئەوە درەختێکە لە بنی دۆزەخەوە دەرئەچێ ﴿٦٥ **طلعها کأنه رؤس الشیاطین**﴾ بەروو بووم و خونچەی سەر لقەکانی هەردەڵێی سەروسەکوتی شەیاتینییە. کاتی خۆی عەرەبەکان شتی زۆر ناشیرینیان ئەشوبهاند بە کەللە سەری شەیتانەوە,بۆیە قورئانیش لە سەر زمانی ئەوان دێ و دەڵێ:بەروو بووکەی لەسەرو سەکوتی شەیاتین دەچێت ﴿٦٦ **فإنهم لآکلون منها**﴾ جا بەڕاستی ئەو دۆزەخییانە -بەناچاریی- لێی ئەخۆن ﴿**فمالئون منها البطون**﴾ جا ورگی خۆیانی لێپڕئەکەن، (لیس لهم طعام إلامن ضریع لایسمن ولا یغنی من جوع) ٨٨/٦-٧ بۆ دووپاتکردنەوەی ئەو مانایەیە. (ئیبن عەباس) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ ئەو ئایەتەی دەخوێندەوەو، پاشان دەیفەرموو: بەهەقیانەت لە خوا بترسن، چونکە بەڕاستی ئەگەر دڵۆپێك لە داری زەقووم بتکێنرێتە نێودەریاکانی دونیاوە، ئەوا ژیان و ژیواری سەرزەویی گشت تێك ئەدا لێیان، جا دەبێ حاڵی ئەو کەسە چۆن بێ، ئەوە خۆراکی بێ؟ تیرمیزیی‌و نەسائیی‌و ئیبنیماجە.﴿٦٧ **ثم إن لهم علیها لشوبا من حمیم**﴾ لەپاشان لەسەر ئەو خۆراکە خڵتەیەك لە ئاوێکی گەرمیان بۆ هەیەو,دەیکەن بەسەر زەقومەکەدا ﴿٦٨ **ثم إن مرجعهم لإلی الجحیم**﴾ پاشان بەڕاستیی گەڕانەوەشیان بۆ دۆزەخە ﴿٦٩ **ثم إنهم ألفوا آباءهم ضالین**﴾ بۆیە ئەوسزایەش توندی ملیان کرا، چونکە بەڕاستیی ئەوانە باوو باپیرانی خۆیانیان بە گومڕایی‌و سەرلێشێواوی دی﴿٧٠ **فهم علی آثارهم یهرعون**﴾ جا ئەوانیش بێ لێکدانەوە لەدنیادا لە شوێنی ئەوان تاو دەدران ﴿٧١ **ولقد ضل قبلهم أکثر الأولین**﴾ وەنەبێ تەنها قورەیش سەریان لێ تێکچووبێت، بێگومان لە پێشیانەوە زۆرترینی پێشینان گومڕابوون و هاوەڵیان بۆ خوا دانا! ﴿٧٢ **ولقد ارسلنا فیهم منذرین**﴾ وبێگومان پەیامبەرانێکی زۆریشمان ناردە نێویان بۆترساندن و

الجزء الثالث والعشرون　　سُورَةُ الصَّافَّاتِ

يَقُولُ أَءِنَّكَ لَمِنَ ٱلْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنتُم مُّطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَٱطَّلَعَ فَرَءَاهُ فِي سَوَآءِ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَٱللَّهِ إِن كِدتَّ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا ٱلْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ ٱلْعَٰمِلُونَ ﴿٦١﴾ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ ٱلزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَٰهَا فِتْنَةً لِّلظَّٰلِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِيٓ أَصْلِ ٱلْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُۥ رُءُوسُ ٱلشَّيَٰطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَءَاكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا ٱلْبُطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى ٱلْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ إِنَّهُمْ أَلْفَوْاْ ءَابَآءَهُمْ ضَآلِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِم مُّنذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ ٱللَّهِ ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادَىٰنَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ ٱلْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥ مِنَ ٱلْكَرْبِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

٤٤٨　　وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ

سەرکۆنەکردنیان، بەڵام ئامۆژگارییان وەرنەگرت ﴿ ٧٣ فانظر كيف كان عاقبة المنذرين﴾ جا بنواڕە لەدواجاردا بزانە پاشەڕۆژی ترسێنراوەکان چۆن بوو؟ ئایا خوا لە ڕیشەی نەهێنان؟ ﴿ ٧٤ إلا عباد الله المخلصين﴾ بەڵام بەندە پاکە هەڵبژێرراوەکانی خوا، ڕزگاریان بوو.

نووح و نەتەوەکەی:

﴿ ٧٥ ولقد نادانا نوح﴾ بێسۆ (نووح) یش هاواری بۆ هێناین و,داوای یارمەتی لێکردین بۆسەر گەلە خراپەکەی، ئەوجائێمەش وەڵاممان دایەوە ﴿فلنعم المجيبون﴾ بەڕاستیی ئێمەش چاك وەڵام دەرەوە بووین، چونکە بە خێرایی بەدەمیەوەچووین وفریای کەوتین ﴿ ٧٦ ونجيناه وأهله من الكرب العظيم﴾ وخۆیو خانەوادەو خەڵکەهاودینەکانیمان لەوبەڵا گەورەیە ڕزگار کرد ﴿ ٧٧ وجعلنا ذريته هم الباقين﴾ و لەناو ئەو هەموو خەڵکەدا زاڕۆو نەوەکانی ئەومان هێشتەوە.دەڵێن:لەپیاوو لەژن تەنها هەشتا کەسێك باوەڕیان هێناودەرچوون، پاشان مرۆڤ بۆدوایی لەسێ کوڕەکەی نووح: (سام،حام،یافیس)، زاوزێیانکردووەو پەیدابوونەوە ﴿ ٧٨ وتركنا عليه في الآخرين﴾ وە لە گەلانی تری داهاتوویشدا سەناو ناوبانگی چاکمان بۆ هێشتەوە تاڕۆژی قیامەت ﴿ ٧٩ سلام على نوح في العالمين﴾ سڵاوو درووود بۆ سەرگیانی نوح لەسەراسەری دونیادا، ﴿ ٨٠ إنا كذلك نجزي المحسنين﴾ بەڕاستیی ئێمە ئاوا پاداشتی چاکەسازان ئەدەینەوە، واتە: بە ناوو شۆرەتی چاك ﴿ ٨١ إنه من عبادنا المؤمنين﴾ چونکە بەڕاستیی ئەو(نوح ﷺ) یەکێ بوو لە بەندە بڕوادارەکانم ﴿ ٨٢ ثم أغرقنا الآخرين﴾ لەپاشان خەڵکەکانی ترمان، ئەوانەیان بڕوایان نەهێنا نقومکرد.

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُۥ هُمُ ٱلْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي ٱلْـَٔاخِرِينَ ﴿٧٨﴾ سَلَٰمٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا ٱلْـَٔاخَرِينَ ﴿٨٢﴾ ۞ وَإِنَّ مِن شِيعَتِهِۦ لَإِبْرَٰهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَآءَ رَبَّهُۥ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا ءَالِهَةً دُونَ ٱللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُم بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي ٱلنُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْاْ عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰٓ ءَالِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًۢا بِٱلْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوٓاْ إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَٱللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُواْ ٱبْنُواْ لَهُۥ بُنْيَٰنًا فَأَلْقُوهُ فِي ٱلْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُواْ بِهِۦ كَيْدًا فَجَعَلْنَٰهُمُ ٱلْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَٰهُ بِغُلَٰمٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ ٱلسَّعْيَ قَالَ يَٰبُنَيَّ إِنِّيٓ أَرَىٰ فِي ٱلْمَنَامِ أَنِّيٓ أَذْبَحُكَ فَٱنظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ قَالَ يَٰٓأَبَتِ ٱفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ۖ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٠٢﴾

ئیبراهیم و گەلەکەی:

دێتە سەرباسی چیرۆکەکەی ئیبراهیم ﷺ و ئەفەرموێ: ﴿ ٨٣ وإن من شيعته لإبراهيم﴾ بەڕاستی (ئیراهیم) یش (لە ئەسڵی دیندا) لە شوێنکەوتووانی نوح بوو، هەرچۆنێ نوح هەوڵی یەکتاپەرستی ئەداو توند بوو لەسەر چەسپاندنی ئایینی خوا، ئیبراهیمیش هەروا ﴿ ٨٤ إذ جاء ربه بقلب سليم﴾ ئەو دەمەی کە بەدڵێکی ساغ و پاك ودوور لە شیرك هاتە پێشگای پەروەردگاری خۆی. (موحەممەدی ئیبن سیرین) دەڵێ: قەلبی (سەلیم) ئەوەیە: بزانێ هەر خوا هەقەو، هاتنی ڕۆژی قیامەتیش ڕاستە و، مردوانیش زیندو ئەکرێنەوە. (ئیبن ئەبی حاتم). ﴿ ٨٥ إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون﴾ کاتێ کە بە باوکی و، گەلەکەی خۆی گوت: چیە دەیپەرستن؟! ﴿ ٨٦ إفكا آلهة دون الله تريدون﴾ ئایا شتێکیدرۆو دەست هەڵبەست و ناڕەوا، چەندخوایەك لەباتی خوای هەق، دەخوازن بۆپەرستن؟! ﴿ ٨٧ فما ظنكم برب العالمين﴾ ئەرێ باوەڕتان بە پەروەردگاری جیهانەکان چیە؟ ﴿ ٨٨ فنظر نظرة في النجوم﴾ ئینجا ئیبراهیم تەماشایەکی ئەستێرەکانی کرد ﴿ ٨٩ فقال إني سقيم﴾ جاوتی: بەڕاستی من نەخۆشم، مەبەستی ئەوەبوو کە لەگەڵ

ئەواندا نەڕوا بۆ جەژنەکەیان،بەمەستیشکاندنی بتەکان بمێنێتەوە ﴿⁹⁰ فتولوا عنهم مدبرين﴾ ئینجا ڕوویان لێ وەرچەرخان و، پشتیان تێکردو گەڕانەوە بۆبارە ناهەموارو نالەبارەکەی خۆیان ﴿⁹¹ فراغ إلى آلهتهم فقال الا تأكلون﴾ ئینجا زۆر بەنهێنی و لەسەرخۆ چوویە بتخانەکەوەو ڕوویکردە بتەکان و بە گاڵتەوە وتی: ئایا ئێوە ناخۆن لەم خواردنە؟ ﴿⁹² ما لكم لا تنطقون﴾ چیتانە، بۆ قسە ناکەن؟! ﴿⁹³ فراغ عليهم ضربا باليمين﴾ ئینجا لەسەرخۆ بەرەو ڕوویان ڕۆیشت وتوند بە دەستیی ڕاستیی مستێکی تێسرەواندن و، هەموویانی ورد و خاش کرد، بتە گەورەکە نەبێ ﴿⁹⁴ فأقبلوا إليه يزفون﴾ ئینجا خەڵکەکە گەڕانەوەوبە ڕەو (ئیبراهیم) بەچوستی چون ، هەتا بزانن کێ بتەکانیانی شکاندووەبەسەر یەکدا، بۆیە بەیەکتریان وت: بێ‌و نەبێ هەرئیبراهیم بووە، ئینجا سەرکۆنەیان کرد ﴿⁹⁵ قال أتعبدون ما تنحتون﴾ ئیبراهیمیش گوتی:ئاخۆ ئێوە شتێ دەپەرستن کە بە دەستی خۆتان ئەیتاشن؟! ﴿⁹⁶ والله خلقكم وما تعملون﴾ هەم خۆتان وهەم ئەو بتانە دروستیان دەکەن لە دارو بەرد، خوا بەدیهێناون، واتە:ئەو خوایە دەسەڵاتدارێکی وەهایە، ئەگەر بیەوێ ناهێڵێ ئێوە هیچ شتێ بکەن و، هێزو تواناتان لێدەسێنێتەوە. (قورتوبیی) ئەڵێ: (أي والله خلقكم و عملكم، وهذا مذهب أهل السنة: أن الأفعال خلق لله -عزوجل- و اكتساب للعباد، و في هذا إبطال مذهب القدرية و الجبرية). (ئەبووهوریرە) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((أن الله خالق كل صانع و صنعته)) أخرجه الحاكم في الإيمان، و صححه على شرط مسلم. واتە: بێگومان خوا دروستکەری هەموو پیشەسازێك وپیشەکەیەتی. ﴿⁹⁷ قالوا ابنوا له بنيانا فألقوه في الجحيم﴾ جا کە قسەیان بڕاو پەکیانکەوت، وتیان: شوورە بینایەکی بڵندی بۆساز بدەن و پڕی بکەن لە ئاگرو، ئەوساتێیفڕێ بدەن، ئەوانیش هەڵیانداو ئیبراهیمیش وتی: (حسبي الله ونعم الوكيل).﴿⁹⁸ فأرادو به كيدا﴾ جا ئەوان نیازو خەیاڵێکی خراپیان بەرامبەر بە ئیبراهیم کردو ویستیان بیسوتێنن ﴿فجعلناهم الأسفلين﴾ جا ئێمەش وەژێرمان خستن،واتە: ئاگرەکەمان فێنککردەوەو، هێزی سوتاندنمان تیا نەهێشت و هەوڵەکانیانمان باتڵ وپووچەڵکردەوە. تەفسیری (نامیی) بەرگی شەش، لاپەڕە (١٦٥) چاپی (١٩٨٤)ز دەڵێت: ئەو ئاگرەیە لە (دەشتی بیتوێن)ی سەربە قەزای (ڕانیە)ی سەربەپارێزگای سلێمانی بوو، لەوێدابووئیبراهیمیان خستە ناو ئاگرەکەوە.! بەڵام نازانم تا چ ئەندازە ئەوە دەگونجێت و سەرچاوەکەی چیە؟.

کۆچەکەی ئیبراهیم و ئەزمواندنی بەسەربڕینی ئیسماعیل:

﴿⁹⁹ وقال إني ذاهب إلى ربي سيهدين﴾، ئیبراهیم کەنائومێدبوو لەئیمانی قەومەکەی گوتی: کەوابو من کۆچ دەکەم بۆ ئەو شوێنە خوا فەرمانی پێکردووم، هەر ئەویش ڕێنماییم دەکات بۆی، جا هەر لەسەر ئەو دڵنیاییە، خۆیی و(لووت)ی برازای وخاتوو (سارە)ی خێزانی (عێراق)یان جێهێشت و بەرەو وڵاتی شام بەڕێکەوتن، پاشان لەوێش کارەکەیان مەیسەر نەبووو بەرەو (فەلەستین) ڕۆشتن، بۆدواتریش چوون بۆ (میسر). ﴿¹⁰⁰ رب هب لي من الصالحين﴾ جا کە گەلەکەی بەجێهێشت" هەستی بەئاوارەیی و بێ کەسی کرد، بۆیە فەرمووی: پەروەردگارم! بەشکوم منداڵێکی نێرینەی ساڵحم پێببەخشیت ﴿¹⁰¹ فبشرناه بغلام حليم﴾ ئینجا ئێمەش موژدەمان پێدا بەکوڕێکی بەئارام و هێمن، ئەو کوڕەش -وەك ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن- ئیسماعیل بوو ﴿¹⁰² فلما بلغ معه السعي﴾ جاکاتێ گەیشتە تەمەنی کاروتێکۆشان وڕۆشتن لە گەڵ باوکیدا ﴿قال يا بني إني أرى في المنام أني أذبحك﴾ ئیبراهیم وتی: کوڕەچکۆلەکەم! بەڕاستیی من لەخەونمدا دیتم کە دەبێ تۆ سەبڕم ﴿فانظر ماذا ترى﴾ جا بنواڕە چی دەبینی؟ واتە:چی بەباش دەبینی، سەربڕینت یان نا؟ ﴿قال يا أبت افعل ما تؤمر﴾ ئیسماعیل وتی: بابە! هەرچیت پێسپێرراوە بیکە ﴿ستجدني إن شاء الله من الصابرين﴾ دەمبینی بەخواستی خوا لە خۆگرانم. بەڵێ.. ئیسماعیل

-علیه السلام- بەڵێنەکەی خۆی بردە سەرو ڕاستی فەرموو, بۆیە خوایش شایەدی بۆداو فەرمووی: (واذكر فى الكتاب اسماعيل إنه كان صادق الوعد وكان رسولا نبيا)١٩/٥٤. ﴿١٠٣ فلما أسلما وتله للجبين﴾ جا کاتێ هەردوو (باوك و كوڕ) ملكەچی فەرمانی خوا بوون و، ئیبراهیم ئیسماعیلی بە ڕووداخست بۆ سەر بڕین ﴿١٠٤ وناديناه أن يا إبراهيم قد صدقت الرؤيا﴾ لەو حەلەدا ئیمەش بانگمان لە ئیبراهیم کردو وتمان: ئەی ئیبراهیم! بەڕاستیی خەونەکەتت بەدی هێنا و جێبەجێت کرد ﴿١٠٥ إنا كذلك نجزى المحسنين﴾ بەڕاستیی ئێمە ئاوا پاداشی چاککاران ئەدەینەوە,وەك پاداشی ئیبراهیممان دایەوە، ئەوەیە کە خوا ئەفەرمووێ: (ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب..)٦٥/٢-٣. ﴿١٠٦ إن هذا لهو البلاء المبين﴾ بەڕاستیی ئائەمە ئەوتاقیکردنەوە ئاشکرایە بوو، ئیبراهیم وئیسماعیلمان پێ تاقیکردنەوە ﴿١٠٧ وفديناه بذبح عظيم﴾ وە ئەومان بە قۆچێکی گەورە کڕییەوەوبریتیدا, زاناکانی تەفسیر دەڵێن: بەرانێکی سەر بڕی لە فیدیەی ئیسماعیلدا/ سەلامیان لە سەربێ ﴿١٠٨ وتركنا عليه فى الآخرين﴾ وەناوو شۆرەتی چاکەیمان بۆ هەتا هەتایی- لە نێو نەوەی ئایندەدا- بۆهێشتەوە ﴿١٠٩ سلام على إبراهيم﴾ سڵاوو دروودی نەبڕاوە بۆ ئیبراهیم ﴿١١٠ كذلك نجزى المحسنين﴾ ئێمە ئاوا پاداشتی چاككاران ئەدەین ﴿١١١ إنه من عبادنا المؤمنين﴾ بەڕاستیی ئەو یەکێ بوو لەو بەندانەمان, بڕوای بتەویان بوو ﴿١١٢ وبشرناه بإسحاق نبيا من الصالحين﴾ دوای ئەو ڕووداوەش مـوژدەی لە دایك بوونی(ئیسحاق)یشمان پێدا, کە پەیامبەرێ ئەبێ لە چاکان ﴿١١٣ وباركنا عليه وعلى إسحاق﴾ خێرو بێری دونیاو قیامەتمان بەسەر ئیبراهیم و ئیسحاقدا ڕشت ﴿ومن ذريتهما محسن وظالم لنفسه مبين﴾ جا لەگەڵ ئەوەشدا لەنێو نەوەکانیاندا خەڵکانی چاککارو، ستەمکار لە خۆهەبوون بە ئاشکرا.

سورة الصافات — الجزء الثالث والعشرون

فَلَمَّآ أَسْلَمَا وَتَلَّهُۥ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَٰدَيْنَٰهُ أَن يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ ٱلرُّءْيَآ ۚ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلْبَلَٰٓؤُا۟ ٱلْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَٰمٌ عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَٰهُ بِإِسْحَٰقَ نَبِيًّا مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰٓ إِسْحَٰقَ ۚ وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ ٱلْكَرْبِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَٰهُمْ فَكَانُوا۟ هُمُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَءَاتَيْنَٰهُمَا ٱلْكِتَٰبَ ٱلْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَٰهُمَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِى ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَٰمٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾ وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ ٱلْخَٰلِقِينَ ﴿١٢٥﴾ ٱللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾

٤٥٠ فكذبوه فإنهم

جا دوای داستانی (ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق)، بەکورتیی داستانی هەندێ لەپەیامبەرانێتر دەکات، وەك ئەفەرمووێ: ﴿١١٤ ولقد مننا على موسى وهارون﴾ بێگومان ئێمە منەتمان نا بەسەر موساو هارون دا، بە پەیامبەرایەتی ونیعمەتی دیکە ,ئایەتی: (ولقد آتينا موسى وهارون الفرقان وضياء..)٢١/٤٨. ئەو نیعمەتەی باسکردووە. ﴿١١٥ ونجيناهما وقومهما من الكرب العظيم﴾ خۆیان و گەلەکەیانمان لەو چەرتم و بەڵاو نەگبەتیە گەورەیە ڕزگار کرد , واتە: لەژێر دەستەیی‌و ستەمی فیرعەون ﴿١١٦ ونصرناهم فكانوا هم الغالبين﴾ بۆ خۆمان وەموساو هارون و بەنی ئیسرائیلمان یارمەتیداو،ئینجا زاڵبوون و سەرکەوتن بە سەردوژمنەکانیاندا , ئەمەش پاش ئەوە بوو کە چەندان ساڵ بوو لەژێر دەستی فیرعەوندا ئەیان ناڵاند ﴿١١٧ وآتيناهما الكتاب المستبين﴾ ئونامە ڕوونکەرەوەکەشمان (تەورات) پێدان. ﴿١١٨ وهديناهما الصراط المستقيم﴾ وە ڕێی ڕاستەکە شمان نیشاندان ﴿١١٩

وترکنا علیهما فی الآخرین﴾ وناووشۆرەتی چاکەیانمان بۆ هەتا هەتایی لەنێو نەوەی ئایندەدا هێشتەوە ﴿[١٢٠] **سلام علی موسی وهارون﴾**، سلاوو درود بۆ سەرگیانی مووساو هارون بەهەتا هەتایی ﴿[١٢١] **إنا کذلك نجزی المحسنین﴾** بەڕاستیی ئێمە ئاوا پادشتی چاککاران ئەدەینەوە ﴿[١٢٢] **إنهما من عبادنا المؤمنین﴾** چونکە بەراستیی هەردووکیان (موساو هاروون) لەبەندە بڕوادارەکانمان بوون.

یادی ئیلیاسی پێغەمبەر ﷵ :

﴿[١٢٣] **وإن إلیاس لمن المرسلین﴾** بێگومان (ئیلیاس) ی کوڕی (یاسین) -وەچەزای هاروونی برای موسا- یەکیّ لە پەیامبەران بوو,خوا ناردی بۆ نێو گەلێك کە لەولاتی (سوریە)دا بتێکیان بەناوی (بەعل)ەوە ئەپەرست، ئێستایش شوێنەواری شاری (بعلبك) هەر دیارە.﴿[١٢٤] **إذ قال لقومه الا تتقون﴾** کاتیّ رۆشت بەگەلەکەی خۆی وت: بۆ چی لەخوا ناترسن؟ ﴿[١٢٥] **أتدعون بعلا وتذرون أحسن الخالقین﴾**، ئایا بتی (بعل) ئەپەرستن و، دەست لەچاکترین و جوانترین دروستکاران هەلّئەگرن؟! ﴿[١٢٦] **الله ربکم ورب آبائکم الأولین﴾** ئەو خوایە (ألله)، کەپەروەردگاری ئێوەو پەروەردگاری باوو باپیرە پێشووەکانتانە ﴿[١٢٧] **فکذبوه فإنهم لمحضرون﴾** دەرەنجام بڕوایان پیّ نەهێناو بەدرۆیان زنیانکرد، جا لە تۆلّەدا لەناو دۆزەخدا ئامادە دەکرێن بۆ سزا ﴿**إلا عباد الله المخلصین﴾** جگە لەبەندە پاکە دلّسۆزەکانی خوا ﴿[١٢٩] **وترکنا علیه فی الآخرین﴾** وە نێومان بەچاکیی و، پاکیی لەناو گەلانی پاش ئەواندا هێشتەوە ﴿[١٣٠] **سلام علی إل یاسین﴾** سلاوو درود بەهەتا هەتایی بۆ (ئیلیاس) خۆیی و, بۆ شوێنکەوتووەکانی ﴿[١٣١] **إنا کذلك نجزی المحسنین﴾** بەراستیی ئێمە پاداشی چاککاران ئاوا ئەدەینەوە ﴿[١٣٢] **إنه من عبادنا المؤمنین﴾** چونکە بەڕاستیی ئەو یەکیّ بوو لەبەندە بڕوادارەکانمان.

الجزء الثالث والعشرون — سورة الصافات

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا عِبَادَ ٱللَّهِ ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَٰمٌ عَلَىٰٓ إِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ
نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ وَإِنَّ لُوطًا
لَّمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾ إِلَّا عَجُوزًا
فِى ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا ٱلْءَاخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِم
مُّصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِٱلَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾ وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ
ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى ٱلْفُلْكِ ٱلْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ
مِنَ ٱلْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَٱلْتَقَمَهُ ٱلْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَآ أَنَّهُۥ
كَانَ مِنَ ٱلْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِى بَطْنِهِۦٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾
۞ فَنَبَذْنَٰهُ بِٱلْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَأَنۢبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً
مِّن يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَأَرْسَلْنَٰهُ إِلَىٰ مِاْئَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾
فَـَٔامَنُوا۟ فَمَتَّعْنَٰهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤٨﴾ فَٱسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ ٱلْبَنَاتُ
وَلَهُمُ ٱلْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ إِنَٰثًا وَهُمْ
شَٰهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَآ إِنَّهُم مِّنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ
ٱللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى ٱلْبَنَاتِ عَلَى ٱلْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾

الحزب ٤٦

٤٥١

لووطیش یەکێکە لە پێغەمبەران:

لەم ئایەتانەشدا تیشکێکیش ئەهاوێتە سەر (لووط) و ئەفەرمووێ: ﴿[١٣٣] **وإن لوطا لمن المرسلن﴾** بەڕاستیی (لووت)یش هەر لەپەیامبەران بوو ﴿[١٣٤] **إذ نجیناه وأهله أجمعین﴾** کاتیّ خۆی و دووکچەکە ی و شوێنکەتووەکانیانمان رزگار کرد لە سزاکە، پاش ئەوەکە هۆزەکەی دەستیان کرد بەکاری دزێوو زۆر نابەجیّ و ناشیرین. ﴿[١٣٥] **إلا عجوزا فی الغابرین﴾** مەگەر پیرەژنێك -ژنەکەی خۆی - لە ناوبە جێماوەکاندا, ئەو مایەوەو بەسەرنویشتی ئەوان گەیشت ﴿[١٣٦] **ثم دمرنا الآخرین﴾** پاشان خەلّکەکەیترمان هەموو بەتوندی لەناوبرد, واتە: شارو گوندەکەیمان سەروخوار کرد ﴿[١٣٧] **وإنکم لتمرون علیهم مصبحین * [١٣٨] وباللیل﴾** وە بەڕاستیی ئێوەش ئەی

قورەیش! بەبەیانیان و ئێواران لەکەناری گوندو شارە وێرانکراوەکانیانەوە تێئەپەڕن و,بەچاوی خۆتان گوندەکانیان ئەبینن کە چۆن وێرانکراون! ﴿أفلا تعقلون﴾ دەئایا تێناگەن و ئامۆژگاری وەرناگرن؟.

بەسەرهاتەکەی یونس ﷵ:

﴿[١٣٩] وإن يونس لمن المرسلين﴾ بێگومان (یونس)یش یەکێك بوو لە پەیامبەران ﴿[١٤٠] إذ أبق إلى الفلك المشحون﴾ کاتێ کە هەڵهات و چووە ناو کەشتیە پڕەکەوە ﴿[١٤١] فساهم فكان من المدحضين﴾ ئنجا کاتێ خەریکبوو کەشتییەکە نقوم ببێ، لەناویەکتردا پشکیان هاویشت کە: هەرکەسێك ناوی دەرچێ دەبێ بیخەنە ناوئاوەکەوە، بۆ بارسووکی کەشتیەکە، ئەویش لەپشك خستن بەشداربوو, ئنجا گەڕا لە خلیسکاوان و, قورعە بۆ دەرنەچووان و, خرایە ناو ئاوەکەوە ﴿[١٤٢] فالتقمه الحوت وهو مليم﴾ ئینجا ماسییەکی گەورەو زەبەلاح (نەهەنگ) هەڵیلووشی و,خۆی لۆمەو سەرکۆنە دەکرد ﴿[١٤٣] فلولا أنه كان من المسبحين﴾ ئینجا ئەگەرئەو بە ڕاستیی لەیادکارانی خوا نەبوایە ﴿[١٤٤] للبث في بطنه إلى يوم يبعثون﴾ ئەوا تا ڕۆژی زیندووبوونەوە لەسکی ماسییەکەدا ئەمایەوە, بەڵام چونکە تەسبیحی خوای زۆر ئەکرد: ﴿[١٤٥] فنبذناه بالعراء وهو سقيم﴾ هەڵماندایە سەرزەوییەکی چۆڵ و وشك و خاڵی لەدارودرەخت و گیاو رووەك,کە نەخۆش وناساغیش بوو ﴿[١٤٦] وأنبتنا عليه شجرة من يقطين﴾ ئەوسا بڕکەی کوولەکەی گەورەمان لەلا ڕواند, بۆ ئەوەی بەگەڵاپانەکانی سێبەری بۆ بکات, لەولایشەوە وەك دەڵێن: گەڵای کولەکە ,مێش ومەگەزی لێنانیشێ. جەماوەری (سەلەف) دەڵێن: (يەقطين) کوولەکەیە، پێغەمبەریش ﷺ لەناو خواردنەکاندا,حەزی لە کولەکە کردووە، (سەعیدی کوڕی جوبەیر) دەڵێ: (كل شجرة لا ساق لها فهي من اليقطين) ,واتە: گشت درەختێکی بێ ساق ولاق, پێی دەڵێن (یە قطین) ﴿[١٤٧] وأرسلناه إلى مأة ألف أو يزيدون﴾ وپاشان ناردمانەوە بۆ لای سەدهەزار کەسیی، یان زیاتر. (ئیبن عەباس) دەڵێ: (١٢٠-١٧٠) هەزار کەس بوون, وە لە (نەینەوا)ی (موصڵ) دائەنیشتن. ﴿[١٤٨] فآمنوا فمتعناهم إلى حين﴾ ئینجا بەدەرچوونی (یونس) ﷵ ترسیان لێنیشت کە خوا سزایان بدات، بۆیە هەموو باروحاڵیان گۆڕاو بڕوایان هێنا، جائێمەیش تاکاتێکی دیاریکراو نازونیعمەتمان پێدان وهێشتماننەوە.

کیژ بۆ خوا دادەنێن و, بۆ خۆشیان کوڕ! :

لەم چەند ئایەتەدا دێتە سەر ئەو باسە کە بێ باوەڕەکان ئەوەندە ساویلکەو نەفام بوون، بۆ خۆیان رازی نەبوون کچیان ببێ کەچی ئەیانوت: فریشتە کچی خوان! جا بۆئەوە خوا ئەفەرمووێ: ﴿[١٤٩] فاستفتهم ألربك البنات ولهم البنون﴾ جا تۆ لەوانە بپرسە: ئایا کچان بۆ پەروەردگارتەو، کوڕانیش بۆ ئەوانە؟. ئایەتی: (سبحانه ولهم مايشتهون).. یان ئایەتی: (وإذا بشر أحدهم بالأنثى ظل وجهه مسودا وهو كظيم) بۆ ئەو هەقیقەتەیە. ﴿[١٥٠] أم خلقنا الملائكة إناثا وهم شاهدون﴾ یاخۆ ئەوان لەوێ بوون ئێمە فریشتەکانمان بەمێ دروستکرد، وا ئەڵێن فریشتە مێن و کچی خوان! ﴿[١٥١] ألا إنهم من إفكهم ليقولون * [١٥٢] ولد الله﴾ هۆشیاربن! بەڕاستیی ئەو بێ بڕوایانە هەر بەدرۆی خۆیان ئەڵێن: خوا منداڵی بووە! ﴿وإنهم لكاذبون﴾ بەڕاستیی ئەوان درۆزنن ﴿[١٥٣] أصطفى البنات على البنين﴾ ئایا خوا کچانی هەڵبژاردووە بەسەر کوڕاندا؟! ﴿[١٥٤] مالكم كيف تحكمون﴾ چیتانە بڕیاری وا ئەدەن؟! ئێجگار نەفامانەو ساویلکانەیە بڕیارەکەتان ﴿[١٥٥] أفلا تذكرون﴾ دەئایا بیرناکەنەوە؟ تا بزانن چ هەڵەیەکی گەورەتان کردووە لەدانانی منداڵ بۆ خوا ﴿[١٥٦] أم لكم سلطان مبين﴾ یاخۆ بەڵگەیەکی ئاشکراتان هەیە لەو بارەوە؟ ﴿[١٥٧] فأتوا بكتابكم إن كنتم صادقين﴾ جا فەرموون بەڵگەنامەکەتان بێنن ئەگەر ئێوە ڕاست ئەکەن لەداواکەتاندا ﴿[١٥٨] وجعلوا بينه وبين الجنة

نسبا﴾ هاوبەشدانەرەکان لەنێوان خواو فریشتەدا خزمایەتیان دانابوو، کاتێ ئەیانوت: فریشتە کچی خوان! ﴿ولقد علمت الجنة انهم لمحضرون﴾ و بەهەقیقەت فریشتەکانیش باش دەزانن کە ئەوانە ئەو قسەیە ئەکەن لەدۆزەخدا ئامادەی سزا دەکرێن ﴿[١٥٩] سبحان الله عما یصفون﴾پاك وخاوێن وبێگەردە خوا لەوشتانەی ئەوان پێوەی ئەلکێنن و پەسنی ئەوی پێدەکەن ﴿[١٦٠] إلا عباد الله المخلصین﴾ بەڵام بەندە پاکە دڵسۆزەکانی خوا، رزگار دەبن لە ئاگرو، ئامادەی سزاش ناکرێن.

گومراتر لە موشریك ئەوەیە باوەڕی پێدەکا:

﴿[١٦١] فإنکم وما تعبدون﴾ جا بەراستیی ئێوەو ئەو بتانەش دەیانپەرستن ﴿[١٦٢] ما أنتم علیه بفاتنین﴾ ئەوە نین بتوانن کەس لەسەر خودا گومرا بکەن ﴿[١٦٣] إلا من هو صال الجحیم﴾ مەگەر کەسێك کە بریاری خوای لەسەر بێ بۆ سووتان بخرێنرێتە ناو دۆزەخەوە ﴿[١٦٤] وما منا إلا له مقام معلوم﴾ وە فریشتەکان ئەڵێن هەموو کەسێکی ئێمە مەقامێکی دیاریکراوی خۆی هەیە ﴿[١٦٥] وإنا لنحن الصافون﴾ دەشڵێن بێگومان ئێمەین بۆ جێبەجێکردنی فەرمانەکانی خوا بەریز دەوەستین ﴿[١٦٦] وإنا لنحن المسبحون﴾ و بەڕاستیی هەر ئێمەشین لە وتنی پاك وخاوێنی ئەو راناوەستین ﴿[١٦٧] وإن کانوا لیقولون * [١٦٨] لو أن عندنا ذکرا من الأولین﴾ بەراستیی بێ بڕوایانی قورەیش پێش هاتنی پێغەمبەر ﷺ ئەیانوت: ئەگەر ئێمەش لەلایەن پێشینانەوە کتێبی خۆمان بۆ جێمابا "وەکو تەورات و ئنجیل" ﴿[١٦٩] لکنا عباد الله المخلصین﴾ ئێستا ئێمەش لەبەندە پاك و پاڵێوراوەکانی خوا دەبووین ﴿[١٧٠] فکفروا به﴾ کەچی کاتێ قورئان هات پێی کافرو بێ بڕوا بوون!! ﴿فسوف یعلمون﴾ ئینجا لەمەولا دەزانن ئەنجامی بێ بڕوایی خۆیان.

الجزء الثالث والعشرون — سورة الصافات

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾ وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

سُورَةُ صٓ — ترتيبها ٣٨ — آياتها ٨٨

ص وَالقرءَانِ — ٤٥٢

سەرکەوتنی پێغەمبەران براوەتەوە:

﴿[١٧١] ولقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین﴾ بەڕاستیی لە بابەت بەندە نێرراوەکانمانەوە بریارمان دەرچووە ﴿[١٧٢] إنهم لهم المنصورون﴾ کە بەراستیی هەرئەوان و شوێنکەوتووەکانیان یارمەتی دەدرێن هەم بەبەڵگە، هەم لەجەنگدا. ﴿[١٧٣] وإن جندنا لهم الغالبون﴾ بێگومانیشە هەر لەشکری خوا زاڵ و سەرکەوتووە بەسەر دوژمناندا. بەڵێ بەشێوەیەکی گشتیی ئاوایە هەر عەقیدەو بیروباوەڕی موسڵمان سەر کەوتووە، وە بیرو بۆچوونەکانی دوژمن باتڵ وپووچەڵ بووە، ئەگەرچی لەهەندێ جێگاشدا بەرواڵەت دوژمن سەرکەوێ، چونکە خوا ئەیەوێ موسڵمانەکان پێبگەیەنێ و بیانگەیەنێتە پلەی شیاوی خۆیان بۆ هەڵگرتنی ئەو بیرو باوەڕە. ئایەتی (کتب الله لأغلبن أنا ورسلی إن الله قوی عزیز) ٢١/٥٨. وە ئایەتی: (إنا لننصر رسلنا والذین آمنوا فی الحیاة الدنیا ویوم یقوم الأشهاد) ٥١/٤٠.

ئەو ڕاستیی‌یە دەسەلمێنێ. ﴿١٧٤ فتول عنهم حتى حين﴾ دەسا تۆش بۆ ماوەیەکی کەم ڕوویان لێوەرگێڕە تا بڕیاری جیهاد دەدرێ ﴿١٧٥ وأبصرهم فسوف يبصرون﴾ جا کاریان ببینەو سەیریان بکە کاتێ سزا دێتە سەریان، وە لە ئاییندەدا پیرۆزی تۆو موسڵمانان و شکستی خۆیان و بێ بڕوایان دەبینن ﴿١٧٦ أفبعذابنا يستعجلون﴾ ئایا بە هاتنی سزامان پەلە ئەکەن؟! ﴿١٧٧ فإذا نزل بساحتهم فساء صباح المنذرين﴾ هەر پێش دێت، جا کاتێك ئەوسزایە دابەزییە بەر دەرکی ماڵەکانیان، ئەوسا سبەینێی ترسێنراوەکان شوم وخراپ ئەبێ، واتە: ڕۆژێکی سەخت ورەشیان ئەبێ. ئیمامی (بوخاریی و موسلیم) دەڵێن: کاتێ پێغەمبەر ﷺ لە (خەیبەر)دا ڕۆژی کردەوە دیتی وا جولەکە بەتەورو بێڵ و خاکەنازەوە دەردەچن بۆ کشتوکاڵ و مەزراکانیان و، کاتێکیش سوپاکەی ئەویان دیت، وتیان: سوێند بەخوا وا موحەممەد خۆی و سوپاکەی هات –پێغەمبەریش– ﷺ فەرمووی: ((الله أكبر خربت خيبر، إذا نزلنا إنا بساحة قوم فساء صباح المنذرين)). واتە: خوا لەهەمووان گەورەترە، خەیبەر وێران دەبێ، هەرکاتێکیش ئێمە دەمی دەرگای هۆزی دوژمن بگرین، زۆر خراپ ئەبێ بەیانی ئەو ڕۆژەی ترسێنراوان؟! ﴿١٧٨ وتول عنهم حتى حين﴾ دووبارە تۆ ڕوویان لێوەرگێڕە تا کاتێکی دیاریی کراو ﴿١٧٩ وأبصر فسوف يبصرون﴾ ببینە، لەمەولا ئەوانیش ئەبینن بەرهەمی نکوڵی و بێ بڕوایی خۆیان وەپێش دێت ﴿١٨٠ سبحان ربك رب العزة عما يصفون﴾ بەرزیی وبڵندیی، پاك وخاوێنی بۆ پەروەرد گاری تۆ، پەروەردگاری خاوەن دەسەلات، لەو قسانە ئەوان پەسن و وەسفی ئەوی پێئەکەن ﴿١٨١ وسلام على المرسلين﴾ و سڵاوو درودیش بۆ سەر گشت پەیامبەران ﴿١٨٢ والحمد لله رب العالمين﴾ وسوپاس وستایشیی نەبڕاوەو هەتا هەتاییش هەر بۆخودایە کە پەروەردگارو ڕاهێنەری جیهانەکانە، چونکە ئەوە خاوەنی گشت نازو نیعمەتە کان.

تێبینی: هەرکات مرۆڤێك ویستی لە جێگایەك هەڵسێ و بچێت، سووننەتە ئەم زیکرە بخوێنێ: ((سبحان ربك رب العزة عما يصفون وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين)).

زۆر سوپاسی شایستە بۆ پەروەرندەو ڕاهێنەری هەموو دنیا، وا یارمەتی دام بۆ تەواوکردنی تەفسیری سوورەتی (صافات).

*** *** ***

٣٨- سوورەی (صاد)ـە

مەککەیییەو (٨٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە لە دوای سورەتی (قەمەر)ەوە هاتۆتە خوارەوە، دیارە ئەمیش وەك هاوچەشنەکانی خۆی, باسی ئەم چەند شتە گرنگەیە دەکات, وەکو: یەکتاپەرستیی، وەحیی وسروش بۆ پەیامبەر ﷺ پاداشت و تۆڵە، زیندوو بوونەوە ئەکات. جا لە سەرەتاوە بەسوێندێك بەقورئان دەست پێدەکات، پاشان یەکتاپەرستیی و، نکوولی موشریکەکان و، سەرسامبوونیان لە بانگە وازەکەی موحەممەد ﷺ، ئینجا چوواندنی قورەیش بە گەلانی کەللە ڕەقی پێش خۆیان وهاتنی سزا بۆیان.. دواتریش هەندێ لە داستانی پەیامبەران (عليهم الصلاة والسلام) بۆ دڵخۆشیدانەوەی پەیامبەر ﷺ. کۆتاییشی دێت بەباسکردنی ئەرکی زۆرگرنگی پەیامبەر ﷺ کە لەگەڵ هەموو پەیامبەرانیش وەك یەك وایە. جا بەم شێوەیەش دەست پێ ئەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم* ١ ص﴾ پیتی (صاد) یش هەر وەك پیتی سوورەتەکانی ترهێمای ئیعجازی قورئانن و،ڕەمزی بە گڕاچوونی قورەیشن لەبەرامبەر

قورئانەوە ﴿[٢] **والقران ذی الذکر**﴾ سوێند بەم قورئانە خاوەن شەرەفە, کە بۆکەسیٚ کاری پیٚ بکا, مایەی ناوو شۆرەتێکی چاك بەرزو پیرۆزە، واتە: ئەم قورئانە خۆی لەخۆیدا مۆعجیزەیەو، موحەممەدیش ﷺ راست ئەکات ﴿[٣] **بل الذین کفروا فی عزة وشقاق**﴾ نەخێر، کە ئەوان بڕوا ناهێنن بە قورئان، لەبەر ئەوە نیە قورئان هەق نەبیٚ, لەبەرئەوە نییە کە ناتەواوییەکیان تیادیتبیٚ، بەڵکو بۆ خۆیان کافروخوانەناس ودەمار بەرز و ئاشوبسازن ,بۆیە بڕواناهێنن ﴿**کم اهلکنا من قبلهم من قرن**﴾ پێش ئەوانیش خەڵکێکی زۆرمان لە ناوبرد، چونکە هەرئەو وڕێنەی ئەمانەیان دەکرد ﴿**فنادوا ولات حین مناص**﴾ جا لە کاتی هاتنی سزاکەدا, هەر هاوارهاوارو لالەیان بوو و داوای کۆمەکیان ئەکرد، بەڵام کات کاتی رزگارکربوون نەبوو، ئایەتی: (فلما أحسوا بأسنا إذاهم منها یرکضون) ۱۲/۲۱ دووپاتی ئەو ماناو مەبەستە دەکات.

الجزء الثالث والعشرون　　سورة ص

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

صٓ وَٱلْقُرْءَانِ ذِى ٱلذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ فَنَادَوا۟ وَّلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُوٓا۟ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ ٱلْكَٰفِرُونَ هَٰذَا سَٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾ أَجَعَلَ ٱلْءَالِهَةَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَٱنطَلَقَ ٱلْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ ٱمْشُوا۟ وَٱصْبِرُوا۟ عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمْ ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِى ٱلْمِلَّةِ ٱلْءَاخِرَةِ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا ٱخْتِلَٰقٌ ﴿٧﴾ أَءُنزِلَ عَلَيْهِ ٱلذِّكْرُ مِنۢ بَيْنِنَا ۚ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِّن ذِكْرِى ۖ بَل لَّمَّا يَذُوقُوا۟ عَذَابِ ﴿٨﴾ أَمْ عِندَهُمْ خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ ٱلْعَزِيزِ ٱلْوَهَّابِ ﴿٩﴾ أَمْ لَهُم مُّلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ فَلْيَرْتَقُوا۟ فِى ٱلْأَسْبَٰبِ ﴿١٠﴾ جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِّنَ ٱلْأَحْزَابِ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو ٱلْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَٰبُ لْـَٔيْكَةِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِن كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ ٱلرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنظُرُ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوا۟ رَبَّنَا عَجِّل لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿١٦﴾

٤٥٣

موشریکان لە پێغەمبەرێتی و یەکتاپەرستیی و قورئان سەراسیمەن!:

﴿[٤] **وعجبوا أن جاءهم منذر منهم**﴾ سەرسامان لەوە کە هەر لەخۆیان — نەك لە فریشتە-پەیامبەرێکی (ترسێنەریان) بۆهات؟!. ئەم ئایەتەی ئێرە, وەك ئەو ئایەتە وایە خوا لەسوورەتێکی تردا ئەفەرمویٚ: (أکان للناس عجبا أن أوحینا إلی رجل منهم أن أنذر الناس) ۲/۱۰. ﴿**وقال الکافرون هذا ساحر کذاب**﴾ بیٚباوەڕەکان —لەباتی تەسلیم بوون و باوەڕهێنان— وتیان: ببیٚ، نەبیٚ ئەم موحەممەدە کە دەڵێت:من نێرراوی خوام جادووگەرێکی درۆزنە! ﴿[٥] **أجعل الآلهة إلها واحدا**﴾ ئەریٚ هەموو خواکانی کردۆتە یەك خوا؟! ﴿**إن هذا لشئ عجاب**﴾ بە راستیی ئەمە کە موحەممەد ﷺ دەیڵیٚ،(واتە: یەك خواپەرستن) شتێکی سەیرو سەمەرەیە! ﴿[٦] **وانطلق الملأ منهم**﴾ سەرکردەو ناودارەکانیان کەوتنە ڕیٚ و کۆڕەکەی (ئەبوتالیب)یان بەجیٚ هێشت پاش ئەوەی داوای ناو بژێوانیان لێکردبوو ﴿**أن امشوا واصبروا علی آلهتکم**﴾ جا بە خەڵکەکەیان وت: لەسەر پەرستنی خواکانتان بچن و سەبر بگرن و، دەستیان لیٚ بەرمەدەن ﴿**إن هذا لشئ یراد**﴾ بە راستیی ئەمە —کە موحەممەد هێناویەتی و داوای پەرستنی یەك خوا دەکات— شتێکی خوازراوەلە ئێمە, واتە: پیلانێکە دارێژ راوە بۆ دوور خستنەوەکان لە پەرستنی خواکانمان ﴿[٧] **ما سمعنا بهذا فی الملة الاخرة**﴾ ئەمەی موحەممەد دەیڵیٚ بۆ پەرستنی یەك خوا ,ئێمە لە ئایینی عیسادا ؈ نەمان بیستووە ﴿**إن هذا إلا اختلاق**﴾ ئەم یەکخواپەرستیە هەردرۆو ساختە و هەڵبەستراوەو! ﴿[٨] **أانزل علیه الذکر من بیننا**﴾ ئایالە نێوان ئێمەدا کە ئەوهەموو دەوڵەمەندو پیاوماقوولەمان تێدایە قورئان بۆئەو هاتووە؟! ﴿**بل هم فی شك من ذکری**﴾ نەخێر، نکوڵیکردنی قورئان لەرووی زانستەوە نیە، بەڵکو لە بنەرەتا لە شکدان لە قورئانی من ﴿**بل لما یذوقوا عذاب**﴾، نا, بەڵکو جاریٚ سزای منیان نەچێژتووە.چونکە ئەگەر چێشتبایان, باوەڕیان دەکرد. (ئیبن عەباس) دەڵیٚ: کاتیٚ

كه(ئەبوتاليب) نەخۆشكەوت، دەستەيەك لەناودارانى قورەيش -بە هاوڕێيەتى (ئەبوجەهل) - چوون بۆلای و پێيان وت: تۆ دەزانی برازاكەت چی دەكاو، چی دەڵێ بەخواكانمان؟! بەڵكو بنێری ئامۆژگاری بكەيت! ئەويش ناردی وهات و چووە ژوورەوە و، ديتی لەتەنيشت ئەبووتاليبی مامیەوە جێی تەنها كەسێ ماوە جا (ئەبو جەهل) لەترسی ئەوە نەوەك موحەممەد ﷺ لەوێ دانيشێ و، بەقسە شيرينەكانی ئەبوتاڵيب نەرم بكا، پەلاماری داو چووە پاڵی ئەبووتاڵيب، ئيتر جێ بۆ پێغەمبەر نەمايەوەو لەلای دەرگاكەوە دانيشت! ئەميش وتی برازاكەم! بۆ چ خزمان گلەييت لێدەكەن سەبارەت بە خواكانيان؟! فەرمووی: مامە! من تەنها يەك قسەم هەيە، ئەگەربيڵێن وبەگوێم بكەن ئەوا هەمووعەرەب گوێرايەڵ دەبن و، ئەگەر عەجەمەكانيش نەيڵێن سەرانەی خۆيان دەدەن. جا هەموويان لەقسەكەی داچڵەكين و وتيان: ئێمە لەباتی ئەو، ئەو وشەيە دەڵێين. ئەبووتاڵيب وتی: برازاكەم! وشەكەی تۆ چيیە؟ فەرمووی: (لا إله إلا الله)يە. پاش ئەوە هەموو تووڕە بوون و هەڵسان و ڕۆيشتن و خۆيان ئەتەكان و بەدەم ڕێگەوە دەيانگوت: (أجعل الآلهة إلها واحدا!). (ئيبن جەرير، ئەحمەد، نەسائيی، ترمزيی) ريوايەتيان كردووە). ﴿[٩] أم عندهم خزائن رحمة ربك العزيز الوهاب﴾ ئەوانە وا نكوڵيی پەيامبەرێتی تۆ ئەكەن, مەگەر گەنجينەی فەزڵ و ميهرەبانی پەروەردگاری بەتواناو خاوەن بەخشندەی تۆيان لايە؟ ,تا بەئارەزووی خۆيان كێيان پێ چاكبێ بيكەنە پەيامبەر؟ ﴿[١٠] أم لهم ملك السموات والأرض وما بينهما﴾ ياخۆ خاوەنداريێتی ئاسمانەكان و زەويی و ئەوەی نێوانيان هیئەوانە، تا بەئارەزووی خۆيان كێ دەكەنە پێغەمبەر؟! ﴿فليرتقوا فی الأسباب﴾ جا ئەگەر هی ئەوانە دەبا بەئاسمانەكاندا پەيژەدانێن و سەركەون و بەرز بنەوەو لەوێ ڕاوێژی بونەوەر بكەن و كێيان پێ‌شياو بوو بيكەنە پەيامبەرو، نەهێڵن وەحيت بۆ بێت ﴿[١١] جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب﴾ ديارە ئەوانە ئەم قسانە دەكەن, كاتی خۆی لە(بەدر) سوپايەكی شپرزەو ريسواو تێكشاون، پێكهاتوون لەچەند دەستەوپارتێك. واتە: ئەمانە لەئەنجامدا هەر ڕۆژێكی ڕەشيان بۆ ئەبێ، ئەوەبوو لە (بەدر)و لەچەندجێگايەكیتردا تێكشكان.

لە فڕكردنی گەلانی پێشوو پەند وەرگرن:

﴿[١٢] كذبت قبلهم قوم نوح وعاد وفرعون ذو الأوتاد﴾، پێش قورەيشيش گەلی (نووح)و، عادی گەلی (صالح) و، فيعەونی لەشكردار ﴿وثمود وقوم لوط وأصحاب الأيكة﴾ هۆزی (سەموود)وهۆزی(لووط)و خەڵكی ناوباخچە چڕوپڕەكان - واتە:گەلی شوعەيب- پەيامبەرەكانيان بەزماندرۆزن زانیو بڕوايان نەهێنا ﴿أولئك الأحزاب﴾ ئا ئەوانەيش پارتەكان, واتە: ئەوانەی كۆبوونەوە بۆ لەناو بردنی پەيامبەرەكانيان ﴿[١٤] إن كل إلا كذب الرسل فحق عقاب﴾ گش ئەوانە پەيامبەرەكانيان بەدرۆزن دانا! ئينجا سزای منيان بۆ پێويست بوو ﴿[١٥] وما ينظر هؤلاء إلا صيحة واحدة﴾ ئەم بێباوەڕانی مەككەيەش, هەر چاوەنۆڕی نەعرەتەو دەنگێكی گەورە(واتە: نەفخەی زيندوو كردنەوە) دەكەن و, ئيتربە ڕۆژەكەی خۆيان دەگەن ﴿ما لها من فواق﴾ هەركە هاتيش دووبارە بونەوە نيە، واتە بە ئەندازەی ماوەی دووجار دۆشينی وشترێكيش، مۆڵەت نادرێن, بەڵكو زوو لەناودەبرێن ﴿[١٦] وقالوا ربنا عجل لنا قطنا قبل يوم الحساب﴾ بەگاڵتەيشەوە وتيان: ئەی پەروەردگاری ئێمە! پێش ڕۆژی حيساب و پاداشت و تۆڵە،بەشە سزاكەمان بە پەلە بۆ بێنە! واتە: ئەگەر موحەممەد ﷺ ڕاست دەكا زيندوو بوونەوە هەيە، دەبا هەر ئەمڕۆ سزامان بدا، وەك ئەيانگوت: (اللهم إن كان هذا هو الحق فأمطرنا علينا..)٣٢/٨.

باسێکی داوود عليه السلام:

﴿[١٧] **اصبر على مايقولون**﴾ خۆ ڕاگربە ئەی موحەممەد! لەبەرامبەر ئەوەوە ئەوان دەیڵێن، چوون تۆ خوات لەگەڵە.. دیارە ئەمە دڵخۆشکردن و دڵدانەوەی پەیامبەرە ﷺ بەرامبەر ئەو هەموو ئازارو بێزارەی قورەیشە ﴿**واذكر عبدنا داود ذا الأيد**﴾ دەسا فەرموو (داوود) پێغەمبەر(عليه السلام) وەبیر بێنە، کە لەئاییندارییی و لە خواپەرستیی و دەسەڵاتدا عەبدێکی خاوەن هێزی ئێمە بوو ﴿**إنه أواب**﴾ بێگومان لەهەموو کارێکدا هەمیشە ئەو، گەڕاوەو تەوبەکاربوو بۆ لای خوا، هەردەم گوناحێ، دەغدەغەیە بەدڵیا هاتبا بەپەلە پەشیمان دەبوویەوە و دەگەڕایەوە لای خوا،دیارە هەموو پێغەمبەران پیشەیان هەر ئەوە بووە، وەکو پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: ((..إنی لأستغفرُ اللهَ فی الیوم واللیلة مأةَ مرة..)) موسلیم/ بابی (١٢)، ژمارەی فەرمووده:(٢٧٠٢). واتە: بێگومان لەماوەی شەوو ڕۆژێکا من سەدجار (أستغفرالله)و داوای لێبوردن لە خوادەکەم.

﴿[١٨] **إنا سخرنا الجبال معه يسبحن بالعشى والإشراق**﴾ بەڕاستیی ئێمە کێوەکانیشمان ڕامکردبوو کە لە گەڵی هەموو ئێواران و بەیانیان تەسبیحاتیان دەکرد ﴿[١٩] **والطير محشورة**﴾ هەروا مەل و پەلەوەرەکانیش کۆمەڵ دەبوون و بەفەرمانی خوا لەگەڵ داود دا تەسبیحاتیان ئەکرد ﴿**كل له أواب**﴾ هەمووشیان (کێوان و پەلەوەرەکان) ملکەچی فەرمانی ئەو دەبوون و هەردەم بەرەو ئەو دەهاتن، لەوە ئەچێ هەندێ کەس لەم هەواڵ و باسەدا سەراسیمە مابێ!، بەڵام ئەوانەی کەخۆیان یەکلا کردۆتەوە بۆ خوا چاکدەزانن و، تێ ئەگەن کە بوونەوەر هەموو بەرفەرمانی خوایەو، هەموویشی مانای بوونی خواو تاک وتەنیایی ئەو دەگەیەنێ ﴿[٢٠] **وشددنا ملكه**﴾ و دەسەڵات و پاشایەتیەکەیمان بۆ توندو تۆڵکرد، بە زۆری سوپاو سەرکەوتن وسام و هەیبەت ﴿**وآتيناه الحكمة وفصل الخطاب**﴾ پەیامبەرێتی و فەهم و، وردەکاریی و، کارزانیی و، خیتابی کێشە بڕەوەمان پێدا, تا کێشەی خەڵکی پێ ببڕێتەوەو پێیچارەی بکات.

الجزء الثالث والعشرون | سورة ص

ٱصۡبِرۡ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَٱذۡكُرۡ عَبۡدَنَا دَاوُۥدَ ذَا ٱلۡأَيۡدِۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿١٧﴾
إِنَّا سَخَّرۡنَا ٱلۡجِبَالَ مَعَهُۥ يُسَبِّحۡنَ بِٱلۡعَشِيِّ وَٱلۡإِشۡرَاقِ ﴿١٨﴾ وَٱلطَّيۡرَ
مَحۡشُورَةٗۖ كُلّٞ لَّهُۥٓ أَوَّابٞ ﴿١٩﴾ وَشَدَدۡنَا مُلۡكَهُۥ وَءَاتَيۡنَٰهُ ٱلۡحِكۡمَةَ
وَفَصۡلَ ٱلۡخِطَابِ ﴿٢٠﴾ ۞ وَهَلۡ أَتَىٰكَ نَبَؤُاْ ٱلۡخَصۡمِ إِذۡ تَسَوَّرُواْ
ٱلۡمِحۡرَابَ ﴿٢١﴾ إِذۡ دَخَلُواْ عَلَىٰ دَاوُۥدَ فَفَزِعَ مِنۡهُمۡۖ قَالُواْ لَا تَخَفۡۖ
خَصۡمَانِ بَغَىٰ بَعۡضُنَا عَلَىٰ بَعۡضٖ فَٱحۡكُم بَيۡنَنَا بِٱلۡحَقِّ وَلَا تُشۡطِطۡ
وَٱهۡدِنَآ إِلَىٰ سَوَآءِ ٱلصِّرَٰطِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ هَٰذَآ أَخِي لَهُۥ تِسۡعٞ وَتِسۡعُونَ نَعۡجَةٗ
وَلِيَ نَعۡجَةٞ وَٰحِدَةٞ فَقَالَ أَكۡفِلۡنِيهَا وَعَزَّنِي فِي ٱلۡخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ
لَقَدۡ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعۡجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِۦۖ وَإِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلۡخُلَطَآءِ لَيَبۡغِي
بَعۡضُهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَقَلِيلٞ
مَّا هُمۡۗ وَظَنَّ دَاوُۥدُ أَنَّمَا فَتَنَّٰهُ فَٱسۡتَغۡفَرَ رَبَّهُۥ وَخَرَّۤ رَاكِعٗا وَأَنَابَ ۩ ﴿٢٤﴾
فَغَفَرۡنَا لَهُۥ ذَٰلِكَۖ وَإِنَّ لَهُۥ عِندَنَا لَزُلۡفَىٰ وَحُسۡنَ مَـَٔابٖ ﴿٢٥﴾
يَٰدَاوُۥدُ إِنَّا جَعَلۡنَٰكَ خَلِيفَةٗ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱحۡكُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ
بِٱلۡحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ ٱلۡهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَضِلُّونَ
عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ لَهُمۡ عَذَابٞ شَدِيدُۢ بِمَا نَسُواْ يَوۡمَ ٱلۡحِسَابِ ﴿٢٦﴾

وَمَا خَلَقۡنَا ٱلسَّمَآءَ | ٤٥٤

دوو دادچی دەچنە لای داوود عليه السلام:

﴿[٢١] **وهل أتاك نبأ الخصم إذ تسوروا المحراب**﴾ ئایا تۆ ئەی موحەممەد! هەواڵی داواچیەکانت پێگەیشتووە, کاتێ کە بەدیواری عیبادەتخانەکەی (داود)دا بێئیزن و مۆڵەت سەرکەوتن ,بۆ بڕانەوەی کێشەیەك هەیان بوو؟. ﴿[٢٢] **إذ دخلوا على داود ففزع منهم**﴾ کاتێ کە بێ مۆڵەت وەرگرتن چوونە ژوورەوە لای (داوود), لەبینینیان شڵەژاو ترسا ﴿**قالوا لا تخف خصمان بغى بعضنا على بعض**﴾ وتیان: مەترسە! ئێمە دوو داواچین دژ بەیەکترو، داوامان لە سەر یەکتر هەیە، هەندێکمان ستەمی لەو هەندەکەی تر کردووە ﴿**فاحكم بيننا بالحق ولا تشطط**﴾ جا هاتووین لە نێوانماندا بەدادگەرانە داوەریی بکەو ستەم لەهیچ لامان مەکە ﴿**واهدنا إلى سواء الصراط**﴾ و بۆ ڕاستەڕێ

ڕێنموونیمان بکە، واتە:بەڕێکی دادگەریمان بکە ﴿[٢٣] إن هذا أخی له تسع وتسعون نعجة﴾ کێشەکەیشمان ئەمەیە: کە ئەم برامە (٩٩) سەر مەڕی هەیە ﴿ولی نعجة واحدة﴾ و منیش تەنها یەك مەڕم هەیە ﴿فقال اکفلنیها﴾ کەچی هێمان ئەڵێ: دەبێ ئەو تەنها مەڕەشم پێبدەی! ﴿وعزنی فی الخطاب﴾ وە لەقسەشدا بەسەرما زاڵەو دەرەقەتی نایەم، جا لێرەدا لەبەر گەورەیی ستەمەکە، (داود)پێغەمبەر پەلەیکردو لەکێشەی (مدعی علیه)ی نەپرسی، بزانێ چیە، ئەوجا بڕیار بدات ﴿[٢٤] قال لقد ظلمك بسؤال نعجتك إلی نعاجه﴾ بۆیە بەخێرایی بەخاوەن سکاڵاکەی وت: بە ڕاستیی بەداوا کردنی مەڕەکەت , بۆ پاڵ مەڕەکانی خۆی, ستەمی لێکردوویت ﴿وإن کثیرا من الخلطاء لیبغی بعضهم علی بعض﴾ هەروایشبووە بەراستی زۆرێ لە شەریکە ماڵەکان فێڵ وستەم لەیەکتر ئەکەن ﴿إلا الذین آمنوا وعملوا الصالحات﴾ ئەوانە نەبێت کە باوەڕیان هێناوەوکردەوە چاکەکانیان کردووە ﴿وقلیل ماهم﴾ دیارەئەوانەیش زۆرکەمن. لەوە ئەچێ -خوا خۆیشیچاکتر ئەزانێ - ئەو دوو داوا چیە فریشتە بوون ,چونکە هەر پاشی باسکردنی کێشەکەیان, لەپێش چاو (داوود)دا ونبوون و نەمان, فریشتە بوون، خوا ناردنی بۆ تاقیکردنەوەی شێوەی حوکم و دادگایی (داود). ﴿وظن داود أنما فتناه﴾ ئیتر داود زانی کەئێمە بەو کێشەیە تاقیمان کردۆتەوە ﴿فاستغفر ربه وخر راکعا وأناب﴾ ئنجا- سەبارەت بەوهەڵەیەی کردی- بەپەلە داوای لێبوردنی لە پەروەردگاری خۆی کردو بەسوژدەدا کەوت وگەڕایەوە بۆلای خوا بە تەوبە، پێشەوا شافیعی دەڵێت: (سوژدەی سوورەتی (ص)، سوژدەی شوکرانە بژێری خوایە، (ئیبن عەباس) دەڵێت: (لیست من عزائم السجود، وقد رأیت رسول الله ﷺ یسجد فیها) مسند أحمد، فتح الباری"٤٠٥/٨، سنن أبی داود، عارضة الأحوذی، النسائی). ﴿[٢٥] فغفرنا له ذلك﴾ ئینجا ئێمەیش زووبۆمان پۆشی.بەداخەوە لەم جێیەدا هەندێ تەفسیر بڕێ شت دەنووسن، کەس رووی نیە بۆپیاوێکی بەشەرەفی دنیایشی بنووسێ، ئیتر نازانم چۆن دەتوانن بۆپەیامبەرێکی وەك داوودی بنووسن! ئەگەرچی زۆرێکیان بەتوندی رەتیئەدەنەوە، وەك (رازیی، بەیزاویی، ئالووسیی، ئیبن کەسیر، قاسمیی، حیجازیی، مەراغیی، شەنقیتیی، سەید قوتب و..هتد) لەولاشەوە خوا خۆی ئەفەرموێ: ﴿وإن له عندنا لزلفی وحسن مآب﴾ بێگومان ئەولای ئێمە نزیکییەك و خۆش جێگەیەکی بۆ هەیە لە بەهەشتدا, وەکو لە جێگایەکی تردا دەفەرموێ: (وإن للمتقین لحسن مأب جنات عدن مفتحة لهم الأبواب)٣٨/٤٩-٥٠. ئەمە لەلایەکەوە، لەلایەکیتریشەوە تاقیب و بەدواداهێنانی جۆری تاقیکردنەوەکە، باری راستی ڕووداوەکە روون ئەکاتەوە. ڕاسپاردەیەك بۆ دادوەرو حوکمڕانەکان: ﴿[٢٦] یا داود إنا جعلناك خلیفة فی الأرض﴾ ئەی داود! بەڕاستیی ئێمە تۆمان کردە جێنشین لەسەر زەوییدا بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری مەردم ﴿فاحکم بین الناس بالحق﴾ دەسا تۆیش بەشێوەیەکی پەسەندو بەهەق ودادگەرانە لەنێوان خەڵکدا بڕیاربدەو حوکم بکە، واتە: وەك بفەرموێ: پەلەمەکەو لەهەردوو لایەنی کێشەکە پرسیاربکە، وەك ئەو کێشەیە مەکە،کە ەلەت تێدا کرد، چونکە پێش ئەوە کەلە (مدعی علیه) پرسیار بکەیت، بڕیای خۆتت دا! ﴿ولا تتبع الهوی﴾ وشوێن هەواوئارەزوو مەکەوە لە حوکمکردندا ﴿فیضلك عن سبیل الله﴾ تا بەو هۆیەوە لەڕێگای خوا گومڕات بکات ﴿إن الذین یضلون عن سبیل الله﴾ بێگومان ئەو کەسانەی کەلە ڕێی خوا لادەدەن و گومڕا ئەبن ﴿لهم عذاب شدید﴾ سزاو جەزرەبەی توندو سەختیان بۆ هەیە ﴿بما نسوا یوم الحساب﴾ بەهۆی ئەوەی کەڕۆژی حیساب وپاداشت وتۆڵەیان لەبیرکردووە.

بەدیهێنانی ئەم دنیایە بۆ..؟

﴿[٢٧] **وما خلقنا السماء والأرض وما بينهما باطلا**﴾ ئاسمان وزەویی و، ئەوەش لەنێوانیاندایە،بە باتڵ و وبێهوودە دروستمان نەکردووە ﴿**ذلك ظن الذين كفروا**﴾ ئەوە کە بەبێ هوودە دروستمانکردبن، گومان و بۆچوونی بێ بڕواو خوانەناسانە ﴿**فويل للذين كفروا من النار**﴾ سزاو تیاچوون بۆ بێ بڕوایان لەناوئاگری دۆزەخدا. ئینجا خوا باسدەکا کە: حیکمەت و عەدل لەوەدایە, نابێ موسڵمان و کافر وەکو یەك بن، بۆیە دەفەرموێ: ﴿[٢٨] **أم نجعل الذين آمنوا وعملوا الصالحات كالمفسدين في الأرض**﴾ ئایا دەکرێت ئەوانەیکە باوەڕیان هێناوەو کارەچاکەکانیان کردووە، وەکو بەدکاران و ئاژاوەگێران لە زەویدا دابنێین و,وەك یەك حسێبیان بۆ بکەین؟ ﴿**أم نجعل المتقين كالفجار**﴾ یاخۆدەبێ خەڵکانیپارێزکار, لە گوناح و تاوان، وەکو خەڵکانی خراپکار دابنێین؟.ئینجا خوا ئامانج لە ناردنەخوارەوەی ئایەتەکانی قورئان باس دەکاو دەفەرموێ: ﴿[٢٩] **كتاب أنزلناه إليك مبارك**﴾ ئەمە کتێبێکە پیرۆز,دامان بەزاند بۆ تۆ ئەی موحەممەد!ﷺ ﴿**ليدبروا آياته**﴾ تا ئەوانە لەئایەتەکانی رابمێنن ﴿**وليتذكر أولوا الألباب**﴾ وفامیدەو ژیرەکانیش ئامۆژگاری لێوەرگرن. (شێخ حەسەنی بەصریی) دەڵێت: سوێندم بەخوا لەبەرکردنی گشت پیتەکانی هەموو قورئان و، پشتگوێ خستنی مەبەستەکانیشی تەدەبوور وتێفکران نییە، هەندێ کەس ئەڵێ: ئەمە سوێندی بێت تەواوی قورئانم لەبەرەو تەنها پیتێکم لێنەپەڕاندووە، بەڵام ئەگەر ماناوداواکارییەکانی پشتگوێ خستبێ، سوێند بەخوا ئەوکەسە هەموو قورئانی پەڕاندووە وپشتگوێی خستووە!.

سُورَةُ صٓ — الجزء الثالث والعشرون

وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَآءَ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَٰطِلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنَ ٱلنَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَٱلْمُفْسِدِينَ فِى ٱلْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ ٱلْمُتَّقِينَ كَٱلْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ مُبَٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوٓا۟ ءَايَٰتِهِۦ وَلِيَتَذَكَّرَ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمَٰنَ ۚ نِعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِٱلْعَشِىِّ ٱلصَّٰفِنَٰتُ ٱلْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّىٓ أَحْبَبْتُ حُبَّ ٱلْخَيْرِ عَن ذِكْرِ رَبِّى حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِٱلْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَىَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًۢا بِٱلسُّوقِ وَٱلْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَٰنَ وَأَلْقَيْنَا عَلَىٰ كُرْسِيِّهِۦ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ ٱغْفِرْ لِى وَهَبْ لِى مُلْكًا لَّا يَنۢبَغِى لِأَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِىٓ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ ٱلرِّيحَ تَجْرِى بِأَمْرِهِۦ رُخَآءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَٱلشَّيَٰطِينَ كُلَّ بَنَّآءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَءَاخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِى ٱلْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هَٰذَا عَطَآؤُنَا فَٱمْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُۥ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٤٠﴾ وَٱذْكُرْ عَبْدَنَآ أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَسَّنِىَ ٱلشَّيْطَٰنُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ ٱرْكُضْ بِرِجْلِكَ ۖ هَٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

٤٥٥

کورتە باسێکی سولەیمان (عليه السلام) **:**

لەم چەند ئایەتانەشدا داستانەکەی (سولەیمان) دەست پێدەکاو ئەفەرموێ:﴿[٣٠] **ووهبنا لداود سليمان**﴾ وەسولەیمانیشمان بەخشی بە داود وکردمانە پەیامبەر ﴿**نعم العبد إنه أواب**﴾ سولەیمان بەندە باشە بوو، چونکە هەردەم رووی لەئێمە بوو ﴿[٣١] **إذ عرض عليه بالعشي الصافنات الجياد**﴾ بەیاد بکە کە دوا نیوەڕۆیەك ئەسپ ومایینە چابوك و تیژ ڕەوەکانی -لەسەر نووکی (پێ) وەستابوون و ئامادەکرابوون بۆ جیهاد، نیشانی دران ﴿[٣٢] **فقال إني أحببت حب الخير عن ذكر ربي**﴾ ئنجا وتی: بەڕاستیی من ئەم ئەسپانەم خۆش دەوێ, چونکە کەرەسەن بۆ جیهاد, خۆشەویستنەکەشم لە یادکردنی خواوەندەوە پەیدا بووە، سولەیمان چاوی بڕیبوویە ئەوئەسپە رەسەن وچاپوك و تیژانە کە بە بەردەمیا دەهاتنو دەچون , ئینجا غاردران ﴿**حتى توارت بالحجاب**﴾ تا لەبەرچاویا دیارنەمان. جا ئەوهەموو ئەسپ و چارەوێیە بۆسەرکردەیەکی بەغیرەت وموجاهید، گومان نییە کەشتێکی ناوازەیەو دیاردەیەکی بەرزی سەربازییە، بۆیە سولەیمان یش زۆرخۆشحاڵ بووپێیان وهەرسەیری ئەکردن، پێیخۆشبوو

چاوی لێیان کلا نەبێ، بەڵام کاتێ دوور کەوتنەوەو پەنهانبوون. ﴿٣٣ ردوها علی﴾ ئەوساوتی: دووبارە بییاگێڕنەوە بۆم ﴿فطفق مسحا بالسوق والأعناق﴾ ئەسپەکانیان بۆگێڕایەوە, ئەویش لەبەر رێز لێنانیان وەك (علی کوڕی تەڵحەو ئیبن عەباس) دەڵێنو (تەبەریی) ش پەسەندی کردووە: سولەیمان دەستی هێنا بە لاق وبە گەردنیاندا.

تاقیکردنەوەکەی سولەیمان ﷷ:

﴿٣٤ ولقد فتنا سلیمان﴾ بەڕاستی سولەیمانیشمان تاقیکردەوە, بەنەهێشتنی دەسەڵاتەکەی ﴿وألقینا علی کرسیه جسدا﴾ لاشەیەکمان هاویشتە سەرکورسیەکەی ﴿ثم أناب﴾ پاشان پەشیمان بوویەوەو، گەڕایەوە لای ئێمە,ئێمەش دەسەڵاتەکەمان بۆ گێڕایەوە.سەبارەت بە دیاریکردنی جۆری تاقیکردنەوەکە گەلێ قسەو قسەڵۆك هەیە، بەڵام هەرئەمەیان بەچاك دەزانم (ئیبن کەسیر) هەڵیبژاردووەو دەڵێ:خوا جۆری ئەوجەستەیەی هاوێژرایە سەر کورسیەکەی سولەیمان دیاری نەکردووە, لەبەرئەوە ئێمەش لێی بێ دەنگ دەبین وباوەڕمان هەیە کە خوای کارجوان بە(جەسەد)ێك ,سولەیمانی تاقیکردۆتەوە, دەشڵێ: هەر شتێك لە بارەی دیاریکردنیەوە گوترابێ لە(ئیسرائیلیات)ـەو پشتی پێنابەسرێت. خاوەنی (فی ظلال القرآن) سەبارەت بە (الصافنات الجیاد)، وە هەروەها لەمەڕئەو جەسەدەی خرایە سەرکورسییەکەی سولەیمان دەڵێت: دووئاماژە هەیە: بەڵام ئەوەی راستیی بێ,من هیچیانم بەدڵ نییە، چونکە دوورنیە دەست هەڵبەستی جوولەکە بێ، جگە لەوەیش هیچ سەنەدێکی ئەوتۆ نیە پشتیان بگرێ.. وە نایشتوانم قەناعەتیان پێبکەم ودڵنیابم لێیان، لەولایشەوە تەنها یەك فەرموودە هەیە بۆئەو مەبەستە، لەراستییدا ئەویش دڵنیانەبووم کە پەیوەندی بەورووداوەوە هەبێت: (أخرج البخاری فی صحیحه: قال سلیمان لأطوفن اللیلة علی سبعین امرأة کل واحدة تأتی بفارس یجاهد فی سبیل الله، ولم یقل إن شاء الله، فطاف علیهن فلم یحمل إلا امرأة واحدة، جاءت بشق رجل، والذي نفسي بیده لو قال إن شاء الله لجاهدوا في سبیل الله فرسانا أجمعون). جائەوەی ئایەتەکان ئاماژەی بۆئەکەن ئایادەگونجێ هەرئەو لەتە منالە بێت، دیارە ئەویش هەرئەگەرێکە. مەسەلەی ئەسپەکانیش ریوایەتێك دەڵێت: سولەیمان ئەسپێکی زۆری راگرتبوو بەمەبەستی جیهاد، جا سەرلەئێوارەیەکیان سەریلێدان و، بەوهۆیەوە سەرگەرم بوو ونوێژێکی خۆی هەبوو کەلەپێش خۆرئاواوە ئەیکرد لەکیسی چوو.. ئەویش لەباتیئەوە ئەسپەکانی هەموو سەربڕین، بەڵام ئەوەی راستیی بێت هیچیان ناچنە نێودڵەوە، کەوابوو تەنها ئەوەندە ئەتوانین بڵێین: خوای گەورە ئەو دووپەیامبەرەی وەك پەیامبەرانی تر تاقیکردەوە، بەلام حەقیقەتی چۆنیەتییەکەی نازانین. (موحەممەد بن جەمیل زینۆ) ئەڵێت: من پێم وایە کەسولەیمان جیهادی زۆرلامەبەست بووە، هەربۆیە ئەسپێکی زۆری راگرتبوو، گەلێ کاتیش خۆی پێوەیان سەرگەرم ئەکردو وەك مانۆڕی سەربازی لەگۆڕەپانـدا ئەیهێنان وئەیبردن... هەر تۆزوعەرەقێکی بەسەرو مل وگەردنیانەوە دیتبا لای ئەبردو ئەیتەکان، هەروەك چۆن ولاخ قاشاو ئەدرێ، موحەممەدجەمیل دەڵێ: من ئەمەم بەلاوە پەسەندە نەك ئەوە کەگوایا هەموویانیسەری بڕیبن وگۆشتەکەیانی بەسەرهەژاراندا دابەشکردبێ. ئەوەی راستیی بێت (بەندە)ش هەرئەمەم بەدڵە، هەربۆیە لەسەرئەم رایە تەفسیری ئایەتەکانم کرد. چوون (عەلیی کوڕی ئەبی طلحه، ئیبن عەباس)یش هەربەم شێوەیە دەڵێن، ئیمامی (ئیبن کەسیر) دەڵێ:(وهذا القول اختاره ابن جریر) ئیبن جەریری تەبەریش هەر ئەم قسەیەی پەسەند کردووە. ﴿٣٥ قال رب اغفر لی وهب لی ملکا لا ینبغی لأحد من بعدی﴾ سولەیمان زۆر زوو پەشیمان بوویەوەو وتی: پەروەردگاری من! بمبەخشەو حوکم ودەسەڵاتێکی وایشم پێببەخشە کە لەدوای من گیری هیچ کەسێك نەکەوێت ,تا ببێتە موعجیزەو نیشانەی پەیامبەرێتیم, وەك ئەوە کە هەرپەیامبەرەی ,موجیزەی خۆی

هەبووە ﴿إنك أنت الوهاب﴾ بێگومان هەر ئەتۆی بەخشندە ﴿[٣٦] فسخرنا له الرياح﴾ ئینجا ئێمەیش نزاکەیمان ل‌ێوەرگرت و , (با)مان بۆ کەویی و رامکرد ﴿تجري بأمره رخاء حيث أصاب﴾ بەنەرمیی و لەسەر خۆ بۆ هەر جێگایەك ویستبای بەفەرمانی ئەو دەکەوتە ڕێ و دەڕۆیی ﴿[٣٧] والشياطين كل بناء وغواص﴾ و هەموو وەستا بەنایەك و ژێردەریایەك لە شەیاتینمان بۆکەوی و رامکرد, تا هەندێکیان لەوشکانیدا بیناسازیی بۆ بکەن و، هەندێکیشیان سەرقاڵی بنی دەریاکان بن ﴿[٣٨] وآخرين مقرنين في الأصفاد﴾ و هێندێکیتریشیان پێکەوە کۆت و زنجیرکرا بوون، چونکە زیانبەخش بوون و گوێرایەڵ نەبوون! بەڵێ رام و کەویی کردنی جنۆکە بۆ ئیش وکاروو، تەوق و زنجیر کردنی هەندێکیشیان، بۆخوای گەورە کارێکی زۆر سادەو ئاساییە، بۆیە بڕوامان وایە کە خوا ئەوئیشەی بۆ (سولەیمان) کردووە لەوەڵامی (رب هب لي ملكا لا ينبغي لأحد من بعدي..)دا. ﴿[٣٩] هذا عطاؤنا فامنن أو امسك بغير حساب﴾ وەحیمان بۆی کرد: ئەمە بەخششی بێ ژمارەی ئێمەیە، دەساتۆش(ئەی سولەیمان!) ببەخشە، یا ڕای بگرە، هیچ جۆرە لێکۆڵینەوەیەکت لەسەر نیيە ﴿[٤٠] وإن له عندنا لزلفى وحسن مآب﴾ بەڕاستی لای ئێمە نزیکیەك و خۆش جێگایەکی بۆ هەیە. سەرنجێك: (قورتوبی) گەلێ شتی سەیرو سەمەرەی لەبارەی ئەم (فیتنە)ی (سولەیمان)نەوە لە (سەعلەبی)یەوە هێناوە، هەرچەند خۆی هەندێکی رەت ئەکاتەوە، بەڵام زۆرێکیشی بێ (تەعلیق) جێ دێڵێ! (شێخ عرفان العشا) لێکۆڵەرەوەو دەرهێنەری فەرموودەکانی تەفسیری قورتوبی دەڵێ: (والثعلبي هذا كذاب متروك يروي الموضوعات والإسرائيليات. وكذا كتابه المسمى بـا(العرائس). وە هەروەها لەبەرگی (٨ل٤چ١٩٩٥) دەڵێ: (وأما الحكيم الترمذي – رحمه الله – فقد ساق في كتابه (نوادر الأصول) أحاديث موضوعة ولا أصل لها كثيرا ما اعتمد على روايته المصنف اي القرطبي رحمه الله فتنبه لذلك.

سەربوردەکەی ئەیوب عليه السلام:

﴿[٤١] واذكر عبدنا أيوب﴾ باسی بەندەکەمان (ئەیوب)ی کوڕی (ئیسحاق) سەلامی خوایان لەسەر بێت بکە ﴿إذ نادى ربه أني مسني الشيطان بنصب وعذاب﴾ کاتێ کە هاواری بۆ پەروەردگاری خۆی بردو وتی: بێگومان شەیتان منی دووچاری نارەحەتیی و لەش بەباری کردوم. قورئان جۆری بەڵاو نارەحەتییەکەی دیاریی نەکردووە.. وە لەو بارەوە گەلێ شتیش وتراوە! بەڵام مەگەر تەنها خوای کارزان بارە راستەکەی بزانێت ﴿[٤٢] اركض برجلك﴾ پێمان وت: دەپێی خۆت بکوتە بەزەویدا ﴿هذا مغتسل بارد وشراب﴾ ئەمە ئاوێکی خۆشگەواری فێنك وبەکەڵکە, بۆ خۆشۆرین و خواردنەوە, واتە: لێی بخۆرەوەو خۆیشت تێیدا بشۆ ,پاشان ئەویش خۆی تیا شۆری و، لێیخواردەوە، ئەوجا خوای دلۆڤان شیفای داو نارەحەتییەکەی لەسەرهەڵگرت ﴿[٤٣] ووهبنا له أهله ومثلهم معهم رحمة منا﴾ ئینجا ئێمەش (ژن و منداڵەکانی) خۆیی و، ئەوەندەی تریشمان پێ بەخشیی،ئەمەیش هەر لە بەر بەزەییەك بوو لە ئێمەوە بۆ ئەو, واتە: زیاتر لەجارانمان پێ بەخشیەوە ﴿وذكرى لأولي الألباب﴾ وە لەبەر ئامۆژگارییەك بوو, بۆ خاوەنانی ژیریی,بۆ ئەوەی کە ئەنجامی خۆراگرتن و دەروو لێکردنەوە بزانن ﴿[٤٤] وخذ بيدك ضغثا فاضرب به ولا تحنث﴾ وە وەحیمان بۆکرد: قۆڵێ تووڵ وردو زراو، یان هەر شتێکی تەڕو ناسك وەك ڕێحان، بگرە دەستت ولە هاوسەرەکەت بدە وسوێندەکەت مەشکێنە. خوا لەقورئاندا روونی نەکردووەتەوە کە ئاخۆ بۆچی، وە لەسەرچی سوێندی لێخوارد. بەڵام هەندێ ریوایەت ئەڵێ: (ئەیوب) نەخۆش کەوت و زۆریش بێ تاقەت بوو، ئەوسا ژنەکەی بۆ کارێکی خێزانی خۆیان ناردو درەنگ هاتەوە، ئەویش لەبێزاری گیانی خۆیدا سوێندی لێخوارد کە: هەرکات چاك بوویەوە دەبێ سەد داری لێبدات.. ئەوجا خوای گەورەیش ئەو مۆڵەتەی بۆ داو فەرمووی: چەپکێ ناسکی سەد لاقی بگرە

بەدەستەوە.. (ئیبن کەسیر)یش هەر شتێکیئاوا هەڵئەبژێری، بەلام وریابە! گەلێ لەتەفسیرەکان لە (سەعلەبی)یەوە سەیرو سەمەرەی زۆر دێنن کە بۆ پێغەمبەران دەست نادەن! باس بکرێن ﴿إنا وجدناه صابرا نعم العبد﴾ بەڕاستیی ئێمە ئەومان بەپیاوێکی خۆڕاگرو بەحەوسەڵە دەست کەوت، ئای چ بەندەیەکی چاك بوو ئەیوب ﴿إنه أواب﴾ بەراستیش هەمیشە تەوبەکارو ڕوو لەخوا بوو.

ئەم پێغەمبەرانەشتان لەبیر بێ:

﴿[٤٥] واذكر عبادنا إبراهيم وإسحاق ويعقوب﴾ بەندەکانمان: (ئیبراهیم و ئیسحاق و یەعقووب) بەیاد بکە ﴿أولی الأیدی والأبصار﴾ خاوەنانی هێزلە ئایین ودنیا،وەخاوەنانی بینایی لەزانست و ئایندا،واتە: کۆمەڵە پیاوێکی خۆڕاگرو بەتواناو جوامێرو ئەهلی دڵ و حەقیقەت بوون ﴿[٤٦] إنا أخلصناهم بخالصة ذكرى الدار﴾ بەڕاستی ئێمە ئەوانمان تایبەتمەندکرد بە سیفەتێك(یادکردنی ماڵی ئاخیرەت) وایان لێهات هەموو کات لەیادی ڕۆژی قیامەتدا بوون ﴿[٤٧] وإنهم عندنا لمن المصطفين الأخيار﴾ وبەراستیئەوان لامان لە هەڵبژێردراوانی چاکان بوون، ببوونە دۆستی تایبەتیبۆمان ﴿[٤٨] واذكر إسماعيل واليسع وذا الكفل﴾ و(ئیسماعیل) و (ئەلیەسع) و (ذوالکفل)یش بەیاد بکە ﴿وكل من الاخيار﴾ هەر هەمووشیان لە پیاو چاکانن ،دەسا ئێوەیش چاویان لێ بکەن و بەئارام بن.

جێگەی لە خواترسان خۆشە:

﴿[٤٩] هذا ذكر﴾ ئائەمە گێرامانەوە بۆت لەهەواڵی ئەو پێغەمبەرانە، شەرەف و ناو بانگێکی جوانە، ئەوانی پێ یاد دکرێنەوە بە ئەبەدی،وەك بیرەوەرییەکی گەورەو پیرۆز ﴿وإن للمتقين لحسن مآب﴾ وە بەڕاستیی پارێزکاران لەو دونیا جێگای جوان و چاکیان بۆ هەیە ﴿[٥٠] جنات عدن مفتحة لهم الأبواب﴾ چەند بەهەشتێکی دەرگا والاو لەسەر پشتە بۆیان ،ئامادەو چاوەڕوانی هاتنیانە ﴿[٥١] متكئين فيها يدعون فيها بفاكهة كثيرة وشراب﴾ ئەمە حاڵیانە کە لەو بەهەشتەدا لەسەر تەخت پاڵیان داوەتەوە، وە هەر جۆرە میوەو خواردنەوەیەك ئارەزوو بکەن لەبەردەستیاندایەو داوا دەکەن، واتە: هەرکات شتێکیان نیاز کرد، خێرا بێزەحمەت کێشان بۆیان ئامادە ئەبێ ﴿[٥٢] وعندهم قاصرات الطرف أتراب﴾ وچەند کیژێکی هاوتەمەنیان لەلایە، کە هەر تەماشای مێردەکانی خۆیان دەکەن ،وە لەخەڵکانی نامۆو نەیارو چاو داخەرن ﴿[٥٣] هذا ما توعدون ليوم الحساب﴾ پێیان دەگوترێ: ئائەمە ئەو نازو نیعمەتانەیە، بۆ ڕۆژی پاداشت و تۆڵە بەڵێنتان پێدەدرێ ﴿[٥٤] إن هذا لرزقنا ما له من نفاد﴾ بەڕاستیی ئەمە رزق و ڕۆزیی ئێمەیە کەهەرگیز بڕانی بۆنیە، وەك ئەفەرمووێ: (عطاء غير مجذوذ) ١٠٨/١١. یان دەفەرموێ: (لهم أجر غير ممنون)٢٥/٨٤. یان

سُورَةُ صٓ　　الجُزْءُ الثَّالِثُ وَالعِشْرُونَ

وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَىٰ لِأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَٱضْرِب بِّهِۦ وَلَا تَحْنَثْ ۗ إِنَّا وَجَدْنَٰهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ وَٱذْكُرْ عِبَٰدَنَآ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ أُو۟لِى ٱلْأَيْدِى وَٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٤٥﴾ إِنَّآ أَخْلَصْنَٰهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى ٱلدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ ٱلْمُصْطَفَيْنَ ٱلْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَٱذْكُرْ إِسْمَٰعِيلَ وَٱلْيَسَعَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ وَكُلٌّ مِّنَ ٱلْأَخْيَارِ ﴿٤٨﴾ هَٰذَا ذِكْرٌ ۚ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّٰتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ ٱلْأَبْوَٰبُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ ۞ وَعِندَهُمْ قَٰصِرَٰتُ ٱلطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُۥ مِن نَّفَادٍ ﴿٥٤﴾ هَٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّٰغِينَ لَشَرَّ مَـَٔابٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هَٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَءَاخَرُ مِن شَكْلِهِۦٓ أَزْوَٰجٌ ﴿٥٨﴾ هَٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ ۖ لَا مَرْحَبًۢا بِهِمْ ۚ إِنَّهُمْ صَالُوا۟ ٱلنَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا۟ بَلْ أَنتُمْ لَا مَرْحَبًۢا بِكُمْ ۖ أَنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۖ فَبِئْسَ ٱلْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا۟ رَبَّنَا مَن قَدَّمَ لَنَا هَٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِى ٱلنَّارِ ﴿٦١﴾

٤٥٦　　وَقَالُوا۟ مَا لَنَا

ئەفەرموێ: (أكلها دائم وظلها تلك عقبى الذين اتقوا وعقبى الكافرين النار)١٣/٣٥.بۆ جەخت لە سەر هەمان مەبەست.

جێگەی لادەرانیش زۆر ناخۆشە:

﴿٥٥ هذا وإن للطاغين لشر مآب﴾ ئەمە پاداشی تەقواکاران بوو، بۆ یاخییان و، لەسنوور دەرچووانیش هەیە خراپترین جێگا ﴿٥٦ جهنم يصلونها فبئس المهاد﴾ ئەویش دۆزەخە، دەچنە نێوی و ئەسوتێنرێن، خۆ دۆزەخیش لانکێکی زۆر نالەبارو خراپە﴿٥٧هذا فليذوقوه حميم وغساق﴾ ئەمە ئاوێکی کوڵبەکوڵ و،کێمێکە لە جەستەی دۆزەخیەکان دەچۆڕێ، جا بیچێژن ﴿٥٨ وآخر من شكله ازواج﴾ وەبۆیان هەیە سزاو جەزرەبەی تر،جگە لەو دوو جۆرە– لە چەشنی ئەم سزایە جۆرەها سزا، وەك زەمهەریرو، سەموم. ﴿٥٩ هذا فوج مقتحم معكم لا مرحبا بهم﴾ فریشتەکانی سزا ئەڵێن: بە سەرۆکەکان ئەمەش کۆمەڵێکن لەگەڵ ئێوە بەزۆر دەخرێنە دۆزەخ، سەرۆکەکانیش دەڵێن:ئای بە خێر نەیەن ﴿إنهم صالوا النار﴾ بەڕاستیی ئەوانیش هەر دەبێ لەناو ئاگردابن ﴿٦٠ قالوا بل انتم لا مرحبا بكم﴾ شوێنکەوتووەکانیش بە سەرکردە کانیان ئەڵێن: بەڵکو ئێوە لە خۆشییدا نەبن، یاخوا خۆتان بەخێر نەیەن! ﴿انتم قدمتموه لنا﴾ ئێوەن ئەم شوێنە خراپەتان بۆ ئێمە وەپێش هێنا ﴿فبئس القرار﴾ جا چ جێیەکی نالەبارە ﴿٦١ قالوا ربنا من قدم لنا هذا﴾ شوێنکەوتووەکان ئەڵێن: پەروەردگاری ئێمە! هەرکەسێ ئەم سزایەی بۆ ئێمە وەپێش هێنا ﴿فزده عذابا ضعفا من النار﴾ تۆش بۆی زیاد بکە سزایەکی زیادە لە ئاگر، وەك دەفەرمووێ: (قالت اخراهم لأوليهم ربنا هؤلاء اضلونا فآتهم عذابا ضعفا من النار قال لكل ضعف ولكن لاتعلمون)٣٨/٧. ﴿٦٢ وقالوا ما لنا لا نرى رجالا كنا نعدهم من الأشرار﴾ دەشڵێن: ئەوەئاخۆ ئەو پیاوانەی کە ئێمە بەخراپ و نەگریسمان دائەنان بۆ چ نایان بینین؟! مەبەستیان لەبڕوادارەکانە. بەڵێ پیاوانێك وەك (ئەبوجەهل و ئەبو لەهەب) کە (عەممارو بیلال و صهیب) لە دۆزەخدا نابینن، لەیەکتر دەپرسن: باشە ئەوانە چییان لێهات؟! ﴿٦٣ اتخذناهم سخريا أم زاغت عنهم الأبصار﴾ ئێمە کاتی خۆی گاڵتەمان پێدەکردن لە دنیادا، ئایا ئێستا بێسەرو شوێنن؟ یان لەگەڵمانن و چاو لەبینینیان کوڵە؟ ﴿٦٤ إن ذلك لحق تخاصم اهل النار﴾ بەڕاستیی ئەوەی بۆمان باسکردیت ئەی موحەممەد!ﷺ، هەق وراستە ودێتە دی: شەڕە قسەی دۆزەخیانە ﴿٦٥ قل إنما انا منذر﴾ بڵێ: من تەنها ترسێنەرێکم و هیچی تر ﴿وما من إله إلا الله الواحد القهار﴾ ئەمەتان پێ ڕائەگەیەنم کە یەك خوای تاك و تەنیا و زاڵ بەسەر هەموو شتێکدا هەیە، ئیتر هیچ پەرستراوێکی تر بە هەق نیە ﴿٦٦ رب السموات والأرض وما

الجزء الثالث والعشرون — سورة ص

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾ قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾ أَنتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ إِن يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٠﴾ إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّن طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ۖ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۖ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾

٤٥٧

بينهما العزيز الغفار﴾ ئەوخوایە خاوەن وپەروەردگاری ئاسمانەکان و زەویی و ئەوەی نێوانیان , بەدەسەلاتی لێبوردەیە.

پەیامی پێغەمبەر ﷺ خەبەرێکی زۆر گرنگە:

﴿ ٦٧ قل هو نبأ عظيم﴾ بلێ: ئەو قورئانەی بۆم هێناون هەواڵێکی زۆر گرنگ و گەورەیە ﴿ ٦٨ أنتم معرضون﴾ کە ئێوە لەبەر نەزانینتان رووی لێ دەسووڕێنن و، هیچ کەڵکی لێوەرناگرن ﴿ ٦٩ ما كان لي من علم بالملأ الأعلى إذ يختصمون﴾ کاتێ فریشتە باڵا نشینەکان لەبارەی دروستکردنی ئادەمەوە دەدوان، من هیچ هەواڵێکم نەبوو ئەگەر ئەو قورئانە نەبوایە ﴿ ٧٠ إن يوحى إلي إلا أنما أنا نذير مبين﴾ بە وەحیی پێم رادەگەیەنرێ کە من بە ئاشکرا ترسێنەرم و خوا ناردومی بۆ ئەوەی ئێوە لەسزای ئەو بترسێنم، جا کەوابوو ئاگایی من تەنها لەڕووی وەحیی و نیگاوەیە.

سەرگروشتەکەی بابە (ئادەم) و ئیبلیس:

﴿ ٧١ إذ قال ربك للملائكة إني خالق بشرا من طين﴾ ئەو دەمە کە پەروەردگاری تۆ بەفریشتەکانی فەرمووو: وا لەقوڕ بەشەرێك، واتە: ئادەم ﷺ دروستدەکەم بەیاد بکە. بەڵێ ئەم داستانەی (ئادەم)ی پێغەمبەر (عليه السلام) هاوڕێ لەگەڵ باسی شەیتان لە سوورەتی (بەقەرە)، (ئەعراف، حجر، سبحان، کەهف) هاتووە. ﴿ ٧٢ فإذا سويته ونفخت فيه من روحي﴾ ئینجا کاتێ لەشیم رێك و پێك کردو لەرۆحی خۆم گیانم بەبەردا کرد ﴿فقعوا له ساجدين﴾ ئێوەش هەمووتان سوژدەو کڕنووشی رێزی بۆ بەرن ﴿ ٧٣ فسجد الملائكة كلهم أجمعون﴾ ئەوسا فریشتەکانیش گشتیان سوژدەو کڕنووشیان بۆ برد ﴿ ٧٤ إلا إبليس استكبر وكان من الكافرين﴾ مەگەر (ئیبلیس)ی شەیتان نەبێ ,کە خۆی لێگۆڕاو دەعیەچیو دەمارباز بوو، سپڵەیی کرد ﴿ ٧٥ قال يا إبليس ما منعك أن تسجد لما خلقت بيدي﴾ خوا فەرمووی:ئەرێ ئیبلیس! چی رێی لە تۆ گرت کڕنووش بەری بۆ ئەوەی کە بەدوو دەستەی خۆم دروستم کردووە؟ ﴿ أستكبرت أم كنت من العالين﴾ ئایا خۆت لاگەورە بوو ,یا لەپلە بەرزان بوویت؟ و سوژدەت بەشیاوی خۆت نەزانی؟ ﴿ ٧٦ قال أنا خير منه﴾ شەیتان وتی: دیارە من لەو خۆم بە چاکترو باشتر دەزانم ﴿ خلقتني من نار وخلقته من طين﴾ چونکە تۆ منت لەئاگر, ئەویشت لەگڵ و قوڕ, دروستکردووە ﴿ ٧٧ قال فاخرج منها فإنك رجيم﴾ خوا فەرمووی: دەسا لەریزی فریشتەکان بڕۆرە دەرێ، هەر لەئێستاوە تۆ دەرکراو و دوورخراوەیت لەرەحمەتم ﴿ ٧٨ وإن عليك لعنتي إلى يوم الدين﴾ وە تا رۆژی پاداشت و زیندوو بوونەوەش، نەفرینی منت لەسەربێ، جا ئەو کاتەش ئەوقەی سزای توندتر ئەبیت ﴿ ٧٩ قال رب فانظرني إلى يوم يبعثون﴾ شەیتان وتی: ئەی پەروەردگاری من! کات و مۆڵەتم بدە تا رۆژێ کە مرۆڤەکان هەموو زیندوو ئەکرێنەوە ﴿ ٨٠ قال فإنك من المنظرين﴾ خوا فەرمووی: دە تۆ لەمۆڵەتدراوانیی, تا نەفخەی یەکەم و، تەواوی گیانلەبەرانیش نەمرن ﴿إلى يوم الوقت المعلوم﴾ هەتا ئەو رۆژەو ئەوکاتەی دیاریکراوە هەر دەمێنیتەوە ﴿ ٨٢ قال فبعزتك لأغوينهم أجمعين﴾ شەیتان وتی: دەسا بەعیززەت و دەسەڵاتی تۆ، ئەوانە هەموو فریو دەدەم و لەخشتەیان ئەبەم ﴿ ٨٣ إلا عبادك منهم المخلصين﴾ مەگەر ئەو بەندانەت کە تۆبەپاکی دەپەرستن "ئەوانە خۆت ئەیانپارێزی و، من ,دەسەڵاتم بەسەریاندا نییە، ئایەتی: (لئن أخرتني إلى يوم القيامة لأحتنكن ذريته إلا قليلا)٦٢/١٧. وە ئایەتی: (إن عبادي ليس لك عليهم سلطان وكفى بربك وكيلا)٦٥/١٧. هەر پشتگیری ئەو راستییەن. ﴿ ٨٤ قال فالحق والحق أقول﴾ خوا فەرمووی بە شەیتان: جا بەهەق و راستیی سوێند، وەهەر هەقیش ئەڵێم: ﴿ ٨٥ لأملأن جهنم منك وممن تبعك منهم أجمعين﴾ دڵنیابە، تۆش و هەموو ئەوانەش شوێنی تۆ

کەوتوون جەهەندەمتان لێ پڕ ئەکەم ﴿٨٦ قل ما أسألكم عليه من أجر﴾ – ئەی موحەممەد ﷺ- پێیان بڵێ: لەپێناوی راگەیاندنی پەیامەکەمدا, من هیچ پاداشێکم لەئێوە ناوێ ﴿وما أنا من المتكلفين﴾ وەمن لەوانەیش نیم کە درۆ لەسەرخوا هەڵدەبەستن. واتە: لە خۆمەوە داوای پەیامبەرێتی ناکەم ﴿٨٧ إن هو إلا ذكر للعالمين﴾ ئەو قورئانەیەش هەر پەندو ئامۆژگارییە بۆتەواوی جیهانەکان ﴿٨٨ ولتعلمن نبأه بعد حين﴾ بەهەقیقەت دوای ماوەیەکی دیکە لەهەواڵی راستیی ئەو ئاگادار ئەبی، جا ئەو کاتە بۆتان دەرئەکەوێ کە ئەو قورئانە چەندە گرنگ و بایەخدارەو هەواڵەکانیشی وەك گزنگی بەرەبەیان ئەدرەوشێنەوە.

لە (٢٤)ی (ربيع الأول)ی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە(١٩٩٦/٨/٩) دوای نوێژی بەیانی لە (راگەیاندنی بزووتنەوەی ئیسلامیی) لەنووسینی ئەم سوورەتە بوومەوە. زۆر زۆر سوپاس بۆ خوای دلۆڤان.

*** *** ***

الجزء الثالث والعشرون — سورة الزمر

قال فالحق والحق أقول ﴿٨٤﴾ لأملأن جهنم منك وممن تبعك منهم أجمعين ﴿٨٥﴾ قل ما أسألكم عليه من أجر وما أنا من المتكلفين ﴿٨٦﴾ إن هو إلا ذكر للعالمين ﴿٨٧﴾ ولتعلمن نبأه بعد حين ﴿٨٨﴾

سورة الزمر — ترتيبها ٣٩ — آياتها ٧٥

بسم الله الرحمن الرحيم

تنزيل الكتاب من الله العزيز الحكيم ﴿١﴾ إنا أنزلنا إليك الكتاب بالحق فاعبد الله مخلصا له الدين ﴿٢﴾ ألا لله الدين الخالص والذين اتخذوا من دونه أولياء ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله زلفى إن الله يحكم بينهم في ما هم فيه يختلفون إن الله لا يهدي من هو كاذب كفار ﴿٣﴾ لو أراد الله أن يتخذ ولدا لاصطفى مما يخلق ما يشاء سبحانه هو الله الواحد القهار ﴿٤﴾ خلق السماوات والأرض بالحق يكور الليل على النهار ويكور النهار على الليل وسخر الشمس والقمر كل يجري لأجل مسمى ألا هو العزيز الغفار ﴿٥﴾

خلقكم من — ٤٥٨

٣٩- سوورەتی (زومەر)ـە مەککەییەو (٧٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە بەخەستی باسی یەکخواپەرستیی ئەکات، بەشێوەیەك خەریکە ئەوە ببێتە تەوەرەی سەرەکیی باسەکەی، خۆجێگەی خۆشیەتی ئاوابێت، چونکە یەکخواپەرستیی بناغەی عەقیدەیەکی بێخەوش و بێ لەکەیە. ئینجا باسێکی قورئانیش دەکاکە: چۆن بۆتە موعجیزەیەکی هەتاهەتایی بۆهەموو گەلان. پاشان دەست ئەکات بەبەڵگە هێنانەوە لەسەر یەکخواپەرستیی، بەجۆرەها بەڵگە، لەگەڵ باسکردنی جیاوازییەکی زۆر لەنێوان یەکخوا پەرستیی و، بتپەرستییدا، لەدواییشدا بەوشەیەکی تەڕی پاراوو ناسك ,داوا لەبەندەکانی خوا ئەکات کە زۆربەزوویی بگەڕێنەوە بۆلای خوا.

جا بۆ گەورەیی ومەزنی سوورەتی (زومەر)ـە، ئەم فەرموودە -کە ئیمامی (نەسائیی) لە خاتوو (عائیشە)وە دەیگێڕێتەوەو – دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ ئەوەندە بێوچان بەڕۆژوو دەبوو دەمان وت: پێدەچێ رۆژێ نەبێت تێیدا بە رۆژو نەبێ، ئەوەندەیش ئیسراحەتی دەکردو بەرۆژوو نەدەبوو ئەمانوت: لەوانەیە ئیتر قەت رۆژوو نەگرێ،(واتە:پێغەمبەری خوا مافی نەفسیی وخانەوادەیی و میوانیی رەچاودەکرد لە رۆژوگەتنەکەدا) وەهەموو شەوێکیش سوورەتی (بەنی ئیسرائیل و، سوورەتی زومەر)ی دەخوێند، ئەم سوورەتە کۆتاییشی بەباسێکی نەفخەی یەکەم دێت، پاشان زیندووبوونەوەو پاداشت و تۆڵەو..هتد.

فەرماندان بەیەکتا پەرستی و, رەتکردنەوەی شیرك:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] تنزيل الكتاب من الله العزيز الحكيم﴾ دابەزاندنیئـەم کتێبـە لەلایـەن خـوای بەدەسەلاتیکار جوانەوەیە ﴿[٢] إنا انزلنا إليك الكتاب بالحق﴾ بێگومان ئێمە ئەم کتێبەمان بەڕاست وهەق بۆ تۆ دابەزاند, جا کەوایە هیچ گومان و ناتەواوییەکی تێدا نیەو، هەمووی هەق و دروستە ﴿فاعبد الله مخلصا له الدين﴾ جا خودا بپەرستە بە پوختی و,ئاینداری بۆ ئەو، واتـە:قـەت بتمەپەرستە ﴿[٣] الا لله الدين الخالص﴾ هۆشیاربە! ئاپینی پاك وچاك و بێگەرد تەنها هی خوایە. واتە: خوا تەنها هەر ئیخلاص وەرئەگرێ و، هەرشتێکی دی وەلا دەنێ ﴿والذين اتخذوا من دونه أولياء﴾ ئەوانەی کە لەباتی خوا چەند دۆس و بتێکیان بۆ خۆیان گرتووە، وەبەبێ هیچ بەڵگەیەکیش ئەڵێن: ﴿ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله زلفى﴾ ئێمە هەر بۆئەوە ئەو بتانە دەپەرستین، کە لەخوامان نزیك بکەنـەوەو , تکامان بۆ بکەن لای, کەچی ئەگەر پێیان بوترایە: ئەی کێ ئێوەی دروستکردووە؟ ئەی کێ ئاسمانەکان و زەوی وەدیهێناوە؟ لەوەلامدا ئەڵێن: هەر (اللـه)یە، ئیتر پێیان ئەوترا: ئەی بۆچیخوا بەتاك وتەنیا ناپەرستن؟ وشەی (مانعبدهم..) وەلامیان بوو. ﴿إن الله يحكم بينهم فيماهم فيه يختلفون﴾ جا با هەر وابکەن بێگومان خوا هەق و ناهەق جیا ئەکاتەوەو، بڕیاری خۆی دەربارەی ئەو دوو بەرەکیەی نێوانیان دەدات,ئەو کات موسڵمانان ئەچنە بەهەشتەوەو، بێ بڕوایانیش بۆ دۆزەخ ئەنێردرێن ﴿إن الله لا يهدي من هو كاذب كفار﴾ دیارە ئەوجۆرە کەسانە گومڕاو سەر لێشێواون , خۆبەڕاستیی خوایش مرۆی درۆزن و سپڵە ڕێنوێن ناکا ﴿[٤] ولو أراد الله أن يتخذ ولدا﴾ یەکێ لەدرۆکانیان ئەوەبوو کە خوا منداڵی بۆ خۆی راگرتووە! خۆ ئەگەر خوا بیویستبا منداڵ بۆخۆی بڕیار بدات ﴿لاصطفى مما يخلق ما يشاء﴾ بەئارەزووی خۆی چی پێ باش بووبا بەپێی باوونەریت, لەنێو دروستکراوەکانی خۆیدا ئەوەی هەڵدەبژاردو ئەیکردە منداڵی خۆی ﴿سبحانه﴾ پاکیی و بڵندی هەر بۆ ئەوە، چونکە لەو شتانە ئەو بێ نیازە ﴿هو الله الواحد القهار﴾ هەرئەو (الله)یە خوای تاك و تەنیاو بێ هاوەڵ و بەدەسەلات و بە زەبرو,بێپێویست بەهیچ شتێك.

بەلگە گەلێ بۆ تاك و تەنیایی و توانایی خوا:

﴿[٥] خلق السموات والأرض بالحق﴾ ئەوە بەهەق و دروست ئاسمانەکان و زەوی بەدی هێناوە ﴿يكور الليل على النهار ويكور النهار على الليل﴾ دەسەلاتدارێکی وەهایە شەو لەرۆژ ئەپێچێ و، رۆژیش لەشەو ئەپێچێ, وەك پێچی مێزەر، بەشێکی بەسەر بەشێکیا دەپیچرێ, واتە: دەیانهێنێ بەشوێن یەکدا, یەکێکیان تاریك دەکاو ,ئەوی تریان رووناك, ئایەتی: (يغشى الليل النهار يطلبه حثيثا)٥٤/٧. ئەومایە دووپات ئەکاتەوە. هەندێ ئەڵێن: مەبەست بە (تکویر) خڕیی گۆی زەوییە، یان سووڕانەوەیەتی بە دەوری خۆیدا، بەلام خوا خۆی باشتر ئەزانێ ﴿وسخر الشمس والقمر﴾ و خۆرو مانگیشی کەویی و رامکرد ﴿كل يجرى لأجل مسمى﴾ هەریەك لەوانەش تا کاتی دیاریکراو بۆ کۆتایی دنیا دەگەرێن، دێن و دەرۆن ﴿الا هو العزيز الغفار﴾ هۆشیار بە! دەسەلاتدار و بەتوانا, خەتا پۆش و لێبوردە هەرخۆیەتی ﴿[٦] خلقكم من نفس واحدة﴾ ئێوەی لەیەك کەس – باوە ئادەم – دروستکرد ﴿ثم جعل منها زوجها﴾ پاشان هاوسەرەکەیشی – دایە حەوا – (لە ماك و جۆری ئەو نەفسە) دروستکرد. (روح المعانی) ئەڵێت: (من) لە (جعل منها)دا بۆ (إبتداء)یە، واتە: هاوسەرەکەیشی هەر لەو تەحرەی باوەئادەمە بەدیهێنا، جا کەواتە دەبێ خاتوو حەوایش هەر لەپاشماوەی ئەو گڵە دروست کرابێ کەئادەمی لێدروست کراوە، نەك لەپەراسووی ئەو، هەندێکی دیکە دەڵێ: (من) بۆ (تبعيض)ە. واتە حەوا لە تەن و لەلەشی باوەئادەم دروستکراوە: وەك ئەم ریوایەتە

ئەڵێت: (حەوا) لەپەراسووی ئادەم دروستکرا. شیاوی باسە " تەفسیری نموونە "یش دان بەوەدا دەنێت کە خاتو حەوا هەر لە پاشماوەی گڵەکەی باوەئادەم دروستکراوە. ﴿**وأنزل لكم من الأنعام ثمانية أزواج**﴾ لەماڵاتیشدا بۆخۆشگوزەرانی ئێوە هەشت جووتی بۆ وەدی هێناون: وشترو گاو، مەڕو بزن و، نێرو مێکانیان, ئایەتی: (ثمانية أزواج من الضأن اثنين ومن المعزاثنين) روونکردنەوەی ئەومەبەستەیە ﴿**يخلقكم في بطون أمهاتكم خلقا من بعد خلق**﴾ لەسکی دایکتانادروستان دەکا,بەدروستکردن لەدوای دروستکردن: لە پێشدا لەتنۆکە ئاوێك، پاشان لەخوێنپارە,پاشان لە گۆشتپارە.. هتد ﴿**في ظلمات ثلاث**﴾ لە سێ تارییکاندا: تاریکی سك، تاریکی منالّدان، تاریکی پۆرگ, ئەمانە گشت لەبەرپاراستن ومانەوەی منداڵەکەیە ﴿**ذلكم الله ربكم له الملك**﴾ پەروەردگارو بەدیهێنەرتان، دەسەڵات وخاوەنێتی هەموو بوونەوەر هەر هی ئەوە ﴿**لا إله إلا هو**﴾ ئەو خوایە(اللە)یە، جگە لەویش هیچ پەرستراوێکی هەق نیە ﴿**فأنى تصرفون**﴾ جا ئیتر چۆن لادەدرێن لە یەکخواپەرستی, بۆدوانە پەرستی و فرە خوا پەرستی؟!

خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ ثُمَّ جَعَلَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلۡأَنۡعَٰمِ ثَمَٰنِيَةَ أَزۡوَٰجٖۚ يَخۡلُقُكُمۡ فِي بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمۡ خَلۡقٗا مِّنۢ بَعۡدِ خَلۡقٖ فِي ظُلُمَٰتٖ ثَلَٰثٖۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ لَهُ ٱلۡمُلۡكُۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ فَأَنَّىٰ تُصۡرَفُونَ ﴿٦﴾ إِن تَكۡفُرُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمۡۖ وَلَا يَرۡضَىٰ لِعِبَادِهِ ٱلۡكُفۡرَۖ وَإِن تَشۡكُرُواْ يَرۡضَهُ لَكُمۡۗ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٞ وِزۡرَ أُخۡرَىٰۚ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرۡجِعُكُمۡ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَۚ إِنَّهُۥ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٧﴾ ۞ وَإِذَا مَسَّ ٱلۡإِنسَٰنَ ضُرّٞ دَعَا رَبَّهُۥ مُنِيبًا إِلَيۡهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُۥ نِعۡمَةٗ مِّنۡهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدۡعُوٓاْ إِلَيۡهِ مِن قَبۡلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادٗا لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِۦۚ قُلۡ تَمَتَّعۡ بِكُفۡرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلنَّارِ ﴿٨﴾ أَمَّنۡ هُوَ قَٰنِتٌ ءَانَآءَ ٱلَّيۡلِ سَاجِدٗا وَقَآئِمٗا يَحۡذَرُ ٱلۡأٓخِرَةَ وَيَرۡجُواْ رَحۡمَةَ رَبِّهِۦۗ قُلۡ هَلۡ يَسۡتَوِي ٱلَّذِينَ يَعۡلَمُونَ وَٱلَّذِينَ لَا يَعۡلَمُونَۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُواْ ٱلۡأَلۡبَٰبِ ﴿٩﴾ قُلۡ يَٰعِبَادِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمۡۚ لِلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٞۗ وَأَرۡضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةٌۗ إِنَّمَا يُوَفَّى ٱلصَّٰبِرُونَ أَجۡرَهُم بِغَيۡرِ حِسَابٖ ﴿١٠﴾

خوا لە شیرك تورەیە:

﴿[٧] **إن تكفروا فإن الله غني عنكم**﴾ ئەرسپلەو بێ بڕوا و پێ نەزانین، ئەوە بێگومان خوا لێتان بێ نیازە و,ناشتوانن هیچ زیانێکی لێبدەن, ئەرخۆ کلاکن , وەك ئەفەرموێ: (إن تكفروا أنتم ومن في الأرض جميعا فإن الله لغني حميد)٨/١٤. ئەم فەرموودەیشە کە دەفەرموێ: ((يا عبادي لو أن أولكم وآخركم وإنسكم وجنكم كانوا على أفجر قلب رجل منكم مانقص ذلك من ملكي شيئا))موسليم. ئەگەر گش ئینسان و جنۆکەکان یەکدەست و، یەك دڵ بن لەسەر خراپەکاریی، هیچ زیانێ بەخوا ناگا. هەربۆ دووپاتی بێ نیازی خوایە. ﴿**ولا يرضى لعباده الكفر**﴾ وەخودا بەکوفرو بێ دینی بەندەکانی، رازیی و خۆشنوود نییە ﴿**وإن تشكروا يرضه لكم**﴾ ئەگەر سوپاسی چاکە کانیشی بکەن لەباتی بێباوەڕیی لێتان رازیی دەبێ ﴿**ولا تزر وازرة وزر أخرى**﴾ دیارە هیچ کەسیش باری گوناهی کەسێکیتر هەڵناگرێ, هەموو کەس بەپێی کردەی خۆی پاداشت و تۆڵە وەرئەگرێ ﴿**ثم إلى ربكم مرجعكم**﴾ پاشان گەڕانەوەتان بۆلای خواوەندتانە ﴿**فينبئكم بما كنتم تعملون**﴾ ئەوجا ئاگادارتان ئەکات لەهەرچی کردووتانە ﴿**إنه عليم بذات الصدور**﴾ چونکە خوا لە نهێنی دڵەکانیش –چاك وخراپی–بە ئاگایە.

نالەباری ئینسان:

﴿[٨] **وإذا مس الإنسان ضر دعا ربه منيبا إليه**﴾ ئینسان سروشتی وایە کاتێ تەنگانەو ناخۆشییەکی تووش دەبێ، ڕوو لە پەروەدگاری دەنێ و داوای لابردنی لێئەکات، ئایەتی: ١٧/٦٧. (وإذا مسكم الضر في البحر ضل من

تدعون إلا أياه فلما نجاكم إلى البر أعرضتم وكان الإنسان كفورا) پشتگيرى لەومانايە دكات. ﴿ثم إذا خوله نعمة منه﴾ پاشان كاتێكيش لەلايەن خۆيەوە نيعمەتێكىپێدا ﴿نسى ماكان يدعوا إليه من قبل﴾ ئيترئەمە لەبير دەكات كەلەوەوبەر لەخوا ئەپاڕايەوە ڕزگارى بكات، ئايەتى: (وإذا مس الإنسان الضر دعا لجنبه أو قاعدا أو قائما فلما كشفنا عنه ضره مر كأن لم يدعنا إلى ضر مسه)١٢/١٠. دووپاتى ئەو راستىيە ئەكاتەوە. ﴿وجعل لله أندادا ليضل عن سبيله﴾ وەچەند هاوبەش و شەريكێك بۆخوا دادەنێن، هەتا جگە لەخۆيشى خەڵكى گومڕا بكات لەرێى خوا و، نەهێڵێ بەرەورێى ئەو بچن ﴿قل تمتع بكفرك قليلا﴾ بڵێ: بەوكەسە بێ بڕوايە، كەمێكىتريش بەو تەمەنە كەمەوە، لەزەت ببەو رابوێرە لەدنيادا ﴿إنك من أصحاب النار﴾ چونكە تۆ بەڕاستيى لە يارانى ئاگرييت.

مرۆڤى بەرفەرمان و ياخيى وەكو يەك نين:

﴿[٩] أمن هو قانت آناء الليل ساجدا وقائما﴾ ئاخۆ ئەو كەسەى كە لەساتەكانى شەوگاردا بە پێوە راوەستاوەو هەردەم سوژدە دەبا بۆخوا ﴿يحذر الآخرة ويرجوا رحمة ربه﴾ لەسزاى پاشە ڕۆژيش ئەترسێ و خۆئەپارێزێ، وە ئومێديشى بە بەزەيى پەروەردگارى خۆيەتى وبەتەماى بەهەشتە، دەئايا كەسێكى وا وەكو ئەوكەسە وايە سەر پێچيكاربێ؟!. (عەبدوڵلاى كوڕى عومەر) دەڵێ: ئەوكەسەى كەئايەتەكە باسى ئەكا، هەر (عوسمانى كوڕى عەففان)ە، چونكە هەرئەوبوو كەشەوگارى خۆى بەنوێژو قورئان خوێندنەوە دەبردە سەر، تەنانەتى، دەڵێن: لە تەنها ركاتێكدا تەواوى قورئانىخوێندووە! (ئيبن كەسير). لە پاشا دوو نموونە بۆ ئەو دوانە دێنێتەوەودەفەرموێ:﴿قل هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون﴾ بڵێ:ئايا ئەو كەسانەى كە زانان وشارەزان لەگەڵ ئەو كەسانەدا كە نەزان ونەشارەزان يەكسانن؟! "ديارە هەرگيز يەكسان نين، جا هەربەو جۆرەيش مرۆڤى چاك و خراپ، بڕوادارو بێ بڕوا" ﴿إنما يتذكر أولوا الألباب﴾ بۆ سەلماندنى ئەو راستيە تەنها مرۆڤە ژيرەكان بير دەكەنەوەو ئامۆژگارى وەردەگرن.

فەرمان بەتەقواو هيجرەت و پوختخوا پەرستى:

﴿[١٠] قل يا عبادى الذين آمنوا اتقوا ربكم﴾ ئەى پێغەمبەر! بەبەندەكانم بڵێ: ئەى ئەوانەى بڕواتان هێناوە! خۆتان لە نافەرمانى و سەرپێچى پەروەدگارتان بپارێزن و، فەرمانەكانى بەجێ بێنن ﴿للذين أحسنوا فى هذه الدنيا حسنة﴾ بۆ ئەوانەى كە لەم دونيايەدا چاكەيان ئەنجام داوە، پاداشتێكى چاكيان بۆ هەيە. پاشان ئەيەوێ هيجرەتيان پێبكاو ناوەندى شيرك بەجێ بهێڵن، بۆيە ئەفەرمووێ: ﴿وأرض الله واسعة﴾ ئاشكرايە كە زەويى خوا فراوانە، جاكەواتە ئێوە لە (دار الكفر)ەوە بچن بۆ (دار السلام)، وە لەهەر جێگايەكدا نەتوانن خواپەرستيى چاك بكەن بەجێى بهێڵن، ديارە لەو پێناوەدا ئێوە تووشى گەلێ ئازارئەبن، بۆيە ئەفەرموێ: ﴿إنما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب﴾ ئارامگربن لەسەر كۆچ ودوورى لە زێدو خۆشەويستان، بەراستى بە ئارامگرەكان پاداشى بێژمارە دەدرێتەوە ﴿[١١] قل إنى أمرت أن أعبد الله مخلصا له الدين﴾ بڵێ: بەڕاستيى من فەرمانم پێدراوە كە خوايەكى تاك وتەنيا(اللە) بپەرستم و، بەپوختى ئايين و پەرستن بۆ ئەو بكەم ﴿[١٢] وأمرت لأن اكون أول المسلمين﴾ فەرمانيشم پێدراوە كە يەكەمين موسڵمان و ملكەچ بم بۆ خوا لەناو ئەم ئوممەتەدا.

ترساندن لە جەزرەبەى ڕۆژى سەلا:

﴿[١٣] قل إنى أخاف إن عصيت ربى عذاب يوم عظيم﴾ بڵێ بەڕاستيى من لەسزاى رۆژێكى گەورە ئەترسم بۆتان ئەگەر سەرپێچى پەروەردگارى خۆم بكەم. ﴿[١٤] قل الله أعبد مخلصا له دينى﴾ بڵێ: من هەر خوا(اللە) ئەپەرستم،بە

پوختی ئایین وپەرستن بۆ ئەو. پاش ئەوەدیسانەوە داوای دڵسۆزیی و یەکلا بوونەوە دەکا بۆخوا، هاوڕێ لەگەڵ فرێدانی هەموو شتێکی نەگونجاو لەگەڵ دینی خوادا بۆیە بە هەڕەشەوە ئەفەرموێ: ﴿ ١٥ فاعبدوا ماشئتم من دونه﴾ پێیان بڵێ: جائێوەش هەرچی دەپەرستن -جگە لەخوا- بیپەرستن ﴿قل إن الخاسرين الذين خسروا انفسهم وأهليهم يوم القيامة﴾ بڵێ: بەڕاستی زیانمەندانی راستە قینە هەر ئەوانەن کەلەڕۆژی قیامەتدا سەرمایەی خۆیان ومالو منداڵیان دەدۆڕێنن ودەچنە دۆزەخەوە ﴿الا ذلك هو الخسران المبين﴾ هۆشیاربن! هەرئەوە زیانی ئاشکراو نمایانە، دەسائێوەش خۆتان بپارێزن لێی ﴿ ١٦ لهم من فوقهم ظلل من النار ومن تحتهم ظلل﴾ لەپاشە ڕۆژیشدا لە ژوور سەریانەوە توێ لەسەرتوێکڵپەی ئاگر وەستاوە, لەژێریشیانەوە بەو جۆرە. ئاگر پارچە پارچە ئەکەوێتە سەریەك و سێبەر ئەکات، ئەوانیش لەسێبەرەکەیدان!! ﴿ذلك يخوف الله به عباده﴾ خوا بەو وێناکردنە بۆ ئاگر، بەندەکانی بەوە ئەترسێنێ‌و هۆشیاریان ئەکاتەوە ﴿يا عباد فاتقون﴾ دەسائەی بەندەکانم! لەنافەرمانی من پارێز بکەن, شتێ مەکەن ببێتە مایەی سزادانتان ﴿ ١٧ والذين اجتنبوا الطاغوت أن يعبدوها﴾ و ئەوانەی کەلەپەرستنی بت، شەیتانی زۆر سەرکێش تەکیینەوەو خۆیان پاراست کە بیپەرستن ﴿وأنابوا إلى الله﴾ گەڕاونەوە بۆلای خوا و، هەرئەویان پەرست ﴿لهم البشرى﴾ خۆشیی‌و موژدەیان بۆ هەیە لەدنیاو لە ئاخیرەتدا. بەڵێ دوور کەوتنەوە لەتاغوتان: واتە: لەهەر جۆرە شیرك و بت پەرستیی‌و هۆپەرستیی‌و، شەیتان پەرستیی‌و پەیڕەوی کردن لەهەر حاکم ودەسەڵاتدارو وستەمکارێکی سەردەم ئاینداری پۆختەیە ﴿فبشر عباد * ١٨ الذين يستمعون القول﴾ ساتۆش موژدە بەبەندەکانی من بدە، ئەوانەیان گوێ دەدەنە قسەو گفت و گۆ ﴿فيتبعون احسنه﴾ جابەشوێن چاکتریدا دەچن وپەیڕەوی لێ ئەکەن. (ئیبن عەباس) ئەڵێ: مەبەست ئەوپیاوەیە کە گوێی لە چاك ولەخراپەوە ئەبێ بەلام ئەو پەیڕەوی لەچاکەکە ئەکاو، واز لە خراپەکە دێنێ. هەندێ ئەڵێن: ئەوپیاوەیە کە قورئان وغەیری قورئان ئەبیسێ، پاشان گوێ هەربۆ قورئانەکە ئەگرێ. هەندێکی دیکە ئەڵێن: مەبەست ئەوکەسەیە کە هەم مافی تۆڵەو، هەم مافی‌لێبوردنی هەیە، کەچی ئەو تۆڵە ناسێنێ‌و دەبوورێ ﴿اولئك الذين هداهم الله﴾ ئەوانەن کەخوا بەرەوخۆی ڕێنومایی کردو ون بۆئەوەی خۆی پێیخۆشە ﴿واولئك هم اولوا الألباب﴾ هەرئەوانەشن ژیرو ئامیدەو خاوەن ئاوەز ﴿ ١٩ افمن حق عليه كلمة العذاب﴾ جائایا کەسێك فەرمانی سزای بۆ دەرچوو بێ لەلایەن خواوە بەهۆی لاساریی خۆیەوە؟ ﴿أفأنت تنقذ من في النار﴾ تۆ دەتوانی کەسێکیوا لەناو ئاگردابێ ڕزگار بکەیت؟ ﴿ ٢٠ لكن الذين اتقوا ربهم﴾ بەلام ئەوانەی کەخۆیان لەنافەرمانی پەروەردگاریان دەپارێزن ﴿لهم غرف من فوقها غرف مبنية﴾ چەندان کۆشك وتەلارو باڵەخانە لەسەر باڵەخانە یان لەبەهەشتدا بۆ هەیە لەیاقوت و زوبەرجەد ﴿تجرى من تحتها

سورة الزمر — الجزء الثالث والعشرون

قُلْ إِنِّيٓ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ ٱللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ ٱلدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّيٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ ٱللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَّهُۥ دِينِي ﴿١٤﴾ فَٱعْبُدُوا مَا شِئْتُم مِّن دُونِهِۦ قُلْ إِنَّ ٱلْخَٰسِرِينَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْخُسْرَانُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُم مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ ٱلنَّارِ وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ ٱللَّهُ بِهِۦ عِبَادَهُۥ يَٰعِبَادِ فَٱتَّقُونِ ﴿١٦﴾ وَٱلَّذِينَ ٱجْتَنَبُوا ٱلطَّٰغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوٓا إِلَى ٱللَّهِ لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ أُولَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَأُولَٰٓئِكَ هُمْ أُولُوا ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٨﴾ أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ ٱلْعَذَابِ أَفَأَنتَ تُنقِذُ مَن فِي ٱلنَّارِ ﴿١٩﴾ لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ وَعْدَ ٱللَّهِ لَا يُخْلِفُ ٱللَّهُ ٱلْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَسَلَكَهُۥ يَنَٰبِيعَ فِي ٱلْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِۦ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُۥ حُطَٰمًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٢١﴾

٤٦٠ — أفمن شرح

﴿الأنهار﴾ رووبارو چۆمه ئاوی زۆر بەبەردەمیا دەڕوا **﴿وعد الله لا يخلف الله الميعاد﴾** ئەمه بەڵێنی خوایه، خوایش هەر بەڵێنیٚ بدا، پێچەوانەکەی رەفتار ناکات.

مەسەل و وێنەی ژیانی دنیا:

﴿[٢١] الم تر أن الله انزل من السماء ماء﴾ ئایا نەتبینی کەخوا.. لەو ئاسمانەوه ئاوێکی دابەزاندووه **﴿فسلكه ينابيع في الأرض﴾** جا ئاوه بارانەکەی خسته ناو کانیاوەکان له زەوییدا، واته: باراناوەکان دەبنه کانیاو بۆتان **﴿ثم يخرج به زرعا مختلفا الوانه﴾** پاشان کشتوکاڵی رەنگاو رەنگی پیٚ ئەڕوێنیٚ **﴿ثم يهيج فتراه مصفراً﴾** دواتر وشك دەبیٚ، جادەیبینی بە زەرد هەڵگەڕاوی ,پاش ئەوەی کەچەند سەوزوجوان بوو **﴿ثم يجعله حطاما﴾** ئەوساوردو خاشیدەکا بەسەر یەکاوەبێته پووشوپار **﴿إن في ذلك لذكرى لأولي الألباب﴾** بەڕاستیی لەوەدا یادخستنەوەهەیه بۆ ژیروخاوەن ئاوەزەکان ,دەتوانن خوای پیٚ بدۆزنەوەو بڕوای بتەو بەزیندوو بوونەوەش بێنن **﴿[٢٢] افمن شرح الله صدره للإسلام﴾** ئایا کەسێك خوا دڵی بۆ ئیسلام گوشادو ئاواڵه کردبیٚ و جێگەی ئیسلامیی تێدا کردبێتەوه **﴿فهو على نور من ربه﴾** ئەوه ئەوکەسە لە سەر رووناکیەکە لە پەروەردگاریەوه و، رێنوێنە، جائایا کەسێکی ئاوا، وەکو ئەوکەسە وایە کەلەیادکردنی خوا دڵی رەق بووبیٚ؟ دیاره نەخێر **﴿فويل للقاسية قلوبهم من ذكر الله﴾** جا تیاچوون بۆ دڵرەقان، لەیادکردنی خوا **﴿أولئك في ضلال مبين﴾** ئا ئەوانە لەگومڕاییەکی ئاشکرادان.

قورئان چاکترین قسەیه:

﴿[٢٣] الله نزل أحسن الحديث﴾ خوا چاکترین قسەو فەرموودەی ناردووه، ئەویش ئەم قورئانەیە بۆ ئەوەی پەیڕەوی لێبکریٚ **﴿كتاباً متشابها﴾** کتێبێکی وێکچووه,واته: لەرووی قەشەنگیی و پرشنگداریی ورەوانبێژییەوه هەموو لەیەك دەچیٚ **﴿مثاني﴾** پەندو ئامۆژگاری وفەرمان بەحەلاڵ وڕێگری لە حەرام وداستان وچیرۆکەکانی دوویات بووەوەیە چەند جارو بار **﴿تقشعر منه جلود الذين يخشون ربهم﴾** لە بیستنی هەرەشەکانیدا,ئەوانەی کە لەپەروەردگاریان پێستیان گرژدەبیٚ **﴿ثم تلين جلودهم وقلوبهم إلى ذكر الله﴾** لەپاشان دڵ و پێستیان، بۆیادی بەزەیی خوا نەرم وساکن دەبیٚ و ئۆقرەدەگریٚ، ئەوەیە خووورەوشتی صاڵحان لەبەرانبەر قورئانەوه، وەك دەفەرمووێ: (خروا سجدا وبكيا)٥٨/١٩. یان دەفەرمویٚ: (والذين إذا ذكروا بآيات ربهم لم يخروا عليها صما وعميانا)(٧٣/٢٥). هەرگیز بە کەڕوکوێری بەسەر قورئانا تیٚناپەڕن. **﴿ذلك هدى الله يهدي به من يشاء﴾** ئەو قورئانەیە رێنموماییی خوا، هەرکەسێك خوا خۆیبیەویٚ پێی شارەزاو رێنموونی ئەکات **﴿ومن يضلل الله فما له من هاد﴾** هەرکەسێکیش خوا گومڕای بکا- بەهۆی لاساریی خۆیەوه- کەسیٚ تر نیه رێنموونی بکات.

سُورَةُ الزُّمَرِ — الجُزْءُ الثَّالِثُ وَالعِشْرُونَ

أَفَمَن شَرَحَ ٱللَّهُ صَدْرَهُۥ لِلْإِسْلَٰمِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِۦ ۚ فَوَيْلٌ لِّلْقَٰسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾ ٱللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ ٱلْحَدِيثِ كِتَٰبًا مُّتَشَٰبِهًا مَّثَانِىَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُدَى ٱللَّهِ يَهْدِى بِهِۦ مَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ أَفَمَن يَتَّقِى بِوَجْهِهِۦ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَقِيلَ لِلظَّٰلِمِينَ ذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ ٱللَّهُ ٱلْخِزْىَ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِى عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَآءُ مُتَشَٰكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عِندَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

٤٦١

پاشه رۆژی مرۆڤی لەخوا ترس و درۆزن:

﴿[٢٤] أفمن يتقي بوجهه سوء العذاب يوم القيامة﴾ ئاخۆ کەسێك بە روخساریی خۆی لە سزای بەدی رۆژی قیامەت بپارێزێ، واتە: کۆت وزنجیر کرابێ ولەناو سزادا بێ، هەوڵبدابەدەم وچاوی ،خۆی رزگار بکات، ئایا ئەوکەسە وەکو بەهەشتیەك وایە کەهەرگیز ئاگری دۆزەخی پێنەگاو لە شوێنێکی ئاسایشدا بێ؟، وەك بۆ نموونەئەفەرمووێ: (أفمن يمشي مكبا على وجهه أهدى أمن يمشي سويا على صراط مستقيم)٢٢/٦٢. وەیان ئەفەرموێ (أفمن يلقى في النار خير أم من يأتي آمنا يوم القيامة..)٤٠/٤١. ﴿وقيل للظالمين ذوقوا ما كنتم تكسبون﴾ بە ستەمکارەکان ئەوترێ: دەبچێژن بەرهەمی سزای کردەوەی خۆتان ﴿[٢٥] كذب الذين من قبلهم﴾ خەڵکانی پێش ئەمانیش پێغەمبەرەکان و ئایەتەکانی ئێمەیان بەدرۆدانا ﴿فأتاهم العذاب من حيث لا يشعرون﴾ ئینجا لەلایەکەوە سزایان بۆ هات کەهەر بەخۆشیان نەزانی ﴿[٢٦] فأذاقهم الله الخزي في الحياة الدنيا﴾ جا خوا سووکایەتی لە ژیانی ئەم دونیایەدا پێچەشتن ﴿ولعذاب الآخرة أكبر﴾ دیارە سزای پاشەرۆژیش گەورەترە ﴿لو كانوا يعلمون﴾ ئەگەرئەیانزانی.

دوو نەزیلە بۆ شیرك:

﴿[٢٧] ولقد ضربنا للناس في هذا القرآن من كل مثل﴾ بێگومان ئێمە لەم قورئانەدا لە هەموو نموونەیەکمان هێنایەوە بۆ ئەم خەڵکە لەهەواڵی گەلانی رابردوو سەرپێچیان وئەنجامیان ﴿لعلهم يتذكرون﴾ بەشکو پەندو ئامۆژگاری وەربگرن ﴿[٢٨] قرآنا عربيا غير ذي عوج﴾ ئەو قورئانەش قورئانێکی رەوانبێژو دوور لەهەر ناڕێکیی و چەوتییەکەو، بەزمانی عەرەبیشەو، بەهیچ شێوەیەکیش دژایەتیو کەم وکورتی لەنێوان ئایەتەکانیدا نیە ﴿لعلهم يتقون﴾ بەشکو لەخوا تەقواو پارێز بکەن ﴿[٢٩] ضرب الله مثلا رجلا فيه شركاء متشاكسون﴾ خوا نموونەیەکی هێناوەتەوە بە پیاوێك بەندەی چەند کەسێك بێو، هەریەکەشیان کارێکی پێ بسپێرێ: ئەم پێیبڵێ برۆ، ئەویکەیان بڵێ مەڕۆ.﴿ورجلا سلما لرجل﴾ نمونەیەکیشی هێناوەتەوە بەپیاوێکیتر، بەندەی تاقە کەسێك بێ، هەرئەو کەسە سەرپەرشتی بکات ﴿هل يستويان مثلا﴾ ئاخۆ ئەودووانە لەخۆشحاڵیی و دڵخۆشیی و بەر چاو روونیدا یەکسانن؟ دیارە یەکسان نین، جا مرۆڤێکی یەکتاپەرستیش لەگەڵ موشریکێکدا کە چەند بتێك بپەرستێ ئاوایە، موسڵمانەکە لەیەك لاوە بڕیاری بۆدەردەچێت و، دڵیشی زۆرئاسوودەیە، بەڵام موشریکەکە لە لاوە ئاراستە دەکرێو سەرەنجام سەری لێ تێکدەچێ!! ﴿الحمد لله﴾ سوپاس هەربۆ خوایە، لەسەر راست کردنەوەی بەڵگە لەسەر خەڵك ﴿بل أكثرهم لا يعلمون﴾ بەڵام زۆرترینیان ڕاستییە نازانن.

گشت دەمرین:

﴿[٣٠] إنك ميت و إنهم ميتون﴾ بەراستیی ئەی موحەممەد ﷺ ئەمریی و، ئەوانیش هەرئەمرن، واتە: لەداهاتوودا هەمووتان ئەمرن، جا ئەوکاتە خوا دادگایی ئەکات و هەق و ناهەق دەرئەکەوێ ﴿[٣١] ثم إنكم يوم القيامة عند ربكم تختصمون﴾ پاشان ئێوە لە رۆژی قیامەتیشدا لەلای پەروەردگارتاندا دەمەقاڵێ و کێشمەکێش دەکەن.

کۆتایی جزمی بیست و سێ یەم

و لله الحمد و المنة.

*** *** ***

کێ لە هەموو کەس ستەمکارترە:

﴿٣٢ فمن اظلم ممن كذب على الله﴾ جا چ کەسێك لەوە ستەمکارترە کە درۆ لە سەر خوا هەڵبەسێ وبڵێ خوا شەریك و هاوەڵی هەیە، یان بڵێت منداڵی هەیە؟؟ ﴿وكذب بالصدق إذجاءه﴾ ئەو قسە ڕاستەش (واتە: قورئان) کاتێ لەسەر زمانی پێغەمبەر ﷺ بۆی هات، بەدرۆ بزانێت؟! دیارە کە لەوە ستەمکارتر نییە، چونکە هەم لە سەرخوا درۆی هەڵبەستووە، هەم باوەڕیشی بەپێغەمبەر ﷺ نەکردووە! ﴿اليس فى جهنم مثوى للكافرين﴾ ئایا بۆ بێ باوەڕان لە جەحەننەمدا جێگە نییە؟ واتە: ئەوانە کەنکووڵی ڕاستییەکان دەکەن ئەهلی جەحەننەمن. ﴿٣٣ والذى جاء بالصدق﴾ ئەو کەسەی بە فەرمووده ڕاستەکەوە هات (قورئان) کەپێغەمبەر خۆیەتی ﴿وصدق به﴾ لە هەمانکاتیشدا دانی پێیادانا ﴿اولئك هم المتقون﴾ هەر ئەوانەن خوا ترس و پارێزکارو سنوورەکانی خوا نابەزێنن ولەشیرك دووردەگرن ﴿٣٤ لهم ما يشاؤن عند ربهم﴾ بۆیان هەیە هەر شتێك ئارەزوو بکەن -لەبە هەشتدا- لای پەروەردگاریان ﴿ذلك جزاء المحسنين﴾ ئەوەش پاداشتی چاککارەکانە ﴿٣٥ ليكفر الله عنهم اسوا الذى عملوا﴾ تا خراپترین کارێ - پێش موسڵمان بوونیان ئەنجامیان داوە- خوا بیپۆشێ و قەڵەمی لێبوردنی بە سەرا بێنێت ﴿ويجزيهم اجرهم بأحسن الذي كانوا يعملون﴾ وەبە چاکتر لەوەی کردوویانە پاداشتیان بداتێ.

﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَبَ عَلَى ٱللَّهِ وَكَذَّبَ بِٱلصِّدْقِ إِذْ جَآءَهُۥٓ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَٱلَّذِى جَآءَ بِٱلصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِۦٓ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُم مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ ٱلَّذِى عَمِلُوا۟ وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ ٱلَّذِى كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۥ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِى ٱنتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَءَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ إِنْ أَرَادَنِىَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَٰشِفَٰتُ ضُرِّهِۦٓ أَوْ أَرَادَنِى بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَٰتُ رَحْمَتِهِۦ ۚ قُلْ حَسْبِىَ ٱللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَٰقَوْمِ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّى عَٰمِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾﴾

تەنیا خوا بەسە بۆ بەندەی خۆی:

﴿٣٦ اليس الله بكاف عبده﴾ ئایا ئەی پێغەمبەر! هەر خوا بەس نیە بۆ بەندەی خۆی(موحەممەد) لە کاتی هەموو خۆشی و ناخۆشییەکدا؟ ﴿ويخوفونك بالذين من دونه﴾ و هاوبەشدانەران بە جگە لە خوا (بەبتەکان) دەتترسێنن! واتە:لەباتی ئەوەکە تەنها بەخوا بترسێنن، کەچی لەبەرگومڕایی خۆیان بەبتەکان هەڕەشەت لێدەکەن و دەتترسێنن ﴿ومن يضلل الله فما له من هاد﴾ دیارە ئەوانە سەرلێشێواون، خۆهەرکەسیش خوا سەرلێشێواوو گومڕای بکات ,بەهۆی چەوتی خۆیەوە, هیچ کەسێك نییە بتوانێ ڕینمایی بکاو بهێنێتەوە سەر ڕێگای ڕاست ﴿٣٧ ومن يهد الله فما له من مضل﴾ و هەرکەسێکیش خوا ڕێنمایی بکات، هیچ کەسێك نییە سەر لێشێواوو کلای بکات ﴿اليس الله بعزيز ذى انتقام﴾ ئایا خوا دەسەڵاتداری خاوەن تۆڵە نیە لەموشریکان؟ بەڵێ خوا دەسەڵاتداری خاوەن تۆڵەیە.

موشریکانیش دەزانن ئاسمان و زەمین خوا بە دیهێناون:

﴿٣٨ ولئن سألتهم من خلق السموات والارض﴾ خۆ ئەگەر لێیان بپرسی کێ ئاسمانەکان وزەوی دروستکرد؟ ﴿ليقولن الله﴾ بەتەئکید لەوەڵامدا ئەڵێن: هەرخوا دروستیی کردوون، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا هاوبەشیشی

بۆدادەنێن﴿قل أرایتم ما تدعون من دون الله﴾ ئەی موحەممەد! بڵێ: ئا پێمان بڵێن ئەو بتانە کەلەباتی خوا ئەیانپەرستن، بەتایبەت دوای ئەوەکە دەسەڵات و توانای خواتان بۆ دەرکەوت، پێمان بڵێن دەسەڵاتیان چۆن دەبینن؟﴿إن أرادنی الله بضر هل هن کاشفات ضره﴾ ئەگەرخوا ویستی دووچاری بەڵاو ناڕەحەتیەکم بکات، ئایا ئەوبتانە ئەتوانن ئەوبەڵامە لەسەر لاببەن؟ ﴿او ارادنی رحمة هل هن ممسکات رحمته﴾ یان ئەگەرخوا ویستی سوودێکم پێبگەیەنێت , ئایا ئەوبتانە ئەتوانن رایگرن و نەهێڵن بمگاتی؟! ﴿قل حسبی الله﴾ دەسا بڵێ: من بۆ هەمووشتێك تەنها خوام بەسە، چونکە زیان و قازانج هەر بەدەست ئەوە﴿علیه یتوکل المتوکلون﴾ هەر بە ئەو پشت ئەستوورن ,باوەڕدارانی پشت ئەستوور، نەك بە ئەمو ئەوو بە بتەکان ﴿قل یا قوم اعملوا علی مکانتکم﴾ ئەی موحەممەدﷺ بڵێ ئەی هۆزەکەم! دەسا ئێوە لەسەر حاڵەتی خۆتان کار بکەن , واتە:هەرچی فرۆفێڵ و تەڵەکەو پیلانتان لەدەست دێ دژی من ئەنجامی بدەن ﴿انی عامل﴾ وامنیش لە سەر حاڵەتی خۆم کار دەکەم و لەهەوڵدادەبم ﴿فسوف تعلمون﴾ جا بەم زووانە چاك ئەزانن! ﴿[40] من یأتیه عذاب یخزیه﴾ کێ لەدنیادا سزایەکیبۆ بێ ئابڕووی بەرێ ﴿ویحل علیه عذاب مقیم﴾ و جەزرەبەو سزایەکی هەمیشەیی دادەبارێتە سەری؟ ﴿[41] انا انزلنا علیك الکتاب للناس بالحق﴾ بەڕاستیی ئێمە ئەم قورئانەمان بەرێك وپێکی و راست و دروست دابەزاندە سەر تۆ , رایبگەیەنیت بە ئادەمی وبە پەری ﴿فمن اهتدی فلنفسه﴾ ئینجا هەرئەوی شارەزا و رێنما بوو، ئەوە بەقازانجی خۆیەتی ﴿ومن ضل فإنما یضل علیها﴾ و هەرکەسیش گومڕاو سەرلێشێواو بوو و گوێی بە فەرمانی خوا نەدا، ئەوە بۆ خۆی گومڕا دەبێ و تەنها بەخۆیشی زیان دەگات ﴿وما أنت علیهم بوکیل﴾ خۆ تۆش کار پێ سپێراوو بریکاری ئەوان نیت، هەتا هیدایەتی ئەوانت لە ئەستۆ بێت، وەك لەجێگای تردا جەخت لە سەرئەو راستیە دەکاتەوەو دەفەرموێ: (انما أنت نذیر)، ١٢/١١ یان دەفەرموێ: (فإنما علیك البلاغ و علینا الحساب)، ١٤/١٣.

الجزء الرابع والعشرون — سورة الزمر

إِنَّآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ لِلنَّاسِ بِٱلۡحَقِّۖ فَمَنِ ٱهۡتَدَىٰ فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيۡهَاۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيۡهِم بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَاۖ فَيُمۡسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيۡهَا ٱلۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّىۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُفَعَآءَۚ قُلۡ أَوَلَوۡ كَانُواْ لَا يَمۡلِكُونَ شَيۡـٔٗا وَلَا يَعۡقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعٗاۖ لَّهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ ثُمَّ إِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَحۡدَهُ ٱشۡمَأَزَّتۡ قُلُوبُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡأٓخِرَةِۖ وَإِذَا ذُكِرَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦٓ إِذَا هُمۡ يَسۡتَبۡشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ ٱللَّهُمَّ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ عَٰلِمَ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ أَنتَ تَحۡكُمُ بَيۡنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُواْ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوۡ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ مَا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا وَمِثۡلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفۡتَدَوۡاْ بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلۡعَذَابِ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمۡ يَكُونُواْ يَحۡتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

٤٦٣

ژین و مەرگ هەر بە دەستی خوایە :

﴿[42] الله یتوفی الانفس حین موتها﴾ هەر خوایە کە گیانەکانی خەڵکی دەکێشێ لە کاتی مردنی خاوەنەکانیاندا ﴿والتی لم تمت فی منامها﴾ و ئەوگیانانەش کە خاوەنەکانیان نەمردوون و لەخەودان, هەر بۆخۆی گیانیان دەکێشێ ﴿فیمسك التی قضی علیها الموت﴾ ئینجا ئەو گیانانە رادەگرێ بڕیاری مەرگی خاوەنەکانیانی داو, ئیدی ناگەڕێتەوە لاشەکانیان ﴿ویرسل الأخری إلی اجل مسمی﴾ گیانەکانی دیکەش بەرەڵا دەکاو نایانمرێنێ تا کاتێکی دیاریکراودەژین ﴿إن فی ذلك لآیات لقوم یتفکرون﴾ بە راستی لەوەدا بەڵگە و نیشانەی بەهێز هەیە بۆ خەڵکێك

تێفکریٚ و بیر لـه دەسـەڵات و توانـای خوابکاتـەوە. جائایـا(ڕۆح)و (نـەفس) هـەردووکیان یـەك شتن؟ یـان (ڕوح) لـە (نەفس)جیایە؟لەوە دەچێت بەپێی ئەم فەرموودانە هەردووکیان یەکشتبن:

١- ئیمامی(موسلیم) ئەم فەرموودەیە دێنی: ((إن الروح إذا قبض تبعه البصر)).

٢- ((فذلك حين يتبع بصره نفسه))/موسلیم. وەلە فەرموودەدا هەیە کە مرۆڤ کاتێ ویستی بخەوێ ,سوننەتە ئەم دوعایە بخوێنی: (سبحانك ربي وضعت جنبي، وبك أرفعه إن أمسكت نفسي فاغفر لها)/متفق عليه. (فتح الباری: ١١/ ١٣٠،مسلم: ٤/ ٢٠٨٤).

تکاکاری هەر بۆ خوایە:

﴿[٤٣] ام اتخذوا من دون الله شفعاء﴾ ئاخۆ ڕاستە جگە لەخوا بتەکانیان کردوٚتە تکاکار, شـەفاعەتیان بۆبکەن لای خودا؟!﴿قل أولوكانوا لايملكون شيئا ولايعقلون﴾ پێیان بڵێ ئەی پێغەمبەر!: ئایا ئەگەر ئەوانە هیچیشیان بەدەست نـەبێ و لەهیچیش تێنەگـەن، هـەر دەیانپەرستن و دەیانکەنـە تکاکـار بۆخۆیـان؟!﴿[٤٤] قل لله الشفاعة جميعا﴾ بلـێ: لێبوردن و بەخشین و تکاو شەفاعەت سەرلەبەر تەنها بۆخوایە ,هیچ کەسیکی دیکە شتێکی بە دەست نیە ﴿له ملك السموات والأرض﴾ خاوەنێتی ئاسمانەکان و زەوی هەر بۆ ئەوە ﴿ثم إليه ترجعون﴾ پاشانیش هـەموو هـەر بۆ لای ئەو دەگێردرێنەوەو دادگایی دەکرێن.

بێزاری بتپەرستەکان بەناو هێنانی (الله) بە تەنیا:

﴿[٤٥] وإذا ذكر الله وحده﴾ کاتێ ناوی خوا ,بەبێ ناو هێنانی بتـەکان) ببرێ ﴿اشمأزت قلوب الذين لا يؤمنون بالآخرة﴾ دڵی ئەوانە کە بڕوایان بە ڕۆژی دوایی نیە دێتەوەیەك و، پڕدەبێ لـەرق و کینـە! وەك ئـەم ئایەتـەش هـەمان مەبەست ڕادەگەیـەنی: (إنهم كانوا إذا قيل لهم لاإله إلا الله يستكبرون) ٣٥/٣٧ ﴿وإذا ذكر الذين من دونه إذا هم يستبشرون﴾ خۆئەگەر لەباتی خوا ناوی پەرسراوەکانیان ببرێ , ئەگەرچی لـەرێی دەست تیوەردانی شەیتانیشەوە بێ , لەناکاو موژدە بەخش و خۆشحاڵ دەبن و گەشەی پێدەکەن!.

ڕێگای دۆعاو پاڕانەوە:

﴿[٤٦] قل اللهم فاطر السموات والأرض﴾ بڵێ: ئەی خوایە! ئەی بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەویـی! ﴿عالم الغيب والشهادة﴾ زانای پەنهان و ئاشکرا، زانای دیارو نادیار!﴿انت تحكم بين عبادك فيما كانوا فيه يختلفون﴾ هـەر ئـەتۆ لـە نێـوان بەنـدەکانی خۆتـا داوەریـی دەکـەیت، لـەو شـتانەدا وا کێشـەو جیاوازییـان تیاهەیە،هـەر ئـەتۆ بڕیـاری تێروتەسەڵ ئەدەیت، هەق و ناهەق جیا دەکەیتەوە. ﴿[٤٧] ولو أن للذين ظلموا مافي الأرض جميعا ومثله معه﴾ ئەگەر بەڕاستی هەرچی لەم زەویەدایە و، ئەوەندەی تریشی لەگەڵدا بێت، هی ستەمکاران وکافران بێ ﴿لافتدوا به من سوء العذاب يوم القيامة﴾ لە بەرسزای توندی قیامەت ئامادەن بیکە نە بارتـەقاو فیدیـەی خۆیان، تا ڕزگار بن ﴿[٤٨] وبدا لهم من الله مالم يكونوا يحتسبون﴾ وهێمـان لـە خـوا، هەنـدێ شـتی تریـان بۆدەرئەکـەوێ کە هیچ حسابێکیان بۆ ئەوشتە نەکردووە بێتە رێیان ﴿وبدا لهم سيئات ما كسبوا﴾ وەناهـەموارە ئـەو کارە خراپانەلە دنیادا ئەنجامیان دەدان بۆیان ئاشکرا دەبێ ﴿وحاق بهم ماكانوا به يستهزئون﴾ وە ئـەو سزایەی گاڵتـەیان پێئـەکرد، دەوریـان دەدا. چونکە کە قورئان باسی سزای دوارۆژی بۆ ئەکردن، ئەوان گاڵتەیان پێئەکرد، جاوا ئێستا ئـەمڕۆ لەهەموولایەکـەوە سزا دەبارێتە سەریان.

بێباری مرۆڤی بێ باوەڕ:

﴿ ٤٩ فإذا مس الإنسان ضر دعانا﴾ جاهەر کە مرۆڤی بێباوەڕ تووشی زیان وناخۆشییەك دێ! دەبینی بەپەلە هاوارمان بۆ دێنێ و دەست ئەکات بە لاڵەو پاڕانەوە لێمان ﴿ثم إذا خولناه نعمة منا﴾ پاشان ئەگەر لە لایەن خۆمانەوە بەهرەیەکمان پێدا ﴿قال إنما اوتيته على علم﴾ قسەی پێشووی خۆی لە بیر ئەچێتەوەو ئەڵێ: بەڕاستی ئەم بەهرەیەم هەر بە هۆی ژیریی و زانایی خۆمەوە دەستکەوتووە ﴿بل هي فتنة﴾ نەخێر، وا نیە وەك ئەوان دەڵێن بەڵکو ئەو بەهرەو نیعمەتە تەنیا تاقی کردنەوەیە بۆی ﴿ولكن أكثرهم لايعلمون﴾ بەڵام زۆربەیان نازانن, کە ئەو هەموو دارایی و دەسەڵاتە تاقی کردنەوەیە بۆیان" ﴿ ٥٠ قد قالها الذين من قبلهم﴾ بە راستی ئەو بێ بڕوایانەیش لە پێش قورەیشەوە بوون, هەر ئەو قسەیانەیان دە کرد ودەیانوت: ئەو سامانە بە کردو کۆششی خۆمان پەیدامان کردووە، نەك خوا پێی دابین! ﴿فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون﴾ جا کاتێکیش سزا هاتە سەریان ئەوەی بە دەستیان هێنا بوو- لەماڵ وسامان- هیچ سودێکی پێنەگەیاندن ﴿ ٥١ فأصابهم سيئات ما كسبوا﴾ جا تۆڵەی بەدکاری خۆیانیان تووش بوو ﴿والذين ظلموا من هؤلاء سيصيبهم سيئات ماكسبوا﴾، ئەوانەش ستەمیان کرد- واتە:بتپەرستەکانی مەککە- تووشیان دەبێ تۆڵەو ناسوریەکانی ئەو کردەوانەی کردبوونیان, ئەوەبوو حەوت ساڵ تووشی قات و قڕی بوون و زۆربەی سەر زلەکانیان لەرۆژی (بەدر)ا کوژران ﴿وماهم بمعجزين﴾ ولەهەمان کاتیشدا دەستەوسانمان ناکەن , ناتوانن لەدەستمان دەرچن و خۆ رزگاربکەن ﴿ ٥٢ او لم يعلموا أن الله يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر﴾ پێیان وابوو ئەو دەسەڵات وماڵ ودارایییە لەزانایی خۆیانە، ئەی ئایا نەیانزانیوە کەهەر خوایە رزق وڕۆزی دەدات، بۆهەندێ زۆر، بۆهەندێ کەم ﴿إن في ذلك لآيات لقوم يؤمنون﴾ بە راستیی لەوەدا گەلێ نیشانەو بەڵگە هەیە بۆ هۆزێ بیەوێ بڕوابێنێ.

> الجزء الرابع والعشرون — سورة الزمر
>
> وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٤٨﴾ فَإِذَا مَسَّ ٱلْإِنسَٰنَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَٰهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍۭ ۚ بَلْ هِىَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَٱلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَٰٓؤُلَآءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوٓا أَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ ۞ قُلْ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوٓا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُۥ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَٱتَّبِعُوٓا أَحْسَنَ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَٰحَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِى جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾
>
> الحزب ٤٧ — ٤٦٤ — أو تقول

بانگەواز بۆ تەوبە, پێش هاتنی سزا:

﴿ ٥٣ قل يا عبادي الذين أسرفوا على أنفسهم﴾ ئەی موحەممەد! ﷺ لە منەوە بڵێ: ئەی بەندەکانی من! ئەی ئەوانەی ستەم و زیادە ڕۆییتان لە خۆتان کردووە! ﴿لا تقنطوا من رحمة الله﴾ ئێوە لەرەحمەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن، (ئیبن عەباس) دەڵێ: برێ لە موشریك و هاوبەشدانەرەکان ,خەڵکێکی زۆریان کوشتبوو، زینایان کردبوو، پاشان هاتنە لای پێغەمبەر ﷺ وتیان: ئەو قسەو باسە تۆ دەیڵێی شتێکیزۆر چاکە،ئەی خۆزگە کەفارەتی گوناحەکانمانت پێ دەوتین: ئەو جا ئایەتی (والذين لايدعون مع الله إلها آخر ولا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق ولا يزنون) ٢٥ /٦٨، وە ئایەتی (قل ياعبادي الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله..)،

هات. ٥٣/٣٩، متفق علیه/ (فتح الباری: ٤١١/١٨ مسلم: ١١٣/١) ﴿إن الله یغفر الذنوب جمیعا﴾ بەڕاستیی خوا لە هەموو گوناحێ خۆش ئەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کە بگەڕێنەوە بۆلای خوا، ئەگەرچی گونا هیشیان بەئەندازەی کەفی سەر زەریاکان بێ، (ئەنەس) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((والذی نفسي بیده لو أخطأتم حتی تملأ خطایاکم مابین السماء و الارض ثم استغفرتم الله لغفر لکم، و الذی نفس محمد بیده لو لم تخطئوا لجاءالله بقوم یخطئون ثم یستغفرون الله فیغفر لهم/مسند الامام احمد٢٣٨/٣. ﴿إنه هو الغفور الرحیم﴾ چونکە ئەوە لێبوردەو میهرەبان ﴿٥٤ وأنیبوا إلی ربکم وأسلموا له﴾ بگەڕێنەوەو بۆلای خواوە ندتان و ملکەچی فەرمانی ئەوبن ﴿من قبل أن یأتیکم العذاب﴾ پێش ئەوە سزاکەتان بۆ بێ ﴿ثم لا تنصرون﴾ دواییش ئیتر لەلایەن هیچ کەسێکەوە یارمەتی نادرێن ﴿٥٥ واتبعوا أحسن ما انزل إلیکم من ربکم﴾ لە باشترین نامە کە پەروەردگارتان دایبەزاندووە بۆتان، پەیڕەوی بکەن، واتە: پەیڕەوی لە قورئان بکەن.

ڕوونکردنەوە: لە قورئاندا (حسن) و(أحسن) هەیە، بۆ نمونە پەیڕەوی لە روخسەت (حسن)ـە، لە عەزیمەت (أحسن)ـە، وە لە (قصاص) (حسن)ـە، وە لە عەفوو (أحسن)ـە. ﴿من قبل أن یأتیکم العذاب بغتة﴾ پێش ئەوەی کتوپڕ سزاکەتان بۆبێت ﴿وانتم لا تشعرون﴾ هەستیش بە خۆتان نەکەن، تاشتێ بکەن بۆ خۆتان ﴿٥٦ أن تقول نفس یا حسرتی علی مافرطت فی جنب الله﴾ نەوەك کەسێ بڵێ: ئەی داخ لەسەر کەمتەرخەمیم لەلای خواو لە گوێڕایەڵی خوا ﴿و إن کنت لمن الساخرین﴾ بێ شك لە گاڵتەکەرانیش بووم بە ئایینی خواو کتێبی خوا، واتە: جگە لە سەرپێچیم گاڵتەیشم بەموسڵمانان ئەکرد ﴿٥٧ أو تقول لو أن الله هدانی لکنت من المتقین﴾ یان بڵێ: ئەگەر خوا ڕێنمووونی بکردمایە، لەپارێزکاران ئەبووم ﴿٥٨ أو تقول حین تری العذاب﴾ یان کاتێ سزای خوا دەبینێ بڵێ: ﴿لو أن لی کرة فأکون من المحسنین﴾ بریا جارێکی تردەگەڕامەوە بۆ دونیا و لەگەڵ چاککاران ئەبووم ﴿٥٩ بلی قد جاءتك آیاتی فکذبت بها﴾ خوا ئەفەرموێ: بەڵێ.. خۆ گەلێ ئایەت و نیشانەکانی منت بۆ هات، جابەدرۆت زانی و بڕوایشت نەهێنا ﴿واستکبرت وکنت من الکافرین﴾ بایی بوویت و، بوویتە کافروبێ باوەڕ.

سورة الزمر — الجزء الرابع والعشرون

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِى لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى ٱلْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِى كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدْ جَآءَتْكَ ءَايَـٰتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَٱسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ مِنَ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ تَرَى ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ ٱلسُّوٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ ٱللَّهُ خَـٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَّهُۥ مَقَالِيدُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَـٰسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ أَفَغَيْرَ ٱللَّهِ تَأْمُرُوٓنِّىٓ أَعْبُدُ أَيُّهَا ٱلْجَـٰهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ أُوحِىَ إِلَيْكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَـٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعْبُدْ وَكُن مِّنَ ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَٱلْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَٱلسَّمَـٰوَٰتُ مَطْوِيَّـٰتٌۢ بِيَمِينِهِۦ ۚ سُبْحَـٰنَهُۥ وَتَعَـٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

٤٦٥

دوا ڕۆژی درۆزنان و پارێزکاران:

﴿٦٠ و یوم القیامة تری الذین کذبوا علی الله﴾ لەڕۆژی قیامەتیشدا ئەوکەسانە درۆیان لەسەر خوا هەڵبەستووە، گوتیان: خودا منداڵ و شەریکی هەیە) دەبینی ﴿وجوههم مسودة﴾ ڕوویان ڕەشداگەڕاوە ﴿الیس فی جهنم مثوی للمتکبرین﴾ ئایا بۆ خەڵکانی لە خۆبایی بوو- ئەوانەی ددان بەهەقدا نانێن- لە دۆزەخدا ئەنواو جێگانیە؟ ﴿٦١ وینجی الله الذین اتقوا بمفازتهم﴾ وخوا ئەوانە ڕزگار دەکا،بەهۆی کاری چاك و هۆکاری ڕزگارییەوە، خۆیان پاراست

لەدۆزەخ ﴿لایمسهم السوء﴾ نە ناخۆشیەکیان تووش دەبیٚ ﴿ولا هم یحزنون﴾ ونە غەمباریش ئەبن ﴿[٦٢] الله خلق كل شئ﴾ بەڕاستیی خوا بەدیهێنەری هەموو شتێکە ﴿وهو علی كل شئ وكيل﴾ و ئەو بە هەموو شتێکدا ڕادەگا, خۆی سەرپەرستیکاری هەموو شتێك دەکا چۆن حیکمەتی بخوازیٚ.

کلیلی ئاسمانەکان و زەوی بە دەست خوایە :

﴿[٦٣] له مقاليد السموات والارض﴾ کلیلەکانی ئاسمان و زەوی تەنها بە دەست خوایە، چۆنی بویٚ دەستکاری ئەکات ﴿والذين كفروا بآيات الله أولئك هم الخاسرون﴾ ئەوانەی کافرو بێباوەڕن بە ئایەتەکانی خوا ئائەوانەن زیانبارەکان و دۆڕاوەکان ﴿[٦٤] قل أفغير الله تأمروني أعبد أيها الجاهلون﴾ موشریکەکان داوایان ئەکرد کە پەیامبەرﷺ بەیناوبەین خواکانی ئەوانیش بپەرستیٚ، جا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوەو فەرمووی: ئەی موحەممەد ﷺ بڵیٚ: ئەی جا ئێوە فەرمان بە من ئەدەن کە لە باتی خوا بپەرستم ئەی نەزانەکان؟! ﴿[٦٥] ولقد أوحي اليك والى الذين من قبلك﴾ سوێند ئەخۆم کە بێگومان وەحی کراوە بۆ تۆو بۆ ئەوپەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: ﴿لئن أشركت ليحبطن عملك﴾ کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆخوا، ئەوە بێگومان هەموو کردەوەکانت پووچەڵ دەبیٚ ﴿ولتكونن من الخاسرين﴾ و لە زیانمەندانیش دەبیت ﴿[٦٦] بل الله فاعبد﴾ نەخێر, هەرگیز بە گوێیان نەکەیت، بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە ﴿وكن من الشاكرين﴾ و لە شوکرانە بژێرانبە.

بت پەرستەکان وەك شیاو خوایان نەناسیوە:

﴿[٦٧] و ما قدروالله حق قدره﴾ ئەوانە وەکو پێویست خوایان نەناسیو ڕێزیان لێنەگرت, ئەگینا چۆن هاوەڵیان بۆ دادەنا؟ ﴿والأرض جميعا قبضته يوم القيامة﴾ لەرۆژی قیامەتدا زەویی هەموو لەناودەستی ئەودایە ﴿والسموات مطويات بيمينه﴾ و ئاسمانەکانیش پێچراونەتەوەو بەدەستی ڕاستیەوەن, گەلیٚ جار لە فەرموودە کاندا باسی (دەست و پەنجە بۆ خوا هاتووە) ئەڵبەتە ئەوەش هەربەو شێوەیە کە شایستەی زاتی خۆی بیٚ و بەوجۆرەش.. کۆمەڵی (سەلەف) ئەڵێن: ئەو دوو سیفەتە پیرۆزەیە: (صفة الأصابع والكف)، هەر لەو سیفەتانەن کە پەیوەستە بە زاتی خواوەو هەرگیز لە زاتی موقەددەسی ئەو جیا نابێتەوە: (صفة الأصابع والكف من صفات الله تعالى الذاتية القائمةبه -عزوجل- والتى لا تنفك عن ذاته المقدسة، ولا تتعلق بمشيئته وإرادته، بل هى لازمة لذاته أزلا وأبدا) دیارە سیفە تەکانی تریشی وەك: (الوجه، اليد، العلم، الحياة، القدرة، العزة، السمع، البصر، القدم، الكبرياء) هەر. بەو جۆرەیە، وە هەروەها ئەڵێن: سیفەتەکانی تری (فیعلی ئیختیاریی) کە بە زاتی خواوە وەستاون و بە پێی مەشیئەت و ئیرادەیەتی: (كالإ ستواء على العرش، والنزول للسماء الدنيا، والمجئ والاتيان والكلام، والفرح و الضحك والرضا و العجب والحب والبغض والكراهية والقبض والطي والإمساك.. الخ فهي كلها صفاته سبحانه وتعالى وقائمة بذاته المقدسة سواء الذاتية أو الفعلية الاختيارية وصفة الاصابع والكف لله —عزوجل— جاءت بها الأحاديث الصحية الكثيرة) کاتیٚ کە ئەو زانا جوولەکەیە هات ووتی: (إن الله يضع السموات على أصبع والارضين على أصبع). لەو کاتەدا ئاماژەی بە پەنجەکانی خۆی دەکرد (أخرجه الإمام الترمذي وصححه، والبيهقي و غيرهم). پەیامبەریشﷺ چاوی لێیەوە بووو هیچ نکوڵی و بێزاری لەسەر ئەو کارەی ئەوە دەرنەبڕی، وە هیچ کەسێکیتریش ڕەخنەی لێنەگرت، دیارە بۆیە وایان دەکرد تا بیسەلمێنن کەبەڵیٚ ڕاستە خوا -جل وعلا- پەنجەی هەیە، بەڵام دیارە نەك وەك پەنجەی دروستکراوەکان، لە فەرموودەیشدا هاتووە کە پەیامبەر ﷺ ئەیفەرموو: ((يقبض الله سمواته بيده

والأرض باليد الأخرى ثم يهزهن..)) واته: كاتێ كه پەیامبەرﷺ فەرمووی: خوا بەدەستێكی ئاسمانەكانی راگرتووە، زەویش بەو دەستەكەی تری، لەو حاڵەتەدا پەنجەكانی خۆی دەجووڵان، اخرجه الشيخان، والنسائى، وابن ماجه، وجماعة عن ابن عمر/ئالووسي.. بەومەبەستە كە ئەو خەڵكە تێبگا خوای گەورە پەنجەو دەستی هەیە، هەروەها كاتێ ئایەتی: (وكان الله سميعا بصيرا) النساء: (١٣٤)ی دەخوێند دەستی ئەخستە سەر چاوو گوێی خۆیو ئامانژەی پێ دەكردن. (فالواجب علينا قبول كل ما جاء به القرآن الكريم والأحاديث النبوية الصحيحة من صفات الله –عزوجل –والإيمان بها والتسليم لها وإمرارها كما جاءت من غير تحريف. فمعناها معلوم والكيف مجهول فنحن نثبت ما أثبت الله لنفسه وأثبته له نبيهﷺ من غير أن نمثل صفاته –عزوجل– بصفات خلقه فهو ليس كمثله شئ لا في ذاته ولا فى صفاته).

وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ۖ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشْرَقَتِ ٱلْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ وَجِاْىٓءَ بِٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِٱلْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ وَسِيقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَآ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا۟ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ ٱلْعَذَابِ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ٱدْخُلُوٓا۟ أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ إِلَى ٱلْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا۟ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُۥ وَأَوْرَثَنَا ٱلْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ ٱلْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَآءُ ۖ فَنِعْمَ أَجْرُ ٱلْعَٰمِلِينَ ﴿٧٤﴾

شیاوی باسیشە چەندین فەرمووده لەبوخاریی و موسلیمەوە هاتوون بۆ سەلماندنی (كف) و (أصابع) بۆخوای گەورە (سبحانه) بۆیە بەندەش قایلە بەوە كە (أسماء)و(صیفات) لە قورئان و فەرموودەكانداچۆن هاتوون، دەبێ بەهیچ شێوەیەك دەستكاری نەكرێن و، وەك خۆیان مانا بكرێن، مەگەر لەولاوە فەرموودەیەكی تری ڕەوان هاتبێ‌وبە جۆرێكی تر تەفسیری بكاتەوە(قال ابن كثير: وقد وردت أحاديث متعلقة بهذه الآية: (والسموات..) الطريق فيها وفي أمثالها مذهب السلف وهو إمرارها كما جاءت من غير تكييف ولا تحريف" وفي الحديث: ((يقبض الله تعالى الأرض، بيمينه..)). ﴿سبحانه وتعالى عما يشركون﴾ خوا پاك و بڵندە لەوشتانە ئەوان ئەیكەنە هاوبەشی.

فوو كردن بە شەیپووردا، دادگایی و پاداش و تۆڵە:

﴿[٦٨] ونفخ فى الصور﴾ هەركە لەلایەن ئیسرافیلەوە فوو بەشەیپووردا كرا ﴿فصعق من فى السموات ومن فى الأرض﴾ ئیتر ئەو كاتە هەموو ئەوانەی كە لەئاسمانەكان و زەویدان ﴿إلا ماشاء الله﴾ مەگەر كەسێك خوا خۆی بیەوێ نەمرێت، وەكو هەڵگرانی عەرش و..هتد ﴿ثم نفخ فيه أخرى﴾ لەپاشان بۆ جارێكی تر كە فوی پیاكرا ﴿فإذاهم قيام ينظرون﴾ئە وجا لە ناكاو تەواوی دروستكراوەكان لەگۆڕەكانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەڕوانن چییان پێبكرێ ﴿[٦٩] واشرقت الأرض بنور ربها﴾ زەویش لەو ڕۆژەدا بەنووری پەروەردگاری خۆی، ڕووناك دەبێتەوە ﴿ووضع الكتاب﴾ وهەموو خەڵكی كۆئەكرێتەوەو نامەی كرداریان لەبەردەمیان دادەنرێ ﴿وجئ بالنبين والشهداء﴾ و پەیامبەران و، شایەدان لەفریشتەكان ئەهێنرێنە روو و ئامادە ئەبن "بۆئەوەی چی ڕاست و دروستە بیڵێن ﴿وقضى بينهم بالحق﴾ وە بەڕاست وعەدل لەنێوانیاندا داوەریی ئەكرێ ﴿وهم لا يظلمون﴾ وە ستەمیشیان لێ ناكرێ ﴿[٧٠] ووفيت كل نفس ما عملت﴾ و هەركەس هەرچی كردووە

بەتەواوی‌و بێ کەم و کوڕی پاداشی ئەدرێتەو، وەك ئەم ئایەتە دەفەرموێ: (فلا تظلم نفس شيئا وان كان مثقال حبة من خردل أتينا بها وكفى بنا حاسبين) (٤٧/٢١).. یا ئەم ئایەتە: (إن الله لا يظلم مثقال ذرة) بۆ دووپاتی ئەو مانایەیە. ﴿وهو أعلم بما يفعلون﴾ ئەو خۆی لە هەموو کەس زاناترە, بەوەی ئەوان ئەنجامی ئەدەن, واتە: ئەگەر چی پێویست بەهیچ نامەو شایەتێك نییە، بەلأم لەگەڵ ئەوەیشدا نامەو شایەد هەر دەهێنرێ.

خوانەناسان بەکۆمەڵ راپێچ دەکرێن بۆ دۆزەخ:

﴿[٧١] وسيق الذين كفروا إلى جهنم زمرا﴾ وە ئەوانەی باوەڕ یان نەبووە دەستە دەستە بۆ دۆزەخ راپێچ دەکرێن "وەك چۆن لە دونیادا بۆ زیندان ئەنێررێن ﴿حتى إذا جاءوها فتحت أبوابها﴾ هەرکە نزیکبوونەوە لە دۆزەخ، بێ ماتڵ بوون خێرا دەرگاکانیان بۆ ئەکرێتەوە ﴿وقال لهم خزنتها﴾ و گزیرو دەرگاوانەکانی دۆزەخ پێیان ئەڵێن: ﴿ألم يأتكم رسل منكم يتلون عليكم آيات ربكم﴾ ئایا لە خۆتان پەیامبەرانتان بۆ نەهاتبوون کە ئایەتەکانی پەروەردگارتان بەسەرا بخوێننەوە؟ ﴿وينذرونكم لقاء يومكم هذا﴾ وە لەئاکامی گەیشتنی ئەم ڕۆژەش هۆشیارتان بکەنەوە تاکاروکردەوەی ئاوا نەکەن؟ ﴿قالوا بلى ولكن حقت كلمة العذاب على الكافرين﴾ پێی ایێئەنێن و دەڵێن: بەڵێ پەیامبەران هاتنە لامان و تێیانگەیاندین, ئەبوو بەگوێمان بکردنایە, بەلأم بەهۆی لاری خۆمانەوە فەرمانی سزای خوا بڕیاردرا لە سەر کافران.﴿[٧٢] قيل ادخلوا أبواب جهنم خالدين فيها﴾ بڕیاریان بۆ دەرئەچی‌و ئەوترێ: دەسا لە دەرگاکانی دۆزەخەوە بچنە ژوورەوە، بە هەتاهەتاییش لەوێ بن ﴿فبئس مثوى المتكبرين﴾ جاجێگای خەڵکانی لووت بەرز و لەخۆبایی بوو، چەندە خراپە، هەروەك ئەم کۆمەڵە ئایەتەیش شێوەی راپێچکردنیان بۆ دۆزەخ ڕوون ئەکاتەوە: (يوم يدعون إلى نار جهنم دعا) (١٣/٥٢) (... ونسوق المجرمين إلى جهنم وردا) (٨٦/١٩) (ونحشرهم يوم القيامة على وجوههم عميا وبكما وصما...).

پارێزگارانیش بۆ بەهەشت بە ڕێ دەکرێن:

﴿[٧٣] وسيق الذين اتقوا ربهم إلى الجنة زمرا﴾ وە ئەوانەش پارێزگارییان لەفەرمانەکانی خوای پەروەردگاریان کردووە, دەستە دەستە بەرەو بەهەشت ئەبرێن, دیارە لەوانەدا ئەوانەیان پلەیان لای خوا بەرزترە پێش دەخرێن لەوانەی لە خوار ئەوانەوەن, وە هەربەو شێوە, وە پێغەمبەران لەگەڵ پێغەمبەران, ئینجا ڕاستگۆیان، و پێغەمبەریش ﷺ ئەفەرموێ: من یەکەم تکاکارم لەنێو بەهەشتدا, ڕیوایەتی دی دەڵێ: من یەکەم کەسم لە دەرگای بەهەشت دەدەم (موسلیم). وە لە بەشێکی ئەو فەرمووده درێژەدا کەلەباسی شەفاعەتدا هاتووە دەفەرموێ: (سوێند بەو کەسەی گیانی موحەممەدی بەدەستە، ماوەی نێوان تەنیا دووتاکە دەرگا لەدەرگاکانی بەهەشت، بەئەندازەی نێوان (مەککە) و(بوصرا)یە. (متفق علیه). ﴿حتى إذا جاؤها وفتحت أبوابها﴾ تاکاتێ نزیك بەبەهەشت دەبنەوە، وە دەرگاکانی بۆیان کراوەتەوە. ڕاڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: بۆ دۆزەخییەکان وشەی (فتحت)ی هێناوە (واو)ی نەبوو، چونکە باو وایە دەرگای زیندان ئەو کاتە دەکرێتەوە کە زیندانی دەگەنە ئەوێ، جا ئەنێررێنە ناویەوەو دائەخرێتەوە, بەلأم دەرگای بەهەشت خۆی بۆ خۆی هەمیشە کراوەیەو ئامادەیەو چاوەڕوانی گەیشتنیان ئەکرێ ﴿وقال لهم خزنتها﴾ دەرگاوانانی بەهەشت پێ یان ئەڵێن: ﴿سلام عليكم طبتم﴾ سڵاوو درووودتان لەسەربێ، بەخێر هاتن، خۆتان پاك ڕاگرت لە دونیادا هەوڵ و تێکۆشان و پاداشتیشتان لێرەدا پاك و خاوێنە، یا خوا نۆشتان بێت ﴿فادخلوها خالدين﴾ دە بچنە ناو بەهەشت بەهەتاهەتایی لەوێدا بن، ئیمامی (بوخاریی) لە (ئەبو سەعیدی خودری)یەوە ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((يخلص المؤمنون من النار فيحبسون على قنطرة بين الجنة والنار

فیقتص لبعضهم من بعض مظالم کانت بینهم فی الدنیا حتی إذا هذبوا ونقوا أذن لهم في دخول الجنة، فوالذي نفس محمد بیده لأحدهم أهدی بمنزله في الجنة منه بمنزله کان في الدنیا)) في الرقائق (٦٥٣٥) باب (٤٨). واته: بڕواداران لەئاگر رزگار ئەبن و، لەسەر پردێك لەنێوان بەهەشت و دۆزەخدا رادەگیردرێن، پاشان تۆڵەیان لەیەکتر بۆ وەر دەگیردرێ، تابەتەواوی پاك و خاوێن دەکرێن، ئەوجا رێ دەدرێن بچنە بەهەشت، سوێند بەوزاتەی کەرۆحی موحەممەدی بەدەستە، بەهەشتییەکان بە منزڵی خۆیان لەوێ شارەزاترن، تابەمەنزڵ وجێگاکانی دونیایان. ﴿[٧٤] وقالوا الحمد لله الذي صدقنا وعده﴾ کاتێ چوونە ژوورەوەو نیشتەجێ بوون ئەڵێن: سوپاس وشوکرانە بۆ ئەو خوایەیبە بەڵێنەکەی راستی کرد لە گەڵمان ﴿وأورثنا الأرض نتبوأ من الجنة حیث نشاء﴾ ئەم جێگاو زەویەشی لەو بەهەشتابە ئێمەدا، کەهەرجێگایەکی ئارەزوو بکەین، لێی دەبین ﴿فنعم أجر العاملین﴾ئای کە پاداشتی کارکەران لە رێگای خوادا چەندە باشە! ﴿وتری الملائکة حافین من حول العرش﴾ دەبینی کە فریشتەکانیش بەدەوری عەرشدا ئەڵقەیان داوەو﴿یسبحون بحمد ربهم﴾ لەگەڵ سوپاسدا تەسبیحاتی پەروەردگاری خۆیان ئەکەن ﴿وقضی بینهم بالحق﴾ وە داوەری لەنێوان بەهەشتیەکان و دۆزەخیان وهەموو خەڵکان بەهەق و دادگەری تەواو بووە: چاکان ئەبرێن بۆ بەهەشت و، خراپانیش بۆ دۆزەخ ﴿وقیل الحمد لله رب العالمین﴾ لەلایەن بەهەشتیەکانەوە دەوترێ: هەموو سوپاس وشوکرانە، هەربۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان.

لە (١٤١٧/٤/٩)ك بەرامبەر بە (١٩٩٦/٨/٢٣)ز لەنووسینی ئەم سوورەتە بوومەوە لە دوای نوێژی عەسر لەشاری (مەریوان)ی ئێران کاتژمێر (٥:٣٠) زۆر سوپاس بۆخوای گەورە.

*** *** ***

٤٠- سوورەتی (غافیر)ـە
مەککەییەو (٨٥) ئایەتە.

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك سوورەتەکانی تر , بایەخ بە عەقیدەو یەکتاپەرستیی و زیندوو بوونەوەو پاداشت و تۆڵە ئەدات.. زۆرێکیش داکۆکی دەکات بۆ جیاکردنەوەی هەق و ناهەق، رێنمایی و گومڕایی، لەگەڵ دیاریکردنی ئەنجامی تاغووتەکان، پاشان سیفەتەکانی خواو هەندێ نیشانەو موعجیزە گەورەکانی، ئەوجا شەڕە قسەو دەمە دەمێی بێ باوەڕەکان، لەگەڵ هێنانی چەند دیمەنێکی سەختی پاشە رۆژ، باسی باوەڕوو بێ باوەڕیی، بۆ نموونەی ئەوەیش, ململانێی فیرعەون لەگەڵ موسادا دێنێ..

کۆتاییشی بە باسی رۆژی رەشی بێ بڕوایان و ملهوڕان دێ.

لەفەزڵ و گەورەیی (حامیم)ەکاندا هاتووە: (الحوامیم یسمین: العرائس)الدارمی، (الحوامیم دیباج القرآن)/ ابن کثیر. واتە: بە سوورەتە حامیمەکان دەڵێن: بووکە جوانەکان!

جا بەم شێوەیەش دەست پێ ئەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] حم﴾ ئەم جۆرە پیتانە بۆ دەستەوسان کردنی بێ باوەڕەکانەو پێیان ئەڵێ: ئەو قورئانە کە ئێوە نکوولی دەکەن, هەر لەم پیتانە پێکهاتووە، دەفەرموون ئەگەر دەتوانن و لێتان دێت، ئێوەش سوورەتێك وەك ئەو بێنن ﴿[٢] تنزیل الکتاب من الله العزیز العلیم﴾ دابەزاندنیئەم کتێبە (قورئان) لەخوای بەدەسەڵاتی زاناوەیە ﴿[٣] غافر الذنب وقابل التوب شدید العقاب﴾ تاوانپۆش وتەوبە وەرگری توندگرە ,واتە: لێبوردەی گوناهانی رابووردوو و، وەرگری پەشیمانیی و تەوبە لەئاییندەدا , تۆڵە و

قاری سەختە، وەك لەئایەتی تردا ئەفەرمووێ: (نبئ عبادی أنی أنا الغفور الرحیم وأن عذابی هو العذاب الألیم)١٥/٤٩-٥٠. ﴿ذی الطول﴾ خاوەن بەخشش و نیعمەتی زۆرە، هەر ئەوەیە كە دەفەر مویٚ: (وإن تعدوا نعمة الله لا تحصوها)١٤/٣٤. ﴿لا إله إلا هو﴾ هیچ پەرستراوێكی راستەقینە نیە ئەو نەبیٚ ﴿إلیه المصیر﴾ گەڕانەوەی هەمووان هەر دێتەوە لای ئەو , چارەنووس و پاداش هەر لای ئەوە.

خوانەناس هەر خەریكی كێشەیە لەمەڕ ئایەتەكانی خوا:

﴿[٤] ما یجادل في آیات الله إلا الذین كفروا﴾ هەر ئەوانە لەبارەی ئایەتەكانی خواوە ململانێ و دەمبازی ئەكەن - لەرووی عینادەوە- كافرو بێ باوەڕن, هەر ئەوانەشن كە جاریٚ ئەڵێن: قورئان شیعرو هۆنراوەیە، جاریٚ دیكە ئەڵێن: جادوو و سیحرە..!! ﴿فلا یغررك تقلبهم في البلاد﴾ جابا هەڵسووڕانیان لە شاراندا تۆ فریونەدا , واتە:درێژەدان بەدروستكردنی خانوو بەرەو, كشتوكاڵ وبازرگانیی و, بە دەست هێنانی ماڵ و سامان، نیشانەی مانەوەو بەختیاریی گەلان نیە ﴿[٥] كذبت قبلهم قوم نوح والأحزاب من بعدهم﴾ پێش ئەوانیش خەڵكێكی زۆر، بەتایبەت گەلی نوح و، ئەو گرووپانەش دوای ئەوان بوون ململانێیان كردو , دەستە دەستە دژ بە پێغەمبەرەكانیان وەستان و بڕوایان پێنەكردن ﴿وهمت كل أمة برسولهم لیأخذوه﴾ وهەرئوممەتەشیان لێبڕاوە لەگەڵ پەیامبەرەكەیدا خراپە بكات: یان بیگری و بیكوژیٚ، یان جەزرەبەو سزای بدات ﴿وجادلوا بالباطل لیدحضوا به الحق﴾ وە بۆ سڕینەوەی هەق و راستیی، دەستیان دایە دەمە قاڵیٚ و شەڕە قسەو كاری باتڵ لەگەڵ پەیامبەرەكەیاندا, تا هەق لەبن بێنن و ناهەق سەربخەن ﴿فأخذتهم﴾ ئینجا منیش - هەریەكەیان بەجۆرە سزایەك- قارم لێگرتن و فەوتاندنم ﴿فكیف كان عقاب﴾ جا ئایا تۆڵەو سزای من چۆن بوو؟ ﴿[٦] وكذلك حقت كلمة ربك على الذین كفروا﴾ هەرچۆنێك سزای گەلانی پێشو هاتە دی، هەر بەهەمان شێوەش فەرمانی پەروەردگارت دەربارەی ئەوانەی وا كافرو بێ باوەڕ بوون لە قورەیش هاتە دی: ﴿إنهم أصحاب النار﴾ كە ئەوانە بەراستی هەموو دۆزەخین.

هەڵگرانی تەختی خوا:

﴿[٧] الذین یحملون العرش ومن حوله﴾ ئەو فریشتانەی عەرشی خوا هەڵدەگرن و ئەوانەی كەبەدەوری ئەودان ﴿یسبحون بحمد ربهم﴾ هەردەم سوپاس و پاك و خاوێنی پەروەردگاریان ئەڵێن و, لەهەر ناتەواوی و كەم و كوڕییەك دوور رای دەگرن ﴿ویؤمنون به﴾ وددان هەر بە بوونی ئەودا ئەنێن ,واتە: بڕوا هێنان زۆر گرنگە، جا ئێوەش دەبیٚ وەك ئەوان بن ﴿ویستغفرون للذین آمنوا﴾ داوای لێبوردن بۆ بڕواداران ئەكەن, لەبەر ئەو پەیوەندیە ئیمانییە لە نێوانیاندایە ﴿ربنا وسعت كل شئ رحمة وعلما﴾ ئەڵێن: ئەی پەروەردگاری هەموان! رەحمەت و

میهرەبـانیی و زانیـاریی تـۆ هەمووشـتێکی داگرتـووە، واتـە: میهرەبـانیی تـۆ زۆر گـەورەترو فـراوانترە لـەگوناهو تاوانەکانی ئەوان و، خۆیشت بەحاڵ و ئەحواڵیان چاك ئەزانیٚ ﴿فاغفر للذين تابوا واتبعوا سبيلك﴾ جالەوانەی تەوبەیان کردووەو، شوێنی ڕێگە ڕاستەکەی تۆ کەوتوون، لە گوناهەکانیان ببوورە ﴿وقهم عذاب الجحيم﴾ و لەسزای دۆزەخ بیانپارێزە ﴿[٨] ربنا وأدخلهم جنات عدن التي وعدتهم﴾ ئەی پەروەردگاری ئێمە! بیانخە ناو چەند باخاتێکی بەهەشت کە هەمیشەیین و بۆ خۆت بەڵێنت پێداون ﴿ومن صلح من آبائهم وأزواجهم وذرياتهم﴾ و هەروەها چاکان لەباوو باپیرانی ئەوان، وە خێزان و منداڵانیان، بەیەکەوە لەبەهەشتدا کۆ بکەوە، ئەگەرچی کردەوەیشیان یەکسان نەبیٚ، بۆ ئەوەی زیاتر پێکەوە دڵخۆش بن ﴿إنك أنت العزيز الحكيم﴾ بەراستیی هەر ئەتۆ دەسەڵاتداری کار جوانیت ،دەسـەڵاتت هەیـەو، چـاك ئـەزانی چـی دەکـەیت ﴿[٩] وقهم السيئات﴾ و لـەو کـارە خراپانـەش بیانپارێزەو لێیان مـەگرە ﴿ومـن تـق السـيئات يومئـذ فقـد رحمتـه﴾ خـۆ تـۆش لەدەرەنجامیئـەو کارەخراپانـە، هەرکـەس بپـارێزیی لـەو ڕۆژەدا، ئـەوە بـەر بـەزەییت کـەوتووە و میهرەبانیـت لەگـەڵ کـردووە ﴿وذلك هـو الفوز العظيم﴾ ئائەوەشـە سـەرکەوتنە گەورەو بیٚ وێنەکە.

ربنا وأدخلهم جنات عدن التي وعدتهم ومن صلح من آبائهم وأزواجهم وذرياتهم إنك أنت العزيز الحكيم ﴿٨﴾ وقهم السيئات ومن تق السيئات يومئذ فقد رحمته وذلك هو الفوز العظيم ﴿٩﴾ إن الذين كفروا ينادون لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمان فتكفرون ﴿١٠﴾ قالوا ربنا أمتنا اثنتين وأحييتنا اثنتين فاعترفنا بذنوبنا فهل إلى خروج من سبيل ﴿١١﴾ ذلكم بأنه إذا دعي الله وحده كفرتم وإن يشرك به تؤمنوا فالحكم لله العلي الكبير ﴿١٢﴾ هو الذي يريكم آياته وينزل لكم من السماء رزقا وما يتذكر إلا من ينيب ﴿١٣﴾ فادعوا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون ﴿١٤﴾ رفيع الدرجات ذو العرش يلقي الروح من أمره على من يشاء من عباده لينذر يوم التلاق ﴿١٥﴾ يوم هم بارزون لا يخفى على الله منهم شيء لمن الملك اليوم لله الواحد القهار ﴿١٦﴾

خوانەناسان کە چوونە جەهەننەم پەشیمان دەبنەوە:

﴿[١٠] إن الـذين كفـروا ينـادون لمقت الله أكبر مـن مقتكم انفسـكم﴾ بێگومـان لەقیامەتـدا هـاوار لەوانـە دەکرێـت کـە لـەدونیادا خـوا نـەناس بـوون: کـە ئـەمڕۆ ڕق و تـوڕەیی خـوا بەرامبـەر بـەئێوە لـەتوڕەیی و دژایـەتی ئێـوە لـە خۆتـان گـەورەترو زیـاترە ﴿إذ تـدعون إلى الإيمان فتكفرون﴾ چونکە کاتیٚ بانگ دەکران بۆ باوەڕهێنـان، کەچی حاشاتان دەکرد! واتـە: لەوکاتـەدا چـەندە لـە خۆبێزارن،خـوای گـەورە چـەند بەرامبـەری ئـەوە بێـزارە لێتـان ﴿[١١] قـالوا ربنـا أمتنـا اثنـتين وأحييتنـا اثنـتين﴾ بـیٚ بڕواکـان کـاتیٚ تەنگـەتاوو نارەحـەت ئەبن ئەڵێن: پەروەردگاری ئێمە! تۆ دووجاران مراندووتین، جاریٚ لە سەرەتاوە لە نەبوونەوە بەدیت هێنـاین، پاشان مراندتین، دوو جارانیش ژیانت بەبەردا کردووین، بۆ یەکەمجار گیانت بەبەرماندا کرد، پاشان مردین و زیندووت کردینـەوە، وەك دەفـەرمووێ: (كيف تكفرون بالله وكنتم أمواتا فأحياكم ثم يميتكم ثم إليه ترجعون) ٢/٢٨. یان دەفەرمویٚ: (ولو ترى إذ وقفوا على النار فقالوا ياليتنا نرد ولا نكذب بآياتنا ربنا ونكون من المؤمنين) ٦/٢٧. یان دەفەرمویٚ: (وهم يصطرخون فيها ربنا أخرجنا)٣٥/٣٧. یان دەفـەرمویٚ: (فاعترفنا بذنوبنا) ٤٠/١١. جا وا ئێستا ددان بەگوناهانی خۆماندا دەنێین ﴿فهل إلى خروج من سبيل﴾ دەئایا دەرەتان و ڕێگەیەك هەیە بۆ دەرچوون لە سزا و جارێکی تر بگەڕێینەوە بۆ دونیاو بەگوێت بکەین؟ ﴿[١٢] ذلكم بأنه إذا دعي الله وحده كفرتم﴾ ئەو سزاو تۆڵەیەشتان لەبەر ئەوەیە، چونکە کاتیٚ بانگکرابان بۆ بڕواهێنان و پەرستنی خوای تاك و تەنیا، بەتەنیا کافر دەبوون وباوەڕتان

نەدەهێنا ﴿وان يشرك به تؤمنوا﴾ خۆ ئەگەر هاوبەشی پاڵ درابا (باسی لات و عوززاش لە گەڵیان کرابا) بڕواتان ئەهێنا! ﴿فالحكم لله العلى الكبير﴾ جا بڕیارو داوەری کردن تەنها بۆ خوای باڵادەستی گەورە , چونکە بتان هیچیان بەدەست نیە ﴿١٣ هو الذى يريكم آياته﴾ ئەو خوایەیە نیشانەکانی گەورەیی وتاك وتەنیایی‌خۆی نیشانتان ئەدات , لەزەوی و لەئاسمان ﴿وينـزل لكم من السماء رزقا﴾ وە لەئاسمانەوە رزق و رۆزیی وبارانتان بۆ دەبارێنێ ﴿وما يتذكر إلا من ينيب﴾ هەموو کەسێك پەندو وەرناگرێ، مەگەر کەسێك پەند وەرگرێ ,بگەرێتەوە لە شیرك و گوێرایەڵ بێت بۆخوا (الله).

هانا هەر بۆ خوا بەرن و هەر ئەویش بپەرستن:

﴿١٤ فادعوا الله مخلصين له الدين﴾ جا تەنها هاوار لەخوا بکەن و ئەو بپەرستن بەپوختی ئەی موسڵمانان! ﴿ولو كره الكافرون﴾ ئەگەرچی خوانەناسان و بێ بڕوایان پێیان ناخۆش بێت. پێغەمبەر ﷺ پاش نوێژە فەرزەکان دەیگوت: ((لا إله إلا الله وحده لاشريك له، له الملك وله الحمد، وهو على كل شئ قدير، لا حول ولا قوة إلا بالله، لاإله إلاالله، ولا نعبد إلا إياه، له النعمة وله الفضل وله الثناء الحسن، لا إله إلا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون)) مسلم: ٤١٥/١. ﴿١٥ رفيع الدرجات﴾ بەرز کەرەوەی پلەکانی ئیمانداران وزانیاریانە ﴿ذو العرش﴾ خاوەنی عەرشە، دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە ﴿يلقى الروح من أمره على من يشاء من عباده﴾ وەحی بەفەرمانی خۆی دەکا بۆ هەرکەسێك خۆی بیەوێ لە بەندەکانی ﴿لينـذر يوم التلاق﴾ تا لەڕۆژی بەیەك گەیشتن و کۆکردنەوە بیان ترسێنیت ﴿١٦ يوم هم بارزون﴾ ڕۆژێ کەهەموو ئاشکران و بەدەرەون، ئەکەونە پێش چاوو، هیچ شتێك نیە بیانشارێتەوە چونکە لەدەشتێکی کاکی بەکاکیدان ﴿لايخفى على الله منهم شئ﴾ هیچ شتێکیان لەخوا ناشارێتەوە ﴿لمن الملك اليوم﴾ لەو ڕۆژەدا کە ئاسمانەکان پێچرانەوە جارچییەك جاڕ ئەدات و ئەڵێت: موڵك و دەسەڵات و فەرمانڕەوایی‌و بڕیار ئەمڕۆ بۆ کێیە؟ "هەمووی بێ دەنگ و بێ وەڵامە، بۆیە خوای گەورە خۆی وەڵام ئەداتەوەو ئەفەرموێ: ﴿لله الواحد القهار﴾ هەر بۆ خوای تاك و تەنیای بەدەسەڵاتە، ئیمامی (بوخاري) ئەم فەرموودەیە دەهێنێت، کەلەکاتی وەرگرتنەوەی ڕۆح و زەویی‌و ئاسمانەکاندا خوا ئەفەرموێ: (انا الملك أين ملوك الارض؟) ئیمامی (موسلیم)یش ئەم فەرمودەیە دێنێ: ((يطوي الله- عزوجل- السماوات يوم القيامة ثم يأخذهن بيده اليمنى، ثم يقول: أنا الملك أين الجبارون؟ أين المتكبرون؟ ثم يطوي الأرضين بشماله ثم يقول: أنا الملك أين الجبارون؟ أين المتكبرون؟. ﴿١٧ اليوم نجزى كل نفس بماكسبت﴾ لەو ڕۆژەدا هەرکەس هەرچی کردووە پاداشت و تۆڵەی کاری خۆی دەبینێ ﴿لا ظلم اليوم﴾ لەو ڕۆژەدا هیچ جۆرە ستەم و غەدرێك نییە , بێ زیادوکەم هەمووکەسێك پاداشت و تۆڵە ئەدرێتەوە ﴿إن الله سريع الحساب﴾ بەڕاستیی خوا زوو و بەپەلە حیساب و لێکۆڵینەوەدەکات.

بترسن لەو ڕۆژە لەناکاو تووشتان دەبێ:

﴿١٨ وأنذرهم يوم الآزفة﴾ ئەوانە لەڕۆژە نزیکەکەی (قیامەت) بترسێنە. (آزفة) یەکێکە لەناوەکانی ڕۆژی قیامەت. بۆیە دەوترێ (آزفة) چونکە نزیکە بێت ,خودا دەفەرموێ (أزفت الآزفة). ﴿إذ القلوب لدى الحناجر﴾ کاتێ لەترس و هەیبەتا گیان و دڵەکان دەگەنە گەروو و رادەوەستن ﴿كاظمين﴾ بەپیشخواردوویی دڵەکانیان پڕن لە خەم وخەفەت. ﴿ما للظالمين من حميم﴾ ئەوکات ستەمکاران هیچ پشتیوان و دۆستێکیان نیە, بتوانێ کەڵکیان پێ بگەیەنێ ﴿ولا شفيع يطاع﴾ و هیچ تکاکارێکیشیان نیە، تکای وەربگیردرێ, هەموو پەیوەندییەك دەبچڕێ ﴿١٩ يعلم خائنة الأعين﴾ ئەو خوایە هەمیشە بەچاوەخیانەتکارەکان - بەرامبەر بە نافەرمانی خۆی- دەزانێت ﴿وما تخفى الصدور﴾ و

بەوەش سینەکان حەشاری دەدەن ﴿[٢٠] **واللە یقضی بالحق**﴾ و خوا بەڕاستی و دادگەرانە بڕیار ئەدا و تۆڵەو پاداش ئەداتەوەو، ستەم لە هیچ کەسێك ناکات ﴿**والذین یدعون من دونه لا یقضون بشئ**﴾ و ئەوانەی ئەوان هانایان دەبەنە بەرو ئەیانپەرستن جگە لەخوا ناتوانن هیچ جۆرە بڕیارێك بدەن ودەسەڵاتی هیچیان نی یەو هیچ نازانن ﴿**إن اللە هوالسمیع البصیر**﴾ بێشك کەخودا هەربۆخۆی ژنەواو بینایە، ئاگاداری هەموو کارو کردارێکیانە.

پاشەڕۆژی کافران:

﴿[٢١] **أولم یسیروا فی الأرض**﴾ ئایا ئەوانە بەرووی زەویدا نەگەڕاون؟ ﴿**فینظروا کیف کان عاقبة الذین کانوا من قبلهم**﴾ تا سەیر بکەن و بزانن پاشەڕۆژو ئەنجامی ئەوانەی لە پێشیانەوە بوون و، لەژیانیاندا ململانێیان لەگەڵ پەیامبەرەکانیاندا ئەکرد چۆن بوو؟ ﴿**کانوا أشد منهم قوة وآثارا فی الأرض**﴾ خۆ لە قورەیش هێزو تواناو جێگاو شوێنەوارو کۆشك و تەلاریشیان زۆرترو بەهێز تر بوو ﴿**فأخذهم اللە بذنوبهم**﴾ کەچی بەهۆی گوناهەکانیانەوە خوا بەتوندی گرتنی ﴿**وماکان لهم من اللە من واق**﴾ لە بەرامبەر ئەو سزایشەوە هیچ پارێزگارێکیشیان نەبوو ، تکایەکیان بۆبکاو لایان بدا لێی ﴿[٢٢] **ذلك بأنهم کانت تأتیهم رسلهم بالبینات**﴾ ئەو سزایەش بەهۆی ئەوەوە بوو کە پەیامبەرەکانیان بە گەلێ نیشانەو بەڵگەی ڕۆشنەوە دەهاتن بۆ لایان ﴿**فکفروا**﴾ کەچی ئینکارییان کرد ﴿**فأخذهم اللە**﴾ ئینجا خواش بەتوندی گرتنی ﴿**إنه قوی شدید العقاب**﴾ چونکە بەراستیی ئەو خوایە بەهێزو تۆڵە سەختە.

داستانی مووساو فیرعەون:

﴿[٢٣] **ولقد أرسلنا موسی بآیاتنا وسلطان مبین * [٢٤] الی فرعون وهامان وقارون**﴾ سوێند ئەخۆم کە بە راستی ئێمە (موسا)مان ڕەوانە کرد بەگەلێ ئایەت و بەڵگەی ئاشکراوە– دەستەسپییەکە یی و، دار دەستەکەیی –بۆ لای فیرعەونی ملهوڕو، هامانی وەزیریی و، قاروونی سەروەتمەندی لەخۆبایی بوو ﴿**فقالوا ساحر کذاب**﴾ کەچی لەباتی ئەوەی ئیمان بێنن، وتیان: مووسا جادوگەرێکی درۆزنە!! بۆیە ئەو دەست و دار دەستەیەی وایان لێ دێت! درۆیش ئەکات ئەڵێ: خوا ناردوومی ﴿[٢٥] **فلما جاءهم بالحق من عندنا**﴾ جا کە مووسا لەلایەن ئێمەوە بەبەڵگەی ڕاست و ڕەواوە هاتە لایان و هەموو ڕاستییەکی بۆ ڕوونکردنەوە ﴿**قالوا اقتلوا أبناء الذین آمنوا معه**﴾ وتیان: کوڕانی ئەوانە بکوژن کە بڕوایان هێناوەو لەگەڵ ئەون، تا لەئاییندەدا زۆر نەبن و پاشبڕ ببن ﴿**واستحیوا نساءهم**﴾، و مێینەکانیشیان بۆ خزمەتگوزاریی زیندوو ڕابگرن ﴿**وما کید الکافرین إلا فی ضلال**﴾ خۆفرت و فێڵ و پیلانگێڕی بێ باوەڕان، هەر لەنابووتبووندایە، ئەوە بوو نەیانتوانی ڕێگرییان لێ بکەن لەبڕواو بنەبڕیشیان نەکردن، وەك خۆیان

الجزء الرابع والعشرون — سورة غافر

ٱلۡيَوۡمَ تُجۡزَىٰ كُلُّ نَفۡسِۭ بِمَا كَسَبَتۡۚ لَا ظُلۡمَ ٱلۡيَوۡمَۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَأَنذِرۡهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡأٓزِفَةِ إِذِ ٱلۡقُلُوبُ لَدَى ٱلۡحَنَاجِرِ كَٰظِمِينَۚ مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ حَمِيمٖ وَلَا شَفِيعٖ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعۡلَمُ خَآئِنَةَ ٱلۡأَعۡيُنِ وَمَا تُخۡفِي ٱلصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَٱللَّهُ يَقۡضِي بِٱلۡحَقِّۖ وَٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَقۡضُونَ بِشَيۡءٍۗ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ ۞أَوَلَمۡ يَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ كَانُواْ مِن قَبۡلِهِمۡۚ كَانُواْ هُمۡ أَشَدَّ مِنۡهُمۡ قُوَّةٗ وَءَاثَارٗا فِي ٱلۡأَرۡضِ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمۡ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٖ ﴿٢١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَانَت تَّأۡتِيهِمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَكَفَرُواْ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُۚ إِنَّهُۥ قَوِيّٞ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا وَسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ وَهَٰمَٰنَ وَقَٰرُونَ فَقَالُواْ سَٰحِرٞ كَذَّابٞ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلۡحَقِّ مِنۡ عِندِنَا قَالُواْ ٱقۡتُلُوٓاْ أَبۡنَآءَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ وَٱسۡتَحۡيُواْ نِسَآءَهُمۡۚ وَمَا كَيۡدُ ٱلۡكَٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَٰلٖ ﴿٢٥﴾

٤٦٩

مەبەستیان بوو ﴿[٢٦] وقال فرعون ذرونی أقتل موسی﴾ بەوەشەوە نەوەستان، بەڵکو فیرعەون وتی: وازم لێ بێنن تا موسا بکوژم ،ئیتر لەهەمو شتێ رزگارتان ئەبێ ﴿ولیدع ربه﴾ جا با ئەویش هاوار بەرێ بۆ پەروەردگاری خۆی! رزگاری بکات ﴿إنی أخاف أن یبدل دینکم﴾ چونکە بەڕاستیی من ئەترسم کە ئایینەکەتان بگۆڕێ و لێتان تێك بدات ﴿أو أن یظهر فی الأرض الفساد﴾ یان خراپەو فەساد لەم زەوییە بنێتەوە و نێوانتان تێك بدات، دیارە زۆر جێگەی گاڵتەو پێکەنینە، کە فیرعەونێکی وا بەموسا بڵێت: من دەترسم فەساد بڵاو بکاتەوە! گومان نیە کە باوی هەموو یاخیی بووان هەر وایە, کاتێ کە خۆیان بەچاك و پاك و راست ئەزانن، ئەیانەوێ بەو جۆرە وتانە سۆزی گەل و کۆمەڵ بۆ خۆیان بورووژێنن!! جا کەهیچیان بۆ نەمایەوە، ئەوجا دەست ئەکەن بەئامۆژگاریی و ئەبنە واعیزیی دینیی! ﴿[٢٧] وقال موسی إنی عذت بربی وربکم﴾ موسا وتی: بەڕاستیی من پەنا دەبەمە بەر پەروەردگاری خۆم و, پەروەردگاری ئێوەش ﴿من کل متکبر لا یؤمن بیوم الحساب﴾ کە بمپارێزێ لەهەر مرۆڤێکی لەخۆبایی بوو, کە باوەڕ ناکا بەڕۆژی حیساب و پاداشت و تۆڵە ﴿[٢٨] وقال رجل مؤمن من آل فرعون یکتم إیمانه﴾ ئەوسا پیاوێکی ئیماندار لە دەستە وبەستەی فیرعەون (لە قیبتیەکان) هێمان بڕوای خۆی ئەشاردەوەو نەیئەوێرا خۆی دەرخا، کاتێ کە ئەو هەڕەشەو گورەشەیەی لێ بیستن بەرامبەر بە موسا وتی: ﴿أتقتلون رجلا أن یقول ربی الله﴾ ئایا ئێوە پیاوێکی وەهادەکوژن، کە ئەڵێ: پەروەردگارم (الله) یە , ئایا ئێوە قسەی ئاوا بە تاوان ئەزانن و فەرمانی کوشتنی بۆ دەر ئەکەن! ﴿وقد جاءکم بالبینات من ربکم﴾ کە بێگومان لەلایەن پەروەردگارتانەوە بەڵگەو نیشانەیەکی زۆریشی بۆ هێناون ﴿وإن یك کاذبا فعلیه کذبه﴾ گریمان ئەگەر درۆش بکات، وەباڵی درۆکەی لەسەر خۆیەتی ﴿وإن یك صادقا یصبکم بعض الذی یعدکم﴾، خۆ ئەگەر قسەی راست بکا،

> شُورَةُ غَافِر — الجُزءُ الرَّابِعُ وَالعِشرُون
>
> وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِىٓ أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُۥٓ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ فِى ٱلْأَرْضِ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِنِّى عُذْتُ بِرَبِّى وَرَبِّكُم مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَٰنَهُۥٓ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّىَ ٱللَّهُ وَقَدْ جَآءَكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ مِن رَّبِّكُمْ ۖ وَإِن يَكُ كَٰذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُۥ ۖ وَإِن يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُم بَعْضُ ٱلَّذِى يَعِدُكُمْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَٰقَوْمِ لَكُمُ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ ظَٰهِرِينَ فِى ٱلْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِنۢ بَأْسِ ٱللَّهِ إِن جَآءَنَا ۚ قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ أُرِيكُمْ إِلَّا مَآ أَرَىٰ وَمَآ أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ ٱلَّذِىٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُم مِّثْلَ يَوْمِ ٱلْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَٰقَوْمِ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ ٱلتَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُم مِّنَ ٱللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾
>
> ٤٧٠ — وَلَقَدْ جَآءَكُم

ئەوا هەندێ لەو هەڕەشەیەی ئەو بەڵێنی پێداون ئەوقەتان ئەبێت ﴿إن الله لا یهدی من هو مسرف کذاب﴾ چونکە بەڕاستیی خوا مرۆی زیادە رەوکارو درۆزن, شارەزاو رێنمایی ناکات , چونکە درۆی کردۆتە پیشەی خۆی. ﴿[٢٩] یاقوم لکم الملك الیوم ظاهرین فی الأرض﴾ پیاوە ئیماندارەکەی خزمی فیرعەون وتی: ئەی هۆزی من! وا ئەمڕۆ دەسەڵات بۆ ئێوەیە, هەر ئێوەیش لەمیسردا دەسەڵاتدارن ,جا لەخۆتانی تێك مەدەن و خەڵکەکەی مەچەوسێننەوە ﴿فمن ینصرنا من بأس الله إن جاءنا﴾ جا کێ بەرگریمان ئەکات لە سزای خوا، ئەگەربۆمان هات؟! ﴿قال فرعون ما أریکم إلا ما أری﴾ فیرعەون پاش ئەو هەموو ئامۆژگاریە -پیاوە ئیماندارەکە کردی- وتی: من هەر ئەو راوبۆچوونە بەچاك دەبینم خستمە بەر چاوتان، واتە: لە کوشتنیموسا بولاوە, شتێکی تر بەباش نابینم ﴿وما أهدیکم إلا سبیل

الرشاد﴾ چاكیش بزانن كه من تەنها ڕێگای هیدایەتان نیشان ئەدەم، فیرعەونیش لەگەڵ نەتەوەكەیدا هەر درۆ دەكات، پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووێ: ((مامن إمام يموت, يوم يموت وهو غاش لرعيته، إلا لم يرح رائحة الجنة، وإن ريحها ليوجد من مسيرة خمسمأة عام) فتح الباري: ١٣٦٥/١٣. ﴿[٣٠] وقال الذي آمن يا قوم إني أخاف عليكم مثل يوم الأحزاب﴾ پیاوە خاوەن بڕواكە وتی: خزمینە! بەڕاستی من لە ڕۆژێ دەترسم بەسەرتانا بێت, وەك ڕۆژی گرووپەكان , واتە: وەك ڕۆژی ئەوانەی كە بەرامبەر بەپێغەمبەرەكانیان دەستە دەستە وەستان و چوون بەگژیاندا ﴿[٣١] مثل دأب قوم نوح وعاد وثمود﴾ وەكو حاڵی گەلی نوح و عادو سەموود,لەوسزایە ئەوقەی ئەوان بوو ﴿والذين من بعدهم﴾ و ئەو كەسانەش لەپاش ئەوانەوە هاتن ,وەك گەلەكەی لووط ﴿وما الله يريد ظلما للعباد﴾ خۆ خوا نایەوێ ناهەقی و ستەم لە بەندەكانی خۆی بكا، كەوابوو ئەوە بەرهەمی دەستی خۆیانە ﴿[٣٢] ويا قوم إني أخاف عليكم يوم التناد﴾ ئەی هۆزەكەم! بەڕاستیی من ئەترسم لەڕۆژێ كە خەڵكی بانگ و هاوار لە یەكتر ئەكەن و داوای یارمەتی لەیەكتر ئەكەن، دەترسم لەو ڕۆژەدا تووش بن و ببێتە هاوار هاوارتان ﴿[٣٣] يوم تولون مدبرين﴾ ئەو ڕۆژە كە هەمووتان هەڵدێن بە پشت هەڵكردوویی لەبەردەم سزای سەختی دۆزەخدا ﴿مالكم من الله من عاصم﴾ هیچ پارێزەرێكیشتان نیە لەسزای خوا بتانپارێزێ ﴿ومن يضلل الله فما له من هاد﴾ ئەوانە خوا گومڕای كردوون، هەركەسێكیش خوا گومڕای بكات - بەهۆی لاریی خۆیەوە- ئیتر هیچ ڕێ نیشاندەرێكی نیە بۆ ڕێگای ڕێگای ڕاست ببیات ﴿[٣٤] ولقد جاءكم يوسف من قبل بالبينات﴾ سوێند بە خوا (یوسف)یش پێش هاتنی موسا بەچەندان بەڵگەو نیشانەی ڕوونەوە هاتە لاتان بۆ ڕێنموونیتان، جا قسەی ڕاست وەك ئیبن كەسیر ئەڵێ ئەوەیە كە ئەم (یوسف)ـە، (یوسف)ی كوڕی (یەعقووب)ـە/ سەلاویان لێ بێ, پێشهاتنی

جُزءُ الرَّابِعُ وَالعِشرُون — سُورَةُ غَافِر

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِى شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ رَسُولًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَٰنٍ أَتَىٰهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰهَٰمَٰنُ ٱبْنِ لِى صَرْحًا لَّعَلِّىٓ أَبْلُغُ ٱلْأَسْبَٰبَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَٰبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ كَٰذِبًا ۚ وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَصُدَّ عَنِ ٱلسَّبِيلِ ۚ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِى تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ ٱلَّذِىٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ ٱتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَٰقَوْمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا مَتَٰعٌ وَإِنَّ ٱلْءَاخِرَةَ هِىَ دَارُ ٱلْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

٤٧١

مووسا عليه السلام خوا ناردیە لای قیبتیەكان. ﴿فمازلتم في شك مما جاءكم به﴾ كەچی لەپەیامەكەی ئەویش كە پێی هاتبوو بۆتان, هەر لەگومان و دوودڵییدا بوون , و بڕواتان پێنەكرد، دیارە مەبەست باوو باپیرانیانە ﴿حتى إذا هلك قلتم لن يبعث الله من بعده رسولا﴾ هەتا كاتێ مرد (یوسف) ئەوسا وتتان: ئیتر هەرگیز خوا دوای ئەو هیچ پەیامبەرێكی تر نانێرێ ﴿كذلك يضل الله من هو مسرف مرتاب﴾ وەك ئەم گومڕا كردنە, خوا هەر كەسێكی سەركەش و گوماندار گومڕاو سەرلێشێواو ئەكات ﴿[٣٥] الذين يجادلون في آيات الله بغير سلطان أتاهم﴾ ئەمە كۆتایی ئامۆژگارییەكانی پیاوە موسوڵمانە كەی ئالی فیرعەونە: ئەوانەی كەموجادەلە دەكەن لەشانی بەڵگەو ئایەتەكانی خوا، بێ ئەوەی هیچ بەڵگەو نیشانەیەكیان بۆهاتبێ لە خواوە ﴿كبر مقتا عند الله وعند الذين آمنوا﴾ ئەوموجادەلەیە هۆی ڕق و تاوان و كینەیەكی زۆر گەورەیە لەلای خواو، لای ئەوانەش بڕوایان هێناوە چونكە بێ

هیچ بەڵگەیەك قسە فڕێ ئەدەن ﴿كذلك يطبع الله على كل قلب متكبر جبار﴾ وەك ئەو مۆرنانە بەسەر ئالی فیرعەوندا,خوا مۆردەنێ بەسەر دڵی هەموو مرۆڤێكی لەخۆ بایی بو و ستەمكاردا.بەڵێ.. هەركاتێ دڵ فاسیدو وتێك چوو، ئەوا تەواوی لاشەو جەستەیش فاسید دەبێ و تێك دەچێ، وەك پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ: ((ان فی الجسد مضغة اذا صلحت، صلح الجسد كله، واذا فسدت فسد الجسد كله الا وهی القلب)) متفق علیه.

فیرعەون مەسخەرە بە پەروەردگاری مووسا دەكات:

﴿[٣٦] وقال فرعون يا هامان ابن لى صرحا﴾ فیرعەون دوای وتەكانی پیاوە موسڵمانەكە ترسی لێ نیشت كەئەو قسانەی ئەوە تینیان تێ بكات، بۆیە ئەڵێ: باموسا تاقی بكەینەوە بزانین راسئەكات، جا لەبەر ئەوە وتی:ئەی هامان! كۆشكێكیبەرزم بۆ دروست بكە، لە جێگایەكە تردا دەفەرموێ: (فأوقد لى يا هامان على الطين فاجعل لى صرحا..)٣٨/٢٨. ﴿لعلى ابلغ الأسباب. [٣٧] أسباب السموات﴾ بەشكو بگەمە چەند رێبازەكان, رێبازەكانی سەركەوتن بۆ ئاسمانەكان!!.. ﴿فأطلع إلى إله موسى﴾ تا لەخوای موسا ئاگادار ببم و ببینم ,دیارە بە گاڵتەوە ئەڵێ (خوای موسا)، بۆیە وتی: ﴿وإنى لأظنه كاذبا﴾ هەرچەند من پێم وایە درۆ ئەكات كە ئەڵێ: خوایەكی تر هەیە! ﴿وكذلك زين لفرعون سوء عمله﴾ هەروەك ئەم رازاندنەوەیە كارە خراپەكان لای فیرعەون رازاوەو جوان كران! ﴿وصد عن السبيل﴾ و لەرێی راستیش بەرهەڵستی كرا, چونكە خۆی لارو شایستە بوو ﴿وماكيد فرعون إلا فى تباب﴾ بێگومان كارو نەخشەو فرت و فێڵی نادروستی فیرعەون بۆشاردنەوەی راستیەكان, هەر لەزەرەرو زیانێكی گەورەدایە و, هیچ ئەنجامێكی چاكی نییە بۆی ﴿[٣٨] وقال الذى آمن يا قوم اتبعون أهدكم سبيل الرشاد﴾ جارێكی تر پیاوە باوڕدارەكەی (ئالی فیرعەون) دێتەوە وتاردان و ئەڵێ: قەوم و گەلەكەم! هەر بە شوێن مندا بێن! من رێنموونیتان دەكەم بۆ رێبازی دروست ﴿[٣٩] يا قوم إنما هذه الحياة الدنيا متاع﴾ ئەی هۆزەكەم! بەراستیی ژیانی ئەم دونیایە تەنها لەززەت بردنێكی بە پەلەیە ﴿وإن الآخرة هى دار القرار﴾ و بەراستیی تەنها ماڵەكەی تر (بەهەشت) جێی هەمیشەیی و ئیستیقرارە ﴿[٤٠] من عمل سيئة فلا يجزى إلا مثلها﴾ هەركەسێك خراپەیەكی كرد "لەدونیادا" هەر بەقەدەر ئەوە تۆڵەی لێ دەسنرێت ﴿ومن عمل صالحا من ذكر أو أنثى﴾ ئەوەش چاكەیەكی كرد لە پیاو, یانلە ژن ﴿وهو مؤمن﴾ و لەهەمان كاتدا بڕواداریش بێت ﴿فأولئك يدخلون الجنة﴾ ئا ئەوانە دەچنە بەهشەتەوەو ﴿يرزقون فيها بغير حساب﴾ بێ ئەژمارو بێ سنوور لەوێدا رسق و رۆزیان ئەدرێتێ واتە: مەگەر تەنها خوا خۆی بزانێ چۆن پاداشتیان ئەداتەوە ﴿[٤١] ويا قوم ما لى أدعوكم إلى النجاة﴾ ئەی هۆزەكەم! چی هەیە بۆ ئێوە من بانگتان دەكەم بۆ رزگاریی "بەهەشت" ﴿وتدعوننى إلى النار﴾ ئێوەبانگی من دەكەن بۆ ئاگری

الجزء الرابع والعشرون — سورة غافر

۞ وَيَٰقَوْمِ مَا لِىٓ أَدْعُوكُمْ إِلَى ٱلنَّجَوٰةِ وَتَدْعُونَنِىٓ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٤١﴾ تَدْعُونَنِى لِأَكْفُرَ بِٱللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِۦ مَا لَيْسَ لِى بِهِۦ عِلْمٌ وَأَنَا۠ أَدْعُوكُمْ إِلَى ٱلْعَزِيزِ ٱلْغَفَّٰرِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِىٓ إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُۥ دَعْوَةٌ فِى ٱلدُّنْيَا وَلَا فِى ٱلْءَاخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَآ إِلَى ٱللَّهِ وَأَنَّ ٱلْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ﴿٤٣﴾ فَسَتَذْكُرُونَ مَآ أَقُولُ لَكُمْ ۚ وَأُفَوِّضُ أَمْرِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقَىٰهُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُوا۟ ۖ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۖ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا۟ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٦﴾ وَإِذْ يَتَحَآجُّونَ فِى ٱلنَّارِ فَيَقُولُ ٱلضُّعَفَٰٓؤُا۟ لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ ٱلنَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا كُلٌّ فِيهَآ إِنَّ ٱللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ ٱلْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ فِى ٱلنَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

قالوا أولم — ٤٧٢

دۆزەخ؟! ﴿[٤٢] تدعوننى لأكفر بالله﴾ ئێوە من بانگ دەکەن بێ باوەڕبم بە خوا ﴿واشرك به ماليس لى به علم﴾ وشتێك بکەمە شەریکی لە خوایەتیدا هیچ زانیارییەکم پێی نیە. ﴿وانا ادعوكم إلى العزيز الغفار﴾ لەکاتێکا من بانگتان دەکەم بۆ لای خوایەکی دەسەڵاتداری لێبوردە ﴿[٤٣] لا جرم انما تدعوننى إليه ليس له دعوة فى الدنيا ولا فى الآخرة﴾ راستە،کە ئەوە منی بۆ بانگ ئەکەن بیپەرستم, نە لەدونیاو، نە لە پاشە رۆژدا تەانای وەڵامدانەوەی دوعایەکی نیە ﴿وان مردنا إلى الله﴾ بە راستی گەڕانەوەمان هەر بۆ لای خوایە ﴿وان المسرفين هم أصحاب النار﴾ و بێگومان ئەوموشریکە لەسنوور دەرچووانە هاوەڵانی دۆزەخن ﴿[٤٤] فستذكرون ما اقول لكم﴾ جا ئکاتێ سزاکە تان بینی, قسەی منتان وەبیر دێتەوە, بەڵام چ کەڵکێکی ئەبێ؟ ﴿وافوض امرى إلى الله﴾ وەمن تەواوی کاروباری خۆم بەخوا ئەسپێرم، ئیتر چی ئەبێ با ببێ ﴿إن الله بصير بالعباد﴾ بەراستیی خوا بە بەندەکانی بینایە ,ئەزانێ خەریکی چین ﴿[٤٥] فوقاه الله سيئات ما مكروا﴾ ئینجا خوا ئیماندارەکەی پاراست لە فرت و فێڵیان ﴿وحاق بآل فرعون سوء العذاب﴾ ئەوسزا بەدوتوندەش دارو دەستەکەی فیرعەونی داگرت، واتە: لەدەریاکەدا نوقمکران ﴿[٤٦] النار يعرضون عليها غدوا وعشيا﴾ لە سەر ئاگر رادەنوێنرێن بەبەیانی و نیوەڕۆ بەدواوە،ئەمەش هەر لەگۆڕەوە تا قیامەت: ((عن عائشة –رضى الله عنها–: أن يهودية دخلت عليها فقالت: نعوذ بالله من عذاب القبر، فسألت عائشة رسول الله ﷺ عن عذاب القبر فقال ﷺ ((نعم عذاب القبر)) ئیمامی بوخاریی لە خاتوو عائیشەوە – خوای لێ رازی بێ– لەپێغەمبەری پرسی: دەربارەی سزای گۆڕ؟ ئەویش فەرمووی: بەڵێ سزای گۆڕ راستەو هەقە، ئیتر هەموو جارێك پاش نوێژەکان ((اللهم إنى أعوذ بك من عذاب القبر))ی دەوت. دەتوانی سەیرێکی (ئیبن کەسیر) بکەیت، چونکەفەرموودەیەکی زۆری هێناوە دەربارەی سزای گۆڕ. ﴿ويوم تقوم الساعة﴾ و رۆژێکیش قیامەت بەرپا دەبێت, خوا بە بەفریشتەکان دەفەرموێ: ﴿ادخلوا آل فرعون اشد العذاب﴾ ئال و شوێنکەوتوانی فیرعەون بخەنە ناو سەخترین سزاوە، ئەمەیە کە خوا نەناس و کافرو سوود وەردەگرێت لەکارو کردەوەی چاکی خۆی، لەدونیاو لەقیامەتدا! لەدونیادا خوا بەماڵ وسامان و کوڕو منداڵ و لەشساغیی و تەندروستیی پاداشتی دەداتەوە، لە قیامەتیشدا کەمتر لەو سزایەی (ئالی فیرعەون)ی هەیە ﴿[٤٧] وإذ يتحاجون فى النار﴾ بۆیان باس بکە ئەی پێغەمبەر! کاتێ لەناو ئاگردا لەگەڵ یەکتر کێشمەکێشیانەو, یەکتر تاوانبارو گوناهبار ئەکەن: ﴿فيقول الضعفاء للذين استكبروا﴾ جالاوازو چەوساوەکان، (شوێنکەوتووە بێ دەسەڵاتکراوەکان) بە لەخۆبایی بووەکان (شەرۆکەکان) دەڵێن: ﴿إنا كنالكم تبعا﴾ بەراستی ئێمە شوێنکەوتووی ئێوە بووین ﴿فهل انتم مغنون عنا نصيبا من النار﴾ جائایا ئێستا ئەتوانن و دەسەڵاتتان هەیە بەشێك لەسزای ئەو ئاگرەمان لەکۆڵ بخەن؟ ﴿[٤٨] قال الذين استكبروا إنا كل فيها﴾ سەرکردە دەماخبەرزەلەخۆبایی بووەکانیش ئەڵێن: بەراستی ئێمە هەموو لەناو ئاگرداین, ئەگەر شتێکمان پێ کرابا، بۆخۆمانمان ئەکرد ﴿إن الله قد حكم بين العباد﴾ بەراستی خوا لەنێوان بەندەکانیدا بەدادگەرانە داوەریی کرد, لەبەر ئەوە هەموو بێ باوەڕبووین, بڕیاری داوە تۆڵەی خۆمان وەر ئەگرین، واتە: ئێمەی سەرکردەو ئێوەی چەوساوە هەر دوو لەناو ئاگرداین ﴿[٤٩] وقال الذين فى النار لخزنة جهنم﴾ ئەوانەی لەنێو ئاگردان بە فریشتە دەرگاوانەکانی دۆزەخ ئەڵێن: ﴿ادعوا ربكم يخفف عنا يوماً من العذاب﴾ لەپەروەردگارتان بخوازن، کە تەنها رۆژێك سزای دۆزەخمان لێ سووك بکات ﴿[٥٠] قالوا او لم تك تأتيكم رسلكم بالبينات﴾ ئەوانیش لەوەڵامدا پێیان ئەڵێن: ئایا پەیامبەرە کانتان بەچەندین بەڵگەی ئاشکراوە نەهاتنە لاتان ,کەچی ئێوە هەر بڕواتان پێ نەکردن ﴿قالوا بلى﴾ لە وەڵامدا ئەڵێن: بەڵێ هاتنە لامان بە درۆزنمان

کردن ﴿قالوا فادعوا﴾ جا فریشتەکان ئەڵێن: دە داوا بکەن و بپاڕێنەوە لەخوا ,بەڕاستی ئێمە جورئەت ناکەین ﴿وما دعاء الكافرين إلا في ضلال﴾ داواو پاڕانەوەی بێ بڕوایانیش, هیچ کەڵکێك نابەخشێ و، هەر لە نابوودبووندایە.

خوا یاریی پێغەمبەران و باوەرداران دەدات:

﴿[٥١] إنا لننصر رسلنا والذين آمنوا في الحياة الدنيا﴾ بێگومان ئێمە یارمەتی پەیامبەرانمان و ئەوانەش بڕوایان هێناوەئەدەین، لە ژیانی دونیادا بەسەر دوژمنانیانداسەریان ئەخەین، سەرخستنی پێغەمبەران و بڕواداران ئەوەیە:خوا هەمیشە کۆمەڵێ دەنێرێ بەرگری لە بەرنامەو ئایینەکەیان بکەن و تۆڵە لەستەمکاران بسێننەوە، بەتایبەت لەو دەمەی پێغەمبەردا ﷺ تا ئێستاش ئەو ڕاستیە دەبینرێ کە ئایینی خوا هەر دەمێنێ و هەر زاڵە، ئەگەرچی تاغووت و دونیا خۆرانیش فێڵ و فەرەج لێ بدەن!

﴿ويوم يقوم الأشهاد﴾ وە لەوڕۆژەیشدا کە شایەدان - لە پێغەمبەران و فریشتەو..- هەڵئەسن و ڕاست دەبنەوە بەشایەتیدان لەسەر ئەوانەی درۆیان لە سەر خواوەند کردبوو, وەك لە(هوود:١٨) ئەفەرموێ: (ويقول الأشهاد هؤلاء الذين كذبوا على ربهم..). ﴿[٥٢] يوم لا ينفع الظالمين معذرتهم﴾ ئەو ڕۆژە کە بڕو بیانوو پاڕانەوەی ستەمکاران وەر ناگیرێ و، هیچ کەڵکێکیان پێ ناگەیەنێ ﴿ولهم العنة ولهم سوء الدار﴾ نەفرەت وخراپترین حاڵ و جێگەیان بۆ هەیە لە دۆزەخدا.

مەسەلی موساو بەنی ئیسراویل وبەڵێنی سەرکەتن بە پێغەمبەر:

﴿[٥٣] ولقد آتينا موسى الهدى﴾ بێگومان ئێمە هۆی ڕێنموونیمان دابەمووسا "تەورات و چەندان ئایەت و مۆجیزە" هەر بەوەش سەرمان خست ﴿وأورثنا بني إسرائيل الكتاب﴾ وەکتێبی تەوراتیشمان هێشتەوە لەناو کوڕانی یەعقوبداو، بوونە خاوەن هەقی ئەو نامەیە ﴿[٥٤] هدى وذكرى لأولي الألباب﴾ بۆ ڕێنماو یاداوەری بۆ خاوەن ئاوازەکان ﴿[٥٥] فاصبر إن وعد الله حق﴾ جا کەواتە ئەی موحەممەد ﷺ لەسەر ئەزیەت و ئازاریان ئارام بگرە، چونکە بەڵێنی خوا بەسەر خستنت ڕاستەو دێتەجێ ﴿واستغفر لذنبك﴾، وە بۆ گوناهانت داوای لێبوردن بکە لەو شتانەی کە ناتوانی وەك پێویست پێیان هەڵسیت، لەوانەیشە مەبەست فێر کردنی داخوازی ئوممەتەکەی بێت ﴿وسبح بحمد ربك بالعشي والإبكار﴾ وبە هەموو ئێوارەو بەیانیان سوپاس و تەسبیحاتی پەروەردگارت بکە , واتە:هەرگیز لە یادی خواوەند غافڵ مەبە ﴿[٥٦] ان الذين يجادلون فى آيات الله بغير سلطان اتاهم﴾ بەڕاستیی ئەوانەی لە ئایەتەکانی خوادا دەمبازی دەکەن, بەبێ ئەوەی هیچ بەڵگەیەکیان بۆهاتبێ ﴿إن فى صدروهم إلا كبر﴾ لە سینەکانیاندا خۆ بە زلزانین نەبێ بەرامبەر بە هەق , شتێ تر نییە و, ئەیانەوێ هەق باتڵ بکەنەوە ﴿ما هم ببالغيه﴾ هەرگیز ئەوان پێیشی ناگەن و ناتوانن نووری خوا

الجزء الرابع والعشرون — سورة غافر

قَالُوٓاْ أَوَلَمۡ تَكُ تَأۡتِيكُمۡ رُسُلُكُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِۖ قَالُواْ بَلَىٰۚ قَالُواْ فَٱدۡعُواْۗ وَمَا دُعَٰٓؤُاْ ٱلۡكَٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ ﴿٥٠﴾ إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَيَوۡمَ يَقُومُ ٱلۡأَشۡهَٰدُ ﴿٥١﴾ يَوۡمَ لَا يَنفَعُ ٱلظَّٰلِمِينَ مَعۡذِرَتُهُمۡۖ وَلَهُمُ ٱللَّعۡنَةُ وَلَهُمۡ سُوٓءُ ٱلدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡهُدَىٰ وَأَوۡرَثۡنَا بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱلۡكِتَٰبَ ﴿٥٣﴾ هُدٗى وَذِكۡرَىٰ لِأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ ﴿٥٤﴾ فَٱصۡبِرۡ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ بِٱلۡعَشِيِّ وَٱلۡإِبۡكَٰرِ ﴿٥٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيۡرِ سُلۡطَٰنٍ أَتَىٰهُمۡ إِن فِي صُدُورِهِمۡ إِلَّا كِبۡرٞ مَّا هُم بِبَٰلِغِيهِۚ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ﴿٥٦﴾ لَخَلۡقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ أَكۡبَرُ مِنۡ خَلۡقِ ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسۡتَوِي ٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡبَصِيرُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَلَا ٱلۡمُسِيٓءُۚ قَلِيلٗا مَّا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

٤٧٣

بکوژێننەوە ﴿فاستعذ بالله﴾ جا کەوابوو تۆپەنابەرە بەر خوا ﴿إنه هو السميع البصير﴾ چونکە بەراستی تەنها ئەوە بیسندەی بینا.

ژینی دوای مردن:

﴿[٥٧] لخلق السموات والأرض أكبر من خلق الناس﴾ بەراستی دروستکردنی ئاسمانەکان و زەوی، لەدروستکردنی خەڵك دوای مردن گەورەترە. واتە: زاتێ کە ئاسمان و زەویی بەو هەموو شتە سەرسوڕهێنەرانەوە دروستکردبێ، ئەی چۆن ناتوانێ مرۆڤ پاش مردن زیندوو بکاتەوە؟! ﴿ولكن أكثر الناس لا يعلمون﴾ بەڵام زۆرترینی خەڵك نازانن و تێنا فکرێن لەو راستیە ﴿[٥٨] وما يستوى الأعمى والبصير﴾ و مرۆڤی نابیناو مرۆڤی بینا وەکو یەك نین, واتە: مرۆی باوەڕدارو بێ باوەڕ چوونیەك نابن ﴿والذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ و نەئەوانەیش بڕوایان هێناوەو کارە چاکەکانیان کردووە ﴿ولا المسئ﴾ ونە خراپکاریش ﴿قليلا ما تذكرون﴾ ئەوانەتان بیر ئەکەنەوەو ئامۆژگاری وەر ئەگرن چەندە کەمن﴿[٥٩] إن الساعة آتية لاريب فيها﴾ بەراستی رۆژی قیامەت هەردێ و هیچ گومانی تێدا نییە ﴿ولكن أكثر الناس لا يؤمنون﴾ بەڵام زۆرترینی مەردم بڕوا ناکەن بەهاتنەکەی! ﴿[٦٠] وقال ربكم ادعوني أستجب لكم﴾ و پەروەردگارتان فەرمووی:داوا لە من بکەن و لە من بپاڕێنەوە , منیش وەڵامتان دەدەمەوە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إن الدعاء هو العبادة)) جا پاش ئەوە، ئایەتی (أدعوني استجب لكم)ی خوێندەوە. متفق عليه. یان دەفەرموێ: ئەوەی لە خوا ناپاڕێتەوە، خوا لێی توورەیە. ئیمام ئەحمەد و أصحاب السنن. ﴿إن الذين يستكبرون عن عبادتي﴾ بێگومان ئەوانەی خۆ بە گەورە دەزانن لە پەرستنم بە تەنیا ﴿فسيدخلون جهنم داخرين﴾ بێگومان بە سەرشۆڕی و بە بچووکی دەچنە دۆزەخەوە.

الجزء الرابع والعشرون　　سورة غافر

إِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَـَٔاتِيَةٌ لَّا رَيۡبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدۡعُونِيٓ أَسۡتَجِبۡ لَكُمۡۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِي سَيَدۡخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ لِتَسۡكُنُواْ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبۡصِرًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشۡكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ فَأَنَّىٰ تُؤۡفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذَٰلِكَ يُؤۡفَكُ ٱلَّذِينَ كَانُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ يَجۡحَدُونَ ﴿٦٣﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ قَرَارٗا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءٗ وَصَوَّرَكُمۡ فَأَحۡسَنَ صُوَرَكُمۡ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡۖ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ ٱلۡحَيُّ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱدۡعُوهُ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَۗ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٦٥﴾ ۞ قُلۡ إِنِّي نُهِيتُ أَنۡ أَعۡبُدَ ٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَمَّا جَآءَنِيَ ٱلۡبَيِّنَٰتُ مِن رَّبِّي وَأُمِرۡتُ أَنۡ أُسۡلِمَ لِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٦٦﴾

هُوَ ٱلَّذِي　　٤٧٤

بەم کارانە خوا بناسە:

﴿[٦١] الله الذى جعل لكم الليل لتسكنوا فيه﴾ خوایە ئەوی شەوی بەتاریك دروستکرد بۆتان , تا ئارامی تیا بگرن و تێیدا بحەوێنەوە ﴿والنهار مبصرا﴾ و رۆژیش بە رووناك و رۆشن , تارزق و رۆزی تیا بەدەست بێنن ﴿إن الله لذو فضل على الناس﴾ بەراستی خوا خاوەنی نیعمەت و بەهرەی زۆرە بەسەر خەڵکیەوە ﴿ولكن اكثر الناس لا يشكرون﴾ بەڵام زۆربەی خەڵك شوکری ناکەن وسپڵەن! ﴿[٦٢] ذلكم الله ربكم خالق كل شئ﴾ ئائەو خوایەیە پەروەردگاری ئێوە، بەدیهێنەری هەمووشتێك ﴿لا إله إلا هو﴾ جگە لەویش هیچ پەرستراوێکی هەق نیە ﴿فأنى تؤفكون﴾ دە ئیتر چۆن لە یەکخواپەرستی لا ئەدرێن؟ ﴿[٦٣] كلذلك يؤفك الذين كانوا بآيات الله يجحدون﴾ هەرئا بەو جۆرەیە لە یەکخواپەرستی لا ئەدرێن ,ئەوانەش لەئایەتەکانی خوا حاشاو نکوڵی ئەکەن ﴿[٦٤] الله الذى جعل لكم

الأرض قرارا﴾ خوایه ئەوەی زەویی بۆ کردوون بارەگاو نشیمەن و نیشتگە ,تا تیایا بژین و بحەوێنەوە ﴿والسماء بناء﴾ و ئاسمانیش بە بیناکراو وەك گومەزیی لەسەرووتانەوە ﴿وصورکم فأحسن صورکم﴾ وێنەی کێشاون، جوان وێنەی کێشاون ,چونکە ئێوە لەهەموو گیانلەبەرێك بالاو بەژنتان جوانترە ﴿ورزقکم من الطیبات﴾ وە لە هەرچی حەلاڵ و پاکە رزقی پێداون، وەك لەم ئایەتەشدا دەفەرمووێ: (الذی جعل لکم الأرض فراشا والسماء بناء وأنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرات رزقا لکم فلا تجعلوا لله أندادا وأنتم تعلمون)٢٢/٢. دووپاتی ئەو هەموو نیعمەتانە دەکاتەوە ﴿ذلکم الله ربکم﴾ ئا ئەوخوا(الله)یە یە پەروەردگارتان ﴿فتبارك الله رب العالمین﴾ گەورەیی و بڵندی بۆ خوای پەروەرد گاری جیهانەکان ﴿[٦٥] هو الحی﴾ ئەوە هەمیشە زیندوو ﴿لا إله إلا هو﴾ لەغەیرەز ئەو هیچ پەرستراوێکی هەق نیە ﴿فادعوه مخلصین له الدین﴾ دەسا ئێوە هەر ئەو بپەرستن بەپوختی و بێخەوش لە شیرك ﴿الحمد لله رب العالمین﴾ سوپاس هەر بۆ خودای پەروەردگاری جیهانەکانە.

هەرگیز ڕێ بە شیرك نەدراوە:

﴿[٦٦] قل إنی نهیت أن أعبد الذین تدعون من دون الله﴾ ئەی موحەممەد ﷺ پێیان بڵێ: بەراستی من قەدەغە کراوم لەپەرستنی ئەو شتانە، کە ئێوە لە باتی خوا هاواریان بۆ دەبەن و ئەیانپەرستن , کەوابوو ئێوەش واز لە بتپەرستنیان بێنن ﴿لما جاءنی البینات من ربی﴾ کاتێ بەڵگە روونەکان لە پەروەردگارمەوە بۆم هاتن , سەبارەت بەیەکتاپەرستی ﴿وأمرت أن أسلم لرب العالمین﴾ و فەرمانم پێدراوە کە ملکەچ بم بۆپەروەرد گاری جیهانەکان ﴿[٦٧] هوالذی خلقکم من تراب ثم من نطفة ثم من علقة﴾ هەرئەو خوا بەتوانایەیە ئەسڵتانی (ئادەم) لەگڵێك دروستکرد، لەپاشان لە تۆماوێکی ئاوی منی، ئینجا لەخوێنپارە (خوێنێکی جەڵتە) ﴿ثم یخرجکم طفلا﴾ لەپاشان لەسکی دایکتاندا بەساوایی

هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا۟ أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا۟ شُيُوخًا ۚ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ مِن قَبْلُ ۖ وَلِتَبْلُغُوٓا۟ أَجَلًا مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ فَإِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ أَنَّىٰ يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِٱلْكِتَٰبِ وَبِمَآ أَرْسَلْنَا بِهِۦ رُسُلَنَا ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾ إِذِ ٱلْأَغْلَٰلُ فِىٓ أَعْنَٰقِهِمْ وَٱلسَّلَٰسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾ فِى ٱلْحَمِيمِ ثُمَّ فِى ٱلنَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ قَالُوا۟ ضَلُّوا۟ عَنَّا بَل لَّمْ نَكُن نَّدْعُوا۟ مِن قَبْلُ شَيْـًٔا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧٤﴾ ذَٰلِكُم بِمَا كُنتُمْ تَفْرَحُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾ ٱدْخُلُوٓا۟ أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾ فَٱصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ ۚ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ ٱلَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾

دەتانهێنێتە دەر ﴿ثم لتبلغوا أشدکم﴾ لەپاشان تەمەنتان درێژ دەکرێ تا بگەنە تەمەنی کەماڵ و,پلەی زەبر و بەهێز بوون , تەمەنی چل ساڵی ﴿ثم لتکونوا شیوخا﴾ لەپاشان تەمەنتان درێژ دەکرێت تاپیر ببن ﴿ومنکم من یتوفی من قبل﴾ و تیاتانە پێش ئەوە بگاتە تەمەنی کەماڵ , یان پیریی ئەمرن ﴿ولتبلغوا اجلا مسمی﴾ خوا لە سەر ئەم شێوازە دروستیکردوون, تا بگەنە کاتێکی دیاریکراو بۆ مردن ﴿ولعلکم تعقلون﴾ بەشکم تێبگەن ئەوەی وا ئێوەی دروستکردووە, جگە لەو خوای تر نیە ﴿[٦٨] هو الذی یحیی ویمیت﴾ هەر ئەو خوا بەتوانایەیە ژین دەداو دەیسێنێ,واتە: ژیان و، مردن،ئەو دروستیان ئەکات ﴿فإذا قضی أمرا فإنما یقول له کن فیکون﴾ جا کاتی ویستی شتێك بەبوون بێنێ, تەنها ئەوەندەیە پێی ئەڵێ: ببە، ئەویش دەست بەجێ ئەبێ ,واتە: هیچ ئەزیەت و ماندوو بوونێکی تیا نیە بۆ ژیان پێبەخشین و مراندن.

چارەنووسی کێشەکەران و دەمدرێژان:

﴿[٦٩] الم تر إلى الذين يجادلون في آيات الله﴾ ئایا ئەو چەواشە بووانەت نەدیوە کە لەبارەی ئایەتەکانی خواوە دەمە دەمێ دەکەن؟! ﴿انی یصرفون﴾ چۆن لادەدرێن لێیان و، لەرێی راست و رەوا خۆ کلا دەکەن؟ ﴿[٧٠] الذين كذبوا بالكتاب وبما ارسلنا به رسلنا﴾ ئەوانەی بەم قورئانەو بەونیشانەو موعجیزانەش پەیامبەرەکانمان پێناردبوو باوەڕیان نەکرد ﴿فسوف یعلمون﴾ جا لەئاییندەدا پاشەرۆژی خۆیان دەزانن، دەزانن جێ و رێیان دوزەخ و واوەیلایە، وەك ئەفەرموێ: (ویل یومئذ للمكذبين)٨٣/١٠. ﴿[٧١] إذ الأغلال في أعناقهم والسلاسل﴾ کاتێ کۆت و زنجیر لە ملیاندایە ﴿یسحبون* [٧٢] في الحميم﴾ بەو زنجیرانە رائەکێشرێن، بە ناو ئاوێکی گەرمداو، دەشکرێ بەگەروویاندا، وەك ئەم ئایەتەی (یطوفون بينها وبين حميم آن)٤٤/٥٥. وە ئایەتی: (ثم إنكم أيها الضالون المكذبون لأكلون من شجر من زقوم /٥٦/٥١-٥٢) وە ئایەتی: (خذوه فاعتلوه إلى سواء الجحيم ثم صبوا فوق رأسه من عذاب الحميم، ذق إنك أنت العزيز الكريم) ٤٤/٤٧-٤٩. جەخت لەسەر ئەوماناو مەبەستە دەکەنەوە ﴿ثم فی النار یسجرون﴾ لەپاشا لەناو ئاگردا گڕ دەدرێن و ئەسووتێنرێن، هاوڕێ لەگەڵ تەواوی پێست و گۆشت و ئێسقانیان ﴿[٧٣] ثم قيل لهم أين ماكنتم تشركون* [٧٤] من دون الله﴾ لەپاشان پێیان ئەوترێ: کوان ئەو بتانەی کە ئێوە لەباتی خوا ئەتانپەرستن و، ئەتانکردنە شەریك و هاوەڵی خوا؟ ﴿قالوا ضلوا عنا﴾ ئەڵێن: هەموو لەپێش چاومان ونبوون و ورۆیشتن و تیاچوون ﴿بل لم نكن ندعو من قبل شيئا﴾ بەڵکو ئێمە لەپێشدا کە لەدونیادا بووین هیچ شتێکمان نەدەپەرست. وا ئەزانن ئەگەر ئەو درۆیە بکەن، کەڵکی دەبێ بۆیان ﴿كذلك يضل الله الكافرين﴾ وەك ئەم گومڕا کردنەیە، خوا بێ بڕوایان گومڕاو سەر لێشێواو دەکات ﴿[٧٥] ذلكم بما كنتم تفرحون فی الأرض بغير الحق﴾ ئەو سزایەش لەسەر ئەوەیە کە ئێوە لەزەوییدا بەناهەق لە کاتی کردنی تاواندا دڵشادو خۆشحاڵ ئەبوون ﴿وبما كنتم تمرحون﴾ وەبە هۆی ئەوەی ئێوە دەعیەو فیزو بایی‌هەواییتان دەنواندو، خەڵکێکتان بەکەم دائەنا و، هەردەم ناهەقیتان ئەکرد ﴿[٧٦] ادخلوا أبواب جهنم خالدين فيها﴾ دەفەرموون لەدەرگاکانی دۆزەخەوە بچنە ژوورەوە بەهەتا هەتایی لەوێدا قەتیس بن ﴿فبئس مثوى المتكبرين﴾، جا چەندە خراپە جێ وشوێنی خۆ بە زلزانەکان.

بەئارام بە، سەردەکەویی:

﴿[٧٧] فاصبر إن وعد الله حق﴾ سا ئارامت ببێ ئەی موحەممەد ﷺ بەراستیی بەڵێنی خوابە سزادانی دوژمنانت راستە ﴿فإما نرينك بعض الذی نعدهم﴾ جاهەندێ لەو سزایەی بەڵێنمان پێیاندابوو، یان نیشانتی دەدەین‌و بەچاوی خۆت دەیبینی ﴿اونتوفينك﴾ یان پێش ئەوە دەتمرێنین ﴿فإلينا يرجعون﴾ جا لەهەردوو حاڵەتەکەدا هەر بۆلای ئێمە دەگێڕدرێنەوە ﴿[٧٨] ولقد أرسلنا رسلا من قبلك﴾ سوێند ئەخۆم کە بەڕاستی لەپێش تۆشدا پەیامبەرێکی زۆرمان ناردوون، هەریەك بۆلای گەلی خۆی ﴿منهم من قصصنا عليك﴾ داستانی هێندێکیانمان لەقورئاندا بۆ باس کردوویت، ئەوانەیش بیست و پێنج پێغەمبەرن ﴿ومنهم من لم نقصص عليك﴾ هەندێکیشیانمان بۆباس نەکردوویت. پێشەوا (ئەحمەد) ئەم فەرموودەیە ئەهێنێ: جارێك لە پەیامبەر ﷺ دەپرسن: ئاخۆ ژمارەی پێغەمبەران چەندە؟ ئەویش دەفەرموێ: (١٢٤٠٠٠) سەدو بیست‌و چوار هەزار پێغەمبەرن،(٣١٥)یان بەکتێب‌و نامەوە رەوانە کراون‌و پێیان دەڵێن(روسول). ﴿وماكان لرسول أن يأتی بآية إلا بإذن الله﴾ وەبۆ هیچ پەیامبەرێك نەبووە کە موعجیزەیەك بێنێ، بەفەرمانی خوا نەبێ ﴿فإذا جاء أمر الله قضی بالحق﴾ جاهەرکات فەرمانی خوا هاتبێ بە سزا ، بە دادگەری بڕیاردراوە لە نێوانیاندا ﴿وخسر هنالك المبطلون﴾ لەو کاتەدا ناهەقکارەکان زیانمەند

و پەشیمان بوون، بەڵام پەشیمانی کەڵکی نەبووە بۆیان ﴿[٧٩] الله الذي جعل لكم الأنعام﴾ خوا هەر ئەو زاتەیە وشترگەلی بۆ ئێوە دروستکرد ﴿لتركبوا منها﴾ بۆ ئەوەی سواربن لەهەندێکیان ﴿ومنها تأكلون﴾ لەهەندێکیشیان بخۆن ﴿[٨٠] ولكم فيها منافع﴾ وەزیاد لەوەش کەڵکێکی زۆریان تێیە بۆتان: خوریی و، کورك و،موو، شیرو،کەرەو پەنیرو، ڕۆن و.. هتد ﴿ولتبلغوا عليها حاجة فى صدوركم﴾ وە بۆ ئەوەی لە سەر پشتیان بگەنە ئەو مەبەستە لە دڵتاندایە، واتە خۆتان و بارەکانتان – بەتایبەتی لەکاتی بازرگانییدا–بۆ هەڵگرن. ﴿وعليها وعلى الفلك تحملون﴾ لەسەر ئەو وشترانەو لە سەر کەشتیەکان هەڵدەگیرێن وهاتووچۆ دەکەن ﴿[٨١] ويريكم آياته﴾ ئەو زاتە بەڵگەو نیشانەکانی دەسەڵاتی خۆیتان نیشان ئەدات ﴿فأى ايات الله تنكرون﴾ جا ئینکاری کام لەنیشانە کانی خوا ئەکەن , لەگەڵ ئەوەدا کە زۆر ئاشکراو روونن؟!

سُورَةُ غَافِر — الجُزءُ الرَّابِعُ وَالعِشرُونَ

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنكِرُونَ ﴿٨١﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ۖ سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

٤٧٦ — سُورَةُ فُصِّلَتْ

لە پێشینان عیبرەت گرن:

﴿[٨٢] افلم يسيروا فى الارض﴾ ئایا ئەوانە بە رووی زەویدا نەڕۆیشتوون ﴿فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم﴾ تا ببینن ئەنجامی ئەوانەی کە لەپێش ئەوانەوەبوون چۆن بوو؟ ﴿كانوا اكثر منهم واشد قوة وآثارا فى الارض﴾ ئەوان لەمان لە رووی ژمارەوە زۆرترو، لە رووی هێزو شوێنەوارو بیناسازی و..هتد بەهێزتربوون ﴿فما اغنى عنهم ما كانوا يكسبون﴾ جا ماڵ وهێزو دەسەڵاتیان ,بێ نیازی نەکردن لە سزای خوا کاتێ بۆیان هات ﴿٨٣ فلما جاءتهم رسلهم بالبينات﴾ جاکاتێ پەیامبەرەکانیان بە بەڵگەی ئاشکراوەهاتنە لایان ﴿فرحوا بما عندهم من العلم﴾ کەچی لە باتی باوەڕهێنانیان،ئەوان بەو ئەندازە زانیارییەکەمەی خۆیان خۆشحاڵ بوون ,هەرچەندە رێگەیان پێ دەرنەئەکرد ﴿وحاق بهم ما كانوا به يستهزئون﴾ و ئەو سزایەی ئەوان گاڵتەیان پێ ئەکرد هاتە سەریان و دەورەیدان ﴿[٨٤] فلما رأوا بأسنا﴾ ئینجا کاتێ سزا وتوڵەی توندی ئێمەیان دی ودڵنیا بوون کە رزگرنابن ﴿قالوا امنا بالله وحده﴾ وتیان: وا ئێستا بڕوامان بە خوای تاك و تەنیا هێنا بە تەنیا ﴿وكفرنا بما كنا به مشركين﴾ باوەڕیشمان نەمابەو بتانەی کە پێشتر کردبوومانن بە شەریك و هاوەڵی خوا ﴿[٨٥] فلم يك ينفعهم إيمانهم لما راوا بأسنا﴾ ئینجائیمانەکەیان سوودی پێنەدان , کاتێ سزاکەی ئێمە یان دی, چونکە کار لە کار ترازا بووو، ئیتر لەو کاتەیشدا دەرگای پەشیمانی دادەخرێ (وەك فیرعەون کاتێك کە سزای دیت پەشیمان بوویەوەو وتی: (آمنت أنه لا إله إلا الذى آمنت به بنو إسرائيل وأنا من المسلمين) ١٠/٩٠. بەڵام وەك ئەم فەرمووده دەفەرموێ: ((إن الله تعالى يقبل توبه العبد مالم يغرغر))، مسند أحمد ٢/١٣٢، الترمذى، ابن ماجه). واتە: خوا تەوبە و پەشیمانی بەندە وەر ئەگرێ, پێش ئەوەی بگاتە حاڵەتی غەرغەرەو گیانەڵا. (سنة الله التى قد خلت فى عباده) ئەمە ئەوسوننەت و باوەی خوابوو کەلە بەندەکانیدا تێپەڕی, واتە: بەدەرێژایی رۆژگار خوا سوننەتی وابووە, هەر

قه‌ومێك له كاتی دیتنی سزادا باوه‌ڕی هێنابێ لێی وه‌ر نه‌گیراوه‌و سوودی نه‌بووه بۆی ﴿وخسر هنالك الكفرون﴾ له‌وكاته‌دا كافره‌كان زیانمه‌ندبوون، چونكه ئاشكرا بوو وزانرا كه سوودیان له هیچ شتێ وه‌رنه‌گرت، نه‌له‌بته‌كان، نه‌له ئه‌و هه‌موو پیلانه‌یان.

له (١٩ی ربیع الثاني /١٤١٧/ك به‌رامبه‌ر ١٩٩٦/٩/٢ز دوای نوێژی به‌یانی، له‌نووسینی ته‌فسیری ئه‌م سوره‌تی (غافر)ه بوومه‌وه. له (ڕاگه‌یاندنی بزووتنه‌وه‌ی ئیسلامیی)، له هه‌ڵه‌بجه‌ی شه‌هید.

زۆریش سوپاس بۆ خوای میهره‌بان و غافیر, وه له‌په‌نای ئه‌م سووره ته‌دا , داوای لێخۆشبوونی لێده‌كه‌ین.

*** *** ***

٤١- سووره‌تی (فوصیله‌ت) له مه‌ككه‌ییه‌و (٥٤) ئایه‌ته.

بسم الله الرحمن الرحيم
حمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَٰبٌ فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا۟ قُلُوبُنَا فِىٓ أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ وَفِىٓ ءَاذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَٱعْمَلْ إِنَّنَا عَٰمِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَىَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَٱسْتَقِيمُوٓا۟ إِلَيْهِ وَٱسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٧﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾ قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْأَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُۥٓ أَندَادًا ذَٰلِكَ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِىَ مِن فَوْقِهَا وَبَٰرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ أَقْوَٰتَهَا فِىٓ أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَآءً لِّلسَّآئِلِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ٱئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَآ أَتَيْنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾

به‌ناوی خوای به‌خشنده‌ی میهره‌بان

ئه‌م سووره‌ته باسی یه‌كتاپه‌رستیی و په‌یام و زیندوو بوونه‌وه‌و پاداشت و تۆڵه ده‌كات، جا بۆیه‌كه‌مجار باسێكی گه‌وره‌تی قورئان ئه‌كات، كه چۆن به‌و هه‌موو به‌ڵگانه‌وه ده‌ئه‌به‌زێ و ڕاستیی په‌یامبه‌ریش ﷺ ئه‌چه‌سپێنێ، هه‌روه‌ك باسێكی‌سروش و نیگا بۆ په‌یامبه‌ر ئه‌كا،و,ده‌ڵێ: موحه‌ممه‌دی پێغه‌مبه‌ر ﷺ مرۆڤێكه‌و، خوا له‌ناو مه‌ردمدا هه‌ڵیبژاردووه,هه‌تائه‌و په‌یامه گه‌وره‌یه‌ی هه‌ڵگرێ و,به جیهانیانی ڕابگه‌یه‌نێ، پاش ئه‌وه‌ش باسی ئاسمانه كان و زه‌وی ئه‌كات، بۆ ئه‌وه به‌وردی بیریان لێ بكرێته‌وه و، بكرێنه به‌ڵگه بۆ یه‌كناسینی خوا، هه‌روه‌ك په‌نجه ڕائه كێشی بۆ ئه‌نجامی ئه‌وانه‌ی ململانێیان له‌گه‌ڵ په‌یامبه ڕاندا ده‌كرد، دوای ئه‌وه‌ی كه‌باسی بڕواداران ده‌كات، به‌تایبه‌ت ئه‌وانه‌ی كه خۆیان یه‌كلا كردووه‌ته‌وه‌و له‌سه‌ر نه‌خشه‌ی خوا هه‌رگیز ناترازێن.. كۆتاییشی دێت به‌باسی هه‌ندێ له‌نهێنییه‌كانی بوونه‌وه‌ر، كه‌ڕۆژ به‌ڕۆژ ده‌ریان ئه‌خات بۆ اده‌مزاد. جابه‌م شێوه‌یه‌ش ده‌ست پێده‌كات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم*[1] حم﴾ ئه‌م پیتانه هه‌ر ئه‌وانه‌ن كه قورئانیان لێ پێكهاتووه،ده‌سا ئه‌گه‌ر ئێوه‌ده‌توانن وێنه‌ی ئه‌م قورئانه بێنن, بیهێنن! ﴿[2] تنز يل من الرحمن الرحيم﴾ ئه‌م قورئانه له‌لایه‌ن خوایه‌كی خاوه‌ن به‌زه‌یی‌ومیهره‌بانه‌وه نێردراوه‌ته خواره‌وه، هه‌روه‌ك له جێگایه‌كی‌تردا له‌و باره‌یه‌وه ئه‌فه‌رموێ: (قل نزله روح القدس من ربك بالحق) ١٦ /١٠٢.

قورئان هه‌موو ئایه‌ته‌كانی شیكراونه‌ته‌وه:

﴿[3] كتاب فصلت آياته﴾ ئه‌م نامه‌یه كه ئایه‌ت و مه‌به‌سته‌كانی جوداكراونه‌ته‌وه له یه‌كتر به‌له‌فزو به‌مانا ﴿قرآنا عربيا﴾ خوێنراوه‌یه‌كه به زمانی عه‌ره‌بی ﴿لقوم يعلمون﴾ بۆ خه‌ڵكانێ ئه‌مه بزانن و داناین و، بیانه‌وێ تێبگه‌ن ئه‌وانه‌ی عه‌ره‌بی‌زانن ﴿[4] بشيرا ونذيرا﴾ موژده به‌خشه به موسڵمانان به به‌هه‌شت, بۆ كافرانییش ترسێنه‌ره به

دوزەخ ﴿فأعرض اكثرهم﴾ جا لەگەڵ ئەوەیشدا زۆرترینیان لە باتی بڕوا هێنان، ڕوویان لێ وەر گێڕاوخۆیان لێبوارد، ﴿فهم لا يسمعون﴾ جا ئیدی نابیستن بەبیستنی تێرامان و گوێڕایەڵی،جاکەوابووئەم قورئانە هموو مەبە ستێکی، مرۆڤی تیا ڕۆشن کراوەتەوە، ئەگەرخۆیان ئامادە بن و گوێ بگرن بۆی ﴿٥ وقالوا قلوبنا فى اكنة مما تدعونا اليه﴾ کاتێپەیامبەر ﷺ بانگیکردن بۆ بڕواهێنان گوتیان:دڵەکانمان لە چەند بەرگێکدان سەبارەت بەوەی بانگمان، ئەکەیت بۆلای لە یەکخواناسی، دڵمان پەردەی لەسەرەو داپۆشراوەو هیچی ناگاتێ ﴿وفي آذاننا وقر﴾ وگریدانیەك لە، گوێکانماندایە ﴿ومن بيننا وبينك حجاب﴾و پەردەیەك لەنێوان ئێمە وتۆدایە، واتە:کێشەیەك لە نێوانماندایە ناهێڵێ، بگەین بەیەکتر ﴿فاعمل إننا عاملون﴾دەسا تۆ کار بکە لە سەر ئایینی خۆت و ئێمەیش لە سەر ئایینی خۆمان کار، دەکەین، جابابزانین کێ ڕاستەو ئەیباتەوەو،کێش ناراستەوئەیدۆڕێنێ.

خەڵکی بانگ بکە بۆ پەرستنی خوا بە تاك و تەنیایی:

﴿٦ قل إنما انا بشر مثلكم﴾ بڵێ: بەڕاستی منیش مرۆڤێکم وەکو ئێوە، فریشتە نیم ﴿يوحى إلى﴾ سروشت و، وەحیم بۆ ئەکرێ ﴿أ نما إلهكم إله واحد﴾ کە هەرپەرستراوی ڕاستە قینەی ئێوە، تە نها یەکخوایە و شەریك و، هاوەڵی نیە ﴿فا ستقيموا إليه واستغفر وه﴾دەسا خۆتان ڕاست بکەنەوە بۆی و داوای بوورانی گوناهەکانتانی لێ، بکەن ﴿وويل للمشر كين﴾ هاوارو واوەیلا بۆ هاوبەشدانەران ﴿٧ الذين لا يؤتون الزكاة﴾ ئەوانەی زەکات نادەن و، دەست گرۆیی هەژاران ناکەن،بەڵێ ئەم تەفسیرەیە، ڕای زۆرێکی ڕاڤەکەرانی قو رئانی لەسەرە، بەتایبەت (ئیبنی، جەریر)، ئەگەرچی (ئیبن عەباس) دەڵێ: (الذين لا يؤتون الزكاة) مەبەست پێیئەوانەن دڵ و دەروونیان لەشیرك پاك، ناکەنەوەو بەڕاستی وشەی (لا إله إلا الله) ناڵێن، وەك دەفەرمووێ: (فقل هل لك الى إن تزكى)١٨/٧٩. ﴿وهم بالآخرة هم كافرون﴾ بە پاشە ڕۆژیش کافرو بێ باوەڕن ﴿٨ إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ بەڕاستیی ئەوانەی بڕوایان، هێناوەو،کارە چاکەکانیان کردووە ﴿لهم اجر غير ممنون﴾ پاداشتێکی بێ کۆتایی و نەبڕاوەیان بۆ هەیە.

باسێکی دروستکردنی بوونەوەر:

﴿٩ قل ائنكم لتكفرون بالذى خلق الأرض فى يومين﴾ پێیان بڵێ: ئایا باوەڕبەوزاتە ناکەن کە لەماوەی دوو، ڕۆژدا (دوو دەورە ی ئەو چوارو ڕۆژە)زەویی و تەواوی شتە نهێنییەکانی زەویی دروستکرد ﴿وتجعلون له اندادا﴾، و هێمان وێنەو نموونەو هاوبەشی بۆ پەیدا دەکەن و، دەسەڵاتی ئەدەنە دەست؟ ﴿ذلك رب العالمين﴾ ئائەو، بەدیهێنەرەیە پەروەردگاری جیهانەکان ,نەك ئەو بتانە ئێوە هەڵتان بژاردوون ﴿١٠ وجعل فيها رواسى من فوقها﴾ و، چەند کەژو کێوێکی تابتی مەحکەمی بڵندیلە سەر زەوییداناو,کردنی بەمێخ بۆی، تا ئێوەهەڵ نەدێرێ و,بە، ئاسانی لەسەرپشتی بژین ﴿وبارك فيها﴾ و خێرو بیرێکی زۆری تێخست:ئاوو هەواو جۆرەها میوەو میوەجات و، دەریاو کانگەکان و..هتد ﴿وقدر فيها اقواتها فى اربعة ايام سواء﴾ ڕۆزی و بژێوی خەڵکەکەی تیا دیارکرد هەر، لەوچوار ڕۆژانەدا (چوار دەوران) واتە: ئەنجامدانی ئەوهەموو کارانە، تەنها لەماوەی دوو خولدا بوو, دروستکردنی، زەویی و قایمکردنی کێوەکانیش خولێك بوو, ئەو هەموو خێرو خێراتەیش لەخولەکەی تردا، ئەوەهەر چوارخول و، ڕۆژەکە بەیەکسانی ﴿للسائلين﴾ بۆ ئەوانەی پرسیار دەکەن:زەوی لە چەند ڕۆژدا دروستکراوە؟ دەگوترێ لە چوار، ڕۆژاندا ﴿١١ ثم استوى إلى السماء وهى دخان﴾ پاش دروستکردنی زەویی، ئیرادەی دروستکردنی ئاسمانیشی کرد، کە وەك دووکەڵێ وابوو. (ئیبن کەسیر) ئەڵێت: کاتێ زەویی دروست بوو، جۆرە هەڵمێك کە ئەمڕۆ پێی ئەڵێن: دونیای سەدیم وەك هەورلای سەرووی گرتبوو، جا لێرەدا هەڵئەگرێ زەوی لەپێش ئاسمانەوە دروست بووبێ،

ﻫﻪڵیش ئەگرێ ئاسمان بەر لە زەویی دروستبووبێت، بەڵام سوورەتی (نازعات) ئەمە روون ئەکاتەوە، جگە لەوەیش زانیاریی ئەمڕۆ پشتگیری ئەوەی کردووە کە زەویی پاش دروست بوونی ئاسمان بووە: وەك ئەفەرموێ: ﴿فقال لها وللأرض ائتيا طوعا أو كرها﴾ ئینجا خوا بەئاسمان و بەزەویی فەرمووو: ببن و شکڵی خۆتان بگرن و، ملکەچ بن، چ بەزۆر چ بەئارەزوو , چونکە بڕیار دراوە کە دەبێ دروست ببن ﴿قالتا أتينا طائعين﴾ ئەوانیش وتیان: وابەخۆشی و ملکەچ بوون، هاتین و شکڵی خۆمانمان وەرگرت ﴿[12] فقضاهن سبع سموات في يومين﴾ جاحەوت ئاسمانی لە ماوەی دوو رۆژدا –جگە لەچوار رۆژەکەی تر– بەتەواوی دروستکرد ﴿وأوحى في كل السماء أمرها﴾ و لەهەر ئاسمانێك چی ئەویست بڕیاری بۆدا. کەوابوو ئاسمان و زەویی، هەردوو پێکەوە لەماوەی (٦)رۆژدا دروستکراون، (واتە:رۆژی یەك شەممە، بۆ رۆژی هەینی)، شیاوی باسە، لەچەند سورەتێکی قورئانیشدا ئەو (رۆژ)ـە باس کراوە، بۆ نموونە لەسوورەتی حەجدا، ئایەتی (٤٧) ئەفەرمووێ: (وإن يوما عند ربك كألف سنة مما تعدون) وە لەسوورەتی السجدة/٥ دا ئەفەرمووێ: (ثم يعرج إليه في يوم كان مقداره ألف سنة مما تعدون)وە لەالمعارج/٤دا ئەفەرمووێ(تعرج الملائكة والروح إليه في يوم كان مقداره خمسين لفى سنة). گومان نیە لەوەدا کە دیاریکردنی کات و زەمەن وزەمان، بەرۆژو ساڵ و مانگ: بەو پێیە کە ئێستا مرۆڤ لەسەر ئەم زەویە دەژی، وە سوڕانەوەی زەوی بەدەوری خۆردا، ئەگینا ئەگەر بڕۆیت بۆ ئەستێرەیەکی تری ئاسمان، ئەوا رێژەی درێژیی و کورتی رۆژەکە دەگۆڕ درێ. ساڵی ئێمە لەو زەوییەدا چونکە دوورین لە خۆرەوە، بە (٣٦٥) رۆژ ئەوجا سوڕخەیەك بەدەوری خۆردا تەواو ئەکات، کەچی ئەستێرەی عەتارید بە (٨٨) رۆژ ساڵی خۆی تەواو ئەکات و ئەسوڕێتەوە بە دەوری خۆردا، بەڵام ئەستێرەی (بلوتو) چونکە دوور ترە لەخۆرەوە بە (٢٥٠، ٩٠) رۆژ ساڵی خۆی تەواو ئەکات واتە: ساڵێکی ئەو (٢٥٠) ساڵی ئێمەیە. ﴿وزينا السماء الدنيا بمصابيح﴾ و نزیکترین ئاسمانیشمان بەچەندین چرا (ئەستێرە) رازاندەوەبۆتان ﴿وحفظا﴾و بەپاراستن پاراستمان لە گوێڕاگرتنی شەیاتین بۆ(الملأ الأعلى) لەوە کە نهێنیەکانیان بدزن و، لەزەوییدا خەڵکی پێ فریوبدەن ﴿ذلك تقدير العزيز العليم﴾ ئەوکارە سەرسوڕهێنەرانە,گشت ئەندازە گرتنی خوای بەدەسەڵاتی زانایە.

فَقَضَىٰهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَآءٍ أَمْرَهَا وَزَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنْيَا بِمَصَٰبِيحَ وَحِفْظًا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿١٢﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا۟ فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَٰعِقَةً مِّثْلَ صَٰعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾ إِذْ جَآءَتْهُمُ ٱلرُّسُلُ مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ قَالُوا۟ لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَٰٓئِكَةً فَإِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا عَادٌ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَقَالُوا۟ مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِىٓ أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ ٱلْخِزْىِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَٰهُمْ فَٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْعَمَىٰ عَلَى ٱلْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَٰعِقَةُ ٱلْعَذَابِ ٱلْهُونِ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَآءُ ٱللَّهِ إِلَى ٱلنَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا مَا جَآءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَٰرُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

لە سەرگوزشتەکەی (عاد) پەند وەربگرن:

﴿[13] فإن أعرضوا﴾ ئینجا ئەگەر لەگەڵ ئەو هەموو بەڵگانەدا, هێمان قورەیش روویان وەرگێڕا لە باوەڕ هێنان ﴿فقل أنذرتكم صاعقة مثل صاعقة عاد وثمود﴾ پێیان بڵێ: بەهەورە تریشقەیەك، وەك هەورە تریشقەکەی گەلی عادو سەموود دەتانترسێنم ﴿[14] إذ جاءتهم الرسل من بين أيديهم ومن خلفهم﴾ ئەوساتە کە پەیامبەرەکان هاتن بۆ

لایان لە پێشیان و لە پاشیاندا و، هەوڵێکی زۆریان لەگەڵدان، بەڵام هیچ کەڵکێکی نەبوو! وەك لە جێگایەکی تردا ئەفەرمویٚ: (وقد خلت النذر من بين يديه ومن خلفه..)٢١/٤٦. ﴿الا تعبدوا إلا الله﴾ پێیان وتن: کە جگە لەخوا (الله)هیچ کەسێك مەپەرستن ﴿قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملائكة﴾ کەچی وتیان: ئەگەر پەروەردگارمان بیسویستبا پەیامبەرێك بنێریٚ، ئەوا فریشتەی ئەنارد ،نەك ئادەمیی ﴿فإنا بما أرسلتم به كافرون﴾ بێگومان جائێمە، باوەڕمان نیە بەوەی ئێوەی پیٚ نێردراوە ﴿[١٥] فأما عاد فاستكبروا في الأرض بغير الحق﴾ ئینجا عاد "گەلی هود" بەناڕەوا لەسەر زەویدا لەخۆبایی بوون و سەرپێچییان کردو یاخیی بوون، ئازاری هودو بڕوادارانیان دا! ﴿وقالوا من أشد قوة﴾ گوتیان: کێ لەئێمە بەهێزترە ،تا بتوانیٚ سزامان بدات؟! ﴿أو لم يروا أن الله الذي خلقهم هو أشد منهم قوة﴾ ئەی ئایانەیانزانیوە کە ئەو خوایە وا ئەوانی دروستکردووە، لەوان بەهێزترە؟ ﴿وكانوا بآياتنا يجحدون﴾، دیارە بە ئایەتەکانیئێمە نکووڵی و حاشایان کردد!! ﴿[١٦] فأرسلنا عليهم ريحا صرصرا﴾ جائێمەش (با)یەکی توندی بەدەنگمان نارده سەریان کە: هەر بەشریخەو دەنگەکەی زۆربەیان مردن ﴿في أيام نحسات﴾ لەچەند ڕۆژێکی تووش و شوومدا، وەك ئەم ئایەتەیش دەفەرمووێ: (في يوم نحس مستمر)١٩/٥٤. یان لە جێگایەکی تردا دەفەرمووێ: ﴿سبع ليال وثمانية أيام حسوما..﴾ ٧/٦٩. ﴿لنذيقهم عذاب الخزي في الحياة الدنيا﴾ تاهەر لەم ژیانیدنیایەدا سزایەکی ئابڕووبەریان پیٚ بچێژین ﴿ولعذاب الآخرة أخزى﴾ بێگومان سزای پاشە ڕۆژیش سەختر، ترو ئابڕووبەرترە ﴿وهم لا ينصرون﴾ و یارمەتیش نادرێن بۆ ڕزگار بوونیان.﴿[١٧] وأما ثمود فهديناهم﴾ گەلی (سەموود)یش ڕێگەی خەیرو ڕێگەی شەڕمان نیشاندان ،ڕاستیمان بۆ ڕۆشنکردنەوەو (صالح) پەیامبەرمان ﷺ بۆ ناردن ﴿فاستحبوا العمى على الهدى﴾ کەچی گومڕاییان بەسەر هیدایەتدا هەڵبژارد! ﴿فأخذتهم صاعقة العذاب الهون بما كانوا يكسبون﴾ جا بەهۆی ئەو کارەیانەوە دەیانکرد ،هەورە تریشقەی سزای سووککەر گرتنیلەناوچوون ﴿[١٨] ونجينا الذين آمنوا وكانوا يتقون﴾ ئەوانەش کە بڕوایان هێناو لەسنوورەکانی خواخۆپارێزبوون، ڕزگارمانکردن.

تێبینی: گەلی سەمود لە (وادی القری)ی نێوان مەدینەو شامدا ئەژیان، خوا ئەرزو ئاوێکی زۆر پڕلەخێرو پڕ پیتی پێبەخشیبوون، وە خاوەنی کشتوکاڵ و باخ و باخاتێکی سەرسوڕهێنەر بوون، تەمەنێکی درێژیان بەسەر ئەبرد، لەش و قەبارەیەکی توندو بەهێزیان بوو، دەستێکی باڵایان لە داڕشتنی بیناو خانوو بەرەو کۆشك و تەلاردا هەبوو.

ئەندامەکانی لەش، شایەتی دەدەن لە سەر خاوەنەکەیان:

﴿[١٩] ويوم يحشر أعداء الله إلى النار﴾ ئەی موحەممەد ﷺ باسی ئەو ڕۆژە بکە بۆ گەلەکەت کە نەیارو دوژمنانی خوا بەرەو ئاگری دۆزەخ کۆ ئەکرێنەوە ﴿فهم يوزعون﴾ جابەڕیز ڕائەگیردرێن و دەستە دەستە بەڕێدەکرێن بۆئاگر. واتە: هەمووپێکەوە ڕیز دەکرێن وئەیانبەن بۆ مەحشەر ﴿[٢٠] حتى إذا ماجاؤها شهد عليهم سمعهم وأبصارهم وجلودهم﴾ هەتا کاتیٚ دەگەنە لای ئاگرەکە، گویٚ و چاوو پێستیان ،گەواهییان لەدژ ئەدەن ﴿بما كانوا يعملون﴾ لەهەر کاریٚ کردوویانە ﴿[٢١] وقالوا لجلودهم لم شهدتم علينا﴾ بە گلەییەوە بەپێستیان ئەڵێن: بۆچی بە زیانی ئێمە گەواهیتاندا؟ خۆ ئێمە لەئێوە بەرگری ئەکەین! ﴿قالوا أنطقنا الله الذي أنطق كل شئ﴾ ئەڵێن: ئەوخوایەی کە هەموو شتێکی هێناوەتە قسەو گۆ، ئێمەیشی بەقسە هێنا. واتە:بە ئارەزووی خۆمان نەبوو، ئیتر بۆچی گلەییمان لیٚ ئەکەن؟ ﴿وهو خلقكم أول مرة﴾ هەر ئەویشە بۆ یەکەمجار لەنەبوونەوە ئێوەی بەدیهێنا ﴿وإليه ترجعون﴾ و هەر بۆلای

ئەویش دەگێڕدرێنەوە. ئیمامی (موسلیم) لە (ئەنەس)ەوە ئەڵێ: جارێك پێغەمبەر پێکەنی! فەرمووی: (هل ترون مم أضحك؟) ئایا ئەزانن لەچی پێ ئەکەنم؟! وتمان: خواو پێغەمبەرەکەی ئەزانن، فەرمووی: (من مخاطبة العبد ربه يقول: يارب! ألم تجرني من الظلم؟ قال: يقول بلى. فيقول: فأني لا أجيز على الأشاهدا مني. قال: يقول: كفى بنفسك اليوم عليك شهيدا، وبالكرام الكاتبين شهودا. قال: فيختم على فيه، فيقال لأركانه أنطقي، فنطق بأعماله، قال: ثم نخلى بينه وبين الكالم، قال: فيقول: بعد لكن وسحقا، فعنكن كنت أناضل)باب (٢٩٦٩/١٦). لە قسەو گفتوگۆی بەندەیەك لەگەڵ خوای خۆیدا ئەڵێ: ئەی پەروەردگارم ئایا بڕیار نەبوو لەغەدرو ستەم پەنام بدەیت. خوا ئەفەرمووێ: بەڵێ بڕیار وابوو! ئەوسا بەندەکە ئەڵێ: دە من بۆ ئەوە لە خۆم نەبێ شایەد قبووڵ ناکەم، خوا ئەفەرمووێ: هەر خۆت بەشایەت بەسیت،هاوڕێ لەگەڵ دەستەی نووسەرانی بەڕێز،ئەڵێ: ئەوجا مۆر لەسەر دەمی دەدرێ، جا بەئەندامەکانی لاشەی دەوترێ: ئادەی ئێوە قسە بکەن! ئەوانیش دێنە قسەو، مۆڵەت دەدرێ، ئەوجا پێیان ئەڵێ: دەك دوور بن لەرەحمەتی خواوە دوور بن و تیا بچن، خۆ من لەئێوە دیفاع و بەرگریم ئەکرد!. ﴿[٢٢] وما كنتم تستترون أن يشهد عليكم سمعكم ولا أبصاركم ولا جلودكم﴾ وە لەدونیادا لەوە خۆتان نەئەشاردەوە کە گوێ و، چاوو پێستتان شایەدیتان لەسەر بدەن. ﴿ولكن ظننتم أن الله لا يعلم كثيرا مما تعملون﴾ بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا هێمان هەر گومانتان وابوو کە: لەزۆرێ لەو کردەوانەی ئێوە ئەنجامیان ئەدەن، بێ ئاگایە ،بۆیە بێ باکانە ئەو هەموو گوناهانەتان دەکرد ﴿[٢٣] وذلكم ظنكم الذى ظننتم بربكم أرداكم﴾، هەرئەوگومانەتان بوو، بەرامبەر بە پەروەردگارتان لەناوی بردن و تیا چوون ﴿فأصبحتم من الخاسرين﴾ وجاگەڕان لە دوڕاوو زیانمەندان و،خۆتان و دەوروبەرەکەشتان فەوتاند ﴿[٢٤] فإن يصبروا فالنار مثوى لهم﴾جا ئەگەرخۆیان رابگرن لەسەر سزاو تۆڵە، یان خۆرانەگرن، هەر ئاگری دۆزەخە جێگایان ﴿وإن يستعتبوا فما هم من المعتبين﴾ و ئەگەر داوای لێبووردن و رەزامەندی خواش بکەن، هەرگیز بەمەرامی خۆیان ناگەن و، لێیان قبووڵ ناکرێ و بەر رەزامەندی خوایش ناکەون.

سُورَةُ فُصِّلَتْ — الجزء الرابع والعشرون

وَقَالُواْ لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا قَالُوٓاْ أَنطَقَنَا ٱللَّهُ ٱلَّذِىٓ أَنطَقَ كُلَّ شَىْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَن يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ أَبْصَٰرُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَٰكِن ظَنَنتُمْ أَنَّ ٱللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ ٱلَّذِى ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ أَرْدَىٰكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِن يَصْبِرُواْ فَٱلنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِن يَسْتَعْتِبُواْ فَمَا هُم مِّنَ ٱلْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾ ۞ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُواْ لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْقَوْلُ فِىٓ أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُواْ خَٰسِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَسْمَعُواْ لِهَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ وَٱلْغَوْاْ فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ ٱلَّذِى كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَآءُ أَعْدَآءِ ٱللَّهِ ٱلنَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ ٱلْخُلْدِ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ رَبَّنَآ أَرِنَا ٱلَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ ٱلْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

٤٧٩

موشریکان دۆستەکانیان کاری خراپیان پێدەکەن:

﴿[٢٥] وقيضنا لهم قرناء﴾ هەر لەدنیادا چەند هاوەڵ و هاونیشینێکمان- لەشەیتان و مرۆڤە قۆڵ برەکان – بۆ پەیدا کردن و زاڵمانکردن بەسەریاندا ﴿فزينوا لهم ما بين أيديهم وما خلفهم﴾ جا بۆیان جوانکردن ئەوەی پێشیان ،لە کارو باری دنیا ،وەئەوەی پاشیان لە کارو باری ئاخیرەت ،بەناڕەواو ناهەق، ئەوانیش بە بێ باکانە رەفتاریانکردوو جوڵانەوە, وەك ئەم ئایەتەی: (وإنهم ليصدونهم عن السبيل ويحسبون أنهم مهتدون) ئەوە دووپات

دەکاتەوە. ﴿وحق علیهم القول﴾ جا بەو هۆیەوە بڕیاری سزای خواش پێویست کرایە سەریان و هاتە جێ ﴿في أمم قد خلت من قبلهم من الجن والإنس﴾ چوونە ریزی ئەو جنۆکەو ئادەمیانەوە لەپێش ئەوانەوە دووچار ببوون ﴿إنهم کانوا خاسرین﴾ بەڕاستیی ئەوانەی بەر لە وان، خەڵکێکی زیانمەند بوون، چونکە بەفەرمانی خوایان نەکرد.

خوانەناسەکان وەصیەت بۆیەکدی دەکە گوێ بۆ قورئان نەگرن:

﴿[٢٦] وقال الذین کفروا لا تسمعوا لهذا القرآن﴾ بێ بڕواکان بەیەکتریان گوت: گوێ بۆ ئەم قورئانە مەگرن کاتێ موحەممەد ئەیخوێنێتەوە ﴿والغوا فیه لعلکم تغلبون﴾ وە بیکەنە هەراو هۆسەو غەڵبە غەڵب تێیدا،، بەشکوم زاڵ ببن بەسەر موحەممەددا! ئینجا خوا لە جێگایەکی تردا – فەرمان بەگوێگرتن بۆقورئان دەدا– و ئەفەرمووێ: (وإذ قرئ القرآن فاستمعوا لە وأنصتوا لعلکم ترحمون)٢٠٤/٧. ﴿[٢٧] فلنذیقن الذین کفروا عذابا شدیدا﴾ سوێند بە خوا ئەوانەی بێ باوەڕ بوون سزایەکی توونـدیان پێ ئەچێژین ﴿ولنجزینهم أسوأ الذی کانوا یعملون﴾ و بێگومان بەهۆی ئەو کارە زۆر خراپانەوە دەیانکرد سزایان دەدەین ﴿[٢٨] ذلك جزاء أعداء الله النار﴾ ئائەوەش پاداشتی دوژمنانی دینی خوایە، ئاگری دۆزەخ ﴿لهم فیها دار الخلد﴾ خانەیهەتاهەتاییان تێیدا بۆهەیە ﴿جزاء بما کانوا بآیاتنا یجحدون﴾ لەتۆڵەی ئەوەدا کە نکوڵی ئایەتەکانی ئێمەیان دەکرد ﴿[٢٩] وقال الذین کفروا ربنا أرنا الذین أضلانا من الجن والإنس﴾ بێ باوەڕو خوانەناسان دەڵێن: ئەی پەروەردگاری ئێمە! ئەودوودەستەی جنۆکە و ئادەمییەمان نیشان بدە کەڕێیان لێگۆڕین ﴿نجعلهما تحت اقدامنا﴾ هەتا بیانخەینە ژێر پێمان ﴿لیکونا من الاسفلین﴾ تالە خوارترینی چینەکانی ئاگرەوەدەبن, بێگومان ئەوانەی کاری ناشەرعیی و ناهەق دەکەن وخەڵکانی تریش چاویان لێدەکەن,گوناحی ئەوانیش دەکەوێتە سەریان و, هەمووشیان لە پاشە ڕۆژدا پەشیمان دەبنەوە, بۆیە کوڕەکەی بابەگەورەشمان (ئادەم/علیە السلام) پاشکوشتنی براکەی خۆی بەناهەق، پەشیمان بوویەوە,بەڵام چ قازانجێکی بوو: (ما قتلت نفس ظلما إلا کان علی إبن آدم الأول کفل من دمها لأنە أول من سن القتل)أخرجە الشیخان. ﴿[٣٠] إن الذین قالوا ربنا الله﴾ بێگومان ئەوکەسانەش گوتیان :پەروەردگارمان خوایە ﴿ثم استقاموا﴾ پاشان خۆیان ڕاستکردبوویەوە,واتە: زۆر بەمەحکەمی لەسەر یەکناسین وەستان و, بەهیچ لایەکدا لایان نەدا ﴿تتنزل علیهم الملائکة﴾ کاتێ مردن، لە گۆڕدا، لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و، پێیان دەڵێن: ﴿الا تخافوا ولا تحزنوا﴾ لەپاشەڕۆژتان مەترسن و، بۆماڵ و منداڵیشتان–پاش خۆتان– دڵ زویرمەبن, ئێمە چاودێریان دەبین ﴿وأبشروا بالجنة التی کنتم توعدون﴾ موژدەتان لێبێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێدددرا لە دنیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە. ﴿[٣١] نحن أولیاؤکم فی الحیاة الدنیا وفی الآخرة﴾ ئێمە لە

الجزء الرابع والعشرون — سورة فصلت

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ۩ ﴿٣٨﴾

٤٨٠ — ومن آياته

ژیانی دونیادا دوستان بووین، وەلەپاشەڕۆژیشدا، دۆستان دەبین ﴿ولكم فيها ماتشتهى انفسكم﴾ وە لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان ﴿ولكم فيها ماتدعون﴾ و هەرچیش بخوازن لەبەهەشتدا تێیدا هەیە ﴿[٣٢] نزلا من غفور رحيم﴾ ئەم مێوانداریەش، میوانداریی و پەزێزاییەکە لەلایەن پەروەردگارێکی گوناهپۆشی بەبەزەییەوە.

فەزڵ و گەورەیی بانگەواز (دەعوە) بۆلای خوا:

﴿[٣٣] ومن أحسن قولا ممن دعا الى الله﴾ کێ لەو کەسە قسەی جوانترە، خەڵك بە رەو یەکخواناسیی و، بۆئیسلام کردنە پەیڕەوو پرۆگرام بانگ دەکات ﴿وعمل صالحا وقال اننى من المسلمين﴾ و کردەوەی چاکیش دەکاو، بەشانازیشەوە ئەڵێ: من یەکێکم لەموسڵمانان؟﴿[٣٤] ولا تستوى الحسنة ولا السيئة﴾ هەرگیز چاکەو خراپە یەکسان نین، بێ شك خوا یەکەمی خۆش ئەوێ و، رقی لەدووەمە ﴿إدفع بالتى هى أحسن﴾پالنێ بە خراپەوە بە جوانترین ئاکار، واتە: بە ئاکاری جوان و جوانتر وەڵامی خراپەکار بدەرەوە ﴿فإذا الذى بينك وبينه عداوة كأنه ولى حميم﴾ ئەوسا ئەبینی ئەو کەسەی کە لەنێوان تۆو ئەودا دوژمنایەتیەك، وای لێدی دەڵێی دۆستێکی نزیك و بەسۆزە ﴿[٣٥] وما يلقاها إلا الذين صبروا﴾ خۆ ئەوئاکارچاکیەش، بەوانە نەبێ بەئارامبوون، بەکەس نادرێ، چونکە کاریمەردانە کردن لەگەڵ نامەردان و نەفاماندا، مەردانی خۆی دەوێ ﴿ومايلقاها إلا ذو حظ عظيم﴾ بەهەموو کەسێك نادرێ، مەگەر بەکەسێك کە خاوەنی بەشێکی گەورەبێ لە چاکی و صەبر ﴿[٣٦] وإما ينزغنك من الشيطان نزغ فاستعذ بالله﴾ هەرکاتێکیش لەلایەن شەیتانەوە تووشی خەتەرەو وەسوەسەیەك بوویت، ویستی تۆپاداشتیخراپە، بەخراپە بدەیتەوە، خێرا پەنابەرە بەر خوا،چونکە پێغەمبەر ﷺ هەرکە هەڵدەسا بۆ نوێژ، ئەیفەرموو: (أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه). پێشەوا ئەحمەد ، تەبەری ﴿إنه هو السميع العليم﴾ چونکە تەنها ئەوە بیسەری زانا.

نیشانەکانی دەسەلاتی خوا:

﴿[٣٧] ومن آياته الليل والنهار والشمس والقمر﴾ لە نیشانەکانی تاك وتەنیایی خوایە: شەوو رۆژو خۆرو مانگ،چونکە هەر یەکەیان بە چەند بەرنامەیەکی قەشەنگ و رێك و پێك دامەزراون و کاری خۆیان دەکەن ﴿لا تسجدوا للشمس ولا للقمر﴾دەسا ئێوەش نە بۆ خۆر سوژدە بەرن،وەنە بۆ مانگ، چونکە ئەوانە هەردوو دروستکراوی خودان و، ئەوانیش سوژدە هەر بۆ ئەو دەبەن ﴿واسجدوا لله الذى خلقهن﴾ ئێوە سوژدە هەربۆ ئەو خودایە بەرن ئەوانی دروستکردووە ﴿إن كنتم إياه تعبدون﴾ ئەگەر دەتانەوێ بەهەقیانەت خودا بپەرستن.﴿[٣٨] فإن استكبروا﴾ ئینجا ئەگەر ئەوان لەخۆبایی بوون ، کڕنووش بەرن بۆ خوا ﴿فالذين عند ربك يسبحون له بالليل والنهار﴾ جا ئەو (فریشتانە) کە لەنزیکی پەروەردگارتەوەن ، شەوو رۆژ هەر تەسبیحاتی ئەو ئەکەن ﴿وهم لا يسأمون﴾ هیچ کات لەکاری خۆیان ماندوو و وەڕەز نابن. (جابر) -خوا لێی رازی بێ- دەڵێ: هەرگیز نەبەشەوگارجێنوبدەن،وە نە بەرۆژگار، وەنە بەخۆرو مانگ و با، چونکە ئەوانە بۆ هەندێ خەڵك هۆی میهرەبانی و رەحمەتن، بۆ دەستەیەکی تریش،سزاو نیقمەتن)الحافظ أبو يعلي. ﴿[٣٩] ومن آياته انك ترى الأرض خاشعة﴾ لەنیشانەکانی دەسەلاتداریی ئەوە کەتۆ زەویی وادەبینی مات و وشك و بێ گیاو بێ خێرە و هەستی لەبەرنەماوە ﴿فإذا انزلنا عليها الماء اهتزت وربت﴾ئینجا هەر کاتێ بارانمان لێ باراند، بەئاسایی دەبزوێ و گەشە ئەکات و هەڵئەداو دەبووژێتەوەو هەمووجۆرە گیایەکی لێ دەردێت ﴿إن الذى أحياها لمحيى الموتى﴾ بەراستیی هەرئەو

زاتەی کە ئەو زەوییە مردووەی،بەو شێوە زیندوو کردەوە، هەرئەوەش زیندووکەرەوەی مردووەکانە ﴿إنه على كل شئ قدير﴾، چونکە بەڕاستیی ئەو خوایە توانای بەسەر هەموو شتێکا هەیە.

کلا بوون لە نیشانەکانی خوا:

﴿[٤٠] إن الذين يلحدون في آياتنا لا يخفون علينا﴾ بێگومان ئەوکەسانەلە ئاستی ئایەتەکانی ئێمە کلا دەبن و هەق ئەگۆڕن. واتە: لادەدەن و،تانەو توانج و پلاریان تێ ئەگرن, لە ئێمە ناشارڕێنەوە ﴿افمن يلقى في النار خير أم من يأتي آمنا يوم القيامة﴾ ئایا ئەو کەسە فڕێ دە درێتە ناو ئاگری دۆزەخەوە باشترە،؟ یان ئەوکەسە ڕۆژی قیامەت بە ئەمن و ئاسایش دێت؟ ﴿اعملوا ما شئتم﴾ دەساحەزلەچی دەکەن ،بیکەن ئەوجا خۆتان ئەبیننەوە ﴿إنه بما تعملون بصير﴾ چونکە هەرچی بکەن, ئەوخوایە دەیبینێ و بینایەپێیێ ﴿[٤١] إن الذين كفروا بالذكر لما جاءهم﴾ بەڕاستیی ئەوانە کاتێ قورئانیان بۆ هات, باوەڕیان پێ نەهێنا ،ئەوە تۆڵەیەکی گەورەیان لێ ئەسەنرێ ﴿وإنه لكتاب عزيز﴾، و بەراستی ئەو قورئانە، کتێبێکە هەرگیز ناشکێت و نابەزێ و زۆر بەڕێزە ،ئەتوانێ ڕەدی هەموو نکوولی،نکوولی کارێک بداتەوە ﴿[٤٢] لا يأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه﴾ هەرگیز ڕەفتارو گوفتاری هیچ وپووچی تێ نایەت , نەلەپێش خۆی و, نەلە پاش خۆی ﴿تنزيل من حكيم حميد﴾ چوون لەلایەن خوایەکی قسە لەجێ وهەمیشە سوپاسکراووەوە نێرراوە ﴿[٤٣] ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك﴾هەرئەوەش بە تۆ دەگوترێ:کە بە پەیامبەرانی پێشی تۆ وتراوە ،جا کەواتە ئارامت بێ‌وخۆڕاگربە ﴿إن ربك لذو مغفرة وذو عقاب أليم﴾ بەڕاستیی پەروەردگارت خاوەن بەخششێکی گەورە, خاوەن سزایەکی بە ئێشە، دەتوانێ گوناهی موسڵمان عافووبکا، بۆشی هەیە سزای بەئێشیان بدات، کەواتە هەمووکاروبارێکی خۆت هەربەخوابسپێرە ،پێغەمبەرﷺ لە بارەی فەزڵ و بەخششی خواوە دەفەرموێ: (ئەگەر بەخشش و لێبوردنی خوا نەبووبا، ژیان و زیندەگی لەزەتی نەدەبوو، ئەگەر هەڕەشەو تۆڵەشی نەبووبا، هەمووکەسێ پاڵێ لێ‌دەدایەوەو(کاری چاکی نەدەکرد). ئیبن ئەبی‌حاتم.

قورئان بە عەجەمیش بووایە، هەر ڕەخنەیان دەگرت:

﴿[٤٤] ولو جعلناه قرآنا أعجميا﴾ ئەگەر ئێمە قورئانمان گێڕابا بەزمانێك غەیرە عەرەبیی،وەك کافرەکان داوا دەکەن ﴿لقالوا لولا فصلت آياته﴾ ئەو وەختە ئەیانوت: بۆچی ئایەتەکانی ڕوون نەکراوەنتەوەبەزمانێك تێبگەین؟، ئەم ئایەتی: (ولو نزلناه على بعض الأعجمين فقرأه عليهم ماكانوا به مؤمنين)١٩٨/٢٦. هەرجەخت لە سەرئەو درۆو عینادەیانە, لەبارەی ئیمان وبڕوا هێنانەوە. ﴿الأعجمي وعربي﴾ ئایا دەگونجێ قورئان بە زمانی غەیرە عەرەبی بێ

الجزء الرابع والعشرون — سورة فصلت

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنَّكَ تَرَى ٱلْأَرْضَ خَٰشِعَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِىٓ أَحْيَاهَا لَمُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰٓ ۚ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَآ ۗ أَفَمَن يُلْقَىٰ فِى ٱلنَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِىٓ ءَامِنًا يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ ٱعْمَلُوا۟ مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُۥ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِٱلذِّكْرِ لَمَّا جَآءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُۥ لَكِتَٰبٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَّا يَأْتِيهِ ٱلْبَٰطِلُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِۦ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ مَّا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ قُرْءَانًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا۟ لَوْلَا فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥٓ ۖ ءَا۬عْجَمِىٌّ وَعَرَبِىٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هُدًى وَشِفَآءٌ ۖ وَٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَٱخْتُلِفَ فِيهِ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾ مَّنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

٤٨١

و، پەیامبەریش عەرەب بێ؟![٧] (والعجمى: الذي ليس من العرب كان فصيحا أوغير فصيح. والأعجمى: الذي لا يفصح كان من العرب أو من العجم, فالأعجم ضد الفصيح وهو الذي لا يبين كلامه). ﴿قل هو للذين آمنوا هدى وشفاء﴾ ئەی پێغەمبەر بڵێ: ئەو قورئانە ڕێنمایی و شفایە بۆ ئەوکەسانەی باوەڕیان هێناوە, دەرمان و چارەی دەردانە بۆ نەخۆشی دوودڵی و شك و گومان و، لە پاڵ ئەوەشدا بۆ ئێش و ئازار. ﴿والذين لا يؤمنون فى آذانهم وقر﴾ ئەوانەش باوەڕ ناکەن، لەگوێیەکایاندا گرانی وهەیە نابیسن. واتە:سەبارەت بە قورئان، خۆیان کەڕو کوێر کردووەو، لێی تێناگەن ﴿وهو عليهم عمى﴾ وئەو بۆ کافران نابینایی, ڕێی ڕاستی پێدەرناکەن ونابینن و هەتا بێ ستەمکارتردەبن , وەك لە جێگایەکی تردا – لە بارەی شفابوونیەوە بۆ باوەڕداران و,بۆ بێباوەڕانیش نابیناو دڵ تەنگییە– ئەفەرمووێ: (وننزل من القرآن ما هو شفاء ورحمة للمؤمنين ولا يزيد الظالمين إلا خسارا)٨٢/١٧. ﴿أولئك ينادون من مكان بعيد﴾ ئائەوانە(بێباوەڕەکان) دەڵێت لەجێگایەکی دوورەوە بانگ دەکرێن واتە: چۆن کەسێك لە دوورەوە بانگ دەکرێت، نابیسێ و تێناگات، ئەمانیش وەکو ئەوان نابیسن و، هیچ تێناگەن، هەر بۆجەخت لە سەر ئەم مانایە ,خوا لە جێگایەکی تردا ئەفەرموێ: (ومثل الذين كفروا كمثل الذى ينعق بما لا يسمع الا دعاء ونداء صم بكم عمى فهم لا يعقلون)١٧١/٢. ﴿[٤٥] ولقد آتينا موسى الكتاب فاختلف فيه﴾ سوێند بەخوا, بێگومان(تەورات)مان دابە (مووسا)ش کەچی هۆزەکەی جیاوازی و کێشەیان تێیدا دروست بوو,واتە: بوونە دوو تاقم: هەندێکیان بڕوایان پێکردو, هەندێکیشیان بەدرۆیان دانا! ﴿ولو لا كلمة سبقت من ربك لقضى بينهم﴾ خۆئەگەرلە بەرگوفتێك نەبا لە خواوەندیپەروەردگارتەوە درابوو ئەی پێغەمبەر! کە سزایان دوا بخات بۆ ڕۆژی قیامەت , ئەوا بەزوویی بڕیاری تیاچوونیان دەردەچووو سزا دەدران ﴿وإنهم لفى شك منه مريب﴾وە بەراستیی هۆزەکەت لە دوودڵیەکی گومانهێنەردان.

هەموو کەسێك کار بۆ خۆی دەکا:

﴿[٤٦] من عمل صالحا فلنفسه ومن أساء فعليها﴾ ئەوەی کارێکی چاکی کردبێ، هەربۆ خۆیەتی و، هەرخۆی کەڵکی لێدەست دەکەوێ، ئەوەش کارێکی خراپی کردبێ، ئەویش هەر بە زیانی خۆیەتی,واتە: زیانەکەی هەربۆ خۆی دەگەڕێتەوە ﴿وما ربك بظلام للعبيد﴾ وپەروەردگاریشت هەرگیز غەدربازو ستەمکار نیە لەبەندەکانی, وە بێ کەم و کورت پاداشتیان ئەداتەوە.

(لە ١٤١٧/٤/٢٩ك بەرامبەر ١٩٩٦/٩/١٢ لەجزمی (٢٤) بوومەوە، لەهەڵەبجە، لە(ڕاگەیاندن) زۆرزۆر منەت وسوپاس بۆخوا.

کۆتایی جزمی بیست و چوارەم

ولله الحمد و المنة.

*** *** ***

هەر خوا دەزانێ قیامەت کەی دێ:

﴿[٤٧] إليه يرد علم الساعة﴾ زانیاریی بەرپابوونی ڕۆژی دوایی و، زانینی کاتی هاتنەکەی تەنها بۆلای خوا ئەگێڕدرێتەوە، جا کەواتە هەمووکات وشیاربن وئاگاتان لەخۆتان بێت، نەوەك کتووپڕ دەرگاتان پێ بگرێت، بۆیە پێغەمبەریش ﷺ لەوەلامی (جوبريل) دا فەرمووی: ((ماالمسؤولُ عنها بأعلمَ مِنَ السائلِ)) متفق/عليه (فتح البارى: ١٤٠/١). وەقورئانیش ئەفەرمووێ: (الى ربك منتهاها، ٤٤/٧٩، یان دەفەرمووێ: (لايجليها لوقتها إلاهو)١٨٧/٧.

﴿وما تخرج من ثمرات من اكمامها﴾ هەرچی بەرووبووم و میوەیەك چەکەرە دەکاو لە چرۆ وبەرگەکەی دەردەچێت ﴿وما تحمل من انثی﴾ وەهیچ مێینەیەك ئاوس وباردار نابیّ ﴿ولا تضع﴾ وئەوەی ناو زکی‌دانانیّ و نازیّ ﴿إلا بعلمه﴾ مەگەر خواپێی زانا وئاگایە، واتە: هیچ شتێك نەلەئاسمان، نەلەزەوی لە ئاگاداریی خوا دەرناچێت ﴿ویوم ینادیهم أین شرکائی﴾ وە لەرۆژی قیامەتدا (هاوبەش دانەرەکان) کاتیّ لەلایەن خواوە بانگ ئەکرێن و پیّیان ئەوتریّ: ئادەی کوان هاوبەشانیّ کە بۆمنتان دادەنا، ئێستا لە کوێن و بۆیارمەتیان نادەن؟ ﴿قالوا ءآذناك مامنا من شهید﴾ لەوەلاّمدا ئەڵێن: خوایە! هەرئێستا بە ئاشکرا ڕادەگەیەنین و ئاگادارت ئەکەین کە لەراستیدا هیچ شایەدێکمان نیە شایەدی بدات: تۆشەریکت هەبیّ ﴿[٤٨] وضل عنهم ما کانوا یدعون من قبل﴾ ئیتر ئەوبتانەی کە لەپێشەوە بەناوی خواوە ئەیانپەرستن و هاواریان بۆدەبردن لێیان گووم دەبن و بەناهەق دەرئەچن و هیچ کە لکێکیان پێناگەیەنن ﴿وظنوا ما لهم من محیص﴾ ودڵنیاش دەبن ئیتر هیچ پەناگاو چارەسەرێکیان نییە بۆ خۆرزگارکردن لە سزای خوا ﴿[٤٩] لایسئم الانسان من دعاء الخیر﴾ مرۆی کافرهەرگیز لەداخوازیی خێروچاکە وخۆشییو ئاسوودە بۆخۆی، بێزارومانـدوو نابیّ، هەردەم داوای دارایی، تەندروستیی، دەسەڵات دەکات و بەهەڵەداوان بەدوایدا دەگەریّ ﴿وإن مسه الشر فیئوس قنوط﴾ وە ئەگەر بەلاّو ناخۆشیی وهەژاریی تووش بوو،ئەوە نائومێدێکی تەمابڕە لە مەرحەمەتی خوا.

{ 4 } إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَٰتٍ مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِۦ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَآءِى قَالُوٓا۟ ءَاذَنَّٰكَ مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ (٤٧) وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَدْعُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَظَنُّوا۟ مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ (٤٨) لَّا يَسْـَٔمُ ٱلْإِنسَٰنُ مِن دُعَآءِ ٱلْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ ٱلشَّرُّ فَيَـُٔوسٌ قَنُوطٌ (٤٩) وَلَئِنْ أَذَقْنَٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِى وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّىٓ إِنَّ لِى عِندَهُۥ لَلْحُسْنَىٰ ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِمَا عَمِلُوا۟ وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ (٥٠) وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ فَذُو دُعَآءٍ عَرِيضٍ (٥١) قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُم بِهِۦ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِى شِقَاقٍۭ بَعِيدٍ (٥٢) سَنُرِيهِمْ ءَايَٰتِنَا فِى ٱلْءَافَاقِ وَفِىٓ أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ (٥٣) أَلَآ إِنَّهُمْ فِى مِرْيَةٍ مِّن لِّقَآءِ رَبِّهِمْ ۗ أَلَآ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَىْءٍ مُّحِيطٌۢ (٥٤)

ناڵەباری مرۆڤ:

﴿[٥٠] ولئن اذقناه رحمة منا من بعد ضراء مسته﴾ وە ئەگەر لە داوای ئەوزیانەی پێی گەیشتبوو، هەرخۆشییەکی پیّ بچێژین: دارایی و، تەندروستیی بدەینیّ ﴿لیقولن هذا لی﴾ زۆر بەمتمانەوە دەڵیّ: ئەمە هیّ‌خۆمە، لەبەرشیاوی خۆم دەستم کەوتووە، واتە: لەخوای ناناسیّ! ﴿وما اظن الساعة قائمة﴾ وپێشم وایە قیامەت بەرپا نەبێت، وەك ئەفەرمویّ: (کلا إن الانسان لیطغی، أن رآه استغنی)٩٦/٦-٧. ﴿ولئن رجعت إلی ربی﴾ و گریمان ئەگەر گێردرامەوە بۆ لای پەروەردگارم، واتە: "وەك ئێوە ئەڵێن قیامەت هات و بەرپابوو! ﴿إن لی عنده للحسنی﴾ ئەوە بێگومان پاشەرۆژی باشترم بۆ هەیە لە لای خوا ﴿فلننبئن الذین کفروا بماعملوا﴾ جا خوا هۆشیاریان دەکاتەوەو ئەفەرمویّ: جابێگومان ئەوانەی وا بیّ بڕوان و ئەوجۆرە قسانەش ئەکەن , ئێمە کردارو رەفتارە ناشیرینەکانیان لیّ‌ئاگادار دەکەین ﴿ولنذیقنهم من عذاب غلیظ﴾ وبێگومان سزایەك, لە جۆری سزایەکی دژواریان پیّ دەچێژین ﴿[٥١] وإذا انعمنا علی الإنسان اعرض ونئآبجانبه﴾ وکاتیّ چاکە لەگەڵ مرۆ بکەین، لەباتی ئەوە کەسوپاسی خوای لەسەر بکات ,روو وەرئەگێریّ و دوورئەکەوێتەوە لەجێبەجێکردنی فەرمانەکانی خوا! ﴿وإذا

مسه الشر فذو دعاء عريض﴾ وكاتێ تووشی نەهامەتيی وناخۆشی دەبێ، ئەبينی بەردەوام دۆعاو نزاو پاڕانەوەو ناڵە ناڵی زۆرگەرم وپان وپۆڕ دەست پێ دەكا بۆ ڕزگار بوونی لەوبەڵايە!.

بەڵگەكانی راستيی قورئان:

﴿٥٢ قل ارايتم ان كان من عند الله﴾ پێيان بڵێ: چی ئەڵێن ئەگەر ئەم قورئانە لەلايەن خواوە بێت ﴿ثم كفرتم به﴾ پاشان ئێوەش ، بڕواتان پێی نەبێت، دەزانن حاڵتان چۆن دەبێ! ﴿من اضل ممن هو فی شقاق بعيد﴾ چ كەسێك گومڕاوترە لەوەی كە لە خيلاف ودووبەرەكييەكی دوور لە هەق و ڕێنماييدابێت؟ واتە: ئێوە لەهەموو كەسێك سەرلێشێواوتر و گومڕا ترن ﴿٥٣ سنريهم آياتنا فی الآفاق وفی انفسهم﴾ بەڵێ خوای گەورە بەتايبەت لەسەدەی بيستەمدا گەلێ شتی سەرسوڕهێنەری نيشانی ئادەميزاد دا، لەئاسمان و زەوی ودەرياو، هەر لەخودی ئادەميی خۆيشيدا كەهەر هەموويان بەڕاشكاوی داوا لەمرۆڤ دەكەن بڕوا بێنێ بەخوای گەورە و بەقورئانەكەی، وەك ئەفەرمووێ: ئێمە لەئايندەدا بەڵگەو نيشانەكانی خۆمانيان نيشان دەدەين لەسەر راستيی ئەم قورئانەو، دەسەڵاتی خۆمان لەئاسۆكانی بوونەوەرداو، وە لەخودی خۆشياندا ﴿حتی يتبين لهم انه الحق﴾ ئەمەش بۆ ئەوەيە تاچاك بۆيان دەركەوێ كە بەڕاستيی ئەوقورئانە ڕاستە ﴿اولم يكف بربك انه علی كل شئ شهيد﴾ و ئايا شايەدی پەروەردگارت بەس نيە كەبەسەر هەموو شتێكدا ئاگاو زانايە و، هيچ شتێكی لا ون نابێت؟! ﴿٥٤ الا إنهم فی مرية من لقاء ربهم﴾ هۆشيار بن خەڵكينە! كە بەڕاستيی ئەوانە لەگەڵ ئەوهەموو بەڵگانەدا لە ديداری پەروەردگاريان لەدوو دڵيی و گوماندان ، بۆيە بڕوايان بەزيندوو بوونەوە هەرنيە ﴿الا إنه بكل شئ محيط﴾ ئاگادار بە! كەبەڕاستيی ئەوخوايەش ئاگای لەهەموو شتێك هەيە لەم بوونەوەرەدا، هەر لەئادەمزادەوە – بەچاك و، خراپەوە– تا تەواوی گەرديلەكان و، وردتر لەوانيش لای ئەويەكسانە، وە هيچ كەس ناتوانێت لە دەستی دەرچێت.

كۆتايی تەفسيری سوورەتی (فوصصيلەت)

*** *** ***

٤٢- سوورەتی (شوورا)يە

مەككەييەو (٥٣) ئايەتە

بەناوی خوای بەخشندەی ميهرەبان

ئەم سوورەتە وەك سوورەتە مەككەييەكانی تر باسی بيروباوەڕو عەقيدەو ئايدۆلۆژيی موسڵمانان دەكات، باسی پەيام و بەرنامەكەی پێغەمبەر ﷺ دەكات، هاوكات لەگەڵ باسێكی زيندووبوونەوەو تۆڵەو پاداشتدا، ئەوسا بنەمايەكی گشتيی سەرەكيی لە ژيانی كۆمەڵدا كە: بريتيە لە بنەمای ڕاوێژو مشوڕەت لەهەڵسەنگاندنی كارە سەرەكيی و گرنگەكاندا ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * ١ حم* ٢ عسق﴾ ئەم پيتانە وەك لەپێشەوە چەند جار باسكرا هێماو ئاماژەن بۆ پەكخستنی موشريك و هاوبەشدانەرەكان، وەك پێيان بڵێت: كە ئەگەر نكووڵی قورئان دەكەن، دەسا ئێوەش فەرموون هەر لەم پيتانە سورەتێك وەك سورەتەكانی ئەو بێنن.دیارە كەهيچ كات نەياتوانيوە شتێوا بكەن، بۆيە دەبێ تەسليم بن و ددان بەوەدا بنێن كەهەر خوايە ئەو قورئانەی ناردووە.

هەر خوا يە وەحی دەنێرێ:

﴿٣ كذلك يوحی إليك وإلی الذين من قبلك اللهُ العزيزُ الحكيمُ﴾ وەك ئەو وەحيە خوای باڵادەستی كارجوان، وەحيی بۆ تۆو بۆ پەيامبەرانی پێش تۆش دەنێرێ. (خاتوو عائيشە (خوا لێی ڕازی بێ) دەڵێ: (حاريسی كوڕی

هیشام) له پێغەمبەری پرسی ﷺ: وەحییت چۆن بۆدێ..؟ فەرمووی: هەندێ جار دەنگێك دێ وەك دەنگی جەڕەس، ئەم شێوەیە لە هەموو شێوەكانی تری وەحیی، قورستر و سەخت ترە بۆ من، جاكە كۆتاییشی دێ،دەبینم هەموویم وەرگرتووە و لەبەرمە! هەندێ جاریش فریشتەی وەحیەكە لە شكڵ و سیمای پیاوێكدا دێ و قسەم لەگەڵ دەكاو منیش لێی وەر ئەگرم. خاتوو (عائیشە) دەڵێ: بەراستی هەندێ كات لەرۆژی زۆر سەرمادا نێو چاوانی پێغەمبەرم دەدیت ﷺ عەرەقی لێدەهاتە خوارێ. (فتح الباري: ٢٥/١. موسلیم: ١٨١٦/٤). ﴿[٤] له مافی السموات وما فی الأرض﴾ هەرچی لەئاسمانەكان ولە زەوییدایە، هەر هەموو موڵكی خوایەو ئەو خاوەنیەتی ﴿وهو العلی العظیم﴾ هەرئەویشە بڵندی مەزن ﴿[٥] تكاد السموات یتفطرن من فوقهن﴾ ئاسمانەكان -كە چەندە بەهێزن- خەریكە لەبەرامبەر گەورەیی ومەزنیی خوا, لەت لەت و پارچە پارچە بنو، بەسەر یەكتردا بكەون! ﴿والملائكة یسبحون بحمد ربهم﴾ و فریشتەكانیش هەمیشە سەرگەرمی تەسبیحات و ستایشی پەروەردگاری خۆیانن، لەسوورەتێكی تردا هەر لە بارە ی تەسبیحاتی فریشتەوە ئەفەرموێ: (الذین یحملون العرش ومن حوله یسبحون بحمد ربهم ویؤمنون به، ویستغفرون للذین آمنوا..)٧/٤٠. لێرەشدا ئەفەرموێ: ﴿و یستغفرون لمن فی الأرض﴾ داوای لێبووردنیش دەكەن بۆئەوانەی لەزەویدان، واتە: لەوانەی باوەڕیان هێناوە, وەكو لە شوێنێكی تردا دەفەرموێ: (ویستغفرون للذین آمنوا..) ﴿الا إن الله هو الغفور الرحیم﴾ هۆشیاربە! كە بەراستیی ئەو پەرستراوە هەقە (الله), هەر خۆی گوناهپۆشی میهرەبانە ﴿والذین اتخذوا من دونه أولیاء﴾ و ئەوانەش كەلەباتی خوا، دۆست و یار بۆ خۆ دەگرن ﴿الله حفیظ علیهم﴾ خوا بۆخۆی چاودێرە بەسەریانەوە، هیچ شتێكی لە دەس دەرناچێ ودەزانێ خەریكی چین ﴿وما انت علیهم بوكیل﴾ وتۆیش بریكاریان نیت، تا بەزۆر باوەڕیان پێ بێنیت، كاریشت هەر راگەیاندنە.

سُورَةُ الشُّورَىٰ — الجزء الخامس والعشرون

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذَٰلِكَ يُوحِيٓ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ ٱللَّهُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرۡنَ مِن فَوۡقِهِنَّۚ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيَسۡتَغۡفِرُونَ لِمَن فِي ٱلۡأَرۡضِۗ أَلَآ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيۡهِمۡ وَمَآ أَنتَ عَلَيۡهِم بِوَكِيلٖ ﴿٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ قُرۡءَانًا عَرَبِيّٗا لِّتُنذِرَ أُمَّ ٱلۡقُرَىٰ وَمَنۡ حَوۡلَهَا وَتُنذِرَ يَوۡمَ ٱلۡجَمۡعِ لَا رَيۡبَ فِيهِۚ فَرِيقٞ فِي ٱلۡجَنَّةِ وَفَرِيقٞ فِي ٱلسَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَهُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَلَٰكِن يُدۡخِلُ مَن يَشَآءُ فِي رَحۡمَتِهِۦۚ وَٱلظَّٰلِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيّٖ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾ أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَۖ فَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡوَلِيُّ وَهُوَ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٩﴾ وَمَا ٱخۡتَلَفۡتُمۡ فِيهِ مِن شَيۡءٖ فَحُكۡمُهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبِّي عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُ وَإِلَيۡهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾

٤٨٣

قورئان بۆ ترساندنی مەككەو دەڤەری مەككەیە:

﴿[٧] وكذلك أوحینا إلیك قرآنا عربیا﴾ وەك ئەو وەحیكردنە ئاشكرایە, قورئانێكی عەرەبیی رەوان و پاراویشمان بۆ تۆ وەحیكرد ﴿لتنذر أم القری ومن حولها﴾ هەتا مەككە (ئوممولقورا) و خەڵكی دەوروبەری (واتە: هەموو خەڵكی گۆی زەوی) بترسێنی و، ئاگاداریان بكەیت لە سزاو جەزرەبەی خوا. بۆیە بە (مەككە)ش ئەڵێن (أم القری)، چونكە بناغەو دایكی هەموو گوندەكانی ئەو دەڤەرەیە.. وە لەبەر شەرەف و گەورەییەك كە بەهۆی كەعبەی پیرۆزەوە پێیبڕاوە، بۆیە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ((والله إنكِ لخیرُ أرضِ الله وأحبُّ أرض اللهِ إلیّ،ولولا أنی أُخْرِجْتُ منكِ ماخَرَجْتُ)).پێشەوا ئەحمەد. ﴿وتنذر یوم الجمع لا ریب فیه﴾ بەتایبەتی ئەوانە لەرۆژێ بترسێنیت كە تەواوی

دروستکراوەکان تێیدا خڕ دەکرێنەوەو، هیچ دوو دڵی و گومانێکیش لە هاتنیدا نیەو هەردێ ﴿فریق فی الجنة وفریق فی السعیر﴾ و خەڵکەکەش دەبنە دوو دەستە، دەستەیەکیان لە بەهەشتدان و، دەستەیەکیشیان لە دۆزەخدان، واتە: بڕواداران لە بە هەشتتان و، بێ بڕوایانیش لە دۆزەخدا، خوا لەجێگایەکی تردا - لە بارەی سەختی ئەو رۆژەو , زیانمەندی دەستەیەك لە مەردم تێیدا دەفەرموێ: (یوم یجمعکم لیوم الجمع ذلك یوم التغابن). کەوابوو خوای میهرەبان ئەو مەسەلەیە (خەڵکەکە دەبیچتە دوو دەستە) بڕیوەتەوە، بۆیەپێغەمبەرجاریێ تەشریفیهات ودوونامە بەدەستیەوەبوون و، فەرمووی: ئەمەی دەستی راستم لەلایەن رببولعالەمینەوە دەرچووەوناوی گشت خەڵکانی بەهەشتیی, باب و باپیریان و، ناوی هۆزو خێڵیانی تێدایە و، ئیتر کەم و زیاد ناکات، ئەمەی دەستی چەپیشم ناوو نیشانی تەواوی گشت جەحەندەمییەکانی تێدایەو, هیچ زیادو کەم ناکات. پێشەوا ئەحمەد ﴿[٨] ولوشاء لجعلهم أمة واحدة﴾ خۆ ئەگەر خوا ویستبای هەموویانی ئەکردە یەك گەل و یەك ئوممەت،واتە:کۆی دەکردنەوە لەسەر ئاییني پیرۆزی ئیسلام, وەکو لە جێگایەکی تردا دەفەرموێ: (ولوشاء الله لجمعهم علی الهدی). ﴿ولکن یدخل من یشاء فی رحمته﴾ بەلام ویستی خوای گەورە وایە، دەیەوێ هەرکەسێك خۆی بیەوێت - شیاویش بێت - بیباتە ناو میهرەبانی وبەزەیی خۆیەوە ﴿والظالمون ما لهم من ولی ولا نصیر﴾ ستەمکاران و بێ باوەڕانیش, هیچ دۆست و یارمەتیدەرێکیان بۆ نیە , لەسزای پاشە رۆژ رزگاریان بکات.

فَاطِرُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا وَمِنَ ٱلْأَنْعَٰمِ أَزْوَٰجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُۥ مَقَالِيدُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾ ۞ شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِۦٓ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓ أَنْ أَقِيمُوا۟ ٱلدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا۟ فِيهِ كَبُرَ عَلَى ٱلْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ٱللَّهُ يَجْتَبِىٓ إِلَيْهِ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِىٓ إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُوٓا۟ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِىَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُورِثُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِنۢ بَعْدِهِمْ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذَٰلِكَ فَٱدْعُ وَٱسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ وَقُلْ ءَامَنتُ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِن كِتَٰبٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ ٱللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَآ أَعْمَٰلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَٰلُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ٱللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

هەر خوایە مەولاو دۆستی راستتان:

﴿[٩] أم اتخذوا من دونه أولیاء﴾ یاخۆ جگە لە خوا دۆستیان بۆ خۆیان گرتووە! ﴿فالله هو الولی﴾ جاخۆ هەر(الله)یە دۆستی راستەقینە وپشتیوان ﴿وهو یحیی الموتی﴾ وهەر ئەویشە مردووان زیندوو دەکاتەوە ﴿وهو علی کل شئ قدیر﴾ و هەرئەویشە تواناو دەسەلاتی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە ﴿[١٠] وما اختلفتم فیه من شئ فحکمه إلی الله﴾ ئەوی کێشەو جیاوازیتان تێیدا بوو، لەبارەی باوەڕو بێباوەڕیەوە، دەبێ حوکمەکەی بگێڕدرێتەوە بۆلای خوا، چونکە ئەوخۆی دەیبڕێتەوەو دەزانێت کێ لەسەر هەقەو، کێش لەسەر ناهەقە، خوای گەورە قورئانی ناردووەوگێڕاویەتی بە مەنهەج، پێغەمبەریش ﷺ بەیانی دەکاو کێشەکان یەکلا دەکاتەوە. ﴿ذلکم الله ربی﴾ ئا ئەو حوکم وبڕیار دەرەیە خوای پەروەردگارم ﴿علیه توکلت﴾ هەر بەو پشت دەبەستم ﴿وإلیه أنیب﴾ و هەر بۆ لای ئەویش ئەگەڕێمەوە بۆ چارەسەری گشت گیروفتێکم ﴿[١١] فاطر السموات والأرض﴾ بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوییە ﴿جعل لکم من انفسکم ازواجا﴾ هەر لەخۆشتان هاوسەرو ژنانی بۆ داناون ﴿ومن الأنعام ازواجا﴾ وەلە وشترو گاو مەڕو بزن،جووتێ نێرو مێی بۆ دروستکردوون ﴿یذرؤکم فیه﴾ زۆرتان دەکا بە زاو زێ ﴿لیس کمثله

﴿شئ﴾ هیچ شتێك نیه لەوێنەی ئەو (خوا)یە،نە لە زاتیا، نە لە سیفاتیا، نەلەکردارِیا، بۆ خۆی تەنیایەو، لەهەموو شتێك، بێ نیازەو، هەمو شتێکیش نیازمەندە بەو ﴿وهو السمیع البصیر﴾ ئەویشە بیسەری بینا, بەئاگایە بە وتەی بەندەکانی، بینایە بۆ کاروکردارِیان ﴿[١٢] له مقالید السموات والأرض﴾ کلیلی هەموو خەزێنەکانی ئاسمانەکان و زەوی تەنها بەدەستی ئەوە، کەوابوو هەمووشتێکیش هەر هی ئەوە ﴿یبسط الرزق لمن یشاء ویقدر﴾ بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێت رزق و رۆزی بۆ زیاد دەکات، بۆ هەر کەسێکیش کە بیەوێ، کەم و کورتی دەکاو سنوورێکی بۆ دادەنێت ﴿إنه بکل شئ علیم﴾ چونکە ئەو خوایە بە هەموو شتێك ئاگاو زانایە، ئەو خۆی چاك دەزانێ سەروەت و ماڵ و سامان بۆ مرۆ چاکە، یان خراپ.

گشت پێغەمبەران یەك دینداریان بووە:

﴿[١٣] شرع لکم من الدین ما وصی به نوحا والذی أوحینا إلیك وما وصینا به إبراهیم وموسی وعیسی﴾ هەر ئەو دین و ئایینەی بە(نووح و ئیبراهیم وموساو عیسا)ی (ئولولعەزم) و لێبراوو نەبەزاومان سپارد، کردمانە دین وئایین بۆ ئێوەش(ئەی ئوممەتی ئیسلام!) واتە: پێغەمبەران هەموو یەك ئامانج و یەك مەبەستیان بووە، یەك دین ویەك بیروباوەڕیان بووە،ئەگەرچیهێندێ جیاوازییان هەبووبێ لەشەریعەت و بەرنامەیاندا، وەکو دەفەرموێ: (وما أرسلنا من قبلك من رسول إلا نوحی إلیه أنه لاإله إلا أنا فاعبدون)، پێغەمبەریش ﷺ هەرلەو بارەوە دەفەرموێ: ((نحنُ مَعْشَرَ الأنبیاء أولاد عَلاَّتٍ، دیننا واحد)) فتح الباری:٦/ ٥٥٠. پێمان گوتن: ﴿أن أقیموا الدین ولا تتفرقوا فیه﴾ کە پەرتەوازەو کۆمەڵ کۆمەڵ مەبن تێیدا ,واتە:دەبێهەموو بەرێك و پێکی رێبازی ئەو ئایینە راگرن و دەست لە یەکتاپەرستیی قایەمکەن و دەستی لێبەر نەدەن، و کێشەو ناکۆکیی و جیاوازیتان تێیدانەبێ،بەڵێ یەکناسین و نوێژو کرنووش بردن و، زەکات و رۆژوو،گشت ئەمانە لە هەموو ئایینە ئاسمانییەکاندا شتێکی سەرەکین و پیچویستەئەبێ بپارێزرێن و گۆرانکارییان تێدا نەکرێت.وە بۆ دووپاتی ئەمە لە سووروتی(ئەحزاب)یشدا هاتووەودەفەرموێ: (وإذ أخذنا من النبیین میثاقهم ومنك ومن نوح وإبراهیم وموسی وعیسیابن مریم..) ئیبن کەسیر لە تەفسیری ئەو ئایەتەدا دەڵێ: (وصی الله جمیع الأنبیاء بالإئتلاف والجماعة، ونهاهم عن الإفتراق والإختلاف) واتە: خواوەصیەتی بە هەموو پێغەمبەران کردووە: کە یەککگرتووو کۆمەڵ بن, وەلەپەرتەوازەو ئیختیلاف, رێی لێگرتن ﴿کبر علی المشرکین ما تدعوهم إلیه﴾ ئەوشتە تۆ هاوبەشدانەرانی بۆ بانگ دەکەیت، وەك یەکتاپەرستیی و، خوا بەیەکناسین لەسەر دڵ و دەروونی بتپەرستان و موشریکان زۆر گرانە ﴿الله یجتبی إلیه من یشاء﴾ بەڵام خۆ خوای گەورە خۆی کەسانی شیاوو شایستە هەڵ ئەبژێرێ بۆ گەیاندنی بەرنامەکەی خۆی ﴿ویهدی إلیه من ینیب﴾ و هیدایەت و رێنموونی خەڵکێکی بۆ دەکات کە دەگەرێنەوە بۆلای خۆی, ئیتر هیدایەت و رێنوێنی بەدەست ئەوان نییە ﴿[١٤] وما تفرقوا إلا من بعد ما جاءهم العلم﴾ وئەو جوولەکەو گاورانەش, لە ئایینی یەکخواپەرستیی نەبوونە دەستە دەستە، مەگەر دوای ئەوەی کە بەڵگەو زانیاریی تەواویان بۆ هات لەسەر راستیی ئیسلام! ﴿بغیا بینهم﴾ ئەویش هەر لەبەر ئێرەیی و حەسادەت و ستەم و سەرکێشیخۆیان ﴿ولولا کلمة سبقت من ربك إلی أجل مسمی﴾ ئەگەر پەروەردگاری تۆ لە ئەزەلدابریاری نەدابا, کە سزای تاوانباران دوابخرێ, تاکاتێکی دیارییکراو ,بۆ هاتنی کاتی قیامەت ﴿لقضی بینهم﴾ دەمێك بوو بریاری سزا لە نێوانیاندا درا بوو ﴿وإن الذین أورثوا الکتاب من بعدهم لفی شك منه مریب﴾ وئەوانەش کە پاش ئەوان بوونە خاوەنی تەورات و ئنجیل و, لەسەردەمی پەیامبەردا دەژیان ,ئەوانیش لەگومانێکی گومانهێنران لەکتێبەکەیان , بۆیە بێ باوەڕ بوون!

﴿[١٥] فلذلك فادع واستقم كما أمرت﴾ جا لەبەر كێشەو پەراگەندەیی خاوەن نامەكان، تۆش بۆ ئایینی یكخواپەرستیی گشت مەردم بانگی بكە، وە هەر بەو شێوەیە لەلایەن پەروەردگارتەوەفەرمانت پێدراوە، سووربە لەسەر ئەمكارە، وە لەسەر ئەو ئایینە راوەستاو بە ﴿ولا تتبع أهواءهم﴾ و لەهەواو ئارەزوویان پەیرەوی مەكە، چونكە هەر دەستەو گرووپەی هەوڵدەدا بەلای خۆیدا بتبات ﴿وقل آمنت بما أنزل الله من كتاب﴾ وبڵێ: من باوەرم هەیە بە هەر پەیام و نامەیەك خوا دای بەزاندۆتە خوارەوە بڕوام هەیە، ئەگەرچی جوولەكەو گاورەكان بڕوایان بەهەندێكی نییە ﴿وأمرت لأعدل بينكم﴾ وە لەلایەن خواوە فەرمانیشم پێدراوە كە لەنێوانتاندا هەردەم بە دادگەرانە بڕیار بدەم ﴿الله ربنا وربكم﴾ (اللە) پەروەردگاری ئێمەو ئێوەشە،بۆیە پێویستە هەموومان بەتاك وتەنیا بیناسین ﴿لنا أعمالنا ولكم أعمالكم﴾ كارو كردارمان بۆ خۆمان، و كاروكردارتان بۆ خۆتان، هەركەسە پاداشتی ئەو كارە وەر ئەگرێتەوە كردوویەتی.، وەك لە جێگایەكی تردا خوا ئەفەرموێ: (وإن كذبوك فقل لى عملى ولكم عملكم أنتم بريئون مما أعمل وأنا برئ مما تعملون). ﴿لا حجة بيننا وبينكم﴾ لە نێوانی ئێمەو ئێوەدا هیچ بەڵگەو بەهانەیەك نەماوە باس نەكرابێ ﴿الله يجمع بيننا وإليه المصير﴾ جا لە رۆژی قیامەتدا پەرستراوی هەق (اللە) ئێمەو ئێوە كۆ ئەكاتەوە, خۆ گەڕانەوەو چارەنووسیش هەر بۆلای ئەوە، ئەم ئایەتەش هەر دووپاتی ئەو راستییە دەكاتەوە كە دەفەرمووێ: (قل يجمع بيننا ربنا ثم يفتح بيننا بالحق وهو الفتاح العليم)٣٤/٢٦.

الجزء الخامس والعشرون — سورة الشورى

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ﴿٢٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

٤٨٥

حاشاكەرانی دینی خوا بەر غەزەب دەكەون:

﴿[١٦] والذين يحاجون فى الله﴾ ئەوانەی لەمەڕ ئایینی خواوە كێشمەكێشم ئەكەن و ئەیانەوێ خەڵك لە رێگەو رێبازی خوا دوور بخەنەوە ﴿من بعد ما استجيب له﴾ پاش ئەوەی كە بەدەنگییەوە هاتن و وەڵامیان دایەوە ﴿حجتهم داحضة عند ربهم﴾ بەڵگەكەیان لای پەروەردگاریان ,پووچەڵ و باتڵە ﴿وعليهم غضب﴾ و بەر رق و خەشمێكی زۆر گەورە كەوتوون "لەدونیادا" ﴿ولهم عذاب شديد﴾ وە لەپاشە رۆژیشدا سزایەكی سەختیان بۆ هەیە ﴿[١٧] الله الذى أنزل الكتاب بالحق والميزان﴾ خوای هەق ئەو زاتەیە كە نامە ئاسمانیەكانی بە هەق ورەوا بۆ سەرپەیامبەران دابەزاندووە, لەگەڵ تەرازووی دادگەرییدا, بۆ حوكم و بڕیار لەنێوان خەڵكدا بەدادپەروەرانە ﴿وما يدريك لعل الساعة قريب﴾ تۆ چی ئەزانی؟ لەوانەیە هاتنی قیامەت نزیك بێت, جاكەواتە هەمیشە كارو كرداری چاك ئەنجام بدە ﴿[١٨] يستعجل بها الذين لا يؤمنون بها﴾ ئەوانەی بە قیامەت بڕوایان نیە بەگاڵتەوە پەلە لەهاتنی ئەكەن! ﴿والذين آمنوا مشفقون منها﴾ ئەوانەی بڕوایان هێناوە بەردەوام لەهاتنی قیامەت ئەترسن ﴿ويعلمون أنها الحق﴾ دەشزانن كە بێگومان ئەو سات و رۆژە راست و هەقەو هەر پێش دێت، پیاوێ بەدەنگێكی زۆر بەرزو وتی: ئەی موحەممەد!

پێغەمبەریش ﷺ هەر وەك ئەو وەڵامی دایەوە فەرمووی: (هاوۆم) بڵێ چی ئەڵێیت؟ وتی: قیامەت کەی دێت؟ ئەویش فەرمووی: ((ويحك إنها كائنة، فما أعددت لها؟)). هاوار بۆ تۆ، دڵنیابە کە ئەو ڕۆژە هەر پێش دێت، بەڵام ئەتۆ چیت بۆ ئامادە کردووە..؟ وتی: تەنها خۆشەویستی خواو پێغەمبەر، فەرمووی: ((أنت مع من أحببت))، دەتۆ لەگەڵ ئەو کەسە دەبیت کە لەدونیادا خۆشت ویستووە. فتح الباری: ٥٧٣/١. ﴿ألا إن الذين يمارون في الساعة لفي ضلال بعيد﴾ هۆشیار بن! بەڕاستیی ئەوانەی وا لە بارەی ڕۆژی دوایی شەڕە قسەو دەمە دەمێ ئەکەن، لەبزر بوون و گومراییەکی زۆر سەخت و دوور لەهەقدان، واتە: زۆر سەرلێشێواو سەرگەردانن ﴿[١٩] الله لطيف بعباده﴾ پەرستراوی هەق(الله))خوایەکی بەلوتف و بەمیهرەبانە بە بەندەکانی ﴿يرزق من يشاء﴾ بەهەر کەسێك خۆی بیەوێ رزق و ڕۆز زۆر زۆر ئەدات ، ئەگەرچی زۆریش سەرکێش بێت ﴿وهو القوى العزيز﴾ هەر ئەویشە بە هێزی دەسەڵاتدار ﴿من كان يريد حرث الآخرة نزد له في حرثه﴾ هەرکەسێك داهات و کشتی دوا ڕۆژی لا مەبەست بێت، ئەوە ئێمە بەزیادەوە بەرەکەتی بۆ تێ ئەخەین و لەبەرووبوومی کشتەکەی زیاد ئەکەین، واتە: ئەگەر بەکردەوەکانی مەبەستی پاداشتی پاشە ڕۆژ بێت، ئەوە ئێمەش پاداشتی بۆ زیاد ئەکەین بە چەند قات ﴿[٢٠] ومن كان يريد حرث الدنيا نؤته منها﴾ وە ئەو کەسەیش کە تەنها بەروبووم و داهات وکشتی دونیای دەوێ، ئەوە لەم دونیا بەشی دەدەین ﴿وماله في الآخرة من نصيب﴾ ئیتر لەپاشە ڕۆژدا هیچ بەش و بەهرەیەکی بۆ نیە, بێ شك خواش مەیلی لەهەرچەندە ببێ, هەر ئەوەندە ئەدا، ئەم فەرموودەیەش هەر پشتگیری ئەم ڕاستییە ئەکا: ((بشر هذه الأمة بالسناء والرفعة والنصر والتمكين في الأرض، فمن عَمَلَ منهم عمل الآخرة للدنيا لم يكن له في الآخرة من نصيب)) مسند الإمام أحمد. ١٣٤/٥.

﴿[٢١] أم لهم شركاء﴾ ئاخۆ ئەوانە ڕێگەی خواناسین دەگرن، یا خۆ چەند هاوبەشێك بۆ خوا دادەنێن ﴿شرعوا لهم من الدين ما لم يأذن به الله﴾ چەند یاساو بەرنامەیەکیان بۆ داهێنابن لە ئایین کە بەهیچ شێوەیە خوا مۆڵەتی نەدابن, خۆ شتی وا نەبووە؟! ﴿ولولا كلمة الفصل لقضى بينهم﴾ ئەگەر بەڵێنی خوا نەبا بە دوا خستنی سزا بۆ ڕۆژی قیامەت هەر زوو لەدونیادا بڕیار درابوو لە نێوان ئەوان و ئیماندارەکاندا ﴿وإن الظالمين لهم عذاب أليم﴾ و بێگومان بۆ ستەمکاران بە شیرك جەزرەبەو سزایەکی بە ئێش هەیە.

لە قیامەتدا موشریکان دادەچڵەکێن:

﴿[٢٢] ترى الظالمين مشفقين مما كسبوا﴾ وە لەو ڕۆژەدا ئەو ستەمکارانە ئەبینی چۆن لەئەنجامی ئەو تاوانانەی کردوویانە دەترسن "بێتەوە ڕێیان" ﴿وهو واقع بهم﴾ بەڵام چ کەڵکێکی هەیە، وە تووشیشیان ئەبێ ,بترسن یان نەترسن ﴿والذين آمنوا وعملوا الصالحات في روضات الجنات﴾ بەڵام ئەوانەی کە بڕوایان هێناوەو کارە چاکەکانیان ئەنجامداوە, لە گوڵزار گەلی بەهەشتەکاندان ﴿لهم ما يشاؤن عند ربهم﴾ هەر شتێکیان بوێ، لە لایەن پەروەردگاریانەوە پێیان دەگات ﴿ذلك هو الفضل الكبير﴾ ئا ئەوە, ئەو فەزڵ و خەڵات و بەهرەی گەورە و بێ وێنەیە, هیواو ئاواتەکان پێوەی بەستراون.

ڕزق و ڕۆزیی بۆ بەهەشتییان ئامادەیە:

﴿[٢٣] ذلك الذي يبشر الله عباده الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ ئەو فەزڵە گەورەیەیە خوا موژدەیئەو بەندانەی خۆی پێدەدا بڕوایان هێناوەو کارە چاکەکانیان ئەنجام داوە ,بۆ ئەوەی هەر لەئێستاوە بە زەوق و شەوق بن تا ئەگەنە ئەو جێگایە ﴿قل لا أسألكم عليه أجرا إلا المودة في القربى﴾ بەوانە بڵێ- کەوەڵامت نادەنەوە- من لە سەرگەیاندنی پەیامەکەی خوا, هیچ کرێ و مزەیەکم لە ئێوە ناوێت، ئەوە نەبێت کە ئێوە لەبەر خوا مافی خزمایەتی

بپارێزن و وازم لێ بێنن , باپەیامەکەم بگەیەنم، بەڵێ لەم جێگایەدا گەلێ ریوایەت هەیە دەربارەی دیاریی کردنی مەبەست، و مانای ﴿إلا المودة في القربى﴾ (سەید قوتب) خوا لێی خۆش بێت ئەڵێت: پەیامبەر ﷺ فەرمانی پێکرا کە بەقوڕەیش بڵێ: من لەبەرامبەر نزیك خستنەوەتان بە (روضات الجنات)ەوەو، دوور خستنەوەتان لەو سزای دۆزەخە هیچ پاداش و کرێیەکم ناوێ، مەگەر تەنها ئەوە کەخزمایەتی بپارێزن، واتە: پەیامبەر ﷺ لەگەڵ هەموو تیرەکانی قورەیشدا، خزمایەتی هەبوو، ئەو هەوڵەیشی تەنها لەو رووەوەیە کە مافی خزمایەتی بەسەرەوە هەیە، بۆیە ئاوا هەوڵی دوور خستەوەیان لەدۆزەخ دەدات و بەبەهەشت نزیکیان دەکاتەوە. چونکە ریوایەتێك لە (ئیبن عەبباس)ـەوە هاتووە کە: پێشەوا (بوخاریی) (فتح الباری: ٨/٤٢٦). هێناویەتی: (أنه سأل عن قوله تعالى: ﴿إلا المودة في القربى﴾ فقال سعيد بن جبير: (قربى آل محمد، فقال ابن عباس: عجلت إن النبي ﷺ لم يكن بطن من بطون قريش إلا كان له فيهم قرابة، فقال: إلا أن تصلوا ما بيني وبينكم من القرابة). بۆیە (تەبەری)ش -خوا پلەی بەرز بکاتەوە- ئەڵێت: (إلا أن تودوني قرابتي منكم، وتصلوا الرحم التي بيني وبينكم). (بەندە)ش بە بۆچوونی خۆم رێز لێنان لەخانەوادەو بنەماڵەو خزمانی پەیامبەر ﷺ ئیتر هەرکەسێك بگرێتەوە -الأقرب فالأقرب- وەك سەعیدی کوڕی جوبەیر ئەڵێت: (قربى: آل محمد) پێویستییەکی سەرشانی موسڵمانانە، بەڵام بەئەندازەیە کە زیادەڕەوی تیا نەکرێ و ئەوانیش -خزم و کەسەکانی ئەو- تەنها بەرێی ئەودا بچن، ئەگینا وەك زانایان ئەڵێن: مافیان ئەڕواو دەسووتێ، بەڵکو ئەبێ هەوڵی راستکردنەوەیان بدرێ، وە ئەو ریوایەتەیش کە سەعید ئەیهێنێ: (..قالوا يا رسول الله! من هم هؤلا الذين نودهم؟ قال: على وفاطمة وأبناؤهما)، بۆ ئەوە (شەیخی ئیبنی حەجەر) لەفتح الباری بەرگی (٨/٥٦٤)دا ئەڵێت: (وإسناده ضعيف لمخالفته هذا الحديث الصحيح الذى رواه البخارى عن إبن عباس. وە ئیمامی (ئیبن کەسیر)یش ئەڵێت: (وهذا إسناد ضعيف). وە زاناکانی تر ئەڵێن: (وذكر نزول الآية في المدينة بعيد فإنها مكية، ولم يكن إذ ذلك لفاطمة -رضى الله عنها- أولاد بالكلية، فإنها لم تتزوج بعلى رضي الله عنه إلا بعد بدر من السنة الثانية من الهجرة. والحق تفسير هذه الآية بما فسرها حبر الأمة وترجمان القرآن عبد الله بن عباس رضي الله عنه كما روى عنه البخارى - يشير إلى الحديث المتقدم- ولا ننكر الوصاة بأهل البيت والامر بالإحسان إليهم واحترامهم وإكرامهم فإنهم من ذرية طاهرة من أشرف بيت وجد على وجه الأرض فخرا ونسبا ولا سيما إذا كانوا متبعين للسنة النبوية الصحيحة والواضحة الجليلة كما كان عليه سلفهم كالعباس وبنيه وعلى وأهل بيته وذريته رضي الله عنهم). وە بۆ زیادە ئاگاداری تەماشای ئەم سەرچاوانە بکرێ: البخاري٧/٧٧، صحيح مسلم/ باب فضائل أهل بيت رسول الله ﷺ، كتاب مناقب للترمذي، منهاج السنة/ ابن تيمية/٧/١٠٢. روح المعاني/ الآلوسى. ﴿ومن

الجزء الخامس والعشرون — سورة الشورى

ذَٰلِكَ ٱلَّذِى يُبَشِّرُ ٱللَّهُ عِبَادَهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ ۗ قُل لَّآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا ٱلْمَوَدَّةَ فِى ٱلْقُرْبَىٰ ۗ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُۥ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ ٱللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ ٱللَّهُ ٱلْبَٰطِلَ وَيُحِقُّ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٢٤﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يَقْبَلُ ٱلتَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِۦ وَيَعْفُوا۟ عَنِ ٱلسَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِۦ ۚ وَٱلْكَٰفِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾ ۞ وَلَوْ بَسَطَ ٱللَّهُ ٱلرِّزْقَ لِعِبَادِهِۦ لَبَغَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ ۚ إِنَّهُۥ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرٌۢ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ مِنۢ بَعْدِ مَا قَنَطُوا۟ وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُۥ ۚ وَهُوَ ٱلْوَلِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَآبَّةٍ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا۟ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

نصف الحزب ٤٩

﴿يقترف حسنة نزد له فيها حسنا﴾ و هەرکەسێك کارێکی چاك ئەنجام بدات، ئێمەش زیاتر چاکەی لەگەڵ ئەکەین ,یەك بەدە تا حەوت سەد، تا زیاتریش، وەك خوا خۆی ئەفەرمووێ: (إن الله لا يظلم مثقال ذرة وإن تك حسنة يضاعفها ويؤت من لدنه أجرا عظيما)٤/٤٠. ﴿إن الله غفور شكور﴾ بێگومان پەرستراوی هەق ,خوا یەکی گوناهپۆشی پێزان و بەوەفایە ﴿[٢٤] أم يقولون افترى على الله كذبا﴾ یا خود ئەوانە ئەڵێن: موحەممەد ﷺ لەسەر خوا درۆیەکی هەڵبەستووە؟! ﴿فإن يشإ الله يختم على قلبك﴾ خۆئەگەر وابێموشریکان ئەیڵێن: واتە: تۆ لە سەر خوا هەڵدەبەسیت، ئەوەئەگەر خوا بیەوێ مۆر دەنێت بەسەردڵتدا,بۆ ئەوە هیچ تێنەگەیت، ئایەتی: (ولو تقول علينا بعض الأقاويل لأخذنا منه باليمين ثم لقطعنا منه الوتين فما منكم من أحد عنه حاجزين)٦٩/٤٤-٤٧. ج.ەخت لە سەر ئەو مەبەستە دەکاتەوە. ﴿ويمح الله الباطل﴾ وەخوا ئاسەواری ناڕەواو باگڵ ئەسڕێتەوە ﴿ويحق الحق بكلماته﴾ وە هەق ورەواش بەفەرمانی خۆی دەچەسپێنێ ﴿إنه عليم بذات الصدور﴾ چونکە ئەوزانایە بە هەرچی لە دڵە کاندایە.﴿[٢٥] وهو الذي يقبل التوبة عن عباده﴾ هەر ئەویشە کە پەشیمانی لە بەندەکانی خۆی وەرئەگرێ ﴿ويعفو عن السيئات﴾ ولە تاوان وگوناحانیان- بچوك و گەورە- بۆهەر کەسێك خۆی بیەوێ دەبوورێ. ئایەتی: (ومن يعمل سوءاً أو يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجدالله غفورا رحيما) ٤/١١٠ دەر بارەی وەر گرتنی تەوبەی عەبدانە ﴿ويعلم ما تفعلون﴾ وە دەشزانێ چی دەکەن ﴿[٢٦] ويستجيب الذين آمنوا وعملوا الصالحات﴾ وە داواو پاڕانەوەی - ئەوانەی بڕوایان هێناوەو کارە چاکەکانیان ئەنجامداوە- وەڵام ئەداتەوە ﴿ويزيدهم من فضله﴾ وە بۆیان زیاد ئەکا لە بەخششی خۆی. تەفسیری (تەبەریی) ئەڵێ: (يشفعون في إخوان إخوانهم)، شەفاعەت بۆ دۆستی دۆستیان دەکەن ﴿والكافرون لهم عذاب شديد﴾ وەبۆ بێبڕواکانیش جەزرەبەو سزایەکی سەخت هەیەو، وەڵامیشیان ناداتەوە. ﴿[٢٧] ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوافي الأرض﴾ وەئەگەر خوا بە لێشاو ڕۆزیی بۆ بەندەکانی خۆی فرە کردبا،ئەوا یاخیی دەبوون لە زەویدا ﴿ولكن ينزل بقدر مايشاء﴾ واناکات، بەڵکو ئەندازەیەك ئەدات کەخۆی بیە وێ، چونکە ئەو خۆی چاك دەزانێ چۆن ڕۆزی دابەش بکاو, هەرکەسەش چەندەی بداتێ ﴿إنه بعباده خبير بصير﴾ وەبەڕاستی ئەو بەبەندەکانی خۆی ئاگادارو بینایە ﴿[٢٨] وهو الذي ينزل الغيث من بعد ماقنطوا﴾ وەهەرئەو خوایەشە دوای نائومێدی بوونی مەردوم لە باران , کاتی گرانی وقات وقڕی باران دەنێرێ ﴿وينشر رحمته﴾ و بەهرەو میهرەبانی خۆی بەسەر بەندەکانیدا بڵاو ئەکاتەوە ﴿وهو الولي الحميد﴾ هەرئەویشە وسەرپەرشت کاری بەندەکا نیەتی، هەرئەویشە سوپاسکراو.

هێندێ لەنیشانەکانی خوا:

﴿[٢٩] ومن آياته خلق السموات والأرض﴾ وە لە بەڵگەو نیشانەکانی دەسەڵاتی خوایە, بەدی هێنانی ئاسمانەکان وزەویی ﴿وما بث فيهما من دابة﴾ وئەو زیندەوەرو جم وجووڵەکەرانە تییایاندا بڵاو بوونەتەوە ﴿وهوعلى جمعهم إذا يشاء قدير﴾ هەرکاتیش بۆخۆی مەیلی ببێ توانای هەیە هەموویان کۆبکاتەوە بۆ حیساب و لێکۆڵینەوەو پاداش ﴿[٣٠] وما أصابكم من مصيبة فبما كسبت أيدكم﴾ وەهەر بەڵایەکتان تووش بوو, ئەوە بەهۆی کردەوەی خۆتانەوەیە ﴿ويعفو عن كثير﴾ لەزۆرێك لەگوناهەکانیشتان ئەبوورێ ولە سەری سزاتان نادا، ئەگەرچی شایستەی سزایش بن ﴿[٣١] وماانتم بمعجزين في الأرض﴾ وەئێوە خوا دەسەوسان ناکەن بە هەڵهاتنتان لە دەستیی لەزەویدا ﴿وما لكم من دون الله من ولي ولا نصير﴾ وجگە لەخواش هیچ دۆست و یارمەتیدەرێکتان نییە.﴿[٣٢] ومن آياته الجوار في البحر كالأعلام﴾ لەنیشانە کانی دەسەڵاتی ئەوە: ئەو کەشتییانەی کە هەروەك کێو لەناو دەریادا دێن و دەچن ﴿[٣٣] إن يشأ

یسکن الریح فیظللن رواکد علی ظهره﴾ خۆئەگەر خوا بیەوێ (با) کەهۆیە بۆ ڕۆیشتنی کەشتییەکان ڕادەگرێ، ئەوجا کەشتییەکان لەسەرپشتی دەریاوە قەتیس دەمێننەوە و ناتوانن جوولە بکەن ﴿**إن فی ذلك لآیات لکل صبار شکور﴾** بێگومان لەوەدا بەڵگەو نیشانەی زۆر هەن بۆ هەر خۆراگرێکی سوپاسگوزار, لەحاڵەتی خۆشیی و، ناخۆشییدا ﴿[٣٤] **أو یوبقهن بما کسبوا﴾** یان بەهۆی تاوانی سەرنشینەکانیانەوە نقوم دەکاو لەناویان ئەبات ﴿**ویعفوا عن کثیر﴾** لەگەڵ ئەوەیشدا لەزۆرێکی گوناهەکانیان چاوپۆشی دەکا, نقومیان ناکا ﴿[٣٥] **ویعلم الذین یجادلون فی آیاتنا ما لهم من محیص﴾** و با ئەو کەسانەش دەربارەی ئایەتەکانمان دەمبازیی و کێشمان کیشم ئەکەن، بزانن کە هیچ خۆلادان و دەرەتانێکیان نیە، لە سزای ڕۆژی قیامەت ﴿[٣٦] **فما أوتیتم من شئ فمتاع الحیاة الدنیا﴾** ئینجا هەر شتێك بە ئێوە بەخشراوە, لەزەت و بەهرەی ژیانی ئەم دونیایەو، زۆر بەزوویی ئەڕوات و نامێنێتەوە ﴿**وما عند الله خیر وأبقی للذین آمنوا وعلی ربهم یتوکلون﴾** ئەو پاداشت و بەخششەش لای خوایە بۆ ئەوانەی باوەڕیان هێناوە، وە بە پەروەردگاریان پشت ئەستوورن , باشتروو پایەدار ترە ﴿[٣٧] **الذین یجتنبون کبائر الإثم والفواحش﴾** ئەوانەش لەگوناهی گەورە (وەك شیرك و پیاو کوشتن و..(دووردەگرن، وە لەکاری ناپەسەندو دزێویش هەروا ﴿**وإذا ما غضبوا هم یغفرون﴾** وەکاتێکیش تووڕەو قەڵس بوون چاوپۆشی ئەکەن. ئیمامی (بوخاریی) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ ((ما انتقم لنفسه قط، إلا أن تنتهك حرمات الله)) قەت لەبەر نەفسی خۆی , تۆڵەی لەکەس نەسەندووە، مەگەر بڕیارو فەرمانەکانی خوا بێ ڕێز کرابان!

ڕاوێژ لە ئیسلامدا:

﴿[٣٨] **والذین استجابوا لربهم﴾** ئەوکەسانەش کە بەدەنگی بانگی پەروەردگاری خۆیانەوە چوون ﴿**وأقاموا الصلاة﴾** و بەتێرو تەسەل نوێژ یانکرد ﴿**وأمرهم شوری بینهم﴾** وکاروباریان ولەنێو خۆیاندا بە مەشوەرەت و پرس و ڕاوێژ بوو،واتە:هەر شتێ بێتە پێشێ، ئەوان بەخێرایی مەشوەرەتی بۆ دەکەن و لێیدەکۆڵنەوە، ئەوسا بڕیاری کۆتایی لەسەر دەدەن. لەسوورەتی (ئال عیمران)، ئایەتی (١٥٩/یشدا– دەربارەی شووراو ڕاوێژ– دەفەرموێ:(وشاورهم فی الأمر..).لەوێ زیاتر باسمان لەبارەی شووراوە کردووە. بەڵێ چ پێغەمبەرو ﷺ چ هاوەڵانیی، هەرگیز بێ تەگبیرو ڕاوێژو لێکۆڵینەوە کارو ڕووداوە گرنگەکانیان ڕا نەدەپەڕان، پێویستە ئەوەش بڵێین کە ڕاوێژ لەو شتانەدا دەکرێت کە: دەقێکی شەرعیی بۆ نەهاتبێ، وەك لێکۆڵینەوە بۆ جەنگ لەگەڵ هەڵگەڕاوەکاندا لەسەر دەمی پێشەوا (ئەبووبەکر)داو، میراتی (فەدەك) و، تۆڵەی شەرابخۆرو ژمارەی شەلاقەکان و، بەرانبەر ڕووداوەکان، شووراو تەتەڵەو بیژنگدانی ڕاوبۆچوونەکان فەرزێکی ئیسلامییەو، بنەمایەکی بەرزو نەگۆڕەو، تادنیا دنیابێ شکۆمەندارترو پرشنگدارتر دەبێ، وە پێویستە گوێ بۆ

الجزء الخامس والعشرون — سورة الشورى

وَمِنْ ءَايَٰتِهِ ٱلْجَوَارِ فِى ٱلْبَحْرِ كَٱلْأَعْلَٰمِ ﴿٣٢﴾ إِن يَشَأْ يُسْكِنِ ٱلرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾ أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا۟ وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٣٥﴾ فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ وَٱلْفَوَٰحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا۟ هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ ٱلْبَغْىُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزَٰٓؤُا۟ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ ٱنتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ ﴿٤١﴾ إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَظْلِمُونَ ٱلنَّاسَ وَيَبْغُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿٤٣﴾ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن وَلِىٍّ مِّنۢ بَعْدِهِۦ ۗ وَتَرَى ٱلظَّٰلِمِينَ لَمَّا رَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾

٤٨٧

ئەنجامەکەیشی بگیردریّ و، کاری پێبکرێت، و موسڵمانانیش لە ئەنجامدانی شێوەکەیدا دەتوانن بەپێی بەرژەوەندی ئەو سەردەمەیان دیاریی بکەن ﴿ومما رزقناهم ينفقون﴾ و لەو ڕزق و ڕۆزیەی پێمان داون دەبەخشن لەرێی خوادا ﴿[٣٩] والذين إذا أصابهم البغي هم ينتصرون﴾ و ئەوکەسانەش کە کاتیّ ستەم و ناهەقییەکیان بەرامبەر بکرێت، تۆڵەی خۆیان دەکەنەوە، واتە: تەسلیم و ملکەچی ستەمەکە نابن، و مل داناخەن بۆستەمکاران و، ڕازی نابن و پێیان ناخۆشە ستەمیان لیّ بکریّ، بۆیە ئازایانە خۆ ئامادە ئەکەن ﴿[٤٠] وجزاء سيئة سيئة مثلها﴾ و سزاو تۆڵەی هەر خراپەیەك خراپەیەکی وەك ئەوە بیّ زیادەڕەوی. ئەمەیە کە خوا لەسوورەتی ٢/١٩٤دا ئەفەرمووێ: (فمن اعتدى عليكم فاعتدوا عليه بمثل مااعتدى عليكم..) یان دەفەرموویّ: (وان عاقبتم فعاقبوا بمثل ماعوقبتم به..)١٦/١٢٦.

بەڵیّ.. دوو جۆر لێبوردن هەیە: یەکێکیان دەبێتە هۆی دامرکاندنەوەی فیتنەو ئاژاوەی ناوخۆ، ئەمە کارێکی زۆر چاك و پەسەندە، ئەوی تریشیان: دەبێتە هۆی جورئەت و هەڵنانی ستەمکاران بۆ درێژە پێدانی ستەم، ئەمەیان زۆر ناپەسەندەو نابیّ عەفوو بکریّ ,جا لەبارەی یەکەمەکە وە خوا ئەفەرمویّ: ﴿فمن عفا وأصلح فأجره على الله﴾ ئینجا هەرکەسێك لەتۆڵەی دەستدرێژیکار چاوپۆشی کردو، پاشانیش نێوان خۆیانیسازدایەوە, ئەوە پاداشتی لای خوایە. بۆ نموونە: خوا بەرانبەر بە بکوژی دەست ئەنقەست (قیصاص)ی داناوە، کەچی لەم ئایەتەدا هەڵی دەنێت بۆ لێبوردن و عەفوو لێی. ﴿إنه لا يحب الظالمين﴾ بەراستیی خوا ستەمکارانی خۆش ناویّ.﴿[٤١] ولمن انتصر بعد ظلمه﴾ و بەراستی ئەو کەسەی تۆڵەی خۆی کردەوە لە داوای ئەوستەمەی لێیکراوە ﴿فأولئك ما عليهم من سبيل﴾ ئائەوانە خەتابار نابن و هیچ جۆرە ڕەخنەو گوناهێکیان لەسەر نیە, چونکە ڕێگەیان پێدراوە تۆڵەی خۆیان بکەنەوە ﴿[٤٢] إنما السبيل على الذين يظلمون الناس﴾ بەڵکو خەتا هەر لەسەر ئەوانەیە ستەم لەخەڵکی ئەکەن ﴿ويبغون في الأرض بغير الحق﴾ و دەستدرێژی دەکەن بەناهەق لەزەوییدا ﴿أولئك لهم عذاب أليم﴾ ئا ئەوانە لەپاشە ڕۆژدا ئازارو سزایەکی دەردناکیان بۆ دەبێت ﴿[٤٣] ولمن صبر وغفر إن ذلك لمن عزم الأمور﴾ بەراستی ئەو کەسەی کە دان بەخۆدا دەگریّ و تۆڵە ناکاتەوە و, لەتاوانی ئەم و ئەو دەبووریّ و، بەراستی ئەوەلە کارە(عەزم) لەسەر کراوەکانە لە شەرعدا.

ڕۆژی ڕەشی تاوانکاران:

﴿[٤٤] ومن يضلل الله فما له من ولي من بعده﴾ هەرکەسێك خوا سەر لێشێواوی بکات "بەهۆی لاریی و، لاساریی خۆیەوە "ئەوە هەرگیز پاش ئەو، هیچ دۆست و یارمەتیدەرێکی نابیّ ﴿وترى الظالمين لما رأوا العذاب﴾ وە لەرۆژی دواییدا کاتیّ ستەمکاران سزای دۆزەخ دەبینن, دەبینی ﴿يقولون هل إلى مرد من سبيل﴾ ئەڵێن: ئایا هیچ ڕێگەیەکمان هەیە بگەڕێینەوە، بۆ دونیا تا کارو کردەوەی چاك ئەنجام بدەین؟" ﴿[٤٥] وتراهم يعرضون عليها﴾ دەیان بینی لە سەرئاگر ڕادەنوێرێن ﴿خاشعين من الذل﴾ بەسەر کزیی, لە زەبوونی و بیّ دەسەڵاتییدا ﴿ينظرون من طرف خفي﴾ لەترسانا لەبنەوەبۆ ئار ئەڕوانن و" ناوێرن بەتەواوی تەماشای بکەن" ﴿وقال الذين آمنوا﴾ ئەوانەش کە بروایان هێناوە لەرۆژی قیامەتدا ئەڵێن: ﴿إن الخاسرين الذين خسروا أنفسهم وأهليهم يوم القيامة﴾ بێگومان زیانمەندانی ڕاستەقینە هەرئەوانەن کە خۆیان و ژن و منداڵیان لەدەست داوەو زیانیان کردووە لە ڕۆژی قیامەتدا" ﴿ألا إن الظالمين في عذاب مقيم﴾ هۆشیار بن! کە ئەو ستەمکارانە لەو ڕۆژەدا لەسزایەکی هەمیشەییدان ﴿[٤٦] وما كان لهم من أولياء ينصرونهم من دون الله﴾ وە جگە لەخواش هیچ پشتیوان و دۆست و یارمەتیدەرێکیان نیە کە لە

سزای ئەو رزگاریان بکات ﴿ومن يضلل الله فما له من سبيل﴾ وە هەرکەسێکیش خوا گومڕای بکات بەهۆی سەرپێچی خۆیەوە هیچ رێگەیەکی بۆ نییە تا خۆی دەرباز بکات.

بەرلە هاتنی قیامەت فریای خۆتان بکەون:

﴿[٤٧] استجيبوا لربكم من قبل أن يأتي يوم لا مرد له من الله﴾ وەڵامی داخوازییەکانی پەروەردگارتان بدەنەوە پێش ئەوەی رۆژێك بێت کە لەلای خواوە هیچ گەڕانەوەی بۆ نیە ﴿مالكم من ملجأ يومئذ﴾ کە ئەو رۆژە ئیتر هیچ پەناگایەکتان بۆ نابێت خۆتان پەنا بدەن ﴿ومالكم من نكير﴾ وحەشاتان پێناکرێت، چونکە خوا چواردەورەی گرتوون. ﴿[٤٨] فإن أعرضوا فما أرسلناك عليهم حفيظا﴾ جا ئەگەر ئەوانە لەگەڵ ئەو هەموو هەوڵەدا هەرروویان وەرگێڕاو گوێیان بۆ نەگرتیت ئەی محمد! ﷺ خەمبار مەبە، چونکە ئێمە تۆمان نەناردووە چاودێری کاریان بیٚ و، زۆریان لێ بکەیت بۆ بڕوا هێنان ﴿إن عليك إلا البلاغ﴾ تۆ هەر راگەیاندنەکەت لەسەرە ﴿وإنا إذا أذقنا الإنسان منا رحمة فرح بها﴾ وە ئێمە کاتێ رەحمەت و بەهرەیەك لەلایەن خۆمانەوە بەمرۆڤ بچێژین ، لەخۆی بایی ئەبێ! ﴿وإن تصبهم سيئة بما قدمت أيديهم﴾ خۆ ئەگەر بەهۆی ئەو کارانەوە کردوویانە تووشی بەڵاو ناخۆشیەك بوون ﴿فإن الإنسان كفور﴾ جا بێگومان دەبینیت کە مرۆڤ زۆر سپڵەیەو نازو نیعمەتەکان نکووڵی ئەکا و "هەموو چاکەو پیاوەتیەکی لەبیر ئەچێتەوە, وەك پێغەمبەر ﷺ بەخێزانەکانی خۆی فەرمووی: ((يا معشر النساء! تصدقن فاني رأيتكن أكثر أهل النار)) ئەی کۆمەڵی ژنان! هەمووتان خێرو صەدەقەو چاکە بکەن، چونکە لەشەوی میعراجدا ئێوەم بە بەشی زۆری دۆزەخ دیت، لەوانە ژنێ وتی: بۆچی ئەی پێغەمبەری خوا! فەرمووی: ((لأنكن تكثرن الشكاية، وتكفرن العشير، لو أحسنت إلى أحداهن الدهر ثم تركت يوما، قالت: ما رأيت خيرا منك قط)) متفق عليه. مسلم: ٨٦/١. چونکە ئێوە سکاڵاتان زۆرەو هەردەم ئینکاری چاکەی مێردتان ئەکەن، خۆ ئەگەر بەدرێژایی رۆژگار لەتەك ژنێکتانا چاکە بکرێت، بەڵام تەنها رۆژێ وازی لێ بهێنی بەمێردەکەی ئەڵێ: قەت من خێرم لێت نەدیتووە. ﴿[٤٩] لله ملك السموات والأرض﴾ خاوەنێتی ئاسمانەکان و زەویی تەنیا هەر بۆ خوایە ﴿يخلق ما يشاء﴾ هەر چی بۆی دروستی ئەکات ﴿يهب لمن يشاء إناثا﴾ بە هەرکەسێك کە خۆی بیەوێ تەنها مێینەو کچ ئەبەخشێ (ئیمامی بەغەوی) ئەڵێ: وەك لووگ/ عليه السلام)" کەسیش ناتوانێ بیگۆڕێ و بیکات بەکوڕ" ﴿ويهب لمن يشاء الذكور﴾ وە بەهەر کەسیش کە خۆی ئارەزووی ببێ تەنها کوڕی ئەداتێ، وەك (ئیبراهیم/ عليه السلام) ﴿[٥٠] أو يزوجهم ذكرانا وإناثا﴾ یان ئەگەر بیەوێ کچ و کوڕیان ئەداتێ وەك (موحەممەد/ عليه الصلاة والسلام) ﴿ويجعل من يشاء عقيما﴾ وە ئارەزوویشی لەهەرکەسێك ببێ، نەزۆکی دەکا، وەك (یەحیا/ عليه السلام)"

وَتَرَىٰهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَٰشِعِينَ مِنَ ٱلذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّ ٱلْخَٰسِرِينَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ أَلَآ إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ فِى عَذَابٍ مُّقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَآءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾ ٱسْتَجِيبُوا۟ لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ ۚ مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا۟ فَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ۗ وَإِنَّآ إِذَآ أَذَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾ لِّلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَٰثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَن يَشَآءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ ۞ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ ٱللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِىَ بِإِذْنِهِۦ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّهُۥ عَلِىٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾

ئیتر ئەو کاتە ژن و پیاو هەرگیز قابیلی وەبەرهێنانی منداڵ نابن" ﴿إنه عليم قدير﴾ بەراستی زانینی خوا دەوری هەموو شتێکی داوە , بە توانایە لەسەر کردنی هەر کارێ بیەوێ بیکات.

چۆنیەتی هاتنی وەحیی و وەرگرتنی:

﴿[٥١] وما كان لبشر أن يكلمه الله إلا وحيا﴾ بۆ هیچ کەسێك نەبووە کەخوا لەروو قسەی لەگەڵ بکات, مەگەر لەرێگەی وەحیەوە، یا بەشێوەی خەو، یان بەخورپە (ئیلهام) ﴿أو من وراء حجاب﴾ یان لەپشت پەردەوە، وەك گفتوگۆکەی لە گەڵ موسادا, ئیمامی (ترمزی) و (ئیبن ماجە) لە (جابیری کوری عەبدوڵلا)وە دەگێرنەوە کە پێغەمبەرﷺ پێی وت: ((ما كلم الله أحدا إلا من وراء حجاب، وإنه كلم أباك كفاحا)). خوای گەورە لەپشت پەردەوە نەبێ هەرگیز قسەی لەگەڵ هیچ کەسێکا نەکردووە، وە کەقسەشی لەگەڵ باوکتا کردووە، لەبەر ئەوەبوو کە لەرۆژی (ئوحود)دا کوژراوەو شەهید کراوە. ﴿أو يرسل رسولا فيوحي بإذنه ما يشاء﴾ یان فریشتەیەك وەك جوبریل بنێرێت، تا بەفەرمانی خوا چی بوێ رایبگەیەنێت پێی, ئەم ئایەتە وەڵامە بۆ کافرەکانی مەککە کە گوتیان (لولا يكلمنا الله أو تأتينا آية). ﴿إنه علي حكيم﴾ بەراستیی ئەوخوایەکی بڵندە بەسیفاتی بەسەر دروستکاوەکانەوە, گوتارو کردار بەجێیە ﴿[٥٢] وكذلك أوحينا إليك روحا من أمرنا﴾ هەروەك بۆ پەیامبەرانی پێشین وەحیمان کرد، ئاوایش ئەم قورئانەمان بۆتۆ وەحی کرد,بەبڕیارو فەرمانی خۆمان و, رۆح و گیان و ئەقڵ دەژێنێتەوە. ﴿ما كنت تدري ما الكتاب ولا الإيمان﴾ تۆ لە پێش وەحی نەتئەزانی کتێب و بڕوا چیە؟ ﴿ولكن جعلناه نورا نهدى به من نشاء من عبادنا﴾ بەڵام ئێمە ئەو قورئانەمان کردە نوورو رووناکییەك, تا بەهۆی ئەوەوە هەرکەسێکمان بوێت لە بەندەکانمان رێنموومایی بکەین، کەوابوو چ قورئان، چ بڕوا هەردوو بەهرەی خوان ﴿وإنك لتهدى إلى صراط مستقيم﴾ بێگومان تۆ ئەی موحەممەد! ﷺ بۆ رێگەیەکی راست خەڵکی رێنوێنی دەکەیت. ﴿صراط الله الذى له مافى السموات وما فى الأرض﴾ رێگە خوایەك کە هەرچی لەئاسمانەکان لەزەویدایە هی ئەوەو, لەژێر دەسەڵاتی ئەودایە ﴿ألا إلى الله تصير الأمور﴾ هۆشیاربە! کە هەمووکارێك هەربۆلای ئەوخوایە ئەگەڕێتەوە, ئەوکاتە ئیتر هەق و ناهەق لێك جیا ئەکرێتەوەو پاداشت و تۆڵەیش وەر دەگیردرێ.

کاتژمێر (٢٠:١٠) لە (١٤١٧/٥/٢٥/٢٤) ك بەرامبەر بە (١٩٩٦/٧/٦) ز لەنووسینی سوورەتی (شوورا) بوومەوە, (لە راگەیاندنی ناوەندیی بزووتنەوە) لە هەڵەبجە. زۆر سوپاس و منەت بۆ خوای دلۆڤان.

*** *** ***

٤٣- سوورەتی (زوخروف)لە مەککەییەو (٨٩) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی بیروباوەڕو ئایدۆلۆژیەت و پەیام و زیندوو بوونەوەو پاداشت و تۆڵە ئەکات. جا بۆ یەکەم جار سەرچاوەی وەحی روون دەکاتەوە لەگەڵ راستیی قورئاندا، پاشان هەندێ لەنیشانەو بەڵگەکانی دەسەڵاتی خوا نیشان ئەدات، ئینجا هەندێ لەباوو نەریتی جاهیلیەت و سەردەمی نەزانیی و بت پەرستن و هەندێ کاری گەندەڵی تردەخاتە روو، کورتەیەکیش لە باسی بانگەوازەکەی ئیبراهیم ﷺ و، ئینجا داستانەکەی موساو فیرعەون.. کۆتاییشی بەباسی هەندێ لە گیروگرفتەکانی رۆژی قیامەت دێت.

بەم شێوەیەش دەست پێ ئەكات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] حم﴾ ئەم پیتانە هێمـای ئیعجازی قورئـانن ﴿[٢] والكتاب المبين﴾ سوێنـد بەم قورئانـە كە ئاشكراو نمایـانەو، روون كەرەوەی ئەحكام و بڕیارەكانی خوایـە ﴿[٣] إنا جعلناه قرآنا عربيا﴾ بێگومان ئێمە كردمان بە خوێندنەوەیەكی شێوە زمان عەرەبیی ﴿لعلكم تعقلون﴾ تا بەڵكو لە ماناو مەبەستەكەی تێبگەن و،خۆتانی پێ ببستنەوە ﴿[٤] وإنه في أم الكتاب لدينا لعلي حكيم﴾ بەراستیی ئەو قورئانە لەدایكی كتێب (لوح المحفوظ)دایە لە لای خۆمان، بەرزە بەسەر هەموو كتێبە ئاسمانیەكانی تردا، پڕ حیكمەت وپڕ وردەكارییە ﴿[٥] أفنضرب عنكم الذكر صفحا﴾ باشە، دەكرێ ئێمە بێدارتان نەكەینەوە بەم قورئانـە ﴿أن كنتم قوما مسرفين﴾ لەبەر ئەوەی كە ئێوە گەلێكی لاروو وێرو لەسنوور دەرچوون؟ "نەشتی وا ناكەین، بەڵكو ئێمە هەر ئامۆژگارییتـان ئەكـەین، ئەگەرچی ئاواشبن لـە بەر ئیقامـەی بەڵگـە لەسـەرتان ﴿[٦] وكـم أرسـلنا مـن نبـي فـي الأولـين﴾ ئێمـە پێغەمبـەرێكی زۆرمـان ناردۆتـە لای گـەلانی پێشـوو "هـەر وەك تـۆ نێرراویتـە لای ئەمانـە.﴿[٧] وما يأتيهم من نبي إلا كانوا به يستهزئون﴾ لەگـەڵ ئەوەیشـدا هـەر وە هیچ پەیامبەرێكمان بۆ نەچووە،مەگەر گاڵتـەیان پێكردووە، كەچـی لەگـەڵ ئەوەیشـــدا ئێمـە یـەك لــەدوای یــەك هەرپێغەمبەرانمـــــان نــاردوو ئارامیشـــیان گـــرت ﴿[٨] فأهلكنا أشد منهم بطشا﴾ جائەوانـەش كـە زۆر بەهەڵمـەت تـرو بـەهێزتر بـوون (لـەقورەیش) لـەناومان بـردن، پـاش ئینكـاریی و نكۆڵیـان ﴿ومضـى مثـل الأولـين﴾ و نموونـەو داستانی پێشینەكان تێپەریی، كە چیمان پێكردن.

<table>
<tr><td>

الجزء الخامس والعشرون | سورة الزخرف

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِى مَا ٱلْكِتَٰبُ وَلَا ٱلْإِيمَٰنُ وَلَٰكِن جَعَلْنَٰهُ نُورًا نَّهْدِى بِهِۦ مَن نَّشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِىٓ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَٰطِ ٱللَّهِ ٱلَّذِى لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ أَلَآ إِلَى ٱللَّهِ تَصِيرُ ٱلْأُمُورُ ﴿٥٣﴾

سُورَةُ الزُّخْرُفِ — ترتيبها ٤٣ — آياتها ٨٩

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

حمٓ ﴿١﴾ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَٰهُ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَإِنَّهُۥ فِىٓ أُمِّ ٱلْكِتَٰبِ لَدَيْنَا لَعَلِىٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ ٱلذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِىٍّ فِى ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِىٍّ إِلَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٧﴾ فَأَهْلَكْنَآ أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ ٱلْعَزِيزُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٩﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾

٤٨٩

</td></tr>
</table>

موشریكەكانیش دەڵێن: خوا ئاسمان و زەوی بە دیهێناوە:

﴿[٩] ولئن سألتهم من خلق السموات والأرض﴾ ئەگـەر تـۆ لێیان بپرسیت: كێ ئاسمانەكـان و زەوی دروست كـردووە؟ ﴿ليقولن خلقهن العزيز العليم﴾ بێگومانبە لەوەڵامدا ئـەڵێن: "خوای بەتواناو زانا بەدیهێناون، كەچی هەر بتان دەپەرستن" ﴿[١٠] الذي جعل لكم الأرض مهدا﴾ هەر ئەو خوایە كە زەویی كردووە بە لانك "و جێگـەی حەوانەوەتان" ﴿وجعل لكم فيها سبلا﴾ وە رێگەی هاتو چۆی بۆ پێداكێشاون "لەوشكانیی و، دەریادا ﴿لعلكم تهتدون﴾ تا بەشكو رێ دەر بكەن و، بەرەو پێداویستییەكانتان رێنماو شارەزا ببن ﴿[١١] والذي نزل من السماء ماء بقدر﴾ وەهـەر ئەو خوایەیە كە لە ئاسمانەوە بەپێی پێویست و ئەندازەیەكی دیاریی كراو ئاوی نارده خوار ﴿فأنشرنا به بلدة ميتا﴾ جا ناوچەو سەر زەویە وشك و مردووەكانمان پێ سـەوز و زینـدووكردەوە ﴿كذلك تخرجون﴾ ئێوەش هـەر ئاوا لـە گۆڕدا دەهێنرێنـە دەرێ و، زیندوو ئەكرێنەوە ﴿[١٢] والذي خلق الأزواج كلها﴾ هەر ئەو خوایەیە كە ئەو هەموو جووتەی دروستكردووە، ئـەوە شیرینە، ئـەوە تالـە، ئـەوە سپیـیە، ئـەوە ڕەشـە، ئـەوە نێـرە، ئـەوە مێـیە ﴿وجعل لكم من الفلك والأنعام ما تركبون﴾ وە لـە كەشتیی و وشـتر و وڵاخـی بـەرزەدا بـۆی فەراهـەمهێناون , تـا لـەدەریاو وشـكانیدا سواریان ببن,

بۆجێبەجێ کردنی ئیش و کارەکانتان ﴿ [١٣] لتستووا علی ظهوره﴾ تا لەسەر پشتیان سەقامگیر بن ﴿ ثم تذکروا نعمة ربکم إذا استویتم علیه﴾ لە پاشا یادی نیعمەتەکانی پەروەردگارتان بکەن و وە بیری خۆتانی بێننەوەو بەدڵ سوپاسی بکەن ﴿ وتقولوا سبحان الذی سخر لنا هذا﴾ وبڵێن پاك و خاوێنە ئەو خوایەی کە ئەمەی بۆ رام کردووین, تا ئاوا ئێمە بتوانین سوودیان لێ وەرگرین ﴿ وما کنا له مقرنین﴾ وە ئێمە دەسەڵاتی رامکردنیانمان نەبوو ﴿ [١٤] وإنا إلی ربنا لمنقلبون﴾ ئێمە بێگومان هەر بۆلای پەروەردگارمان ئەگەڕێینەوە، دوای مردنمان (عەبدوڵلای کوڕی عومەر) دەڵێ: هەرکاتێ پێغەمبەر ﷺ سواری وڵاخەکەی دەبوو، سێ جار (الله اکبر)ی دەکردو پاشان ئەی فەرموو: ((سبحان الذي سخر لنا هذا وما کنا له مقرنین وإنا إلی ربنا لمنقلبون)) , دوای ئەوەیش ئەیفەرموو: ((اللهم إنی أسألك فی سفری هذا البر والتقوی، ومن العمل ماترضی، اللهم هون علینا السفر، واطولنا البعد، اللهم أنت الصاحب في السفر والخليفة في الأهل، اللهم اصحبنا في سفرنا واخلفنا فی أهلنا)). وە کاتێکیش کە دەگەڕایەوە بۆ ناو ماڵو منداڵی ئەیفەرموو: ((آیبون تائبون إن شاء الله عابدون لربنا حامدون)) مسلیم، ئەبوو داوود، نەسائی، ئەحمەد.

الجزء الخامس والعشرون — سورة الزخرف

وَٱلَّذِى نَزَّلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِۦ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْأَزْوَٰجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلْفُلْكِ وَٱلْأَنْعَٰمِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُۥا عَلَىٰ ظُهُورِهِۦ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا ٱسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَٰنَ ٱلَّذِى سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴿١٤﴾ وَجَعَلُوا لَهُۥ مِنْ عِبَادِهِۦ جُزْءًا ۚ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ أَمِ ٱتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَىٰكُم بِٱلْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَن يُنَشَّؤُا فِى ٱلْحِلْيَةِ وَهُوَ فِى ٱلْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ ٱلَّذِينَ هُمْ عِبَٰدُ ٱلرَّحْمَٰنِ إِنَٰثًا ۚ أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَٰدَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَآءَ ٱلرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَٰهُم ۗ مَّا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ كِتَٰبًا مِّن قَبْلِهِۦ فَهُم بِهِۦ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوٓا إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

٤٩٠ — وَكَذَٰلِكَ مَآ أَرْسَلْنَا

دزێوی شەریك دانان بۆ خوا:

﴿ [١٥] وجعلوا له من عباده جزءا﴾ لەپێشەوە ددانیان بەوەدا نا کە هەر خوایە ئاسمانەکان و زەوی دروست کردووە.. کەچی هەر لە بەندەکانی خوا خۆی، منداڵیان بۆ بڕیاردا!! وتیان: فریشتەکان کچی خوان! ﴿ إن الإنسان لکفور مبین﴾ بەڕاستیی ئادەمیی سپڵەیەکی ئاشکرایە ﴿ [١٦] ام اتخذ مما یخلق بنات وأصفاکم بالبنین﴾ ئایا لەناو ئەوانەدا کە خۆی دروستیکردوون, کچی داناوە بۆ خۆیو، ئێوەی بە کوڕان تایبەتمەند کردووە؟! ﴿ [١٧] وإذا بشر احدهم بما ضرب للرحمن مثلا﴾ کەچی هەرکات یەکێ لەوانە مژدەی کچی درابایە کە بۆ خوای بە بەزەیی بەوێنە دەهێنایەوە ﴿ ظل وجهه مسودا وهو کظیم﴾ دەم و چاوو ڕوومەتی ڕەش هەڵدەگەڕاو، لەرکان پیشی دەخواردەوە! ﴿ [١٨] أو من ینشأ فی الحلیة﴾ ئایا کەسێك لەنێوخشڵ و زینەتدا پەروەردە کرابێت , واتە: کیژ ﴿ وهو فی الخصام غیر مبین﴾ ولەکاتی دەمەقرەدا دەسەڵاتی نادیاربێت, بۆ خوا دەبێت؟! بەڵێ کام ئافرەت هەیە لەکاتی بڕینەوەی کێشەکاندا وەك پێویست بتوانێ بەڕێك و پێکی بەرگری لە خۆی بکا، ئافرەت بە پێی سروشتی خۆی زۆر حەزی لە خشڵ و زێڕو خۆ ڕازاندنەوەو خۆ ئارایشت دانە، هەر بۆیەش لە هەموو سەردەمێك دا ژنان وادەبینرێن، تەنانەت ئێستاش کە سەدەی گەواهی نامەو زانستە، ژنە خاوەن شەهادەکانیش هەروانە! لەلایەکی دیکەشەوە ژنان زۆر کەم بتوانن لەکاتی روو بەروو بوونەوەی جەنگ و کێشەدا مافی خۆیان روون بکەنەوە و بەرگری لەخۆیان بکەن، چونکە یان ناوێرن، یان (عاطفە)ی خۆیان زاڵ دەبێ بەسەریانداو گریەو زاری لێیان تێك دەدات. ﴿ [١٩] وجعلوا الملائکة الذین هم عباد الرحمن

إناثا﴾ ئەو فریشتانەش کە هەموو بەندەی خوای بەخشندەن, بە کچی خوایان دادەنان! ﴿اشهدوا خلقهم﴾ ئایا ئەوانە کاتێ خوا دروستی کردن لەوێ بوون؟! (ستكتب شهادتهم ويسألون) بەڕاستی ئەو گەواهییە ناهەقیەیان لەسەر ئەنووسرێو، لەنامەی کارەکانیاندا پرسیاریان لێدەکرێت" لەڕۆژی قیامەتدا ﴿[20] وقالوا لو شاء الرحمن ما عبدناهم﴾ وە دەڵێن: ئەگەر خوای میهرەبان ویستبـــای ئێمە هەرگیز نەمــان ئەپەرستن, واتە: مادام خوا ویستی بووە, دیارە ڕازییە! ﴿مالهم بذلك من علم﴾ بۆئەو بڕو بیانوەشیان هیچ جۆرە زانست و بەڵگەیەکیان نیە ﴿إن هم إلا يخرصون﴾ هەر لەخۆیانەوەو بەدرۆو پڕو پاڵانتە قسە ئەکەن.﴿[21] أم أتيناهم كتابا من قبله﴾ یاخۆ ئێمە لەپێش قورئاندا نامەیەکمان بەوان داوە, پشتگیری بتپەرستیەکەیان بکا ﴿فهم به مستمسكون﴾ جا ئەوان دەستی پێوە گیر بکەن؟ واتـە: ئایـا ئەوانـە بەڵگەیـەکی نـەقڵییان هەیـە بـۆ قسەکانیان ﴿[22] بل قالوا إنا وجدنا آباءنا على أمة﴾ نەخێر, بەڵکو هیچ بەڵگەیەکیان نیە، ئەوە نەبێ کە ئەڵێن: ئێمە باوو باپیرانمان لەسەر ئایین و مەزهەبێکی ئاوادیوە ﴿وإنا على آثارهم مهتدون﴾ بەڕاستی ئێمەیش بەشوێن ڕێبازی ئەواندا ڕێنموون ئەبین وهەنگاو هەڵ ئەگرین ﴿[23] وكذلك ما أرسلنا من قبلك فی قرية من نذير﴾ وەبەو تەرزەی ئەمانە, هەر پەیامبەرێکی ترسێنەرمان – لەپێشتەوە– ناردووە بـۆ شارێك ﴿إلا قال مترفوها﴾ خۆشگوزەرانەکانیان بەگوێیان نەکردووەو وتویانە: ﴿إنا وجدنا آباءنا على أمة﴾ بەڕاستیی ئێمە باوو باپیرانمان دیتووە لە سەرمەزهەب و ئایینێك (وإنا على آثارهم مقتدون) و ئێمەیش بە شوێن ئەواندا ئەڕۆین و پێڕەویان ئەکەین ﴿[24] قال أولو جئتكم بأهدى مما وجدتم عليه آباءكم﴾ پێغەمبەرەکەش وتوویەتی: باشە ئەگەر من بەرنامەو ئایینێکی باشترم لەوەی باوو باپیرانتان بۆ هێنان ئێوە هەر نکوڵی ئەکەن؟! ﴿قالوا إنا بما أرسلتم به كافرون﴾ لەوەڵامدا وتوویانە: بێگومان ئێمە بەو بەرنامەی ئێوە پێی نێرراون باوەڕناکەین! ﴿[25] فانتقمنا منهم﴾ ئینجا ئێمەش تۆڵەمان لێ ساندن﴿فانظر كيف كان عاقبة المكذبين﴾جاسەرنج بدە, بزانەدەرەنجامی بێ باوەڕان وبەدرۆخەرەوان چۆن بوو؟

سُورَةُ الزُّخْرُفِ — الجُزْءُ الخَامِسُ وَالعِشْرُونَ

وَكَذَٰلِكَ مَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِى قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ ۞ قَٰلَ أَوَلَوْ جِئْتُكُم بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدتُّمْ عَلَيْهِ ءَابَآءَكُمْ قَالُوٓاْ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِى عَقِبِهِۦ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هَٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمْ حَتَّىٰ جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ قَالُواْ هَٰذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُواْ لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ ٱلْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾ أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾

٤٩١

بەرائەتی ئیبراهیم لە بتەکان و ڕاگەیاندنی یەکخواپەرستیی:

﴿[26] وإذ قال إبراهيم لأبيه وقومه﴾ ئەو کاتە وەبیر بێنە ئەی موحەممەد ﷺ کە ئیبراهیم بـە باوك و گەلەکـەی خۆی وت: ﴿إنني براء مما تعبدون﴾ بێگومان من لەو خوایانەی کە ئێوە ئەیانپەرستن, بێزارو بەریم ﴿[27] إلا الذی فطرنی فإنه سيهدين﴾ جگە لەو خوایەی کە دروستیکردووم، جابە ڕاستی ئەویش ڕێنموونیم ئەکات بۆ ڕێگەی ڕاسـت و دروسـت ﴿[28] وجعلها كلمة باقية في عقبه لعلهم يرجعون﴾ کارێکی کـرد کـە ئـەو وشـەیە, (وشـەی یەکخواپەرستیی) – پاش خۆیشی– لە نەوەکانییدا هەر بمێنێت , تا بەڵکو بگەڕێنەوە بۆلای خوا.. بەڵێ پەیامبەران

و پەیڕەوانیان , هەردەم هەوڵیان داوە بۆ چەسپاندنی وشەی (لا إله إلا الله)، دەبێ پاش خۆشیان هەر ئەوە لەسەر زارو لەناو دڵی پەیڕوان و نەوەکانیاندا بێ ﴿[٢٩] بل متعت هؤلاء وآباءهم﴾ خۆ من ئەوان هاوبەش دانەرەکانی مەککەو، باوو باپیرانیانیشم بەهرەوەر کرد بەجۆرەها نیعمەت و بەخشش ﴿حتى جاءهم الحق ورسول مبين﴾ تا(قورئان) و پەیامبەرێکی ئاشکراو نمایانیان بۆهات ﴿[٣٠] ولما جاءهم الحق﴾ وەکاتێ هەق و ڕاستیی(قورئان)یان بۆهات ﴿قالوا هذا سحر﴾ وتیان ئەمە جادووە!﴿وإنا به كافرون﴾ بەڕاستیی ئێمە بڕوامان پێی نیە ﴿[٣١] وقالوا لولا نزل هذا القرآن على رجل من القريتين عظيم﴾ بیانوویەکی تریان گرت و ووتیان: بۆچی ئەم قورئانە بۆ پیاوێکی گەورەی دەوڵەمەندی ئەم دووشارە مەککەو تائیف نەهاتە خوار؟ بۆچی خوا (وەلیدی کوڕی موغیرە)ی مەککەیی‌و (عوروەی کوڕی مەسعود)ی (سەقەفیی) لەتائیفدا نەکرد بە پەیامبەر؟ کە خاوەنی سەروەت و سامانن! دیارە تەرازووی هەموو حەقیقەتێك لای جاهیلیەت گەورەیی و سەروەت و دارایی‌و هێز و دەسەڵاتە! ﴿[٣٢] أهم يقسمون رحمة ربك﴾ ئایا ئەوانە ڕەحمەت و میهرەبانیی پەروەردگارت بەش ئەکەن؟! تا پەیامبەرێتیش بەدەست ئەوان بێت؟! ﴿نحن قسمنا بينهم معيشتهم في الحياة الدنيا﴾ لەکاتێکدا ئێمە بەحیکمەتی خۆمان گوزەرانیانمان لە نێوانیاندا لە ژیانی دنیادا بەشکردووە، واتە: تەنانەت ژیانی دونیاشیان کە شتێکی بێ نرخە، بەدەستی خۆیان نیە، چ جای بەخشینی ڕەحمەتی پەیامبەرێتی ﴿ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات﴾ وە هەندێکیانمان بەرز کردۆتەوە بەسەر هەندێکیاندا بەچەندین پلە لە ماڵ وسامان ودەسەلات ﴿ليتخذ بعضهم بعضا سخريا﴾ بۆ ئەوەی هەندێکیان، هەندێکی‌تر بکەنە بەرکار لەکارو باریاندا, واتە: یەکتر بەکار بێنن لە ئیش و کاری خۆیاندا و, سوود لەلێهاتوویی ئەزموونی یەکتر وەرگرن، چونکە ئەگەر هەموویان سەروەتمەندو، لەهەموو شتێکدا وەك یەك وابن، ئەو کاتە ئیش و کار ناڕواو ئەوەستێ، خۆ ئاشکرێ مەردوم هەمووی ئەندازیار،یان پزیشك،یا نانەوابێ.. هتد ﴿و رحمة ربك خير مما يجمعون﴾ وە ڕەحمەت و میهرەبانی پەروەردگاری تۆ, لەتەواوی ئەوەی ئەوان کۆی ئەکەنەوە, لەسەروەت و دارایی دونیا باشترە.

زێڕ و زیوی زۆر, نیشانەی ڕەزامەندی خوا نییە :

﴿[٣٣] ولو لا أن يكون الناس أمة واحدة﴾ ئەگەر لە بەر ئەوە نەبا کەخەڵکی هەموویووبان بە یەك گەلی کافر ﴿لجعلنا لمن يكفر بالرحمن لبيوتهم سقفا من فضة﴾ ئەوەندە ماڵ وسامانمان دەدا بەو کەسەی کە باوەڕی بەخوای بەبەزەیی نەبوایە کەمیچی خانووەکانیان لەزیو بوایە ﴿ومعارج عليها يظهرون﴾ وە پلەو قادرمەی زێڕمان بۆ دادەنان تا پێی سەرکەون ﴿[٣٤] ولبيوتهم أبوابا و سررا عليها يتكؤن﴾ سەرەڕای ئەوەش هەموو دەرگاو تەختێکمان بۆ ماڵەکانیان لە زیو دادەنا کە لەسەر ئەو تەختانە دانیشن و پاڵ بدەنەوە ﴿[٣٥] وزخرفا﴾ وە بەهەموو نەخش و نیگارێکی جوان خانووەکانیانمان دەڕازاندەوە ﴿وإن كل ذلك لما متاع الحياة الدنيا﴾ وە ئەوهەمووە هەر زرق و برقی ژیانی دنیایە ﴿والآخرة عند ربك للمتقين﴾ ماڵی ئەولاش لای پەروەردگارت هەر بۆ پارێزکارانە واتە: ژیانی ئەم دونیایە ئەوەندە بێنرخەو،.. ئەوەندە سووکە کەئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە جیهان هەمووی بێ بڕوا بوایە لەبەر خۆشگوزەرانیی، هەموویمان ئەبەخشی بە بێ بڕوایان، (پێشەوا عمر کاتێ پێغەمبەری دیت ﷺ کەلەسەر حەسیرێ ڕملاویی ڕاکشابوو ئاسەواری لە تەنیشتیەوە دیارە گریاو وتی: ئەی پێغەمبەری خوا! ئەوە کیسراو قەیسەرە، ئەویش گوزەرانی تۆیە!! پێغەمبەر ﷺ شانی دادابوو دانیشت و فەرمووی: ئایا لەگومانایت کوڕەکەی خەتاب؟! پاشان فەرمووی: ئەوانە هەر لەم دونیایەدا خوای گەورە نازو نیعمەت و ڕۆزی خۆیانی پێداون! وە لەڕیوایەتێکی

تردا هاتووه: ((أما ترضى أن تكون لهم الدنيا ولنا الآخرة))، واتە: مەگەر بەوە ڕازی نیت کە دونیا بۆ ئەوان بێ، قیامەتیش بۆ ئێمە؟! تەفسیری ئیبن کەسیر (مسلم:٢/١١٠).

مەترسی پشتکردن لە خوا:

﴿٣٦ ومن يعش عن ذكر الرحمن﴾ هەرکەسێك لەڕاست یادی خوا ڕوو وەرگێڕێ ﴿نقيض له شيطانا﴾ ئەوا ئێمە شەیتانێکی بۆ دەسازێنین ﴿فهو له قرين﴾ هەردەم هاوڕێی دەبێت و، لێی جیا نابێتەوە ﴿٣٧ وإنهم ليصدونهم عن السبيل﴾ بەڕاستیی ئەو شەیتانانە پێشگیرییان دەکەن لە ڕێچکە ﴿ويحسبون انهم مهتدون﴾ وایش ئەزانن کە بۆ ڕاستەڕێ ڕێنموونیکراون!! ﴿٣٨ حتى إذا جاءنا﴾ تا ئەو کاتە بەزنجیر کراوی لەگەڵ هاوڕێکەی دێنە لامان ﴿قال يا ليت بيني وبينك بعد المشرقين﴾ ئەوحەلە بەهاوەڵەکەی ئەڵێ: خۆزگە نێوان من و تۆ بەقەدەر نێوان خۆرهەلات و خۆرئاوا دووربا ﴿فبئس القرين﴾ بەڕاستیی هاوڕییەکی زۆر خراپ بوویت ﴿٣٩ ولن ينفعكم اليوم إذ ظلمتم انكم في العذاب مشتركون﴾ ئینجا پێیان ئەوترێ، ئیتر ئەمڕۆ ئەو قسانە هیچ سوودێکتان پێ ناگەیەنێ، لەکاتێکدا ستەمتان لەخۆ کرد، ئێستا بەڕاستی هەموو پێکەوە هاوبەشین لە سزاکەدا ﴿٤٠ افأنت تسمع الصم﴾ جائایا تۆ بەکەڕان ڕاستیی دەبیستی؟ ﴿او تهدي العمي ومن كان في ضلال مبين﴾ یاخۆ کوێران و ئەو کەسانەی لە گومڕایی ئاشکرادان ڕێنمایی دەکەیت؟ هەرگیز ناتوانی ئاوا بکەیت، جا کەواتە دڵگران مەبە ئەگەر بڕواشیان نەهێنا ﴿٤١ فإما نذهبن بك﴾ ئینجا ئەگەر تۆ لەم ناوە لابەین و بتمرێنین "پێش ئەوە کاتی خۆی بێت ﴿فإنا منهم منتقمون﴾ بێگومان هەر تۆڵەیان لێ وەر ئەگرین ,ئەگەر دوای مردنی تۆیش بێت ﴿٤٢ او نرينك الذي وعدناهم﴾ یان ئەگەر حەزبکەیت ئەو هەڕەشەو سزایەی بەڵێنمان پێدابوون نیشانتی بدەین و بەچاو ببینی ,ئەوا نیشانت دەدەین ﴿فإنا عليهم مقتدرون﴾ چونکە ئێمە بەسەریاندا زاڵین و لەدەستمان دەرناچن.

وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾ وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ ٱلرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُۥ شَيْطَٰنًا فَهُوَ لَهُۥ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَنَا قَالَ يَٰلَيْتَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ بُعْدَ ٱلْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ ٱلْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَن يَنفَعَكُمُ ٱلْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِى ٱلْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ أَوْ تَهْدِى ٱلْعُمْىَ وَمَن كَانَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ ٱلَّذِى وَعَدْنَٰهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَٱسْتَمْسِكْ بِٱلَّذِىٓ أُوحِىَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُۥ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾ وَسْـَٔلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رُّسُلِنَآ أَجَعَلْنَا مِن دُونِ ٱلرَّحْمَٰنِ ءَالِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦ فَقَالَ إِنِّى رَسُولُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَآءَهُم بِـَٔايَٰتِنَآ إِذَا هُم مِّنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

دەستت لە بەرنامەکەی خوا توند بئاڵێنە:

﴿٤٣ فاستمسك بالذي أوحي إليك﴾ کەوابوو دەست بگرە بەو قورئانەی وەحیکراوە بۆت ئەی موحەممەد! ﷺ ﴿إنك على صراط مستقيم﴾ چونکە تۆ لەسەر ڕێگەو ڕێبازێکی ڕاستی ﴿٤٤ وإنه لذكر لك ولقومك﴾ بێگومان ئەم قورئانە شەرەف و ناوو شۆرەتێکی گەورەیە بۆ خۆت و بۆ هۆزەکەت، چونکە بەڕاستیی هەر بەقورئان سەریان بەرز دەبێ، ئەوەتە پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ: ((إن الأمر في قريش لا ينازعهم فيه أحد إلا أكبه الله على وجهه ماأقاموا الدين)) فتح الباري. بەڕاستیی ئەم کارە، واتە: ویلایەتی موسڵمانان هەر لەنێو قورەیشدا دەبێ تا ئەوان ئایینی خوا ڕابگرن، هەرکەسێك بەر بەرەکانێیان لەگەڵ بکات, خوا بەدەما ئەیخات. ﴿وسوف تسألون﴾ وە لەئایندەشدا

پرسیارتان دەربارەی قورئان لێ ئەکرێ: چیتان کرد سەبارەت بەو بەهرە گەورەیە؟ ﴿[٤٥] وسئل من ارسلنا من قبلك من رسلنا﴾ تۆ لـە ئوممەتانی پەیامبەرانێـك بەرلە تۆ ،نـاردراون بپرسـە: ﴿أجعلنا من دون الرحمن آلهة یعبدون﴾ ئایا جگە لەخوای بەخشندە, بڕیارماندا بوو خوا گەلێ بپەرسترێ؟ واتە پەیامبەران هەموو یەك دەنگن بۆ یەکخواپەرستیی و دوور گرتن لە شێوازی بت پەرستیی,دیارە هیچ پێغەمبەرێك نەنێردراوە.

موساش بە نیشانە گەلێ, چوو بۆ لای فیرعەون:

﴿[٤٦] ولقد ارسلنا موسی بآیاتنا إلی فرعون وملائە﴾ بێگومان ئێمە موسامان نارد بە چەند موعجیزەیەکەوە بۆلای فیرعەون و پیاوەگەورەکانی مەملەکەتەکەی ﴿فقال إنی رسول رب العالمین﴾ ئینجا چووو پێیگوتن: بەراستیی من نێردراوێکی خوای پەروەردگاری جیهانەکانم بۆ لای ئێوە, ئـەوانیش داوای موعجیزەیـان لێکـرد ﴿[٤٧] فلمـا جـاءهم بآیاتنـا﴾ جـا هـەر کـە موسـا بەبەڵگەکانمانـەوە (دارە دەستەکەیی و،دەستە سپیەکەیی و..) هاتـە لایـان ﴿إذا هم منها یضـحکون﴾ لـەناکاو کـە بینیـان, بینیـانن دەخـەنین و،گاڵتەیان لێدەهات ﴿[٤٨] وما نریهم من آیة إلا هی أکبر من اختها﴾ ئێمە هـەر ئایـەت و مۆجیزەیـەکی خۆمـان نیشـانی ئەوان دەدا، لـە نیشانەکەی پێشـەوە گـەورەترو گـرنگتر بـوو ﴿وأخذناهم بالعذاب﴾ کەچی هەر بڕوایـان نـەهێناو ئێمـەیش بەسـزا قارمـان لێگـرتن, بـە سـزایەك کەلـە ئایـەتی(١٣٠) ی(ئەعراف)دا دیـاریـیکراوە ﴿لعلهم یرجعون﴾ تـا بـەڵکو بۆ ڕێی ڕاست بگەڕێنەوە و پەشیمان ببنەوە ﴿[٤٩] وقالوا یا ایها الساحر أدع لنا ربك بما عهد عندك إننا لمهتدون﴾ جا کاتێ سزاکەیان دیت و تووش بوون –لە باتی ئەوە کە بڕوا بێنن– وتیـان: ئـەی مامۆسـتای زانـا! ئـەی جادووگـەر! نـزا بکـە، لەپـەروەردگارت داوا بکە بـەو پەیمانـەی کـە بـەتۆی داوە, بـا سزامان لەسەر هەڵگرێ، ئەوسا دڵنیابە پاش لابردنی سزاکە ئێمە ڕێـی هیدایـەت ئـەگرین! ﴿[٥٠] فلما کشفنا عنهم العذاب﴾ جاکاتێ سزاکەمان لەسـەر لابردن ﴿إذا هم ینکثون﴾ کتوپڕ پەیمانەکەیان شکان وبڕوایان نەهێنا.

الجزء الخامس والعشرون | سورة الزخرف

وَمَا نُرِيهِم مِّنْ ءَايَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَٰهُم بِٱلْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا۟ يَٰٓأَيُّهَ ٱلسَّاحِرُ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ ٱلْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِى قَوْمِهِۦ قَالَ يَٰقَوْمِ أَلَيْسَ لِى مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ ٱلْأَنْهَٰرُ تَجْرِى مِن تَحْتِىٓ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ أَمْ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَآ أُلْقِىَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَآءَ مَعَهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾ فَٱسْتَخَفَّ قَوْمَهُۥ فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّآ ءَاسَفُونَا ٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْءَاخِرِينَ ﴿٥٦﴾ ۞ وَلَمَّا ضُرِبَ ٱبْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوٓا۟ ءَأَٰلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ ۚ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًۢا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَٰهُ مَثَلًا لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَا مِنكُم مَّلَٰٓئِكَةً فِى ٱلْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

الحزب ٥٠

٤٩٣

فیرعەون بای هەوایی و یاخیی بوو:

﴿[٥١] ونادی فرعون فی قومە﴾ و فیرعـەنیش جاڕیدا بـەناو گەلەکەیدا ﴿قال یاقوم الیس لی ملك مصر﴾ وتـی: ئەی قەوم و هۆزم! ئایا وڵاتی میسر هی من نیەو, من پاشای (میصر) نیم؟ ﴿وهذە الأنهار تجری من تحتی﴾ و ئـەم هـەموو جۆگـەو ڕووبارانـەش بـە بـەردەم کۆشـکەکەمدا دەچـن؟! ﴿افـلا تبصـرون﴾ دەئایـا نـابینن؟! مـن لـە چ دەستەڵاتێکدام؟ مووساش چەندە هەژار و بێ دەسەڵات!! ﴿[٥٢] ام انا خیر من هذا الذی هو مهین﴾ بەڵکی من چاکترم لەکەی لاوازە, من خاوەنی دارایيم، موسایش بێ چارەو هەژار، ئایا کاممان شیاوین؟!! ﴿ولا یکاد یبین﴾ لەوانـەش

نیە بتوانێ مەبەستی خۆی بە رەوانی روون بکاتەوە ,فیرعەون مەبەستی لەوگرییەبوو کە لەزمانی مووسادابووو لە کاتی ئاخاوتندا دەگیردرا, بۆدواییش خوا لایبرد ﴿٥٣ فلولا ألقی علیه أسورة من ذهب﴾ جا بۆچی لەلایەن پەروەردگاریەوە دەستبەندو بازنی زێڕی نادرێتێ؟ چونکە بازنی ئاڵتوون, نیشانەی گەورەییبووە لای ئەوان دیارە پاشا فیرعەونیەکان باویان وابووە کە بازن و دەستبەندی زێڕیان لەدەست کردووە، بۆیە ئەو رەخنەیەش لەو دەگرن، بەڵام پەیامبەران ئەیانەوێ ئەو یاسایە هەڵوەشێننەوەو ئەو سامانە بگێڕنەوە بۆ جێی راستەقینەی خۆی ﴿أو جاء معه الملائکة مقترنین﴾ یان بۆچی کۆمەڵێ فریشتە لەگەڵیا نەهاتوون؟! یارمەتی بدەن.

فیرعەون زانی قەومەکەی سوکن، بەنی لێ توند کردنەوە:

﴿٥٤ فاستخف قومه فأطاعوه﴾، جا فیرعەون بەم قسانە قەومەکەی خرۆشاندو هەڵیخەڵەتاندن ﴿إنهم کانوا قوما فاسقین﴾ بەراستیی ئەوانە گەلێکی فاسق و تاوانبارو لەسنوور دەرچوو بوون، بۆیە فیرعەون سواری سەریان بوو و گومڕایکردن!! ﴿٥٥ فلما آسفونا﴾ جا کاتێ تورەیان کردین بەکارە خراپەکانیان ﴿انتقمنا منهم﴾ تۆڵەمان لێسەندن ﴿فأغرقناهم أجمعین﴾ هەموویانمان لە (نیل)دا خنکاند. ئیمامی (ئەحمەد) ئەم فەرموودەیە دێنێت: ((إذا رأیت الله –عزوجل– یعطی العبد ماشاء وهو مقیم علی معاصیه فإنما ذلك استدراج منه له، ثم تلا: فلما آسفونا انتقمنا منهم فأغرقناهم أجمعین). واتە:کاتێ دیتت خوا دەبەخشێ ببەندە ,هەرچی حەز بکات، لەهەمان کاتیشدا بەردەوام بوو لەسەر گوناح و تاوان، ئەوە بەراستیی(ئیستدراج)ەو وردە وردە سەر خستنیەتی و و بەخۆی نازانێ، تا تۆڵەی لێدەکاتەوە، پاشان ئەو ئایەتەی: (فلما آسفونا..)ی خوێندەوە. ﴿٥٦ فجعلناهم سلفا ومثلا للآخرین﴾ جاکردمانن بە پێشینەو, پەندو عیبرەت بۆ خەڵکانی پاش خۆیان، هەتاکەسێکی تر لەرێی ئەوانەوە نەڕوا ﴿٥٧ ولما ضرب ابن مریم مثلا﴾ ئەو دەمەش کە کوڕەکەی مەریەم "عیسا" بەنموونە باسکرا. (عەبدوڵلای زبعری) نموونەیەکی هێنایەوەو وتی: ئایا ئێمەو پەرستراوەکانمان و خەڵکی تر وەك ئێمە دەچنە دۆزەخەوە! جا خۆ ئەگەر ئەو قسە وابێ دەبێ عیساو فریشتەکانیش هەر بچنە دۆزەخەوە! ﴿إذا قومك منه یصدون﴾ لەناکاو هۆزەکەت لەونموونەیەی (زبعری) کردیانە گاڵەو هەرا,جا کاتێ ئەوەیان بۆ پێغەمبەر ﷺ گێڕرایەوە فەرمووی: بەڵێ: هەرکەسێ خۆی پێیخۆشبێ لەباتی خوا بپەرسترێ، ئەوە لەگەڵ پەرستراوەکەیدا دەچێتە دۆزەخەوە، وە بەراستیی ئەوانە هەر شەیتان دەپەرستن, وەئەوەش فەرمانی بەپەرستنی دابێ، جا خوا (إن الذین سبقت لهم منا الحسنی أولئك عنها مبعدون)١٠١/٢١. ناردە خوارێ. واتە: بێگومان ئەوانەی لە لایەن ئێمەوەپێشتر بڕیاری بەختەوەرییان بۆ دراوە لەدۆزەخ دوور دەخرێنەوە,واتە: ئەگەر چی پەرسترابیشن. ﴿٥٨ وقالوا ءآلهتنا خیر أم هو﴾ وەوتیان: ئایا پەرستراوەکانی ئێمە چاکترن, یان عیسا؟! دە ئەگەر عیسا بڕواتە دۆزەخەوە, دەبا ئێمەیش هەربچینە دۆزەخەوە ﴿ما ضربوه لك إلا جدلا﴾ ئەو نموونەیان هەر بۆ دەمەدەمێ هێنایەوە ﴿بل هم قوم خصمون﴾ بەڵکو ئەوان هۆزێکن هەر دەمبازی دەکەن ﴿٥٩ إن هو إلا عبد أنعمنا علیه﴾ عیساش هەربەندەیەکی ئێمە بوو، بەهرەی پێغەمبەریتیمان پێ بەخشی ﴿وجعلناه مثلا لبنی إسرائیل﴾ و کردمانە بەنموونەیەك بۆ نەوەکانی یەعقوب لە سەر دەسەڵاتی خۆمان ﴿٦٠ ولو نشاء لجعلنا منکم ملائکة فی الأرض یخلفون﴾ وە ئەگەر بمان ویستبا هەندێکتانمان دەکردە فریشتە لەزەویدا جێتانی تیا بگرنەوە ﴿٦١ وإنه لعلم للساعة﴾ وە دابەزینی عیسا بۆ زەوی – لەئاسمانەوە– زانینێکە بۆ نزێکی قیامەت و,نزیکی قیامەتی پێدەزانرێت ﴿فلا تمترن بها﴾ جا کەواتە لەهاتنی قیامەت بەگومان مەبن ﴿واتبعونی هذا صراط مستقیم﴾ وەپەیڕەوی هەر لەمن بکەن، ئائەمەیە ڕێ راستەکە ﴿٦٢ ولا یصدنکم الشیطان إنه

﴿لكم عدو مبين﴾ وە با شەیتان ڕێگەی هەقتان لێ نەگرێت، چونکە بەراستیی ئەو دوژمنێکی ئاشکراتانە ﴿[٦٣] ولماجاء عيسى بالبينات﴾ کاتێ کە عیساش بەچەندان بەڵگەی ئاشکراوەهاتە لایان ﴿قال قد جئتكم بالحكمة﴾، وتی: بەراستیی بەپێغەمبەرێتیەوە هاتوم ﴿ولأبين لكم بعض الذ تختلفون فيه﴾ وەبۆ ئەوەی هەندێك لەوشتانەتان بۆ ڕوون بکەمەوە، ئێوە ناکۆکن تێیدا! لەکاروباری ئایین و دینتان ﴿فاتقوا الله واطيعون﴾ جاکەوابوو ئێوە لە خوا بترسن و، گوێڕایەڵی من بکەن ﴿[٦٤] إن الله هو ربی وربكم فاعبدوه﴾ چونکە بەراستیی هەر (اللّه)یە پەروەردگاری من و پەروەردگاری ئێوەش، جا تەنها هەر ئەو بپەرستن ﴿هذا صراط مستقيم﴾ هەر ئەمەیشە ڕێگە ڕاستەکە، ڕێگای یەکخواپەرستیی، یەك بەرنامەو یەك شەریعەت ﴿[٦٥] فاختلف الأحزاب من بينهم﴾ جا تاقمەکان کێشەیان لە نێوان پەیدا بوو "سەبارەت بە عیسا: یەکێ ئەیوت: عەبدو بەندەی خوایە، کە هەر ئەم قسەیەش ڕاست و دروستە-. یەکێ دیکە ئەیوت: نەخێر، کوڕی خوایە! یەکێ تر ئەیوت: نەخێر، هەر خوایە!!" ﴿فويل للذين ظلموا من عذاب يوم اليم﴾ جاتیاچوون بۆئەوانەی ستەمیان کرد.. لەسزای ڕۆژێکی ئێش پێگەیەنەر ﴿هل ينظرون إلا الساعة ان تأتيهم بغتة﴾ ئایا ئەوانە جگە لە هاتنی ڕۆژی قیامەت چاوەڕوانی چی تر ئەکەن کە کتوپڕ لێیان ڕوودەداو پێش دێت؟ ئەو کاتە ئەزانن عیسا کوڕی کێیە؟ ﴿وهم لا يشعرون﴾ هەستیش بەخۆ ناکەن تا پەشیمان ببنەوە.

ڕۆژی قیامەت گشت یاران، بەدەر لە پارێزکاران دەبنە دژی یەك:

﴿[٦٧] الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين﴾ ئەو ڕۆژە دۆستان هەموو لەو ڕۆژەدا دەبنە دوژمنی یەکتر، پارێزکاران نەبێت ﴿[٦٨] يا عباد لا خوف عليكم اليوم﴾ خوا بانگ دەکاتە بەندەکانی:ئەی بەندەکانم! ئەمڕۆ نەترسێکتان لەسەر نیە ﴿ولا انتم تحزنون﴾ ودڵ زویریش نابن ﴿[٦٩] الذين آمنوا بآياتنا وكانوا مسلمين﴾ بەندەکانم ئەوانەن کە بەئایەتەکانمان بڕوایان هێناوەو، ملکەچی هەر فەرمانی خۆمان بوون ﴿[٧٠] ادخلوا الجنة انتم وازواجكم تحبرون﴾ لە پاشە ڕۆژدا پێیان ئەوترێ: دەبچنە بەهەشتەوە خۆتان و ژنەکانتان، لەوپەڕی کامەرانیی و خۆشحاڵیی و دڵشادیدا ﴿[٧١] يطاف عليهم بصحاف من ذهب واكواب﴾ جا کە نیشتەجێ بوون لەبەهەشتا،کاسەی زێڕینی پڕ لە خواردن و، جامی پڕ لەشەراب بە سەریاندا ئەگەڕێنرێ ﴿وفيها ما تشتهيه الأنفس وتلذ الأعين﴾ هەرچیش دڵ حەزی لێبکا و، چاوچێژی لێ بەرێ تێیدا هەیە ﴿وانتم فيها خالدون﴾ و ئێوەش بە هەتا هەتایی تیایا ئەمێننەوە ﴿[٧٢] وتلك الجنة التى اورثتموها بما كنتم تعملون﴾ پێیان ئەوترێ: ئەمە ئەو بەهەشتەیە کە بەهۆی کارە چاکەکانتانەوە پێتاندراو بەمیرات پێتان بڕا، واتە: مافی خۆتانەو، پیرۆزتان بێت ﴿[٧٣] لكم فيها فاكهة كثيرة منها تأكلون﴾ میوەی زۆری جۆراو جۆری تێدا هەیە بۆتان لێیان دەخۆن.

الجزء الخامس والعشرون — سُورَةُ الزُّخْرُفِ

وَإِنَّهُۥ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَٱتَّبِعُونِ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَآءَ عِيسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُم بِٱلْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُم بَعْضَ ٱلَّذِى تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَٱخْتَلَفَ ٱلْأَحْزَابُ مِنۢ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا ٱلسَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾ ٱلْأَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍۭ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ ٱلْيَوْمَ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَكَانُوا۟ مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ ٱلْأَنفُسُ وَتَلَذُّ ٱلْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ ٱلْجَنَّةُ ٱلَّتِىٓ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَٰكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

٤٩٤ إِنَّ ٱلْمُجْرِمِينَ

تاوانباران تا سەر لە دۆزەخدا دەرنایەن:

﴿[٧٤] **إن المجرمين في عذاب جهنم خالدون**﴾ بێگومان تاوانباران (بەشیرك وكوفر)لەسزای دۆزەخدان بەهەمیشەیی ﴿[٧٥] **لا يفتر عنهم**﴾ هەرگیز لێیان نابڕێ و سووك ناكرێ ﴿**وهم فيه مبلسون**﴾ ئەوان لەو سزایەدا بێ ئومێدن ﴿[٧٦] **وما ظلمناهم**﴾ و ئێمە هیچ ستەممان لێ نەكردوون ﴿**ولكن كانوا هم الظالمين**﴾ بەڵام ئەوان خۆیان ستەمكار بوون ولەرێگەی ئێمە لایاندا ﴿[٧٧] **ونادوا يا مالك**﴾ ئەوجا هانا دەبەن بۆ دەرگاوانی دۆزەخ وبانگ دەكەن: ئەی مالیك! ﴿**ليقض علينا ربك**﴾ باپەروەردگارت بڕیار بدات بۆمان بەمردن ,تا لەو سزایە رزگار ببین. (سەفوان) ئەڵێ: گوێم لە پێغەمبەر ەوەﷺ لە سەر میمبەر ئەم ئایەتەی: (ونادوا يا مالك ليقض علينا ربك)ی دەخوێندەوە. فتح الباری: ٤٣١/٨. وە لەئایەتی تردا ئەفەرمووێ: (لا يقضى عليهم فيموتوا ولا يخفف عنهم من عذابها..) یان دەفەرمووێ: (ثم لايموت فيها ولا يحيا)١٣/٨٧. ﴿**قال إنكم ماكثون**﴾ مالیكیش پێیان ئەڵێ: هەر لێرە دەمێنن و رزگار بوونتان بۆ نییە ﴿[٧٨] **لقد جئناكم بالحق**﴾ خوا لەوەلاّمیاندا دەفەرموێ:چونكە بەراستیی كاتی خۆی هەق و راستییمان بۆ هێنان و بۆمان روونكردنەوە ﴿**ولكن أكثركم للحق كارهون**﴾ بەڵام زۆربەی زۆرتان رقتان لەراستیی و هەقبوو و لێوتان لێ هەڵئەقرچان و وەرتان نەگرت. بێ بڕوایان لە (دار الندوة) دەربارەی لەناو بردنی پێغەمبەر ﷺ كۆ بوونەوە، ئەو جا خوا فەرمووی: ﴿[٧٩] **أم أبرموا أمرا**﴾ بەڵكو كارێكیان سازاند بۆ لەناو بردنی پەیامبەر ﷺ ﴿**فإنا مبرمون**﴾ بەراستیی ئێمەیش ئەو پیلانە بەسەریاندا دەشكێنینەوە و چاك لێ دەبڕێین بەرامبەر پیلانەكەیان بۆ پشتگیری پەیامبەر ﷺ ﴿[٨٠] **أم يحسبون أنا لا نسمع سرهم ونجواهم**﴾ بەڵكو پێیان وایە كە ئێمە نهێنی و سرتەو چپەیان نا بیستین؟! ﴿**بلى ورسلنا لديهم يكتبون**﴾ بەڵێ چاك ئەبیستین و فریشتە نێراوەكانیشمان وان لەلایان وكارو كردەشیان ئەنووسن.

الجزء الخامس والعشرون | سورة الزخرف

إن المجرمين في عذاب جهنم خالدون (٧٤) لا يفتر عنهم وهم فيه مبلسون (٧٥) وما ظلمناهم ولكن كانوا هم الظالمين (٧٦) ونادوا يا مالك ليقض علينا ربك قال إنكم ماكثون (٧٧) لقد جئناكم بالحق ولكن أكثركم للحق كارهون (٧٨) أم أبرموا أمرا فإنا مبرمون (٧٩) أم يحسبون أنا لا نسمع سرهم ونجواهم بلى ورسلنا لديهم يكتبون (٨٠) قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العابدين (٨١) سبحان رب السماوات والأرض رب العرش عما يصفون (٨٢) فذرهم يخوضوا ويلعبوا حتى يلاقوا يومهم الذي يوعدون (٨٣) وهو الذي في السماء إله وفي الأرض إله وهو الحكيم العليم (٨٤) وتبارك الذي له ملك السماوات والأرض وما بينهما وعنده علم الساعة وإليه ترجعون (٨٥) ولا يملك الذين يدعون من دونه الشفاعة إلا من شهد بالحق وهم يعلمون (٨٦) ولئن سألتهم من خلقهم ليقولن الله فأنى يؤفكون (٨٧) وقيله يا رب إن هؤلاء قوم لا يؤمنون (٨٨) فاصفح عنهم وقل سلام فسوف يعلمون (٨٩)

٤٩٥

خوا منداڵی هەر نییە:

﴿[٨١] **قل إن كان للرحمن ولد**﴾ بڵێ: گریمان – وەك ئێوە ئەڵێن – ئەگەر خوای بەبەزەیی، منداڵی ببێ ﴿**فأنا أول العابدين**﴾ ئەوە من یەكەمین كەسم بیپەرستم، چونكە من بەندەیخوام. ﴿[٨٢] **سبحان رب السموات والأرض رب العرش عما يصفون**﴾ پاكی و بەرزو بڵندیی بۆ پەروەردگاری ئاسمانەكان و زەوی، پەروەردگاری عەرش، دەربارەی ئەو قسە ناقوڵانە ئەوان وەسفی خوای پێ دەكەن: بە راگرتنی منداڵ و..هتد ﴿[٨٣] **فذرهم يخوضوا ويلعبوا**﴾ جا تۆش جارێ وازیان لێ بێنە باسەر بكەنە قسەی ناقۆڵاّو گەمەكەی خۆیان بكەن ﴿**حتى يلاقوا يومهم الذي يوعدون**﴾ تا دەگەنە ئەو رۆژەی هەرەشەیان لێكراوەو بەڵێنیان پێدراوە پێی بگەن.

له ئاسمان و زەویی، هەر(ألله) خۆی خوایه :

﴿[٨٤] وهو الذی فی السماء إله وفي الأرض إله﴾ خوا هەر ئەو زاتەیه کە هەم لەئاسماندا خوایەو پەرستراوە، هەم لەزەویشدا خوایەو پەرستراوە لەلایەن دانیشتوانیەوە ئیتر هیچ کەسێك شایستەی پەرستن نیيه ئەو نەبێ.

﴿وهو الحكيم العليم﴾ ئەویشە جوانکاری زانا ﴿[٨٥] وتبارك الذی له ملك السموات والأرض وما بينهما﴾ وە مەزنی لەو خوایەی خاوەنێتی ئاسمانەکان و زەوی و نێوانیان هەر هی ئەوە ﴿وعنده علم الساعة﴾ وەزانینی کاتی قیامەت لای ئەوە ﴿وإليه ترجعون﴾ و هەر بۆلای ئەویش دەگێڕدرێنەوە ﴿[٨٦] ولا يملك الذين يدعون من دونه الشفاعة﴾ وە پەرستراوانەی ئەوان لەباتی خوا هاواریان لێ دەکەن و ئەیانپەرستن دەسەلاتی شەفاعەت و تکایان نییە ﴿إلا من شهد بالحق﴾ بەلام کەسێك شایەتی بە هەق دابێ و بڕوای هێنابێت وەك فریشتەکان و عوزەیروعیسا ئەوانە دەتوانن داوای شەفاعەت بکەن ﴿وهم يعلمون﴾ وەئەوان ئەزانن هەقیقەتی شایەدەکەیان ﴿[٨٧] ولئن سألتهم من خلقهم ليقولن الله﴾ خۆ ئەگەر لەخۆشیان بپرسیت کێ دروستی کردوون؟ بەدڵنیاییەکەوە ئەڵێن: خوا﴿فأنى يؤفكون﴾ ئەی ئیتر چۆن لەپەرستنی خوا لادەدەن و روو لەشوێنێدیکە دەکەن؟

سکاڵای پێغەمبەر ﷺ لای خوا :

﴿[٨٨] وقيله يارب إن هؤلاء قوم لا يؤمنون﴾ خوا ئاگای لەوتەی پەیامبەرەکەیەتی کە سکاڵا لە گەلەکەی دەکاو ئەڵێ: ئەی پەروەردگاری من! بەراستیی ئەوانە گەلێکن باوەڕ ناهێنن. واتە: ئەو بێ بڕوایانە بۆ ناترسن لەو سکاڵای پەیامبەرە لە سەر بڕوا نەهێنانیان؟.

تێبینی : (وقيله) بەژێری لام و هێیەکە، یان بەسەرەی لام و بۆری هێیەکە، بە هەردوو جۆری خوێندنەوەکەی (عطف)ە لەسەر (والساعة) لە (وعنده علم الساعة)دا،خوێندنەوەکەی بە ژێر،بە ئیعتباری (مضاف إليه)، سەرپێدانیشی بە ئیعتیباری ئەوەیەکە لەبنەڕەتدا (مفعول)ە بۆ (علم). ﴿[٨٩] فاصفح عنهم وقل سلام﴾ جاتۆ وازیان لێ بێنەو ماڵئاواییان لێ بکە, دیارەئەم سلاوەی ئێرە ,واتای جیابوونەوەو لێکدووركەوتنەوەیە، نەك سلاوی خۆشەویستیو پێکەوە ژیان ﴿فسوف يعلمون﴾ دەسالەئاییندەدا ئەزانن پاشەرۆژیان چۆنەو چییان بەسەر دێت , دیارە ئەمەش هەڕەشەیە لێیان.

له (١٤١٧/٧/٣/٢)ك بەرامبەر بە (١٩٩٦/١١/١٣/١٢)ز لەم سوورەتە بوومەوە, لەکاتژمێر (٧:٥٠) خولەك، لە هەڵەبجەی زامدارو لە راگەیاندنی بزووتنەوە. (ولله الحمد والمنة).

*** *** ***

٤٤- سوورەتی (دخان)ـە مەککەییەو (٥٩) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی: خوا بەیەکزانین و، پەیامەکەی پێغەمبەرو، زیندووبوونەوە دەکات. لەسەرەتاوە باسێکی گەورەیی قورئان و پیرۆزیی ئەو شەوە ئەکات کە قورئانی تێدا هاتۆتە خوار، ئینجا هەڵوێستی هاوبەش دانەرەکان سەبارەت بە قورئان رووندەکاتەوە، پاشان بەسەرهاتەکەی فیرعەون و گەلەکەیی و، وێران بوونی ئەو هەموو باخ و سەوزاییەیان رادەگەیەنێت، کۆتاییشی بەباسی رێ وشوێن و چارەنووسی چاککاران و خراپکاران دێت.

جا بەم شێوەیە دەست پێدەكات: ﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] حم﴾ ئەم پیتانەو وێنەیان ، بۆدەسەوسانی عەرەبە رەوانبێژو خۆشخوانەكانی سەردەمە, لە پێشیشەوە گەلێ جار قسەیان لێكراوە.

قورئان شەوی قەدر هاتە خوارێ:

﴿[٢] والكتاب المبین﴾ سوێندم بەم قورئانە ئاشكراو نمایانە،یان سوێند بەو قورئانەی بەیانكەری هەق وناهەقە , راستیی و، ناراستییەكان لە بێژنگ دەدا ﴿[٣] إنا أنزلناه فی لیلة مباركة﴾ بێگومان لە شەوێكی ئێجگار پیرۆز "شەوی قەدردا" ناردومانەتە خوار، وەك خوای گەورە ئەفەرمووێ: (إنا أنزلناه في ليلة القدر)٩٧/١. یا ئەفەرمووێ: (شهر رمضان الذي أنزل فيه القرآن)١٨٥/٢. هەندێ لەزانایان پێیان وایە ئەو فەرموودەش كە لەپێغەمبەرەوە ﷺ هێنراوە: (تقطع الآجال من شعبان، حتى أن الرجل ينكح ويولد له، وقد أخرج (إسمه في الموتى)، هەرچەند ئیمامی (تەبەریی و بەیهەقی) ریوایەتیان كردووە، بەلاّم -وەك ئیمامی ئیبن كەسیر- ئەڵێ: (والصحيح: إنما هي ليلة القدر على ما بيناه). وە هەروا ئیمامی (ئیبن جەریر) ئەڵێ: (والصواب من القول في ذلك قول، من قال: عني بها ليلة القدر؟. ﴿إنا كنا منذرین﴾ بەڕاستیی ئێمە هەمیشە هەر ترسێنەرو بێداركەرەوە بووین واتە: مەبەست لە ناردنی ئەم قورئانەدا وشیار كردنەوەو ترساندنی مەردومە ﴿[٤] فیها یفرق كل أمر حكیم﴾ لەوشەوەدا - قورئانی تێدا هات- هەموو بەرنامەو ئیش و كارێكی گرنگ بڕیار دەدرێ و جیا دەكرێتەوە ﴿[٥] أمرا من عندنا﴾ هەموو ئەو بڕیارانەش - لەو شەوەدا ئەدرێن- هەموو بەفەرمانی خۆمانە ﴿إنا كنا مرسلین﴾ بێگومان هەر ئێمەشبووین (موحەممەد) و هەموو پێغەمبەران نارد ﴿[٦] رحمة من ربك﴾ لەبەر بەزەییەك لەلایەن پەروەردگارتەوە بۆ ئادەمزاد وجنۆكە ﴿إنە هو السمیع العلیم﴾ چونكە هەر ئەوە بیسەری زانا , واتە: هەر ئەوەبیسەرو بە هەموو بیسراوێ, زانا بەهەموو زانراوێ ﴿[٧] رب السموات والأرض وما بینهما إن كنتم موقنین﴾ پەروەردگاری ئاسمانەكان و زەویی‌وئەوشتانەیە لەنێوانیاندایە, ئەگەر ئێوە یەقینتان ببێ ,دە یەقینتان ببێ كە(موحەممەد) پێغەمبەری خوایە ﴿[٨] لا إله إلا هو یحیی ویمیت﴾ جگە لەو هیچ پەرستراوێكی هەق نیە, كە ژیان ئەدا ئەمرێنێ, مردن و ژیان بەدەستیی ئەوە ﴿ربكم ورب آبائكم الأولین﴾ پەروەردگاری ئێوەو پەروەردگاری باوانی پێشینیشتانە , واتە:هەر ئەوە كاروبارتان بەڕێوە ئەبات، ئەبێ تەنها هەر ملكەچی ئەویش بن ﴿[٩] بل هم فی شك یلعبون﴾ بەڵكو ئەوان لەناو گومانێكدان لە زیندووبوونەوە, گەمە دەكەن ,وەك ئەم ئایەتەش - سەبارەت بە بالآدەستی خواو,خاوەنداریێتی جیهانەكان - دەفەرمووێ: (قل يا أيها الناس إني رسول الله إليكم جميعا الذي له ملك السموات والارض لا إله إلاهو يحي ويميت)١٥/٧ ٨.

سُورَةُ الدُّخَانِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

حمٓ ﴿١﴾ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةٍ مُّبَٰرَكَةٍ ۚ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ أَمْرًا مِّنْ عِندِنَآ ۚ إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ رَبُّكُمْ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَٱرْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِى ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى ٱلنَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَّبَّنَا ٱكْشِفْ عَنَّا ٱلْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ لَهُمُ ٱلذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا۟ عَنْهُ وَقَالُوا۟ مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُوا۟ ٱلْعَذَابِ قَلِيلًا ۚ إِنَّكُمْ عَآئِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ ٱلْبَطْشَةَ ٱلْكُبْرَىٰٓ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾ ۞ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ أَنْ أَدُّوٓا۟ إِلَىَّ عِبَادَ ٱللَّهِ ۖ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾

چاوەروانی رۆژێ بە ,بە دوکەڵ بەری ئاسمان دەگرێ:

﴿١٠ **فارتقب يوم تأتي السماء بدخان مبين**﴾ جاچاوەڕوانی رۆژێك بە ئەی موحەممەد! ﷺ كە ئاسمان بەئاشكرا دووكەڵێكی لێ پەیدا دەبێت, لە دەرەنجامی, گرانیی و, قات و قڕیەك سەر لە قورەیش هەڵ ئەداو برسیەتیەكی ترسناك دایان ئەگرێ و، لە بەربرسێتی یەكتر نابینن و ئاسمانیش وەك چرە دووكەڵ دێتە پێش چاویان، دیارە ئەوەیش قاری خوایە، بەتایبەت كە پەیامبەر ﷺ دوعای لە قورەیش كردو فەرمووی: ((اللهم أشدد وطأتك على مضر واجعلها عليهم سنين كسني يوسف..)) بوخاریی. واتە: خوایە! گرانیی و، قات و قڕییەكی وایان بەسەربدە، هەر وەك گرانیەكەیسالەكانی سەردەمی یوسف. ئەم تەفسیرە- كەتەفسیری (..يوم تأتي السماو بدخان مبين)مان پێكرد- راو بۆچوونی (تەبەریی) و زۆرێك لە راڤەكەرانی قورئان بوو, ئەوەتە (ئیبن جەریر) ئەڵێ: (والصواب في ذلك ماروى عن ابن مسعود من أن الدخان الذي أمر الله نبيه ﷺ أن يرتقبه، هو ماأصاب قومه من الجهد والجوع حتى أكلوا العظام والميتة). بەلآم (ئیبن عەبباس) -خوا لێیان رازی بێت- ئەڵێت: مەبەست بە (دخان)ەكە, ئەو دوو كەڵەیە,نیشانەیەكە لەنیشانەكانی هاتنی قیامەت. (ئیبن كەسیر)یش ئەمەی پەسەند كردووە و دەڵێت: هەرچەند ئەیشگونجێت ئەوەی یەكەم بێت. ﴿١١ **يغشى الناس هذا عذاب أليم**﴾ سزا "دووكەڵەكە" هەموو خەڵكیمەككە دەگرێتەوە، هەر كە بینیشیان ئەڵێن:ئەمە سزایەكی ئێش پێگەیەنەرە ﴿١٢ **ربنا اكشف عنا العذاب إنا مؤمنون**﴾ لەبەرناچاری هاواریان لێ بەرز ئەبێتەوەوئەڵێن: ئەی پەروەردگاری ئێمە! ئەم سزایەمان لەسەر لاببە، بێگومان ئێمە باوەڕ دێنین ﴿١٣ **انى لهم الذكرى**﴾ جا تازە لەكوێ,یان چۆن بڕوا هێنانی ناچاریی, سوودیان پێدەگەیەنێت؟! ﴿**وقد جاءهم رسول مبين**﴾ خۆ بەراستییپەیامبەرێكی ئاشكرایان بۆ هات پێش سزاكە , بڕوایشیان نەهێنا ﴿١٤ **ثم تولوا عنه وقالوا معلم مجنون**﴾ پاشان -لەباتی بڕوا هێنان- روویان لێ وەرگێڕاو وتیان: (ئەو محەممەد)ـە فێر كراوێكی شێتە! جا گەلێك بۆچوونی ئاوا بێ، ئیتر چۆن ئامۆژگاری وەر ئەگرێ؟ بۆیە شایستەی ئەو سزایەبوون ﴿١٥ **إنا كاشفوا العذاب قليلا إنكم عائدون**﴾ جگە لەوە، ئێوە زۆر سپڵەو بێ وەفایشن، چونكە بەراستیی ئێمە هەر كەمێك سزاكەتان لەسەر لاببەین, خێرا دەچنەوە سەر كاری خۆتان , واتە:هیچ كات دانامەزرێن و عیبرەت ناگرن ﴿١٦ **يوم نبطش البطشة الكبرى**﴾ ئەو رۆژە وەبیربێنە كە بە توندی هەڵمەتی گەورەی خۆمان دەبەین ﴿**إنا منتقمون**﴾ بەراستیش ئێمە لەرۆژی دوایی، یان لەرۆژی (بەدر)دا تۆڵەسێنەرین، جا ئەو كاتە ئیتر بێ پشت و پەنا دەمێننەوەو هیچ كەسێكیان نیە سزایان لەسەر لابات.جا ئەگەر مەبەست بەودووكەڵە,ئەو دووكەڵە بێ یەكێكە لەنیشانەكانی هاتنی قیامەت,وەك (ئیبن عەباس)رای وایە,یان مەبەست ئەوگرانیی ونارەحەتیە بێ-وەك تەبەریی دەڵێ- بەری ئاسمانی لێگرتن, ئەوا (عەبدوڵڵای كوڕی مەسعود) (خوا لێی رازی بێ) دەڵێ: (فقد مضى خمسة: الدخان، والروم، والقمر، والبطشة، واللزام/ مخرج في الصحيحين/ فتح الباري: ٤٣٤/٨.هەر پێنج شتەكە بەدووكەڵەكەیشەوە تێ پەڕین، بەلآم هەندێكی دیكە دەڵێن: هێمان دوو كەڵەكە روونەداوە, وەك ئیمامی (موسلیم) لە ٢٢٢٥/٤دا هێناویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى تروا عشر آيات: طلوع الشمس من مغربها، والدخان، والدابة، وخروج يأجوج ومأجوج، وخروج عيسى ابن مريم، والدجال، وثلاثة خسوف: خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب ونار تخرج من قعر عدن تسوق الناس -أو تحشر الناس- تبيت معهم حيث باتوا، وتقيل معهم حيث قالوا)). كەوابوو ئەو رۆژی هەڵمەتە گەورەیە -وەك ئیمامی تەبەریش دەڵێت- هەر رۆژی قیامەتە، هەر ئەمەیش بەهێزە.

تاقیکردنەوەی قەومەکەی فیرعەون و ،دەرەنجامیان:

﴿ [١٧] **ولقد فتنا قبلهم قوم فرعون**﴾ وە بەهەقیقەت لەپێشیانەوە,واتە: لەپێش (قورەیش)ـە وە گەلی فیرعەونمان تاقیکردەوە ﴿ **وجاءهم رسول كريم**﴾ و پەیامبەرێکی بەڕێزو گەورەیان موسا ﷺ هاتە لا ﴿ [١٨] **أن أدوا إلى عباد الله**﴾ پێیگوتن: کە بەندەکانی خوا(بەنی ئیسرائیل) بدەنە دەست من و وازیان لێ بێنن لەگەڵ من بێن , وەك لەجێگایەکی تردا دەفەرمووێ: (فأرسل معي بني إسرائيل...). ﴿ **إني لكم رسول أمين**﴾ چونکە بەڕاستیی من پەیامبەرێکی ئەمینم لەسەرپەیامەکەی خوا بۆتان ﴿ [١٩] **وأن لا تعلوا على الله**﴾ پێتان ئەڵێم: خۆتان بەگەورەو بەرز مەگرن لە سەر خوا,واتە: سەرپێچی مەکەن و بێ بڕوا مەبن ﴿ **إني آتيكم بسلطان مبين**﴾ چونکە بەڕاستیی من بەڵگەیەکی ئاشکراو روونم بۆ هێناون ﴿ [٢٠] **وإني عذت بربي وربكم أن ترجمون**﴾ وە بەڕاستیی من پەنا دەگرم بە پەروەردگاری خۆم و، پەروەردگاری ئێوەش, لەوەی کە بەردە بارانم بکەن و بمکوژن ﴿ [٢١] **وإن لم تؤمنوا لي فاعتزلون**﴾ خۆ ئەگەر هەر بڕوام پێناهێنن، ئەوا دوورم لێبگرن و وازم لێ بێنن ﴿ [٢٢] **فدعا ربه أن هؤلاء قوم مجرمون**﴾ ئینجا موسا دوای نائومێد بوونی لە بڕواهێنانیان, داوای کرد لە پەروەردگاری خۆی و هاواری بۆبردو وتی: خوایە! بەڕاستیی ئەمانە قەوم و گەلێکی تاوانکارن ,جا ئیتر تۆش تۆڵەیان لێ بسێنە ﴿ [٢٣] **فأسر بعبادي ليلا**﴾ دەسا ئیتر ئێمە پێمان وت: با فیرعەون پێتان نەزانێ, بەبەندەکانمەوە(واتە:بەبەنی ئیسرائیلەوە) شەو دەرچۆ لە شار ﴿ **إنكم متبعون**﴾ چونکە بەڕاستیی ئەوانە دواتان دەکەون ﴿ [٢٤] **واترك البحر رهوا**﴾ کە لەدەریاکەش پەڕینەوە, دەریاکە بەجێ بهێڵە بەواڵا کراوی، تا ئەوانیش بەدواتاندا بێن و بخنکێن ﴿ **إنهم جند مغرقون**﴾ چونکە بەڕاستیی ئەوانە لەشکرێکی خنکێنراون , واتە: بڕیاریان بۆ دەرچووە، ئەبێ هەر تیا بچن, جا کاتێ موسا پەڕییەوەو ویستی بەدار دەستەکەی شوێنەکەی خۆی کوێر بکاتەوە لەترسی فیرعەوندا، خوا فەرمووی: وازی لێ بێنە، با بێن بەدواتاندا، دیارە چوون و خنکان ﴿ [٢٥] **كم تركوا من جنات وعيون**﴾ ئەوانە بەجێیان هێشت لە دوای خۆیان باخ و کانیاوێکی زۆر ﴿ [٢٦] **وزروع ومقام كريم**﴾ و کشتوکاڵ و جێگاوشوێنی جوان ﴿ [٢٧] **ونعمة كانوا فيها فاكهين**﴾ و نازو نیعمەت و بەهرەیەك کە بەخۆشی گوزەرانیان تیا دەکرد ﴿ [٢٨] **كذلك**﴾ ئاواو بەو شێوەیە لەوانمان سەندنەوە ﴿ **وأورثناها قوما آخرين**﴾ و ئەو هەموو سەرمایەو دەسەڵاتەی فیرعەونەمان کردە میراتی گەلێکی ترو , نەوەکانی یەعقوبمان کردە جێنشین ﴿ [٢٩] **فما بكت عليهم السماء والأرض**﴾ جا ئاسمان و زەوی شین و زاری نەکردن , ئەڵبەتە لەناو عەرەباندا باو بووە وتویانە: (بكت عليهم السماء والأرض). (سەعیدی کوڕی جوبەیر) دەڵێ: پیاوێك لە (ئیبن عەباس)ی پرسی: مانای ئایەتی (فما بكت عليهم السماء والأرض) چییە؟ دەبۆ ئاسمان و زەوییی بۆ کەس

الجزء الخامس والعشرون — سورة الدخان

وَأَن لَّا تَعْلُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ ۖ إِنِّىٓ ءَاتِيكُم بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿١٩﴾ وَإِنِّى عُذْتُ بِرَبِّى وَرَبِّكُمْ أَن تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَإِن لَّمْ تُؤْمِنُوا۟ لِى فَٱعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُۥٓ أَنَّ هَٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِى لَيْلًا إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَٱتْرُكِ ٱلْبَحْرَ رَهْوًا ۖ إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا۟ مِن جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا۟ فِيهَا فَٰكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَأَوْرَثْنَٰهَا قَوْمًا ءَاخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ ٱلسَّمَآءُ وَٱلْأَرْضُ وَمَا كَانُوا۟ مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مِنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِن فِرْعَوْنَ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَالِيًا مِّنَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ ٱخْتَرْنَٰهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَءَاتَيْنَٰهُم مِّنَ ٱلْءَايَٰتِ مَا فِيهِ بَلَٰٓؤٌا۟ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِىَ إِلَّا مَوْتَتُنَا ٱلْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا۟ بِـَٔابَآئِنَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ أَهْلَكْنَٰهُمْ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَٰهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

٤٩٧

دەگرین؟ وتی: بەڵێ چونکە هەموو کەسێ لەئاسماندا دەرگایەکی خۆی هەیە، لەو دەرگاوە رزق و نیعمەتی بۆ دێ. هەر لەوێشەوە کارو کردەوەکانی بەرز دەبنەوە، جا کاتێ مرد ئەو دەرگایەی دادەخرێ و ئیتر ئەویش بۆی دەگری! وە هەرکات لەو جێگایە بڕا کە لەزەوییدا سوژدەی تێدا بردووە ئیتر زەویش یادی دەکاو بۆی دەگری! بەڵام قەوم و هۆزەکەی فیرعەون چونکە سوژدەیان نەبردو کردەوەی چاکیان نەبوو، ئاسمان وزەوی نەگریاو بۆیان بەداخ نەبوو. (تەبەریی). ﴿وما كانوا منظرين﴾ وە ساتێکیش مۆڵەت نەدران و دوا نەخران بۆ کاتێکی تر , بەڵکو بەپەلە سزا دران ﴿[٣٠] ولقد نجينا بني إسرائيل من العذاب المهين﴾ بێگومان نەوەکانی یەعقوبمان لەسزای چەوسێنەر رزگار کرد ﴿[٣١] من فرعون إنه كان عاليا من المسرفين﴾ لەچنگی فیرعەونێ، کە دەعیە بازبوو لە زێدە ڕۆیاندا , واتە: تۆیش ئەی موحەممەد!ﷺ گەلەکەت دڵخۆش بکە، کەرزگاریان ئەکەم لەزەبرو زۆری زۆرداران, ئەگەر بڕوای راستەقینەیان هەبێت ﴿[٣٢] ولقد اخترناهم على علم على العالمين﴾ سوێند دەخۆم:بێگومان لەڕووی زانیارییەوە ئەوانمان هەڵبژاردو رێزی ئەوانماندا بەسەر هەموو جیهانی سەردەمی خۆیاندا, بەناردنی پێغەمبەران لەناویاندا و,پێدانی کتێب پێیان ﴿[٣٣] وآتيناهم من الآيات ما فيه بلاء مبين﴾ وەچەندە ئایەت و بەڵگەی گرنگی خۆمانمان پێدان کە تاقیکردنەوەیەکی ئاشکراو روونیان تێدا بوو بۆیان,دەئایا پەیڕەوییان کرد؟!

قورەیش دەڵێن مردوو زیندوو نابێتەوە! :

﴿[٣٤] إن هؤلاء ليقولون﴾ بێگومان ئەو بتپەرستانەی مەککە ئەڵێن: ﴿[٣٥] إن هي إلا موتتنا الأولى﴾ مردنێ نیە جگە لە مردنی یەکەمجار ﴿وما نحن بمنشرين﴾ وجارێکی تریش زیندوو ناکرێینەوە ﴿[٣٦] فأتوا بآبائنا إن كنتم صادقين﴾ دەسا ئەگەر راست ئەکەن – وەك خۆتان ئەڵێن – زیندوو بوونەوە هەیە , دەفەرموون باوانەکانمان زیندوو بکەنەوەو بیانهێنن بۆمان ﴿[٣٧] أهم خير أم قوم تبع والذين من قبلهم﴾ ئایاقورەیش چاکترن، یا گەلەکەی(توببەع/ أبو كريب الحميري) پاشای یەمەن,وە ئەوانەی لە پێشیانەوە ژیاون ﴿أهلكناهم﴾ بتپەرستانی هۆزەکەت لەوان بەهێز تر نەبوون, ئەوەتە ئەوانمان بەو هەموو دەسەڵات و توانایانەوە لەناو برد ﴿إنهم كانوا قوما مجرمين﴾ چونکە بەراستیی کۆمەڵێکی تاوانبار بوون , دەی پەندیان لێوەرگرن.

سەرنجێك: مێژوو نووسان دەڵێن: ئەم (توببەع)ـە: (٣٢٦)ساڵ پاشایەتی قەوم و هۆزەکەی خۆیکردووە! وە لەنێو هۆزەکەی خۆیدا (هۆزیحیمیەر)لەو قەدو باڵا بەرزتر نەبووە، (٧٠٠) ساڵ پێش لەدایك بوونی پێغەمبەرمان(موحەممەد) مردووە.(ئیبن عەباس ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((لا تسبوا تبعا فإنه قد أسلم)) المعجم الكبير للطبراني. واتە: جنێو بە (توببەع) مەدەن، چونکە توببەع موسڵمان بوو. ٢٩٦/١١.

ئەم بوونەوەرەمان بە گەمە دروستنەکردووە:

﴿[٣٨] وما خلقنا السموات والأرض وما بينهمالاعبين﴾ ئێمە ئاسمانەکان و زەوی و ئەوەی نێوانیان, بەگاڵتەو گەپ و بێ ئامانج, بەدی نەهێناوە ﴿[٣٩] وما خلقناهما إلا بالحق﴾، بەڵکو هەر بە حەق و راستمان وەدیهێناون ﴿ولكن اكثرهم لا يعلمون﴾ بەڵام زۆربەیان نەزانن، بۆیە مل بە هەق نادەن ﴿[٤٠] إن يوم الفصل ميقاتهم أجمعين﴾ بێگومان رۆژی جیاکردنەوەی هەقدارو ناهەقکار, کاتی بەڵێنی هەموانە سەرجەم ,ئەورۆژە دەزانن چیان بەسەر خۆیاندا هێناوە ﴿[٤١] يوم لايغني مولى عن مولى شيئا﴾ ئەو رۆژە هیچ دۆستێك ناتوانێ کەمترین کۆمەك بەدۆستی خۆی بکات "کەس بەکەس نیە" ﴿ولاهم ينصرون﴾ پشتگیری و یارمەتیش نادرێن ﴿[٤٢] إلا من رحم الله﴾ بەڵام کەسێك خوا رەحمی پێکردبێ لە ئەهلی ئیمان ,یارمەتی دەدرێ ﴿إنه هو العزيز الرحيم﴾ چونکە بەراستیی هەر ئەو(اللە)

دەسەڵاتداری میهرەبان و دڵاوایە. (ئیبن عەبباس/ خوا لێیان رازی بێت) ئەڵێ: پەیامبەران و فریشتەکان لەرۆژی قیامەتدا, بۆ مرۆڤی موسڵمان تکائەکەن.

ژیانی تاوانباران لە رۆژی سەڵادا:

﴿[٤٣] إن شجرة الزقوم * [٤٤] طعام الأثيم﴾ بێگومان داری ژەقنەمووت –کە دارێکی بەروبوو تاڵەو لە (تهامە) شداجۆری ئەو سەوز ئەبێ – خۆراکی تاوانکارە,واتە:مرۆڤی کافرە, چونکە مەبەست بە(أثيم)مرۆڤی کافرە,وەکو لە ئایەتەکانی پاش وپێشی خۆیەوە دەر دەکەوێ ﴿[٤٥] كالمهل يغلي في البطون﴾، هەر وەك مسی تواوە لەسکی گوناهباراندا جۆش ئەخواو ئەکوڵێ ﴿[٤٦] كغلي الحميم﴾ هەرچۆنێ ئاوی کوڵ بەکوڵ دێتە جۆش, هەرکات دۆزەخیەکان برسییان بوو ,بەری ئەو درەختەیان ئەدرێتی و، لەسکیاندا وەك ئاوی گەرم ئەکوڵێ ﴿[٤٧] خذوه فاعتلوه إلى سواء الجحيم﴾ ئینجا ئەوترێ: ئا دەی ئەو بێ باوەڕە گوناهکارە بگرن و پێشی سەری بگرن رایکێشن بۆ ناوەڕاستی دۆزەخ ﴿[٤٨] ثم صبوا فوق رأسه من عذاب الحميم﴾ پاشان هەر لەو ئاوە ئێجگار گەرمە بکەن بەسەریا ﴿[٤٩] ذق إنك أنت العزيز الكريم﴾ پێی ئەوترێ: دە بچێژە ئەوسزایە، چونکە بەراستیی تۆ دەسەڵاتدارو پیاو ماقوڵ و بەڕێز بوویت لەناو هۆزوو گروهەکەتدا,یان بەلای خۆتەوە!! ٠﴿[٥٠] إن هذا ماكنتم به تمترون﴾ پێیان ئەوترێ بەڕاستی ئەمە ئەو دۆزەخەیە ئێوە لێی دوودڵ بوون.

سەیران و سەفای پارێزکاران لە بەهەشتدا:

﴿[٥١] إن المتقين في مقام امين﴾ بێگومان پارێزکاران لە جێگایەکی هێمن و ئاسایشدان ﴿[٥٢] في جنات وعيون﴾ لەناو چەندان باخ و سەرچاوەدان ﴿[٥٣] يلبسون من سندس و إستبرق﴾ لە ببەر ئەکەن لە ئاوریشم و حەریری ناسك وئەستوور ﴿متقابلين﴾ هەموو بەرامبەری یەکن لەکۆڕی دانیشتنەکانیاندا ﴿[٥٤] كذلك وزوجناهم بحور عين﴾ هەروا وەسفمانکرد بۆت, هاوجووتمان کردوون, بەژنانێ سپی, چاوگەورە ﴿[٥٥] يدعون فيها بكل فاكهة آمنين﴾ داوا دەکەن لەو بەهەشتانەدا هەر جۆرە میوەیەك حەزی لێ بکەن بێ ترس لەمردن و لە هەر شتێکی تر ﴿[٥٦] لا يذوقون فيها الموت إلا الموتة الأولى﴾ مەرگی یەکەم – کە لەدونیادا چەشتیان–، ئیتر هیچ مردنێکی تر ناچێژن، پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ: ((يؤتى بالموت في صورة كبش أملح فيوقف بين الجنة والنار، ثم يذبح، ثم يقال: يا أهل الجنة! خلود فلا موت، ويا أهل النار! خلود فلا موت))متفق عليه. فتح الباري: ٢٨٢/٨. موسلیم: ٢١٨٨/٤. واتە: مردن لە دیمەنی بەرانێکی شاخداردا ئەهێنرێ و، لەنێوان بەهەشت و دۆزەخدا رادەگیردرێ و سەردەبڕدرێ، لەپاشان بەهەردوو لا دەگوترێ: ئیتر قەت نامرن و هەتا هەتایە ئەوە ژیانتانە!. (جابیر) خوا لێی رازی بێ ئەڵێ: لە پێغەمبەریان پرسی: ئایا بە هەشتی یەکان ئەخەون؟ فەرمووی:

الجزء الخامس والعشرون — سُورَةُ الدُّخَانِ

إِنَّ يَوْمَ ٱلْفَصْلِ مِيقَـٰتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِى مَوْلًى عَن مَّوْلًى شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ ٱللَّهُ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾ إِنَّ شَجَرَتَ ٱلزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ ٱلْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَٱلْمُهْلِ يَغْلِى فِى ٱلْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْىِ ٱلْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَٱعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَآءِ ٱلْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا۟ فَوْقَ رَأْسِهِۦ مِنْ عَذَابِ ٱلْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَـٰذَا مَا كُنتُم بِهِۦ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِى جَنَّـٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَـٰبِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَـٰهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَـٰكِهَةٍ ءَامِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا ٱلْمَوْتَ إِلَّا ٱلْمَوْتَةَ ٱلْأُولَىٰ ۖ وَوَقَىٰهُمْ عَذَابَ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَـٰهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَٱرْتَقِبْ إِنَّهُم مُّرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

سُورَةُ الجَاثِيَةِ — ترتيبها ٤٥ — آياتها ٣٧

((النوم أخو الموت وأهل الجنه لا ينامون)) رواه الطبراني. خەو برای مردنە، بەڵام بەهەشتیی قەت ناخەون. ﴿ووقاهم عذاب الجحيم﴾ وە لەسزای دۆزەخیش پاراستوونی ﴿٥٧ فضلا من ربك﴾ ئەمەیش زیادە ڕێزێکە لەلایەن پەروەردگارتەوە ﴿ذلك هو الفوز العظيم﴾ ئائەوەشە سەرکەوتنە گەورەکە ﴿٥٨ فإنما يسرناه بلسانك﴾ جا ئێمە ئەو (قورئان)ـەمان بەزمانی تۆ بۆ خوێندنەوە ئاسان کرد ﴿لعلهم يتذكرون﴾ بەشکو ئامۆژگاری بگرن ﴿٥٩ فارتقب إنهم مرتقبون﴾ دەسا تۆ چاوەڕوانی بەڵێنەکانی خوا بە، بەڕاستی ئەوانیش چاوەڕوانی تیاچوونی تۆن، دەرەنجامیش هەمووئەزانن کێ سەرکەوتوو ئەبێ, ئەم هەڕەشەیە بۆ دوپاتکردنەوەیە لە پیشتیوانیکردنی خوا لەپێغەمبەرو بڕوادارەکان.

لە (٤)ی ڕەجەبی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (١٩٩٦/١١/١٥)ز لەنووسینی تەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە لەراگەیاندنی ناوەندیی بزووتنەوەی ئیسلامیی لە هەڵەبجەی زامدار، کاتژمێر (١:١٥) خولەك،

زۆر سوپاس بۆ خوای گەورە.

*** *** ***

٤٥- سوورەتی (جاسیە)یە

مەککەییەو (٣٧) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتی(جاسیە)ش وەك سوورەتە مەککەییەکانی تر, باوەڕ بەخوا، بە زیندووبوونەوە، بە پەیامەکەی پێغەمبەر, دەچەسپێنێ.

دەشتوانین ئامانجەکانی ئەم سوورەتە لە (٧) خاڵاندا کۆبکەینەوە:

١- گەورەیی قورئان و، گرنگیی لەژیاندا.

٢- چەمکێك لە نیشانەکانی یەکخواپەرستیی.

٣- هەندێ بڕو بیانووی سروشتناسەکان و پووچەڵ کردنەوەی.

٤- هەڕەشەیەکی سەخت , سەبارەت بەو گومڕایانە لە ئاقیدەی دروست لایانداو، ناگەڕێنەوەسەر ڕێگایڕاست.

٥- لێبوردن و چاوپۆشیی.

٦- ئاماژەیەکی کورت بۆ لەزەت و خۆشیی و ڕابواردن لەپاشەڕۆژدا.

٧-ڕووداوەکانی بوونەوەریش هێمای هاتنی قیامەتن.

ئابەم شێوەیەش دەست پێ ئەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * ١ حم﴾ لەپێشەوە مانا کراون ﴿٢ تنزيل الكتاب من الله العزيز الحكيم﴾ ئەم قورئانە لە لایەن خوایەکی بەتوانای کارجوانەوە دابەزێنراوە, هەرچی بکات دەسەڵات و توانای هەیەو، هەموویشی لەجێگای خۆیدایە.

لە بوونەوەر ورد بنەوەو ببینن:

﴿٣ إن فى السموات والأرض لآيات للمؤمنين﴾ بێگومان لە ئاسمانەکان و زەویدا، بەڵگە گەلێکی بەهێزییان تێدایە بۆ باوەڕداران، لەسەر تاك و تەنیایی خودا ﴿٤ وفى خلقكم وما يبث من دابة﴾ وە لەدروستکردنی ئێوەدا(ئەی ئادەمزاد!) کە بەو هەموو قۆناغەدا تێدەپەڕن و، لەو هەموو گیانلەبەرانەدا کە بەسەر زەویدا بڵاو ئەبنەوە ﴿آيات لقوم يوقنون﴾ گەلێ بەڵگەو نیشانە هەن سەبارەت بە دەسەڵاتی خوا بۆ خەڵکێك کە یەقینیان ببێ بە نیشانەکان ﴿٥

واختلاف الليل والنهار ﴾ و لەئاڵو گۆڕو هاتنی شەوو رۆژدا ﴿**وما أنزل الله من السماء من رزق** ﴾ و لەو باران و رۆزییەی کە خوا لە حەواوە دەینێرێ ﴿**فأحيا به الأرض بعد موتها** ﴾ جا بەهۆی ئەوەوە زەویی زیندوو دەکاتەوە, دوای مردنی، واتە: دوای وشك بوونی ﴿**وتصريف الرياح** ﴾ وە لە هەڵکردن و ئاڵ و گۆڕی بایەکاندا بەرەو باکور، بەرەو باشوور، جارێ سارد، جارێ گەرم ﴿**آيات لقوم يعقلون** ﴾ لەوانەدا چەندان ئایەت و نیشانە هەیە بۆ خەڵکانێك ژیریی خۆیان بەکار بێنن و، ورد ببنەوە لەم بوونەوەرەیە. نمونەی ئەم ئایەتانە لەم ئایەتەشدا هاتووە: (إن في خلق السموات والأرض واختلاف الليل والنهار والفلك التي تجري في البحر بما ينفع الناس وماأنزل الله من السماء من ماء فاحيا به الأرض بعد موتها وبث فيها من كل دابة وتصريف الرياح والسحاب المسخر بين السماء والأرض لآيات لقوم يعقلون)٢/١٦٤، بۆ دووپاتی دەسەڵاتی خوای گەورە.

سُورَةُ الجَاثِيَةِ — الجُزْءُ الخَامِسُ وَالعِشْرُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حمٓ (١) تَنزِيلُ الْكِتَٰبِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (٢) إِنَّ فِى السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ لَءَايَٰتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ (٣) وَفِى خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَآبَّةٍ ءَايَٰتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ (٤) وَاخْتِلَٰفِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَآ أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَآءِ مِن رِّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَٰحِ ءَايَٰتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (٥) تِلْكَ ءَايَٰتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَىِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ يُؤْمِنُونَ (٦) وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ (٧) يَسْمَعُ ءَايَٰتِ اللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٨) وَإِذَا عَلِمَ مِنْ ءَايَٰتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا هُزُوًا أُولَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ (٩) مِّن وَرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِى عَنْهُم مَّا كَسَبُوا شَيْـًٔا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَآءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (١٠) هَٰذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ (١١) ۞ اللَّهُ الَّذِى سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِىَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِۦ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (١٢) وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِى السَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (١٣)

الحزب ٥٠

٤٩٩

﴿[6] **تلك آيات الله نتلوها عليك بالحق** ﴾ ئائەمانە کە بەڵگەی بوون و دەسەڵاتی خوان و ئێمە بۆتۆی ئەخوێنینەوە بە هەق ﴿**فبأي حديث بعد الله وآياته يؤمنون** ﴾ جائیتر پاش خواو بەڵگەکانی ئەوخوایە ئەی قوورەیشییەکان! بەکام قسە بڕوا دەهێنن؟.

پەسنی مرۆڤی بوختانکەرو

﴿[7] **ويل لكل أفاك أثيم** ﴾ سزای هەرە قورس بۆ هەموو درۆزنێکی خراپەکار لە کافرەکانی مەککەو وێنەیان ﴿[8] **يسمع آيات الله تتلى عليه** ﴾ کە ئایاتەکانی خوا ئەبیستێ بەسەریدا دەخوێنرێتەوە ﴿**ثم يصر مسكتبرا كأن لم يسمعها** ﴾ دوایی بەهۆی لەخۆبایی بوونیەوە پێدا ئەگرێ لەسەر بێ بڕواییەکەی بەلووتبەرزی، دەڵێی هەر نەیبیستوون! ﴿**فبشره بعذاب اليم** ﴾ جا تۆ بەو کەسەو وێنەی ئەو مزگێنی سزایەکی ئێش پێگەیەنەری پێبدە ﴿[9] **و إذا علم من آياتنا شيئا اتخذها هزوا** ﴾ وە کاتێ شتێکیش لە ئایەتەکانی ئێمە فێر بوو بێ و بزانێ گاڵتەی بەهەموو ئایەتەکان دەکرد. کاتێ باسی (شجره الزقوم) دەکرا (ئەبوجەهل) گاڵتەی ئەکردو ئەیوت: ئەوە کەرێ و خورمایە! ﴿**اولئك لهم عذاب مهين** ﴾ ئا ئەوانە سزایەکی ئابڕو بەرو ریسواکەریان بۆ هەیە بەهۆی ئەو درۆو پڕو پاڵانتەیانەوە ﴿[10] **من ورائهم جهنم** ﴾ لەبەردەم و لەپشت سەریانەوە دۆزەخ هەیە﴿**ولا يغني عنهم ماكسبوا شيئا** ﴾ وە هیچ شتێکیان لێ ناگێڕێتەوە ئەوەی پەیدایان کردبوو لەدارایی‌و منالێ، وەلە (ئالی عیمران:١٠)دا دەفەرموێ: (لن تغنى عنهم أموالهم ولا أولادهم من الله شيئا)، (ولا مااتخذوا من دون الله أولياء) وە ئەو خوایانەشیان کردبوونیان بە دۆست لەباتی خوا هیچ شتێکیان لێ دوور ناخەنەوە ﴿**ولهم عذاب عظيم** ﴾ و هێمان سزایەکی زۆر گەورەشیان بۆ هەیە ﴿[11] **هذا هدى** ﴾ ئەم قورئانە مایەی هیدایەت و رێنموونییە بۆ هەر کەسێك پەیڕەوی لێبکات ﴿**والذين كفروا بآيات ربهم** ﴾ وئەوانەش

باوەڕیان بە ئایەتەکانی خواوەندیان، واتە، ئایەتەکانی قورئان نیە ﴿لهم عذاب من رجز أليم﴾ سزایەکی دەردناکیان بۆ هەیە لە سەخت ترین جۆرەکانی سزای دەردناك.

کەویی کردنی دەریاو، ئەویی لە ئاسمان و زەوییدایە بۆ مرۆڤ:

﴿[12] الله الذی سخر لکم البحر﴾ هەر خودا خۆیەتی کەدەریای بۆ ئێوە رامکرد ﴿لتجری الفلك بأمره﴾ تا بەفەرمانی ئەوکەشتی لەناویا بگەڕێ بیّ ئەوەی نقوم ببن ﴿ولتبتغوا من فضله﴾ تا بتوانن لە بەهرەو رۆزی ئەوبخوازن، بە بازرگانی و راوو دەرهێنانی شتی بەنرخ و شتیتر لە کەڵکەکانیتری دەریا ﴿ولعلکم تشکرون﴾ بەشکو سوپاسگوزارو شوکرانە بژێرین لەباتی ئەو بێبڕوایییەتان ﴿[13] وسخر لکم ما فی السموات وما فی الأرض جمیعا منه﴾ هەرچی لەئاسمانەکان و زەویدایە، هەرهەموو خوا بەمیهرەبانی خۆی بۆ ئێوەی رام کردووە ئەستێرە و کێوو دەریاو رووبارو دارو درەخت و..هتد ﴿إن فی ذلك لآیات لقوم یتفکرون﴾ بێگومان لەوانەدا باس کران نیشانەو بەڵگە زۆرن لەسەر دەسەڵاتی خوا بۆخەڵکی بیربکاتەوە لێیان ﴿[14] قل للذین آمنوا یغفروا للذین لا یرجون أیام الله﴾ بە بڕواداران بڵێ: چاوپۆشی بکەن لەئەزیەت و ئەشکەنجەی ئەوانەی کە ئومێدی رۆژەکانی خوایان نیە، واتە: بەتەمای هاتنی قیامەت نین، دیارە ئەمە وتەیەکی زۆر ناجوامێرانەی (عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی) بوو کە ئەیوت بەپێغەمبەر ﷺ و هاوەڵانی: (سمن کلبك یأکلك) ئەمە مەسەلێکی عەرەبی یە، واتە: سەگەکەت قەڵەو بکە تا خۆت بخوات!! مەبەستی ئەو ناپاکە لەهاوەڵان بوو، کە گوایا لەمەککەوە هاتوونەتە مەدینەو، ئەمان پەنایان داون کەچی وا ئێستا لێیان هەڵگەڕاونەتەوە. ﴿لیجزي قوما بما کانوا یکسبون﴾ ئێوە لێیان گەڕێن بۆ خوا تا ئەو خۆی لەرۆژی قیامەتدا بەهەر خەڵکێك بە پێی هەوڵەکانیان پاداش بدا ﴿[15] من عمل صالحاً فلنفسه﴾ هەرکەسێك کارێکی چاکی کردبیّ ئەوە بۆخۆیەتی کەڵك و پاداشتەکەی (ومن أساء فعلیها) هەرکەسێکیش کارێکی خراپی کردبیّ، ئەوە تاوانەکەی لەسەر خۆیەتی ﴿ثم إلی ربکم ترجعون﴾ پاشان بۆلای پەروەردگارتان دەگێردرێنەوە.

الجزء الخامس والعشرون — سورة الجاثية

قُل لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يَغْفِرُوا۟ لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ ٱللَّهِ لِيَجْزِىَ قَوْمًۢا بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۖ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحُكْمَ وَٱلنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَفَضَّلْنَٰهُمْ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾ وَءَاتَيْنَٰهُم بَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْأَمْرِ ۖ فَمَا ٱخْتَلَفُوٓا۟ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَٰكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ ٱلْأَمْرِ فَٱتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَ ٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا۟ عَنكَ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۚ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۖ وَٱللَّهُ وَلِىُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾ هَٰذَا بَصَٰٓئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ ٱجْتَرَحُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَوَآءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

أفرأيت من — ٥٠٠

منەتی خوا بەسەر جوولەکەوەو، هەڵاوردنیان:

ئینجا خوای گەورە منەت ئەخاتە سەر جوولەکەکان چونکە ئەم چاکانەی لەگەڵ کردون! وەك ئەفەرمووێ: ﴿[16] ولقد آتینا بنی إسرائیل الکتاب والحکمة والنبوة﴾ و سوێند دەخۆم کە:بەڕاستیی ئێم چەندە شتانەمان بە(بەنی ئیسرائیل) بەخشیی:

١- تەورات.

٢- حوكم و داوەریی.

٣- پەیامبەرایێتیی.

﴿ورزقناهم من الطیبات﴾ وه لـه حـه‌لاڵ , رزق و رۆزی پاك و خـاوێن و گوزەرانی خۆشمان پێدان ﴿وفضلناهم علی العالمین﴾ و رێزیشمان بەسەر گەلانی سەردەمی خۆیاندا دا﴿[١٧] وآتیناهم بینات من الأمر﴾ وسەبارەت به كاری دینەكەشیان گەلێ بەڵگەی ئاشكراو نمایانمان پێ بەخشین: پەندوئامۆژگاریی، باسی هاتنی پەیامبەر..هتد ﴿فما اختلفوا إلا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بینهم﴾ جالەناو خۆیاندا كێشەیان نەبوو لە ئایینەكەیاندا, دوای ئەوه نەبێ بەحەقیقەتی ئایین وئەحكامەكانی, زانینیان بۆ هات, ئەویش لە بەر ركەبەری نێوانیان ﴿إن ربك یقضی بینهم یوم القیامة﴾ بێگومان پەروەردگارت رۆژی قیامەت داوەرییان ئەكات ﴿فیما كانوا فیه یختلفون﴾ لەو كێشەكێش و مشت و مرەیان تێیدابوویان.

وریا بن! به دووی جوولەكەدا مەچن:

﴿[١٨] ثم جعلناك علی شریعة من الأمر فاتبعها﴾ لەپاش كێشەی خاوەن نامەكان , ئێمە ئەتۆمان خستە سەر بەرنامە و شەریعەتێك لە ئایین,جا تۆیش شوێنی بكەوەو بە پوختی پەیڕەوی بكە ﴿ولا تتبع أهواء الذین لا یعلمون﴾ شوێن هەواو هەوەس و ئارەزووی ئەو نەزانانە مەكەوە ﴿[١٩] إنهم لن یغنوا عنك من الله شیئا﴾ بێگومان ئەوانە هیچ شتێك لە خواوە لە تۆ دوور ناخەنەوە, ئەگەر شوێنیان بكەویت، كەوابوو هیچ كات تاڵە موویەك لەشەریعەتەكەی خوا لا نەدەیت ﴿إن الظالمین بعضهم أولیاء بعض﴾ بێگومان ستەمكاران بەشیرك, یارویاوەری یەكترن لەدونیادا ﴿والله ولی المتقین﴾ وپەرستراوی هەقیش (الله) یارو دۆستی پارێزگارانە و سەرپەرشتیی هەموو كارێكیان ئەكات ﴿[٢٠] هذا بصائر للناس وهدی ورحمة لقوم یوقنون﴾ ئەم قورئانە كۆمەڵە بەڵگەیەكە بۆ خەڵك , بۆئەوە ئایینی راستیان پێ ببینن، هەروەك مایەی رێنموونی و میهرەبانیە بۆ گەلێ كە یەقینیان ببێ بەئاخیرەت, دیارە كە ئەوانەش ئیمانداران ,وەك لە سوورەتی(بەقەرە)دا دەفەرموێ:(والذین یؤمنون بما أنزل إلیك وما أنزل من قبلك وبالأخرة هم یوقنون).

ژین و مردنی موسڵمان و كافر وەك یەك نین:

﴿[٢١] أم حسب الذین اجترحوا السیآت﴾ ئاخۆ ئەوانەی بڕوایان نیەو، گوناح و تاوانیش دەكەن، پێیان وایە ﴿أن نجعلهم كالذین آمنوا وعملوا الصالحات﴾ كە وەك ئەوانەیان دادەنێین, بڕوایان هێناوەو كارە چاكەكانیان ئەنجام داوە؟ هەرگیز شتی وا نابێ، وە لەم ئایەتەشدا لەو بارەیەوە ئەفەرمووێ: (لا یستوی أصحاب النار وأصحاب الجنة، أصحاب الجنة هم الفائزون)٢٠/٥٩. ﴿سواء محیاهم ومماتهم﴾ پێیان وایە ژیان ومردنیان یەكسانە؟!واتە: پێیان وایە وەك یەك دەژین ودەمرن؟ ﴿ساء ما یحكمون﴾ خراپە ئەو داوەرییە دەیكەن, ئەگەر پێیان وابێت كە هەردوولا یەكسان دەبن ﴿[٢٢] وخلق الله السموات والأرض بالحق﴾ وەخوا ئاسمانەكان و زەوی بە هەق دروستكردووە, كەوابوو دادگەریش لەوەدا نیە، كە موسڵمان و خراپكار وەك ی چیكردووە ەك بن ﴿ولتجزی كل نفس بما كسبت﴾ وە تاهەموو كەسێك بەپێی ئەوەجەزای بدرێتەوە كردوویەتی ﴿وهم لا یظلمون﴾ وە لە هەمان كاتیشدا ستەمیان لێناكرێ.

مرۆڤی ئارەزوو پەرەست دەبێتە موشریك:

﴿[٢٣] أفرأيت من اتخذ إلهه هواه﴾ ئایا تۆ ئەو کەسەت دیتووە کە هەواو ئارەزووی خۆی دەکردە خواو دەیپەرست؟! واتە: هەرکەسێ - لە باتی پەیڕەوی لە ئایینی خوای بەهەق - شوێنی هەواو هەوەسی خۆی بکەوێ، کافرو بێ باوەڕە ﴿وأضله الله على علم﴾ وەخوا - لە سەر زانینێك کەبەرامبەر ئەو کەسە بوویەتی، پێش ئەوە دروستی بکات- گومڕایکردووە ﴿وختم على سمعه وقلبه﴾ وە مۆریشی بەسەر گوێ و دڵیدا ناوە، هیچ خێرو بێرێکیان تێناچێت ﴿و جعل على بصره غشاوة﴾ و پەردەیەکیشی بەسەر چاویدا هێناوە ﴿فمن يهديه من بعدالله﴾ جا کێ هەیە پاش خوا ڕێنمایی ڕێی ڕاستیی بکات، ئەگەر ئەو خۆی نەیکا؟ ﴿أفلا تذكرون﴾ دە ئایا ئامۆژگاری ناگرن؟ ﴿[٢٤] وقالوا ما هي إلا حياتنا الدنيا نموت ونحيا﴾ هاوبەشدانەرەکان وتیان: جگە لەم ژیانی دونیایەمان ، شتێکی تر لە گۆڕدا نیە، بۆ خۆمان ئەژین و ئەمرین، واتە: دەستەیەك ئەژیی و دەستەیەك ئەمرێ، ئیتر دوای ئەوە نەزیندوو بوونەوە هەیە، نە لێپرسینەوە!! ﴿وما يهلكنا إلا الدهر﴾ وە هەر سروشت و زەمان و ڕۆژگارە دەمانمرێنی و لەناومان دەبات. لەوە ئەچێ ئەوانە هەندێك بوو بن، بڕوایان وابوو بێ کە هەمووشتێك هەر بەدەستی سروشت و ڕۆژگارە، لەوانەن کە پێیان وتوون (دەهریی)، ئێستایش پاشماوەیان لەهۆنراوەو پەخشانی شاعیرەکاندا ئەبینرێ: (وەك ئەم وشانە: فەلەك! زەمانە! غەددار! چەرخی چەپگەڕ!..هتد)، جا ئەوانە لە هەموو سات و سەردەمێکدا سەریان هەڵداوەو سەر هەڵئەدەن و، هەوڵی چەسپاندنی ئەو بیرۆکەیە ئەدەن، بەو هیوایەوە خەڵکی لە شەرعی خوا دوور بخەنەوە، گومانیش نییە لەوەدا کە بەخەستیی خۆیشیان سەرگەردانن، جگە لە شوێنکەوتووەکانیشیان.. ئەوە کۆمەڵی سادەو ساویلکەیە". ئیمامی (موسلیم) ئەم فەرموودەیەی هێناوە: ((لا تسبوا الدهر، فإن الله هو الدهر)). پێشەوا شافیعیی ئەڵێ: عەرەبەکان لەسەردەمی جاهیلیەتدا کە بەڵاو نەهامەتیێکیان تووش دەبوو ئەیان وت: (ياخيبة الدهر!)، ئەو ڕووداوانەیان دەدایە پاڵ ساڵ و زەمان وجنێویان ئەدا، خۆ لە واقیع و بنەڕەتیشدا هەر خوای گەورەیە ئەو کارانە ئەکا، جا کەوابوو وەك جنێویان بەخوا دابێ وایە، چونکە لەهەقیقەتدا خوا خۆیەتی زەمانە دەگێڕێ و (فاعیل)ـە، (ئیبن کەسیر). (وما لهم بذلك من علم) ئەوانەش ئەو قسە ئەکەن، هیچ جۆرە زانستێکیان لەو بارەوە نیە، هەر لە خۆیانەوە ئەو قسەیە دەکەن ،واتە: ئەوەی دەیڵێن لە ڕێی زانستەوەنیە ﴿إن هم إلا يظنون﴾ بەڵکو تەنها گومان ئەبەن، گومان بەو لاوە هیچ دڵنیاییەکیان نییە ﴿[٢٥] وإذا تتلى عليهم آياتنا بينات﴾ هەرکات ئایەتە ڕوونەکانی ئێمەیان بە سەرا بخوێنرێتەوە کە بەڵگەن بۆ زیندوو بوونەوە ﴿ماكان حجتهم إلا أن قالوا ائتوا بآبائنا إن كنتم صادقين﴾ هیچ بەڵگەیەکیان نەبووە، ئەوە نەبێ

الجزء الخامس والعشرون — سُورَةُ الجَاثِيَةِ

أَفَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ وَأَضَلَّهُ ٱللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِۦ وَقَلْبِهِۦ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِۦ غِشَٰوَةً فَمَن يَهْدِيهِ مِنۢ بَعْدِ ٱللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ وَقَالُوا۟ مَا هِىَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ إِلَّا ٱلدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ ٱئْتُوا۟ بِـَٔابَآئِنَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ ٱللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَىٰٓ إِلَىٰ كِتَٰبِهَا ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هَٰذَا كِتَٰبُنَا يَنطِقُ عَلَيْكُم بِٱلْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِى رَحْمَتِهِۦ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَفَلَمْ تَكُنْ ءَايَٰتِى تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَٱسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَٱلسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُم مَّا نَدْرِى مَا ٱلسَّاعَةُ إِن نَّظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾

ئەڵێن: ئەگەر راست ئەکەن زیندووبوونەوە هەیە دەساباوو باپیرانمان بۆ زیندوو بکەنەوەو بۆمان بێنن ﴿[٢٦] قل الله یحییکم ثم یمیتکم﴾ بڵێ: هەر خوا دەتانژێینێ ,پاشان دەتانمرێنێ ﴿ثم یجمعکم إلی یوم القیامة لا ریب فیه﴾ پاش زیندووبوونەوە هەمووتان کۆئەکاتەوە بۆرۆژی هەستانەوە, کە بۆ هاتنیهیچ گومانێك نیە ﴿ولکن أکثر الناس لا یعلمون﴾ بەڵام زۆربەی خەڵکی نازانن ﴿[٢٧] ولله ملك السموات والأرض﴾ هەر بۆ خوایە دەسەڵاتی ئاسمانەکان و زەویی ﴿ویوم تقوم الساعة یومئذ یخسر المبطلون﴾ وەئەو رۆژە کە قیامەت بەرپا دەبێ، هەموو ناهەقکاران زیانمەندو رەنجەڕۆ ئەبن ﴿[٢٨] وتری کل أمة جاثیة﴾ هەموو ئوممەتێکیش ئەبینی: لەترسا بەسەر چۆکدا کەوتوون , بێ دەسەڵات و ملکەچ ﴿کل أمة تدعی إلی کتابها﴾ هەموو ئوممەتێکیش بۆوەرگرتنی نامەی کردەوەکانی خۆی بانگ دەکرێ ﴿الیوم تجزون ماکنتم تعملون﴾ پێیان ئەوترێ: ئەوا ئەمڕۆ, لەڕاست هەر کارێ کردوتانە, پاداش ئەدرێنەوە.

کردەوەکانتان گشت فتوکۆپی دەکەین:

﴿[٢٩] هذا کتابنا ینطق علیکم بالحق﴾ پێیان ئەوترێ:ئەمە کتێبی ئێمەیەو فریشتەکان تۆماریان کردووە, بەدادگەرانە شایەتیتان لەسەر ئەدات ﴿إنا کنا نستنسخ ما کنتم تعملون﴾ بێگومان ئێوەهەشتێکتان دەکرد, ئێمە ئەمان نووسیی, واتە: فریشتەکان بە فەرمانی خۆمان , نوسخەیان لەبەر ئەگرتەوە ﴿[٣٠] فأما الذین آمنوا وعملوا الصالحات﴾ ئینجا ئەوانەی کە بڕوایان هێناو کارە چاکەکانیان ئەنجامدا ﴿فیدخلهم ربهم في رحمته﴾ پەروەردگاریان ئەیانباتە ناو بەزەیی (بەهەشتی)خۆیەوە, جاخوا بەبەهەشت ئەفەرموێ: ((أنت رحمتي، أرحم بك من أشاء)) متفق علیه. ﴿ذلك هو الفوز المبین﴾ ئائەوەیە سەرکەوتنی گەورە ﴿[٣١] وأما الذین کفروا﴾ خۆ بەوانە بێ باوەڕن ﴿أفلم تکن آیاتي تتلی علیکم﴾ ئەوترێ:ئایائایەتەکانم بەسەرتاندا نەخوێنرایەوە, تا ئاوا نەکەن بە خۆتان؟ ﴿فاستکبرتم﴾ جاخۆتان بەزلزانیو دەمارگیریی نەیهێشت بڕوا بێنن؟ ﴿وکنتم قوما مجرمین﴾ دیارەئێوەگەلێکی تاوانکاربوون ﴿[٣٢] وإذا قیل إن وعدالله حق﴾ وەکاتێ بگوترابا کە بەڵێنی خوا -بە جەزای قیامەت- هەق و ڕاستە ﴿والساعة لاریب فیها﴾ و قیامەتیش هیچ گومانی تێدا نیە ﴿قلتم ما ندری ما الساعة﴾ ئەتانوت: نازانین قیامەت چیە؟ ﴿إن نظن إلا ظنا﴾ دڵنیانین بە هاتنی، ئێمە تەنها گومانێکمان هەیە بۆ هاتنی,ئەویش بەدەم ئەم و ئەوەوە ئەبیستین ئەڵێن قیامەتێك دێت ﴿وما نحن بمستیقنین﴾ وە ئێمە یەقیندار نەبووین بە هاتنەکەی ﴿[٣٣] وبدالهم سیئات ما عملوا﴾ وەزشتیەکانی کارەکانیان بۆدەرکەوت ﴿وحاق بهم ماکانوا به یستهزئون﴾ وئەوسزایەش لاقرتیان پێ ئەکرد, دەوریدان ﴿[٣٤] وقیل الیوم ننساکم﴾ پێیان وترا: وا ئەمڕۆ ئێمە, ئێوە فەرامۆش ئەکەین ﴿کما نسیتم لقاء یومکم هذا﴾هەرچۆنێ ئێوە دیداری ئەمرۆی ئێمەتان لەبیرکرد, ئێوەپێتان وابوو هەرگیز بەم رۆژە ناگەن!.

لەفەرمودەیەکی ڕەوادا - موسلیم) هێناویەتی- هاتووەکە: خوا لە ڕۆژی قیامەتا بەهەندێ لە بەندەکانی دەڵێ: ئایا جووتم نەکردییت لەگەڵ هاوسەری خۆت؟ ئایا ڕێزم نەگرتیی؟ ئایا ئەسپ و وشتروماینم بۆ ڕام نەکردییت؟ ئایا وازم لێ نەهێنایت ببیتە سەرۆك و ئیسراحەت بکەیت..؟ئەویش دەڵێ: بەڵێ ئەی پەروەردگارم! ئەفەرموێ: ئایا نەت دەزانی ڕۆژێك دێیتە دیدارم؟ دەڵێ: نەخێر، جا خوا ئەفەرموێ: کەوابوو منیش ئەمڕۆ ئێوە لەبیر ئەکەم، هەر وەکو تۆ منت لەبیر کرد. ﴿ومأواکم النار﴾ وەجێشتان ئاگری دۆزەخە ﴿ومالکم من ناصرین﴾ وە هیچ کەسیش یارو یاوەرتان نابێت تا لەو سزایە ڕزگارتان بکات ﴿[٣٥] ذلکم بأنکم اتخذتم آیات الله هزوا﴾ ئەوەشتان بەو هۆیەوەیە کەئێوە ئایەتەکانی خواتان کردبوون بە گاڵتەو گەپ! ﴿وغرتکم الحیاة الدنیا﴾ و ژیانی دونیاش چەواشەی کردبوون﴿فالیوم لا یخرجون منها﴾ جائەمڕۆکە بەهیچ شێوەیەك لە دۆزەخ دەرناهێنرێن ﴿ولاهم یستعتبون﴾

وەداوای رازیکردنـی خوایشـیان لێناکرێـت بـەبیانوو هێنانـەوە ﴿[٣٦] فللـه الحمـد رب السـموات ورب الأرض﴾ جـا سـوپاس هــەر بــۆ خــوای پــەروەردگاری ئاسمانــەکان و پــەروەردگاری زەوی ﴿رب العــالمین﴾ و پــەروەردگاری هەمووجیهانەکان ﴿[٣٧] وله الکبریاء فی السموات والأرض﴾ وگەورەیی لەئاسمانەکان و زەویدا هەر بۆ ئەوە، بۆیە لـەم فـەرمووده قودسـیەدا دەفـەرموێ: ((العظمـة إزاري، والکبریـاء ردائـي، فمـن نـازعني واحـداً منهمـا أسـکنته نـاري)) موسلیم.﴿وهو العزیز الحکیم﴾ هەر ئەویشە دەسەڵاتداری جوانکار.

لە ٨/ی (رەجەب)ی (١٤١٧)ك, بەرامبەر بە ١٩٩٦/١١/١٩/ز, لەنووسینی تەفسیری سورەتی (جاثیة) بوومەوە, لە شاری (مەریوان)ی کۆماری ئیسلامیی (ئێران). سوپاس و ستایشیش بۆ خوای تاك و تەنیا, خاوەنی هەموو بوونەوەر.

کۆتایی جزمی بیست و پێنجەم
و لله الحمد والمنة.
*** *** ***

٤٦- سوورەتی (ئەحقاف)ـە مەککەییەو (٣٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

مەبەسـتی ئـەم سـوورەتەش,هەرلـە مەبەسـتی سـورەتە مەککەییـیـەکانی تـر دەکـات، لـە سـەرەتاوە بـاس لـەگرنگی قورئـان ئـەکات، ئینجا بـاس لـەو بتپەرسـتانە دەکات،پێیـان وایە بتەکانیان لەدوا رۆژدا تکایان بۆ ئەکەن! پاشان هەندێ لە رەخنەکانیان لە قورئان دێنێ، دواتر باسی دوو دەستە لە مرۆڤەکان ئەکات، دەستەیەکیان لەسەر رێی هیدایەتن، ئەوی تریان گومڕا و سەرلێشێواون، باسێکی (هوود) ﷺ ئەکات، کۆتاییشی دێت بەوەکە: جنیەکان چەند کەسێکیان گوێیان لە قورئان گرت و، سەرەنجام بڕوایان هێنا, جا کە گەڕانەوە بـۆ لای قـەوم و هۆزەکـەی خۆیـان بانگیـانکردن بـۆ بـاوەڕو ئیمان.

سُورَةُ الأَحْقَافِ | الجزء السادس والعشرون

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ (٣٣) وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ (٣٤) ذَٰلِكُم بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ (٣٥) فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (٣٦) وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٣٧)

سُورَةُ الأَحْقَافِ — ترتيبها ٤٦ — آياتها ٣٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حم (١) تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (٢) مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ (٣) قُلْ أَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِّن قَبْلِ هَٰذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ (٤) وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُو مِن دُونِ اللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَن دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ (٥)

وَإِذَا حُشِرَ | ٥٠٢

قورئان لەخواوەیەو , بوونەوەریش ئەو بەدیهێناوە:

﴿بسـم الله الـرحمن الـرحیم * [١] حـم﴾ مەبەسـت بـەم جـۆرە پیتانـە دەسـتەو سـانکردنی عەرەبەکانـە, لـە بەرامبـەر قورئاندا، پێیان ئەڵێ: ئەگەر ئێوە گومانێکتان لـەم قورئانـە هەیـە کـە لەلایـەن خـواوە بێـت,دەسـا فـەرموون لـەم جـۆرە پیتانە ئێوەیش وێنەی ئەو بێنن؟! ﴿[٢] تنزیل الکتاب من الله العزیز الحکیم﴾ ئەم قورئانە لەلایـەن خوایـەکی بـەتوانای کـار جوانـەوە دابەزێنراوەتـە خـوارەوە ﴿[٣] مـا خلقنـا السـموات والأرض ومـا بینهمـا إلا بـالحق وأجـل مسـمی﴾، ئاسمانـەکان و زەویـی و ئـەوەی نێوانیـان, بـە دادگـەری و بەتەقدیری ماوەیـەکی دیـاریکراو نـەبێ، دروسـتمان نـە کـردوون، ئـیتر پـاش ئـەو مەودایـە دواییـان دێ و، ئێـوەیش دێنـەوە بەردەسـت خـۆم ﴿والـذین کفـروا عمـا أنـذروا

معرضـون ﴾ ئەوانەی بڕوایـان نـەهێناوه ڕوو وەر ئـەگێڕن لـەوەی پێـی ترسێنراون لـه دروستکردنەوەیەکی نـوێ بـۆ جەزا!﴿ قل أرأيتم ماتدعون من دون الله ﴾ ئەی محەممەد! ﷺ پێیان بڵێ: هەواڵی ئەو پەرستراوانەم بدەنێ کە: ئێوە لـەباتی خـوا ئەیانپەرسـتن و هاواریـان بـۆ دەبـەن؟﴿أرونـي مـاذا خلقـوا مـن الأرض ﴾ ئەوانـه لـەم زەویـەدا چییان دروستکردووه, نیشانمی بدەن؟ ﴿أم لهم شرك في السموات ﴾ یان لـه دروست کردنی ئاسمانەکاندا بەشداریکیان هەیه؟! ﴿ائتوني بكتاب من قبل هذا أو أثارة من علم ﴾ وه ئەگەر هاوبەشییان هەیه، دە کەواتە نامەیەکی ئاسمانیم نیشانبدەن کە لـەپێش هاتنی ئەم قورئانەدا بۆتان هاتبێت، وه یـان شوێنەوارێکی زانستیی لـه ڕابوردووانەوه کە بەڵگە بێت لەسەر قسەکەتان، ئادەی یـەکێ لەمانـەم بۆ بێنن ﴿إن كنتم صادقين ﴾ ئەگەر ئێوە ڕاست ئەکەن ئەوانه هاوبەشی خوان ﴿ ومن أضل ممن يدعو من دون الله من لا يستجيب له إلى يوم القيامة ﴾ کێ لەوکەسە گومڕاترە -جگە لە خوا- شتێ بپەرستێ , کە تا ڕۆژی قیامەت بە دەنگیەوە نایەو و وەڵامی دوعاو پاڕانەوەی ناداتەوە ﴿وهم عن دعائهم غافلون ﴾ ئەوانـه لەپەرستن و هاوارەکـەش بێ ئاگاو غافڵن, چـونکە دارو بـەرد وەڵامیـان لـە کـوێ بـوو؟، دیـارە لـەو سەردەمەدا هەندێ کەس دارو درەختی ئەپەرستن! هەندێکی تـر فریشتە! هەنـدێکی دی شەیتان.. هتد!, بۆیـە ئـاوا سەر زەنشتیان دەکا. ﴿ وإذا حشر الناس كانوا لهم أعداء ﴾ وه کاتێ خەڵکی کۆکرانەوه بۆ حیساب بتەکان دەبن بە دوژمن بۆبتپەرسـتەکان. ﴿وكـانوا بعبـادتهم كـافرين ﴾ بـێ لـەوەش حاشـا لــە بتپەرسـتنەکەیان دەکـەن, وه لــه فەرمایشـتیی: (واتخـذوا من دون الله آلهـة ليكونـوا لهم عـزا كـلا سيكفرون بعبـادتهم ويكونـون علـيهم ضـدا) (١٩/٨١-٨٢). تەئکیـد لەسەر هەمان ماناو مەبەست دەکات.

الجزء السادس والعشرون سورة الأحقاف

وَإِذَا حُشِرَ ٱلنَّاسُ كَانُواْ لَهُمْ أَعْدَآءً وَكَانُواْ بِعِبَادَتِهِمْ كَٰفِرِينَ ۝٦ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝٧ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ قُلْ إِنِ ٱفْتَرَيْتُهُۥ فَلَا تَمْلِكُونَ لِى مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِۦ شَهِيدًۢا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ۝٨ قُلْ مَا كُنتُ بِدْعًا مِّنَ ٱلرُّسُلِ وَمَآ أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ وَمَآ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝٩ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ وَكَفَرْتُم بِهِۦ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِۦ فَـَٔامَنَ وَٱسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝١٠ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَآ إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُواْ بِهِۦ فَسَيَقُولُونَ هَٰذَآ إِفْكٌ قَدِيمٌ ۝١١ وَمِن قَبْلِهِۦ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَٰذَا كِتَٰبٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنذِرَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ۝١٢ إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُواْ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝١٣ أُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا جَزَآءًۢ بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ۝١٤

٥٠٣

ڕەخنەی موشریکان دەربارەی قورئان و پێغەمبەر و وەڵامیان:

﴿ وإذا تتلى عليهم آياتنا بينات ﴾ وه کاتێ ئایەتە ڕوون و ئاشکراکانی ئێمەیان بەسەرا بخوێنرێتەوه "لـه لایەن تـۆوه ئـەی موحەممـەد ﷺ ﴿قال الـذين كفروا للحق لما جاءهم ﴾ ئەوسا ئەوانەی کە خوانەناس و بێ بڕوان بەو بەرنامە ڕاست و دروستە کە بۆیـان هـاتووه ئـەڵێن:"﴿هذا سحر مبين ﴾ ئەمە جادوویەکیڕوون و ئاشکرایه "بەلای هەموو کەسێکەوه"﴿ أم يقولون افتراه ﴾ یـان ئـەڵێن: محمد خۆی ئەو قورئانەی هەڵبەستووه!! "ئەوەندە سادەو گێلە پیاون"﴿قل إن افتريته فلا تملكون لي من الله شيئا ﴾ پێیان بڵێ: ئەگەر خۆم ئەو قورئانەم هەڵبەستبێ، ئەوه بە زوویی خوا سزام دەدا, وەئێوەش لەبەرانبەر دەسەڵاتی خواوه ناتوانن هیچ شتێك بۆ من بکەن, وەك لەسوورەتی تردا ئەفەرمووێ: ﴿قل إني لن يجيرني من الله أحد ولن اجد من دونه ملتحدا، إلا بلاغا من الله ورسالاته.. ﴾ (٧٢/٢٢-٢٣)، وه هـەروا دەفـەرمووێ:﴿ولو تقول علينا بعض الأقاويل لأخذنا منه باليمين، ثم لقطعنا منه الوتين، فما منكم من أحد عنه حاجزين ﴾، (٦٩/٤٤-٤٦). ﴿وهو أعلم بما تفيضون

فيه﴾ خوا خۆی زاناتره سه‌بارەت بەو قورئانه که ئێوه رۆ ئەچن تێیدا: جاری ئه‌ڵێن: جادووه، جاریٚ دەڵێن شیعرو هۆنراوەیه.. هتد! ﴿کفی به شیهدا بینی وبینکم﴾ من هەر خوام بەسه کە شایەد بێت لەنێوان من و ئێوەدا "بۆ گەواهیی لەسەر راستیی من و، ناراستیی ئێوه.﴿وهو الغفور الرحیم﴾ وه ئەویشه لێبوردەی میهرەبان بۆ ئەوانەی تەوبە بکەن ﴿[٩] قل ماکنت بدعا من الرسل﴾ پێیان بڵێ: که من یەکەم کەس نیم، له پێغەمبەرەکاندا تا ئینکاری پەیامەکەم بکەن. نەخێر، بەڵکو پێش من چەندان پەیامبەری تر هاتووه، که ئەوانیش هەر ئەوەی منیان وتووه ﴿وما أدری ما یفعل بی ولا بکم﴾ و نایشزانم چی بەسەر من وچی بەسەر ئێوەدا دەهێنریٚ؟ چونکه گشت بڕیارەکانی خوا له منەوه ناردیارن. عەلی کوڕی ئەبی تەڵحه له ئیبن عەباسەوه –خوا لێیان ڕازی بیٚ– دەڵێت: پاش ئەو ئایەتەی: (وما أدری ما یفعل بی ولا بکم) ئایەتی: (لیغفر لك الله ماتقدم من ذنبك وما تأخر..). هات بۆ وەڵامی ئەو(وما أدری..)وه، بۆ وەڵامی موسڵمانەکانیش ئایەتی: (لیدخل المؤمنین والمؤمنات جنات تجري من تحتها الأنهار) هات. تەفسیری تەبەریی: ٩٩/٢٢. ﴿إن أتبع إلا ما یوحی إلی﴾ من پەیڕەوی هەرله وەحی دەکەم، که لەلایەن خواوه بۆم دێت ﴿إن أنا إلا نذیر مبین﴾ من هەر بێدارکەرەوەو ترسێنەرێکی ئاشکرام، لەوه بەولاوه هیچی ترم بەدەست نیه، جا کەوابوو من خەریکی کاری خۆمم و، ئێوەیش خەریکی کاری خۆتان بن ﴿[١٠] قل أرأیتم إن کان من عندالله وکفرتم به﴾ پێیان بڵێ: باشه چ دەبینن و حاڵتان چۆن دەبێت ئەگەر, رۆشن بوویەوه ئەم قورئانه لەلایەن خواوه بێت و، ئێوەیش هەر بڕوای پیٚ نەکەن؟! ﴿وشهد شاهد من بنی إسرائیل علی مثله فآمن واستکبرتم﴾ وه شایەتێك زانایەکی پله بەرز– عەبدوڵڵای کوڕی سەلام– لەنەوەی یەعقوب گەواهیی لەسەر وێنەی واتای قورئان دا ئنجا بڕوای به (محمد و بەقورئان) هێنا، وه ئێوەش هەرخۆتان به گەوره زانی له بڕواهێنان, ئایا ئێوه ستەمکار نین؟!﴿إن الله لایهدی القوم الظالمین﴾ بەراستیی خوا هیدایەت و ڕێنوێنی قەومی ستەمکار واته: کافر ناکات, چونکه بەئارەزووی خۆیان ئەورێگەیانه هەڵبژاردووه.

قورئان کەلامی راست و رەوای خوایه:

﴿[١١] وقال الذین کفروا للذین آمنوا﴾ وه بیٚ باوەڕەکان سەبارەت بەوانەی ئیمان و بڕوایان به قورئان هێنابوو وتیان:﴿لو کان خیرا ما سبقونا إلیه﴾ ئەگەر ئەوەی موحەممەدپێی هاتووه, واته: قورئان شتێکی چاك بووایه ئەوهەژارانه (سوهەیب و عەممارو بیلال) پێشمان نەدەکەوتن له ئیمان هێنان پێی!! چونکه ئێمەین خاوەن ڕێز لای خوا ﴿وإذ لم یهتدوا به﴾ وه وەختیٚ پەیان پیٚ نەبرد, واته: پەیان به قورئان نەبرد ﴿فسیقولون هذا إفك قدیم﴾ جا دەیانوت: ئەمه ئەفسانەو درۆیەکی هەڵبەستراوی کۆنه لەپێشینانەوه ماوەتەوه بۆیان!! بۆیه ئێمه بڕوای پیٚ ناکەین! ئەمه له گەورەترین جۆری نکووڵی هەق و، خۆ بەزل زانین و خەڵك بەکەم زانینه، که پێغەمبەر ﷺ دەربارەی ئەفەرمووی: (بطر الحق وغمط الناس)(متفق علیه)مسلم: ٩٣/١. واته: کیبرو خۆ بەزل زانین بریتیه له نکوڵی هەق و خەڵك بەکەمزانین ﴿[١٢] ومن قبله کتاب موسی إماما ورحمة﴾ له پێش ئەم قورئانەیشەوه خوا نامەکەی موسای دابەزاندو کردی به پێشەواو بەزەیی بۆ بەنی ئیسرائیل. خۆ لەمەدا هیچ مشت ومڕتان نییه، دەی هەر لەو نامەیەدا موژدەی هاتنی پێغەمبەر ﷺ ئەدات ﴿وهذا کتاب مصدق لسانا عربیا﴾ ئەم قورئانەش نامەو کتێبەکه سەلمێنەری تەورات و کتێبە پێشووەکانی خۆیەتی بەزمانێکی پاراوی عەرەبی هاتووه ﴿لینذر الذین ظلموا﴾ تا ستەمکارەکان بترسێنیٚ بە سزای دۆزەخ ﴿وبشری للمحسنین﴾ و بەچاکە کارانیش موژدە بەخش بێت بەبەهەشت کەوابوو کتێبێکی ئاوا چۆن دەگونجیٚ درۆ و ئەفسانەیپێشووان بیٚ؟! ﴿[١٣] إن الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا﴾ بەراستیی

ئەو کەسانەی کە دەڵێن: پەروەردگارمان (الله)یەو، پاشان پابەندی ئەو ئیمانە دەبن و ڕێك و پێك لەسەر ڕێگای ڕاست، دەوەستن و هەرگیز بەڕاست و چەپدا لا نادەن ﴿فلا خوف عليهم ولاهم يحزنون﴾ ئەوانە هیچ بیم و ترسێکیان لەسەر نابێت "لەپاشە ڕۆژدا" و خەفەتبارو دڵ زویریش نابن، بۆ دونیایان و بۆی پەشیمان نابن ﴿[14] اولئك اصحاب الجنة خالدين فيهاجزاء بما كانوا يعملون﴾ ئەوانە بەوەصیفەتانە, یارانی بەهەشتن, بەهەتاهەتایی تێیدان, لە پاداشتی ئەو کارو کردەوانەدا کردوویانە.

سپاردەی خوا لەمەڕ باب و دایکەوە:

ئیتر پاش فەرمان بەیەکتاپەرستیی و ئیخلاص بۆ خوا, فەرمووی: ﴿[15] ووصينا الإنسان بوالديه إحسانا﴾ فەرمانمان بە ئادەمزاد دا بەچاکەکردن لە گەڵ دایك وباوکی ﴿حملته أمه كرها ووضعته كرها﴾ دایکی بە ئەو پەڕی سەختیی‌و ناڕەحەتی‌و ئازارەوە بە پێستی سك هەڵیگرت و (دووگیان بوو), و زۆر بەدژواریش داینا، ئیتر چۆن گوێ ڕایەڵیی نەکرێت؟ ﴿وحمله وفصاله ثلاثون شهراً﴾ وەماوەی دووگیانی‌و, لە شیر بڕینەوەی (٣٠) مانگی خایاند, واتە: بەهەمووی دوو ساڵ و نیوی خایاند، ئەم ئایەتەو ئایەتی ﴿وفصاله فی عامین﴾ (١٤/٣١) هەردووکیان ئەندازەی لای خوارووی مانەوەی منداڵ لە سکی دایکیدا دیاریی ئەکەن بە شەش مانگ، وە ماوەی شیر خواردنیش دیاری دەکات بە دوو ساڵ ﴿حتی إذا بلغ اشده﴾ تا ئەو ئادەمیزادە کاتێ گەیشت بەکەماڵی هێزو ژیری خۆی ﴿وبلغ اربعين سنة﴾ وگەیشت بە تەمەنی چل ساڵیی، دیارە ئیتر کاتی ئەوەیە کە بەچاکی ڕوو بکاتەوە خوای خۆی، بۆیە ﴿قال رب اوزعنی أن اشكر نعمتك التی أنعمت علی وعلی والدی﴾ وتی: ئەی پەروەردگارم!! ڕامهێنەو کۆمەکیم بکە کە سوپاسی ئەو نازو نیعمەت و بەهرەیەت بکەم کە بە من و باوك و دایکمت داوە,

سُورَةُ الأَحۡقَافِ　　الجزءُ السّادس والعشرون

وَوَصَّيۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيۡهِ إِحۡسَٰنًاۖ حَمَلَتۡهُ أُمُّهُۥ كُرۡهٗا وَوَضَعَتۡهُ كُرۡهٗاۖ وَحَمۡلُهُۥ وَفِصَٰلُهُۥ ثَلَٰثُونَ شَهۡرًاۚ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُۥ وَبَلَغَ أَرۡبَعِينَ سَنَةٗ قَالَ رَبِّ أَوۡزِعۡنِيٓ أَنۡ أَشۡكُرَ نِعۡمَتَكَ ٱلَّتِيٓ أَنۡعَمۡتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَيَّ وَأَنۡ أَعۡمَلَ صَٰلِحٗا تَرۡضَىٰهُ وَأَصۡلِحۡ لِي فِي ذُرِّيَّتِيٓۖ إِنِّي تُبۡتُ إِلَيۡكَ وَإِنِّي مِنَ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ١٥ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنۡهُمۡ أَحۡسَنَ مَا عَمِلُواْ وَنَتَجَاوَزُ عَن سَيِّـَٔاتِهِمۡ فِيٓ أَصۡحَٰبِ ٱلۡجَنَّةِۖ وَعۡدَ ٱلصِّدۡقِ ٱلَّذِي كَانُواْ يُوعَدُونَ ١٦ وَٱلَّذِي قَالَ لِوَٰلِدَيۡهِ أُفّٖ لَّكُمَآ أَتَعِدَانِنِيٓ أَنۡ أُخۡرَجَ وَقَدۡ خَلَتِ ٱلۡقُرُونُ مِن قَبۡلِي وَهُمَا يَسۡتَغِيثَانِ ٱللَّهَ وَيۡلَكَ ءَامِنۡ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞ فَيَقُولُ مَا هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ١٧ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَقَّ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقَوۡلُ فِيٓ أُمَمٖ قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِهِم مِّنَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِۖ إِنَّهُمۡ كَانُواْ خَٰسِرِينَ ١٨ وَلِكُلّٖ دَرَجَٰتٞ مِّمَّا عَمِلُواْۖ وَلِيُوَفِّيَهُمۡ أَعۡمَٰلَهُمۡ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ١٩ وَيَوۡمَ يُعۡرَضُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ عَلَى ٱلنَّارِ أَذۡهَبۡتُمۡ طَيِّبَٰتِكُمۡ فِي حَيَاتِكُمُ ٱلدُّنۡيَا وَٱسۡتَمۡتَعۡتُم بِهَا فَٱلۡيَوۡمَ تُجۡزَوۡنَ عَذَابَ ٱلۡهُونِ بِمَا كُنتُمۡ تَسۡتَكۡبِرُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَبِمَا كُنتُمۡ تَفۡسُقُونَ ٢٠

وَٱذۡكُرۡ أَخَا　٥٠٤

ڕاسپاردنی مرۆڤ بە چاکە کردن لەگەڵ باوك و دایکا لە گەلێ جێگەدا هاتووە، وەك: (وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه وبالوالدين إحسانا) (٢٣/١٧) وە وەك (أن اشكر لی ولوالديك إلی المصير) (١٤/٣١). ﴿وان أعمل صالحا ترضاه﴾ وەکە کردەوەیەکی چاکی وا ئەنجام بدەم تۆ لێی ڕازی بیت ﴿وأصلح لی فی ذريتی﴾ وە نەوەو منداڵەکانیشم بۆ صاڵح و چاك بکە. ﴿إنی تبت إليك وإنی من المسلمين﴾ بێگومان من لە ڕابردووم پەشیمانم و بۆلای تۆ دەگەڕێمەوە، وە بەڕاستی من لە موسڵمانانی فەرمانبەردارم, دەتۆیش لێم خۆش ببە.تێبینی: لە سیاقی ئەم ئایەتەوە وا دەردەکەوێ کە مەبەست بە (الإنسان) لە فەرمایشتی:(ووصينا الإنسان..)دا, کەسێك بووە لە سەر دەمێکدا ژیاوە,وە فەرموودەی:(وحمله و فصاله ثلاثون شهرا..) دەلالەت لەسەر ئەوە دەکات.

ئینجا خوایش بە باشترین شێوە پاداشتی ئەداتەوە، وەك ئەفەرموێ ﴿[١٦] أولئك الذين نتقبل عنهم أحسن ما عملوا﴾ ئا ئەوانە کەسانێکن کە ئێمەش کارە چاکەکانیان لێ وەردەگرین و پاداشتیان ئەدەینەوە ﴿ونتجاوز عن سیئاتهم في أصحاب الجنة﴾ و لەگوناهو تاوانیشیان ئەبوورین، وە لەڕیزی بەهەشتییەکاندا دەبن ﴿وعد الصدق الذی کانوا یوعدون﴾ ئەمەش ئەو بەڵێنە ڕاستە بوو، کە هەمیشە لەسەر زمانی پەیامبەرەکان پێیان ئەدرا، بەڵێ.. ئەومرۆڤە نموونەی مرۆڤی راساڵ و چاککاربوو لە گەڵ دایك وباوکیدا.

منداڵی لاسار لەگەڵ باب و دایکیدا:

﴿[١٧] والذی قال لوالدیه أف لکما﴾ وە ئەوەیش بە باوك و دایکی خۆی گوت: هاوار و ئۆف لەدەست ئێوە ﴿أتعداننی أن أخرج وقد خلت القرون من قبلی﴾ ئایائێوە بەڵێن بەمن ئەدەن کە جارێ تر دەر بهێنرێمەوە لە گۆڕو زیندوو بکرێمەوە، وەئەوە ساڵەهای ساڵە کە خەڵکێکی زۆر لە پێش منەوە ڕۆیشتوون و مردوون و هیچ کەسێکیان لێ زیندوو نەبۆتەوە ﴿وهما یستغیثان الله ویلك آمن﴾ وە دایك و باوکیشی پەنایان بەخوا دەبرد کە ڕێنموونی کوڕە کافرولاسارەکەیان بکا و دەیانگوت: تیاچووی خۆت باوەڕ بهێنە، بە پاشە ڕۆژو زیندووبوونەوە ﴿إن وعد الله حق﴾ بەڕاستیی بەڵێنی خوا بە زیندوو بوونەوە هەق و ڕاستە ﴿فیقول ماهذا إلا أساطیر الأولین﴾ کەچی بێ‌لێکدانەوە ئەویش دەیگوت: ئەم قسانە چییە، زیندووبوونەوەی چی؟ ئەمە هەرئەفسانەو پڕوپاڵاتەی پێشینانەو شتێ تر نییە،ئەم مرۆڤەش نموونەی مرۆڤی کافرو لاسار بوو لە گەڵ دایك وباوکی.﴿[١٨] أولئك الذین حق علیهم القول﴾ ئائەوانەش کەسانێکن کە فەرمایشتی خوا بە سزا بەسەریانداچەسپاوە ﴿فی أمم قد خلق من قبلهم من الجن والإنس﴾ هەربەدەردی ئوممەت و گەلانی پێشین لە جنۆکەو مرۆ لەسەریان کەوت و هاتە دی، واتە: خەڵکێکی زۆریش لە پێشیانەوە سەرپێچی‌یان کردو سزای خوایان بەسەردا درا، جا ئەمیش وەك ئەوان گیرۆدەبوو ﴿إنهم کانوا خاسرین﴾ بەڕاستیی ئەوانە هەرهەموویان زیانمەند بوون ﴿[١٩] ولکل درجات مما عملوا﴾ وەبۆ هەریەك لە بڕوادارو بێ بڕوای باسکراو چەندین پلە هەیە لە پاداشتی ئەوەی کردوویانە ﴿ولیوفیهم أعمالهم وهم لا یظلمون﴾ وەتا خوا بەتێرو تەسەل پاداشتی کارو کردەوەکانیان بداتەوەو ناهەقی و ستەمیشیان لێ ناکرێ ﴿[٢٠] ویوم یعرض الذین کفروا علی النار﴾ وەڕۆژێك ئەوانەی کە بێ باوەڕن بەرامبەر ئاگر رائەنوێنرێن و نیشانیان ئەدرێ ﴿أذهبتم طیباتکم فی حیاتکم الدنیا﴾ پێیان ئەوترێ: ئێوە لە ژیانی دونیادا، هەرچی خۆشیو، ڕابواردنێکتان هەبوو ئەنجامتاندا ،ئیتر بەشی ئێرەتان نەهێڵایەوە ﴿واستمتعتم بها﴾ وە بەهرەوەر بوون پێیان ﴿فالیوم تجزون عذاب الهون﴾ ئینجا ئەمڕۆش پاداشت دەدرێتەوە بە سزای سەرکز کەر ﴿بما کنتم تستکبرون فی الأرض بغیر الحق﴾، بەهۆی ئەوە کە بەناهەق خۆتان بە زل دادەنا لەسەر زەوی ﴿و بما کنتم تفسقون﴾ وە بەهۆی ئەو گوناهو تاوانەوە دەتانکرد.

داستانی(هوود)و قەومەکەی:

جا بۆ دڵدانەوەی پێغەمبەر ﷺ خوای باڵادەست داستانی(هوود)و هۆزەکەی باس دەکاو پێی ئەفەرموێ: ﴿[٢١] واذکر أخا عاد إذ أنذر قومه بالأحقاف﴾ وە باسی براکەی هۆزی عاد(هوود) وەبیرخۆت و موسڵمانان بێنە، ئەو کاتەی کە گەلەکەی بێدار کردەوە لە (ئەحقاف)دابە سزای خوا. (ئەحقاف): چەند کێوو تەپۆڵکەیەکی بەرزە لە وڵاتی یەمەن (حەزرەمەوت)دا وە گەلی عادیش لەوێ دەژیان. ﴿وقد خلت النذر من بین یدیه ومن خلفه﴾ بێگومان بێدارکەرەوەو پێغەمبەرانی زۆر بەر لە(هوود) و دوای ئەویش ڕۆشتوون بەوێنەی بیچدار کردنەوەی هوود بۆ هۆزەکەی ﴿ألا تعبدوا إلا الله﴾ پێیگوتن: کە جگە لەخوا هیچ شتێك مەپەرستن ﴿إنی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم﴾

چونکه من دەترسم ئێوه تووشی سزای ڕۆژێکی سزاى دژوارو گەورە ببن, ئەمە ئاگاداریی و بێدارکردنەوەکەی هوودی پێغەمبەر بوو بۆ هۆزەکەی ﴿[٢٢] قالوا اجئتنا لتأفكنا عن آلهتنا﴾ هۆزە خوانەناسەکەی وتیان: ئایا تۆ بۆ ئەوە هاتوویت کە ئێمە لەپەرستنی خواکانمان لا بدەیت؟! ﴿فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصادقين﴾ جا ئەگەر ڕاست ئەکەیت، وەرەبۆمان بەوەی بەڵێنمان پێدەدەیت, واتە: بە سزاکەوە وەرە، قەیناکا با ئێمە تیابچین! جا ئەم ئایەتی: (يستعجل بها الذين لا يؤمنون) (٨/٢٤) دووپاتی ئەو پەلە پەل و داخوازییەیان دەکاتەوە ﴿[٢٣] قال إنما العلم عند الله﴾ هوودیش وتی: بەڕاستی زانینی کاتی سزاکە تەنها لای خوایە, من هیچ نازانم و هیچیشم بەدەست نیە ﴿وأبلغكم ما أرسلت به﴾ وە ئەوەتان پێڕادەگەینم پێی نێردراوم پێتان ڕائەگەیەنم ﴿ولكني اراكم قوما تجهلون﴾ و بەڵام من ئێوە بەگەلێکی نەزان دەبینم، واتە: نازانن پێغەمبەران بەچی نێردراون ﴿[٢٤] فلما رأوه عارضا مستقبل اوديتهم﴾ جا کاتێ دیتیان لەشێوەی هەورێکدا ڕووبەرووی دۆڵ و شیوەکانیان ئەهات پێیان وابوو هەورێکی باراناوییە ﴿قالوا هذا عارض ممطرنا﴾ وتیان: ئەمە هەورێکە بارانمان بۆ دەبارێنێ.

ئەڵێن: بۆ ماوەیەکی زۆر گەرمایەکیان ئەوقە دەبێ و، بارانیان بۆ نابارێت، جاکاتێ هەورەکەیان دیت دڵیان پێخۆشکردو، هەموو چوون بۆ دۆڵ و شیوەکان و چاوەڕوانی بارانیان لێ ئەکرد ﴿بل هو ما استعجلتم به﴾ گوترا پێیان: نەخێر، ئەوە هەوری باران نیە، بەڵکو ئەو سزایەیە ئێوە پەلەتان بۆ ئەکرد , واتە: ئەو سزایەیە ئەتانوت: ئەگەر ڕاست ئەکەیت کەی دێت؟ ﴿ريح فيها عذاب اليم﴾ سزاکەش: بایەکە، جەزرەبەی ئیش پێگەیەنەری تێدایە ﴿[٢٥] تدمر كل شئ بأمر ربها﴾ بەفەرمانی پەروەردگاری خۆی هەمووشتێك لەناو دەبا ﴿فأصبحوا لا يرى إلا مساكنهم﴾ جا ئیتر وایان بەسەر هات ئاساریان نەدەبینرا جگە لە خانووەکانیان ئیتر خۆیان و مەڕو ماڵاتیان و کشتو کاڵ و تاد. . .لە ناوچوو, بەفەرمانی خوای لەکارزان ﴿كذلك نجزى القوم المجرمين﴾ ئاوا پاداشتی هۆزە تاوانکارەکان ئەدەینەوە ,جا ئێوەش –ئەی قورەیش!– بیری بکەنەوە لە ئەنجامی پاشە ڕۆژی خۆتان.

سُورَةُ الأَحْقَافِ — الجُزْءُ السَّادِسُ وَالعِشْرُونَ

۞ وَٱذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُۥ بِٱلْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ ٱلنُّذُرُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِۦٓ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ إِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوٓا۟ أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ ءَالِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّـٰدِقِينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ إِنَّمَا ٱلْعِلْمُ عِندَ ٱللَّهِ وَأُبَلِّغُكُم مَّآ أُرْسِلْتُ بِهِۦ وَلَـٰكِنِّىٓ أَرَىٰكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا۟ هَـٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ۚ بَلْ هُوَ مَا ٱسْتَعْجَلْتُم بِهِۦ ۖ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَىْءٍۭ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا۟ لَا يُرَىٰٓ إِلَّا مَسَـٰكِنُهُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْقَوْمَ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّـٰهُمْ فِيمَآ إِن مَّكَّنَّـٰكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَـٰرًا وَأَفْـِٔدَةً فَمَآ أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ أَبْصَـٰرُهُمْ وَلَآ أَفْـِٔدَتُهُم مِّن شَىْءٍ إِذْ كَانُوا۟ يَجْحَدُونَ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُم مِّنَ ٱلْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا ٱلْـَٔايَـٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ قُرْبَانًا ءَالِهَةًۢ ۖ بَلْ ضَلُّوا۟ عَنْهُمْ ۚ وَذَٰلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

٥٠٥

خاتوو (عائشە) –خوا لێی ڕازیی بێ– ئەڵێت: هەرکاتێ پێغەمبەر ﷺ بەئاسۆی ئاسمانەوە هەورێکی دیتبا، هەر ئیشێکی هەبوو با دەستی لێ هەڵدەگرت و ئەی فەرموو: ((اللهم إنی أعوذ بك من شر مافيه)) جا ئەگەر هەورەکە نەمابا، ئەوا سوپاسی خوای گەورەی ئەکرد، ئەگەر بماباو بارانی باراندبا ئەیفەرموو: ((اللهم! صيبا نافعا)) (مسند امام احمد ١٩٠/٦). خوایە! بارانێکی بەکەڵك بێ، لەبەشی فەرموودەیەکی تردا –کە ئیمامی (موسليم): ٦١٦/٢.

ریوایەتی ئەکا —هاتووە: پاش ئەوە کە خاتوو (عائشە) پرسیاری هۆی بیٚ تاقەتی لەپێغەمبەر کرد لەکاتیٚ هاتنی هەوردا، ئەویش فەرمووی: (لعله یا عائشة! کما قال قوم عاد: (فلما رأوه عارضا مستقبل أودیتهم قالوا هذا عارض ممطرنا) واتە:کیٚ دەڵێت وەك هەورەکەی گەلی (عاد)نیە؟ ﴿[٢٦] ولقد مکناهم فیما إن مکناکم فیه﴾ وە بێگومان ئەوانمان دەستڕۆیشتوو کردبوو لە هێزودارایی, کە ئێوەمان وەك ئەوان دەست ڕۆیشتوو نەکردبوو، کەچی هیچ کەڵکێکی نەبوو بۆیان ﴿وجعلنا لهم سمعا وابصارا وأفئدة﴾ و گویٚ و چاوو دڵمان پێدابوون بۆ بینین و بیستن وتێفکرین ﴿فما اغنی عنهم سمعهم ولا أبصارهم ولا افئدتهم من شئ﴾ کەچی نەگویٚ و، نە چاوو، نە دڵیان هیچ سوود و کەڵکی نەبوو بۆیان, نەیانزانی لە جێگەی خۆیاندا بەکاریان بێنن، تا لە سزای ئەمڕۆ ڕزگاریان ببێت ﴿إذ کانوا یجحدون بآیات الله﴾ چونکە بەڵگەو ئایەتەکانی خوایان نکوولّی ئەکرد ﴿وحاق بهم ماکانوا به یستهزئون﴾ وە دەرەنجام ئەو سزایەی‌ئەوان گاڵتەیان پیٚ ئەکرد دەوری گرتن, جا ئێوەیش —ئەی قورەیش!— وریا بن تا وەك ئەوان دووچار نەبن ﴿[٢٧] ولقد اهلکنا ما حولکم من القری﴾ بێگومان ئێمە گوندو شارەکانی دەوروبەرتانمان ئەی قورەیش! وەك (عاد، سەموود، سەبا، لووط..) لەناو برد, کاتیٚ سەرپێچییان کرد ﴿وصرفنا الآیات﴾ و نیشانەو ئایەتی جۆراوجۆرمان خستە بەر چاویان ﴿لعلهم یرجعون﴾ بەشکو بگەڕێنەوە سەر ڕێی ڕاست ﴿[٢٨] فلولا نصرهم الذین اتخذوا من دون الله قربانا آلهة﴾ باشە ئەوە بۆچی ئەو بتانەی ئەوان – لەباتی خوا – ئەیانپەرستن – بە مەبەستی ئەوەی لە خوا نزیکیان بخەنەوە– یارمەتیان نەدان لەوکاتەدا؟ ﴿بل ضلوا عنهم﴾ بەڵکو لێیان بزربوون , کاتیٚ سزاکە دەورەیانی گرت ﴿وذلك إفکهم وما کانوا یفترون﴾ ئەوەش ئەنجامی درۆکەیان بوو کە ئەیانوت: لە خوامان نزیك دەکەنەوە,وەئەوەش هەڵیان بەست کەئەیانگوت: ئەوانە خوان وشەریکی خوان!

جنیی هاتنە لای پێغەمبەر ﷺ گوێیان لە قورئان گرت:

﴿[٢٩] وإذ صرفنا إلیك نفراً من الجن یستمعون القرآن﴾ وە بیر بێنە ئەو کاتە ئەی موحەممەد ﷺ – وەك حاکم ئەڵیٚ– کە نۆکەس لە جنۆکەکانمان ناردە لات تا گویٚ رابگرن لە قورئان. پێشەوا ئەحمەد لەزوبەیرەوە ئەڵێت: پەیامبەر ﷺ نە ئەو جنۆکانەی دیت، وە نە قورئانیشی بۆ ئەوان خوێند، بەڵکو هەرئەمەبوو کە پێغەمبەر ﷺ جارێك لەگەڵ تاقمیٚ لە هاوەڵانی خۆیدا بۆ بازاڕی (عوکاز) دەڕۆیشتن، لەو دەمەیشدا جنۆکەکان ڕێگری کرایوون لە ئاسمان، جادواتر ڕۆیشتنەوە بۆ لای هۆزەکەی خۆیان ووتیان: چ ئەڵێن؟! چ ڕوویداوە؟! ڕێگری کراوین لە ئاسمان..! وتیان: دەبیٚ شتێکی گرنگ ڕوویدابیٚ؟ ئادەی بە خۆرهەلات و خۆرئاوادا بڕۆن ببینن چ ڕوویداوە؟! ئەوانیش ڕۆیشتن و بەم لاو بەولادا زۆر گەڕان، سەرەنجام ڕێیان کەوتە (تیهامە)، پێغەمبەر ﷺ لە (نەخلە) بوو بەمەبەستی بازاڕی عوکاز، وەکاتی نوێژی بەیانی بوو، نوێژیان دەکرد، هەندیٚ لە جنۆکەکانیش گوێیان لە قورئانەکەی پێغەمبەربوو، جا لەنێو خۆیاندا وتیان: ئەمەیە ڕێی لێگرتووین لە ئاسمان، جا ئیتر گەڕانەوە وتیان: (فقالوا إنا سمعنا قرآنا یهدی إلی الرشد فآمنا به ولن نشرك بربنا أحدا) ٧٢/١-٢. جا سوورەتی (قل أوحی إلی أنه استمع نفر من الجن..) هات، خوای گەورەش قسەو وتوو وێژی جنۆکەکانی لەو سوورەتەدا بۆ گێڕایەوە) بوخاری: ٧٣٣. مسلم: ٣٣١/١. بەیهەقی: ٢٢٥/٢. بەڵیٚ ئەم ریوایەتەو چەند ریوایەتێکی دیکە وادەگەیەنن کە پێغەمبەر ﷺ ئەو جارەیە هەر هەستی بە ئامادەبوونی جنۆکەش نەکردبیٚ، بەڵکو گوێیان لە قورئانەکەوە بووە، پاشان گەڕانەوە بۆ لای هۆزەکەیان ورووداوەکەیان گێڕایەوەو، ئەوانیش پۆل پۆل و، هۆز هۆز نوێنەریان نارد بۆ لای پێغەمبەر ﷺ و ئەویش قورئانی بۆ خوێندن و بانگی کردن بۆ ئیسلام و موسڵمان بوون. (شەیتان و جنۆکە) جگە لە (مەلاحیدەو

فەلاسیفە)ی كۆن و (عەلمانی)یەكانی نوێی ئێستا كەسی تر ئینكارو نكوولییان ناكا (شەیخول ئیسلام ئیبن تەیمیە) دەڵێ: (وجماهير الأمم يقر بالجن ولهم وقائع يطول وصفها ولم ينكر الجن إلا شرذمة قليلة من جهال المتفلسفة والأطباء ونحوهم)الفتاوى (٣٢/١٩). وە جگە لەقورئان بەفەرموودەیش بوون و وجوودیان سەلمێنراوە، ئیمامی (بوخاری) لە (ئەبو هورەیرە)وە فەرموودەی دیلەكەی هێناوە: (يا ابا هريرة! مافعل أسيرك..!؟ لەمە درێژترو زیاتر لەسوورەی (جين)دا نووسراوە، دەتوانی سەیرێكی ئەوێ بكەیت. بەڵێ هاتنی ئەو جنۆكانە بۆ گوێگرتن لە قورئان بەڵگەیە بۆ ئەوە كە كۆمەڵێك لەدروستكراوی خوا هەیە.. پێیان ئەڵێن (جن) وئەتوانن بەو شێوەیەكەقورئان هاتووە بیخوێننەوەو بیلێنەوە.. جائێمەش لەوە زیاتر ناتوانین باسی (جن) بكەین، وە پێویستە بروامان بە بوونیشیان هەبێ ئەگەرچی نەشبینرین، چونكە هەر رۆژەی شتێكی نوێ دەرئەكەوێ كەئەگەر پێش پێنج سەدە، باسی ئەو شتانە بكرایە كە ئەمرۆ دەركەوتوون ئەیانوت: شێت بوون، لەولایشەوە ئێمە هێشتا واین لە سەرەتای رێگادا بۆ دەرخستنی شتە نادیارەكان. ﴿فلما حضروه قالوا انصتوا﴾ ئینجا كاتێ گەیشتن و ئامادەی قورئان خوێندنەكە بوون لەناو یەكتردا وتیان: گوێ بگرن و بێ دەنگ بن، جا كەوابوو (ئەی قورەیش) بۆ ئێوە زۆر نەنگە كە بروا ناهێنن پێی ﴿فلما قضى ولوا إلى قومهم منذرين﴾ ئینجا كە خوێندنی قوئانەكە تەواوبوو, خێرا گەرانەوە بۆ لای قەومەكەیان بە ترساندنیان لە سزای خوا ﴿[٣٠] قالوا يا قومنا إنا سمعنا كتابا أنزل من بعد موسى﴾ گەرانەوەو وتیان ئەی گەلەكەمان! بێگومان ئێمە گوێمان لە كتێبێكەوە بوو كە لەپاش موسا دابەزێنراوە. (ئیبن عەبباس) ئەڵێت: ئەو جنۆكانە هەواڵی عیسایان نەئەزانی ﴿مصدقا لما بين يديه﴾ سەلمێنەری كتێبەكانی پێش خۆیەتی, واتە: تەورات ئەسەلمێنێ و ددانی پێدا دەنێ ﴿يهدى إلى الحق وإلى طريق مستقيم﴾ رێنوێنی دەكا بۆ هەق و بۆ رێی راست ﴿[٣١] يا قومنا أجيبوا داعي الله وآمنوا به﴾ وتیان:ئەی خزمینە! وەڵامی بانگبەرەكەی خوا بدەنەوەو بڕواش بە خوا بێنن ﴿يغفر لكم من ذنوبكم﴾ لە گوناهەكانتان خۆش دەبێت ﴿ويجركم من عذاب أليم﴾ و لەسزای ئێش پێگەیەنەریش دەتانپارێزێت ﴿[٣٢] ومن لا يجب داعى الله فليس بمعجز فى الأرض﴾ خۆهەر كەسێك وەڵامی بانگخوازی خوا نەداتەوە، ناتوانێ لە زەوییدا لە دەستی خوا دەرچێ و هەڵێ ﴿وليس له من دونه أولياء﴾ و جگە لەخواش هچ یارو دۆستێكی نییە "تا بتوانێ لەو رۆژەدا یارمەتی بدا, (لێرەدا گفتوگۆی جنۆكەكان تەواو دەبێ و ئەفەرموێ: ﴿أولئك فى ضلال مبين﴾ ئەوانەی باوەر ناهێنن لە گومراییەكی ئاشكرادان.

الجزء السادس والعشرون — سورة الأحقاف

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْءَانَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ (٢٩) قَالُوا يَٰقَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ (٣٠) يَٰقَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَءَامِنُوا بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ (٣١) وَمَن لَّا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُۥ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءُ أُولَٰٓئِكَ فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ (٣٢) أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحْـِۧيَ الْمَوْتَىٰ بَلَىٰٓ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٣٣) وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ (٣٤) فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِل لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوٓا إِلَّا سَاعَةً مِّن نَّهَارٍۭ بَلَٰغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَٰسِقُونَ (٣٥)

سُورَةُ مُحَمَّدٍ — ترتيبها ٤٧ — آياتها ٣٨

الذين كفروا ٥٠٦

ژیانەوەی پاش مردن:

﴿٣٣ الم یروا أن الله الذی خلق السموات والأرض﴾ ئایا ئەو بێ بڕوایانە نەیازانیوە کە ئەوخوایەی ئاسمانەکان و زەوی دروست کردو ﴿ولم یعی بخلقهن﴾ بەهۆی دروستکردنیشیانەوە بێ هێز نەکەوتوو ماندوو نەبوو ﴿بقادر علی أن یحی الموتی﴾ بەتوانایە کە مردوەکان زیندوو بکاتەوە؟ ﴿بلی إنه علی شئ قدیر﴾ بەڵێ بێگومان ئەو زاتە بەسەر هەموو شتێکدا دەسەڵاتدارە,چۆن لە سەرەتاوە دروستیکردوون، هەرئاوایش بۆجارێکی دی زیندوویان ئەکاتەوە ﴿٣٤ ویوم یعرض الذین کفروا علی النار﴾ وە ئەو رۆژەیان وەبیر بێنەوە کە خوا نەناس و بێ بڕوایان نیشانی دۆزەخ ئەدرێن ﴿الیس هذا بالحق﴾ پێیان ئەوترێ: ئایا ئەم سزایەی ئێستاکە ئێوە ئەیچێژن هەق و راست نیە؟! ﴿قالوا بلی وربنا﴾ هەموو بەیەکدەنگ ئەڵێن: بەڵێ، بەپەروەردگارمان سوێندبێ, ڕاستە ﴿قال فذوقوا العذاب بما کنتم تکفرون﴾ خوا دەفەرموێ: جا مادەم وایە سزاکە بچێژن, بەهۆی ئەوەی باوەڕتان نەهێناو کافر بوون.

لێبڕاو نەبەزاو بە، وەکو پێغەمبەرانی بەر لەخۆت:

﴿٣٥ فاصبر کما صبر أولوا العزم من الرسل﴾ پاش ئەوەی خوا بە یەکزانین و زیندوو بوونەوەی بە، بەڵگەو نیشانەوە سەلماند، ئەفەرمووێ: جا ئارامت بێ و خۆڕاگربە ئەی موحەممەد! ﷺ هەروەکو پەیامبەرەخاوەن (عەزم)ـەکان خۆیانیان راگرت لەبەردەم ئەو هەموو ئەزیەت و ئەشکەنجەدا.

ئولولعەزم ئەمانەن: (نووح، ئیبراهیم، موسا، عیسا) – علیهم الصلاة والسلام–. (مەسروق) ئەڵێ: خاتوو عائیشە خوای لێ رازی بێ پێی وتم: کە پێغەمبەر ﷺ هەر ئەوەندە بە رۆژوو دەبوو، هەر ئەوەندە خۆی برسی دەکرد , دیسان هەر ئەوەندە بەرۆژوو دەبوو، ئەوجا دەیفەرموو: (یا عائشة! إن الدنیا لا تنبغي لمحمد ولا لآل محمد، یا عائشة! إن الله لم یرض من أولي العزم من الرسل إلا بالصبر علی مکروهها، والصبر عن محبوبها، ثم لم یرض مني الا أن یکلفني ما کلفهم، فقال: (فاصبر کما صبر اولوا العزم من الرسل) و إني – والله– لأصبرن کما صبروا جَهدي، ولا قوة إلا بالله) الدر المنثور: ٤٥٤/٧. ئەی عائیشە! بێگومان ئەم دونیایە ناگونجێ و دەس نادا، نە بۆ موحەممەد خۆی و، نە بۆ ئال و بەیتی و خانەوادەی محەممەد، ئەی عائیشە! بەڕاستیی خوا لە (ئولول عەزم)ەکان رازی نابێ مەگەر بەخۆ ڕاگرتن لە بەرامبەر ناڕەحەتی و ناخۆشی و، خۆشیەکانەوە، پاشان لەمن –بەتایبەت– رازی نابێ مەگەر چ تەکلیفێکی لەوان کردبێ، لەمنیشی بکا، جا ئایەتی (فاصبر کما صبر أولوا العزم من الرسل)ی خوێندنەوەو فەرمووی: بەڕاستیی – سوێند بەخوا– من ئارام ئەگرم هەر وەکو ئەوان لەسەر ناڕەحەتی ئارامیان گرت، بۆ ئەمەیش هێزو تواناو سەرکەوتن هەر بەدەستی خوایە. ﴿ولا تستعجل لهم﴾ و بۆ ئازارو سزادانیان پەلە مەکە ونزای شەڕیان لێ مەکە, چونکە ئەو سزایەیان هەر ئەوقە ئەبێت ﴿کأنهم یوم یرون ما یوعدون لم یلبثوا إلا ساعة من نهار﴾ ئەو رۆژە کە بەڵێنیان دراوەتێ، هەر کاتێك پێشهات، وا دەزانن تەنها کاتێکی زۆر کەمیان لەرۆژێکدا پێچووە، ﴿بلاغ﴾ ئەم قورئانە راگەیاندنێکی تەواوە بۆیان ﴿فهل یهلك إلا القوم الفاسقون﴾ جا ئایا جگە لەگەلی لە سنوور دەرچووان, کەسێکی تر بەسزا تیا ئەچێ؟! دیارە نا، کە ئەمەش ئەوپەڕی دادگەری و دادپەروەری خوای گەورەیە.

کۆتایی سوورەتی (ئەحقاف).

(ولله الحمد والمنة).

*** *** ***

٤٧- سوورەتی (موحەممەد)ـە

مەدەنییەو (٣٨)ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەم سـوورەتی (موحـەممـەد)ـە بەسـوورەتی (قتـال)یش نـاوبراوە، ئەگەرچی نـاوە بنەڕەتیەکەشـی پڕ بەپڕ ئەمـە هەڵدەگرێت، چونکە باسـی جەنگاندنـە لەگـەڵ دوژمنـانی دینـی خـوادا: ئینجا باسـی شێوەی جەنگکردن، دیلکردن، دەستکەوت و غەنیمەت، فێڵ وفەرەجی دوو ڕووەکان دەکات.

بەئاشـکرا لەگـەڵ بیٚ بڕواکانـدا جـەنگ رائەگەیـەنێت، پاشـان فـەرمان بـە موسـڵمانەکان ئـەدا – بۆ پاککردنـەوەی زەویـی لەچـڵك و چـەپەڵی خوانەناسـی و بـیٚ بڕوایـی– بجـەنگن, بجـەنگێن تـا شـەوکەتی کـافران ئەشـکێنن، ئەوسـا لەپاش کوشتارێکی زۆر دیلیان دەکەن، بۆ دواتریش ڕێگـەی عیززەت و سەرکەوتن دەست نیشـان ئـەکات، هـاوڕیٚ لـە گـەڵ باسـکردنی سـیفاتی دووڕووەکانـدا, جـا هـەر بـەو شـێوەیە درێژە بەباسی مەسەلەی جیهاد ئەدات تا سەرکەوتن..

سُورَةُ مُحَمَّد — الجزء السادس والعشرون

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَءَامَنُواْ بِمَا نُزِّلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَهُوَ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱتَّبَعُواْ ٱلْبَٰطِلَ وَأَنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّبَعُواْ ٱلْحَقَّ مِن رَّبِّهِمْ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَٰلَهُمْ ﴿٣﴾ فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّواْ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَاْ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ وَٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ ٱلْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تَنصُرُواْ ٱللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٨﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُواْ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٩﴾ ۞ أَفَلَمْ يَسِيرُواْ فِي ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ دَمَّرَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَٰفِرِينَ أَمْثَٰلُهَا ﴿١٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ مَوْلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَأَنَّ ٱلْكَٰفِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾

٥٠٧

جەزای موسڵمانان و، تۆڵەی کافران:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] الذين كفروا وصدوا عن سبيل الله﴾ ئـەو کەسـانەی بـیٚ بـاوەڕبوون و بـەر هەڵسـتی ڕێگـەی دینـی خوایـان دەکـرد و نەیاندەهێشـت مـەردوم بڕوا بێنن بە بەرنامەکە ی خوا ﴿اضل اعمالهم﴾ خوا کارەکانیـانی باتـڵ و پوچـەڵ کردوونـەوە، چـونکە بـۆ خوایـان نـەکردووە. کەوابوو هەرشتێك ئەنجام بدەن –وەك کۆمەککردن بەیەکترو، سەرداندیخزمان و دۆستان و، یارمەتیـدانی هـەژاران.. هتـد– بایـەخ و نرخێکـی لای خـوا نـابیٚ، وەك لەجێگایـەکی تـردا ئەفـەرمویٚ: (وقـدمنا إلى مـا عملـوا مـن عمـل فجعلنـاه هبـاء منثـورا (٢٣/٢٥). ﴿[٢] والـذين آمنـوا وعملـوا الصـالحات﴾ ئەوانەش کە بڕوایان هێنابووو کارەچاکەکانیان کردبوو ﴿وآمنوا بما نزل على محمد﴾ بڕوایان هێنابە قورئان کەبۆ موحەممەد ﷺ دابەزێنراوە ﴿وهو الحق من ربهم﴾ وە ئەوەشە ئەو هەقە لەلایەن پەروەردگاریانەوە هاتووەو، کراوە بە بەرنامەی ژیانیان ﴿كفر عنهم سيئاتهم واصلح بالهم﴾ خوا گوناهـەکانیان ئەبەخشـیٚ وحاڵیـان چاك ئـەکات لـەدین و دنیـادا ﴿[٣] ذلـك بـأن الـذين كفـروا اتبعـوا الباطـل﴾ ئـەوەیش واتـە:پووچـەڵکردنەوەی کـارو کردەوەیـان بـەهۆی ئەوەوەیە:ئەوانەی کە بیٚ بڕوان و شوێن ناهەق و ڕێگەی پووچەڵکەوتوون ﴿وان الذين آمنوا اتبعوا الحق من ربهم﴾ و ئەوانـەیش بڕوایـان هێنـاوە، پـەیڕەویان لـەو هەقـە کـردووە لەلایـەن پەروەردگاریانـەوەهاتووە,بۆیـە ئـەویش گوناهەکانیان ئەسڕێتەوەو کاروباریان ڕێك و پێك ئەکات ﴿كذلك يضرب الله للناس أمثالهم﴾ وەك خـوا پاشـەڕۆژی هەردوولای ڕۆشنکردەوە, هەر ئاوایش ئەحواڵیان بۆ خەڵك ڕوون دەکاتەوە, بۆ ئەوەی پەندو ئامۆژگاری لیٚ وەرگرن.

کاتێ تووشی بێ دین و خوانەناسان بوون لە ملیان دەن:

پاش ئەوەی خوای جوانکار بە ئاشکرا جەنگی راگەیاند لەگەڵ ئەو خوا نەناس و بێ بڕوایانەدا، ئینجا موسڵمانەکان هەڵ دەنێ بۆیی و دەفەرمووێ: ﴿٤ فإذا لقيتم الذين كفروا﴾ جا کاتێ گەیشتن بەبێ بڕواکان لەجەنگدا ﴿فضرب الرقاب﴾ لەگەردنیان بدەن , واتە: ملیان بپەڕێنن و سەریان لەلاشەیان بکەنەوە ﴿حتى إذا أثخنتموهم﴾ بجەنگن تاکاتێ لاوازیان دەکەن بەکوشتار لێکردنێکی زۆرو شکاندنیان ﴿فشدوا الوثاق﴾ ئنجائەوەی ماوە دیلی بکەن و، مەحکەم بیان بەستنەوەو چاودێرییان بکەن ڕانەکەن ﴿فإما مناً بعد﴾ئەوسا یان بە خۆڕایی و منەت خستنە سەریان, ئازادیان بکەن، ئەگەر پێشەوای موسڵمانان پێی چاك بوو ﴿وإما فداء﴾ یان بەفیدیەو بریتیی, واتە: دیل بەدیلیان پێ بکەن، یان شتێکیان لێ وەرگرن، بەڵام ئەمە دوای ئەوەیە شەوکەت و پەروباڵیان دەشکێت و دەسەڵاتی جەنگیان نامێنێ. (ئیبن کەسیر) دەڵێ: لەوە دەچێ ئەم ئایەتە پاش ڕووداوەکەی (بەدر) هاتبێ، چونکە لەوێ بەهۆی ڕاگرتن و ئازاد کردنی دیلەکانەوە – پێش شکاندنی شەوکەتیان – (عیتاب) و گلەیی هاتە سەریان , وەك ئەفەرمووێ: (ماكان لنبي أن يكون له أسرى حتى يثخن في الأرض)(٥٧/٨). پاشان هەندێ دەڵێن: ئەم ئایەتی سوورەتی(قیتال)ە, بەئایەتی (فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم) لە سوورەتی (بەرائە) سڕاوەتەوەومەنسوخە, ئەگەرچی زۆربەی زانایان ڕایان لەسەر ئەوەیە کە نەسڕاوەتەوەو، (پێشەوا) بۆ خۆی دەسەڵاتی هەیە لەنێوان ئازاد کردنی دیلەکاندا بەمنەت و خۆڕایی، یان بەبارمتەو بریتی، یان بەکوشتن, یەکێکیان هەڵبژێرێ. بەبەڵگەی ئەوەکە پێغەمبەر ﷺ لەنێو دیلەکانی (بەدر)دا (نەزری کوڕی حاریس)ـەو (عوقبەی کوڕی ئەبی موعەیت)ی کوشت. ﴿حتى تضع الحرب أوزارها﴾ تاجەنگ تەواو دەبێ.

بەڵێ.. جەنگ گەلێك کەڵك و سوودی هەیە, لەوانە: لەشی مرۆڤ بەهێز دەکات، تەکنەلۆژیا گەشە دەکات، گەل زیاددەکات،مرۆڤەکان هۆشیار ئەبنەوە, ستەمکارانیش تیا ئەچن. دەڵێن: (ئەرەستۆ) بەئەسکەندەری وتووە: ئاسایش و پاڵدانەوە, زیانی گەورە دێنی بە سەرگەلدا، بۆیەوتراوە:ئەگەر ویستت گەلێك سەرکەوێ بیخەرە جەنگەوە،ئەوکاتە دەرگای بەختیاریی بۆ ئەکرێتەوە، هەرگەلێکیش خۆی بدزێتەوە لەدیفاع لەخۆیو،حەز بەدانیشتن وپاڵدانەوەبکات، ئەوە خۆی بردۆتە سەر لێواری تیاچوون (تەفسیری مەراغیی). ﴿ذلك﴾ ئەوە بڕیاریخوا بوو: جەنگ لەگەڵ بێ بڕوایاندا, دیل کردنیان، پاشان بەرەڵا کردنیان بەو شێوەیە، وە یان بەهەر شێوەیەك پێشەوا بڕیاری بۆبدا. ﴿ولو يشاء الله لانتصر منهم﴾ ئەگەر خوا بیویستبا ,خۆی تۆڵەی لێ وەر ئەگرتن و لەناوی ئەبردن, بەبێ ئەوەی فەرمان بەئێوە بکات جەنگیان لەگەڵ بکەن ﴿ولكن ليبلوا بعضكم ببعض﴾ بەڵام ئەوەی نەویست , بۆ ئەوەی بەیەکتر تاقیتان بکاتەوە, واتە:بۆ ئەوە ئێوە بەکافران تاقیبکاتەوە بە جەنگ و جیهاد ﴿والذين قتلوا في سبيل الله﴾ وە ئەوانەی لەرێی خوادا کوژران ﴿فلن يضل أعمالهم﴾خوا کارو هەوڵی ئەوانە لەناو نابا ,بەڵکو بەچەند قات بۆیان زیاد ئەکات ﴿٥ سيهديهم﴾ لەدونیاشدا ڕێنمایان ئەکات بۆ کاری چاك و هۆکارەکانی بردنە بەهەشت ﴿ويصلح بالهم﴾ کاروباریان بۆ ئاسان دەکاو,حاڵیشیان چاك ئەکات ﴿٦ ويدخلهم الجنة عرفها لهم﴾ وئەیانباتە بەهەشتەوە کە بەجۆرەها شێوە بۆی باسکردوون , بەشێوەیەك کە هەموو کەسێك جێگای خۆی ئەزانێ و لێی ون نابێت، هەروەك ئەو ڕۆژە لەدایك بووبن ئاشنان پێی.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (يعطى الشهيد ست خصال: عند أول قطرة من دمه: تكفر عنه كل خطيئة، ويرى مقعده من الجنة، ويزوج من الحور العين، ويأمن من الفزع الأكبر، ومن عذاب القبر، ويحلى حلة الإيمان).(مسند الإمام

أحمد: ٢٠٠/٤. شەهید هەر لەڕژانی یەکەم دڵۆپی خوێنیەوە شەش شتی ئەدرێتێ: هەموو تاوانێکی ئەپۆشرێ، جێی خۆی لەبەهەشتدا ئەبینێ، لە حورەلعەینەکان ژنی ئەدرێتێ، لەترسە گەورەکەی قیامەت بێ خەم ئەکرێ، لەعەزاب و سزای گۆڕ رزگاری دەبێ، جلکی رازاوەی ئیمانی لەبەر دەکرێ.

لەڕیوایەتێکدا هاتووە: (یشفع الشهید فی سبعین من أهل بیته). ئەبوو داود: ٢٥٢٢. شەهید شەفاعەتی حەفتا کەس لە بنەماڵەو خانەوادەکەی دەکا.

ئەر پشتیوانی ئیسلام بیت، خواش پشتیوانتە:

﴿٧ یا أیها الذین آمنوا إن تنصروا الله ینصرکم﴾ ئەی ئەوانەی ئیمان و باوەڕتان هێناوە! دڵنیابن ئەگەر ئێوە یارمەتیئاینەکەی خوا بدەن، ئەوا بێگومان خوایش یارمەتی ئێوە دەدا و، بەسەر دوژمنانتاندا سەرتان ئەخات، ﴿ویثبت أقدامکم﴾ وەپێکانتان لە جێگاکانی جەنگدا – بە زەفەرو تەمکین لە زەویدا– جێگیر دەکات ﴿٨ والذین کفروا فتعسا لهم﴾ و ئەوانەش کە بێ باوەڕبوون ،خوا لەنایان دەبا ﴿وأضل أعمالهم﴾ کارەکانیشیان پووچەڵ ئەکاتەوە, واتە: پاداشیان لەسەر ناداتەوە ﴿٩ ذلك بانهم کرهوا ما أنزل الله﴾ ئەوەش لەبەرئەوەیە کە بەڕاستیی ئەوان رقیان لەوپەیامە دەبووەوە خوا دایبەزاندووە ﴿فأحبط أعمالهم﴾ جاخوایش کارەکانیانی بێ ئاکام کردەوە. (حبوط) لە بنەڕەتا بریتیە لە ئاوسان و (با کردنی) سکی ئاژەڵ، بەهۆی جۆرە گیایەکەوە کە دەیخوات سەرەنجام ئەیکوژێ و تیا ئەچێ، هەر بەو شێوەیەش کاری بێ بڕواکان زۆرو گەورە ئەبێ، تا دەرەنجام خوای گەورە پووچەڵی ئەکاتەوەوسوودی نامێنێ بۆیان.

ئاگر بۆ کافرانەو، بەهەشتیش بۆ پارێزکاران:

﴿١٠ أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلهم﴾ ئایائەو بێ باوەڕانە بەڕووی زەویدا نەچوون , تا سەیربکەن چۆن بووە پاشە ڕۆژی ئەوانەی پێشیان؟ ﴿دمر الله علیهم﴾ هەرچیەکیان هەبوو خوا لەناوی بردو, ناوچە و وڵاتی وێرانکردن و, تاقیماڵ و منداڵی نەهێشتن ﴿وللکافرین أمثالها﴾ وە بۆ هەموو بێ باوەڕەکانیش وێنەو ئەمسالی ئەو پاشە ڕۆژە هەیە ﴿١١ ذلك بأن الله مولی الذین آمنوا﴾ ئەوپاداشتەش (سەرخستنی باوەڕداران و,تێکشکاندنی بێباوەڕان) لەبەر ئەوەیە کە بەراستیی خوا پشتیوانی ئەوانەیە بڕوایان هێناوە ﴿وأن الکافرین لا مولی لهم﴾ بێ بڕوایانیش هیچ سەرپەرشتیکارو یارمەتێدەرێکیان نیە. (قەتادە) ئەڵێت: ئەم ئایەتە لە شیوی (ئەبوو تالیب)دا هات، ئەو کاتەی کە موشریکان ئەیانوت: ئێمە (عوززا)مان هەیەو، ئێوە نیتانە! پێغەمبەریشﷺ فەرمووی: ((قولوا: الله مولانا ولا مولی لکم)) فتح الباري: ١٨٨/٦. واتە: ئێوەش بڵێن: ئێمەش (الله) پشتیوانمانە، وەئێوە هیچ پشتیوانێکتان نیە. ﴿١٢ إن الله یدخل الذین آمنوا وعملوا الصالحات جنات تجري من تحتها الأنهار﴾، بێگومان ئەو کەسانەی کە بڕوایان هێناوەو کارە چاکەکانیان ئەنجام داوە خوا ئەیانباتە نێو چەندین باخاتی بەهەشتەوە کە چۆمە ئاوو تاڤگە بەبن دارەکانییدا دێت و دەڕوا ﴿والذین کفروا یتمتعون ویأکلون﴾ و ئەوانەش وا بێ باوەڕبوون، لەزەت ئەبەن و ئەخۆن لەدنیادا ﴿کما تأکل الانعام﴾ وەك ئاژەڵ دەخۆن و,بیری هیچ شتێکیان لا نیە ﴿والنار مثوی لهم﴾ ئاگریش جێیە بۆیان ,واتە: چەند ڕۆژێ ڕائەبوێرن، بەڵام دەرەنجامیان دۆزەخە, پێغەمبەر ﷺ دەربارەی خواردنی باوەڕدارو بێباوەڕ دەفەرمووێ: ((المؤمن یأکل فی معی واحد، والکافر یأکل فی سبعة أمعاء)) فتح الباری: ٤٤٦/٩. واتە: موسڵمان خواردن دەکاتە یەك ریخۆڵەوە، بەڵام کافرو خوانەناس دەیکاتە نێو حەوت ریخۆڵەوە، مەبەست ئەوەیە کە ئیماندارحەلاڵ خۆرو کەمخۆرە، بەڵام خوا نەناس زۆر خۆرەو

گوێی لەحەڵاڵ و حەرام نیە. ﴿[١٣] **وكأين من قرية هی أشد قوة من قريتك التی أخرجتك**﴾ وەزۆر شارنشین بەهێزتر لە شارنشینانی ئەو شارەی تۆیان دەرکرد لێی ﴿**أهلكناهم فلا ناصر لهم**﴾ هەمووشیانمان لەناو بردن و هیچ یارمەتیدەرێکیشیان نەبوو ,جا ئەبێ ئەمان بەتەمای چی بن؟. (ئیبن عەباس) ئەڵێ: کاتێ پێغەمبەر ﷺ لە مەککە وەدەر نراو لەئەشکەوتەکە خۆی حەشار دا رووی لە مەککە ناو فەرمووی: (أنت أحب بلاد الله إلى الله، وأنت أحب بلاد الله اليَّ، ولولا ان المشركين أخرجونی لم أخرج منك). (ئیبن ئەبی حاتەم). واتە: تۆ لەهەموو شارەکان لای خوا خۆشەویستتریت، هەروەها لای منیش لەهەمووان خۆشەویستریت، خۆ ئەگەر موشریکەکان دەریان نەپەڕانابام، قەت لێت نەئەچوومە دەرێ.

إِنَّ ٱللَّهَ يُدْخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ ٱلْأَنْعَٰمُ وَٱلنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ هِىَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّن قَرْيَتِكَ ٱلَّتِىٓ أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَٰهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِۦ كَمَن زُيِّنَ لَهُۥ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَهْوَآءَهُم ﴿١٤﴾ مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَآ أَنْهَٰرٌ مِّن مَّآءٍ غَيْرِ ءَاسِنٍ وَأَنْهَٰرٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۥ وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّٰرِبِينَ وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۖ وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَٰلِدٌ فِى ٱلنَّارِ وَسُقُوا۟ مَآءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَآءَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰٓ إِذَا خَرَجُوا۟ مِنْ عِندِكَ قَالُوا۟ لِلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ مَاذَا قَالَ ءَانِفًا ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَهْوَآءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَٱلَّذِينَ ٱهْتَدَوْا۟ زَادَهُمْ هُدًى وَءَاتَىٰهُمْ تَقْوَىٰهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا ٱلسَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَآءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرَىٰهُمْ ﴿١٨﴾ فَٱعْلَمْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسْتَغْفِرْ لِذَنۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَىٰكُمْ ﴿١٩﴾

هەق پەرست و ئارەزوو پەرست, وەکو یەك نین:

﴿[١٤] **افمن كان على بينة من ربه**﴾ ئایا کەسێك لەلایەن پەروەردگاریەوە بەڵگەیەکی روونی هەبێت ﴿**كمن زين له سوء عمله**﴾ وەکو ئەو کەسە وایە کردەوەخراپەکانی لەبەرچاو ڕازێندرابێتەوەو بۆی شیرین کرابێ ﴿**واتبعوا أهواءهم**﴾ وە لەهەواوئارەزووی خۆیان پەیڕەوییان کردبێ؟

پەسنی بەهەشت و رووبارەکانی:

﴿[١٥] **مثل الجنة التی وعد المتقون**﴾ نموونەو سیفەتی ئەوبەهەشتەی بە خۆپارێزان بەڵێن دراوە لە پاشەڕۆژدا پێیان بدرێت بەم شێوەیە:

١- ﴿**فيها انهار من ماء غير آسن**﴾ رووباری زۆری لە ئاوی خاوێن و نەگۆڕاوو بێ بۆنی تێدایە.

٢- ﴿**وانهار من لبن لم يتغير طعمه**﴾ وە زۆر رووباری تێدایە, لەشیری سپی و جوان کەبەهۆی مانەوە - وەك شیری دونیا- تامی نەگۆڕاوە، چونکە لەگوانی ئاژەڵ نایەتە دەرێ، وەك دەفەرموێ: (لم يخرج من ضروع الماشية).

٣- ﴿**وانهار من خمر لذة للشاربين**﴾ چەندین چەم و رووباری تێدایە, لە شەراب و عەرەقێك - کە بۆ ئەوانەی ئەیخۆنەوە - زۆر خۆش و بە مەزەیە , واتە: دوورە لە هەر وەسفەیێکی عەرەقی دونیادا، وەك لەسورەتێکی تردا ئەفەرموێ: (لافيها غول ولا هم عنها ينزفون). (٤٧/٣٧)، یان دەفەرموێ: (لا يصدعون عنها ولا ينزفون). (١٩/٥٦).

٤- ﴿**وانهار من عسل مصفى**﴾ چەندان چەم و ڕووباری تێدایە, لە هەنگوینی پاڵاوتە و بێگەرد, لە مۆم و لە هەر شتێکی تر, لەهەنگوینی دونیادا هەیە. لەفەرمودەیەکدا - کە پێشەوا (ئەحمەد)و (ترمذی)هێناویانە- هاتووە: لە بەهەشتا رووباری شیرو ئاوو هەنگوین وشەراب هەیە، پاشان هیمان چۆم گەلی دیکەشی لێ جیا دەبێتەوە.

٥- ﴿**ولهم فيها من كل الثمرات**﴾ لەوێ جۆراو جۆری میوەیان بۆ هەیە.

٦- ﴿ومغفرة من ربهم﴾ لێبوردن و لێخۆشبوونی پەروەردگاریانیان بۆ هەیە, کە ئەوەچاکترین شتە ﴿کمن هو خالد فی النار﴾ ئایا ئەوانە کە ئەو هەموو نازو نیعمەتەیان هەیە، وەك ئەوکەسە وایە کە هەمیشە لە ئاگری دۆزەخدا بێت؟ ﴿وسقوا ماء حمیما﴾ و ئاوی کوڵ بە کوڵیان پێدەخۆنەوەکاتێ تینوویان دەبێت" ﴿فقطع أمعاءهم﴾ جا ڕیخۆڵەیان پارە پارە ئەکا، ئایا ئەو دوو دەستەیە وەك یەك وان؟!

دووڕازەکان گوێ دەگرن و ناییسن:

﴿[16] ومنهم من يستمع إليك﴾ ئەی موحەممەد! ﷺ هەندێ لەو دوو ڕووانە گوێت بۆ ئەگرن ﴿حتى إذا خرجوا من عندك﴾ هەتاکاتێ لە لای تۆ هەڵئەسن و بەجێت دێڵن ﴿قالوا للذين أوتوا العلم ماذا قال آنفا﴾ لەو هاوەڵانەیان - لە ئەمسالی (ئیبن عەباس، ئیبن مەسعود)- زانیارییان پێدراوە, دەپرسن و ئەڵێن: ئەرێ ئەوە ئێستا ئەم پیاوە (موحەممەدﷺ) چیگوت؟ ﴿أولئك الذين طبع الله على قلوبهم﴾، ئا ئەوانە خوا مۆری بەد بەختی ناوە بەسەر دڵیاندا ﴿وا تبعوا أهواءهم﴾ وەشوێنی هەواو هەوەس و ئارەزووی خۆیان کەوتوون،بۆیە لەهیچ تێناگەن ﴿[17] والذين اهتدوا زادهم هدى﴾ ئەوانەش ڕێ و ڕێبازی دروستیان گرتە بەر،خوا هیدایەت و ڕێنمانیی زیاد کردن ﴿وآتاهم تقواهم﴾ تەقواو پارێزکاریشی پێدان, تاخۆیانی پێبپارێزن لە ئاگر ﴿[18] فهل ينظرون إلا الساعة أن تأتيهم بغتة﴾ ئایا ئەمانە مەگەر چاوەڕێی هاتنی قیامەت ناکەن لەناکاو دەرگایان لێ بگرێت؟! ﴿فقد جاء أشراطها﴾ خۆ بێگومان هەندێ لە نیشانەکانی قیامەت هاتوونە پێش و دەرکەوتوون، وەك لەسوورەتێکا ئەفەرموێ: (إقتربت الساعة وانشق القمر)یان (أتى أمر الله فلا تستعجلوه) (١/١٦) وە هاتنی دواهەمین پێغەمبەریش ﷺ) هەر یەکێکە لەنیشانەکانی ڕۆژی قیامەت. وەك خۆی ئەفەرموێ: (بعثت انا والساعة كهاتين) فتح الباری: (٥٦٠/٨). ﴿فأنى لهم إذا جاءتهم ذكراهم﴾ جا ئەو کاتە کە قیامەتیان هات ئیتر ئیمان هێنان و باوەڕ کردنیان چ کەڵکێکی ئەبێ؟!.

بزانە خواو پەرستراوی بەهەق,هەر (الله)یە:

﴿[19] فاعلم أنه لا إله إلا الله﴾ جا ئەی موحەممەد! ﷺ ئەی ئینسان! بزانە کە بێگومان جگە لە(الله) هیچ پەرستراوێکی هەق نیە مافی پەرستنی ببێ, دەسا تۆش لەسەر ئەو بیروباوەڕە سابت بەو، هەرگیز نەگۆڕێیت ﴿واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات﴾ وە بۆ خۆت و ئیمانداران لە پیاوان و ژنان داوای لێبوردنی گوناهان بکە، بۆیە ئەویش هەموو جار ئەی فەرموو: اللهم اغفر لی واجعلنی..) یان (اللهم اغفر لی ماقدمت وما أخرت وما أسررت..) فتح الباری: (٤٧٣/١٣) ﴿والله يعلم متقلبكم و مثواكم﴾ وەخوا خۆی چاك دەزانێت ئێوە چۆن هەڵدەسوڕێن و، چۆن ئیسراحەت ئەکەن، وە بە ڕۆژوو بەشەو چی ئەکەن , واتە:هەموو ئەحواڵتان ئەزانێ وهیچی لێشاراوە نیە.

موسڵمانی ڕاست و موسڵمانی دەغەز لە دڵ:

﴿[20] ويقول الذين آمنوا لولا نزلت سورة﴾ هەندێك لە وانەی بڕوایان هێنابوو، لەخۆشی جیهاد و خۆبەخت کردندا ئەیانوت: خۆزگە دەربارەی جیهاد سورەتێك لەلایەن خواوە دەنێرراو فەرمانی بەجیهاد دەدا ﴿فإذا أنزلت سورة محكمة وذكر فيها القتال﴾ کەچی کاتێ سوورەتەکە ئاشکراو بێ پێچ و پەنا دابەزێنرا و بەراشکاوی باسی جەنگی تێداکرا ﴿رأيت الذين في قلوبهم مرض﴾ ببینیت ئەوانەی کە لە دڵیاندا نەخۆشیی نیفاق هەبوو ﴿ينظرون إليك نظر المغشي عليه من الموت﴾ هەر وەك کەسێك لە ترسی مردن بیهۆشی بەسەریا هاتبێ، سەیرت ئەکەن "چاویان ئەبڵەق بووەو نازانن چۆن خۆیان قوتار بکەن لە جیهاد ﴿فأولى لهم﴾ جاشایستە تر بوو پێیان ﴿[21] طاعة وقول معروف﴾ گوێڕایەڵی و وتەیەکی پەسەند بۆفەرمانەکانی خوا ﴿فإذا عزم الأمر﴾ خۆ هەر جاکاتێ کاریجیهاد و

جەنگ جددی بوو, رقیان لێبووەوە ﴿فلو صدقوا الله لكان خيراً لهم﴾ خۆ ئەگەر لەگەڵ خواداڕاستیان کردبا,و ڕۆیشتبان بۆ جیهاد, ئەوە چاکتر بوو بۆیان, لەو دانیشتن و پاڵدانەوەو قسەیەیان ﴿[٢٢] فهل عسيتم إن توليتم أن تفسدوا في الأرض﴾ جا ئەر ئێوە لەفەرمانی خوا لاریی بکەن و گوێ بە جیهاد نەدەن, ئایا سەرەنجامی هەر ئەوە نابێت کە فەساد و گێرە شێوێنی و خوێن ڕشتن لەزەویدا بەرپا بکەن؟! ﴿وتقطعوا أرحامكم﴾ و هەرچی پەیوەندی خزمایەتی هەیە بیبڕن و بەجێی نەهێنن!ئەوسا بگەڕێنەوە بۆکارەکانی پێشووی سەردەمی نەفامیتان, هەر کەسێك شتێ لەدڵ بگرێ و بیشارێتەوە بەنیازی خەیانەتەوە, خوای گەورە نیشانەو بەرگی ئەوەی لەبەردەکا تا بناسرێت.

دەربارەی پەیوەندی خزمایەتی و مافی خزمانەوەیە کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (من سره النّساءُ فی الأجل، والزیـادةفی الـرزق فلیصـل رحمــه) پێشــوا ئەحمــەد: (٢٧٩/٥).واتە:ئەوی پێیخۆشە تەمەن درێژ و ڕزق و ڕۆزی فـرە بێـت باسـەردانی خزمـانی خـۆی بکـات و لێیـان بپرسـێتەوە. ﴿[٢٣] اولئـك الـذین لعـنهم الله﴾ ئـا ئەوانـە کەسانێکن کە خوا نەفرینی لێ کردوون و"لەڕەحمەتی خۆی بـێ بەشـی کـردوون" ﴿فأصـمهم وأعمـی ابصـارهم﴾ ئینجاکەڕی کردوون وکوێرایی هێناوە بەسەر چاویاندا.

﴿وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَوۡلَا نُزِّلَتۡ سُورَةٞۖ فَإِذَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٞ مُّحۡكَمَةٞ وَذُكِرَ فِيهَا ٱلۡقِتَالُ رَأَيۡتَ ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ يَنظُرُونَ إِلَيۡكَ نَظَرَ ٱلۡمَغۡشِيِّ عَلَيۡهِ مِنَ ٱلۡمَوۡتِۖ فَأَوۡلَىٰ لَهُمۡ ٢٠ طَاعَةٞ وَقَوۡلٞ مَّعۡرُوفٞۚ فَإِذَا عَزَمَ ٱلۡأَمۡرُ فَلَوۡ صَدَقُواْ ٱللَّهَ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ ٢١ فَهَلۡ عَسَيۡتُمۡ إِن تَوَلَّيۡتُمۡ أَن تُفۡسِدُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَتُقَطِّعُوٓاْ أَرۡحَامَكُمۡ ٢٢ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ فَأَصَمَّهُمۡ وَأَعۡمَىٰٓ أَبۡصَٰرَهُمۡ ٢٣ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلۡقُرۡءَانَ أَمۡ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقۡفَالُهَآ ٢٤ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱرۡتَدُّواْ عَلَىٰٓ أَدۡبَٰرِهِم مِّنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ ٱلۡهُدَى ٱلشَّيۡطَٰنُ سَوَّلَ لَهُمۡ وَأَمۡلَىٰ لَهُمۡ ٢٥ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَالُواْ لِلَّذِينَ كَرِهُواْ مَا نَزَّلَ ٱللَّهُ سَنُطِيعُكُمۡ فِي بَعۡضِ ٱلۡأَمۡرِۖ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ إِسۡرَارَهُمۡ ٢٦ فَكَيۡفَ إِذَا تَوَفَّتۡهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَضۡرِبُونَ وُجُوهَهُمۡ وَأَدۡبَٰرَهُمۡ ٢٧ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱتَّبَعُواْ مَآ أَسۡخَطَ ٱللَّهَ وَكَرِهُواْ رِضۡوَٰنَهُۥ فَأَحۡبَطَ أَعۡمَٰلَهُمۡ ٢٨ أَمۡ حَسِبَ ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخۡرِجَ ٱللَّهُ أَضۡغَٰنَهُمۡ ٢٩﴾

بۆ لە قورئان ڕانامێنن؟:

﴿[٢٤] أفلا يتدبرون القرآن﴾ ئایا ئەوانە بۆ لە ئایەتەکانی قورئـان ڕانـامێنن و تێنـافکرێن, تـا پەنـدو ئامۆژگـاری لێ وەرگرن؟ ﴿أم على قلوب اقفالها﴾ بەڵکو قوفڵ لەسەر دڵیان دراوەو, هـیچ خێرێکـی تێناچـێ ,بۆیـە ئـاوا گـومڕاو سەرگەردان بوون؟ ﴿[٢٥] إن الذين ارتدوا على أدبارهم من بعد مـا تـبين لهـم الهـدى﴾ بێگومـان ئەوانـەی کـە لەئیسـلام هەڵگەڕانەوە,پاش ئەوەی کە ڕێی ئیمان و ڕووناکیان بۆ دەرکـەوت ﴿الشـيطان سـول لهـم وأملـی لهـم﴾ شـەیتان کارەخراپـەکانی بـۆ ڕازاندبوونـەوەو,هیواکـانی بـۆ درێـژ کردبوونەوە ﴿[٢٦] ذلك بأنهم قالوا للذين كرهوا ما نزل الله﴾ ئەوەش بەو هۆیەوەبووە وتیان بەوانە ڕقیان لە قورئان دەبووەوە: ﴿سنطيعكم فی بعض الأمر﴾ ئێمە لەهەندێ ئیش وکارا بە قسەتان ئەکەین ,وەك نەچوون بۆ جیهادو لەماڵەوە دانیشتن ﴿والله يعلم إسرارهم﴾ خواش دەزانێت بە پەنهانکردنی ئەوقسەیەیان کردبوویان بۆ جوولەکەکان ,وەك لەسوورەتێکدا- سەبارەت بەزانینی نهێنیەکانیان, ئەفەرمووێ: (والله يكتب مايبتون) ﴿[٢٧] فكيف إذا توفتهم الملائكة يضربون وجوههم وأدبارهم﴾ ئەوە حاڵیانە لە ژیانیاندا, ئاخۆ دەبێ حاڵیان چۆن بێت, کاتێ فریشتەکان گیانیان دەکێشن وبەدەم و چاوو بەرو پشتیاندا دەدەن؟﴿[٢٨] ذلك بأنهم اتبعوا ما أسخط الله وكرهوا رضوانه﴾ ئەو تۆڵەیەشیان بەو جۆرە, بەهۆی ئەوەوەیە کە بەڕاستیی شوێنی شتێ کەوتن خوا تووڕە دەکات، وە لەوەش ڕقیان

دەبووەوەکـە دوبوویـە هـۆی رەزامەنـدی و خۆشـنوودی خـوای گـەورە ﴿فـأحبط أعمـالهم﴾ ئینجـا خـوایش کـارو کردەوەکانیانی پووچەڵ کردەوە.

خۆراك و کینەی غەرەزاوییەکان دەردەخات:

﴿[٢٩] أم حسب الذين فى قلوبهم مرض أن لن يخرج الله أضغانهم﴾ بەڵکو دووڕووەکان -کە نەخۆشیی نیفاق لەدڵیاندایە- پێیان وایە خوا رق وکینەی دەروونیان بۆ پێغەمبەرو ئیماندارەکان دەر ناخا و، لای بەندەکانی خۆی ئابڕوویان نابات؟! ﴿[٣٠] ولو نشاء لأريناكهم فلعرفتهم بسيماهم﴾ وەئەگەربمانەوێ ئەو دووڕووانەت نیشان دەدەین ,ئینجا تۆش بەسەروميقنەیاندا دەتناسین,بەڵام وا ناکەین, هەتا لەریزەکانتاندا دوژمنایەتی پەیدا نەبێ ﴿ولتعرفنهم فى لحن القول﴾ خۆ بێگومان خۆیشت ئەی موحەممەد ﷺ! بەشێوازی قسەو گفتوگۆیاندا ئەیانناسیتەوە، چونکە کاتێ دێنە لات, سوێندێکی زۆر ئەخۆن و باوەڕداری خۆیان دەر ئەخەن، کەچی لەژێرەوە جۆرێکی ترن.

ئیمـامی (دارە قـوتنی) ئـەم فەرموودەیـەی هێنـاوە: (ما أسرَ أحد سريرةً إلا كساه الله جلبابها، إن خيرا فخير، وإن شرا فشر). پێشەوا عوسمـانیش چەندە جوانی وتووە: (ما أسر احد سريرة إلا ابداها الله على صفحات وجهه، و فلتات لسانه). ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ وتارێکی بۆ خوێندینەوە -پاش حەمدو ستایش بۆ خوا- فەرمووی: (إن منكم منافقين، فمن سميت فليقم) پاشان فەرمووی: (قم يا فلان، قم يا فلان، قم يا فلان، -حتى سمى ستة وثلاثين رجلا- ثم قال: إن فيكم -أو منكم- فاتقوا الله)مسند احمد: ٢٧٣/٥. ﴿والله يعلم أعمالكم﴾ خوا خۆیشی ئاگاو زانایە بەکردەوەکانتان ,چونکە هیچ شتێك لای ئەو پەنهان و نادیار نیە ﴿[٣١] ولنبلونكم حتى نعلم المجاهدين منكم والصابرين﴾ و بەراستیی ئێمە بـەجیهادو کـاری قـورس تاقیتـان ئەکەینـەوە "تـا بـزانین

وَلَوْ نَشَآءُ لَأَرَيْنَٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُم بِسِيمَٰهُمْ ۚ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِى لَحْنِ ٱلْقَوْلِ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَٰلَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ ٱلْمُجَٰهِدِينَ مِنكُمْ وَٱلصَّٰبِرِينَ وَنَبْلُوَا۟ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَشَآقُّوا۟ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ ٱلْهُدَىٰ لَن يَضُرُّوا۟ ٱللَّهَ شَيْـًٔا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٣٢﴾ ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوٓا۟ أَعْمَٰلَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا۟ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا۟ وَتَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱلسَّلْمِ وَأَنتُمُ ٱلْأَعْلَوْنَ وَٱللَّهُ مَعَكُمْ وَلَن يَتِرَكُمْ أَعْمَٰلَكُمْ ﴿٣٥﴾ إِنَّمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۚ وَإِن تُؤْمِنُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ أَمْوَٰلَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِن يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا۟ وَيُخْرِجْ أَضْغَٰنَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَٰٓأَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَمِنكُم مَّن يَبْخَلُ ۖ وَمَن يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَن نَّفْسِهِۦ ۚ وَٱللَّهُ ٱلْغَنِىُّ وَأَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ ۚ وَإِن تَتَوَلَّوْا۟ يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوٓا۟ أَمْثَٰلَكُم ﴿٣٨﴾

کامانەتان جیهادکارو خۆڕاگرن , دەرکەوێ کێ موجاهیدی راستەقینەیەو, لەسەر نارەحەتی و جیهادیش بەصەبرو بەئارامە ﴿ونبلو اخباركم﴾ هەواڵی کاروکردەوەی ئێوەمان بێتە دەستو تاقی بکەینەوەو بیخەینە روو "چاکە، یان خراپ. (ئیبراهیمی کوڕی ئەشعەس) ئەڵێ: کاتێ (فوزەیلی کوڕی عەیاض) ئەم ئایەتانەی ئەخوێندەوە، دەستی بەگریان دەکرد و ئەیوت: خوایا! تاقیمان نەکەیتەوە، چونکە لەتاقی کردنەوەدا ئابڕومان ئەچێت و، نهێنی‌یەکانمان وە دەرئەکەوێ" ﴿[٣٢] إن الـذين كفـروا وصـدوا عـن سـبيل الله﴾ بێگومـان ئـەو کەسـانەی بـێ بـڕوان و رێ لەبلاوکردنـەوەی شـەریعەت و بەرنامـەی خـوا دەگـرن ﴿وشاقوا الرسول من بعد ماتبين لهم الهدى﴾ دژایـەتی و سەرپێچی پەیامبەر دەکەن ,پاش ئەوە کەرێی راستیان بۆ روون بوویەوە ﴿لن يضروا الله شيئا وسيحبط أعمالهم﴾ ئـا ئەوانـە بـەهیچ شـێوەیەك نـاتوانن زیـانێ بـە ئـایینی خـوا بگەیـەنن، وە لەپاشـە رۆژیشـدا خـوای گـەورە هـەموو

کردەوەکانیان باتڵ و پووچەڵ ئەکاتەوە ﴿٣٣ یا أیها الذین آمنوا أطیعوا الله وأطیعوا الرسول﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! لەفەرمانەکانی خواو پێغەمبەر گوێرایەڵی بکەن و ﴿ولاتبطلوا أعمالکم﴾ کارو کردارتان – بەڕووپامایی و شیرك وکوفر – پووچ مەکەنەوە ﴿٣٤ إن الذین کفروا وصدوا عن سبیل الله﴾ بێگومان ئەو کەسانەی بێ بڕوابوون و بەرهەڵستی خەڵکیشیان دەکرد لەڕێبازی خوا ﴿ثم ماتوا وهم کفار﴾ پاشان هەر بەکافری و بێدینیش مردن ﴿فلن یغفر الله لهم﴾ جاهەرگیز خوا ئەوانە نابەخشێت, چونکە لەسەر کوفرو بێ بڕوایی مردوون.

هەتا دەتوانن بۆ جیهاد سست مەبن و, داوای شەڕ وەستانیش مەکەن:

﴿٣٥ فلا تهنوا وتدعوا إلی السلم﴾ جا ئێوە هەرگیز سست و لاواز مەبن لە کوشتاری کافران، داوای سازش و ئاشتیان – پێشوەخت – لەگەڵ مەکەن لە ترساندا.بەڵێ سازش و ڕێکەوتن و پەیمان بەستن لەگەڵ خوا نەناس و بێ باوەڕاندا , ئەگەر لەبەر ناچاری و پێویستیی نەبێ، هەرگیز نابێ و ڕەوا نیە، بەڵام هەرکات موسڵمانان لاوازو بێ دەسەڵات بوون و لە بەرامبەر دوژمنیشدا نەیاتوانی بەرەنگاری بکەن ,ئەوە لەوحاڵەتانەدا ڕەوایە، تازیانی زۆرتروگەورەتر روو نەدات. وەك پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ قورەیشدا پەیمانی مۆر کرد وبۆ دەساڵیش جەنگی وەستان, کاتێ ڕێیان لێگرت بچێتە مەککەوە ﴿وأنتم الاعلون﴾ لەکاتێکدا بەهێزی ئیمانەکەتان ئێوە زاڵترن, لەرووی بیروباوەڕو ئایدۆلۆژیاو بۆچوونەوە بۆ ژیان، لەرووی پەیڕەوو پرۆگرامەوە لەبارەی ئامانجەوە، لە رووی هەست و ڕەوشت و سلووکەوە ﴿والله معکم﴾ خواش لەگەڵتانە , ئێوە بەتەنها نین..بەڵکو خوایەکی دەسەڵاتداروخاوەنهێزتان لە گەڵدایە ﴿ولن یترکم أعمالکم﴾ و هەرگیزیش پاداشتی کارو کردەوەکانتان کەم و پووچەڵ ناکاتەوە، وەك هی بێ بڕوایان باتڵ ئەکاتەوە ﴿٣٦ إنما الحیاة الدنیا لعب ولهو﴾ بەڕاستیی ژیانی ئەم دونیایە بریتیە هەر لە گەمەی منداڵان و,گاڵتەو گەپی مەشرەب چرووکان , لەوە بەولاوە شتی تر نییە، جا کەوابوو بەکۆمەڵ بەرەو جهیاد بڕۆن و لەپێناوی ئایینی خوادا جەنگ بکەن ﴿وإن تؤمنوا وتتقوا یؤتکم أجورکم﴾ ئەگەر بڕوا بێنن بە پەروەردگارتان و خۆ پارێزن لەسەر پێچی و شیرك، ئەوە خواش بەتێرو تەسەلی پاداشتتان پێ ئەبەخشێ, جا کەواتە بێ وچان هەوڵی جیهاد بدەن ﴿ولا یسألکم أموالکم﴾ و لەراست ئەوە خوا داوای بەختکردنی هەموو دارایی و سامانتان لێ ناکات , بەڵکو جگە لەزەکات هەرچەندتان پێ ئەنجام بدرێ بەسە، لەوە بەدەر, نایەوێ تەنگەتاوتان بن ﴿٣٧ إن یسألکموها فیحفکم تبخلوا﴾ خۆئەگەر جار لەدوای جار داوای بەخشینی هەموو سامانتان لێ بکات، تەنگەتاو دەبن و ئەوکاتەش ڕژدو چرووك ئەبن و بەختی ناکەن ﴿ویخرج أضغانکم﴾ وە هەموو رك و قینەکانیشتان وە دەردێنێ و ئاشکرا دەبێ, واتە: بە ڕژدی و چرووکی دەردەکەوێ چەندە دەغەز لەدەڵن, بەڵام خوا وا ناکات ﴿٣٨ ها أنتم أولاء تدعون لتنفقوا فی سبیل الله﴾ ئائەوە ئێوەن بانگ دەکرێن – ئەی موسڵمانان! بۆئەوەی ماڵ و سامانتان, لەڕێی خوادا ببەخشن وبچنە جیهاد ﴿فمنکم من یبخل﴾ جاهی واتان چرووکی دەکاو ماڵی بەخت ناکات ﴿ومن یبخل فانما یبخل عن نفسه﴾ هەرکەسێکیش ڕژدیو چرووکی بکات, ئەوە هەر لە خۆی چرووکی دەکات, واتە: زیانەکەی بۆ خودی خۆی ئەگەڕێتەوە و بەرامبەر بەخۆی ڕژدی کردووە , چونکە وڵاتیی و، سامانیی و، شەرەفیی کاتێ کە دوژمنان داگیری بکەن و، ئەویش لە ڕەزیلی و چرووکی خۆیدا دەست نوقاو ئەبێ ﴿والله الغنی وأنتم الفقراء﴾ وەخواش دەوڵەمەندو ئێوەش هەژارو موحتاجن بەو , خوا ئەیەوێ ئێوە بەشان و شەوکەت بن, بۆیە ماڵ و سامانتان پێ بەخت ئەکات، نەك لەبەر ئەوە بێت سوود و کەڵکێ بەو بگات ﴿وإن تتولوا یستبدل قوما غیرکم﴾ خوا شەرەفی هەڵگرتنی ئەم پەیامەی بە ئێوە داوە، ئەبێ ئێوەش لە پێناویا جیهاد بکەن و سامانتان بەخت بکەن, خۆ ئەگەر لەم دینە پشت هەڵ

بکەن و ئامادە نەبن بۆ جیهاد و چرووك و پیسکە بن لەبەخشینی ماڵ لەرێگەی جیهاددا، خوای گەورە ئێوە دەگۆڕێ بە قەوم و گەلێکی تر و،ئەوشەرەفەتان لێدەسێنێتەوە ﴿ثم لا یکونوا امثالکم﴾ ئەوسائەوانیش وەك ئێوە نابن. پێشەوا (موسلیم) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ ئەم ئایەتەی (وإن تتولوا..) خوێندەوە، پاشان هاوەڵانی وتیان: دەبێ ئەوانە چ کەسانێك بن — کەئەر ئێمە لا بدرێین— ئەوانە دەخرێنە جێی ئێمەوەو، وەك ئێمەش نابن؟ واتە: ئەوان لێبڕاوتر دەبن, دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ دەستی خستە سەر شانی (سەلمان)ی فارسیی و فەرمووی: ((هذا وقومه، ولو كان الدين عند الثريا، لناله رجال من الفرس)). ئەمە خۆی و هۆزەکەیەتی، چونکە ئەوەندە دینییان خۆش دەوێت ,ئەگەر لەلای ئەستێرەی کۆیشدابێ , دەستی پیاوانی ئەوانی دەگاتێ، و جیهاد ئەکەن، ماڵ و سامان بەخت ئەکەن، تێدەکۆشن، ململانێ لەگەڵ تاغووتاندا ئەکەن، سازشیان لەگەڵ ناکەن.

بەڵێ گەورەترین شەرەف و دەست مایە بۆ ئەم ئوممەتە, تەنیاو تەنیا قورئان و باوەڕە، سەرکەوتنی ئەوان و تێکشکانی دوژمنانی دینی خوایە، موسڵمانەکان چەندە هەوڵ بدەن و، تێبکۆشن, ئەوەندەش سەردارو سالاری جیهان ئەبن، هەر کاتێکیش تەمبەڵی و ڕژدیی وچرووکییان کرد و وازیان لە جیهاد هێنا, ئەوا خوایش نە یارمەتییان ئەدات، نە لەگەڵیشیان ئەبێ، وە نەهەر ئەوەندە، بەڵکو زەلیل و ریسواو ژێر دەستی گەلانیش ئەبن، وەك ئێستا موسڵمانان لەملیارێك زیاترن و، یەك لەسەر چواری دانیشتوانی گۆی زەوییان داگرتووە، لەولایشەوە لە بەرهەمهێنانی نەوت و, چەندین شتی تردا یەکەمی جیهانن، دەبینی لە گەڵ ئەوانەشدا هیچ جۆرە کیان و بوونێکیان نیە!هیچ گومانێکش لەوەدا نیە کە ئەوە باجی لادانیانە لەجیهاد، چونکە سوننەتی ئەم ئایینی خوا وایە هەردەبێ بەو جۆرەیە سەر بخرێت، کە دەستەی یەکەم وبۆ جاری یەکەم پێی سەرکەوتن.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (قیتال).

*** *** ***

٤٨- سوورەتی (فەتح)ــە
مەدەنییەو (٢٩) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتەش وەك سوورەتە مەدەنییەکانی تر, باس لەگەڵێ خاڵی گرنگ ئەکات, بۆنموونە: خواپەرستیی، ئەخلاق و رەوشت، پەیمانەکەی (حودەیبیە) کە لەساڵی شەشەمی کۆچیدا پەیامبەری سالارمان ﷺ لەگەڵ قورەیشدا مۆری کرد, لەئەنجامیشدا بووبەکلیلیکردنەوەی دەرگای فەتحی مەککە، لەوێوە فەتح دەستی پێکردو خواش موسڵمانەکانی سەر خست و,دوای ئەوە خەڵکی لە هەموو لایەکەوە پۆل پۆل موسڵمان دەبوون: (إنا فتحنا لك فتحا مبينا).

باسی جیهادی هاوەڵان و (بيعة الرضوان) دەکات کە: هاوەڵان پەیمانیان بە پەیامبەر ﷺدا کە تا مردن کۆڵ نەدەن و جیهاد بکەن.. لەراستیدا ئەو پەیمانە پەیمانێکی زۆر گرنگ و شەریف و پیرۆز بوو. هەر بۆیەش خوای گەورە فەرمووی: (لقد رضي الله عن المؤمنين إذ يبايعونك تحت الشجرة..)، هەروەها باسی ئەو دووڕووانە ئەکات کە لەجەنگەکاندا خۆیان دەدزیەوە لە جیهادو سەرپێچییان دەکرد لە فەرمانی پێغەمبەر, هەروەك باسی ئەو خەونەش ئەکات کە پەیامبەر ﷺ لە مەدینەدا دیتبووی, پاشان بۆ هاوەڵانی گێرابوویەوەو ئەوانیش زۆر پێی دڵخۆش بوون..

کۆتاییشی به وەسف و ستایشی پەیامبەر و هاوەڵانی دێ: (محمد رسول الله والذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم..).

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] إنا فتحنا لك فتحا مبينا﴾ بێگومان ئێمە - بەهۆی پێکهاتنەکەی حودەیبییەوە- فەتحێکی ئاشکرامان بۆ کردیت ئەی موحەممەد! ﷺ واتە:بەوفەتحە دەرگای سەرکەوتنمان لێکردیتەوەو، پاشان شاری مەککەمان بۆ فەتح کردیت و، حودەیبیە بووبە پێش قەرەوڵی ئەو فەتحە، جا کەوابوو هەر لەئێستاوە وەکو ئەوە وایە کە وڵاتەکەمان بۆ فەتح کردبێت. جەماوەری زانایان پێیان وایە کە ئەم (فەتحە) پێکهاتنەکەی‌حودەیبییەیە، چونکە لە دواییدا بوو بەهۆی فەتحی مەککە، بۆیە حودەیبیی یە لە پلەو پایەدا لەفەتحی‌مەکە کەمتر نی‌یە، بەتایبەت لەو ماوەیەدا خەڵکی تێکەڵی یەکتر بوون، وە زۆرێکی زۆرینەیان لەماوەی سێ ساڵدا موسڵمان بوون.. ئەم سوورەتەیش وەك (ئیبن کەسیر) ئەڵێ: ئەو کاتە هات کە پەیامبەر ﷺ لەمانگی (ذوالقعدة)ی ساڵی شەشەمی کۆچی لەحودەیبییە گەڕایەوە، چونکە ئەوان نەیانهێشت بڕواتە (مسجد الحرام)ەوە.. (مەراغیی) دەڵێ: ئێمەش ئەمەمان هەڵبژارد. ﴿[٢] ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر﴾ تاخوا لەو شتانەی -کە سەبارەت بە پلەو پایەی بەرزی تۆ- وەك گوناه وانە، خۆش ببێت، چ گوناهی رابردوو، وە چ گوناحەکانی دوا رۆژو ئایندەت، واتە: ئەو فەتحەت بۆ ئەکەینە هۆی سڕینەوەی ئەو جۆرە شتانە کە وك (حسنات الأبرار سيئات المقربين)ن ﴿ويتم نعمته عليك﴾ وە نیعمەت و بەهرەکانی خۆیت بۆ تەواو بکا ﴿ويهديك صراطا مستقيما﴾ و بتخاتە سەر ڕێگەیەکی راست،ئەویش تەنیا رێگەکەی ئیسلامە و، دەرەنجامیش بگەیتە پلەوپایەی هەرە بەرزی بەهەشت ﴿[٣] وينصرك الله نصرا عزيزا﴾ وە تاخوا سەرکەوتن و پیرۆزییەکی تۆکمەو قایمت بدا بەسەر دوژمنانی ئیسلامدا، بە شێوەیەك کە شەوکەتی تیا بەدی بکرێت بۆ موسڵمانان.

الجزء السادس والعشرون — سورة الفتح

سُورَةُ الفَتْح — مدنية ٤٨ — آياتها ٢٩

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿١﴾ لِّيَغْفِرَ لَكَ ٱللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنۢبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَٰطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنصُرَكَ ٱللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ ٱلْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوٓا۟ إِيمَٰنًا مَّعَ إِيمَٰنِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِّيُدْخِلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِندَ ٱللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتِ وَٱلْمُشْرِكِينَ وَٱلْمُشْرِكَٰتِ ٱلظَّآنِّينَ بِٱللَّهِ ظَنَّ ٱلسَّوْءِ ۚ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ ٱلسَّوْءِ ۖ وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلَّهِ جُنُودُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ شَٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِّتُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾

٥١١

خوا بوو رۆژی (حودەیبییە) ئۆقرەو ئارامی خستە دڵی ئیمانداارانەوە:

﴿[٤] هو الذى أنزل السكينة فى قلوب المؤمنين﴾ ئەو خوایەیە کە ئاسوودەیی و ئارامیی رۆحیی و، مەعنەویی دابەزاندەدڵی بڕوادارەکان , لەکاتی پەیمانەکەی حودەیبییەدا ﴿ليزدادوا إيمانا مع إيمانهم﴾ بۆ ئەوەی بڕوایان زیاد بکات لەگەڵ بڕواکەیاندا , تا تەنها پشت بەخوا ببەستن و دڵیان تەنها یادی ئەوی تیا بەدی بکرێ ﴿ولله جنود السموات والأرض﴾ وەبۆ خوایە لەشکرەکانی ئاسمانەکان و زەویی:لە جنۆکە و فریشتەو هەورە تریشقەو گەردەلوول و زەمین لەرزەو لافاوو تۆفان.. هتد، ئەگەر خوا خۆی بیەوێ قورەیش لەناو ببات تەنها یەك فریشتەیان بەسە، بەڵام جیهادی پێویست کرد, چونکە لە جیهاددا بەڵگەی جەرگ بڕ بەدی ئەکرێ بۆیان ﴿وكان الله عليما

حكيما﴾ بەردەوام خوایش زانایە بەسەر تەواوی جمو جوڵەکانیاندا, کار جوانیشە لەبڕیارەکانیدا، ئەوەتا پەیمانەکەی حودەیبیە ئەگەرچی لەرواڵەتدا لەبەرژەوەندی موسڵمانەکاندا نەبوو، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا خوا کردی بەمایەی سەرکەوتن و، دڵی موسڵمانەکانی راگرت بەرامبەر بە پەیمانەکە، هەرچەندە خەریك بوو لەناوخۆیاندا تێك بچن، (عومەری کوڕی خەتتاب) ئەڵێ: (ألست نبی الله حقا؟.. ألسنا علی الحق وعدونا علی الباطل؟) ئەی پەیامبەری خوا! مەگەر تۆ پەیامبەری راستەقینەی خوا نیت؟! مەگەر ئێمە لەسەر راستیی و هەق نین و، دوژمنانمان لەسەر رێگەو رێبازێکی لارو پووچەڵ نین؟! ئەویش فەرمووی: بەڵێ ئێمە حەقین و ئەوان ناحەق. عومەر وتی: (فلم نعطی الدنیة في دیننا إذن)؟ جا کەوابوو بۆچی ئێمە ئەو ریسوایییە قبووڵ بکەین بەرامبەر بەئیسلامەکەمان؟ پەیامبەرﷺ فەرمووی: (إني رسول الله ولست أعصیه وهو ناصري). بێگومان من پەیامبەری خوام و هیچ کاتێ نافەرمانی و سەرپێچی لەبڕیارەکانی ئەو ناکەم و, ئەویش سەرم دەخات ﴿٥ لیدخل المؤمنین و المؤمنات جنات تجري من تحتها الأنهار خالدین فیها﴾ تا بڕواداران لەپیاوان و لەئافرەتان بخاتە نێو چەندان باخ و باخاتی ئەو بەهەشتەوە، کە ئاو لە بنکی دارو کۆشکەکانیانەوە بەهاژە دێ و دەڕوا، وە بەهەتاهەتاییش تیایا ئەمێننەوە ﴿ویکفر عنهم سیئاتهم﴾ و، تا لە تاوانەکانیان چاوپۆشی بکات ﴿وکان ذلك عند الله فوزاً عظیما﴾ وە ئەوەش لای خوا دەسکەوت و سەرکەوتنێکی گەورەیە ﴿٦ ویعذب المنافقین والمنافقات والمشرکین والمشرکات﴾ وە بۆ ئەوەش سزای پیاوان و ژنانی دووڕوو و موشریك بدات لەدونیاو لەقیامەتدا، ئێشیان پێ بگەیەنێت ﴿الظانین بالله ظن السوء﴾ ئەوانەی کە گومانی خراپیان دەربارەی خوا دەبردوپێیان وابوو کە: خوا پەیامبەرەکەی خۆی سەر ناخات و موشریکان لەبەینیان دێنن ﴿علیهم دائرة السوء﴾ ئەوانە خراپیان بەسەردێت (دیارە ئەمە دوعای شەڕە لێیان) ﴿وغضب الله علیهم ولعنهم﴾ و تووڕەیە لێیان و، نەفرینی لێکردوون و لەسۆزی خۆی دووری خستوونەتەوە ﴿وأعد لهم جهنم﴾ ودۆزەخیشی بۆ ئامادە کردوون ﴿وساءت مصیرا﴾ وە دۆزەخیش چ جێگایەکی بەدە ﴿٧ ولله جنود السموات والأرض﴾ وەبۆ خوایە لەشکرەکانی ئاسمانەکان و زەویی,هەموو لەبەر دەستی دەسەڵاتی ئەودان ,گەڵێ جار بۆ لەبنهێنانی دوژمنان بەکاریان دێنێ ﴿وکان الله عزیزا حکیما﴾ بەردەوام خوایەکی دەسەڵاتداری بەحیکمەتە. ئەم فەتحە چوار شتی زۆر گرنگی بۆ پەیامبەر ﷺ تێدا بوو:

١- لێبوردن لە هەموو گوناهانی رابووردوو و ئایندەی (کە ئەمەش تایبەتمەندی ئەوە).

٢- دەرکەوتنی دەسەڵات و موجیزەی پەیامبەرێتی.

٣- هیدایەت و رێنموونی بۆ رێگەو رێبازی راست. (شەریعەت و بەرنامە)کەی خوا.

٤- عیززەت و توانا و دەسەڵات پەیدا کردن لە ناوچەکەدا.

بڕوادارانیش بەچوار شت بەهرەمەند بوون:

١- ئارامیی.

٢- زیادکردنی ئیمان باوەڕیان.

٣- موژدە بەچوونە بەهەشتەوە.

٤- سڕینەوەی گوناهەکانیان.

بێ باوەڕانیش دووچاری چوار شت بوون:

١- سزاو تۆڵە.

٢- نەفرین.

٣- تووڕەیی و خەشمی خوا.

٤- چوونە ناو دۆزەخەوە.

سیفەتەکانی پێغەمبەر ﷺ:

﴿[٨] إنا أرسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا﴾ بێگومان ئێمە تۆمان ڕەوانە کردووە ئەی موحەممەد ﷺ بەشایەت و مـوژدەدەر ترسێنەر, واتـە: بە شایەت لـە سـەر ئوممەتەکەت لـە قیامەتدا,بەموژدەر بەبەهەشت بۆئەوەی وەڵامت دەداتەوە,بە ترسێنەر بەدۆزەخ بۆ ئەوەی سەرپێچیت ئەکات ﴿[٩] لتؤمنوا بالله ورسله﴾ تا ئێوە بەخواو بەپەیامبەرانی باوەڕ بێنن ﴿وتعزروه﴾ کۆمەکی بکەن, واتـە: کۆمەکی لـە ئاییەنەکەی بکـەن ﴿وتـوقروه﴾ و بـە مـەزنی بگـرن , واتـە:بەڕێزداری دابنێن ﴿وتسبحوه بكرة وأصيلا﴾ وە بە بەیانیان و ئێواران تەسبیحـات و یـادی بکەن و بەپاك و خاوێنی ڕایبگرن ﴿[١٠] إن الذين يبايعونك إنما يبايعون الله﴾ بێگومـان ئـەو کەسانەی بـەتۆ بەیعـەت و پـەیمان ئـەدەن کە پشـتت بگـرن و جیهـاد بکـەن, ئـەوە لەڕاستییدا پـەیمانیان لەگـەڵ خـوا بەسـتووە. مەبەسـت بـەم پەیمانـەش، (بيعة الرضـوان) بـوو کـە لـە حودەیبییـەدا لـەبن داری (سمـره)دا ئـەنجام دراوە، ژمـارەی هـاوەڵان لـەو ڕۆژەدا دەگەیشـتە (١٣٠٠) تـا (١٤٠٠) کـەس وەك (ئـیبن کەسـیر) ئـەڵێ: (كنا يومئذ ألفا وأربعمائة، ووضع يده في ذلك الماء، فنبع الماء من بين أصابعه، حتى رووا كلهم). واتـە: لـەو ڕۆژەدا ئێمە (١٤٠٠) کەسێك دەبووین، وە پێغەمبـەر ﷺ دەستی خستە نێو ئەو ئاوەوە، ئەوجا لـەنێوان پەنجەکانیا ئاو هـەڵقوڵی و ئـەو خەڵکـە هـەموو تێـراو بـوون، لەڕیوایـەتێکی دیکـەدا هـاتووە: (انهم كانوا خمس عشرة مائة)متفق عليه. واتـە (١٥٠٠) کەسـێك بـوون. فـتح البـاری: ٤٥١/٨. موسـلیم: ١٤٨٤/٣. ﴿يـد الله فـوق أيـديهم﴾ دەسـتی خـوا لـەبان دەسـتیانەوەیە , ئەمـە بەڵگەیـە لەسـەر پشـتگیری خـوا بۆیـان, وەك دەسـتیان بەدەسـت ئـەوەوە دابێت. ئـەوە ڕاو بۆچوونی (ئیبن کەسیر) و (ئیبن سەعدی / تيسير الكريم الرحمن)ـە, بەڵام (ئالووسی) دەڵێت: (والسلف: يمرون الآية كما جاءت مع تنزيه الله -عز وجل- عن الجوارح وصفات الأجسام وكذلك يفعلون في جميع المتشابهات، ويقولون: إن معرفة حقيقة ذلك فرع معرفة حقيقة الذات وأنى ذلك, وهيهات هيات؟. ﴿فمن نكث فإنما ينكث على نفسه﴾ جا هەر کەسێك پەیمانشکێنی بکا و لێی پاشگەز ببێتەوە، ئەوە زیانی ئەوپەیمان شکێنیە تەنیا لەسەر خۆی دەکەوێ, چونکە خوای گەورە بێ نیازە لەو﴿ومن أوفى بما عاهد عليه الله﴾ جا هەرکەسیش پەیمانەکەی خوا بەرێتە سەرو وەفای پێ بکات ﴿فسيؤتيه أجرا عظيما﴾ جاخوای باڵادەستیش پاداشتێکی گەورەی پێدەدا.

الجزء السادس والعشرون سُورَةُ الفَتْح

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ ٱللَّهَ يَدُ ٱللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْۚ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَٰهَدَ عَلَيْهُ ٱللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾ سَيَقُولُ لَكَ ٱلْمُخَلَّفُونَ مِنَ ٱلْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ أَمْوَٰلُنَا وَأَهْلُونَا فَٱسْتَغْفِرْ لَنَاۚ يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا لَيْسَ فِى قُلُوبِهِمْۚ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ لَكُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًاۢۚ بَلْ كَانَ ٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًۢا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَنقَلِبَ ٱلرَّسُولُ وَٱلْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰٓ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِى قُلُوبِكُمْ وَظَنَنتُمْ ظَنَّ ٱلسَّوْءِ وَكُنتُمْ قَوْمًۢا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَن لَّمْ يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ فَإِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُولُ ٱلْمُخَلَّفُونَ إِذَا ٱنطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْۖ يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا۟ كَلَٰمَ ٱللَّهِۚ قُل لَّن تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ ٱللَّهُ مِن قَبْلُۖ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَاۚ بَلْ كَانُوا۟ لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

٥١٢ قُل لِّلْمُخَلَّفِينَ

بڕو بیانووهێنانهوهی بهجێماوهکانی (حودهیبیه) بۆ پێغهمبهر ﷺ :

﴿[١١] سيقول لك المخلفون من الأعرب﴾ جا كه لهحودهیبیه گهڕایتهوه, بێگومان عهرهبه دهشتهكیهكان (ئهوانهی واپاشهكشێیان كردوو لهگهڵتان نههاتن بۆزیارهتی كهعبه پاش ئهوهی تۆ داوات لێكــردن) پێت ئهڵێن: ﴿شغلتنا أموالنا وأهلونا فاستغفر لنا﴾ پاراستنی ماڵ و ژن ومنداڵمان, ئێمهی به خۆیهوه سهرگهرمكرد، له دهرچوون له گهڵت ,جالای خوا داوای لێبوردنمان بۆ بكهیت ﴿يقولون بألسنتهم ما ليس فى قلوبهم﴾ شتێ به زمانیان دهڵێن, غهیری ئهوهیه له دڵیاندایه, واته: له قسهكانیاندا راست ناكهن و,ئهیانهوێ فرت و فێڵت لێ بكهن ﴿قل فمن يملك لكم من الله شيئا﴾ پێیان بڵێ: ئایا چ كهسێك شتێكی بهدهسته له خواوه بۆتان ﴿إن أراد بكم ضرا أو أراد بكم نفعا﴾ ئهگهر خوا ویستی زیانێكیپێتان بوو, یان ویستی سودێكتان پێ بگات ﴿بل كان الله بما تعملون خبيرا﴾ بهڵكو خوا بهكارو كردهوهكانتان به ئاگایه, ئهو دهزانێت هۆی راستهقینه چیبوو لهدوا كهوتنهكهتاندا؟ ﴿[١٢] بل ظننتم أن لن ينقلب الرسول والمؤمنون إلى أهليهم أبدا﴾ بهڵكو راستیهكهی ئهمهیه كه پێتان وابوو ئیتر ههرگیز پهیامبهرو بڕواداران جارێكی تر ناگهڕێنهوه نێو خێزانهكانیان له مهدینه, واته: وا گومانتان دهبردكه قورهیش پێغهمبهرو ئیمانداره‌كان له ریشه دێنی!! ﴿وزين ذلك فى قلوبكم﴾ ئهو گومانبردنه لهدڵتاندا له لایهن شهیتانهوه رازێنرابووهوه ﴿وظننتم ظن السوء﴾ گومانتان برد, گومانی نادروست ,پێتان وابوو ئهوانه هیچ كهسێكیان ناگهڕێنه دواوه، بۆیه گوێتان نهدانێ و لهگهڵیان نهچوون ﴿وكنتم قوما بورا﴾ وهئێوه له زانینی خوادا قهومێكی تیاچوون ﴿[١٣] ومن لم يؤمن بالله ورسوله﴾ و ههركهسیش باوهڕی بهخواو به پهیامبهری ئهو نهبێت,كافرو بێباوهڕه ﴿فإنا أعتدنا للكافرين سعيرا﴾ جابهڕاستیی ئێمه بۆ كافرو بێ بڕوایان ئاگرێكی ههڵگیرساوو سوتێنهرمان ئاماده كردووه ﴿[١٤] ولله ملك السموات والأرض﴾ ههموو دسهڵاتێكی ئاسمانهكان و زهوی تهنها هی خوایه ﴿يغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء﴾ ههركهسێك كهخۆی بیهوێ و بهشیاوی بزانێت لێی خۆش ئهبێت، وهبیهوێ سزای ههركهسیش بدات ئهیدات ﴿وكان الله غفورا رحيما﴾ وهخواش,ههر خوایهكی لێبوردهی بهبهزهییه، كهوابوو ههر ئێستا پهشیمان ببنهوهو تهوبه بكهن و گوێ رایهڵیی پهیامبهربن، چونكه خوا خۆش ئهبێ لهوانهی پهشیمان ئهبنهوه ﴿[١٥] سيقول المخلفون إذا انطلقتم إلى مغانم لتأخذوها﴾ ئهوانهی كه لهپێغهمبهر ﷺ دواكهوتن ودهرنهچوون له گهڵی بۆ حودهیبیه,كاتێ ئێوه بهڕێكهوتن بۆ دهستكهوتهكان له خهیبهر دهڵێن: ﴿ذرونا نتبعكم﴾ وازمان لێ بێنن, ئێمهیش لهگهڵتان بێین بۆ خهیبهر ﴿يريدون أن يبدلوا كلام الله﴾ دهیانهوێت كه فهرمایشتی خوا بگۆڕن , واته: به بهشدار بوونیان له غهنیمهت ودهسكهوتهكانی خهیبهر,چونكه خوا- جل جلاله- بهڵێنی دابوو به ئههلی حودهیبیه كهدهسكهوتهكانی خهیبهر ههر بۆئههلی حودهیبیه دهبێ نهك كهسانیتر. ﴿قل لن تتبعونا﴾ پێیان بڵێ: نابێههرگیز له شوێنمان بێن ﴿كذلكم قال الله من قبل﴾ خوا پێش گهڕانهوه لهحودهیبیه وایفهرمووه كهنابێ هیچ كهستان بهشدار بێت لهو دهستكهوتانهدا حودهیبیهدا﴿فسيقولون بل تحسدوننا بل كانوا لايفقهون إلا قليلا﴾ كهچی ئهوانه دهڵێن: ئهمهبهڵێنی خوا نییه، بهڵكو ئێوه ههر بهخیلیی و حهسوودیمان پێ دهبهن، نهخێر، وانیه، بهڵكو ئهوانه كهم تێدهگهن.

جیهاد سهنگی مهحهكه لهنێوان موسڵمان و دووڕوودا :

﴿[١٦] قل للمخلفين من الأعراب ستدعون إلى قوم أولي بأس شديد﴾ ئهی موحهممهد!ﷺ بڵێ: بهعهرهبه دهشتهكیهكان- ئهوانهیان دواكهوتن و لهجیهاد خۆیان دزییهوه- ئێوه لهئاییندهدا بانگ ئهكرێن بۆ جهنگ لهگهڵ گهلێكی به زهبرو بههێمهت و جهنگاوهر, جا لهوێ خۆتان تاقی بكهنهوه ﴿تقاتلونهم أو يسلمون﴾ ئهوسا جهنگیان

لەگەڵ دەکەن، یان خۆیان بەبێ جەنگ موسڵمان ئەبن ﴿فإن تطیعوا یؤتکم الله اجرا حسنا﴾ ئینجا ئەگەر ئێوە فەرمانبەردار بن و ئامادەی جەنگ و جیهاد بن ئەوا خوا پاداشتێکی باشتان پێدەدا ﴿وإن تتولوا کما تولیتم من قبل﴾ خۆ ئەگەر ئێوە وەکو لەمەپێش لە(حودەیبیە)دا پشتان هەڵکرد ﴿یعذبکم عذابا الیما﴾ ئەوا خوایش سزایەکی پر ئێشتان ئەدا.

راڤەکەرانی قورئان کێشەیانە: ئایا ئەو کۆمەڵە زۆر بەهێزو بە هەڵمەتە کێ بن؟ قسە بۆ هۆزی (هەوازن) و (سەقیف) و (بەنی حەنیفە) و (فارس)ەکان و، رۆمەکان کراوە. (تەفسیری ئالووسیی) لە (ئەبوو هەرەیرە)وە ئەڵێ: (هم البارزون). واتە: ئەو کۆمەڵە بەهەڵمەت و قارەمانە (کوردەکانن).. (ئیبن جەریری تەبەریی)ش ئەڵێ: باشترین قسە لەم جێگایەدا ئەمەیە کە بڵێین: لەبەر ئەوەی کە خوای گەورە لە قورئاندا ئەو قەومەی دیاری نەکردووە چ قەومێکن، بۆ ئێمەش دیاری نەکردنیان چاکترە، چونکە دەگونجێ هەرئەوانە بن، دەشگونجێ خەڵکانێك بن لەئاییندەدا پەیدا ببن.

(ئیبن کەسیر) هەر لەم شوێنەدا ئەم فەرموودەیە —کە ئیمامی (بوخاریی و موسلیم) لە ئەبو هورەیرەوە گێڕاویانەتەوە — هێناوە:

١- (لا تقوم الساعة حتى تقاتلوا قوما صغار الاعين، لف الآنف، کأن وجوههم المجان المطرقة).

واتە: (قیامەت بەرپا نابێ تا ئێوە (ئەی ئیمانداران) جەنگ دەکەن لەگەڵ هۆزێکی چاو بچووکی، لووت کورتیی (یا لووت کورت و لووت پاندا) و دەموو چاویان دەڵێی (ترس) و مەتەڵەیە. واتە: دەموو چاوی تورکەکان لەپانی و رەنگدا لە (مەتەڵ) دەچی.

٢- (تقاتلون قوما نعالهم الشعر). واتە: لەگەڵ هۆزێکا دەجەنگێن کە پێڵاوو نەعلەکانیان لەمووە. فتح الباری: ١٠٤/٦. موسلیم: ٢٢٣٣/٤.

سورة الفتح — الجزء السادس والعشرون

قُل لِّلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ۖ فَإِن تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا ۖ وَإِن تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُم مِّن قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَّيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَمَن يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾ ۞ لَّقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾ وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

٥١٣

ئەمانە جیهادیان لەسەر نییە:

﴿[١٧] لیس علی الأعمی حرج ولا علی الأعرج حرج ولا علی المریض حرج﴾ نابیناو شەل و نەخۆش، هیچ ئەرەج و گوناهێکیان لەسەر نییە لە نەچوون بۆ جیهاد... بەڵام ئێوەی لەش ساغ نابێ دوابکەون ﴿ومن یطع الله ورسوله یدخله جنات تجری من تحتها الأنهار﴾ وە هەر کەسێك گوێڕایەڵی لە خواو لەپەیامبەرەکەی بکات، خوا ئەیباتە نێو چەندین باخە وە بەبن درەخت و کۆشکەکانیدا رووباری زۆر دێت و دەچێت ﴿ومن یتول یعذبه عذابا الیما﴾ ئەوکەسەش پشت هەڵ بکات لە گوێڕایەڵی خواو پێغەمبەرەکەی، ئەوا خوا سزایەکی ئێش پێگەیەنەری ئەدات.

رازیبوونی خوا له ئەهلی حودەیبیە :

﴿ [١٨] لقد رضي الله عن المؤمنين إذ يبايعونك تحت الشجرة﴾ بێگومان خوا رازیبوو له ئیماندارەکان کاتێ -لەژێر ئەودرەختە دا پێی دەڵێن: (شجرة الرضوان)- پەیمانیان لەگەڵ دەبەستیت ئەی موحەممەد ﷺ ﴿ فعلم ما في قلوبهم﴾ جا خوا بەو راستیی و وفایەی لەدڵیاندا بوو بۆ پەیمانەکەت ئاگاداربوو ﴿ فأنزل السكينة عليهم﴾ ئینجا لەکاتی پەیمانەکەدا ئارامیی دابەزاندە سەریان ﴿ وأثابهم فتحا قريبا﴾ و بە سەرکەوتنێکی نزیك - فەتحی خەیبەر- لەسەر (بیعة الرضوان) پاداشتی دانەوە. هۆی پەیمانی (بیعة الرضوان) ئەوەبوو کەپەیامبەر کاتێ گەیشتە حودەیبیە، (عوسمانی کوڕی عەففان)ی نارد بۆلای مەککەییەکان تا پێیان بڵێ: کە پێغەمبەر ﷺ بەنیازی عومرەوە هاتووە، نەك بەنیازی جەنگەوە، جا کاتێ عوسمان گەیشتە لایان زیندانیان کردو، پاشان هەواڵی کوژرانیشی گەیشتەوە لای پێغەمبەرو موسڵمانەکان, ئینجا پەیامبەر موسڵمانەکانی کۆکردەوەو پەیمانی لێوەرگرتن: کە ئەگەر ئەوهەواڵە راست بێت ئەبێ بەجەنگ و بەزۆر بڕۆنە مەککەوە، ئەوانیش پەیمانیاندا تا مردن، جا کاتێ هەواڵ گەیشتەوە قورەیش لەرزیان لێ نیشت و لەترسانا عوسمانیان ئازاد کرد. ﴿ [١٩] ومغانم كثيرة يأخذونها﴾ جگە لەوەیش , بەدەستکەوتێکی زۆریش بەڵێنی پێدان ئەی ئامادەبووانی حودەیبیە , واتە: بەدەسکەوتێکی زۆریش پاداشتی دانەوە, ئەویش عەقارو زەوی وزاری خەیبەربوو﴿ وكان الله عزيزا حكيما﴾ خوا هەمیشە خوایەکی بەدەستەڵاتی بەحیکمەتە.﴿ [٢٠] وعدكم الله مغانم كثيرة تأخذونها﴾ خوا بەڵێنی بە چەند دەسکەوتێکی زۆر دانێ جگە لەخەیبەر، واتە: موسڵمانان تارۆژی دوایی دەستکەوتیان هەرئەبێ و ناوچە ئیسلامییەکانیش ساڵ لەدوای ساڵ زیادئەبن ﴿ فعجل لكم هذه﴾ جا بەزوویی ئەمەیانی دەستخستن, واتە: غەنیمەتەکەی خەیبەر. ﴿ وكف أيدي الناس عنكم﴾ رێی له خەڵکانی دەست درێژکەرانیشی لێگرتن, نەیهێشت جوولەکەو هاوپەیمانەکانیان - لە بەنی ئەسەدو غەطەفان- زاڵ ببن بەسەرتاندا ﴿ ولتكون آية للمؤمنين﴾ وەبۆ ئەوەی دەستکەوتەکە ببێ بەنیشانەیەك لە راستی بەدیهێنانی بەڵێنی خوا بۆ بڕوادارەکان ﴿ ويهديكم صراط مستقيما﴾ هەروەها رێنمایشتان بکات بۆ رێگەیەکی راست و بتانگەیەنێتە بەهەشت ﴿ [٢١] وأخرى لم تقدروا عليها﴾ وە هی تر کەئێوە تواناتان نەبوو بەسەریدا, واتە: وە دەست گەلێکی دیکەش. (ئیبن جەریر) ئەڵێ: مەبەست ئازادبوونی مەککەیە ﴿ قد أحاط الله بها﴾ کەخوا بەزانینی خۆی دەوری لێدابووو دەیزانی ئەو دەستکەوتانە بۆ ئێوە دەبن ﴿ وكان الله على كل شئ قديرا﴾ چونکە خوا هەمیشە دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە ﴿ [٢٢] ولو قاتلكم الذين كفروا﴾ ئەگەر بێ باوەڕەکانی مەککە جەنگیان لەگەڵتان کردبا لەحودەیبییەدا, واتە: پەیمانەکە نەبووبا، مەککەییەکان شەڕیان پێ فرۆشتبان ﴿لولوا الأدبار﴾ پاشەو پاش هەڵدەهاتن و لەبەردەستاندا ئەشکان ﴿ ثم لايجدون وليا ولا نصيرا﴾ پاشان هیچ پشتیوان و یارمەتیدەرێکیشیان دەست نەئەکەوت لەکافرەکانی دیکەدا ﴿ [٢٣] سنة الله التي قد خلت من قبل﴾ سەرخستنی باوەڕداران لە هەموو سەردەمێکدا, لەگەلانی پێشوودا کەرابوورد باوی خوا بووە ﴿ ولن تجد لسنة الله تبديلا﴾ هەرگیز نابینی باوی خوا گۆڕانی بەسەردا بێت , واتە:هەرکات موسڵمانەکان یارمەتی دینی خوایان دابێت، خوایش یارمەتیداون ﴿ [٢٤] وهو الذي كف أيدهم عنكم وأيديكم عنهم ببطن مكة﴾ هەر ئەو زاتە بوو کە دەستی ئەوانی (قورەیش) لە ئێوە گرتوو نەیهێشت بێن بەگژتاندا،وە دەستی ئێوەشی لەوان گرتەوە,دەرەنجام وێڕای سەرکەوتنی ئێوە لەنێوجەرگەی شاری مەککەدا, لە حودەیبیەشدا نەیهێشت زیان بەیەکتر بگەیەنن ﴿ من بعد أن أظفركم عليهم﴾ پاش ئەوە کە ئێوەی - لەرۆژی فەتحی مەککەدا- سەر خست بەسەریاندا وهەندێکیانتان لێ دیل کردن، ئەوە بوو (٨٠) کەسیان خەریکی

جاسووسی بوون به سەر موسڵمانەكانەوە پاشان دیلكران و، بردنیان بۆلای پەیامبەر، ئەویش لێیان خۆش بوو و ئازادی كردن، دەرەنجام ئەو كارە بووبەهۆی رێكەوتنیان.

(عەبدوڵڵای كوڕی مەغفەل) دەڵێت: ئێمە لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ لەژێر ئەو درەختەدا بووین كە خوا باسی كردووە لەقورئاندا چاك لەبیرمە كە (لق و گەڵای دارەكە شۆڕ بووبوویەوەو دەكەوتە سەر شانی پەیامبەر، (عەلی كوڕی ئەبی تاڵیب) و (عەمری كوڕی سوهەیل)یش لەوێ بوون، پاشان پەیامبەر بە عەلی فەرموو بنووسە: (بسم الله الرحمن الرحیم)، (سوهەیل) دەستی گرت و وتی ئێمە ئەمە نازانین و نەمانبیستووە، بنووسە: (بسمك اللهم)، ئەویش ئەوەی نووسیی و، پاشان نووسیشی (هذا ما صالح علیه رسول الله..). ئەمە ئەو رێكەوتننامەیە كە پەیامبەری خوا لەگەڵ مەككەیی‌یەكاندا، لەسەری رێك كەوتن، دووبارە (سوهەیل)وتی: مەنووسە پەیامبەری خوا! بنووسە (موحەممەدی كوڕی عەبدوڵڵا..) ئا لەم كاتەدا موسڵمانەكان (٣٠) لاویان لەقورەیش دیلكرد، پاشان پەیامبەر ئازادیكردن، خوایش فەرمووی: (وهو الذی..) (ئیبن كەسیر) لەئیمامی (ئەحمەد)ەوە هێناویەتی. ﴿وكان الله بما تعملون بصیرا﴾ خواش هەمیشە بەكارو كردەوەتان بینایە.

الجزء السادس والعشرون — سورة الفتح

وَهُوَ ٱلَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنۢ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَصَدُّوكُمْ عَنِ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَٱلْهَدْىَ مَعْكُوفًا أَن يَبْلُغَ مَحِلَّهُۥ ۚ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَآءٌ مُّؤْمِنَٰتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَن تَطَـُٔوهُمْ فَتُصِيبَكُم مِّنْهُم مَّعَرَّةٌۢ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ لِّيُدْخِلَ ٱللَّهُ فِى رَحْمَتِهِۦ مَن يَشَآءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا۟ لَعَذَّبْنَا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾ إِذْ جَعَلَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ ٱلتَّقْوَىٰ وَكَانُوٓا۟ أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾ لَّقَدْ صَدَقَ ٱللَّهُ رَسُولَهُ ٱلرُّءْيَا بِٱلْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا۟ فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

٥١٤ — محمد رسول

لەبەر موسڵمانانی ناو (مەككە) بوو، رێمان نەدا بە جەنگ بێن لەگەڵ موشریكەكاندا:

﴿[٢٥] هم الذین كفروا وصدوكم عن المسجد الحرام﴾ خەڵكی مەككە هەرئەوانەن كەبڕوایان نەهێناو، ئێوەشیان لەزیارەتی مزگەوتی حەرام قەدەغە كردوو گێڕایەوە لە ساڵی حودەیبییەدا ﴿والهدی معكوفا ان یبلغ محله﴾ و نەیان هێشت ئەو قوربانی(هەدی)یەی كە (٧٠) وشتر بوو و هێنابووتان بۆ كەعبە بگاتە جێی خۆی (مینا) بۆسەر بڕین ﴿ولولا رجال مؤمنون ونساء مؤمنات لم تعلموهم﴾ ئەگەر لەبەر ئەو پیاوو ژنە بڕوادارانە نەبوایە، كە ئێوە نەتاندەناسین كە "لەشاری مەككەدا ﴿ان تطؤهم فتصیبكم منهم معرة بغیر علم﴾ نەوەك ئێوە بێ ئاگایانە بیانكەن بەژێر پێوە، دەرەنجام تیا چووبان، جا ئێوەیش عارو دڵ تەنگیتان تووش ببا، ئەگەر لەبەر ئەوانە نەبوایە مۆڵەت بەئێوە ئەدرا كە بڕۆنە مەككەوەو جەنگیان لەگەڵ بكەن، واتە: مەككەییەكان شایستەی ئەوە بوون هێرشیان بۆ كراباو جەنگیان لەگەڵ كرابا، چونكە:

یەكەم: خوانەناس و بێ بڕوا بوون.

دووەم: ئێوەیان لەتەوافی كەعبە گێڕایەوە.

سێیەم: نەیانهێشت قوربانیەكان بگەنە جێی خۆیان و سەر ببڕێن، بەڵام ئەگەر ئەو هێرشە كرابا پیاوو ژنانی موسڵمان لەو نێوانەدا – بەبێ ئاگایی ئێوە – ژێر پێ دەبوون و تیادەچوون، جا ئەوكاتە جۆرە زشتی و عارێكتان

ئەوقە دەبوو، ئەگەر ترسی ئەمە نەدەبوو، دەبوو جەنگیان لەگەڵ بکرایە ﴿ليدخل الله في رحمته من يشاء﴾ خوا دەستتانی گرتەوە لێیان لە مەککەداو، لەپێش حودەیبییەدا مۆڵەتی نەدا لەگەڵیان بەجەنگێن.. بۆئەوەی خوا ویستی لەهەر کەسێك ببێ لە خەڵکی مەککە پێش ئەوەی کەبچنە ناوی بیخاتە ناو رەحمەت و میهرەبانی خۆیەوەو پاش پەیمانەکە موسڵمان بن.. خۆ هەر وایش بوو، چونکە لەو ماوەیەدا زۆرێکیان لێ موسڵمان بوون ﴿لو تزيلوا لعذبنا الذين كفروا منهم عذابا أليما﴾ خۆ ئەگەر لەمەککەدا موسڵمانان و بێ بڕوایان لەیەکتر جیا بووبانەوە، ئەو دەمە بێ بڕواکانمان بە سزایەکی ئێش پێگەیەنەر ،بەکوشتن و دیل کردن سزا ئەدا ﴿[٢٦] إذ جعل الذين كفروا في قلوبهم الحمية﴾ وەبیر بێنە ئەوکاتە کافروبێباوەڕەکان دەمار گیرییان خستە دڵیانەوە ﴿حمية الجاهلية﴾ دەمارگیری سەردەمی نەزانیی، واتە: ئەوکاتە پێغەمبەرو هاوەڵانیان رێگری کرد لەزیارەتی کەعبە لە ساڵی حودەیبییەدا، لە ترسی ئەوەی عەرەبەکان بڵێن: پێغەمبەرو موسڵمانەکان بە زۆرە ملێ چوونە ناو مەککەوە،وەکاتێکیش ئێوە لە پەیماننامەکەی حودەیبییەدا نووسیتان: (بسم الله الرحمن الرحيم، محمد رسول الله). کەچی ئەوان لەبەر دەمارگیریی قبوڵیان نەکرد! بەڵێ کاتێ کە ئەوان رێگرییان لە ئێوە کرد بۆ زیارەتی کەعبەو بیانوویان ئەوەبوو وتیان: ئەگەر ئەمانە کاتی خۆی کەس و کاری ئێمەیان لەگۆڕەپانی جەنگدا کوشتووە، ئێستایش بێنە ناو مەککەوەو بێ روو بەڕوو بوونەوە بگەڕێنەوە تا دونیا دونیا بێ، ئێمە ئابڕوومان ئەچێت، تەنانەت عاریان لێدەهات قبووڵی ئەوە بکەن کە موحەممەد پێغەمبەرو نێرراوی خوا بێت، ﴿فأنزل الله سكينته على رسوله وعلى المؤمنين﴾ جاخوا لەبەرامبەر ئەوەوە ئارامیی دابەزاندە نێو دڵی پێغەمبەرەکەی و سەردڵی موسڵمانەکان ،خۆیان گرت و تێك نەچوون و جەنگیان نەکرد لەگەڵ ئەو هەموو بڕو بیانووانەدا ﴿وألزمهم كلمة التقوى﴾ لەسەر تەقواو وشەی (لا إله إلا الله)پابەندی کردن ،واتە: ناچار بوون بەبڕیارەکانی حودەیبییە ملکەچ بن تا هێزی موسڵمانەکان لێك نەترازێ و جیاوازی تێ نەکەوێ و نەبن بە دوو لەتەوە، ئەگینا ئەوەیان پێ قبول نەدەکرا ﴿وكانوا أحق بها وأهلها﴾ ئەوانیش شایستەتر بوون بەوشەی تەقواو ئەهلیشی بوون ﴿وكان الله بكل شئ عليما﴾ وە بەردەوام خوا بەهەموو شتێ زاناو ئاگایە خۆی چاك ئەزانێ کێ شایستەی ئەو فەزڵەیە؟.

خەونەکەی پێغەمبەر ﷺ:

﴿[٢٧] لقد صدق الله رسوله الرؤيا بالحق﴾ بێگومان خوا خەونی پەیامبەرەکەی خۆی بە راست گێڕاو هێنایە دی ، پێغەمبەر ﷺ پێش ئەوە بچن بۆ حودەیبییە لەخەونیدا دیتی کەخۆی و هاوەڵاکانی، چوونەتە مەککەو تەواف و چەرخەی کەعبەیان کرد، هەندێکیان سەریان دەتاشی و، هەندێکی دی کورتیان دەکردەوەو، ئەویش خەونەکەی بۆ هاوەڵانی گێڕایەوەو ئەوانیش زۆر پێی دڵخۆش بوون، بەڵام کاتێ ئەوکارەساتەی حودەیبییە پێشهات، دوو رووەکان کردیان بە رۆژی خۆیان و وتیان: سوێند بە خوا نەك هەر ناچینە کەعبەوە، بەڵکو چاویشمان بە مەککە ناکەوێ، ئینجا خوا ئەو ئایەتەی (ولقد صدق الله...) نارد.(ئیبن کەسیر)یش هەروەك ئەم ریوایەتەی هێناوە. ﴿لتدخلن المسجد الحرام ان شاء الله﴾ سوێند ئەخۆم کە بێگومان ئەی موحەممەد ﷺ بەویستی خوا خۆتوو هاوەڵانت دەچنە ناو مزگەوتی حەرام ﴿آمنين محلقين رؤسكم ومقصرين﴾ بە بێ‌ترس لە هیچ کەسێك عومرەی خۆتان ئەکەن، سەرتان دەتاشن و، کورتی دەکەنەوە.

ئیمامی (بوخاریی)و (موسلیم) ئەڵێن: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (رحم الله المحلقين) خوایە ڕەحم بەوانە بکە سەریان تاشی، ئەوانیش. وتیان: ئەی ئەوکەسانەش کورتی دەکەنەوە؟ دووبارە فەرمووی: (رحم الله المحلقين).

وتیانـەوە: (و المقصـرين؟). ئـەویش بـۆ جـاری سـێیەم، یـان چـوارەم جـار, فـەرمووی: (والمقصـرين). فـتح الباری:٦٥٦/٣، مسلم:٩٤٦/٢ وە هەروەها ئیمامی (بوخاریی) لە (ئیبن عەباس)ـە وە ئەڵێ: (لما قدم النبي ﷺ لعامه الذی استأمن قال: ارملوا، ليرى المشركين قوتهم، والمشركون من قبل (قُعيقعان) فتح االباری: ٥٨١/٧.واتە:کاتێ پێغەمبـەر ﷺ خـۆی وهـاوەڵانی چـوونە مەککـە (تـاو لـەرزی) مەدینـە کـزو لاوازی کردبـوون, حاڵیـان زۆر خـراپ ونا رەحەت بوو، موشریکەکانیش وتیان: وەرن تەماشای ئەوانە بکەن لە مەدینـەوە هاتوون، کە چۆن(تا) شپرزەی کردوون، جائەوانیش لەلای (حیجر) دا خۆیان مەڵاسدا بۆبینینیان، ئیتر خوا پێغەمبەرەکەی خۆی لێ وشیار کرد، ئەوسا ئەویش - بۆ ئەوەی موشریکان دڵخۆش نەبن بەو نەخۆشی و لەرووڵاوازییانـەوە- بڕیاریدا کە سێ خولی نۆبەی یەکەمی تەوافەکە بە (رەمل) و گورگە لۆقە بێت، ئەوانیش هەرسی (شەوت)ـەکەیان بە گورگە لۆقە بڕی، ئیتر موشریکەکان زانییان ئەوەنەبوو ئەوان زانیبوویان! ئیمامی ئەحمەد: ٢٩٤/١ ﴿**لا تخافون**﴾ ناشترسن لـە هیچ کەسێك ﴿**فعلم مالم تعلموا**﴾ جا ئەوەی ئێوە نەتاندەزانی, خوا زانـی و ئاگادار بوو کە ئەو ریکەوتنـەی حودەیبیە خێرێکی زۆری تێدایـە بۆتـان ﴿**فجعـل مـن دون ذلـك فتحـا قريبـا**﴾ ئینجا پـێش چـوونتانەوە نێـو مەککـە بـەو شـێوەیە, سەرکەوتنێکی تری نزیکی (گرتنیخەیبەر)ی هێنایە پێش بۆتـان ﴿[٢٨] **هو الذی ارسل رسوله بالهدی ودين الحق**﴾ هەر ئەو زاتەیە کە پەیامبەری خۆی بەقورئان و بەئایینێکی رەواوە رەوانە کرد ﴿**ليظهره على الدين كله**﴾ تا سەری بخات بەسەر هەموو بەرنامەو ئایینەکانی تردا ﴿**وكفى بالله شهيدا**﴾ وخوا خۆیشی بەسە شایەت بێت لەسەر ئەوە کە: موحەممەد پەیامبەرێتی، جا کەوایە بێ تاقەت مەبە لەوەی کە (سوهەیل) بە نووسینی (بسم الله.. محمد رسول الله ﷺ) رازیی نەبوو ﴿[٢٩] **محمد رسول الله**﴾ موحەممەد ﷺ رەوانە کراوو پەیامبەری خوایە، پێیان خۆش بێت, یان نا ﴿**والذين معه اشداء على الكفار رحماء بينهم**﴾ ئەو کەسانەش لەگەڵ ئەون و شوێنی ئەوکەوتوون لـە بەرامبـەر بێ بڕواکانا ئازاو بەهێزن, لەناو خۆشیاندا میهرەبان و بەسۆزو دڵ نەرمن. وەك لەسوورەتێکی تردا ئەفەرموێ: (فسوف يأتی الله بقوم يحبهم و يحبونه، أذلة على المؤمنين، أعزة على الكافرين) (٥٤/٥). یان ئەفەرموێ: (يا أيها الذين آمنوا قاتلوا الذين يلونكم من الكفار وليجدوا فيكم غلظة/١٢٣/٩. یان ئەم فەرموودەیەکە دەفەرموێ: ((مثل المؤمنين فى توادهم وتراحمهم كمثل الجسد الواحد، اذا اشتكى منه عضو تداعى له سائر الجسد بالحمى والسهر)) مسلم: ٤/ ١٩٩٩. نموونـەی بڕواداران بـۆ یـەکتر - لـە بـارەی خۆشەویسـتی و میهرەبانییانـەوە - وەکو یـەك جەستـەو لاشـن، دەبینی هەرکە ئەندامێکی لەشی دێتە ئیش، بەخێرایی ئەندامەکانی تری لاشـەی (تا)و (شـەونخونی) دایدە گرێ و ئۆقرە بە خۆناگرن.

لەفەزل و گەورەیی هاوەڵاندایە ئەم فەرموودەیە هاتووە: (لا تسبوا أصحابی فو الذي نفسي بيده! لو أن أحدكم انفق مثل احد ذهباماأدرك مد أحدهم ولا نصيفه) مسلم: ١٩٦٧/٤ واتـە: جنێوْ بە هاوەڵانم مەدەن، سوێندم بەوەی گیانی منی بە دەستە! ئەگەر بە ئەندازەی چیای ئوحود، ئێوە زێڕ ببەخشن ناگاتە مستێکی، یا نیوەی ئەوەی ئەوان. یاخود (خير الناس قرنی، ثم الذين يلونهم ثم الذين، يلونهم)، بخاريی: ٦٤٢٩. (قورتوبی)یش ئەڵی: (قلت: فالصحابة كلهم عدول، أولياء الله تعالى وأصفياؤه، و خيرته من خلقه بعد أنبيائه و رسله, هذا مدهب أهل السنة، والذى عليه الجماعة من ائمة هذه الأمة. وقدذهبت شرذمة - لا مبالاة بهم إلى أن حال الصحابة كحال غيرهم، فيلزم البحث عن عدالتهم، ومنهم من فرق بين حالهم في بُداءة الأمر, فقال: إنهم كانوا على العدالة إذ ذاك، ثم تغيرت بهم الأحوال، فظهرت فيهم الحروب و سفك الدماء، فلابد من البحث. و هذا مردود، فإن خيار الصحابة و فضلاءهم -

كعلى و طلحة والزبير و غيرهم رضى الله عنهم ممن أثنى الله عليهم و زكاهم، ورضى عنهم، و أرضاهم ووعدهم الجنة بقوله تعالى: (..مغفرة وأجرا عظيما). ﴿تراهم ركعا سجدا﴾ دەیانبینیت هەردەم خەریكی ركوع و سوژدەن, واته: زۆر خەریكی خواپەرستیو نویژن، به شەوا شەو نوێژ ئەكەن و، به رۆژیشدا سوار چاكی مەیدانن ﴿یبتغون فضلا من الله ورضوانا﴾ هەموو كات ئاواتیان بەدەست هێنانی فەزڵ و بەهرەو میهرەبانیی و، خۆشنوودی خوایه, مەبەستیان ئەوەیه خوایان لێ رازیی بێت ﴿سیماهم فی وجوههم من أثر السوجود﴾ نیشانەیان له شوێنەواری سوجدە بردنەكانیانەوه بۆ خوا له روخساریاندا دیاره ,واته: كرداریان شیرین و, كاریان چاك و پیرۆزه، زمانیان پاك و، دڵیان پاك و، ڕەوشتیان بەرزه ﴿ذلك مثلهم فی التوراة﴾، ئەوه وەسفیانه له تەوراتدا ﴿ومثلهم فی الانجیل كزرع أخرج شطأه﴾ مەسەل و وەسفیان له(ئینجیل)یشدا وەك كشتێ وایه كه لەسەرەتاوه وەچی دەركردبێ ﴿فازره فاستغلظ﴾ ئینجا وەچەكه به هێزیكردبێ,ئینجا ئەستووریش بووبێ ﴿فاستوی علی سوقه﴾ ئەوسا له سەر بنجەكانیشی وەستابێ ﴿یعجب الزراع﴾ ئەوەنده زوو هەڵ بداو گەشه بكات، وەرزێرو كشتەوانەكان سەرسام بكات, واته: بۆ یەكەمجار هاوەڵانیش لەسەرەتای كارەوه كزولاوازبوون، پاشان ورده ورده زیادیان كردو، زۆرو بەهێز بوون و لەسەر پێی خۆیان راوەستان ﴿لیغیظ بهم الكفار﴾ خوا ئاوا به ئەصحابی پێغەمبەر دەكا, بۆئەوەی ركی كافرەكانیان پێهەڵسێنێ. ئیمامی (مالیك) دەفەرموێ: (من أصبح وفی قلبه غیظ علی أصحاب رسول الله , فقد أصابته هذه الآیة).واته: هەركەسێك رۆژەوەی كردو, لەدڵیاكەمە ركێك بەرامبەر به هاوەڵانی پێغەمبەر هەبوو, ئەوه بێشك ئەم ئایەته گرتوویەتەوه.واته:كافر دەبێت ﴿وعد الله الذین آمنوا وعملوا الصالحات منهم مغفرة وأجرا عظیما﴾ خوا بەڵێنی بەو كەسانه داوه بڕوایان هێناوەو كارەچاكەكانیان ئەنجام داوه، به لێبوردنی تەواو و پاداشتێكی گەوره. بەڵێ.. ئەوانه سیفەتی بەرزی هاوەڵان بوون، ئەوەیش باسكرا وێنەی پاداشتیان بوو، جا صیفاتی هەركەسێك وەك صیفاتی ئەوان بێ، ئەوا لەریزی ئەواندا دەبێ. ئێمەیش لەخوای دلۆڤان دەخوازین: خۆشەویستی ئەوانمان بۆ زیاد بكات, كارو كردارو سیفەتەكانیان لەدەروونماندا بڕوێنێ. (اللهم ارزقنا محبتهم یارب العالمین).

الجزء السادس والعشرون — سورة الحجرات

مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ ٱللَّهِ ۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا ۖ سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ ٱلسُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِى ٱلْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْـَٔهُۥ فَـَٔازَرَهُۥ فَٱسْتَغْلَظَ فَٱسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ يُعْجِبُ ٱلزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًۢا ﴿٢٩﴾

سُورَةُ الحُجُرَاتِ — ترتيبها ٤٩ — آياتها ١٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُقَدِّمُوا۟ بَيْنَ يَدَىِ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَرْفَعُوٓا۟ أَصْوَٰتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ ٱلنَّبِىِّ وَلَا تَجْهَرُوا۟ لَهُۥ بِٱلْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَـٰلُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَٰتَهُمْ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱمْتَحَنَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ ۚ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَآءِ ٱلْحُجُرَٰتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

٥١٥

كۆتایی سوورەتی (فەتح), زۆریش سوپاس بۆ خوای جوانكار.

*** *** ***

٤٩- سوورەتی (حوجورات)ـە
مەدەنییەو (١٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە هەرچەندە کورت بێ، بەڵام چەندین یاسای ئەخلاقیی بەرزی پیرۆزی تیایە، جا لەبەر گرنگی دانی بەئەخلاق هەندێ لەراڤەکەرانی قورئان بەناوی سوورەی ئەخلاقەوە ناویان بردوە، بۆ یەکەم جار باسی ئەدەب و ویڵێکی بەرز ئەکات سەبارەت بە رەفتار کردن لەگەڵ فەرمانەکانی خواو گوێرایەڵی کردنی پەیامبەرو مەشۆرەت پێکردنی لەهەر کارێکدا سەر هەڵ بدات:(یا أیها الذین آمنوا لا تقدموا بین یدی الله ورسوله..) ئینجائەدەب و ویڵێکی تری بەرزو بڵند دا ئەمەزرێنێ، بۆ ئەوەی کاتێ ئەیانەوێ لەخزمەت پەیامبەردا ﷺ وتوو وێژ بکەن، لەبەر قەدردانان و پێزانینی رێزی ئەو، دەنگ بەرز نەکەنەوە، وەئەبێ لەگەڵیا وەك خەڵکی تر نەبن، بەڵکودەبێ زۆر بەوێڵ و بەئەدەبەوە قسەی لەگەڵ بکەن، پاشان وانەیەکی گشتیی بۆ موسڵمانان کە: نابێ گوێ بگرن بۆ (اشاعات — دەنگۆ)، ئەگەر شتێکی وابوو، ئەبێ هەوڵی جددی بدرێ تا بزانرێ ئەو دەنگۆیە چەندە حەقیقەتی هەیە، ئەگینا بەپەلە لێکردنی گەڵ کار ئەنجام ئەدەن، پاشان پەشیمان ئەبنەوە.. خۆ زۆرجارانیش پیاو خراپێك وشەیەکی هێناوەو بۆتە هۆی دروستبوونی رووداوێکی هەرە گەورە, پاشان پەشیمانی بەدوادا هاتووە.. باسی سوڵح و رێکخستنی نێوان دوولایەنی ناکۆکی ئیماندار ئەکات، ئینجا هۆشیاری ئەدات کە لاقرتیی و سووکایەتی بە خەڵکی نەکرێ، هەروەك غەیبەت و سیخوڕایەتیی و بەد گومانیی قێزەون ئەکات، تا هیچ کەسێك لێیان نزیك نەبێتەوە.. کۆتاییشی دێت بەوە کە باوەڕوئیمان تەنها شتێکی سەر زاریی نییە کە بەزمان بوترێ! هەندێ خوو و سیفاتی بەرزی بڕواداران لەگەڵ هەڵنانیان بۆ جیهاد باس ئەکا. وە لەبەر رێزلێنان لەحاڵ و ماڵ و مەنزڵەکانی پەیامبەر ﷺ کە خێزانەکانی تیابووە، بەم سوورەتە ئەڵێن: (حوجورات).

موسڵمان نابێ پێشی خواو پێغەمبەر کەوێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] یاأیها الذین آمنوا لا تقدموا بین یدی الله ورسوله﴾ ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە! پێشی خواو پەیامبەری خوا مەکەون , لەهیچ کارێك لە کاری دین ودنیادا، کاتێ پرسیارێك لەپێغەمبەر کرا، ئێوەپێش ئەو وەڵام مەدەنەوە، لەرۆیشتندا پێشی مەکەون، لەخۆتانەوە بڕیار مەدەن.. هتد.ئیمامی (بوخاریی) فتح الباری: ٤٥٤). لە (عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر)ـەوە دەڵێ: کاروانێ —بەنوێنەرایەتی هۆزی (بەنی تەمیم) هاتنە لای پێغەمبەر ﷺ پاشان لەکاتی گەڕانەوەیدا (ئەبوبەکر) وتی: (قەعقاع) بکە بەئەمیریان، (عومەر)یش وتی: نا، (ئەقرەعی کوڕی حابیس!) ئەبوبەکر وتی: وا ئە زانم تۆ هەر ئەتەوێ قسەی من بشکێنێ. عومەر وتی: هەرگیز ئەوەم نەویستوە، دەرەنجام کەوتنە قسەو دەنگیان بەرز بوویەوە، ئیتر ئایەتی: (یا أیها الذین آمنوا لا تقدموا بین یدی الله ورسوله..) هات. ﴿واتقوا الله إن الله سمیع علیم﴾ لەخوا بترسن و لەسنوورەکانی لامەدەن چونکە بەراستیی خوا بیسندەیە بەوتەکانتان، زانایە بە ئیش و کارەکانتان.

ئەدەب و وێڵ لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ :

﴿[٢] یاأیهاالذین آمنوا لاترفعوا أصواتکم فوق صوت النبی﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! هەرکات لەگەڵ پەیامبەردا ﷺ گفتوگۆتان کرد، دەنگتان بەسەر دەنگیدا بەرز مەکەنەوە ,بە چ ئەندازەیە دەنگی ئێوەی ئەگاتێ، دەبێ هەر ئەوەندە دەنگ بەرز بکەنەوە ﴿ولا تجهروا له بالقول﴾ و قسەی بەرز و بێ پەردە مەکەن لەڕوویدا، پێشەوا

(بوخاریی) فتح الباری: ٨/٤٥٤ له (ئیبن ئەبی مولەیکە)وە دەڵێ: خەریك بوو دوو پیاوەچاکەکە -ئەبوو بەکرو عومەر تیا بچن! جا (هاتنی نوێنەرەکەی بەنی تەمیمی گێڕایەوەو پاشان گوتی): ئیتر عومەر دوای ئەوە هەر قسەیەکی کردبا، ئەوەندە بەهێواشی دەیکرد پێغەمبەر ﷺ داوای دووبارە کردنەوەی لێدەکرد! ﴿کجهر بعضکم لبعض﴾ وەك چۆن لەگەڵ یەکتریدا بەدەنگی بەرزو، رووبەڕوو قسە ئەکەن و دەنگ بەرز ئەکەنەوە، وە بە ناوی خۆیەوە وەك بڵێیت موحەممەد ﷺ نابێ بانگی لێ بکەن، بەڵکو بە نازناوەکانی بانگی لێ بکەن: وەك بڵێیت: (یا أیها النبی! یا أبا القاسم!).ئیمامی (ئیبن کەسیر) ئەڵێت: زاناکان وتوویانە- هەروەك دەنگ بەرز کردنەوە لە حاڵی ژیانی پێغەمبەر خۆیداﷺ کارێکی خراپ و ناپەسەندە، پاش مردنی و لەلای گۆڕەکەیشیدا هەروا. ﴿أن تحبط أعمالکم﴾ نەوەك بەو هۆیەوە کردەوەکانتان بەتاڵ و پووچەڵ ببنەوە ﴿وانتم لا تشعرون﴾ و بە خۆیشتان نەزانن. بەڵێ موسڵمانانی پێشوو زۆر لەهەوڵدا بوون بۆجێبەجێ کردنی ئەم یاسای ئەدەب و وێڵە، ئەوەتە وەك ئیمامی ئەحمەد (خوا لێی رازی بێ) دەڵێت: (سابتی کوڕی قەیس)، دواندەری پەیامبەرو یارمەتیدەران لەبەر ئەوە دەنگی گەورەو بەرزبوو، گەلێ جار نەئەچووەلای پەیامبەر ﷺ!. ﴿[3] إن الذین یغضون أصواتهم عند رسول الله﴾ بێگومان ئەوانەی لە کۆڕیپەیامبەری خوادا دەنگیان هێواش دەکەنەوە ﴿أولئك الذین امتحن الله قلوبهم للتقوی﴾ ئائەوانە ئەوکەسانەن کە خوا دڵی زاخاوداون بۆپارێزگاریی و، خۆپاراستن لە هەموو کارێکی نارەواو خراپ ﴿لهم مغفرة وأجر عظیم﴾ لێبوردن وپاداشتێکی گەورەشیان لەبەهە شتدا بۆهەیە.

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا۟ حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓا۟ أَن تُصِيبُوا۟ قَوْمًۢا بِجَهَـٰلَةٍ فَتُصْبِحُوا۟ عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَـٰدِمِينَ ﴿٦﴾ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ ٱللَّهِ ۚ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِى كَثِيرٍ مِّنَ ٱلْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ ٱلْإِيمَـٰنَ وَزَيَّنَهُۥ فِى قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ ٱلْكُفْرَ وَٱلْفُسُوقَ وَٱلْعِصْيَانَ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلرَّٰشِدُونَ ﴿٧﴾ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَنِعْمَةً ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾ وَإِن طَآئِفَتَانِ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱقْتَتَلُوا۟ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَهُمَا ۖ فَإِنۢ بَغَتْ إِحْدَىٰهُمَا عَلَى ٱلْأُخْرَىٰ فَقَـٰتِلُوا۟ ٱلَّتِى تَبْغِى حَتَّىٰ تَفِىٓءَ إِلَىٰٓ أَمْرِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن فَآءَتْ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَهُمَا بِٱلْعَدْلِ وَأَقْسِطُوٓا۟ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا۟ بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُونُوا۟ خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَآءٌ مِّن نِّسَآءٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۖ وَلَا تَلْمِزُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا۟ بِٱلْأَلْقَـٰبِ ۖ بِئْسَ ٱلِٱسْمُ ٱلْفُسُوقُ بَعْدَ ٱلْإِيمَـٰنِ ۚ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿١١﴾

لە دوورەوە لە پێغەمبەر بانگ مەکەن:

﴿[4] إن الذین ینادونك من وراء الحجرات أکثرهم لا یعقلون﴾ بەڕاستی ئەوانەی لە دەرەوەی هۆدەکان (حوجرەکانە) وە بەناوی خۆتەوە: (ئەی موحەممەد! ئەی موحەممەد!) بانگت دەکەن،ئەوانە - وەك ئیمام ئەحمەد هێناویەتی- زۆربەیان تێناگەن و رێزو پلەی تۆ نازانن، ئەگەرنا وایان نەئەکرد ﴿[5] ولو أنهم صبروا حتی تخرج إلیهم﴾ خۆ ئەگەر ئارامیان بگرتایەو لەدوورەوە بانگیان نەکردیتایە تا تۆ دەردەچووی بۆلایان ﴿لکان خیرا لهم﴾ چاکترو باشتربوو بۆیان لە ئایینکەیاندا ﴿والله غفور رحیم﴾ وە خوایش خوایەکی گوناهپۆشی میهرەبانە.

هەواڵێکتان بۆ دێ، بە وردیی لێی بکۆڵنەوە:

﴿[6] یاأیهاالذین آمنوا إن جاءکم فاسق بنبإ فتبینوا﴾ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! ئەگەر کەسێکی متمانە پێنەکراوو (فاسق) هەواڵێکی بۆ هێنان خێرا بڕوای پێ مەکەن، بەڵکو لێی بکۆڵنەوە. ڕاڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: پەیامبەر ﷺ نوێنەرێکی خۆی ناردە لای (حاریسی کوڕی ضرار) بۆ هێنان و وەرگرتنی ئەو بەشە زەکاتەی کە

لەخەڵکەکە کۆی کردبوویەوە، جا کاتێ ئەو نوێنەرە ڕۆیشت و نزیك بوویەوە, لەبەر هەندێ شتی کۆنی نێوانیان ترسی لێ نیشت! پاشان گەڕایەوە بۆ لای پێغەمبەر ﷺ وتی: ئەی پەیامبەری خوا! زەکاتیان نەداو ویستیشیان بمکوژن! ئینجا ئەویش هاوەڵانی خۆی کۆ کردەوەو مەشۆرەتی پێکردن تا بڕوا جەنگیان لەگەڵ بکات, ئەوسا ئایەتی: ﴿یا أیها الذین آمنوا إن جاءکم فاسق..﴾ هات، ئیمامی (ئەحمەد). ﴿أن تصیبوا قوما بجهالة﴾ نەوەك بە نەزانی بەخەڵکێکا هەڵبتەقێن و ئازارو بێزاریان بدەن ﴿فتصبحوا علی مافعلتم نادمین﴾ ئەوجا لەو کارەی کردوتانە پەشیمان ببنەوە. ئەم ئایەتە چ یادەوەریی و وانەیەکی شیرین و بڵندە، بەتایبەت بۆ سەرکردەو فەرماندەکان؟! هەر بۆیە پاش ئەوە پێغەمبەر ﷺ ئەیفەرموو: (التبین من الله، والعجلة من الشیطان) (تەبەریی). واتە: لێکۆڵینەوە لەڕووداوو پێشهاتەکان بەبڕیارو پێخۆش بوونی خوایە، پەلەو لێنەکۆڵینەوە ولەزیش لەشەیتانە وەیە. ﴿[7] واعلموا أن فیکم رسول الله﴾ ئێوە بزانن کە بەراستی پەیامبەری خواتان تێدایە ﴿لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتم﴾ ئەگەر لەبەشی‌زۆری ئێش و کارەکاندا بەقسەی ئێوە بکاو وەڵامتان بداتەوە, ئەزیەتبارو دووچاری کاری سەخت ئەبن ﴿ولکن الله حبب إلیکم الإیمان﴾ بەڵام خوا ئیمان و بڕوای لا خۆشەویست کردن، ﴿وزینه فی قلوبکم﴾ وە لەنێو دڵتانا شیرینی کردو رازانیەوە ﴿وکره إلیکم الکفر والفسوق والعصیان﴾ وە بێ بڕوایی و فیسق و بێ دینی لەلاتان تاڵ و ناشرین کرد ﴿أولئك هم الراشدون﴾ ئا ئەوانە ئاوابن ڕێگەیان دەر کردووەو دامەزراون ﴿[8] فضلا من الله ونعمة﴾ ئەمەش خۆی بەخشش و نیعمەتێکی تایبەتییە لەلایەن خواوە رشتوویەتی بەسەرتانا ﴿والله علیم حکیم﴾ وە خواش زانایە ئەزانێ کێ شایستەی هیدایەت و ڕێنموونیە,کار جوانیشە لەبەڕێوەبردنی ئیش و کاردا، جا کەوابوو ڕێز لە پەیامبەرەکەتان بگرن و لەگەڵیا وێڵ و ئەدەبتان بێ.

ئەر دوو گرۆی موسڵمان ناکۆك بوو ن, ئاشتیان بکەنەوە:

﴿[9] و إن طائفتان من المؤمنین اقتتلوا﴾ ئەگەر دوو دەستە لە باوەڕداران پێکەوە بەجەنگ هاتن ﴿فأصلحوا بینهما﴾ جا هەرچی تواناتان هەیە بەکاری بێنن و ئاشتیان بکەنەوەو بانگیان بکەن بۆلای بڕیارەکانی خوا پێشەوا (بوخاریی و، موسلیم) لەئەنەسەوە –خوا لێی رازی بێت– ئەگێڕنەوە: پەیامبەر ﷺ بەسواری گوێدرێژێك لەگەڵ کۆمەڵێ لە موسڵمانەکان دێت بۆ لای، جا کاتێ گەیشت عەبدوڵڵا پێی وت: لێم وە دووربە، سوێند بەخوا بۆگەنی کەرەکەت نارەحەتی کردم، لەولایشەوە پیاوێکی یارمەتیدەر وەڵامی دایەوەو وتی: (والله لَحمارُ رسول الله أطیب ریحا منك!!) سوێند بەخوا بۆنی گوێدرێژەکەی پێغەمبەر لەبۆنی تۆ خۆشترە، لەولایشەوە پیاوێکی خزمی عەبدوڵڵا لەپیاوە یارمەتیدەرەکە توڕە بوو، دەرەنجام بە پێڵاوو تاکە نەعل و مستە کوڵە هاتن بە یەکاو خەریکبوو شتەکە گەورە ببێت! ئیتر خوای گەورە ئەم ئایەتەی: (وإن طائفتان..)ی نارد. ریوایەتێکی تر دەڵێت: ئەوئایەتە سەبارەت بە جەنگ و ئاژاوەی نێوان ئەوس و خەزرەج هاتووە، شیاوی باسە ئەوەیش دەگەیەنێت کە دەستەو تاقمی (بوغات) (وەك ئیمامی بوخاریی ئەڵێت: لە چوارچێوەی ئیسلامەتی دەر ناچن، بۆیە هەرکات دەستیان لەجەنگ هەڵگرت، ئیتر وازیان لێ ئەهێنرێ.

ئیمامی بوخاری: ٣٦١/٥. لە (ئەبی بەکرە)وە ئەڵێت: ڕۆژێك پێغەمبەر ﷺ لەسەر مینبەر فەرمووی: (ان ابنی هذا سید، ولعل الله أن یصلح به بین فئتین عظیمتین من المسلمین). ئەم کوڕەم –حەسەنی کچەزای– پیاوێکی بەڕێزو شەریفە، ئومێدەوارم لە ئایندەدا خوای گەورە ئاگری دوو دەستە و تاقمی گەورەی موسڵمانانی پێ بکوژێتەوە. ﴿فإن بغت إحداهما علی الأخری﴾ جا ئەگەر دەستەیەکیان دەست درێژیی کردە سەر دەستەکەی‌تر، واتە: ملی

رانەکێشا بۆ ئاشتیی و یەککەوتن ﴿فقاتلوا التی تبغی حتی تفئ إلی أمر الله﴾ ئەوا ئێوەش لەگەڵ ئەو کۆمەڵە یاندا بجەنگێن کە دەستدرێژی دەکات تا ناچار ئەبێ و ئەگەڕێتەوە بۆ بڕیارو حوکمی خوا، هەروەها (أنصر أخاك ظالما أو مظلوما) هاتووە ﴿فإن فاءت فأصلحوا بینهما بالعدل﴾ ئینجا ئەگەر کۆمەڵە ستەمکارەکە گەڕایەوە بۆ حوکمی خوا، جا ئێوەیش بەئینصاف ناوبژییان بکەن ﴿وأقسطوا﴾ وە دادپەروەر بن و بەلای هیچ کەسێکیاندا دامەبڕن ﴿إن الله یحب المقسطین﴾ چونکە بێگومان خوا دادپەروەرانی خۆش ئەوێ ﴿[10] إنما المؤمنون إخوة﴾ بەڕاستی هەر بڕواداران برای یەکن ﴿فأصلحوا بین اخویکم﴾ جا ئەگەر لەنێوان دوو براتاندا، ناکۆکی پەیدا بوو ئێوەش بەزوویی نێوانیان چاك بکەن و ئاشتیان بکەنەوە ﴿و اتقوا الله لعلکم ترحمون﴾ هەمیشە لەخوا بترسن لەهەموو گوتارو کردارێکتاندا، بەشکو خوا رەحمتان پێبکات.

گاڵتەو سووکایەتی بەیەکتر مەکەن:

﴿[11] یاایهاالذین آمنوا لا یسخر قوم من قوم﴾ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! با هیچ گەلە پیاوێکتان گاڵتەو مەسخەرە بەگەلە پیاوێکی دی نەکات ﴿عسی ان یکونوا خیرا منهم﴾ لەوانەیە گاڵتە پێکراوەکان (لای خوا) لە گاڵتەچییەکان چاکتر بن ﴿و لا نساء من نساء﴾ وە هەروەها با کۆمەڵە ژنێ لە ژنانیش، گاڵتە بەکۆمەڵە ژنانێ تر نەکەن. ﴿عسی ان یکن خیرا منهن﴾ چونکە لەوانەیە ژنە گاڵتە پێکراوەکان لای خوا لەگاڵتەچییەکان باشتر بن تەرازووی چاکیی و، خراپیی تەنها لای خوایە. هەر ئەمەیە کە پێغەمبەرﷺ ئەفەرمووێ: (الکبر بطر الحق و غمط الناس — و یروی — و غمض الناس). واتە: تەکەبرو خۆ بەزلزانین ئینکاری هەق و کەم و سووك سەیر کردنی خەڵکە ﴿ولا تلمزوا انفسکم﴾ وە تانەو تەشەر لەیەکتر مەدەن و یەکتر عەیبدار مەکەن. بۆ یە فەرمووی: (و لاتلمزوا انفسکم) چونکە تانەو توانج گرتن لەموسڵمانان وەکو توانجت لە خۆت گرتبێ وایە، لەبەرئەوە موسڵمان هەموو وەکو یەك لاشەو یەك تەن وانە ﴿ولا تنابزوا بالالقاب﴾ وە ناوو ناتۆرەو نیتکە لەیەکتر مەنێن، واتە: بە ناتۆرە بانگی یەکتر مەکەن. (ئەبو جوبەیرە) دەڵێ: مرۆڤی وا هەبوو دووناو، یا سێ ناوی لێ نرابوو، رێك دەکەوت بەیەکێ لەو ناوانە قەڵس بێ، جا ئایەتی: (ولا تنابزوا بالالقاب) هات. ئیمامی (ترمزیی، ئەبوداود): ٢٤٦/٥. ئیبن ماجە، پێشەوا ئەحمەد: ٤٦٠/٤. ئیبن جەریر، حاکیم) ریوایەتیان کردووە ﴿بئس الإسم الفسوق بعد الإیمان﴾ دەرچوون لە شەرع بەدناو زڕاوییە دوای باوەڕهێنان. واتە: ئەو جۆرە کارانە ئەبێتە مایەی فاسق بوون و دوور کەوتنەوە لەئیمان ﴿ومن لم یتب فأولئك هم الظالمون﴾ ئەوەی تەوبە نەکاو پەشیمان نەبێتەوە هەر ئەوانەن ستەمکارەکان.

لەبەدگومانی خۆ بپارێزن:

﴿[12] یاأیهاالذین آمنوا اجتنبوا کثیرا من الظن﴾ ئەی ئەوکەسانەی بڕواتان هێناوە! خۆتان لەزۆرێك لەگومان بردن بەیەکتر دووربگرن ﴿إن بعض الظن إثم﴾ چونکە هەندێ لەو گومانانە مایەی گوناە و دووچار بوونتانە لای خوا.

(عبداللەی کوڕی عەمر) (خوا لێی رازی بێ) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ تەوافی کابەی دەکرد، و ئەی فەرموو: (ما أطیبك وأطیب ریحك! ما أعظمك وأعظم حرمتك! والذي نفس محمد بیده لحرمة المؤمن اعظم عندالله حرمة منك، ماله و دمه، وأن تظن به الا خیرا) ئیبن ماجە کتاب الفتن: ١٢٩٧/٢. چەندە پاکیت و چەندە بۆنت خۆشە! چەندە گەورە و خاوەن حورمەتیی بەو زاتەی کە گیانی (محمد)ی بەدەستە، حورمەت و رێزی مرۆڤی بڕوادار لای خوا لەتۆ گەورەترەو ماڵ و دارایی و خوێنی خاوەن حورمەتە وە هەردەم دەبێ چاوەڕوانی خێری لێبکەین ﴿ولا تجسسوا﴾ وە

بەدوای عەیب و عارو کەم و کوڕی یەکتردا مەگەڕێن و چاوە چاو مەکەن. (إياكم و الظن فإن الظن أكذب الحديث، ولا تجسسوا ولا تحسسوا ولا تنافسوا ولا تحاسدوا، ولا تباغضوا، ولا تدابروا، وكونوا عباد الله إخوانا) بوخاریی: فتح الباری: ٤٩٩/٧. واتە: وشیار بن لە گومان بردن! چونکە گومان لە هەر قسەیە درۆتره، وە سیخوڕی مەکەن ﴿ولا يغتب بعضكم بعضا﴾ و لەپاش ملە ناوی یەکتر بەخراپە مەبەن ﴿ايحب احدكم أن يأكل لحم اخيه ميتا﴾ ئایا کەستان پێی خۆشە گۆشتی برای خۆی بە مردوویی بخوات؟! دیارە ئەمە ئەوپەڕی ناشیرین کردنی ئەوکارەیە، تا مرۆڤەکان سڵی لێ بکەنەوەو نەیکەن ﴿فكرهتموه﴾ ئاشکرایە کە ئەوەتان زۆر پێ ناخۆشەو، حەزی لێناکەن و نایخۆن ﴿واتقوا الله﴾ وە لەخوا بترسن و سنوورەکانی مەشکێنن ﴿إن الله تواب رحيم﴾ بێگومان خوا زۆر لێبووردەیە بۆ هەرکەسێك پەشیمان بێتەوە لەو کارە ناشیرینانەی کردوویەتی، زۆریش میهرەبانە لەگەڵ بەندەکانی خۆیدا. ئەبو هورەیرە) ئەڵێ: وتیان بەپێغەمبەر غەیبەت چیە؟ ئەویش فەرمووی: (ذكرك أخاك بما يكره). ناو هێنانی براکەت بەهەر شێوەیەك پێی ناخۆش بێ، کابرا وتی: باشە ئەگەر ئەوەی من پێی ئەڵێم وابوو؟ هەر بەغەیبەت دادەنرێ؟ فەرمووی: (إن كان فيه ما تقول فقد اغتبته، وإن لم يكن فيه ماتقول فقد بهته) ئەبووداود: ١٩١/٥. واتە: بەڵێ ئەگەر ئەوەی تۆ ئەیڵێیت وابوو، ئەوە غەیبەتت کردووە، ئەگەر نا، ئەوە بوختانت بۆ کردووە.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱجۡتَنِبُواْ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعۡضَ ٱلظَّنِّ إِثۡمٞۖ وَلَا تَجَسَّسُواْ وَلَا يَغۡتَب بَّعۡضُكُم بَعۡضًاۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمۡ أَن يَأۡكُلَ لَحۡمَ أَخِيهِ مَيۡتٗا فَكَرِهۡتُمُوهُۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٞ رَّحِيمٞ ﴿١٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ﴿١٣﴾ ۞قَالَتِ ٱلۡأَعۡرَابُ ءَامَنَّاۖ قُل لَّمۡ تُؤۡمِنُواْ وَلَٰكِن قُولُوٓاْ أَسۡلَمۡنَا وَلَمَّا يَدۡخُلِ ٱلۡإِيمَٰنُ فِي قُلُوبِكُمۡۖ وَإِن تُطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَا يَلِتۡكُم مِّنۡ أَعۡمَٰلِكُمۡ شَيۡـًٔاۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمۡ يَرۡتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلۡ أَتُعَلِّمُونَ ٱللَّهَ بِدِينِكُمۡ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيۡكَ أَنۡ أَسۡلَمُواْۖ قُل لَّا تَمُنُّواْ عَلَيَّ إِسۡلَٰمَكُمۖ بَلِ ٱللَّهُ يَمُنُّ عَلَيۡكُمۡ أَنۡ هَدَىٰكُمۡ لِلۡإِيمَٰنِ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ غَيۡبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَٱللَّهُ بَصِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٨﴾

خوا کردوونی بە چەند گەل و هۆزێك بۆ ناسینی یەکتر:

﴿[١٣] ياأيهاالناس إنا خلقناكم من ذكر وانثى﴾ ئەی خەڵکینە! بێگومان ئێوەمان لەپیاوو ژنێك دروستکردووە، واتە: لە ئادەم و حەوا، جا ئیتر ئەم هەموو سووکایەتیە چیە بەیەکتری ئەکەن؟ بۆچی ئەگەر (بیلال) بۆ سەربانی کەعبە سەرکەوێ ئێوە پێتان ناخۆشە، هەر لەبەر ئەوە کە کاتی خۆی کۆیلە بووە؟ ﴿وجعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا﴾ کردوومانن بەچەند گەل و تیرەیەك تا یەکتری بناسن، نەك بۆ گاڵتە کردن و تانەو تەشەردان لەیەکترو ستەم لەیەکتر کردن ﴿إن اكرمكم عند الله اتقاكم﴾ بێگومان بەڕێزتریشتان لای خوا، ئەوەتانە کە بەتەقوا ترو خۆ پارێزتر بێت، وە لەسنوورەکانی خوا نەترازێت ﴿إن الله عليم خبير﴾ بەڕاستیی خوا بەبەندەکانی خۆی زانایە، بەدڵ و دەروونیان بەئاگایە. (ئەبوو هورەیرە) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (تعلموا من انسابكم ما تصلون به أرحامكم) تیرمزیی: کتاب البر: ١٥٠/٨. واتە: ئەوەندە کە خزمانی خۆتانی پێ بناسن، ڕشتەو نەژادو نەسەبی خۆتان بزانن، واتە بزانن لەهۆزو خێڵی کێن تا سەردانی یەکتر بکەن و بەدەم کێشەکانیانەوە بن.

جیاوازیی نێوان ئیسلام و ئیمان:

﴿[١٤] قالت الأعراب آمنا﴾ عەرەبە دەشتەکییەکان وتیان: بڕوامان هێناوە بەخواو بەپەیامبەری خوا ﴿قل لم تؤمنوا﴾ بڵێ: نەخێر، باوەڕتان نەهێناوە ﴿ولکن قولوا أسلمنا﴾ بەڵام بڵێن: هەر لەترسی کوشتن و دیل بوون موسڵمان و ملکەچ بووین بڕوا هێنان هەیەو خۆ بەدەستەوەدان هەیە، ئەوەی ئێوە تەنها سەرزارییەو، لەدڵدا راست ناکەن، هەر لەبەر ئەمەیشە کە هەندێ لە زاناکان ئەڵێن: ئیمان و ئیسلام دوو زاراوەی جیاوازن. لەکاتێکی گرانیی و وشکە ساڵدا دەستەیەك لەعەرەبە دەوارنشینەکان هاتنە مەدینەو منەتیان سەر پەیامبەر ﷺ نا، کە موسڵمان بوون، وتیان: ئەی پەیامبەری خوا! بڕوامان هێناوە، ئێمە وەك هۆزی فلان و فلان جەنگت لەگەڵ ناکەین بەڵێ، لەو قسەو باسانەیان زۆر گوت! ئەوجا ئەم ئایەتە: ﴿وقالت الاعرب آمنا..﴾ هات. وە ئایەتەکە بە راشکاوی گەیاندی کە وشەو مانای بڕوا (إیمان) گەلێ فراوا نترو گەورە ترەلە وشەو مانای ئیسلام.. چونکە باوەڕ (إیمان) بەدڵ وبەزمان وبەکردەوە (اعتقاد، قول، عمل) دەبێت، بەڵام ئیسلام بوون بە خۆ بەدەستەوەدان و ملکەچ بوونێکی رواڵەتیش دەبێ، جا خوا هۆشیاری کردنەوە کە ئیمانی راستەقینە دەبێ کردەوەش پشتگیری بکات. ﴿ولما یدخل الإیمان فی قلوبکم﴾ وە هێشتا بڕوا نەچووەتە نێو دڵتانەوە ﴿وإن تطیعوا الله ورسوله لا یلتکم من أعمالکم شیئا﴾ ئەگەر گوێرایەڵی خواو پەیامبەری خوابن، ئەوا خواش هیچ شتێك لەپاداشتی کردەوەکانتان کەم ناکاتەوە و بەتێرو تەسەلی پاداشتتان ئەداتەوە ﴿إن الله غفور رحیم﴾ بەراستیی خوا، خوایە کی لێبوردەو میهرەبانە ﴿[١٥] إنما المؤمنون الذین آمنوا بالله ورسوله﴾ بێگومان بڕوادارەکان تەنها ئەو کەسانەن کە باوەڕیان بەخواو بەپەیامبەری خوا هێناوە ﴿ثم لم یرتابوا﴾ لەپاشا گومانیان نەبوو لە ئیمانە کەیاندا ﴿وجاهدوا بأموالهم وانفسهم فی سبیل الله﴾ و بە سامان و گیانیانەوە جیهادیان کرد لە ڕێی خوادا ﴿اولئك هم الصادقون﴾ هەر ئەوکەسانەشن راستگۆیان لەداوای بڕوادا، بڕواش هەر ئاوا ئەبێت ﴿[١٦] قل أتعلمون الله بدینکم﴾ پێیان بڵێ ئاخۆ دەتانەوێ خوا ئاگادار بکەن لەو دینەی هەتانە ﴿والله یعلم ما فی السموات وما فی الأرض﴾ خوا لەهەرشتێ لەئاسمانەکان و زەمینداییە ئاگادارە ﴿والله بکل شئ علیم﴾ خوا بەهەموو شتێك زانایە هیچ شتێکی لەدەست دەرناچێ و لێی گوم نابێت ﴿[١٧] یمنون علیك ان اسلموا﴾ ئەوانە بە ئیسلام بوونیان منەت دەکەن بەسەر تۆدا ﴿قل لا تمنوا علیّ إسلامکم﴾ تۆش پێیان بڵێ: منەت مەکەن بەسەرمدا لەسەر موسڵمان بوونتان ﴿بل الله یمن علیکم أن هداکم للإیمان إن کنتم صادقین﴾ بەڵکو خوا منەت دەکات بەسەرتاندا کە ئێوەی ڕێنمایی کردووە بۆ ئیمان و بڕوا ئەگەر ئێوە لەداوای بڕوا هێناندا راستگۆ بن، پێغەمبەر ﷺ لە (حونەین)دا بەئەنسارییەکانی فەرموو: (یا معشر الأنصار(ألم ضلالاً فهداکم الله بی؟ وکنتم متفرقین فألفکم الله بی، وعالة فأغناکم الله بی؟) ئەی کۆمەڵی ئەنسار!: مەگەر ئێوە سەرلێشێواو نەبوون خوا بەهۆی منەوە ڕێنمایی کردن؟ پەراگەندە نەبوون، بەهۆی منەوە ئولفەت و هۆگری کردن؟ هەژارو دەسکورت نەبوون بەهۆی منەوە دوڵەمەندو بێ نیازی کردن؟ هەر شتێکی گوتبا ئەنسار دەیانوت: منەت هەر لەبۆ خواو پێغەمبەرەکەیەتی ﴿[١٨] إن الله یعلم غیب السموات والأرض﴾ بەراستیی خوا تەواوی نادیارو پەنهانیەکانی ئاسمان و زەویی دەزانێت ﴿والله بصیر بما تعملون﴾ وە خوا بینایە بەهەموو کاروکردەوەکانتان، هیچ شتێکی لاپەنهان و نادیار نیە، جا کەوابوو بەڕێك و پێکی بڕوای راستەقینە بێنن.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (حوجورات).

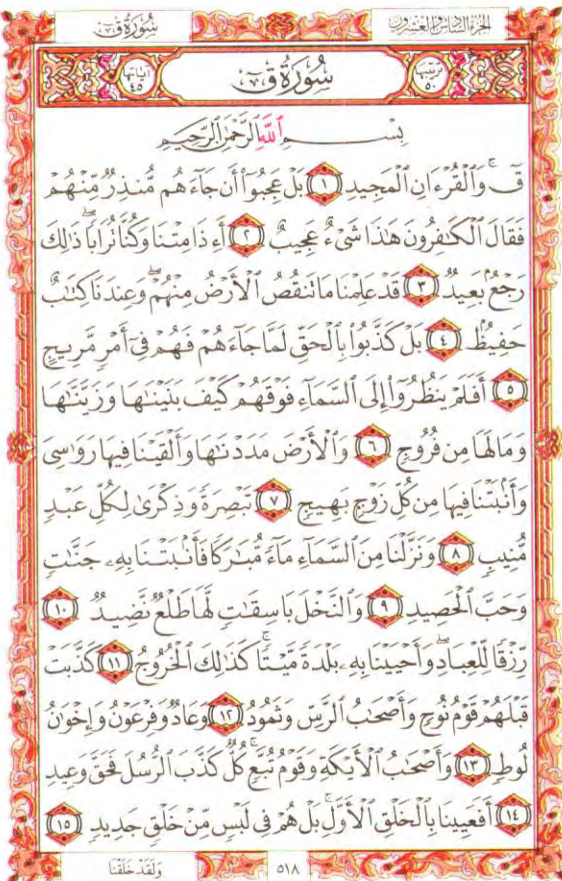
*** *** ***

٥٠- سوورەتی (قاف)ـە

مەککەییەو (٤٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە لەدوای سوورەتی (مورسەلات)ـەوە هاتووە، ئەمیش وەك سوورەتە مەککەییەکان باسی بناغەی عەقیدە: خوا بە یەکزانین، پەیام و بەرنامە، زیندوو بوونەوە، ئەکا، بەڵام تەوەرەی باسەکەی زیندوو بوونەوەیە، بەشێوەیەك خەریکە بڵێیت:باسی زیندوو بوونەوە بۆتە بەشێکی سەرەکیی سورەتەکە، ئەم سوورەتە سوورەتێکی زۆر توندە، بەقورسیی دائەبەزێتە سەرمەسەلەی پاداشت وتۆڵەو زیندوو بوونەوە، پەیامبەر ﷺ گەلێ جار لەرکاتی یەکەمی نوێژی بەیانیدا، وە لەرکاتی یەکەمی نوێژی جەژندا، وە لەهەموو رۆژێکی هەینیش لەسەر مینبەر ئەیخوێند، بۆیە (ئوممی هیشام) ئەڵێت: من هەر بەدەم پەیامبەرەوە ﷺ سورەتی (قاف)م لەبەرکرد (مسلم).

ئیمامی (إبن کسیر) ئەڵێ: قسەی راست ئەوەیە کە ئەم سوورەتە سەرەتای ئەو بەشە قورئانەیە کە ئایەتەکانی زۆر کورتن و پێی دەڵێن: (الحزب المفصل)، بەبەڵگەی ئەوە کە ئیمامی (ئەبی داود) لە (سنن)ی خۆیدا، لەبەشی (باب تحزب القران)دا ئاوا هێناویەتی، ئەوەتە (ئەوس) ئەڵێ: لەهاوەڵانیم پرسی: ئاخۆ چۆن قورئانتان بەش بەش دەکرد بۆ ئاسان خوێندنی و لەبەرکردنی؟ وتیان: سێ سوورەت، پێنج سوورەت، حەوت سوورەت، نۆ سوورەت، یازدە سوورەت، سێزدە سوورەت، ئەوجا (حزب المفصل) واتە: لەسوورەی (ق)یشەوە بۆ کۆتایی دەمانکردە حیزبێك. (ئەبوو داود). واتە: هەر سێ سوورە تەکەی پێشەوە: (البقرة، آل عمران، النساء) وە هەر پێنج سوورەتەکەی (مائیدة، ئەنعام، ئەعراف، ئەنفال، بەراءة). وە هەر حەوت سوورەتی: (یونس، هود، یوسف، الرعد، إبراهیم، الحجر، النحل) وە نۆ سوورەتی (سبحان، الکهف، مریم، طه، الأنبیاء، الحج، المؤمنون، النور، الفرقان). و یازدە سوورەتی: (الشعراء، النمل، القصص، العنکبوت، الروم، لقمان، السجدة، الأحزاب، سبأ فاطر، یس). وە سیانزە سوورەتی: (الصافات، ص، الزمر، غافیر، حم السجدة، حم عسق، الزخرف، الدخان، الجاثیة، الأحقاف، القتال، الفتح، الحجرات). لەپاشان لە (الحزب المفصل)ـەوە، واتە: لەسوورەتی (ق)ـەوە بۆ کۆتایی بەحیزبێکمان دادەنا.

هاتنی پێغەمبەر و قیامەت لای خوانەناسان سەیرو سەمەرەیە:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] ق﴾ ئەم پیتە هێمای موعجیزەی قورئانە، وەك پێیان بڵێ: دە فەرموون ئێوەش لەم پیتانە سوورەتێك بێنن کە لەهەموو روویەکەوە وەك قورئان وابێت ﴿والقرآن المجید﴾ سوێند بەم قورئانە بەرزو

بڵندو خاوەن شەرەفە ،ئێمە تۆمان نارد ئەی پێغەمبەر!ﷺ بۆئەوەی خەڵکی پیٚ ئاگادار بکەیتەوە، کەچی خەڵکی مەککە باوەڕیان نەهێنا! ﴿٢ بل عجبوا أنجاءهم منذر منهم﴾ کەچی هەر بەوەوە نەوەستان کەلە ئاستی قورئان بەدگومان و دوو دڵ بن، بەڵکو لەوە کەلە خۆیان ترسێنەرێکیان بە زیندووبوونەوەبۆ هاتووە سەرسامبوون! واتە: لەوە کە پێغەمبەر لە ئادەمزادە، نەك لە فریشتە ﴿فقال الکافرون هذا شئ عجیب﴾ئەوجا ئەوانە بیٚ بڕوابوون و وتیان: ئەمە(زیندووبوونەوە) شتێکی سەیرە! ﴿٣ إذا متنا وکنا ترابا﴾ ئایا کاتیٚ کە مردین و بووینە خاك و خۆڵ بۆجارێکی تر ئەگەڕێینەوە بۆحاڵەتی یەکەممان و زیندوو ئەبینەوە؟! ﴿ذلك رجع بعید﴾دیارە ئەوگەڕانەوەیە ئەستەم و دوورە! ﴿٤ قد علمنا ما تنقص الأرض منهم﴾جا خوای گەورە بۆچوونەکانیان ڕەتدەکاتەوەو دەفەرمووێ: بێگومان ئێمەزوو زانیومانە زەوی چەندیان لێدەخوا و لیٚ کەم ئەکات،واتە: لە گۆشت و خوێن و ئێسك و.. پاشان دەبینەوە خۆڵ، تەنانەت هیچ شتێکیشمان لەوانە لیٚ بزر نابێت، ئیتر چۆن ناتوانین زیندوویان بکەینەوە؟! ﴿وعندنا کتاب حفیظ﴾ نامەیەکی پارێزەریشمان لایە بۆ هەڵژماردنی هەموو شتێك و لەکیس نەدانی هەر شتێك ﴿٥ بل کذبوا بالحق لما جاءهم﴾ نەك هەر ئەوەندە.. کە باوەڕ بە زیندوو بوونەوە نەکەن، بەڵکو هەر کەئەم قورئانە ڕاستەشیان بۆ هات، هێمان هەر بڕوایان پیٚ نەهێنا ﴿فهم فی أمر مریج﴾ وجا ئەوان لەکارێکی قەلەقدان! جاریٚ گوتیان قورئان جادووە، جارێکیش گوتیان قورئان شیعرەو موحەممەدیش شاعیرەو.. هتد!

ئەی بۆ ناڕواننە ئاسمان و زەویی و چیاکان ئیمان بێنن؟:

﴿٦ أفلم ینظروا إلی السماء فوقهم﴾ ئایا بەبیرێکی وردەوە سەیری ئاسمانیان نەکردووە، لەلای سەرویانەوە﴿کیف بنیناها وزیناها﴾ و چۆن بینامان کردووە و، بەو هەموو ئەستێرانە ڕازاندوومانەتەوە ﴿وما لها من فروج﴾ و هیچ کەلێن و ناتەواوییەکیشی تێدا نیە؟ جا دەسەلاتدارێکی ئاوا چۆن ناتوانیٚ زیندوویان بکاتەوە؟ ﴿٧ والأرض مددناها﴾ زەویەشمان بە پان وبەرین ڕاخستووە ﴿والقینا فیها رواسی﴾ و چەندین شاخ و کێوی قایممان وەك مێخ تێخستووە، تا لەنگەری بگرن ﴿وأنبتنا فیها من کل زوج بهیج﴾ و لەهەر جووت و جۆرێکی جوان دیمەنمان گیاو ڕووەك تیا ڕواندووە، وەك لەسوورەتی تردا ئەفەرمووێ: (ومن کل شئ خلقنا زوجین لعلکم تذکرون) (٤٩/٥٠). بۆ هەمان مەبەست. ﴿٨ تبصرة وذکری لکل عبد منیب﴾ بۆ پێدیتن ووەبیرهێنانەوە بۆ هەموو بەندەیەکی تەوبەکارو گەڕاوە بۆ لای خوال ە ئەنجامی وردبوونەوە بیرکردنەوە لە نیشانەکانی خوال ە بوونەوەردا ﴿٩ ونزلنا من السماء ماء مبارکا﴾ و لە حەوایشەوە ئاوێکی بە بەرەکەتمان ناردەخوارەوە ﴿فأنبتنا به جنات وحب الحصید﴾ ئینجا چەندین باخات و دانەوێڵەش کە دروێنە دەکرێت، وەك گەنم وجۆوبرنجمان پیٚ رواند ﴿١٠ والنخل باسقات﴾ وهەروەها دارخورمای بەرزو هەڵچووو ﴿لها طلع نضید﴾ خاوەن بەر بەسەریەکداکەوتوو ﴿١١ رزقا للعباد﴾ بە رزق و رۆزیی بۆ بەندەکان ﴿وأحیینا به بلدة میتا﴾ و زەویەکی مردووشمان پیٚ زیندووکردەوە ﴿کذلك الخروج﴾ لە گۆڕ دەرچوونیش هەر ئاوایە ،واتە: هەرچۆنیٚ ئەو زەویە وشك و بیٚ گیانە ئەخەینەوەگەڕ، ئێوەیش زیندوو دەکەینەوە،وەکو دەفەرمویٚ: (لخلق السموات والارض اکبر من خلق الناس).یان دەفەرمویٚ: (أولم یروا أن الله الذی خلق السوات والأرض ولم یعی بخلقهن بقادر علی أن یحیی الموتی بلی إنه علی کل شی قدیر) (٣٣/٤٦). واتە: بەدیهێنانی ئاسمانەکان وزەویی زۆر گەورە ترە لە بەدیهێنانی ئێوەی مەردم، جائیتر بۆ ئینکاری دروست کردنەوەیەکی نوێی خۆیان دەکەن؟!

له گەلانی پێشوو پەند وەرگرن:

﴿[١٢] كذبت قبلهم قوم نوح وأصحاب الرس وثمود﴾ پێش ئەوانیش واتە: پێش (قوڕەیش) گەلی(نووح) کەلە عێراقدا بوون و ئەو گەلەیش کە بە دەوری بیری (ڕەس)دا کە لە ولاتی (یەمامە) دەژیان و (سەموودی)قەومی(صالح) ﴿[١٣] وعاد وفرعون وإخوان لوط﴾و گەلی (عاد)ی (قەومیهود)و(فیرعەون) و هۆزی لووت ﴿[١٤] وأصحاب الأيكة وقوم تبع﴾ و ئەصحابولئەیکەش – خاوەن بێشەکان و، گەلی(توببەع) کە لە ولاتی یەمەندا ئەژیان ﴿كل كذب الرسل﴾ ئەوانە هەموو پێغەمبەرەکانیان بەدرۆزن داناو بڕوایان پێ نەکردن ﴿فحق وعيد﴾ جاهەڕەشەکەم بەدیهات، بۆ دابەزاندنیسزا بۆ سەریان ﴿[١٥] افعيينا بالخلق الأول﴾ ئایا دورستکردنی یەکەم دەستەوسانی کردین ,تا دووبارە دروستکردنەوە دەستەوسانمان بکات؟ ﴿بل هم فی لبس من خلق جديد﴾ نا ,بەڵکو ئەوان سەبارەت بە دروست کردنەوەیەکی نوێ و تازە لە گوماندان, خوا لەسوورەتێکی تردا ئەفەرموێ: (وهو الذی یبدأ الحق ثم یعیده وهو أهون علیه). (٣٠/٢٧).. یان دەفەرموێ: (قل یحییها الذی أنشأها أول مرة وهو بکل خلق علیم)(٣٦/٧٩). واتە: هەر یەکەم بەدی هێنەر توانای ئەوەیشی هەیە کە ئێوە لەڕۆژی دواییدا زیندوو بکاتەوە.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِۦ نَفْسُهُۥ ۖ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ ٱلْوَرِيدِ ﴿١٦﴾ إِذْ يَتَلَقَّى ٱلْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ وَجَآءَتْ سَكْرَةُ ٱلْمَوْتِ بِٱلْحَقِّ ۖ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِى ٱلصُّورِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾ لَّقَدْ كُنتَ فِى غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ ٱلْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرِينُهُۥ هَٰذَا مَا لَدَىَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِى جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٥﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِى ٱلْعَذَابِ ٱلشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ ۞ قَالَ قَرِينُهُۥ رَبَّنَا مَآ أَطْغَيْتُهُۥ وَلَٰكِن كَانَ فِى ضَلَٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا۟ لَدَىَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِٱلْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ ٱلْقَوْلُ لَدَىَّ وَمَآ أَنَا۠ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ ٱمْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِن مَّزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَأُزْلِفَتِ ٱلْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَّنْ خَشِىَ ٱلرَّحْمَٰنَ بِٱلْغَيْبِ وَجَآءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ٱدْخُلُوهَا بِسَلَٰمٍ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُم مَّا يَشَآءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

خوا ئاگای لە خەیالاتیشمانە:

﴿[١٦] ولقد خلقنا الإنسان ونعلم ما توسوس به نفسه﴾ سوێند ئەخۆم کە ئادەمیمان دروستکردووە و بە وەسوەسەو خەیالاتی دڵیشی دەزانین ﴿ونحن اقرب إليه من حبل الوريد﴾ و ئێمەبۆ ئەو لەشادەماری ڕاست و چەپی گەردنی کە ئەگەنەوە دڵی نزیکترین، مەبەست ئەوەیە کە خوا زانینی تەواوی بەهەموو جم وجوڵێکی ئادەمیی‌هەیە ﴿[١٧] إذ يتلقى المتلقيان عن اليمين وعن الشمال قعيد﴾ کاتێ کە دووفریشتەکە کردەوەکانی وەردەگرن لەلای ڕاست وچەپییەوە چاودێرن و دانیشتوون, واتە: یەکێکیان لەلای ڕاستەوە دانیشتووەو ئەویشیان لەلای چەپەوە.

بۆ گشت وتەیەك چاودێر هەیەو دەینووسێ:

﴿[١٨] ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد﴾ هەر وتەیەکی لەدەم دەردەچێت، فریشتەی چاودێری ئامادە , لەلایەتی دەینووسێ.

ئایا فریشتەکان هەموو قسەیە دەنووسن؟ یا تەنها ئەو قسەیە دەنووسن کەپاداش و تۆڵەی هەیە؟ بەڵێ بەپێی ئایەتی: (ما یلفظ من قول إلا لدیه رقیب عتید) هەموو وتەو قسەیەك ئەنووسن.

(ئیبن عەباس) دەڵێ:لە سەرەتاوە هەموو خێرو شەڕێکی ئادەمزاد –تەنانەتی وشەی خواردم، ڕۆیشتم– ئەنوسرێ،بۆ پاشان ڕۆژی پێنج شەممە، هەموو وتەو کردەوەیەکی دەنوێنرێ و (عەرز) ئەکرێ، ئەوجاهەر شتێ

چاك و خراپ بێت بۆی دەنوسرێ و، ئەوی دیکەی ئەسڕێتەوە، ئەوەیە کە خوا ئەفەرموێ: (یمحوا الله ما یشاء ویثبت وعنده أم الکتاب).

بوورانەوەی گیانەڵا لەسەرە مەرگدا :

﴿[١٩] وجاءت سکرة الموت بالحق﴾ وا بێهۆشیی و، سەختیی و بوورانەوەی مرۆڤی گیانەڵا پێش هات ﴿ذلك ما کنت منه تحید﴾ پێت ئەوترێ:ئەوەش ئەوەیە کەکاتی خۆی خۆتت لێ لادەداو نەتدەویست دووچاری بیت، دەئایا ڕاست نیە؟. فتح الباری:١١/٣٦٩. ئەڵێ: کە پێغەمبەرﷺ کەوتە سەرەمەرگ و گیانەڵا لەبەرسەختی و نارەحەتی گیانکێشان دەم وچاوی عەرەقی دەکردو دەیسڕیەوەدەیفەرموو: ((سبحان الله! إن للموت لسکرات)). واتە: بێخەوشیی هەر بۆخوایە، بەڕاستیی بۆمردن گەلێ حاڵەتی سەخت و قورس و گران هەیە. ﴿[٢٠] ونفخ فی الصور ذلك یوم الوعید﴾ فوو بە(صور)دا ئەکرێ بۆزیندووبوونەوەی خەڵك، ئەو نەفخەیە ڕۆژی پێشهاتنی ئەوهەڕەشەو بەڵێنانەیە،کاتی خۆی خوا لەبێ بڕواکانی دەکرد. لە فەرموودەدا هاتووە: ((کیف أنعم وصاحب القرن، قد إلتقم القرن وحنی جبهته، وانتظر أن یؤذن له)). واتە: چۆن من دەتوانم خۆشحاڵ بم، لەحاڵێکدا شەیپووردار، شەیپورەکەی بە دەمەوەیەو، ئەویڵ و ناچەوانیشی ئەوی کردووەو چاوەڕوانی فەرمانیخوایە؟ وتیان: ئەی ئێمەچی بڵێین لەکاتیئەوەدا؟ فەرمووی بڵێن: (حسبنا الله ونعم الوکیل) ئەوانیش وتیان: (حسبناالله..) مسند إمام أحمد١/٣٢٦ وە(تحفه الأحوذی: ٧/١١٧. ﴿[٢١] وجاءت کل نفس معها سائق وشهید﴾ و ئەو ڕۆژە هەر کەسێك بۆ مەحشەردێ، دوو فریشتەی لەگەڵدایە، یەکێکیان پێش خۆی داوەو دەیگەیەنێتە مەحشەر، ئەوی دیکەشیان شایەدی دەدا لەسەری بەکردەوەکانی ﴿لقد کنت فی غفلة من هذا﴾ بەیەکەیەکەی بێباوەڕان دەڵێن: بێگومان تۆ لەدنیادا لەمە بێئاگاو غافڵ بوویت، پێت وانەبوو کە هەرگیز ئەم ڕۆژە دێت ﴿فکشفنا عنك غطاءك﴾ جاوا ئێستا پەردەکەتمان لادا،واتە: پەردەی غەفڵەت ﴿فبصرك الیوم حدید﴾ ئینجا ئەمڕۆ بینایی‌چاوت تیژە، ئەوەی جاران نەتدەبینی وائێستا دەیبینیت,مرۆڤی کافر لەوکاتەدا هەموو ڕاستیەکان —وەك زیندووبوونەوە..هتد— کەلەدنیادا لێی پەنهانبوون، بەچاوی خۆی دەبینێ, پاشان چاوی شین دەبێ وبەکوێری حەشر دەکرێ.

فریشتەکان شایەتی لە سەرمرۆڤەکان دەدەن :

﴿[٢٣] وقال قرینه هذا مالدی عتید﴾ فریشتە هاوڕێ و هاونشینەکەی کە کردەوەکانی نووسیوە, لەلای خوا شایەدی دەداو ئەڵێ: پەروەردگاری من! ئەمە ئەوکردەوانەیە لەلای من ئامادەو گەلاڵە کراوە ﴿[٢٤] ألقیا فی جهنم کل کفار عنید﴾ پاشان خوا فەرمان بەو دوو فریشتەیە لەگەڵیدان ئەداوئەفەرموێ: ئادەی بهاوێژنە دۆزەخەوە هەموو کافرو بێبڕوایەکی سەرکێش ﴿[٢٥] مناع للخیر﴾ ڕێگری خێر ﴿معتد مریب﴾ ستەمکاری بێگومان ﴿[٢٦] الذی جعل مع الله إلها آخر﴾ ئەوەیکە لەگەڵ خوادا پەرستنی کەسێکیتر بەڕەوا دەزانێ ﴿فألقیاه فی العذاب الشدید﴾ ئینجا هەرئێستا هەردووکتان بیهاوێنە ناو سزا سەختەکەوە(ئەبو سەعیدی خودریی) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((یخرج عنق من النار یتکلم یقول وکلت الیوم بثلاثة: بکل جبار عنید، ومن جعل مع الله إلها آخر، ومن قتل نفسا بغیر نفس فتنطوی علیهم، فتقذفهم في غمرات جهنم)) (مسند الإمام أحمد)(٣/٤٠).

لەناو دۆزەخدا سەرو ملێ دێتە دەرێو ئەڵێ: ئەمڕۆ من چاودێریسێ کەسم: هەر دەسەڵاتدارێکی ستەمکار، هەرکەسێك شەریك و هاوبەشی بۆ خوا دانابێت، هەر کەسێ بێ تاوان کەسێکی دی کوشتبێ، ئەوجا پەلاماریان ئەداتێ و، توڕیان هەڵدەدا بۆ نێو دڵی دۆزەخ ﴿[٢٧] قال قرینه ربنا ما أطغیته﴾هاوڕێ و هاونشینە شەیتانەکەی،

پاكانە بۆخۆی دەكاو دەڵێ: ئەی پەروەردگارمان! من بێ بڕواو گومڕام نەكرد ﴿ولكن كان فى ضلال بعيد﴾ بەڵكو ئەو خۆی لەناو گومڕاییەكی دوور لە هیدایەتدا بوو﴿[٢٨] قال لا تختصموا لدی﴾ پاش ئەو شەڕە دەمە، خوا ئەفەرمووێ:لای من هیچ شەڕە دەم مەكەن ﴿وقد قدمت إليكم بالوعيد﴾ چونكە كاتی خۆی لەسەر زمانی پەیامبەرەكانم،هەرەشەی ئەم ڕۆژەم لیكردن، هەموو شتێكم بۆ ڕوون كردنەوەئیتر ئێستا جێی قسەتان نەماوە ﴿[٢٩] ما يبدل القول لدی﴾ بڕیارو قسە ی من بۆ سزادانتان ناگۆڕێ ﴿وما انا بظلام للعبيد﴾ ومن ناحەقیی و ستەمیش لەبەندەكان ناكەم.

جەهەننەم بە هیچ پڕ نابێ:

﴿[٣٠] يوم نقول لجهنم هل امتلأت﴾ ئەو ڕۆژە وەبیربێنە كە بە دۆزەخ ئەڵێین: ئایا پڕبووی؟ لەو هەموو خەڵكەی پۆل پۆل بۆتی ئەنێرین؟ ﴿وتقول هل من مزيد﴾ ئەویش ئەڵێ: ئاخۆ زیاتریش هەیە؟. لە فەرموودەیەكی (قودسی)دا هاتووە كە پێشەوا (بوخاریی و موسلیم)١٢٨٧/٤١. هێناویانە: ((لا تزال جهنم يلقى فيها وتقول: هل من مزيد؟ حتى يضع رب العزة فيها قدمه فتقول: قط. قط، وعزتك وكرمك –أی كفی كفی –فينزوی بعضها إلى بعض..)).بەڵێ بڕوامان بەصیفەتی (قەدەم) وەك لە فەرموودەكاندا هاتووە هەیەو دەسكاریشی ناكەین، بەڵام شێوەو چۆنیەتیەكەی دەگێڕینەوە لای خوا. ئیمامی (ئیبن كەسیر) كەدەگاتە تەفسیری ئایەتی: (یوم نقول لجهنم هل امتلأت..) دەڵێ: لەبەرئەوەكە خوا بەڵێنی داوە دۆزەخ بەمرۆڤ و جنۆكە پڕ بكا، ڕۆژی قیامەت پێی دەڵێت:ئاخۆ پڕ بوویت؟ پاشان ئەوی تێچوو تووڕ هەڵدرایە نێویەوە هێشتا هەر دەڵێ: ئاخۆ زیاتر هەیە..؟ جا لەو كاتەدا هەر پڕ نابێ و داوای هی تری لێ دەكات، ئەوجا خوا (پێ‌ی) پیرۆزی خۆی دەخاتە نێویەوە، ئەوسا لە هەیبەتی ئەوەدا،دەچێتە وە یەك و دەڵێ: (قط قط). واتە: خوایە! بەسمە، بەسمە، پڕ بووم و جێی كەسم نەماوە. زانایان دەڵێن: ئەو قسەی دۆزەخە ڕاستەو هەقیقەتی هەیەو، خوا دەیهێنێتە گۆو قسە, بۆیە خوا پێی پیرۆزی خۆی تێدەخا، چونكە لەوپەڕی قوڵی و، فراوانیدایە، ئیتر بەو شێوەیە لەملاو لەولاوە دێتەوەیەك وبچووك دەبێتەوە. ئیمامی (بوخاریی)و ئیمامی (مسلم)وپێشەوا (ئەحمەد)یش هەمان ڕاو بۆچوونیان هەیەو، هەریەكەشیان فەرموودەیەكی هێناوە ئاشكرایشە كە (قەدەم، ریجل) هەردووك یەك شتە. جا كەوایە (قەدەم) سیفەتێكی زاتیی خوایە، بەڵام دیارە ئەو قەدەمە وەك قەدەمی دروست كراوەكانی نی‌یە. (دارەمیی)لە(ئیبن عەباس)وە دەڵێ: ((الكرسى موضع القدمين، والعرش لا يقدر قدره إلا الله)) حاكمیش لە(المستدرك)دا هێناویەتی‌و دەڵێ: (صحيح على شرط الشيخين ووافقه الذهبى وابن جرير). ﴿[٣١] وأزلفت الجنة للمتقين غير بعيد﴾ بەهەشتیش بۆ پارێزكاران , ئەوانەی وا سنووری خوا ئەپارێزن , نزیك دەخرێتەوەوهێندەدوورنیە لێیانەوە، زۆری نامێنێ پێی‌بگەن ﴿[٣٢] هذا ماتوعدون لكل أواب حفيظ﴾ پێیان ئەوترێ: ئەمە بۆ هەركەسێك ڕوو بەخوابێ و بۆلای ئەو بگەڕێتەوە و سنوورەكانی‌ئەو بپارێزێ ﴿[٣٣] من خشى الرحمن بالغيب وجاء بقلب منيب﴾ بۆئەوەی هەردەم لەخوای بەخشندەی خۆی ترساوە لەپەنهاندا، بەدڵێكی گەڕاوە بۆلای خوا هاتووە، وەك ئەوفەرموودەیە دەفەرموێ: ((..ورجل ذكر الله خاليا ففاضت عيناه..))متفق عليه. واتە: یەكێ دیكە لەو حەوت كەسە لەڕۆژی دواییدا لەبن سێبەری خوادا حەشر دەكرێن، ئەو مرۆڤەیە كە بەنهێنی و، لە چۆڵەوانیا هەردەم یادی خوا دە كاو، چاوەكانی فرمێسكیان پیا دێتە خوار ﴿[٣٤] ادخلوها بسلام ذلك يوم الخلود﴾ پێیان ئەوترێ فەرموون:هەموو بە ئاسوودەیی و ئارامیەوە بچنە ناو بەهەشتەوە، ئەوە ڕۆژی هەتا هەتایی و نەمرییە ﴿[٣٥] لهم ما يشاءون فيها﴾ حەزیشیان لە هەرچی بێت بۆیان هەیە داوای بكەن ,لەفەرموودەدا هەیە كە ئەگەر بەهەشتیان

حەزیان لەگۆشتی برژاوی باڵندە بێ، زوو دەهێنرێتە بەردەستیان (ئیبن ئەبوو حاتەم)، خۆ ئەگەر حەزیان لەمنداڵ و زارۆڵەش بێت، ئەوا لەیەك ساتدا لەدایك دەبێ.. (ئەحمەد، ئیبن ماجە، ترمذی). ﴿ولدینا مزید﴾ وەزیادەش لەوە کە بەخەیاڵی هیچ کەسێکدا نایەت ,لامان هەیە. ئەو زیادەیەش - وەك (موسلیم) دەڵێ- سەیرووتەماشای دیمەن و روخساری پیرۆزی خوای پەروەردگار ە-جل جلالە-, وە ئایەتی: (للذین احسنوا الحسنی وزیادة)(٢٦/١٠). بۆ دوپاتی سەیرو تەماشای روخساری خوایە، جگە لەوەش تەنانەت هەموو رۆژێکی هەینیی، خوای پەروەردگار خۆی بۆبەهەشتیان دەردەخات (بەزار، ئیبن ئەبوو حاتم، ئیمامی شافعی) ریوایەتیان کردووە.

بەرلەقورەیش گەلانی زۆرمان قڕ تێخستن:

سُورَةُ قٓ — الجزء السادس والعشرون

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِن مَّحِيصٍ ﴿٣٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ﴿٤﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

٥٢٠ — وَالسَّمَاءِ ذَاتِ

﴿[٣٦] وكم اهلكنا قبلهم من قرن﴾ وەبەر لەقورەیش ,خەڵکێکی زۆرمان لەناو برد و تۆڵەمان لێکردنەوە ﴿هم اشد منهم بطشا﴾ ئەوانیش بەهەڵمەت تر وبە هێز تر بوون لەوان ﴿فنقبوا فی البلاد﴾ وڵات وشاری زۆریان پشکنی و گەڕان، واتە: بۆ رابواردن و رزق و رۆزی بەدەست هێنان و ئەملاو ئەوکردن ﴿هل من محیص﴾ ئایا هیچ لدلادانێك هەبوو بۆیان لەتیاچوون، تاخۆیانی تیا بشارنەوە لە سزاو لە مردن؟ ﴿[٣٧] إن فی ذلك لذكری لمن كان له قلب أو ألقی السمع وهو شهید﴾ بێگومان لەو سەرگوزەشتەی پێشینانەدا, ئامۆژگاری هەیە بۆ ئەوەی دڵ وژیری هەیە, یان بەباشی گوێراگریێ وئامادەش بێت دڵ وگوێی بداتێ ﴿[٣٨] ولقد خلقنا السموات والأرض وما بینهما فی ستة أیام﴾ سوێند بەخوا ئاسمانەکان و زەوی و، هەرچی لەنێوانیاندا هەیە، لەماوەی شەش رۆژاندا دروستمانکردوون ﴿ومامسنا من لغوب﴾ لەگەڵ ئەوەشدا هیچ جۆرە ماندوو بوونێکیشمان تووش نەهات ﴿[٣٩] فاصبر علی ما یقولون﴾ سا لەئاست ئەو هەموو قسەو قسەڵۆکانەیاندا ددان بەخۆتا بگرە و ئارامت بێ ﴿وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل الغروب﴾ و بۆبەرگرتن لەو هەموو ناسۆرانە بەردەوام خوای خۆت لەهەر شتێك بۆ ئەو ناتەواو بێت بەخاوێن رابگرە، لە پێش خۆر هەڵاتن ولە پێش خۆر ئاوابوون ,واتە:بەیانیان و عەسران، چونکە پاداشی ئەو دووانە زۆر زۆرە ﴿[٤٠] ومن اللیل فسبحه وأدبار السجود﴾ جالەشەویشدا خوای خۆت بەپاك رابگرە و، لەپاش سوژدەی هەموونوێژەکانیش.(ئیبن عەباس) دەڵێ: مەبەست بەویادە تەسبیحاتی دوای نوێژەکانە. (ئیبن کەسیر) ئەڵێت: پێش شەو رەویی لەشەوو رۆژێکدا دوو نوێژ فەرزبوو(بەیانی وعەسر) شەو نوێژیش ماوەی ساڵێك لەسەر خۆی وئوممەتەکەی فەرز بوو، پاشان لەسەر ئوممەتەکەی سڕایەوە، ئینجا بۆ ماوەیەکی تریش بەشەوڕەویەکەی هەموو سڕایەوەو نوێژ بوویە پێنج فەرز.

ڕووداوەکانی ڕۆژی پەسڵان:

﴿[٤١] واستمع يوم يناد المناد من مكان قريب﴾ گوێڕاگرە ئەی پێغەمبەر! بۆ ئەو هەواڵەی پێت دەدەین لە ئەحواڵیقیامەت ,ڕۆژێك (ئیسرافیل)بانگ دەکا لە شوێنێکی‌نزیك بەخەڵك هەمووتان دەرچن لە گۆڕەکانتان بۆ حەشر ﴿[٤٢] يوم يسمعون الصيحة بالحق﴾ ئەو ڕۆژە کە هەموو ئەو (صيحة)و هاوارەیان بە هەق گوێ لێدەبێ ﴿ذلك يوم الخروج﴾ ئائەو ڕۆژە، ڕۆژی لەگۆڕ دەرچوونە بۆ حەشرو پاداش و تۆڵە ﴿[٤٣] إنا نحن نحيي ونميت وإلينا المصير﴾ بەڕاستیی هەر ئێمەین ژیان دەبەخشین و دەشمەرێنین، وەگەڕانەوەش هەر بۆلای ئێمەیەدوای زیندووبوونەوە، ﴿[٤٤] يوم تشقق الأرض عنهم سراعا﴾ ڕۆژێ زەوی لەڕووی ئەوانەدا لەت لەت ئەبێ وەدەقڵیشێتەوە، ئینجا خەڵکیش بە پەلە لە گۆڕەکانیاندا دەر ئەچن بۆ مەحشەر ﴿ذلك حشر علينا يسير﴾ ئەوکارەش کۆکردنەوەو حەشریچکە لە سەر ئێمە ئاسانە ﴿[٤٥] نحن أعلم بما يقولون﴾ ئێمە زاناترین بەوەی ئەوان ئەیڵێن بەرامبەر بە خۆت وبە پەیامەکەت ﴿وما أنت عليهم بجبار﴾ وە تۆش زاڵ و زۆردارێك نیت بەسەریاندا و فەرمانت پێ نەکراوە کە بەزۆر ئیمانیان پێ بێنیت ﴿فذكر بالقرآن من يخاف وعيد﴾ دەسا هەرکەسێك لەهەڕەشەو بەڵێنەکانی من ئەترسێت،تۆ بەم قورئانە ئامۆژگاری بکەو، دیارە مەگەر کەسێکیش ئامۆژگاری وەربگرێ، لەخوای خۆی بترسێت.

زۆرسوپاس بۆخوا، لەشەوی (٣/٢)ی شەعبانی (١٤١٧) بەرامبەربە (١٩٩٦/١٢/١٣/١٢) لەنووسینی ئەم سوورەتە پڕ لەترسە بوومەوە لەهەڵەبجە،(لەڕاگەیاندنی بزووتنەوەی ئیسلامیی) پاش نوێژی شێوان.

*** *** ***

٥١- سوورەتی (زاریات)ـە مەککەییەو (٦٠) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك هاو وێنەکانی دیکەی باسی بنەماکانی ئیمان و بڕوا: یەکخواپەرستیی، پەیام، زیندوو بوونەوەو پاداش و تۆڵە دەکا. لەسەرەتاوە باسێکی(با)کان ئەکات، ئینجا هەورەکان، ئەوسا ئەوکەشتییە گەورانەی بەناو دەریاکاندا دێن و ئەڕۆن، ئەو فریشتانەی کاروباری خەڵکییان پێ سپێردراوە، خوا سوێندیان پێ ئەخوات کە بێگومان حەشر دێت وپاداش و تۆڵەیش بە دوایا دێ، باسی ئەوانەی بڕوایان بە قورئان نەبوو، ئەنجامیان لە دونیاو قیامەتدا، بڕوادارانی پارێزگار و ئەو نازو نیعمەتەی بۆیان ئامادە کراوە لەبەهەشتدا. دەسەڵاتی خوا لەم بوونەوەرەدا: لەئاسمان و زەوییو کێوەکان و مرۆڤەکان.. داستانی هەندێ لەپەیامبەران، هەڵوێستی تاغووتەکان لەگەڵ پیاوانی خواداو ئەنجامیان.. مەبەست لە دروستکردنی ئادەمی و جنییدا.

دووپاتکردنەوەی هاتنی ڕۆژی جەزاو تۆڵە:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] والذاريات ذروا﴾ سوێند بەو (با)یانەی تۆزو پووش و تۆوی گیاکان بڵاودەکەنەوە بە بڵاوکردنەوە, لەملا دەیبەن بۆ ئەولا ﴿[٢] فالحاملات وقرا﴾، سوێندیش بەو (با)یانە لە گەڵ خۆیان ئاوی باران هەڵدەگرن ﴿[٣] فالجاريات يسرا﴾ سوێند بەو گەمیانەش بەئاسمانی لەنێو دەریاکاندا دێن و دەچن. ﴿[٤] فالمقسمات أمرا﴾ پاشان بەو فریشتانە کەکاروبار لەناو بوونەوەردا(ڕزق و ڕۆزیيو..) دابەش ئەکەن, دیارە فریشتەکان هەر کۆمەڵەیان کارێکیان پێ سپێردراوەو لە سنووری خۆیاندا پێی هەڵدەسن ﴿[٥] إنما توعدون لصادق﴾

بە هەموو ئەوانە، هەر هەرەشەیەك لێتان دەكرێ و هەر بەڵێنێك پێتان دەدرێ لەژیانەوە، دێتەجێ، بەڵێ.. بۆیە خوای گەورە سوێند بەوانە ئەخوات، چونكە جێگەی بیركردنەوەن بۆ دۆزینەوەی خوای بالأدەست ﴿⁶ وإن الدين لواقع﴾ و بێگومان پاداش و تۆڵە، هەر دێتە جێ و بەڕێوەیە ﴿⁷ والسماء ذات الحبك﴾ سوێند بەو ئاسمانە كە ڕێ ڕێیەو، زۆریش بەجوانییەو، ڕێك و پێك، ئەستێرەكان بەناویاندا دێن و ئەڕۆن ﴿⁸ إنكم لفى قول مختلف﴾ بێگومان ئێوە ئەی بێبڕوایانی قورەیش! وتەو گوفتارتان سەبارەت بە پێغەمبەر ﷺ جیاوازو بێ سەروبەرەوە دوورە لە ڕاستیی، كە جارێ ئەڵێن: جادووگەرە، جارێكیتر ئەڵێن شاعیرەو.. هتد ﴿⁹ يؤفك عنه من أفك﴾ لە قورئان و لە پەیامبەر كلا دەكرێ ,ئەو كەسەی لەزانینی خوادا لادراوە، چونكە خوا خۆی زانیویەتی كە ئەو جۆرە كەسە زۆر لارو لاسارەو بەكەڵكی هیدایە تدان نایە ﴿¹⁰ قتل الخراصون﴾ بەكوشت چن و بمرن بوختانچیەكان،ئەوانەی كە ئەو درۆوپڕوو پالأنتانە بۆ پەیامبەر ئەكەن، وەك لە جێگایەكی تردا دەفەرموێت: (قتل الإنسان ما أكفره) (٨٠/١٧). ﴿¹¹ الذين هم فى غمرة ساهون﴾ ئەو كەسانەی كەبە نەزانی خۆیان لە ناو گێژاوی گومراییو تاریكیدا ڕۆچوون و غافڵ و بێ ئاگان ﴿¹² يسألون أيان يوم الدين﴾ بەگاڵتەوە ئەپرسن:ئەرێ ڕۆژی ڕەستاخێز، ڕۆژی پاداشت و تۆڵە، كەی دێ؟! ﴿¹³ يوم هم على النار يفتنون﴾ ئەوڕۆژەی ئەوان لەناوئاگردا سزا ئەدرێن ﴿¹⁴ ذوقوا فتنتكم﴾ پێیان ئەوترێ: سزاكەتان بچێژن ﴿هذا الذى كنتم به تستعجلون﴾ ئەمە ئەو سزایی بوو لە دونیادا پەلەتان بۆ ئەكرد، بەگاڵتەوە ئەتان وت: كەی دێت؟!

سیفاتی پارێزگاران و جێگەو شوێنیان:

﴿¹⁵ إن المتقين فى جنات و عيون﴾ بێگومان خۆ پارێزانیش لەشیرك و سەرپێچی، لەنێو چەندین باخات و، لەپاڵ چەند سەرچاوەی ئاودان ﴿¹⁶ آخذين ماآتاهم ربهم﴾ هەرچی پەروەردگاریان لەپاداشتی كارەكانیاندا بۆیداناون، لەبەهەشتدا وەریدەگرن ﴿إنهم كانوا قبل ذلك محسنين﴾ چونكە ئەوانە پێش ئەمڕۆ هەر لەدونیادا ئاكار چاك بوون. وەكو لە جێگایەكی تردا ئەفەرموێ: (كلوا واشربوا هنيئابما اسلفتم في الأيام الخالية)(٦٩/٢٤). ﴿¹⁷ كانوا قليلا من اليل مايهجعون﴾ كەمێك لەشەو ئەخەوتن، زۆربەی شەونوێژیان ئەكرد. (عەبدو ڵلای كوڕی عومەر) دەڵێ: پێغەمبەر فەرمووی: (إن فى الجنة غرفا يرى ظاهرها من باطنها، وباطنها من ظاهرها). واتە: لەبەهەشتدا چەند كۆشك و تەلارێك هەیە، دیوی دەرەوەیان ,لە ناوەوەیان دەبینرێ، جا دەپرسن: ئەوانە بۆ كێ دەبن؟ فەرمووی: ((لمن ألان الكلام، وأطعم الطعام، وبات لله قائما والناس نيام)). ئیمام ئەحمەد هێناویە. ١٧٣/٢. بۆ ئەوانە یە: قسەیان خۆشە، هەردەم بەنەرم ونیان قسە دەكەن، خۆراك و خواردن دەبەخشن،كاتێكیش خەڵك خەوتوون، ئەوان بەپێوەن و خەریكی شەو نوێژن ﴿¹⁸ وبالأسحار هم

الجزء السادس والعشرون | سورة الذاريات

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

٥٢١

﴿يستغفرون﴾ هێمان لەبەرەبەیاندا، لەخوا داوای خۆشبوون دەکەن، وەك ئەوە کە شەو هەر خەریکی گوناح و تاوان بووبن! ﴿[١٩] وفي أموالهم حق للسائل والمحروم﴾ و بێ لە وجاڵەشیان هەمیشە لە ماڵ و سامانیاندا بەشێکی دیاریی و بەرچاو، بۆ ئەوکەسە داوا ئەکاهەبوو، وەك پێغەمبەر ئەفەرمووێ: ((للسائل حق وإن جاء على فرس)) پێشەوا ئەحمەد. واتە: سواڵکەریش مافی هەیە، ئەگەرچی بەسواری ئەسپیش بێ و داوابکا، وەهەروا بەش ئەو کەسەیش دەدەن کەخۆی نیەتیو، داوا لە خەڵك ناکات ,وەك ئەوە کە سامانەکەیان لە ژێر دەستی هەژاراندا بێت.

نیشانەگەلێ بۆ دۆزینەوەی خوا:

﴿[٢٠] وفي الأرض آيات للموقنين﴾ وە لەزەوییدا گەلێ نیشانەو بەڵگەی گەورەومەزن هەیە بۆئەوانەی لە ئیمان و لەبڕوادا بێگومانن، چونکە سەیری ئەو هەموو جۆرە گیاو گوڵ و ئاژەڵ و کێوو شاخ و چیاو دەشت و دەرە ئەکەن، دەرئەنجام بەو شێوەیەش بۆخوا ملکەچ ئەبن ﴿[٢١] وفي أنفسكم﴾ وە لەخودی خۆیشتاندا بەڵگە گەلێهەیە بۆ دۆزینەوەی خوا ﴿أفلا تبصرون﴾ دەسا لە خۆتان ناڕوانن و تەماشا ناکەن؟ سەیر ناکەن خوای گەورەچۆن ئێوەی دروست کردووە، هەریەکە شێوەی ئاخافتن و زمانی جۆرێکە، رەنگ و روخساری جۆرێکە، پلەی ژیریی و تێگەیشتنی و بەژن و باڵاوقەدو قامەت و..هتد ﴿[٢٢] وفي السماء رزقكم﴾ وڕزق و رۆزیتان هەر لە ئاسمانە، واتە:هۆی ژیان و ژیوارتان لەوێوەیە، لەوێوە بارانتان بۆ دێت ﴿وما توعدون﴾ وەهەر چیش بەڵێنتان پێ ئەدرێ لەخێرو لەشەڕ هەر لەئاسمانە ,بەتایبەت بەهەشت ﴿[٢٣] فورب السماء والأرض إنه لحق مثل ما أنكم تنطقون﴾ سا سوێند بەپەروەردگاری ئاسمان و زەویی، ئەم بەڵێنە بەرزق و رۆزیی‌و، زیندووبوونەوەو پاداشت و تۆڵە راست و رەوایە، وەك ئەوەی ئێوە قسە ئەکەن.

میوانەکانی ئیبراهیم ﷺ:

﴿[٢٤] هل أتاك حديث ضيف إبراهيم المكرمين﴾ ئاخۆ هەواڵی میوانە بەڕێزەکانی ئیبراهیمت بۆ هاتووە؟ ﴿[٢٥] إذ دخلوا عليه فقالوا سلاما﴾ کاتێ چوونە ژوور لای بۆ لەناوبردنی گەلەکەی لووط، جا گوتیان: سەلامت لێ بێت ئیبراهیم! ﴿قال سلام﴾ ئیبراهیمیش وتی: سەلام لەئێوەیش بێت ﴿قوم منكرون﴾ ئێوە لای من خەڵکێکی نەناسراون, ناتانناسم، نازانم ئێوە کێن؟ ﴿[٢٦] فراغ إلى أهله﴾ ئینجا زۆر بێ چرپە وبە پەلە –هەتامیوانەکان پێی نەزانن– چوو بۆ لای هاوسەرەکەی ﴿فجاء بعجل سمين﴾ نەیزانی فریشتەن ,جا گوێرەکەیەکی قەڵەوی برژاوی بۆ هێنان ﴿[٢٧] فقربه إليهم﴾ نزیکی خستەوە بۆیان،بەڵام دەستیان بۆ نەبرد! ﴿قال الا تأكلون﴾ وتی ئایا ناخۆن؟! پێشەوا (ئەحمەد) دەڵێ: میوانداری و ڕێز نان لەمیوان، واجبێکی ئیسلامییە، هەر کەسێ ڕێی کەوتە لای هەر کەسێ، دەبێ خواردنی گونجاو وشیاوی بداتێ. ﴿[٢٨] فأوجس منهم خيفة﴾ ئینجا کە دیتی خواردنە کە ناخۆن، پێی وابوو پیاو خراپن، بۆیە لە دڵا ترسێکی لێ نیشت، وەکو لە جێگایەکیتردا دەفەرموێ: (فلما رأى أيديهم لا تصل إليه نكرهم وأوجس منهم خيفة)(١١/٧٠). ﴿قالوا لا تخف﴾ ئەوانیش وتیان: تۆ مەترسە، چونکە ئێمە فریشتەو نێرراوی خواین ﴿وبشروه بغلام عليم﴾ جگە لەو کارە شیان بۆی هاتبوون، بە بوونی کوڕێکی زانا لەخاتوونە(سارە) موژدەیان دایەو ناوی (ئیسحاق) ی لێ نرا ﴿[٢٩] فأقبلت امرأته في صرة﴾ ئینجا ژنەکەی بە دەنگە دەنگ و,بە هاوار هاوارەوەهاتە پێشێ ﴿فصكت وجهها﴾ جا چەموڵەیەکی لە ڕوومەتی خۆیدا، وەك باوی ژنان، کاتێ کە شتێ جێی سەر سوڕمان بێت ببیستن وادەکەن ﴿وقالت عجوز عقيم﴾ وتی: ئەیرۆ! منداڵی چی؟ خۆ من پیرەژنێکم بێ زك و زا؟! ﴿[٣٠] قالوا كذلك قال ربك﴾ وتیان: پەروەردگاری تۆ ئاوای فەرمووەو وای بڕیار داوە، جاکەوایە سەرت

سوڕنەمێنیٚ لە تواناودەسەلاٚتی خوا ﴿إنه هو الحكيم العليم﴾ چونکە بەراستی ئەوخۆیەتی خاوەن حیکمەتی زانا, بە قازانج وبەرژەوەندیی بەندەکانی زانایە، بۆیە لەوتەمەنەشدا منداڵیان ئەداتیٚ.

دوای نوێژی خەوتنان کۆتایی جزمی (٢٦) هات, لە (٥/٤) شەعبان (١٤١٧)ك, بەرامبەر بە (١٤/١٥/١٢/١٩٩٦)،

لەڕاگەیاندنی بزووتنەوەی ئیسلامیی لەکوردستان/عێراق، لە هەڵەبجەی زامدار.

کۆتایی جزمی بیست و شەشەم

و لله الحمد و المنة.

*** *** ***

پاشەرۆژی قەومەکەی لووط:

سُورَةُ الذَّارِيَات — الجُزءُ السَّابِعُ وَالعِشرُون

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ (٣١) قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ (٣٢) لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ (٣٣) مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ (٣٤) فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (٣٥) فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ (٣٦) وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ (٣٧) وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ (٣٨) فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ (٣٩) فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ (٤٠) وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ (٤١) مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ (٤٢) وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّى حِينٍ (٤٣) فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ (٤٤) فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ (٤٥) وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ (٤٦) وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ (٤٧) وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ (٤٨) وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (٤٩) فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ (٥٠) وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ (٥١)

٥٢٢ — كَذَٰلِكَ مَا أَتَى

﴿[٣١] قال فما خطبكم أيها المرسلون﴾ ئیبراهیم وتی: جائەو ئیشە گرنگە ئێوە بۆی هاتوون چیە ئەی نێرراوەکانی خوا؟ ﴿[٣٢] قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين﴾ وتیان: بەراستی ئێمە رەوانە کراوین بۆسەر هۆزێکی تاوانکار. بەڵیٚ ئیبراهیم پاش ئەوەی لەگەڵ (لووط)ی برازایدا, عێراق و سەرزەمینی (بابل)ی بەجێهێشت، ئیتر بۆ بڵاوکردنەوەی یەك خوا پەرستیی و, وەلاتانی فرەخواپەرستیی و فەسادو بیٚ رەوشتیی, بەرەو ولاٚتی (شام) رێگەی گرتەبەرو (لووط)یش بەتەنها چوو بۆشاری (سدوم), کە دەکەوێتە ناوچەی (ئۆردن) و نزیکی دەریای مردوو (البحر الميت)، وەیەکێکە لەشارەگرنگەکانی هۆزو گەلەکەی خۆی لە ولاٚتی شام, شیاوی باسە ئەو جێگایە , جێگایەکی پڕ لەباخات ونازو نیعمەت بوو، بەلاٚم بەهۆی سەرپێچیەکانیانەوە خواسزای بۆ ناردن وسەروژێری کردن. ﴿[٣٣] لنرسل عليهم حجارة من طين﴾ تا کلۆ بەردێکی رەقی لەقوڕدروست بوووەك بەردیان لیٚ ببارێنن ﴿[٣٤] مسومة عند ربك للمسرفين﴾ نیشانەکراون لەلایەن پەروەردگارتەوە بۆ لەسنوور دەرچووان و یاخییان, گوترراویشە لەسەر هەر بەردێك ناوی ئەوکەسە نووسراوە! ﴿[٣٥] فأخرجنا من كان فيها من المؤمنين﴾ جا ئێمەش بڕوادارەکانمان لەشارەکانی گەلەکەی (لووت)دا بردنە دەریٚ بۆئەوەی بەسزاکەمان تیانەچن ﴿فما وجدنا فيها غير بيت من المسلمين﴾ ئەوسا لەویٚ تەنها ماڵێکی موسڵمان نەبیٚ –ئەویش ماڵی لووط و دوو کچەکەی– کەسێکی ترمان دەست نەکەوت باوەڕی هێنابیٚ! ﴿[٣٧] وتركنا فيها آية للذين يخافون العذاب الأليم﴾ وەلەوشارە وێرانەدا نیشانەیەکی ئاشکرامان بۆئەوانەی دەترسن لەسزای ئێش پێگەیەنەر بەجیٚ هێشت، واتە:پاش خۆیان, ئاسەواری خانوو بەرەکەیان دیاربوو, کرابوویە دەریایەکی بۆگەن وپیس، ئێستاش ناوبانگی: بە دەریاچەی (تەبەرییە) هەیە.

له سەرگروشتەی ئەمانە عیبرەت وەرگرن:

﴿٣٨ وفي موسى إذ أرسلنا إلى فرعون بسلطان مبين﴾ وە لەداستانی موساشدا نیشانەیە هەیە, ئەویش بە بەڵگەیەکی ئاشکراو نمایانەوە ناردمانە لای فیرعەون ﴿٣٩ فتولى بركنه﴾ جا فیرعەون بەخۆی و لەشکرەکەیەوە رووی لەبڕوا بەمووساو بەپەیامەکەی وەرگێڕا ﴿وقال ساحر أو مجنون﴾ وتی موسا: جادوگەرە, جادوودەکات، یان دێوانەوشێتە، ئەگینا چۆن داوای پەیامبەرێتی ئەکات ﴿٤٠ فأخذناه وجنوده فنبذناهم في اليم﴾ ئەوسا ئێمە خۆیی و لەشکرەکەیمان گرت وتوڕمان هەڵدایە ناودەریاکەوە ﴿وهو مليم﴾ بۆخۆیشی گلەیی لێکراوو، سەرزەنشت کراوبوو, واتە: بەوتۆڵەیە ستەمی لێنەکراوە لەلای ئێمەوە ﴿٤١ وفي عاد إذ أرسلنا عليهم الريح العقيم﴾ وە لەبەسەرهاتی (عاد)یشدا بەڵگەو نیشانەی دەسەلاّتمان دیارەو هەیە, ئەوکاتە کە (با)یەکی زۆر توندی گەرمی نەزۆك و بێخێرمان ناردە سەریان ﴿٤٢ ما تذر من شئ اتت عليه﴾ کە بەسەر هەرشتێکدا تێدەپەڕی بە جێی نەدەهێشت ﴿إلا جعلته كالرميم﴾ و وەك ئێسکی پوواوی لێدەکردو, هەپروون هەپروون دەبووو بەربادی دەکرد.

بوخاریی/ فتح الباری: ٢/٦٠٤، موسلیم: ٢/٦١٧. هەردووئەم فەرموودەیانە هێناوە: ((نصرت بالصبا وأهلكت عاد بالدبور)) واتە: پێغەمبەر فەرمووی: من بەبای (سەبا) خوا سەریخستم، هۆزەکەی (عاد)یشی بەبای (دەبوور) , لەناو بردو تیاچوون ﴿٤٣ وفي ثمود إذ قيل لهم تمتعوا حتى حين﴾ وە لەبەسەرهاتی (سەموود)یشدا – کاتێ پێیان وترا: تا ماوەیەك بۆخۆتان رابوێرن– پەندو ئامۆژگاریی مەزن هەیە بۆهەرکەسێك تێفکریْ! ﴿٤٤ فعتوا عن أمر ربهم﴾ جا لەفەرمانی پەروەردگاری خۆیان دەرچوون و بەگوێی پەیامبەرەکەیانیان نەکردو, وشترە موعجیزەکەیان کوشت! ﴿فأخذتهم الصاعقة﴾ جائەوهەورەتریشقەیە لێیدان وگرتنیی، وەك لە سوورەتێکیتردا ئەفەرمویْ: (وأما ثمود فهديناهم فاستحبوا العمى على الهدى فأخذتهم صاعقة عذاب الهون) ﴿وهم ينظرون﴾ لەوکاتەشدا تەماشایان ئەکرد, چونکە پێشتر(صالح) بەڵێنی پێدابوون: پاش سێڕۆژ تر سزا دێتە سەرتان ﴿٤٥ فما استطاعوا من قيام﴾ بەهەورە تریشقەکە وەهاکەوتن, توانای هیچ جۆرە هەڵسانێکیان نەما ﴿وماكانوا منتصرين﴾ و نەشیانتوانی خۆیان سەرخەن ﴿٤٦ وقوم نوح من قبل﴾ بەر لەوانیش هۆزەکەی (نووح)مان– بەتۆفان–لەناوبرد ﴿إنهم كانوا قوما فاسقين﴾ چونکە گەلێکی کافربوون و لە هەق لایاندا.

بەم بەڵگانە خوا ی هەق بناسن:

﴿٤٧ والسماء بنيناها بأييد﴾ ئەم ئاسمانەشمان – بێ کۆڵەکەو بێ ئامێرێکی دیکە – بەهێزو مەحکەم دروست کرد ﴿وإنا لموسعون﴾وە بەردەوامیش پەرەی پێدەدەین و فراوانی دەکەین، جا بۆئەوەش هیچ نارحەتیی و ماندوو بوونێکمان تووش نابیْ ﴿٤٨ والأرض فرشناها فنعم الماهدون﴾ و زەویشمان راخست بۆژیان ئای چ ڕاخەرێکی چاکین ئێمە ﴿٤٩ ومن كل شئ خلقنا زوجين﴾ وە لە هەرشتێك جووتێکمان دروستکردووە: نێرومێ، شیرین و ترش، خۆرو مانگ، شەوو رۆژ.. ﴿لعلكم تذكرون﴾ بەڵکو ئامۆژگاری وەربگرن باوەڕ بە تواناو دەسەلاّتمان بێنن ﴿٥٠ ففروا إلى الله﴾ جاهەمووتان بەڕاکردن بەرەوخوا هەڵبێن، واتە: لەهەموو کارێکدا تەنیا گوێڕایەڵی ئەوبن ﴿إني لكم منه نذير مبين﴾ بەڕاستیی من (واتە: پێغەمبەر) لەلایەن خواوە ترسێنەرێکی ئاشکرام بۆ ئێوە کاروبارم ئاشکرایەو خوایش پشتیوانیم لێدەکات ﴿٥٢ كذلك ما أتى الذين من قبلهم من رسول﴾ باوی هۆزەکانی پێش ئەمانیش هەروابوو، هەر پێغەمبەرێك خوا ناردوویەتی و چووە بۆلای هۆزەکەی ﴿إلا قالوا ساحر أو مجنون﴾ هەرپێیان وتووە جادوگەرە، یان شێتە ﴿٥٣ أتواصوا به﴾ ئایا وەسیەتیان بۆ یەکتر کردووە بەوە وا رایان کۆیە لەسەر ئەو بۆچوونەیان؟ ﴿بل هم قوم

طاغون﴾ نەخێر، وەسیەتیان بۆ یەكتر نەكردووە، بەڵكو ئەوانە بۆخۆیان گەلێكی یاخیی ولەسنوور دەرچوون، بۆیە ئەوقسانە دەكەن ﴿فتول عنهم﴾ جا كەوایە تۆواز لەوانە بێنەو ڕوویان لێوەرگێڕە، واتە: ئەوەندە بایەخیان بۆ دامەنێ ﴿فما انت بملوم﴾ لەسەر لاریی ئەوان كەسێك سەركۆنەی تۆناكا ﴿٥٥ وذكر فإن الذكرى تنفع المؤمنين﴾ تۆ بەردەوام ئامۆژگاری بكە، چونكە ئامۆژگاری هەمیشە كەڵك بەبڕواداران ئەگەیەنێ ئەگەرچی ئەوانەش سوودی لێوەرنەگرن.

دروستكرانی جینی و مرۆڤ هەر بۆ پەرەستنی خوایە:

﴿٥٦ وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون﴾ و من هەربۆیە جنۆكەو ئادەمیم دروستكردووە بمپەرستن و بمناسن، چونكە ئەگەر لەنەبوونەوە نەمهێنابان، نەیان ئەناسیم و گەورەییم دەرنەئەكەوت بۆیان، ئەم (ئەسەر)ـەش كە دەڵێ: ((كنت كنزا مخفيا فأردت أن أعرف، فخلقت الخلق)) هەرهێمایە بەوە ﴿٥٧ ما اريد منهم من رزق﴾ من هیچ ڕزق و ڕۆزیم لەوان ناوێ بۆخۆم ﴿وما اريد أن يطعمون﴾ و نایشمەوێ ئەوان خۆراكم بدەنێ ﴿٥٨ إن الله هو الرزاق﴾ چونكە تەنها هەرخوایە ڕۆزیدەر ﴿ذو القوة المتين﴾ خاوەن هێزی چار نەكراو، كەس ناتوانێ چاری خوا بكاو زاڵ ببێ بەسەریدا. لەفەرموودەی (قودسیی)دا هاتووە: ((يا ابن آدم! تفرّغ لعبادتي إملأ صدرك غِني، واسُدّ فقرك، وإلا تفعل ملأتُ صدركَ شُغلا ولم أسُدّ فقرك)) پێشەوا ئەحمەد. ٢/ ٣٥٨، ترمزیی و ئیبن ماجە. واتە: ئەی كوڕی ئادەم! خۆت یەكلابكەوە بۆپەرستنی من، ئەوسا منیش دڵ و دەروونت پڕئەكەم لەقەناعەت و بێ نیازیی و، دەرگای هەژاریت لێدادەخەم، ئەگینا دڵ و دەروونت پڕئەكەم لەسەر قاڵبوون بە دونیاوەو، دەرگای هەژاریشت لێداناخەم.

وە ئەم فەرموودەش هاتووە: ((إني أنا الرزاق، ذوالقوة المتين)). ئیمامی ئەحمەد: ٤١٨/١. ئەبوو داود، نەسائی.

﴿٥٩ فإن للذين ظلموا ذنوبا مثل ذنوب أصحابهم﴾ جا بێگومان بۆئەوانە ستەمیان لەخۆیان كردووە بەشیرك بەشێك لەسزایان بۆهەیە، وەك بەشی هاوەڵەكانیان لە گەلانی پێشوو ﴿فلا يستعجلون﴾ جا با بۆسزا پەلەم لێنەكەن پێش كاتی خۆی، چونكە هەربۆیان پێش دێت ﴿٦٠ فويل للذين كفروا من يومهم الذي يوعدون﴾ جا تیاچوون بۆكافرو خوانەناسان لەو ڕۆژەی بەڵێنیان پێدراوە، لەبەر زۆری سەختی و دژواریی.

سوپاس بۆ خوا، لە(٦)ی شەعبانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە(١٦/١٢/١٩٩٦) لەنووسینی ئەم سوورەتە بوومەوە، لەڕاگەیاندنی ناوەندیی بزووتنەوەی ئیسلامیی لە كوردستان/ عێراق، لەشاری هەڵەبجەی شەهیدان.

*** *** ***

الجزء السابع والعشرون — سورة الذاريات

كَذَٰلِكَ مَآ أَتَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُواْ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ أَتَوَاصَوْاْ بِهِۦ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ أَنتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ ٱلذِّكْرَىٰ تَنفَعُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَآ أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَٰبِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن يَوْمِهِمُ ٱلَّذِى يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

سُورَةُ الطُّورِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَٰبٍ مَّسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِى رَقٍّ مَّنشُورٍ ﴿٣﴾ وَٱلْبَيْتِ ٱلْمَعْمُورِ ﴿٤﴾ وَٱلسَّقْفِ ٱلْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَٱلْبَحْرِ ٱلْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَٰقِعٌ ﴿٧﴾ مَّا لَهُۥ مِن دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ ٱلسَّمَآءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ ٱلْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ فِى خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هَٰذِهِ ٱلنَّارُ ٱلَّتِى كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾

٥٢٣

٥٢- سوورەتی (طور)ـە

مەککەییەو (٤٩) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەمیش هـەر لەباسـی بیروبـاوەڕو ئایدۆلۆژیـەتی ئیسـلامیی ئـەدوێ: یەکخواناسـین، پـەیام، زینـدوو بوونـەوە، پاداشت و تۆڵە,سەرەتا باسێکی سامناکی ڕۆژی دوایـی دەکات کـە ئەوهـەمووئازاروو سزایە ڕووبەڕووی کـافرو بـێ بڕواکـان ئەبێتـەوەو هـیچ شتێکیش نییە بتـوانێ بەرهەڵستی بووەستێ، پاشـان باسـی لەخواترسـان و پارێزگـاران ئـەکات، باسـی ئەوهـەموو پاداشـت و ڕێـز لێنانـەیان دەکـات، دواتـر باسـی دواهـەمین پـەیام دەکـات: پەیامەکـەی (موحەممەدی کوڕی عەبدوڵلاّ) داوا لەپەیامبەریش دەکات کەئەوەنـدە گرنگـی نـەدات بـەو قسـەو قسـەڵۆکانەی بـێ بڕواکان ئەیڵێن، جابۆدواتر بەرامبەر ئەوشك وگومانەی موشریکان هەیانبوو لەپەیامبەرێتی موحەممەد ﷺ بێزاری دەردەبڕێ. لەگەورەیی و فەزیلەتی ئەم سوورەتەدا هاتووەکە: (جوبەیری کوڕی مونعیم) دەڵێ: جارێك گوێم لێبوو پێغەمبەر ﷺ لەنوێژی شێواندا سوورەتی (طور)ی دەخوێند، کەسێکی دیکەم نەدیتبوو دەنگی، یان خوێندنەوەی لەوباشتربێ، متفق علیه. فتح الباري: ٢٨٩/٢، مسلم: ٣٣٨/١، پاشان بوخاریش بەتەنیا ئەم فەرموودە ڕیوایەت دەکات: (ئوممی سەلەمە) دەڵێ: (لەکاتی حەجدا) سکالاّم بردەلای پێغەمبەر ﷺ کە نەخۆشم و توانای تەوافی ماڵی خوام نیە، ئەویش فەرمووی: دەبڕۆ لەدوای خەڵکەوە بەسوارییی تەوافی خۆت بکە، دەڵێ تەوافم کردو، دیتم پێغەمبەر ﷺ لەکەناری ماڵەوە نوێژ دەکاو، سوورەتی (طور) دەخوێنێ. فتح الباری: ٤٦٨/٨.

سوێند بە هەموو ئەمانە سزا بەڕێوەیە:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم* [١] والطور﴾ سوێند بە کێوی (طور- سیناء) کەپەروەردگار لە گەڵ موسادا لەوێ وتوو وێژی کرد ﴿[٢] وكتاب مسطور﴾ سوێند بەکتێب ونامەیەکی نووسراوە(تەورات)، یان قورئان، یانامەی کردەوەکان، یا(لەوحولمەحفوز) ﴿[٣] فى رق منشور﴾ والأكراو لەپێستێکی تەنك وناسکدا, کە بۆهەمووکەس حوکم وبڕیاروئاداب و وێڵـەکانی ئاسـانە ﴿[٤] والبيـت المعمـور﴾ سـوێند بـەخانووی هەمیشـە ئـاوەدان لەمەککـەدا (کەعبـەی پـیرۆز، کەهەموساڵێك بەملیۆن خواپەرستیار ئاوەدان دەکرێتـەوە. (تەبەریی) ئـەڵێت: سوێند بـەوخانووەی کەلەسـەرووی ئاستی کەعبەدا لەپشت ئاسمانی حەوتەمەوە بەفریشتەیەکی زۆرو زەبەنە ئاوەدان کراوەتـەوە. لەفەرموودەیـەکی صەحیح دا لە (بوخاریی)ەوە، -فتح الباری: ٣٤٩/٦، موسلیم: ١٥٠/١- داهاتووە کە:((إنه يدخله كل يوم سبعون الفا مـن الملائكة، ثـم لا يعـودون إليـه أبدا)) واتـە: بێگومـان هـەرڕۆژەی حەفتاهـەزار فریشـتە دەچنە نێو (بیت المعمور)ەوە پاشان ئیتر ئەوانە هەرگیز جارێکی تربۆی ناگەڕێنەوە بەڵکو دەستەیەکی‌تر دێن ﴿والسقف المرفوع﴾ سـوێند بـەملا ژوورەی بـەرزو بڵنـدە, واتـە: بـەئاسمانی پڕ لەئەستێرەو خۆرومـانگ و..هتد ﴿[٦] والبحـر المسـجور﴾ سـوێند بـەو دەریایـەی کـە بەربەسـتکراوە لـەوەی بتەقێتـەوەو دونیـا داپۆشـێ,هەنـدێ ئـەڵێن مەبەسـت بەودەریایـە ,دەریـای هـێمن (هـادیء)ـە، کـە شەسـت وهەشـت ملیـۆن میـل چـوار گۆشـەیە، قوڵیەکەشـی لەهەنـدێ لاوە نۆهـەزارو چوارسەدو سیوسێ مەترە، ڕووبەرەکەشی بەتێکڕایی دووجارونیو بەئەندازەی هـەموو وشکانی دنیایە، جا ئەگـەر دەسەلاّتێك نەبێ چاودێریی ئەوەبکات، ئایا بۆی نیە وردەوردە هـەموو زەوی دابپۆشـێ؟بەڵـێ خـوا سوێند بەوپێنج شتە ئەخوات:﴿[٧] إن عذاب ربك لواقع﴾ کە بێگومان سزای پەروەردگاری تۆ (ئەی موحەممەد!) هـەر پـێش دێـت ﴿[٨] ماله من دافع﴾ هیچ ڕەتکەرەوەیەکیشی بۆ نیە , کـەس نـاتوانێ بـەریبگرێ ﴿[٩] يوم تمور السماء مورا﴾ ئەو ڕۆژەیە

کەئاسمان بەتوندی دێت ودەڕوات و ئەکەوێتە لەرزەو شۆکە و گەڕان و خوا هەمووی تێکدەدا ﴿١٠ وتسير الجبال سيرا﴾ کێوەکانیش لەجێگەی خۆیاندا هەڵدەکنرێن ودەڕۆن, واتە: یاسای بوونەوەر تێك ئەچێ و جارێکی تر بەکەڵکی ژیان نایەت ﴿١١ فويل يومئذ للمكذبين﴾ ئیتر لەورۆژەدا تیاچوون بۆئەوانەی پێغەمبەرەکانیان بەدرۆ ئەخستەوەو, هەرخەریکی بەدرۆخستنەوە بوون ﴿١٢ الذين هم فیخوض يلعبون﴾ ئەوانەی لەکاری ناڕەوادا هەردەم رۆئەچن و, گاڵتە و گەمە دەکەن ﴿١٣ يوم يدعون إلى نار جهنم دعا﴾ ئەورۆژەی کە ئەوانە زۆر بەتوندی پاڵیان پێوە ئەنرێ بۆ ناو ئاگری دۆزەخ و ڕادەکێشرێن ﴿١٤ هذه النار التى كنتم بها تكذبون﴾ هەر کەنزیك خرانەوە پێیان ئەوترێ: ئەمە ئەو ئاگرەیە کەئێوە کاتیخۆی بەدرۆتان دائەناو بڕواتان پێی نەبوو!! ﴿١٥ افسحر هذا ام انتم لاتبصرون﴾ پێیان دەوترێت: باشە ئەمەجادووە – وەك لەدونیادا، کاتێ پەیامبەر ﷺ قسەی بۆدەکردن ئەتان وت جادووە– یان ئێوە نابینن و کوێرن، هەروەك لەدونیادا خۆتان لەئاستی ئەورۆژە کوێر دەکرد؟ ﴿١٦ إصلوها فاصبروا أولا تصبروا﴾ بچنە ناویەوەو بسوتێن، جا ئێترئارامتان ببێ یان نەبێ ﴿سواء عليكم﴾ وەك یەك وایە بۆئێوە, ﴿إنما تجزون ماكنتم تعملون﴾ چونکە هەرد بەپێی ئەوەی ئەتانکرد لە دنیادا,پاداشت دەدرێنەوە.

خەڵکانی لە خوا ترس , لە بەهەشتدا فەرەحناکن:

پاش باسکردنی پاداش و تۆڵەی بێباوەڕان، دێتە سەر باسیپاداشتی موسڵمانان، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿١٧ إن المتقين فى جنات ونعيم﴾ بێگومان خۆپارێزان – لەرۆژی قیامەتدا– لەبەهەشتەکان و خۆشگوزەرانیەکی هەمیشەییدان و ژیان دەبەنە سەر ﴿١٨ فاكهين بما آتاهم ربهم﴾ بەوەی پەروەردگاریان پێی بەخشیون خۆشحاڵن ﴿ووقاهم ربهم عذاب الجحيم﴾ پەروەردگاریشیان لەسزای دۆزەخ پاراستوونی ﴿١٩ كلوا واشربوا هنيئا بما كنتم تعملون﴾

أَفَسِحْرٌ هَٰذَآ أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ ٱصْلَوْهَا فَٱصْبِرُوٓا۟ أَوْ لَا تَصْبِرُوا۟ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّٰتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَٰكِهِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَىٰهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ ۖ وَزَوَّجْنَٰهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَٰنٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَآ أَلَتْنَٰهُم مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَىْءٍ ۚ كُلُّ ٱمْرِئٍۭ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾ وَأَمْدَدْنَٰهُم بِفَٰكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَٰزَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ ۞ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِىٓ أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَىٰنَا عَذَابَ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْبَرُّ ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾ فَذَكِّرْ فَمَآ أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِۦ رَيْبَ ٱلْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا۟ فَإِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

پێیان ئەوترێ: دەسابەهۆی ئەوکارانەوە لەدونیادا ئەنجامتان دەدان, بخۆن و بخۆنەوە ﴿٢٠ متكئين على سرر مصفوفة﴾ لەسەر قەنەفەی ریزکراو ,پاڵیانداوەتەوەو روویان لەیەککردووە ﴿وزوجناهم بحورعين﴾ هاوسەرمان کردوون بە ژنانیسپی چاوگەورە(حور العين).

تۆرەمەو زارۆڵەی ئیماندارانیش دەبەینە بەهەشت:

﴿٢١ والذين آمنوا واتبعتهم ذريتهم بإيمان﴾ وە ئەوکەسانەی باوەڕیان هێناو نەوەکانیشیان بەئیمانەوە پەیرەوییان لێکردوون ﴿الحقنا بهم ذريتهم﴾ زاڕۆو نەوەکانیشیانمان پێگەیاندن لەبەهەشتدا ,هەرچەندە کردەوەکانیشیان شایستەی ئەوپلەیە نەبێ، بەڵام لەبەر ڕێزوحورمەتی ئەوان ,وەك (ئیبن عەبباس) دەڵێت: تا زیاتر کەیفخۆش ودڵخۆش بن، هەر (ئیبن عەباس) (خوای لێ رازی بێ) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((إن الله عز وجل

ليرفع ذرية المؤمن معه في درجته في الجنة وإن كان لم يبلغها بعمله لِتقَرَّ بِهِمْ عينه)) و الحديث ذكره الهيثمي في مجمع الزوائد. (١١٣٧٠)، عن إبن عباس (رضى الله عنه) رفعه إلى النبى ﷺ وتعقبه بقوله: رواه البزار، و فيه قيس بن الربيع، وثقه شعبة والثورى وفيه ضعف) ﴿وما ألتناهم من عملهم من شئ﴾ وەلە هەمانکاتدا لەکردەوەی ئەوانەی پلەی بەرزیان دەستکەوتووە, شتێ کەم ناکەینەوە ,بەهۆی بەرزکردنەوەی پلەی منداڵەکانیان ﴿کل امرئ بما کسب رهین﴾ هەمووکەسێك بارمتەی کاروکردەوەی خۆیەتی , گوناهی کەسی دیکە نادرێ بەسەریا، ئەگەرچی باوك وکوڕو براو کەس وکاریشبن، مەگەر درێغی کردبێت لەپەندو ئامۆژگاریی ﴿[٢٢] وأمددناهم بفاكهة ولحم مما يشتهون﴾ وە زیاد لەوەیش حەزیان لەهەرمیوەو گۆشتێك بێت، دەیاندەینێ.

شەرابی بەهەشت هەرزە بێژیی تێدانییە:

﴿[٢٣] يتنازعون فيها كأسا﴾ جارجار بۆخۆشی لەبەهەشتدا جام وپیاڵەی پڕ لەشەراب لەیەکتر ئەفڕێنن ﴿لا لغو فيها ولا تأثيم﴾ نەهەرزەبێژی تێدایە , نەگوناهبارکردن ﴿[٢٤] ويطوف عليهم غلمان لهم﴾ وە چەند تازە لاوێکی ئێسك سووك بۆخزمەتکردن بەسەریاندا ئەگەڕێن و خزمەت ئەکەن ﴿كأنهم لؤلؤ مكنون﴾ لەجوانیی و پاك و خاوێنیدا دەڵێی مرواری ناوصەدەفن ﴿[٢٥] واقبل بعضهم على بعض يتساءلون﴾ هەندێکیشیان روودەکەنە هەندێکیان لەیەك ئەپرسن: لەوەی لەسەری بوون لە دنیادا لە ئەهواڵ وئەعماڵ ﴿[٢٦] قالوا إناكنا قبل في أهلنا مشفقين﴾ ئەڵێن: ئێمە لەمەپێش لەدنیادا بووین لەناوژن ومناڵماندا لە سزایخوا دەترساین ,بۆیە ئێستا ئەویش ئەم بەهرە مەزنەیەی پێ بەخشین ﴿[٢٧] فمن الله علينا﴾ ئینجا خوا منەتی خستە سەرمان بە مەرحەمەتی خۆی ﴿ووقانا عذاب السموم﴾ و لەسزای ئاگری هاڵاودار پاراستوونی ﴿[٢٨] إنا كنا من قبل ندعوه﴾ ئەڵێن: بەراستی ئێمە کاتی خۆی لەدونیادا هاناو هاوارمان هەر بۆخوا دەبردو هەرئەومان ئەپەرست , وائەویش ئێستا وەڵامی داینەوە ﴿إنه هو البر الرحيم﴾ بەڕاستیی ئەوخوایە زاتێکی چاکەخوازی دڵاوایە. ﴿[٢٩] فذكر فما انت بنعمة ربك بكاهن ولا مجنون﴾ جاکەوابوو تۆش ئەی موحەممەد! ﷺ ئامۆژاری بەردەوام بکە, ئەتۆش بە هۆی چاکەی خواوەندتەوە بەپێغەمبەرێتی ,نوقڵانە لێدەروشێت نیت، وەك ئەو نەفامانە ئەڵێن!! بەڵکو هەمووشتێك بەپێی سروش و نیگایە، ئەم ئایەتە بۆ رەتی قسەی (عوقبەی ئەبی موعەیت) بوو، کە جارجار بەپێغەمبەری ئەوت: شێتە, جادووگەرە! ﴿[٣٠] ام يقولون شاعر نتربص به ريب المنون﴾ یاخۆ ئەڵێن: موحەممەد شاعیرە, چاوەڕوانی مردنی ئەکەین تالەدەستی رزگارمان بێت. ﴿[٣١] قل تربصوا فإني معكم من المتربصين﴾ پێیان بڵێ: چاوەڕوان بن! جا بێگومان منیش لەگەڵ ئێوە لەوانەم چاوەڕوانی دەرەنجامی من وئێوەن؟ جا خوای گەورە ئەوانی لەرۆژی (بەدر)دا بەزوویی تیابرد ﴿[٣٢] ام تأمرهم احلامهم بهذا﴾ یاخۆ ژیرییان فەرمانیان پێدەدا بەم قسە ناقۆڵایانە؟! ناودارانی قورەیش خۆیان بەگەلێکی ژیرو بە ئاوەز دادەنا، بۆیە خوایش ئەو جۆرە پرسیارانەیان ئاراستە دەکات , دیارە ئەگەر راستە ژیربوونایە- وەك خۆیان وادەڵێن- ئەوەند لاسار نەدەبوون ﴿أم هم قوم طاغون﴾ یاخۆ خۆیان گەلێکی سەرکەش ویاخین؟! ﴿[٣٣] ام يقولون تقوله﴾ یان خۆ ئەڵێن: (محمد) ئەوقورئانەی لەسەر خوا هەڵبەستووە؟! ﴿بل لا يؤمنون﴾ نا, بەڵکو ئەوانە باوەڕناهێنن , بۆیە بێ باکانەئەو توانجانە دەگرن.ئینجا خواهەموو بەدگومانیەکیان رەت ئەکاتەوە ئەفەرموێ: ﴿[٣٤] فليأتوا بحديث مثله إن كانوا صادقين﴾ جابا قسەیە وێنەی ئەو قورئانە بێنن , ئەگەر راستیان دەکرد لەو وتەیاندا کە ئەیانوت موحەممەد خۆی ئەم قورئانەی هەڵبەستووە ﴿[٣٥] ام خلقوا من غير شئ﴾ یا خۆ هەر لەخۆیانەوە دروستبوون، وا ئەوەندە سەربەستن وبەئارەزووی خۆیان قسەئەکەن و منەتی هیچ کەسێك نازانن؟ ﴿ام هم الخالقون﴾ یا هەرخۆیان

دروستكەری خۆیانن؟ ﴿٣٦ أم خلقوا السموات والأرض﴾ یائاسمانەكان و زەوییان دروست كردووە؟ ﴿بل لا یوقنون﴾ نەخێر بەڵكو یەقینیان بەخواو بە رۆژی پاداشت و تۆڵەنیە "بۆیەئاوا بەئارەزووی خۆیان شەن ئەكەن ﴿٣٧ أم عندهم خزائن ربك﴾ یاخۆ كلیلی خەزێنەو گەنجینەكانی پەروەردگاری تۆیان لایە؟ تائەوان خواستیان نەبێت پەیامبەرێتی بەكەسێ نەدرێ ﴿أم هم المسیطرون﴾ یا خێر هەمووشتێكیان بەدەستەو دەسەڵاتداران, هەتا بەئارەزووی خۆیان ئاڵ وگۆڕ بكەن. زمان ناسەكان دەڵێن: (وفیه ثلاث لغات: الصاد وبها قرأت العامة، والسین وهي قراءة إبن محیصن وحمید و مجاهد، وبإشمام الصاد والزاي وهي قراءة حمزة كما تقدم فی "الصراط" فی سورة الفاتحة)﴿٣٨ أم لهم سلّم یستمعون فیه﴾ یا خێر نەردیوان و پەیژەیەكیان بۆ هەیە؟ پێیادا سەرئەكەون بۆ ئاسمان, لەوێ گوێ ئەگرن بۆ وتوو وێژی فریشتەكان ﴿فلیأت مستمعهم بسلطان مبین﴾ جا ئەگەر وایە دەبا گوێگرەكەیان بەڵگەیەكیئاشكرا بهێنێ ﴿٣٩ أم لە البنات ولكم البنون﴾ یاخۆ كوڕان بۆ ئەوەو وكچانیش بۆ ئێوە ,بۆیە پێتان وایە فریشتە كچی خوان! لەكاتێكا ئێوە خۆتان رازی نابن بەكچ، جائیتر چۆن بڕیاری وائەدەن بۆ ئەوخوا زاڵ و دەسەڵاتدارە؟! دیارە كەسێك ژیریی هەرئەوەندەبێ، بێگومان ئینكاری زیندووبوونەوەش دەكات ﴿٤٠ أم تسألهم أجرا فهم من مغرم مثقلون﴾ یا خێر تۆ ئەی موحەممەد! ﷺ داوای كرێ و مزەیان لێئەكەیت لەسەر ەیاندنی پەیامەكەت , ئەوانیش لەژێر باریقورس و گرانیدا دەرناچن؟! ﴿٤١ أم عندهم الغیب فهم یكتبون﴾ یاخێر نادیاروغەیبیان لایە, هەرچیان ویست لێی دەنووسنەوە؟ ﴿٤٢ أم یریدون كیدا﴾ یاخۆ ئەیانەوێ پیلان وفرت وفێڵێك رێك بخەن؟ ﴿فالذین كفروا هم المكیدون﴾ كافران هەرخۆیان فرت و فێڵلێكراون، وەك لە (بەدر)دا بەچاو بینرا: گەڵێ لەسەرانیان تیاچوون ﴿٤٣ أم لهم إله غیر الله﴾ یا خێر پەرستراوێكیان جگە لە(الله) هەیە؟!هەتابیكەن بەشەریكی خوا ﴿سبحان الله عما یشركون﴾ پاكیو بێگەردی بۆخوا , لە شەریكێ ئەوان بۆ خوای بۆدادەنێن.

سُورَةُ الطُّورِ — الجزء السابع والعشرون

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُم بِهَٰذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ (٣٢) أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ (٣٣) فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ (٣٤) أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ (٣٥) أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَل لَّا يُوقِنُونَ (٣٦) أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ (٣٧) أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ (٣٨) أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ (٣٩) أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ (٤٠) أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ (٤١) أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ (٤٢) أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ (٤٣) وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ (٤٤) فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ (٤٥) يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (٤٦) وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (٤٧) وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ (٤٨) وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ (٤٩)

سُورَةُ النَّجْمِ

٥٢٥

تێبینی: وشەی (أم) – كە لەم سوورەتەدا بۆسەرزەنشت و بێزاری دەربڕینە لەكارە چەوتەكانی ئەوان – پازدەجار هاتووە.

عینادی موشریكان و جەزرەبەدانیان:

﴿٤٤ وان یروا كسفا من السماء ساقطا﴾ وەئەگەر لەسەرەنجامیكارە نادروستەكانیانەوە , ببینن پارچەیەكی گەورە لەئاسمانەوە بەربێتە خوارەوە بەسەریاندا ﴿یقولوا سحاب مركوم﴾ ئەوكاتەیش ئەڵێن: پەڵە هەورێكی لەسەر یەك نیشتووە! "واتە: هێمان هەر ئینكاری ئەكەن , وەك لەم ئایەتەشدا هاتووەو دەفەرموێ: (ولو فتحنا علیهم بابا من السماء فظلوا فیه یعرجون لقالوا إنما سكرت أبصارنا بل نحن قوم مسحورون)١٥/١٤-١٥ ﴿٤٥ فذرهم حتی یلاقوا

یومهم الذی فیه یصعقون﴾ جا کەوابوو وازیان لێبێنە تا ئەگەن بەو ڕۆژەی لەناودەبرێن ودەکوژرێن ﴿[٤٦] یوم لا یغنی عنهم کیدهم شیئا﴾ ئەو ڕۆژە فێڵەکەیان فریایان ناکەوێ وهیچ کەڵکیان پێناگەیەنێ و بێنیازیان ناکا ﴿ولا هم ینصرون﴾ وەلەهیچ لایەکەوە یارمەتیش نادرێن ﴿[٤٧] وإن للذین ظلموا عذابا دون ذلك﴾ وە بێگومان بۆ ئەوانەی ستەمکاربوون , سزایەك هەیە لەدنیادا , بەرلە هاتنی قیامەت , وەکو گرانیی و، قات وقڕیی و..هتد, وەك لە سوورەتێکی تردا ئەفەرموێ: (ولنذیقنهم من العذاب الأدنی دون العذاب الأکبر لعلهم یرجعون)٣٢ /٢١. ﴿ولکن أکثرهم لا یعلمون﴾ بەڵام زۆربەیان نازانن ئەوسزایە.

ئەی پێغەمبەر! خۆڕاگر بەو تەسبیحاتی خوا بکە:

﴿[٤٨] واصبر لحکم ربك﴾ خۆگربە لەبەرامبەر بەجێهێنانی بڕیارەکانی پەروەردگارتەوە ئەی موحەممەد! ﷺ بە وێڵکردنیان ﴿فإنك بأعیننا﴾ چونکە بەڕاستی تۆ لەبەرچاودێری ئێمەدایت, فێڵیان زیانت لێنادات ﴿وسبح بحمد ربك حین تقوم﴾ کاتێ هەڵئەسیت هەردەم تەسبیحات و سوپاسگوزاریی پەروەردگارت بکە، ئیمامی (ترمذی و نسائی) ئەڵێن: کاتێ لەجێگایەکدا هەڵدەسیت,خوێندنی (ذکر)ی ((سبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إلیك)) سوننەتە. ﴿[٤٩] ومن اللیل فسبحه وإدبار النجوم﴾ وەلەشەوگارییشدا نوێژی مەغریب وعیشای بۆ بکە,وەکاتێکیش ئەستێرەکان پشت هەڵ ئەکەن و وندەبن, دوورکاتی سوونەتی بەیانی بکە، واتە: هەم لەشەوگارداو، هەم لە نوێژی بەیانیدا ستایش و تەسبیحاتی خوا بڵێ, (ئیبن عەباس) دەڵێت: مەبەست دوڕکاتەکەی پێش نوێژی بەیانیە، چونکە پێغەمبەر ﷺ هەمیشە پێش نوێژی بەیانی دوو ڕکات نوێژی سووننەتی دەکرد.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (طور).

*** *** ***

٥٣- سوورەتی (نەجم)ـە
مەککەییەو (٦٢) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەمیش وەك سـوورەتە هاوشـێوەکانی خـۆی باسـی بیروبـاوەڕە بنەڕەتییـەکان دەکـات: یەکخواپەرسـتیی، پەیامەکەی پێغەمبەر، زینـدوو بوونـەوە، پاداشـت وتۆڵـە، جـا بـۆ یەکـەمجار باسـی بڵندبوونـەوەو (میعـراج)ـەکەی پێغەمبـەر ﷺ ئـەکات، کەبەڕاسـتیی ڕووداوێکـی گـەورەو گرنگـی مێژوویـە، چـونکە جگـە لـەبینینی هەمووسـەیرو سـەمەرەکانی تـر لەوشـەوەدا، بەچـاوی سـەریش چـەندین شـتی سەرسوڕهێنەری تـری چاوپێکەوت، پاشـان باسـی ئەوبتانـە دێـت کـە بتپەرستەکان ئەیانپەرستن، لەگـەڵ پووچـەڵکردنەوەی کارەکـەیان، ئینجـا باسـی پاداشـت دێـت کەچۆن هـەموو کەسـێك بەپێی کـاروکرداری خـۆی ڕەفتـاری لەگـەڵ ئـەکرێ، دواتـر ئـەڵێت: هەمووکـەس بەپێی کـارو کردەوەی خـۆی پاداشـت ئەدرێتـەوەو کەسـیش گونـاهی کـەس هـەڵناگرێ.. هەنـدێ بەڵگـەش دێنێتـەوە بۆدەسـەڵاتی خوا بۆمراندن و زیندوو بوونەوە.

سوێند بەمانە موحەممەد هەرچی دەڵێ ڕاستە:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] والنجم إذا هوی﴾ سوێند بەو ئەستێرەیە کەبەخێرایی ئاوا دەبێت، یالەشوێنی خـۆی دەترازێـت و بەردبێتـەوە کـاتی نزیکبوونـەوەی قیامـەت ﴿[٢] ماضل صاحبکم وماغوی﴾ هاوەڵەکـەی ئێـوە (موحەممەد)ﷺ لەڕێی هەق لاینەداوەو باوەڕی پووچیشی نەبووە.

موحەممەد لە خۆیەوە قسە ناکات:

﴿٣ **وما ينطق عن الهوى**﴾ وە قسەوگوفتاری (پێغەمبەر) لەڕووی هەواوهەوەسەوە نیە،جاکەسێ ئاوابێ چۆن ڕێگە ون ئەکات؟! ﴿٤ **إن هو إلا وحی یوحی**﴾ ئەو قورئانەی کە ئەودەیلێت ,جگە لەوە کەبە وەحیی بۆی دەنێرێ، هیچیتر نیە ,واتە: ئەم قورئانە هەر لەلایەن خواوەیە.

مامۆستای ڕەسولی ئەمین، جوبریلی ئەمینە:

﴿٥ **علمه شدید القوی**﴾ خاوەن هێز وبە زەبر (جوبریل)ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە، بەڵێ زۆر بەهێزە، دەستپاکە، زمان پاکە، دەسائیتر ئێوە چۆن ئەڵێن قورئان ئەندێشەو خورافەی پێشووەکانە؟! ﴿٦ **ذو مرة فاستوى**﴾ خاوەن مەتانەت لە ژیریی‌و هۆشدا، جا لەسەر ئەوشێوەیەی خوا دروستیکردووە زۆر بەڕێك وپێکی وەستاو خۆی نیشاندا ﴿٧ **وهو بالأفق الأعلى**﴾ وە خۆی لە ئاسۆیەکی زۆربەرزو بڵند (لەئاسۆی خۆردا) نیشانی پەیامبەردا ﷺ. بەڵێ.. جبریل هەندێ جار لەسەر شێوەی ئادەمیدا دەهات و، پەیامبەریش ﷺ چاوی پێدەکەوت، پەیامبەر ﷺ زۆرحەزی ئەکردکە جوبریل لە شێوە فریشتەکەدا ببینێ، بۆیە ئەویش دووجار لەسەر شێوە فریشتەییەکەی خۆی نیشاندا، جارێ لەسەر زەویی، جارێکیش لەئاسماندا. جارەکەی سەر زەویی ئەوکاتە بوو کەلەئەشکەوتی (حیراء)دا بوو، جا لەخۆرهەڵاتی ئەشکەوتەکەوە هات وبەریخۆری لێگرت، ئەوەیە کە ئەفەرموێ: (وهو بالأفق الأعلى) جارەکەی ئاسمانیش لەلای (سدرة المنتهى)دا بوو. ﴿٨ **ثم دنا فتدلى**﴾ لە پاشانزیك بووەوە لە پێغەمبەرەوە ﷺ،ئینجا خۆی داهێڵا ﴿٩ **فكان قاب قوسين اوأدنى**﴾ جائەوەندە لێی نزیك بووەوە بەئەندازەی دووکەوان، یان کەمتر بوو ,دیارە لەناوعەرەباندا باوبووەوتویانە: ئەوەندە بەیەکەوە نزیکن ئەندازەی دووکەوان، یان کەمتر بەینیانە ﴿١٠ **فأوحى إلى عبده ما اوحى**﴾ ئینجا خوا لەڕێگەی ئەوەوە وەحیی کرد بۆبەندەی خۆی(موحەممەد)ﷺ ئەوەی کە دەبوو وەحی‌بکا.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٍ فَٱسْتَوَىٰ ﴿٦﴾ وَهُوَ بِٱلْأُفُقِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ﴿٨﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ﴿٩﴾ فَأَوْحَىٰٓ إِلَىٰ عَبْدِهِۦ مَآ أَوْحَىٰ ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ﴿١١﴾ أَفَتُمَٰرُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾ عِندَ سِدْرَةِ ٱلْمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾ عِندَهَا جَنَّةُ ٱلْمَأْوَىٰٓ ﴿١٥﴾ إِذْ يَغْشَى ٱلسِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ ٱلْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ ءَايَٰتِ رَبِّهِ ٱلْكُبْرَىٰٓ ﴿١٨﴾ أَفَرَءَيْتُمُ ٱللَّٰتَ وَٱلْعُزَّىٰ ﴿١٩﴾ وَمَنَوٰةَ ٱلثَّالِثَةَ ٱلْأُخْرَىٰٓ ﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ ٱلذَّكَرُ وَلَهُ ٱلْأُنثَىٰ ﴿٢١﴾ تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰٓ ﴿٢٢﴾ إِنْ هِىَ إِلَّآ أَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَمَا تَهْوَى ٱلْأَنفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ ٱلْهُدَىٰٓ ﴿٢٣﴾ أَمْ لِلْإِنسَٰنِ مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ ٱلْءَاخِرَةُ وَٱلْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ ۞ وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ لَا تُغْنِى شَفَٰعَتُهُمْ شَيْـًٔا إِلَّا مِنۢ بَعْدِ أَن يَأْذَنَ ٱللَّهُ لِمَن يَشَآءُ وَيَرْضَىٰٓ ﴿٢٦﴾

ئەرێ پێغەمبەر شەوی ئیسرا خوای خۆی دی:

﴿١١ **ما كذب الفؤاد ما رأى**﴾ ئەوەی بەچاوی سەربینی, ناخ و دەروونی خۆی بەدرۆی دەرنەکرد، واتە: کاتێ کە بەچاو جوبریلی دی، دڵیشی باوەڕیکرد ﴿١٢ **افتمارونه على مايرى**﴾ ئایا ئێوە شەڕە قسەی لەگەڵ دەکەن لە سەر ئەوەی بینیتی لەشەو ڕەوی‌و میعراجدا باوەڕناکەن؟! ﴿١٣ **ولقد رآه نزلة أخرى**﴾ وە بێگومان پەیامبەر ﷺ جارێکی تریش لەدابەزینێکی تردا جوبرەئیلی دیتووە لە شێوەی خۆیدا. ڕاڤەکارانی قورئان قسەیان جیاوازە سەبارەت بەوەی کە ئایا پەیامبەر ﷺ خوای خۆی بەچاوی سەر دیتبێ؟ ئایا جوبرەئیلی لە سیمای خۆیدابەچاوی

سەردیتبێ؟ وە دەستەی سوننەت وجەماعەتیش هەروا لەناو یەکتردا قسەیان جیاوازە، تەنانەت هاوەڵانیش یەك دەنگ نین! (ئیبن عەباس و عیکرەمەو ئەبو زەڕو کەعبولئەحبار) رایان وایە: پێغەمبەرﷺ بەچاوی سەرلەشەوی میعراجدا خوای دیتوە، بۆیە (ئیبن عەبباس) ئەڵێت: (إن الله اصطفى إبراهيم بالخلة، واصطفى موسى بالكلام، واصطفىمحمدا بالرؤية). واتە: خوا ئیبراهیمی بە(خەلیل) هەڵبژاردووە، موساش بەقسە لەگەڵکردن، موحەمەدیش ﷺ بەنیشاندانی خۆی و دیتنی بەچاوی سەر. (عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود و خاتوو عائیشە)–خوا لەهەموویان ڕازیی– نکوڵیی وئینکاری ئەودیتنەیە ئەکەن، تەنانەت خاتوو عائیشە ئەڵێت: هەرکەسێ پێی وابێت کە موحەممەدﷺ بە چاویخۆی خوای دیتوە، ئەوە درۆیەکی گەورەی لەسەر خوا هەڵبەستووە، چونکە خوا ئەفەرموێ: (لا تدركه الأبصار و هو يدرك الأبصار وهو اللطيف الخبير)، وە دەڵێت پێغەمبەر ﷺ دووجار جوبریلی دیتووە، جارێ لەئاسمانەوە هاتە خوارێ، جارێکی دی بەشەش سەد باڵەوە لەلای (سدرة المنتهى)دا. ئەم ئایەتانەی سورەتی (نجم)ە بەڵگە نین لەسەر ئەوەی کەپەیامبەر ﷺ خوای خۆی بەچاوی سەر دیتبێ، چونکە باسەکە لەجوبرەئیلەوە دەست پێئەکات و، ڕاناوە (ضمیر)ەکان:(علمە شدید القوى)،(ولقد رآه نزلة أخرى) بۆ جوبرەئیل دەگەڕێنەوە، بەڵام پێشەوا (ئەحمەد) ئەڵێت: لەشەوی میعراجدا پەیامبەر ﷺ خوای خۆی بەچاوی سەردیتوە. بەندەش وتەکەی (عائیشەو ئیبن مەسعوود) بە بەهێزتر دەزانم ئەزانم، وەك (لالەکائی)یش لەقسەکانیدا هەر ئەوە هەڵئەبژێرێ، بەڵام ئەگەر لەم باسەدا (توقف) بکرێ وادەزانم چاکترە، چونکە بەڵگەیەکی قسەبڕو ڕاشکاو نیە (والله أعلم) ﴿[١٤] عند سدرة المنتهى﴾ جاری دووەمیش لە لای (سدرة المنتهى)دا، کە (سیدرەش) لە ئاسمانی حەوتەمدایەو نزیکی عەرشەو درەختێکی پڕگەڵاو سێبەرخەست و چڕو پڕە، فریشتەو گیانی شەهیدان و مەودای زانیاریی پەیامبەران بێجگە لە موحەممەد ﷺ تا ئەوێ ئەڕوات، جوبرەئیلیش لە سەفەرەکەی شەوی میعراجدا هەتا ئەوێ لەگەڵ پێغەمبەردابوو، لەوێ بەولاوە تەنها خوا خۆی ئەزانێ... پێشەوا موسلیم لەباسی شەوڕەوییدا فەرموودەیەکی درێژی هێناوە، لە بەشێکیدا ئەڵێت: ((ثم ذهب بي إلى سدرة المنتهى، وإذا ورقها كآذان الفيلة، وإذا ثمرها كالقلال..)) مسلم: ١٤٦/١. فتح الباری ٣٤٩/٦. ﴿[١٥] عندها جنة المأوى﴾ لە لایەتی بەهەشتی (جێی دانیشتن و حەوانەوە)، خوا خۆی ئەزانێ ئەو بەهەشتە کام بەهەشتەیە، هەرچەند (تەبەریی) ئەڵێت: ئەو بەهەشتەیە کەجێگای شەهیدانە.

نووری خواو، حەشامەتی فریشتە (سیدرە)یان پۆشی:

﴿[١٦] إذ يغشى السدرة ما يغشى﴾ ئەوکاتەی دیتی، سیدرەی داپۆشی ئەو شتەی دایئەپۆشی، واتە: لەکاتی دیدارەکەدا نووری خواو،فرەزۆری فریشتەکان سیدرەیان پڕکرد ﴿[١٧] ما زاغ البصر وما طغى﴾ وە چاوی پێغەمبەر کلا نەبوو لەوەی دیتی، تەجاوزیشی نەکرد لەوەی بۆی دیاریکرابوو، بەڵکو هەر تەماشای ئەوەی دەکرد ﴿[١٨] لقد رأى من آيات ربه الكبرى﴾ بەراستی پێغەمبەر ﷺ گەلێك بەڵگەو نیشانەی گەورە گەورەی پەروەردگاری خۆی لە سەفەرەکەیدا – وەك (سدرة المنتهى) و (بيت المعمور) وبەهەشت و دۆزەخ و..هتد–بینی.

لات و عوززا و مەنات،کردووتاننە خوا!بنەمایەکیان نیە:

پاش باسکردنی ئەو هەموو شتانەی کەپەیامبەر ﷺ چاوی پێکەوتن لەمیعراجدا، ئینجا بەهاوبەش پەیداکەرەکان ئەفەرموێت: ﴿[١٩] أفرأيتم اللات والعزى* [٢٠] و مناة الثالثة الأخرى﴾ هەواڵی لات وعوززاو سییەمەکەی تریان (مەنات)م بدەنێ ئایا کچی خوان ئەی خوانەناسان؟! ئەوانە سێ بتەکە بوون لە (طائیف و

غەطفان و مەککە)دا ئەپەرستران ﴿ ٢١ ألكم الذكر وله الأنثى﴾ ئایا نێرینەتان بۆ خۆتان هەڵبژاردووەو،بۆ خواش مێینە؟! جاری خوا هەرپێویستی بەمندالْ نیە، گریمان ئەگەر پێوستیشی بێت، کامیان باش بیْ بەلاتانەوە دایئەنێن بۆخۆتان و کامیشتان بەلاوە خراپ بیْ ئەیدەن بەخوا! ﴿ ٢٢ تلك إذا قسمة ضيزى﴾ ئەگەر ئاوابیْ ئەوە بەش کردنێکی ستەمکارانەیە. ئینجا خوای کارزان ئینکاری و بێزاری لەسەر ئەو حاڵەتە خراپەیان دەر ئەبڕیْ:﴿ ٢٣ إن هي إلا أسماء سميتموها أنتم وآباؤكم﴾ ئەوانە "لات وعوزاومەنات" هەر چەند ناوێکن خۆتان وباوانەکانتان ناوتان لێناون، ئەگینا هیچ حەقیقەت و ناوەڕۆکێکیان نیە ﴿ ماأنزل الله بها من سلطان﴾ وخواش هیچ بەڵگەیەکی بۆ پەرستنیان دانەبەزاندووە ﴿ إن يتبعون إلا الظن وما تهوى الأنفس﴾ ئەوانە هەر شوێنی گومان دەکەون , ئەگینا هیچ بەڵگەو نیشانەیەکیان بە دەستەوە نیە بۆ پەرستنیان ﴿ ولقد جاءهم من ربهم الهدى﴾ لەکاتێکدا بەحەقیقەت لەلایەن پەروەردگاریانەوە ڕێنوێنیان بۆ هاتووە،واتە: قورئانیان بۆ هاتووە کە ڕێنوێنی دەکا بۆ یەکخواپەرستی.

چاکە تەنیا بە ئارەزووو تەمەننا دەست ناکەویْ:

﴿ ٢٤ أم للإنسان ما تمنى﴾ ئاخۆ بۆ هەرمرۆیەکی کافر هەرچی بخوازیْ هەیە؟! واتە:کەئەوان پێیان وایە دوارۆژ پەرستراوەکانیان فریایان دەکەون و تکایان بۆ ئەکەن, بیر لە شتیوا نەکەنەو هەرگیزیش نابیْ ﴿ ٢٥ فلله الآخرة والأولى﴾ چوون ئاخیرەت ودنیا ,هەر بۆ خوای هەق(الله)یە ,نەك بۆ غەیری ئەو, لەبت وخواکانیان تابتوانن شەفاعەت بۆ پەرستیارەکانیان بکەن.

تکاو شەفاعەت مەر خوا ئیزن بداو رازیی بیْ:

﴿ ٢٦ وكم من ملك في السموات﴾ فریشتەیەکی زۆرلە ئاسمانەکاندا هەن ﴿ لا تغني شفاعتهم شيئا﴾ تکایان هیچ کەڵك نابەخشیْ بۆ پەرستیارەکانیان، مەگەر ئەو بتانەی ئێوە چۆن تکایان وەرئەگیردریْ بۆتان؟! ﴿ إلا من بعد أن يأذن الله لمن يشاء ويرضى﴾ مەگەر پاش ئەوەی بۆ هەرکەسێك خوا خۆی بیەویْ و رازی بیْ مۆڵەت بدات فریشتە تکای بۆبکات، ئەوەش بۆ پیاوە راساڵ و صاڵحەکان دەبێت.

الجزء السابع والعشرون — سورة النجم

إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ لَيُسَمُّونَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ ٱلْأُنثَىٰ ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿٢٨﴾ فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ ٱهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾ وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ لِيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ أَسَٰٓـُٔوا۟ بِمَا عَمِلُوا۟ وَيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ بِٱلْحُسْنَى ﴿٣١﴾ ٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ وَٱلْفَوَٰحِشَ إِلَّا ٱللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَٰسِعُ ٱلْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِى بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوٓا۟ أَنفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ ٱتَّقَىٰٓ ﴿٣٢﴾ أَفَرَءَيْتَ ٱلَّذِى تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰٓ ﴿٣٤﴾ أَعِندَهُۥ عِلْمُ ٱلْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰٓ ﴿٣٥﴾ أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِى صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَٰهِيمَ ٱلَّذِى وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾ وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَٰنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُۥ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَىٰهُ ٱلْجَزَآءَ ٱلْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلْمُنتَهَىٰ ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾

٥٢٧

موشریکەکان کچان دەکەنە منداڵی خوا!:

﴿ ٢٧ إن الذين لا يؤمنون بالآخرة﴾ بێگومان ئەوانەی باوەڕیان بەپاشە ڕۆژ نیە و پێیان وایە زیندوو بوونەوەو لێپرسینەوە نیە ﴿ ليسمون الملائكة تسمية الأنثى﴾ ناوی مێینە لە فریشتەکان دەنێن! واتە: ئەڵێن فریشتە کچیخوان ﴿ ٢٨ وما لهم به من علم﴾ ئەوان هیچ زانیارییەکیان بەوتەکەیان نیە ﴿ إن يتبعون إلا الظن﴾ بەڵکو هەردوای گومانی ناڕەواو پووچ دەکەون ﴿ وإن الظن لا يغني من الحق شيئا﴾ لەکاتێکدا گومانیش مرۆڤ لەڕاستیی بیْ نیاز ناکاو جێی حەقیقەت ناگرێتەوە.

لەئەهلی باتڵ و ناهەق واز بێنە:

﴿٢٩ فأعرض عن من تولی عن ذکرنا ولم یرد إلا الحیاة الدنیا﴾ جا کەوابوو پشت هەڵکە لەوەی ڕووی وەرچەرخاندووە لە (قورئان)ی ئێمەو ,جگە لەژیانی ئەم دونیایەش هیچی تری ناوێ ﴿٣٠ ذلك مبلغهم من العلم﴾ ئەوە ئەوپەڕی زانیارییانە کە دنیایان هەڵبژاردووە بە سەرئاخیرەتدا!! ﴿إن ربك هو أعلم بمن ضل عن سبیله﴾ بێگومان پەروەردگاری تۆ زاناترە بەحاڵی ئەوکەسەی لەڕێگەی خوا لایداوە ﴿وهو أعلم بمن اهتدی﴾ هەر ئەویش زاناترە بەحاڵی ئەو کەسەی کەڕێگای ڕاستی هەڵبژاردووە، هیدایەت و ڕێنوێن بووە، بەپێی کردەوەکانیشیان پاداشت وەردەگرنەوەو تۆڵە دەدرێن ﴿٣١ ولله ما فی‌السموات وما فی الأرض﴾ هەر بۆخوایە چی لەئاسمانەکان وچی لە زەویدایە , واتە:هەرچییان تێدایە موڵك ودروستکراوی ئەوە ﴿لیجزی الذین أساءوا بما عملوا﴾ تالە پاشە ڕۆژدا پاداشی بەدکاران بداتەوە بەکارەکانیان ﴿ویجزی الذین احسنوا بالحسنی﴾ و پاداشتی چاکەکارانیش بداتەوە بە پاداشتێکی چاکتر.

موسڵمان لە گوناهی مەزن و کاری دزێو خۆ بەدووردەگرێت:

﴿٣٢ الذین یجتنبون کبائر الإثم والفواحش إلا اللمم﴾ ئەوانەی کەخۆیان بەدووردەگرن لە گوناهەگەورەکان وکارەدزێوەکان, بەڵام وردە گوناهی بچووك خوا دەیانبوورێ ﴿إن ربك واسع المغفرة﴾ بێگومان پەروەردگاری تۆ ئەی موحەممەد!ﷺ لێبوردنی زۆر و فراوانە ﴿هو اعلم بکم إذ انشأکم من الأرض﴾ ئەو بەهەموو کارو بارتان لەخۆتان زاناترە, کاتێ دروستیکردوون لەزەویی ﴿وإذ انتم اجنة فی بطون امهاتکم﴾ وە کاتێ کۆرپەلە بوون لەسکی دایکتاندا ﴿فلا تزکوا انفسکم﴾ جا کەوابوو پاکانە بۆخۆتان مەکەن و، خۆتان هەڵ مەکێشن ﴿هو أعلم بمن اتقی﴾ ئەو زاناترە بەو کەسەی خۆی دەپارێزێ و سنوورەکانی نابەزێنێ.

ئەوی گوێ بیست نابێ و، چکوش دەکا موسڵمان نییە:

﴿٣٣ افرأیت الذی تولی﴾ ئایا ئەوکەسەت دیت ڕووی لە شوێنکەوتنی ئیسلام وەرچەرخاند, پاش ئەوەی ویستی شوێنیکەوێ ﴿٣٤ واعطی قلیلا واکدی﴾ و هەکەمێك لەسامانی بەخشێ و دەستی گرتەوە؟! ﴿٣٥ أعنده علم الغیب فهو یری﴾ ئایا ئەو کەسە زانستی غەیبی لایە ,وائەبینێ کە غەیری خۆی سزای دوارۆژیلە سەر هەڵدەگرێ؟! گوتراوە: ئەوکەسە(وەلیدیکوڕی موغیرە) بووە.

ڕووپەڕەکانی مووسا و ئیبراهیم:

﴿٣٦ أم لم ینبأ بما فی صحف موسی﴾ ئایاهەواڵی پێنەدراوە بەوەی لە سفرەکانی موسا ﴿٣٧ وإبراهیم الذی وفی﴾ وصوحوفی (ئیبراهیم)ی وەفاداردا هاتووە:﴿٣٨ الا تزر وازرة وزر اخری﴾ کە هیچ کەسێك گوناهی یەکێکی تر هەڵناگرێ، لەوە دەچێت ئەم کڕین و فرۆشتنە (وەلید) کردبێتی، چونکە جارێکیان ویستی ئیمان و باوەڕ بێنێ، کەچی پیاوێك پەشیمانی کردەوەو وتی: بۆچی ئیمان دێنیت، ئەگەرشتێکم بدەیتێ من گوناهەکانت بۆ هەڵئەگرم!! ئەمیش لەبەرامبەر ئەوەوە بەڵێنی ئەندازەیەك ماڵ و سامانی دایە و، پاشانیش هەمووی نەدایەو قسەکەی خۆی نەبردە سەرو پەشیمان بوویەوە جابۆ خستنە پێش چاوی حەماقەتیوا,ئایەتی:(افرأیت الذی تولی..) هاتە خوارەوە﴿٣٩ وان لیس للإنسان إلا ما سعی﴾ وبۆهیچ ئادەمیزادێك نیە پاداشتی کردەوەی خۆی نەبێ, ئەو کارانە نەبێ کاتی خۆی هەوڵی بۆداوەو کردوویەتی. پێشەوا (شافیعی ومالیك)-خوا لێیان ڕازی بێت- هەردوو لەم ئایەتەوە وەریان گرتووە کەپاداشتی قورئان خوێندن بەمردووان ناگا، ئەگەرچی "هەدیە"شی بۆبکەن، چونکە ئەوە

هەوڵ و كۆششی خۆی نییە، بەڵام پێشەوا (ئەحمەد) و دەستەیەكی تری زانایان ڕایان وایە كە: پاداشتی (قراءة) بە مردووان ئەگا، بەمەرجێ كە بەپارەوپووڵ نەخوێنرێ ﴿ [٤٠] وأن سعيه سوف يرى﴾ وبێگومان هەوڵ وكارەكەی لەدواییدا لەترازووەكەیدا دەبینرێت. (قال ابن أبی العز: إتفق أهل السنة:أن الأموات ينتفعون من سعی الأحياء بأمرين:

أحدهما: مانسب إليه فی حياته.

الثانی: دعاء المسلمين و استغفارهم له. وأما الصدقة والحج على نزاع فيها يصل إليه من ثواب الحج. فعن محمد بن الحسن: أنه إنما يصل الميت ثواب النفقة والحج للحجاج. وعند عامة العلماء: ثواب الحج للمحجوج عنه وهو الصحيح، واختلف فی العبادات البدنية: كالصوم والصلاة وقراءة القرآن والذكر. فذهب (أبو حنيفة وأحمد وجمهور السلف) إلى وصولها. والمشهور من مذهب الشافعی و مالك عدم وصولها، وذهب أهل البدع من أهل الكلام إلى عدم وصول شئ البتة، لاالدعاء ولاغيره، وقولهم هذا مردود بالكتاب والسنة. المحقق على كتاب شرح اصول اعتقاد اهل السنة و الجماعة, للدكتور أحمد بن سعد بن حمدان الغامدی- الاستاذ بقسم العقيدة- بجامعة أم القرى مكة المكرمة. ﴿ [٤١] ثم يجزاه الجزاء الأوفى﴾ پاشان پاداشت دەدرێتەوە بەتەواوترینی پاداشت ,واتە: هیچ شتێكی لێكەم ناكرێتەوەوهەر بەپێی جۆری كردەوەی خۆشیەتی.

هەندێ صیفاتی خوای بەبەزەیی:

﴿ [٤٢] وأن إلى ربك المنتهى﴾ وەبەڕاستی سەرەنجامی هەموو ئیش وكارێ هەربۆلای پەروەردگارت ئەگەڕێتەوەو ورد ودرشت لەگەڵ ئادەمیزاد ئەكوڵرێتەوە. ئیمامی (بوخاریی) لە (ئیبن عەباس)ەوە هێناویەتی: ((سجد النبی ﷺ بالنجم، وسجد معه المسلمون والمشركون والجن والإنس)) واتە: پێغەمبەر ﷺ سوورەتی (نەجم)ی خوێندو سوژدەی برد، وە هەروەها موسڵمانان و، هاوبەش دانەران و جنۆكەو ئادەمیش لە گەڵی سوژدەیان برد. ﴿ [٤٣] وأنه هو أضحك وأبكى﴾ وەبەڕاستیی هەر خوایە مرۆڤ دەكاتەپێكەنین و گریان ,وە هەمووخۆشیی و ناخۆشیەك بەدەستی ئەوە. ﴿ [٤٤] وأنه هو أمات وأحيا﴾ وەهەر ئەوە ئەمرێنێ و ئەژێنێ. ﴿ [٤٥] وأنه خلق الزوجين الذكر والأنثى﴾ بەڕاستی هەر ئەو زاتەیە كەجوتی نێر ومێی دروستكرد. ﴿ [٤٦] من نطفة إذا تمنى﴾ لەئاوێكیكەم كاتێ لە پشتی پیاوو لەسینەی ئافرەتەوە هەڵدەقوڵێ ودەڕژێتە ناومنداڵدانەوە. ﴿ [٤٧] وأن عليه النشأة الأخرى﴾ بێگومان دروست كردنەوەكەی تر -دوای مردن- لەسەرخوایە ﴿ [٤٨] وأنه هو أغنى وأقنى﴾ هەر ئەو زاتە كاربەجێیە هەندێ لە بەندەكانی دەوڵەمەند دەكاو,هەندیچكیش هەژار. ﴿ [٤٩] وأنه هو رب الشعرى﴾ وەهەر ئەوە پەروەردگاری ئەستێرەی شیعرا.

ئەستێرەی شیعرا: لەوەرزی زستانی ئێمەدا دەرئەكەوێ، بەڵام لەسەردەمی ئەستێرە ناسەكانی (مصر)ی كۆندا لەهەوەڵی هاوێندا دەركەوتووە، ئەم ئەستێرەیە خاوەن گۆیەكی گەورەیە، قەوارەكەی بیست ئەوەندەی گۆی خۆرە!! وەدوورییەكەشی وەك دووری خۆرە لەئێمەوە، بەڵكو بەزیادیشەوە, كە ئەوزیادەیە بەیەك ملیۆن بەراوردكراوە! ئەزانین كەخێرایی تیشك لە تەنها چركەیەك دا (٣٠٠) هەزار كیلۆ مەترە، دەی تیشكی خۆر لەبەر دوورییەكەی لەماوەی (٨) دەقیقەو (١٣) چركەدا ئەو جا ئەگاتە ئێمە، لەكاتێكا جیاوازی نێوانمان (١٥) ملیۆن كیلۆمەترە.. بەڵام شیعرا بە (١١٠) ساڵ ئەگات، جا ئەبێ ئەوئەندازەیە چەندبێ؟! ئەوئەستێرەیە" لەكاتی زۆرگەرمادا لەپشتی بورجی (جەوزا)وە هەڵدێت" بۆیەش بەتایبەت دەست نیشانی ئەوئەستێرەیە ئەكات، چونكە كاتی خۆی هەندێ لەتیرەكانی

عەرەب ئەیانپەرست. ﴿ وانه أهلك عادا الأولى ﴾ وە تەنهاهەر ئەوزاتەبوو گەلی عادی یەکەمی لەناوبرد هەرچەندە زۆر بەدەسەلاَت و بەتواناش بوون، کەچی کاتیٚ سەرپیٚچیان کرد لەپیٚغەمبەرەکەیان (هوود) خوالەناوی بردن. ﴿ وثمود فما أبقى ﴾ وەگەلی سەموودیشی لەناو برد کەسی لیٚ نەهیٚشتەوە. ﴿ وقوم نوح من قبل ﴾ وە پیٚش گەلی عادوسەمود، هۆزی نوحیشی لەناوبرد ﴿إنهم كانوا هم أظلم و أطغى ﴾ چونکە بەڕاستیی ئەو گەلی نوحە ستەمکارترو سەرکیٚش تر بوو لەعادو سەموود ﴿ والمؤتفكة أهوى ﴾ وە هەروەها گوند و شارەکانی گەلی (لوط)یشی سەروو ژیٚر کرد ﴿ فغشاها ما غشى ﴾جا بە جۆراو جۆری سزای سەخت داپیٚۆشین ﴿ فبأى آلاء ربك تتمارى ﴾ جا کەوابوو لە چ نیعمەتیٚك لەنیعمەتەکانی پەروەردگارت گومانت هەیە.

الجزء السابع والعشرون — سورة النجم

وأنه خلق الزوجين الذكر والأنثى ﴿٤٥﴾ من نطفة إذا تمنى ﴿٤٦﴾ وأن عليه النشأة الأخرى ﴿٤٧﴾ وأنه هو أغنى وأقنى ﴿٤٨﴾ وأنه هو رب الشعرى ﴿٤٩﴾ وأنه أهلك عادا الأولى ﴿٥٠﴾ وثمودا فما أبقى ﴿٥١﴾ وقوم نوح من قبل إنهم كانوا هم أظلم وأطغى ﴿٥٢﴾ والمؤتفكة أهوى ﴿٥٣﴾ فغشاها ما غشى ﴿٥٤﴾ فبأي آلاء ربك تتمارى ﴿٥٥﴾ هذا نذير من النذر الأولى ﴿٥٦﴾ أزفت الآزفة ﴿٥٧﴾ ليس لها من دون الله كاشفة ﴿٥٨﴾ أفمن هذا الحديث تعجبون ﴿٥٩﴾ وتضحكون ولا تبكون ﴿٦٠﴾ وأنتم سامدون ﴿٦١﴾ فاسجدوا لله واعبدوا ۩ ﴿٦٢﴾

سورة القمر

بسم الله الرحمن الرحيم

اقتربت الساعة وانشق القمر ﴿١﴾ وإن يروا آية يعرضوا ويقولوا سحر مستمر ﴿٢﴾ وكذبوا واتبعوا أهواءهم وكل أمر مستقر ﴿٣﴾ ولقد جاءهم من الأنباء ما فيه مزدجر ﴿٤﴾ حكمة بالغة فما تغن النذر ﴿٥﴾ فتول عنهم يوم يدع الداع إلى شيء نكر ﴿٦﴾

خشعا أبصارهم — ٥٢٨

پیٚغەمبەریش هەر ترسیٚنەریٚکە لە ترسیٚنەران:

﴿ هذا نذير من النذر الأولى ﴾ ئەمە (موحەممەد) ﷺ ترسیٚنەریٚکە لەجۆری ترسیٚنەرەکانیپیٚشوو، واتە: ئەم یەکەم کەس نییە، بەڵکو گەلیٚك لەپەیامبەران پیٚش ئەمیش هاتوون ﴿ ازفت الآزفة ﴾ "قیامەت نزیك بۆتەوە ﴿ ليس لها من دون الله كاشفة ﴾ جگە لەخواش کەسیٚکی تر نییە کاتی هاتنی بەدیار بخا ,وەکو لەجیٚگایەکی تردا دەفەرمویٚ:(لايجليها لوقتها إلا هو..) ئەعراف/١٨٧ ﴿ أفمن هذا الحديث تعجبون ﴾ جا ئایائیٚوە لەم وتەیە "قورئان" سەرسام ئەبن؟! ﴿ وتضحكون ولا تبكون ﴾ و پیٚدەکەنن "لەکاتی بیستنیدا" و ناگرین "تاپەند و ئامۆژگاری پیٚ وەربگرن، ئەبوو وانەبوایە ﴿ وانتم سامدون ﴾ وە بەردەوام ئیٚوە بیٚئاگاو سەرگەرم دەبن! ﴿ فاسجدوا لله واعبدوا ﴾ جا هەرتەنیا سوژدە بۆخوا بەرن, وەئەویش بپەرستن بەتەنیا, دەسا هەموو بە دلّسۆزانە کرنووش بەرن بۆخوا بیپەرستن و, هیچ کەسیٚك مەکەنە هاوبەشی, بەتایبەت (لات و عوززاو مەنات)تان.

لە (١٣) شەعبانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە ١٩٩٦/١٢/٢٣ لە شاری (مەریوان) لەتەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە.

والحمدلله رب العالمين.

*** *** ***

٥٤- سووڕەتی (قەمەر)ــە

مەککەییەو (٥٥) ئایەتە. جگە لەئایەتی (٤٤)

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

بەم موعجیزە گەورەوگرنگەیە: (واتە: لەتبوونی مانگ) لەسەر داوای بتپەرستەکان دەس پیٚئەکات وچارەسەری بیرو باوەڕی جاهیلی دەکات، لەدوای سورەتی (الطارق)ـەوە هاتۆتە خوارەوە.پاشان باسیڕۆژی دوایی دەکا،

تابەشكو خوانەناسان داچڵەكێن، وە هەروەها دوای باسی بێ بڕواكانی مەككە، باسێكی بێ بڕوایانی گەلانی پێشوویش دەكا، ئینجا باسی تاغووت و ملهووڕەكان و دەرەنجامیان دەكا.. پاشان بەبێبڕواكانی مەككە ئەڵێت: هۆشیاربن! ئەگینا ئەوەی دووچاری ئەوان بوو، یەخەی ئێوەش دەگرێ، لەفەرموودەیەكا – ئەبو واقید هێناویەتی– هاتووە: پێغەمبەر ﷺ لەنوێژی جەژنەكاندا، هەروەها لەبۆنە گشتیەكاندا سوورەتی (قاف)و (اقتربت الساعة)ی دەخوێند.

قیامەت نزیك بوویەو مە مانگیش بوو بە دوو كەرتەوە:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] إقتربت الساعة وانشق القمر﴾ ڕۆژی قیامەت نزیك بۆتەوە، مانگیش لەتبوو، گەلێكی زۆر لە راڤەكەرانی قورئان رایان وایە كە مانگ لەسەر داوای ئەوانە لەت بوو و بەچاوی سەریش بینیان، ئەمەیش پێنج ساڵ پێش كۆچكردن بوو بۆمدینە، بۆ ئەمەیش (بوخاریی وموسلیم) لەكتێبەكانی خۆیاندا هێناویانە كە: مەككەییەكان داوایان لەپەیامبەر ﷺ كرد كە نیشانەیەكی ڕاستیی خۆییان نیشان بدات، ئەویش مانگی بۆلەت كردن! بەشێوەك كە ئەشكەوتی (حیرا)یان لە نێوان هەردوو پارچەكەیدا دیت، لەگەڵ ریوایەتیترا هاتووە: ((انشق القمر على عهد رسول الله ﷺ فرقتين، فرقة على الجبل، وفرقة دونه، فقال رسول الله ﷺ اشهدوا)). واتە: لەسەر دەستی پێغەمبەری خوادا ﷺ مانگ لەتبوو و بوو بەدوو پارچە، بەشێكی كەوتە سەركێوەكەو، ئەویكەشی كەوتە خوارەوەی، جا پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئێوە شایەدبن و ببینن. (سەید قوتب) ئەڵێت: ئەم رووداوە بەچەندین ریوایەت لەگەڵ دیاریی كردنی جێگاوكات وشكڵیدا.. دانی پێدا نراوەو، بێ بڕواكانیش نەیانتوانی بەدرۆی بخەنەوە، جاكەوابوو ئەبێ بووبێ، ئەگینا ململانییان دەكرد، چونكە لەوكاتەدا تەنها ئەوەندەیان وت: كە جادووی لێكردووین..!! وە هەروەها (اقترب للناس حسابهم وهم في غفلة معرضون) (١/٢١) پشتگیری نزیكبوونەی ئەو ڕۆژی قیامەتە دەكا. پێشەوا (ئەحمەد) لە (سەهل)ەوە هێناویەتی كەپێغەمەر ﷺ دەفەرموێ:((بعثت أنا والساعة هكذا)) هەر ئەوكاتە كەمن كرامە پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ قیامەتا وەكوپەنجەی شایەدومان وپەنجەی ناوەڕاست (السبابة والوسطى) بووم. واتە: ئەوەندە لەیەكەوە نزیك بووین.

بتپەرستەكان روو لە نیشانەو موعجیزەكان وەردەگێڕن!:

﴿[٢] وإن يروا آية يعرضوا﴾ وە ئەگەر هەربەڵگەو نیشانەیەك ببینن كە:بەڵگە بێ لەسەرڕاستیی‌پێغەمبەر, پشت هەڵدەكەن و گوێی نادەنێ ﴿ويقولوا سحر مستمر﴾ و ئەڵێن ئەمە جادوویەكی هەمیشەییەو هەموو كاتیە. ﴿[٣] وكذبوا واتبعوا أهواءهم﴾ پەیامبەریان بەدرۆزن زانی و، دوای هەواوهەوەسی خۆیان كەوتن ﴿وكل أمر مستقر﴾ وەهەموو كارێك لەچاك و خراپ كاتێكی بۆ هەیە قەراری تێدادەگرێت ﴿[٤] ولقد جاءهم من الأنباء مافيه مزدجر﴾ سوێند دەخۆم بێگومان ئەوەندە هەواڵی تیاچوونی ستەمكارانیان بۆهاتووەبیانگێڕێتەوە لە شیرك ﴿[٥] حكمة بالغة﴾ ئەم قورئانەش حیكمەتێكی تێرو تەواوە گەیشتۆتە ئەوپەڕی تێرو تەواوی لە حیكمەتدا ﴿فما تغن النذر﴾ جا چ كەڵكێ دەبەخشێ ترسێنەرەكان كاتێ باوەڕنەهێنن وكەڵك وەرنەگرن لەقورئان و لەپەیامبەر ﷺ، چونكە گوێی خۆیانیان كەڕكردووە، چاوی خۆیانیان لەئاستی هەقوو راستیی كوێر كردووە، وەك ئەم ئایەتەیش دەفەرموێ: (وما تغنى الآيات والنذر عن قوم لا يؤمنون) (١٠/٣١).

خوانه‌ناسان رۆژی به‌ری حاڵیان به‌دحاڵه:

﴿[٦] **فتول عنهم**﴾ جا كه‌وابوو پشتیان لێهه‌ڵ بكه ئه‌ی موحه‌ممه‌د! ﷺ ده‌مه‌قاڵێیان له‌گه‌ڵ مه‌كه ﴿**یوم یدع الداع إلى شئ نكر**﴾ چاوه‌ڕێی ئه‌و رۆژه بكه كه جاڕچییه‌كه (واته:ئیسرافیل) بانگی خه‌ڵك ده‌كات بۆشتێكی بێزراوو ناخۆش وناله‌بار، چونكه پڕه‌له‌ئێش وئازار وخه‌م وخه‌فه‌ت ﴿[٧] **خشعاً أبصارهم**﴾ چاویان شۆڕه‌و ناتوانن هه‌ڵبڕن له‌به‌ر سامناكی ئه‌ورۆژه ﴿**یخرجون من الأجداث**﴾ له‌ورۆژه‌دا له گۆڕ دێنه‌ده‌ره‌وه ﴿**كأنهم جراد منتشر**﴾ له زۆرییدا ده‌ڵێی كولله‌ی بڵاوه‌بوون ﴿[٨] **مهطعین إلى الداع**﴾ به‌خێرایی ده‌چن بۆلای جاڕ چییه‌كه‌و له‌ترساندا دواناكه‌ون ﴿**یقول الكافرون هذا یوم عسر**﴾ كافرو بێباوه‌ڕه‌كان ئه‌ڵێن: ئه‌مڕۆ رۆژێكی‌سه‌خته ،دیاره ته‌نها بۆ ئه‌وان سه‌خته، نه‌ك بۆباوه‌ڕداره‌كان, وه‌ك ئه‌م ئایه‌ته ئه‌فه‌رموێ: (فذلك یومئذ یوم عسیر، على الكافرین غیر یسیر) (٧٤/٩-١٠).

الجزء السابع والعشرون — سُورَةُ القَمَرِ

خُشَّعًا أَبْصَـٰرُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ ٱلْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُّهْطِعِينَ إِلَى ٱلدَّاعِ ۖ يَقُولُ ٱلْكَـٰفِرُونَ هَـٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾ ۞ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا۟ عَبْدَنَا وَقَالُوا۟ مَجْنُونٌ وَٱزْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَغْلُوبٌ فَٱنتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَآ أَبْوَٰبَ ٱلسَّمَآءِ بِمَآءٍ مُّنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا ٱلْأَرْضَ عُيُونًا فَٱلْتَقَى ٱلْمَآءُ عَلَىٰٓ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَـٰهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَٰحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِى بِأَعْيُنِنَا جَزَآءً لِّمَن كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَد تَّرَكْنَـٰهَآ ءَايَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِى يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنزِعُ ٱلنَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِٱلنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوٓا۟ أَبَشَرًا مِّنَّا وَٰحِدًا نَّتَّبِعُهُۥٓ إِنَّآ إِذًا لَّفِى ضَلَـٰلٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ أَءُلْقِىَ ٱلذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنۢ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ ٱلْكَذَّابُ ٱلْأَشِرُ ﴿٢٦﴾ إِنَّا مُرْسِلُوا۟ ٱلنَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَٱرْتَقِبْهُمْ وَٱصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾

٥٢٩

سه‌رگوروشته‌ی هۆزه‌كه‌ی نووح عیبره‌تی تێدایه:

ئینجا بۆ دڵنه‌وایی پەیامبه‌ر ﷺ گه‌لێك له‌ئه‌زیه‌ت وئازاری گه‌لانی پێشوو دێنێ، وه‌ك ئه‌فه‌رموێ: ﴿[٩] **كذبت قبلهم قوم نوح**﴾ پێش (قوره‌یش)، (گه‌لی نووح)یش بێباوه‌ڕییانكرد ﴿**فكذبوا عبدنا وقالوا مجنون وازدجر**﴾ جا به‌نده‌ی ئێمه‌یان (نووح) به‌درۆزنزانی و بڕوایان پێنه‌هێناو وتیان: دێوانه‌وشێته، وه له گه‌یاندنی په‌یامه‌كه‌ی خوا رێگری كرا، ئه‌م ئایه‌ته‌ش هه‌ر ئه‌ومانایه ده‌دا كه‌ده‌فه‌رموێ:: (لئن لم تنته یانوح لتكونن من المرجومین) ﴿[١٠] **فدعا ربه أنی مغلوب**﴾ ئینجا نووح — دوای (٩٥٠)ساڵ – داوای له‌په‌روه‌ردگاری خۆیكرد و وتی: خوایه! بێگومان من شكستم خواردووه ﴿**فانتصر**﴾ ده‌سا تۆڵه‌یان لێبسێنه وسه‌رمخه، ئه‌م داوایه‌ش پاش مه‌یووس بوون بوو لێیان وبه‌فه‌رمانی خواشبوو ﴿[١١] **ففتحنا أبواب السماء بماء منهمر**﴾ ئینجا ئێمه‌یش ده‌رگاكانی ئاسمانمان به بارانێكی به‌خوڕمكردنه‌وه ﴿[١٢] **وفجرنا الأرض عیونا**﴾ زه‌ویشمان به‌ئاوی كانیاوه‌كان ته‌قانده‌وه‌و هاته هه‌ڵقوڵان، ته‌نانه‌ت له ته‌نووره‌كانیشیانه‌وه ﴿**فالتقى الماء على أمر قد قُدر**﴾ ئیترئاوه‌كه –ئاوی ئاسمان وكانیاوه‌كان– هه‌ردوو به‌یه‌ك گه‌یشتن له‌سه‌رفه‌رمانێ له‌خواوه بڕیاری درابوو, به‌كورتیی: خوای گه‌وره ده‌رگاكانی ئاسمانی به‌لێزمه لێكردنه‌وه‌و له‌نێو زه‌ویشه‌وه له‌هه‌موو لایه‌كه‌وه ئاوهه‌ڵقوڵیی وهه‌ردوو ئاوه‌كه گه‌یشتنه یه‌ك وتۆفان ده‌ستی پێكردو ئه‌وانیش له‌ناوچوون ﴿[١٣] **وحملناه على ذات ألواح ودُسر**﴾ و نوحیشمان له‌سه‌رچه‌ند ته‌خته و بزمارێك – كه‌شتییه‌كی‌ساده– هه‌ڵگرت ﴿[١٤] **تجری بأعیننا**﴾ به‌چاودێری ئێمه ده‌چوو نه‌مانهێشت نقوم ببێ ﴿**جزاء لمن كان كفر**﴾ له‌ناو ئاودا نقومكران له‌به‌ر كوفرو بێباوه‌ڕییان به‌نووح ﴿[١٥] **ولقد تركناها آیة**﴾ بێگومان ئێمه رووداوی گه‌مییه‌كه‌مان هێشته‌وه به نیشانه به‌ڵگه بۆ خه‌ڵكانێ په‌ندی لێوه‌رگرن ﴿**فهل من مدكر**﴾ جائایا په‌ند گرێك هه‌یه په‌ندی لێوه‌ربگرێ

وبەڕێگەی ئەوهۆزەدا نەچی؟! ﴿[١٦] فكيف كان عذابى و نذر﴾ جا سزاو ترساندنی من چۆن بوو بۆیان؟! واتە: کە تۆڵە بسێنم ئاوا ئەیسێنم، دەئیوەش هۆشیاربن ﴿[١٧] ولقد يسرنا القرآن للذكر﴾ سوێند بەخوا بێگومان ئێمە قورئانمان ئاسانکردووە بۆ ئامۆژگاریی وپەندگرتن ﴿لمن كان كفر﴾ بۆ کەسێك باوەڕی پێنەکرا ﴿فهل من مدكر﴾ جائایا ئامۆژگاریگرو پەند وەرگریٚ هەیە ئامۆژگاری و پەند وەرگرێت؟.

سەرگروشتەکەی هۆزی عاد:

﴿[١٨] كذبت عاد فكيف كان عذابى ونذر﴾ هۆزی عادیش پەیامبەرەکەی خۆیان (هود) بەدرۆ خستەوە، ئینجا سەیرکەن بزانن سزاو تۆڵەی من چۆن بوو؟!﴿[١٩] إنا أرسلنا عليهم ريحا صرصرا فى يوم نحس مستمر﴾ بەڕاستی ئێمە بایەکی ساردی توندی بە لوورەمان نارده سەریان لە رۆژێکی شوومی بەردەوامدا، لە سوورەتی: الحاقة / ٧ دا دەفەرمویٚ: (سخرها عليه سبع ليال و ثمانية أيام حسوما) ﴿[٢٠] تنزع الناس﴾ خەڵکیی لەزەویی هەڵئەگرت و بەسەرا دەیدان بەداروبەرددا ﴿كأنهم أعجاز نخل منقعر﴾ وا لێکردبوون دەتوت بنەداری خورمای هەڵکێشراون ﴿[٢١] فكيف كان عذابى ونذر﴾ جائایا سزاو تۆڵەی من چۆنبوو؟! ئایا پشت شکێن نەبوو؟ ﴿[٢٢] ولقد يسرنا القرآن للذكر﴾ بەڕاستیی ئێمە ئەم قورئانەمان بۆ پەندوئامۆژگاریی لێوەرگرتن ئاسانکرد ﴿فهل من مدكر﴾ جا ئایا کەسێك هەیە پەندو ئامۆژگاری وەرگریٚ؟

بەسەرهاتی هۆزی سەموود:

﴿[٢٣] كذبت ثمود بالنذر﴾ گەلی (سەموود)یش ترسێنەری خۆیان (صاڵح پێغەمبەر) بەدرۆزن داناو، باوەڕیان پێنەکرد! ﴿[٢٤] فقالوا أبشرا منا واحدا نتبعه﴾ ئینجا وتیان: ئایا لەکەسێك پەیڕەوی بکەین، لەناو ئەوهەموو خەڵکەدا، کە بەلای ئەوانەوە نەلە پیاوماقوڵانەو، نەسەروەتمەند؟ ﴿إنا إذا لفى ضلال وسعر﴾ ئەگەر شوێنی کەسێکی ئاوا بکەوین! کەوابوو ئێمە لەناوهەڵەو شێتیداین؟! ﴿[٢٥] ألقى الذكر عليه من بيننا﴾ ئایا لە نێوانماندا وەحیی بۆئەو کراوە؟ لەکاتێکا لەو شایستەترمان هەیە ﴿بل هو كذاب أشر﴾ هەرگیز ئەو لەئێمە شیاوتر نیە، بەڵکو ئەو(صاڵح) پیاوێکی درۆزن و بەفیزە! ئەیەویٚ بەو درۆیانەوەی خۆیە ببیٚ بەگەورەو سەرۆکمان ﴿[٢٦] سيعلمون غدا من الكذاب الأشر﴾ خوا دەفەرمویٚ: سبەینیٚ ئەزانن و بۆیان دەردەکەوێت کە: درۆزنی بەفیز کێیە، صاڵح، یان ئەوان؟ ﴿[٢٧] إنا مرسلوا الناقة فتنة لهم﴾ دووبارە خوا فەرمووی: بێگومان ئێمە ئەو وشترە مێیە لەبەردێکی رەق وتەق و ساف و لووس، لەسەر داوای خۆیان بەدەردێنین ﴿فارتقبهم واصطبر﴾ جا تۆش چاوەڕوانیان بکەو بەئارام و خۆگربە لەسەر ئەزیەت و ئازاریان تا فەرمانی خوا دێت ﴿[٢٨] ونبئهم أن الماء قسمة بينهم﴾ وە هەواڵیان پێبدە کە ئەوئاوە بەشکراوە لەنێوانیاندا، رۆژیٚ بۆئەوان و، رۆژێکیش بۆ وشترەکە، وەك ئەفەرمویٚ: (هذه ناقة لها شرب ولكم شرب يوم معلوم) (١٥٥/٢٦) ﴿كل شرب محتضر﴾ هەمووکەسیٚ لەسەرەبەشی خۆیدا ئامادە دەبێت، واتە: نابیٚ هیچ لایەك بڕواتە سەر بەشی ئەولاکەی تر ﴿[٢٩] فنادوا صاحبهم﴾ ئینجا ئەوانە لەباتی گوێرایەڵیی، بانگی هاوڕێکەیان کرد کە پیاوێکی کەللە شەق بوو، ئینجا هەڵیان نا بۆ کوشتنی وشترەکە ﴿فتعاطى فعقر﴾ جا ئەویش بەگوێی کردن و بێباکانە رۆیشت و شمشێرێکی لێهەڵگرت و قاچی پەڕاندو کوشتیی! ﴿[٣٠] فكيف كان عذابى ونذر﴾ جا سزاو تۆڵەی من چۆن بوو؟ ﴿[٣١] إنا أرسلنا عليهم صيحة واحدة﴾ بەڕاستیی ئێمەیش تەنیا نەعرەتەو دەنگێکی سامناکمان نارده سەریان ،جوبریل هات و قیراندی بەسەریاندا ﴿فكانوا كهشيم المحتظر﴾ جا هەموو وەك پووشی وردبووی خاوەنی

حەظیرەیان لێهات کەکۆی دەکاتەوە بۆمەڕەکانی لەزستاندا ﴿ [٣٢] ولقد يسرنا القرآن للذكر﴾ بێگومان ئێمە قورئانمان ئاسانکرد بۆ پەندو ئامۆژگاری لێوەرگرتن ﴿ فهل من مدكر﴾ جائایا پەند وەگرێ هەیە؟!.

چیرۆکی هۆزی لووط:

﴿ [٣٣] كذبت قوم لوط بالنذر﴾ گەلی (لووط)یش بڕوایان نەکرد بە ترساندنەکانی پێغەمبەرەکەیان (لووط) –سەلامی لەسەربێ– لە سزای خوا لەسەرکارەدزێوەکەیان ﴿ [٣٤] إنا ارسلنا عليهم حاصبا﴾ بەراستی ئێمەش با یەکی توندمان نـاردە سەریان و وردە زیخی تێدەگرتن ﴿ إلا آل لوط﴾ بەڵام ئالی لووط: خۆی و دووکچەکەی کەبڕوایان هێنابوو ﴿ نجيناهم بسحر﴾ لە بەرەبەیانێکی زوودا ڕزگارمان کردن لەوسزایەی بۆئەوان هات ﴿ [٣٥] نعمة من عندنا﴾ ئەو رزگارکردنە نیعمەت وچاکەیەك بوو لەلایەن ئێمەوە ﴿ كذلك نجزي من شكر﴾ ئاوا هەر کەسێك سوپاسگوزاری من بکات و بڕوا بێنێ، ئەوا ئێمەیش هەر ئاوا پاداشتی ئەدەینەوە ﴿ [٣٦] ولقد انذرهم بطشتنا﴾ بێگومان پێشتر لەهەڵمەتی توندی ئێمە لووط ئاگاداری کردبوون ﴿ فتماروا بالنذر﴾ کەچی گومانیان هەبوو لەترساندنەکان ﴿ [٣٧] ولقد راودوه عن ضيفه﴾ بێگومان داوای میوانەکانیان لێکرد بەمەستی نێربازیی وکاری درێو! ﴿ فطمسنا أعينهم﴾ ئێمەیش کوێرایی‌یمان داهێنان، ئەوەبوو بەناویەکتردا ئەهاتن وئەچوون میوانەکانیان نەدەبینی ﴿ فذوقوا عذابي ونذر﴾ دەسابچێژن سزاوتۆڵەی من ﴿ [٣٨] ولقد صبحهم بكرة عذاب مستقر﴾ بێگومان لەبەرەبەیانێکی زوودا سزایەکی توندو هەمیشەیی دەرگای پێگرتن، جوبریل شارەکەیانی لەبن هێناو بەرزی کردەوەو کوتای بەسەریانداو، بەفەرمانی خوا بەردەبارانی کردن و هەموو تیاچوون ﴿ [٣٩] فذوقوا عذابي ونذر﴾ دەسابچێژن سزاو تۆڵەی من ﴿ [٤٠] ولقد يسرنا القرآن للذكر﴾ بێگومان ئێمە قورئانمان ئاسانکرد بۆ پەندو ئامۆژگاری ﴿ فهل من مدكر﴾ جا ئایا پەند گرێ هەیە؟ تا داچڵەکێ وئامۆژگاری وەربگرێ؟ بەڵێ.. لەپاش هەرچوار داستانەکەوە ئەم رستەی (ولقد يسرنا القرآن للذكر فهل من مدكر) وتراوەتەوە، بۆئەوە زیاتروزیاتر پەندیان لێوەربگیرێ و مرۆڤەکان جاردوای‌جار هۆشیار ببنەوە.

سُورَةُ القَمَر — الجزء السابع والعشرون

وَنَبِّئۡهُمۡ أَنَّ ٱلۡمَآءَ قِسۡمَةُۢ بَيۡنَهُمۡۖ كُلُّ شِرۡبٖ مُّحۡتَضَرٞ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوۡاْ صَاحِبَهُمۡ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيۡفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ صَيۡحَةٗ وَٰحِدَةٗ فَكَانُواْ كَهَشِيمِ ٱلۡمُحۡتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدۡ يَسَّرۡنَا ٱلۡقُرۡءَانَ لِلذِّكۡرِ فَهَلۡ مِن مُّدَّكِرٖ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتۡ قَوۡمُ لُوطِۭ بِٱلنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ حَاصِبًا إِلَّآ ءَالَ لُوطٖۖ نَّجَّيۡنَٰهُم بِسَحَرٖ ﴿٣٤﴾ نِّعۡمَةٗ مِّنۡ عِندِنَاۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي مَن شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدۡ أَنذَرَهُم بَطۡشَتَنَا فَتَمَارَوۡاْ بِٱلنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدۡ رَٰوَدُوهُ عَن ضَيۡفِهِۦ فَطَمَسۡنَآ أَعۡيُنَهُمۡ فَذُوقُواْ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدۡ صَبَّحَهُم بُكۡرَةً عَذَابٞ مُّسۡتَقِرّٞ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُواْ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدۡ يَسَّرۡنَا ٱلۡقُرۡءَانَ لِلذِّكۡرِ فَهَلۡ مِن مُّدَّكِرٖ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدۡ جَآءَ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ ٱلنُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذۡنَٰهُمۡ أَخۡذَ عَزِيزٖ مُّقۡتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ أَكُفَّارُكُمۡ خَيۡرٞ مِّنۡ أُوْلَٰٓئِكُمۡ أَمۡ لَكُم بَرَآءَةٞ فِي ٱلزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ أَمۡ يَقُولُونَ نَحۡنُ جَمِيعٞ مُّنتَصِرٞ ﴿٤٤﴾ سَيُهۡزَمُ ٱلۡجَمۡعُ وَيُوَلُّونَ ٱلدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ ٱلسَّاعَةُ مَوۡعِدُهُمۡ وَٱلسَّاعَةُ أَدۡهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ ٱلۡمُجۡرِمِينَ فِي ضَلَٰلٖ وَسُعُرٖ ﴿٤٧﴾ يَوۡمَ يُسۡحَبُونَ فِي ٱلنَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمۡ ذُوقُواْ مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ شَيۡءٍ خَلَقۡنَٰهُ بِقَدَرٖ ﴿٤٩﴾

وَمَآ أَمۡرُنَآ — ٥٣٠

بەسەرهاتی فیرعەون و دەستەو بەستەکەی:

﴿ [٤١] ولقد جاء آل فرعون النذر﴾ سوێند دەخۆم بێگومان ترسێنەرەکانمان (مووساو هاروون) هاتنە لای ئالی فیرعەون، بەڵکو لەخراپەکاری بسڵەمێنەوە ﴿ [٤٢] كذبوا بآياتنا كلها﴾ کەچی لەباتی بڕواهێنان تەواوی موعجیزەکانی ئێمەیان بەدرۆداناو بڕوایان پێ نەکردن! ﴿ فأخذناهم اخذ عزيز مقتدر﴾ ئەوسا ئێمەیش گرتمانن بەگرتنی خاوەن هێزێکی بەتوانای تێنەشکاو ﴿ [٤٣] اكفاركم خير من اولئكم﴾ ئایا بێبڕواکانی ئێوە ئەی عەرەبەکان! باشترن

لەبێبڕواكانی گەلی نووح و، عادو، سەموود؟ تاهیوای ڕزگاربوونیان ببێ؟! نەخێر، كەوابوو ئێوەیش هەر چاوەڕوانی ئەوڕۆژەبن ﴿أم لكم براءة فی الزبر﴾ یاخۆ بەرائەتتان بۆهەیە لە سزا لەكتێبە ئاسمانییەكاندا , واتە:پسوڵەی ڕزگاربوونتان بۆهاتووە كەتووشی ئەو بەلاّیانە نابن؟ ﴿[٤٤] أم یقولون نحن جمیع منتصر﴾ یاخێر ئەڵێن: هەمووكۆمەڵێكی یەكگرتووی سەركەوتووین لەبەر زۆری وبە هێزیمان هەرگیز ناشكێین؟ ﴿[٤٥] سیهزم الجمع ع ویولون الدبر﴾ لەمە پاش ئەو كۆمەڵە تێدەشكێنرێ و پاشەو پاش هەڵدێن ورادەكەن بۆدواوە.بەڵێ هەرواش دەرچوو چونكە لەڕۆژی بەدردا هەمووتێكشكان و هەڵهاتن. (ئیبن عەباس) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ لەڕۆژی بەدردا چادرێكی بۆ هەڵدرابوو لەناوچادرەكەدا بەردەوام ئەیفەرموو: ((أنشدك عهدك ووعدك اللهم إن شئت لم تعبد بعد الیوم فی الأرض أبدا)) جا ئەبوبەكر (خوا لێی رازی بێت) وتی: بەسە ئەی پێغەمبەر! ئەوەندە داوات لەخواكرد، پاشان لەنێو جل وبەرگی جەنگیدا هاتەدەرێ وئەیفەرموو: ((سیهزم الجمع ویولون الدبر، بل الساعة موعدهم، والساعة أدهی وأمر)). فتح الباری: ٤٥٨/٨ و ٤٨٦. ﴿[٤٦] بل الساعة موعدهم﴾ بەڵكو جگە لەوە ڕۆژی قیامەت كاتی بەڵێنیانە ﴿والساعة أدهی وأمر﴾ خۆ ئەوساتەش ناهەموارترو تاڵترە لە سزای دنیا، واتە: كوشتن ودیلبوون زۆرئاسانترە لەچاوسزای ڕۆژی دوایی كەچاوەڕوانیانە.

كۆتا ڕۆژی تاوانباران:

﴿[٤٧] إن المجرمین فی ضلال وسعر﴾ بێگومان تاوانكارەكان لەسەرگەردانییەكیدوور لە هەق و لە ئاگرێكی هەڵگیرساودان ﴿[٤٨] یوم یسحبون فی النار علی وجوههم﴾ ئەو ڕۆژە كەلەسەر ڕوویان بەناوئاگردا رائەكێشرێن ﴿ذوقوا مس سقر﴾ پێیان ئەوترێ: دەبچێژن گەرماو سزای دۆزەخ , لەپاداشتی كارەكانتاندا، دەبزانم كەسێك هەیە قوتارتان بكات ﴿[٤٩] إنا كل شئ خلقنا بقدر﴾ بەراستیی ئێمە هەمووشتێكمان بەئەندازەیەكی دیاریكراو درووستكردووە ﴿[٥٠] وما أمرنا إلا واحدة كلمح بالبصر﴾ خۆفەرمانی ئێمەش – بۆ بەدیهێنانیشتێك بمانەوێ ببێت ,هەر یەك وشەیە,ئەویش وەك چاو هەڵهێنانێكە لە خێراییدا.(مەبەست بەو وشەیەش لێرەدا, وشەی((كن))ـە. ﴿[٥١] ولقد أهلكنا أشیاعكم﴾ سوێندبێ بەخوا كە بێگومان هاوشێوەكانتانمان ئەی قورەیش! لە كوفرو بێباوەڕیدا لەناو برد ﴿فهل من مدكر﴾ ئاخۆ لەوهەموو ڕووداوانەدا كەسێكی ژیروپەندوەرگرهەیە؟ ﴿[٥٢] وكل شئ فعلوه فی الزبر﴾ وەهەرشتێكیان كردبێ – لەخێرو لەشەڕ– لە نامەكانی فریشتەكاندا تۆماركراوە ﴿[٥٣] وكل صغیر وكبیر مستطر﴾ وەهەر بچووكێك وگەورەیەك لە ئەعمالی خەڵك نووسراوە بەدێرو, بۆشیان دێنینە ڕوو، ئیمامی (ئەحمەد):١٥١/٦. لە خاتوو (عائیشە)ەوە هێناویەتی: ((أن رسول الله ﷺ قال: یا عائشة! إیاك ومحقرات الذنوب، فإن لها من الله طالبا)) واتە:پێغەمبەر ﷺ بەخاتوو عائیشەی فەرموو: خۆت لەگوناحە بچوك و بەهیچ دانەنراوەكان دوور بگرە! بەڕاستی بەلای خواوە داواكاریان هەیە.

پاداشتی پارێزكاران:

﴿[٥٤] إن المتقین فی جنات ونهر﴾ بەراستی ئەوانەش خۆیان لە شیرك وقەدەغەكراوەكانی خوا پاراستووە لەناو چەندان بەهەشت وڕووباری فرەجۆرن: ڕووباری ئاو، ڕووباری عارەق، ڕووباری هەنگوین، ڕووباری شیر ﴿[٥٥] فی مقعد صدق﴾ لە جێگایەكیخۆش وپەسەندان ﴿عند ملیك مقتدر﴾ لەلای خوای پاشای پاشای بەدەسەلاّت، لەوێ شادمان وخۆشنوودن، ئیمامی(ئەحمەد) لە(عەبدوڵلاّی كوڕی عەمر)ـەوە دەڵێ: ((المقسطون عند الله علی منابر من نور عن یمین الرحمن وكلتا یدیه یمین، الذین یعدلون فی حكمهم وأهلیهم وما ولوا)) اخرجه مسلم: ١٤٨٥/٣. أحمد: ١٦٠/٢.

النسائی: ٨/٢٢١. پێغەمبەر ﷺ فەرموی: دادگەرەکان لەلای دەستی راستی خوای بەبەزەیین - خۆ هەردوو دەستیشی راستن- لەسەرچەند میمبەرێکی نوورانین، ئەوانەش ئەوکەسانەن لەنێوخانەوادەی خۆیاندا و، لەگەڵ ئەوانەدا لەژێر دەسەلآتی ئەواندان بەدادگەرانە بڕیارو فەرمان ئەدەن. سا خوا بەمیهرەبانی خۆت بمانخەیتە ناو ئەوانەوە.

لەشەوی (١٥/١٤) شەعبانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (١٩٩٦/١٢/٢٥/٢٤)ز، کاتژمێر (٩:٥)ی شەو, لە شاری (مەریوان) لە تەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە.

*** *** ***

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

سُورَةُ الرَّحْمَٰنِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الرَّحْمَٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْإِنسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ﴿٨﴾ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ ﴿١٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

٥٥- سوورەتی (ڕەحمان)ـە مەککەییەو (٧٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی بیروباوەڕە بناغەییەکان دەکات، ئەڵێن ئەمسوورەتە لەنێوان سوورەتە مەککەییەکانی تردا وەك (عەرووس) و بووك وایە، بۆیە هاتووە: (لکل شئ عروس، وعروس القرآن سورة الرحمن). یەکەم جار باسی نیعمەت و بەهرەکانی خوا دەکات، هەر لەفێرکردنی قورئانەوە هەتادروستکردنی ئادەمزادو،زمان پێبەخشینی و بیروهۆش بۆ لێکدانەوەی مەبەستەکان ویەکتری تێگەیاندن، ئینجا لاپەرەکانی بوونەوەر یەك لەدوای یەك هەڵئەداتەوە بەدەیان بەهرەی خوا باس دەکات.. پاشان مردن و تیاچوون دێتە پێشەوەو هەموو بوونەوەر دەفەوتێ تەنها پەروەردگار ئەمێنێتەوە:(کل من علیها فان ویبقی وجه ربك ذو الجلال و الإکرام). لەگەڵ هێنانی هەندێ لەقۆناغەکانی قیامەت وحاڵی کافران وتۆڵەیان و پاشان ئەوهەموو نازو نیعمەتە ئامادەکراوانە بۆصالحان وچاککاران، کۆتاییشی بەسوپاس وستایشی پەروەردگاردێ، جابەم ئایەتەیش دەرگای دائەخرێ: (تبارك اسم ربك ذی الجلال والإکرام).

خوا پێغەمبەری فێری قورئان کرد:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] الرحمن * [٢] علم القرآن﴾ خوای بە بەزەیی قورئانی فێری موحەممەد ﷺ کرد. ئەم ئایەتە وەلآمە بۆ خەڵکی مەککە کە ئەیانوت:(إنما یعلمه بشر). ﴿[٣] خلق الإنسان﴾ ئادەمیی دروستکرد، لەگەڵ ئەوهەموو ژیریی و زیرەکییەیدا ﴿[٤] علمه البیان﴾ فێری دەر بڕینی کرد لە ناخی خۆیی و تێگەیاندنی خەڵکی دیکە بە نوتقێکی ئاشکراو نمایان , خوا زمانی دایە بۆئەوەی مەبەستەکانی خۆی بەجوانی بەفەرهەنگ وکەلتوورێك کە خوا پێی بەخشیووە رابگەیەنێت، (مەراغیی) ئەڵێت: ئادەمزاد لەبەرئەوە کە بەسروشت گیانلەبەرێکی خاوەن هەست ونەستەو هۆگرو کۆمەلآیەتییە، جا بۆدەربڕینی مەبەستەکانی خۆی، خوای گەورە زمانی قسەو گفتوگۆی پێ

بەخشیوە، واتە: زمان و فەرهەنگ دوو بەهرەی گرنگی خوان، ئەبێ هەردوو ئازاد بن، چونکە بەڵگەن لەسەر بوون و دەسەڵاتی خوا..ئاخ من ئەمزانی قاچاغ کردن ویاساغ کردنی زمانی هەندێ لەگەلانی بێچارە، لەچییەوە وەرگیراوە؟!

خۆرو هەیڤ، ئاسمان و زەویی، بەڵگەی خوان:

پاشان لە زەوییەوە چاوێکیان پێ هەڵئەبڕێ بۆلای سەروو ئەفەرموێ: ﴿[٥] الشمس والقمر بحسبان﴾ خۆرومانگ – کە دووکورەی زۆربەنرخن– بەحیسابێکی ورد دێن ودەچن. ئینجا دووبەهرەی زەوییان بۆ باس دەکات، بۆیە ئەفەرمووێ: ﴿[٦] والنجم والشجر یسجدان﴾ وەئەستێرەو درخت سوژدە دەبن بۆ خوا، واتە:گژوگیای بێساق وساقدار– بەئارەزووی خۆیان– ملکەچیی خۆیان دەرئەبڕن وسوژدە دەبەن بۆخوا "ئاشکرایشە کەئەگەر گیاو رووەك نەبێت، باری ئابووری ولاتمان زۆردێتە خوارێ ﴿[٧] والسماء رفعها ووضع المیزان﴾ وئاسمانیشی بەرزو بڵوند کردەوە، بینایەکی قاییم ومەحکەمی بۆ ڕاگرتووە، و تەرازووی دادی بۆهەمووشتێك دانا ﴿[٨] الا تطغوا فی المیزان﴾ بۆ ئەوەی لەکێشانەکردندا ستەم نەکەن ﴿[٩] واقیموا الوزن بالقسط﴾ وەبەرێك وپێکیو دادگەری کێشانە بکەن ﴿ولا تخسروا المیزان﴾ وەکەم مەکەن لەکێشانەدا ﴿[١٠] والأرض وضعها للأنام﴾ و زەویشیداناوە بۆ هەموو دروستکراوەکان ،تاهەموو خاوەن گیانێکی تیابژی , بەڵێ خوای گەورە ئەم کورەی زەوییەی داناوە بۆ تەواوی گەلانی جیهان بێجیاوازیی لەنێوان هیچ جۆرە زمان و کاڵاو باڵایەکدا، وەبێ ئەوە کەهیچ گەلێك شایستەتر بێ بەژیان لەسەری، بەڵام زۆر بەداخەوە لەسەدەی بیستەمیشدا هێمان چەندین گەل بێجێ و نیشتمان ئەسوڕێنەوە! هەر ناشوێرێ باسی نیشتمانی خۆیبکات، وەك ئەوە لەم جیهانەدا مافی ژیانی نەبێ! ئومێدەوارم ئەم ئایەتە پێش چاوبگیرێ و، هەموو قەوم و هۆزو گەلێك نیشتمانی خۆی بدرێتێ. ﴿[١١] فیها فاکهة والنخل ذات الأکمام﴾ هەمە جۆر میوەو دارخورمای پورگداری تێدایە ﴿[١٢] والحب ذو العصف والریحان﴾ وچەندان جۆر دانەوێڵەی تۆێکڵدارو گوڵ و گژوگیای بۆنخۆشی تێدایە.

لەکام چاکەی پەروەردگار حاشا دەکەن؟:

﴿[١٣] فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جا ئیتر بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان (ئەی گرۆی ئادەمیی وجنیی!) ناشوکری دەکەن؟ حەقتانە کەسەیری ئەو هەموو بەهرانە دەکەن بروابێنن و خۆتان یەکلابکەنەوە بۆی، (عەبدوڵڵای کوڕی عومەر) ئەڵێت: پەیامبەر ﷺ جارێك سوورەتی (ڕەحمان)ی بەسەر هاوەڵانیدا خوێندەوەو بێدەنگ بوون! ئەویش فەرمووی: بۆچی وەڵام نادەنەوە؟ بۆچی هەرکات بموتایە: (فبأی آلاء ربکما تکذبان) جنیەکان ئەیانوت: ((لا بشئ من نعمك ربنا نکذب فلك الحمد)). تیرمزیی هێناویەتی و (حاکم)یش بەڕەواو دروستی داناوە.

تێبینی: ڕستەی (فبأی آلاء ربکما تکذبان) لەم سوورەتەدا (٣١) جار دووپاتکراوەتەوە.

مرۆ لە قوڕی وشکەوە بوو چەشنی سواڵە ودیهات:

﴿[١٤] خلق الإنسان من صلصال کالفخار﴾ ئادەمی باوکی ئادەمزادی لەقوڕێکی وشکەوە بووی وەك سواڵەت، دورستکرد. راڤەکەرانی قورئان ئەڵێن: خوایزانا دەربارەی دروستکردنی ئادەم لەم سوورەتەدا ئەفەرموێ: (من صلصال کالفخار) لەسورەتی (حجر)دا (من صلصال من حمأ مسنون) لە قوڕێکی ڕەشی گۆڕاو، لە (صافات)دا لەقوڕێکی لینج، لە (آل عمران)دا (کمثل آدم خلقه من تراب) لەگڵ، هیچ دژایەتیيەك لەنێوان ئەوحاڵەتانەدا نیيە، چونکە لەبنەڕەتدا گڵەکەی لەزەوی وەرگرتووە، پاشان بەئاو شێلراوەو بووەتە جۆرە قوڕێك کەدەست بگرێ، پاشان

دانراوه تاترشاوەو ڕەش وەرگەڕاوە، ئینجا وێنەو نەخشەی کێشاوە وەك پەیکەر، دواتر وشك کراوەتەوە تاوەك سواڵەتی لێهاتووە، دواییش گیانی بەبەردا کردووە.

جنۆکەی لە بڵێسەی بێ دووکەڵی ئاگر دروستکرد:

﴿[١٥] وخلق الجان من مارج من نار﴾ وە ئەسڵی پەریشی(جان) کە باوکی نەوعی جنۆکەیە , لەئاگرێکی گڕدارو پاك وپوختەو بێدووکەڵ دروستکرد ,پاشان پلەبەپلە گەیاندیە ئەوجێگایە کەشیاوی کارەکەی خۆی بێ , لەفەرموودەیەکدا هاتووە، ((خلقت الملائكة من نور وخلق الجان من مارج من نار، وخلق آدم مما وصف لكم))موسلیم: ٢٢٩٤/٤. أحمد: ١٦٨/٦. واتە: فریشتە لە (نوور)و، (جان) لە ئاگر دروستکران، ئادەمیش لەوەی وەسفتان بۆ کراوە لە قورئاندا,واتە: لەگەڵ. ﴿[١٦] فبأي آلاء ربكما تكذبان﴾ جا ئیتر بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان ناشوکری دەکەن؟ ﴿[١٧] رب المشرقين ورب المغربين﴾ هەرئەوخوایە خاوەنی دوو هەڵاتگەی خۆرە لەهاوێن و زوستاندا, وەخاوەنی دوو جێگای خۆرئاوا بوونی خۆرە لە هاوین و زوستاندا, وەك دەفەرموێ: (فلا أقسم برب المشارق و المغارب) (٤٠/٧٠). یان دەفەرموێ: (رب المشرق والمغرب لا إله إلا هو فاتخذه وكيلا) (٩/٧٣). ﴿[١٨] فبأي آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان ناشوکری دەکەن؟. ﴿[١٩] مرج البحرين يلتقيان﴾ دوودەریای یەکێ شیرین و یەکێ سوێر لەپاڵ یەکتردا بەردانەوە پێك دەگەن ﴿[٢٠] بينهما برزخ لا يبغيان﴾ لەنێوانیاندا بەربەستێك هەیە، بە هۆی ئەوەوە تێکەڵنابن بەیەکتر, هەتادەریا سوێرەکە سیفەتی شیرینی ئەولاببات ,یان دەریاشیرینەکە سیفەتی سوێری ئەو نەهێڵێ.. پەروەردگار ناهێڵێ هیچیان لەکیس بچن!! ﴿[٢١] فبأي آلاء ربكما تكذبان﴾ جا کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان ناشوکری دەکەن؟ ﴿[٢٢] يخرج منهما اللؤلؤ والمرجان﴾ لەو دوو دەریایە مرواریی وشیلان دەردەچێت.

سُورَةُ الرَّحۡمَٰن — الجزء السابع والعشرون

رَبُّ ٱلۡمَشۡرِقَيۡنِ وَرَبُّ ٱلۡمَغۡرِبَيۡنِ ﴿١٧﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ ٱلۡبَحۡرَيۡنِ يَلۡتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيۡنَهُمَا بَرۡزَخٞ لَّا يَبۡغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخۡرُجُ مِنۡهُمَا ٱللُّؤۡلُؤُ وَٱلۡمَرۡجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ ٱلۡجَوَارِ ٱلۡمُنشَـَٔاتُ فِي ٱلۡبَحۡرِ كَٱلۡأَعۡلَٰمِ ﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنۡ عَلَيۡهَا فَانٖ ﴿٢٦﴾ وَيَبۡقَىٰ وَجۡهُ رَبِّكَ ذُو ٱلۡجَلَٰلِ وَٱلۡإِكۡرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسۡـَٔلُهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ كُلَّ يَوۡمٍ هُوَ فِي شَأۡنٖ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفۡرُغُ لَكُمۡ أَيُّهَ ٱلثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَٰمَعۡشَرَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِ إِنِ ٱسۡتَطَعۡتُمۡ أَن تَنفُذُواْ مِنۡ أَقۡطَارِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ فَٱنفُذُواْۚ لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلۡطَٰنٖ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرۡسَلُ عَلَيۡكُمَا شُوَاظٞ مِّن نَّارٖ وَنُحَاسٞ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَإِذَا ٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَكَانَتۡ وَرۡدَةٗ كَٱلدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوۡمَئِذٖ لَّا يُسۡـَٔلُ عَن ذَنۢبِهِۦٓ إِنسٞ وَلَا جَآنّٞ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾

٥٣٢ يُعۡرَفُ ٱلۡمُجۡرِمُونَ

(سەید قوطب) –خوا لێیخۆش بێت– چەند جوان ئەڵێت: (لؤلؤ): لەبنەڕەتا یەکێکە لە گیانلەبەرە سەمەرەکانی دەریا، ولەناو (صەدەف) ێکدایەو خۆی هەڵئەدات بۆقوڵایی دەریاکان، و لە گەڵ گیانلەبەرەکانی تر , جیاوازییەکیزۆری هەیە، چ لەڕووی پێکهاتەی لەش وقەوارەیەوە، چ لەڕووی شێوەی زیندەگیو ژیانیەوە، تۆڕێکی پێوەیە وەك تۆڕی ماسیگر، زۆرسەیر تەنراوە، لەوتۆڕەوە ڕۆشنایی وئاووهەواو خۆراك وەرئەگرێ، لەولایشەوە وەك پالێوەر (مصفاة) وایە بۆی، ناهێڵێ چەوو لم و زیخ بڕواتە سکیەوە لەژێر تۆڕەکەیشەوە چەند دەمێکی هەیە، هەردەمەی چوار لێوی هەیە، جاهەرکات چەوو لم وزیخ، یان هەرچێ بڕواتە ژوورەوە بەپەلە مادەیەکی لینجی بەسەرا ئەڕژێ و دایئەپۆشێ، پاشان ئەیبەستێت و ئەبێتە مرواری ئیتر گەورەو بچووکیی بەپێی ئەوە ئەبێت.. زنجیە

بەردەمەرجانییەکان لەباکووری خۆهەڵاتی ئوسترالیادا کە درێژییان (١٣٥٠) میل ئەبێ و پانیشیان (٥٠) میل ئەبێ، هەر لەو شتە سەرسوڕهێنەرانەیە. ﴿٢٣ فبأي آلاء ربكما تكذبان﴾ جا ئەی ئادەمیی وجینی کام نیعمەتی پەروەردگارتان بەدرۆ دەخەنەوە؟! ﴿٢٤ وله الجوار المنشآت في البحر كالأعلام﴾ وهەمووئەو گەمیانەش- دەڵەی کێون – لە دەریاکاندا هەر بۆ خوان , واتە: خواکەوییکردوون بۆتان بەئاسانیدێن و دەچن و ئێوەش بازرگانییان پێدەکەن ﴿٢٥ فبأي آلاء ربكما تكذبان﴾ جابە چ نیعمەتێکی پەروەردگارتان بڕوا ناهێنن؟ خۆ ئەگەرخوا بەلوتفی خۆی ئەوکەشتیی وگەمییانە رانەگرێ، ئەوا خۆتان و کەشتییەکانتان نقوم ئەبن.

بێ لە خوا کەس نامێنێ لەم زەمینە:

﴿٢٦ كل من عليها فان﴾ هەرچی بەسەر پشتی زەویەوەیە، هەرهەموو لە نێو دەچێ ﴿٢٧ ويبقى وجه ربك ذوالجلال والإكرام﴾ و تەنها رووی پەروەرد گاری خاوەن شکۆوکەرەمکەرت دەمێنێتەوە. (مذهب أهل السنة والجماعة أن لله وجهاً حقيقيا يليق به موصوفا بالجلال والإكرام، وقد دل على ثبوته لله تعالى الكتاب والسنة، فمن الكتاب قوله تعالى: (ويبقى وجه ربك ذو الجلال والإكرام) ومن أدلة السنة: قول النبي ﷺ: في الدعاء المأثور:((وأسألك لذة النظر إلا وجهك والشوق إلى لقاءك)) فوجه الله تعالى من صفاته الذاتية الثابتة له حقيقة على الوجه اللائق به. ولا يصح تحريف معناه إلى الثواب لوجوه منها:

أولا: أنه خلاف ظاهر النص وما كان مخالفا لظاهر النص فإنه يحتاج إلى دليل، ولا دليل على ذلك. ثانيا: إن هذا الوجه ورد في النصوص مضافا إلى الله تعالى والمضاف إلى الله: إما أن يكون شيئا قائما بنفسه، وإما أن يكون غير قائم بنفسه، فإن كان قائما بنفسه فهو مخلوق، وليس له صفاته كبيت الله، وناقة الله، وإنما إضيف إليه إما للتشريف وإما من باب إضافة الملوك والمخلوق إلى مالكه وخالقه، وإن كان غير قائم بنفسه فهو من صفات الله، وليس بمخلوق كعلم الله، وقدرته، وعزته، وكلامه، ويده، وعينه ونحوذلك، والوجه بلا ريب من هذا النوع، فإضافته إلى الله من باب إضافة الصفة إلى الموصوف.

ثالثا: أن الثواب مخلوق بائن عن الله، والوجه صفة من صفات الله غيرمخلوق ولا بائن، فكيف يفسر هذا بهذا؟

رابعا: إن ذلك الوجه وصف في النصوص بالجلال والإكرام، بأن له نورا يستعاذ به، وسبحات تحرق ما انتهى إليه بصر الله من خلقه، وكل هذه الأوصاف تمنع أن يكون المراد به الثواب والله أعلم. (تلخيص الحموية/ للشيخ عثيمين – ص٦٧). بۆیە ئێمەیش (وجە)مان بەرووخسار مانادایەوەو نەمانتوانی بیگۆڕین بە(زات، وجود)ی خوا، وەك هەندێ وای لێدەکەن، ئیمامی بەیهەقی لە کتێبی (الأسماء والصفات)دا ئەڵێت: (باب ما جاء في اثبات الوجه صفة لامن حيث الصورة لورود خبر الصادق به..) و ئەم ئایەتانەیشی هێناوە: ٥٥/٢٧، ٢٨/٨٨، ٩/٣٩، ٢٢/٣٠، ٦٧/٢٠، ١٣/٥٢، ٩٢/٦.. لەگەڵ هێنانی فەرموودە گەلێکدا کەپێشەوا (بوخاریی وموسلیم) هێناویانە بۆچەسپاندنی سیفەتی (وجە) بۆخوای گەورە –جل جلالە– ئومێدەوارم بەوردی بیری لێ بکرێتەوە، وەك ئیمامی بەیهەقیش دەڵێت دەبێت وەك سیفەتێك سەیربکرێت، واتە: کاتێ باسی (وجە) دەکرێت نابێ جۆرە ڕووخسارو دەم وچاوێك بێنیتە پێش چاوخۆت، چونکە (ليس كمثله شيء).﴿٢٨ فبأي آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بەکام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟! ئەم مردنەش کردنەوەی دەرگایەکە بۆ ژیانی هەتاهەتایی ورزگاربوونە –بەتەواوی– لەمردن، دیارە ئەمەش لەخۆیدا هەرنیعمەت وبەهرەیە ﴿٢٩ يسأله من في السموات والأرض﴾ هەمووگیانلەبەران و زیندەوەران کە لەئاسمانەکان و زەویدان بەردەوام بەزمانی حاڵ داوای پێداویستییەکانیان

لێدەکەن ،نیازمەندی ئەون، ئیتر بەزمان داوابکەن یان نەیکەن" ﴿کل یوم هو فی شأن﴾ هەموو رۆژێك وکاتێك، وا لە کارێك لە کارەکاندا: یەکێك دەمرێنیّ و یەکێك لەدایك دەبیّ، یەکێك سەرئەکەویّ و یەکێك دەشکیّ..هتد. (ئیبن جەریر) دەڵیّ: لە مانای (کل یوم هو فی شأن) پرسیار لەپێغەمبەر ﷺ کرا؟ ئەویش فەرمووی: ((أن یغفر ذنبا، ویفرج کربا، ویرفع قوما، ویضع آخرین)). أخرجه إبن جریر مرفوعا، ورواه البخاری موقوفا. واتة: مانای ئەوەیە کە هەردەم خەریکە گوناهی ئەبەخشیّ، دەرگایە گوشادئەکات، هۆزیّ بڵند ئەکا، هۆزێکی دیکە نەویی ﴿[٣٠] فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جابە کام نیعمەت لەنیعمەتەکانیپەروەردگارتان باوەڕناکەن؟.

هەڕەشە لە مرۆو جنۆکەکان:

﴿[٣١] سنفرغ لکم أیها الثقلان﴾ ئەی جنیی وئادەمیی بۆ بڕوا ناهێنن؟! خۆ لەمەودوا لێتان دەپرسینەوەو حیسابتان لەگەڵ دەکەین , دیارە ئەمە هەڕەشەیە، ئەگینا هیچ شتێك دەستی خواناگریّ بۆئەنجامدانی ئیشێکیتر تاپێویست بکات بۆخۆ یەکلا کردنەوە ﴿[٣٢] فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جا بەکام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟! ئەوە کەئێمە ئێستا سزاتان نادەین، هەرئەوە بەهرەیەکی گەورەیە بۆتان ﴿[٣٣] یا معشر الجن والإنس إن استطعتم أن تنفذوا من أقطار السموات والأرض﴾ ئەی کۆمەڵی جن وئادەمیی! ئەگەر ئەتوانن لە ئاسۆی ئاسمانەکان و زەویەوە لەدەسەلاتم دەرچن ودەربازبن ﴿فانفذوا﴾ دەسا دەرچن ﴿لا تنفذون إلا بسلطان﴾ دەریش ناچن مەگەر بە هۆی دەسەلات و هێزێك ،خۆ ئەو دەسەلات وهێزەشتان نیە تادەرچن ﴿[٣٤] فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جائیتر بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟ ﴿[٣٥] یرسل علیکما شواظ من نار ونحاس﴾ ناتوانن دەرباز بن، چونکە گڕو بڵێسەیەکی چڕو پڕلەئاگرێکی بیّ دووکەڵ ومسیی تواوەتان بۆرەوانە دەکریّ و ئەتان سوتێنیّ ﴿فلا تنتصران﴾ جاناشتوانن ئەو سزایە لە خۆتان دەفع بکەن ﴿[٣٦] فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جا ئیتر بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن ئەی گرۆی ئادەمی پەریی؟!.

ئاسمان قەڵش دەباو ڕەنگی گوڵی سوور دەنوێنیّ:

﴿[٣٧] فاذا انشقت السماء﴾ جا کاتیّ ئەم ئاسمانە لەت بوو وئەونیزامەی ئێستای نەما ﴿فکانت وردة کالدهان﴾ ئینجا سوور هەڵگەڕا وەك ڕۆن زەیت (موجاهید و زەحاك و..(ئەڵێن: (الدِّهان: الدُّهْن) والمعنی: أنها صارت فی صفاء الدهن، والدهان علی هذا جمع دهن، وقال سعید بن جبیر وقتادة: المعنی فکانت حمراء وقیل: المعنی تصیر فی حمرة الورد وجریان الدهن، أی تذوب مع الإنشقاق حتی تصیر حمراء من حرارة نار جهنم). بەڵیّ تەواوی ئەوئایەتانەی کە باسی بەسەرهاتە سەختەکانی بوونەوەر ئەکەن – لەرۆژی قیامەتدا– هەر هەموویان ئاماژە بەوەئەکەن کە ئەم بوونەوەرە نامێنیّ, پاش ئەوەی ئەم رژێمەی ئێستای نەما، جاقورئانی پیرۆز بەچەندین شێوە ئەوحاڵەتە دەخاتە ڕوو: (إذا رجت الأرض رجا) (٤/٥٦) (فإذا برق البصر وخسف القمر) (٧٥/ ٧–٨).. (إذا الشمس کورت، وإذا النجوم انکدرت) (٨١/١–٢).. (إذا السماء انفطرت) (٨٢/١).. (إذا السماء إنشقت) (٨٤/١).. ئەمانەو چەندین ئایەتیتر پەنجە ئەخەنەسەر وێرانبوونی ئەم بوونەوەرە کەلەڕاستیدا تەنهاخوای گەورە هەرخۆی کونهوو حەقیقەتی ئەزانیّ، جاکاتیّ ڕەنگی ئاسمان وەکو ڕۆنی گەرمکراوی تواوە –یاوەکو گوڵاڵە سوورەی لێهات – دیارە ئەمە شێوەیەکی قورسی رۆژی قیامەتە مەگەر تەنها خوای گەورە – بەتەواویی– لێی تێبگات ﴿[٣٨] فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جابەکام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟ ﴿[٣٩] فیومئذ لا یسأل عن ذنبه إنس ولاجان﴾ ئینجا ئەورۆژە کەئاسمان لەت بوو,پرسیار لەگوناهی ئادەمیی وجنیی ناکریّ, چونکە بەدەم و چاوو ڕەنگ و

ڕووخسارياندا ئەناسرێن، پێویست بەپرسیار ناکات، وەك ئەفەرموێ: (هذا يوم لا ينطقون، ولا يؤذن لهم فيعتذرون) (٧٧/٣٥-٣٦). بەڵام لەهەندێ وێستگەدا پرسیاریان لێ دەكرێ: (فوربك لنسألنهم أجمعين عما كانوا يعملون)(١٥/٩٢-٩٣). ﴿٤٠ فبای آلاء ربکما تکذبان﴾ جا بەکام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟ ﴿٤١ یعرف المجرمون بسیماهم﴾ تاوانباران بەنیشانەکانی دیمەنیاندا ئەناسرێنەوە:دەموچاوی ڕەشیان، چاوی ئەبڵەقیشینیان ﴿فیؤخذ بالنواصی والأقدام﴾ جا فریشتەکان بەمووی پێشیسەروو بەلاق ئەیانگرن وگلۆڵەیان دەکەن وفڕێیان دەدەنە ناوئاگری دۆزەخەوە ﴿٤٢ فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جا بە کام نیعمەت و بەهرەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟ جا بۆ ئەوەی زیاتر ئێشیان پێبگات پێیان ئەوترێ: ﴿٤٣ هذه جهنم التی یکذب بهاالمجرمون﴾ ئەمە ئەو دۆزەخەیە کەتاوانباران بڕوایان پێ نەدەکرد ﴿٤٤ یطوفون بینها وبین حمیم آن﴾ لەنێوان دۆزەخ و ئاوێکی کوڵ بە کوڵ دێن ودەچن. ﴿٤٥ فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جا بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟

الجزء السابع والعشرون سورة الرحمن

يَعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ (٤١) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٤٢) هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ (٤٣) يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ (٤٤) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٤٥) وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ (٤٦) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٤٧) ذَوَاتَا أَفْنَانٍ (٤٨) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٤٩) فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ (٥٠) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٥١) فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ (٥٢) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٥٣) مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ (٥٤) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٥٥) فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ (٥٦) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٥٧) كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ (٥٨) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٥٩) هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ (٦٠) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٦١) وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ (٦٢) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٦٣) مُدْهَامَّتَانِ (٦٤) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٦٥) فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ (٦٦) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (٦٧)

٥٣٣

میوانداریی بەهەشتییەکان:

﴿٤٦ ولمن خاف مقام ربه جنتان﴾ وەبۆ هەرکەسێك لە جێگای وەستانی خۆی لەبەردەم پەروەردگاری خۆی دەترسێ – لەوە فەرمانەکانی خوای بۆ جێبەجێ نەبێ– دووبەهەشتی گەورەهەیە, بەهەشتێك بۆسوکناو جێگای خۆی، بەهەشتێکیش بۆ خاوو خێزانی، یابەهەشتێك لەبەرامبەر جێبەجێکردنی فەرمانەکانی خواوەو، ئەوی دیکەشیان بەهۆی نەکردنی قەدەغەکراوەکانیەوە, ئەمەیە کە خوا ئەفەرموێ: (وأما من خاف مقام ربه ونهی النفس عن الهوی فإن الجنة هی المأوی)(٧٩/٤٠-٤١). پێغەمبەریش ﷺ ئەفەرموێ: ((جنتان من فضة آنیتهما وما فیهما، وجنتان من ذهب آنیتهما وما فیهما، وما بین القوم وبین أن ینظروا إلی ربهم –عز وجل– إلا رداء الکبریاء علی وجهه فیجنة عدن))أخرجه البخاری: (فتح الباری: ٨/٤٩١). ﴿٤٧ فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جا بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟ ﴿٤٨ ذواتا أفنان﴾ خاوەنانی گەڵا داری تازە ,واتە:دارو درەختی گەڵاناسك و جوانی تێدایە ﴿٤٩ فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جا بەکام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن ﴿٥٠ فیهما عینان تجریان﴾ لەنێو دوو بەهەشتەکەدا دوو کانیاوی ڕەوان هەیە: (تەسنیم) و(سەلسەبیل) ﴿٥١ فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جا بە کام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕناکەن؟ ﴿٥٢ فیهما من کل فاکهة زوجان﴾ لە نێویاندا لە هەمووجۆرە میوەیەك دوو جۆری تێدایە ﴿٥٣ فبأی آلاء ربکما تکذبان﴾ جاب ە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان حاشادەکەن؟ ﴿٥٤ متکئین علی فرش بطائنها من استبرق﴾ لەو بەهەشتانەدا لەسەر ڕایەخگەلێ – کە ناوەخنەکەیان لەپارچە ئاوریشمی ئەستووری تایبەتە – پاڵیان

داوەتەوە ﴿وجنى الجنتين دان﴾ میوەو بەری دوو بەهەشتەکەیش نزیکە دەستە ، هەموو کەسێك بەئاسانی دەستی ئەیگاتێ: بەپێوە، بەدانیشتن، بێ هیچ جۆرە ماندووبوونێك ﴿٥٥ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بەکام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان حاشا دەکەن؟ ﴿٥٦ فيهن قاصرات الطرف﴾ ژنانێکیان تێدایە تەنها سەیری مێردەکانی خۆیان ئەکەن ﴿لم يطمثهن إنس قبلهم ولا جان﴾ بەر لەومێردەبەهەشتیانەیان، کەسێ -لە ئادەمیی ولە جنیی- لە گەڵیان جووت نەبووە ﴿٥٧ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕناکەن؟﴿٥٨ كأنهن الياقوت والمرجان﴾ لە جوانی وساف وسوورییدا (حۆریەکان) دەڵێیت یاقوت وشیلانن ﴿٥٩ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟ ﴿٦٠ هل جزاء الإحسان إلا الإحسان﴾ مەگەر پاداشتی چاکە تەنهاچاکە نیە؟ واتە: ئەوانە لەدونیادا کاری چاکیان ئەنجامدا، وا ئێستاش چاکەیان لەگەڵ ئەکرێ ﴿٦١ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بە کام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ ﴿٦٢ ومن دونهما جنتان﴾ بێجگە لەودوو بەهەشتە باسکران، دوو بەهەشتی تریشیان بۆ هەیە ﴿٦٣ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جابە کام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕناکەن؟ ﴿٦٤ مدهامتان﴾ رەنگ قەرسیلین لە سەوزیی وتێراویدا ﴿٦٥ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بە کام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕناکەن؟! ﴿٦٦ فيهما عينان نضاختان﴾ دووکانیاوی هەڵقوڵاویفیچقەکەریان تێدایە ﴿٦٧ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ ﴿٦٨ فيهما فاكهة ونخل ورمان﴾ جۆراوجۆر درەختی میوەو دارخورماو هەناریان تێدایە ﴿٦٩ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بە کام بەخششی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ ﴿٧٠ فيهن خيرات حسان﴾ ژنانی رەوشت شیرین و روخسار جوانیان تێدایە ﴿٧١ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جابە کام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن ﴿٧٢ حور مقصورات فى الخيام﴾ ژنانیسپیی چاو رەشن، لەناو خێوەت وچادرەکاندا دەرناچن. (حور: جمع حوراء، وهي الشديدة البياض العين الشديدة سوادها قال عمر ﷺ الخيمة درة مجوفة). ﴿٧٣ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جا بە کام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ ﴿٧٤ لم يطمثهن إنس قبلهم ولا جان﴾ بەر لەبەهەشتیەکان هیچ ئادەمیی و، هیچ جنیەك دەستی بۆ نەبردوون و کچێتی لا نەبردوون ﴿٧٥ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جابە کام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان حاشا دەکەن؟ ﴿٧٦ متكئين على رفرف خضر وعبقرى حسان﴾ لەسەر پشتیی سەوزو قاڵی نایاب - کەوێنەیان لەدونیادا نیە- شانیان داداوە. عەرەبەکان هەرشتێکی سەیرو جوایان دیتبا ئەیانوت: ئەڵێت لەشێوەی (عەبقەر) دروستکراوە ﴿٧٧ فبأى آلاء ربكما تكذبان﴾ جابە کام نیعمەت لەنیعمەتەکانی پەروەردگارتان بڕوا ناکەن؟ ﴿٧٨ تبارك اسم ربك ذى الجلال والإكرام﴾ پڕ بەرەکەتە ناوی پەروەردگاری خاوەن گەورەیی وئیحسانت.

لە (١٧)ی شەعبانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (١٩٩٦/١٢/٢٧) دوای نوێژی هەینیی، کات ژمێر(٢/٥٤)دەقیقە.لەنووسینی تەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە لە شارۆچکەی مەریوانی کوردستانی ئێران.

*** *** ***

٥٦- سوورەی (واقیعە)یە

مەككەییيەو (٩٦) ئايەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی رۆژەسەختەكەی قیامەت دەكات، كە چ رۆژێكی گران وسەختە! ئەوجا ئادەمزاد دەكا بەسێ بەشەوە: (أصحاب اليمن، أصحاب الشمال، سابيقون).. ئینجا پاشەرۆژی هەریەكێكیان دەست نیشان ئەكات و.. چەند بەڵگەیەكیش دێنێت لەسەر دەسەڵات و بوونی خوای گەورە، لە دروستكردنی ئادەمزادو، رواندنی رووەك و، باراندنی باران، پاشان باسێكی قورئانیش ئەكات.. كۆتاییشی دێت بەدیاریكردنی چارەنووس وجێگاو شوێنی هەرسێدەستە كە: دەستەی‌بەختیاران، دەستەی بەدبەختان، دەستەی پێشخەران لەئەنجامدانی خێروخێراتدا، پاداشت و تۆڵەی هەموانیش هەڵدەسەنگێنێ.

الجزء السابع والعشرون — سورة الواقعة

فِيهِمَا فَٰكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَٰتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَّقْصُورَٰتٌ فِى ٱلْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَٰرَكَ ٱسْمُ رَبِّكَ ذِى ٱلْجَلَٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

سُورَةُ الوَاقِعَةِ — ترتيبها ٥٦ — آياتها ٩٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا وَقَعَتِ ٱلْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾ إِذَا رُجَّتِ ٱلْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ ٱلْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَآءً مُّنۢبَثًّا ﴿٦﴾ وَكُنتُمْ أَزْوَٰجًا ثَلَٰثَةً ﴿٧﴾ فَأَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾ وَأَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ ﴿٩﴾ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلسَّٰبِقُونَ ﴿١٠﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِى جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ مِّنَ ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُّتَّكِـِٔينَ عَلَيْهَا مُتَقَٰبِلِينَ ﴿١٦﴾

٥٣٤ — يَطُوفُ عَلَيْهِمْ

رۆژی پەسڵان قۆناغ بە قۆناغ دێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] إذا وقعت الواقعة﴾ كاتێ رووداوە گەورەكە (رۆژی قیامەت) روویدا, كە هەرپێش دێت, وەك ئەفەرموێ: (فيومئذ وقعت الواقعة) (١٥/٦٩). ﴿[٢] لیس لوقعتها كاذبة﴾ بۆ روودانی هیچ درۆیەك نیە , تا بڕوابەهاتنی نەكرێ، هەرچەند ئەمرۆ هەندێ كەس بڕوای پێ ناكات (وەك ئەم ئایەتەش ئەوراستی‌یە دەڵێ: (استجيبوا لربكم من قبل أن يأتي يوم لا مردله من الله..)(٤٣/٤٢). یاخود ئەفەرموێ: (سأل سائل بعذاب واقع، للكافرين ليس له دافع)(٧٠/١-٢). ﴿[٣] خافضة رافعة﴾ نزمكەرەوەی بەدبەختانە، بەرزكەرەوەی بەختیارانە، واتە:خەڵكی دەبێتە دوودەستەوە، هەندێكی ریسواو خەجاڵەت، ئەوی تریشی پایەبڵندو سەربەرز ﴿[٤] إذا رجت الأرض رجا﴾ وەختێ زەوی بەلەرزە خرا بەلەرزە خرانێكی‌توند، وەك دەفەرموێ: (إذا زلزلت الأرض زلزالها)(١/٩٩). یان (إن زلزلة الساعة شئ عظيم)(١/٢٢). بۆپشتیوانی توندی‌و سەخڵەتی ئەورووداوە. ﴿٥ وبست الجبال بسا﴾ و كێوەكانیش هەپروون هەپروون كران,وەك سوورمە داڕێزران ﴿[٦] فكانت هباء منبثا﴾ ئینجا بوونە تۆزێكی بڵاوە بوو.

رۆژی بەرێ مەردم دەبێتە سێ دەستە:

﴿[٧] وكنتم أزواجا ثلاثة﴾ وئەوكاتە (قیامەت هات)ئێوە بوونە سێ دەستەوە، ئیتر تەواوی راستیەكان دەرئەكەون وهەمووكەسێك پاداشت وتۆڵەی خۆی وەرئەگرێتەوە: ﴿[٨] فأصحاب الميمنة ما أصحاب الميمنة﴾ ئینجا هاوەڵانی لای راست، چین هاوەڵانی لای راست، واتە: تۆ چووزانیت لە چ حاڵێكی خۆشدان؟ ﴿[٩] وأصحاب المشئمة ما أصحاب المشئمة﴾ وەهاوەڵانی لای‌چەپ، چین هاوەڵانی لای چەپ , واتە:تۆچووزانیت چەندە بەد بەختن؟! ﴿[١٠] والسابقون

السابقون ﴾ پێشکەوتووەکان، ئەوانەی پێشکەوتن بەخەیرات لەدنیادا، هەمیشە پێشەنگبوون بۆبەدەستهێنانی ڕەزامەندی خوا، واتە: لە هەمووکارێکی چاکدا سەرقافڵە بوون: بۆجیهاد، بۆهاوکاری هەژاران...هتد. ئایەتی (ثم أورثنا الكتاب الذين اصطفينا من عبادنا فمنهم ظالم لنفسه ومنهم مقتصد ومنهم سابق بالخيرات بإذن الله)(٣٥/٣٢). بۆ جەخت لە سەر ئەومانایەیە. هەروەها ئایەتی (وسارعوا إلى مغفرة من ربكم وجنة عرضها السموات والأرض)(٥٧/٢١). یان (سابقوا إلى مغفرة من ربكم وجنة عرضها كعرض السماء والأرض). ﴿[١١] **أولئك المقربون** ﴾ ئا ئەوانە نزیکخراوەکانن ﴿[١٢] **فی جنات النعیم** ﴾ لەناوباخاتی خۆشگوزەرانیدان ،هەرچی مەیل بکەن ئامادە دەکرێ بۆیان ﴿[١٣] **ثلة من الأولین** ﴾ ئەو نزیکانە کۆمەڵێکی زۆرن لەئوممەتانی پێشوو و زووچوون بەدەم بانگەوازی خواوە

الجزء السابع والعشرون　　سورة الواقعة

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿١٨﴾ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَاءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿٤٠﴾ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

٥٣٥

﴿[١٤] **وقليل من الآخرين** ﴾ وکەمێکیش لەپاشینانن، واتە:ئەوانە لەم ئوممەتی پێغەمبەرەن ﷺ، ئەم فەرموودەیشە هەرپشتگیری ئەو مانایە دەکا : ((خير القرون قرني ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم..)) بوخاری: ٣٦٥١. واتە: باشترینی خەڵکانی سەدەکان، سەردەم وخەڵکانی سەدەکەی منە، پاشان ئەوانەن وابەدوای ئەواندا دێن، دیسانەوە ئەوانەش کەلەدوای ئەوانیشەوە دێن. کەوابوو دەستەی یەکەمی هەمووئوممەت و گەلێك – لە شەریعەتی ئیسلامدا– لەوی پاش خۆی چاکترو باشترە. ((نحن الآخرون السابقون يوم القيامة)) –واتە: ئێمە پاشینانی پێشەنگانین لەرۆژی قیامەتدا– فەرمودەی خۆیەتی، (ئیبنی جەریر) هێناویەتی" فتح الباري: ١١/٥٢٦. ﴿[١٥] **على سرر موضونة** ﴾ لەسەر قەنەفەوتەختی چنراو بەزێڕ دانیشتوون ﴿[١٦] **متكئين عليها متقابلين** ﴾ بەسەریانەوە رووبەرووی یەك شانیان داداوە,کە ئەمەش جوانترین شێوەی دایشتنە ﴿[١٧] **یطوف علیهم ولدان مخلدون** ﴾ کۆمەڵە منداڵێکی ئێسك سووك و هەمیشە لاو خزمەتیان دەکەن و دەگەڕێن بەسەریاندا ﴿[١٨] **بأكواب وأباريق وكأس من معين** ﴾ بەگۆزەو سوراحیی وپێکی پڕ لەشەرابی چۆمە ڕەوانەکانی بەهەشتەوە ﴿[١٩] **لا یصدعون عنها** ﴾ سەریان پێی ئێش ناکا ﴿**ولا ینزفون** ﴾ و هۆشیشیان نابرێ بەوەی سەرخۆش ببن، واتە: وەك شەرابی ئەم دونیایە توشی قسەی پەتەڕییان ناکەن ﴿[٢٠] **وفاكهة مما یتخیرون** ﴾ ودەگەڕێن بەجۆرەهامیوە, لەهەر جۆرێ هەڵیئەبژێرن ﴿[٢١] **ولحم طیر مما یشتهون** ﴾ وەدەەڕێن بە گۆشتی پەلەوەرەوە, لە هەر جۆرێکی حەزی لێ بکەن ﴿[٢٢] **وحور عین** ﴾ و ژنانی چاوبەڵەك و چاوگەورەو سپی پێست و دەم وچاودرەخشانیان بۆهەیە ﴿[٢٣] **كأمثال اللؤلؤ المكنون** ﴾ لەپاك وخاوێنیی و جوانیی و ساف وبێ گەردیی و دەست لێنەکەوتوییدا، دەڵێیت مرواریی نێوسەدەفن ﴿[٢٤] **جزاء بما كانوا یعملون** ﴾ ئەو نیعمەتانە لە پاداشی کاروکردەوەی چاکیاندایە ﴿[٢٥] **لا یسمعون فیها لغوا ولا تأثیما** ﴾ لەوێدا هیچ جۆرە قسەیەکی هیچ وپووچ و نابەجێ، وەهیچ شتێك کەمایەی تووشبوونی گوناح بێت نابیسن

﴿ ٢٦ الا قیلا سلاما سلاما﴾ جگەلە سەلام کردن لە یەکترو، سەلام وەڵامدا نەوەنەبێت شتێکی تر نیە، فریشتە سەلامیان لێئەکات، خۆیان لەخۆیان سەلام ئەکەن، لەلایەن خواوە سەلامیان پێ ئەگات.

بەکورتیی: کەش وهەوایەکی پڕ لەسەلامە.

دەستەی راستان و جەزاکەیان:

﴿ ٢٧ وأصحاب الیمین ما أصحاب الیمین﴾ یارانی لای راست، چین یارانی لای راست , واتە, چەندە بەختەوەرو لە کامەرانیدان وەك دفەرمووێ: ﴿ ٢٨ فی سدر مخضود﴾ لەژێر سێبەری داری مۆردی بێدڕکدان "کە لەجێگەی هەردڕکێکدا بەرێکە. پێشەوا (بەیهەقی وحاکم) دەگێڕنەوە کە: عەرەبێکی دەشتەکی وتی: ئەی پەیامبەر ﷺ! خوای گەورە باسی درەختی دڕکاوی لەبەهەشتدا ئەکا! پێغەمبەریش فەرمووی ئایا ئەزانی ئەودرەختە کامەیە؟ وتی: داری (سدر)ە. پەیامبەر ﷺ فەرمووی: ئەوەنیە خوا دەفەرمویٚ: (فی سدر مخضود) واتە: دڕکەکانی بڕاوون و، وە لەجێگەی هەردڕکێکدا میوەیەکی داناوە.. ﴿ ٢٩ وطلح منضود﴾ و لەبن سێبەری داری مۆزی بەر بەسەریەککەوتوودان , لەبەر زۆری مۆزەکەی قەدی لاسکەکەی دیارنیە ﴿ ٣٠ وظل ممدود﴾ ولەژێر سێبەری بەردەوام و دوورو درێژدان کە هەرگیز خۆر نایسڕێتەوەو هەمیشە هەر سێبەرە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووێ: ((إن فی الجنة شجرة یسیر الراکب فی ظلها مأة عام لا تقطعها، إقرؤا إن شئتم: وظل ممدود)). فتح الباري: ٤٩٥/٨. لەبەهەشتدا درەختێك هەیە سوار چاك سەدساڵ بەژێر سێبەرەکەیدا دەڕوات هێمان هەرتەواونابێت، حەزئەکەن ئایەتی: (وظل ممدود) بخوێننەوە. ﴿ ٣١ وماء مسکوب﴾ ولەنزیکی تاڤگەوئاوێکدان دەڕژێتە خوار ﴿ ٣٢ وفاکهة کثیرة﴾ ولەناو میوەیەکی زۆردان ﴿ ٣٣ لا مقطوعة ولا ممنوعة﴾ نە دەبڕێ و, نەقە دەغە دەکرێت ﴿ ٣٤ وفرش مرفوعة﴾ وە لەسەر ڕایەخگەلێکی بەنرخن ﴿ ٣٥ إنا انشاناهن إنشاء﴾ بەڕاستیی ئێمە ژنانی بەهەشتمان دروستکردوون بەدروستکردنێکی تازە ,شۆخ و شەنگ وجوان ,وەك ژنانی دونیا نین،هەندێ گۆڕانیان بەسەردا بێت ﴿ ٣٦ فجعلناهن أبکارا﴾ جا کردوومانن بەکچ, واتە: هەمیشە کچن ووەك کیژانی شوونەکردوون ﴿ ٣٧ عربا أترابا﴾ مێرد خۆشەویستانێ هاوساڵ و هاوتەمەن ﴿ ٣٨ لاصحاب الیمین﴾ ئەمانە هەمووبۆ یارانی‌لای ڕاست وبەختەوەرن، ئەوا نەی کە نامەی کردەوەیان بە دەستی ڕاستیانەوە ئەدرێ ﴿ ٣٩ ثلة من الاولین﴾ کۆمەڵێکی زۆرن لە پێشینان ﴿ ٤٠ وثلة من الآخرین﴾ کۆمەڵێکی زۆریشن لە پاشینانان ,واتە: لە ئۆمەتی پێغەمبەرن ﷺ. (ئیبن عەباس) ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ لەبارەی تەفسیری (ثلة من الاولین و ثلة من الآخرین)دا فەرمووی: ((هم جمیعا من أمتی)) لەڕیوایەتێکی تردا: ((الثلثان جمیعا من أمتی)) ذکره ابن حجر فی(الکافی الشافی) فی تخریج أحادیث الکشاف. واتە ئەوپێشینان وپاشینانە, گشت لەئوممەتی منن.

یارانی لای چەپ و تۆڵەیان:

﴿ ٤١ وأصحاب الشمال ماأصحاب الشمال﴾ و یارانی لای چەپ، چین یارانی لای چەپ؟ مەگەر خوا بزانێ حاڵیان چەند بەد حالە؟! ئەو کەسانەن کەنامەی کارەکانیان بەدەستی چەپیانەوە دەدرێت ﴿ ٤٢ فی سموم وحمیم﴾ لەناو گەرمای ئاگرێکی دۆزەخ و ئاوێکی کوڵ بەکوڵدان ﴿ ٤٣ وظل من یحموم﴾ لەژێر سێبەری چڕە دووکەڵێکی زۆر ڕەشدان ﴿ ٤٤ لابارد ولا کریم﴾ نەسێبەرێکی فێنکە لە گەرما کەم بکاتەوە,وەنەدیمەنێکی جوانیشی هەیە ﴿ ٤٥ إنهم کانوا قبل ذلك مترفین﴾ چونکە ئەوانە لە پێش ئەوەدا– واتە: لەدونیادا– لەناونیعمەتدا رایان دەبوارد گوێیان بەوە نەئەدا کەپەیامبەرەکەیان پێی ڕائەگەیاندن، بۆیە وائێستا دووچاری ئەوسزایە بوون ﴿ ٤٦ وکانوا یصرون علی الحنث

العظيم﴾ و ئەوان هەردەم سوور بوون لەتاوانە گەورەکە، واتە: لەسەر شیرك ﴿٤٧ وكانوا يقولون أءذا متنا وكنا ترابا وعظاما﴾ هەمیشە دەیانوت: ئایا کاتێ مردین و بووینە گڵ و ئێسك ﴿ءإنا لمبعوثون﴾ ئایا بەتەئکید زیندوو ئەکرێینەوە؟! ﴿٤٨ أو آباؤنا الأولون﴾ هەتا باووباپیرانی پێشینانیشمان؟! ﴿٤٩ قل إن الاولين والآخرين﴾ ئەی موحەممەد ﷺ بڵێ: بێگومان پێشینان و پاشینان و هەموو ﴿٥٠ لمجموعون إلى ميقات يوم معلوم﴾ کۆ ئەکرێنەوە بۆکاتی ڕۆژێکی دیاریکراو، ئەویش کاتی ڕۆژی قیامەتە ﴿٥١ ثم إنكم أيها الضالون المكذبون﴾ پاشان ئێوە ئەی لاڕێ و گومڕاو کافرو نکوڵی کەران! ﴿٥٢ لآكلون من شجر من زقوم﴾ بێگومان لەبەروبوومی (زەققوم) -درەختێکە لەناوەڕاستیی دۆزەخدا- ئەخۆن ﴿٥٣ فمالئون منها البطون﴾ لەبەر زۆر برسێتی، ورگ و زکتانی لێ پڕئەکەن گوێ بەتام و چێژی زۆر ناخۆشیشی نادەن ﴿٥٤ فشاربون عليه من الحميم﴾ ئەوسا لەبەر تینویەتی لەئاوێکی زۆر گەرم بە کوڵیشی بەسەرا دەکەن ﴿٥٥ فشاربون شرب الهيم﴾ جا ئێوەش هەروەکو وشتری تینوو کە دەردی (هویام)ی گرتبێ و هیچ کات تێر ئاونەبێ دەخۆنەوەو تێر ئاویش نابن ﴿٥٦ هذا نزلهم يوم الدين﴾ ئەمەیە خۆراك و ئاوو میوانداری خوانەناسان لەڕۆژی پاداشت.

الجزء السابع والعشرون — سورة الواقعة

ثم إنكم أيها الضالون المكذبون ﴿٥١﴾ لآكلون من شجر من زقوم ﴿٥٢﴾ فمالئون منها البطون ﴿٥٣﴾ فشاربون عليه من الحميم ﴿٥٤﴾ فشاربون شرب الهيم ﴿٥٥﴾ هذا نزلهم يوم الدين ﴿٥٦﴾ نحن خلقناكم فلولا تصدقون ﴿٥٧﴾ أفرءيتم ما تمنون ﴿٥٨﴾ ءأنتم تخلقونه أم نحن الخالقون ﴿٥٩﴾ نحن قدرنا بينكم الموت وما نحن بمسبوقين ﴿٦٠﴾ على أن نبدل أمثالكم وننشئكم في ما لا تعلمون ﴿٦١﴾ ولقد علمتم النشأة الأولى فلولا تذكرون ﴿٦٢﴾ أفرءيتم ما تحرثون ﴿٦٣﴾ ءأنتم تزرعونه أم نحن الزارعون ﴿٦٤﴾ لو نشاء لجعلناه حطاما فظلتم تفكهون ﴿٦٥﴾ إنا لمغرمون ﴿٦٦﴾ بل نحن محرومون ﴿٦٧﴾ أفرءيتم الماء الذي تشربون ﴿٦٨﴾ ءأنتم أنزلتموه من المزن أم نحن المنزلون ﴿٦٩﴾ لو نشاء جعلناه أجاجا فلولا تشكرون ﴿٧٠﴾ أفرءيتم النار التي تورون ﴿٧١﴾ ءأنتم أنشأتم شجرتها أم نحن المنشئون ﴿٧٢﴾ نحن جعلناها تذكرة ومتاعا للمقوين ﴿٧٣﴾ فسبح باسم ربك العظيم ﴿٧٤﴾ فلا أقسم بمواقع النجوم ﴿٧٥﴾ وإنه لقسم لو تعلمون عظيم ﴿٧٦﴾

٥٣٦ — إنه لقرآن كريم

ئەمانە نیشانەی قیامەت و زیندووبوونەوەن:

﴿٥٧ نحن خلقناكم فلولا تصدقون﴾ ئێمە ئێوەمان دروستکرد، ئیتر بۆچی باوەڕ بەزیندووبوونەوە ناکەن؟! ﴿٥٨ أفرايتم ما تمنون﴾ ئایا نەتاندیوە ئەوەی ئەیڕێژنە ناو منداڵدانی ژنان، پاشان منداڵی لێپەیدا ئەبێ ﴿٥٩ ءانتم تخلقونه أم نحن الخالقون﴾ ئایا ئێوە ئەو(مەنی)یە دروست ئەکەن، یان ئێمە دروستی دەکەین؟! دیارە ئەڵێن تۆ ئەی‌پەروەردگار! جاکەوابوو دانیش بەزیندووبوونەوەدا بنێن ﴿٦٠ نحن قدرنا بينكم الموت﴾ هەر ئێمەش لەنێوان ئێوەدا بێجیاوازیی لەنێوان دەوڵەمەندو هەژارو گەورەو بچووکدا مەرگ ومردنمان داناوە ﴿وما نحن بمسبوقين﴾ وئێمە دەستەوسان کراو نین ﴿٦١ على أن نبدل أمثالكم﴾ لەسەرئەوە کە شێوەو بیچمتان بگۆڕین بەشێوەو بیچمێ ﴿و ننشأكم في ما لاتعلمون﴾ وە دروستتان بکەینەوە لەشێوەو بیچمێکدا نازانن چیە ﴿٦٢ ولقد علمتم النشأة الأولى﴾ بێگومان لەدروستکردنی یەکەمجار ئاگادارن، کەلە چی دروستمان کردوون ﴿فلولا تذكرون﴾ جا بۆچی ڕانامێنن بزانن کە من توانام هەیە دروستتان بکەمەوە؟.

شین بوونی تۆمەو هاتنی ئاو لە هەورەوەو هەڵکردنی ئاگر نیشانەی بوونی خوان:

﴿٦٣ افرايتم ما تحرثون﴾ ئایا دیوتانە ئەوەی تۆوی دەیکێڵن؟ ﴿٦٤ ءانتم تزرعونه أم نحن الزارعون﴾ ئایا ئێوە دەیڕوێنن وسەوزی ئەکەن؟ یان ئێمە دەیڕوێنین و سەوزی دەکەین؟ دیارە ئەڵێن خوا سەوزی ئەکات، جاکەوابوو دانیش بەزیندووبوونەوەدا بنێن ﴿٦٥ لو نشاء لجعلناه حطاما﴾ خۆئەگەر بمانەوێ دەیکەینە پووش و پەڵاش

﴿فظلتم تفكهون﴾ ئەوسا ئیتر سەرتان سوڕ بمێنێ ﴿٦٦ إنا لمغرمون﴾ و بڵێن بەراستیی چاك زەرەرمەند بووین ﴿٦٧ بل نحن محرومون﴾ بەڵكو بێبەش كراو بووین ﴿٦٨ أفرایتم الماء الذی تشربون﴾ ئەی سەرنجی ئەو ئاوەتان نەداوە ئەیخۆنەوە ﴿٦٩ ءانتم أنزلتموه من المزن﴾ ئایا ئێوە داتانبەزاندووە لەهەورەكان؟ ﴿أم نحن المنزلون﴾ یان ئێمە دایدەبەزێنین؟ ﴿٧٠ لو نشاء جعلناه أجاجا﴾ ئەگەر بمانەوێ ئێوە سوود لەوئاوە وەرنەگرن دەیكەینە ئاوێكی سوێر وتاڵ ﴿فلولا تشكرون﴾ دە ئایا سوپاسگوزاری ناكەن؟! ﴿٧١ افرایتم النار التی تورون﴾ ئایا سەرنجی ئەو ئاگرە نادەن كە ئێوە هەڵی ئەگیرسێنن لەدارێكی تەڕوسوودی لێوەرئەگرن؟ ﴿٧٢ ءانتم انشأتم شجرتها﴾ ئایا ئێوە دارەكەیتان دروست كردووە. نەوتیش-وەك زانیاری ئەڵێت- هەر لە ڕەگ وڕیشەی درەخت وبنكی گژ وگیاو.. هتد، دێتە دەر ﴿أم نحن المنشئون﴾ یان ئێمەین دروستكەری؟

إِنَّهُۥ لَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِى كِتَٰبٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَّا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾ أَفَبِهَٰذَا ٱلْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩١﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

سُورَةُ الحَدِيدِ — ترتيبها ٥٧ — آياتها ٢٩

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ ٱلْأَوَّلُ وَٱلْءَاخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾

عەرەبەكان داری (مەرخ) یان بەداری (عفار) دا ئەهێناو ئاگری ئەكردەوە، چونكە زانیاریی ئەو كاتە، تا ئەو پلە گەیشتبوو، بەڵام ئێستاش مەسەلەی ئاگر باسێكی زۆر گرنگە، ئایا چۆن و كێ لەسەرەتاوە ماددەی ئاگرەكەی دروست كردووە.؟ دیارە هەرخوای گەورەو كارجوان ﴿٧٣ نحن جعلناها تذكرة﴾ بێگومان ئێمە ئەوئاگرەمان كردۆتە هۆی یاداوەری بۆئاگرە گەورەكەی دۆزەخ ﴿ومتاعا للمقوین﴾ و هەروەها كردومانەتە مایەی كەڵك و سوود لێوەرگرتن بۆ ڕێبواران و خەڵكی بیابان، هەردوو ئیمامی بوخاریی و موسلیم ئەم فەرمودە لەپێغەمبەرەوە ﷺ ئەگێڕنەوە: ((إن ناركم هذه التی یوقد بنو آدم جزء من سبعین جزءاً من نار جهنم، فقالوا یارسول الله: إن كانت لكافیة، قال: فإنها فضلت علیها بتسعة وتسعین جزءا كلهن مثل حرها)). لەم فەرمودەیشدا هاتووە: ((المسلمون شركاء فی ثلاثة: النار،والكلأ, والماء)).. رواه الإمام أحمد ٣٦٤/٥ و أبوداود/ ٢٧٧/٣، وەبەم ریوایەتەش هاتووە: ((ثلاث لایمنعن: الماء، والكلأ، والنار)) ابن ماجه: كتاب الرهن ٨٢٨/٢. ئاگر، گژو گیا، لەوەڕولەوەڕگە، ئاو، موسڵمانان – بەتێكڕا- تیایاندا بەشدارن، نابێ هیچ كەسێكیانی لێ بێ بەش بكرێت كۆمەڵێك دایان بڕن بۆخۆیان. ﴿٧٤ فسبح باسم ربك العظیم﴾ جا لەپاش بینینی ئەوهەمووشتە سەرسوڕهێنەرانە بەردەوام بە لەسەر تەسبیح بەیادی ناوی خاوەندی مەزنت.

خوا لەسەر مەزنیی قورئان سوێند دەخوات:

﴿٧٥ فلا اقسم بمواقع النجوم﴾ سوێند بەجێ و شوێنی ئەستێرەكان ﴿٧٦ وانه لقسم لو تعلمون عظیم﴾ وە ئەوەش ئەگەر بزانن سوێندێكی گەورەیە، چونكە دەلالەتی تێدایە لەسەر قودرەتی خوا ﴿٧٧ إنه لقرآن كریم﴾ بەڕاستی ئەوەی وەحیت بۆ كراوە قورئانێكی بەفەڕە ﴿٧٨ فی كتاب مكنون﴾ لەنامەیەكی پارێزراودایە، واتە: (لوح

پارێزراودایە، واتە: (لوح المحفوظ) ﴿[٧٩] لا يمسه إلا المطهرون﴾ کەس دەستی لێنادات ,فریشتەکان نەبێت،،ئەم ئایەتە وەڵامێکە بۆ ئەو بتپەرستانەی پێیان وابوو قورئان شەیاتین ئەیهێنی بۆ پێغەمبەر نەك فریشتە (سەید قوتب) ئەڵێ: ئەم مانایە ئاشکراوڕوونترە بۆمانا دانەوەی (لايمسه إلا المطهرون) چونکە بیژەی (لا) بۆ (نەفی)یە, نەك بۆ (نەهی) ئەوەتا لە رووی زەویدا هەموو کەسێك دەستی تێوە ئەدات: چاك و خراپ، برواداروو بێ بڕوا، ئەگەر نەهیبووبا دەبوو هیچ کەسێکیتر نەیتوانیبا دەستی تێوەبدات، ئایەتی (تنزيل من رب العالمين)یش پشتگیری ئەو مەبەستە ئەکات. ﴿[٨٠] تنزيل من رب العالمين﴾ لەلایەن پەروەردگاری جیهانەکانەوە دابەزێنراوەتە خوارەوە. دەستەیەك لە زانایان وەك (عەلی کوڕی ئەبو تالیب و ئیبنی مەسعوود و سەعدو، کۆمەڵێکیش لە پێشەواکان (مالیك و شافیعی) پێیان وایە بێدەست نوێژ نابێ دەست بە قورئانەوە بدرێت، دەستەیەکی تریش وەك (ئیبن عەبباس و شەعبیو ئەبووحەنیفە)وهەندێکیتر لەزانایان دەڵێن: دەستدان بە قورئانەوە بێدەستنوێژ ڕەوایە. (ئیبن کەسیر)یش بۆ بەڵگەی ئەوە کە ڕەوا نیە بێدەست نوێژ دەست بدرێت بەقورئانەوە دووفەرموودەی هێناوە، بەڵام دواتر ئەڵێ: (وفي اسناد كل منهما نظر، والله أعلم) واتە: لە سەنەدی هەردوو فەرمودەکاندا تێبینی هەیە!! ﴿[٨١] افبهذا الحديث أنتم مدهنون﴾ ئایا ئێوە هەر بەم قورئانە باوەڕ ناکەن؟! ﴿[٨٢] وتجعلون رزقكم أنكم تكذبون﴾ وە ئێوە شوکرانەی ڕۆزیەکەتان دەگێڕن بەکوفرانی نیعمەت وئەڵێن بەهۆی فلانە ئەستێرەوە باران دەباریٚ!

گیان گەییە قوڕقوڕاگەو، بێ دەسەلاتی ئێوە بەڵگەی حساب کیشانتانە:

﴿[٨٣] فلولا إذا بلغت الحلقوم﴾ جا بۆ چ کاتێ گیانی یەکێکتان گەیشتە گەروو ﴿[٨٤] وأنتم حينئذ تنظرون﴾ و ئێوەیش لەو کاتەدا سەیری ئەکەن چۆن گیانی دەرئەچێ؟! ﴿[٨٥] ونحن أقرب إليه منكم﴾ و ئێمە نزیکترین لێیەوە لە ئێوە,وەزاناترین بەحاڵی لە ئێوە ﴿ولكن لاتبصرون﴾ بەڵام ئێوە فریشتەکان نابینن چۆن ئامادە بوون بۆ گیان کێشانیان، جا ئەگەر ئێوەن دروستکەر- وەك خۆتان نکووڵی هەق ئەکەن- بۆچی گیانی ئەومردووە ناگێڕنەوە؟! ﴿[٨٦] فلولا إن كنتم غير مدينين﴾ دەبا ئەگەر پاداشتی کردەوەکانتان نادرێتەوە وەك ئێوە پێتان وایە! ﴿[٨٧] ترجعونها إن كنتم صادقين﴾ گیانەکەی بۆدەگێڕنەوە ئەگەر ڕاست ئەکەن زیندووبوونەوە نیە و موحاسەبە ناکرێن، دیارە کەهەرگیز ئەودەسەڵاتەتان نیە، جاچاك بزانن کە ئەبێ هەر خوا ئەوە بکات و بڕوایشی پێ بێنن.

لەسەرە مەرگدا خەڵکی دەبنە سێ تاقم:

﴿[٨٨] فأما إن كان من المقربين﴾ ئینجا ئەگەر مردووەکە لە نزیکخراوەکان بێت ﴿[٨٩] فروح و ريحان و جنة نعيم﴾ ئەوە ئیسراحەت و ڕزق و ڕۆزیەکی چاك و بەهەشتی بەرینی بۆهەیە ﴿[٩٠] وأما إن كان من أصحاب اليمين﴾ خۆئەگەر لەیارانی لای ڕاست بێت ﴿[٩١] فسلام لك من أصحاب اليمين﴾ فریشتەکان پێیان ئەڵێن: لەلایەن یارانی لای ڕاستەوە سڵاوت لێبێ ﴿[٩٢] وإما إن كان من المكذبين الضالين﴾ بەڵام ئەگەر لەدەستەی بێ باوەڕان و گومڕایان بێ ﴿[٩٣] فنزل من حميم﴾ ئەوەمیوانداریی‌لەئاوێکی کوڵبەکوڵ ﴿[٩٤] و تصلية جحيم﴾ و خرانە نێو ئاگری بۆ هەیە ﴿[٩٥] إن هذا لهو حق اليقين﴾ بێگومان ئەمەی بۆت باسکرا لەم سوورەتەدا ئەی موحەممەد! ﷺ سەبارەت بە هەرسێ دەستەکە, هەواڵێکی ڕاستی بێگومانە ﴿[٩٦] فسبح

باسم ربك العظيم﴾ جا کەوایە تەسبیح بکە بەیادی ناوی خوای مەزنت. بەڵێ کاتێ کە ئەم ئایەتە هات پەیامبەر ﷺ بەهاوەڵانی فەرموو: لە رکووعی نوێژەکاندا ئەم زیکرە بڵێن، کاتێکیش کە ئایەتی (سبح اسم ربك الأعلى) هات فەرمووی: ئەمەیش لەسوژدەدا بڵێن.

لە ٢٠ی شەعبانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (١٩٩٦/١٢/٣٠) پاش نوێژی بەیانی، لە تەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە لە شاری (مەریوان). زۆر سوپاسی خوای خاوەن توانام ئەکەم.

*** *** ***

٥٧- سوورەتی (حەدید)ـە مەدەنییەو (٢٩) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

الجزء السابع والعشرون — سورة الحديد

هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي ٱلْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾ لَّهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٦﴾ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَأَنفِقُوا۟ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَأَنفَقُوا۟ لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَٰقَكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ ٱلَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِۦٓ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ وَإِنَّ ٱللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا۟ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ ٱلْفَتْحِ وَقَٰتَلَ أُو۟لَٰٓئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ ٱلَّذِينَ أَنفَقُوا۟ مِنۢ بَعْدُ وَقَٰتَلُوا۟ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾ مَّن ذَا ٱلَّذِي يُقْرِضُ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَٰعِفَهُۥ لَهُۥ وَلَهُۥٓ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾

يوم ترى — ٥٣٨

ئەم سوورەتە بایەخ و گرنگی دەدات بەیاسای پەروەردەوپێگەیاندن و تێگەیاندن، هاوڕێ لەگەڵ بنیاتنانی کۆمەڵ و کۆمەڵگەیەکی ئیسلامیی بیروباوەڕ پاك وصاف وخاوەن رەوشتی بەرزو بڵند.

ئەم سوورەتە باسی سێ شتی بنەڕەتیی وسەرەکیی دەکات:

یەکەم: بوونەوەر هەموو دروستکراوی خوایە و هەمیشە لەژێر دەسەلاتی ئەودایە. دووەم: هەرچی شتی بایەخدار هەیە، بەرۆح و گیانیشەوە دەبێ هەموو بکرێتە فیداو قوربانی ئایینی پیرۆزی خوا لەپێناوی بەرزکردنەوی منارەی ئیسلامدا.

سێیەم: شوبهاندنی دونیا بەیاریی وگەمەی مندالان و گاڵتەوگەپەوە بۆئەوە کەهەرگیز مرۆڤی پێنەخڵەتێ. ئەم سوورەتە پێی ئەڵێن سوورەتی (حدید=ئاسن!) چونکە باسی دروستکردن و ناردنی ئاسن دەکات،ئاسن مایەی هێزە بۆئادەمزاد، چ لەکاتی جەنگدا، چ لەکاتی ئاسوودەیی و ئاشتییدا، چونکە بە ئاسن زۆرشت دروست ئەکرێ.. لەگەڵ ئاماژە کردن بەوە کەئایینی پیرۆزی ئیسلام، بەڵکو هەمووحکومەت ودەوڵەتێك پێویستی بەهێزودەسەلات هەیە بۆچەسپاندنی عەدالەت و دادگەریی ودانەواندنی ملی‌ملهوڕان بۆعەدالەت حوکمی خوا. لەفەزیلەت وگەورەیی ئەم سوورەتەیە کە(عیرباض/ خوا لێی رازیی بێ) دەڵێ: پێغەمەر ﷺ هەمیشە -پێش خەو- سوورەتە (سبح)ەکانی دەخوێندەوەو ئەیفەرموو: ((إن فيهن آية أفضل من ألف آية)) أخرجه أحمد: ١٢٨/٤. وابوداوود و الترمذي والنسائي. بەڕاستی ئەوسوورەتانە ئایەتێکیان تیدایە لەهەزار ئایەتی دی گەورەترە، ئەوئایەتەش: (هوالأول والآخر و الظاهر و الباطن وهو بكل شئ عليم)ە. هەروەها پێشەوا (ئەحمەد)یش ئەم فەرموودەیە دێنێ: ((اللهم رب السموات

السبع، ورب العرش العظيم، ربنا ورب كل شئ منزل التوراة والإنجيل والفرقان فالق الحب والنوى، لا إله إلا أنت، أعوذ بك من شر كل شئ أنت آخذ بناصيته)).

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم * [١] سبح لله مافى السموات والأرض﴾ ئەوەی لەئاسمانەکان و زەویدایە تەسبیحات بۆ خوا دەکا, ددان بە دەسەڵاتی خواو باڵادەستیی ئەودا دەنێن, بەڵام ئێمە دەرکی ناکەین و تێناگەین ﴿ وهو العزيز الحكيم﴾ هەرئەویشە دەستەڵاتداری کارجوان وکارزان ﴿ له ملك السموات والأرض﴾ دەسەڵات وپاشایەتی ئاسمانەکان و زەویی بۆئەوە, ئەوە بێ سنور ئاڵوگۆڕیان تیادەکات ﴿ يحيى ويميت﴾ دەژیێنێ و دەمرێنێ هەرکات بیەوێ ﴿ وهوعلى كل شئ قدير﴾ ئەویشە دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە, بەرامبەر بەهیچ شتێك دەسەوسان ناوەستێ ﴿ هو الأول والآخر﴾ هەرئەویشە یەکەم کەهیچ شتێك لەپێشیەوە نیە، دواهەمینیش هەرئەوە کەهیچ لەدوایەوە نیە ﴿ والظاهر والباطن﴾ و بوونی ئاشکرا بەبەڵگەکانی هەرئەوە ,واتە: لە ژوور ئەوەوە ئاشکراتر نیە, وەپەنهان بە هەقیقەت وکونهی لەدروستکراوەکانیئەوە کەلەو پەنهانتر نیە, لەفەرمودەیەکیشدا هاتووە: ((أنت الأول فليس قبلك شئ وأنت الآخر فليس بعدك شيء وأنت الظاهر فليس فوقك شئ، وأنت الباطن فليس دونك شئ، اقض عنا الدين، وأغننا من الفقر)) أخرجه أحمد ومسلم ٢٠٨٤/٤ ﴿ وهو بكل شئ عليم﴾ هەر ئەویش زانایە بەهەمووشتێك (لە زەرەیەکەوە تاوردتر) ئاگاداریەتی.

زانست و توانایی خوا گشتگیرە:

﴿ [٤] هو الذى خلق السموات والأرض فى ستة أيام﴾ هەرئەوخوایە ئاسمانەکان و زەویی لەماوەی شەش ڕۆژدا دروستکرد ﴿ ثم استوى على العرش﴾ پاشان چووە سەرعەرشی خۆی، بەچوونێك شایستەی زاتی خۆیبێت: (استواء يليق بجلاله من غير تمثيل ولا تكييف). خواش لە قورئاندا (٧)جار باسی (ئیستوا)ی خۆی بۆ چوونە سەر (عرش) کردووە، سوورەتی: (یونس:٣)، (ئەعراف:٥٤)، (رەعد:٢)،(طه:٥)،(فورقان:٥٩)،(سوجدە:٤)،(حە دید:٤)، جگە لەوەش کە لەسوورەتی (بەقەرە)دا (ثم استوى إلى السماء..) هاتووە.. لە بوخاریی وموسلیمیشدا چەندین فەرمووده هاتووە سەبارەت بەمانای بێژەی (عرش)، لەوانە:

١-((لما خلق الله الخلق كتب فى كتابه - وهو يكتب على نفسه- و هو وضع عنده على العرش: أن رحمتى تغلب غضبى)).

٢- ((عرشه على الماء بيده الأخرى الميزان يخفض و يرفع)).

٣- ((..كان الله ولم يكن شئ غيره، وكان عرشه على الماء)). زمانناسەکانیش دەڵێن: هەرکات بێژەی (على) بەدوای وشەی (استوا)دا هات، ئەوە تەنها مانای بەرزیی وبڵندیی (العلو والإرتفاع) ئەبەخشێت. بەڵێ.. دەبێ

موسڵمان هەربەوجۆرە کەخوا خۆی باسیکردووە بڕوای بەسیفەتەکانی هەبێ, ئیتر بێ هیچ شوبهاندن و گۆڕین ودەستکاریی‌و لە کارخستنیان، هەربۆیە پێشەوا (مالیك) -خوا لێی ڕازی بێت- کاتێ لێی دەپرسن بۆمانای (استوى)، دەڵێت: (الإستواء معلوم والكيف مجهول، والإيمان به واجب، والسؤال عنه بدعة. پێشەوا (ئەحمەد)یش -خوا لێی ڕازی بێت- دەڵێت: (لا يوصف الله إلا بما وصف به نفسه أو وصفه به رسوله ﷺ، لا يتجاوز القرآن والحديث، وهذا هو مذهب السلف). جا کەوابوو هەرگیز ناگونجێ

ونارەوایە کەمانای سیفەتە جوانەکانی خوا تەفسیر بکرێنەوە، لەسەر ئەوبناغەیە نەبێت، کە خوا خۆی، یان پەیامبەرەکەی ﷺ راڤەیان کردبێت. (سەلەف)یش هەرئاوایان لێکردووە، بۆیە ئێمەیش دەڵێن: (نؤمن باستواء يليق بجلاله وعظمته من غير أن نمثل استواء كاستواء أحد من خلقه). جا بۆ زیادە ئاگاداریی لە (ئەسما) و (صفات) سەیرێکی کتێبی (لالەکایی) بەرگی ٤٢٩/٢. چاپی (١٩٩٧) بکرێ، لەگەڵ تەفسیری سوورەتی (ئەعراف). ﴿يعلم ما يلج فى الأرض﴾ ئەزانێ چیدەچێت بەناوزەوییدا لە باران و جانەوەرو.. هتد ﴿وما يخرج منها﴾ چییشی لێدەر ئەچێ , لە رووەك و گژوگیاومیوەو..هتد, وەك ئەفەرمووێ: (..وما تسقط من ورقة إلا يعلمها ولا حبة فى ظلمات الأرض ولا رطب ولا يابس إلا فى كتاب مبين)(٥٩/٦). ﴿وما ينزل من السماء وما يعرج فيها﴾ چی لەئاسمان دێتە خوارێ و، چییش پێیدا سەرئەکەوێ , وەك فریشتەو کاروکردەوەکان ﴿وهو معكم اينماكنتم﴾ وەلەهەر جێگایەکیشدا بن ئەو (خوا)یەتان لەگەڵە. لەقورئان و فەرموودەدا گەلێ جارباسی "معیەت"ی خوای گەورە هاتووە، بەتایبەت ئیمامی (بوخاریی و ئیمامی موسلیم) زۆرێکیان لەو بابەتانە هێناوە بەپێویستی نازانم ئەگینا هەندێکیانم دەنووسی. سەلەف –خوا لێیان رازیی بێت– دەڵێن: خوا تێیگەیاندووین کەئەوخۆی لەسەر عەرشی خۆیەتیی وئاگایشی لەهەمووشتێکە و، ئێمە لەهەر جێگایەکدا ببین ئەومان لەگەڵدایە، واتە: زانیاریی وئاگاداریی تەواوی بەهەموان هەیە.بەڵێ (سەلەف) بەو جۆرەیە تەفسیری مانای (مەعیەت) دەکەنەوە، بێئەوەی کە تێکەڵی دروستکراوەکانی ببێ وبچێتە ناویانەوە!! بێگومان بیرکردنەوە لەمانای (معیەت) بەو شێوەیە کەگوایا تێکەڵ بەدروستکراوەکانی خۆی ببێ, لەخواوە زۆرزۆر دوورە، بۆیە ئێمەیش خۆی چی پێ مەبەستە بڕوامان پێیەتی. ﴿والله بما تعملون بصير﴾ وە خوا بە هەموو کارەکانتان بینایە ,هەر شتێك ئێوە ئەنجامی بدەن ئەو ئەیبینێ ﴿[٥] له ملك السموات والأرض﴾ هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدایە هەرموڵکی ئەوە، وەك دەفەرمووێ: (وهو الله لا إله إلا هو له الحمد فى الأولى والآخرة)(٧٠/٢٨). وە هەروەها دەفەرمووێ: (الحمد لله الذى له مافى السموات وما فى الأرض وله الحمد فى الآخرة وهو الحكيم الخبير) (١/٣٤).﴿وإلى الله ترجع الأمور﴾ وە ئەنجامی هەموو کاروبارێك، هەر بۆلای خودا دەگەڕێتەوە ﴿[٦] يولج الليل فى النهار ويولج النهار فى الليل﴾ شەو دەکات بەناو ڕۆژداو ڕۆژدەکا بەناو شەودا, واتە:لە شەو دەخاتە سەر ڕۆژو لەڕۆژیش دەخاتە سەر شەو,بەم شێوەیە کەم وزیاد لە ساتەکانی شەوو ڕۆژدا دروست دەبێ.﴿وهو عليم بذات الصدور﴾ وە هەرئەویشە زاناو بەئاگا بەوەی کە لەدڵەکاندایە.

ماڵتان لە ڕێی خوا بەخت بکەن:

﴿[٧] آمنوا بالله ورسوله﴾ باوەڕ بەخواو بەپەیامبەرەکەیبکەن ﴿وانفقوا مما جعلكم مستخلفين فيه﴾ وە لەوماڵ وسامانەی ئێوەی تیاکردوون بە جێنشین بەخت بکەن لە ڕێیجیهادو هەرکارێکی تری چاکدا ﴿فالذين آمنوا منكم وانفقوا﴾ جا ئەوانەتان باوەڕیان هێناوەو لەماڵ و سامانیان بەخت کردووە ﴿لهم اجر كبير﴾ پاداشتێکی گەورەیان بۆ هەیە ﴿[٨] ومالكم لا تؤمنون بالله﴾ ئەوە چیتانە بڕواناهێنن بەخوا؟!

﴿والرسول يدعوكم لتؤمنوا بربكم﴾ وەپەیامبەریش بانگتان ئەکات بۆ ئەوەیبڕوا بێنن بە پەروەردگارتان ﴿وقد اخذ ميثاقكم﴾ وبێگومان خواش پەیمانی لێ وەرگرتوون لە ڕێی ئەوهەموو بەڵگەو نیشانانەوە کە لە ئاسمانەکان وزەویدان ﴿إن كنتم مؤمنين﴾ ئەگەر ئێوە بڕوادارن بەوبەڵگەو نیشانانە، یان ئەگەر ئەتانەوێ

بڕوادار بن، دەئەوە ئێستا کاتیەتی ﴿[9] هو الذی ینزل علی عبده آیات بینات﴾ تەنیا ئەوخوایەیە ئایەتگەلێ ماناروون دادەبەزێنێ بۆ بەندەی خۆی موحەممەد ﷺ ﴿لیخرجکم من الظلمات إلی النور﴾ تا لەتاریکییەکان دەرتان بێنێ بۆ رووناکی ﴿وإن الله بکم لرؤوف رحیم﴾ بێگومان ئەوخوایە بەئێوە خوایەکی بە سۆزی میهرەبانە.

بەختکردنی ماڵ بەرلە فەتحی مەککەو دوای فەتح، وەکو یەك نین:

﴿[10] وما لکم ألا تنفقوا فی سبیل الله﴾ وەئێوەچیتانە.! کە ماڵ وسامان بەخت ناکەن لەرێی ئایینی خوادا؟! ﴿ولله میراث السموات والأرض﴾ خۆ هەرچی لەئاسمانەکان و زەویدایە هەربۆخوا دەمێنێتەوە بە میرات. واتە: ئێوە هەمووئەمرن و داراییەکەتان بەجێ ئەمێنێ و خوا دەبێتە خاوەنی،جا کەوایە ئێستا بۆنایبەخشن؟ ﴿لا یستوی منکم من أنفق من قبل الفتح وقاتل﴾ چوونیەك نین ئەوکەسەتان کەپێش (فتح) و(ئازادکردنی مەککە) ماڵ ودارایی خۆی بەخت کردووە و، لەگەڵ دوژمنانی خوادا جەنگاوە، لەگەڵ ئەوانەی تردا کەپاش فەتحی مەککە دێن وماڵ ودارایی خۆیان بەخت دەکەن ودەجەنگێن، چونکە پێش ئازادکردنی مەککە، زیاتر پێویستی بەبەخشینی ماڵ بوو ﴿أولئك أعظم درجة من الذین أنفقوا من بعد وقاتلوا﴾ ئا ئەوانە کەلەپێش فەتحی مەککەوە ماڵیان بەختکردووەو جەنگاون, پلەیان گەورەترە لەوانە کە لەپاش فەتحی مەککەوە ماڵیان بەختکردووەو جەنگاون. (واحیدی)ئەڵێ: ئەم ئایەتە لەشانی (ئەبوبەکر)دا (خوای لێ رازی بێت) هات، چونکە ئەویەکەم کەسێك بوو کەبڕوای هێناو ماڵ و سامانی خۆی بەختکردو پارێزگاری لەپەیامبەر ﷺ کرد.

سەرنجێك: واحیدی ئەم باسە لە (کولەبی)یەوە ریوایەت دەکا، ئەم کولەبیشە متمانە پێکراو نیەو تۆمەتی زۆری لەسەرە، خاوەنی کتێبی (کشف الخفاء: ٤٠٢/٢). لە (مەیموون)ـەوە ئەڵێ: لەپێشەوا (ئەحمەد)م بیست گووتی: (ثلاثة کتب لیس لها أصل: المغازی، والملاحم، والتفاسیر). خەتیبی (بەغداد)یش ئەڵێ: (هذا محمول علی کتب مخصوصة فیهذه المعانی الثلاثة غیر معتمد علیها لعدم عدالة ناقلیها وزیادات القصاص فیها. فأما کتب الملاحم فجمیعها بهذه الصفة، ولیس یصح فی ذکر الملاحم المرتبقة والفتن المنتظرة غیر أحادیث یسیرة. وأما کتب التفاسیر: فمن أشهرها کتابا: الکلبی ومقاتل بن سلیمان، وقد قال الإمام أحمد فی تفسیر الکلبی: من أوله إلی آخره کذاب، قیل له فیحل النظر فیه؟ قال: لا، وکتاب مقاتل قریب منه). پەراوێزی تەفسیری قورتوبی چاپی (١٤١٥) هـ (١٩٩٥)م. ﴿وکلا وعدالله الحسنی﴾ وە هەریەکێ لەوانەش ماڵیان بەخت کردووە وجەنگاون، بەپێی پلەیخۆیان خوای میهرەبان بەڵێنی بەهەشتی داونەتێ ﴿والله بما تعملون خبیر﴾ وە خوای هەق ئاگادارە بەکارەکانتان. پێشەوا (ئەحمەد) لە (ئەنەس)ەوە دەڵێ: (خالیدی کوڕی وەلید) و(عبد الرحمن کوڕی عەوف) چەند قسەیەك چووبەبەینیاندا! خالید بەعەبدول رەحمانی وت: چییە هەر لەبەرئەوە کەئێوە چەند رۆژێ پێش ئێمە موسڵمان بوون هەرنای بڕنەوە؟! پاشان ئەوکێشەیە گەیشتەوە پێغەمبەر ﷺ وفەرمووی: ((دعوا لی أصحابی، فوالذی نفسی بیده لوا أنفقتم مثل أحُد أو مثل الجبال ذهبا مابلغتم أعمالهم)) ئیمامی ئەحمەد ڕیوایەتی کردووە(٢٦٦/٣). وە هەروەها (ئەبی سەعیدی) خودریی دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((یوشك أن یأتی قوم تحقرون أعمالکم مع أعمالهم)). واتە:نزیکە خەڵکێ بێن ,کردەوەی ئێوە -ئەی هاوەڵان!- لەچاو هیخۆیان بەسووك وکەم دابنێن، سەعید

ئەڵێ: وتمان: جا ئەوانە چ کەسانێکن؟ قورەیشە؟ فەرمووی: ((لا، ولکن أهل الیمن لأنهم أرق أفئدة، وألین قلوبا)) نا، ئەوانە لەقورەیش نین، بەڵکو لە(یەمەنی)یەکانن، چونکە دڵ ودەروونی ئەمان زۆر نەرم ترە لەدڵ ودەروونی ئەوان. پاشان ئاماژەی بۆ(یەمەن) کردوو فەرمووی: ((هم أهل الیمن، ألا إن الإیمان یمان، والحکمة یمانیة)). ئیبن جەریر ریوایەتی کردووە، بۆ زیاترسود وەرگرتن لەبارەی دڵنەرمیی‌وئیمانی ئەهلی یەمەنەوە سەیری (صحیح مسلم) لە (باب تفاضل الإیمان) بەرگی یەك جوزئی دووبکە. ﴿[11] من ذا الذی یقرض الله قرضا حسنا﴾ هەرکەسێك قەرزی چاك وپاك بدات بەخوا ,واتە:ماڵ وسامانی خۆی بۆئەوبەخت بکات ﴿فیضاعفه له﴾ ئەواخواش چەند قات وچەند بەرامبەر بۆی قەرەبوودەکاتەوە ﴿وله اجر کریم﴾ و پاداشتێکی جوانی بۆ هەیە، ئەویش بەهەشتە. بەڵێ.. کاتێ ئەم ئایەتە هات (ئەبو دەحداح) وتی: ئەی پەیامبەری خوا ﷺ دەستت بێنە، ئەویش دەستیدایە، ئەوجا (ئەبو دەحداح) وتی: ئەوا ئەوباخەیەم کە (٦٠٠) شەش سەد بنە خورمایە بەقەرز بەخوامدا. ئینجا کاتێ گەڕایەوە ماڵ، بانگی خێزانەکەی کردو وتی: زووئێرە چۆڵ بکەن، چونکە داومە بەخوا بەقەرز. خێزانەکەیشی وتی: بەه، بەه، بەڕاستی کارێکی باشت کردووەو قازانجی چاکت کردووە.. ئیتردەست بەجێ ماڵ ومنداڵەکەی تیابردە دەرەوە" پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((رب نخلة مُدلاة، عروقها دُرّ ویاقوت، لأبی الدحداح فی الجنة))ئیبن کەسیر. أخرجه ابن أبی حاتم.

الجزء السابع والعشرون — سورة الحديد

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِن قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾ ۞ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

٥٣٩

موسڵمان بە نوری کردەوەی خۆی ڕێ دەردەکا:

﴿[12] یوم تری المؤمنین والمؤمنات﴾ ڕۆژی قیامەت پیاوان وژنانی بڕوادار دەبینی ﴿یسعی نورهم بین أیدیهم وبأیمانهم﴾ ڕووناکیەکەیان لەبەردەم ولەلای ڕاستیانەوە دەدرەوشێتەوە ﴿بشراکم الیوم﴾ فریشتە پێیان دەڵێت: دەسا ئەمڕۆ مژدەبێ لێتان ﴿جنات تجری من تحتها الأنهار﴾ بەباخانێك جۆگەو ڕووبار بەژێردارو درەخت وکۆشکەکانیدا دەڕوات ﴿خالدین فیها﴾ بەهەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە ﴿ذلك هو الفوز العظیم﴾ ئائەوەیە سەر کەوتن وسەرفرازیی گەورە.

دووڕوەکان لە موسڵمانان دەخوازن لایەکیان لێبکەنەوە:

﴿[13] یوم یقول المنافقون والمنافقات﴾ لەو ڕۆژەدا پیاوانی دووڕوو و ژنانی دووڕوو دەڵێن: ﴿للذین آمنوا انظرونا نقتبس من نورکم﴾ بەوانەی باوەڕیان هێناوە دەڵێن: چاوەڕوانیمان بکەن با لە ڕووناکیەکەتان وەرگرین ﴿قیل ارجعوا وراءکم﴾ بە گاڵتەوە پێیان ئەوترێ: بگەڕێنەوە بۆ دواوەتان –بۆدونیا– ﴿فالتمسوا نورا﴾ لەوێ ڕووناکیەك بخوازن ﴿فضرب بینهم بسور له باب﴾ دەستبەجێ شوورەیەك دەخرێتە نێوان ئیمانداراەکان و مونافیقەکان دەرگایەکی تیایە ﴿باطنه فیه الرحمة﴾ دیوی ناوەوەی ڕەحمەتی تێدایە، واتە: ئەوەی لە

ئیماندارەکانەوە دیارە ﴿وظاهره من قبله العذاب﴾ لە دیوی دەرەوەشی سزایە، واتە: ئەوەی لە موونافقەکانەوە دیارە ﴿[١٤] ینادونهم ألم نکن معکم﴾ جا بەهەشتییەکان دەچنە جێی خۆیان و دووڕووەکانیش بانگیان لێئەکەن و ئەڵێن: باشە ئێمە لەگەڵ ئێوە نەبووین؟ ﴿قالوا بلی ولکنکم فتنتم أنفسکم﴾ موسڵمانەکان ئەڵێن: بەڵێ بەرەواڵەت لەگەڵمان بوون، بەڵام ئێوە خۆتانتان تووشی دووڕوویی کرد ﴿وتربصتم﴾ چاوەڕوانیتان دەکرد تووشی بەڵا بین. لەسوورەتی (تەوبە:٩٨)دا دەفەرموێ: (ویتربص بکم الدوائر) خۆتان مەڵاس دابوو کەزیان بەموسڵمانەکان بگەیەنن ﴿وارتبتم﴾ هەمیشە لەدوودڵیی و گوماندا دەژیان بەرامبەر بەئایینەکەی خوا ﴿و غرتکم الأمانی﴾ و هیواو ئارەزووی نەشیاو فریویدان ﴿حتی جاء أمرالله﴾ تا فەرمانی خوا هات بەمردن ﴿و غرکم بالله الغرور﴾ شەیتانی خراپکاریش سەبارەت بەبڕیارەکانی خوا فریویدان ﴿[١٥] فالیوم لا یؤخذ منکم فدیة ولا من الذین کفروا﴾ ئەمڕۆش فدیەیەك لە ئێوەو لەوانەش بێبڕوا بوون وەرناگیرێ ﴿مأواکم النار﴾ جێگاو ماواتان ئاگری دۆزەخە ﴿هی مولاکم﴾ ئەو شایستەترە پێتان ﴿وبئس المصیر﴾ ئاگریش خراپ جێگای گەڕانەوەیە.

کاتی ئەوە نەهاتووە کەدڵی موسڵمانان بۆ یادی خوا بکورکێنێ؟:

﴿[١٦] ألم یأن للذین آمنوا أن تخشع قلوبهم لذکر الله﴾ ئایا کاتی ئەوە نزیك نەبۆتەوە بۆئەوانەی بڕوایان هێناوەو کە دڵەکانیان نەرم بێ بۆ یادی خوا ﴿وما نزل من الحق﴾ بۆئەوەی دابەزیوە لەقورئان؟ موسڵمانەکان کاتێ هاتنە مەدینە ژیانێکی باش وخۆشیان دەسکەوت، بەهۆی ئەوەوە هەندێ سستی رووی تێکردن، ئەوجا خوای گەورە ئەو گلەییەی لێمان کرا (٤) ساڵ بوو. (عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود) ئەڵێ: ماوەی موسڵمان بوونمان و ئەوگلەییەی کەلێمان کرا چوار ساڵ بوو!موسلیم ٢٣١٩/٤. و نەسائیی ٤٨١/٦. ﴿ولا یکونوا کالذین أوتوا الکتاب من قبل﴾ وەك ئەوانە نەبن کەلەپێش قورئانەوە کتێبیان پێدرابوو، لەجوولەکەو گاور ﴿فطال علیهم الأمد فقست قلوبهم﴾ زۆریان بەسەرا تێپەڕی، ئەوسا دڵیان ڕەق بوو ﴿وکثیر منهم فاسقون﴾ وە زۆربەشیان لە تاعەتی خوا دەرچوون ﴿[١٧] إعلموا أن الله یحیی الأرض بعد موتها﴾ بزانن کەبێگومان هەرخوا زەویی زیندوو دەکاتەوە پاش مردنیی، واتە: پاش وشکبوونی ﴿قد بینا لکم الآیات﴾ بێگومان نیشانەکانی دەسەڵاتی خۆمانمان بۆ روون کردنەوە ﴿لعلکم تعقلون﴾ بەشکو ژیریتان بەکاربێنن و تێبگەن چییان تێدایە، جا دڵەکانتان نەرم ببێ.

پاداشی خێرۆمەندان و راستان و شەهیدان:

﴿[١٨] إن المصدقین والمصدقات﴾ بێگومان ئەو پیاوو ژنە خێرخوازو سامان بەخشانە لەرێی خوادا ﴿وأقرضوا الله قرضا حسنا﴾ ئەوانەش قەرزێکی چاکیان بەخوا دا ﴿یضاعف لهم﴾ ئەو قەرزەیان بۆچەند بەرانبەر ئەکرێتەوە ﴿ولهم أجر کریم﴾ و سەرەڕای ئەوەیش پاداشتێکی جوان و چاکیان بۆ هەیە، ئەویش بەهەشتە ﴿[١٩] و الذین آمنوا بالله ورسله﴾ ئەو کەسانەش کەبڕوایان هێناوە بەخواو بەپەیامبەرانی ئەو ﴿أولئك هم الصدیقون﴾ ئائەوانە، ئەوانەن باوەڕیان بەپێغەمبەرەکان کردووە، لەبەرئەوە پلەی صدیقیەت و راستگۆییان وەرگرتووە. ((إن أهل الجنة لیتراءون أهل الغرف من فوقهم، کما تتراءون الکوکب الدري الغابر في الأفق من المشرق أو المغرب لتفاضل ما بینهم، قالوا یا رسول الله! تلك منازل الأنبیاء لا یبلغها غیرهم! قال: بلی، والذي نفسي بیده! رجال آمنوا بالله وصدقوا المرسلین)). رواه البخاري فتح: ٣٨٦/٦. موسلیم: ٢١٧٧/٤. واتە: بەڕاستیی بەهەشتیەکان خەڵکانی کۆشك و باڵەخانەی بەهەشتیانی لای سەرووی خۆیان وەك ئەستێرەیەکی درەوشاوەی دوور لەئاسۆ لە خۆرهەڵات، یا خۆرئاوا دەبینن (ئەوەندە جیاوازی پلەیان هەیە) وتیان: ئەی پێغەمبەر ﷺ جائەوە بارەگای پێغەمبەرانە، کێئەگاتە ئەوێ؟!

فەرمووی: سوێند بەوزاتەی کە گیانی منی بەدەستە! ئەوانە (پێغەمبەرنین) ئەوانە ئەوپیاوانەن کەبڕوایان بەخوا هێناوەو تەسدیقی پێغەمبەرانیان کردووە! بەڵێ ئەم بەرنامەو ئایینە پاسەوانی چاکی ئەوێ، هەرگیز بێ ئێشکچیی وپاسەوان راناوەستێ، وە لەم سەرزەوییەدا بێجیهاد گەشە ناکات، جیهاد بۆپاراستنی عەقیدەو بانگەوازو پاراستنی بانگەوازکەران لەئەزیەت وئەشکەنجەی دوژمنانە، وە بۆ گەیاندنی بانگەوازی یەکخواپەرستییە بەهەموو دنیا ﴿والشهداء عندربهم لهم اجرهم ونورهم﴾ شەهیدانیش پاداشت و رووناکی خۆیان هەیە ﴿و الذين كفروا وكذبوا بآياتنا﴾ ئەوانەش کە بێبڕوا بوون و ئایەتەکانی ئێمەیان بەدرۆ دەکرد ﴿ولئك أصحاب الجحيم﴾ ئا ئەوانەن هاوەڵەکانی ئاگری دۆزەخ.

ژیانی ئەم دنیایە هەرگەمەو بادی هەوایە:

﴿[٢] اعلموا أنما الحياة الدنيا﴾ بزانن کەبەڕاستی ژیانی ئەم دونیایە ﴿لعب و لهو وزينة وتفاخر بينكم وتكاثر فى الأموال والأولاد﴾ تەنها گەمەو گەپ و جوانیىو و زۆرکردنی ماڵ و منداڵ و خۆهەڵکێشانی نێوانتانە ﴿كمثل الغيث أعجب الكفار نباته﴾ وەك وێنەی بارانێکە شینایییەکەی کشتیاران سەرسام بکات ﴿ثم يهيج فتراه مصفرا﴾ پاشان وشك ببێ ,جابیبینیبەزەرد بوویی ﴿ثم يكون حطاما﴾ دواتر وردو خاشاك ببێ و (با) هەرپرووشەی بباتە جێگاکەوە، واتە: زیباو جوانی ئەم دونیایەش هەروەك مەزراو کشتوکاڵێك وایە کە زۆربەجوانیی ورێك وپێکی بنج داکوتێ، سەوز ببێ، پاشان وشك و زەرد وەرگەرێ وبایەکی توندی بۆهەڵکەوێ هەرپرووشەی بخاتە بن دارێك ﴿وفى الآخرة عذاب شديد﴾ لەپاشەرۆژیشدا سزایەکی سەخت هەیە بۆکافرو بێباوەڕان ﴿ومغفرة من الله ورضوان﴾ لێبوردن و رەزامەندییکیش لاوخوا هەیە بۆ دۆستانی ﴿وما الحياة الدنيا إلا متاع الغرور﴾ ژیانی دونیا تەنها کاڵای دەستخەرۆکارە ,کەوابوو

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦٓ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصِّدِّيقُونَ وَٱلشُّهَدَآءُ عِندَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٩﴾ ٱعْلَمُوٓاْ أَنَّمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَوْلَٰدِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ ٱلْكُفَّارَ نَبَاتُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَٰمًا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنٌ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوٓاْ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢١﴾ مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِىٓ أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَآ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾ لِّكَيْلَا تَأْسَوْاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمْ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبُخْلِ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

هۆشیار بن و نەخەڵەتێن بە دونیا ﴿[٢] سابقوا إلى مغفرة من ربكم﴾ ئەی خەڵکینە! پێشبڕکێ بکەن بۆ هۆیەکانی لێبوردن لەپەروەردگارتانەوە بە تەوبەو کردەوەی چاك ﴿و جنة عرضها كعرض السماء والأرض﴾ وە بۆگەیشتن بەبەهەشتێك کەپانایی و فراوانییەکەی, وەك پانتایی ئاسمان و زەویە، وەك لەسوورەتی تردا ئەفەرموێ: (.. وجنة عرضها السموات والأرض أعدت للمتقين)(١٣٣/٣). جا ئەگەر سەرنجێکی وردی زانیارییانە بدرێت لەفراوان بوونی بوونەوەر – بەتایبەت ئەمڕۆ– ئەوا هەموو مرۆڤێك مل رائەکێشێ بۆئەم راستییەو، هیچ سەرلێکردنەوەیەکی ناوێ ﴿أعدت للذين آمنوا بالله ورسله﴾ ئامادەکراوە بۆ ئەوکەسانەی بڕوایان هێناوە بەخواو بەپەیامبەرانی ﴿ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء﴾ ئەوەش فەزڵی خوایە، دەیدات بەهەرکەسێ خۆی بیەوێ وشایستە بێت ﴿والله ذو الفضل العظيم﴾وەخوا خاوەنی فەزڵ وبەخششی گەورەیە.

هەرچیتان تووش ئەبیٚ بەرلەوە نووسراوە:

﴿ [٢٢] **ما أصاب من مصيبة فى الأرض ولاق أنفسكم**﴾ هیچ بەڵاو نەهامەتیەکتان تووشتان نابێت نە لەزەویدا - وەك وقات و قڕیی.. هتد -وەنە لەخۆشتاندا -وەك نەخۆشیی ومردن- ﴿ **إلا فى كتاب من قبل أن نبراها**﴾ مەگەر پێش ئەوە بەدی بێنین لە (لوح المحفوظ)دا تۆمار کراوە، واتە: هەرچی رووبداوپێش بێت، ئێمە پێش ئەوە تۆمارمانکردووەوئاگادارین لێی. (عەبدوڵڵای کوڕی عومەر) دەڵیٚ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((قدّر الله المقادير قبل أن يخلق السموات والأرض بخمسين ألف سنة))موسلیم. ٢٠٤٤/٤، ئەحمەد: ١٦٩/٢، ترمزیی: ٣٧٠/٦. خوا پەنجاهەزار ساڵ بەرلەوە کەئاسمانەکان و زەوی بەدی بێنیٚ هەموو رووداوو بڕیارێکی خۆی تۆمار کردووە و نووسیوە ﴿ **إن ذلك على الله يسير**﴾ بەڕاستی ئەوەش بۆخوا شتێکی ئاسانە ﴿ [٢٣] **لكيلا تأسوا على ما فاتكم**﴾ ئەمەش بۆئەوەی خەفەت نەخۆن بۆئەوەی لەدەستتان چووە. واتە: کاتیٚ زانیتان کەهەموو شتیٚ هەر بەبڕیاری خوایە، ئیتر دڵتان دائەمرکێتەوە. ﴿ **ولا تفرحوا بما آتاكم**﴾ وە بەوەش غەڕرامەبن پێمان بەخشیون، واتە: رژدیی وچرووکیی تیامەکەن، و لەخۆبایی مەبن، چونکە هەموو شتێك بە دەستی خۆمانە، گومانیش نیە کەئەگەر مرۆڤ خۆی نەبەستێت بەدەسەڵاتی پەروەردگاریەوە بەرگەی هیچ شتێك ناگریٚ، بۆیە ئەبیٚ لەهەموو قۆناغەکانی ژیانیدا دڵی خۆی ببەستیٚ بەزاتی خواوە ﴿ **والله لا يحب كل مختال فخور**﴾ وە خوا کەسانی لە خۆبایی بووو خۆهەڵکێشیٚ خۆش ناویٚ ﴿ [٢٤] **الذين يبخلون ويأمرون الناس بالبخل**﴾ ئەوانەی خۆیان رژدیی و چرووکی ئەکەن و سەرەڕای ئەوەش، فەرمان بە خەڵکی دەکەن ﴿ **ومن يتول فإن الله هو الغنى الحميد**﴾ وە هەرکەسێك پشت هەڵبکات لەسامان بەختکردن، ئەوە بێگومان خوا بیٚنیازە لەوخەڵکەو لەماڵ بەختکردنەکەی، وە بۆخۆی هەمیشە سوپاسکراویشە، لەجێگەیەکی تردا ئەفەرموویٚ: (إن تكفروا أنتم ومن فى الأرض جميعا فإن الله لغنى حميد).

بە عەدل و بە ئاسن، وڵات سەقامگیر دەبیٚ:

﴿ [٢٥] **لقد أرسلنا رسلنا بالبينات**﴾ سوێند ئەخۆم بێگومان پەیامبەرەکانمان بەچەندیننیشانەوموعجیزەی روونەوە رەوانەکرد ﴿ **وانزلنا معهم الكتاب والميزان**﴾ وە لەگەڵیاندا نامەو ترازووی دادمان نارد ﴿ **ليقوم الناس بالقسط**﴾ بۆ ئەوەی خەڵکی بەعەدالەت و دادگەریی هەڵسن ومامەڵە بکەن لەگەڵ یەکتری ﴿ **وانزلنا الحديد فيه بأس شديد**﴾ ئاسنیشمان دروستکرد کە زەبرێکی توندی تیایە بۆ جەنگ وکوشتارپێکردن لە حاڵەتی جەنگدا، وە بۆپاراستنی وڵات و نیشتمان و پیادەکردنی عەدل وعەدالەت و چەسپاندنی حەق و راستیی، چونکە زۆرینەی هۆجەنگیەکان، هەر لەمادەی ئاسن دروست ئەکریٚ ﴿ **ومنافع للناس**﴾ جگە لەوەیش گەلیٚسوودیشی تێدایە بۆخەڵك لەکاتیٚئاسایش و ئاشتیدا بۆ بیناسازیی و پیشەسازیی وکشت وکاڵ و..هتد.بەکورتیی: زۆربەی پێداویستیەکان پێویستیان بەئاسن هەیە ﴿ **ليعلم الله من ينصره ورسله بالغيب**﴾ تا لەجیهانی واقیعیشدا خوا بزانیٚ و ببینیٚ کیٚ ئایینی خواوپەیامبەرەکانی سەردەخات بەبەکار هێنانی ئاسن لەجیهادی دوژمناندا لە حاڵی غەیبدا ﴿ **إن الله قوى عزيز**﴾ بە راستیی خوا، خوایەکی بەهێزی دەسەڵاتدارە، ویستی لەهەرکەسێك بیٚ سەری دەخات. (ئیبن کەسیر) ئەڵێت: خوا مادەی ئاسنی کردووە بەتەمێکاری ئەوانەی لەهەق و راستیەکان نکووڵی ئەکەن پاش ئەوەی کەلەلایەن پێغەمبەرانەوە تێگەیەنران و، ملیان رانەکێشا.. هەر بۆیەش پەیامبەری ئازیزمان (موحەممەد ﷺ) سیازدە ساڵ لەمەککەدا هەوڵیدا بۆ تێگەیاندنی کۆمەڵ، جاپاش ئەوە کەبەتەواوی تێیگەیاندن و کەڵکیان لیٚ وەرنەگرت، ئیتر بەناچاری فەرمانی کۆچ دراو، پاشان جیهاد کردن لەگەڵیاندا بەهەمووجۆرە چەکێکی ئەوسەردەمە. پێغەمبەری

خواﷺ دەفەرموێ: ((بعثت بالسيف بين يدى الساعة حتى يعبد الله وحده لاشريك له، وجعل رزقى تحت ظل رمحى، وجعل الذلة والصغار على من خالف أمرى، ومن شبه بقوم فهو منهم)) ئەحمەد: ٢/٥٠. ئەبوداود: ٤/٣١٤. واتە: لەنزیکی ئاخرزەمانەوە منی بە(شیر)ەوە نارد بۆ ئەوەی کەهەرخۆی بپەرسترێت، وەرزق وروزی خستە ژێرسێبەری رمەکەمەوە،وە سووکیی و ریسواییشی بڕیاردا بۆکەسانێ لەفەرمانی من سەرپێچی بکەن، وەهەرکەسێکیش خۆی بەقەوم و کۆمەڵێك بچوێنێ ئەوە لەوانە.

ئوممەتانی پێشوو لادەریان زۆر بوو:

﴿[٢٦] **ولقد أرسلنا نوحا وإبراهيم**﴾ بەڕاستی نوح وئیبراهیممان نارد بۆلای هۆزەکانیان ﴿**وجعلنا فى ذريتهما النبوة والكتاب**﴾ و پێغەمبەرێتیی و کتێبمان دا بەنەوەکانیان ﴿**فمنهم مهتد**﴾ جا هەندێکیان ڕێنما بوون ﴿**و كثير منهم فاسقون**﴾ و زۆرێکیشیان لە ڕێگەی ڕاست دەرچوون ﴿[٢٧] **ثم قفينا على آثارهم برسلنا**﴾ پاشان پێغەمبەرەکانمان هێنا بەشوێنیاندا، واتە: پەیامبەردوای پەیامبەریان بۆ نێررا: موسا، ئیلیاس، داود، سولەیمان..هتد ﴿**وقفينا بعيسى ابن مريم**﴾ وە عیسای کوڕی مەریەمیشمان هێنا بە شوێن ئەواندا ﴿**وآتيناه الإنجيل**﴾ وئینجیلیشمان پێدا کەموژدەی بەهاتنی پێغەمبەرﷺ ئەدا ﴿**وجعلنا فى قلوب الذين اتبعوه رأفة ورحمة**﴾ سۆزو بەزەییەکمان خستە نێو دڵی ئەوانەوە کەشوێنی دەکەوتن ﴿**ورهبانية ابتدعوها**﴾ گۆشەگیریی و ڕەبەنییان داهێناو کردیانە پیشەیان ﴿**ما كتبناها عليهم**﴾ ئێمەش پێویستمان نەکردبوو لەسەریان کەتەرکی دونیا بکەن بەڵکو هەندێ قەشەو گۆشە نشینەکانیان هەڵیان بژارد بۆ خۆیان، پێغەمبەرمان محەممەد ﷺ فەرموویەتی: ((لكل نبي رهبانية، ورهبانية هذه الأمة الجهاد في سبيل الله))أخرجه أحمد: ٣/٢٦٦. واتە: هەر پێغەمبەرەی ڕەهبانیەتێکی بۆخۆی بووە، ڕەهبانیەتی ئەم ئوممەتەیش – ئوممەتی ئیسلام– جیهادکردنە لەڕێی خوادا. ﴿**إلا ابتغاء رضوان الله**﴾ بەڵام دایان هێنا بە مەبەستی ڕەزامەندی خوا ﴿**فما رعوها حق رعايتها**﴾ کەچی پارێزگاری و ریعایەتیان نەکرد، واتە: دوو جار تووشی هەڵەبوون، جارێکیان بێئەوەی خوا مۆڵەتی دابن گۆشەگیریان بۆخۆیان داهێنا، جارێکی تریش هەرچیەکیان وت ڕاستیان نەکرد لەگەڵ خۆیاندا. جا بەم ئایەتە ڕوون بوویەوە کەخوای گەورە گۆشەگیریی و ڕەبەنی فەرز نەکردبوو لەسەریان، بەڵام گاورەکان خۆیان بەنیازی ڕەزامەندی خوا دایان هێنابوو، کەچی نەشیان توانی بەباشی ئاگاداری بکەن و بیپارێزن، ئەوەبوو بەرواڵەت داوای تەقواو صەلاحەتیان ئەکرد، بەڵام لەژێرەوە دەستیان کرد بەحەرام خواردن و دەست درێژیی بۆسەر یەکتر! ﴿**فآتينا الذين آمنوا منهم أجرهم**﴾ ئینجا ئێمەش پاداشی ئەوانەیانمان دایەوە کەبڕوایان

الجزء السابع والعشرون سُورَةُ الحَدِيدِ

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَأَنزَلْنَا ٱلْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥ وَرُسُلَهُۥ بِٱلْغَيْبِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِمَا ٱلنُّبُوَّةَ وَٱلْكِتَٰبَ ۖ فَمِنْهُم مُّهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ٱبْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَٰهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ رِضْوَٰنِ ٱللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ فَـَٔاتَيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٢٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَءَامِنُوا۟ بِرَسُولِهِۦ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِۦ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِۦ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِّئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ مِّن فَضْلِ ٱللَّهِ ۙ وَأَنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

٥٤١

بەموحەممەد ﷺ هێنا ﴿و كثير منهم فاسقون﴾ و زۆربەشیان لەفەرمان و تاعەتی خوا دەرچوون ﴿[٢٨] ياأيهاالذين آمنوا اتقوا الله﴾ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە بە موساوعیسا پارێز لە قەدەغەکراوەکانی خوا بکەن ﴿و آمنوا برسوله﴾ وە بڕوا بێنن بەپەیامبەرەکەی موحەممەد ﷺ ﴿يؤتكم كفلين من رحمته﴾ ئەوسا دووپاداشتان ئەداتەوە لە بەزەیی خۆی.
(ئەبوموسای ئەشعەریی) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((ثلاثة يؤتون أجرهم مرتين: رجل من أهل الكتاب آمن بنبيه وآمن بی فله أجران، وعبد مملوك أدی حق الله وحق مواليه فله أجران، ورجل أدب أمته فأحسن تأديبه ثم أعتقها وتزوجها فه أجران)) أخرجه البخاري: فتح الباري: ٢٢٩/١. ومسليم: ١٣٤/١. واتە: سێ کەس پاداشیان دووبەرامبەر دەبێت: پیاوێ لەخاوەن نامەکان کەبڕوای بەپێغەمبەرەکەی خۆی هێنابێ و بڕوا بەمنیش بێنێت، وە بەندەیەکیش مافی خواو، مافی گەورەو ئاغاکەی خۆی جێبەجێ بکا، وە پیاوێکیش بەڕێك وپێکی ئەدەب و وێڵی کەنیزەکەی بدا، پاشان ئازادی بکاو بیهێنێ ﴿و يجعل لكم نورا تمشون به﴾ نورێکتان بداتێ کەڕێی پێبکەن ﴿ويغفر لكم﴾ لە گوناهەکانیشتان ببورێ ﴿والله غفور رحيم﴾ و ئەو خوایە خوایەکی زۆر لێبوردەی میهرەبانە ﴿[٢٩] لئلا يعلم أهل الكتاب الا يقدرون على شئ من فضل الله﴾ تا خاوەن نامەکان -ئەوانەیان ئیمانیان نەهێنا- بزانن کەهیچ شتێکیان لە فەزڵ و چاکەی خوا بەدەست نیە. واتە: ناتوانن پەیامبەریەتی دابڕن هەر بۆخۆیان و وا بزانن پەیامبەر هەرئەبێ لەوان بێت! ﴿وان الفضل بيد الله يؤتيه من يشاء﴾ و تا بزانن کە پەیامبەرێتی کە - گەورەترینی فەزڵە- بەدەستی خوایە دەیدات بە هەرکەسێ خۆی بیەوێ ﴿والله ذو الفضل العظيم﴾ بێگومان خوا خاوەن چاکەو فەزڵی گەورەیە، جا کەوابوو پێشبڕکێ بکەن بۆ بەهەشت و مل رابکێشن بۆ فەرمانەکانی خواو بیشزانن کەخوا ئارەزووی خۆیەتی کێ ئەباتە بەهەشتەوەو، کێیشی لێ بێبەش ئەکات.

لە (٢٤)ی شەعبانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (١٩٩٧/١/٣) پاش نوێژی بەیانیی، کاتژمێر (٧:٠٠) لەنووسینی تەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە لەهەڵەبجەی زامدار لە (راگەیاندنی بزووتنەوە).

کۆتایی جزمی بیست و حەوت

و لله الحمد و المنة.

*** *** ****

٥٨- سوورەتی (موجادەلە)یە

مەدەنییەو (٢٢) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە لە پاش سوورەتی (مونافیقون)ـەوە هاتووە، باسی چەند بنەماو حوکمێکی ئیسلام دەکات، سەبارەت بە (ظیهار)و ئەو تۆڵەو بریتیەی دەکەوێتە سەر (ظیهار)کار. شێوەو ئادابی دانیشتن لەناویەکتردا. هەر کەسێك بیەوێت بڕواتە خزمەتی پێغەمبەر ﷺ، پێویستە پێش ئەوەی بچێت، خێرو (صەدەقەیەك) بدات بەهەژاران. خۆش نەویستنی دوژمنانی دینی خوا.. هەروەها باسێکی دوو ڕووڕازەکان لەگەڵ باسێکی جوولەکەکاندا، بۆ یەکەمجار ڕووداوو داستانەکەی خاتوو (خەولە) دەگێڕێتەوەو ئینجا حوکمی (ظیهار) پاشان باسی چپەو سرتەی دوو کەس لەتەك یەکتردا، یان زیاتر لە دووکەس دەکا..هتد. جابەم شێوەیەش دەست پێدەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] قد سمع الله قول التي تجادلك في زوجها﴾ بێگومان خوا قسەی ئەو ژنەیە بیست گفت و گۆی لەگەڵ تۆکرد (ئەی موحەممەد! ﷺ) لەبارەی مێردەکەیەوە ﴿وتشتكي إلى الله﴾ و سکاڵای بۆلای خوا ئەبرد بۆ چارەسەر

﴿والله يسمع تحاوركما﴾ لەکاتێکدا خواش گوێی لەگفتوگۆکەی هەردووکتانە وە بوو. ڕۆژێك (ئەوسی كوری سامیت) ڕكی لە خاتوو (خەولە)ی هاوسەری هەڵسا وتی: تۆ لەجێگەی دایكمی، پاشان (خەولە) ڕۆیشت بۆلای پەیامبەر ﷺ و ڕووداوەكەی بۆگێڕایەوە، ئەویش فەرمووی لێیحەرام بوویت ونابێ بگەڕێیتەوە لای.(خەولە)ش وتی: سوێند بە خوا تەلاق بە دەمیا نەهاتووەو باوكی منداڵانمەو خۆش ئەوێ، پەیامبەریش ﷺ وەلامی هەر ئەوەبوو بۆی، ئیتر خەولەش هەر ئەڕۆیشت و ئەهات و بە خەفەتەوە ئە تلایەوە و ڕووی دەكردە خواو هاناو سكاڵای خۆی بۆخوا دەبرد، دەرەنجام خوای میهرەبانیش بۆ وەلامەكەی چوار ئایەتی ئەوەڵی ئەم سوورەتەی ناردە خوارەوە. پێشەوا ئەحمەد. ٦/٤١٠ ﴿إن الله سميع بصير﴾ بەڕاستیی خوا خوایەكیبیسەری ئەو پاڕانەوەو وتوو وێژەی ئەوانە، بە كردو كرداریشیان بینایە.

سُورَةُ المُجَادلَةِ الجزءُ الثامنُ والعشرونَ

سُورَةُ المُجَادَلَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَائِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

٥٤٢

(ظیهار) و بارتەقاكەی:

﴿[٢] الذين يظاهرون منكم من نسائهم﴾ ئەوانەتان لە ژنەكانتان (ظهار) ئەكەن و پێیان ئەڵێن: ئێوە لەجێی دایكمانن، یان وەك پشتی دایكمانن ﴿ماهن أمهاتهم﴾ ئەوانە دایكیان نین ﴿إن أمهاتهم إلا اللائی ولدنهم﴾ دایكیان هەر ئەو ژنانەن ئەوانیان لێبووە ﴿وإنهم ليقولون منكرا من القول وزورا﴾ وە بەڕاستیی ئەوانە قسەیەكی ناپەسەندو درۆیەكی نابەجێ دەكەن ﴿وإن الله لعفو غفور﴾ وە بەڕاستی خوا خوایەكی بەخشەری گوناهپۆشە. بەڵێ.. لەپێش ئیسلامدا كەسێك بە ژنەكەی وتبا: تۆ بۆ من وەك دایكمی، بە عەرەبی:(أنتِ كظهر أمی) ئیتر بەهەتاهەتایی لێی یاساغ ئەبوو، جا كاتێ ئیسلام هات ئەو ڕەفتارەی هەڵوەشاندەوەو بە تەلاقی دانەناو، بڕیار یشیدا كە ئەگەر ئەو پیاوە بیەوێ ئەو ژنە بكاتەوە بە ژنی خۆی ولەگەڵیا بژی، ئەبێ كە فارەت بدات، بەو شێوەیە كە لەئایەتی دواییدا ڕوون كراوەتەوە. ئینجا باسی كەفارەتی ئەو وشەیەدەكا كە دەڵێ تۆ لەجێی دایكمی، یان تۆ بۆمن وەك پشتی دایكمی ﴿[٣] والذين يظاهرون من نسائهم﴾ ئەوانەی لە ژنەكانیان (ظیهار)ئەكەن ﴿ثم يعودون لما قالوا﴾ لەپاشان دەگەڕێنەوەو پەشیمان دەبنەوە لە قسەی خۆیان و ئەیانەوێ بیانكەنەوە بە ژنی خۆیان، ئەوە دەبێ پێش ئەوە یەكێ لەم سێشتە بكەن:﴿فتحرير رقبة من قبل أن يتماسا﴾ یەكەم: پێش ئەوە بگەنە یەك و تێكەڵیی ژن ومێردی بكەن، بەندەیەك ئازاد بكەن , واتە: ئەگەر (ظیهار)كار ویستی هاوسەرەكەی بكاتەوە بەژنی خۆی، ئەوە نابێ نزیكی بكەوێتەوە تا كەفارەت ئەدا ﴿ذلكم توعظون به﴾ ئەوی خوا واجبی كردە سەرتان لە ئازادكردنی بەندە ئامۆژگارییەكە بۆتان, ئامۆژگاریتان پێ دەكرێ, تا جارێكی تر ئەو وتانە بەدەمتانا نەیەن ﴿والله بما تعملون خبير﴾ خواش ئاگادارە بەوكارو كردەوانە ئێوە دەیكەن ﴿[٤] فمن لم يجد فصيام شهرين متتابعين﴾ دووەم: ئەوكەسەی كۆیلەی نەبووئازادی بكات، یان پارەی نەبوو پێی بكڕێت ,ئەوە ئەبێ دوو مانگ لەسەر یەك

بەڕۆژوو بێت. ڕاڤەکارانی قورئان ئەڵێن: ئەگەر بێ بڕوو بیانووی شەرعیی مۆڵەتی بەخۆی داو ڕۆژێکی لێنەگرت، ئەبێ بگەڕێتەوە بۆ سەرەتای مانگەکە ﴿من قبل ان یتماسا﴾ بەر لەوە بەیەك بگەن وتێکەڵ ببن ﴿فمن لم یستطع فإطعام ستین مسکینا﴾ سێیەم: جائەوەی نەیتوانی دوومانگەکە بەڕۆژوو بێت (لەبەر پیری، یان لە بەرنەخۆشیی) با شەست هەژار لە ژەمێك خواردن تێربکات، واتە: بەهەر کەسێکیان (٦٠٠) غم، گەنم، یان جۆ، یاخورما، یان برنج بدا، یان نرخەکەیان، ئەو جانزیك بکەوێتەوە ﴿ذلك لتؤمنوا بالله ورسوله﴾ ئەو کەفارەتەش بۆ ئەوەیە کە باوەڕتان بتەو بێت بەخواو بە پەیامبەرەکەی ئەو، واتە: خۆتان ببەستن بەبەرنامەکەی خواوەو، جارێکی تر ئەو قسانە نەکەن ﴿وتلك حدود الله﴾ ئەمانەش سنوورو فەرمانی خوان , تێنەپەڕن بەسەریاندا ﴿وللکفرین عذاب الیم﴾ بۆ ئەو بێ باوەڕانەش نکوولی ئەو حوکمانە دەکەن سزایەکی بە ئێش هەیە.

ٱلۡجُزۡءُ ٱلثَّامِنُ وَٱلۡعِشۡرُونَ — سُورَةُ ٱلۡمُجَادَلَةِ

أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ مَا يَكُونُ مِن نَّجۡوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمۡ وَلَا خَمۡسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمۡ وَلَآ أَدۡنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكۡثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمۡ أَيۡنَ مَا كَانُواْۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُواْ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نُهُواْ عَنِ ٱلنَّجۡوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُواْ عَنۡهُ وَيَتَنَٰجَوۡنَ بِٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِ وَمَعۡصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَإِذَا جَآءُوكَ حَيَّوۡكَ بِمَا لَمۡ يُحَيِّكَ بِهِ ٱللَّهُ وَيَقُولُونَ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ لَوۡلَا يُعَذِّبُنَا ٱللَّهُ بِمَا نَقُولُۚ حَسۡبُهُمۡ جَهَنَّمُ يَصۡلَوۡنَهَاۖ فَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا تَنَٰجَيۡتُمۡ فَلَا تَتَنَٰجَوۡاْ بِٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِ وَمَعۡصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَتَنَٰجَوۡاْ بِٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِيٓ إِلَيۡهِ تُحۡشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا ٱلنَّجۡوَىٰ مِنَ ٱلشَّيۡطَٰنِ لِيَحۡزُنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَيۡسَ بِضَآرِّهِمۡ شَيۡـًٔا إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿١٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قِيلَ لَكُمۡ تَفَسَّحُواْ فِي ٱلۡمَجَٰلِسِ فَٱفۡسَحُواْ يَفۡسَحِ ٱللَّهُ لَكُمۡۖ وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُواْ فَٱنشُزُواْ يَرۡفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ دَرَجَٰتٖۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ﴿١١﴾

٥٤٣

خەڵکانی دژ بەخواو بە پێغەمبەر دوچاردەبن:

﴿إن الذین یحادون الله ورسوله﴾ بێگومان ئەوانەی دژایەتی خواو پەیامبەرەکەی ئەکەن ﴿کبتوا کما کبت الذین من قبلهم﴾ ڕیسوا دەکرێن وەك ئەوانەی پێشیان ریسواکران ﴿وقد أنزلنا آیات بینات﴾ وە بەهەقیقەت ئێمە ئایەتگەلێ روون و ئاشکرامان دابەزاندۆتە خوارەوە کە هەموو ڕاستیەکیان تیا روونکراوەتەوە، مەگەر خوانەناس نکوولی بکات ﴿وللکافرین عذاب مهین﴾ وە بۆ ئەوکافرو بێباوەڕانەش نکوولییان دەکەن، سزایەکی تەزێنەر هەیەو.

خوا ئاگای لە وردو درشتی کاری مرۆڤە:

﴿یوم یبعثهم الله جمیعا﴾ رۆژێك خوا پێشینان وپاشینان،هەموو زیندوو دەکاتەوە ﴿فینبئهم بماعملوا﴾ ئینجا بە هەمووئەو کاروکردەوانە کردوویانن ئاگاداریان دەکات ﴿احصاه الله ونسوه﴾ خوا ئاماریکردووەو نووسیویەتی لەسەریان، ئەوان لەبیریان چۆتەوە ﴿والله علی کل شئ شهید﴾ وە خوا شایەدە لەسەر هەموو شتێك , واتە:هیچ شتێکی لێ بزر نابێ ﴿الم تر أن الله یعلم ما فی السموات وما فی الأرض﴾ ئایا نەتزانیوە کە خوا دەزانێ چی لەئاسمانەکان و زەویدایە؟﴿مایکون من نجوی ثلاثة إلا هو رابعهم﴾ هەر سێ کەسێك لەگەڵ یەکتردا چپە بکەن خوا چوارەمینیانە ﴿ولا خمسة إلا هو سادسهم﴾ وە هەر پێنج کەسێك چپە بکەن, خوا شەشەمیانە ﴿ولا أدنی من ذلك ولا اکثر﴾ وە لەو ژمارانەش کەمتر، یا زۆرتر ﴿إلا هومعهم أینما کانوا﴾ لە هەر کوێدابن هەر خوایان لە گەڵە, واتە: ئەوانە هەر چەندبن، هەرچی بکەن، هەرچی بڵێن، لە هەر شوێنێکدا بن، خوا لەگەڵیانە وئاگای لە هەموو شتێکیانە. جا بۆماناو مەبەست لە رستەی (لەگەڵدابوون) سەیرێکی ئایەتی چوارەمی سوورەتی (حەدید)بکە ﴿ثم ینبئهم بما عملوا یوم القیامة﴾ پاشان لەڕۆژی قیامەتدا زۆر

بەوردی هەواڵی هەموو ئەوکارو کردەوانەیان پێدەدا ﴿إن الله بكل شئ عليم﴾ بەڕاستی خوا بەهەموو شتێك زاناو ئاگایە.

جوولەکەو ئاژاوە گێڕییان:

جوولەکەو دووڕووەکان هەمیشە لەناو خۆیاندا چپە چپیان بوو,وە بە جۆرێ دەیان روانیە موسڵمانەکانیان وەك بڵێی شتێك روویدابێ, جا ئەمانیش ئەوەیان پێی ناخۆش بوو، بۆیە هاناو سکاڵایان بۆ پەیامبەر ﷺ برد، پاشان وەك (ئیبن عەباس) ئەڵێ ئەم ئایەتە هات وفەرمووی: ﴿[٨] الم تر إلى الذين نهوا عن النجوى﴾ ئایا سەرنجت بەلای ئەوانەدا نەداوە لە چپەو سرتە – لەرووی موسڵمانەکاندا –قەدەغە کراون ﴿ثم يعودون لما نهوا عنه﴾ پاشان هەمیسان دەگەڕێنەوە بۆئەو کارەی لێیان یاساغکرابوو؟ ﴿ويتناجون بالإثم والعدوان ومعصية الرسول﴾ وەلەناو یەکتردا بەردەوام بەکاری تاوان و خراپەو دوژمنایەتی و, نا فەرمانی پەیامبەر ﷺ، چپە و سرتە سرت دەکەن ﴿وإذا جاؤوك حيوك بما لم يحيك به الله﴾ وەکاتێکیش بێن بۆ لات،بە جۆرێ سڵاوت لێ دەکەن کە خوا بەوجۆرە سڵاوی لێنەکردوویت.

(خاتوو عائیشە/ سلاوی لە سەر بێ) ئەڵێ: کەدەهاتن لەباتی ئەوە کە بڵێن: السلام عليك)، ئەیانوت: السام عليك) واتە: یاخوا بمریت ﴿ويقولون في انفسهم لولا يعذبنا الله بما نقول﴾ وە لەنێو خۆیاندا –بەگاڵتەوە – ئەڵێن: دەبۆ خوا بەو قسانە بەرامبەر بە پێغەمبەر دەیانکەین, جەزرەبەو سزامان نادات؟ ﴿حسبهم جهنم يصلونها﴾ دۆزەخیان بەسە, دەچنە ناویەوە (گەرماو نارەحەتیەکەی دەچێژن) ﴿فبئس المصير﴾ جا دۆزەخیش جێگاو سەرەنجامێکی خراپە.

چپەو سرتە تەنیا بۆ ئەنجامدانی کاری چاك ڕێی پێدراوە:

﴿[٩] ياايها الذين آمنوا إذا تناجيتم﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! کاتێ قسەی پەنامەکی و چپە لە نیوان خۆتاندا دەکەن ﴿فلا تتناجوا بالإثم والعدوان ومعصية الرسول﴾ جا ئێوە بە تاوان و دوژمنایەتی و نافەرمانی پەیامبەر ﷺ قسەی بە دزی مەکەن، واتە: ئێوە وەك جوولەکەو دوو رووەکان مەکەن ﴿وتناجوا بالبر والتقوى﴾ وەبەوەسیەتکردن بە چاکەو تەقوا قسەی بەدزی و چپە بکەن ﴿واتقوا الله الذى إليه تحشرون﴾ لەوخوایە بترسن هەمووتان لای ئەو کۆئەکرێنەوەو حیساب دەکرێن و پاداش و تۆڵە وەردەگرنەوە ﴿[١٠] إنما النجوى من الشيطان﴾ بەڕاستی چپە چپ بەتاوان ودوژمنکاری و سەر پێچی پێغەمبەر لە شەیتانەوەیە ﴿ليحزن الذين آمنوا﴾ تا ئەوانە باوەڕیان هێناوە،دڵیان تەنگ بکات ﴿وليس بضارهم شيئا إلاّ بإذن الله﴾ و بە فەرمانی خوا نەبێ هیچ جۆرە زیانێکیان لێنادا سرتە سرتیان ﴿وعلى الله فليتوكل المؤمنون﴾ وەدەبا باوەڕدارەکان تەنیا پشت بەخوا ببەستن ومتمانەیان بەو ببێ و، لەچپەو سرتەو خەیانەتی ئەوان نەترسن، هەروەها گەلێ فەرموودەش بۆ ڕێگرتن لەچپەچپ، بەمەبەستی ئێش و ئازاردانی دڵی موسڵمانان هاتووە، وەك ئەفەرمووێ: ((إذا كنتم ثلاثة فلا يتناجى إثنان دون الثالث إلا بإذنه فإن ذلك يحزنه)) بوخاریی، وە موسلیم/١٧١٧/٤ ریوایەتیان کردووە. واتە: کەئێوە سێ‌کەسبن ، هەرگیز دوانتان بێ‌ئەوی دیکەتان سرتەسرت مەکەن، مەگەر بەڕەزامەندی ئەوبێت،چونکە ئەوکەسە بەوە دڵگران دەبێ.

ڕەوشی كۆڕو مەزنیی زانست:

﴿[11] یاأیهاالذین آمنوا إذا قیل لكم تفسحوا فی المجالس﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە!كاتێ لەدانیشتن و كۆبوونەوەكانتاندا پێتان وترا:جێگابۆ كەسانی تر فراوان بكەن ﴿فافسحوا﴾ دەسا ئێوەش بەخێرایی فراوانی بكەن و جێو ڕێ بۆهاوڕێكانتان بكەنەوەو، جم وجوڵێ بكەن بائەوانیش جێیان ببێتەوە ودانیشن ﴿یفسح الله لكم﴾ خوایش بۆتان گوشاد ئەكا وپاداشی فراوانیشتان دەداتێ. موسڵمانانی پێشوو وەك (قەتادە)و(موجاهید) ئەڵێن: پێشبڕكێیان دەكرد بۆدانیشتن لەكۆڕەكانی پەیامبەردا ﷺ، جا بۆ فراوان بوونی دانیشتنەكە ,خوا داوایان لێ ئەكات كە جێی یەكتر بكەنەوە با هاوڕێكانیشیان جێیان بێتەوە و دانیشن. تەبەریی:٢٤٤/٢٣. ((لا یقیمن أحدكم رجلا من مجلسه ثم یجلس فیه، ولكن توسعوا تفسحوا یفسح الله لكم)) بوخاریی و موسلیم ریوایەتیان كردووە. واتە: نابێ هیچ كەسێ لەجێی خۆی هەڵسێنن و خۆتان لەجێگاكەیدا دانیشن، بەڵام بۆ ئەوە كەجێی بێتەوە كۆڕەكە فراوان و گوشاد بكەن وجێی ئەوانیش بكەنەوە، ئەوجا خوایش كار ئاسانیتان بۆ دەكات و پاداشتان فراوان دەكات ﴿وإذا قیل انشزوا فانشزوا﴾ وەكاتێ پێتان وترا: لە جێی خۆتان هەستن، بۆگەورەو پیاوانی ریش سپی و بەتەمەنەكانتان, ئێوەش بەپەلە هەستن. زانای پایەبەرز (ئیبن كەسیر) لە تەفسیرەكەیدا ئەڵێت: دەربارەی هەستان لەبەر یەكتر و جێگا چۆڵكردن بۆیەكتر. زاناكان بوونەتە چەند دەستەیەكەوە: هەندێ دەڵێ: هەستان لەبەریەكتر ڕەوایە ئەم فەرموودەیە: ((قوموا إلى سیدكم)) واتە: لەبەرگەورە وفەرماندەكەتان (سەعد) هەڵسن و ڕێزی بگرن. زانای واش هەیە: ڕێ بەهەستان لەبەر یەكتر، بەبەڵگەی ئەم فەرموودەیە: ((من أحب أن یتمثل له الناس قیاما فلیتبوأ مقعده من النار)). واتە: ئەو كەسەی حەز بكا خەڵكی لەبەر دەستیا بەپێوە راوەستن، باجێ وشوێن بۆ خۆی لەئاگردا ساز بدات, هەندێكیشیان درێژە بە باسەكە ئەدەن و ئەڵێن: ئەگەر كەسێك لەسەفەر بگەڕێتەوە، وەیان لەجێیەكدا كارمەندی دەوڵەتی ئیسلامیی بێت –وەك داستانەكەی سەعدی كوڕی مەعاز– كە پەیامبەر ﷺ ناردی بە دوایا تاسەبارەت بەكێشەكەی (بەنی قورەیزە) بیكا بەحەكەم، جا كە هات و گەیشتە لای پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((قوموا إلى سیدكم)) پاشان (ئیبن كەسیر) دەڵێت:بەپێوە وەستان كاروپیشەی عەجەمەكانە! واتە: ئێوە مەیكەنە پیشە ﴿یرفع الله الذین آمنوا منكم والذین أوتوا العلم درجات﴾ خوائەو كەسانەتان باوەڕیان هێناوە بەرز دەكاتەوە,وئەوانەش زانستیان پێدراوە پلەگەلێ بەسەرباوەڕدارەكاندا بەرز دەكاتەوە,چونكە ڕێزو شەرەفمەندی لای خوا تەنها بەباوەڕو زانستەوەیە ﴿والله بما تعملون خبیر﴾ خواش بەئاگایە بەو كاروكردەوانە ئێوەدەیكەن، كەوابوو هەوڵی كردەوەی باش بدەن.

بەرلەوە چپەلە گەڵ پێغەمبەر بكەن, خێرێ بكەن:

﴿[12] یا أیها الذین آمنوا إذا ناجیتم الرسول فقدموا بین یدی نجواكم صدقة﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! كاتێ ویستتان چپەیەك و، قسەیەكی نهێنی لەگەڵ پەیامبەردا ﷺ بكەن , دەبێ پێش ئەوچپەیەتان صەدەقەیەك و خێرێك بكەن، ئەمە دانانی ڕێزو قەدرو حورمەتە بۆ پەیامبەر ﷺ و ڕێز لێگرتنیەتی بۆئەوە هەموو كەسێك خۆی نەكات بەماڵی پەیامبەرداو كاتی زۆری لێ بگرێ. بەڵێ دەبێ موسڵمانانیش ریعایەتی ئیش وكاری یەكتر بكەن و ڕێگە نەدەن كات لەیەكتری بگرن ﴿ذلك خیر لكم واطهر﴾ ئەو خێرو صەدەقەیە چاكترەو پاكترە بۆتان ﴿فإن لم تجدوا فإن الله غفور رحیم﴾ خۆ ئەگەر شتێكتان دەست نەكەوت بیكەنە صەدەقە، بەراستیی خوا خوایەكی گوناهپۆشیمیهرەبانە، مۆڵەتتان ئەدات بچنە لای پەیامبەر ﷺ ئەگەرچی شتێكیش نەبێ پێش خۆتانی بخەن ﴿[13] أأشفقتم أن تقدموا بین یدی نجواكم صدقات﴾ ئایا ترسان لە هەژاری كە صەدەقەكان پێشكەش بكەن لە پێش

چیەکردنەکەتان؟ واتە: مەترسن، خوا خاوەنی هەموو شتێکە، ئێوە کاری خۆتان بکەن و خوا دەوڵەمەندە ﴿فإذ لم تفعلوا وتاب الله عليكم﴾ ئینجا کەواشتان نەکرد,واتە: صەدەقەیەکیان پێش نەخست,خواش تەوبەی لێوەرگرتن ﴿فأقيموا الصلاة وآتوا الزكاة﴾ ئەوسائیتر نوێژەکانتان بەچاکی بەجێ بێنن و زەکاتیش بدەن ﴿وأطيعوا الله ورسوله﴾ و گوێڕایەڵی خواو پەیامبەرەکەی بکەن ﴿والله خبير بما تعملون﴾ خواش زۆر بەئاگایە بەوەی ئێوە ئەیکەن.راڤەکارانی قورئان ئەڵێن: لەبەردلۆڤانی و میهرەبانی خوا بەرامبەر بە بەندەکانی خۆی, ئەو خێرو صەدەقەیەی بۆ سووککردن. (ئیبن عەبباس) ئەڵێ: ئەو فەرمان بەسەدەقەیە تەنها رۆژێك بوو، پاشان خوای میهرەبان باری موسڵمانانی سووککردوسڕییەوە.

ئەنجامی دووڕوو و غەزەب لێگیراوەکان:

﴿[١٤] الم تر إلى الذين تولوا قوما غضب الله عليهم﴾ ئایا سەیری ئەوانەت نەکرد دۆستایەتی نەتەوەیەکیان کردکەخوا غەزەبی لێگرتوون,واتە: لە حاڵەتی ئاواداجێگەی سەرسوڕمانە کە دووڕووەکان ئیدیعای باوەڕ ئەکەن! کەچی لەو لاشەوە دۆستایەتی جوولەکە ئەکەن! ﴿ما هم منكم ولا منهم﴾ ئەو دووڕووانە نە لەئێوەن، نەلە وانیشن، بەڵکو خەڵکێکی بێبارن و، قسەی ئێوە دەبەن بۆئەوان! ﴿ويحلفون على الكذب وهم يعلمون﴾ سوێندیش لەسەر درۆ ئەخۆن وخۆشیان ئەزانن درۆزنن ﴿[١٥] أعد الله لهم عذابا شديدا﴾ خوا سزایەکی توندوسەختی بۆ ئامادەکردوون ﴿إنهم ساء ماكانوا يعملون﴾ بەڕاستی ئەوەی ئەیانکرد کاریخراپ بوو ﴿[١٦] اتخذوا ايمانهم جنة فصدوا عن سبيل الله﴾ سوێندەکانیان کردبوو بە سوپەر بۆ پاراستنی خۆیان لە شمشێری موسڵمانەکان, بەوەش پێشگیری خەڵکیان کردبوو لە ڕێگەی خوا, واتە: لە ئیسلام ﴿فلهم عهذاب مهين﴾ جا سزایەکی ریسواکەریان بۆ هەیە ﴿[١٧] لن تغنى عنهم اموالهم ولا أولادهم من الله شيئا﴾ هەرگیز ماڵ ومنداڵیان هیچك بێ نیازیان ناکا لە سزای خوا لەپاشە رۆژدا, ئەگەرچی خۆیان دەڵێن بەماڵ و منداڵ خۆ دەپارێزین ﴿اولئك اصحاب النار هم فيها خالدون﴾ ئائەوانە هاوەڵیئاگری دۆزەخن , بەهەتاهەتاییش تێیدا ئەمێننەوە ﴿[١٨] يوم يبعثهم الله جميعا﴾ رۆژێك خوا هەموویان زیندوو ئەکاتەوە ﴿فيحلفون له كما يحلفون لكم﴾ ئەوسا سوێن دەخۆن بۆ خوا کە ئەهلی ئیمان بوون، وەك ئێستا سوێند بۆ ئێوە دەخۆن ارد ﴿ويحسبون انهم على شئ﴾ واش دەزانن شتێك لە باریاندایە بەوسوێندە ﴿الا إنهم هم الكاذبون﴾ هۆشیار بن! کە بەراستییئەوانن درۆزنەکان ﴿[١٩] إستحوذ عليهم الشيطان﴾ شەیتان زاڵ بووە بە سەریاندا بەوەسوەسە ودەغدەغە و لەخشتەی بردوون ﴿فأنساهم ذكر الله﴾ جا یادو ناوی خوای لەبیر بردوونەوە ﴿أولئك حزب الشيطان﴾ ئا ئەوانە

سُورَةُ المُجَادلَة — الجزء الثامن والعشرون

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَٰجَيۡتُمُ ٱلرَّسُولَ فَقَدِّمُواْ بَيۡنَ يَدَيۡ نَجۡوَىٰكُمۡ صَدَقَةٗۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ لَّكُمۡ وَأَطۡهَرُۚ فَإِن لَّمۡ تَجِدُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾ ءَأَشۡفَقۡتُمۡ أَن تُقَدِّمُواْ بَيۡنَ يَدَيۡ نَجۡوَىٰكُمۡ صَدَقَٰتٖۚ فَإِذۡ لَمۡ تَفۡعَلُواْ وَتَابَ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمۡ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥۚ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٣﴾ ۞ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ تَوَلَّوۡاْ قَوۡمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مَّا هُم مِّنكُمۡ وَلَا مِنۡهُمۡ وَيَحۡلِفُونَ عَلَى ٱلۡكَذِبِ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمۡ عَذَابٗا شَدِيدًاۖ إِنَّهُمۡ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٥﴾ ٱتَّخَذُوٓاْ أَيۡمَٰنَهُمۡ جُنَّةٗ فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَهُمۡ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿١٦﴾ لَّن تُغۡنِيَ عَنۡهُمۡ أَمۡوَٰلُهُمۡ وَلَآ أَوۡلَٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيۡـًٔاۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١٧﴾ يَوۡمَ يَبۡعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعٗا فَيَحۡلِفُونَ لَهُۥ كَمَا يَحۡلِفُونَ لَكُمۡ وَيَحۡسَبُونَ أَنَّهُمۡ عَلَىٰ شَيۡءٍۚ أَلَآ إِنَّهُمۡ هُمُ ٱلۡكَٰذِبُونَ ﴿١٨﴾ ٱسۡتَحۡوَذَ عَلَيۡهِمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ فَأَنسَىٰهُمۡ ذِكۡرَ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ حِزۡبُ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ أَلَآ إِنَّ حِزۡبَ ٱلشَّيۡطَٰنِ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ أُوْلَٰٓئِكَ فِي ٱلۡأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ ٱللَّهُ لَأَغۡلِبَنَّ أَنَا۠ وَرُسُلِيٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٞ ﴿٢١﴾

٥٤٤ لَا تَجِدُ قَوۡمًا

گرووپەکەی شەیتانن ﴿الا إن حزب الشيطان هم الخاسرون﴾ هوشیار بن کە هەر گرووپەکەی شەیتان – لەدونیاولەقیامەتدا– زیانمەندن.

بە سەرکەوتنی پێغەمبەران نەیارانیان قەلّس دەبن:

﴿[٢٠] إن الذين يحادون الله ورسوله﴾ بەڕاستیی ئەوانەی دژایەتی خواو پێغەمبەرەکەی ئەکەن ﴿أولئك فى الأذلين﴾ ئەوانە لە ریزی زەبوونترینی خوڵقی خوان لە دونیاو لە قیامەتدا ﴿[٢١] كتب الله لأغلبن انا ورسلى﴾ خوا بڕیاری داوە کە خۆم و پەیامبەرەکانم پیرۆزو زالّ دەبین بەسەر هەموو دوژمناندا ﴿إن الله قوى عزيز﴾ بەڕاستیی خوا خوایەکی بەهێزی بەدەسەلاّتە، هەرگیز فەرمان و بڕیاری هەلّناوەشێتەوە.

موسلّمان دۆستایەتی بێباوەڕان ناکات:

﴿[٢٢] لاتجد قوما يؤمنون بالله واليوم الآخر﴾ هیچ کۆمەلّێ نابینیت کە باوەڕی بە خواو بە ڕۆژەکەی تر ببێت ﴿يوادون من حاد الله ورسوله﴾ دۆستایەتی ئەوانە بکەن دژایەتی خواو پەیامبەرەکەی دەکەن! ﴿ولو كانوا آباءهم او ابناءهم أو إخوانهم او عشيرتهم﴾ هەرچەندە ئەوانە باوکیان، یان کوڕو نەوەیان، یا براوعەشرەتیان بن، بە کورتیی: مرۆڤی باوەڕدار نابێ بەهیچ شێوەیەك دۆستایەتی بکا لە گەلّ دوژمنانی خواو پێغەمبەردا ئەگینا لەوان دەژمێردرێن ﴿أولئك كتب فى قلوبهم الإيمان﴾ ئەوانە – کەلەدۆستایەتی دوژمنانی خوا خۆئەپارێزن– کەسانێکن خوا ئیمان و باوەڕی لەنێودلّیاندا چەسپاندووە، بەهیچ شتێ لەق نابێت، بۆیە (ئەبو عوبەیدە) لەڕۆژی (بەدر)دا باوکی خۆی کوشت، (ئەبوبەکری صدیق) بڕیاری کوشتنی (عبدالرحمن)ی کوڕی خۆیدا، (موصعەبی کوڕی عومەیر) (عوبەیدە)ی برای خۆی کوشت. (حەمزەو عەلی) چەند کەسیان لە تیرەو بنەمالّەی خۆیان کوشت، چونکە ناحەزو دژ بەئیسلام بوون ﴿وايدهم بروح منه﴾ وە پشتگیری کردوون بە سەرخستن لە لایەن خۆیەوە ﴿ويدخلهم جنات تجرى من تحتها الأنهار﴾ ولەپاشە ڕۆژیشدا ئەیانباتە نێو چەند باخاتێکی بەهەشتەوەکە جۆگە ئاوی زۆر لە ژێر درەختەکانیدا ئەڕوات ﴿خالدين فيها﴾ بەهەتا هەتاییش تێیدا دەبن ﴿رضى الله عنهم ورضوا عنه﴾ خوا لێیان خۆشنوود و ڕازییبووە، ئەوانیش لە خوا ڕازیی بوون ﴿أولئك حزب الله﴾ ئا ئەوانە گرووپەکەی خوان ﴿الا إن حزب الله هم المفلحون﴾ ئاگادار وهۆشیاربن! کە هەر گرووپەکەی خوان بەرەوەکان لەدونیاو، لەقیامەتدا.

لە (١٥)ی ڕەمەزانی (١٤١٧) ك بەرامبەر بە (١٩٩٧/١/٢٣) لەتەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە

لە شاری (مەریوان).

والحمدلله رب العالمين.

الجزء الثامن والعشرون — سورة الحشر

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

سُورَةُ الْحَشْرِ — مدنية ٥٩ — آياتها ٢٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا ۖ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا ۖ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ ۚ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾

٥٤٥

٥٩- سوورەی (حەشر)ـە

مەدەنییەو (٢٤) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەمیش وەك سوورەتە هاووێنەکانی خۆی باسی کۆمەڵێ ئەحکام دەکات، لەهەمان کاتیشدا تەوەرەی سەرەکی خۆی بەدەوری جولەکەکانی (بەنی نەزیر)دا دەسوڕێنێ، بەتایبەت ئەوانەیان وا پەیمانیان هەڵوەشاندوە لەگەڵ پەیامبەردا ﷺ، پاشان ئەویش ناچار بوو لەمەدینە دەریان بکا، بۆیە (ئیبن عەباس) بەم سوورەتەی ئەوت سوورەتی (بنی النضیر). فتح الباری: ٤٩٧/٨. لەولایشەوە باسێکی دوو ڕووەکان ئەکات کەچۆن لەگەڵ جوولەکاندا پەیماننامەیەکیان دژ بە پەیامبەر ﷺ مۆرکرد. بەکورتیی ئەتوانین بڵێین: ئەم سوورەتی (حەشر)ـە سوورەتی جیهاد و فەیئو غەنیمەتە.

هەموو شتێ پاکیی و بێ عەیبیی خوا دەڵێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] سبح لله ما فی السموات وما فی الأرض﴾ هەرچی لە ئاسمانەکان و هەرچی لە زەویدایە سەرجەم تەسبیح بۆخوا دکەن, واتە: لەژێر فەرمان و دەسەڵاتی ئەودا دەجوڵێنەوە, وەك لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (تسبح لە السموات السبع والأرض ومن فیهن وإن من شیء إلا یسبح بحمده ولکن لا تفقهون تسبیحهم). ﴿وهو العزیز الحکیم﴾ هەر ئەوخوایەیە دەستەڵاتداری کارجوان و کاردروست.

شاربەدەرکردنی (بەنی نەزیر) لە ماڵ وحاڵی خۆیان:

﴿[٢] هو الذی أخرج الذین کفروا من أهل الکتاب من دیارهم لأول الحشر﴾ هەر ئەوخوایە بووخاوەن نامە بێباوەڕەکانی لەخانەولانەی خۆیان لە (مەدینە) بۆ یەکەمجار دەرپەڕاند, ئاخرجاریش لە (خەیبەر)و لە نیوەدوورگەی عەرەبیدا (عومەر) رایگواستن بۆ شام، جابەو شێوەیە تووشی ئەو ڕیسوایی و ژێر دەستەیی یە بوون. پەیامبەرﷺ کاتێ هاتە مەدینە لەگەڵ (بەنی نەزیر)دا ڕێککەوت کە: وەك پشتیوانی لێناکەن، دڕکیش نەبن لەڕێیدا، بەڵکو بۆخۆیان دانیشن و هەقی هیچیان نەبێت، بەڵێ بەوشێوەیە مانەوە تاڕووداوەکەی (بەدر)، ئەوجا وتیان وائێستا زیاتر دەرکەوت کە موحەممەد پەیامبەری خوایە، کەچی کاتێ ڕووداوەکەی (ئوحود) پێش هات, هەموو بەجارێ دەستیانکردە دیعایەو چاوو ڕاو فرت و فێڵ، بۆیە بەپەلە (کەعبی کوڕی ئەشرەف)یان لەگەڵ چل سوارچاکدا ناردە مەککە، لەوێ لەگەڵ (ئەبووسوفیان)دا دژ بەپەیامبەر ﷺ پەیمانیان مۆرکرد,پاشان پەیامبەریش ﷺ فەرمانی بە(موحەممەدی کوڕی مەسلەمە)دا: بچێت (کەعب)بکوژێت، ئەویش بەپەنامەکی چووو کوشتیی، پاشان سوپایشی ناردەسەریان و ماوەیەك لەگەمارۆدا مانەوە، دەرەنجام مەدینەیان بەجێهێشت و بەرەو (خەیبەر) ڕۆیشتن، لەسەردەمی (عومەری کوڕی خەتتاب)یشدا بەرەو شام ڕاگوازران ﴿ماظننتم أن یخرجوا﴾ ئێوە گومانتان نەدەبرد ئاوا بەو ڕیسواییو سەرشۆرییە لە قەڵاکانیان بچنە دەرێ، چونکە ئەوان خاوەنی هێز و دەسەڵات بوون لەمەدینەدا ﴿وظنوا أنهم مانعتهم حصونهم من الله﴾ خۆشیان گومانیان وابوو کە قەڵاو سەنگەرە مەحکەمەکانیان لەسزای خوا ئەیانپارێزێ و مەنعیان ئەکا لەموسڵمانەکان ﴿فأتاهم الله من حیث لم یحتسبوا﴾ جاخوا بۆیان هات بەسزا لەشوێنێکەوەبە خەیاڵیاندا نەهاتبوو شتی وا ڕوربدات ﴿وقذف فی قلوبهم الرعب﴾ وە بەکوشتنی (کەعب) ترس وبیمی خستەدڵیانەوە،. لەفەرموودەیەکدا هاتووە: ((نصرت بالرعب بین یدی مسیرة شهر)) بوخاریی.واتە:من بەهۆی ترس خستنە ناودڵی دوژمنەوە ئەندازەو ماوەی مانگەڕێیەك یارمەتی درام و سەرکەوتم! ﴿یخربون بیوتهم

﴿بأيديهم وأيدى المؤمنين﴾واترسان بەناچاری ماڵەکانیان بەدەستی خۆیان و بەدەستی خاوەن باوەڕەکان وێرانکرد. (بەنی نەزیر) پێش ئەوەی لە مەدینە دەرچن, بەربوونە ڕووخاندنی خانووەکانیان، تا موسڵمانەکان پاش ئەوان سوودی لێوەرنەگرن و نەیکەنە ماڵ و نیشتگای خۆیان ,پاشان موسڵمانەکانیش دیوارەکانیان ڕووخاندبۆ تەصفییەی شوێنەواریان! ﴿ فاعتبروا يا أولى الابصار﴾ دەسائێوە پەند وەرگرن ئەی خاوەن فامەکان!﴿ ولولا أن كتب الله عليهم الجلاء﴾ وەئەگەر خوا شاربەدەرکردنی لەسەر بڕیارنەدابان ﴿ لعذبهم فى الدنيا﴾ هەر لە دنیادا (وەك بەنی قورەیزە) بەکوشتن ودیلکردن سزای ئەدان ﴿ ولهم فى الآخرة عذاب النار﴾ ولەپاشە ڕۆژیشدا سزای ئاگری دۆزەخیان بۆ هەیە ﴿ [٤] ذلك بأنهم شاقوا الله ورسوله﴾ ئەو دەرکردنەش بە هۆی ئەوەی دژایەتیی‌خواو پەیامبەرەکەیان کرد ﴿ ومن يشاق الله فإن الله شديد العقاب﴾ وهەرکەسیش دژایەتی خوا بکات، بێگومان خوا سەختگیرە بۆ ئەوەی دژایەتی بکا.

الجزء الثامن والعشرون — سُورَةُ الحَشرِ

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۖ وَمَن يُشَآقِّ ٱللَّهَ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلَىٰٓ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيُخْزِىَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٥﴾ وَمَآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْهُمْ فَمَآ أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُۥ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةًۢ بَيْنَ ٱلْأَغْنِيَآءِ مِنكُمْ ۚ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٧﴾ لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَٰجِرِينَ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَٰرِهِمْ وَأَمْوَٰلِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا وَيَنصُرُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ﴿٨﴾ وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

٥٤٦ وَٱلَّذِينَ جَآءُو

بڕینی دارخورماکان بەئیزنی خوا بوو:

﴿ [٥] ماقطعتم من لينة أو تركتموها قائمة على أصولها فبإذن الله﴾ هەر دارخورمایەکتان لەباخەکانی (بەنی‌نەزیر) بڕیی -بەهۆی هەڵوەشانەوەی پەیمانەکەیانەوە- یان لێیگەڕان بەراوەستاوی لەسەر بنجی خۆی ,ئەوە لەهەردووبارەکەدا بە فەرمانی خوابوو بۆ ئەوی ئیمانداران بەهێز بکا ﴿ وليخزى الفاسقين﴾ و لەسنووردەرچووەکانیش ڕیسوابکات. جا لەبڕینی ئەوباخ و باخاتانەوە زانایان وەریانگرتووە کە: لەکاتی ناچاریی و لە کاتی جەنگدا ڕەوایە دارو درەخت وکشت وکاڵ و گەنم و دانەوێڵەو خانووبەرەی دوژمن بڕوخێنرێ و بسوتێنرێ، تاهێز وپێزی دوژمن لەناو ببرێت ,بۆیە پەیامبەر ﷺ کاتێ نزیکی باخ و باخاتەکانیان بووەوە فەرمانی بەبڕینی باخەکانیان دا، بەڵام ئەوانی نەفام لێیان کردە هەرا!، ئینجا خوا فەرمووی: ئەو لەخۆیەوە هیچ شتێکی نەکردووە، بەڵکو هەموو بەپێی بڕیاری خوابووە، (واحدی) لە (أسباب النزول)ە کەیدا ئەمەی هێناوە.

دەستکەوتی فەیئو دابەشکردنی:

﴿ [٦] وما أفاء الله على رسوله منهم﴾ وئەوەی خوا گێڕایەوە بۆ پێغەمبەرەکەی, لەدارایی جوولەکەکانی (بەنی نەزیر) ﴿ فماأوجفتم عليه من خيل ولاركاب﴾ ئێوە هیچ ئەسپ و وشترێکتان بۆتاو نەدابوو، واتە:هیچ زەحمەتێکتان نەکێشابوو ﴿ ولكن الله يسلط رسله على من يشاء﴾ بەڵام خوا پێغەمبەرانی خۆی بەسەر هەرکەسێکدا حەز بکا زاڵ ئەکات بەبێ جەنگ , وەك چۆن پێغەمبەری زاڵکرد بەسەر (بەنی نەزیر)دا بەترس خستنە دڵیانەوە , واتە: دەسکەوتەکەی(بەنی نەزیر) تایبەتمەندی پەیامبەربوو (موحەممەد)ﷺ، ماف وهەقی هاوەڵانی تێدانییە، بۆیە ئەویش دەتوانێ پێویستی یەکساڵی ماڵ ومنداڵی لێوەرگرێت، پاشان ئەوی دیکەش بدات بەچەك و تەقەمەنیی‌و

خۆئامادەکردن بۆ ڕێی خوا. (بوخاریی و موسلیم و ئەبوداوودو تیرمزیی و نەسائی) ئەمەیان ڕیوایەتکردووە.﴿والله على كل شئ قدير﴾ وخواش دەسەڵاتی بەسەر هەمووشتێکدا هەیەو ویستی لە هەرشتێ بێت ئەیکات. ﴿[٧] ما أفاء الله على رسوله من أهل القرى﴾ ئەوەی خوا گێڕایەوە بۆپێغەمبەرەکەی لە (فەیئی)شارەکان بەبێ کوشتار,وەك شاروگوندەکانی (بەنی قورەیزە) و(بەنی نەزیر)و گشت شاروگوندێکی ئاوا بەبێ جەنگ، وەك (فەدەك، خەیبەر) ﴿فلله وللرسول﴾ ئەوە بۆخوایە، واتە: بڕیارەکەی بەدەستی ئەوە ,چی لێ ئەکات، ئەیکات, وەبۆپەیامبەرە، ئەویش بۆخۆییو ژن وماڵیوبۆبەرژەوەندی موسڵمانانی بەخت ئەکات ﴿ولذى القربى واليتامى والمساكين﴾ و بۆخزمانی نزیکی لەنەوەی(هاشم)و نەوەی(موتتەلیب) وەبۆ منداڵانی بێباوك و بۆداماوو بێنەوایان ﴿وابن السبيل﴾ و ڕێبواران , واتە:ئەوانەی کە لەسەفەردا توێشوویان لێئەبڕێ، ئەگەرچی دەوڵەمەندیشبن. بەڵێ سەروەت وسامانی (فەیئ) ئەکرێ بەپێنج بەشەوە، پاشان پێنج یەکێکی ئەکرێتەوە پێنج بەش، ئەمیش بۆپەیامبەرو خزمەنزیکەکانیی وهەتیوان وهەژاران سەرف ئەکرێ، وە چوار بەشەکەی دیکەیش بۆپەیامبەر ﷺ دادەنرێ، ئەویش لەماڵ و منداڵی خۆیی و بەرژەوەندی موسڵماناندا بەختی ئەکات.. بۆیە دەستکەوتەکەی (بەنی نەزیر)ی بەسەرکۆچەریەکاندا بەشکردوو، بەشی یارمەتیدەرەکانی (واتە:ئەنصار)ی لێنەدا، دوو پیاویان نەبێ,چونکە ژیان و زیندەگی ئەنصار لەکۆچەرییەکان باشتر بوو, بۆیە قورئان ئەفەرموێ: ﴿كيلا يكون دولة بين الأغنياء منكم﴾ بڕیارە بەو شێوەیە دابەش بکرێ ,نەك ببێتە سەرمایەی دەستەودەستکردن لەناو دەوڵەمەندەکانتانداو ,هەژارەکان لێی بێبەش بن ﴿وما آتاكم الرسول فخذوه﴾ وەهەرچیپەیامبەر ﷺ پێیدان وەری بگرن ,واتە:بەچی فەرمانی پێکردن بیکەن چ لەم دەستکەوتەدا و، چ لەهەرشتێکی تردا جێبەجێی بکەن. ﴿ومانهاكم عنه فانتهوا﴾ وە ڕێیشی لەهەر شتی لێگرتن، ئێوەش دەستی لێهەڵگرن ﴿واتقوا الله﴾ وخۆتان لە خەشم وغەزەبی خوا بپاێزن بە جێبەجێکردنیفەرمانەکانی ووازهێنان لەقەدەغەکراوەکانی ﴿إن الله شديد العقاب﴾ بەڕاستیی خوا سەخت تۆڵەیە، قاری لەهەرکەسێك گرت ڕزگاری نابێ.

فەیئ بۆ خەڵکانی هەژارو ئاوارەیە:

﴿[٨] للفقراء المهاجرين الذين أُخرجوا من ديارهم وأموالهم﴾ ئەو فەیئو دەستکەوتەیە بۆئەوهەژارە دوورە وڵات و کۆچکردووانەیە لەخانووو سامانی خۆیان دەرکران ,لەلایەن مەککەییەکانەوە، تا بەڵکو وردە وردە ژیانیان ڕاست بکرێتەوەو بگاتەوە ئاستی ئاسایخۆی، پاش ئەوەی کە بتپەرستەکانی مەککە هەڵیان فڕاندن و ناچاریان کردن بە هیجرەت ﴿يبتغون فضلا من ربهم ورضوانا﴾ داوای چاکەو ڕەزامەندیی لە خوا دەکەن,بۆیە نەیانتوانی لەمەککەدا بژین، ئەگینا لەگەڵیاندا خۆیان ئەسازاند ﴿وينصرون الله ورسوله﴾ و یارمەتی خواو پەیامبەرەکەی دەدەن بۆیە کۆچیان کرد..﴿أولئك هم الصادقون﴾ ئا ئەوانەن ڕاستگۆکان لەباوەڕو جیهادیاندا.

پشتیوانان ئێرەیی بە کۆچبەران نابەن:

ئینجا خوا ستایشی پیاوەتیی وچاکەی یارمەتیدەرەکان ئەکات، پاش ئەوەی کەدەستکەوتی (بەنیئەزیر) درا بەکۆچکەران و ئەوان هیچ دڵگرانی و گلەییەکیان نیشان نەدا، بۆیە ئەفەرمووێ: ﴿[٩] والذين تبوءوا الدار والإيمان من قبلهم﴾ و ئەوکەسانەی نیشتەجێی(دار الهجره)و(دارالإيمان) ببوون,واتە:پشتیوانان لە پێش کۆچی کۆچەریەکان ﴿يحبون من هاجر إليهم﴾ کۆچەریەکانیان خۆش دەوێن و,بەشێك لەدارایی خۆیانیان ئەدەنێ ودڵخۆشیان دەکەن ﴿ولا يجدون في صدورهم حاجة مما أوتوا﴾ و هیچ شتێکیان لە دڵدا نیە سەبارەت بەوەی بە کۆچەریەکان درا

لەفەیئی بەنی‌نەزیر،چونکە پەیامبەری خوا ﷺ لەوهەموو دەستکەوتە تەنها بەشی سێ کەسیانیدا، لەگەڵ ئەوەیشدا کەسێك نەبووپێناخۆش بێت ﴿**ویؤثرون على انفسهم ولو كان بهم خصاصة**﴾ و ئیسارى کۆچەریەکان دەکەن بە سەرخۆیاندا لە سەروەت وساماندا،ئەگەرچی خۆیشیان نیازیان پێی هەبێو هەژاربن , واتە:بەخشینەکەیان لەبەر دەوڵەمەندیان نیە، بەڵکو سروشتی ئیمان و باوەڕیان بەرزە ﴿**ومن یوق شح نفسه**﴾ وهەرکەسێ لەسیفەتی رژدی درووندیبپارێزرێ , واتە: هەرکەسێ خوا بیپارێزێ لە چرووکی دەروونی ﴿**فأولئك هم المفلحون**﴾ جائەوانەن براوەکان. تێبینی:مەبەست بە سەخاوەت ئەوە نیە هەرچی ماڵ و سامانی هەیە بیبەخشێ، نەخێر، چونکە ئەوەتە (ئەنەس) ئەڵێ: پەیامبەر ﷺ فەرمووی: ئەو کەسەی زەکات بدات، میوانداریی بکات، لەکاتی بەڵاونەهامەتدا ببەخشێ.. ئەوە لەرژدیی وچرووکی دەرچووە ﴿[10] **والذین جاءوا من بعدهم یقولون**﴾ ئەوانەش لەدوای ئەوانەوەهاتوون، واتە:پاش کۆچکەران و یارمەتیدەرانەوە هاتوون , دەڵێن:﴿**ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذین سبقونا بالإیمان**﴾ ئەی پەروەردگارەکەمان! لە ئێمەو لەو برایانەمان پێش ئێمە باوەڕیان هێناوە خۆشببە ﴿**ولا تجعل فی قلوبنا غلا للذین آمنوا**﴾ وهیچ بوغزوقینێك مەخە دەڵمانەوە بەامبەر بەوکەسانە باوەڕیان هێناوە ﴿**ربنا إنك رؤوف رحیم**﴾ ئەی پەروەردگاری ئێمە! بەڕاستیی تەنها ئەتۆی بەسۆزی میهرەبان. پێشەوا (عومەر) گوێی لەپیاوێکەوەبوو باسیموهاجیرانی بەچاك دەکرد! ئەویش ئایەتی (للفقراء المهاجرین)ەی بۆ خوێندەوەو، فەرمووی: ئایا تۆوەك ئەوان دەبی؟ وتی: نەخێر، پاشان ئایەتی (والذین تبؤوا الدار والإیمان)ەی بەسەرا خوێندەوەو فەرمووی: ئەی وەك ئەودەستە دەبیت؟؟ کابرا وتی: نەخێر، پاشان ئایەتی: (والذین جاؤوا من بعدهم..)ی بۆخوێندەوەو فەرمووی: ئەی لەمانەیت؟ کابرا وتی: بەتەمام لەمانەبم. پێشەوا (عومەر) فەرمووی: دەچاك بزانە هەرکەسێك بەباشی ناویان نەباو،بگرەلەباتی ئەوە جنێویان پێبدات، باچاك بزانێت لەهیچکام لەو ئیماندارانە نیە. واتە: لەهەر سێ تاقمەکە بێ بەشە. بێجگە لەوەش پێشەوا (مالیك) دەڵێت: ئەو کەسەی جوێن بەهاوەڵان دەدات کافرەو لە (فیئ)یش بەش نابات.

> الجزء الثامن والعشرون　　سورة الحشر
>
> وَالَّذِينَ جَاءُو مِنۢ بَعۡدِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱغۡفِرۡ لَنَا وَلِإِخۡوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَا تَجۡعَلۡ فِي قُلُوبِنَا غِلّٗا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٞ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾ ۞ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نَافَقُواْ يَقُولُونَ لِإِخۡوَٰنِهِمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ لَئِنۡ أُخۡرِجۡتُمۡ لَنَخۡرُجَنَّ مَعَكُمۡ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمۡ أَحَدًا أَبَدٗا وَإِن قُوتِلۡتُمۡ لَنَنصُرَنَّكُمۡ وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنۡ أُخۡرِجُواْ لَا يَخۡرُجُونَ مَعَهُمۡ وَلَئِن قُوتِلُواْ لَا يَنصُرُونَهُمۡ وَلَئِن نَّصَرُوهُمۡ لَيُوَلُّنَّ ٱلۡأَدۡبَٰرَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنتُمۡ أَشَدُّ رَهۡبَةٗ فِي صُدُورِهِم مِّنَ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَوۡمٞ لَّا يَفۡقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَٰتِلُونَكُمۡ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرٗى مُّحَصَّنَةٍ أَوۡ مِن وَرَآءِ جُدُرِۭۚ بَأۡسُهُم بَيۡنَهُمۡ شَدِيدٞۚ تَحۡسَبُهُمۡ جَمِيعٗا وَقُلُوبُهُمۡ شَتَّىٰۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَوۡمٞ لَّا يَعۡقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ قَرِيبٗاۖ ذَاقُواْ وَبَالَ أَمۡرِهِمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ إِذۡ قَالَ لِلۡإِنسَٰنِ ٱكۡفُرۡ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيٓءٞ مِّنكَ إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾
>
> ٥٤٧

مونافقەکان درۆیان لەگەڵ بەنی نەزیر کرد:

﴿[11] **ألم تر إلى الذین نافقوا**﴾ ئایا ئەو دووڕووانەت نەدی؟! کە وتەوکرداریان چەندە لەیەك دوورە ﴿**یقولون لإخوانهم الذین كفروا من أهل الكتاب**﴾ و بەبراکانیان لەکافرەکانیخاوەن نامەکانیان دەگوت ,واتە:بە (بەنی نەزیر) ﴿**لئن أخرجتم لنخرجن معكم**﴾ دڵنیابن ئەگەر ئێوە لەمەدینەدەر کران ,ئێمەش لەگەڵتان دەرئەچین و مەدینە بەجێ دێڵین، دیارە ئەمە سەرۆکی دووڕووەکان (کوڕەکەی سەلول)ە، ئەونیفاق و دووڕوویی‌یە بەوشێوەیە بەخەرج ئەدات،

مەبەستیشی ئەوەیە کەئەوان لە قەڵاکانی خۆیاندا بمێننەوەو خۆیان بەدەستەوە نەدەن وجەنگ بکەن لەگەڵ موسڵمانەکاندا! ﴿ولا نطیع فیکم أحدا أبدا﴾ وهیچکاتیش بەزیانی ئێوە بەگوێی هیچ کەسێك ناکەین. واتە: لەبەرامبەر ئێوەوە, یارمەتی (موحەممەد) نادەین ﴿وإن قوتلتم لننصرنکم﴾ وئەگەر جەنگیشتان لەگەڵ کرا حەتمەن یارمەتیتان ئەدەین ﴿والله یشهد إنهم لکاذبون﴾ وخوا شایەتیدەدا کە بەڕاستییئەوان درۆزنن و درۆدەکەن لەوەی دەیڵێن ﴿[١٢] لئن أخرجوا لا یخرجون معهم﴾ بەتەئکید ئەگەر دەرکران لە مەدینە، دووڕووەکان لەگەڵیان دەرناچن ﴿ولئن قوتلوا لا ینصرونهم﴾ وەئەگەر جەنگیشیان لەگەڵ کرا، یارمەتییان نادەن ,دەرەنجامیش هەروادەرچوو، چونکە جوولەکە لەمەدینە دەرکران و جەنگیان لەگەڵکرا، مونافقەکانیش هیچیان نەکرد! ﴿ولئن نصروهم﴾ گریمان ئەگەر یارمەتیشیان دان ﴿لیولُن الأدبار﴾ بێشك دوای تاوێك پشت هەڵئەکەن و هەڵدێن و ریزەکانی جەنگ بەجێ دێڵن ﴿ثم لا ینصرون﴾ پاشان یارمەتیان نادرێ لە لایەن خواوە ﴿[١٣] لأنتم أشد رهبة فی صدورهم من الله﴾ بەڕاستی ئێوە لەدڵیاندا بەسامترن لەخوا! واتە:لەئێوە زۆرتر ئەترسن لەخوا، بۆیە ناوێرن جەنگتان لەگەڵ بکەن ﴿ذلك بأنهم قوم لا یفقهون﴾ ئەوەش بەهۆی ئەوەی کە ئەوان کۆمەڵێکن تێناگەن لەگەورەیی ودەسەلاتی خوا ﴿[١٤] لا یقاتلونکم جمیعا إلا فی قری محصنة﴾ ئەوەندە ترسنۆکن –هۆزی جوولەکە– کوشتارتان لەگەڵ ناکەن بەکۆمەڵ,مەگەر لەو شارانەدا بەقەلاّو خەندەق قاییمکراون ﴿أو من وراء جدر﴾ یان لەپشتی دیوارەکانی ماڵکانیانەوە ﴿بأسهم بینهم شدید﴾ چونکە دژایەتیی ناوخۆیان دژایەتیەکیسەختە ﴿تحسبهم جمیعا﴾ وادەزانیت هەموو پێکەوەن وکۆن ﴿وقلوبهم شتی﴾ لەکاتێکدا دڵەکانیان لێکجیان ویەك ناگرن ﴿ذلك بأنهم قوم لا یعقلون﴾ ئەوەش چونکە ئەوانە گەل وکۆمەڵێکن تێناگەن لە دەرەنجامی کاری خۆیان , نازانن تەفرەقەو پەراگەندەبوون هۆی سەرەکیە بۆ تێکشکان، وە وەحدەت و برایەتیی وتەبابییش تاکە هۆیە بۆپیرۆزیی و سەرکەوتن ﴿[١٥] کمثل الذین من قبلهم قریبا﴾ حاڵیجوولەکەکانی (بەنیئەزیر) لە حاڵی ئەوانە دەچێت کەلەپێشیانەوەبوون ,واتە: کت ومت لە حاڵی(بەنی قەینوقاع) دەچێت , کەئەوانمان لەناومان برد،ئیتر نەئەبوو ئەمان ئاوا خۆیان بەقڕ بدەن، چونکە بیستبوویان چیمان بەسەر گەلانێکی پێشوودا هێنا ﴿ذاقوا وبال أمرهم﴾ تۆڵەی کاری خۆیان چێشت ,ئەوەبوو لەجەنگی (بەدر)دا دەرەنجامی تۆڵەی کاری خراپی خۆیانیان دەستگیربوو، بەدەرکردن، یان بەکوشتن ﴿ولهم عذاب ألیم﴾ ولە قیامەتیشداسزایەکی بەئێشیان بۆهەیە.

لە دەستخەڕۆکردندا, کاری جوولەکەودووڕووەکان ,لە کاری شەیتان دەچێ:

﴿[١٦] کمثل الشیطان إذ قال للإنسان اکفر﴾ نموونەی دووڕووەکان لە هەڵنانی جوولەکەی بەنی نەزیر لە بۆکوشتار لە گەڵ پێغەمبەرو موسڵمانەکاندا, وەك نموونەی هەڵنانی شەیتان وایە بۆ کافر کردنی مرۆڤ, کاتێ پێیوت کافربە من لە گەڵتم ﴿فلما کفر قال إنی برئ منك﴾ جا کاتێ بێباوەڕبوو وتی: بەڕاستیی من بەریی و بێزارم لەتۆ ﴿إنی أخاف الله رب العالمین﴾ بەڕاستیی من لەخوای پەروەردگاری جیهانەکان، ئەترسم!! جائەوەبوو دووڕووەکانیش جوولەکەکانیان دەستخەڕۆکردن و هەڵیاننان و بەڵێنیان دانێ کە لەناوەوە –کاتێ بەجەنگ هاتن– یارمەتییان بدەن، بەڵام لەکاتیخۆیدا هیچیان بۆنەکردن! ﴿[١٧] فکان عاقبتهما أنهما فی النار خالدین فیها﴾ دەرەنجامیکاری هەردووکیان (شەیتان و ئادەمزادی کافر) ئەوەیە کە بەڕاستیی هەردوو لەئاگری دۆزەخدا هەمیشەماون ﴿وذلك جزاء الظالمین﴾ و ئەومانەوەیەش بە هەمیشەیی لە ئاگردا سزای ئەوکافرانەیە کەستەمیان لە

خۆیان کردووه, واته:هەرکەسێك لەسنوور دەرچێ و فرت و فێڵ بکات ,پاداشتەکەی ئاوایە، جا کەوایە ئێوەیش هۆشیار بن و نەخەڵەتێن بەقسەی زل و فیشاڵی ئەم وئەو.

لە خوا بترسن و بۆ سبەینێ ئامادە بن:

پاش باسکردنی فێڵ وفەرەجی جوولەکەو دووڕووەکان و ئەنجامیان، روو دەکاتە باوەڕدارە راستەقینەکان و ئەفەرموێ: ﴿[١٨] یاأیهاالذین آمنوا اتقوا الله﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! پارێز لەخوا بکەن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و دوور گرتن لە قەدەغەکراوەکان ﴿ولتنظر نفس ماقدمت لغد﴾ وەبا هەرکەسە سەرنج بداو بزانێ چ شتێکی بۆ سبەینێ(قیامەت) پێشخستووە لە کردەوەی چاك؟ ﴿واتقوا الله﴾ وەدەوام بکەن لە سەر تەقوای خوا ﴿إن الله خبیر بما تعملون﴾ بەڕاستیی خوا زۆر ئاگایە بەکارەکانتان و هیچی لێ‌ون نابێت ﴿[١٩] ولا تکونوا کالذین نسوا الله﴾ وەئێوە وەك ئەو کەسانە مەبن خوایان لەبیر کردبووو گوێیان بە فەرمانەکانی نەدەدا ﴿فأنساهم انفسهم﴾ ئینجا خوایش -واسەرگەردانیکردن - خۆیان لەبیرکرد و نەیانزانی کارێکی وابکەن لەپاشەڕۆژدا سوودیان پێبدات ﴿أولئك هم الفاسقون﴾ هەرئەوانەن لە تاعەتی خوا دەرچوان, بۆیە خواش ئاوا وێڵی کردوون و لێیان ناپرسێتەوە.

فَكَانَ عَٰقِبَتَهُمَآ أَنَّهُمَا فِي ٱلنَّارِ خَٰلِدَيۡنِ فِيهَاۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُاْ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡتَنظُرۡ نَفۡسٞ مَّا قَدَّمَتۡ لِغَدٖۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ نَسُواْ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمۡ أَنفُسَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسۡتَوِيٓ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِۚ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾ لَوۡ أَنزَلۡنَا هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانَ عَلَىٰ جَبَلٖ لَّرَأَيۡتَهُۥ خَٰشِعٗا مُّتَصَدِّعٗا مِّنۡ خَشۡيَةِ ٱللَّهِۚ وَتِلۡكَ ٱلۡأَمۡثَٰلُ نَضۡرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمۡ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِۖ هُوَ ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡمَلِكُ ٱلۡقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلۡمُؤۡمِنُ ٱلۡمُهَيۡمِنُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡجَبَّارُ ٱلۡمُتَكَبِّرُۚ سُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلۡخَٰلِقُ ٱلۡبَارِئُ ٱلۡمُصَوِّرُۖ لَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

سُورَةُ المُمتَحنَة

بەهەشتی و جەهەننەمی وەکو یەك نین:

ئینجا بۆ هەڵنانی ئادەمزادەکان، خوای کارجوان پاشەڕۆژی دۆزەخیی و، بەهەشتیی هەڵئەسەنگێنێ و ئەفەرموێ: ﴿[٢٠] لا یستوی أصحاب النار وأصحاب الجنة﴾ هاوەڵانی دۆزەخ و، هاوەڵانی بەهەشت یەکسان و بەرامبەرنین لەتەرازووی دادگەریی خوادا ﴿أصحاب الجنة هم الفائزون﴾ هەرهاوەڵانی بەهەشتن براوەکان.

مەزنیی و گەورەیی قورئان:

ئینجا بۆئەوەی کەجوولەکەو دووڕووەکان لەهیچ سەردەمێکدا موسڵمانان نەخەڵەتێنن، دەست نیشانی مامۆستاو ڕابەرێکی بێ‌وێنەیان (قورئان) بۆ ئەکاو ئەفەرموێ: ﴿[٢١] لو انزلنا هذا القرآن علی جبل لرأیته خاشعا متصدعا من خشیة الله﴾ ئەگەر "گریمان" ئەم قورئانەمان دابزاندایە سەرکێوێك , کە دەرکی کردبا بەوەی تیایەتی,ئەوددەمە دەتبینی بە کزیی و پارە پارەبوویی لە ترسی خوا! کەوابوو ئێوە بیریٚ بکەنەوە ئەی ئادەمزادەکان! لەخوا بترسن و تەنها قورئان بکەنە بەرنامەی خۆتان ﴿وتلك الأمثال نضربها للناس﴾ وئێمە ئەم نموونانە لەقورئاندا بەچەند شێوەو وێنەیەك دێنینەوە بۆخەڵکی ﴿لعلهم یتفکرون﴾ بەشکو بیربکەنەوەو تێبگەن و بەکوێرانە نەچن بەسەرقورئاندا.

بەناوو سیفەتە جوانەکانی خوا پیاهەڵدە:

ئیترپاش ئەمانە خوا چەند سیفاتێکی بەرزو بڵندو بۆخۆی باس دەکات تاخەڵکی زیاتر شەرمی لێبکات، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[٢٢] هوالله الذى لاإله إلاهو﴾ خوا هەر ئەوخوایە -کە بێجگە لەخۆی- هیچ پەرستراوێکیتر بە هەق نیە مافی پەرستنی هەبێ ﴿عالم الغیب والشهادة﴾ زانای نادیاروئاشکراکانە، هەموو شتێك لای‌ئەو یەکسانە ﴿هو الرحمن الرحیم﴾ هەرئەوە بەبەزەیی‌ومیهرەبان لەدونیاولەقیامەتدا ﴿[٢٣] هو الله الذى لاإله إلا هو﴾ خوا(الله) هەر ئەوەیە -کە بێجگە لەو-هیچ پەرستراوێکی‌تر بە هەق نیە ﴿الملك﴾ پاشاو فەرمان ڕەوای هەموو بوونەوەرە، خاوەنی تەواوی ئیش وکارە، چی‌ئەکات باڵا دەستی نیە ﴿القدوس﴾ پاك و بێگەردە و بێخەوشە لە هەر سیفەتێکی ناشیرین ﴿السلام المؤمن﴾ ئاشتیدەرو دڵنیاکەرە، پەیامبەران وئیماندارانی ئەمین کردووە لەسزای خۆی ﴿المهیمن﴾ چاودێرو پارێزەری دروستکراوەکانیەتی و هیچ شتێکی لێگوم نابێت ﴿العزیز﴾ دەسەڵاتدارو بەزەبرە ﴿الجبار﴾ خاوەن شکۆو مەزنە, هەمووهێزێك ئەشکێنێ و، هیچ شتێك نیە بەرگەی بگرێت ﴿المتکبر﴾ شایشتەی هەموو کیبریایی‌و گەورەیی ﴿سبحان الله عما یشرکون﴾ پاکیی و بێخەوشی بۆئەو خوایە لەوەی ئەوانە دەیکەن بە شەریك بۆی ﴿[٢٤] هو الله الخالق البارئ﴾ هەر ئەوە پەرستراوو دروستکەرو بەدیهێنەر بێ وێنە ﴿المصور﴾ هەرئەوە وێنەکێش ودیمەن بەخش، بەهەر شێوەیەك خۆی بیەوێ نەخشەی دەکێشێ: جوان، ناشیرین، کورتە باڵا، کەڵەگەت، ڕەش پێست..هتد ﴿له الأسماء الحسنى﴾ هەمووناوەجوانەکان بۆ ئەون. زاناکان ئەڵێن: ناوەپیرۆزەکانی خوا (توقیف)ین، واتە:دەبێ خوا هەربەو ناوانەوە ناو ببرێ لەقورئان وسوننەتدا هاتوون، کەوابوو ناڕەوایە بەئارەزووی خۆمان ناوێکی بۆهەڵبژێرین،یان سیفەتێکی بۆدابنێین، ئەو بەوە ناوی‌خۆی نەبردبێت، وەك:ئەندازیار، پزیشکی دڵەکان, هێز..هتد! ﴿یسبح له مافی السماوات والأرض﴾ هەرچی لەئاسمانەکان و، لە زەویدایە پاك وخاوێنی و بێخەوشی ئەوئەڵێن ﴿وهو العزیز الحکیم﴾ وهەرئەویشە خوای باڵا دەستی کارجوان و کارزان, هەمووشتێکی لەجێگای خۆیدایەو، زوڵم وستەمیش لەکەس ناکات.

بۆ گەورەیی و فەزیڵەتی سوورەتی (حەشر)ـە, ئیمامی (تیرمزی) و ئیمامی (ئەحمەد) لە (مەعقەل)ەوە دەگێڕنەوە: کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەوکەسەی ڕۆژ دەکاتەوەو سێجاران دەڵێت: ((أعوذ بالله السمیع العلیم من الشیطان الرجیم)). پاشان سێ‌ئایەت لە کۆتائایەتەکانی سوورەتی (حەشر) بخوێنێت، ئەوڕۆژە تائێوارە خوا حەفتاهەزار فریشتە دەنێرێت: درووودوصەڵەواتی بۆبنێرن ,خۆئەگەر مردیش ئەوڕۆژە، ئەوا بەشەهیدی دەمرێت، هەر ئابەوشێوەیەیش ئەگەر ئێوارانیش بیخوێنێت.

سەبارەت بەناوە پیرۆزەکانی خوا پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إن لله تسعا و تسعین إسما، مائة إلا واحدا، من أحصاها دخل الجنة، وهو وتر یحب الوتر)) فتح الباری: ٤١٧/٥، مسلم: ٢٠٦٢/٤. واتە: خوا (٩٩) ناوی هەیە، دڵنیابە هەرکەسێك فێریان ببێ و لەبەریان بکاوقەدریان بزانێ دەڕواتە بەهەشتەوە، ئەوە خوای دلۆڤانە بۆخۆی تاك و تەنیایە هەمیشە شتی‌تاکی خۆش دەوێت.

تێبینی:لەسوورەتی (ئەعراف)یشدا,ئایەتی(١٨٠) ناوەپیرۆزەکان وشتێك لە بارەیانەوە نووسراوە,دەتوانی بگەڕێیتەوە بۆ ئەوێ سوود وەرگریت.

لەنووسینی تەفسیری سوورەتی (حەشر) بوومەوە , لە (مەریوان)، لە (٢١)ی ڕەمەزانی ١٤١٧ك، بەرامبەر بە (١٩٩٧/١/٣٠)ز کاتژمێر (١١:٥٥) دەقیقەی پێش نیوەڕۆ.

٦٠- سوورەتی (مومتەحینە)یە

مەدەنییەو (١٣) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

تەوەرەی ئەم سوورەتی(مومتەحینە)ش دوو شتە: دۆستایەتیی لەبەرخوای‌بە هەق، خەشم و تووڕەییش هەر لەبەر خوا، سەرەتاکەشی بەگلەیەك لە (حاتەبی کوڕی ئەبی‌بەلتەعە) دەست پێ‌ئەکات،ئەودەمە کە نامەکەی بۆخەڵکی‌مەککە نووسی وتێیدا ئاماژەی کردبوو کە: پەیامبەر ﷺ ئەیەوێ سوپایەکتان بۆ ڕێك بخاو بێتە سەرتان..!! باس لەوکەسانە ئەکات کە خەڵکانی‌دوژمن و نەیاری خوایان خۆش ئەوێ، بۆئەوەیش بە باوەڕدارانی ئیبراهیم ﷺ و گەلەکەی‌ئیبراهیم، نموونەیەك دێنێتەوە،بەو مەبەستە کە قورەیش چاویان لێ‌بکەن و،بزانن: چۆن ئەوانە بۆخوا خۆیان یەکلاکردەوەو لەهەمووبت وبتپەرستێك یەخەیان هەڵتەکاند، لەگەڵ نیشاندانی شێوەی هەڵس وکەوتکردن لەگەڵ ئەوخاوەننامانەدا کە جەنگ ودژایەتی موسڵمانان ناکەن، یان لە گەڵ ئەوانەیاندا خەریکی پیلانگێڕانن بە دژی موسڵمانەکان، ئینجا باسی ئەوژنە موسڵمانانە دەکات کە کۆچیان بۆمەدینە کرد. کۆتاییشی بەوەدێت کە: موسڵمانان دەبێ هەردەم بێدارو وشیاربن ، و ناحەزان و دوژمنانی دینی‌خوا نەکەنە پشتیوان وجێگەی متمانەو ڕازو نیازی خۆیان، بەتایبەتی جوولەکەو هاوڕازەکانیان.

مەبنە دۆسی دوژمنی خواو دوژمنی خۆتان:

﴿**بسم الله الرحمن الرحيم** *[١] **ياأيهاالذين آمنوا لا تتخذوا عدوى وعدوكم أولياء**﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! دوژمنی من ودوژمنی خۆتان مەگرنە دۆست وخۆشەویست ,چونکە نیشانەی ئیمان و بڕوای راستەقینە ئەوەیە کەناحەزودوژمنانی دینی خواتان خۆش نەوێت ﴿**تلقون إليهم بالمودة**﴾ وکەخۆشەویستیان بدەنێ بەئاگادارکردنیان لە نهێنی و ئەسراری خۆتان!. (قورتوبی) ئەڵێ: (من كثر تطلّعه على عورات المسلمين و ينبه عليهم ويعرّف عدوهم بأخبارهم لم يكن بذلك كافرا إذا كان فعله لغرض دنيوى، وإعتقاده على ذلك سليم، كما فعل حاطب حين قصد بذلك إتخاذ اليد، ولم ينو الردة عن الدين). بەرگی:٩/جزمی/١٨/ل٤٨.﴿**وقد كفروا بما جاءكم من الحق**﴾ کە بێگومان ئەوان کافربوون بەوەی هات بۆتان لەهەق، واتە: کافربوون بەقورئان وئیسلام! ﴿**يخرجون الرسول وإياكم أن تؤمنوا بالله ربكم**﴾ جگە لەوەش لەمەککەدا ئێوەو پێغەمبەریان دەرکرد لە بەر ئیمانتان بەخوای پەروەردگارتان! ﴿**إن كنتم خرجتم جهادا فى سبيلى وابتغاء مرضاتى**﴾ ئەگەر ئێوە لەمەککەدا دەرچوون بۆ جیهاد لە ڕێی‌مندا و، بە نیازی بەدەست هێنانی ڕەزامەندی من، دۆستایەتی دوژمنی من وخۆتان مەکەن ﴿**تسرون إليهم**

سُورَةُ المُمْتَحنَة — الجزءُ الثامنُ والعشرون

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُم مِّنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنتُمْ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ (١) إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ (٢) لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٣) قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (٤) رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٥)

٥٤٩

بالمودة که نهێنیەکانتانیان به دزی بدەنێ لە بەر خۆشەویشتی ,وەك نامەکەی (حاتب) ﴿**وأنا أعلم بما أخفيتم وما أعلنتم**﴾ لەکاتێکا من زاناترم بەوەی شاردووتانەتەوەو بەوەیش ئاشکراتان کردووە ﴿**ومن يفعله منكم**﴾ هەرکەسێکتان ئەوکارە بکات ﴿**فقد ضل سواء السبيل**﴾ ئەوە بەیەقین ڕێی ڕاستیی ونکردووە وسەری لێشێواوە ﴿[٢] **إن يثقفوكم يكونوا لكم أعداء**﴾ ئەگەر ئێوەیان گیربێ دەبنە دوژمنتان و شەڕتان پێدەفرۆشن ﴿**ويبسطوا إليكم أيديهم والسنتهم بالسوء**﴾ و دەستدرێژدەکەن بۆتان بەکوشتن ودیلکردن و,هەروا زمانیشیان بەجنێو ﴿**وودوا لو تكفرون**﴾ پێیانخۆشە ئێوەیش وەك خۆیان کافرو بێبڕوا بن!.پاشان دەچێتە سەر ئەوە کەنابێت مرۆڤ لەبەرخاتری ماڵ ومنداڵ دەست لەبەرنامەو ئایینی خوا هەڵبگرێ: ﴿[٣] **لن تنفعكم أرحامكم ولا أولادكم**﴾ هەرگیز نە خزمانتان و نە منداڵانتان سوودتان پێناگەیەنن و فریاتان ناکەون، لەرۆژی قیامەتدا , کە ئێوە لە بەرئەوان دۆستایەتیان دەکەن ﴿**يوم القيامة يفصل بينكم**﴾ لەرۆژی قیامەتدا خوا لێکتان جیائەکاتەوە(بڕوادارو بێ بڕوا)هەرکەسە ئەنێرێ بۆجێگای شیاو بەخۆی ئەگەرچی کەس وکاریشتان بن ﴿**والله بما تعملون بصير**﴾ وخوا بینایە بەوەی ئەیکەن، واتە:هیچی لێناشارێتەوە.

چاو لە ئیبراهیم و پەیڕەوانی بکەن:

ئینجا بۆئەوەی موسڵمانەکان پتر لە دۆستایەتی بێباوەڕان بتەکێنەوە، خوا باسێکی ئیبراهیم وشوێنکەوتووەکانیانی بۆ ئەکات، بۆ ئەوە تێبگەن ئەوان چۆن خۆیان یەکلا کردبوویەوە بۆخوا: ﴿[٤] **قد كانت لكم أسوة حسنة في إبراهيم والذين معه**﴾ بە ڕاستی بۆ ئێوە هەیە ئەی ئیمانداران! لە ئیبراهیم ولەوانەی بڕوایان هێنابوو لەگەڵیا, سەرمەشقییەکی چاك و جوان. جا دەبێ ئێوەیش (ئەی بڕوادارەکان!) لەوان چاو بکەن وخۆتان لەبتەکان و لەوخزمە داروو بەردپەرستانە بەدوور بگرن وتەنها خواتان خۆش بوێ ﴿**إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منكم ومما تعبدون من دون الله**﴾ کاتێ بەقەومە کافرەکەیانیان وت: بەڕاستیی ئێمە بێزارو بەریین لەخۆتان و لەوبتانە- لەجیاتی خوا- ئەیانپەرستن ﴿**كفرنا بكم**﴾ وبێباوەڕین پێتان ﴿**وبدا بيننا وبينكم العداوة والبغضاء أبدا**﴾ وە بەهەمیشە دوژمنایەتیی و ڕکەبەرایەتیی لەنێوانماندا پەیدابووە ﴿**حتى تؤمنوا بالله وحده**﴾ تا باوەڕ بەخوای تاك وتەنیا دێنن و هاوبەشی بۆدانانێن ﴿**إلا قول إبراهيم لأبيه لأستغفرن لك**﴾ لەوانەداچاو لەئیبراهیم بکەن، ئەو وتەیەی نەبێ کە بە باوکیخۆیگوت: داوای لێخۆشبوونت بۆ دەکەم لە خوا, ئەوبەڵێنەشی هەر لەبەر ئەوەبووکە پێشتر هیواو ئومێدێکی هەبوو بڕوا بێنێ، بەڵام کەدەرکەوت بێ باوەڕوو دوژمنی خوایە، یەخەی لێهەڵتەکان و بێزاری خۆی دەربڕی، وەك لەسوورەتێکی تردا ئەمەی ڕاگەیاندووەو دەفەرمووێ: (وماكان استغفار أبراهيم لأبيه إلا عن موعدة وعدها إياه فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه) ٩/١١٤ ﴿**وما أملك لك من الله من شئ**﴾ ئەگەرچی من دەسەڵاتی هیچ شتێکیشم بۆت نیە لایخوا ﴿**ربنا عليك توكلنا**﴾ ئەی پەروەردگاری ئێمە! هەربە تۆ پشتمان بەستووە ﴿**وإليك أنبنا**﴾ هەربۆ لای خۆیشت گەڕاینەوە ﴿**وإليك المصير**﴾ وسەر ئەنجامیش هەربۆلای تۆیە، واتە:وا ئێمە بەتەواویی خۆمانمان دایە دەستی تۆ، پەنا هەرپەنای تۆیە، دەستمان لەخزم وکەس و کارمان هەڵگرت لەبەرخاتری تۆ، دەساتۆیش چاودێرمان بە. جاکەوابوو ئەی موسڵمانان! ئەبێ ئێوەیش خۆتان یەکلابکەنەوە، هاوکاریی و تێکەڵییان مەکەن، نهێنیی و ڕازونیازی موسڵمانانیان بۆمەنێرن بەنامەو بەهەرشتێکی تر ﴿[٥] **ربنا لا تجعلنا فتنة للذين كفروا**﴾ ئەیپەروەردگارمان! مەمانکە بەمایەی تاقیکردنەوە بۆ بێباوەڕان، واتە: کەئەزیەتمان بدەن ولەئایین لامان بدەن

﴿واغفر لنا ربنا إنك أنت العزيز الحكيم﴾ لێمان خۆش ببە ئەی پەروەردگارمان! لەهەر کەم وکورتییەك بەسەرمانا هاتبێ, بەراستی تەنها ئەتۆی دەسەڵاتداری کارجوان وکارزان.

بۆجارێکی تر هانی موسڵمانەکان دەدات کە:چاو ببڕنە (ئیبراهیم) و ئەوانەی لەگەڵیابوون، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[٦] لقد كان لكم فيهم أسوة حسنة﴾ سوێند بێ بەخوا لەسەر گوزەشتەکەی ئیبراهیم و هۆزە دابڕاوەکەیدا سەرمەشقێکی چاك و جوان هەیە بۆتان ,هەقە چاویان لێبکەن و هەر بیلێن و بیلێنەوە ﴿لمن كان يرجو الله واليوم الآخر﴾ ئەم سەرمەشقییەش بۆکەسێکە هیواو ئومێدی بەخزمەتگەیشتنی خواو,هاتنی رۆژی دوایی ببێ ﴿ومن يتول فإن الله هو الغني الحميد﴾ وهەرکەسێك پشت هەڵبکا لەبڕواهێنان و بەتەمای رۆژی دوایی نەبێت,جا بێگومان خوا بێ نیازو و سوپاسکراوە لەهەمووڵایەکەوە، پێویستی بەبڕواهێنان و سوپاسی کەس نییە.

سُورَةُ المُمْتَحَنَة　　الجُزْءُ الثَّامِنُ وَالعِشْرُونَ

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْـَٔاخِرَ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٦﴾ ۞ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ ٱلَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم مَّوَدَّةً وَٱللَّهُ قَدِيرٌ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾ لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ إِنَّمَا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَٰتَلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ وَظَٰهَرُوا۟ عَلَىٰٓ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ مُهَٰجِرَٰتٍ فَٱمْتَحِنُوهُنَّ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَٰتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى ٱلْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَءَاتُوهُم مَّآ أَنفَقُوا۟ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا۟ بِعِصَمِ ٱلْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقُوا۟ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ ٱللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَإِن فَاتَكُمْ شَىْءٌ مِّنْ أَزْوَٰجِكُمْ إِلَى ٱلْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَـَٔاتُوا۟ ٱلَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَٰجُهُم مِّثْلَ مَآ أَنفَقُوا۟ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

٥٥٠　　يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ

بەشکو لەناو ئێوەو نەیارەکاندا خوا دۆستایەتی دامەزرێنێ:

کاتێ خوای دلۆڤان لە ئایەتەکانی پێشوودا رێیلەمسوڵمانەکان گرت, دۆستایەتیی وئاشنایی لە گەڵ خزمانی خراپکارو بێبڕوایانیان بکەن، ئەوانیش لە بەر خوا– زۆر بە پەرۆشەوە –چوونە ژێریی, ئەگەرچی قورس و گرانیش دەکەوت لە سەریان؛ جاخوا بۆ دڵخۆشکردنیان ئەفەرموێ: ﴿[٧] عسى الله أن يجعل بينكم وبين الذين عاديتم منهم مودة﴾ دڵنیابن کە خوا خۆشەویستی دەخاتە نێوان ئێوەوئەوانەوە دوژمنایەتیتان لەگەڵکردوون,جا ئەوکاتە گشت دەبنە برا.بەڵێ هەروایش دەرچوو,چونکە لەفەتحی (مەککە)دا خەڵکێکی زۆر لەوانە بڕوایان هێناوموسڵمان بوون ﴿والله قدير﴾ وخواش بەتوانایە , ئەتوانێ هەمووئاڵ و گۆڕێ بکات ﴿والله غفور رحيم﴾ وەخوا لێخۆشبووی میهرەبانە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((أحبب حبيبك هوناً ما، فعسى أن يكون بغيضك يوماً ما، وأبغض بغيضك هوناً ما، فعسى أن يكون حبيبك يوماً ما)). تحفة الأحوذي:١٣٣/٦.واتە: ئەوەندە دۆستایەتی لەگەڵ خەڵکدا بکە، بەشی حاڵەتی نەیاریی‌بمێنێتەوە، چونکە دەکرێ رۆژێ ئەو کەسە ئەمڕۆ دۆستە, ببێتە دوژمن و ناحەزت، هەر ئەوەندەش رکەبەرایەتی لەگەڵ بکە(ئەگەر کردت) بەشی ئاشتی بێڵەرەوە، چونکە دەگونجێت رۆژێ ببێتەوە بەئاشناو دۆستت.مەبەست ئەوەیە دۆستایەتی ونەیاریی لە گەڵ خەڵکدا دەبێ لە سنووری خۆیدا بێ

ئەوانە کەدژایەتییان لەگەڵ نەکردون, ئێوەدەتوانن دۆستایەتییان بکەن:

پاش ئەوەی‌خوا رێی لە دۆستایەتی گرت لەگەڵ خزمانی خراپکارو دوژمن بەخوا لەسەرحیسابی ئیسلام, لەم ئایەتەیشداپترتیشك دەخاتەسەر ئەو مەسەلەیەو, خەڵکی شەرفەرۆش وناپاك , لە گەڵ خەڵکی بێدەنگ وئاژاوە نەگێڕ جیادەکاتەوەوفەرمووی: ﴿[٨] لا ينهاكم الله عن الذين لم يقاتلوكم في الدين ولم يخرجوكم من دياركم أن تبروهم

وتقسطوا إليهم﴾ خوا ڕێتان ناگری لەو کافرو بێباوەڕانەی جەنگیان نەکردوون لە ئاییندا ,و لە ماڵ وزێدی خۆتان دەریان نەکردوون – وەك خوزاعە– کەچاکەیان لەگەڵ بکەن و مامەڵەیان لە گەڵ بەکەن بە دادگەریی ﴿إن الله يحب المقسطين﴾ بەڕاستیی خوای دادپەروەر , خەڵکانی دادپەروەری خۆش دەویٚ.

دۆستی لەگەڵ شەر فرۆشاندا ناکریٚ:

﴿[٩] إنما ينهاكم الله عن الذين قاتلوكم في الدين﴾ خوا تەنیا ڕێتان لەوانە لیٚ دەگرێت کوشتاریان لێکردوون ﴿وأخرجوكم من دياركم﴾ و لە زێدو ماڵی خۆتان دەریانکردوون ﴿وظاهروا على إخراجكم أن تولوهم﴾ و وپشتیوانی یەکتریانکرد لە سەر وە دەرنانتان کە: دۆستایەتیان بکەن ﴿ومن يتولهم فأولئك هم الظالمون﴾ وهەر کەسێك دۆستایەتیان بکا، ئەوەئەوانە ستەمیان کردووە بەوکارەیان, چونکە دۆستایەتیی وپشتیوانی لە نەیارانی دینیخوا دژ بە موسڵمانان گەورەترین تاوانە.

ژنی موسڵمان بە موشریك بەشوو نادریٚ، موشریکیش بە موسڵمان ناشیٚ:

﴿[١٠] يا أيها الذين آمنوا إذا جاءكم المؤمنات مهاجرات﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! ژنەباوەڕدارەکان کەلەمەککەوە کۆچیان کرد بۆلای ئێوە لە مەدینە ﴿فامتحنوهن﴾ جا بۆخۆتان تاقییان بکەنەوە ,بزانن ڕاست ئەکەن لەبڕواکەیاندا؟ لەبەر ئیسلام هاتوون، یان لەمێردوکەس وکاریان هەڵاتوون؟!. لەپەیماننامەکەی (حودەیبییە)داهاتبوو:ئەو کەسەی لەمەککەوە دێت بۆلای موسڵمانەکان، نابیٚ وەریبگیرن، بەڵام ئەوانە لەلای موسڵمانەکانەوە بچن بۆلای کافرەکان، ئەوان دەتوانن وەریان بگرن ولایخۆیان بیانهێڵنەوە. جا پاش ماوەیەك ئافرەتێکی (أم کلثوم) ناو لەمەککەوە هات بۆمەدینە، پاشان دووبرای هاتن بەدوایدا تا بەپێی مەرجەکان بیبەنەوە، پەیامبەریش ﷺ فەرمووی: ئەومەرجانە تەنها بەرامبەر بەپیاوانە، ژنان ناگرێتەوە.. جاپاش ئەوە خوا ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە، ئەوسا ئیتردوای ئەوە سوێندی ژنانیان ئەدا کەلەمێردیی وکەس و کاری نەتۆراوە وتەنها لەبەرخاتری ئایینی ئیسلام هاتووە ﴿الله أعلم بإيمانهن﴾ خواش زاناترە بەئیمانەکەیان، ئەوچاك ئەزانیٚ چۆن وبۆچی ئیمانیان هێناوەو کۆچیان کردووە؟ ﴿فإن علمتموهن مؤمنات﴾ جا ئەگەر زانیتان باوەڕدارن و , تەنها لەبەر ئیسلام هاتوون ﴿فلا ترجعوهن إلى الكفار﴾ مەیانگێڕنەوە بۆلای مێردەکافر و بیٚبڕواکانیان ﴿لا هن حل لهم﴾ چونکە ئەوژنانە حەڵاڵنین بۆئەو پیاوەکافرانە ﴿ولاهم يحلون لهن﴾ و ئەوپیاوە بیٚبڕوایانەش حەڵاڵنین بۆئەو ژنە بڕوادارانە، واتە: ژنیموسڵمان دەبیٚ تەنها بۆپیاوی موسڵمان بێت ﴿وآتوهم ما أنفقوا﴾وە بدەن بە مێردەکافرەکانیان ئەوەی خەرجیانکردووە بۆئەم ژنانە, بۆئەوەی تەنها ژنەکانیان لەدەست دەرچووبێت ﴿ولا جناح عليكم أن تنكحوهن إذا آتيتموهن أجورهن﴾ گوناحتان لە سەر نیە کە ئەو ژنانە نیکاح بکەن لە خۆتان ,کاتیٚ مارەییەکەیانتان دانیٚ، چونکە بەموسڵمان بوونەکەیان پەیوەندی ژن ومێردییان لەگەڵ ئەواندا ئەپچڕیٚ، پاش تەواو بوونیعیدەش –ئەگەر پێشتر شوویان کردبوو– ئەتوانن مارەیان بکەن ﴿ولا تمسكوا بعصم الكوافر﴾ و ئێوەش ژنە کافرەکان ڕامەگرن، واتە: ئەو ژنانە کەلە (دار الکفر)دا بە جێماون و موسڵمان نەبوون، وا دابنێن هەرژنتان نەبوون، کەوابوو ئێستا ئەتوانن خوشکیان، یان پووریان مارەبکەن لە خۆتان ﴿واسئلوا ما أنفقتم﴾ ئێوەش (ئەی مێردە موسڵمانەکان)! داوای ئەومارەییەبکەن –لەوکەسەی مارەیکردووە– مەسرەفتانکردووە بۆیان ﴿وليسألوا ما أنفقوا﴾ و بائەوانیش داوای بکەن چیان خەرجکردووە, واتە: ئەگەرپیاوێك خۆی موسڵمان بوو وکۆچیکرد و، ژنەکەشی بەکافری مایەوە وپاشان مێردیکرد، دەبیٚ مارەییەکەی بگەڕێتەوە بۆئەم پیاوە موسڵمانەی، وەئەگەر ژنێك هیجرەتیکردو موسڵمان بوو–پاش

عیددەش- مێردی کردەوە، دەبێ مارەییەکەی بگێڕێتەوە بۆمێردە کافرەکەی ﴿ذلکم حکم الله یحکم بینکم﴾ ئائەوە حوکم و بڕیاری خوایە, حوکم وبڕیاردەدا لە نێوانتاندا سەبارەت بە ژن وپیاوی موسڵمان وکافر ﴿والله علیم حکیم﴾ خواش خوایەکی زانای دانایە ﴿[11] وإن فاتکم شئ من أزواجکم إلی الکفار﴾ ئەگەر یەکێ لە ژنەکانتان لە دەستان دەرچووو گەڕانەوە بۆ لای بێباوەڕەکان و، ئەوانیش مارەیانکردو مارەییەکەیان بۆ ڕەد نەکردنەوە ﴿فعاقبتم﴾ جائێوەش تۆڵەتان لێکردنەوە, واتە: جەنگ لەنێوان ئێوەو کافراندا بەرپابوو و بەغەنیمەت شتێکتان لێگرتن ﴿فآتوا الذین ذهبت أزواجهم مثل ما انفقوا﴾ جا لەودەستکەوتە بدەنە ئەوانەی ژنەکانیان ڕۆیشتوون,وێنەی ئەوەی خەرجیانکردووە لە مارەییەکەدا ﴿واتقوا الله الذی انتم به مؤمنون﴾ وە لەوخوایە بترسن ئیمان وباوەڕتان پێی هەیە، وبڕیارەکانیشی سەرجەم جێبەجێ بکەن.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَـٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِٱللَّهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَـٰدَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَـٰنٍ يَفْتَرِينَهُۥ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِى مَعْرُوفٍ ۙ فَبَايِعْهُنَّ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُنَّ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَوَلَّوْا۟ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا۟ مِنَ ٱلْـَٔاخِرَةِ كَمَا يَئِسَ ٱلْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَـٰبِ ٱلْقُبُورِ ﴿١٣﴾

سُورَةُ ٱلصَّفِّ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُوا۟ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلَّذِينَ يُقَـٰتِلُونَ فِى سَبِيلِهِۦ صَفًّا كَأَنَّهُم بُنْيَـٰنٌ مَّرْصُوصٌ ﴿٤﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَـٰقَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِى وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوٓا۟ أَزَاغَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿٥﴾

٥٥١

بەیعەتی ژنان بە پێغەمبەر:

کاتێ پەیامبەر ﷺ مەککەی ئازاد کرد، پیاوان دەهاتن پەیمانیان لەسەرفیداکاری بۆئیسلام لە گەڵ دەبەست، ئینجا سەبارەت بەوژنانەش موسڵمان دەبوون دەهاتن ئەم ئایەتەهات و فەرمووی: ﴿[12] یا أیها النبی إذا جاءك المؤمنات﴾ ئەی پەیامبەر!کاتێ ژنانی باوەڕدار هاتنەلات ﴿یبایعنك﴾ بەیعەتت پێ بکەن، جاتۆش لەسەر ئەم شەش خاڵە گرنگە: ﴿علی ألا یشرکن بالله شیئا﴾ یەکەم: لە سەر ئەوەیهیچ شتێ نەکەنە هاوبەشی خوا، وبەتاك وتەنیای بزانن ﴿ولا یسرفن﴾ دووەم: دزی نەکەن ﴿ولا یزنین﴾ سێیەم: زینا نەکەن ﴿ولا یقتلن اولادهن﴾ چوارم: منداڵەکانی خۆیان نەکوژن و زیندە بەچاڵیان نەکەن وەك سەردەمی نەزانیی ﴿ولا یأتین ببهتان یفترینه بین ایدیهن وارجلهن﴾ پێنجەم: هیچ بۆختانێك نەکەن لە نێوان دەست و پێی خۆیاندا, واتە: منداڵی خەڵکی نەکەنە منداڵی خۆیان، لە سەردەمی نەفامیدا هەرژنێك ترسی بووبا مێردەکەی - لەبەرئەوە منداڵی نابێت دەری بکا- دەچوو منداڵی دۆزراوەی دەهێناودەیکرد بەمنداڵی خۆیی و بە مێردەکەی دەگوت ئەمە لەتۆیە.. ئینجا خوای گەورە بەو ئایەتە ئەو کارەی لێ قەدەغە کردن. ﴿ولا یعصینك فی معروف﴾ شەشەم: لە هەموو کارێکی چاکەدا سەرپێچیی ونافەرمانێت نەکەن ﴿فبایعهن﴾ ئەوسا تۆش بەیعەتیان لێوەرگرە. بەڵێ.. لە ڕۆژی دووەمی ئازادکردنی مەککەدا، ژنانیش پاش هاتنی پیاوان ,پۆل پۆل دەهاتنە (صەفا)و موسڵمان دەبوون، پەیامبەریش ﷺ بەزمان - نەك بەدەسخستنە ناودەس- لەسەر ئەو خاڵ و مەرجانەی سەرەوە- پەیمانی لێوەر دەگرتن، شیاوی باسە پێغەمبەر ﷺ بەهیچ شێوەیەك دەستی لە دەستی ژنی نامەحرەم نەکەوتووە. فتح الباری: ٨/٥٠٤ ﴿و استغفر لهن الله﴾ وەلەخوای دلۆڤان داوای لێخۆشبوونیان بۆبکە ﴿إن الله غفور رحیم﴾ بەڕاستیی خوا خوایەکی گوناهپۆشی میهرەبانە ﴿[13] یا أیها الذین آمنوا لا تتولوا قوما غضب الله علیهم﴾ ئەی

ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! دۆستایەتی کۆمەڵێ مەکەن (مەبەست لە جوولەکەیە) خوا غەزەبی لێگرتوون, واتە: نە بەنامەو نەبەکاغەز نووسین، و نەبەهیچ جۆرێکیتر هاوکارییان مەکەن ﴿قد يئسوا من الآخرة﴾ بەراستی نائومێدو بێهیوا بوون لەقیامەت ,چونکە باوەڕیان پێی نیە ﴿كما يئس الكفار من أصحاب القبور﴾ وەك بێ باوەڕەکان لەمردووی گۆڕەکان بێ ئومید بوون زیندوو ببنەوە، ئەوانەیش بەهیچ شێوەیەك بەهیواو ئومێدی هاتنی قیامەت و پاداشتی نین، کەوابوو دووربگرن لێیان ومەیانکەنە پشتیوان و دۆستی خۆتان و, ڕازو نیازی موسوڵمانانیان لامەدرکێنن.

لە شەوی (٢٢/٢٣)ی ڕەمەزانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (١٩٩٧/٢/٢/١) لە (مەریوان), کاتژمێر ٤٠،٧/ لەنووسینی تەفسیری ئەم سوورەتی(مومتەحینە) بوومەوە.

والحمد لله أولا وآ خرا، و صلى الله وسلم و بارك على محمد وآل محمد.

*** *** ***

٦١- سورەتی (صەف)ـە

مەدەنییەو (١٤) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

سوورەتی(صەف)یش وەك سوورەتەکانی تری مەدینە باسی هەندێ لە ئەحکام و کۆمەڵێ ڕێنمایی ئەکات، ئەیشتوانی بڵێیت بە شێوەیەکی گشتیی و سەرەکیی باسی بەجەنگ هاتن دەکات لەگەڵ ناحەزان و دوژمنانی دینی خوادا، وە فیداکاریی‌و هەوڵ و تێکۆشان بۆ سەربڵندیی بەرنامە و ئایینی خوای گەورەو بەرزکردنەوەی وشەی پیرۆزی ئەو ئەکات، وە هەروەها باسی تاکە بازرگانییەکی سەرکەوتوو دەکات لە دنیا ولە پاشە ڕۆژدا، کە ئەویش جیهاد کردنە لە ڕێی دینی خوای گەورەدا.. بەکورتی دەتوانین بڵێن تەوەرەی ئەم سوورەتە باسی هەڵنانی بڕوادارانە بۆ جەنگ و جیهاد، هەر بە ناوەکەشیا -کەپێی دەڵێن: سوورەی (صەف = ڕیزبوون) لەبەرەکانی جەنگدا- دیارە مەبەست پێی چیە. جا بەم شێوەش دەست پێ ئەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم* [١] سبح لله ما فى السموات وما فى الارض﴾ هەرچی لە ئاسمانەکان و لە زەویدایە, تەسبیحاتی خوا ئەکەن ,واتە: بەرزیی‌و بڵندیی‌و بێ خەوشیی خوا ئەڵێن، گەواهیی و شایەتی بۆ تاك وتەنیایی ئەدەن ﴿وهو العزيز الحكيم﴾ هەر ئەویشە دەسەڵاتداری کارجوان و کارزان ,بۆیەجێگەی خۆیەتی تەواوی بوونەوەر فەرمانبەردار و ملکەچی بن.

قسەی بێکردەوە مەکەن:

﴿[٢] يأيها الذين آمنوا لم تقولون ما لا تفعلون﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بۆ چی شتێ دەڵێن و ڕەفتاری پێناکەن؟ مەگەر ئێوە نەتانوت:ئەگەر بمانزانیبا چ کارێ بە لای خواوە زۆر باشە ئەمانکرد؟ کەچی کاتێ باسی گەورەیی ومەزنیی جیهاد کرا لای خوا ,هەندێکتان قسەکەی خۆتانتان شکاندو پێتان ناخۆش بوو (الدر المنثور): ١٤٦/٨ ﴿[٣] كبر مقتا عند الله أن تقولوا مالا تفعلون﴾ خوا لە لای سەختە، کە شتێ بڵێن وکاری پێنەکەن؟ ﴿[٤] إن الله يحب الذين يقاتلون فى سبيله صفا﴾ بێگومان خوا ئەو کەسانەی خۆش ئەوێ دەجەنگن لە پێناوی ڕێگای ئەودا بەیەك صەف و، یەك ڕیز ﴿كأنهم بنيان مرصوص﴾ وەك دیواری بینایەکی مەحکەمی بە قوڕقوشم دارێژراو، واتە: بەشێوەیەك دەجەنگن هەرگیز لەجێگەی خۆیاندا ناجوڵێن و سەنگەر چۆڵناکەن.

قەومەکەی مووسا پێچەم ﷺ ئازاری موسایان دا:

پاش ئەوەی باسی جیهادیکرد، ئەوسا دێتە سەر کورتە باسێکی موساو عیسا ﷺ کە ئەوانیش هەوڵی زۆری یەکتاپەرستیان داو، فرمانیشیان بە جیهاد کرد، کەچی ئەوانیش لە لایەن گەلەکەیانەوە وەك تۆ ئەی پێغەمبەر ﷺ ئازار دران، و خۆشیانگرت , بۆیە ئەفەرموێ: ﴿ واذ قال موسى لقومه يا قوم لم تؤذونني ﴾ وەبیریان بێنە باسی موسا ئەی‌موحەمەد! ﷺ کاتێ کەبە هۆزو گەلەکەی خۆیگوت: ئەی هۆزی من! ئێوە بۆچی ئازاری‌دڵم ئەدەن؟ بە سەر پێچی کردنتان لە فەرمانەکانی خوا﴿وقد تعلمون أني رسول الله اليكم ﴾ خۆ بێگومان دەشزانن کە من پەیامبەری خوام و نێرراوم بۆلای ئێوە ﴿فلما زاغوا أزاغ الله قلوبهم ﴾ جا کاتێ ئەوان لە هەق و ڕاستیی لایاندا، خوایش دڵ و دەروونی کلا کردن , سەرگەردان و وێڵی دەشت و بیابان بوون ﴿والله لا يهدى القوم الفاسقين ﴾ و بەراستیی خوایش ڕێنوینی خەڵکی لە سنوور دەرچوو و نافەرمان ناکات, چونکە ئامادە یی‌یان تیا نیە بۆ ڕێنموونی.

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِى ٱسْمُهُۥٓ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٦﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰٓ إِلَى ٱلْإِسْلَٰمِ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٧﴾ يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَٱللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَٰرَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّٰتِ عَدْنٍ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا ۖ نَصْرٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُونُوٓا۟ أَنصَارَ ٱللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّـۧنَ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ۖ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ ۖ فَـَٔامَنَت طَّآئِفَةٌ مِّنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَكَفَرَت طَّآئِفَةٌ ۖ فَأَيَّدْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا۟ ظَٰهِرِينَ ﴿١٤﴾

الجزء الثامن والعشرون — سورة الصف — ٥٥٢ — سورة الجمعة

عیسا ﷺ مژدەی هاتنی پێغەمبەر دەدات:

﴿ واذ قال عيسى ابن مريم ﴾ وەبیریان بێنە کاتێ کەعیسای کوڕی مەریەم وتی: ﴿يا بنى إسرائيل إنى رسول الله إليكم جميعا ﴾ ئەی نەوەکانی یەعقوب! بێگومان من پێغەمبەرو نێرراوی خوام بۆلای ئێوە ﴿مصدقا لما بين يدى من التوراة ﴾ ددانیش بەوتەوراتەدا دەنێم لە بەردەستمدایە ﴿ومبشرا برسول يأتى من بعدى اسمه أحمد ﴾ مزگێنیش بە هاتنی پەیامبەرێك دەدەم - کە پاش خۆم دێ - ناوی(ئەحمەد)ە، لە فەرمودەدا هاتووە کەیەکێ لە ناوەکانی ئەو پێغەمبەرە (ئەحمەد)ە ﷺ وەکو دەفەرموێ: ((إن لى أسماء: أنا محمد، وأنا أحمد، وأنا الماحى الذى يمحو الله به الكفر، و أنا الحاشر الذى يحشر الناس على قدمى، وأنا العاقب)) (متفق عليه): فتح البارى: [illegible] ومسلم: ١٨٢٨/٤.﴿فلما جاءهم بالبينات ﴾ جا کاتێ عیسا یان موحەممەد بە موعجیزە ڕوونەکانەوە هات و پێراگەیاندن ﴿قالوا هذا سحرمبين ﴾ وتیان: ئەمە جادویەکی ئاشکراو نمایانە! ﴿ ومن أظلم ممن افترى على الله الكذب وهو يدعى إلى الإسلام ﴾ چ کەسێك هەیە لەوەستەمکارتر کە لە سەر خوا درۆ هەڵبەسێت، لە کاتێکدا بانگ بکرێت بۆ ئیسلامبوون وموسڵمان بوون؟! عیسا بانگی کردن و موژدەی هاتنی ئەو پێغەمبەرەی پێدان، کەچی وتیان ئەمە جادووە!! ﴿والله لا يهدى القوم الظالمين ﴾ وخواش ڕێنمایی گەل و هۆزی ستەمکار ناکات, چونکە شایستەی هیدایەت نیە.

دەیانەوێ بە فووی دەمیان ئەم دینی خوایە بکوژێننەوە!:

﴿[٨] یریدون لیطفئوا نور الله بأفواهم﴾ بێباوەڕەکان ئەیانەوێ بەفووو، (بەقاڵەی دەم)یان نورو رووناکی بەرنامەی خوا بکوژێننەوە!! ﴿والله متم نوره﴾ لە کاتێکدا خوا خۆی تەواو کەری نووری ئایینی خۆیەتی ﴿ولو کره الکافرون﴾ ئەگەرچی کافرو بێ بڕوایانیش پێیان ناخۆش بێت، واتە: خوا خۆی ئەم ئایینی خۆیە هەر سەر ئەخات، هەرچەندە لە هەموو لایەکەوە دوژمنان بیانەوێ کپی بکەنەوەو لیخنی بکەن.

ئیسلام بەسەر گشت دینەکاندا سەردەکەوێ:

﴿[٩] هو الذی أرسل رسوله بالهدی ودین الحق﴾ خو ئەو زاتەیە کە پەیامبەرەکەی خۆی(محمد) بەقورئانێکی ڕێنموونیکارو ئایینێکی ڕاست ورەوانەوە نارد ﴿لیظهره علی الدین کله﴾ بۆ ئەوە بەسەر تەواوی ئایینەکاندا سەری بخات ﴿ولو کره المشرکون﴾ ئەگەرچی موشریك و هاوبەش پەیداکەرانیش پێیان ناخۆش بێ و،هەوڵی کوژانەوەی بدەن.

بچنە جیهاد لە سزاو ئازار ڕزگار دەبن:

ئینجا موسڵمانان هەڵئەنێت بۆ جیهادو دڵیان خۆش ئەکات، بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[١٠] یاایهاالذین آمنوا هل أدلکم علی تجارة تنجیکم من عذاب الیم﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! ئایاڕێگای بازرگانیەکتان نیشان بدەم لە سزایەکی ئێش پێگەیەنەری دۆزەخ ڕزگارتان بکات؟: ﴿[١١] تؤمنون بالله ورسوله﴾ باوەڕبکەن بەخواو بەپێغەمبەرەکەی ﴿وتجاهدون فی سبیل الله بأموالکم وأنفسکم﴾ وە بە ماڵ و بە گیانتان – لە پێناوی سەرخستنی ڕێبازی خوادا– جیهاد بکەن ﴿ذلکم خیر لکم إن کنتم تعلمون﴾ ئەو بڕواو جیهادەتان لەهەموو شتێك بۆتان باشترو چاکترە, ئەگەر بزانن ﴿[١٢] یغفر لکم ذنوبکم﴾ ئەگەر واتانکرد, ئەوسا خواش هەڵەو گوناهەکانتان ئەبەخشێ و چاوپۆشییان لێئەکات ﴿ویدخلکم جنات تجری من تحتها الانهار﴾ ولە قیامەتدا ئەتانخاتە ناو چەندین باخاتی بەهەشتەوە کەچۆم وڕووبار لەژێر درەختەکانیەوە دەردەچێت ﴿ومساکن طیبة فی جنات عدن﴾ و لەناو چەندان کۆشك و خانووی ڕازاوەو پاك و خاوێنشدا لە بەهەشتی هەتا هەتایی ونەبڕاوەدا نیشتەجێتان دەکات ﴿ذلك الفوز العظیم﴾ هەر ئەوەیە سەرفرازی گەورەو بێوێنە. تائێرە باسی پاداشتی دوا ڕۆژ بوو، ئینجا هەندێکیشی هەر لەدونیادا پێتان دەبەخشێت, وەك ئەفەرموێت: ﴿[١٣] وأخری تحبونها﴾ وبەهرەیەکی ترحەزتان پێیە لە دنیادا بتانداتێ ﴿نصر من الله وفتح قریب﴾ ئەویش یارمەتیدان و سەرخستنە لە لایەن خواوە، وە فەتح و پیرۆزیەکی نزیکە، ,واتە:ئازاد کردنی مەککەیە، یان هەر وڵاتێکی تری پڕ لە خێر بۆ موسڵمانان ﴿وبشر المؤمنین﴾ وموژدەی ئەوەش بدە بە باوەڕدارەکان, تا پشت ئەستوور بن لەسەر ئەو بەڵێنە.. بەڵێ هەروابوو،چونکە لە ماوەیەکی زۆرکەمدا خوای باڵادەست ئاڵای ئیسلامی پیرۆزی بەسەر زۆرێ لە وڵاتاندا بەرز کردەوە،ئەوەبوو ئیسلام بۆ چەند سەدەیەك کاروباری سیاسیی و، ئابووریی و، کۆمەڵایەتیی و، یاسایی گەلانی زۆر بەسەرکەتووانە بەڕێ ئەکرد، تارۆژێ خەڵك دەستی لەئیسلام نەکێشابوویەوە، بەڵام کاتێ دەستیان لەئیسلام هەڵگرت و، گەڕانەوە ژێر ئاڵای ئەم و ئەو, دەرەنجام دۆڕاندیان و ڕیسواو ژێر دەستکران.

پشتیوانی لەم ئیسلامە بکەن:

﴿[١٤] یا أیها الذین آمنوا کونوا أنصار الله﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! ببنەپشتیوان و یارمەتیدەری دینی خوا ﴿کما قال عیسی بن مریم للحواریین﴾ وەك عیسای کوڕی مەریەم بە حەوارییەکانی هاوەڵی گوت: ﴿من أنصاری

إلى الله﴾ کێ بۆ گەیاندنی ئایینی خوا یارو یاوەرمە؟ ﴿قال الحواریون نحن أنصار الله﴾ حەوارییەکانیش وتیان: ئێمە یارمەتیدەری ئایینی خواین، هەموو کات فیدایی‌وپشتیوانینی ﴿فآمنت طائفة من بنی إسرائیل﴾ جادەستەیەك لەبەنی ئیسرائیل باوەڕیان بە عیسا هێناو ئامادەیی خۆیان دەربڕی‌و بوونە پشتیوان و سەربازی ﴿وكفرت طائفة﴾ ودەستەیەکیشیان بێباوەڕو، ڕێبازی کوفریان گرتەبەر ﴿فأیدنا الذین آمنوا علی عدوهم﴾ جا ئێمەش پشتگیریمانکرد لەوانەی باوەڕیان هێنابوو و لە ئاست دوژمنەکانیان سەرمانخستن ﴿فأصبحوا ظاهرین﴾ جادەرەنجام بە پشتگیری خوا سەرکەوتن بەسەریاندا، کەوابووئێوەش ئەی بڕواداران! هەموو لەپشت ئایینەکەی خوادا کۆ ببنەوەو ببنە سەربازی ڕاستەقینەی ئەو، ئەوجا خواش سەرتان ئەخات بەسەر دوژمنانتاندا.

سوپاس بۆخوا لە (٢٣)ی ڕەمەزانی (١٤١٧)ك بەرامبەر (١٩٩٧/٢/٢) کاتژمێر (١)ی پاش نیوەڕۆ، لەنووسینی ئەم سوورەتە بوومەوە.

*** *** ***

٦٢- سورەتی (جومعه)ـە

مەدەنییەو (١١) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

تەوەرە سەرەکیەکەی ئەم سوورەتە، نوێژی هەینی و هەندێ ئەحکامی زۆرگرنگی نوێژی هەینییە، جابەناردنی پەیامبەر ﷺ - بەو هەموو ئەحکامە زۆرگرنگ و قەشەنگانەوە - دەست پێئەکا، تا لەوگومڕایی‌و سەر لێشێواوییەی دنیا گەلان ڕزگار بکا، پاشان باسێکی کورتی جوولەکەش دەکات ، هەتا بزانرێ چۆن تەوراتیان بۆڕەوانە کراو، پاشان چۆن بۆدواییش پشتگوێیان خست، ئینجا ئەوگوێنەدان و کەڵك وەرنەگرتنەیان لەو پەیامەی تەوراتە، دەشوبهێنێ بەحاڵی گوێدرێژێکەوە، بارێ کتێبی لێ نرابێ، ئاشکرایە کەئەو گوێدرێژە تەنها ماندوو بوونەکەی بۆدەمێنێتەوەو هیچ سوودێك لەو بارەکتێبە وەرناگرێ، دە بێشك ئەوزاناو خوێندەوارانەش کەخێرو شەڕ لە یەك ناکەنەوەو یەکێ‌کتێبخانەیەکیان هەیە، حاڵیان لە حاڵی ئەو گوێدرێژە دەچێت جوولەکەبێ، یان نا.

هەمووشتێ پاك و بێ خەوشی خوا دەڵێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] یسبح لله مافی السموات وما فی الأرض﴾ هەرچی لە ئاسمانەکان و، هەرچی لەزەویدایە پاك وبلندیی‌و بێخەوشیی‌خوا دەڵێن و تەسبیحات بۆ ئەو دەکەن، واتە: هەمووو بەردەوام گەواهیی بوون وتاك وتەنیایی خوا دەدەن، وەك دەفەرموێ: (وإن من شئ إلا یسبح بحمده..) (١٧:٤٤). ﴿الملك﴾ پاشاو فەرمانڕەوای هەقە ،دەسەڵاتی تەواوو بێسنووری هەیە ﴿القدوس﴾ زۆریش پاك و بێگەردو بێخەوشە، لەهەرشتێك شایستەی خوایەتی ئەونەبێت ﴿العزیز الحکیم﴾ دەسەڵاتداری کارجوان و کارڕەوایە ،بەرژەوەندیی هەموو بەندەکانی خۆی ئەزانێ لەچیدایە.

منەتباری خواین کە پێغەمبەری بۆ ناردن:

﴿[٢] هو الذی بعث فی الأمیین رسولا منهم﴾ خوا هەر ئەوپەروەردگارەیە کە لەناوعەرەبە نەخوێندەوارەکاندا - وەك ئیبن عەباس ئەڵێ- پەیامبەرێکی پایەبەرزی لەخۆیان نارد.

تێبینی: عەرەب پێیان وتراوە: (ئوممیی)، چونکە خوێندەواریان زۆر کەمبوو، وە پەیامبەر ﷺ خۆیشی لەو بارەیەوە فەرموویەتی: ((نحن أمة أمیة، لا نکتب ولا نحسب)) متفق علیه. ﴿یتلوا علیهم آیاته﴾ ئایەتەکانی

قورئانەکەی ئەویان بەسەرا دەخوێنێتەوە ,هەرچەند ئەمیش خۆی نەخوێندەوارە ﴿ویزکیهم﴾ ودڵ ودەروون و ڕەوالّەتیان پاك دەکاتەوە, لە بیروباوەڕی بتپەرستیی و، یاسای لاروچەوتی کۆمەلاّیەتیی ئەو سەردەمە ﴿ویعلمهم الکتاب والحکمة﴾ و قورئان وفەرموودەکانی خۆییان فێر دەکات ﴿وإن کانوا من قبل لفی ضلال مبین﴾ خۆ بەڕاستیش پێش هاتنی ئەو, ئەوان لەگومڕایی وسەرلێشێواوییەکی ئاشکرادا بوون: سیاسەتی پووچ وگەندەڵ، ڕەوشت وئەخلاقی ڕووخاو، باری کۆمەلاّیەتیی پەست و قێزەون..هتد.

موحەممەد ﷺ پێغەمبەری عەرەب و عەجەمە:

﴿[٣] وآخرین منهم لما یلحقوا بهم﴾ وەئەو پەیامبەرەی نارد، بۆخەڵکانێکی تریش کەهێشتای پێیان نەگەیشتوون , واتە:لە دوای چەرخی ئەوانەوە دین،کەوابوو پەیامبەرێکی گشتی خەڵکانیجیهانە. (ئەبووهورەیرە/ خوا لێی رازی بێت) ئەڵێت: لەخزمەتی پەیامبەردا ﷺ دانیشتبووین و، ئەم ئایەتەی: (وآخرین منهم..) هاتە خوارێ، دانیشتووەکان وتیان: ئەی پێغەمبەر!ﷺ دەبێ ئەوخەڵکانەی تر کێبن کە تۆپێغەمبەری ئەوانیشی؟ (ئەبو هورەیرە) ئەڵێت: پەیامبەرﷺ دەستی خستە سەرشانی سەلمانی (فارسیی) وفەرمووی: ((لوکان الإیمان عند الثریا لناله رجال –أو رجل– من هؤلاء)) بوخاریی و موسلیم ڕیوایەتیان کردووە. واتە: گریمان ئەرئیمان لای ئەستێرەی (کۆ)دا بووبا، بە تەئکید کۆمەڵەپیاوێکیئەمانە– دەستی بۆسەلمان ڕاکێشا– خۆیانیان دەگەیانی!﴿وهو العزیز الحکیم﴾ تەنها ئەویشە زاڵ ودەسەلاّتدار، کار جوان وکارزان, ئەوەتە لەوکاتەی پشێویی‌و بێ‌سەروبەریەدا ئەوپەیامبەرە خۆشەویستە ئازیزەی بۆناردن و، ئەویش قۆڵی مەردایەتی لێهەڵمالّیی وشەوو ڕۆژی نایە سەریەك، تابەماوەیەکیکەم توانی رووبەری نیوە دوورگەی عەرەبیی بەتەواوی بگۆڕێت..هتد ﴿[٤] ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء﴾ ئەو شەرەفی پەیامبەرایەتیە فەزڵ و بەهرەی خوایە، ویستی لەهەرکەسێك ببێ ,پێی دەبەخشێت، هیچ کەسێ ناتوانێ بەئارەزووی خۆی دایبڕێ بۆ خۆی ﴿والله ذوالفضل العظیم﴾ خوا خاوەن بەهرەو بەخششێکی فراوان وگەورەیە.

الجزء الثامن والعشرون — سورة الجمعة

سُورَةُ الجُمُعَةِ — ترتيبها ٦٢ — آياتها ١١

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ٱلْمَلِكِ ٱلْقُدُّوسِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلْأُمِّيِّـۧنَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢﴾ وَءَاخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُواْ بِهِمْ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٣﴾ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٤﴾ مَثَلُ ٱلَّذِينَ حُمِّلُواْ ٱلتَّوْرَىٰةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ ٱلْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًۢا بِئْسَ مَثَلُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِي ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥﴾ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ هَادُوٓاْ إِن زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَآءُ لِلَّهِ مِن دُونِ ٱلنَّاسِ فَتَمَنَّوُاْ ٱلْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُۥٓ أَبَدًۢا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٧﴾ قُلْ إِنَّ ٱلْمَوْتَ ٱلَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُۥ مُلَٰقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

٥٥٣

جوولەکە چوونە ژێر تەورات و کاریشیان پێنەکرد:

جاکەپێغەمبەرهات جوولەکە کەوتنە دەمبازیی وئینکاری لەوەدا کە بۆئەوانیش نێردرابێ , ئەگەرچی ناوونیشانیشی لەتەوراتدا هەبێ, جاسەبارەت بەو ئینکاریی وحاشایەیان خوا فەرمووی: ﴿[٥] مثل الذین حُملوا التوراة﴾ حاڵی ئەوانەی تەوراتیان پێدراو تەکلیفکران کاری پێبکەن ﴿ثم لم یحملوها﴾ پاشان هەڵیان نەگرت، واتە: کاریان پێ نەکردو کەڵکیان لێ وەر نەگرت وەك (ئیبن عەباس) ئەڵێ: ﴿کمثل الحمار یحمل أسفارا﴾ لە حاڵی

ئەو گوێدرێژە دەچێ:کە باری کتێب هەڵدەگرێ و ناشزانێ چیان تێدایەو چیان پێبکا، دیارە بەرنامەو کتێب، بەتایبەت کتێب و بەرنامەی خوایی، بۆئەوەیە گوێی‌بۆ بگیردرێ‌و کەڵکی ‌لێ‌وەربگیردرێ.. جوولەکە لەبەرئەوە کە خۆیان خاوەن تەورات بوون و لەوێ باسی هاتنی پێغەمبەر ﷺ کراوەو بەوردی سیفەتەکانی باسکراون، هەقبوو کە هات بەخێرایی بڕوایان پێکردبا.. بەڵام دیارە سوودیان لەتەورات وەرنەگرتوو و تەنیاماندوو بوونەکەیان بۆ مایەوە!﴿بئس مثل القوم الذين كذبوا بآيات الله﴾ ئای چەند ناشیرین وخراپە سیفەتی ئەوقەومەی ئایەتەکانی خوایان بەدرۆدەزانی ﴿والله لا يهدى القوم الظالمين﴾ وخواش ڕێنوێنی گەل وهۆزی ستەمکار ناکات بۆ ڕێگەی خێروچاکە، چونکە خۆیان ئامادەییان نیە ﴿[٦] قل يا أيها الذين هادوا﴾ ئەی پێغەمبەر! ﷺ بڵێ: ئەی ئەوانەی لەسەر دینی جوولەکەن! ﴿إن زعمتم أنكم أولياء لله من دون الناس﴾ ئەگەر پێتان وایە کە ئێوە دۆست و خۆشەویستی خوان، نەك خەڵکی‌دی ﴿فتمنوا الموت إن كنتم صادقين﴾ جا فەرموون داوای مردن بکەن ئەگەر ڕاستبێژن لە داواکەتاندا , هەتا زوو بگەنە خزمەتی پەروەردگارتان و لەم دونیایە ڕزگاربن ﴿[٧] ولا يتمنونه أبدا بما قدمت أيديهم﴾ خۆ هەرگیز - لەبەر ئەوەی پێشی خۆیانیان خستووە-ئارەزوو و داوای مردن ناکەن، لەفەرموودەیەکدا هاتووە: ((والذى نفسى بيده لوتمنوا الموت ما بقى على ظهرها يهودى إلا مات)) سوێند بەوکەسەی گیانی منی بەدەستە، ئەگەر داوای مردنیان کردبا تەنها جوولەکەیەك بەسەر ئەم زەویەوە بەزیندوویی نەدەماوهەموو ئەمردن ﴿والله عليم بالظالمين﴾ وە خوایش زانایە بە کارو کردەوەی ستەمکاران ,بۆیە ناوێرن داوای مردن بکەن ﴿[٨] قل إن الموت الذى تفرون منه﴾ پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەر! ﷺ بێگومان ئەو مردنەی کە ئێوە لەبەری هەڵدێن و ئەترسن پێی بگەن ﴿فإنه ملاقيكم ثم تردون إلى عالم الغيب والشهادة﴾ بەڕاستی هەر ئەتانگاتێ , پاشانیش دەگێڕدرێنەوە بۆ لای زانای نادیارو دیار، پەنهان و ئاشکرا , بۆلای ئەوزاتەی کە هیچ شتێکی لێناشاردرێتەوە ﴿فينبئكم بما كنتم تعملون﴾ ئینجا لەئەنجامی ئەوکاروکردەوە دەتانکرد ئاگادارتان ئەکات.

نوێژی هەینی و چەند ئادابێکی:

﴿[٩] يا أيها الذين آمنوا إذا نودى للصلاة من يوم الجمعة﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! کاتێ ڕۆژی هەینی بانگدرا بۆ نوێژ ﴿فاسعوا إلى ذكر الله وذروا البيع﴾ جائێوە بەپەلە بچن بەدەم زیکری‌خواوەو, واز لەهەموو کڕین و فرۆشتنێك بێنن ﴿ذلكم خير لكم﴾ ئەوخۆئامادەکردنەتان بۆی چاکترە بۆتان,واتە: ئەبێتە هۆی ڕەزامەندی خوا لەدونیاو لە قیامەت ﴿إن كنتم تعلمون﴾ ئەگەر بزانن و دەرکی ڕاستیی بکەن.

هەرلە نوێژ بوونەوە بڵاوە بن و بۆ ڕۆزیی بکۆشن:

﴿[١٠] فإذا قضيت الصلاة فانتشروا فى الأرض﴾ جاکە نوێژەکە تەواوبوو, بڵاو ببنەوە بەرووی زەویدا ﴿وابتغوا من فضل الله﴾ وەداوای ڕزق و ڕۆزیی‌و بەهرەی خوا بکەن و هەوڵی ڕۆزی بدەن و هەموو هۆیەکی ڕۆزی بدەنە بەر، بێگومان خوایش یارمەتی دەرتانە ﴿واذكروا الله كثيرا﴾ و یادی خوا زۆر بکەن ﴿لعلكم تفلحون﴾ بەوئومێدە بەختیاروسەرفراز بن.

دواندەر کەوتە وتار لە مزگەوت دەرمەچن:

﴿[١١] وإذا رأوا تجارة أو لهوا﴾ وکاتێ بازرگانیەك، یان هەرسەرقاڵیە ك ببینن ﴿انفضوا إليها﴾ بڵاوەی لێدەکەن ودەچن بۆلای ﴿وتركوك قائما﴾ تۆ بەراوەستاوی بەجێدێڵن!.ڕاڤەکارانی قورئان ئەڵێن: پێغەمبەر ﷺ ڕۆژی هەینیی لەسەر مینبەر وتاری ئەخوێندەوە،لەوکاتەدا کاروانێکی بازرگانیی لەشامەوە گەڕایەوە، لەو کاتەیشدا مەدینەییەکان

تووشی گرانیی و قات و قڕییەك ببوون، شیاوی باسە هەركات كاروان هاتبایەتەوە بەتەپڵ ودەفەوە پێشوازیان لیٚئەكرد، ئینجا كە دانیشتوانی مزگەوت و گوێگرانی وتاری هەینیی گوێیان لەوهەراو سومڕەوە بوو, ئەوانیش– بێجگە لە دوازدە كەسیان – بەپەلە هەڵسان وپەیامبەریان بەجێ هێشت!! ئەوسا ئەو ئایەتە هات وفەرمووی: ﴿قل ما عند الله خير من اللهو ومن التجارة﴾ پێیان بڵێ ئەی موحەممەدﷺ ئەو پاداش و بەهرەیە لای خوایە بۆ ئیمانداران چاكترە لەگەمەو بازرگانیی ﴿والله خير الرازقين﴾ وخوایش باشترین ڕۆزی بەخشە , كەوابوو جارێكیتر شتی وا نەكەن و تەنها لای خوا داوای ڕۆزی بكەن.

لەشەوی(٢٣/٢٤)ی ڕەمەزانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (١٩٩٧/٢/١) كاتژمێر (٥:١٠) شەو, لەنووسینی تەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە لە شاری (مەریوان).

زۆر سوپاس بۆخوا.

*** *** ***

٦٣- سوورەتی (مونافیقون)ـە مەدەنییەو (١١) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتەش وەك سوورەتە مەدەنییەكانی تر باس لەهەندێ ئەحكام دەكات.. هەروەكو تەوەرەیەكیشی بەگشتی باسی دوو ڕووەكانە، هەر لەبەرئەوەیشە بە سوورەتی (منافقون) ناوبرا، لەسەرەتاوە باسی كارووڕەوتی لاڕێ و، چەوتییان دەكات، باسی دوو زمانیی و، بەدكاریان دەكات ,دەڵێ بەردەوام دەرەوەو ناوەوەیان لەیەك جیایە، پاشان باسیدارشتنی پیلان و نەخشەكانیان دەكات بۆسەر پەیامبەرو موسڵمانان، دەڵێت بەرواڵەت موسڵمان دەبوون، بەڵام لەناوەوە دڵیان نەخۆش و كرمۆڵ بوون، بۆیە هەمووكات خەتەری ئەوان لەوكەسانەی كە بە ئاشكرا بەرهەڵستی ئیسلام و موسڵمانانیان دەكرد زیاتربووە, هەروەكو جۆرەها وتەی نابەجێ و ناشیرینیان بەرامبەر پەیامبەرو ئەكردو ئەیانوت: پاش ماوەیەكی تر خۆیی و بەرنامەكەی ئەپێچنەوە، و دەیانگوت كاتێك موسڵمانەكان لەجەنگی (بەنوومووستەلیق) گەڕانەوە ناهێڵین بێنە مەدینەوەو، ئەوانەشیان لەمەدینەدان دەریان ئەكەین.. هتد. لە كۆتاییشدا داوا لەموسڵمانان دەكات كە ئەوەندە خۆیان سەرگەرمی دونیا نەكەن و، واز لەجیهاد نەیەنن وەك دووڕووەكان! وە پێش ئەوەی هەلیان لەكیس بچێت و مردن بدا لەدەرگایان، با هەردەم خێرو صەدەقە بكەن، پێش ئەوە پەشیمان ببنەوەو, پەشیمانیش هیچ كەڵكێك نەبەخشێت.

الجزء الثامن والعشرون — سورة المنافقون

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا ۚ قُلْ مَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ مِّنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ۚ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

سُورَةُ المُنَافِقُونَ — ترتيبها ٦٣ — آياتها ١١

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ ۞ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ ۖ وَإِن يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۖ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ ۖ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ۚ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۚ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ ۖ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

ربع الحزب ٥٦

٥٥٤ وإذا قيل

ناڵەباری دووڕووەکان:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] إذا جاءك المنافقون﴾ کاتێ دوو ڕووەکان هاتن بۆلات ئەی پێغەمبەر ﷺ! ﴿قالوا نشهد إنك لرسول الله﴾ ئەڵێن: شایەتی ئەدەین کە بەراستیی تۆپەیامبەری خوایت ﴿والله یعلم إنك لرسوله﴾ لەحاڵێکدا خوا خۆی ئەزانێ کە تۆ پەیامبەری ئەویت ﴿والله یشهد إن المنافقین لکاذبون﴾ وە خوا گەواهیی ئەدات کە ئەو دووڕووانە درۆدەکەن کەئەڵێن تۆ پەیامبەری خوایت ﴿[٢] اتخذوا أیمانهم جنة﴾ سوێندە درۆینەکانیان کردە سپەرو قەڵغان بۆپاراستنی ئابڕوو و سەروماڵی خۆیان، هەرشتێك دێتە پێشێ، بەخێرایی ئەوان سوێندێکی پیائەکێشن! ﴿فصدوا عن سبیل الله﴾ ڕێی دینی خوایان لەخەڵك گرت! نەیان دەهێشت کەسێك بێتەناو دینی خواوەو، تابۆیان کرابا بەسوێندی درۆو دەلەسە خەڵکیان لەخشتە ئەبرد ﴿إنهم ساء ماکانوا یعملون﴾ بەراستیی ئەوانە کارێکی خراپ و نابەجێیان کرد ﴿[٣] ذلك بأنهم آمنوا ثم کفروا﴾ ئەوبەدکاریەشیان هیئەوەبوو کە بۆ یەکەمجار باوەڕیان هێنا, پاشان کافر بوونەوە! ﴿فطبع علی قلوبهم﴾ ئیتر مۆری بەدبەختی نرا بەسەردڵیاندا ﴿فهم لا یفقهون﴾ جا ئەوان تێناگەن وحەقیقەت وەرناگرن و وشەو مانای خێر نازانن, واتە: چاك وخراپ لەیەك ناکەنەوە ﴿[٤] وإذا رأیتهم تعجبك أجسامهم﴾ هەرکە دەیانبینیت لەش و قەڵافەتیان سەرسامەت دەکات، چونکە وێنەو دیمەنیان لەپیاوی هەڵکەوتەو ڕاست و ڕاساڵ ئەچێت ﴿و إن یقولوا تسمع لقولهم﴾ وئەگەر قسەش بکەن – لەرەوانبێژیی و قسەزانیندا– گوێ بۆ قسەکەیان دەگریت ﴿کأنهم خشب مسندة﴾ لەبەر خاڵیەتی دڵیان لەئیمان, دەڵێی تەختە داری هەڵپەسێراون ﴿یحسبون کل صیحة علیهم﴾ وا دەزانن هەمووقسەو دەنگێك بۆسەر ئەوانە, واتە: ئەوەندەش دەترسن پەردە لەسەر نهێنییەکانیان هەڵماڵرێت, هەردەنگێك هات ئەوان بەزیانی خۆیانی ئەزانن و، وادەزانن باسی ئەوانە ﴿هم العدو فاحذرهم﴾ هەر ئەوانن دوژمن، دەسا ئێوەش هۆشیارو ئاگاداریان بن و خۆتان بپارێزن لێیان ﴿قاتلهم الله أنی یؤفکون﴾ خوا بیانکوژێ، لەناویان بەرێت، چۆن لەڕێی هەق لائەدرێن؟!

پشتیان لە پێغەمبەر ﷺ کردو گەمارۆشیان لەسەر موسڵمانان دانا!:

ئیمامی (بوخاریی) لە (زەید)ـەوە ئەڵێ: کاتێ (عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەی) لە(ئوحود) گەڕایەوەو جەنگەکەی بەجێهێشت, وە لە سوپاکەی پێغەمبەر ﷺ خەڵکێکی زۆری پەشیمانکردەوەو گێڕایەوە،بەو بۆنەیەوە موسڵمانەکان ڕکیان لێهەڵگرت و بەئاشکرا قسەیان پێدەوت، ئەوجا کەخزمەکانی زانییان وا پێغەمبەر ﷺ زۆر توڕەیە پێیان گوت: چاك وایە تۆخۆت بڕۆی بۆلای پەیامبەر ﷺ داوای لێبووردنی لێبکەیت ,تا لێتخۆش ببێ و، لەخواش داوای لێخۆش بوونت بۆ بکات، ئەویش بەتوڕەییەکەوە سەری باداو وتی: نە دەچم بۆلایی و، نەئەیشمەوێ داوای لێخۆش بوونم بۆ بکا, جا ئەکئایەتە هاتە خوارەوەو فەرمووی: ﴿[٥] وإذا قیل لهم تعالوا یستغفر لکم رسول الله﴾ کاتێ پێیان بگوترێ: وەرن بۆ لایپەیامبەری خوا داوای لێبوردنتان بۆ بکات ﴿لووا رء وسهم﴾ سەریان با ئەدەن و گاڵتەیان لێدێ! ﴿ورأیتهم یصدون وهم مستکبرون﴾ و دەیانبینی پشت هەڵئەکەن و،– لەبەر کیبرو دەعیەیان–خۆشیان بە گەورە دەزانن بێنە لای پەیامبەر ﷺ ﴿[٦] سواء علیهم أستغفرت لهم أم لم تستغفر لهم﴾ بۆ ئەوان چوونیەکە داوای لێبوردنیان بۆ بکەیت، یان بۆیان نەیکەیت ﴿لن یغفر الله لهم﴾ چونکە هەرگیز خوا لێیان خۆش نابێت ﴿إن الله لایهدی القوم الفاسقین﴾ بەڕاستیی خوا هیدایەت و ڕێنمایی هۆز وگەلانی لەسنووردەرچوو ناکات. ﴿[٧] هم الذین یقولون لاتنفقوا علی من عند رسول الله حتی ینفضوا﴾ هەرئەوانن بەخەڵکی مەدینە دەڵێن: هیچ مەبەخشن بەوانەی کەلە دەورو بەریپێغەمبەری خوادان لە هەژارە کۆچکەریەکان! تا برسیان ئەبێ و بڵاوەی لێدەکەن!!﴿ولله خزائن

﴿السموات والأرض﴾ خۆ هەموو گەنجینەکانی ئاسمانەکان و زەوی هی خوایە ﴿ولکن المنافقین لایفقهون﴾ بەڵام دووڕووەکان تێناگەن و نافامن, بۆیە ئەو وتە ناشیرینانە لە زاریان دەرئەچێ ﴿[٨] یقولون لئن رجعنا إلی المدینة﴾ دووڕووەکان (واتە:عەبدوڵڵاو شاگردەکانی)ئەڵێن: سوێند بێ بە خوا, ئەگەرگەڕاینەوە بۆ مەدینەو, لەم جەنگەی (بە نی مصطلق) ڕزگارمان بوو ﴿لیخرجن الأعز منها الأذل﴾ دەبێدەسەڵاتدارو بەڕێز ,واتە:ئەوان, خەڵکە رووت ولاتەکەی لێدەرکەن, واتە: پێغەمبەرو هاوەڵانی لە مەدینە وەدەرنێن! جا کە کوڕەکەی (سەلوول) ئەوەیگوت: کوڕەکەی خۆی - (عەبدوڵڵا) کە موسڵمانێکی دڵسۆز بوو- چوو لەدەرگای (مەدینە)دا شیرەکەی بەدەستەوەگرت و وەستا, جاکاتێ دیتی وا باوکی هات، چووەپێش و پێیگوت: بگەڕە دواوە، ئەمەش سوێندی بێت تانەڵێیت پەیامبەر عەزیز و سەربەرزە!ئێمە زەلیل وپەست و ریسواین, نابێ بڕۆیتە نێوشارەوە, ئەویش بەناچاری پێی لێناو،ئەویش ڕێگەی بۆکردەوە بۆ ناوشار، پاشان عەبدوڵڵا هات بۆلای پێغەمبەر ﷺ وتی: بیستوومە کەئەتەوێ ئەی پێغەمبەری خوا!باوکم بکوژی، جا ئەگەر نیازێکی وات هەیە وراستە, فەرمان بدە بامن خۆم بیکوژم و هەرئێستایش کەللە سەرەکەیت بۆ دێنم! ئەویش فەرمووی: نا، نایکوژین ﴿ولله العزة ولرسوله وللمؤمنین﴾ ڕێز و عیززەت وگەورەیی هەر بۆ خواو بۆپەیامبەرەکەی و بۆباوەڕدارانە ﴿ولکن المنافقین لایعلمون﴾ بەڵام دووڕووەکان نازانن ,چونکە ڕێی راستیان لێچەواشە بووە﴿[٩] یاأیها الذین آمنوا لاتلهکم أموالکم ولاأولادکم عن ذکر الله﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! ماڵ ومنداڵتان لەیادی خوا غافڵتان نەکەن, واتە: ئێوە وەك دووڕووەکان مەبن کەدەستیان لەجیهادوهەوڵ وتێکۆشان بەردا﴿ومن یفعل ذلك فأولئك هم الخاسرون﴾ هەرکەسێك کاری وابکات! ئەوانەن زیانمەن و دۆڕاو، چونکە فەزڵ و باوی دونیایان بەسەرپاشەڕۆژدا داوە.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾ يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾ وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

سُورَةُ التَّغَابُنِ

بەر لەوە بمرن صەدەقە بکەن:

﴿[١٠] وانفقوا مما رزقناکم﴾ لەو ماڵ وسامانەی کردوومانە ڕۆزیتان ببەخشن ﴿من قبل ان یأتي أحدکم الموت﴾ پێش ئەوەی مردن یەخەتان پێبگرێ ﴿فیقول رب لولا اخرتني إلی أجل قریب﴾ ئەوسابڵێ: ئەی پەروەردگارەکەم! خۆزگە مردنی منت بۆ ماوەیەکی نزیك دواخستبا ﴿فأصدق واکن من الصالحین﴾ ئینجاماڵم دەبەخشی و لەصاڵحان و چاکە خوازان دەبووم ﴿[١١] ولن یؤخر الله نفسا إذا جاء أجلها﴾ و خۆ هەرکەسێك ئاکامیتەواوبوو, هەرگیز خوا دوای ناخات, جاکەوابوو پێش ئەوە ئەوخۆزگە بێجێگەیە بخوازن فریای خۆتان بکەون ﴿والله خبیر بما تعملون﴾ وخواش بەئاگایە بەو کاروکردەوە ئێوە دەیکەن، وە بەپێی ئەوەش پاداش و تۆڵەتان ئەدات. لە کۆتاییدا درودوسڵاو بۆ سەر گیانی پاکی پەیامبەری سەروەرو سالار.

له (٢٤)ی ڕەمەزانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (١٩٩٧/٢/٢) ز, کاتژمێر (٥)ی سەر لەئێوارە, لە تەفسیری سوورەتی (منافقون) بوومەوە.

*** *** ***

٦٤- سوورەتی (تەغابون)ـە

مەدەنییەو (١٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەم سـوورەتە لـەپاش سـوورەتی (تـەحریم)ـەوە هـاتووە، بـەڵام لەگـەڵ ئەوەیشـدا کـە لەمەدینـەدا هـاتووە، هـەر لەسوورەتە مەککەییەکان ئەچێ، چونکە ئەمیش وەك ئـەوان باسـی یـەکتا پەرسـتیی خـوای گـەورە ئـەکات. بۆیەکـەمجار باسـی باڵادەسـتیی و گـەورەیی و دەسـەڵاتی خـوا ئـەکات، ئینجا تیشکێك ئەخاتە سەر گەلانی پێشوو، ئەنجامی هەموو کەسـێکیش هەڵدەسـەن گێنـیْ و، هەمووکەسـیش دەبـیْ کێڵگـەی خۆی بخواتـەوە، فـەرمان بـەگوێ رایـەڵی و فـەرمان بـەرداری بـۆ خـواو پەیامبـەر ﷺ ئـەدا، هۆشـیاریی بـەمرۆڤ ئەدا: کەماڵ و منداڵ و خێزان و هاوسەر لەخشتەیان نەبەن تا دەست لـەجیهاد هـەڵبگرن. کۆتاییشـی دیْ بە ئامۆژگـاری کردنـی ئـادەمیزاد کـە هەمیشـە دوور بگـرن لـەرژدیی و چرووکیی، هەروەك پێیان دەڵێت کە دارایی لەڕێگەی خوادا بەخت بکەن بۆ بەرز کردنەوەی بڕیارو وشەی خوا جا بەم شێوەیەش دەست پیْ ئەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] یسـبح لله مـافی السـموات ومـافی الارض﴾ هەرچـی لەئاسمانـەکان و لەزەویـدا یـە, پاك وخـاوێنیی و بێخـەوشی خـوا ئـەڵێن , خۆگومـانیش نیـە کەهـەموو بوونـەوەر بەڵگـەو نیشـانەیە لەسـەر بـوونی خـوا ﴿لـه الملـك ولـه الحمـد﴾

الجزء الثامن والعشرون — سورة التغابن

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ لَهُ ٱلْمُلْكُ وَلَهُ ٱلْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿٣﴾ يَعْلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٤﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا۟ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَبْلُ فَذَاقُوا۟ وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُۥ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَقَالُوٓا۟ أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا۟ وَتَوَلَّوا۟ وَّٱسْتَغْنَى ٱللَّهُ وَٱللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾ زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَن لَّن يُبْعَثُوا۟ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلنُّورِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلْنَا وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ ٱلْجَمْعِ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلتَّغَابُنِ وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعْمَلْ صَٰلِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٩﴾

٥٥٦ — وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟

دەسـەڵات و موڵکایـەتی هـەر بۆ ئـەوە، سوپاس وستاییش تـەنها بۆ ئـەوە ﴿وهـو علی کل شئ قدیر﴾ هەرئەویشە بەسەر هەمووشتێکدا بەتوانایەو, ویستی لەهەر شتێك ببیْ ئەیکات.

باوەڕو بیْ باوەڕی بە دەست خوایە:

﴿[٢] هو الذی خلقکم﴾ هەر ئەو خوایەیە ئێوەی دروستکردووە ﴿فمنکم کافر ومنکم مؤمن﴾ ئینجا هەتانە بیْ باوەڕوو کافر، بە ئارەزووی خۆی لەفیترەت لایداوە، هەیشتانە بەئیمان و باوەڕدار, هەمیشە لەسەر نەخشەی فیترەت ئەڕواولانادا. ئیمامی (موسلیم) لە (سەهل)ەوە دەڵیْ: پێغەمبـەر ﷺ ئەفەرمووی:((إن الرجل لیعمل عمل أهل الجنة فیما یبدو للناس وهو من النار، وإن الرجل لیعمل عمل أهل النار فیما یبدو للناس وهو من أهل الجنة)). واتە: پیاوی واهەیە هەردەم کاروکردەوەی بەهەشتیانە ئەکا -بەپێی ڕەواڵەت - کەچی لەئەنجامدا ئەهلی ئاگرە، پیاوی

واش هەیە بەردەوام وەکوخەڵکی جەهەننەمی کارئەکا، کەچی سەرەنجامی بەهەشتیە، مەبەست ئەوەیە کە زانستیی (ئەزەلیی) خوا پەیوەندی بە هەموو شتێکەوە هەیەو، چاك ئەزانێ ئەنجامی گشت شتێ چی دەبێت.﴿والله بما تعملون بصير﴾ وە خوا بینایە بەوکارو کردەوە دەیکەن ,هەرچی بکەن دێتەوە رێتان ﴿٣ خلق السموات والأرض بالحق﴾ خوا ئاسمانەکان و زەویی بەهەق بەدیهێناوە ﴿وصوركم فأحسن صوركم﴾ وە بەجوانترین شێوە وێنەی کێشاون: قەڵافەت وبەژن وبالای جوان و رێك وپێك و،لە گەڵ ئەوهەموو ژیریی و وردەکارییەدا ﴿وإليه المصير﴾ سەرەنجامیش هەر بۆ لایئەوە,لای ئەوهەمووپاداشت وتۆڵەیەك وەردەگرن ﴿٤ يعلم ما فى السموات والأرض﴾ هەرچی لە ئاسمانەکان و زەوییدایە –وردو درشت – خوا دەیزانێ﴿ويعلم ماتسرون وما تعلنون﴾ وهەر چیش ئێوە بیشارنەوەو,هەرچیش ئاشکرای بکەن، دەیزانێ و لای ئەو یەکسانە ﴿والله عليم بذات الصدور﴾ خواش بەوەی لەسینگ و دڵەکاندایە زاناو بەئاگایە.

بەرلە ئێوە خەڵکی زۆر قڕانی تێکەوت:

﴿٥ الم يأتكم نبأ الذين كفروا من قبل﴾ ئایا هەواڵی کافران وبێباوەڕانی پێشی خۆتانتان – کە بەر لە ناردنی تۆ –کافرو بێ باوەڕ بوون پێ نەگەیشتوون کە چ سزایەکیان ئەوقەبوو، کاتێ سەرپێچیان کرد؟! ﴿فذاقوا وبال أمرهم﴾ کە سزای بێ باوەڕیی و تاوانی خۆیانیان چیشت لەدونیادا ﴿ولهم عذاب اليم﴾ ولە پاشەرۆژیشدا سزایەکی ئێش پێگەیەنەرو دەردناکیان بۆهەیە ﴿٦ ذلك بأنه كانت تأتيهم رسلهم بالبينات﴾ ئەو سزایەش بەو هۆیەوە بووکە بەراستیی پێغەمبەرەکانیان بەچەندین بەڵگەو مۆجیزەی روونەوە بۆدەهاتن و هەریەکەشیان داوای گەلەکەیانی ئەنجام دەدا ﴿فقالوا أبشر يهدوننا﴾ کەچی وتیان: ئایامرۆڤێك رێنماییمان دەکات؟! ﴿فكفروا وتولوا﴾ جا دەرەنجام کافرو بێباوەڕبوون و پشتیان هەڵکرد لە ئیمان ﴿واستغنى الله﴾ وخوایش بێنیاز بوو لێیان و وێڵیکردن ﴿والله غنى حميد﴾ وخوا خوایەکیبێنیازە لەهەموو شتێك، هەر لەزاتی خۆیدا سوپاسکراوە.

ژیانەوەی پاش مردن راست و رەوایە:

﴿٧ زعم الذين كفروا أن لن يبعثوا﴾ ئەوانەی کافرو بێ بڕوا بوون گوتیان: هەرگیزپاش مردن زیندوو ناکرێنەوە! ﴿قل بلى وربى لتبعثن﴾ پێیان بڵێ ئەی پێغەمبەر! ﷺ بەڵێ سوێند بەپەروەردگارم بێگومان لە گۆڕەکانتاندا دەر ئەهێنرێن و زیندوو ئەکرێنەوە ﴿ثم لتنبؤن بما عملتم﴾ پاشان لەهەر کارو کردەوەیەك ئەنجامتان داوە ئاگادار دەکرێن، لەگەورەو لە بچووك، و هەر بەوەش پاداشت دەدرێنەوە ﴿وذلك على الله يسير﴾ ئەوەیش بۆ خوا کارێکی ئاسانە ,چونکە ئێوە خۆتان ئەزانن کە لەسەرتاوە شتێك نەبوون و وجوودتان نەبوو, پاشان دروستیکردن وبوون, باشە ئیترچۆن ناتوانێ زیندووتان بکاتەوە؟! ﴿٨ فآمنوا بالله ورسوله والنور الذى أنزلنا﴾ جا ئیدی باوەڕ بێنن بەخواو پەیامبەرەکەی، وە بەو نوورو رووناکیەی بۆمان دابەزاندوّتە خوارەوە ﴿والله بما تعملون خبير﴾ وخوا ئاگایە بەو کارو کردەوەیەی ئەنجامی دەدەن.

رۆژی قیامەت رۆژی تێکشکانە:

﴿٩ يوم يجمعكم ليوم الجمع﴾ ئەورۆژە وەبیر بێنە کە خوا هەمووتان کۆئەکاتەوە، بۆ رۆژی کۆکردنەوەی تەواوی گەلان بۆپاداشت وتۆڵە ﴿ذلك يوم التغابن﴾ ئەو رۆژەیە رۆژی زیانباریی تاوانکارانە، زیانی بێ بڕوایان دەردەکەوێ، بەهۆی کافر بوونیانەوە ﴿ومن يؤمن بالله ويعمل صالحا يكفر عنه سيئآته﴾ وە هەرکەسێك باوەڕ بەخوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدات, خوا گوناهەکانی دەپۆشێ ﴿ويدخله جنات تجرى من تحتها الأنهار﴾ و ئەیخاتە ناوچەند

باخێکەوە لە بەهەشتداکە لە بنکەکانیانەوە ئاوو رووبار دەڕوات ﴿خالدين فيها أبدا﴾ بە هەتاهەتاییش تێیدا دەمێننەوەونامرن ﴿ذلك الفوز العظيم﴾ تەنها ئائەوەیە سەرفرازیی و سەرکەوتنە گەورەکە ﴿[10] والذين كفروا وكذبوا بآياتنا﴾ وە ئەوانەش بێ باوەڕبوون و نکووڵیئایەتەکانی ئێمەیان کرد ﴿أولئك أصحاب النار خالدين فيها﴾ ئائەوانە دۆزەخین و بە هەتاهەتایی تێیدادەمێننەوە ﴿وبئس المصير﴾ ودۆزەخیش سەرەنجام و جێیەکی زۆر خراپە. هەموو بەڵایە بە ئیزنی خوا دێ: ﴿[11] ما أصاب من مصيبة إلا بإذن الله﴾ وهەر بەڵاو ناخۆشییەك پێش بێت، بێ فەرمان و بڕیاری خوای کاربزان نابێت. واتە: ئیرادەو ویستی ئەوی لەگەڵە، کەوابوو خۆتان تەنها تەسلیمی ئیرادەو ویستی خوا بکەن ﴿ومن يؤمن بالله يهد قلبه﴾ وهەرکەسێك باوەڕی بەخوا هەبێت، ئەویش دڵی هیدایەت دەکاو دایدەمەزرێنێت لەئارامیی و، خۆگرتن لە بەرامبەر هەر بەڵاونەهامەتیەك پێش بێت ﴿والله بكل شئ عليم﴾وخوای بەهەمووشتێك ئاگاوزانایەو، دەزانێ ئەودڵانە لەکاتی خۆشی وناخۆشیدا چۆنن.

بەر فەرمانی خواو پێغەمبەر بن:

﴿[12] وأطيعوا الله وأطيعوا الرسول﴾ وگوێرایەڵیی خوا بکەن و، فەرمانبەرداری پەیامبەر بکەن ﴿فإن توليتم فإنما على رسولنا البلاغ المبين﴾ جا ئەگەر پشتتان هەڵکرد و گوێرایەڵ نەبوون ،ئەوە خۆتان زەرەر دەکەن، چونکە تەنها گەیاندنێکی نما وئاشکرا لەسەر شانی پەیامبەری ئێمەیە، ئیتر هەموو کەسێك گلەیی ئەکەوێتە سەر ئەستۆی خۆی ﴿[13] الله لا إله إلا هو﴾ ئەو خوایە، خوایەکی بە هەقی وایە، بێجگە لەخۆی هیچ پەرستراوێکی تر نیە ﴿وعلى الله فليتوكل المؤمنون﴾ دەبا بڕواداران تەنها پشت بەخوا ببەستن و متمانەی تەواویان هەر بەو ببێ.

بڕێ ژن و منداڵ نەیارو دوژمنە:

راڤەکارانی قورئان ئەڵێن: دەستەیەك لەموسڵمانەکان ویستیان کۆچ بکەن و بڕۆن بۆمەککە، جا ماڵ و منداڵ و ژنانیان بوونە ئەستەنگ لە بەردەم ڕۆیشتنەکەیان، دەرەنجام دواکەوتن، پاشان کاتێ کەهاتنە مەدینە سەیرئەکەن وا زۆربەی خەڵکی مەدینە فێری ئیسلامەتی بوون! ئیتر ئەوانیش پەشیمان بوونەوە لەسەر کارەکەیان و ویستیان ئەزیەتی ژن ومنداڵەکانیان بدەن, ئینجا لە بەرامبەر ئەوەوە، ئەم ئایەتە هات و فەرمووی: ﴿[14] يا أيها الذين آمنوا إن من أزواجكم وأولادكم عدوا لكم﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بەراستیی هەندێ لەژنان و لە منداڵتان دوژمنن بۆتان,سەرقاڵتان دەکەن لە تاعەت و کاری چاکە بەهۆی خۆشە ویستیتانەوە بۆیان ﴿فاحذروهم﴾ جا وریابن وخۆتان بپارێزن لەخۆشەویستی ناشەرعیی بۆیان ﴿وإن تعفوا وتصفحوا وتغفروا﴾ جائەگەر بیانبەخشن لەوەکە پەکیانخستن لە کۆچکردن و,بیانپۆشن و لێیان خۆش بن ﴿فإن الله غفور رحيم﴾ بێگومان خوا خوایەکی زۆر لێبوردەیە، زۆردڵاوایە. ﴿[15] إنما اموالكم وأولادكم فتنة﴾

الجزء الثامن والعشرون — سورة التغابن

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾ مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِن تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ إِن تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

سُورَةُ الطَّلَاقِ — ترتيبها ٦٥ — آياتها ١٢

٥٥٧

بەڕاستیی ماڵ و منداڵەکانتان بەڵاّن بۆتان، پێیان تاقیدەکرێنەوە، تا دەرکەوێ کامتان گوێرایەڵی دەکەن و، کامیشتان یاخی دەبن، کەوابوو بێدارو هۆشیار بن پێیان فریو نەخۆن! ﴿والله عنده اجر عظيم﴾ لەکاتێکدا خوای میهرەبان پاداشتێکی گەورەی لایە، واتە: بەهۆی ئەو سەروەت و سامان و ژن ومنداڵانەتانەوە دەستخەڕۆ نەبن.

تا دەتوانن لە خوا بترسن:

﴿[16] فاتقوا الله ما استطعتم﴾ جا تەقوای خوا بکەن چەندێکتان توانی، پێغەمبەریش ﷺ لەو بارەیەوە دەفەرمووێ: ((إذا أمرتكم بأمر فائتوا منه ماﺍستطعتم، وما نهيتكم عنه فاجتنبوه)) فتح الباری: ٢٦٤/١٣. هەندێ لە زاناکانیش دەڵێن: ئەم ئایەتەی (فاتقوا الله ماﺍستطعتم)، بەئایەتی (يأيها الذين آمنوا اتقوا الله حق تقاته) (١٠٢/٣) سڕاوەتەوە. ﴿واسمعوا واطيعوا﴾ گوێرایەڵ بن و ببیستن,هەر ئامۆژگارییەك ئەکرێن وە بڕیارو فەرمانەکانم جێبەجێ بکەن ﴿وانفقوا خيرا لأنفسكم﴾ وسامان وماڵ بەخت بکەن لەڕێی خوادا، چونکە ئەبێتە مایەی چاکیی وسوود بۆخۆتان ﴿ومن يوق شح نفسه﴾ وەئەوی لە خواوە بپارێزرێ لە ڕژدیی و چرووکی دەروونی ﴿فاولئك هم المفلحون﴾ ئائەوجۆرە کەسانەن سەرفرازوبرەوە ﴿[17] إن تقرضوا الله قرضا حسنا﴾ ئەگەرقەرزێ باش بدەن بەخوا, واتە: لەڕێی خێرو چاکەدا بەختی بکەن ﴿يضاعفه لكم﴾ خوا بۆتان چەند بەرامبەر ئەکات ﴿ويغفر لكم﴾ و لێشتان خۆش ئەبێ ﴿والله شكور حليم﴾ وخواخوایەکی زۆر پاداش دەرەوەی چاکەکارانە، زۆریش لەسەر خۆو خۆڕاگرە,پەلەناکات لە تۆڵەدا ﴿[18] عالم الغيب والشهادة العزيز الحكيم﴾ زانای نادیارو دیارە ,پەنهان و شاراوە لای ئەو یکسانە ودیارە, ودەسەڵاتداری کارجوان و کارڕەوایە لەهەموو بڕیارەکانیدا.

لەشەوی ٢٦/٢٥ی ڕەمەزانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (٣-١٩٩٧/٢/٤) کاتژمێر (٧/١٥) خولەك

لەنووسینی تەفسیری سوورەتی (تغابن) بوومەوە.

زۆر سوپاس بۆ خوای میهرەبان.

***　***　***

٦٥- سوورەتی (تەلآق)ـە

مەدەنییەو (١٢) ئایەتە.

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە لەپاش سوورەتی (ئینسان)ـەوە هاتووە، کەمێ درێژ تر باسی ژن ومێرد دەکات، بەتایبەت مەسەلەی تەڵاق و چۆنێتی عیددەو نەفەقەو خەرجی ژنان، نیشتگاو مەنزڵ و جێگەی خەوو خەوتن و ئیسراحەتیان..هتد. دیاریکردنی کاتی تەڵاقدان – ئەگەر هەردەبوو تەڵاق بدرێت– واتە:کەی پەسەند وشەرعییە، ئەوەیش بۆئەوەیە کە پیاوان پەلە نەکەن لە تەڵاقدانی ژنەکانیاندا، چونکە خوا تەڵاقی بۆ کاتی ناچاریی و نەمانی توانای پێکەوە ژیان داناوە، و ئەگەر ناچاری نەبوایە، ڕێگەی تەڵاق نەئەدرا.. داوا ئەکات پاش تەڵاقەکە,حیسابی عیدەیان ڕابگرن، بۆ ئەوەی ڕشتەو نەژاد تێکەڵ بەیەك نەبێ، هەروەها بۆئەوەش کە ئەوژنە تەڵاقدراوە بەعیددەوە زۆر نەمێنێتەوە ئەگەر بیەوێ شوو بکاتەوە، هەموو جۆرە عیددەیەك باس ئەکات.. بەیناو بەینیش ئەگەڕێتەوە سەر تەقوا بۆڕاگرتنی یاساو سنوورەکان، وە بۆئەوەی ژن و پیاوەکە لەترسی خوا ستەم لەیەك نەکەن، وێنەیەکی سەرکەشیی و سەرسەختی گەلانی پێشوویش ئەخاتە پێش چاو بۆ ئەوەی پتر دەست بگیرێ بەپیادە کردنی

ئەحكامی خواوە، كۆتاییشی دێت بەباسكردنی توانایی‌و دەسەڵاتی خوای گەورە لەدروستكردنی ئاسمانەكان و زەویدا.

ژن دەبێ لە هەیدەی خۆیدا تەڵاق بدرێت:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم* [١] يا أيها النبى إذا طلقتم النساء﴾ ئەی پەیامبەر!ﷺ بەئوممەتەكەت بڵێ: كاتێ‌ویستتان ژنەكانتان تەڵاق بدەن ﴿فطلقوهن لعدتهن﴾ جالەكاتی دەست پێكردنی عیددەیاندا تەڵاقیان بدەن، واتە:لە حەیز پاك بن و،لەو پاكیەشدا مێرد لەگەڵیا دروست نەبووبێت. لەفەرموودەیەكدا هاتووە: ((فليطلقها طاهرا قبل أن يمسها، فتلك العدة التى أمر الله تعالى أن يطلق لها النساء)) بوخاریی (فتح البارى:٢٥١/٨) موسلیم:١٠٩٤/٢.

واتە: ئەگەر ژنت تەڵاقدا، لەپاكیدا و پێش چوونەلای تەڵاقی بدە، هەر ئەوەیشە كەخوا فەرمووێ: ژنان لەكاتی عیددەیاندا تەڵاق بدەن.﴿وأحصوا العدة﴾ حیسابی سەرەتاو كۆتایی عیددەیان بەوردیی بژمێرن، تا لێتان تێك نەچێ و ژنەكەیش بە عیددەوە زۆر نەمێنێتەوە، نەوەك تووشی زیان ببێ ﴿واتقوا الله ربكم﴾ وەلەخوای گەورەو پەروەردگارتان بترسن و سنوورەكانی مەشكێنن و گوێرایەڵی بن ﴿لاتخرجوهن من بيوتهن﴾ لەخانووەكانیاندا دەریان مەكەن پاش تەڵاقدان، تا عیددەیان تەواو ئەبێت، واتە: لەپێش تەڵاقداندا لەكوێ دەژییان با هەر لەوێ بمێننەوە ﴿ولا يخرجن﴾ ژنەكانیش بۆخۆیان بەبێ ڕەزامەندیی لەماڵ دەرنەچن، چونكە هێمان بەسراونەتەوە بەپیاوەوە ﴿إلا ان يأتين بفاحشة مبينة﴾ مەگەر كارێكی خراپی ئاشكرا بكەن.(ئیبن عەباس) و هەندێ لەهاوەڵانی‌تر ئەڵێن: مەبەست بە (فاحیشە) زیناو، هەموو جۆرە ڕەفتارێكی تری دزێوو نەگونجاوی ئەو ژنەیە.ئیمامی (شافیعی) ئەڵێ: مەبەست بەو (فاحیشە)یە، جنێوو دەم درێژی ژنەكەیە لەگەڵ خزم و كەس و كاری مێردەكەیدا. ئەو كاتە با لەوێ نەمێنن و بچن بۆ ماڵی مەحرەمی خۆیان.﴿وتلك حدود الله﴾ و ئەمەیە بەرنامەو سنوورەكانی خوا لەبارەی تەڵاقەوە هۆشیاربن! دەست درێژی نەكەن ﴿ومن يتعد حدود الله فقد ظلم نفسه﴾ هەركەسێك لە بەرنامەو سنوورەكانی خوا تێپەڕێ، بێگومان ستەمی لە خۆیكردووەو سنوری خوای بەزاندووە ﴿لاتدرى لعل الله يحدث بعد ذلك أمراً﴾ تۆ چووزانی دوای تەڵاقدانەكە چیدەبێ؟ لەوانەیە خوای كارزان كاریێ تازەپێش بێنێت: ژن و پیاوەكە پەشیمان ببنەوە بۆ یەكتر، ئەوكاتە دەست بكەنەوە بەژن ومێردی خۆیان و ژیانێكی نوێ، بۆیە دەڵێین: با لەخانووەكانی خۆیاندا بمێننەوەو دەرنەچن.

الجزء الثامن والعشرون — سورة الطلاق

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُواْ ٱلْعِدَّةَ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنۢ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۥ لَا تَدْرِى لَعَلَّ ٱللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ﴿١﴾ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُواْ ذَوَىْ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُواْ ٱلشَّهَٰدَةَ لِلَّهِ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِۦ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مَخْرَجًا ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ إِنَّ ٱللَّهَ بَٰلِغُ أَمْرِهِۦ قَدْ جَعَلَ ٱللَّهُ لِكُلِّ شَىْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾ وَٱلَّٰٓـِٔى يَئِسْنَ مِنَ ٱلْمَحِيضِ مِن نِّسَآئِكُمْ إِنِ ٱرْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَٰثَةُ أَشْهُرٍ وَٱلَّٰٓـِٔى لَمْ يَحِضْنَ وَأُوْلَٰتُ ٱلْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مِنْ أَمْرِهِۦ يُسْرًا ﴿٤﴾ ذَٰلِكَ أَمْرُ ٱللَّهِ أَنزَلَهُۥٓ إِلَيْكُمْ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُعْظِمْ لَهُۥٓ أَجْرًا ﴿٥﴾

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ — ٥٥٨

لەگەڵ تەڵاقدراودا بە تەرزێكی پەسەند مامەڵە بكەن:

﴿[٢] فإذا بلغن اجلهن﴾ جاكە نزيكبوو- دوای يەك تەڵاق، يان دووتەڵاق- عيددەيان تەواو ببێ ﴿فأمسكوهن بمعروف أو فارقوهن بمعروف﴾ ئەوسا يان بەباشی ڕايانگرن و بيانهێننەوە ژێر نيكاحی خۆتان ,هاوڕێ لەتەك هەڵس و كەوتی چاك و ڕەفتاری باشدا، ياخود وازيان لێبێنن و لێيان جياببنەوە بەچاكی، ئەوانيش عيددەی خۆيان تەواو بكەن وهەرچيیان ئەكەوێتە لاتان بەشێوەيەكی شەرعيی بياندەنێ لەمارەيی و.. هتد ﴿واشهدوا ذوی عدل منكم﴾ وبۆ ئەنجامدانی هەردوو بارەكە: (گێڕانەوەيان,يان تەڵاقدانيان بەيەكجاری) دووكەسی دادگەرو دادپەروەر لەخۆتان بگرنە شايەد ﴿واقيموا الشهادة لله﴾ ئێوەيش -ئەی شاهێدەكان- بەڕێك وپێكی بۆ خوا شايەتی بدەن ﴿ذلكم يوعظ به من كان يؤمن بالله واليوم الآخر﴾ ئەوانەباسكران پەندێكن ,ئامۆژگاری ئەوكەسەيان پێدەكرێت باوەڕی بەخواو بەڕۆژی دوايی هەبێ ﴿ومن يتق الله يجعل له مخرجا﴾ هەركەسێك لە خوا بترسێ‌و سنوورەكانی بپارێزێ, خوا دەرووی خێری لێ ئەكاتەوە ﴿[٣] ويرزقه من حيث لا يحتسب﴾ وە ڕزق و ڕۆزی دەداتێ لەشوێنێكەوە كە خۆيشی گومانی نەدەبرد,واتە:ڕێنموونی دۆزينەوەی ڕێگای ژيانی دەكات ﴿ومن يتوكل علی الله فهو حسبه﴾ وەهەركەسێك پشت بەخوا ببەستێ دوای بەكار هێنانی هۆكار، ئەوە تەنيا خوای بەسەو كاروباری بۆ ئاسان دەكات ﴿إن الله بالغ أمره﴾ چونكە بێگومان هەرچی خوا بڕياری لەسەر بێت, هەرئەنجامی دەداو دەيگەيەنێتەجێ ﴿قد جعل الله لكل شئ قدرا﴾ بەڕاستيی بۆ هەمووشتێك خوا كات وئەندازەيەكی دياريكردووە:خۆشيی‌و, ناخۆشيی, هەردووكيان تەواو دەبن و ئەبڕێنەوە.

ژنانی مەيووس لە عوزرو, ئەوانەشيان عوزر ناشۆن:

ئينجا پاش ئەوە لەسوورەتی (بەقەرە)دا عيددەی ئەوژنانەی باسكرد حەيزيان هەيەودەكەونە بێ نوێژی,ئيستا دێتە سەرباسی عيددەی ئەو ژنانە هێشتای بەتەمەن منداڵن, وەيان پيرن وحەيزيان نەماوە: ﴿[٤] واللائی يئسن من المحيض من نسائكم إن ارتبتم﴾ ئەو ژنانەتان كە بێهيوا دەبن لە بەر پيری لە تێكەوتنی (حەيز)، ئەگەر گومانتان هەبوولەئەندازەی عيددەكەياندا ﴿فعدتهن ثلاثة اشهر﴾ ئەوا عيددەيان سێ‌مانگە ﴿واللائی لم يحضن﴾ وەعيددەی ئەوانەش كەهێشتا حەيزيان نەبينيوە لەبەر باڵق نەبوون, يان هەر هۆبەكی تر, هەر سێ‌مانگە ﴿واولات الأحمال أجلهن أن يضعن حملهن﴾ عيددەی ئەوژنانەش دووگيانن, ئەوكاتەيە منداڵەكەيان دادەنێن ,ئيتر تەڵاق دراىن، يان مێرديان مردبێت ﴿ومن يتق الله يجعل له من أمره يسرا﴾ وەهەر كەسێك خۆ بپارێزێ لەبێ فەرمانی خوا، ئەويش كاروباری بۆ ئاسان ئەكات ﴿[٥] ذلك أمر الله أنزله إليكم﴾ ئەوەی باسكرا لەحوكمی تەڵاق و عيددەو ڕەجعەت, فەرمانی خوايە بۆ ئێوەی دايبەزاندووە كاری پێ بكەن ﴿ومن يتق الله يكفر عنه سيئاته﴾ وە هەركەسێك لەخوا بترسێ وكار بەتاعەتی خوا بكا، خواش لەگوناحەكانی پاكی ئەكاتەوەو چاوپۆشی لێ دەكات ﴿ويعظم له أجرا﴾ پاداشتێكی فرە گەورەی پێدەبەخشێت.

ژنانی تەڵاقدراو چۆن دەستان دەروا جێيان بكەنەوە:

﴿[٦] اسكنوهن من حيث سكنتم من وجدكم﴾ ئەو ژنانەی تەڵاقێكيان ماوە, يان دوو تەڵاق ,بەپێی تواناو دەسەڵاتتان لەو جێگەیخۆتان سكوونەتتان تيا كردووە دايان نێن و تفاقی باشيان بۆ دابين بكەن ﴿ولا تضاروهن لتضيقوا عليهن﴾ زيانيان پێ مەگەيەنن ,تا تەنگەتاويان بكەن لە نەفەقەو لە جێگەدا بۆ ئەوەی ناچاريان بكەن بە دەرچوون لە ماڵەكانيان ﴿وإن كن أولات حمل﴾ و ئەگەر ئەو ژنانە دوو گيان بوون ,ئەگەرچی سێ‌تەڵاقەش دراىن

﴿فأنفقوا عليهن حتى يضعن حملهن﴾ ئێوە نەفەقەیان بکێشن و بەخێویان بکەن هەتا سکەکەیان دائەنێن، واتە: ئەگەر ژنە تەڵاقدراوەکە دووگیان بوو، ئەوە دووشتیان لەسەرتانە: جێگەی سکوونەت و، بەخێوکردن و نەفەقە ﴿فإن أرضعن لكم فآتوهن أجورهن﴾ ئینجائەگەر ئەو ژنە تەڵاقدراوانە – پاشداناني منداڵەکە – شیریان بە منداڵەکانتان داو گۆشیانکردن, ئەوا حەق وکرێی خۆیان بدەنێ، واتە: ئەگەر ژنە تەڵاق دراوەکە داوای کرێیکرد، ئەبێ پیاوەکە کرێی شیرپێدانەکەی بداتێ ﴿وأتمروا بينكم بمعروف﴾ دەشکرێ لەناوخۆتاندا بەشێوەیەکی جوان و پەسەند راوێژ بکەن و رێك بکەون ,ژنەکە بە رێك وپێکی شیرەکە بداو، پیاوەکەش کرێکەی بدات , واتە: کەسیان زیان بەمنداڵەکە نەگەیەنێت﴿وإن تعاسرتم فسترضع له أخرى﴾ خۆ ئەگەر یەکترتان تەنگەتاو کردو پێکنەهاتن,واتە: باوکەکە ئەوەندە کرێی نەئەدا، دایکەکەش داوای زیاتری ئەکرد,یان شیری پێ نەئەدا, ژنێکی تر شیر بەمنداڵەکە بدا ,دایەنی بۆ بگرێ و واز لەدایکە تەڵاقدراوەکە بێنێ ﴿لينفق ذو سعة من سعته﴾ با دەوڵەمەندو دەسەڵاتدار، بەپێی دەوڵەمەندی و دەسەڵاتەکەی خۆی ماڵ بەخت بکالە سەر تەڵاقدراوەکان و شیردەرەکان ﴿ومن قدر عليه رزقه﴾ هەرکەسیش دەستکورت و هەژاربوو ﴿فلينفق مما آتاه الله﴾ با لەوەخوا پێیداوە ببەخشێت, واتە زۆر لەخۆی نەکا، چەندە دەتوانێ ئەوەندە ببەخشێت ﴿لا يكلف الله نفسا إلا ما آتاها﴾ چونکە خوا داوای بەخشین لەکەس ناکات , بەپێی ئەوە نەبێ پێیداوە ﴿سيجعل الله بعد عسر يسرا﴾ بێگومان پاش سەختی و تەنگانە , خوا خۆشی دێنی ودەرووی خێر دەکاتەوە. تێبینی: ئایەتی (٦-٧):

الجزء الثامن والعشرون — سورة الطلاق

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا۟ عَلَيْهِنَّ ۚ وَإِن كُنَّ أُو۟لَٰتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا۟ عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا۟ بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ ۖ وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُۥٓ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَا ۚ سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِۦ فَحَاسَبْنَٰهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَٰهَا عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَٰقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ يَٰٓأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ قَدْ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَّسُولًا يَتْلُوا۟ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ مُبَيِّنَٰتٍ لِّيُخْرِجَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعْمَلْ صَٰلِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ قَدْ أَحْسَنَ ٱللَّهُ لَهُۥ رِزْقًا ﴿١١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ وَمِنَ ٱلْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ ٱلْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ عِلْمًۢا ﴿١٢﴾

٥٥٩

١- بەرەوالەت لەوە دەچێ کە ژنانی تەڵاقدراو مافی سوکنایان هەیەو پێویستە سوکنایان بۆ دابین بکرێت.

٢- ژنیدووگیان هەتاسکەکەی دادەنێت, دەبێ نەفەقەی بکێشرێ، چونکە سەرقاڵە بە حەملی کابراکەوە.

٣- تەڵاقدراوی رەجعیی, لە حوکمی ژنی کابرای تەڵاقدەردایە، کەوابوو وەکو سوکنای واجیبە ئەبێ نەفەقەیشی بداتێ، بەڵێ وایە، بەڵام سەبارەت بە ژنی تەڵاقدراو بەتەڵاقی بائین, لای ئیمامەکان خیلاف وقسەی جیاواز هەیە: ئیمامی(شافیعی) – رەحمەتیخوای لێبێت– دەڵێ:حەقینەفەقەی نیە، چونکە پەیوەندی بە مێردەکەیەوە نەماوە. ئیمامی (ئەبووحەنیفە) – رەحمەتیخوای لێبێت – دەڵێت: حەقی نەفەقەی هەیە.

٤- ژنێ مێرد مردوو تەنها حەقی سوکنای هەیەو، هەقی نەفەقەی نیە، واتە:دەبێ لەوشوێنەدا بمێنێتەوە پێش جیابوونەوە تێیدابووە، مەگەر مانیعێکی شەرعیی هەبێ.

شارو گوندێکی زۆر له خوا یاخیبوون وبەهیلاك چوون:

پاش بەکارهێنانی ئەو وشەی (تەقوا)یە لەم سوورەتەدا لە نێوان باسکردنی ئەحکامەکاندا , دێتە سەرئەوەی کە ئەگەر سەرپێچی بکەن, ئەوا وەك گەلانی رابردوویان بەسەر دێت: ﴿[٨] وكأين من قرية عتت عن أمر ربها ورسله﴾ وزۆرێك لە ئاواییو شارنشینەکانی پێشوو ,لەفەرمانی پەروەردگاریان یاخیبوون و، گوێرایەڵی پەیامبەرانیان نەکرد.

روونکردنەوەیەك: بیژەی (كأين) لە هەر جێگایەکی قورئاندا هاتبێ بەمانای (كَمْ)ە، واتە: بۆ (تَكثير)ـە وەك بڵێی: زۆری، وەك دەفەرموێ: (وكأين من نبی قاتل). خەلیلی نەحویی زان ئەڵێ: (هی أی دخلت علیها كأن للتشبیه وبنیت معها فصار فی الكلام معنی كم، صورت فی المصحف نونا...). بۆ ئەم روونکردنەوە دەتوانی سەیرێکی تەفسیری (قورتوبی) ئایەتی (١٤٦)ی آل عیمران بکەیت. ﴿فحاسبناها حسابا شديدا﴾ جائێمەش زۆر بەتوندی لێمان پرسینەوە:سزای برسێتی و قات وقڕیی و، بەردەبارانمان پێچەڕین ﴿وعذبناها عذابا نكرا﴾ وە بەسزایەکی توندودژوار ئازارماندان ﴿[٩] فذاقت وبال أمرها﴾ ئەوسا سزای تاڵی کوفرو کاری خراپیخۆیانیان چەشت و گیرۆدەبوون ﴿وكان عاقبة أمرها خسرا﴾ وسەرەنجامی کارەکەشیان,واتە: سەرپێچیەکەیان زیانێکی گەورەبوو بۆیان ﴿[١٠] أعد الله لهم عذابا شديدا﴾ ولەپاشە رۆژیشدا خوا سزایەکی سەخت و توندی بۆ ئامادەکردوون ﴿فاتقوا الله يا أولى الألباب﴾ دەسا لە نافەرمانی خوا بترسن ئەی هۆشمەندەکان! ﴿الذين آمنوا﴾ بەتایبەت ئەوانەتان کە باوەڕیان هێناوە ﴿قد أنزل الله إليكم ذكرا﴾ بەڕاستی خوا قورئانیکی دابەزاندووە بۆتان، دەسا ئەبێ زیاتر هۆشیاربن ولەخوا بترسن و فەرمانەکانی ئەنجام بدەن.

پێغەمبەر لە تاریکییەکان دەرتاندێنێ:

﴿[١١] رسولا يتلوا عليكم آيات الله مبينات﴾ وپەیامبەرێکی پایەبەرزی ناردووە ئایەتە روونەککرەوەکانی خواتان بەسەرا ئەخوێنێتەوە ﴿ليخرج الذين آمنوا وعملوا الصالحات من الظلمات إلى النور﴾ هەتا ئەوانەی باوەڕیان هێناوەو کارو کردەوەی چاکیان ئەنجامداوە,لەتاریکییەکانی کوفرو نەزانی وگومڕایی دەریان بێنێ بۆ رووناکی ئیمان ﴿ومن يؤمن بالله ويعمل صالحا﴾ وەهەرکەسێك باوەڕ بێنێ بە خواو کاری چاك ئەنجام بدات ﴿يدخله جنات تجری من تحتها الأنهار﴾ خوا ئەیباتە باخەکانی بەهەشتەوە کە لە ژێر بنکی دارەکانیانەوە ئاوو و رووبار دێت ودەڕوا ﴿خالدين فيها أبدا﴾ بەهەمیشەییش تێیاندا ئەمێننەوە ﴿قد أحسن الله له رزقا﴾ بەڕاستیی خوا رزق و رۆزیەکیپاکی چاکی بۆفراوان دەکات لەبەهەشتدا.

زانستی خوا دەورەی ئێوەی داوە:

﴿[١٢] الله الذى خلق سبع سموات﴾ هەرخوا خۆیەتی حەوت ئاسمانەکانی فەراهەم هێنا ﴿ومن الأرض مثلهن﴾ و لە زەویش وەك ئەوانیدروستکرد, واتە: زەویش وەك ئاسمانەکان حەوت چینە! زانایان لەمە پێش ئەیانوت: زەویی تائەگاتە ناوەرۆکەکەی حەوت چینە, بەڵام ئێستا ئەهلی عیلم ئەڵێن: شەش گۆێتر وەکو ئەم کورەیەی ئێمە هەیە و گیانلەبەرانی تێدا دەژیی و لە هەوڵی ئەوەدان بیاندۆزنەوە بەڵام لەراستیدا خوا خۆی چاك ئەزانێ، پێغەمبەریش ﷺ دەفەرمووێ: ((من ظلم قيد شبر من الأرض طوقه من سبع أرضين)) فتح البارى: ١٢٤/٥، مسلم: ١٢٣٢/٣. واتە: ئەوی بەئەندازەی بستێك لە زەویی خەڵك داگیربکا، رۆژی قیامەت هەر حەوت نهۆمە زەوییەکە دەکرێ بە تەوق و دەکرێتە ملی ﴿يتنزل الأمر بينهن﴾ فەرمان وبڕیاری خوا لەنێوان ئەو ئاسمانانەدا دادەبەزێت ﴿لتعلموا أن الله على

كل شئ قدير﴾ تابزانن كەبەراستی ئەوخوایە دەسەلاتی بەسەر هەموو شتێكدا هەیە و هەرچی بیەوێ ئەیكات **﴿وأن الله قد أحاط بكل شئ علما﴾** وەبێگومان زانست و زانیاریی ئەوخوایە دەورەی هەمووشتێكی داوە، واتە: ئاگاداری كاروباری بوونەوەرەو هیچ شتێكی لێناشارێتەوە، جاكەوابوو ئێوەیش زیاتر لەخوا بترسن وسنوورەكانی مەبەزێنن.

لە (٢٧)ی رەمەزانی (١٤١٧)ك بەرامبەر بە (١٩٩٧/٢/٥) پاش نوێژی بەیانی،

لە نووسینی ئەم سوورەتە بوومەوە.

***   ***   ***

٦٦- سوورەتی (تەحریم) لە مەدەنییەو (١٢) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەم سـوورەتە پـاش سـوورەتی (حوجـورات) هاتۆتـە خـوارەوە، لـە چـەند قەزیەیـەكی گـرنگ بـاس دەكـات كـە پەیوەندییان بەنێو ماڵی پەیامبەرو ﷺ و هاوسەرەكانیەوە هەیـە، بـاس دەكـات كـە پەیامبـەر ﷺ لەبـەر رازیكردنـی دڵیهەنـدێ لـە هاوسـەرەكانی،خاتوو (ماریـە)ی قیبتیـی لـەخۆی حـەرامكرد! پاشـان خـوا سـەبارەت بـەو كـارە كـە پێغەمبـەر ﷺ ئەنجامیـدا، گلـەیی لێـدەكاو دەفـەرموێ: نەدەبوو ئاواخۆت نارەحەت و تەنگەتاو بكەیت، ئینجا باسی خەتـەریی بڵاوكردنـەوەی كـارە نهێنیـەكانی نێـوان ژن و مێردەكـات! چـونكە ئەبێتـە هـۆی تێكچـوونی ژیـانی ژن ومێـرد.. بـەوەش نموونـە دێنێتـەوە كـە پەیامبـەر ﷺ نهێنیـەكی خـۆی لای خاتوونـە (حەفصـە) دركانـد، كەچـی ئـەویش دای بـەگوێی (خاتووعائیشـە)دا، لـە كاتێكـدا كـە پێغەمبـەر ﷺ بـە(حەفصـە)ی فـەرمووبوو:لای هـیچ كەسـێ نەیدركێنی، ئیتر دوایی قسەكە ماڵەوماڵ گەڕاو بووبە دەنگ و باسی ماڵان، بۆیە پەیامبەر ﷺ تووڕەبوو و خەشم و ركی لێهەڵساو نیازی تەڵاقدانی كرد!. هەر ئەم سوورەتە هێرشێكی سەخت دەكاتە سەر ئەوانە كەلەسەر شتێكی بچووك دڵی پەیامبەریان ﷺ رەنجان و نارەحەتیانكرد، كۆتاییشیبەهێنانی دوونموونە دێ: نموونەی ژنێكی كافرو بێ باوەڕ، ئەگەرچی لەژێر مارەیی و نیكاحی پیاوێكی صالح و موسڵماندابوو، بەڵام ئـەو نزیكـی و پێكـەوە ژیانـەیان هـیچ كـەڵكێكی پێنەگەیانـد، وەنموونـەی ژنێكـی ئیماندارو موسڵمان، ئەگەرچی لەژێر ركێفی پیاوێكی خراپەكارو بێ باوەڕدا بوو، بەڵام لەبەر ئیمان ئەستووریی، كوفرو توغیانی مێردەكەی زیانی نەگەیاند پێی،وە لەدۆزەخ رزگارو سەر فراز بوو.

سُورَةُ التَّحْرِيمِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَٰجِكَ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ ٱللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَٰنِكُمْ وَٱللَّهُ مَوْلَىٰكُمْ وَهُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢﴾ وَإِذْ أَسَرَّ ٱلنَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَٰجِهِۦ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِۦ وَأَظْهَرَهُ ٱللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُۥ وَأَعْرَضَ عَنۢ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِۦ قَالَتْ مَنْ أَنۢبَأَكَ هَٰذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿٣﴾ إِن تَتُوبَآ إِلَى ٱللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِن تَظَٰهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ وَصَٰلِحُ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾ عَسَىٰ رَبُّهُۥٓ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُۥٓ أَزْوَٰجًا خَيْرًا مِّنكُنَّ مُسْلِمَٰتٍ مُّؤْمِنَٰتٍ قَٰنِتَٰتٍ تَٰٓئِبَٰتٍ عَٰبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ثَيِّبَٰتٍ وَأَبْكَارًا ﴿٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَا تَعْتَذِرُوا۟ ٱلْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

٥٦٠

ئەی پێغەمبەر! بۆ لەبەر دڵی ژنەکانت، حەڵاڵی خواحەرام دەکەیت؟!:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] يا أيها النبي لم تحرم ما أحل الله لك﴾ ئەی پێغەمبەر! بۆچی شتێك لەخۆت حەرام دەکەیت ,خوا بۆی حەڵاڵ کردوویت,؟. راڤەکەرانی قورئان دەڵێن:پەیامبەر ﷺ کاتێ لەماڵی (حەفصە)خاندا دەبێت لەگەڵ (ماریە)ی هاوسەرییدا کۆئەبێتەوە، جا کە (حەفصە)خان گەڕایەوەو ئەوەی دیت، لێیکردەهەرا!! پەیامبەریش ﷺ ئەوەندە تەنگەتاوو نارەحەت بوو بەخاتوو (حەفصە)ی فەرموو: لێم مەکە بەهەراو، بۆ کەسیشی باس مەکە، ئەوا لەبەرخاتری تۆ (ماریە)م لەخۆم یاساغکرد! پاشان خاتوو (حەفصە)یش بۆخاتوو (عائیشە)ی گێڕایەوە! ئەوسا پێغەمبەر ﷺ سوێندی خوارد کە بۆماوەیەك لەهیچیان نزیك نەبێتەوە، جاپاش (٢٩) رۆژ ئایەتی: (یا أیها النبی لم تحرم ما أحل الله لك) هات. (دارە قوتنیی) ریوایەتیکردووە. بەڵام (ئیبن کەسیر) ئەو ریوایەتە بە بەهێزو پەسەندتردادەنێ کە باسی خواردنی هەنگوینەکە دەکا، چونکە ڕای جەماوەری زانایانی لەسەرە. ﴿تبتغي مرضات أزواجك﴾ دەتەوێ ژنەکانت (حەفصە وعایشە) رازی بکەیت! ﴿والله غفور رحيم﴾ لەکاتێکدا خوا زۆر لێبوردەی میهرەبانە، نابینی تۆ ژنەکان لەخۆ قەدەغە دەکەیت! خواش مۆڵەتت دەدا لات بمێننەوەو کەفارەتی سوێندەکەت بدەیت ﴿[٢] قد فرض الله لكم تحلة أيمانكم﴾ بە راستیی خوا هەڵوەشاندنەوە و کردنەوەی سوێندەکانتانی بەکەفارەت بۆشەرعاندن، ئەوسا پەیامبەریش ﷺ لەکەفارەتی سوێندەکەیدا بەندەیەکی ئازاد کرد ﴿والله مولاكم﴾ وخواش گەورەو یارمەتیدەرتانە ﴿وهو العليم الحكيم﴾ هەرئەویشە زانای کارزان، هەموو شتێك بەپێی بەرژەوەندیی بەندەکانی خۆی دەکات.

دەبێ ژنان نهێنی مێردیان بپۆشن:

﴿[٣] وإذ أسر النبي إلى بعض أزواجه حديثا﴾ ئەوەدەمەش کە پەیامبەر ﷺ قسەیەکی نهێنیلای هەندێ لە ژنەکانی(واتە:لای خاتوو حەفصە) درکاندوو پێیگوت: وا لەبەر تۆ (ماریە)م لەخۆم یاساغکرد، دەساتۆش بڵاوی مەکەوە! ﴿فلما نبأت به﴾ جا کەخاتوو (حەفصە) هەواڵەی گەیاندە خاتوو عائیشە ﴿وأظهره الله عليه﴾ و خوایش پێغەمبەری لێ بەئاگاکردو تێیگەیاند کە: (حەفصە) نهێنیەکەتی باسکردەوە ﴿عرف بعضه وأعرض عن بعض﴾ پێغەمبەر ﷺ هەندێکی بۆخاتوو (حەفصە) باسکردو, رووی لە هەندێکی وەرگێڕاو باسی نەکرد و خۆی لێبێ ئاگا کردو نەیدایەوە بەروویدا، چونکە پیاوە هەڵکەوتووەکان زۆرجار لەهەندێ شت خۆیان بێ ئاگادەکەن ورووشکێنی ناکەن، عەرەب چەندجوان ئەڵێ: (ما زال التغافل من شِيَمِ الكرام) یان دەڵێن: (ماستَقْصى كريم قَطُّ) واتە: هەرگیز پیاوی شەرەفمەند بە دوایهەموو شتێکدا ناچێت! ﴿فلمانبأها به﴾ ئینجا کە (حەفصە)ی لێ تێگەیاندو پێیگوت: تۆقسەی منت بردۆتە دەرێ ﴿قالت من أنبأك هذا﴾ بەسەر سوڕمانێکەوە گوتی: باشە کێ ئەم هەواڵەی پێگەیاندیت؟! پێی وابوو خاتوو عائیشە بووە! ﴿قال نبأني العليم الخبير﴾ پەیامبەر ﷺ فەرمووی: پەروەردگاری زانای بەئاگا لەتەواوی نهێنیەکان ئاگادارکردووم.

ژنان نابێ شووەکانیان تەنگەتاو بکەن:

پاش ئەوەکە پێغەمبەرئازارو بێزارێکی زۆردرا لە لایەن هاوسەرەکانیەوە، خوای میهرەبان رێگای تەوبەو پەشیمانیدەخاتە بەردەم خێزانەکانیو پێیان دەفەرموێ:﴿[٤] إن تتوبا إلى الله﴾ ئەگەر ئێوە (ئەی حەفصەو، عائیشە!) تەوبە بکەن لایخواو لەو هەڵس وکەوتەیە پەشیمان ببنەوە،دیارە کارێکی باشتان ئەنجامداوەو، خۆتان لە تووڕەیی خوا لاداوە ﴿فقد صغت قلوبكما﴾ چونکە بەراستیی بەرامبەر بەدڵسۆزی بۆ پەیامبەر ﷺ دڵتان لە هەق لایدا ﴿وإن

تظاهرا علیه﴾ وە ئەگەر پشتگیری یەکتر بکەن لە دژی پێغەمبەر، چاك بزانن کە هیچتان پێناکرێ ودەرەقەتی نایەن ﴿فإن الله هو مولاه﴾ ئەو بەراستیی خوا خۆی پشتیوانیەتی ﴿وجبریل وصالح المؤمنین﴾ هەروا جبریل و بروادارەچاکەکانیش، وەکو (ئەبوبەکرو عومەر) ﴿والملائکة بعد ذلك ظهیر﴾ وفریشتەکانیش – سەرەڕای خواو جوبرەئیل و ئەبوبەکرو عومەر– هەر هاوکار وپشتیوانن بۆی ﴿٥ عسی ربه إن طلقکن﴾ ئەگەر پەیامبەر ﷺ بڕیاری تەڵاقدانتان بدات ،ئەوا دڵنیابن خوا ﴿أن یبدله أزواجا خیرا منکن﴾ کە لەجیاتی ئێوە ژنانی باشتری پێببەخشێت ﴿مسلمات﴾ ژنانیموسڵمان و ملکەچ ﴿مؤمنات﴾ وباوەڕدار ﴿قانتات﴾ وبەرفەرمان و گوێرایەڵ ﴿تائبات﴾ و تەوبەکارو گەڕاوە لە کوفرو شیرك ﴿عابدات﴾ وعیبادەتکارو خواپەرست ﴿سائحات﴾ و ڕۆژووگر، یان گەشتوگەڕکارو کۆچکەر بۆلای خواوپەیامبەرﷺ، یان بۆهەرجێگایەك کەپێویست بێ کۆچی بۆبکەن ﴿ثیبات وأبکارا﴾ لە بێوە ژن و کیژان، بەکورتیی: ئەر ئێوە ئەوەندە دەردەسەری ئەو بدەن و، تەنگەتاوی بکەن، لەوانەیە تەڵاقتان بداو، لێتان جیا ببێتەوە، دیارە ئەوکاتەش خوای گەورە چەند ژنێکی زۆر باشتر لە ئێوەی دەداتێ.. دەسا بەوبارەگرژییەو ئاڵۆزییە کۆتایی بێنن.

خاوو خێزانتان لە ئاگری دۆزەخ بپارێزن:

ئینجا بە شێوەیەکیگشتیی ئامۆژگاری ئیمانداران و موسڵمانان دەکا و ئەفەرموێ: ﴿٦ یا أیها الذین آمنوا قوا أنفسکم وأهلیکم نارا﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! خۆتان وژن ومالّ و کەس وکارەکەتان بپارێزن لەئاگرێك ﴿وقودها الناس والحجارة﴾ سووتەمەنیەکەی جەستەولاشەی مرۆی کافروبەردی گۆگردە، یان ئەو بەردانەن خەڵکیدەیپەرستن، مەبەست ئەوەیە کە زۆر بڵێسەدارو بەگڕو گەرمە، وەك ئاگری ئەم دنیا نیەکە تەنها بەداروبە چیلکە هەڵگیرسێ، بەڵکو ئەوبە بەرد زیاتر گڕدەگرێ و بڵێسە ئەسێنێ! بۆیە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: هەرکەمناڵان گەیشتنە حەوت ساڵان، نوێژیان پێ بکەن، خۆ ئەگەر گەیشتنە دەساڵە ونەیانکرد، دەبێلەسەر ئەوە لێیان بدەن.پێشەوا ئەحمەد: ٣/٤٠٤، تحفة الأحوذی: ٢/٤٤٥. ﴿علیها ملائکة غلاظ شداد﴾ کۆمەڵە فریشتەیەکی زبرو توندو تیژ بەسەریەوەن، هەر چەندە داوای بەزەییان لێبکرێ کەڵکی نیە ﴿لا یعصون الله ما أمرهم﴾ نافەرمانی خوا ناکەن لە هەرشتێك فرمانیان پێبکا ﴿ویفعلون ما یؤمرون﴾ وهەرفرمانێکیشیان پێ بسپێرێ ،بە خێرایی ئەنجامی دەدەن. بەڵێ..بەرپرسێتی بەرامبەر بەخزم وکەس وکارو منداڵ وژن ،بنەمایەکی زۆر گرنگە لە دینیئیسلامدا، بۆیە پێغەمبەری ئازیزمان(محمد) ﷺ ئەفەرموێ: ((کُلُّکُمْ راعٍ وکلکم مسؤلٌ عن رعیته، فالإمام الذی علی الناس راعٍ وهو مسؤلٌ عنهم، و الرجلُ راعٍ علی أهل بیته وهو مسؤلٌ عنهم)) متفق علیه. واتە: بەرامبەر بە خوارتر لەخۆتان،هەموو شوان و بەرپرسن، دیارە هەریەکەش – هەر لەشوانێکەوە تا ئەمیرو سەرکارێك – دەبێ بە ئەندازەی دەسەڵاتیخۆی ئەرکەکانی سەرشانی خۆی ئەنجام بدات.

ڕۆژی سەلا برووبیانووی خوانەناس وەرناگیرێ:

﴿٧ یا أیها الذین کفروا لا تعتذروا الیوم﴾ ئەی ئەوانەی کافرو بێبڕوابوون! ئەمڕۆ (ڕۆژی قیامەت) بڕو بیانوو مەهێننەوە بۆ تاوانەکانتان، چونکە هیچ بیانوویەکتان لێ وەرناگیرێ ﴿إنما تجزون ما کنتم تعلمون﴾ بەڕاستی تەنها بەپێیئەو کارو کردەوانە پاداش دەدرێنەوە کردووتانن.

بەراست و بە هەق بگەڕێنەوە بەرەو خوا :

بەهۆی ئەوگیرو گرفتەوە لەناو خێزانەکانی پێغەمبەردا ﷺ روویدا, خوا باسی پەشیمان بوونەوە ئەکاو دەفەرموێ: ﴿[٨] **یاأیهاالذین آمنوا توبوا إلى الله توبة نصوحا** ﴾ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بگەڕێنەوە بۆلای خوا بەتەوبەو گەڕانەوەیەکی ئیجگاری، واتە: بەشێوەیەك,ئیتر جارێکی تر نەگەڕێنەوە سەر ئەو تاوان و گوناهانە, لەپێشەوا (عومەر)یان پرسی: تەوبەی (نەصووح) چیە! فەرمووی: تەوبەی (نەصووح) ئەوەیە کە ئەو کەسە تاوانکارە لە تاوانکانی پەشیمان ببێتەوەو جارێکی تر نەگەڕێتەوە سەریان، چۆن شیر هەرکە لەگوانی ئاژەڵەکە هاتەدەر, جارێکی تر ناگەڕێتەوە بۆگوانی ئاژەڵەکە ﴿**عسى ربكم أن يكفر عنكم سيئاتكم**﴾ دڵنیابن – ئەگەر تەوبەی ئاوا بکەن –پەروەردگارتان لەگوناهەکانتان خۆش دەبێت ﴿**ويدخلكم جنات تجرى من تحتها الأنهار**﴾ و دەتانباتە ناو چەندین باخی بەهەشتەوە کە لەژێر بنکیدارو درەختەکانیانەوە ئاوو رووبار بەخوڕم دەڕوات ﴿**يوم لا يخزى الله النبى والذين آمنوا معه**﴾ لەو رۆژەدا (رۆژی قیامەت) خوا پەیامبەرو ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ریسواو سەرشۆڕ ناکات ﴿**نورهم يسعى بين أيديهم وبأيمانهم**﴾ لەبەردەمیانەوەو لە لای راستیانەوەبەسەر پردی (صراط)دا پێی دەڕۆن ﴿**يقولون ربنا أتمم لنا نورنا**﴾ ودەڵێن: پەروەردگاری ئێمە! نوور ورووناکییەکەمان بۆ تەواوبکەو بەردەوامبێت ﴿**واغفر لنا**﴾ و لێمان خۆش ببە ﴿**إنك على كل شئ قدير**﴾ بە راستیی تۆ بەسەر هەموو شتێکدا بە توانایت. پێغەمبەریش ﷺ ئەفەرمووێ: ((اللهم لا تخزنی یوم القیامة)) ئەحمەد: ٢٣٤/٤. خوایە! لەرۆژی قیامەتدا ئابڕوم نەچێت.

سُورَةُ التَّحْرِيمِ — الجزء الثامن والعشرون

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ يَوْمَ لَا يُخْزِى ٱللَّهُ ٱلنَّبِىَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَٱغْفِرْ لَنَآ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ جَٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٩﴾ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱمْرَأَتَ نُوحٍ وَٱمْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَٰلِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا وَقِيلَ ٱدْخُلَا ٱلنَّارَ مَعَ ٱلدَّٰخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱمْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ٱبْنِ لِى عِندَكَ بَيْتًا فِى ٱلْجَنَّةِ وَنَجِّنِى مِن فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِۦ وَنَجِّنِى مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ٱبْنَتَ عِمْرَٰنَ ٱلَّتِىٓ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِۦ وَكَانَتْ مِنَ ٱلْقَٰنِتِينَ ﴿١٢﴾

٥٦١

لەگەڵ خوانەناس و دوورازییدا بجەنگە :

﴿[٩] **یاأیهاالنبی جاهد الکفار والمنافقین**﴾ ئەی پەیامبەر! ﷺ بەشیرلە گەڵ کافراندا بجەنگەو,بەبەڵگەش لە گەڵ دووڕووەکاندا ئاخافتن بکە ﴿**واغلظ علیهم**﴾ و توندو تیژبە لەسەریان ,بەشکو شەوکەتیان بشکێ ﴿**ومأواهم جهنم**﴾ جێ وئەنواشیان دۆزەخە ﴿**وبئس المصیر**﴾ وخراپ جێگایە دۆزەخ بۆ تاوانباران.

ئیمانی ئیماندار کەڵکێ بە کافر نادا :

﴿[١٠] **ضرب الله مثلا للذین کفروا امرأة نوح وامرأة لوط**﴾ خوا نموونەیەك دەهێنێتەوەبۆ بێ باوەڕەکان بە ژنەکەی (نووح) و ژنەکەی (لووط), هەتا تێبگەن کە هەرچەندە تێکەڵ و نزیك بن لە موسڵمانانەوە کەڵك وەر ناگرن ﴿**کانتا تحت عبدین من عبادنا صالحین**﴾ کە لە ژێرنیکاحی دوو بەندەدابوون لە بەندە صالح وچاکەکانی ئێمە , واتە: (نووح) و(لووط) سەلامی خوایان لەسەر بێت ﴿**فخانتاهما فلم یغنیا عنهما من الله شیئا**﴾ جا گزیی و خیانەتیان

پێکردن، له ئەنجامدانی کاروباری ئایینی خوادا, لەبەر ئەوە دوو پەیامبەرەکەش نەیانتوانی شتێك لەسزای خوایان لێدوور بخەنەوە. (سید قطب) ئەڵێ: خیانەتی ئەودوو ژنە خیانەت بوو لەبانگەوازی ئەو دووپەیامبەرەو، بڕوا نەهێنانیان بووپێیان، نەك شەرواڵ پیسیی وکاری دزێو، وەك ئەم وئەو دەڵێن!چونکە ژنەکەی نووح هەروەك خەڵکانیتر گاڵتەی بەنووح وبە موسڵمانەکان ئەکرد! ژنەکەی (لووط) یش خیانەتی لەمیوانەکانی دەکرد، هەردەم وکاتێ میوانێکی هاتبا، ئەو بەپەلە هەواڵی بەخەڵکیشارەکە ئەدا. (ئیبن عەبباس) ﷺ ئەڵێ: (مابغت امراة نبی قط) هیچ ژنە پەیامبەرێك قەت زیناو شەرواڵ پیسی نەکردووە، (تەبەری)یش لەتەفسیری (فخانتاهما)دا دەڵێ: (أی: فی الدین) واتە:خەیانەتەکەیان لەکاروباری دینداریدا بوو,نەك لە مەسەلەی ئەخلاقدا. ﴿ **وقيل ادخلا النار مع الداخلين**﴾ دەرەنجام لەقیامەتدا پێیان دەوترێ: دەسابچنە ناو ئاگری دۆزەخەوە لەگەڵ ئەوانەدا دەچنە ناویەوە،جاکەوابوو هیچ جۆرە نزیکییەك لەپیاوچاکانەوە– ئەگەرچی پەیامبەریش بن,بێئیمان وباوەڕ –کەڵك نابەخشێ، دەسائێوەش ئەی هاوسەرانی پەیامبەر ﷺ! دەست لە ئەزیەت و ئازاری پەیامبەر هەڵگرن، بەوە مەنازن کە هاوسەری ئەون.

کوفری کافر زیان نادا له ئیمانی ئیماندار:

﴿ [١١] **وضرب الله مثلا للذين آمنوا امراة فرعون**﴾ هەروەهاخوا نموونەیەك بە ژنەکەی فیرعەون (ئاسیە)ی کچی (مزاحم) دێنێتەوە بۆئەوانەی باوەڕیان هێناوە,ئەو ژنەئیمانداره هەرچەندەنزیکی فیرعەون بوو، بەڵام فیرعەون هیچ سوودو کەڵکێکی لە باوەڕەکەی وەرنەگرت و، ئەمیش چونکە ناچاربوو کوفری فیرعەون زیانی بە ئیمانەکەی نەگەیاند ﴿ **إذ قالت رب ابن لی عندك بيتافی الجنة**﴾ کاتێ وتی: پەروەردگارەکەم! لای خۆت لە بەهەشتدا ماڵێکم بۆ دروست بکە ﴿ **ونجنی من فرعون وعمله**﴾ وە لە دەست فیرعەون و کردەوەکانی ڕزگارم بکە ﴿ **ونجنی من القوم الظالمين**﴾ وە لە دەست ئەو هۆزە ستەمکارانەش رزگارم بکە.

مەریەم شەرمی خۆی لە حەرام پاراست:

﴿ [١٢] **ومريم ابنت عمران التی أحصنت فرجها**﴾ وە خوا نموونەیەمی تر دێنێتەوە بەمەریەمی کچی(عیمران) ئەو ژنەی داوێنی خۆی پاراست لە حەرام ﴿ **فنفخنا فيه من روحنا**﴾ ئینجا ئێمەش لەرێیئەو (ڕوح)ـەی خۆمانەوە (جوبریل) فوومان پیاکرد و دوو گیان بوو بە عیسا سەلامی لە سەربێ. (قال المفسرون): إنه أراد بالفرج هنا الجيب.. لأنه قال: ونفخنا فيه من روحنا، و جبريل ﷺ إنما نفخ فی جيبها ولم ينفخ فی فرجها). ﴿ **وصدقت بكلمات ربها وكتبه**﴾ وە ئەویش دڵنیا بە هەموو وتەو فەرمانەکانی خواو کتێبەکانیدا ,ئەوانەی ناردبوونی بۆپەیامبەرانی پێشین ﴿ **وكانت من القانتين**﴾ وە بەردەوام لە ریزیخەڵکانی فەرمانبەرداردا بوو، هەزاران هەزار سڵاوی لێبێت. لە فەرمودەیەکدا هاتووە کە ئیمامی (بوخاریی) و ئیمامی (موسلیم) هێناویانە: ((كمل من الرجال كثير، ولم يكمل من النساء إلا آسية امراة فرعون، ومريم آبنت عمران، وخديجة بنت خويلد، وإن فضل عائشة على النساء كفضل الثريد على سائر الطعام)) فتح الباری: ٥١٤/٦، مسلم: ١٨٨٦/٤– واتە: خەڵکێکی زۆر لەپیاوان پێگەیشت وکامڵ بوون، کەچی لە ژنان تەنها ئەم چوار ژنە گەیشتنە کەماڵ: ئاسیەی ژنی فیرعەون، مەریەمی کچی عیمران، خەدیجەی کچی خوەیلد،وەفەزڵ و ڕێزی (عائیشە)یش بەسەر ژنانی تردا وەك فەزڵی (تشريب) وایە بەسەرتەواوی خواردنەکانی تردا ,دیارە ئەوخواردنە لای عەرەبەکان زۆرخۆش و بەحورمەت بوو.

سوپاسی بێپایان بۆ خوای دلۆڤان, لەبەرامبەر تەواو کردنی تەفسیری سوورەتی (تەحریم)ـەوە.

کۆتایی جزمی بیست و هەشت - و لله الحمد و المنة.

٦٧- سوورەتی (مولك)ـە

مەككەییەو (٣٠) ئایەتە

بە ناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە پاش سورەتی (طور) هاتووە، ئەمیش وەك سوورەتە مەككەییەكانی تر،باسی‌ئیمان و بیرو باوەڕو ئایدۆلۆژی ئیسلامیی دەكات، جگەلەوەش لەسیٚ شتی زۆرگرنگ و سەرەكیی ئەدویٚ , وەكو: گەورەیی و دەسەلاٚتی بیٚ سنوری خوا...، هیٚنانەوەی چەند بەلٚگەیەك بۆ یەكخواپەرستیی، دەرئەنجام وپاشە رۆژی بیٚ باوەڕان و، ئەوانەی ململانیٚ و ئینكاری زیندوو بوونەوە دەكەن. بۆ یەكەمجار دەلٚیٚت: تەنها خوا بەرزە، بلٚندە، خاوەن دەسەلاٚتە، بالاٚدەستە، چاود یٚری بونەوەرە، وە ئەومردن و ژینەش كەهیچ كەسیٚك وەك پیٚویست پەی پیٚ نەبردوون،هەربەفرمان و بڕیاری ئەون.. ئینجا باسی بەدیهیٚنان و دروستكردنی ئاسمانەكان دەكات، رازاندنەوەی ئەم ئاسمانەی نزیكمان بەچەندین چراو ئەستیٚرەی پرشنگدار.. وە لەپاشەڕۆژ و حالٚی تاوانباران دەدویٚ، ئەو كاتەی كە دۆزەخ بە چاوی خۆیان دەبینن و چۆنیش لە رِقا- بەرانبەر بە دوژمنانی خوا-خۆی دەخواتەوەو خەریكە لەت لەت ببیٚ..!! لەگەلٚ هەلٚسەنگاندن و بەراوردیٚكیشدا لە نیٚوان پاشەرۆژی بڕواداران و بیٚ بڕوایاندا.

بیٚداریی وهۆشیاری ئەدات كە تاخوا قاری لیٚ نەگرتوون بكەونە خۆ. كۆتایی دیٚت بە هەرە شەكردن لەوانەی كە ململانیٚ و چەلەحانیٚ دەكەن لەگەلٚ پەیامبەردا ﷺ. جائەم سورەتە هەروەك پیٚی دەلٚیٚن سوورەتی (مولك) پیٚیشی دەلٚیٚن: (الواقیة، المنجیة) چونكە هەر كەسیٚك بەدلٚسۆزییەوە بیخویٚنیٚ، ئەوا لە سزای گۆڕ خوا رزگاری دەكات. پەیامبەریش ﷺ دەفەرمویٚ: ((هی المانعة، وهی المنجیة، تنجی من عذاب القبر)) ترمزی. وە هەروەها لەرۆژی قیامەتدا تكا بۆخویٚنەرەكەیشی دەكا، وەك پیٚغەمبەر ﷺ دەفەرمویٚ: ((من القرآن ثلاثون آیة شفعت لرجال حتی غفرله، وهی: تبارك الذی بیده الملك)). ئەبووداود.

سُورَةُ المُلْكِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

تَبَٰرَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفُورُ ﴿٢﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا مَّا تَرَىٰ فِى خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٍ فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ ٱلْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنْيَا بِمَصَٰبِيحَ وَجَعَلْنَٰهَا رُجُومًا لِّلشَّيَٰطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ ٱلسَّعِيرِ ﴿٥﴾ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَآ أُلْقُوا۟ فِيهَا سَمِعُوا۟ لَهَا شَهِيقًا وَهِىَ تَفُورُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ ٱلْغَيْظِ كُلَّمَآ أُلْقِىَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا۟ بَلَىٰ قَدْ جَآءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ ٱللَّهُ مِن شَىْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا۟ لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِىٓ أَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَٱعْتَرَفُوا۟ بِذَنۢبِهِمْ فَسُحْقًا لِّأَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِٱلْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

مەزنایەتی خواو، دروستكردنی مردن و ژیان و، ئاسمان و هەسارەكان:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [1] تبارك الذی بیده الملك﴾ بەرزە، بلٚندە، گەورەیە ئەو زاتەی دەسەلاٚتی هەموو بونەوەری بەدەستە ﴿وهو علی كل شئ قدیر﴾ وهەرئەویشە تواناودەسەلاٚتی بەسەر هەموو شتیٚكدا هەیە. پاشان بڕیٚك لە ئاسەواری دەسەلاٚتی خوا باس دەكاودەفەرمویٚ: ﴿[2] الذی خلق الموت والحیاة﴾ ئەوخوایە كە مردن و ژیانی دروستكرد, ئەوەتە هەندیٚ ئەژیٚینیٚ، هەندیٚ ئەمریٚنیٚ, خۆ مردنیش گواستنەوەیە لەجیٚگایەكەوە بۆ جیٚگایەكی تر، پاشان لەجیٚگای دووەمدا ژیانیٚكی نویٚ دەست پیٚ ئەكاتەوە ﴿لیبلوكم ایكم احسن عملا﴾ بۆئەوەی تاقیتان بكاتەوە

كامەتان كارو كردەی چاكترو باشترە، پاشانيش بەپێی ئەوە پاداش وەرگرێتەوە, واتە: تاقيدەكرێنەوە بۆ ئەوە كە خۆی و خەڵكانی تر بزانن لە ئاييندەدا چ كارێ ئەنجام ئەدات. لە سوورەتی (٥١:٥٠):(وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون).يان سوورەتی: (٧/١١): (ليبلوكم أيكم أحسن عملا..). هەمان مەبەست دووپات دەكەنەوە ﴿وهو العزيز الغفور﴾ وە تەنها ئەوە دەسەلاتدار, (ئەتوانێ تۆڵە لە هەموو كەسێك وەر بگرێ, زۆريش گوناحپۆش و لێبوردەيە, بۆ هەر كەسێك تەوبە بكاو پەشيمان بێتەوەو بگەڕێتەوە بۆلای. ئينجا هەندێ تر لەدەسەلاتی خوا لەم جيهان و بوونەوەرەدا باسئەكا، بۆيە ئەفەرمووێ: ﴿[٣] الذي خلق سبع سموات طباقا﴾ ئەو خوايەی كە حەوت ئاسمانی لەسەريەك وچين چين – لەگەڵ بەديهێنانی هێزی راكێشەر لە نێوانياندا– دروستكرد, بێ هيچ جۆرە هۆيەك كە من و تۆ پێی بزانين, خاوەنی (فی ظلال) دەڵێت: ناتوانی بڵێيت ئەو حەوت ئاسمانە بەو جۆرەن و بەو شێوەيەن، يان لە فلانە شتن..! وە نابێ ئێمە بەدوای تيوورو بينييەی گەردونناسەكاندا برۆين، چونكە ئەو جۆرە تيوورانە هەمووكات دەست ئەدەن بۆ گۆڕان ودەستكاريی و، بۆچونێكی نوێ، بەتايبەت رۆژ بەرۆژ پشكاندن و دەرخستن زياتر دەبێت، ئەمرۆ شتێك دەڵێن، بەيانی شتێكی ديكە، جا لەبەر ئەوە نابێ و رەوا نييە قورئان ببەسرێت بەو جۆرە بۆ چوونانەوە.. وە تەنها ئەوەندە بەسە كە لە تەفسيری (سبع سموات)دا بڵێين: حەوت چين ئاسمانن بەلام بێ شيكردنەوە ﴿ما ترى فی خلق الرحمن من تفاوت﴾ لەناو دروستكراوەكانی (خوای) بە بەزەييدا هيچ جۆرە نارێكی و ناتەواوييەك نابينی, بەڵكو لەو پەڕی قايمی و مەحكەمييان، جوانيی و، رێك و پێكيی و، بێ عەيبيی و, ئەم قەشەنگی ئاسمانانە و دەسەلاتی بێ وێنەی خوای بە بەزەيی لەچەند ئايەتێكی تردا باس كراوە، وەك: (أفلم ينظروا إلى السماء فوقهم كيف بنيناها وزيناها ومالها من فروج)، (٦:٥٠).يان دەفەرموێ: (صنع الله الذی أتقن كل شئ)(٢٧:٨٨). يان دەفەرموێ: (الذی احسن كل شئ خلقه..(٣٢:٧). بەلام لەگەڵ ئەو هەموو رێك و پێكيەدا پێش هاتنی قيامەت تێك دەچێت، وەك دەفەرموێ: (إذا السماء إنفطرت).يان دەفەرموێ: (إذا السماء انشقت)،يان دەفەرموێ: (يوم تشقق السماء بالغمام).

﴿فارجع البصر هل ترى من فطور﴾ جا ئەگەر گومانێكت لەوەدا هەبێ وتمان, چاو بگێرەو ببينە، بزانە هيچ قلێشێك دەبينی..؟ ﴿[٤] ثم ارجع البصر كرتين﴾ پاشان جار لە دوای جارچاوت بگێرەوبنواڕە ﴿ينقلب إليك البصر خاسئا﴾ سەرەنجام ملكەچ دەبی و چاوت بە زەبوونی دەگەڕێتەوە وهيچ ناتەواوييەك نادۆزێتەوە ﴿وهو حسير﴾ و زۆر شەكەتەوهيچ كەم و كورپيەكيشی چاو نەكردووە ﴿[٥] ولقد زينا السماء الدنيا بمصا بيح﴾ وەبە ڕاستی ئێمە ئەم ئاسمانە نزيكەمان بە چەندين چرای پرشنگدار(ئەستێرەكان) ڕازاندۆتەوەو زەويشمان پێڕۆشن كردوونەتەوە، بەتايبەت لە شەوە تاريكەكاندا سەير بكەن ﴿وجعلناها رجوما للشياطين﴾ وتيربارانی شەياتينەكانيشيان پێدەكەين, ئەوانەی وا لەسنوور دەردەچن و ئەيانەوێ نهێنيەكانی بونەوەر لە دەم فريشتەوە وەرگرن و، پاشان مەردمی پێ چەواشە بكەن.. واتە:هەركات ويستبێتيان نزيك ببنەوە، ئێمە بە پزيسكی ئەستێرەكان سوتاندومانن، وە لە ئايەتی (ولقد جعلنا فی السماء بروجا وزيناها للناظرين و حفظناها من كل شيطان رجيم، إلا من استرق السمع فأتبعه شهاب مبين) (١٥/١٦–١٨. جەخت لە سەرئەوحەقيقەت و راستيە كراوەتەوە. ﴿وأعتدنا لهم عذاب السعير﴾ وەسزای سووتێنەريشمان لەپاشەڕۆژدا بۆ ئامادەكردوون.

جەهەننەم نێردراوە بۆ جەهەننەمییەکان:

﴿٦ وللذين كفروا بربهم عذاب جهنم﴾ بۆ ئەوانەش بە پەروەردگاریان کافر و بێباوەڕ بوون، سزای دۆزەخ هەیە﴿وبئس المصير﴾ کەجێگایەکی زۆرخراپە دۆزەخ ﴿٧ إذا ألقوا فيها سمعوا لها شهيقا﴾ کاتێ کە فرێدەدرێنە نێویەوە دەنگێکی زۆرناساز وناخۆشی لێ ئەبیسن. (ئیبن عەباس) ئەڵێ: هێستر کاتێ کەجۆی دەدرێتێ پرمە و دەنگێکی لێ دەبیسرێ، دۆزەخیش ئەودەمەی کەکافران فڕێ دەدرێنە نێویەوە هەمان دەنگ و پرمەی هەیە، ئەوەیە پێی ئەڵێن (شەهیق) ﴿وهی تفور﴾ لەکاتێکدا بەوانیشەوە قوڵپ دەدا و هەڵدەچێ و دەکوڵێ مەنجەڵ ﴿٨ تكاد تميز من الغيظ﴾ لەداخی کافراندا خەریکە لەت لەت ببێ و، لەیەك بێتەوە. بەڵێ ئەم ئایەتانەو چەندین ئایەتی تر روونی دەکەنەوە کەئاگر هەست و پێزانینی هەیەو، داواو داخوازیش دەکات، وەك فەرمایشتی: (إذا رأتهم من مكان بعيد سمعوا لها تغيظا وزفيرا)(١٢/٢٥).یان دەفەرموێ: (يوم نقول لجهنم هل امتلات وتقول هل من مزيد) (٥٠/٣٠). ﴿كلما ألقى فيها فوج﴾ هەردەستە وتاقمێك لەبێ باوەڕان کە فرێدەدرێنە نێویەوە ﴿سألهم خزنتها﴾ پاسەوانەکانی لێیان دەپرسن.

چاودێریی و سەرپەرشتی فریشتەکان بۆدۆزەخ لەچەند ئایەتێکدا ڕونکراوەتەوە, بۆ نموونە: (عليها ملائكة غلاظ شداد لايعصون الله ما أمرهم و يفعلون ما يؤمرون) (٦/٦٦). ژمارەی ئەو فریشتانەیش بەئایەتی: (عليها تسعة عشر) (٣٠/٧٤) یان بەئایەتی: (وما جعلنا أصحاب النار إلا ملائكة وما جعلنا عدتهم إلا فتنة للذين كفروا)(٣١/٧٤) دیاریکراوە. ﴿الم يأتكم نذير﴾ ئایا هیچ کە سێکی ترسێنەرتان لەلایەن خواوە بۆ نەهات، تا لەم ڕۆژە هۆشیارتان بکاتەوەو دووچاری نەبووبان..؟ ﴿٩ قالوا بلى قد جاءنا نذير﴾ بە دڵێکی زۆرتەنگەوە دەڵێن: بەڵێ بەراستی ترسێنەر (پێغەمبەر)مان بۆهات و ئامۆژگاری کردین، وەك ئەفەرموێ: (وما كنا معذبين حتى نبعث رسولا) (١٥/١٧). ﴿فكذبنا﴾ بەڵام ئێمە بروامان پێینەکردو بەدرۆزنمان زانی و باوەڕمان پێنەکرد ﴿وقلنا ما نزل الله من شيء﴾ گوتمان: خوا هیچ شتێکی بۆهیچ کەسێك دانەبەزاندووە لە وەحی ﴿إن أنتم إلا في ضلال كبير﴾ وەئێوە لەگومڕاییەکی گەورەدان! ﴿١٠ وقالوا لو كنا نسمع أو نعقل﴾ وەبەحەسرەتەوە دەڵێن: وە ئەگەر ئێمە بیستبامان، یان تێگەیشتباین و ئەقڵمان خستباکار لە دونیادا ﴿ماكنا في أصحاب السعير﴾ ئەوڕۆ لە قیامەتا نەدەبووینە هاوڕێی دۆزەخ، بەڵام بەداخەوە لەچاوو گوێ ودڵ سوودمان وەرنەگرت، ئەوا ئەمڕۆش ئەوقەی دۆزەخبووین، وەك ئەفەرموێ: ﴿١١ فاعترفوا بذنبهم﴾ جابە خەجاڵەتیەوە ددانیان بەگوناح و تاوانی خۆیاندا نا ﴿فسحقا لأصحاب السعير﴾ دەسا دووری لەرەحمەتی خوا بۆ دۆزەخییەکان، شیاوی باسە لە جێگایەکی تردا ئەفەرموێ: (ختم الله على قلو بهم وعلى سمعهم)(٢/٧) یان دەفەرموێ: (إنا جعلنا على قلو بهم أكنة أن يفقهوه وفي آذانهم وقرا)، (١٨/٥٧).یان دەفەرموێ: (إنا خلقنا الإنسان من نطفة أمشاج نبتليه فجعلناه سميعا بصيرا) (٧٦/٢) یان دەفەرموێ: (قل هو الذي أنشاكم وجعل لكم السمع والأبصار والأفئدة قليلا ما تشكرون) (٦٧/٢٣) یان (ولا تكو نوا كالذين قالوا سمعنا وهم لايسمعون) (٨/١٢)یان (قالوا قد سمعنا لو نشاء لقلنا مثل هذا)(٨/٣١) یان (وقال الذين كفروا لاتسمعوا لهذا القران والغوا فيه..)، (٤١/٢٦) یان دەفەرموێ: (ويل لكل أفاك أثيم يسمع آيات الله تتلى عليه ثم يصر مستكبرا كأن لم يسمعها فبشره بعذاب أليم. وإذا علم من آياتنا شيئا اتخذها هزوا)(٤٥/٧-٩) یان دەفەرموێ: (وإذا تتلى عليه آياتنا ولى مستكبرا كأن لم يسمعها كأن في أذنيه وقرا)(٣١/٧).

ترسان لەخوا بە نەهێنیی وپەنهانیی:

ئنجا باسی پاداشتی فراوانی باوەڕداران دەکاوئەفەرموێ: ﴿[١٢] **إن الذين يخشون ربهم بالغيب**﴾ بەراستی ئەو کەسانەی کە بەنهێنی وپەنهانیی لە پەروەردگاریان ئەترسن, چونکە دەزانن کە پەنهان و نادیارلای ئەو یەکسانە ﴿**لهم مغفرة واجر كبير**﴾ لیخۆشبوون و پاداشێکی گەورەیان بۆ هەیە، ئەم چەند ئایەتەش گرنگی ترسان لەخوا نیشان دەدەن, وەکو دەفەرموێ: (الذين يخشون ربهم بالغيب وهم من الساعة مشفقون)(٢١/٤٩).یان دەفەرموێ: (إنما يخشى الله من عباده العلماء) (٣٥/٢٨).یان دەفەرموێ: (وإن من الحجارة لما يتفجر منه الأنهار وإن منها لما يشقق فيخرج منه الماء وإن منها لما يهبط من خشية الله...) (٢/٧٤).یان دەفەرموێ: (لوانزلنا هذا القرآن على جبل لرأيته خاشعا متصدعا من خشية الله..)(٥٩/٢١).یان دەفەرموێ: (من خشى الرحمن بالغيب وجاء بقلب منيب)(٥٠/٣٢-٣٣).یان (فالله أحق أن تخشوه إن كنتم مؤمنين) (٩/١٣).وەدەفەرموێ: (الذين يبلغون رسالات الله ويخشونه ولا يخشون أحدا إلا الله وكفى بالله حسيبا) (٣٣/٣٩).وەدەفەرموێ: (الذين يؤمنون بالغيب)(٢/٢). ﴿[١٣] **وأسروا قولكم أواجهروا به**﴾ چ بەسرتە سرت قسەبکەن، یان بەئاشکرا،لای خوا یەکسان و چونیەکە، ئەو هیچ شتێکی لا گوم نابێ ﴿**إنه عليم بذات الصدور**﴾ بەراستی ئەو بەهەموو نهێنی نێو دڵ و سینەکان زانایە ﴿[١٤] **الا يعلم من خلق**﴾ مەگەر خوا نازانێ کێی دروستکردووەو چۆنی دروستکردووە ﴿**وهو اللطيف الخبير**﴾ لەکاتێکدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟ کەوابوو لەخوا بترسن، پیلان بۆ موسڵمانان مەگێڕن نەبەنهێنی، نە بەئاشکرا.

وَأَسِرُّواْ قَوْلَكُمْ أَوِ ٱجْهَرُواْ بِهِۦٓ إِنَّهُۥ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ ذَلُولًا فَٱمْشُواْ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزْقِهِۦ وَإِلَيْهِ ٱلنُّشُورُ ﴿١٥﴾ ءَأَمِنتُم مَّن فِى ٱلسَّمَآءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ ٱلْأَرْضَ فَإِذَا هِىَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنتُم مَّن فِى ٱلسَّمَآءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْاْ إِلَى ٱلطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَٰٓفَّٰتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا ٱلرَّحْمَٰنُ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَىْءٍۭ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمَّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ ٱلرَّحْمَٰنِ إِنِ ٱلْكَٰفِرُونَ إِلَّا فِى غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ أَمَّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُۥ بَل لَّجُّواْ فِى عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَن يَمْشِى مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِۦٓ أَهْدَىٰٓ أَمَّن يَمْشِى سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ ٱلَّذِى ذَرَأَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا ٱلْعِلْمُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾

زەویی بۆ ئێوە کەویی و رامکراوە:

بۆ جارێکیتر دێتەوە سەر باسی هەندێ لە بەهرەکانی خوا کە بە خەڵکانی بەخشیون, بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[١٥] **هو الذى جعل لكم الأرض ذلولا**﴾ ئەو خوایەیە کە زەویی رامکردووەبۆتان ,بەهەر شێوەیەك بتانەوێ سوودی لێ وەربگرن ئامادەیە، وە لەگەڵ ئەو هەموو جم و جووڵە و سوڕانەوەیدا، ئێوە زۆر بە ئاسوودەیی ژیانی خۆتانی تیا ئەبەنەسەر.

زانایانی (جیۆلۆجیا) ئەڵێن: زەوی لەماوەی (٢٤) کاتژمێردا، (٢٤)هەزار میل ئەخولێتەوە، وە لە تەنها کاتژمێرێکا (٦٥) هەزار میل ئەڕوا تا بەگردیی ڕۆژدا بسوڕێتەوە.. جا لەگەڵ ئەو هەموو بزووتن و جموجووڵەیدا هێشتا زۆر بەئاسانی خەڵك بەسەر پشتیەوە ئەحەسێنەوە و ئەژین ﴿**فامشوا فى مناكبها**﴾ جا کەوابوو بچن بەهەموو گۆشەو کەنارێکیا هەوڵی ژیانی خۆتان بدەن و بازرگانی بکەنە پیشە ﴿**وكلوا من رزقه**﴾ وله ڕزق و ڕۆزیی بخۆن.

بەڵێ پێویستە مەردم هەوڵی ژیان بداو، چاوەڕوان نەبێت تا خوا بۆی ببارێنێ! وەك پێشەوا (عومەر) خوا لێی ڕازی بێت -كاتێ خەڵكێكی بێ ئیش وكاری دیتبا دەیوت: ئێوە كێن و چین ئاوا بێ كردو كۆششن؟ دەیانوت: ئێمە قەوم و گەلێكین پشتمان بەخوا بەستووە، بۆیە ئیش وكارناكەین!، ئەویش پێیدەوتن: نەخێر، ئێوە گەلێكی بێكارو تەمەڵن، دەبێ تۆو بچێننە زەویی، ئەوجا پشت بەخوا ببەستن.﴿وإليه النشور﴾ و هەر بۆلای خوایە زیندو بوونەوە بۆ حیساب وجەزا.

ئەی لەو خوایە ناترسن لە ئاسمانە؟:

جا پاش ئەوەی كەحاڵەتی هێوریی وهێمنی و ڕامكردنی زەویی بۆ ژیانیان باسكرد، ئێستاش دایان ئەچڵەكێنێ وپێیان ئەڵێ: ئایا ناترسن كەخوا ئەوخۆشی وئاسوودەیەتان لێ تێك بدات..؟ زەویی دەست بكات بە جموجوڵ؟ ﴿[16] أأمنتم من فى السماء أن يخسف بكم الأرض﴾ ئایا دڵنیان لەو (خوایە)ی كە لە سەرووەوە ئەی بتپەرستان! بەناخی زەوییدا بتانباتە خوارەوە و قووتتان بدات، وەك (قاروون)ی قووتكرد؟ ﴿فإذا هى تمور﴾ ئینجا ئەو حەلە بەهەمیشە زەویی بێت و بچێ و بجوڵێت، كەوابوو هەرگیز لەدەسەڵاتی خوای بەبەزەیی دڵنیا مەبن، چونكە هەركاتێ قاری لێگرتن دەیگرێ ﴿[17] أم أمنتم من فى السماء أن يرسل عليكم حاصبا﴾ یان لەو زاتەی لە سەرەوەیە دڵنیان، كە وردە زیختان بەسەردا ببارێنێ..؟ ئیمامی موفەسیرین (ئیبن جەریری طەبەری) لەمانای (..من فى السماء...) دا دەڵێت: مەبەست بەو (زاتە) لەئاسمانە هەرزاتی خوا خۆیەتی، وەك ئەهلی سووننەت وجەماعەت بە تێكڕا ئەو بڕیارەیان داوە! بۆ ئەو ڕاستیەش ئەو فەرموودەیە دەكەنە بەڵگە كە پێغەمبەر ﷺ لەكەنیزەیەكی پرسی: (أين الله)؟ واتە: خوا لەكوێیە؟. (قالت فى السماء)، ئەویش گوتی: لە سەرووەوەیە، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((أعتقها فإنها مؤمنة)). دەسائازادی بكەن، چونكە خاوەن ئیمان و باوەڕە. ئەم فەرموودەیش بەشێكە لەو فەرموودەیە كە پێشەوا (موسلیم) لە(صەحیح)ـەكەیدا هێناویەتی وبەكورتیی دەڵێت: (...وكانت لى جارية ترعى غنما لى قبل أحد والجوانية، فاطلعت ذات يوم فإذا الذئب قد ذهب بشاة من غنمها، وأنا رجل من بنى آدم آسف كما يأسفون لكنى صككتها صكة، فأتيت رسول الله ﷺ فعظم ذلك على، قلت: يارسول الله أفلا أعتقها؟ قال: (إئتنى بها)، فأتيته بها فقال لها: أين الله..؟ قالت: فى السماء قال: من أنا؟ قالت: أنت رسول الله. قال: ((أعتقها فإنها مؤمنة)) موسلیم:٢١/١٦/فى المساجد ومواضع الصلاة، باب تحريم الكلام فى الصلاة). وە هەروەها تەفسیری (تیسیر الكريم الرحمن)ی شێخ سەعدی (١٣٠٧)و (١٣٧٦) لەتەفسیری (أم أمنتم من فى السماء..)دا دەڵێت: (وهو الله تعالى، العالى على خلقه)، وە زانایانی (سەلەف)یش دەڵێن: بێژەی (فى) لە (فى السماء)دا بەمانای (على السماء)یە، هەروەك لە(ولأصلبنكم فى جذوع النخل -أى على جذوع النخل) بەمانای (على)یە، ئەمە ڕای زانایانە بۆ تەفسیری (من فى السماء)، ئیتر ئەوانەی كە دەڵێن: مەبەست بە (من فى السماء) (جوبریل)ە، یان دەڵێن لەسەر ڕاو بۆچوونی عەرەبەكان هاتووە كە پێیان وابوو: خوا لەئاسماندایە! ئینجا خواش لەسەر بیروبۆچوونی خۆیان قسەیان لەگەڵ دەكات.. دیارە ئەم هەموو بۆچوونەی دواییە لەگەڵ ڕوحی قورئانەكەدا دورن و دەست نادەن، چونكە ئەوی بتوانێ خەڵك نقووم بكاو لە ئاسمان بێت،یان زیخ ببارێنێ هەرخوایە. وەك لەئایەتەكاندا هاتووە ﴿فستعلمون كيف نذير﴾ ئەوجا ئەزانن تۆڵەی من چۆنە ﴿[18] ولقد كذب الذين من قبلهم﴾ وبەهەقیقەت پێش ئەو بت پەرستانە خەڵكانی تریش پەیامبەرانیان بەدرۆزن دانا وەك گەلی (نووح و، عادو، سەمود..).. هتد ﴿فكيف كان نكير﴾ جا چۆن بوو نكووڵی من بۆیان؟ ئایا ئەزانن چۆن قارم لێگرتن.؟ جا ئێوەش هۆشیار بن.

بەڵێ هەرچی لەم بوونەوەرەدا رووبدات وەکو: زەمین لەرزە، ڕۆچوون، بەردەباران، بای وێرانکەر، گەردەلوول و هەرچی تر، هەمووی بەدەستی پاشای ئەم جیهانەیە، وە ئەوان هەرچەندەکۆشش وتەلار برازێننەوەو خۆیان قایم بکەن..! هەرگیز لەدەستی خوا رزگاریان نابێ.

فرین و لەنگەر گرتنی ،مەل ـەکان بە حەواوە بەدەسەلأتی خوایە :

ئینجا بۆ ئەوەی وەبیریان بێنێتەوەو لەئاسەواری دەسەلأتی خوا ورد ببنەوە دەفەرموێ: ﴿[١٩] **اولم يروا إلى الطير فوقهم صافات ويقبضن**﴾ ئایا سەیری باڵندەیان نەکردووە بەڕاسەریانەوە بە باڵکراوەیی لەکاتی پەروازیاندا وباڵەکانیان دەهێننە وە یەك؟ ﴿**ما يمسكهن إلا الرحمن**﴾ ئەو باڵندانە تەنها خوای بەخشندەی دلۆوان رایگرتوون ، بێگومان لەمەدا نیشانەو بەڵگە هەیە، دەسا بۆ بڕوا ناهێنن؟! وەك لە جێگایەکی تردا هەر لەو بارەوە دەفەرموێ: (ألم يروا إلى الطير مسخرات فى جو السماء مايمسكهن إلا الله إن فى ذلك لآيات لقوم يؤمنون)(٧٩/١٦). ئەمانە هەموو جەخت لەسەر ئەو ماناو مەبەستە دەکەنەوە. ﴿**إنه بكل شئ بصير**﴾ بەڕاستی ئەو خوایە بەهەموو شتێك بینایە ،چاوی لە هەموو بونەوەرەو دەزانێ هەر شتەی چۆن ژیانی ئەڕواو، چۆن بۆی باشە، بەو جۆرە هۆی ژیانی پێ بەخشیوە.

ئینجا سەر زەنشتی هاوبەش پەیداکەران ئەکاو ئەفەرموێ: ﴿[٢٠] **امن هذا الذى هو جند لكم ينصركم من دون الرحمن**﴾ ئایا ئەو کەسە کێیە کە خۆی بە لەشکرو سوپای ئێوە دەزانێت و وانیشان دەدات کە بەبێ خوای ڕەحمان دەتوانێت یارمەتیتان بدات؟ واتە: ئەگەر ئیرادەی زیانێکی بە ئێوە ببێ ﴿**إن الكافرون إلا فى غرور**﴾ بێ باوەڕان هەمیشە سەر لێشێواوو فریوو خواردوون، واتە: ئەگەر پێیان وابێت بتەکانیان بەهاواریانەوە دێن، دەبا بیری بکەنەوەو وازیان لێ بێنن. ﴿[٢١] **امن هذا الذى يرزقكم إن امسك رزقه**﴾ یان کێیە ئەوەی رۆزیتان دەدا ئەگەر خوا رزقی گرتەوە لێتان ﴿**بل لجوا فى عتو ونفور**﴾ بەڵکو ئەوان رۆچوون لە گومرایی و دوورە پەرێزی لە هەقدا.

نەزیلەی موسڵمان و کافر :

ئینجا خوا نموونەیەك بۆ مرۆڤیباوەڕدارو بێ باوەڕ دێنێتەوەو دەفەرموێ: ﴿[٢٢] **افمن يمشى مكبا على وجهه اهدى**﴾ ئایا ئەو کەسەی کە دەمەوڕوو کەوتووەو، بەو حاڵەتەوە بەڕێدا دەچێ، ڕێدەرکردووترە ﴿**امن يمشى سويا على صراط مستقيم**﴾ یان ئەو کەسەی کە بە قنجی وقیتی لە سەر ڕێگەیەکی راستەوە دەڕوا؟ دیارە یەکەمەکەیان نموونەی مرۆڤی بێ بڕوایە، چونکە وەکو کوێرو نابینا مل ئەنێ وڕێی راست هەڵە دەکات ، دووەمیشیان نموونەی مرۆڤی موسڵمانە کە زۆر بەشارەزایی و بەئاگاییەوە پێهەڵ دەگرێ و دەڕوا.

ئەوی وەدیهێناون، زیندووشتان دەکاتەوە:

﴿[٢٣] **قل هو الذى انشأكم وجعل لكم السمع والأبصار والأفئدة**﴾ ئەی پێغەمبەر! ﷺ پێیان بڵێ: هەرئەو خوایەیە ئێوەی بەدیهێناوە و دروستیکردوون و گوێ و چاوو دڵیی پێبەخشیون وهەتا بەچاو ڕێگای راست دەرك بکەن، بەگوێ ببیستن و، بەدڵ بیری لێ بکەنەوە ئینجا باوەڕ بێنن ﴿**قليلا ماتشكرون**﴾ کەچی ئێوە کەمێ شوکرانە بژێریی دەکەن..! ﴿[٢٤] **قل هو الذى ذراكم فى الأرض**﴾ پێیان بڵێ: کەهەر ئەو زاتەیە ئێوەی لە زەویی بڵاوکردۆتەوە ﴿**واليه تحشرون**﴾ و تەنهابۆلای ئەویش کۆ ئەکرێنەوە بۆ لێکۆڵینەوەو پاداش تۆڵە ﴿[٢٥] **ويقولون متى هذا الوعد إن كنتم صادقين**﴾ بەگاڵتەشەوە دەڵێن: ئەم بەڵێنە بەهاتنی ئەو سزایە کەیە، ئەگەر ئێوە ڕاست ئەکەن..؟! ﴿[٢٦] **قل إنما العلم عند الله**﴾ پێیان بڵێ: بێگومان زانیاریی تەواو – بۆ هاتنەکەی– تەنها لای خوایە ،منیش وەك ئێوە بەندەم وشتێك

نازانم ﴿وإنما انا نذير مبين﴾ و من تەنها بێدار کەرەوەو ترسێنەرێکی ئاشکرام، واتە:کاری من هەر ئەوەندەیە ﴿[٢٧] فلما رأوه زلفة﴾ ئینجا کاتێ ئەو بەڵێنی خوایە بە سزای رۆژی قیامەت لەنزیکەوە دیتیان ﴿سیئت وجوه الذین کفروا﴾ روخساری ئەوانە باوەڕیان نەبوو تاڵ و ترش و ناشیرن دەبێت ﴿وقیل هذا الذی کنتم به تدعون﴾ و پێیان ئەوترێ: ئا ئەمە ئەو (ڕۆژەیە) کە ئێوە داواتان دەکرد و بەدرۆتان دەزانی.

موسڵمانانیش تیا بچن کێ خوانەناس لە ئێش و ئازار دەپارێزێ؟:

بێباوەڕەکان گەلێ جار ئاواتی مردنی پەیامبەرو موسڵمانەکانیان ئەخواست..! بۆیە خوا فەرمووی: ﴿[٢٨] قل أرایتم إن اهلکنی الله ومن معی او رحمنا﴾ پێیان بڵێ: هەواڵم بدەنێ ئەگەر خوا من و هەموو ئەوانەی لەگەڵ مندان لەناو بەرێ، یان روحم و میهرەبانیمان لەگەڵ بکات؟ ﴿فمن یجیر الکافرین من عذاب الیم﴾ کێهەیە بێ باوەڕان لەسزای بەئێش و سەخت پەنابدا؟ ﴿[٢٩] قل هو الرحمن آمنا به﴾ بڵێ:ئەو خوا بە بەزەییە باوەڕمان پێکردووە ﴿وعلیه توکلنا﴾ و هەر بەویش پشتمان بەستووە ﴿فستعلمون من هو فی ضلال مبین﴾ئەوسا ئەزانن کێ لەلاریی و گومڕاییەکی ئاشکرادایە..؟ من یان ئێوە؟ ﴿[٣٠] قل ارایتم إن أصبح ماؤکم غورا﴾ بڵێ: هەواڵم بدەنێ ئەگەر ئاوەکەتان رۆچێ بەناخی زەویدا و هەڵیمژی ﴿فمن یأتیکم بماء معین﴾ کێ ئەتوانێ ئاوێکی روون و زوڵاڵتان بۆ بەدەست بێنێت؟ دیارە جگە لەوە کەدەبێ هەر بڵێن مەگەرخوا دەرووماں لێ بکاتەوە، وەڵامێکی تر نیە، جاکەوابوو چارتان هەر ئەوەیە کە ئەمڕۆ پێش هاتنی ئەورۆژەیە باوەڕ بێنن و ملکەچ بن بۆدەسەڵاتی بێ سنووری خوای میهرەبان.

زۆر سوپاس بۆ خوای خاوەن بەزەیی کە یارمەتیدام بۆ تەواو کردنی تەفسیری سوورەتی (مولك).

*** *** ***

سُورَةُ القَلَمِ — الجزء التاسع والعشرون

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيٓـَٔتْ وُجُوهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقِيلَ هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِىَ ٱللَّهُ وَمَن مَّعِىَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ ٱلْكَٰفِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ءَامَنَّا بِهِۦ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَآءٍ مَّعِينٍۭ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ القَلَمِ — مكية ٦٨ — آياتها ٥٢

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

نٓ ۚ وَٱلْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِأَييِّكُمُ ٱلْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا۟ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۭ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ أَن كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

٥٦٤

٦٨- سوورەتی (قەلەم)ـە

مەککەییەو (٥٢) ئایەتە

بەناوی خوای بە بەزەیی میهرەبان

ئەم سوورەتە لەپاش سوورەتی (عەلەق)ـەوە دابەزیوە، ئەمیش وەك سوورەتە مەککەییەکانی تر گرنگی دەدات بە: یەکخواپەرستیی، پەیامی پەیامبەرێتی پێغەمبەر، زیندووبوونەوە بۆ پاداش و تۆڵە. جا پێش هەمووشتێك سوێند ئەخوات کە پێغەمبەر ﷺ خاوەن ڕەوشتێکی بەرزە و، دوورە لەو درۆو پڕوپاڵانتەیە کەبێ بڕوایان ئەیدەنە پاڵی،. ئینجا هەڵوێستی کافرەکانی ئەو سەردەمە بەرامبەر بە بانگەوازەکەی پەیامبەر ﷺ لەگەڵ باسکردنی ئەو سزاو تۆڵەیە ئامادە کراوە بۆیان لای خوای گەورە. نموونەی بێ بڕواکان دێنێتەوە کاتێ پەیامبەر نێررایە لایان و

پشتگوێیان خست و ململانێیان لەگەڵ کرد، بەخاوەنانی باخەکە، کە خوای کارجوان پیت و بەرەکەتێکی ئێجگار فراوانی تێخستبوو، جا لەجیاتی ئەوە کە ئەوان بەشی هەژارانی لێ بدەن، کەچی بێ بەشیان دەکردن و، بە دزییەوە بەرەکەیان لێ ئەکردەوە..!! ئینجا خوای گەورەیش ڕقی لێ هەڵگرتن و ئافەتی خستە باخەکەوەو بووبە قەرەبوو. وەهەروەها کۆتایی بەمەزەنەکردنی نێوان بڕواداران و بێ بڕوایان دێ، پاشان دان نان بەوەدا کەئەودوانە وەك یەك نابن: (أفنجعل المسلمین کالمجرمین..؟) هەر بەم پێیەش بەرەو دەرگا داخستن ئەڕوات، بەڵام بەپەلە پێش تەواو بوونی حاڵەتێکی قورسی ناهەمواری ڕۆژی دوایی پێشکەش دەکات و، بەکلیلی ئارام وسەبر دەرگا لەخۆ دائەخا.. (فاصبر لحکم ربك..).

سوێند بە بنووس و بەوەش دەینوسێ، تۆ لێوە نیت و ئاکار بەرزی:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم* [١] ن﴾ ئەم پیتی (ن)ـە پیتێکە لە (٢٨) پیتە عەرەبیەکان، شیاوی باسە (٢٩) سوورەتی قورئان بەم پیتە بچڕاوانە دەست پێ دەکەن، هەرچەندە هەموویان ڕەوانبێژیی و، خۆشخوانیی و، بێ وێنەیی قورئان رادگەیەنن.. بەڵام لەراستییدا مانا راست و تەواوەکەیان مەگەر تەنها خوا بیزانێ ﴿والقلم وما یسطرون﴾ سوێند بە (قەڵەم) و، بە هەر شتێکی ڕاست و دروست کە پێی ئەنووسن ،لەبەرزیی و پایەی پەیامبەرو قورئان و.. هتد ﴿[٢] ما أنت بنعمة ربك بمجنون﴾ سوێند بە قەڵەم و دێڕەکان: تۆ لە چاکەی پەروەردگارتەوە شێت ولێوە نیت, وەك ئەو نەفامانە ئەڵێن ﴿[٣] وإن لك لأجرا غیر ممنون﴾ وە بەڕاستی پاداشێکی نەبڕاوە بۆتۆهەیە، چونکە بێ بڕوایان و هاوبەش پەیداکەران زۆر ئازارت دەدەن و دڵت ئێشێنن، تۆیش خوا هەڵناگرێ چاکبە خۆتا ددان ئەگری، بۆیە هەر لە قورئاندا دەفەرموێ: (عطاء غیر مجذوذ)(١٠٨/١١). ﴿[٤] وإنك لعلی خلق عظیم﴾ وەبەڕاستیی تۆ لە سەرووخوو و ڕەوشتێکی ئێجگار پەسەندو گەورەیت: زانست و زانیاریی، هێمنیی و ئارامیی، شەرم وشکۆ، بەخشش و دەستگرۆیی، شوکرانە بژێریی و، سوپاسگوزاریی، کەم نەفس و دەسنەگرتنەوە لە دونیا،دلۆڤانیی و میهرەبانیی، ڕەفتاری شیرین و ئەدەب و وێڵ و..هتد هەر بۆ بەرزیی وشکۆمەندیی ئەویشە کە(ئەنەس) ﷺ دەڵێت: (کان رسول الله ﷺ أحسن الناس خلقا)متفق علیه. یان (عبدالله ی کوڕی کوڕی عەمری کوڕی عاص –رضی الله عنهما– دەڵێت: ((لم یکن رسول الله فاحشا ولا متفاحشا وکان یقول: إن من خیارکم أحسنکم أخلاقا)) متفق علیه. مەبەست ئەوەیە کە پێغەمبەر ﷺ ڕەوشت بەرزو، ئاکارچاك و، زمان شیرین و، روو خۆشبووە، یان بەکورتتر بڵێین: قورئان ببینەو، ئەویش ببینە.﴿[٥] فستبصر ویبصرون﴾ جال ە ئایندەدا تۆ ئەبینی و، ئەوانیش (بێ باوەڕەکان) ئەبینن ﴿[٦] بأیکم المفتون﴾ و کێتانەوەیە شێتی ﴿[٧] إن ربك هو أعلم بمن ضل عن سبیله﴾ بەڕاستی پەروەردگارت لەهەموو کەسێك زاناترە کێ لەڕێبازی ئەولایداوە ﴿وهو أعلم بالمهتدین﴾ وەئەویش لە هەموو کەس زاناترە بەوانەی ڕێنمان و ڕێگەی ئەویان گرتووە، ئیتر پێویست بەقسەی زیادە ناکات، وەبەم نزیکانەیش دەر ئەکەوێ.

پێشنیازی کافران وەرمەگرە:

﴿[٨] فلا تطع المكذبین﴾ جا کەوابوو تۆ بەقسەی ئەوانە مەکە بەدرۆزنت دەزانن ﴿[٩] ودوا لو تدهن فیدهنون﴾ ئاواتە خوازن کە تۆ نەرمی بکەیت (لە ئایەنەکەتدا) دەربارەی بیرو باوەڕەکەت , جا ئەوانیش –ئەوحەلە– نەرمیت لەگەڵ بکەن و ڕێککەون، واتە: ئەگەر هەر تۆزقاڵێك لێیان نزیك ببیتەوەو دەست لەبەرنامەکەت شل بکەیت، ئەوانیش ئامادەن گوێڕایەڵ بن! ﴿[١٠] ولا تطع كل حلاف مهین﴾ و گوێڕایەڵی لە هیچ سوێند خۆرێکی درۆزن و بێ بار مەکە ﴿[١١] هماز مشاء بنمیم﴾ زۆر پلارگری بشێون وتێکدەر بە قسە هێنان وقسە بردن (لەنێوان مەردومدا)

پێغەمبەریش ﷺ ئەفەرموێ: ((لا يدخل الجنة قتات)) ئەحمەد, ترمزی, نەسائی, ئەبووداود. لەڕیوایەتێکی تردا ((لا يدخل الجنة نمام)). پێشەوا ئەحمەد. واتە: قسە هێن و، قسە بەر ناچێتە بەهەشت. ﴿[١٢] مناع للخير﴾ ڕژدو چرووك بۆ بەختکردنی ماڵ و سامان لە ڕێی خوا ﴿معتد اثيم﴾ دەست درێژکاری گوناهبار، هەرچی بێتە بەر دەستی سڵی لێ ناکاتەوە ﴿[١٣] عتل بعد ذلك زنيم﴾ بەدخوو, لە دوای ئەوەش پیس و نارەسەن و باوك نادیار. لە فەرموودەدا هاتووە: ((ألا أنبئكم بأهل النار؟ كل عتل جواظ مستكبر)). متفق عليه. خاوەنی (فیظلال القرآن) دەڵێت: (زنیم) بەکەسێك دەوترێت کە نەژادی گومان لێکراوبێت، وە یامرۆیەکی پیس وخراپکارو، شەڕ فرۆش و گێرەشێوێن بێت. جا پێ دەچێ بۆ پیاوێکی وەك (وەلید) ئەم مانای دواییە: (دڵرەق و کەللە ڕەق و شەڕ فرۆش) دەس بدا، خوا خۆیشی چاکتر ئەزانێ.

ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن: ئەمە ببێ و نەبێ تەنها (وەلیدی کوڕی موغیرە)یە، چونکە باوکی ئەو نادیار بوو، وە لەپاش هەژدە ساڵ لەتەمەنی موغیرە، ئەوجا (وەلید) کردوویەتی بەکوڕی خۆی. واتە تۆ ئەی پێغەمبەر! ﷺ هەرگیز بەگوێی نامەردێکی ئاوا نەکەیت ﴿[١٤] ان كان ذامال وبنين﴾ لە بەرئەوەی کە داراو کوڕدار بوو ﴿[١٥] إذا تتلى عليه آياتنا﴾ کاتێ کە ئایەتەکانی ئێمەی بەسەرا بخوێنرێنەوە ﴿قال اساطير الأولين﴾ بێباکانە ئەڵێ: ئەمە ئەفسانەو قسەی باتڵ و پوچی پێشینانە.!! لەباتی ئەوە کە سوپاسگوزار بێت لەپاش ئەو هەموو سامان و کوڕانەوە ,کەچی ئەوەندە نەفامە بەگژ تۆدا دێ..!! ﴿[١٦] سنسمه على الخرطوم﴾ بە تەئکید بەم نزیکانە لووتی نیشان دەکەین و پۆزەی ئەشکێنین. (خرطوم) لە بنەڕەتا بەلووتی بەرازی کەژیی و وشکانی دەڵێن، چونکە (وەلید) پیاوێکی لووت بەرزو دەعیە چیبوو، بۆیە خواش بەوشێوەیە ناوی دەباو سەرلووتی ڕەش دەکات، دیارە مەبەست ئەوەیە: کە دەبێ ڕیسوای بکەین. بەڵێ.. پاش دە دوازدە ساڵ، لە (بەدر)دا مافی خۆی وەرگرت و پۆزەی دیاریکرا، تا مرد پێوەی دیار بوو.

نەقڵی خوانەناسان لە نەقڵی خاوەن باغەکان دەچێ:

ئینجا نمونەیەکی لاریی و سپڵەیی (مەککەیی)یەکان دێنێتەوە کاتێ کە خوای بەهەق ئەو هەموو خۆشگوزەرانییەی پێ بەخشین و پەیامبەری بۆ ناردن، کەچی لەباتی شوکرانە بژێری کوفری نیعمەتیان دەکرد! بۆیە ئەفەرموێ: ﴿[١٧] إنا بلوناهم﴾ بەڕاستی ئێمە بتپەرستەکانی مەککەمان تاقیکردنەوە بە برسێتیوبێبارانی ﴿كما بلونا أصحاب الجنة﴾ وەك خاوەنانی باخەکەمان ئەزموونکرد. دیارە مەککەییەکان داستانی ئەو باخەیان دەزانی، وەئەو باخەش هی پیاوێکی چاك بوو، هەموو کات لەکاتی کۆکردنەوەی بەرەکەیدا هەژارەکانی لێ ئاگادار ئەکردو ئەهاتن بەشی خۆیانیان دەبرد.. بەڵام کاتێ کەوتە دەستی وەچەکانی، دەستیان نوقاندو لێیان بڕین، وەك ئەفەرمووێ: ﴿إذ اقسموا ليصرمنها مصبحين﴾ کاتێ سوێندیان خوارد کە: لەگەڵ شەبەقدا زوو بچن بەرەکەی لێ بکەنەوە ,پێش ئەوەی هەژارەکان لەخەوهەڵسن.. ﴿[١٨] ولا يستثنون﴾ وە مافی هەژارانی لێ جیانەکەنەوە.. بەڵێ بێبەزییانە ئەم بڕیارە دڵڕەقانەیاندا. بەڵێ.. خوای باڵادەست تۆڵەی هەژارەکانی لێسەندن وەك دەفەرموێ: ﴿[١٩] فطاف عليها طائف من ربك وهم نائمون﴾ ئینجا شەوێك هێمان لەخەوا بوون , بەڵایەك (گڕەیەك) لە لایەن پەروەردگارتەوە سووڕایەوە بەسەریا ﴿[٢٠] فأصبحت كالصريم﴾ ئیتر ئەوباخە سەوزو جوانە , وەك چنراوی لێهات وهیچی پێوە نەما, دەتوت شەرا لێیداوە ﴿[٢١] فتنادوا مصبحين * [٢٢] ان اغدوا على حرثكم إن كنتم صارمين﴾ جا بەیانی بەرەو باخەکەیان ڕۆیشتن و لەناو خۆیاندا بانگیان لە یەکتر دەکر دەیانوت: بەیانی زوو بچنە سەر

باخەکەتان, ئەمر ئەیرنن ﴿۲۳ **فانطلقوا وهم يتخافتون**﴾ جا ڕۆیشتن و بە ئەسپایی لە نێو خۆیاندا تەگبیریان دەکرد ﴿۲٤ **أن لا يدخلنها اليوم عليكم مسكين**﴾ کە نابێ ئەمڕۆ هیچ هەژارێك پێی بخاتە باخەکەوەو بێت بەسەرمانا ﴿۲٥ **وغدوا على حرد قادرين**﴾ وەبەیانی زوو بۆی دەرچوون و ڕێگەیان گرتە بەر، وایان دەزانی ئەتوانن مەبەستیان جێبەجێ بکەن و هەژاران بێ بەش بکەن ﴿۲٦ **فلما رأوها قالوا إنا لضالون**﴾ ئینجا کاتێ گەیشتنە لای باخەکەو بینیان (هەڵپرووزاوە) وتیان: بێگومان ئێمە ڕێمان ونکردووە, ئەمە باخەکەی ئێمە نییە، باخی ئێمە پڕ لەمیوە بوو ﴿۲۷ **بل نحن محرومون**﴾ دوایی بیریان کردەوە وتیان نا... باخەکەی خۆمانە، بەڵکو ئێمە بەشبڕاوکراوین بەهۆی نییەت و نیازی خراپی خۆمانەوە ﴿۲۸ **قال أوسطهم**﴾ ئەوجا ناوەنجییەکەیان – لەڕووی ڕاو بیروبۆچوونەوە – وتی: ﴿**الم اقل لكم لولا تسبحون**﴾ ئایاپێم نەوتن بۆچ تەسبیحات و یادی خوا ناکەن؟ واتە: دەسا تەسبیحی خوا بکەن و پەشیمان ببنەوە ﴿۲۹ **قالوا سبحان ربنا إنا كنا ظالمين**﴾ ئەوانیش هەموو وتیان: پەروەردگاری ئێمە ستەمکارو ناهەقکار نیە , ئێمە خۆمان ستەمکار بووین ﴿۳۰ **فأقبل بعضهم على بعض يتلاومون**﴾ ئەوسا ڕوویانکردە یەکترو لۆمەو سەر زەنشتی یەکتریان دەکرد!.. ﴿۳۱ **قالوا يا ويلنا إنا كنا طاغين**﴾ وتیان: تیاچوون بۆئێمە، بەڕاستیی ئێمە خۆمان یاخیی و سەرکێش و لەسنوور دەرچووبووین، بەری کێڵگەی خۆمان ئەیخوێنەوە ﴿۳۲ **عسى ربنا أن يبدلنا خيرا منها**﴾ ئومێدەوارین پەروەردگارمان بەزەیی پێمان بێتەوەو چاکتر لەو باخەمان پێببەخشێت ﴿**إنا إلى ربنا راغبون**﴾ بەڕاستیی ئێمە بە ئومێدی ڕەزامەندی پەروەردگاری خۆمانین , هیوادارین ڕووی میهرەبانیمان تێبکاتەوە ﴿۳۳ **كذلك العذاب**﴾ وەك سزای خاوەنانی باخەکەیە سزای من لەدنیادا, واتە: هەرچۆنێك سزای نارده سەرئەو خاوەن باخانە، هەرئاوایش دەتوانێ بنێرێ بۆسەر قوورەیش، دەبا پێش ئەوەی کار لەکار بترازێ بیربکەنەوە ﴿**ولعذاب الآخرة أكبر**﴾ وە بەڕاستیی سزای ڕۆژی (قیامەت) گەورەترە ﴿**لوكانوا يعلمون**﴾ ئەگەر ئەوان بزانن و تێبگەن, کەوابوو باهەموو پیاوخراپێك، وەبا هەموو دەوڵەمەندێك پێش, ئەوەی بەشبڕاو بکرێن، ڕاچڵەکێن..

هەندێ لە (سەلەف) دەڵێن: ئەو خاوەن باخانە نیشتەجێی وڵاتی (یەمەن) بوون. هەندێکی دیکەش دەڵێن: (حەبەشەیی) بوون.

ئینجا دێت پاشەڕۆژی موسڵمانان باس ئەکاوئەفەرموێ: ﴿۳٤ **إن للمتقين عند ربهم جنات النعيم**﴾ بەڕاستی بۆ پارێزگاران, باخاتی پڕلە نیعمەتی بەهەشت لای پەروەردگاریان ئامادەیە.

سُورَةُ القَلَمِ　　الجُزْءُ التَّاسِعُ وَالعِشْرُونَ

سَنَسِمُهُۥ عَلَى ٱلْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾ إِنَّا بَلَوْنَٰهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا۟ لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَآئِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَٱلصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا۟ مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ ٱغْدُوا۟ عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰرِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَٱنطَلَقُوا۟ وَهُمْ يَتَخَٰفَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَن لَّا يَدْخُلَنَّهَا ٱلْيَوْمَ عَلَيْكُم مِّسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا۟ عَلَىٰ حَرْدٍ قَٰدِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوٓا۟ إِنَّا لَضَآلُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَٰوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا۟ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا طَٰغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَآ أَن يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَآ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا رَٰغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ ٱلْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ ٱلْمُسْلِمِينَ كَٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ لَكُمْ كِتَٰبٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ أَيْمَٰنٌ عَلَيْنَا بَٰلِغَةٌ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۙ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُم بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ فَلْيَأْتُوا۟ بِشُرَكَآئِهِمْ إِن كَانُوا۟ صَٰدِقِينَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى ٱلسُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

٥٦٥

باوەڕداران و بێ باوەڕان وەك یەك نین:

﴿ [٣٥] أفنجعل المسلمين كالمجرمين﴾ ئایاموسڵمانان وەك تاوانباران لێدەكەین؟! ﴿ [٣٦] مالكم كيف تحكمون﴾ چیتانە حوكم و بڕیاری وا ئەدەن..؟ چونكە هیچ كاتێك نابێ چاككارو، خراپكار چوون یەك مامەڵەیان لە گەڵ بكرێ ﴿ [٣٧] أم لكم كتاب فيه تدرسون﴾ ئایا نامەیەكتان هەیە لە خواوە تێیدا دەخوێننەوە؟ ﴿ [٣٨] إن لكم فيه لما تخيرون﴾ كە هەرچی ئێوە بتانەوێ بە ئارەزووی خۆتان لێیهەڵبژێرن؟! ﴿ [٣٩] أم لكم أيمان علينا بالغة إلى يوم القيامة﴾ یان مەگەر پەیمانی بەهێزتان بەسەرمانەوەیە تارۆژی قیامەت دەمێنێتەوە ﴿ إن لكم لما تحكمون﴾ بۆتان هەبێ هەرچی بڕیارو حوكم بدەن؟! دیارە ئەمانە هیچیان نین، نەنامەی ئاسمانیان هەیەو، نە پەیمانمان بۆ مۆركردون، كە هەرچییان ویست بیاندرێتێ.. ﴿ [٤٠] سلهم أيهم بذلك زعيم﴾ لێیان بپرسە:كامیان دەسەبەری ئەو بڕیارو حوكمەیە..؟ چونكە ئێمە هیچ بەڵێنێكمان نەداونەتێ ﴿ [٤١] أم لهم شركاء﴾ یاخۆ شەریك و هاوبەشیان هەن..؟ بۆ ئەوە كە موسڵمان و تاوانبار وەك یەك لێ بكەین..؟ ﴿ فليأتوا بشركائهم﴾ دە ئەگەر وایە با شەریكەكانیان بێنن بۆ هاو كارییان ﴿ إن كانوا صادقين﴾، ئەگەر راست ئەكەن لە داواكەیاندا. ئاشكرایە كە هیچ كەسێك نیە بتوانێ بڕواتە ژێر ئەو داوایە.

قوڵی ڕەش و سپی لە بواردا دەردەكەوێ:

ئینجاچەند دیمەنێكی سەختی رۆژی دوایی باس ئەكاو دەفەرموێ:﴿ [٤٢] يوم يكشف عن ساق﴾ رۆژی قیامەت ئەوەندە تەنگانەیە (چاك) دەكرێت بەلاداو هەموو لاقێك دەردەكەوێ, واتە: ئەوەندە رۆژێكی سەختە پێویستی بەخۆ گورجكردنەوەیە، ئیمامی (بوخاریی) لە (ئەبوو سەعیدی) خودرییەوە ئەم فەرموودەیە دێنێ: ((يكشف ربنا عن ساقه، فيسجد له كل مؤمن ومؤمنة، ويبقى من كان يسجد فى الدنيا رياء وسمعة فيذهب ليسجد، فيعود ظهره طبقا واحدا)). فتح البارى: ٥٣١،٥٣٢/٨. مسلم: ١٦٧/١. واتە: لەو رۆژەدا پەروەردگارمان لاقی خۆی دەر دەخا، جا هەموو ژن و پیاوێكی بڕوادار سوژدەی بۆدەبا وە ئەوەی لە بەر رووپامایی وناو بانگ سوژدەی بۆ بردووە دەمێنێتەوە دەڕوا سوژدە ببا، كەچی پشتی رەق دەوەستێ و بۆی ناچەمێتەوە تاسوژدە ببا, واتە: ناتوانێ سجدە ببات, بۆیە خوا دەفەرموێ: ﴿ ويدعون إلى السجود فلا يستطيعون﴾ وەبانگ ئەكرێن بۆ سوجدە بردن، بەلام ناتوانن ببەن ,چونكە دەبوو لەدونیادا سوجدە بەرن و یەكلا ببنەوە بۆخوا، كە چی ئەوان چەوتییان كردو ئێستاش پشتیان رەق بووەوناچەمێتەوە ﴿ [٤٣] خاشعة أبصارهم﴾ ئەورۆژە چاویان شۆڕە ﴿ ترهقهم ذلة﴾ زەبوونی وریسواییدایپۆشیون و روویان نیە سەر بەرزبكەنەوە، چونكە ئەزانن چییانكردووە لە دونیادا ﴿ وقد كانوا يدعون إلى السجود﴾ چونكە لەدونیادا– بانگ ئەكران بۆ سوژدە بردن ﴿ وهم سالمون﴾ لەكاتێكدا لەشساغ بوون نەیان ئەبرد، ئێستا ناتوانن و دەبێ تۆڵەی خۆیان وەرگرن.

ئینجا ئا لەو بارودۆخە توندوترسناكەدا، سامناكترین هەڕەشەیان لێئەكاو دەفەرموێ:﴿ [٤٤] فذرني ومن يكذب بهذا الحديث﴾ وازم لێبێنە بۆئەوكەسەی كە بڕوای بەم قورئانە نییە و بەدرۆی لە قەڵەم دەدات , واتە:كارو باری بدە دەستی خۆم، تۆ خۆت پێوەی سەرگەرم مەكە ﴿ سنستدرجهم من حيث لا يعلمون﴾ بە تەئكید وردە وردە بە سزا دەیان دەگرین لە لایەكەوە نازانن لەویوە سزا دێت , وەك لە جێگایەكە تردا دەفەرموێ: (أيحسبون أنما نمدهم به من مال وبنين، نسارع لهم فى الخيرات بل لايشعرون). ﴿ [٤٥] وأملى لهم إن كيدى متين﴾ وە لە دونیادا مۆڵەتیان دەدەم و تەمەنیان درێژیان دەكەم وپەلەیان لێناكەم بەسزا، بەڕاستی نەخشەی تۆڵەی من (لە بەرامبەر بە بێ بڕوایان) بەهێزە.. هەر گرتمن رزگار نابن، وەك خۆی ئەفەرمووێ: (وكذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى وهى ظالمة إن أخذه أليم

شدید). ئیمامی (بوخاریی) و ئیمامی (موسلیم) دەگێڕشنەوەلە پێغەمبەرەوە ﷺ فەرموویەتی: ((إن الله تعالى ليملى للظالم حتى إذا أخذه لم يفلته)). پاشان ئایەتی (وكذلك أخذ ربك..)ی خوێندەوە. فتح البارى:٨/٢٠٥. مسلم: ١٩٩٧/٤. بێگومان خوا بۆماوەیەك مۆڵەتی ستەمكار دەدا– و جڵەوی بۆ شل دەكا– هەتا ڕۆژێ كەگرتی، ئیتر قەت لەدەستی ڕزگاری نابێت ﴿[٤٦] أم تسألهم أجرا فهم من مغرم مثقلون﴾ یاخۆ كرێ و مزەیەكیان لێداوا ئەكەیت لە بەرانبەر گەیاندنی پیامەكەتەوە, تا بەقورسی بزانن و نەتوانن لەژێری دەرچن؟ ﴿[٤٧] أم عندهم الغيب فهم يكتبون﴾ یان خۆئەوانە غەیبیان لایە و لە بەری دەنووسنەوە ئەوەی حوكمی پێدەكەن , تا بەئارەزووی خۆیان لێی بنووسن و چییان مەبەست بێت بۆ خۆیانی وەرگرن و.. ئیتر پێویستیان بەپیامەكەی تۆنەبێت..؟ دیارە ئەمانەهیچیان نین، كەوابوو بۆچی بەگوێت ناكەن..؟!

خَٰشِعَةً أَبۡصَٰرُهُمۡ تَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٞۖ وَقَدۡ كَانُواْ يُدۡعَوۡنَ إِلَى ٱلسُّجُودِ وَهُمۡ سَٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرۡنِي وَمَن يُكَذِّبُ بِهَٰذَا ٱلۡحَدِيثِۖ سَنَسۡتَدۡرِجُهُم مِّنۡ حَيۡثُ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَأُمۡلِي لَهُمۡۚ إِنَّ كَيۡدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾ أَمۡ تَسۡـَٔلُهُمۡ أَجۡرٗا فَهُم مِّن مَّغۡرَمٖ مُّثۡقَلُونَ ﴿٤٦﴾ أَمۡ عِندَهُمُ ٱلۡغَيۡبُ فَهُمۡ يَكۡتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَٱصۡبِرۡ لِحُكۡمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ ٱلۡحُوتِ إِذۡ نَادَىٰ وَهُوَ مَكۡظُومٞ ﴿٤٨﴾ لَّوۡلَآ أَن تَدَٰرَكَهُۥ نِعۡمَةٞ مِّن رَّبِّهِۦ لَنُبِذَ بِٱلۡعَرَآءِ وَهُوَ مَذۡمُومٞ ﴿٤٩﴾ فَٱجۡتَبَٰهُ رَبُّهُۥ فَجَعَلَهُۥ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَيُزۡلِقُونَكَ بِأَبۡصَٰرِهِمۡ لَمَّا سَمِعُواْ ٱلذِّكۡرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُۥ لَمَجۡنُونٞ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿٥٢﴾

سُورَةُ الحَاقَّةِ

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلۡحَآقَّةُ ﴿١﴾ مَا ٱلۡحَآقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡحَآقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتۡ ثَمُودُ وَعَادُۢ بِٱلۡقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهۡلِكُواْ بِٱلطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَأَمَّا عَادٞ فَأُهۡلِكُواْ بِرِيحٖ صَرۡصَرٍ عَاتِيَةٖ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيۡهِمۡ سَبۡعَ لَيَالٖ وَثَمَٰنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومٗاۖ فَتَرَى ٱلۡقَوۡمَ فِيهَا صَرۡعَىٰ كَأَنَّهُمۡ أَعۡجَازُ نَخۡلٍ خَاوِيَةٖ ﴿٧﴾ فَهَلۡ تَرَىٰ لَهُم مِّنۢ بَاقِيَةٖ ﴿٨﴾

خۆڕاگر بەو وەك (یونس) پیش مەخۆرەوە:

﴿[٤٨] فاصبر لحكم ربك﴾ جاتۆش ئەیپێغەمبەر! ﷺ بەئارام و خۆڕاگربە بۆ بڕیاری پەروەردگارت ﴿ولا تكن كصاحب الحوت﴾ وە وەك خاوەنی نەهەنگەكە (واتە:یونس عليه السلام) مەبە كە لە گەلەكەی تووڕە بووو، ویستی لە دەریاوە دەرچێ، وە بەویستی خوا نەهەنگەكە قوتیدا ﴿إذ نادى وهو مكظوم﴾ وەلە تەنگانەی ناوسكی نەهەنگەكەدا هاواری لە پەروەردگاری كردو لە سەر پێچی هۆزەكەی خەفەتباربوو هەردەیگوت: (لا إله إلا أنت سبحانك إني كنت من الظالمين)خوای میهرەبانیش وەلأمی دایەوەو فەرمووی:(فاستجبنا له ونجيناه من الغم وكذلك ننجي المؤمنين)، وەفەرمووی: (فلولا أنه كان من المسبحين للبث في بطنه إلى يوم يبعثون).﴿[٤٩] لولا أن تداركه نعمة من ربه﴾ خۆ ئەگەر ڕەحمەت و میهرەبانیك لە پەروەردگاریەوە فریای نەكەوتبا بە قەبووڵكردنی تەوبەو پەشیمانی لێی ﴿لنبذ بالعراء﴾ فڕێ دەدرایە دەشتێكی ڕووتەن و وشكەوە, واتە: بێ دارو درەخت ﴿وهو مذموم﴾ و سەركۆنەكراویش دەبوو ﴿[٥٠] فاجتباه ربه﴾ جا پەروەردگاری هەڵیبژاردەوە بۆپێغەمبەرێتی ﴿فجعله من الصالحين﴾ لە ڕیزی صاڵحاندا داینایەوە، پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ: ((لاينبغى لأحد أن يقول: أنا خير من يونس بن متى)) متفق عليه. فتح البارى: ٨،١٤٤.مسلم:١٨٤٦/٤. واتە: بۆ هیچ كەسێ شیاوو ڕەوا نیە بڵێ: من لە (یونس)ی كوڕی (مەتتا) باشترم. ﴿[٥١] وإن يكاد الذين كفروا﴾ وەبەڕاستی ئەی پێغەمبەر! ﷺ ئەوانەی كە كافر و بێ بڕوابوون نزیكە لەرق ودوژمنایەتیدا ﴿ليزلقونك بأبصارهم﴾ بەچاویان هەڵتدێرن ﴿لما سمعوا الذكر﴾ وەختێ كە قورئانیان بیست.

(ئیبن كەسیر) دەڵێ: (فى هذه الآية دليل على أن العين إصابتها وتأثيرها حق بأمرالله عز وجل..). واتە: ئەم ئایەتە بەڵگەیە كە چاوی پیس بەویستی خوا ڕۆڵ ودۆزی خۆی دەبینی ودەتوانێ زیان بگەیەنێت بەوشتە بۆی

دەڕوانێت، هەروەك چەند فەرموودەیەكیش لەو بارەیەوە هاتوون و دەڵێن: ((لا رقية إلا من عين أو حَمَّةٍ أو دم لا يرقأ)) أبوداود. ٢٩٣/٤. ((العين حق، ولوكان شئ سابق القدر سبقت العين، وإذا استُغْسِلْتُمْ فاغسلوا)مسلم: ١٧١٩/٤. یان دەفەرموێ: ((لا عدوى، ولاطيرة ولاهامة ولاحسد والعين حق)) ئیمامی (ئەحمەد) ریوایەتی كردووە. ﴿ويقولون إنه لمجنون﴾ وە لەگەڵ ئەوەیشدا ئەڵێن: بەڕاستی ئەو (موحەممەد)ـە شێتە! باشە! ئەگەر شێتە بۆچی ئەوەندە بەخەفەتەوەن و لێیدەترسن و، هەر ڕۆژەی توانجێكی لێ ئەگرن؟﴿[٥٢] وما هو إلا ذكر للعالمين﴾ وە ئەو قورئانە تەنها ئامۆژگارییەكە بۆ هەموو خەڵكانی دونیا(بە پەریی‌و بە ئادەمزادەوە). ئیتر چۆن بەو كەسە -كە ئەم قورئانەی بۆ هاتووە - دەڵێن: شێت..؟! بەڵێ پێغەمبەر هەر لەمەككەدا بووو جیهانییەتی ئیسلام ڕاگەیەنرا.! لەپاڵ ئەو هەموو سزاو ئەشكەنجەو چەوساندنەوە زۆرەدا، خوا دای بەگوێی هەموو خەڵكانیَ دونیادا كە: ئەو قورئانە بۆهەموو جیهانیانەو، دەبێ باوەڕی پێبێنن.

لە (١٤١٧/١٠/١٠)ك بەرامبەر بە (١٩٩٧/٢/١٧)ز -كاتژمێر (٤٠،٥) خولەكی پاش نیوەڕۆ- لە تەفسیری سوورەتی (قەڵەم) بوومەوە لە شاری (مەریوان).

زۆر زۆر سوپاس بۆ خوای كارجوان.

*** *** ***

٦٩- سوورەتی (حاقة)ـە
مەككەییەو (٥٢) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتی (حاقە)یە پاش سوورەتی (مولك) هاتووە،.. وەك سوورەتە مەككە ییەكانی تر باسی چەسپاندنی ئیمان و بیروباوەڕ ئەكات.. باسێكی ئێجگار قورسی ڕۆژی دواییش ئەكات، ئینجا ئەوانەی هەمیشە هەوڵیان دەدا بۆ دەمكوتكردن و بەدرۆخستنەوەی پەیامبەرە كانیان، وەك: (گەلی عاد، سەموود،گەلی لووط، فیرعەون، گەلی نووح) و چەندان كەللە ڕەق و یاخیی بووی تر، هەر وەك باسی بەختیاران و بەدبەختان ئەكات.. دەشتوانین بڵێین: ئەوەرەی سوورەتەكە بۆدووپاتكردنەوەی چەسپاندنی ڕاستیی قورئانە، فەرموودەی خوایەكی زاناو، كارجوان و داناو بینایە.. لەگەڵ پاكانەكردن بۆ پەیامبەر ﷺ كە: هەرگیز گومڕاو سەرلێشێواو نەبووە، هەروەك تاوانكاریی و بەدبەختییان لەسەر تۆمار ئەكات.

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] الحاقة﴾ كارەساتە سەختەكە (ڕۆژی قیامەت) ڕاستە و دێتە دی وهیچ گومانێكی تێدا نییە ﴿[٢] ماالحاقة﴾ چیە ئەوكارەساتە بەرهەقە ڕوودەدا؟ مەبەست ئەوەیە كە ئەوەندە قورس و گران و سەختە، جێگەی پرسیارو بیر لێكردنەوەیە ﴿[٣] وما أدراك ماالحاقة﴾ تۆ چووزانیت ئەو كارەساتەی ڕوودەدا چییە؟ ئەگەر خواهەندێكیت بۆ باس نەكات ، سەرەڕای ئەوەش هێشتا بەتەواوی لێی حاڵی نابیت تا بەچاوی سەرنەیبینی.. بەڵێ دەبوو ڕۆژێكی ئاوا كەس نكووڵی لێ نەكردایە كەچی ﴿[٤] كذبت ثمود و عاد بالقارعة﴾ سەموود(واتە:هۆزەكەی صالح) وە(عاد) واتە:قەومەكەی(هوود)، بڕوایان بە ڕۆژە تێكشكێنكەرەكە نەهێناو، بەدرۆیان زانی.. بۆیە خوای گەورەش لێیان تووڕە بوو لە ناوی بردن، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٥] فأما ثمود فأهلكوا بالطاغية﴾ جا هۆزی سەموود-گەلی صالح بەهۆی سەركێشی خۆیانەوە- بە نەعرەتەیەكی ئێجگار گەورە تیا چوون ,پاش بڕینی هەموو بیانووەكانیان، وەك لەئایەتی تردا ئەفەرموێ: (كذبت ثمود بطغواها). ﴿[٦] وأما عاد فأهلكوا بريح صرصر عاتية﴾ وەهەرچی (گەلی)

عادیش بوو–کەخوا پەیامبەرێکی بۆ ناردبوون– بە باو گەردەلوولێکی ساردی سەختی هەرەبەهێز لەنێو چوون ﴿[٧] **سخرها علیهم سبع لیال وثمانیة أیام حسوما**﴾ حەوت شەووو هەشت ڕۆژ لەسەریەك: خوا زاڵی کرد بەسەریاند، دەڵێن لەبەیانی چوارشەممەوە دەستی پێکرد، بۆ ئێوارەی چوارشەممەی ئایندە، چوار ڕۆژی لەکۆتایی (شوبات)و، سێ ڕۆژیش لەسەرەتای (ئازار)ەوە کەپێی دەڵێن: بورجی پیرەژن، چونکە وەك (مامۆستا خالْ ئەڵێ) پیرەژنێك لەگەڵ عاد لەژێرزەمینێکدا خۆی دەشارێتەوە تا لەڕۆژی هەشتەما خۆی دەردەخاو ئەویش ڕەق ئەبێتەوە (خواش چاکتر ئەزانێ). ﴿**فتری القوم فیها صرعی کأنهم أعجاز نخل خاویة**﴾ جا ئەگەر لەوێ بوایت ئەو گەلەت دەدی لەو شەوان وڕۆژانەدا بە مردوویی کەوتوون وەکو کۆتەرەی پواوی دارەخورما, لە جێیەکی تردا دەفەرموێ: (فأصبحوا لایری إلامساکنهم) وایان لێهات خانووەکانیان نەبێ هیچ شتێکیان نەئەبینرا، لەفەرموودەیەکی (متفق علیه)یشدا هاتووە: ((نصرت بالصبا، وأهلکت عاد بالدّبور)). فتح الباری: کتاب الإستسقاء ٢/٥٣٠، ومسلم: ٦١٧/٢. واتە: خوا منی بەوبایە سەرخست و، دوژمنی پێ ڕوخاند کە لەخۆرهەڵاتەوە دەهات، (عاد)یشی بەوبایە قڕکرد کە لەخۆر ئاواوە دەهات ﴿[٨] **فهل تری لهم من باقیة**﴾ جائایا دەبینی کەسیان مابێتەوە..؟ ﴿[٩] **وجاء فرعون ومن قبله والمؤتفکات بالخاطئة**﴾ وەفیرعەون وئەوانەی پێش ئەویش لە دانیشتوانی شارو گوندە سەرەو ژێرکراوەکان هاتن ﴿[١٠] **فعصوا رسول ربهم**﴾ جا هەریەکەیان بێگوێی و سەرپێچی کرد بەرامبەر بەپێغەمبەری پەروەردگاری خۆیان , فرعەون لەمووسا، گەلی لووط لە(لووط) وەك ئەفەرموێ: (إن کل إلا کذب الرسل فحق وعید) یان دەفەرموێ: (کذبت قوم نوح المرسلین) یان فەرمایشتی (کذبت عاد المرسلین). ﴿**فأخذهم أخذة رابیة**﴾جا خوا گرتیانی بە گەرتنێکی‌لەڕادە بەدەر، هەندێ بەبا، هەندێ بە تۆفان ﴿[١١] **إنا لما طغی الماء حملناکم فی الجاریة**﴾ ئێمە کاتێ ئاوەکە سەری کردو بەسەر هەمووشتێکدا سەرکەوت لەکاتی تۆفانەکەدا(باپیرەکانی) ئێوەمان هەڵگرت لە کەشتیدا تا تیانەچن و بنەبڕنەبن.. پاشان ئادەمزاد وردەوردە زاووزێیکردەوەو سەری هەڵدایەوە، ئایەتی: (وجعل لکم من الفلك والأنعام ما ترکبون) وەئایەتی (وآیة لهم أنا حملنا ذریتهم فی الفلك المشحون. وخلقنالهم من مثله مایرکبون) دووپاتی ئەوماناو مەبەستە دەکاتەوە ﴿[١٢] **لنجعلها لکم تذکرة**﴾ بۆئەوەی ئەو ڕووداوەبکەینە بیرهێنەرەوەو ئامۆژگاریەك بۆتان وبشزانن کەهەرکەسێك بچێت بەگژ پەیامبەرەکەیدا تۆڵەی لێ وەرئەگیرێتەوە ﴿**وتعیها أذن واعیة**﴾ وەئەوگوێیانەی پارێزەرن , ئەو واقیعەیەبپارێزن لە زیهنداو بۆگەلانی پاش خۆیانی بگێڕنەوە و ئامۆژگاری نەوەکانی خۆیانیان پێبکەن هەتابەدوای ئەو لارولاسارانە دانەچن.

الجزء التاسع والعشرون — سُورَةُ الحَاقَّة

وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَن قَبْلَهُۥ وَٱلْمُؤْتَفِكَٰتُ بِٱلْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا۟ رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَّابِيَةً ﴿١٠﴾ إِنَّا لَمَّا طَغَا ٱلْمَآءُ حَمَلْنَٰكُمْ فِى ٱلْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَآ أُذُنٌ وَٰعِيَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِذَا نُفِخَ فِى ٱلصُّورِ نَفْخَةٌ وَٰحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ ٱلْأَرْضُ وَٱلْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَٰحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ ٱلْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَهِىَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَٱلْمَلَكُ عَلَىٰٓ أَرْجَآئِهَا ۚ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَٰنِيَةٌ ﴿١٧﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾ فَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقْرَءُوا۟ كِتَٰبِيَهْ ﴿١٩﴾ إِنِّى ظَنَنتُ أَنِّى مُلَٰقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَآ أَسْلَفْتُمْ فِى ٱلْأَيَّامِ ٱلْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُوتَ كِتَٰبِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَٰلَيْتَهَا كَانَتِ ٱلْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنِّى مَالِيَهْ ۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّى سُلْطَٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ ٱلْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَٱسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾

٥٦٧

چۆڕە سەختەکانی ڕۆژی پەسلان:

ئینجادێتە سەرباسکردنی دیمەنێکی سەخت و قورسی ڕۆژی دوایی وەك دەفەرموێ: ﴿١٣ فإذا نفخ فی الصور نفخة واحدة﴾ جاکاتێ تەنیا جارێك فووکرا بەشەیپووردا لەلایەن (ئیسرافیل)ـەوە بۆمراندنی تەواوی گیانلەبەران، کەئەویش تەنها پەروەردگار خۆی شێوەی ئەو(صوور)ە دەزانێ ﴿١٤ وحملت الأرض والجبال﴾ وزەویی‌و کێوەکان لە جێگای خۆیاندا هەڵگیران و بەرزکرانەوە ﴿فدکتا دکة واحدة﴾وئەوجار یەککەڕەت دران بەیەکداو هەپروون هەپروون بوون، وە بوونە زەویەکی تەخت ﴿١٥ فیومئذ وقعت الواقعة﴾ ئەو ڕۆژە ڕوودواوەکە ڕووئەدا (واتە:قیامەت بەرپادەبێت) ﴿١٦ وانشقت السماء فهی یؤمئذ واهیة﴾ وئاسمان هەموو لەت ولەت بوو, جا ئاسمان لەو ڕۆژەدا شل وشۆڵە، چونکە لەو ڕۆژەدا وەك خوری شی دەبێتەوەو، لەیەکتر دەترازێ، وەك ئەفەرموێ (وفتحت السماء فکانت أبوابا). ﴿١٧ والملك علی أرجائها﴾ وەفریشتەکانیش لە سەر لێواری ئاسمانەدان ﴿ویحمل عرش ربك فوقهم یومئذ ثمانیة﴾ وەلەو ڕۆژەدا هەشت فریشتە عەرشی پەروەردگاری تۆ بەبان سەریانەوە هەڵ دەگرن. پێشینان لەمانای عەرشدا دەڵێن: (إنه سریر ذو قوائم تحمله الملائکة، وهو کالقبّة علی العالم، وهو سقف المخلوقات).

(سید قطب) بەڕەحمەت بێ، ئەڵێ: ئێمە نازانین ئەوهەشتە کەبەبان سەریانەوە عەرش هەڵدەگرن چین و کێن. هەر وەك نایشزانین چۆن (عرش) هەڵ ئەگیردرێ.. ئێمە ئەمانە هەموو ئەدەینە دەستی پەوەردگارمان، خۆ لەولاشەوە داوامان لێ نەکراوە بیانزانین.. وەهەر ئەوەندە کەهەست بکرێ بەگەورەیی‌و، دەستەڵاتی بێ سنوری خوا، چ لەدونیادا، چ لەپاشە ڕۆژدا بەسە ﴿١٨ یومئذ تعرضون لاتخفی منکم خافیة﴾ لەو ڕۆژەدا ئێوە هەموو نیشانی خواوەندتان دەدرێن بۆ حیساب، هیچ کردارو گوفتارێکی نهێنیتان شاراوە لای خوا، پێغەمبەری خوا ﷺ ئەفەرموێ: ((یعرض الناس یوم القیامة ثلاث عَرْضات، فأما عرضتان فجدال ومعاذیر، وأما الثالثة فعند ذلك تطیر الصّحف فی الأیدی، فأخذ بیمینه، وأخذ بشماله)) ئەحمەد، وئیبنی ماجه وترمزیی. واتە: لەڕۆژی قیامەتدا سێجار ئادەمزاد لەپێشانگای خوادا ڕادەنوێنرێن: دوو جاریان شەڕەقسەو بروپانوو هێنانەوەیە، سێیەمیشیان نامەی کاروکردەوەکان دەدرێتە دەس، جا یا بەدەستی ڕاستەوە دەدرێت، یان بەدەستی چەپەوە.

بەختیاران فەرەحناك و، بەدبەختان خەمناك:

ئینجا کە ڕۆژە ڕاستەکە هات , ئادەمزاد دەبنە دوو دەستە، وەك دەفەرموێ: ﴿١٩ فأما من أوتی کتابه بیمینه﴾ ئینجا ئەو کەسەی کارنامەکەی درایە دەستی ڕاستیی-کەئەوەش نیشانەی بەختیاریی مرۆڤە- ﴿فیقول هاؤم اقرءوا کتابیه﴾ جا(لەخۆشیی و شادیدا)بەدەنگی بەرز ئەڵێ: ها ئەوەتە نامەکەم بگرن و بیخوێننەوە (چونکە کاتێ کەنامەکەی درایە دەستیڕاستی ئیتر هەر بەوەزانی بەختیارە، بۆیە بەسەربەرزییەکەوە خۆی دەنوێنێ ﴿٢٠ إنی ظننت أنی ملاق حسابیه﴾ چونکە بەڕاستی من لە دنیادا ئەمزانی و یەقینم بوو کە دەگەم بە حیسابی خۆم!! وائەمرۆش خوای میهرەبان پاداشتی بەچاکە دامەوە, وەك لەسوورەتی تردا بۆ دووپاتکردنەوەی ئەو ڕاستیە ئەفەرموێ: (الذین یظنون أنهم ملاقوا ربهم..) - ﴿٢١ فهو فی عیشة راضیة﴾ جا ئەوە لە گوزەرانێکی خۆش و پەسەندکراوایە ﴿٢٢ فی جنة عالیة﴾ لەبەهەشتێکی بەرزدا ﴿٢٣ قطوفها دانیة﴾ میوەجاتی درەختەکانی نزیکە لێیەوە, واتە: دەس ڕەسە: بەراوەستانەوە، بەدانیشتنەوە ,دەستی ئەگاتێ، تەنانەت دەمیشی ئەگاتێ، خوای کارزان بەهیچ شێوەیەك نایەڵێ بەهەشتیی ئەزیەت بکێشێ، پاش ئازارو ئەزیەتەکەی دونیای ﴿٢٤ کلوا واشربوا هنیئا بما أسلفتم فی الأیام الخالیة﴾ پێیان ئەوترێ: بخۆن و بخۆنەوە بە خۆشی بەهۆی ئەوکارەجوان و چاکانەوە

لەرۆژگارەكانی رابوردوودا ئەنجامتان دەدا. بەكورتیی: مرۆڤی بەهەشتیی لەوپەڕیخۆشییدا دەبێ. ئینجا تۆڵەی دۆزەخییەكان باس دەكاو دەفەرموێ: ﴿ [٢٥] وأما من أوتی كتابه بشماله﴾ بەڵام ئەوكەسەی: كارنامەكەی ئەدرێتە دەستی چەپی -كە ئەوەش نیشانەی بەدبەختیە- ﴿ فیقول یالیتنی لم أوت كتابیه﴾ جادەڵێ: خۆزگایە..! نامەكەم پێنەدرابا ﴿ [٢٦] ولم أدر ما حسابیه﴾ و نەمزانیبا سەرئەنجامی لێ حیساب ولێپرسینەوەم چیە؟ ﴿ [٢٧] یالیتها كانت القاضیة﴾ خۆزگایە ئەو مردنەم برابایەوە بە یەكجاری و، زیندووش نەكرامایەتەوە ﴿ [٢٨] ما أغنی عنی مالیه﴾ دارایی و ماڵەكەم هیچ كەڵكێكی پێنەگەیاندم بۆئەم ڕۆژەم ﴿ [٢٩] هلك عنی سلطانیه﴾ ئەوموڵك و دەسەڵاتەی بووم لەدەس چوو، نە ڕشتەم، نە پلەوپایەم، هیچیان نەیانتوانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بكەنەوە.

ئەوسا ئیتر خوا فرمان ئەدات بە دەرگاوانەكانی دۆزەخ و ئەفەرموێ: ﴿ [٣٠] خذوه فغلوه﴾ بیگرن , جا كەلەبچەی بكەن , واتە: كۆت و زنجیر لەدەس و قاچ وملی بئاڵێنن ﴿ [٣١] ثم الجحیم صلوه﴾ پاشان بیخەنە ناو ئاگری دۆزەخ ﴿ [٣٢] ثم فی سلسلة ذرعها سبعون ذراعاً فاسلكوه﴾ ئینجا بیخەنە ناو زنجیرێكی حەفتا گەزیەوە جەرەبابەی بدەن، بۆئەوەی پتر ریسوا بێت، ئەگینە خۆتەنها ئاگرەكەی بەسە، ئای ئەوڕۆژە چەندە ڕۆژێكی گران و نارە حەتە، وەرە لە ناو ئاگریشدا هێمان بەو شێوەیە زنجیر بكرێیت! ﴿ [٣٣] إنه كان لایؤمن بالله العظیم﴾ چونكە -لەدونیادا- بڕوای بەخوا نەبوو كە ئەمەش گەورەترین ستەمە، بۆیە هەر دەبێ ئاوا سەرشۆڕو ڕیسوا بكرێ ﴿ [٣٤] ولا یحض علی طعام المسكین﴾ وەهانی خەڵكی نەدەدا لەسەر خواردن دان بە هەژار. چەند ئاینێكی بەرزو پیرۆزە..! سەرەڕای ئەوەی دەبێ لەماڵ و منداڵی خۆیان بگرنەوە بۆ هەژاران، دەبێ مەردومیش دنەو هان بدا بۆ بووژاندنەوەیان ﴿ [٣٥] فلیس له الیوم ههنا حمیم﴾ جائەمڕۆش لێرە - واتە:ڕۆژی قیامەت- هیچ دۆستێكی بۆ نیە تا تكایەكی بۆ بكاو تۆزێ ئەو بارەیەی لێ سووك بكات. ﴿ [٣٦] ولا طعام إلا من غسلین﴾ وخواردن و خواردنەوەشی هەر كیم و زوخاوی داچۆڕاوی لاشەی دۆزەخییەكانە ﴿ [٣٧] لا یأكله إلا الخاطئون﴾ گوناهباران نەبێ كەسی دیكە لێی ناخوات, واتە: هەر ئەوانە دەیخۆن كە باوەڕیان بەخوا نەبوو.

الجُزءُ التَّاسِعُ وَالعِشرُونَ — سُورَةُ الحَاقَّةِ

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ (٣٥) وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ (٣٦) لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ (٣٧) فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ (٣٨) وَمَا لَا تُبْصِرُونَ (٣٩) إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ (٤٠) وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ (٤١) وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ (٤٢) تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (٤٣) وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ (٤٤) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ (٤٥) ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ (٤٦) فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ (٤٧) وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ (٤٨) وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ (٤٩) وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ (٥٠) وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ (٥١) فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ (٥٢)

سُورَةُ المَعَارِجِ — مكية ٧٠ — آياتها ٤٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ (١) لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ (٢) مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ (٣) تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ (٤) فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا (٥) إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا (٦) وَنَرَاهُ قَرِيبًا (٧) يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ (٨) وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ (٩) وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا (١٠)

٥٦٨ — يُبَصَّرُونَهُمْ

قورئان كەلامی خوایە:

جا پاش ئەوە باسێكی گەورەیی قورئان ئەكاو ئەفەرموێ: ﴿ [٣٨] فلا أقسم بما تبصرون * [٣٩] وما لا تبصرون﴾ جاسوێندم بەو شتانەی ئێوە بەچاو دەیان بینن، و بەوانەش نایان بینن و دەركی ناكەن لە بوونەوەر,وەكو بەشێكی زۆری دونیا، پاشەڕۆژ، تەن و لەش و ڕۆح، ئادەمیی و، پەریی و فریشتە.. هتد ﴿ [٤٠] إنه لقول رسول كریم﴾ بەڕاستی ئەو قورئانە لە زاری پەیامبەرێكی گەورەو بەڕێزەوە پێتان ڕادەگەیەنرێت ﴿ [٤١] وماهو بقول شاعر﴾ وە

گوفتارو قسەی شاپەر نیە , وەك ئەوبەدبەختانە پێیان وایە، وە پێغەمبەر (شیعر)و هونراوەشی نەبووە, وەئەوانەش کە شارەزای زانست و زانیاریی (عەروون)ن ئەم راستیە بەچاکی دەسەلمێنن کە قورئان شیعر نیە. ﴿قليلا ما تؤمنون﴾ کەچی کەمێکتان باوەڕ دێنن! ﴿[٤٢] ولا بقول كاهن﴾ و وتەو قسەی جووکیش نیە ﴿قليلا ماتذكرون﴾ کەموایە بیربکەنەوەو ئامۆژگاری وەرگرن ﴿[٤٣] تنزيل من رب العالمين﴾ ئەم قورئانە لەلایەن پەروەردگاری جیهانەکانەوە دابەزێنراوە، واتە: نە جادووە، نەوتەی جووکیی وفاڵچیە، بەڵکو تەنها فەرموودەی خوای تاك وتەنیایە ﴿[٤٤] ولو تقول علينا بعض الأقاويل﴾ ئەگەر ئەو پەیامبەرە ﷺ هەندێ قسەی لە سەرمان هەڵبەستبا ﴿[٤٥] لأخذنا منه باليمين﴾ دەستیمان دەگرت ﴿[٤٦] ثم لقطعنا منه الوتين﴾ پاشان رەگی دڵیمان دەبڕێ ﴿[٤٧] فما منكم من أحد عنه حاجزين﴾ جا کەسێکتان نە دەبوو بتوانێ بەرهەڵستی‌لێ بکاو لەدەستمان ڕزگاری بکات، خۆپەیامبەریش ﷺ هەرگیز لەنەخشەی ئێمە لانادا و هیچ شتێکیش لە سەر ئێمە هەڵنابەسێت ﴿[٤٨] وإنه لتذكرة للمتقين﴾ و بەڕاستی ئەو قورئانە یاداوەرییە بۆ خۆ پارێزان و خواناسان, ئەوانە ئامادەییان تێدایە پەندوو ئامۆژگاری وەر گرن، ئایەتی (قل هو للذين آمنوا هدى وشفاء) بۆ هەمان ماناوەبەستە. ﴿[٤٩] وانا لنعلم أن منكم مكذبين﴾ وە بەڕاستی ئێمە ئەزانین کە لەنێو ئێوەدا هەندێ هەن ئەم قورئانە بەدرۆ دەدەنە قەڵەم ﴿[٥٠] وإنه لحسرة على الكافرين﴾ وە بێگومان لەرۆژی قیامەتدا قورئان داخ وکەسەرە لە سەربێباوەڕان ﴿[٥١] وإنه لحق اليقين﴾ وە بەڕاستیی‌حەقیشە و گومانی تێدا نیە ﴿[٥٢] فسبح باسم ربك العظيم﴾ جا کەواتە تۆش (ئەی پێغەمبەرﷺ) ناوی پەروەردگاری گەورەت بەرزو پاك رابگرە,وە هەمیشە تەسبیحات و ستایشی بکە لە بەرامبەرئەو بەهرانەوە پێی بەخشیویت.

لە (١٨/١٧) شەشەڵانی (١٤١٧)ك بەرانبەر بە (٢٥/٢٤) /٩٧/٢/)ز لە تەفسیری ئەم سوورەتە بوومەوە.

سوپاس بۆ خوای میهرەبان.

*** *** ***

٧٠- سوورەتی (مەعاریج)ـە مەککەییەو (٤٤) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك سوورەتە مەککەییەکانی تر باسی ئیمان و بیروباوەڕە بناغەییەکان دەکا، رۆژی قیامەت و، قۆناغە گران و سەختەکانی، جا بڕواداران و، بێ باوەڕان، ئەوجا پاداش و تۆڵەیان، دەشتوانین بڵێین تەوەرەکەی‌باسی بێ بڕوایانی مەککەیە، کە چۆن ئینکاری زیندوو بوونەوەو پاداش و تۆڵەیان دەکرد، گاڵتەو لاقرتی یان بەبانگەوازەکەی پەیامبەر ﷺ ئەکرد. جا لەسەرەتاوە باسی سەرپێچی و سەرکێشی بێ بڕوایانی مەککە ئەکات، کە چۆن لەفەرمانبەرداری پەیامبەر ﷺ دەرچوون و سووکایەتیان بە بانگەوازەکەی ئەکرد، کاتێ کە بەسزای خوا ئەیترساندن.. نموونەی (نەزری کوڕی حاریس) نموونە دێنێتەوە، ئەو دەمە داوا لە خوا ئەکات کە بەزوویی سزایەك بنێرێ بۆخۆی و نەتەوەکەی, پێش ئەوەی قیامەت بێت! ئەگەر موحەممەد راست بکا. لە هەڕەشەکانیدا: (سأل سائل بعذاب واقع..) ئینجا دووچار بوونی تاوانباران لەو رۆژەدا کە ئەوەندە سەختە ئاسمان وەك مسی تواوەو کێوەکان وەك خوری شیکراوەیان لێ دێت.. سروشتی ئادەمزاد کاتێ کە تووشی نارەحەتییەك ئەبێ، چۆن چرکە چرکی پێ ئەکەوێ و، لەوانەیە لەحەسرەتدا ملی خۆی بشکێنێ، کاتێکیش کە خۆشییەکی ئەوقە دەبێت،

چۆن لووتی بەرز ئەکاتەوەو (ڕاستیی) نابینیٚ..؟!!. کۆتاییشی بە سوێندی بە پەروەردگاری جیهانەکان دیٚ کە زیندوو بوونەوە ڕاستەو، پاداش و تۆڵەش دەست پیٚ دەکاو، ئەوانیش لەدەست دەر ناچن (فلا أقسم برب المشارق والمغارب..).

خوانەناس بەتالووکەی سزایە، تۆش بە ئارامبە:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] سأل سائل بعذاب واقع﴾ پرسیارکەرێك لە بیٚ باوەڕەکانی مەککە (نەزری کوڕی حارس) داوای سزای کرد بێتە سەریان، خۆ هیچ گومانێك نیە هەر بۆیان دیٚ و پێش دێت، گەلیٚ جار بە بانگەوازەکەی پەیامبەرو بە ڕۆژی دوایی گاڵتەی ئەکرد، تەنانەت ئەیوت: (اللهم إن كان هذا هو الحق فأمطر علينا حجارة من السماء..). جا بەو بۆنەیەوە - وەك تەبەری دەڵیٚ-ئەم سوورەتی (مەعاریج)ە دابەزی. ﴿[٢] للكافرين ليس له دافع﴾ ئەو سزابە بۆکافرو بیٚ باوەڕان هیچ کەس و شتێك نیە بیگێڕێتەوە لێیان , واتە: هەرکات لەلایەن خواوە سزاکە هات, هیچ کەسێك نیە نەهێڵیٚ دووچاری ئەوان بێت ﴿[٣] من الله ذى المعارج﴾ لەلایەن خوای خاوەن دەسەڵات وخاوەن پلەکان، وەك دەفەرمووێ: ﴿[٤] تعرج الملائكة والروح إليه فى يوم كان مقداره خمسين ألف سنة﴾ فریشتەکان و جوبریل بەرز دەبنەوە بۆلای لەرۆژگارێکدا کەماوەکەی پەنجا هەزار ساڵە لای موشریك وبیٚ باوەڕەکان.. واتە: سزاو ئەشکەنجەیان لەهەندیٚ کاتدا ئەوەندە زۆرە ئەو ڕۆژەیان لیٚ ئەبیٚ بەپەنجا هەزار ساڵ، یان بەهەزار ساڵ , وەك لەجێگایەکی تردا هاتووە.. دیارە قیامەت پلە پلەیە، بۆیە جێگای وای هەیە ئەوەندە قورس وسەختە بە هەزار ساڵ لێیان ئەڕوات، جێگای وایشی هەیە بەپەنجا هەزار ساڵ، جا لەو ڕۆژەدا فریشتەو جوبریل بۆ لای خوای میهرەبان سەر دەکەون. ﴿[٥] فاصبر صبرا جميلا﴾ جا ئەی پێغەمبەر! ئارام بگرە لە بەرامبەر داوای ئەو داواخوازەوە بە ئارامگرتنێکی جوان و شیاو بەپلەی تۆ,واتە: هەر گیز سکاڵاو بێزاری تێدا نەبیٚ وجگە لە خوا سکاڵا بۆ کەسێك نەبەیت ﴿[٦] إنهم يرونه بعيدا﴾ بە ڕاستیئەوان ئەو ڕۆژە بەدوور دەبینن! ﴿[٧] ونراه قريبا﴾ و ئێمەش بەنزیکی ئەبینین ,چونکە بۆ ئێمە هیچی تێناچێت. ﴿[٨] يوم تكون السماء كالمهل﴾ ئەوڕۆژە ئاسمان وەك مسی تواوە , یان وەك ڕەنگی ڕۆن زەیتونی لیٚ دیٚ ﴿[٩] وتكون الجبال كالعهن﴾ وکێوەکانیش وەك خوریی شیکراوەی ڕەنگاو ڕەنگیان لێدیٚ وئەبنە گەردو ئەنیشنە ئاسمان ﴿[١٠] ولا يسأل حميم حميما﴾ هیچ دۆست وخزمێکی نزیك لەحاڵی دۆست وخزمی خۆی ناپرسیٚ, لەبەر خەریکبوونی بەحاڵی خۆیەوە ﴿[١١] يبصرونهم﴾ بەیەکتر نیشان دەدرێن و یەکتریش دەناسن, واتە: وەنەبیٚ یەکتر نەناسن، نەخێر، یەکتریش ئەناسن، کەچی لەگەڵ ئەوەیشدا هەر پرسیار نیە لە حاڵی یەکتر، وەك لەسوورەتی تردا ئەفەرمویٚ: (لكل امرئ منهم يؤمئذ شأن يغنيه...) ٨٠/٣٧. یان دەفەرمویٚ: (..واخشوا يوما لا يجزى والد عن ولده، ولا مولود هوجاز عن والده شيئا..)٣١ /٣٣. ﴿يود المجرم لو يفتدى من عذاب يومئذ ببنيه [١٢] وصاحبته وأخيه﴾ تاوانبار حەز دەکات بۆ ڕزگار بوونی خۆی لەسزای ئەو ڕۆژە بریتی بدات بە کوڕەکانیی و هاوسەرەکەیی و، براکەی ﴿[١٣] وفصيلته التى تؤويه﴾ وە بەو عێلەی لە خۆی دەگرت و پەنای دەدا ﴿[١٤] ومن فى الأرض جميعا ثم ينجيه﴾ وە ئەوەی لە سەرزەوی هەیە هەیە گشتی بدا لە پاشا ڕزگاری بکات. خۆڕزگاری نابیٚ، ئەگەرچی ئەوانەیش بکاتە بریتی بۆ خۆی، وەك ئەفەرمویٚ:﴿[١٥] كلا﴾ نەخێر، بریتیت لیٚ وەر ناگیریٚ، دەسا دەست کۆتاکە ﴿إنها لظى﴾ بەڕاستی ئەو ئاگرە ئاگرێکی بڵیسەداری وایە ﴿[١٦] نزاعة للشوى﴾ داماڵێنەرە بۆ پێسی سەر, واتە: پێسیی سەر هەڵدەقرچێنیٚ و هەڵیدەکەنیٚ و دەیبا ﴿[١٧] تدعوا من أدبر وتولى * [١٨]

وجمع فأوعى﴾ ئەو ئاگرە ئەو کەسە بانگ دەکات لەدونیادا پشتی لەهەق و راستی کردبیّ و رووی لەفەرمانی خوا وەرچەرخاندبیّ و ماڵ و دارایی کۆ کردبێتەوە ولەهەژارانی شاردبێتەوەو بەشی نەدابن.

مرۆڤ بیّ تا پشت و چاو چنۆکە:

ئینجا دێتە سەرباسی دوو خووی زۆر خراپی ئادەمیی.. کە هەر لەو رۆژەوە دروست بووە، لەگەڵیدا بوون و قەت لەکۆڵی نابنەوە، مەگەر ئیمان و بڕوا بێنێت. ﴿[١٩] **إن الإنسان خلق هلوعا**﴾ بەڕاستیی ئادەمیی بەرچاو برسیی و چاوچنۆك دروستکراوە ﴿[٢٠] **إذا مسه الشر جزوعا**﴾ هەر کەتووشی ناخۆشیی و، هەژاریی و کەمدەستی بوو ماخولانی پێدەکەوێت ﴿[٢١] **وإذا مسه الخير منوعا**﴾ وکاتێکیش تووشی خێرو چاکە بوو لەمەردم ئەیگرێتەوەو بەشی خەڵکی لیّ نادات، وەك پێغەمبەر ﷺ ئەفەرمووێ: ((شر مافی الرجل شح هالع وجبن خالع)). واتە: خراپترینی خەسڵەت بۆ مرۆڤ، چرووکی و چاو چنۆکییە، وە ترسێکی دڵ و جەرگ برە. ئەبوو داود. کتاب الجهاد ١٢/٣. ﴿[٢٢] **إلا المصلين**﴾ جگە لە نوێژخوێنەکان ئەوانەیان کە ئەم هەشت سیفەتانەیان تێدایە:- یەکەم: ﴿[٢٣] **الذين هم على صلاتهم دائمون**﴾ ئەوانەی کە لەسەر کاتی نوێژەکانیان بەردەوام و سوورن، نای پچڕن و سەرگەرم نابن بەدونیاوە، ئایەتی: (قد أفلح المؤمنون الذين هم فى صلاتهم خاشعون)یش هەر ئەوماناومەبەستە دووپات دەکاتەوە. لەفەرموودەی دروست و رەوایشدا هاتووە: ((أحب الأعمال إلى الله أدومها وإن قل))فتح البارى، كتاب الإيمان ١٠١/١، ومسلم كتاب صلاة المسافرين ٥٤٠/١. واتە: خۆشەویسترینی کاروکردەوە لای خوا، ئەو کارەیە بەردەوام بێت، ئەگەر زۆر کەمیش بێت!. دووەم: ﴿[٢٤] **والذين فى أموالهم حق معلوم**﴾ ئەوانەی کە مافێکی دیاریکراو لەسامانیاندا هەیە ﴿[٢٥] **للسائل والمحروم**﴾ بۆ داواکار (لەمەردوم) و بۆ بیّ بەشکراوی داوانەکەر،چونکە بۆخۆی رووی نیە داوا بکا و، خەڵکیش وا ئەزانن هەیەتی. سێیەم: ﴿[٢٦] **والذين يصدقون بيوم الدين**﴾ ئەوانەی بڕوایان هەیە بەڕۆژی پاداش و تۆڵە و کاریشی بۆ ئەکەن. چوارەم: ﴿[٢٧] **والذين هم من عذاب ربهم مشفقون**﴾ ئەوانەن لەسزای ئەو رۆژەی پەروەردگاریان دەترسن ﴿[٢٨] **إن عذاب ربهم غير مأمون**﴾ بەڕاستی سزای پەروەردگاریان کەس لێی ئەمین نیە , تا پاڵی لیّ بداتەوە، کەواتە جێگەی خۆیەتی لێی بترسن. پێنجەم: ﴿[٢٩] **والذين هم لفروجهم حافظون**﴾ ئەوانەی داوێنی خۆیان دەپارێزەن لە حەرام ﴿[٣٠] **إلا على أزواجهم أو ماملكت أيمانهم**﴾ جگە لە ژنەکانیان، یان لە کەنیزەکانیان، واتە: تەنها لەگەڵ ئەوانەدا کاری خۆیان ئەکەن ﴿**فإنهم غيرملومين**﴾ جا بەڕاستی لەوانە لۆمەوسەرزەنشت کراونین. ﴿[٣١] **فمن ابتغى وراء ذلك فأولئك هم العادون**﴾ ئینجا ئەوەی جگە لەوە بخوازیّ وئەو کارە بکات، ئەوانە دەست درێژیکارن و خۆیان ڕانواندووە بۆ سزای خوا. شەشەم: ﴿[٣٢] **والذين هم لأماناتهم**

الجزء التاسع والعشرون — سورة المعارج

يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ (١١) وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ (١٢) وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ (١٣) وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ (١٤) كَلَّا إِنَّهَا لَظَى (١٥) نَزَّاعَةً لِلشَّوَى (١٦) تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى (١٧) وَجَمَعَ فَأَوْعَى (١٨) إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا (١٩) إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا (٢٠) وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا (٢١) إِلَّا الْمُصَلِّينَ (٢٢) الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ (٢٣) وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ (٢٤) لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ (٢٥) وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ (٢٦) وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ (٢٧) إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ (٢٨) وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ (٢٩) إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ (٣٠) فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ (٣١) وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ (٣٢) وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ (٣٣) وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ (٣٤) أُولَئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ (٣٥) فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ (٣٦) عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ (٣٧) أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ (٣٨) كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ (٣٩)

٥٦٩

وعهدهم راعون﴾ ئەوانەی بۆسپاردەو پەیمانیان پارێزەرن ,هەرگیز خیانەت و گزی لەگەڵ کەسدا ناکەن. حەوتەم:﴿[٣٣] والذین هم بشهاداتهم قائمون﴾ ئەوانەی پابەندی بەشایەتییەکانیان هەڵدەسن, بێ جیاوازی لەنێوان کەسانی دوورو نزیکدا، وەك لەسوورەتی تردا ئەفەرموێ: (..ومن یکتمها فإنه آثم قلبه..) بەقەرە: (٢٨٣)، هەشتەم: ﴿[٣٤] والذین هم علی صلاتهم یحافظون﴾ ئەوانەی پارێزگاری نوێژەکانیان دەکەن. واتە بە رێك و پێکی دەست نوێژو پایەکانی (نوێژ) دەپارێزن. ﴿[٣٥] أولئك فی جنات مکرمون﴾ ئەوانە -کە خوورەوشتیان ئاوایە- لەباخەکانی بەهەشتدا لەلایەن خواوە رێز لێگیراون ,بە هەر جۆرێك خۆیان پێیان خۆش بێت.. بێ بڕواکان گاڵتەیان بەبەهەشت و موسڵمانەکان ئەکرد، پێیان وابوو کە ئەگەر بەهەشت راستیش بێت، ئەواپێش موسڵمانەکان ئەکەونەوە، چونکە ئەوان لەپیاوماقوڵان و گەورەیعەرەبن! جا بەو بۆنەوە ئەو ئایەتە هات وفەرمووی: ﴿[٣٦] فمال الذین کفروا قبلك مهطعین﴾ چیە وا ئەوانەی بێ باوەڕ بوون بەرەو لای تۆ دێن ئەی پەیامبەر! ﴿[٣٧] عن الیمین وعن الشمال عزین﴾ لەلای ڕاست و لەلای چەپەوە دەستە دەستە بە پەڕاگەندەیی, پاشان بڵاوەی لێ ئەکەن و هەڵدێن، وەك لەئایەتێکی تردا خوا ئەفەرمووێ: (کأنهم حمر مستنفرة فرت من قسورة). بتپەرستەکان دەوری پێغەمبەریان دەداو گاڵتەیان پێدەکردو دەیانوت: ئەگەر ئیماندارەکان وەك موحەممەد ﷺ دەڵێت بڕۆنە بەهەشتەوە, ئەوا ئێمە پێش ئەوانەوە دەڕۆینەبەهەشتەوە, ئینجا ئەم ئایەتە دابەزی وفەرمووی: ﴿[٣٨] أیطمع کل امرئ منهم أن یدخل جنة نعیم﴾ ئایا هەریەك لەوانە بەو حاڵەوە بەتەمایە ببرێتە بەهەشتێکی پڕ لەنازو نیعمەت و پڕ بەهرەوە لەکاتێکدا بڕوایان بەو پەیامبەرە نەبوو؟! ﴿[٣٩] کلا﴾ قەت شتی وانابێت ﴿إنا خلقناهم مما یعلمون﴾ بەڕاستی ئێمە دروستمان کردوون لەوەی خۆیان دەزانن, واتە: ئاوێکی بۆ گەنی قیزەون، پاشان هیچ کارێکی چاکیشیان ئەنجام نەداوە، ئیتر چۆن بەر لەوانە ئەڕۆنە بەهەشتەوە..؟!، وەك ئەم ئایەتانەیش بنەڕەت و بناغەی مرۆڤ باس ئەکەن: (الم نخلقکم من ماء مهین).٧٧/٢٠. (فلینظر الإنسان مم خلق، خلق من ماء دافق).٨٦/٥-٦. ﴿[٤٠] فلا أقسم برب المشارق والمغارب﴾ جاسوێند بە خاوەنی خۆرهەڵاتەکان وخۆرئاواکان (ڕۆژو مانگ و ئەستێرەکان). ﴿إنا لقادرون﴾ بێگومان ئێمە بەتوانا وبەدەسەڵاتین ﴿[٤١] علی أن نبدل خیرا منهم﴾ ئەوانە لەناو بەرین و کەسانی باشترو چاکتر بێنینە جێیان ﴿وما نحن بمسبوقین﴾ خۆ بۆئەو مەبەستەش کەسمان پێش نەکەوتووەو لەدەس دەرنەچووە، واتە: هەرکات بمانەوێ ئەوکارە ئەنجام ئەدەین. ئایەتی: (نحن قدرنا بینکم الموت ومانحن بمسبوقین)٥٦/٦٠. هەر ئەو مانایە دوپات دەکاتەوە. ﴿[٤٢] فذرهم یخوضوا ویلعبوا﴾ جا کەواتە وازیان لێ بێنە -ئەی پەیامبەر!ﷺ- باهەر لەقسەی پڕو پووچدا ڕۆ بچن و گەمە بکەن ,تۆیش بێ وچان کاری خۆت ئەنجام بدە. ﴿حتی یلاقوا یومهم الذی یوعدون﴾ تادەگەن بەو ڕۆژەی هەمووجار بەڵێنیان پێدەدرێ بە سزا, واتە: ڕۆژی قیامەت، جائەو کاتە هیچ شتێك کەڵکیان پێ ناگەیەنێت ﴿[٤٣] یوم یخرجون من الأجداث سراعا﴾ ئەو ڕۆژەی کەلە گۆڕەکانیان بەپەلە دێنە دەرەوە بۆ لای ئیسرافیل﴿کأنهم إلی نصب یوفضون﴾ دەڵێیت بۆلای بتەکانیان رادەکەن و تاودەدەن ﴿[٤٤] خاشعة أبصارهم﴾ چاویان شۆڕەو، شەرمەزارن ﴿ترهقهم ذلة﴾ زەبوونیەك دایاندەگرێ، بەڕوومەتیانەوە دیارە ﴿ذلك الیوم الذی کانوا یوعدون﴾ ئەوترێ:ئەمە ئەو ڕۆژەیە کە لەدونیادا بەڵێنیان پێدرابوو، و ئەوان گاڵتەیان پێ ئەکرد, وا ئەمڕۆ بەچاوی خۆیان پاداش و تۆڵەی دەبینن.

زۆر سوپاس بۆ خوای میهرەبان کە یارمەتیدام بۆ تەواوکردنی تەفسیری سوورەتی (معارج).

*** *** ***

٧١- سوورەتی (نووح)ـە

مەککەییەو (٢٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەم سـوورەتەش وەك سـوورەتە مەككەییـەكانی تـر باسـی ئیمـان و بیروبـاوەڕ ئـەكات.. ئینجـا كـەمێك درێـژە بەداستانی پیری پێغەمبەران (شیخ الأنبیاء) نووح ﷺ دەدات هەر لەسەرەتای بانگەوازەكەیەوە، تا (تۆفان)ەكە، كە (٩٥٠) ساڵی رەبەق بوو.. هەر بۆیە بەم سوورەتەش ئەڵێن سوورەتی (نووح)، لەگەڵ پێش چاوخستنی نموونەیەك لە دەسەڵاتی خوای گەورە بەرامبەر بە بێ بڕوایان. جا بۆ یەكەم جار باسی رەوانە كردنی نووح پێغەمبەر دەكات، ئەوجا ئەركەكانی سەرشانی بۆ راگەیاندنی بانگەوازەكەیی و، ترسـاندنی قـەوم و گەلەكـەی لەسـزای خـوا، ئەگـەر نەگەڕێنـەوە سـەر هێڵـی راسـت و دروسـت، شـیاوی باسـە چـەندین سـوورەتی تـر بـەو شـێوەیە بایـەخ بـەم داسـتانەی (نـووح) دەدەن -سـڵاوی لەسـەر بێـت - وەك سـوورەتی: (شعراء).. و (مؤمنون).. و(أعراف).. و (أنبیاء)، وە زیاتر لە هـەموویان سوورەتی (هـوود)، چونكە نزیكـەی (٢٥) ئایـەت (واتـە: لـە ٢٥ بـۆ ٤٩)، باسـی ئـەو پەیامبـەرە بـەرزە دەكـەن ، ئـەم سـوورەتەش نمایشـی ئـەوە دەكـات كـە چـۆن ئـەو پەیامبـەرە سـەرەرە بـە شـەوو بـە رۆژ، بەئاشـكراو بەپەنامـەكی، بـە هـەموو جۆرێـك درێـژەی بـە بانگەوازەكـەی خـۆی داوە.. وەوانـەی مانـدوو نـەبوون و كـۆڵ نـەدان و، نەپسان فێری هەموو تێكۆشەرێك دەكات، لەهەمووی گرنگتر دڵدانـەوەی پەیامبـەرە ﷺ تازیـاتر بـەئارام بێـت و، دان بـە خۆیدا بگرێ.

<u>بـەكورتیی:</u> ئـەم سـوورەتی (نـووح)ـە بەشـێوەی كـاری جیهادی لایەنگرانی رێگەی راستیی، بەرامبـەر بەلایـەنگرانی رێگەی ناراستیی، نمایش دەكا.

الجزء التاسع والعشرون — سورة نوح

فَلَآ أُقۡسِمُ بِرَبِّ ٱلۡمَشَٰرِقِ وَٱلۡمَغَٰرِبِ إِنَّا لَقَٰدِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ خَيۡرٗا مِّنۡهُمۡ وَمَا نَحۡنُ بِمَسۡبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرۡهُمۡ يَخُوضُواْ وَيَلۡعَبُواْ حَتَّىٰ يُلَٰقُواْ يَوۡمَهُمُ ٱلَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوۡمَ يَخۡرُجُونَ مِنَ ٱلۡأَجۡدَاثِ سِرَاعٗا كَأَنَّهُمۡ إِلَىٰ نُصُبٖ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَٰشِعَةً أَبۡصَٰرُهُمۡ تَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٞۚ ذَٰلِكَ ٱلۡيَوۡمُ ٱلَّذِي كَانُواْ يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

سُورَةُ نُوحٍ — ترتيبها ٧١ — آياتها ٢٨

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦٓ أَنۡ أَنذِرۡ قَوۡمَكَ مِن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ إِنِّي لَكُمۡ نَذِيرٞ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغۡفِرۡ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمۡ وَيُؤَخِّرۡكُمۡ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّىۚ إِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ إِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُۚ لَوۡ كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوۡتُ قَوۡمِي لَيۡلٗا وَنَهَارٗا ﴿٥﴾ فَلَمۡ يَزِدۡهُمۡ دُعَآءِيٓ إِلَّا فِرَارٗا ﴿٦﴾ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوۡتُهُمۡ لِتَغۡفِرَ لَهُمۡ جَعَلُوٓاْ أَصَٰبِعَهُمۡ فِيٓ ءَاذَانِهِمۡ وَٱسۡتَغۡشَوۡاْ ثِيَابَهُمۡ وَأَصَرُّواْ وَٱسۡتَكۡبَرُواْ ٱسۡتِكۡبَارٗا ﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّي دَعَوۡتُهُمۡ جِهَارٗا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّيٓ أَعۡلَنتُ لَهُمۡ وَأَسۡرَرۡتُ لَهُمۡ إِسۡرَارٗا ﴿٩﴾ فَقُلۡتُ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ إِنَّهُۥ كَانَ غَفَّارٗا ﴿١٠﴾

يُرۡسِلِ ٱلسَّمَآءَ — ٥٧٠

نووح بێ وچان بانگی قەومەكەی دەكا بۆ لای خوا:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [1] إنا أرسلنا نوحا إلى قومه﴾ بە ڕاستیی ئێمـە (نـووح)مـان نـاردە لای هۆزەكـەی، - وەك دەڵێن - لە نیوە دوورگەی عەرەبییدا، پاش ئەوە كە لـە (كووفـە)دا پلـەی پەیامبـەرێتی پێدرا: ﴿أن انذر قومك﴾ فەرمانمان پێدا: هۆزەكەت بترسێنەو هۆشیاریان بكەوە ﴿من قبل أن یأتیهم عذاب ألیم﴾ پێش ئەوەی سزایەكی ئێش پێگەیەنەری سەختیان بۆبێت لەلایەن پەروەردگاریانەوە ﴿[2] قال یا قوم إنی لكم نذیر مبین﴾ پێی گوتن: ئەی قـەوم و هۆزی خۆم..! بەڕاستی من ترسێنەرێكی ئاشكرام بۆتان ﴿[3] أن اعبدوا الله﴾ پێتان دەڵێم هەر خوابپەرستن ﴿واتقوه﴾ ولەسزاونافەرمانی خۆ پارێزن ﴿وأطیعون﴾ وگوێرایەڵیم بكەن لـەوەی پێتـان رادەگەیـەنم ﴿[4] یغفر لكم من ذنوبكم﴾

ئەوكات خوا لەگوناحەكانتان خۆش دەبێ ﴿ و يؤخركم إلى أجل مسمى﴾ وتەمەنتان درێژ دەكا بۆكاتێكی دياريكراو (بۆ مردن، واتە:بە ئاسوودەیی و بەهرەمەندی لەژێر سێبەری نیعمەتەكانی خۆیدا دەتانهێڵێتەوە، لەواقیعدا كرداری پیرۆزو رەفتاری جوان و شیرین دەبنە هۆی زیادبوونی تەمەن، وەك پێغەمبەرلەم فەرموودەدا دەفەرموێ: ((صلة الرحم تزيد في العمر)) أخرجه الطبراني. واتە: لە فەرموودەی صەحیحدا هاتووە كە پەیوەندی خزمایەتی ونەبچڕاندنی یەكێكە لەوهۆیانەی تەمەن زیاد دەكات ﴿ إن أجل الله إذا جاء لايؤخر﴾ بەراستی ئەوكاتەی خوا دیاریكردووە بۆمردن و تۆڵەو سزا بەهیچ شێوەیەك دواناكەوێ ﴿ لو كنتم تعلمون﴾ ئەگەرئێوە بزانن و بەباشی تێبگەن بڕیار ئاوایە، جا هەقە ئێوەیش تیژڕەویی بكەن بۆكاری چاك و، لەكاری بەدرەفتاران دووربن.

ئینجا نوح بەمەردانەو پێغەمبەر ئاساییانە چووە گۆڕەپانی تێكۆشانەوە، وە بەهەموو شێوەیەك هەوڵ و تەقەلای لەگەڵ گەلەكەی دا تابەشكو بگەڕێنەوە سەرهێڵی ڕاست، بەڵام تا دەهات ئەوان بەولاوە دەرۆیشتن، بۆیە ئەویش بەناچاری سكاڵانامەو ڕاپۆرتێكی كارەكانی پێشكەش بەپەروەردگاری خۆی كرد ﴿ [٥] قال رب إني دعوت قومي ليلا ونهارا﴾ وتی: ئەی پەروەردگارم..! بە ڕاستی من بەشەوو بەرۆژ بانگی گەلەكەمم كرد بۆ ئیمان و تەوحید ﴿ [٦] فلم يزدهم دعائي إلا فرارا﴾ كەچی تادەهات زیاتر هەڵ دەهاتن! ﴿ [٧] وإني كلما دعوتهم لتغفر لهم﴾ وبەڕاستی هەركات بانگم دەكردن بۆ ئیمان وتەوحید تا تۆ لێیان خۆش ببیت ﴿ جعلوا أصابعهم في آذانهم﴾ پەنجەیان دەخستە گوێیانەوە! ﴿ واستغشوا ثيابهم﴾ و جل و بەرگەكانیان لەخۆیان دەپێچا,بۆ ئەوە وتەكانم نەبیسن و نەم بینن! وەكو قورەیش بەرامبەر بە قورئان دەیانوت: (.. لا تسمعوا لهذا القرآن والغوا فيه لعلكم تغلبون)٢٦/٤١. ﴿ واصروا واستكبروا استكبارا﴾ وە پێیان لەسەر بێ بڕوایی داگرت و، خۆیان زۆر بەگەورە زانی شوێنم بكەون ﴿ [٨] ثم إني دعوتهم جهارا﴾ ئینجا من بانگەوازەكەم بۆ ئاشكرا كردن ﴿ [٩] ثم إني أعلنت لهم واسررت لهم إسرارا﴾ وە هەندێ جاریش بەنهێنی لەگەڵیان دوام و بانگەوازەكەم پێگەیاندن, واتە: هەموو ڕێگایەكی بانگەوازم گرتەبەر بۆیان، تا بەڵكو بەرەو تۆ بیانهێنم ﴿ [١٠] فقلت استغفروا ربكم إنه كان غفارا﴾ جا بەردەوام پێم گوتن: داوای لێخۆشبوون لەپەروەردگارتان بكەن، چونكە هەمیشە گوناحپۆشە, وەك پێغەمبەر ﷺ ئەفەرموێ: ((والذي نفسي بيده لولم تذنبوا لذهب الله بكم وجاء بقوم يذنبون فيستغفرون الله تعالى فيغفر لهم)) رواه مسلم، واتە: سوێند بەو زاتەی كە گیان و ڕۆحی منی بەدەستە، خوا ئەوەندە بەخشینی لاخۆشە، ئەگەر ئێوە گوناح نەكەن، ئەوا لەناوتان دەباو هۆزی تر دێنێ تا ئەوان گوناح بكەن و داوای بەخشینی لێبكەن و، ئەویش لێیان خۆش ببێت.

ئەوجا نووح ﷺ فەرمووی: ئەگەر ئێوە بڕوابێنن و مل راكێشن بۆ فەرمانەكانی خوا، ئەو دەمە ئەویش ئەم پێنج شتەتان بۆ ئەكا:

یەكەم: ﴿ [١١] يرسل السماء عليكم مدرارا﴾ بارانتان پەیتا پەیتاو بەلێزمە بۆ بەردەداتەوە.

دووەم و سێیەم: ﴿ [١٢] ويمددكم بأموال وبنين﴾ وە دارایی و كوڕی زۆرتان پێ دەبەخشێت، كە ئەو دووشتە لەناو جۆرە مرۆڤێكدا مایەی سەروەریین.

چوارەم: ﴿ ويجعل لكم جنات﴾ چەندین باخات و بێستانتان دەداتێ كەجوانترین هۆن بۆ رابواردن و خۆشی گەلان.

پێنجەم: ﴿ ويجعل لكم أنهارا﴾ ئاوو ڕووباری زۆریشتان بۆ بەدی دێنێت كە لەژێر بنكی درەختەكانیەوە، ئەو چۆمە ئاوە دێ و دەڕوات.

نووح ﷺ هۆشیاریان ئەکاتەوە کە هۆی بێ ڕۆزی وبێ پیتی زەویی وزارو مەڕومالاتیان و، کەمی نێرینەکانیان گوناح و تاوان وبێ باوەڕییە.. دەسا ئێوە باوەڕ بێنن ئەی قورەیش! ﴿[١٣] **مالكم لا ترجون لله وقارا**﴾ چیتانە لە گەورەیی و شکۆمەندی خوا ناترسن؟! ﴿[١٤] **وقد خلقكم أطوارا**﴾ خۆ بێگومان ئێوەی بەچەند قۆناغێ دروستیکردووە: تنۆکێ ئاو، خوێنپارە، گۆشتپارە.. هتد) ﴿[١٥] **الم تروا كيف خلق الله سبع سموات طباقا**﴾ ئایا نەتانبینیوە چۆن خوا حەوت چین ئاسمانی نهۆم لەسەر نهۆم دروستکردووە..؟ ﴿[١٦] **وجعل القمر فيهن نورا**﴾ و مانگی کردووە بەهۆی ڕووناکی تیایانا, واتە: ئاسمانی یەکەمی پێ ڕووناك کردۆتەوە، وە بەهەموو ئەستێرەکانیش چونکە ئەوانیش هەریەکەیان مانگێکی خۆی هەیە ﴿**و جعل الشمس سراجا**﴾ و خۆریشی کردووە بەچرا و هەموو بوونەوەر سودی لێوەرئەگرێ، وەك لەم جێیەدا ئەفەرمووێ: (هو الذی جعل الشمس ضیاء والقمر نورا وقدره منازل لتعلموا عدد السنین والحساب)١٠/٥. ﴿[١٧] **والله انبتكم من الأرض نباتا**﴾ وە خوای تاك و تەنیایە ئێوەی لە توخمەکانی زەوی ڕووانـدونی بەڕووانـدن وەك ڕووەك و گیا ﴿[١٨] **ثم يعيدكم فيها**﴾ پاشان – دوای مردنتان– ئەتانگێڕێتەوە بۆ ناوی و لەوێ بەفەرمانی خۆی ئەشاردرێنەوە ﴿**ويخرجكم إخراجا**﴾ و ئەتانهێنێتەوە دەرێ , لە زەوی بەدەرهێنان, واتە: زیندووتان ئەکاتەوەو بەدادگەرانەش پاداش و تۆڵەتان دەست ئەکەوێتەوە ﴿[١٩] **والله جعل لكم الأرض بساطا**﴾ وە هەرخوایە زەوی بۆ ئێوە ڕاخستووە و بەڕاخستنێك لەسەری قەرار بگرن ﴿[٢٠] **لتسلكوا منها سبلا فجاجا**﴾ تا بەئاسانی بەڕێگا فراوان و دۆڵەکانیدا بڕۆن, دەسا بۆ وردنابنەوەو بیرناکەنەوە.. تا ئیمان و باوەڕ بێنن..؟!

سُورَةُ نُوحٍ — الجزء التاسع والعشرون

يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّٰتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَٰرًا ﴿١٢﴾ مَّا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾ أَلَمْ تَرَوْا۟ كَيْفَ خَلَقَ ٱللَّهُ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ ٱلْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ ٱلشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَٱللَّهُ أَنۢبَتَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِّتَسْلُكُوا۟ مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾ قَالَ نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِى وَٱتَّبَعُوا۟ مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُۥ وَوَلَدُهُۥٓ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا۟ مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا۟ لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَقَدْ أَضَلُّوا۟ كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا ضَلَٰلًا ﴿٢٤﴾ مِّمَّا خَطِيٓـَٰٔتِهِمْ أُغْرِقُوا۟ فَأُدْخِلُوا۟ نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا۟ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ أَنصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى ٱلْأَرْضِ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا۟ عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓا۟ إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَّبِّ ٱغْفِرْ لِى وَلِوَٰلِدَىَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِىَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا تَبَارًۢا ﴿٢٨﴾

٥٧١

نووح نزای شەڕ لە قەومەکەی دەکا:

پاش ئەوەی نووح –سەلامی لەسەربێ– بەهەموو شێوەیەك لەگەڵ گەلەکەیدا هەوڵیدا و، بێ هیواو بێ ئومێد بوو ﴿[٢١] **قال نوح رب**﴾ وتی: ئەی پەروەردگاری من..! ﴿**إنهم عصوني**﴾ بەڕاستی ئەوانە سەرپێچیان کردم ﴿**واتبعوا من لم يزده ماله و ولده إلا خسارا**﴾ وە کەوتنە شوێنی ئەوکەسە کە دارایی و منالی هیچی بۆ زیاد نەکرد جگە لە زیان, واتە: شوێنی خاوەن سەروەت و خاوەن کوڕانی قەومەکەیان کەوتن, ئەوانیش پێیان وابوو کەئەگەر پەیڕەوی لە نووح بکەن دەسەڵاتەکەیان نامێنێ. جا بۆئەوە فڕوفێڵیان لە هەژارەکانیش کردو بەرەو خۆیان بردنیان و، دەرەنجام ئەمانیش وەك ئەوان دووچار بوون ﴿[٢٢] **و مكروا مكرا كبارا**﴾ وئەوانیش پیلان و فڕو فێڵێکی گەورەیان بۆ دارشتن و, بەئاشکرا هانی خەڵکەکەیان دەدا بۆ ئازاردانی نووح ﷺ، جا لەڕۆژی قیامەتیشدا ئەمان بەسەرانیان ئەڵێن: (.. بل مكر الليل والنهار إذ تأمروننا أن نكفر بالله و نجعل له أندادا..)٣٣/٣٤.

بتەکانی قەومی نووح:

﴿[٢٣] وقالوا لا تذرن آلهتكم﴾ پیاو خراپە زلە زلەکانیان بە شوێنکەوتووەکانیان گوت: قەت واز لەخواکانتان مەهێنن!! ﴿ولا تذرن ودا ولا سواعا ولا يغوث ويعوق ونسرا﴾ وە واز لە (وەدد) و (سوواع) و (یەغووس) و (یەعووق) و (نەسر)یش مەهێنن.

بەڵێ بۆ دواییش بتپەرستی وردە وردە پەرەی سەندودرێژەی کێشاو لەگەڵ ڕۆژگاردا هات ,چونکە: یەکەم: قەوم و گەلێکی زۆر کۆن هەبوون پێیان وابوو کە هەرچی شتە ئەستێرە ئەیکات، جا لەبەرئەوە ئەیانپەرستن! تەنانەت وێنەو نیگاریان بۆ دەرازاندنەوە..! لەپاشان دەچوون وێنەکانیان ماچ ئەکردن و، بەپیرۆزیان دائەنان و داوای کوڕو ڕزق و شفای نەخۆشیان لێدەکردن، ئەمانە پێیان دەگوترا (صابئین). دووەم: هەندێ لەپیاو صالح و چاکەکان لەبەر پیرۆزی وسوود وەرگرتن لە کارە جوانەکانیان و، بۆ ئەوەی لەیادیان نەچن وێنەیان بۆ دروستدەکردن و دایان دەنان ئینجا ماچیان ئەکردن و، بۆماوەیەکی دوورتریش پەرستنیان و سووجدەشیان بۆبردن!. ئینجا ئا لێرەدا دەرئەکەوێ کە بۆچی ئایینی پیرۆزی ئیسلام وێنەو پەیکەرو ڕازاندنەوەی گۆڕی مردووان قەدەغە دەکات, جگە لەوەیش تا گێلە پیاوو پیرێژن و نەزانەکان هەڵ نەخەڵەتێنن و، داوای ماڵ و منداڵ و شفای نەخۆشیان لێنەکەن. ئاشکرایشە سەردانی گۆڕستان پێغەمبەر بەشتێکی سووننەتی داناوە، تا ئاخیرەتت وەبیر بێنێتەوە.. بەڵام بەداخەوە ئێستا لەسەر گۆڕەکان شتی وا ئەکرێ، هێمان پێشی نەفامیەتیش کەوتوونەتەوە ﴿[٢٤] وقد أضلوا كثيرا﴾ وەبێگومان ئەوانە جگە لەخۆشیان" زۆریان گومڕاکرد ﴿ولا تزد الظالمين إلا ضلالا﴾ وەخوایە تۆیش هیچ شتێ زیاد مەکە بۆ ستەمکاران, جگە لەگومڕایی , نووح سەلامی لە سەر بێ پاش هەوڵە هەمە جۆرەکانی وکەڵك نەبوونیان بۆیان ئەو دوعایەی لێکردن، وەك مووسا ﷺ نزای شەڕی لەفیرعەون کردو وتی: (ربنا اطمس على أموالهم واشدد على قلوبهم فلا يؤمنوا حتى يروا العذاب الأليم). ١٠/٨٨. ﴿[٢٥] مما خطيئاتهم أغرقوا﴾ بەهۆی گوناحەکانیانەوەبە تۆفان نقومکران وخنکان ﴿فأدخلوا نارا﴾ دەرەنجام خرانە ناو ئاگرێکی گەورەوە ﴿فلم يجدوا لهم من دون الله أنصارا﴾ جا جگە لەخوا هیچ یارمەتیدەرێکیشیان دەست نەکەوت (نە بت، نە سەرۆکخێڵ و هۆز.

لێرەدا پرسیارێك دێتە پێش: ئایا ئەو تۆفانە ئەوانی خنکان, هەموو زەویی گرتەوە؟ یاخود نا، وەڵامی ئەو پرسیارە لەقورئاندا نەهاتووە.. ئەوەندە نەبێت کە دەڵێت: ئاو لەهەموو لایەکەوە، تەنانەت لەنێو تەنوورەکانیشیانەوە هەڵقوڵی، ئەوجائەوانەی کە بڕوایان بە نووح هێنابوو سواری کەشتییەکە بوون و, ئەویش وەك کێو بەسەر شەپۆلی ئاوەکەدا دەچوو، پاشان لەسەر کێوی (جوودی –گوودیی) کە لەخۆرهەڵاتی (دجلە)وەیە لەکوردستانی تورکیا لەجێگایەك کەپێی ئەڵێن: (ئەرارات) لەنگەری گرتوو سەقامگیر بوو.

دیارە نووح زۆر سزای دەروونیی چێشتووە بۆیە زۆر بەتوڕەییەکەوە ئەفەرموێ: ﴿[٢٦] وقال نوح رب لاتذر على الأرض من الكافرين ديارا﴾ ئەی پەروەردگارم! تەنها بێباوەڕێکیش لەسەر زەویی بەزیندوویی مەهێڵەوە (واتە:هەموویان لەناوببە)، جا خوای گەورەیش وەڵامی دایەوەو، هەموو تیاچوون, تەنانەتی کوڕەکەی خۆیشی، چونکە فەرمانبەرداری نەکردو لێی وەدوورکەوتەوەو گوتی: (.. سآوي إلى جبل يعصمني من الماء).١١/٤٣). ﴿[٢٧] إنك إن تذرهم يضلوا عبادك﴾ چونکە ئەگەر تۆ وازیان لێبێنیت هەرچی بەندەکانتن لەڕێ لائەدەن و گومڕایان دەکەن ﴿ولا يلدوا إلا فاجرا كفارا﴾ وەهیچ منداڵێکیشیان نابێ، مەگەر بێ بڕواو خوا نەناس ,چونکە منداڵێك لەئایندەدا لەکۆشی ئەوانەدا پەروەردە ببێت، گومان نیە کە هەر وەك خۆیان دەر دەچێت، چونکە کەسێك کە (٩٥٠) ساڵ لەناو

گەلێکدا بژیی، لە وردو درشتیان دەناسێت و دەشزانێت چی لەبارەیاندایە ، بۆیە ئەو داوایە دەکات ﴿[٢٨] رب اغفر لی ولوالدی ولمن دخل بیتی مؤمنا﴾ ئەی پەروەردگارم! لەخۆم و دایك و باوكم و ئەوانە خۆش ببە كە دێنە ماڵم بەئیمان و باوەڕەوە ﴿وللمؤمنین والمؤمنات﴾ وە لە پیاوانی بڕوادارو، ژنانی بڕواداریش ﴿لا تزد الظالمین إلا تبارا﴾ وە هیچیش بوستەمکاران زیاد مەکە جگە لە نابوود بوون وتیاچوون.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (نووح) هات.

*** *** ***

٧٢- سوورەتی (جن)ـە

مەککەیی یەو (٢٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك سوورەتە مەکەیی‌یەکانی تر باس لەبنەما سەرەکییەکان دەکات: یەکخوا پەرستیی، پەیامەکەی خوا، پاداش و تۆڵە.. بەڵام تەوەرەکەی باسی (جن) و پەریەکانەو.. هەر شتێکیش پەیوەندی بەوانەوە ببیّ.

جنۆکە: جۆرێکن لە دروستکراوەکانی خوای میهرەبان کە –لەسەر شێوەی خۆیان– بەچاو نابینرێن، و ئەوان بەر لە (ئادەم) ﷺ لە ئاگر دروستکراون.

جن یەکێکە لە غەیبیات کە موسڵمانان هەر لەدێرین ڕۆژگارەوە، بڕوایان هێناوە بەبوونی و، قورئانی پیرۆزو پەیامبەری خواش ﷺ بەدرێژە باسیان لێدەکەن، ئێمەی موسڵمانیش بێگومان ودوودڵی گوێڕایەڵ و ملکەچین، چونکە لەوە بەولاوە هیچمان پیّ ناکریّ و، پێناوتریّ, قسە لەجنۆکەکان دەکرێت هەر لەگوێگرتنیانەوە بۆ قورئان، تا بڕوا هێنانیان.. هەندیّ هەواڵی سەر سوڕهێنەریان دێنێت.. جا بۆ یەکەم جار باسی گوێگرتنی دەستەیەکیان ئەکات، بەتایبەت ئەو دەمەی کە گوێیان لەقورئانەوە بوو پاشان بڕوایان پێی هێنا. بوخاریی ئەگێڕێتەوە کە پەیامبەر ﷺ لەگەڵ چەند کەسێك لە هاوەڵانی چوو بۆ بازاڕی (عکاظ)، جا لە چۆڵی (نەخلە) دابەزیی و نوێژی بەیانی بەکۆمەڵ کردو، ئینجا چەند کەسێك لەجنۆکەکان بەلایانا تێپەڕین و، گوێیان لەقورئان خوێندنەکەی پەیامبەرەوە بوو ﷺ، هەڵوێستەیەکیان کردو گوێیان بۆ قورئانەکە گرت و بەوردی دڵیان دایە، جا پاش ئەوە بڕوایان هێنا کە: ئەمە فەرموودەی خوایەو بۆ پەیامبەرەکەی هاتووە، شیاوی باسە کە بڵێین پێغەمبەر ﷺ نەبە چاو دیتبوونی، وە نەپێیشی زانیبوون کە لەو دەمەدا گوێیان گرتووە.. جا خوای‌کارزان (قل أوحی إلی أنه استمع نفر من الجن) نارد/. دواتر دەڕواتە سەرباسی سوپاس و ستایش کردنیان بۆ خواو، داننانیان بەتاك و تەنیاییدا، وە بەگەوج و نەفام دانانی ئەوانەی هاوبەش بۆ خوا دائەنێن.

ئەوسا دێتە سەرباسی هەوڵدانیان بۆ دزینی وشەو قسە لەفریشتەکان و، ئینجا هەڵدانی پزیسك بەدوایاندا و سووتاندنیان، ئەڵبەت پاش هاتنی پەیامبەر ﷺ دەبنە دوو بەشەوە ئیماندارو موسڵمان، وە دەرەنجامیشیان.. بانگەوازەکەی پەیامبەرو کۆبوونەوەی جنۆکەکان لەدەوروبەریدا کاتیّ کە لەنوێژی بەیانیدا قورئانی ئەخوێند.. دەبیّ پەیامبەر ﷺ دەسەڵاتی خۆی –بەرامبەر بەدەسەڵاتی خوا– رابگەیەنیّ و، هەموو کەس پێی بزانیّ کۆتاییشی دێت بەوە کە زانست و زانیاریی تەواو بەشتە نادیارەکان تەنها لای خوایە، هەرئەو غەیب ئەزانیّ. مەگەر کەسێك ئەو خۆی ئاگاداری بکات. جا بۆ زێدە ئاگاداریی و، زانیاریی لەم باسەیە پێم باش بوو پێکەوە ئەم چەند دێرەی

خوارەوە لەکتێبەکەی: (لالەکائی) و، لێکۆڵەرەوەکەی، لەکتێبی (شرح إعتقاد أهل السنة والجماعة) بەرگی/٤ل١٢٩١. بخوێنینەوە کە ئەڵێت:

یەکەم: ئەهلی سوننەت و جەماعەت , ئیمان و ڕایان لەسەر ئەوەیە کە (شەیتان) و (جن) هەر دووکیان هەن، ئەمەش بە پێچەوانەی ڕاو بۆچوونی (فەلاسیف)ە!.

(ئیبن تەیمیە) ڕەحمەتی خوای لێ بێ ئەڵێت: (وجماهير الأمم يقرون بالجن ولهم معهم وقائع يطول وصفها، ولم ينكر الجن الا شرذمة قليلة من الجهال المتفلسفة والأطباء ونحوهم/الفتاوى٣٢-١٩. لەقورئانی پیرۆزدا هاتووە کە: (جن)یەکان ئەبیستن، قسە ئەکەن، تێدەگەن وژیریی و فامیان وەك ئادەمی هەیەو تەکالیفی شەرعییان لە سەرە: (وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون) الذاريات/٥٦. (قل أوحی أنه استمع نفر من الجن فقالوا إنا سمعنا قرآنا عجبا..) لە فەرموودەیشدا هاتووە کە پێشەوا (بوخاریی) لە (ئەبوو هورەیرە)وە دەگێڕێتەوە: ((أمرني النبی ﷺ أن أحتفظ بزكاة رمضان، وأتاني آت من الليل فجعل يحثو من الطعام فأخذته فقلت لأرفعنك إلى رسول الله ﷺ قال: دعني فإني محتاج وحالي شديدة وعلي عيال فخليت سبيله، فلما أصبح قال النبي ﷺ: يا أبا هريرة ما فعل أسيرك الليلة..؟ قال: يا نبی الله: زعم أنه محتاج وحاله شديدة فرحمته، قال: أما إنه قد كذبك وسيعود. فلما كان الليلة الثانية وجده فخبأ فأخذه فقال: لأرفعنك إلى رسول الله ﷺ زعمت أنك لاتعود فقد عدت، قال دعني فإني محتاج و حالی شديدة فخلی سبيله فلما اصبح قال النبي ﷺ يا أبا هريرة! ما فعل أسيرك الليلة؟ قال: يا رسول الله ﷺ: شكى حاجة وعيالا واني رحمته فخليت سبيله قال: قال أما إنه قد كذبك وسيعود، فلما كان الليلة الثالثة وجده فعجبنا فأخذه، فقال: لأرفعنك إلى رسول الله ﷺ هذا آخر ثلاث ليال زعمت أنك لا تعود ثم تعود، قال دعني أعلمك كلمات ينفعك الله بها قال: وكانوا حريصين على الخير. قال إذا أخذت مضجعك فاقرأ آية الكرسی من أولها إلى آخرها فإنه لن يزال عليك من الله حافظ ولا يقربك شيطان حتى تصبح. فقال النبی ﷺ: ما فعل اسيرك الليلة..؟ قال: يا نبی الله علمنی كلمات زعم أن الله ينفعنی بها قال: وماهي؟ قال: أمرني أن أقرأ آية الكرسی من أولها إلى آخرها فإنه لن يزال علي من الله حافظ ولا يقربني شيطان حتى أصبح. قال: أما إنه قد صدقك وهو كذوب أتدری من يخاطبك يا أبا هريرة..؟! قال لا، قال فذاك شيطان)).کورتەی مانای ئەم فەرموودەیە ئەمەیە کە: ئەبوو هورەیرە خوای لێ ڕازی بێ فرمانی پێکرا کەسەرفیترەی مانگی ڕەمەزان چاك هەڵگرێ و بیپارێزێ کەچی سێشەو لەسەریەك، یەکێك لە جن پەیدا ئەبێ و بەشێك لەخۆراکەکەی دەباو، ئەمیش هەرسێ شەوەکە ئەیگرێت و، ئەیەوێت بیبات بۆ لای پێغەمبەر ﷺ بەڵام ئەمان و تەوبە دەکات و دەڵێ: موحتاجم و ئەمجارە وازم لێ بێنە مەرج بێت ئیتر نەیەمەوە، بەڵام هەرسێ جارەکە پەیمان و بەڵێنەکەی ئەشکێنێ و هەر دێتەوە.. لەشەوی کۆتاییدا پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەبوو هورەیرە! زانییت ئەوە کێ بوو..؟! وتی:نەخێر. ئەویش فەرمووی: ئەوە شەیتان بوو!. (ئیبن حەزم) کاتێك قسە لە (جن و شەیتان) ئەکات ئەڵێت: (وقد جاء النص بذلك وبأنهم أمة عاقلة مميزة متعبدة موعودة، متوعدة متناسلة يموتون، وأجمع المسلمون كلهم على ذلك, نعم والنصارى والمجوس والصابئون وأكثر اليهود حاشا السامرة فقط فمن أنكر الجن أو تأول فيهم تأويلا يخرجهم به عن هذا الظاهر، فهو كافر مشرك حلال الدم و المال. قال تعالی: (افتتخذونه وذريته أولياء من دونی). وە ئەم فەرموودەیەش هاتووە: ((إن الجن على ثلاثة أثلاث: فثلث لهم أجنحة يطيرون فی الهواء، وثلث حيات وكلاب، وثلث يحلون ويطعنون)). رواه الحاكم فی المستدرك/٤٥٦/٢، وقال: صحيح الإسناد ووافقه الذهبی. دووەم: قورتوبی.. لەتەفسیرەکەیدا ئەڵێت: (بەپێی ڕەواڵەتی دەقی قورئان و فەرموودەکان, پێغەمبەر ﷺ جنیەکانی

نەدیتووە، ئیمامی (موسلیم) و (ترمزی) لە (ئیبن عەباس)ـەوە دەگێڕنەوە: ((ما قرأ رسول الله ﷺ على الجن وما رآهم...)). واتە: پێغەمبەر ﷺ: نە قورئانی بەسەر جندا خوێندەوە، نەبینینیشی، بەڵکو هەر گوێیان بۆ گرتبوو. بەڵام لەڕیوایەتێکی دیکەدا پێشەوا (موسلیم) لە (عامیری شەعبیە)وە هێناویەتی: ((..أتاني داعي الجن فذهبت معه فقرأت عليهم القرآن)) ئەم فەرمودەیە بەڵگەیە لە سەر ئەوەی دیونی و قورئانی بەسەردا خوێندوون، وە ئیمامی (بەیهەقی) ئەڵێت: (وليس بممتنع أن يراهم النبي ﷺ في صورهم كما يرى الملائكة). (بەندە)ش ئەڵێ: بۆ پێغەمبەران دروست بووە جن ببینن.

سێیەم: سەبارەت بەوە کە (جنیی بڕواتە نێو لاشەو جەستەی ئادەمیەوە، ئیمامی (ئیبن تەیمیە) ئەڵێت: (دخول الجن في بدن الإنسان ثابت بإتفاق أهل السنة والجماعة). وەگوتویەتی: (وليس في أئمة المسلمين من ينكر دخول الجني في بدن المصروع وغيره، ومن أنكر ذلك وادعى أن الشرع يكذب ذلك، فقد كذب على الشرع، وليس في الأدلة الشرعية ما ينافي ذلك).

الجزء التاسع والعشرون — سورة الجن

سورة الجن — مكية ٧٢ — آياتها ٢٨

بسم الله الرحمن الرحيم

قل أوحي إلي أنه استمع نفر من الجن فقالوا إنا سمعنا قرآنا عجبا (١) يهدي إلى الرشد فآمنا به ولن نشرك بربنا أحدا (٢) وأنه تعالى جد ربنا ما اتخذ صاحبة ولا ولدا (٣) وأنه كان يقول سفيهنا على الله شططا (٤) وأنا ظننا أن لن تقول الإنس والجن على الله كذبا (٥) وأنه كان رجال من الإنس يعوذون برجال من الجن فزادوهم رهقا (٦) وأنهم ظنوا كما ظننتم أن لن يبعث الله أحدا (٧) وأنا لمسنا السماء فوجدناها ملئت حرسا شديدا وشهبا (٨) وأنا كنا نقعد منها مقاعد للسمع فمن يستمع الآن يجد له شهابا رصدا (٩) وأنا لا ندري أشر أريد بمن في الأرض أم أراد بهم ربهم رشدا (١٠) وأنا منا الصالحون ومنا دون ذلك كنا طرائق قددا (١١) وأنا ظننا أن لن نعجز الله في الأرض ولن نعجزه هربا (١٢) وأنا لما سمعنا الهدى آمنا به فمن يؤمن بربه فلا يخاف بخسا ولا رهقا (١٣)

وأنا منا — ٥٧٢

جن گوێیان بۆ قورئان گرت و ئیمانیان پێ هێنا:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [1] قل أوحي إلى أنه استمع نفر من الجن﴾ ئەی پێغەمبەر! ﷺ بڵێ: لەلایەن پەروەردگارمەوە وەحیم بۆ کراوە کە چەند کەسێك لەجنیەکان گوێیان ڕاگرت بۆ قورئان خوێندنەکەم ﴿فقالو إنا سمعنا قرآنا عجبا﴾ جاوتیان: بێگومان ئێمە گوێمانگرت بۆ قورئانێکی سەیروسەمەرە لەرووی هۆنینەوەو، ڕەوانبێژیی و، خۆشخوانیەوە، واتە: هەقە عەرەبەکانیش پتر تیژڕەوییان کردبا بۆ بڕواهێنان پێی، چونکە بەزمانی ئەوان هاتووە، چاك تێئەگەن و دەزانن کە چەندە ڕەوانبێژە... کەچی لەگەڵ ئەوەشدا هەر ئەمڕۆو سبەینێ ئەکەن! بەڵام جینیەکان هەر ئەو دەمەی کە بیستیان موسڵمان بوون ﴿[2] يهدى إلى الرشد فآمنا به﴾ ئەو قورئانە، هیدایەت و ڕێنمایی دەکات بۆ ڕێیڕاست و هەق , ئێمەش بڕوامان پێهێنا ﴿ولن نشرك بربنا أحدا﴾ وهەرگیز هیچ کەسێك ناکەینە شەریك و هاوبەشیی پەروەردگارمان ﴿[3] وأنه تعالى جد ربنا﴾ وە بەڕاستی گەورەیی ومەزنی پەروەردگارمان بەرزوبڵندە ﴿ماتخذ صاحبة ولا ولدا﴾ نە هیچ ژن ونەهیچ منداڵێکی بۆ خۆی دانەناوە ,چونکە ئەوانە بۆ پێویستین، خواش لەهەموو شتێك بێ نیازە، قسەی ئەم جنیانەش بۆ بەدرۆخستنەوەی عەرەبەکانە کەئەوان پێیان وابوو خوا لەجنۆکەکان ژنی هێناوەو، فریشتەکان لەو ژنەن ﴿[4] وأنه كان يقول سفيهنا على الله شططا﴾ وە بەڕاستی هەرزەکەمان (ئیبلیس) قسەی ناپەسەند و نابەجێی دەربارەی خوا دەکرد: بە وەسفکردنی شەریك و هەبوونیژن و منالی هەیە! ﴿[5] وأنا ظننا أن لن تقول الإنس والجن على الله كذبا﴾ وەئێمە یەقینمان بوو کە هەرگیز دەستەی ئادەمیی و، جنیی درۆ لە بۆ خوا هەڵنابەسن.. کەچی کاتێ قورئانمان

بیست زانیمان زیاده ڕەوی زۆریانکردووە ﴿[٦] وأنه كان رجال من الإنس يعوذون برجال من الجن﴾ بێگومان پیاوگەلێك لەئادەمیی پەنایان دەبرد بەپیاوانی لەجینیان، لە سەفەریاندا بەشەو تا لەوشتانەی کەمەترسییان هەبوو بیانپارێزن.؟! ﴿فزادوهم رهقا﴾ جا جینیەکانیش ئەوەیان قۆزتەوەو زیاتر گومڕاوو سەر لێشێواوو ماندوویانکردن.

(ئەبوو سەعوود) ئەڵێ: ئەگەر پیاوێك ڕێی کەوتبا جێگایەکی چۆڵەوانیەوەو شەوی بەسەردا هاتباو ترسی لێ نیشتبا

لەپێش ئیسلامدا هەرکاتێ عەرەبەکان لە دۆڵ وشیوێکدا شەویان بەسەرا بهاتایە, زۆر ئەترسان لە جنۆکەی ئەو دۆڵ وشیوە، ئینجا پەنایان دەبردە بەر گەورەکەیان تا پەنایان بدات لە زیانی جنۆکەی ئەو ناوەیە، وە ئەیانگوت: (أعوذ بسيد هذا الوادي من سفهاء قومه)! پەنا دەبەمە بەرسەرۆکی جنۆکەی ئەم دۆڵ وشیوە، تانەفامەکانی ئازارم نەدەن.

وە یان ئەگەر نەخۆش بکەوتنایە نووشتەیان ئەکرد بەخۆیانا، یان پارچەدارێك، یان پەڕۆی سەرگۆڕێکیان هەڵ ئەگرت.... وە یان زۆر کەس لەمرۆڤەکان پەنایان ئەبردە بەر چەند مرۆڤێکی تر (وەك جوکیی و، جا دوگەرو، فاڵچیی.. وە داوای نوشتەی دێوە بەندیان لێ ئەکردن تا بیانپارێزن لەزیانی جنۆکە.. ئینجا ئەوانە بۆ گەرمکردنی بازاڕی خۆیان ئەوەندەی تر ئەیانترساندن لە دێوو جنۆکە ﴿[٧] وأنهم ظنوا كما ظننتم أن لن يبعث الله أحدا﴾ وە بەڕاستی ئەوانیش گومانیان وابوو وەك ئێوە گومانتان وابوو کە ئیترخوا هیچ کەسێك زیندوو ناکاتەوە دوای مردن, یان هیچ پێغەمبەرێچك نانێرێ, وا ئێستا حاڵی بووین و ئەزانین کە خوا مردوان زیندوو دەکاتەوەوپێغەمبەریش دەنێرێ ﴿[٨] وأنا لمسنا السماء﴾ وەبەڕاستی ئێمە بەرەو ئاسمان کشاین بۆ زانینی هەواڵ و، دەنگ و باس ﴿فوجدناها ملئت حرسا شديدا وشهبا﴾ جابینیمان پڕە لە پاسەوانی بەهێزو پریشکی ئاگری سوتێنەر.

مامۆستا (شیخ موحەممەدی خاڵ) دەڵێت: دەبێ ئەو پاسەوانانە غەیری (شهب) بن و لە ئاسمانیشدا بن، واتە: لەو بۆشایەدا بن کە لە دەوری زەویدایە. جا ئەم پاسەوانانە بەهەر مادەیەکا – لە ئاسمانەوە بێت – هەڵ تەقین، خێرا لەناوی دەبەن، لەوەیش ئەچێ کەهەر پارچە ئەستێرەیەك لە بۆشایی دەرەوەی ئاسمانەوە بێت و ڕوو بکاتە سەر زەوی خێرا جۆرە (پرۆتۆنێکی سارد) پیا هەڵ ئەتەقێ و ئەیسوتێنێ و نایەڵێ بگاتە زەویی, مەبەست لە (شهب)یش ئەو پارچە ئەستێرانەن –خوایش چاکتر ئەزانێ– کە لەگەڵ زەویدا بەدەوری ڕۆژا ئەسوڕێنەوە، وەلەبەر بچووکی خۆیان بەئاسمانەوە نابینرێن، وە بەملیۆن و بلیۆن لەکۆمەڵەی ڕۆژی ئێمەدا بڵاو بوونەتەوە، وە لەشوێن خۆیان ئەترازێن و ڕووەو زەویی ئەکشێن. ﴿[٩] وأنا كنا نقعد منها مقاعد للسمع﴾ وە بەڕاستیی ئێمە پێش هاتنی قورئان لەهەندێ جێگای ئاسماندا دادەنیشتین بۆ گوێگرتن لە هەواڵ و ئەخباری فریشتەکان ﴿فمن يستمع الآن يجد له شهابا رصدا﴾ جا ئێستائەوەمان بیەوێت گوێ بگرێ بۆ وەرگرتنی ئەو هەواڵ و وتوو وێژەیە, یەکسەر نەیزەکێکی ئەستێرە لەکەمینایەو بۆی دەهاوێژرێت. ﴿[١٠] وأنا لا ندري أشر أريد بمن في الأرض﴾ وەبەڕاستیی ئێمە دەمانزانی ئایا خوا ویستی زیانی بووە بە خەڵکیسەر زەویی بە حیراسەتی ئاسمان لە گوێگرتن بۆ هەواڵەکانی ﴿أم أراد بهم ربهم رشدا﴾ یاخود پەروەردگاریان ویستی خێرو چاکەی بووە پێیان؟! ﴿[١١] وأنا منا الصالحون ومنا دون ذلك﴾ وە بەڕاستی ئێمە کەسانی چاك و باشمان تیا هەن، وە لە خوار چاکانەوەشمان تێدا هەن ﴿كنا طرائق قددا﴾، ئێمە جاران ڕێبازگەلێکمان گرتبووە بەر, واتە: هەر دەستەیەکمان لەسەر ڕێگە و ڕێبازێك بووین و کەس خەتی کەسی نەئەخوێندەوەو هیچ کەسێك گوێی بۆ ئەوی تر نەدەگرت، تا ئیسلام هات، ئیتر پاش ئەوە وائێستە لەهەوڵی

یەکگرتنداین. ﴿[١٢] وأنا ظننا أن لن نعجز الله فی الأرض﴾ وە ئێمە ئەمانزانی کەقەت ناتوانین لە ژێر دەسەلاَتی خوادا دەرچین لەزەویدا ﴿ولن نعجزه هربا﴾ و ناتوانین بەهەلاَتن لەدەستی هەلبێین.. بەلاَم بەداخەوە سوودمان وەر نەگرت لەو زانینە، جا تکایە ئێوە وەك ئێمە مەبن ﴿[١٣] وأنا لما سمعنا الهدی آمنا به﴾ وە کە ئێمە کاتیٚ گوێمان لە ڕێنمایی (قورئان) بوو، یەکسەر بڕوامان پێکردو وەك ئێوە نەبووین ﴿فمن یؤمن بربه فلا یخاف بخسا ولا رهقا﴾ ئینجا ئەوەی ئیمان بێنێت بە پەروەردگاری خۆی , ئیتر لە لێکەمکردنی چاکەکانی ناترسێت , لەوە ستەم وغەدری لێبکریٚ، چونکە خوا زۆر دادگەرە، ستەم لەهیچ کەسێك ناکات. ﴿[١٤] وأنامناالمسلمون ومنا القاسطون﴾ وە بێگومان لە ناو ئێمەدا پاش بیستنی قورئان کەسانی موسڵمان هەیە، وە کەسانی لە ریٚ لادەریشمان تێدایە, واتە: وەك ئێوە بووینە دووبەش، بڕوادارو، بیٚ بڕوا ﴿فمن أسلم فأولئك تحروا رشدا﴾ جا ئەوکەسەی بڕوای هێناو ملکەچبوو، دیارە ئەوانە ڕێی ڕاستیان گرتووە و بەختیارو سەرفرازن ﴿[١٥] وأما القاسطون فكانوا لجهنم حطبا﴾ بەلاَم خوانەناس و ستەمکاران (ئەوانەمان بڕوایان نەهێنا) دەبنە دەسە چیلکەی دۆزەخ. جا لێرەدا وت و وێژی جنیەکان تەواو دەبێت. ﴿[١٦] وأن لو استقاموا علی الطریقة﴾ وە بەڕاستی ئەگەر ئەو خەلکە (ئادەمیی و جن) ڕێی ئیسلامیان ڕاست گرتبا ﴿لأسقیناهم ماء غدقا﴾ ئەو حەلە ئاوێکی زۆرمان پێدەنۆشین و پیت ئەکەوتە مەزراو باخ و بێستانەکانیانەوە.

الجزء التاسع والعشرون | سورة الجن

وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا (١٤) وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا (١٥) وَأَلَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا (١٦) لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا (١٧) وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا (١٨) وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا (١٩) قُلْ إِنَّمَا أَدْعُو رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا (٢٠) قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا (٢١) قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا (٢٢) إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا (٢٣) حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا (٢٤) قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا (٢٥) عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا (٢٦) إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا (٢٧) لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا (٢٨)

٥٧٣

بەلیٚ بڕواهێنان مرۆۃ هەلیٚ ئەنێت بۆ وریا بوونەوەو تێکۆشان و ئاوەدانکردنەوەی سەر زەویی، خواش پیرۆزیان ئەکا، وەك ئەفەرمویٚ: (ولو أن أهل القری آمنوا واتقوا لفتحنا علیهم برکات من السماء والأرض..)الأعراف/٩٦. ﴿[١٧] لنفتنهم فیه﴾ تا تاقییان بکەینەوە پێی ئاخۆسوپاسگوزارن دەبن ,یا سوپلەو بەد کار..؟.. بەلیٚ.. دەولەمەندیی، دەستداریی، جوانیی، دەنگ خۆشیی، هێزو توانایی.. ناوو شۆرەت.. ئەمانە هەموو هۆی تاقیکردنەوەن لای خوای گەورە ﴿ومن یعرض عن ذکر ربه﴾ وە ئەوەی لەیادی پەروەردگاری خۆی, واتە: لە قورئان روو وەرگێڕیٚ ﴿یسلکه عذابا صعدا﴾ خوا دەیخاتە ناوسزایەکی سەختەوە.. بەلیٚ هەر قەوم و گەلێك لەڕێگای خوا لایداو رووی کردە کەیف و خۆشی و، رابواردن ئەوە بەرەبەرە خوا لەناوی ئەبات، ئەگەرچی ئێستایش وادیار نەبێت.

مزگەوتەکان ماڵی خوان، بیٚ لەخواش هاوار لە کەس مەکەن:

﴿[١٨] وأن المساجد لله فلا تدعوا مع الله أحدا﴾ وە خوا وەحی بۆکردوم کە بەڕاستی مزگەوتەکان تایبەتی خوان، جالەگەلیٚ خوادا هاوارو هانا بۆ کەسی تر مەبەن، واتە: هەر خوا بپەرستن تیایانداو، وێنەو نیگاری بتانی تیا هەلیٚ مەواسن و، هاواریش تەنها لەو بکەن ﴿[١٩] وأنه لما قام عبدالله یدعوه﴾ وە کاتیٚ بەندەی خوا (موحەممەد) ﷺ بۆ

خواپەرستیی هەڵساوهەر خوای دەپەرست لە نوێژەکەیدا ﴿كادوا يكونون عليه لبدا﴾ جنیەکان خەریك بوو دابارنە سەری لەبەر سوور بوونیان لەسەر بیستنی قورئان (وەك ئیبن عەباس دەڵێت). ﴿[٢٠] قل إنما ادعوا ربی﴾ بە بتپەرستەکان بڵێ: من هەر پەروەردگاری خۆم دەپەرستم ﴿ولا اشرك به احدا﴾ وکەسیش ناکەمە شەریك و هاوبەشی (نە ئادەمیی، نەبت). ﴿[٢١] قل إني لا أملك لكم ضرا ولا رشدا﴾ وەپێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەر! ﷺ بەڕاستی من هیچ جۆرە زیان و قازانجێکم بەدەست نیە بۆتان ,بەڵکو زیان و قازانج هەر بەدەستی خوایە. ﴿[٢٢] قل إني لن يجيرني من الله أحد﴾ پێیان بڵێ: بەڕاستی هیچ کەسێك نیە پەنام بدات لەئاستی سزای خوادا، ئەگەر سەرپێچی بکەم ﴿ولن اجد من دونه ملتحدا﴾ وە بێ لەویش هیچ پەناگەیەك نیە هەڵبێم بۆی , واتە:یاریدەدەرو پشتیوانێك شك نابەم تا پەنام بدات، ئیتر چۆن بێمە سەر قسەی ئێوە؟! ﴿[٢٣] إلا بلاغا من الله ورسالاته﴾ هیچ شتێکم بەدەست نیە بۆتان ,جگە لە بەلاغێك لە خواوەو لە پەیامەکانیەوە، کەوابوو دەبێ پەیامەکەی خوا بەرێك و پێکی رابگەیەنم , ئەگینە خوا سزام ئەدات ﴿ومن يعص الله ورسوله﴾ و ئەوەی لەفەرمانی خواو پێغەمبەرەکەی سەرپێچی بکا بە لادان لە تەوحیدو شەریعەتی خوا ﴿فإن له نار جهنم خالدين فيها أبدا﴾ جا بێگومان ئەوە ئاگری دۆزەخی بۆ ئامادە کراوە، بەهەتا هەتایی و هەمیشەیی تێیدا دەمێنێتەوە.. ﴿[٢٤] حتى إذا رأوا مايوعدون﴾ تا کاتێ هەڕەشەو ئەوسزایەیان بینی کە هەڕەشەیان پی لێدەکرێت لەلایەن خواوە ﴿فسيعلمون من أضعف ناصرا واقل عددا﴾ ئەو دەمە ئیتر ئەزانن چ کەسێ هاوکاری و پشتیوانی لاوازترەو ژمارەی لەشکرو سوپای کەمترە ,هیچ گومان نییە کە خوا یارمەتیدەری موسڵمانانە، کەوابوو موسڵمانەکان یارمەتی دەریان بەهێزترەو ژمارەیان زیاترە، چونکە خواو فریشتەکانیشیان لەگەڵە.

پێغەمبەریش نازانێ قیامەت کەی دێ:

﴿[٢٥] قل إن أدري أقريب ما توعدون﴾ پێیان بڵێ: من نازانم ئایا ئەوەیهەڕەشەتان پێ لێدەکرێ لەلایەن پەروەردگارتانەوە نزیکە بێتە سەرتان بەهاتنی رۆژی قیامەت ﴿أم يجعل له ربي أمدا﴾ یا خواوەندم ماوەیەکی بۆ دادەنێ؟ ئیتر ئێوە بۆ گاڵتە ئەکەن و بەسووك تەماشای رووداوەکانی رۆژی دوایی ئەکەن ﴿[٢٦] عالم الغيب فلا يظهر على غيبه أحدا﴾ ئەو زاتە زانای نادیارو غەیبە , غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخاو ئاشکرا ناکا ﴿[٢٧] إلا من ارتضى من رسول﴾ مەگەر بۆپەیامبەرێك کە خۆی لێی رازی بێت , ئەوحەلە ئاگاداری هەندێ لەنهێنیەکانی خۆی دەکات, کەوابوو غەیب زانین، تایبەتە تەنها بەزاتی پەروەردگارمانەوە (جل جلاله) ئیتر هیچ کەسێك پەی پێ نابات، مەگەر کەسێکی خاوەن خووی جوان و شیرین و ڕاساڵ و ملکەچ بۆ فەرمانەکانی خوا لەپەیامبەران، وەك (عیسا)ی کوڕی (مەریەم) ئەوەبوو ئوممەت و گەلەکەی خۆی بەگەلێ شت –کە ئەوان نەیان ئەزانی– ئاگادار کرد: (وأنبئكم بما تأكلون وما تدخرون في بيوتكم..) ٤٩/٣.. ﴿فإنه يسلك من بين يديه ومن خلفه رصدا﴾جا بێگومان ئەوکاتە پەروەردگارت فریشتە دەکاتە پاسەوانی لەپێش و لە پشتیەوە بۆپاراستنی لەدەستی شیاتین ودزینی بۆ جووکیەکان ﴿[٢٨] ليعلم أن قد أبلغوا رسالات ربهم﴾ بۆ ئەوەی بزانێ و ئاگادار بێت کە بەڕاستیی پێغەمبەران بەرێك و پێکی پەیامەکانی پەوردگاری خۆیانیان ڕاگەیاندووە ,بەو شێوەیەی کە بۆیان سروشتکراوە بێ زیادو کەم، واتە: خوای پەروەردگار چاودێری پەیامبەرانی خۆی دەکات، بەفریشتە تا بەئاسانی پەیامەکەیان بگەیەنن. ﴿وأحاط بما لديهم﴾ وەخوا بەهەموو شتێکیشان دەزانێ و بەئاگایەو هیچ شتێکی لا بزر نابێ ﴿وأحصى كل شئ عددا﴾ وهەموو

شتێکیشی بەورد ئەژماردووە هەرچی لەزەویی و، لەئاسمانداییەو دڵۆپە دڵۆپی باران و، لم و زیخ و بەردە وردەو گەڵای داران و کەفی سەر دەریاچەکان.

بەکورتیی: هیچ شتێکی لا نادیار نییە ئیتر چۆن ئاگاداری ئەو وەحیی و سروشە نییە بۆپەیامبەرانی ئەنێرێ، تائەوان بتوانن درێغی و کەمتەرخەمی تیابکەن؟.

زۆر زۆر سوپاس بۆ خوای جوانکار و دلۆڤان کە یارمەتیدام بۆ تەواوکردنی تەفسیری سوورەتی (جن).

*** *** ***

٧٣- سوورەتی (موززەممیل)ـە

مەککەییەو (٢٠) ئایەتە

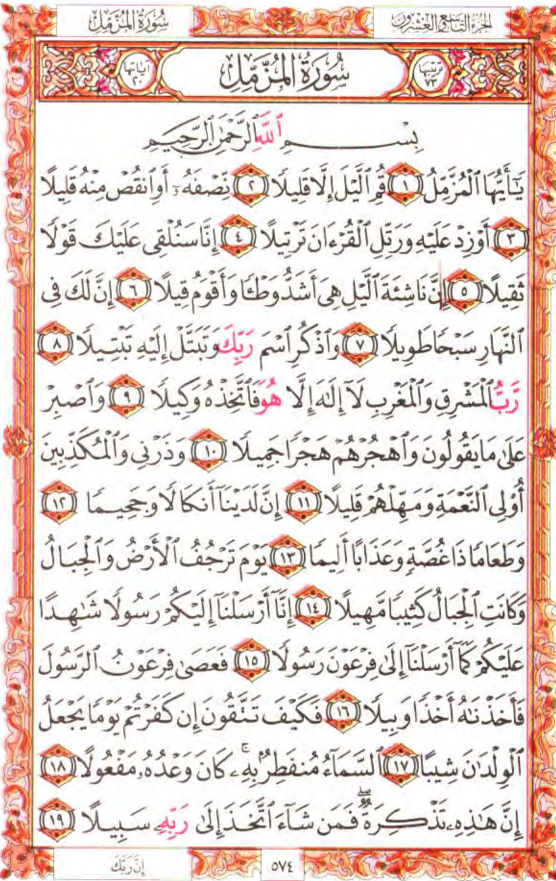
بەناوی خوای دەهندەو میهرەبان

سوورەتی (موززەممیل) پاش سوورەتی (قەڵەم) هاتووە، کورتە باسێکی ژیانی پێغەمبەر ﷺ باس ئەکات، بەتایبەت خۆ یەکلا کردنەوەیی و، شەو نوێژەکانی و، قورئان خوێندنەکەی، دەشتوانی بڵێیت: تەوەرەکەی سەرجەم هەر باسی پەیامبەرە ﷺ، هەر بۆیەش پێی دەڵێن: سوورەتی (المزمل). پەیامبەر ﷺ ئەو کاتە کە لە ئەشکەوتی (حراء)دا خەریکی خواناسین بوو، جبریل هات و یەکەم وەحی و سروشی بۆ هێنا، جا لە قورسی و گرانی ئەو ڕووداوە ترس و لەرزێکی زۆری لێ نیشت و دڵی زۆر بێ تاقەت بوو، باری سەرشانی زۆر گران بوو، بۆیە زۆر بەپەلە گەڕایەوە بۆ لای خاتوو (خەدیجە)و فەرمووی: ((زملوني، زملوني= داپۆشن داپۆشن)) بەڕاستیی ئەترسم تووشی شتێك بووبم! لەوە ئەترسا کە لەئاییندەدا نەتوانێ وەك پێویست هەڵسێ بەئەنجامدانی ئەرکەکانی سەرشانی خۆی، بۆیە ئاوا تووشی ئەو دڵتەنگی و نارەحەتی‌یە بوو.. ئەگینە پەیامبەرێکی خۆشەویستی ئاوا هەرگیز ترسی ئەوەی نابێت و نایشترسێت کە دەستی لێ وەشێنرابێت. سوورەتەکە بەوشەیەکی زۆر ناسکپەروەرانەو پڕ لەسۆزو میهرەبانی لەلایەن پەروەردگارەوە دەست پێ ئەکات، وەك بیەوێ ماندوو نەبوونی لە پەیامبەر بکات ﷺ، بەتایبەت ئەو ماوەیەش زۆر خۆی ماندوو ئەکرد بە شەونوێژ، و قورئان دەورکردنەوەوە، لەبەر خۆشنوودی وە ڕەزایەتی خوای گەورە.. ئینجا باسی گەورەیی و مەزنیی و قورسیی وەحی (سروش)ی بۆ دەکات، تا بایەخێکی زۆری بداتێ، زۆر بەبێداریی و هۆشیارانە هەوڵی پیادەکردنی بدات. فەرمان ئەدات بەپێغەمبەر ﷺ کە لەبەرامبەر ئەشکەنجەی هاوبەش پەیداکەرانەوە دان بەخۆدا بگرێ: (واصبر علی مایقولون واهجرهم هجرا جمیلا..)، هەڕەشەیەکی زۆر قورس و سەخت یش لە هاوبەش پەیداکەران دەکات ودەیانترسێنێ بەسزای ڕۆژی دوایی، ئەو ڕۆژەی کەسەری منداڵانی تیا سپی ئەبێت. کۆتاییشی دێت بەسووك کردنی ئەرك و باری سەرشانیان، تا بتوانن لەپاڵ ئەوەشدا ژیان پەیدا بکەن.

ئەی پێغەمبەر! شەو هەستە بۆ نوێژ:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] یا أیها المزمل﴾ ئەی کاڵا لە باڵا پێچاو! ئەی ئەو کەسەی لەرزت لێ هاتووەو خۆتت داپۆشیوە! ئەی پێغەمبەرﷺ! ﴿[٢] قم اللیل إلا قلیلا﴾ شەو هەستە واز لەخۆپێچانەوە بێنەو گوڕ بەخۆت بدە و نوێژ بکە مەگەر کەمەکێکی شەو نەبێ بۆ خەوو حەوانەوەت ﴿[٣] نصفه أوانقص منه قلیلا﴾ ئەویش بەم شێوەیە: نیوەی (شەو) یا هەندێکی لێ کەم بکەوە. (ئەگەر شەوگار درێژ بوو). واتە: شەو نوێژەکەت هەمووکاتەکانی شەوگاری پێ مەگرەوە، چونکە ماندوو دەبیت، بەڵکو سێیەك باشە.﴿[٤] أوزد علیه﴾ یان زیاتری بکە. ئەگەر شەوگار

کورت بوو. واتە: بیکە بەسێبەشەوە، دووبەشیهەڵسە, لەوە زیاتر نەبێ، نەوەك بەهۆی ئەوەوە نەتوانی ئیش وکاری پەیامبەریەتی ببەی بەڕێوە، وەك لەسوورەتی (ئیسرا)دا ئەفەرمووێ: (ومن الليل فتهجد به نافلة لك عسى أن يبعثك ربك مقاما محمودا).٧٩/١٧. ﴿ ورتل القرآن ترتيلا﴾ زۆریش بەئاهستەو لەسەر خۆیی و ڕێك وپێك ئەم قورئانە بخوێنەو، دەوری بکەوە، بالەدڵتا جێگەی خۆی بکاتەوە، (ئیبن عەباس) دەڵێت: ئەم بڕیاری شەونوێژە لەسەر شانی پێغەمبەر ﷺ تەنها ساڵێکی خایاند و بەکۆتایی سوورەتەکە بڕایەوە، ئەوەیە کەزانایان ئەڵێن: کۆتایی سوورەتێك لەقورئان، سەرەتاییەکەی سڕییەوە. (لە بوخاریی)دا هاتووە: سەبارەت بەشێوەی قورئان خوێندنی پێغەمبەر ﷺ کە لە (ئەنەس) ئەپرسن: لەوەڵامدا ئەڵێ: قورئان خوێندنی پێغەمبەر ﷺ هەر شوێنێ پێویستی بە درێژ کردنەوە کردبا, درێژی دەکردەوە: بەم جۆرە کاتێ کە (بسم الله الرحمن الرحيم)ی دەخوێند. (بسم الله)ی درێژ دەکردەوە، (الرحمن)ی درێژ دەکردەوە، (الرحيم)یش هەروا. لە کۆتایی (بسم الله الرحمن الرحيم)دا ئەوەستا، لە کۆتایی (الحمد لله رب العالمين)دا هەروا، (الرحمن الرحيم)یش هەر بەو جۆرە. پێشەوا ئەحمەد ئەبوو داود ترمزی. وە لەرۆژی سەلاوبەرێدا بەقورئان خوێن دەگوترێ: ((إقرأ وارق ورتل كما كنت ترتل في الدنيا فإن منزلتك عن آخر آية تقرؤها)). ئەحمەد، تیرمزی، نەسائی.

الجزء التاسع والعشرون — سورة المزمل

سُورَةُ المُزَّمِّلِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمُزَّمِّلُ ﴿١﴾ قُمِ ٱلَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ نِّصْفَهُۥٓ أَوِ ٱنقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ ٱلْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلْقِى عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّ نَاشِئَةَ ٱلَّيْلِ هِىَ أَشَدُّ وَطْـًٔا وَأَقْوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾ إِنَّ لَكَ فِى ٱلنَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ﴿٧﴾ وَٱذْكُرِ ٱسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾ رَّبُّ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿٩﴾ وَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَٱهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِى وَٱلْمُكَذِّبِينَ أُو۟لِى ٱلنَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾ إِنَّ لَدَيْنَآ أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ ٱلْأَرْضُ وَٱلْجِبَالُ وَكَانَتِ ٱلْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٤﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَٰهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ ٱلرَّسُولَ فَأَخَذْنَٰهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ ٱلْوِلْدَٰنَ شِيبًا ﴿١٧﴾ ٱلسَّمَآءُ مُنفَطِرٌۢ بِهِۦ ۚ كَانَ وَعْدُهُۥ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

٥٧٤ إِنَّ رَبَّكَ

گەورەو گرانی قورئان:

﴿ [٥] إنا سنلقي عليك قولا ثقيلا﴾ بەڕاستی ئێمە فەرموودەو وتەیەکی قورس و سەنگینت پێ ڕادەگەیەنین ,بەڵێ بەڕاستی هەڵگرتن و ڕاگەیاندنی ئایینی پیرۆزی ئیسلام بێ ئەمبەرو ئەوبەر, ئەرکێکی ئێجگار قورس و گرانە، مەگەر تەنها پەیامبەران بەچاکی تێگەیشت بن لەو سپاردە گەورەیە کە خوا لە بارەیدا ئەفەرمووێ: (إنا عرضنا الأمانة على السموات والأرض والجبال فأبين أن يحملنها وأشفقن منها وحملها الإنسان..)٧٢/٣٣.

شەونوێژو بەخەبەربوون جێدارو لەبارترە:

﴿ [٦] إن ناشئة الليل هي أشد وطئا﴾ بەڕاستی شەو بێداریی و گفت و گۆو پاڕانەوەو ڕازو نیاز لەگەڵ پەروەردگاردا زۆر کاریگەر ترە لەسەر شانی نوێژکار لەنوێژی ڕۆژ، چونکە شەو کاتی خەوو حەوانەوەیە.. پیاو حەق بڵێت شەو نوێژیش بۆمرۆۆ کارێکی زۆر گرنگە و، فێری شەونخوونی و وەخت و بێوەختی دەکات ﴿ وأقوم قيلا﴾ وە بۆ خوێندنی قورئانیش لەبارترە شەو بۆ دەورکردنەوەی قورئان زۆر گونجاوو ئاهستەیە، چونکە جیهان هەموو لەجم و جووڵ و بزوتن ئەکەوێتوو دڵ و دەروونەکان حەساونەتەوە، زیهن ودەروون لەخەتەرە پاك بۆتەوە ﴿ [٧] إن لك في النهار سبحا طويلا﴾ بەڕاستی بەرۆژیشدا مەودای هات و چۆت درێژو فراوانە بەدەم ژیان وگوزەرانەوە

دەڕۆیت، جا کەوابوو بەشێکی شەو بۆ خواپەرستی دابنێ و، بەرۆژیشدا نان پەیدا بکەو کاروباری ئاینەکەت بەڕێ بکە ﴿٨ واذكر اسم ربك وتبتل إليه تبتيلا﴾ تۆ با هەمیشە ناوی پەروەردگارت لەسەر زارت بێت , خۆ لەهەموو شتێ دابڕەو خۆت یەکلا بکەوە, بەتەواوی پشت لە هەموو شتێك بکەو تەنها ڕوو لە خوا بکە، لە غەیرەز ئەو زاتەی تۆ دەیپەرستی لەهەموو شتێك بتەکەوە ﴿٩ رب المشرق والمغرب﴾ ئەو زاتەی تۆ دەیپەرستی پەروەردگاری خۆرهەڵات و خۆر ئاوایە ﴿لا إله إلا الله﴾ و بێجگە لەو هیچ پەرستراوێکی تربە هەق نیە ﴿فاتخذه وكيلا﴾ جا تۆش بەردەوام هەر ئەو بکە بەپارێزەرو پشتیوانی خۆت و کاروبارت دەستی ئەو بدە.

بەرامبە بە قسەکانیان خۆراگربە:

﴿١٠ واصبر على مايقولون﴾ وە لەئاست ئەوەی ئەوان ئەیڵێن هەردەم خۆڕاگرو بەئارام بە ﴿واهجرهم هجرا جميلا﴾ وە بە شێوەیەکی جوانیش دەستیان لێ هەڵگرەو دووربە لێیان, واتە: هیچ جۆرە عەزیەتێکی تیا نەبێت ﴿١١ وذرني والمكذبين أولي النعمة﴾ لێم گەڕێ بۆ ئەو خاوەن سامان و ماڵ نیعمەتانە کە بەرنامەی خوا بەدرۆ دەخەنەوە , تۆ تکایان بۆ مەکە با من تۆڵەیان لێ وەر گرم ﴿ومهلهم قليلا﴾ تۆ کەمێك مۆڵەتیان بدە با بەتەواوی بگەنە ڕۆژی خۆیان.. بەڵێ بەئارەزووی خۆیان ڕایان بوارد تا ئەوکاتە پێغەمبەر ﷺ گەیشتە مەدینە، جا ئەو دەمە بەجۆرەها نارەحەتی عەزیەت دران و، پاشان ناو دارەکانیان لە (بدر)دا کوژران! ﴿١٢ إن لدينا أنكالا وجحيما﴾ بەڕاستی ئێمە سزای دونیاییمان هەیەو لەپاشەڕۆژیشدا کۆت و زنجیری سەنگین و ئاگری هەڵگیرساوی دۆزەخمان هەیە ﴿١٣ وطعاما ذاغصة﴾ هەروەها خۆراکێك کە لە گەرو دەگیرێت لەبەری درەختی زەققوم، کە زۆر بەنائاسایی لە گەروویانەوە دەڕواتە خوارەوە ﴿وعذابا أليما﴾ سەرەڕای سزای سەخت و پڕئێش وئازار ﴿١٤ يوم ترجف الأرض والجبال﴾ ڕۆژێك دێت کە زەوی و شاخەکان دێنە لەرزە ﴿وكانت الجبال كثيبا مهيلا﴾ و کێوەکانیش وەها وردئەبن، دەڵێیت تەپۆڵکەی لم وزیخە کەبەئاسانی تەخت دەبێت، پاش ئەوەی کەتابت ونەجووڵاو بوون.

موحەممەدیش وەك مووسایە کەنێردرایە لای فیرعەون:

ئینجا بەسزای دونیا ئەیانترسێنێ وەك ئەفەرموێ:﴿١٥ إنا أرسلنا إليكم رسولا شاهدا عليكم﴾ خۆ بەڕاستیی ئێمە پەیامبەرێکمان (موحەممەد) ﷺ بۆ ڕەوانە کردوون، بۆتە شایەد بەسەرتانەوە کەهەرچیمان بەسەرا داوە پێی ڕاگەیاندوون، ئێوە هیچ بڕوبیانووێکتان نەماوە ﴿كما أرسلنا إلى فرعون رسولا﴾ هەروەك چۆن بۆلای فیرعەونیش پەیامبەرێکمان (مووسا) ڕەوانە کرد، تاتێی بگەیەنێت ﴿١٦ فعصى فرعون الرسول﴾ جا فیرعەون سەرپێچی کرد لەپەیامبەرەکەو لەفەرمانی دەرچوو و بڕوای نەهێناو داوای خوایەتی دەکرد..! ﴿فأخذناه أخذا وبيلا﴾ ئینجا ئێمەش زۆر بەتوندی پێچامانەوەو قارمان لێگرت، ئەوەبوو خۆی وتاقمەکەی لە دەریادا خنکان. جا ئێوەش ئەی قورەیش! بێدارو هۆشیار بن پێش ئەوەی قارتان لێبگرین.

کەقیامەت هات چۆن فوتار دەبن؟

﴿١٧ فكيف تتقون إن كفرتم يوما﴾ جا ئەگەر ئێوە ئەی بێ بڕواکانی قورەیش!هەروا کافربن ئیتر چۆن خۆتان ئەپارێزن لە سزای ڕۆژێك ﴿يجعل الولدان شيبا﴾ کە ئەوەندە قورس و سەختە منداڵ پیر دەکا و کەس بەرگەی ناگرێ ﴿١٨ السماء منفطر به﴾ ئاسمان بەهۆی سەختی ئەو ڕۆژەوە لەت و پەت ئەبێ ﴿كان وعده مفعولا﴾ ئەوە بەڵێنی خوایە, خۆ بەڵێنی خواش هەر دێتە دی ﴿١٩ إن هذه تذكرة﴾ بێگومان ئەم سوورەتەش پەندو ئامۆژگارییەکە بۆ مەردم، بەشکو لەسەر لێشێواویی خۆیان بگەڕێنەوە ﴿فمن شاء اتخذ إلى ربه سبيلا﴾ بۆ ئەوکەسە بیەوێ ڕێگە بۆ

لای پەروەردگاری خۆی بگرێتە بەر. واتە: با ئەو جۆرە کەسانە هەوڵی کاری چاك و شیرین بدەن پێش هاتنی ئەو ڕۆژە.

شەو نوێژ بە فەرزیی هەڵگیرا:

﴿[٢٠] إن ربك يعلم أنك تقوم أدنى من ثلثى الليل ونصفه وثلثه﴾ بێگومان پەروەردگارت چاك ئەزانێ کە تۆ ئەی پێغەمبەر! ﷺ نزیکەی دوو بەشی شەو، یان نیوەی، یان یەك سێومی هەڵدەسیت ﴿وطائفة من الذين معك﴾ هەروەها هەندێ لەوانەی کە لەگەڵتان هەڵدەستن بۆ شەونوێژ ئەو دەمەی کە (فەرز) کرایە سەرت ﴿والله يقدر الليل والنهار﴾ خوایش ئەندازەگیری شەوو ڕۆژی کردووە و ئەزانێ چوار وەرز چۆن بێ، کاتێ کورتە، کاتێ درێژە، چونکە مەردم یان زوو هەڵ ئەسێ و، زۆر ماندوو ئەبێ، یا درەنگ هەڵ ئەسێ و کاتەکەی لەکیس ئەچێ ﴿علم أن لن تحصوه﴾ چاکزانێ کە ئێوە قەت ناتوانن ئەندازەی ئەو شەوە ڕاگرن و بیژمێرن و لەکاتی خۆیدا هەڵسن بۆ شەو نوێژەکەتان ﴿فتاب عليكم﴾ جا لەبەر ئەوە ئێوەی بەخشیی و باریگرانی لەسەر سووککردن، ئەوانەتان کە نەیانتوانی بەو بەرنامەیە کار بکەن، وە یا قورئان بخوێنێ، بۆیە ئەفەرمووێ: ﴿فاقرءوا ماتيسر من القرآن﴾ جا چەندەتان بۆ لواو مەیسەر بوو –بێ دیاریکردنی کات– ئەوەندە شەو نوێژ بکەن ،نەك ئەو سێ یەك و نیوەو دوو بەشی شەوە، چونکە جگە لەو هۆیانەش: ﴿علم أن سيكون منكم مرضى﴾ خوای میهرەبان زانی لەئاییندەدا کەکەسێکتان لێ نەخۆش بکەوێ و نەتوانێ هەڵسێ بەشەو نوێژ. ﴿وآخرون يضربون فى الأرض يبتغون من فضل الله﴾ وەکەسانی تریش دەبن کە لەزەویدا دەگەڕێن بۆ بەدەست هێنانی بازرگانی و فەزڵی خوا بۆ ڕزق و ڕۆزی بچنە سەفەر بۆ ئەم وڵات و ئەو وڵات.. ﴿وآخرون يقاتلون فى سبيل الله﴾ وە کەسانی تر لە ئاییندەدا جەنگ بکەن لەڕێی خوادا (بچن بۆ جیهادو ماندوو بن) ﴿فاقرءوا ماتيسر منه﴾ جا کەوابوو هەرچەندتان بۆ لوا ئەوەندە قورئان بخوێنن و شەو نوێژ بکەن، چونکە خوای گەورە سۆزو میهرەبانی زۆرە لەگەڵ بەندەکانی خۆیدا، وە دیارە مەبەستێکی تایبەتی خۆی هەیە لەدانانی هەر جۆرە خواپەرستییەکدا، لێرەشدا هەر لەسەرەتاوە ویستی ئەو خەڵکە ڕابێنێ لەسەر شەو نخوونی و ئاگاداریی و هۆشیاریی، جاکە مەبەستەکەی جێبەجێ بوو بۆیان ئەگۆڕێ.

الجزء التاسع والعشرون — سورة المزمل

﴿إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَن لَّن تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

سُورَةُ المُدَّثِّر — مكية ٧٤ — آياتها ٥٦

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾

٥٧٥

لەم ئایەتەوەیە (ئەبو حەنیفە) دەڵێت: خوێندنی سوورەتی (فاتیحە) لەنوێژدا واجیب نیە! بەڵگەیش ئەو فەرموودەیە کە هاتووە بەرامبەر کابرایە کە نوێژەکەیی بەناتەواو کردو، پاشان فەرمووی: ((ثم اقرأ ماتيسر معك من القرآن)) متفق عليه. جەماوەری زانایانیش بە فەرموودەی: ((لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب)) متفق عليه. یان فەرموودەی: ((لا تجزئ صلاة من لم يقرأ بأم القرآن)) (إبن خزيم)ە ڕەتی دەکەنەوە ﴿وأقيموا الصلاة﴾ وە نوێژە

فەرزەکانتان بەچاکی جێبەجێ بکەن بە بیرو هۆشەوە ﴿وآتوا الزكاة﴾ و زەکاتیش بدەن ﴿وأقرضوا الله قرضا حسنا﴾ وە قەرزو (وام) بەشێوەیەکی جوان و چاك بەخوا بدەن (دەسگیرۆیی هەژاران بکەن بێ ئەوەی سوودیان لێ وەرگرن) خواش پاداشێکی زۆرتان دەداتەوە. ﴿وما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عند الله﴾ و هەر خێرو چاکەیەك پێش خۆتانی بخەن (پاداشتەکەی) لای خوا وەر ئەگرنەوە ﴿هو خيرا وأعظم أجرا﴾ کە هەر ئەویش چاکترەو، پاداشی گەورەترە (لەوەی لای خۆتان ماوەتەوە). ﴿واستغفروا الله﴾ دەسائیتر ئێوەش داوای لێبوردن هەر لەخوا بکەن لە هەموو کاتدا ﴿إن الله غفور رحيم﴾ بەڕاستی خوا زۆر پۆشەرو لێبوردەو تاوان بەخشە، زۆریش دڵاوا میهرەبانە ((المؤمن القوى خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف، وفى كل خير، أحرص على ماينفعك، وإستعن بالله، ولا تعجز وإن أصابك شئ فلا تقل: لو أنى فعلت كان كذا وكذا، ولكن قل: قدر الله ماشاء فعل، فإن (لو) تفتح عمل الشيطان)). رواه مسلم. واتە: موسڵمانی بەهێزوماندوو ئیش کەر، چاکترو خۆشەویسترە لای خوا لەموسڵمانی لاواز و بێ هێزو ئیش نەکەرو خۆماندوو نەکەر، ئەگەرچی هەردوکیان خێرو چاکەیان لێدەوەشێتەوە، هەر شتێك سوودت پێبگەیەنێت هەر دەم سووربە بۆ وەدەست هێنانی، یارمەتی هەر لەخوا بخوازەو کۆڵ مەدە، خۆ ئەگەر نەهامەتیەکت تووش بوو، هەرگیز مەڵێ: ئەگەر (ئاوام) کردبا، ئاواو ئاوا دەبوو و (ئەم بەڵایەم تووش نەدەبوو)، بەڵکو هەر ئەمە بڵێ: بڕیاری خوا بوو و هەر شتێکی خواست هەر ئەوە دەبێت، چونکە وشەی (ئەگەر وام کردبا، وا دەبوو) دەروازەی کاری شەیتانت لێ دەکاتەوە.

زۆر سوپاس و پێزانین بۆ خوای باڵادەست که یارمەتیدام بۆ تەواوکردنی تەفسیری سوورەتی (موززەمیل).

*** *** ***

٧٤/سوورەتی (موددەسسیر)لە مەککەییەو (٥٦) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتی (موددەسسیر)یش وەك سوورەتی (موززەممیل) باسی چەند لایەنێکی کەسێتی پەیامبەری بەڕێز و سەروەر دەکات ﷺ، هەر بۆیەش بە (المدثر) ناو نراوە.

جا لەسەرەتاوە داوا لە پەیامبەر دەکات ﷺ کە هەستێ بە ئەنجامدانی ئەرکەکانی سەرشانی خۆی و هەستێ بەڕاگەیاندنی بانگەوازەکەی خوا، وە زۆر گرنگی و بایەخ بەو کارەیە بدا، بێ بڕوایانیش لەسزای سەختی پاشەڕۆژ بترسێنێ، خۆیشی لەبەرامبەر ئازاری قورەیشەوە.. ددان بەخۆدا بگرێ تا دوا بڕیاری خوا دێت, ئینجا بێ بڕوایان لەسزای قورسی رۆژی دوایی، ئەترسێنێ، بەشێوەیەك کە ئەوان هیچ حەوانەوەیەکی تیا نابینن.. پاشان باسی ئەو سەر سەختە کەللە رەقەیە (وەلیدی کوڕی موغیرە) دەکات، کە وەك (ئیبن عەباس) ئەڵێ: وەلید،گەلێ جار گوێی بۆ قورئان ئەگرت و دەیشیزانی کە فەرموودەی خوایە، بەڵام (کورسیی)ەکەی ژێری نەیهێشت خۆی بدات بەدەستەوە و بڕوابێنێ!! وەك ئیمامی (بوخاریی) دەڵێ: پاشان باسی ئەو ئاگرە بڵێسەدارە دەکات کە خوا بەڵێنی بەبێ بڕوایان و، سەرکارە دڵڕەقەکانی داوە.. سوێند بەمانگ و روناکییەکەی ئەخوات کە: دۆزەخ یەکێکە لەو بەڵاو نەهامەتیانەی کە یەخەی بێباوەڕان دەگرێ. تیشکێکیش ئەخاتە سەر گفت و گۆی نێوان موسڵمانان و تاوانباران، کاتێ لە هۆی چوونە ناو دۆزەخیان دەپرسن. کۆتاییشی بەکورتە باسێکی هۆی بڕوا نەهێنانی هاوبەش پەیدا کەران دێت.

پاش سوورەتی (إقرأ) ئەم ئایەتانە هاتن:

﴿بسم الله الرحيم الرحيم * [١] يا أيها المدثر﴾ ئەی ئەوەی جلکی خەوت بەخۆوە پێچاندووە! ئەی پێغەمبەر!ﷺ! ﴿[٢] قم فأنذر﴾ هەستە، لە ناو نوێنەکەت خەڵکی بێباوەڕ بێدار بکەرەوەو بترسێنە لەسزای خوا. پێغەمبەر ﷺ لەئەشکەوتی (حیرا)دا بوو کاتێ کە وەحیی بۆ هات و بەئایەتی: (اقرأ باسم ربك الذي خلق...) دەستی پێکرد، جاچونکە هێشتای یەکەمجاری بوو جۆرە ترسێکی لێ نیشت و موچرکە ئەیگرت و بەدەم لەرزەوە بە پەلە هاتەوە بۆ ماڵەوەو فەرمووی: (دثروني, دثروني...) واتە:داپۆشن،داپۆشن, جا ئیتر پاش ئەوەی کە سەرەتای سوورەتی قەڵەمی بۆ هات.. دوو ساڵ و نیو سروش راگیراو نەهات، ئیتر پێغەمبەریش ﷺ حاڵەتە پێشووەکەی جارانی نەماو، دیسانەوە ئارەزووی وەحیی کردەوەو گەلێ بۆی بێ تاقەت بوو، جا ئیتر لەو ماوەیەدا فریشتەی سروش بەیناو بەین خۆی نیشان ئەداو، ئەمیش بەدەم لەرزەوە دەگەڕێتەوە ماڵەوەو دەفەرموێ داپۆشن. ئەم ماناو مەبەستە ئیمامی (بوخاریی و ئیمامی ئەحمەد) ریوایەتی دەکەن. ﴿[٣] وربك فكبر﴾ وە پەروەردگاری خۆت بەگەورە بگرە، چونکە تەنها ئەو خاوەنی گەورەیی و (کبریا)یە، کەوابوو رووی دڵت هەر لەو بکە، ئیتر بێ بڕواکان بڕوا دێنن یان ناهێنن گرنگ نیە ﴿[٤] وثيابك فطهر﴾ وە بەرگ و کاڵات، خاوێن بکەرەوە, واتە: دڵ و دەروونت، کارو کردارت هەمووی بەخاوێن رابگرە (چونکە موسڵمان دەبێ گرنگی بە دیوی دەرەوەو ناوەوەی بدات ﴿[٥] والرجز فاهجر﴾ لە هەموو گوناح و جۆرە کارێکی ناپوخت و ناپەسەند گەڕێ. ئەم ئایەتانە مانایان ئەوە نییە کە خوا نەخواستە رۆژێ پەیامبەر ﷺ لەهێڵ لای دابێت. نەخێر. بەڵکو مەبەست ئەوەیە کە ئوممەتەکەی تەمێ بێ و خۆیشی لەسەر رەوشتە بەرزەکانی بەردەوام بێت ﴿[٦] ولا تمنن تستكثر﴾ وەشتێك مەبەخشە بۆ ئەوەی زۆرترت دەسکەوێت, واتە: منەت بەسەریانداو مەکە و، چاوەڕوانی زۆریان لێ مەکە ﴿[٧] ولربك فاصبر﴾ و لە بەر رەزامەندی پەروەردگارت خۆگربە لەبەرامبەر ئازاروهەڕەشەی هۆزەکەتدا ﴿[٨] فإذا نقر في الناقور﴾ ئینجا کاتێ فوو دەکرێ بەصووردا بۆ زیندوو بوونەوە. پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: چۆن دڵم خۆش بێ و، بەخۆشی رابوێرم لەکاتێکدا خاوەن شەیپوورەکە (ئیسرافیل) دەمی بە (قەرن)ەکەوە ناوەو تەوێڵ و ناوچاوی نەویکردووە، چاوەنواڕە کەیفەرمانی پێ بکەن، فووی پیا بکات، هاوەڵانی وتیان: جا لەو کاتەدا ئێمە چ بکەین و چ بڵێین؟! فەرمووی: بڵێن: ((حسبنا الله ونعم الوكيل، على الله توكلنا)) پێشەوائەحمەد. ﴿[٩] فذلك يومئذ يوم عسير﴾ جا ئەو رۆژە، رۆژێکی زۆر گران و سەختە ﴿[١٠] على الكافرين غير يسير﴾ لە سەر خوانەناس و بێ بڕوایان سووك و ئاسان نیە ,چونکە لێپرسینەوەو حیساب و لێکۆڵینەوە هەیە.

خوا بەو کەسە دەڵێ قورئان جادووە:

﴿[١١] ذرني ومن خلقت وحيدا﴾ لە من و لەو کەسە گەڕێ دروستم کردووە بە تەنیا خۆی، واتە: تا لەسکی دایکیا بوو نەماڵ، نەمناڵ، نەهێز نە دەسەڵاتی هەبوو، کەچی ماڵ و کوڕیشم دایەو هەر بڕوای نەهێناوچوو بە گژ پەیامبەرەکەیشدا!. راڤەکەرانی قورئان دەڵێن: مەبەست بەو کەسە (وەلیدی کوڕی موغیرە)یە، خوا دەسەڵاتێکی زۆر چاکی دایە، کەچی لەباتی سوپاسگوزاریی یاخی بوو! وەك ئەفەرمووێ: ﴿[١٢] وجعلت له مالا ممدودا﴾ ماڵ و داراییەکی زۆرم پێبەخشی (مەڕو ماڵات، باخ و بێستانی جوان و دڵگیر) ﴿[١٣] وبنين شهودا﴾ وەکوڕانی هەمیشە ئامادەو بەردەست (لەگەڵیا، واتە: لە هەموو کاتێکی خۆشیی و ناخۆشییدا ئامادەبوون، ئەویش خۆی پێ هەڵ ئەکێشا ﴿[١٤] ومهدت له تمهيدا﴾ وە دونیام بۆ راخستبوو بە راخستنێکی تەواو , واتە:بە ئارەزووی خۆی (دونیام

ڕشت بەسەریا) ﴿١٥ ثم يطمع ان ازيد﴾ پاشان ئەوەندە تەماعکارە هەر بەتەمایە بۆی زیاد بکەم.. (لەگەڵ ئەوەیشدا کە خوانەناس و بێ بڕوایە..!) ﴿١٦ كلا إنه كان لآياتنا عنيدا﴾ نەخێر ئەو چاو چنۆکە با بەتەما نەبێ، چونکە ئەو بەرامبەر بە ئایەتەکانمان هەر سەرکەش و سەر سەختە ﴿١٧ سأرهقه صعودا﴾ بە تەئکیدمنیش سزایەکی قورس و گران و سەخت بەسەریا ئەدەم (زۆر ماندوو هیلاکی دەکەم، بەناو بەرزایی کێوەکانی دۆزەخدا هەڵیدەگێڕم ﴿١٨ إنه فكر وقدر﴾ چونکە بەڕاستی بیری کردەوەو ئەندازەگیری کرد چی بڵێ دەر بارەی قورئان , بەڵام بەهەڵەدا چوو و ملکەچی حەق نەبوو! ﴿١٩ فقتل كيف قدر﴾ دە بەکوشتچێ (و خوا ریسوای بکات) چ جۆرە مەزەنەو ئەندازەیەکی گرت (ئەو نەفامە، پاش هەموو بیر کردنەوەیەکی ئەوجار دەڵێت: قورئان جادووە..!! ﴿٢٠ ثم قتل كيف قدر﴾ پاشان بەکوشتچێ، چۆن مەزەنەوئەندازەگیری کرد؟! ڕاڤەکەران دەڵێن: پێغەمبەرﷺ کاتێ کە نوێژی ئەکردو قورئانی ئەخوێندەوە (وەلید) بەلایا تێپەڕی و گوێی بۆ گرت و چاك چاك دڵی دایە، دواییش کە گەڕایەوە بۆ ناو هۆزو گەلەکەی وتی: ئێستا گوێم لە (موحەممەد)ەوە بوو قورئانی ئەخوێند،.. سوێندم بەخوا ئەوە ئەو دەیخوێند نە وتەی ئادەمی بوو، نەوتەی جنیی بوو.. جا کاتێ ئەو قسەیە گەیشتەوە قورەیش، دەنگ و باس بڵاو بوویەوە کە وەلید چووەتە سەر ئایینی (موحەممەد)، ئەگەر ئەوە وابێت قورەیش هەموو شوێنی ئەکەون.. جا (ئەبووجەهل) ڕۆیشت بۆ لایی و وتی: دەڵێن دوای موحەممەد کەوتووی تا بەڵکو پاروە نانێکت بداتێ، ئەویش ڕقی هەڵساو وتی: جا موحەممەد نانی لە کوێ بوو، تا من بۆنان دوای ئەو بکەوم؟ خۆت چاك ئەزانی کە من مرۆڤێکی لات و هەژار نیم، پاشان وەلید وتی: باشە ئێوە پێتان وایە موحەممەد شێتە.؟ دە ئایا تا ئێستا بیستووتانە کاری شێتانە بکات..؟ لاتان وایە کە فاڵچی بێت.. بیستووتانە فاڵ بگرێتەوە..؟ پێتان وایە شاعیرە.. تا ئێستا هیچ شیعرێك بەدەمیا هاتووە..؟! پێتان وایە کابرایەکی درۆزنە، قەت درۆتان لەو بیستووە..؟! لەوەڵامی هەموو پرسیارەکاندا وتیان نەخێر. جا قوورەیش وتی: ئەی تۆ چۆن بیری لێ ئەکەیتەوەو هەڵی دەسەنگێنی..؟ وەلید وتی: جادووە! کوڕ لەباوك ئەکاو، باوك لەکوڕ.. بۆ ئەمەیە کە قورئان ئەفەرمووێ: (إنه فكر وقدر.. فقتل كيف قدر).. ﴿٢١ ثم نظر﴾ پاشان سەیری کرد چی بڵێ ﴿٢٢ ثم عبس وبسر﴾ لە پاشا ناو چاوانی هێنایەوە یەك و ڕووی گرژکرد ﴿٢٣ ثم أدبر واستكبر﴾ پاشان پشتی هەڵکرد لە ئیمان بە قورئان و خۆی بە زلزانی دوای پێغەمبەر کەوێ! وە لەباتی ئەوە کە قسەیەکی گونجاو بکات کەچی ﴿٢٤ فقال إن هذا الا سحر يؤثر﴾ جاوتی: ئەم قورئانە هەر جادووە لەخەڵکێکی ترەوە وەرئەگیرێ , واتە: محمد (لە بابیلی و، ئاشوریی و، میسریی و، هیندییەکانەوە)! ﴿٢٥ إن هذا إلا قول البشر﴾ ئەمە هەر قسەی مرۆڤە، لە قسەی خوا ناچێ! ﴿٢٦ سأصليه سقر﴾ لە

الجزء التاسع والعشرون — سورة المدثر

إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَٱسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَآ أَصْحَٰبَ ٱلنَّارِ إِلَّا مَلَٰٓئِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِيَسْتَيْقِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَيَزْدَادَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِيمَٰنًا وَلَا يَرْتَابَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْكَٰفِرُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِىَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾ كَلَّا وَٱلْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَٱلَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَٱلصُّبْحِ إِذَآ أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهَا لَإِحْدَى ٱلْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَن شَآءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّآ أَصْحَٰبَ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِى جَنَّٰتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِى سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا۟ لَمْ نَكُ مِنَ ٱلْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ ٱلْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ ٱلْخَآئِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰٓ أَتَىٰنَا ٱلْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

فما تنفعهم ٥٧٦

مەوپاش ئەیخەمە ناو سەقەرەوە﴿ [٢٦] وما أدراك ما سقر﴾ جا تۆ چوزانی (سەقەر) چییە..؟ ئەگەر پێت نەڵێم ﴿ [٢٨] لا تبقى ولا تذر﴾ ئاگرێکە هیچ شتێك نایەڵێتەوە ئەیسووتێنێ لە گوشت و ئێسقان و دەمارو وازیش ناهێنێت وجێناهێڵێت ﴿ [٢٩] لواحة للبشر﴾ پێستی سەرەوە و لاشە رەش ئەکاتەوە, واتە: بەهەرچی بگات ئەیسوتێنێ ﴿ [٣٠] عليها تسعة عشر﴾ نۆزدە فریشتەی بەسەرەوەن بۆ سەرپەرستیی و چاودێری و بەڕێوە بردنی دۆزەخ،

ژمارەی فریشتەی سەرکاری ئاگر بۆ ئەزموینە :

ئینجا خوا ئەفەرموێ:﴿ [٣١] وما جعلنا أصحاب النار إلا ملائكة﴾ وە هور فریشەکانمان گێراوە بە خەزنەی دۆزەخ هەر لە فریشتە داناوە, کەوابوو کەس ناتوانێ ململانێیان لەگەڵ بکاو هەوڵ بدات خۆی لێیان دەرباز بکات وەك ئەبووجەهل دەڵێت ﴿ وما جعلنا عدتهم إلا فتنة للذين كفروا﴾ وژمارەیانمان نەگێراوە بە نۆزدە بۆ تاقیکردنەوەی بێ باوەڕان نەبێ، واتە: دەمانەوێ بەو هۆیەوە باوەڕ بێنن ﴿ ليستيقن الذين أوتوا الكتاب﴾ بۆ ئەوەش خاوەننامەکان بێگومان بن لە ڕاستی ئەم قورئانە ,چونکە ژمارەی ئەو فریشتانە لە کتێبەکانی ئەوانیشدا هەیە ﴿ ويزداد الذين ءامنوا إيمانا﴾ و بۆ ئەوەش بڕوادارەکان زیاتر بڕوایان دامەزرێت, کاتێ خاوەن نامەکان دەبینن بڕوایان هێنا بە ژمارەکان ﴿ ولا يرتاب الذين أوتوا الكتاب والمؤمنون﴾ وە ئیتر خاوەننامەو بڕوادارانیش گومانیان نەبێ لە حەقیقەتی دین وژمارەی فریشتەکان,دیارە ئەمە بۆ دووپاتکردنەوەی قسەی پێشووە، ئەگینە کاتێ کە بڕوا زیاتر بوو، ئیتردوو دڵی و گومان نامێنێ ﴿ ويقول الذين في قلوبهم مرض والكافرون ماذا أراد الله بهذا مثلا﴾ وە بۆ ئەوەی دووڕوو و بێ بڕواکان بڵێن: خوا مەبەستی بەم ژمارەی نۆزدەیە چیە بەنموونە هێنایەوە؟﴿ كذلك يضل الله من يشاء ويهدي من يشاء﴾ وەك گومڕا کردنیکافرەکان ومونافقەکان خوا ئەوەی خۆی بیەوێ گومڕای دەکا وە هەر کەسیش خۆی بیەوێ هیدایەتی دەدا هەڵبەت هەر کەس خوا گومڕای بکا لە بەر نەشیاوی ئەو کەسە خۆیەتی وە هەر کەسیش خوا هیدایەتی بدات لە بەر شیاەی خۆیەتی ﴿ وما يعلم جنود ربك إلا هو﴾ وە جگە لەخوا خۆی کەسی تر بە ژمارەی لەشکرو سوپای پەروەردگار نازانێ, واتە: هەرئەو ئەزانێ ژمارەیان.. ئەوانەش وەنەبێ تەنها هەر ئەو نۆزدە بن بەڵکو بەهەزاران هەزارن. وەکو پێغەمبەر ﷺ لەشەوڕەوییەکەیدا لە وەسفی (بەیتول مەعمور) دا فەرمووی: ((فإذا هو يدخله في كل يوم سبعون ألف ملك لا يعودون إليه آخر ما عليهم)) فتح الباري: ٣٤٨/٦. مسلم: ١٤٦/١. واتە: هەمو ڕۆژێك حەفتا هەزار فریشتە دەچنە نێوی، جارێکی تر ئەوانە ناگەڕێنەوە بۆی. ﴿ وماهي إلا ذكرى للبشر﴾ ئەو ئاگرەش هەر پەندو ئامۆژگارییە بۆ ئادەمزادە یاخییەکان، تا لێی بترسن و بڕوا بێنن و ڕاست و ڕاساڵ بن ﴿ [٣٢] كلا﴾ نەخێر،وانیە، ڕۆژێك دێت پەشیمان دەبنەوە ﴿ والقمر﴾ سوێند بە مانگ کە چەند شتێکی گرنگە ﴿ [٣٣] والليل إذ أدبر﴾ و سوێند بەشەو کاتێ تێدەپەڕێت ﴿ [٣٤] والصبح إذا أسفر﴾ و سوێند بە بەرەبەیان ودەمی بەیانیان, کاتێ وردە وردە بێ پەردە خۆی دەنوێنێت ﴿ [٣٥] إنها لإحدى الكبر﴾ بەڕاستنی ئەو (ئاگری دۆزەخ)ە، بەڵایەکە لەبەڵا هەرە گەورەکان ,جا ئیتر ئێوە چۆن گاڵتەی پێ ئەکەن؟ حەق وایە خۆتانی لێ بپارێزن ﴿ [٣٦] نذيرا للبشر﴾ بۆ بێدار کردنەوەو ترسێنەری سەرجەم ئادەمزاد ,تا لەهەموو خراپەیەك سڵ بکەنەوە ﴿ [٣٧] لمن شاء منكم أن يتقدم أو يتأخر﴾ بەتایبەت بۆ ئەو کەسەی بیەوێ پێشکەوێ و کێبەرکێ بکا لەکاری چاکەدا, یان خۆی دوا بخات لەکاری خراپەدا ﴿ [٣٨] كل نفس بما كسبت رهينة﴾ چونکە لە قیامەتدا هەموو کەسێك لە بارمتەو گرەوی کارو کردەوەی خۆیەتی ,ئیتر ئێستا کەیفی خۆیەتی، چاك ئەکات یا خراپ ﴿ [٣٩] إلا أصحاب اليمين﴾ یارانی دەستەی ڕاست نەبێ ,کە نامەکانیان بەدەستی ڕاستییانەوە ئەدرێ و، پارێزراویش ئەبن لەئاگر ﴿ [٤٠] في جنات يتساءلون﴾

لەناو باخ و باخاتی بەهەشتدان و لەیەکتر پرسیار ئەکەن ﴿٤١ عن المجرمين﴾ سەبارەت بە تاوانکاران:﴿٤٢ ماسلككم في سقر﴾ و پێیان ئەڵێن: ئەوە چیبوو ئێوەی بەرەو دۆزەخ راپێچکرد؟ وا ئێستا ئەو سزا سەختە دەچێژن..؟ ﴿٤٣ قالوا﴾، ئەوانیش لەوەڵامدا ئەڵێن: یەکەم: ﴿لم نك من المصلين﴾ ئێمە لەنوێژ خوێنان نەبووین بۆ پەروەردگارمان، چونکە بڕوامان پێ نەبوو. دووەم: ﴿٤٤ ولم نك نطعم المسكين﴾ و خواردنمان بەبێ نەوایان نەئەداو دەستگرۆییمان نە ئەکردن. سێیەم: ﴿٤٥ وكنا نخوض مع الخائضين﴾ وە ئێمە هەمیشە سەرمان لە قسەی ناڕەوا دەنا لە گەڵ ئەوانەی سەریان لە قسەی ناڕەوا دەنا ﴿٤٦ وكنا نكذب بيوم الدين﴾ و بڕوامان بە ڕۆژی پاداش نەبوو بەدرۆمان دەزانی ﴿٤٧ حتى اتانا اليقين﴾ تا مەردن یەخەی پێگرتین و بەچاوی خۆمان دیمان، ئێمە هەرلەناو ئەو گومڕایی و سەر لێشێواوییەدا بووین ﴿٤٨ فما تنفعهم شفاعة الشافعين﴾ ئیتر تکای تکاکاران – ئەگەر بشبێت –کەڵکێ بەوان ناگەیەنێ، چونکە تکا وەك (ئیبن کەسیر) دەڵێت: بۆ ئەو کەسانە نابێ کە ئەو خوو و صیفەتە ناپەسەندانەیان هەبێ ﴿٤٩ فما لهم عن التذكرة معرضين﴾ جا چیانە وا لەپەندو ئامۆژگارییەکانی (قورئان) ڕوو وەردەچەرخێنن و هەڵدێن؟.

کەلە قورئان هەڵدێن دەڵێی گۆرە خەرگەلن لە شێر هەڵدێن:

﴿٥٠ كأنهم حمر مستنفرة﴾ هەر ئەڵێی کەرە کێوین ﴿٥١ فرت من قسورة﴾ کە لەدەستی شێر هەڵدێن و ڕەو ئەکەن و سڵ ئەکەن، دیارە کەرەکێوی کاتێ کە شێر ئەبینێ زۆر بەپەلە ڕەو دەکاو هەڵدێت.. هاوبەشدارنەرەکانیش کاتێ کە پێغەمبەرﷺ دەبینن وگوێیان لە قورئانەوە دەبێ، هەر ئاوا هەڵدێن و پشتی تێدەکەن ﴿٥٢ بل يريد كل إمرئ منهم ان يؤتى صحفا منشرة﴾ بەڵکو هەریەکەیان ئەیەوێ نامەیەکی کراوەی پێبدرێ وتیا بنوسرێ: لە خواوە بۆ فلانی کوڕی فلان وفەرمانی پێ بکرێ بە شوێنکەوتنی (محمد) جا بڕوای پێبکەن کە خوا بە پێغەمبەرێتی ناردوویەتی بۆیان!! کەواتە وازیان لێ بێنە با هەر لەو سەرلێشێواویەدا بسووڕێنەوە ﴿٥٣ كلا﴾ نەخێر، بەتەمای شتی وا نەبن ﴿بل لا يخافون الآخرة﴾ چونکە ڕاستیەکەی هەر ئەوەیە کە لەپاشەڕۆژ ناترسن , هەر بۆیەش ئاوا تێکچوون ﴿٥٤ كلا﴾ نەخێر، با ئەوەندە ڕۆ نەچن لە بێباوەڕییدا ﴿إنه تذكرة﴾ چونکە بەڕاستی ئەم (قورئان)ە یادخەرەوەی ڕاستیەکانە، جا هەر کەسێك ئارەزووی خۆیەتی بە گوێی ئەکات یانە؟ وەك ئەفەرموێ: ﴿٥٥ فمن شاء ذكره﴾ ئەوەی دەیەوێت –ئێستا ئازادە– با لەیادی بگرێت ﴿٥٦ وما يذكرون إلا أن يشاء الله﴾ خۆئەو خەڵکە ئامۆژگاری وەرناگرن، مەگەر ویستی خوای لەسەر بێت. واتە: توانای وەرگرتنی ئامۆژگاری نابێ، ئەگەر خوا نەیەوێ ﴿هو أهل التقوى﴾ هەر ئەویشە شیاوی لێ ترسانە ,چونکە خاوەنی تۆڵەی سەختە ﴿وأهل المغفرة﴾ وە هەر ئەویشە شیاوی لێبوردنە لەتاوان، کەواتە تازووە وەرن تەوبە بکەن و پەشیمان ببنەوەو لەو کارە خراپانەتان.

والحمد لله أولا وآخرا، والصلاة والسلام على محمد وآله وصحبه.

*** *** ***

٧٥- سوورەتی (قیامەت)ـە

مەککەییەو (٤٠) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتی (قیامەت)ـە لە زیندووبوونەوەو پاداش و تۆڵە دەدوێ، بەڕاستیی باسێکی زۆر گرنگە و گەلێ لە مرۆڤەکان لێیان تێك چووە.. وە بەشێوەیەکی تایبەت باس لە ڕۆژی ڕەستاخێزو قۆناغە قورسەکانیدەکات..باسی ئەو ڕۆژە دەکات مرۆڤ بەمردن نزیك دەبێ و لەگیانەڵادایە، بۆ یەکەم جار سوێند دەخوات بەڕۆژی قیامەت و

بەنەفسی (لەووامە) و سەرزەنشتکار کە لەسەر هەموو کارێکی خراپ سەر کۆنەی خاوەنەکەی ئەکات.. سوێند ئەخوات بەوانە کە: زیندووبونەوە راستەو هیچ گومانێکی تیا نیە: (لا أقسم بیوم القیامة ولا أقسم بالنفس اللوامة...) ئینجا گەلێ لە نیشانەکانی هاتنی ئەو رۆژەیە باس ئەکات: وەك ئەوە کە چاو ئەبلەق ئەبێ و، مانگ تاریك ئەبێ و ئەگیرێ، خۆرو مانگ هەردوو کۆ ئەکرێنەوەو ئەبنە یەك پارچە و هەڵدەوەرێن و نامێنن.. لەتەفسیری قورتوبیدا هاتووە: (قیل: إن (لا)صلة، وجاز وقوعها في أول السورة لأن القرآن متصل بعضه ببعض، فهو في حكم كلام واحد... قال إبن عباس وإبن جبير وأبوعبيدة: معنى (لا أقسم)أى أقسم. وحكى أبو ليث السمرقندى: أجمع المفسرون أن معنى (لا أقسم): أقسم. واختلفوا في تفسير (لا) قال: بعضهم: (لا) رد لكلام منهم حيث أنكروا البعث. وقال الفراء: وكان من لا يعرف هذه يقرأ (لأقسم) بغير ألف، كأنها لام تأكيد دخلت على أقسم وهو صواب، لأن العرب تقول: لأقسم بالله، وهى قراءة الحسن وإبن كثير وإبن الزهرى وإبن هرمز.

ئەوجا باسی گرنگی و بایەخدانی پەیامبەر ﷺ دەکات بەوەرگرتنی قورئان لە (جبریل)ەوە.. (لا تحرك به لسانك لتعجل به..) وە هەروەها ئادەمزاد دەکا بە دوو بەشەوە: بەختیارو سەر فراز، بەدبەخت و روو رەش.. (وجوه یومئذ باسرة..) ئەو رۆژە مرۆڤ لەگیانەلادایەو گیان ئەگاتە قورقوراگەی و خزم و کەس و کاری لەدەوریاو دەستە ئەژنۆ دائەنیشن و هیچیان پێ ناکرێ بۆی، وە قاچ لەقاچ دەئاڵێ و، هێزی جوڵانەوەی لێ دەبرێ.. کۆتاییشی دێت بە هێنانی کۆمەڵێ بەڵگە بۆچەسپاندنی زیندووبوونەوە.. (أیحسب أن یترك سدی..)؟

سُورَةُ القِيَامَة — الجزء التاسع والعشرون

فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَٰعَةُ ٱلشَّٰفِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ ٱلتَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍۭ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ۖ بَل لَّا يَخَافُونَ ٱلْءَاخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّآ إِنَّهُۥ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ هُوَ أَهْلُ ٱلتَّقْوَىٰ وَأَهْلُ ٱلْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

سُورَةُ القِيَامَة — مكية ٧٥ — آياتها ٤٠

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقْسِمُ بِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَآ أُقْسِمُ بِٱلنَّفْسِ ٱللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ أَيَحْسَبُ ٱلْإِنسَٰنُ أَلَّن نَّجْمَعَ عِظَامَهُۥ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَٰدِرِينَ عَلَىٰٓ أَن نُّسَوِّىَ بَنَانَهُۥ ﴿٤﴾ بَلْ يُرِيدُ ٱلْإِنسَٰنُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُۥ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ أَيَّانَ يَوْمُ ٱلْقِيَٰمَةِ ﴿٦﴾ فَإِذَا بَرِقَ ٱلْبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ ٱلْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ ٱلْإِنسَٰنُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ ٱلْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾ يُنَبَّؤُا۟ ٱلْإِنسَٰنُ يَوْمَئِذٍۭ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ ٱلْإِنسَٰنُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُۥ ﴿١٥﴾ لَا تُحَرِّكْ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُۥ وَقُرْءَانَهُۥ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَٰهُ فَٱتَّبِعْ قُرْءَانَهُۥ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُۥ ﴿١٩﴾

٥٧٧

ئەمە سوێندی بێ قیامەت راستەو دێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [1] لا أقسم بيوم القيامة﴾ سوێند دەخۆم بەرۆژی رەستاخێز (رۆژی تۆڵەو پاداش) ﴿[2] ولا أقسم بالنفس اللوامة﴾ وە سوێند دەخۆم بە نەفسی سەر زەنشتکار,واتە: هەرکات بەلای کارێکی خراپدا رۆیشت بەپەلە سەر زەنشتی خۆی دەکاو دەگەڕێتەوە.. واتە:سوێند بەوانە هەموزیندوو دەکرێنەوە بۆپاداش و تۆڵە.

دەشتوانین پێشەو سەرپە نجەکانی مرۆڤ ساز بکەینەوە:

﴿[3] أيحسب الإنسان أن لن نجمع عظامه﴾ ئایا ئادەمیی پێی وایە کە هەرگیز ئێسکە (رزیوەکانی) پاش مردن کۆناکەینەوە؟! (عەدیی کوری رەبیعە) بەپێغەمبەری وت: ﷺ رۆژی قیامەت چۆنە؟ کەی دێت..؟ چۆن دەبێت..؟ پەیامبەر ﷺ بەدرێژی بۆی باسکردو، (عەدی)یش وتی: ئەگەر بەچاویش ببینم هەر بڕوات پێ ناکەم! وەگوتی: باشە ئاخر پێم نالێیت خوا ئەو ئێسکە رزیوانە چۆن کۆدەکاتەوە..؟ جا بۆ دووپاتکردنەوەی ئەو رووداوە ئەو ئایەتە

هاته خوارەوە فەرمووی: ﴿ ٤ بلى قادرين على أن نسوى بنانه﴾ بەڵێ ئێمە بەتواناین کە تەنانەت نەخشە و خەتی سەر پەنجەکانیشی وەکو خۆی ڕێك و پێك بکەینەوە ،بە هەموو نەخش و نهێنیەکانیەوە، لەکاتێکا نەخشەی سەرپەنجەی هیچ کەسێ لەهی کەسێکیتر ناچێ، دەتوانیت بۆ پتر وردەکاریی ئەو ڕاستیە سەرێك لەکتێبی: (وتەی زاناکان و باوەڕ بەخوا) بدەیت. ﴿ ٥ بل يريد الإنسان ليفجر أمامه﴾ بەڵکو مرۆڤی بێباوەڕ هەر ئەیەوێ بەردەوام بێ لە سەر ،خراپەکاری خۆی وەك ئاژەڵ بێ بەرنامە بسووڕێتەوە، بۆیە هەردەم کاری ناشیاو دەکاو، نکوولی زیندووبوونەوەش دەکات ﴿ ٦ يسأل أيان يوم القيامة﴾ بەلاقرتی و گاڵتەوە دەپرسێ: ڕۆژی قیامەت کەیە.. وەك بڵێ قیامەتی چی و لێپرسینەوەی چی؟! ﴿ ٧ فإذا برق البصر﴾ جاکاتێ ئەبڵەق بووچاو لەو ڕۆژەسەختەدا ئەبرسکێتەوەو لەبەر ترسی ئەو ڕۆژە مۆڵەق دەوەستێت ﴿ ٨ وخسف القمر﴾ هەیڤیش تاریك بوو ﴿ ٩ وجمع الشمس والقمر﴾ وخۆرو مانگ کۆ کرانەوە,واتە: هەڵوەرێنە خوارەوەو یاسای بوونەوەر تێکچوو ﴿ ١٠ يقول الإنسان يومئذ أين المفر﴾ لەو ڕۆژەدا ئادەمیی بێبڕوا دەڵێ: ئەی هاوار! بۆ کوێ ڕابکەم، ڕێگای هەڵاتن کوا؟ ﴿ ١١ كلا لاوزر﴾ نا، نا, ڕێگاو پەنای دەرباز بوون لە سزا نیە.. ﴿ ١٢ إلى ربك يومئذ المستقر﴾ لەو ڕۆژەدا قەرارگای بەندەکان (بەهەشت یا دۆزەخ) بۆ خواوەندی تۆیە, واتە: کەس ناتوانێ پەنای کەس بدات.

قیامەت هات مرۆڤ هەرچی پێش خستبێ و جێمابێ هەواڵی پێدەدرێ:

﴿ ١٣ ينبأ الإنسان يومئذ بما قدم وأخر﴾ لەو ڕۆژەدا ئادەمیی هەواڵی هەموو پێدەدرێ بەوەی پێش خۆی خستووە لەکارو کردووەی چاك و خراپ، وەبەوەش بەجێی هێشتووە لە ئەسەرو شوێنەوارێك کاری پێدەکرا لە دوای مردنی ﴿ ١٤ بل الإنسان على نفسه بصيرة﴾ بەڵکوئەو ڕۆژە مرۆڤ لە سەرخۆی شایەتە چیکردووە, چیگوتووە؟.

تێبینی: (ت)ێی بێژەی (بصيرة) لەم ئایەتەدا بۆ(موبالەغە)یە هەر وەکو چۆن لە (علامة)و (راوية)دا بۆ موبالەغەیە. ﴿ ١٥ ولو ألقى معاذيره﴾ هەرچەندە بەزمانیش بروو بیانوویەکی زۆر بێنێتەوە و پاکانە بکات بۆ ڕزگار کردنی خۆی، بەلاَم بێ سوودەو کەڵکی نیە، چونکە خۆی شایەتە لەسەر خۆی.

پێغەمبەر ﷺ لە جبریلەوە قورئانی وەرگرت:

ئیمامی (بوخاریی) و (موسلیم) و جگە لەوانیش دەڵێن: پێغەمبەر ﷺ زۆر سوورو بەهەوڵ بوو بۆ وەرگرتنی قورئان لەدەم جوبریلەوە، بۆیە پەلەی بۆوەگرتنی ئەکرد پێش ئەوەی جبریل لێ بێتەوە! تا خوای گەورە پێیفەرموو: ﴿ ١٦ لا تحرك به لسانك لتعجل به﴾ زمانت بەقورئان خوێندن مەجووڵێنە، واتە: پەلە مەکە بۆ لەبەر کردنی ﴿ ١٧ إن علينا جمعه وقرآنه﴾ بەڕاستی کۆکردنەوەو لەبەر کردنی و ئیسپاتی خوێندنەوەی لە سەر زمانت لەسەر ئێمەیە ﴿ ١٨ فإذا قرأناه فاتبع قرآنه﴾ جا کاتێ ئێمە لەڕێگەی (جوبریل)ەوە بۆت دەخوێنینەوە تۆ شوێنی خوێندنەوەکەی ئەو بکەوەو دوای ئەو بیڵێو پەیڕەوی لەو بکە ﴿ ١٩ ثم إن علينا بيانه﴾ لەپاش خوێندنەوەو لەبەر کردنیشی، ڕونکردنەوەی ماناکەیشی هەر لەسەر ئێمەیە. (ئیبن کەسیر) دەڵێ: پەیامبەر ﷺ بەشێوەیەك هەوڵی دەداو سوور بوو بۆ لەبەر کردنی قوورئان، گەلێ جار لە خوێندنەوەیدا پێش (جبريل) دەکەوت.. ئینجا خوای کارجوان فەرمانی پێکرد لەسەرخۆبێت و پەلە نەکات لەخوێندنەوەیدا،چونکە ئەو خۆی ماناو مەبەستەکەی بۆ ڕوون ئەکاتەوە.

قیامەتی لا دوورە , چونکە دنیای خۆش دەوێ:

﴿ ٢٠ كلا بل تحبون العاجلة * ٢١ وتذرون الآخرة﴾ نەخێر، وانیە.. وەك ئێوە پێتان وایە ئەی هاوبەشدانەران! گوایە زیندوو ناکرێنەوە..! بەڵکوبۆیە ئەو قسەیەدەکەن، ئێوە دونیاتان خۆش ئەوێ کەدنیاش بەپەلە کۆتایی دێ،

وەپاشە رۆژ واز لێ دەهێنن کە هەر نابڕێتەوە, واتە:هەموو هەوڵێکتان بۆ دونیایەو، بەتەواوی دوارۆژتان پشتگوێ خستووە، بۆیە ئا بەو شێوەیە بیر ئەکەنەوە.

دیتنی خوا لە رۆژی پەسلاَندا:

﴿[٢٢] وجوه يومئذ ناضرة﴾ لەرۆژی قیامەتدا دەم و چاوو روخسارگەلێ (واتە:روومەتی باوەڕداران) گەشاوەو پاراوو پرشنگدارە وخۆشیی و شادییان لێ دەبینرێ ﴿[٢٣] إلى ربها ناظرة﴾ بۆپەروەردگاری خۆیان دەڕوانن.

جەماوەری زانایان– وەك لەچەندین فەرموودەی ڕەواو (صەحیح) وەرگیراوە– دەڵێن:مەبەست لەم ئایەتە ئەوەیە کە لەڕۆژی قیامەتدا بەندە صالحەکان تەماشای خوای خۆیان دەکەن و، بەچاوی خۆیان دەیبینن، وەك چۆن بەئارەزووی خۆیان تەماشای مانگە شەوی چواردە دەکەن و دەبینن. (ئیبن کەسیر) دەڵێ: رای کۆی هاوەڵان وشوێنکەوتوان (الصحابة والتابعون)یش هەر ئەمەیە، وە هەموو پێشەوایانی ئیسلام پاش ئەوانیش یەك دەنگن تێیدا. پێغەمبەر ﷺ بۆ پشتگیری لەو مەبەستە دەفەرمووێ: ((إنكم ترون ربكم كما ترون هذا القمر..))فتح الباري:٤٢٩/١٣ و مسلم: ٤٣٩/١. ودەفەرموێ: ((إذا دخل أهل الجنة الجنة، يقول الله تعالى: تريدون شيئا أزيدكم؟ فيقولون: ألم تبيض وجوهنا؟ ألم تدخلنا الجنة وتنجنامن النار؟ قال: فيكشف الحجاب، فما أعطوا شيئا أحب إليهم من النظر الى ربهم، وهى الزيادة)) فى قوله تعالى: (للذين احسنوا الحسنى وزيادة)).موسليم: ١٦٣/١. یان دەفەرمووێ: ((إن الله يتجلى للمؤمنين يضحك)).موسليم ١٧٨/١.

یاخییان رۆژی (قیامەت) ڕوو ڕەش دەبن:

﴿[٢٤] ووجوه يومئذ باسرة﴾ وەروخسارانێکیش لەو رۆژەدای گرژن , واتە:و تاڵ و تاریك و دێزو ڕەشن ﴿[٢٥] تظن أن يفعل بها فاقرة﴾ هەریەکێکیان دەزانێ کە کردێکی مرۆغەی پشت دە شکێنێ ﴿[٢٦] كلا﴾ نەخێر، هەر ئاوا بۆیان ناچێتە سەر ﴿إذا بلغت التراقى﴾ کاتێ گیان گەیشتە قوڕقوڕاگە و مرۆڤ گەیشتە گیانەڵان و هیچ نوشتەو ئەفسانەیەك کەڵکی نەما ﴿[٢٧] وقيل من راق﴾ ئەو حەلە بەوەی لە دەورەیەتی گوترا: کێ چارە سەری دەکات؟ واتە: نائومێدبوون لە ژینی , هاوار دەبن بۆنووشتەیەك، پزیشکێك، دۆعایەك، بەڵکو شیفای بۆ بێت؟!.

سەرنجێك: (قورتوبی) ئەڵێ: (واظهر عاصم النون فى قوله تعالى: (من راق)، واللام فى قوله "بل ران" لئلا يثبت) مراق هو بائع المرقة، و(بران في تثنية البر. والصحيح: ترك الإظهار وكسرة القاف فى (من راق) و فتحة النون فى (بل ران) تكفى فى زوال اللبس) ﴿[٢٨] وظن انه الفراق﴾ وەزانی ئەوە ساتی جیابوونەوەیە لە دنیادا, ئیتر (نەخۆشەکە) یەقین پەیدا دەکا کە ئەو حاڵە ئەوی تێدایە بەئێجگاری مردن و کاتی ماڵئاوایی و جیابونەوەیە لەدونیادا، چونکە فریشتەکانی مەرگ دەبینێ ﴿[٢٩] والتفت الساق بالساق﴾ وەلاقێکی لەوی تری ئاڵا (کاتی گیان کێشان) لەبەر سەختی رۆژەکە ﴿[٣٠] إلى ربك يومئذ المساق﴾ ئەورۆژە حوکمی راپێچکردن بۆ پەروەردگارتە بۆلێپرسینەوەو خواردنی بەری کێڵگەکەی خۆت.

بێ باوەڕان و ئاییندەیان:

﴿[٣١] فلا صدق ولا صلى﴾ جا مرۆڤی بێ باوەڕ لە بەر ئەوە کە نەبڕوای کردووەو نە نوێژیشی خوێندووە ﴿[٣٢] ولكن كذب وتولى﴾ بەڵکو قورئانی بەدرۆ زانیوەو روویشی لێ وەرگێڕاوە, لە قیامەتدا خەجاڵەتە ﴿[٣٣] ثم ذهب إلى أهله يتمطى﴾ پاشان بەدەعیەو فیزەوە دەڕۆیشتەوە بۆ ناو ژن ومناڵەکەی.

جەماوەری زانایان لەسەر ئەوەن – وەك ئیمامی (نەسائیی) هێناویەتی- كە ئەومرۆ كەللەرەقە، نەفامە، (ئەبووجەهل)بووە.. ﴿ ٣٤ اولى لك فأولى﴾ جا پێی دەگوترێ تیاچوون بۆت! ﴿ ٣٥ ثم اولى لك فأولى﴾ پاشان بۆ جارێكی تر پێی دەوترێ: تیاچون بۆ تۆ تیاچون, واتە: ئاگاداربە لێت دووپات ئەكەمەوە، فریای خۆت بكەوە هەتا بەدەمتەوەماوە ﴿ ٣٦ أیحسب الإنسان أن یترك سدى﴾ ئایا ئادەمیی وادەزانێ وازی لێدەهێنرێ بە پشتگوێ خراوی وزیندوو ناكرێتەوەوەو پاداش و تۆڵە نیە.؟! ﴿ ٣٧ ألم یك نطفة من منى یمنى﴾ ئاخۆ ئەو نوتفەوئاوێكی كەم نەبوو لە مەنی پیاو دەرێژرایە ناو منداڵدانەوە؟ ئەی بۆچی وازوو گۆڕا؟! ﴿ ٣٨ ثم كان علقة﴾ دوایی بووە خوێنێكی مەیوو خۆهەڵواسەر، وەك زەروو. ﴿فخلق فسوى﴾ ئینجا خوا دروستی كردو لە جوانترین شێوە رێكی خست وگەشەیكردو رۆحی وەبەر كردو، زۆر بەرێك و پێكی لە جوانترین وێنەدا بەدیهێنا، دەبۆ بیر ناكاتەوە؟ ﴿ ٣٩ فجعل منه الزوجین الذكر والأنثى﴾ جا هەر لەو دڵۆپە ئاوە جووتێ نێرومێی (كوڕ وكچ) بە دیهێنا بەدەسەڵاتی خۆی.. جا كەسێك ئاوا دروستكرابێت، چۆن یەكەم دروستكەری ئەو ناتوانێ بۆ جارێكی تر زیندووی بكاتەوە، وەك ئەفەرمووێ: ﴿ ٤٠ الیس ذلك بقادر على أن یحیی الموتى﴾ ئایا خوایەكی بالادەستی وا ناتوانێ بۆجارێكی تر مردووەكان زیندو بكاتەوە؟ دیارە دەسەڵاتی هەیە بەسەر هەموو شتێكدا. (ئەبوو داوودو پێشەوا ئەحمەد) چەند فەرموودەیەك دێنن كە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ((من قرأ سورة "القیامة" فانتهى الى قوله:(الیس ذلك بقادر على أن یحیي الموتى)، فلیقل:(سبحانك فبلى))، وإذا قرأ سورة (والتین) فانتهى إلى قوله: (ألیس الله بأحكم الحاكمین). فلیقل بلى: وأنا على ذلك من الشاهدین)). ومن قرأ (والمرسلات) فبلغ: (فبأى حدیث بعده یؤمنون) فلیقل: (آمنا بالله)). پەیامبەریش ﷺ كاتێ ئەم ئایەتەی دەخوێندەوە ئەیفەرموو: ((سبحانك اللهم بلى)).

الجزء التاسع والعشرون — سورة القيمة

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ ٱلْعَاجِلَةَ (٢٠) وَتَذَرُونَ ٱلْآخِرَةَ (٢١) وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ (٢٢) إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ (٢٣) وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍۭ بَاسِرَةٌ (٢٤) تَظُنُّ أَن يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ (٢٥) كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ (٢٦) وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ (٢٧) وَظَنَّ أَنَّهُ ٱلْفِرَاقُ (٢٨) وَٱلْتَفَّتِ ٱلسَّاقُ بِٱلسَّاقِ (٢٩) إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمَسَاقُ (٣٠) فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ (٣١) وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ (٣٢) ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ يَتَمَطَّىٰٓ (٣٣) أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ (٣٤) ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰٓ (٣٥) أَيَحْسَبُ ٱلْإِنسَٰنُ أَن يُتْرَكَ سُدًى (٣٦) أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَىٰ (٣٧) ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ (٣٨) فَجَعَلَ مِنْهُ ٱلزَّوْجَيْنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰٓ (٣٩) أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحْـِۧىَ ٱلْمَوْتَىٰ (٤٠)

سُورَةُ الإِنسَان — آياتها ٣١ — ترتيبها ٧٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰ عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ حِينٌ مِّنَ ٱلدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْـًٔا مَّذْكُورًا (١) إِنَّا خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَٰهُ سَمِيعًۢا بَصِيرًا (٢) إِنَّا هَدَيْنَٰهُ ٱلسَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا (٣) إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ سَلَٰسِلَا۟ وَأَغْلَٰلًا وَسَعِيرًا (٤) إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا (٥)

٥٧٨

ئەم فەرموودەیە كە سووننەتە پاش خوێندنی ئایەتی:(ألیس ذلك بقادر على أن یحیي الموتى) بوترێ: (سبحانك فبلى) ئیمامی ئەبووداود لەرێگەیەكی (ڕاست)ەوە بەم لەفزەش ریوایەتی كردووە، بڕوانە(تمام المنة)ص١٨٦. قال: سبحانك اللهم فبلى).

سوپاسی بێپایان بۆ خوای گەورەو دلۆڤان، كەیارمەتیدام بۆ تەواوكردنی تەفسیری سوورەتی (قیامە).

*** *** ***

٧٦- سوورەتی (ئینسان)ـە

مەدەنییەو (٣١) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتی (ئینسان)ـە، هەرچەندە قسەی جیاواز هەیە بۆ دیارییکردنی باری مەدەنییەتیی و، مەککەییەتی، بەلاَم لەگەلْ ئەوەشدا مەشرەبەکەی لەوە ئەچێ کە لەمەککەدا هاتبێ، هەر بۆیە (سەیید قوتب)یش دووەمیان هەلْدەبژێرێ. ئەم سوورەتە گشت ئادەمییەك بانگ دەکات بۆ گوێرایەلْی و بەرفەرمانیِ خوای گەورە و میهرەبان، بانگیان دەکات کە لە هەمووکاتێکدا تەنها پەنا بەخوا بەرن و، هەولْ بدەن بۆ بەدەست هێنانی رەزامەندیی وخۆشنوودی خوا، گەلێ لە نازو نیعمەت و بەهرەکانی خوای گەورەی بۆ باس ئەکات،هە تاسوپاسگوزاری خوا بکات و، لە هۆکانی توشبوونی قارو سزای ئەو دوور وکەنار بگرێت.. بەئادەمزاد دەلْێت: دەزانیت پێش ئەوە بێیتە خانەی وجوودەوە لەکوێ بوویت..؟ ئەی دەزانیت کێ بەدی هێنایت و، چۆن هاتیتە خانەی بووەکانەوە..؟ (هل اتى على الإنسان حين من الدهر لم يكن شيئا مذكورا) بەکورتە باسێك لە قورئانی پیرۆز کۆتایی دێ.. هەر کەسێکیش بێدارو هۆشیار بێت، ئەوا ئەم قورئانە کەلْك و سوودی پێدەگەیەنێ و دەیخاتە سەر شارێگەی ژیان و بەرەو سەر بلْندی دنیاو قیامەت دەیبات. جا بەم شێوەیەش دەست پێ ئەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] هل اتى على الإنسان حين من الدهر﴾ بێگومان ماوەیەك لە رۆژگار بەسەر ئادەمیدا هاتووە ﴿لم يكن شيئا مذكورا﴾ ئەو هیچ شتێك نەبوو، تا باس و خواسێکی وای ببێ و، لە بوونەوەردا ناوێکی هەبێت.. ئیتر یان هێشتا هەر لەپشتی باوکیا بووە، یان لەم ئەرزەدا پێی بلْێیت ئادەمیی هەر وجودی نەبووە، کەسیش بە بیریدا نەهاتووە. جا کەوابوو ئەی ئادەمیی داچلەکێ و خوای خۆت بەهەق بناسە ﴿[٢] إنا خلقنا الإنسان من نطفة امشاج﴾ بێگومان ئێمە ئادەمیمان دروستکرد لە دلۆپێك ئاوی تێکەلاَو لە هەردوو ئاوی ژن و پیاو، بەو شێوەیە کە خۆمان ویستمان بگاتە یەك، پاشان، هەر لەو تنۆکەیە سوار چاك، قارەمان، دەنگخۆش، چاك، خراپی لێ پەیدا بوو ﴿نبتليه﴾ تاقی دەکەینەوە لەناو گیان لەبەرەکانی تردا، وە بۆ خۆیشی دەر دەکەوێ کە ئایا کارو کردەوەی چاك ئەکات، یان خراپ، ئایا سوپاسمان ئەکات، یا سپلە دەبێ؟ ﴿فجعلناه سميعا بصيرا﴾ ئینجا ژنەواو بینامان کرد بۆ ئەوەی ئایەتەکانمان بەگوێی خۆ ببیسێ، بەلْگەکانی دەسەلاَتمان بەچاوی خۆی ببینێ، بەشکو مل رابکێشێ بۆ حەقیقەت و راستیی ﴿[٣] إنا هديناه السبيل﴾ بێگومان ئێمە رێگەی (چاك و خراپ)مان پێنشاندا، سەر پشکمان کرد ﴿اما شاكرا وإما كفورا﴾ یان سوپاسگوزار(ئیماندار دەبێ) یان سپلەو بێ باوەرو خوا نەناس، ئەگەرچی زۆر جاریش لەفرمانمان دەر ئەچێ و ملی خۆی ئەشکێنێ، دیارە ئیتر ئەوکاتەش تەنها خۆی مجرۆ دەبێ و تەنها خۆیشی بەرپرسیار دەبێ.

جەزای موسلْمانان و تۆلْەی بێ باوەران:

﴿[٤] إنا أعتدنا للكافرين سلسلاْ واغلالا وسعيرا﴾ بەراستی ئێمە کۆت و زنیجر - کە هەردوو قاچ و پێی پێئەبەسترێتەوەو، هەردوو دەستیی بەگەردنیەوە پێ جەرْ دەدەرێ - لەگەلْ ئاگرێکی سوتێنەرو هەلْگیرساودا ئامادەمانکردووە بۆ بێ باوەرەکان ﴿[٥] إن الأبرار يشربون من كأس كان مزاجها كافورا﴾ بەراستی چاکانیش لە جامی پڕ لەشەرابی تایبەتی دەخۆنەوە کە تێکەلْەکەی(واتە:ئەوی تێکەلْی دەکرێ) کافوورە.

(کافور) مادەیەکی زۆر تامخۆش و بۆنخۆشە لە دارێکە لەولاَتی (هند) و (چین)دا دەروێ، ئەلْبەت لەوسەردەمەدا لای خەلْکانی ئەو ناوچەیە ناسراو بووە ﴿[٦] عينا يشرب بها عبادالله﴾ کانیاوێکە بەندەکانی خوا لێی دەخۆنەوە

﴿یفجرونها تفجیرا﴾ بۆ هەر شوێنێك بیانەوێ بیبەن دەیبەن بەئاسانی, واتە: بەهەشتییەکان لەهەر جێگایەکدابن و لەهەر ژوورێکدا بن ئاوەکەیان لەگەڵ دەبێ.

ئاکاری چاکان:

﴿٧ یوفون بالنذر﴾ بۆیە ئەم پاداشەیان هەیە, چونکە لە دونیادا هەر شتێ نەزر بکەن و بڕیاری لە سەر بدەن لە کارێکی چاکە, وەفای پێ دەکەن و پێی هەڵ ئەسن ,بێ کەم و کورتی. پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووێ: ((من نذر أن یطیع الله فلیطعه، ومن نذر أن یعصی الله فلا یعصه))الموطأ: ٤٧٦/٢ واتە: هەرکەسێك بڕیاریدا کە دەبێ گوێرایەڵی خوا بێت، دەبێ جێبەجێی بکا، بەڵام کەسێ بڕیاریدا یاخی بێت لەخوا، نابێ قسەکەی جێبەجێ بکاو یاخی ببێت.

﴿ویخافون یوما کان شره مستطیرا﴾ وە لە رۆژێك ئەترسن کە زیانەکەی بە هەموو شوێنێکدا بڵاو دەبێتەوە ﴿٨ ویطعمون الطعام علی حبه مسکینا ویتیما وأسیرا﴾ ونان وخۆراك لە گەڵ حەزو پێویستیان بۆی , دەدەنە خەڵکانی بێ نەواو هەتیوو دیل، برێ جار ئەسیر دەهێنرایە لای پێغەمبەر ﷺ، ئەویش ئەیدایە دەستی موسڵمانەکان و، ئەوانیش زیاتر لەخۆیان خزمەتیان ئەکرد.. بەڵێ نان و خۆراکدان بەهەژارو هەتیوو دیل پیشەی موسڵمان بووەو، دەبێ تا رۆژی قیامەت بەردەوام بێت ﴿٩ إنما نطعمکم لوجه الله﴾ و دەڵێن: ئێمە ئەم خۆراکەتان تەنها لەبەرخواو بۆ بەدەستهێنانی رەزامەندی ئەو پێدەبەخشین ﴿لا نرید منکم جزاء ولا شکورا﴾ هیچ پاداش و سوپاسێکمان لێتان ناوێ، بێ شك دەبێ هەموو خێرخوازێك هەرئاوابێت. ﴿١٠ إنا نخاف من ربنا یوما عبوسا قمطریرا﴾ وەدەڵێن: بەراستی ئێمە لەرۆژێکی زۆر ترش و تاڵ و سەخت و قورس لەپەروەردگارمان دەترسین ﴿١١ فوقاهم الله شر ذلك الیوم﴾ جا خوا لە زیانی ئەو رۆژە دەیانپارێزێ ﴿ولقاهم نضرة وسرورا﴾ و روو گەشی و شادمانیان پێدە بەخشێ ﴿١٢ وجزاهم بما صبروا جنة وحریرا﴾ وپاداشیان دەداتەوە بە بەهەشتێك بە هەتا هەتایی تێیدا دەمێننەوەو بە ئاوریشمێك دەیپۆشن , بە هۆی ئارامگرتنیان لە سەر جێبەجێ کردنی تەکالیفی شەرعیی لە دنیادا. بەڵێ تەنها خوا پاداشی شیاوو شایستە ئەداتەوە، موسڵمانەکان هەرچی نان و خواردەمەنی خۆش و، کاڵای باش و قەشەنگیان هەبوو بەخشییان بەهەژارو هەتیوو دیلەکان، جائێستاش خوای گەورە ئاوا پاداشی دانەوە.

﴿١٣ متکئین فیها علی الأرائك﴾ ئەو خۆشبەختانە لەسەر قەنەفەی رازاوەو جوان لە بەهەشتدا شانیان ﴿لا یرون فیها شمسا ولا زمهریرا﴾ نە گەرمایی خۆری تیا دەبینن و نە سەرمایەکیسارد, چونکە هەوایەکی مام ناوەندیی و، زۆر خۆش و سازگاری هەیە.﴿١٤ ودانیة علیهم ظلالها﴾ و سایەوسێبەری درەختەکانی لێیانەوە نزیکە، تا زیاتر

الجزء التاسع والعشرون — سورة الإنسان

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ ٱللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِٱلنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُۥ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ ٱلطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ ٱللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَآءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَىٰهُمُ ٱللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمِ وَلَقَّىٰهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزَىٰهُم بِمَا صَبَرُوا۟ جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾ مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِـَٔانِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا۠ ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَا۟ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾ ۞ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَٰنٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا ﴿١٩﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوٓا۟ أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ وَسَقَىٰهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾ إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا ﴿٢٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ تَنزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ ءَاثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَٱذْكُرِ ٱسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

الحزب ٥٨

٥٧٩

هەست بەخۆشی و ڕێز و حورمەت بکەن ﴿وذللت قطوفها تذليلا﴾ ولێکردنەوەو چنینی میوەکەشیان ئاسان کراوە بۆیان.(ئیبن عەبباس) دەڵێ: بابای بەهەشتیی هەر کات حەزی لە هەر جۆرەمیوەیەك کرد، ئەوا خێرا لەدەمی نزیك دەبێتەوە، ئیتر نایەوێت ئەو عەزیەت بکێشێ و بڕوا بۆ لێکردنەوەی، بەڵکو خۆی دێتە لای ئەم.(سوفیان)یش گوتویەتی:دەستی بی میوەکەی دەگات چۆنی ویست, بەدانیشتنەوەو بە پاڵدانەوە. ﴿[١٥] ويطاف عليهم بآنية من فضة﴾ و لە سوراحیی و کاسەی زیودا وەشەرابیان بە سەردا دەگێڕدرێ بە قاپی زیوین ﴿وأكواب كانت قواريرا﴾ کە دەکرێتە ئەو کووپ و کاسانەوە لەزەرکی میناو شوشەی تایبەتدا دروستکراون ﴿[١٦] قوارير من فضة﴾ هەموو کاسەو سوراحی خواردن و خواردنەوەیان لەشووشەی زیوە ﴿قدروها تقديرا﴾ کە بەئەندازەییەکی جوان و پێویست و دڵڕفێن(ساقییەکان) ئامادەیان کردووە بۆیان، واتە: نە پێویستیان بە هی تر هەیە، وە نە لێشیان ئەمێنێتەوە.

شەرابی ئاوێتە بە زەنجەفیل و چۆمی سەرسەبیل دەخۆنەوە:

﴿[١٧] ويسقون فيها كأسا كان مزاجها زنجبيلا﴾ وەپێکێکیان پێدەنۆشرێ, تێکەڵەکەی زەنجەفیلە ﴿[١٨] عينا فيها تسمى سلسبيلا﴾ وە لە ئاوی کانیاوێکیش تێکەڵکراوە کە لەبەر خۆشقووتی پێی دەڵێن: (سەلسەبیل).

لاوانی وەك مرواری ڕژێنراو، بەسەر بەهەشتدا دەگەڕێن:

﴿[١٩] ويطوف عليهم ولدان مخلدون﴾ ولاوانێ کە هەر بە جوانی دەمێننەوە بەسەریاندا دەگەڕێن، بۆ خزمەتکردنیان شیاوی باسە هەرگیز پیریی و ناشیرینی و گۆڕان ڕوویان تێناکات ﴿إذا رأيتهم حسبتهم لؤلؤا منثورا﴾ هەر کە دەیانبینی وادەزانیت مروارین و بەو ناوەدا بڵاو بوونەتەوە, دیارە خزمەتکار تا جوان و پاك و خاوێن تر بێت خزمەتکراوەکە دڵی باشترو زیاتر دەکرێتەوە. ﴿[٢٠] وإذا رأيت ثم رأيت نعيما وملكا كبيرا﴾ وکاتێ بەهەر لایەکی ئەو بەهەشتەدا دەڕوانیت، نازو نیعمەت و بەهرەیەکی فراوان و موڵکێکی گەورەی بێ سنور دەبینی. واتە: نازانی سەیری چی بکەیت و گوێ بۆ چی بگری.

جل و بەرگ و زەمبەریان:

﴿[٢١] عاليهم ثياب سندس خضر وإستبرق﴾ لە بەریاندایەپۆشاکێ لە ئاوریشمی قەشەنگ ونەرم و نۆڵ و جوان و سەوزی تەنك، کە بەسەر ئاوریشمی ئەستووردا لەبەریان کردووە.

(سندس) ئاوریشمێکی نەرم و نۆڵە. (استبرق) ئاوریشمێکی ئەستوورو قاییمە ﴿وحلوا أساور من فضة﴾ وەرازێنراونەتەوە بە بازن و دەستبەندی زیو. بۆخزمەتکردنیان (سەعیدی کوڕی موسەییب) دەڵێ: هەموو بەهەشتییەك سێ جۆر بازن و دەستبەندی لەدەستدایە: زیوو، زێڕو، مرواریی ﴿وسقاهم ربهم شرابا طهورا﴾ وە پەروەردگرایان شەرابێکی پاك و پوخت و خاوێنیان پێدەنۆشێ ﴿[٢٢] إن هذا كان لكم جزاء﴾ وە پێیان ئەوترێ: بەڕاستی ئەمەپاداشتێکە بۆ ئێوە ئامادە کراوە ﴿وكان سعيكم مشكورا﴾ و کۆشش و هەوڵی ئێوە سوپاسکراوە. بۆیە ئەمڕۆیش وا بەو شێوەیە پاداش ئەدرێنەوە.

جا پاش باسکردنی ئەو هەموو نازو نیعمەت و خۆشی و بەهرەیە بۆ بڕواداران و ترساندنی بێ بڕوایان، ئیتر دێتە سەر وانەیەك بۆ تەواوی بڕواداران تا بە ئارام بن و دان بەخۆدا بگرن. هەزار ڕەحمەت لە مامۆستا (خاڵ) کە چەندە جوان دەڵێت: سوورەتە مەککەییەکان بۆ یەکەمجار قسە لەگەڵ بێ بڕواکانی قورەیش دەکەن، کە ئەوانیش زۆر حەزیان لە ڕابواردن بووە، جا لەبەرئەوە درێژترین باسی بەهەشت لەقورئاندا لەسوورەتی (ئینسان) و (طور)دایە، کە هەردووکیشیان مەککین، قورئانیش وەك پزیشك وایە، هەرکەسەی بەجۆرێ دەرمان ئەکات. هەندێك

حەزی لەباخ و باخات و میوەو گۆشت و کاڵای ئاوریشم و بازنی زێڕو زیوو مرواری و تەخت و قەنەفەو کورسییە. هەندێکیش حەزی لە میهرەبانی و نوری خوایە. ﴿[٢٣] إنا نحن نزلنا عليك القرآن تنزيلا﴾ دڵنیاش بە ئەی پێغەمبەرﷺ هەر ئێمە بەچاك و پاك قورئانمان بۆ تۆ دابەزاند، تا خەڵكی پێ بێدار بکەیتەوە ﴿[٢٤] فاصبر لحكم ربك﴾ جا لە بەرامبەر فەرمانی پەروەردگارتەوە خۆ ڕابگرە ,چاوەڕوانبە خوا تۆڵەیان لێ ئەسێنێ ﴿ولا تطع آثما أو كفورا﴾ وە بە فەرمانی هیچ گوناهبارێك , یان زۆر کافرو سپڵەیەك لە بتپەرستەکانی هۆزەکەت مەکە ئەگەرچی تەواوی ماڵی دونیاشت بدەنێ ﴿[٢٥] واذكر اسم ربك بكرة وأصيلا﴾ و بەیانیان و ئێواران یادی ناوی‌پەروەردگارت بکە, واتە: لە نوێژی بەیانی و نیوەڕۆو عەسردا ﴿[٢٦] ومن الليل فاسجد له﴾ وە لە بەشێکی شەودا سوجدەی بۆ بەرە , واتە: پەروەردگرایان نوێژی مەغریب و عیشا لەکاتی خۆیدا بکە ﴿وسبحه ليلا طويلا﴾ وە لەبەشێکی زۆری شەودا تەسبیحات و بێخەوشی ئەو بڵێ: واتە: شەو نوێژ بکە وهەموو کات دڵت لای خوا بێ و ناوی ئەو هەر لەسەر زارت بێت. بەڵێ: دەبێ بانگەوازکاران لەهەر جێگایەکدا بن، تووێشوویەکی زۆر هەڵگرن بۆ لای خوا، چونکە ڕێگەکەیان هەزار بەهەزارەو درێژو نەبڕاوەیە!

الجزء التاسع والعشرون — سورة المرسلات

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا (٢٦) إِنَّ هَٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا (٢٧) نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا (٢٨) إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا (٢٩) وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا (٣٠) يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (٣١)

سُورَةُ المُرْسَلَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا (١) فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا (٢) وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا (٣) فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا (٤) فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا (٥) عُذْرًا أَوْ نُذْرًا (٦) إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ (٧) فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ (٨) وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ (٩) وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ (١٠) وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ (١١) لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ (١٢) لِيَوْمِ الْفَصْلِ (١٣) وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ (١٤) وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ (١٥) أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ (١٦) ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ (١٧) كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ (١٨) وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ (١٩)

أَلَمْ نَخْلُقكُّم — ٥٨٠

بۆ دنیا وازیان لە قیامەت هێنا:

﴿[٢٧] إن هؤلاء يحبون العاجلة﴾ بەڕاستی ئەو بێ باوەڕانە حەزیان لەژیانی دونیای تەمەن کۆتایە، کە زۆر بەخێرایی تێدەپەڕێت ﴿ويذرون وراءهم يوما ثقيلا﴾ وە ڕۆژێکی زۆر گران و سەخت و سەنگین پشتگوێ دەخەن و هیچ کارێکی بۆ ناکەن و بڕوایان پێی نیە ﴿[٢٨] نحن خلقناهم وشددنا أسرهم﴾ چۆن فەرمانەکان پشتگوێ ئەخەن؟! خۆ هەرئێمە دروستمانکردوون لەنەبوونەوە هێناومانە بوونەوو ئەندام و جومگەکانی لەشیانمان یەکخست و قایم کرد تابەهێزو بەتواناین ﴿وإذا شئنا بدلنا أمثالهم تبديلا﴾ وە کاتێکیش بمانەوێ ئەوانە لادەبەین دەیانگۆڕین، بەتاقمێ دەیانگۆڕین چاکتر لەوان.

قورئان پەندەو، ڕێنمایی بە خوایە:

﴿[٢٩] إن هذه تذكرة﴾ بەڕاستی ئەم سوورەتەو هەموو ئایەتەکانی قورئان پەندو ئامۆژگاریەکە، بۆجیهانەکانی پەریی و ئادەمزاد, واتە: مرۆڤە ژیرەکان کەڵك و سوودی لێوەردەگرن و نەفامەکانیش پێی قەڵس دەبن! ﴿فمن شاء اتخذ إلى ربه سبيلا﴾ جا ئەوەی ویستی ڕزگاری ببێ لە ئاخیرەتدا , ڕێگایەکی ڕاست دەگرێ بۆلای پەروەردگاری ﴿[٣٠] وما تشاءون إلا أن يشاء الله﴾ وە هیچ شتێك لەم شتانە ئارەزووناکەن, مەگەر کاتێ ویستی خوای لەسەر بێت. واتە: ئەگەر خوا حەز نەکات ئێوەش ناتوانن خۆتان ڕزگار بکەن لە ئازارو سزای ئەو، وە ڕێگای ڕاست ودروستیشتان پێناگیردرێ ﴿إن الله كان عليما حكيما﴾ بەڕاستی ئەو خوایە زۆر زانایە , ئەزانێ کێ چی هەڵئەگرێ

و، شایستەی چییە؟ زۆریش کارجوان و کاردروستە، ئەگەر بیەوێ هۆ بۆ مرۆڤ دەست دەخاو سەرەنجام پیرۆز دەبێ، چونکە مرۆڤ تەنها کار کردنەکەی بەدەستە، ئیتر هێزو تواناو دروستکردن تەنها بە ویستی خوایە ﴿[٣١] یدخل من یشاء فی رحمته﴾ بۆیە ئەوەی ئەو بیەوێت لەبەندەکانی خۆی هۆی بۆ ڕێك دەخات و ئەیخاتە ناو ڕەحمەت و میهرەبانی (بەهەشتی) خۆیەوە ﴿والظالمین أعد لهم عذاباً الیما﴾ وەبۆستەمکارانیش سزایەکی پڕئێش و زۆر سەختی ئامادە کردووە. لەگەورەیی و فەزیلەتی سوورەتی (ئینسان)ـە کە ئیمامی (موسلیم) لە (ئیبن عەباس)وە دەڵێت: پێغەمبەر ﷺ لەنوێژی بەیانی ڕۆژی هەینیدا (الم، تنزیل)ی سوورەتی سوجدەو، (هل أتی علی الإنسان) دەخوێند. موسلیم/٢/٥٩٩.

سوپاسی شایستە بۆ خوای میهرەبان کە یارمەتیدام بۆ تەواو کردنی تەفسیری سوورەتی (ئینسان).

*** *** ***

٧٧- سوورەتی (مورسەلات)

مەککەییەو (٥٠) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

سوورەتی (مورسەلات)، گرنگی بەخاڵە بناغەیی‌و بنەڕەتیەکانی ئیسلام دەدا وەکو: ڕۆژی سەلاوزیدوو بوونەوە، نیشانەو بەڵگەکانی دەسەلات وتوانایی خوای بالادەست و، چەندین شتی گرنگی تری نادیار. وەلە پێشەوە سوێند دەخوا بەچەندین جۆری فریشتە و، خەڵکانی پاك وپاکژ کە: قیامەت ڕاستەو دێتە دی و، سزاو تیاچونیش بۆ بێ بڕوایان مسۆگەرەو بەرێوەیە: (والمر سلات عرفا.. إنما توعدون لواقع) پاشان کاتی‌ئەو سزایە دیاری دەکات: (فإذا النجوم طمست... لیوم الفصل) چەند نیشانەو بەڵگەیەکیش دێنێت لەسەر توانایی خوای گەورە بۆزیندو کردنەوەی ئادەمیزاد: (ویل یومئذ للمکذبین... الم نخلقکم من ماء مهین) پاشان دێتە سەر باسی ئەو سزاو ئەشکەنجەیە کە بۆ تاوانباران دانراوە: (إنطلقوا إلی ما کنتم بە تکذبون... کأنە جمالة صفر) دوای دیاریکردنی تۆڵەی ئەوان، پاداش و جێگەی بڕوادارا نیش باس دەکات: (إن المتقین فی ظلال و عیون... انا کذلك نجزی المحسنین) بەکورتە باسێکی هۆی سەر کەشی و یاخیبووان و، ئەنجامەکەی بە فەرمایشتی: (..کلوا وتمتعوا قلیلا إنکم مجرمون..) دەرگا لەخۆی دائەخا.

سوێند بەمانە ڕۆژی پەسلان دێ:

﴿بسم الله الحمن الرحیم * [١] والمرسلات عرفا﴾ سوێند بە (با)ڕەوانەکراوەکان یەك لە دوای یەك کە بەکاری پێویست و گرنگ دەنێردرێن ﴿[٢] فالعاصفات عصفا﴾ بەو بایانەش کە بە هێزو توندی هەڵدەکەن بە هەڵکردنێکی بە هێزو توندوەبنە گەردەلوول ودارو درەخت لەبندێنن ﴿[٣] والناشرات نشرا﴾ وە سوێند بەو بایانە کە هەور بڵاودەکەنەوە بە بڵاوکردنەوە لە ئاسماندا و باران دەهێنن ﴿[٤] فالفارقات فرقا﴾ سوێند بەوئایەتانەش کەهەق و ناهەق،باتڵ و ناڕەوا لێك جیادەکەنەوە بەجیاکردنەوەیەکی ڕوون ﴿[٥] فالملقیات ذکرا﴾ سوێندیش بەو فریشتانە پەیام و نامەی خوا دەبەنە لای پەیامبەران،(دروودو سلاویان لەسەربێت) ﴿[٦] عذرا أو نذرا﴾ بۆ نەهێشتن و لابردنی بڕووبیانووی خەڵك، یان بۆ ترس وە بەرنانیان، تابەڵکولە سزا بترسن و سڵ بکەنەوە ولە خراپە کۆتا بکەن , واتە: مەردم دوو جۆر دەبێ: یا بڕوا دێنێ، یا نایهێنێ. وە سوێند خواردنیش بەو شتانەی سەرەوە بۆ ئەوەیە: هەتا خەڵك بزانێ کە بوونەوەر پڕە لە ملیۆنەها شتی نادیار، وە هەریە کەشیان کاری خۆی ئەکات. (سەلەف) لە نێوخۆیاندا

لەمەڕ دیاریکردنی ماناو مەبەستی ئەوانەی سەرەوە قسەیان جیاوازە: هەندێ دەڵێن مەبەست پێیان بایە.هەندێ دەڵێن: فریشتەکانن. هەندێ تر دەڵێن: هەندێکیان (با)ن و،ئەوانی تریان فریشتەن. ئێمەش ملکەچین بەوە کەخوای گەورە خۆی چاك دەزانێت کەچ مانایە مەبەستە؟ ﴿[٧] إنما توعدون لواقع﴾ سوێند بە هەمووئەوانە بەراستی ئەو وادەو بەڵێنە بە ئێوە دەدرێت، هەرپێشدێت ﴿[٨] فإذا النجوم طمست﴾ جا کاتێ ئەستێرەکان ڕووناکیان نەماو سڕانەوە, واتە:لەجێگەی خۆیان ترازان و کوژانەوە ﴿[٩] وإذا السماء فرجت﴾ وکاتێکیش ئاسمان یەکالاکرایەوەو لێك ترازا ﴿[١٠] وإذا الجبال نسفت﴾ دەمێکیش کێوەکان لەجێگەی خۆیان هەڵدەکنرێن و تەخت ئەبن.. بەڵێ.. قورئان پڕە لەم دیمەنانە، کە هەریەکەیان پەنجە ئەخەنە سەر تێکچوون وهەڵوەشانەوەی یاسای ئەم بوونەوەرە ﴿[١١] وإذا الرسل اقتت﴾ وکاتێك پەیامبەران کات وشوێنی دیارییان بۆدادەنرێت بۆ لێکۆڵینەوەو موحاکەمەی نێوان ئەوان و گەلەکانیان ﴿[١٢] لأی یوم اجلت﴾ ئاخۆ بزانن بۆ چ ڕۆژێکی گەورەو سەخت لێپرسینەوە دواخراوە؟ ﴿[١٣] لیوم الفصل﴾ بۆڕۆژی جیاکردنەوەو دادگایی لە نێوان دروستکراوەکاندا ﴿[١٤] وماادراك ما یوم الفصل﴾تۆ چوزانیت ڕۆژی دادگایی وجیاکردنەوە چ ڕۆژێکی سەخت وگرانە؟ چەند قورس و.. سەختە..؟.. کاتێ ئەوانە ڕوویاندا، ئیتر ئەوکاتە هەرچی بەڵێنیان پێدراوەو پەیامبەرانیش پێیان وتوون، دێتەدی بێ دوو دڵیی وگومان ﴿[١٥] ویل یومئذ للمکذبین﴾ سزاو تیاچوون لەو ڕۆژەدا بۆ بەدرۆخەرەوانی پێغەمبەرانە. ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن: لەم سوورەتەدا ئەم ڕستەی – ویل یومئذ للمکذبین–، بۆ تەماع خستنە بەرو ترساندن (١٠) جار وتراوەتەوە.

الجزء التاسع والعشرون — سورة المرسلات

أَلَمْ نَخْلُقكُّم مِّن مَّآءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَٰهُ فِى قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ ٱلْقَٰدِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ ٱلْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَآءً وَأَمْوَٰتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ شَٰمِخَٰتٍ وَأَسْقَيْنَٰكُم مَّآءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ ٱنطَلِقُوٓا۟ إِلَىٰ مَا كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ ٱنطَلِقُوٓا۟ إِلَىٰ ظِلٍّ ذِى ثَلَٰثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَّا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِى مِنَ ٱللَّهَبِ ﴿٣١﴾ إِنَّهَا تَرْمِى بِشَرَرٍ كَٱلْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَأَنَّهُۥ جِمَٰلَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هَٰذَا يَوْمُ ٱلْفَصْلِ جَمَعْنَٰكُمْ وَٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَإِن كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى ظِلَٰلٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَٰكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا۟ وَتَمَتَّعُوا۟ قَلِيلًا إِنَّكُم مُّجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱرْكَعُوا۟ لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَىِّ حَدِيثٍۭ بَعْدَهُۥ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

٥٨١

بەمکارانە خوا بناسە:

﴿[١٦] الم نهلك الأولین﴾ ئایا ئێمە تاقمی پێشینانمان لە ناو نەبرد؟ واتە:ئەوانەی پەیامبەرە کانیان بە درۆ دەخستەوەو دەچوون بەگژیاندا، وەکو گەلی (نووح وعادو سەموود)؟﴿[١٧] ثم نتبعهم الآخرین﴾ لە پاشا بەدوای ئەواندا پاشینانیش دێنین , جائەگەر ئەوانیش لابدەن لەناویان دەبەین ﴿[١٨] کذلك نفعل بالمجرمین﴾ ئابەو جۆرەیە لەگەڵ گشت تاوانباران مامەڵەو ڕەفتار دەکەین ﴿[١٩] ویل یومئذ للمکذبین﴾ سزاوتیاچوون لەو ڕۆژەدا بۆ بەدرۆ خەرەوەکان ﴿[٢٠] الم نخلقکم من ماءمهین﴾ئایا لەئاوێکی پەست ولاواز دروستمان نەکردن، ئەی خەڵکانی خوانەناس و بێ باوەڕ؟! ﴿[٢١] فجعلناه فی قرار مکین﴾ جا خستمانە ناوجێگایەکی پتەو قایمەوە کەمنداڵدانە؟ ﴿[٢٢] إلی قدرمعلوم﴾ وبۆماوەیەکی دیاریکراو ئەویش وەختی زایین و لەدایکبوونە؟ ﴿[٢٣] فقدرنا فنعم القادرون﴾ جا ئێمە هەمووشتێکمان بەڕێکوپێکی بەدیهێنا، ئای چ خوایەکی چاك ئەندازەگیرە ئەو زاتە، ئەوەتە لەجوانترین وێنەدا ئێوەی دروست کردوو چارەنووسیشی دیاریکردوون ﴿[٢٤] ویل یومئذ للمکذبین﴾ سزاو تیاچوون لەوڕۆژەدا بۆ بێ

باوەڕان و بەدرۆ خەرەوەکان ﴿[٢٥] ألم نجعل الأرض كفاتا﴾ مەگەر ئێمە زەویمان نەکردە مەکۆو جێی کۆبونەوە ﴿[٢٦] أحياء وأمواتا﴾ بۆ ژیاوان و مردوان؟ ﴿[٢٧] و جعلنا فيها رواسي شامخات﴾ و هەرلەوێشدا کێوی بەرزو بڵندو داکوتراومان دانەمەزراند، بۆئەوەی زەوی دامرکێ و هەڵتان نەدێرێ ﴿وأسقيناكم ماء فراتا﴾ئەی ئاوێکی خۆش و شیرینمان پێنەنۆشاندن﴿[٢٨] ويل يومئذ للمكذبين﴾سزاوتیاچوون لەوڕۆژەدا بۆ خوا نەناس و بەدرۆخەرەوەکان.

تاوانباران بەرەو جێی خۆیان لێدەخورێن:

﴿[٢٩] إنطلقوا إلى ماكنتم به تكذبون﴾ فریشتە بەدۆزەخییەکان دەڵێن: بێخۆڕاگرتن دەرچن بۆئەو سزایەی کەبەدرۆتان ئەزانێ و بڕواتان پێی نەبوو ﴿[٣٠] إنطلقوا إلى ظل ذي ثلاث شعب﴾ دەرچن بۆ سێبەری ئەو دووکەڵە سێشاخەیە، کە لە چڕە دووکەڵێ دۆزەخ پەیدا دەبێ. دووکەڵی چڕوپڕ کاتێ بەرز ئەبێتەوە بۆئاسمان، ئەگەر بەئاسایی بڕوات لە قورسی خۆیدا دەبێتە سێ بەشەوە مەبەست لەمەدائەوەیەکە ڕاست و چەپ و سەروویان هەرتاریکایی ودووکەڵە ﴿[٣١] لاظليل ولا يغني من اللهب﴾ ئەو سێبەرە نە سێبەرێکی فێنکی وەهایە تالە گڕو بڵێسەی ئاگری دۆزەخ بێ نیازتان بکاو بتانپارێزێت. پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: ((تدنى الشمس يوم القيامة من الخلق حتى تكون كمقدار ميل، فيكون الناس على قدر أعمالهم في العرق، فمنهم من يكون إلى كعبيه، ومنهم من يكون إلى ركبتيه، ومنهم من يكون إلى حقويه (أى خصره) ومنهم من يلجم العرق إلجاما– وأشار رسول الله ﷺ بيده إلى فيه)) موسليم. واتە: ڕۆژی قیامەت خۆر ئەوەندە لەخەڵك نزيك دەبێتەوە، هەر (میل)ێکی دەمێنێ بگاتە سەریان، جا ئەو دەمە مرۆڤەکان هەریەکە بەپێی کارو کردەوەی نالەباری خۆی لە نێو گەرما وعەرەقی خۆیدا گیرۆدە دەبێ، هەندێکیان تا هەردوو قولە پێی دەچەقن، هەندێ دیکە تاهەردوو ئەژنۆ، تاقمێ تر،تا هەردوو کەلەکەیان، دەستەیە تر تادەرگای دەمیان! ﴿[٣٢] إنها ترمي بشرر كالقصر﴾ ئەو ئاگرە بزیسکەی وا فڕێدەدات دەڵێیت کۆشك وتەلاری گەورەیە ﴿[٣٣] كأنه جمالة صفر﴾ هەر دەڵێی وشتری بەرگ زەردن، کاتێ کە ڕیز ئەگرن و یەك لەدوایەك ڕێگە ئەدەنەبەر، ئەو بریشکانەش هەرئاوا بەدوای یەکدا ڕیز ئەبن و روو دەکەنە دۆزەخییەکان ﴿[٣٤] ويل يومئذ للمكذبين﴾ سزاو لە ناوچوون لەو ڕۆژەدا بۆ خوانەناس و بەدرۆ خەرەوەکان.

تاوانکاران توانای پۆزش و قسەیان نامێنێ:

﴿[٣٥] هذا يوم لا ينطقون﴾ ئەمە ئەو ڕۆژەیە کە قسەیان نامێنێ تا کەڵکێکی هەبێ بۆیان ﴿[٣٦] ولا يؤذن لهم فيعتذرون﴾ و مۆڵەتیش نادرێن، تا بڕوبیانوو عوزر بێننەوە، دیارە ڕۆژی قیامەت حاڵەت و قۆناغەکانی زۆرن و لێك جیاوازن ﴿[٣٧] ويل يومئذ للمكذبين﴾ سزاو تیاچوون لەو ڕۆژەدا بۆبەدرۆ خەرەوەکان ﴿[٣٨] هذا يوم الفصل جمعناكم والأولين﴾ ئەمە ڕۆژی دادگایی و جیاکردنەوەی هەق و ناهەقە، ئێوەو هەموو نەوەکانی پێشینمان کۆکردۆتەوە ﴿[٣٩] فإن كان لكم كيد فكيدون﴾ ئینجا ئەگەر دەتوانن و لەئاست مندا دەسەڵات و فێڵێکتان هەیە، منەتتان نەبێت بەکاری بێنن و خۆتانی پێ چارە بکەن، وەك ئەفەرمووێ: (يا معشر الجن والإنس إن استطعتم أن تنفذوا من أقطار السموات والأرض فانفذوا..)٥٥/ ٣٣. دیارە هەرگیز ناتوانن دەرچن و خۆ ڕزگار بکەن، ئەوانیش هەروا ﴿[٤٠] ويل يومئذ للمكذبين﴾ سزاو تیاچوون لەو ڕۆژەدا بۆ بەدرۆ خەرەوەکان.

پارێزگاران لە سێبەرو کانیاوەکانی بەهەشتدان:

﴿[٤١] إن المتقين في ظلال وعيون﴾ بەڕاستی خۆپارێزان و لەخوا ترسان لەبن سێبەرو، لای کانیاوەکانن ﴿[٤٢] وفواكه مما يشتهون﴾ وە لەهەر جۆرە میوەیەك ئارەزووی بکەن بۆیان ئامادە دەکرێت ﴿[٤٣] كلوا واشربوا هنيئا بما

كنتم تعملون﴾ پێیان ئەوترێ: دەسا بەهۆی ئەوكارە چاكانەوە لە دونیادا كردوتانن، بخۆن و بخۆنەوە بە خۆشی‌و نۆشتان بێت ﴿٤٤ إنا كذلك نجزى المحسنين﴾ دڵنیابن ئێمە ئابەوشێوەیە پاداشی گشت چاكە كاران ئەدەینەوە ﴿٤٥ ويل يومئذ للمكذبين﴾ سزاو تیاچوون لەورۆژەدا بۆخوانەناس و بەدرۆخەرەوەكان ﴿٤٦ كلوا وتمتعوا قليلا إنكم مجرمون﴾ ئێوەیش ئەی خوانەناسان! لە دونیادا بخۆن و رابوێرن بەئارەزووی خۆتان، چونكە بەڕاستی ئێوە تاوانكارو تاوانبارن دەرەنجام پاشەرۆژێكی رەشتان دەبێ، هەروەك دەفەرموێ: (نمتعهم قيلا ثم نضطرهم إلى عذاب غليظ)٢٤/٣١. یان دەفەرموێ: (ثم نذيقهم العذاب الشديد بما كانوا يكفرون). ﴿٤٧ ويل يومئذ للمكذبين﴾ سزاو تیاچوون لەو رۆژەدا بۆ بەدرۆ خەرەوەكان ﴿٤٨ وإذا قيل لهم اركعوا لا يركعون﴾ خۆ كاتێ چ لەدونیادا، چ لەقیامەتدا پێیان بگوترێ: كڕنوش و ركوع ببەن بۆخوا، ركوع و سوژدە نابەن، واتە: نوێژی بۆ ناكەن كاتێ كە لەدونیاد بوون بەعەیبیان دەزانی ركوع و سوژدە بەرن! دیارە لەولایش -واتە: رۆژی سەلا- ناتوانن بچەمێنەوە ﴿٤٩ ويل يومئذ للمكذبين﴾ سزاوتیاچوون لەو رۆژەدا بۆ بەدرۆخەرەوەكان ﴿٥٠ فبأى حديث بعده يؤمنون﴾ ئیدی بەم قورئانە بڕوا نەهێنن، ئەی بەكام قسە -پاش ئەو- بڕوا دێنن؟! دیارە تەنها قورئان زۆرشیاوو بەرهەقە بۆئەوەی، بڕوای پێ بێنن، كەچی ئەوانە بڕواناهێنن؟!.(ئیبن ئەبوو حاتەم) لە (ئەبوو هورەیرە)وە دەڵێت: هەركاتێ سوورەتی (مورسەلات) بخوێنرێت تاكۆتایی: (فبأى حديث بعده يؤمنون) هەقە قورئان خوێنەكە بڵێت: (آمَنْتُ بالله وبما أَنْزَلَ).

جا لەگەورەیی و فەزڵی سوورەتی (مورسەلات)، ئیمامی (بوخاریی) لە (عەبدوڵلای كوڕی مەسعوود)ــەوە دەگێڕێتەوە ودەڵێت: كاتێ سوورەتی (والمرسلات) هات، ئێمە لەتەك پێغەمبەردا ﷺ لەئەشكەوتێكدا بووین لە (مونا)دا، ئاگادارم كە پێغەمبەر ﷺ چەند بەباشی دەیخوێندەوەو، منیش لەدەمیم وەر دەگرت، دەمیشی زۆر پاراو بوو پێی، لەناكاو مارێك پەلاماریدا، پێغەمبەرﷺ فەرمووی: (بیكوژن). ئێمەیش بەپەلە هەڵساین بۆ كوشتنی. بەلاّم بۆمان نەكوژراو دەرچوو! پاشان فەرمووی: ((وُقِيَتْ شَرَّكُمْ كَما وُقِيتُمْ شَرّها)) متفق عليه. واتە:ئەو لەشەڕی ئێوە پارێزرا، وەكو ئێوە لە شەڕو زیانی ئەو پارێزران!

كۆتایی تەفسیری سوورەتی (مورسەلات)

كۆتایی جزمی بیست و نۆیەم

و لله الحمد و المنة.

*** *** ***

٧٨- سوورەتی (نەبەء)ـە

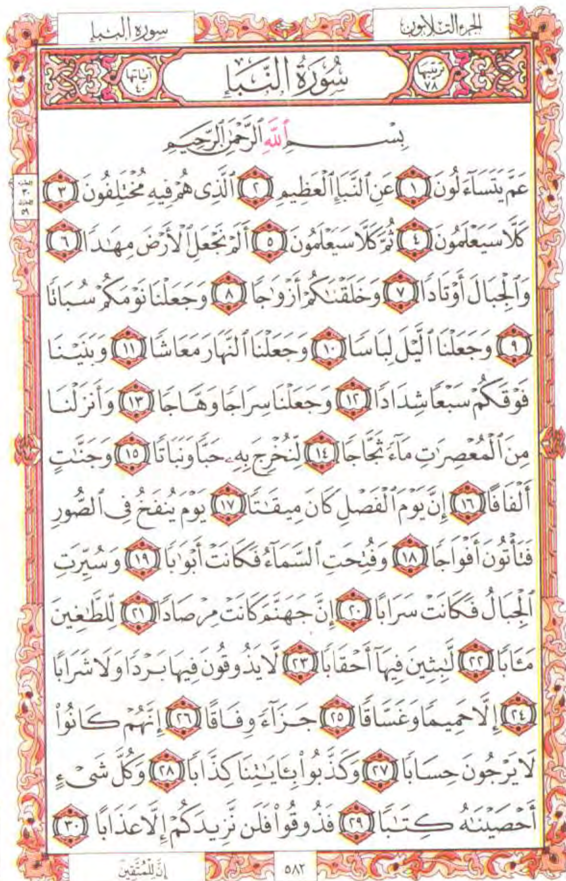
مەككەییەو (٤٠) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە زیاتر بەدەوری دووپاتكردنەوەو چەسپاندنی زیندوبوونەوەدا دەسووڕێ، چونكە هاوەڵ دانەران و هاوبەش پەیداكەران ئینكاریی و ململانێ ی زۆریان لەسەر ئەكرد، بۆیە هەر لەسەرەتاوە هەواڵی رووداوی رۆژی قیامەت و زیندوو بوونەوەو پاداشت و تۆڵە رادەگەیەنێت: (عم يتساءلون* عن النبأ العظيم..) ئینجا بەڵگەیەكی زۆری هەمەجۆر دێنێتەوە لەسەر دەسەلاّت و توانایی پەروەردگاری جیهانەكان و، پێت دەڵێت:ئەو خاوەن دەسەلاّت و توانایە كە ئەو هەموو شتە سەرسوڕهێنەرانەی بەدیهێناوە، هەر ئەوەیش دەتوانێ -زۆر بەئاسانتر- بۆ جارێكی تر ئادەمیی زیندوو بكاتەوە: (ألم نجعل الأرض مهادا.. وجعلنا نومكم سباتا) پاشان كاتی هاتنی رۆژی دوایی

بەچەند نیشانەو بەڵگەیەك دەست نیشان ئەكات، كەیی و چۆن دەست پێ ئەكات؟: (إن یوم الفصل كان میقاتا.. یوم ینفخ في الصور فتأتون أفواجا..).

كورتە باسێكی دۆزەخ دێنێت بەو هەموو ئازارو سزایەوە كە بۆ دۆزەخییەكان ئامادەكراوە: (إن جهنم كانت مرصادا * للطاغین مآبا) بۆ دواتر دەچێتە سەر باسی كرێ و پاداشی خواناسان و پارێزگاران و ئەو هەموو نازونیعمەت و بەهرەیانە دەدات كە بۆیان ئامادە كراوە..: (إن للمتقین مفازا * حدائق وأعنابا.. وكأسا دهاقا..) كۆتاییشی بەباسكردنی حاڵەت و باری سەختیی و گرانیی و قورسیی ڕۆژی دوایی و چارەنووسی بێ بڕوایان دێ..: (إنا أنذرناكم عذابا قریبا.. ویقول الكافر یا لیتنی كنت ترابا) هەر ئەو كاتەی كە پەیامبەر ﷺ بانگی قەوم و گەلەكەی خۆی ئەكرد بۆ بڕواهێنان بەزیندووبوونەوە، ئەو خوا نەناسانە لەناو خۆیاندا لە موسڵمانانیان دەپرسی: تۆ بڵێیت هاتنی ڕۆژی قیامەت ڕاست بێت؟ جائەگەر هەبێ ئەی كەی دەبێ؟ ئەوسا ئەم سوورەتەی (نەبەء)ە هاتە خوارەوە.

بەڵگە گەلێ بۆ زیندووبوونەوەی پاش مردن:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم* [1] عم یتساءلون﴾ ئەو خەڵكە دەربارەی چی لەیەكتر دەپرسن؟ ﴿[2] عن النبأ العظیم﴾ دەربارەی هەواڵە زۆر گەورەو گرنگەكە ئەپرسن؟ كە ئەوان هەمیشە نكوڵیی و، ململانێی ئەكەن، هەرگیز پێیان وانیە كەئەو ڕوودواوە ڕوودەدا و دەبێ! بۆیە ئەوەندە بەگاڵتەوە لەناو یەكتردا باسی ئەكەن! ﴿[3] الذی هم فیە مختلفون﴾ ئەوەی ئەوان لەسەری مشت و مڕیانە هەندێ ئینكاری دەكا، هەندێكیشی گومانی تیاهەیە! ﴿[4] كلا سیعلمون﴾ نەخێر، باكۆتایی بێنن بەو مشت ومڕەیان، چونكە لە ئاییندەیەكی نزیكدا چاك ئەزانن كە چۆن ئەبێ، بەتایبەت كاتێ بەچاوی سەر بینیان ﴿[5] ثم كلا سیعلمون﴾ هەمیسان بۆ جارێكی تر پرسی پێناوێ، لەداهاتوویەكی نزیكدا ئەزانن، چ سزاو بەڵایەكیان دووچار ئەبێ.

ئینجا بۆ چەسپاندنی هاتنی ئەو ڕۆژەیە نۆ بەڵگە دێنێتەوە بۆیان، تا باش بزانن كە خوایەك ئەوەندە دەسەڵاتدار بێ و ئەو هەموو شتانە بكات، هەر ئەو خواش زۆر بەئاسانتر، هەمیسان زیندوویان ئەكاتەوە, بەڵگەكان:

١) ﴿[6] ألم نجعل الأرض مهادا﴾ ئەرێ ئێمە ئەم زەویەمان نەكردۆتە لانك و بێشكەو جێی ئارامگرتن بۆتان، تا بەئاسوودەیی بێن و بڕۆن و ژیانی تێدا بەرنەسەر؟.

٢) ﴿[7] والجبال أوتادا﴾ ئەی چیاو كێوەكانیشمان وەك مێخ بۆدانەكوتیون و زەویمان پێ نەبەستۆتەوە، تا هەڵتان نەدێرێ و نەتانفەوتێنێ؟

٣) ﴿[٨] وخلقناكم ازواجا﴾ ئایا بەجووت (نێرو مێ) دروستمان نەكردوون؟ بۆ ئەوەی درێژە بە ژیان بدرێ بەسەرپشتی ئەم ئەستێرەی زەوییەوە، وەك ئەفەرموێ: (ومن آياته ان خلق لكم من انفسكم أزواجاً لتسكنوا إليها وجعل بينكم مودة ورحمة)٣٠/٢١.

٤) ﴿[٩] وجعلنا نومكم سباتا﴾ وە خەوو نووستنمان بۆ نەكردوون بە هۆی سەرەوتن و حەسانەوەتان، لەماندوویی و ئێش و ئازاری ژیانتان؟.

٥) ﴿[١٠] وجعلنا اليل لباسا﴾ ئایا شەوگارمان نەكردووە بەكالاو پۆشاك بۆتان؟ هەروەكو كالا مەردوم دائەپۆشێ و، لەسەرماو گەرما دەیپارێزێت، هەر ئاوایش شەوگار مرۆڤ ئەشارێتەوە و دەیپارێزێ لەپەلاماری دوژمن" بۆیە ئەفەرموێ: (والليل إذا يغشاها..)٩١/٤.

٦) ﴿[١١] وجعلنا النهار معاشا﴾ ئایا رۆژیشمان بۆ نەكردونەتە هۆی بەدەسهێنانی بژێوی ئاسوودەیی و خۆشگوزەرانی؟

٧) ﴿[١٢] وبنينا فوقكم سبعا شدادا﴾ ئایا حەوت چین (ئاسمانی) بەهێزو بتەوو قایممان بەڕاسەرتانەوە دروست نەكردووە؟ كە مەگەر تەنها ئەو خوا گەورەیە خۆی بزانێ ئەو حەوت ئاسمانە چی بن؟ حەوت كەشكەشانە – كەكۆمەڵە ئەستێرەیەكن– هەر كۆمەڵەیان سەد ملیۆن ئەستێرەیە، یان ئەوانە نیەو، چەندین ئەستێرەی ترن..؟ وەلامی ئەمانە –ئەمڕۆ– هەمووی ئەدەینە دەستی خوای كار رەوان و كارزان.

٨) ﴿[١٣] وجعلنا سراجا وهاجا﴾ ئایا چرایەكی درەخشانمان –وەك خۆر– بۆ فەراهەم نەهێناون، كە زەویتان رووناك بكاتەوە و رێگەی خۆتانی پێ دەربكەن و، تیشكەكەیشی میوەو گەنم و دانەوێڵەكانتان پێ بگەیەنێت؟

٩) ﴿[١٤] وانزلنا من المعصرات ماء ثجاجا﴾ ئەی ئایا لەهەورە گوشراوەكاندا بارانی بەلێزمەمان نەباراندووە؟ وەك دەفەرمووێ: (والله الذى أرسل الرياح فتثير سحاباً فسقناه إلى بلد ميت..)٣٥/٩.

﴿[١٥] لنخرج به حبا ونباتا﴾ تادەربێنین بەهۆی ئەو بارانەوە جۆرەها دانەوێڵەو گژو گیاو رووەك ﴿[١٦] وجنات الفافا﴾ چەندین باخ و باخاتی چڕو پڕو تێك ئالاو كە بەهۆی ئاوەوە دێنە بەرو گەلاو لق و پۆپ دەر ئەكەن بەدی بێنین، ئایا خوایەك ئەوەندە میهرەبان بێت لەگەلّ ئادەمییدا شایستەی ئەوە نییە كە بڕوای پێ بێنن؟ ئەی ئایا لەئایینەدەدا توانای نییە مرۆڤ زیندوو بكاتەوە بۆ پاداشت و تۆڵە؟ وەك ئەفەرمووێ: (وفى الأرض قطع متجاورات وجنات من أعناب وزرع ونخيل صنوان وغير صنوان يسقى بماء واحد..)١٣/٤.

رۆژی هەلاواردن بەرێوەیە:

ئیتر باسی ئەو هەواڵە سامناكە دەكات كە دەفەرموێ: ﴿[١٧] إن يوم الفصل كان ميقاتا﴾ بەڕاستی رۆژی جیاكردنەوەو موحاكەمەی نێوان مەردوم كاتێكی دیاریی كراوە لای خوا، هەرگیز پاش و پێش ناكات، وەك ئەفەرمووێ: (وما نؤخره إلا لأجل معدود) ١١/١٠٤ ﴿[١٨] يوم ينفخ في الصور﴾ ئەو رۆژەی كە فوو دەكرێ بە شەیپووردا ﴿فتأتون افواجا﴾ ئەوجا ئێوە پۆل پۆل و دەستە دەستە بەرەو مەیدانی لێپرسینەوە دێن، واتە: لەگۆڕەكان هەلدەستن بۆ حیساب و لێكۆلینەوە، جا ئەو شەیپوورە.. چۆنەو چۆن دەبێ، ئێمە هیچی لێ نازانین، خوای گەورەیش هەر ئەوەندەی فەرمووە، خۆئەگەر پێویست بوایە، ئەوا شیدەكردەوە، وەك لەئایەتێكی تردا ئەفەرموێ: (يوم ندعوا كل أناس بإمامهم..)١٧/٧١. (ئەبو هورەیرە) دەلّێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەندازەی ماوەی نێوان هەردوو نەفخەكە چلە، وتیان چل رۆژە؟ فەرمووی: نایلێم. وتیان: چل مانگ؟ فەرمووی: نایلێم. وتیان:

چل سالٓ؟ فەرمووی: نایلێم. جا فەرمووی: لەپاشان خوا ئاویٚ لەئاسمانەوە دەنێرێ، هەروەکو گژوگیا و رووەك سەوز ئەبێتەوە، هەر ئاوایش مرۆڤەکان هەموو زیندوو ئەبنەوە، وە تەواوی ئەندامەکانی ئادەمیی دەڕزێن و یەك ئێسکی نەبێ کە پێی دەڵێن: (عجب الذنب) وە هەر لەویشەوە مرۆڤەکان دروست دەکرێنەوە، فتح الباری: ٥٥٨/٨.

﴿ [١٩] وفتحت السماء فكانت أبوابا﴾ لەسەختی ئەو رۆژەدا ئاسمان دەکرێتەوە و لەت لەت ئەبێ و دەبێتە دەرگای هاتوو چۆی فریشتەکان، پاش ئەوەی کەزۆر توندو قایم بەسترابوو بەیەکەوە ﴿ [٢٠] وسيرت الجبال فكانت سرابا﴾ کێوەکانیش هەڵدەکەنرێن و دەخرێنە رۆیشتن بەئاسمانداو دەبنە "سەراب – تراویلکە" لە دوورەوە ورشە ورشی دێ و بەئاو دەزانرێت، کەچی لەنزیکەوە ئاو نیە، واتە: چیاکان ئەبنە تۆزو گەردو ئەچن بەهەوادا، وەك لە سوورەتی تردا ئەفەرمووێ: (وتكون الجبال كالعهن المنفوش) ٥/١٠١. ﴿ [٢١] إن جهنم كانت مرصادا﴾ بەڕاستیی دۆزەخیش دەمێکە چاوەڕوانی بێ بڕوایان دەکات ﴿ [٢٢] للطاغين مآبا﴾ بۆ یاخیبووان جێگاو مەنزڵگەیە ﴿ [٢٣] لابثين فيها أحقابا﴾ هەزارەها ساڵی بێسنوورو نەبڕاوە تیا دەبن، واتە: هەرگیز ڕزگاریان نابێ لێی ﴿ [٢٤] لا يذوقون فيها بردا ولا شرابا﴾ هیچ فێنکییەك و شەرابێکی خۆشی تیا ناچێژن "بۆ سووك بوونی گەرماکەی، بەڵکو هەر ئاوا لەو حاڵەتە زۆر تەنگ و ناخۆشەدا دەمێننەوە ﴿ [٢٥] إلا حميما وغساقا﴾ جگە لە ئاوێکی" زۆر گەرم و کوڵیو" و کیم و چڵکی "دۆزەخیان" ﴿ [٢٦] جزاء وفاقا﴾ ئەویش پاداشتێکی پڕاوپڕە بەرامبەر بەکردەوەکانیان، واتە: لەو پاداشەدا ستەمیان لێ نەکراوە، چونکە هەر ئەو تۆڵەیە هەڵئەگرن ﴿ [٢٧] إنهم كانوا لا يرجون حسابا﴾ چونکە بەڕاستی ئەوانە لەدنیادا بەتەمای لێپرسینەوەی ئەمرۆژە نەبوون ﴿ [٢٨] وكذبوا بآياتنا كذابا﴾ بەڵکو زۆر بەتوندیش ئایەتەکانی ئێمەیان بەدرۆ ئەخستەوە و بەدرۆیان دەزانین ﴿ [٢٩] وكل شئ أحصيناه كتابا﴾ ئێمەیش هەموو شتێکمان لەسەریان ئەژماردووە بەنووسین ﴿ [٣٠] فذوقوا فلن نزيدكم إلا عذابا﴾ ئینجا پێیان ئەوترێ: دە بچێژن کە لە سزای سەخت و ئازار بەولاوە هیچتان بۆ زیاد ناکەین، واتە: تا ئێوە بپاڕێنەوە بۆ ڕزگار بوون، ئێمە سزاتان بۆ زیاتر ئەکەین.

رۆژی بە ئاوات گەیشتن:

﴿ [٣١] إن للمتقين مفازا﴾ بەڕاستیی بۆ خواناسان و خۆپارێزان " لەپاشەڕۆژدا " سەرفرازیی و پیرۆزیی و" ڕزگار بوون لەسزای دۆزەخ هەیە ﴿ [٣٢] حدائق وأعنابا﴾ چەندین باخ و باخات و بێستان و ترێ و میوەی جۆراو جۆری ڕازاوە، هەرچی نەفس حەزی لێ بکات ﴿ [٣٣] وكواعب أترابا﴾ کیژۆ کچانی هاوتەمەن و مەمك خڕو دیمەن جوان و تازە پێگەیشتوو ئامادەیە.

(كواعب): بەو کچانە ئەڵێن کە تازە مەمکان خڕ دەکەن، ﴿ [٣٤] وكأسا دهاقا﴾ لەگەڵ جامی پڕ لەشەرابی پاك و خاوێندا ﴿ [٣٥] لايسمعون فيها لغوا ولا كذابا﴾ کە لەو بەهەشتەدا هیچ قسەیەکی پڕو پووچ و نابەجێ، یاخود بەدرۆ خستنەوەیەك نابیسن، واتە: جێگەی گاڵتەو لاقرتیی و مەسخەرە نیە (لا لغوٌ فيها ولا تأثيم) ٢٣/٥٢. ﴿ [٣٦] جزاء من ربك عطاء حسابا﴾ ئەمەش هەموو پاداشێکە لە لایەن پەروەردگارتەوەیە، بەخشش و بەهرەیەکە "بەپێی کارە چاکەکانیان، پێیان دەبەخشرێت، واتە: مافی خۆیانە ئابەو شێوەیە پاداشت بدرێنەوە. بەڵێ.. ئادەمیزاد هەریەکەی بەشتێ ئەگیرێ و، حەزی لەشتێکە.. هەر بۆیەش قورئان خەڵاتی جۆراوجۆریان دەکات.

کەسێ ناوێرێ خوا بدوێنێ رۆژی سەلا:

﴿ [٣٧] رب السموات والأرض وما بينهما الرحمن﴾ ئەو خوایە پەروەردگاری میهرەبانی ئاسمانەکان و زەویی و ئەوەی لەنێوانیاندا هەیە، هەموو خێرو چاکەیەك هەر لەژێر سێبەری میهرەبانی ئەودا دەبێت ﴿ لا يملكون منه

خطابا﴾ هەرچەندە ئەوەندەیش میهرەبانە.. بەڵام بێ مۆڵەتی خۆی مافی هیچ قسەیەکیان نییە، وەك دەفەرموێ: (من ذا الذی یشفع عندە إلا بإذنە..)٢٥٥/٢. یان دەفەرموێ: (یوم یأت لا تکلم نفس إلا بإذنە..)١١،١٠٥. لە فەرموودەی باوەڕپێکراودا هاتووە: (ولا یتکلم یومئذ إلا الرسل..)فتح الباری: ٤٣٠/١٣. واتە: پێغەمبەران نەبێ کەسێکی دی قسە ناکا لەو رۆژەدا. ﴿[٣٨] یوم یقوم الروح والملائکة صفا﴾ لەو ڕۆژەدا کە رۆح (جوبریل) و فریشتەکان بەڕیز رائەوەستن وەل کەچن ﴿لا یتکلمون إلا من أذن لە الرحمن وقال صوابا﴾ و هیچیان قسە ناکەن، مەگەر کەسێ خوای بەخشندە رێگەی بدا، وە لەهەمان کاتیشدا قسەی شیاوو بەجێ بکات، واتە: فریشتەکان لەگەڵ ئەوەیشدا کە زۆر نزیکن بەخواوە بۆیان نیە هیچ شتێك بڵێن.. بەبێ ئیزنی خوا ئیتر خەڵکێکی تر لەخۆیەوە چۆن ئەتوانێ تکا بکات ﴿[٣٩] ذلك الیوم الحق﴾ ئەو ڕۆژە رۆژێکی راست و بەرحەقەو هیچ گومانی تیا نیە و بەرێوەیە ﴿فمن شاء اتخذ إلی ربە مآبا﴾ جائەوەی ئەیەوێ با بۆلای پەروەردگاری رێگا بگرێتەبەر، واتە: هەمیشە ملکەچی بڕیارو فەرمانەکانی خوای خۆی بێت، تا لەو رۆژەدا رزگاری ببێ.

هاتنی قیامەت زۆر نزیکە:

﴿[٤٠] إنا أنذرناکم عذابا قریبا﴾ بەڕاستیی ئێمە هەر زوو ئێوەمان ئاگادار کردووە -ئەی بێ بڕوایانی مەککە- کەسزایەکی نزیك بەرێوەیە بۆتان ﴿یوم ینظر المرء ما قدمت یداە﴾ ئەو رۆژە رۆژێکە کە ئادەمیزاد سەیری دەسپێشکەری خۆی دەکات " لەچاك و لەخراپی" وەك دەفەرمووێ: (ووجدوا ماعملوا حاضرا..)٤٩/١٨. یان (وفصیلتە التی تؤویە..)٣/٧٠. ﴿ویقول الکافر یا لیتنی کنت ترابا﴾ ئەو دەمە کافرو بێ بڕوایش دەڵێت: ئای خۆزگە هەر خاك و خۆڵ بوومایە "نەك ئادەمیی، تا ئاوا زیندوو نەکرامایەتەوەو حیساب نەکرامایە".

سوپاس و پێزانین بۆ خوای گەورە لە سەر تەواو کردنی تەفسیری سوورەتی (نەبەء).

*** *** ***

٧٩- سوورەی (نازیعات)ـە مەککەییەو (٤٦) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك سوورەتە مەککەییەکانی تر باسی بناغەکانی بیرو باوەڕی ئیسلام دەکات: یەکتاپەرستیی، پەیام، زیندوو بوونەوە، پاداش و تۆڵە.. جا لەسەرەتاوە سوێند بەو فریشتانە ئەخوا کە زۆر بەئاسانیی و نەرمییەکەوە گیانی موسڵمانان ئەکێشن، وە زۆر بەسەختیی و توندییش گیانی پیسی خوانەناس و بێ بڕوایان لە جەستەیان دەرئەکەن، وە هەروا بەو فریشتانەش کە پیادە کردنی کاروباری زەوییان دراوەتە دەست: (والنازعات غرقا.. فالمدبرات أمرا)، ئینجا باسی ئەو هاوبەش پەیدا کەرانە ئەکات کە لەزیندووبوونەوە ململانێ و نکوڵی ئەکەن، دەرەنجامیش لە ترسی ئەو رۆژەدا دڵیان ئەکەوێتە گورپە گورپ: (قلوب یومئذ واجفة). پاشان باسی سەرکەش و یاخیی و لەخۆ بایی بووەکەی (میسر) (فیرعەون) دەکات، کە بەو پلەو ئەندازەیە داوای خوایەتی ئەکرد! جا خوای گەورەش رقی لێ هەڵساو، بەتوندی لێی تورە بوو و پشتی شکان.. (هل أتاك حدیث موسی إذ ناداە ربە بالواد المقدس طوی..). هەروەك باس لەسنوور دەرچوەکانی (مەککە) و سەر کۆنەکردنیان دەکات و پێیان دەفەرموێ: (أأنتم أشد خلقا أم السماء..؟!) لەدواییشدا باسی هاتنی رۆژی دوایی دەکات کە بەلای ئەوانەوە زۆر دوورە..! (یسألونك عن الساعة أیان مرساها..؟).

خوا سوێند دەخوات بە پێنج شت قیامەت دێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم* [١] والنازعات غرقا﴾ سوێند بەو فریشتانە کە بەتوندی گیانی بێ بڕوایان ئەکێشن ﴿[٢] والناشطات نشطا﴾ وە سوێند بەو فریشتانەی کە زۆر بەئەسپایی و ئاسانی گیانی موسڵمانان ئەکێشن و بەچالاکیی و بێ وچان دەسووڕێنەوە بۆ ئەنجامدانی کارەکانیان ﴿[٣] والسابحات سبحا﴾ وە سوێند بەو فریشتانەی وەك مەلەوان مەلە بکا, ئاوا بەخێرایی‌لەئاسمان دادەبەزن بۆ ئەنجامدانی فەرمانەکانی خوا ﴿[٤] فالسابقات سبقا﴾ ئینجا سوێند بەو فریشتانەی کە زۆر بەتوندی پێش بڕکێ دەکەن بە ئەرواح و گیانی موسڵمانەکان بۆ بەهەشت ﴿[٥] فالمدبرات أمرا﴾ جا بەو فریشتانەی کە بەویستی خوا زۆر بەوردی کارو فەرمانی بوونەوەر جێبەجێ دەکەن "سوێند بەم پێنج شتە قیامەت ڕاست و دروستە و لەپێشدایە و ئێوەش زیندوو ئەکرێنەوەو موحاسەبە ئەکرێن. هەندێ دەڵێن: مەبەست بەو پێنج شتە کە خوای گەورە سوێندی پێ خواردن ئەستێرەیە کە هەریەکەیان لە (مدار) و خولگەی دیاریکراوی خۆیدا دەسوڕێتەوەو کاری خۆی ئەنجام ئەدات.. هەندێکی تر تەفسیری تریان بۆ ئەکەنەوە.. جا خوای گەورە بۆیە بەو دووشتە سوێند ئەخوات و بەهەندێ لەدروستکراوەکانی تری خۆی:

<u>یەکەم</u>: ئەو شتانە وەك خۆرو مانگ و ئەستێرە، ئەوەندە گەورەو پیرۆز بوون لای خەڵکی: ئەیان پەرستن! (والشمس وضحاها..) ئینجا هەندێ شتیان بۆ باس ئەکات، وەك ئاوابوون و هەڵوەرینیان، کە ئەوە پەسن و سیفەتی خوایەتی نییە. تا لێیان دوور کەونەوە. <u>دووەم</u>: کاتێ کە مەردووم بچووك و بێ بایەخ تەماشای ئەوانە دەکات، جاخوا سوێندیان پێ ئەخوات بۆ ئەوەی لێیان ورد ببنەوە و پەندیان لێ وەرگرن ﴿[٦] یوم ترجف الراجفة﴾ سوێند بەوانە هەموو، ڕۆژێك دێت زەویی بەتوندی تەکان دەداو دەکەوێتە لەرزە ﴿[٧] تتبعها الرادفة﴾ ئاسمانیش دوای ئەو " لەت لەت ئەبێ و هەرچی ئەستێرەی لەخۆ گرتووە هەڵ ئەوەرێ، (ئیبن عەباس) دەڵێ: مەبەست بەو ڕۆژانە، ڕۆژی نەفخەی یەکەم و دووەمە، وەك لەسوورەتی دیکەدا ئەفەرموێ: (یوم ترجف الأرض والجبال..) ٧٣/١٤. ر٦٩/١٤). (موجاهید) دەڵێ: یەکەم بۆ یەکەمە، دووەمیش بۆ دووەم. ئیمامی (ترمیزی)یش ئەم فەرموودەیەی هێناوە: ((کان رسول الله ﷺ إذا ذهب ثلثا اللیل قام فقال: یاأیها الناس اذکروا الله، جاءت الراجفة تتبعها الرادفة جاء الموت بما فیه..)) واتە: پێغەمبەر ﷺ هەمیشە خووی وابوو هەر کەدوو سێیەمی شەو ڕۆشتبا هەڵدەساو ئەیفەرموو: ئەی خەڵکینە! هەردەم یادی خوا بکەن و بێ ئاگامەبن، لەرزەی یەکەم هات و، دووەمیش بەدوایدا دێ، وە هەروا مردن و قۆناغ و حاڵەتەکانیش دەگات ﴿[٨] قلوب یومئذ واجفة﴾ لەو ڕۆژەدا گەلێ دڵ دەکەونە گورپە گورپ و لە ترسانا بەخێرایی لێدەدەن و ﴿[٩] ابصارها خاشعة﴾ چاوی خاوەنی ئەودڵانە شۆڕەو

الجزء الثلاثون — سورة النبإ

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَآئِقَ وَأَعْنَٰبًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّٰبًا ﴿٣٥﴾ جَزَآءً مِّن رَّبِّكَ عَطَآءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَّبِّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ٱلرَّحْمَٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ ٱلرُّوحُ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ صَفًّا لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمُ ٱلْحَقُّ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا ﴿٣٩﴾ إِنَّآ أَنذَرْنَٰكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنظُرُ ٱلْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلْكَافِرُ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ تُرَٰبًۢا ﴿٤٠﴾

سُورَةُ النَّازِعَاتِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلنَّٰزِعَٰتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَٱلنَّٰشِطَٰتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَٱلسَّٰبِحَٰتِ سَبْحًا ﴿٣﴾ فَٱلسَّٰبِقَٰتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَٱلْمُدَبِّرَٰتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ ٱلرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا ٱلرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ أَبْصَٰرُهَا خَٰشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ أَءِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى ٱلْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَءِذَا كُنَّا عِظَٰمًا نَّخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا۟ تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِىَ زَجْرَةٌ وَٰحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُم بِٱلسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾ هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰٓ ﴿١٥﴾

٥٨٣

ڕوویان ئیه سەر بەرز بکەنەوە ﴿[۱۰] یقولون إنا لمردودون فی الحافرة﴾ لە دنیادا دەیانگوت: ئایا دوای مردن جارێکی تر بۆ ژیانی پێشوو دەمانگێڕنەوە..؟! هەرگیز شتی وا نابێت و بڕوامان پێی نییە ﴿[۱۱] إذا کنا عظاما نخرة﴾ ئایاکاتێ بووینە ئێسکە رزیوو پڕتووکاین..؟! سەر لەنوێ زیندوو دەبینەوە..؟ ﴿[۱۲] قالوا تلك إذا کرة خاسرة﴾ بەگاڵتەوە دەیانگوت: ئەگەر ئەوە ڕاست بێت کە دەڵێن زیندوو بوونەوە هەیە، ئەو حەلە بۆ ئێمە گەرشانەوەیەکی بەزیان , چونکە جێگەمان دۆزەخ دەبێت ﴿[۱۳] فإنماهی زجرة واحدة﴾ ئێوە ئەوە بەشتێکی گران مەزانن.. بەڕاستی بۆ ئێمە کارێکی زۆر ئاسانە، چونکە تەنها یەك شریخەیە, واتە: دەنگێکی سامناکەو، یەك جار فوو ئەکرێ بە شەیپوردا، ئیتر هەموو زیندوو ئەبنەوەو لەگۆڕ دێنە دەرێ ﴿[۱٤] فإذا هم بالساهرة﴾ ئەوسا لەناکاو ئەو خەڵکە هەر هەموویان لەدەشتێکی کاکی بەکاکیدا بێدارن وزیندووو ئامادەن، وەك ئەفەرمووێ: (یوم یدعوکم فتستجیبون بحمده وتظنون إن لبثتم إلا قلیلا)٥٢/١٧. یان (وما أمرنا إلا واحدة کلمح بالبصر)٥٤/٥٠. (وما أمر الساعة إلا کلمح البصر أو أقرب..)..٧٧/١٦. ئینجا بۆ دڵدانەوەی پێغەمبەرو هۆشیار کردنەوەی قورەیش داستانەکەی فیرعەون لەگەڵ (مووسا)دا ﷺ باس دەکا تا بەڵکو لەو یاخی بوون و سەرپێچییەیان دەست هەڵگرن.

سەرگروشتەی مووسا ﷺ :

﴿[۱٥] هل اتاك حدیث موسی﴾ ئایا باس و هەواڵی مووسات، پێگەیشتووە..؟ ﴿[۱٦] إذ ناداه ربه بالواد المقدس طوی﴾ کاتێ کە پەروەردگاری لە دۆڵی پیرۆزی (طوی)دا کە لەخوارووی شاخی (سینا)دایە بانگی لێکرد ﴿[۱۷] إذهب إلی فرعون إنه طغی﴾ فەرمووی: بچۆ بۆلای فیرعەون (ئامۆژگاری بکە) چونکە بەڕاستی زۆر لەسنوور دەرچووەو یاخی بووە و گەلی بەنی یسرائیلیشی کردووە بە کۆیلە ﴿[۱۸] فقل هل لك إلی أن تزکی﴾ پێیشی بڵێ: ئایا ناتەوێ خۆت لەگوناح و تاوان پاك و پڕژختە بکەیتەوە..؟ ﴿[۱۹] واهدیك إلی ربك فتخشی﴾ و ڕێنماییت بکەم بۆناسینی پەروەردگارت و، ترسی ئەوت ببێ و ستەم نەکەیت؟. واتە: بەڵکو دەرەنجام دابچڵەکێیت و بیر لەپاشەرۆژی خۆت بکەیتەوە ﴿[۲۰] فأراه الآیة الکبری﴾ بەڵێ مووسا ڕۆیشت، بەڵام هەرچەندە هەوڵی لەگەڵدا نەهاتە سەر ڕێی ڕاست، جا موعجیزەو نیشانە گەورەکەی نیشان دا , ئەوەبوو لەپێش چاویەوە داردەستەکەی بووە ئەژدیها" ﴿[۲۱] فکذب وعصی﴾ کەچی بەدرۆزنی داناو یاخیش بوو ﴿[۲۲] ثم أدبر یسعی﴾ لەپاشان پشتی هەڵکردو هەمیشەش ئەکۆشا بۆ بەدرۆ خستنەوەی ﴿[۲۳] فحشر فنادی﴾ بۆیە ئیتر هەموو "جادووگەرەکانی" کۆ کردەوەو هاواری خەڵکەکەی کرد ﴿[۲٤] فقال انا ربکم الأعلی﴾ وتی: من پەروەردگاری بەرزو بڵوندی ئێوەم "من ئەوپەرسراوەم کەلەلای ژوورمەوە کەسی تر نییە..!! ﴿[۲٥] فأخذه الله نکال الآخرة والأولی﴾ ئەوسا خوای گەورە دووچاری سزای هەردوو جیهانی کردو قاری لێگرت ﴿[۲٦] إن فی ذلك

الجزء الثلاثون — سورة النازعات

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾ اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَىٰ أَن تَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٢٦﴾ أَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ﴿٢٩﴾ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا ﴿٣٠﴾ أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾ فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ ﴿٣٦﴾ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَاهَا ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَاهَا ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَاهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا ﴿٤٦﴾

سُورَةُ عَبَسَ — آياتها ٤٢ — ترتيبها ٨٠

لعبرة لمن يخشى﴾ بێگومان ئا لەو بەسەرهاتەدا پەندو ئامۆژگارییەکی گرنگ هەیە بۆ هەرکەسێك بیەوێ لەخوا بترسێ " و فرمانەکانی ئەو بەجێ بێنێ، ئەگەر بیرێ بکاتەوە لەبەسەرهات و سەرەنجامی ئەو یاخییە.. کە بەو هەموو تواناو دەسەلاتەیەوە گیرۆدەبوو" ئەی هاوبەش پەیداکەران ئێوە چۆن ڕزگار دەبن..؟ هەزار رەحمەت لە (سەیید) چەند جوان دەڵێت: هەر خەفڵەتی جەماوەر بوو لەو سەردەمەدا فیرعەونیشی سەر لێشێوان کرد و فریویدا.. (بەڕاستی هیچ شتێك بە ئەندازەی خۆخافڵکردن و خۆ بێ ئاگایی کردنی جەماوەر، (طاغیة)ی زەمان یاخی ناکا.. چونکە ئەو کە دەبینێ هەرچی دەڵێ و هەرچی دەکا، هەر فرمانی بەجێیە.. ساتێ دەبینێ هەموان پشتیان بۆ دانواندووە، ئیتر زۆر بەئاسانی سواری پشتیان دەبێ، دیتی ملیان بۆ ڕاکێشاوەو سەریان بۆ شۆڕ کردووە.. ئیتر ئەوانیش زیاتر زاڵ دەبن و، گەلیش عیززەتی خۆی لەدەست دەداو، ئەمیش یاخی تر ئەبێ و، ئەوانیش ڕیسواتر دەبن و لەئەنجامیشدا هەردوولاشیان تیا دەچن..!

دروستکردنی ئاسمان وزەمین لە بەدیهێنانی مەردم دژوارترە:

دوای داستانەکەی موساو فیرعەون دەگەڕێتەوە سەر ئەوانەی کە نکوولیی و ئینکاریی زیندوو بوونەوە یان دەکرد، تا هەندێ بەڵگەی تریان بۆ بینێتەوە: ﴿[٢٧] أأنتم اشد خلقا أم السماء بناها﴾ خەڵکینە! ئایا دروست کردنەوەو زیندوو کردنەوەی ئێوە دوای مەرگ سەخترو گرانترە، یا بەدیهێنانی ئەم ئاسمانە کە خوای گەورە بینای کردووە؟ لەکاتێکا ئێوەی لەئاوێکی قیزەوون و لاوازو بێ دەستەلات بەدیهێناوە، ئاسمانیشی زۆر بەە قایم و مەحکەم بەلای سەرووتانەوە ڕاگرتووە، واتە: دروست کردنی ئاسمانەکان گرنگترە لەزیندوو کردنەوەی ئێوە، وەك ئەفەرموێ: (لخلق السموات والأرض أكبر من خلق الناس..) ٥٧/٤٠ ﴿[٢٨] رفع سمكها فسواها﴾ بەرزی کردۆتەوە و پەیوەستی کردووە بەیەکەوە و جۆشی داون و بەتوندو تۆڵ بەستوونی بەیەکەوەو، بێ عەیب و نەنگ ڕێکی خستوون ﴿[٢٩] واغطش ليلها واخرج ضحاها﴾ و شەوەکەی تاریك کردووە، ڕۆژەکەشی ڕووناك دەرهێنا، واتە: شەوو ڕۆژتان بەدوای یەکدا بۆ دێنێ ﴿[٣٠] والأرض بعد ذلك دحاها﴾ دوای ئاسمانیش زەوی بەشێوەی هێلکەیی بەدیهێناوە بۆ نیشتەجێ بوون و حەوانەوەتان. واتە: دوای هەزاران هەزار ساڵ، یا سەدان ملیۆن ساڵ کە بەسەر زەوییدا تێ پەڕیی و، بەکەڵکی ژیان نەدەهات.. ئەوسا خوای گەورە زەویی ڕاخست و وای لێکرد کە گیانداری لەسەر بژی، ئەم ئایەتە وادەگەیەنێت کە زەویی بەر لە دروست کردنی ئاسمان بەدی هێنرا بێت، بەلام بەهێلکەیی بوونی دوای دروستکردنی ئاسمان بووە. ﴿[٣١] اخرج منها ماءها ومرعاها﴾ ئاوو لەوەڕی لێ دەرهێناوە چەندین کانی وئاوو ڕووباری لێ هەڵقوڵاندووەو گژوگیاو لەوەڕی لێ سەوز کردووە ﴿[٣٢] والجبال ارساها﴾ کێوەکانیش زۆر بەتۆکمەیی چەسپاندو لەنگەری گرتن و بوونە بەمێخ بۆ دامرکاندنی زەویی و چەسپاندنی، تائێوە بەسەر پشتییەوە بژین ﴿[٣٣] متاعا لكم ولأنعامكم﴾ تا خۆتان و، ماڵات و ئاژەڵەکانتان بەهرەی لێ وەرگرن، تا ئەوکاتەی کۆتایی جیهان دێت.

هەر خوا کاتی هاتنی ڕۆژی قیامەت دەزانێ:

﴿[٣٤] فإذا جاءت الطامة الكبرى﴾ ئینجا کاتێ ڕووداوە گەورەکە- ڕۆژی قیامەت - پێشهات کە بەڕاستی ڕووداوێکی زۆر گەورە و بێ وێنەیە، وەك دەفەرموێ: (والساعة أدهى وأمر) ٤٧/٥٤. ﴿[٣٥] يوم يتذكر الإنسان ماسعى﴾ ئەوە ڕۆژێکە ئادەمیی کردەوەی خۆی دێتەوەیاد، بەلام چ کەڵکێکی دەبێ" وەك دەفەرموێ: (يومئذ يتذكر الإنسان وأنى له الذكرى) ٢٣/٨٩. ﴿[٣٦] وبرزت الجحيم لمن يرى﴾ ودۆزەخ نیشان دەدرێت بۆ ئەوەی ئەیبینێ، واتە:

بەچاوی سەر هەموو کەسێك دۆزەخ دەبینیٚ.. جا ئەو حەلە ئادەمی ئەبێتە دوو بەش: ﴿ ٣٧ فأما من طغى﴾ جا ئەوەی ،خوانەناس و یاخیبووبیٚ و سنووری بەزاندبیٚ ﴿ ٣٨ وآثر الحياة الدنيا﴾ و ژیانی ئەم دونیایەی هەڵبژاردبیٚ بەسەر ئەو دونیادا ﴿ ٣٩ فإن الجحيم هى المأوى﴾ ئەوە بیٚ گومان دۆزەخ جێگەی مانەوەیەتی ﴿ ٤٠ وأما من خاف مقام ربه﴾ بەڵام ئەوکەسەی لە گەورەیی و دەسەڵاتی پەروەردگاری خۆی ترسابێت ﴿ونهى النفس عن الهوى﴾ و جڵەوی نەفسی لە هەواو ئارەزوو گرتبێتەوە ﴿ ٤١ فإن الجنة هي المأوى﴾ جا ئەوە بێگومان بەهەشتە جێی مانەوەو حەوانەوەی ﴿ ٤٢ يسألونك عن الساعة أيان مرساها﴾ لەبابەت رۆژی قیامەتەوە: لێت دەپرسن کە چ کاتیٚ روو ئەدا؟ ﴿ ٤٣ فيم أنت من ذكراها﴾ جا تۆ چیتە لە باسکردنی ئەو رۆژە؟ واتە: تۆ هیچی لیٚ نازانیت، ئیتر ئەوانە بۆ ئەوەندە تەنگاون، ئەکەن..؟

خاتوو (عائیشە) –خوای لیٚ رازی بیٚ– دەڵیٚ: پەیامبەر پەیتاپەیتا لێیان دەپرسی: قیامەت کەی دیٚ..؟ تا ئایەتی: ﴿فيم أنت من ذكراها﴾ هات (ئیبن جریر، حاکم) ئەوەیان گێراوەتەوە. ﴿ ٤٤ إلى ربك منتهاها﴾ سەرەنجام و کۆتایی دونیا تەنها لای پەروەردگارتە , واتە:هەر خواوەندت کاتەکەی دەزانیٚ وەك دەفەرمویٚ: (قل إنما علمها عند الله)٧/١٨٧. ﴿ ٤٥ إنما أنت منذر من يخشاها﴾ ئەرکی تۆ تەنها بێدارکردنەوەو ترساندنی ئەوانەیە لەو رۆژە دەترسن و خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن، ئیتر دیاریکردنی کاتەکەی بەتۆی نەسپاردراوە.. بۆیە پێغەمبەریش ﷺ کاتیٚ کە (جبریل) لەکاتی هاتنی رۆژی قیامەت لێی دەپرسی، دەفەرمویٚ: ((ما المسؤل عنها بأعلم من السائل)) فتح الباري: ١/١٤٠. واتە: منی لێپرسراو لە تۆی پرسیارکەر زاناتر نیم ,جا کەوابوو تۆ کارەکەی خۆت ئەنجام بدەو خۆت بەشتێکەوە سەر گەرم مەکە کاری تۆ نەبێت ﴿ ٤٦ كأنهم يوم يرونها﴾ ئەو رۆژە کەئەوانە قیامەت دەبینن ﴿لم يلبثوا الا عشية او ضحاها﴾ وائەزانن لەدونیادا تەنها ئێوارەیەك یا چێشتنگایەك ماونەتەوە، واتە: لەبەر درێژی وسەختیی و گرانی ئەو رۆژەیە، ماوەی ژیانی دونیایان بەلاوە زۆر کەم دەبیٚ، چەندین بەڵگەش بۆراستی وحەقیقەتی ئەم زیندوبوونەوەیە هەیە, جا بۆ نموونە: بەسەرهاتەکەی (عوزەیر) و خەوە درێژەکەی یارانی ئەشکەوتەکە، کە پاش زیندوو بوونەوەو بێدار بوونەوە وتیان: یان رۆژێکە لێرەین، یان کەمتر لە رۆژێك!!

تەفسیری سوورەتی (نازیعات) تەواو بوو لەگەڵ سوپاسی زۆردا بۆ خوای کارزان.

*** *** ***

٨٠- سوورەتی (عەبەس) ـە یە مەککەییەو (٤٢) ئایەتە

بەناوی خوای دەهندەی دلۆڤان

ئەم سوورەتی (عەبەس)ـە باسی بیروباوەڕە بناغەییەکان دەکات.. هەروەك باسی دەسەڵات و توانایی خوای گەورە وەبیردێنێتەوە لە دیاردەی دروستکردنی ئادەمیی و رووەك و، خۆراك و.. هتد، لەگەڵ قورسیی و سەختیی رۆژی دوایی.

پێغەمبەرلە هاتنی بێچاوەکە گرژ بوو، خواش گلەیی لێکرد:

لەسەرەتاوە بەداستانەکەی (عەبدوڵڵای کوڕی ئوم مەکتووم خوا لێی رازی بیٚ) دەست پێدەکات، ئەوکاتە کە هاتە لای پەیامبەر ﷺ و داوای لێکرد کە پتر لە ئایینی پیرۆزی ئیسلام شارەزای بکات، لەو دەمەدا ئەویش لەگەڵ سەرانی قورەیشدا دانیشتنی هەبوو، زۆریش دڵخۆش بوو بە دانیشتنەکە لەگەڵیاندا، بەو مەبەستە بەشکو بتوانیٚ

تینیان تیٚ بكا و ورده ورده بەرەو ئیسلام بیانهێنیٚ، جا لەو حەلەدا (عەبدولّلاٚ)ش پەیتا پەیتا قسەكانی پیٚ ئەبرِیی و ئەیوت: شارەزام بكە لەئیسلام، پەیامبەر ﷺ بەناچاری رووی لیٚگرژ كردو لیٚی بیٚتاقەت بوو! ئیتر خوای گەورەش سوورەتی (عبس)ەی نارده خواریٚ، وەك ئیمامی (ترمیزیی) ریوایەتی كردووه ٢٥٠/٩. پاشان لەنكوولیی و، ململانێی مرۆڤ لەگەلٚ دەسەلاٚتی پەروەردگاردا دەدویٚ: (قتل الإنسان ما أكفره.. ثم السبيل يسره). دیسانەوه شتیٚك لەدەسەلاٚتی خوا دەخاته روو، كه لەم بوونەوەرەدا چۆن رێگەی ژیانی بۆ ئادەمی ئاسان كردووه.. (فلينظر الإنسان إلى طعامه.. وزيتونا ونخلا.. متاعا لكم ولأنعامكم)، كورته باسیٚكی سامناكیی رۆژی دوایی وپەسلاٚن دێنێته پیٚش چاو، تا بەلٚكو مرۆڤەكان پیٚش هاتنی ئەو رۆژه وشیار وبەئاگا ببنەوه.. (فإذا جاءت الصاخة.. أولئك هم الكفرة الفجرة).وه بەم شیٚوەیەش دەست پیٚدەكا:

الجزء الثلاثون — سورة عبس

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ ﴿١﴾ أَن جَآءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ ﴿٣﴾ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰٓ ﴿٤﴾ أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ ﴿٥﴾ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسْعَىٰ ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴿٩﴾ فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ﴿١٠﴾ كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿١٢﴾ فِى صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍۭ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِى سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍۭ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾ قُتِلَ ٱلْإِنسَٰنُ مَآ أَكْفَرَهُۥ ﴿١٧﴾ مِنْ أَىِّ شَىْءٍ خَلَقَهُۥ ﴿١٨﴾ مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُۥ فَقَدَّرَهُۥ ﴿١٩﴾ ثُمَّ ٱلسَّبِيلَ يَسَّرَهُۥ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُۥ فَأَقْبَرَهُۥ ﴿٢١﴾ ثُمَّ إِذَا شَآءَ أَنشَرَهُۥ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَآ أَمَرَهُۥ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنظُرِ ٱلْإِنسَٰنُ إِلَىٰ طَعَامِهِۦٓ ﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾ فَإِذَا جَآءَتِ ٱلصَّآخَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ ٱلْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِۦ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَٰحِبَتِهِۦ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَفَرَةُ ٱلْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

٥٨٥

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] عبس وتولى * [٢] أن جاءه الأعمى﴾ پەیامبەر ﷺ روویگرژ كردو، روویسوڕاند لەوه كه ئیمانداره نابینا كه هاته لای. بەلٚیٚ.. ئیتر پەیامبەر ﷺ پاش ئەوه هەركات بەعەبدولّلاٚ گەیشتبا ئەیفەرموو: (مرحبا بمن عاتبني فيه ربي). واته: مەرحەبا لەوكەسەی پەروەردگارم له سەر ئەو گلەیی لیٚكردم، وه یا خوا هەر بەخۆشیی وشادی بژی. ﴿[٣] وما يدريك لعله يزكى﴾ جا تۆ چوزانیت بەلٚكو ئەو بییەویٚ زیاتر دلٚ ودەروونی خۆی پاك بكاتەوه له گوناح و تاوان، بۆیه ئەوەنده سوورەو حەز ئەكات كه زیاتر شارەزا ببیٚ ﴿[٤] أو يذكر فتنفعه الذكرى﴾ یاخود ئامۆژگاری وەر بگریٚ،بەو وتانه لەتۆی ئەبیسیٚ، ئەوجا ئەو ئامۆژگاریه سوودی پیٚبگەیەنیٚت ﴿[٥] أما من إستغنى * [٦] فأنت له تصدى﴾ كەچی ئەو كەسەی كه گویٚی لەئامۆژگاری نیەو، خۆی بیٚ نیاز نیشان دەدات، تۆ رِوولەو ئەكەیت و گویٚ بۆ قسەكانی دەگریت..! ﴿[٧] وما عليك الا يزكى﴾ وه تۆ هیچت لەسەر نیه ئەو خۆی پاك نەكاتەوەو بروا نەهیٚنیٚت، چونكه ئەركی تۆ تەنها راگەیاندنه ﴿[٨] وأما من جاءك يسعى﴾ بەلاٚم ئەوەی بەپەله هاتۆتەلات و دەیەویٚت شارەزای دین ببیٚت ﴿[٩] وهو يخشى﴾ ولەهەمانكاتیشدا لەخوا دەترسیٚت ﴿[١٠] فأنت عنه تلهى﴾ تۆ خۆت خافلٚ و سەرگەرم ئەكەیت لیٚی و گویٚی نادەیتیٚ! ﴿[١١] كلا إنها تذكرة﴾ نەخیٚر، جاریٚكی تر وانەكەیت وه بەراستیئەو ئایەتانەش لەم سوورەتەدان –هەموریان– یادخستنەوەو ئامۆژگاریین بۆ هەموو مرۆڤەكان بەگشتیی، كەوابوو دەبیٚ هەموان بیٚ جیاوازیی سوودی لیٚوەرگرن.

تێبینی: راڤەكارانی قورئان دەلٚیٚن: (والوقوف على ((كلا)) على هذا الوجه جائز، ويجوز أن تقف على (تلهى) ثم ((كلا)) على معنى حقا) ﴿[١٢] فمن شاء ذكره﴾ جائەوەی ویستی ئامۆژگاری لیٚ وەر دەگریٚت, واته: هیچ رِیٚگرییەك لەبەردەم ئادەمییدا بۆئەوه نیه، مەگەر خۆی هەلٚه بكات ﴿[١٣] في صحف مكرمة﴾ ئەو ئایەتانه له چەندین لاپەڕەی

پیرۆزدا هەڵگیراون، لە (لەوحولمحفوز) دا ﴿[١٤] مرفوعة مطهرة﴾ بەرزو بڵوندو پاك و خاوێنن ﴿[١٥] بأيدي سفرة﴾ بەدەستی فریشتەی باڵێۆزو نوێنەری شارەزا گەیەنراون ﴿[١٦] كرام بررة﴾ بەڕێزو پلە بەرزو فەرمانبەردارن، واتە: ئەو ئامۆژگارییانە -کە پەیامبەران ئەیکەن- لەنامەیەکی بەرزی، بڵوندی، پاك لەهەر ناتەواوییەك، وە لەدەست ئەو فریشتانەوە وەری دەگرن کە وەحیی و سروش دێنن بۆلایان، بۆیە پەیامبەر ﷺ دەربارەی قورئان خوێندنەکان ئەفەرموێ: ((الذي يقرأ القرآن وهو ماهر به، مع السفرة الكرام البررة، و الذي يقرؤه - وهو عليه شاق- له أجران)).أخرجه الجماعة. مسلم: ٥٤٩/١،فتح:٥٦٠/٨.

ئەو ئینسانە بە کوش چیٚ وا باوەڕ بە زیندووبوونەوە ناکا:

خوای کارجوان دەچیٚ بەگژ ئەوانەدا کە حاشاو نکوولی دەکەن دەربارەی زیندوبوونەوە هەڵسانەوە لەگۆڕ، بۆیە دەفەرموێ:﴿[١٧] قتل الإنسان ما أكفره﴾ ئادەمزاد بەکوشتچێت چەندە ناسوپاس و سپڵە یە،پاش ئەو هەموو نازو نیعمەت و بەهرانە کەخوای گەورە پێیداویت، کەچی هێشتا چەلەحانیٚ و ململانیٚ دەکەیت ﴿[١٨] من أي شئ خلقه﴾ بۆ بیر ناکاتەوە:بزانیٚ خوا لەچی دروستی کردووە..؟! ﴿[١٩] من نطفة خلقه فقدره﴾ لەدڵۆپە ئاوێکی هەڵقوڵاو دروستیکردووە، جا ئەندازەی گرتووەو بەچەند قۆناغێکا تێیپەڕاندوو و ڕێکیخست، بەڵیٚ لە منداڵدانداندا دڵۆپە ئاوێك بوو، جا بووە خوێنپارە، ئەوسا کردییە گۆشت پارە و ئەندازە گیرەیەکی وردی کردوو هێنایە دونیاوە ﴿[٢٠] ثم السبيل يسره﴾ لەوەودوا ڕێگەی بۆ خۆش و ئاسان کرد " تا لەسکی دایکی بێتە دەرەوە" وەك (ئیبن عەباس) دەڵیٚ: ئەگەرچی (موجاهید) دەڵیٚ: ئەم (ثم السبيل يسره) وەك ئایەتی: (إنا هديناه السبيل إما شاكراً وإما كفوراً) وایە، واتە: سەر پشکی هەردوو ڕێگاکەی کرد ﴿[٢١] ثم أماته فأقبره﴾ پاشان دەیمرێنێت و، بەفەرمانی خۆی لەگۆڕی دەنێت " لەبەر ڕێزلێنان و لەبەرئەوە کە دڕندەو شتی وا نەیخوات.. ﴿[٢٢] ثم إذا شاء أنشره﴾ پاشان کاتێك بییەویٚ - دوای مردنی- زیندووی ئەکاتەوە ﴿[٢٣] كلا لما يقض ما أمره﴾ نا هێشتا ئەوەی خوا فەرمانی پێکردووە زۆربەی ئادەمزاد جێبەجێی نەکردووە!﴿[٢٤] فلينظر الإنسان إلى طعامه﴾ دەبا ئادەمزاد سەیرێکی خواردنەکەی خۆی بکا و سەرنجی بداو، بزانیٚ خوای گەورە چۆنی بۆ بۆ دەرهێناوە لەزەویەکی ڕەق وتەق؟ ﴿[٢٥] أنا صببنا الماء صبا﴾ بێگومان ئێمە لەهەورەوە بارانێکمان بۆ ڕژاندۆتە خوارەوە بە چ ڕژاندنێك ﴿[٢٦] ثم شققنا الأرض شقا﴾ لەوەودوا زەویمان لەت لەت و قاژ قاژ کردووە، بە چ لەتکردنێك واتە: درزمان تێکردو، قڵیشانمان تا گیاو ڕووەکە ناسکەکان بەئاسانی بێننە دەریٚ ﴿[٢٧] فأنبتنا فيها حبا﴾ جا رواندمان لە ناویدا جۆرەها دانەوێڵە ﴿[٢٨] وعنبا وقضبا﴾ و جۆرەها تریٚ و، جۆرەها وێنجەو سەوزەوات ﴿[٢٩] وزيتونا ونخلا﴾ وداره زەیتوون و داره خورماش , واتە: زەیت و هەموو جۆرە خورمایەکمان لیٚ بەرهەم هێنا ﴿[٣٠] وحدائق غلبا﴾ وە چەندین باخاتی گەورەو چڕو پڕ ﴿[٣١] وفاكهة وأبا﴾ وە میوەی جۆراو جۆروو گژو گیا. (ئیبن کەسیر) دەڵیٚ: ڕۆژیٚ (عومەری کوڕی خەتتاب) سوورەتی (عبس..)ەی دەخوێندەوە، تا گەیشتە (وفاكهة وأبا) ئەوجا وتی: دەزانم (فاكهة) چیە، بەڵام ئاخۆ (أب) چی بیٚ؟ پاشان هەر خۆی وتی: ئەی کوڕی خەتاب! جا ئەو زۆر لەخۆکردنەی بۆ چییە کەتۆ نەزانیت چیە؟! ﴿[٣٢] متاعا لكم ولأنعامكم﴾ ئەوانەمان هەموو سەوزکردو رواند، بە کەڵك بۆ خۆتان و ماڵاتەکەتان،، ئیتر حەقوایە ئینسان کوێرانە بەسەر ئەو هەموو شتانەدا نەڕواو، بیکاتە بەڵگەو نیشانەی زیندووبوونەوە لەگۆڕدا..!

قیامەت هات برا لە برا رادەکات:

﴿٣٣ فإذا جاءت الصاخة﴾ ئینجا کاتێ شریخەکە هات ، واتە: ڕۆژی قیامەت بەرپابوو ئەو شریخەیەش ئەوەندە قورسە گوێ کەڕ کیدەکاتەوە ﴿٣٤ یوم یفر المرء من أخیه * ٣٥ وأمه وأبیه * ٣٦ وصاحبته وبنیه﴾ لەو ڕۆژەدا برا لەبرای خۆی وە لەدایك و باوکیی و لەژنی و، لە کوڕەکانی ڕادەکا ﴿٣٧ لکل امرىء منهم یومئذ شأن یغنیه﴾ چونکە هەرکەسێك لێیان سەرگەرمی کارو کێشەی خۆیەتی و نای پەردەژێتە سەر ئەوی تر تەنانەت پەیامبەرانیش -سلاوی خوایان لێبێ- هەریەکەیان دەڵێ (نفسی، نفسی - خۆم، خۆم).. لەبارەی تکاو شەفاعەتیشەوە ئەم ریوایەتە هاتووە: کە تەنانەت عیسای کوڕی مەریەمیش ﷺ دەڵێ: تەنها بۆ خۆم هاناو هاوار ئەبەم و دەلاڵێمەوە، دایکیشم کە منی لێبووە، ناتوانم تکای بۆ بکەم! (ئیبن عەباس) دەڵێ: پەیامبەر ﷺ فەرمووی: ((تَحْشَرُونَ حُفاةً عُراةً مشاةً غُرْلا)) واتە: ئێوە - لە ڕۆژی قیامەتا- هەموو کۆ دەکرێنەوەو حەشر دەکرێن، بێ هیچ پێڵاوو کاڵایەك، وە بەپیادەو، بەخەتەنە نەکراوەیی هەروەك ئەو ڕۆژە کە لەدایك بوون. جا دەڵێ: یەکێ لە خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ وتی: ئەی پەیامبەر! جا وادەبێت کە سەیری (عەورەت)ی یەکتر بکەین؟! ئەویش فەرمووی: (لکل امرىء منهم یومئذ شأن یغنیه).أخرجه إبن أبي حاتم ﴿٣٨ وجوه یومئذ مسفرة﴾ لەو ڕۆژەدا ڕۆخسارەلێك دەدرەوشێتەوە، واتە: ئادەمزاد دەبنە دوو بەشەوە: هەیانە دەم و چاوو ڕوخسارێکی گەش و جوان و ڕۆشن و هەردەم لەخۆشیدان ,چونکە بەرهەمی کارە چاکەکانیان هاتۆتەوە ڕێیان ﴿٣٩ ضاحکة مستبشرة﴾ پێدەکەنن و، مژدە بەخشن و شادومانن ﴿٤٠ ووجوه یومئذ علیها غبرة﴾ ڕوخسارانێکیش لەو ڕۆژەدا تۆزیان بە سەرەوەیە , خەفەت بارو گرژو تاڵ و تۆزاویین , تەپ وتۆز دایگرتوون، ڕۆشناییان تیانەماوە ﴿٤١ ترهقها قترة﴾ دێزی و ڕەشیی وزەلیلی دایادەپۆشێ ڕوویان ڕەش بووە لەفەرموودەیەکدا هاتووە: (یلجم الکافر العرق ثم تقع الغبرة علی وجوههم..)، ئیبن ئەبی حاتەم. واتە: - لەبەر گەرمای ئەو ڕۆژە - کافرەکان ئارەق دایاندەپۆشێ تائاستی دەمیان لەنێو قوڕدا دەچەقێن، لەپاشان تۆزو خەفەت لەڕوویان دەنیشێ ﴿٤٢ أولئك هم الکفرة الفجرة﴾ ئائەوانە بێبڕواو ،خوانەناس و لەسنوور دەرچوو گوناهکارەکانی دونیان.. وا ئێستایش ئەوقەی ئەو جۆرە سزایە دەبن.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (عەبەس)ـە هات لەگەڵ سوپاس و پێزانینی زۆرم بۆ پەروەردگار.

*** *** ***

٨١- سوورەتی (تەکویر)ـە

مەککەییەو (٢٩) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە دووشتی زۆرگرنگ باس ئەکات: (نیگاو سروش، بەرنامەو پەیام) کە بەراستی هەردووکیان بەشێکی بەبەهاو بایەخدارن لە ئیمان وباوەڕدا، بۆیەکەمجار باسی قیامەت دەکا، ئەو ئاڵوگۆڕو تەقینەوە گەورەیە کە لەبوونەوەردا ڕوودەدات: خۆرو، ئەستێرەکان، چیاو کێوەکان، زەریاو دەریاکان، زەویی، ئاسمان، ئاژەڵ و مەڕومالات، گیانلەبەرە کەژییەکان، هەروەك هەموو ئادەمیی و بوونەوەر زۆر بەتوندی دادچڵەکێنێ و دەیانخاتە لەرزە. پاشانیش بنەماو حەقیقەتی سروش و، ئەو باروحاڵەتە سەختەیە کە هەمووجار پەیامبەری خوای لەسەر بوو ﷺ کاتێ نیگای بۆ دەهات.. دەخاتە ڕوو, کۆتایشی دێت بەباسکردنی بێهوودەیی و پووچەڵکردنەوەی دوو دڵیی و، بەدگومانی هاوبەش پەیداکەرەکان دەربارەی قورئان: (فأین تذهبون.. وما تشاءون إلا أن یشاء الله رب العالمین).

كەقیامەت دێ , هەموو كەس دەزانێ چی لەگەڵ خۆی بردووە:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] إذا الشمس كورت﴾ كاتێ خۆر پێچرایەوەوتاریك بوو و، واتە: ڕووناكی نەماو، لەشوێنی خۆی ترازا، وەك ئیمامی (بوخاری) ئەم فەرموودەیە دێنێ: ((الشمس والقمر يكوران يوم القيامة)). فتح: ٣٤٣/٦. واتە: ئەم خۆرو مانگەی ئیستایە هەردوو لەرۆژی بەرێدا تاریك دەبن و دەپێچرێنەوە ﴿[٢] وإذا النجوم انكدرت﴾ وەدەمێك ئەستێرەكان هەڵوەرین و، لەجێگەی خۆیاندا ترازان و كەوتنە خوارێ ﴿[٣] وإذا الجبال سيرت﴾ ودەمێك كێوەكان خرانە بزووتن و لەرزەو، بوونە گەردو نیشتنە ئاسمان ﴿[٤] وإذا العشار عطلت﴾ ئەو حەلەی وشترە ئاوسەكان بەرەڵا كران و پشتگوێ خران لێیان نەپرسرایەوە، یان كاتێ هەورەكان لەباران بارین خران ﴿[٥] وإذا الوحوش حشرت﴾ وكاتێ گیانلەبەرانی كێویی كۆكرانەوە ,پاش ئەوە كە لەترسی یەكتر نەیان ئەوێرا بەیەكەوە بژین، چونكە ئەو رۆژە ئەوەندە سەختە ئەوانیش خۆیان لەبیر ئەچێتەوە و دوژمنایەتیان نامێنێ، ئایەتی (وما من دابة فى الأرض ولا طائر يطير بجناحيه إلا أمم أمثالكم ما فرطنا فى الكتاب من شئ ثم إلى ربهم يحشرون)٣٨/٦. ئەو ڕاستیە دەگەیەنێت ﴿[٦] وإذا البحار سجرت﴾ وكاتێ دەریاكان تەقێنرانەوەو گڕدران لەئاگرو هەڵگیرسان و هەموو بوونە یەكپارچە ئاگر، ئەشگونجێت زەویی لەت لەت ببێ و هەرچی ئاگر لەناوپایەتی دەركەوێ و، هەرچی ئاوی دەریاكان هەیە، ببێتە هەڵم و گڕی تێ بەربێ و بچێ بەحەوادا، وەك دەیان جار كێوەكان بەهۆی زەمین لەرزە و تەقینەوەوە لەت و پەت بوون، لە (سوونەنی ئەبوداود)یشدا هاتووە: (لايركب البحر الا حاج أو معمر أو غاز، فإن تحت البحر نارا، وتحت النار بحرا) واتە: لەبەر ترسناكیی و سامناكی زەریاكان هەقە جگە لە حاجی و عومرەكەری (ماڵی خوا) و، موجاهیدی ڕێگەی خوا ,هیچ كەسێكی تر بە دەریاكاندا نەچێت، چونكە ژێری دەریاكان ئاگرە، وەژێر ئاگرەكەیش دەریایە!.﴿[٧] وإذا النفوس زوجت﴾ وكاتێ هەموو گیانەكان جووتكرانەوە لەگەڵ لاشەی خۆیاندا ,واتە: كرانەوە بەجەستەی خۆیانداو هەمو گەرانەوە بۆ حیساب و لێ پرسینەوە , وەك دەفەرموێ: (أحشروا الذين ظلموا وأزواجهم وما كانوا يعبدون)٢٢/٣٧.﴿[٨] وإذا الموءودة سئلت﴾ وكاتێ كیژی زیندە بەچاڵكراو پرسیاری لێكرا ﴿[٩] بأى ذنب قتلت﴾ بەهۆی چ تاوانێكەوە كوژرا..؟!. هێشتا لەسەرەتای هاتنی ئیسلامیشەوە كچان لەلایەن ئەوانەوە كە بڕوایان نەهێنابوو هەر زیندە بەچاڵ ئەكران، تەنها بەتاوانی ئەوە كەبۆچی كچن.!! (قەیس) هاتە لای پێغەمبەر ﷺ وتی: من لەسەر دەمی جاهیلیەتدا كچانی خۆمم زیندە بەچاڵ دەكرد، دەبێ چ بكەم ئەی پێغەمبەری خوا! فەرمووی: بچۆلەباتی هەریەكەیان بەندەیەك ئازاد بكە، وتی: ئاخر من وشتر دارم! فەرمووی: دەبڕۆ لەباتی هەریەكەیان وشترێك سەر ببرە. عبدالرزاق:٣٥١/٣. ﴿[١٠] وإذا الصحف نشرت﴾ دەمێك نامەو

الجزء الثلاثون — سورة التكوير

سُورَةُ التَّكْوِيرِ — ترتيبها ٨١ — آياتها ٢٩

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ (١) وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ (٢) وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ (٣) وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ (٤) وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ (٥) وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ (٦) وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ (٧) وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ (٨) بِأَيِّ ذَنبٍ قُتِلَتْ (٩) وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ (١٠) وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ (١١) وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ (١٢) وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ (١٣) عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ (١٤) فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ (١٥) الْجَوَارِ الْكُنَّسِ (١٦) وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ (١٧) وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ (١٨) إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ (١٩) ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ (٢٠) مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ (٢١) وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ (٢٢) وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ (٢٣) وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ (٢٤) وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ (٢٥) فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ (٢٦) إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ (٢٧) لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن يَسْتَقِيمَ (٢٨) وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ (٢٩)

سُورَةُ الانفِطَارِ — ترتيبها ٨٢ — آياتها ١٩

پـه‌راوه‌كانی كرده‌وه‌كـان والاّ كـران بـۆ لێكۆڵینـه‌وه‌و پـاداش و تۆڵـه ﴿[١١] وإذا السماء كشطت﴾ و كـاتێ ئاسمـان له‌جێگه‌ی خۆیدا ترازاو داماڵرا, وه‌ك پێسته‌ی مه‌ڕ، له‌مه‌ڕ ده‌كرێته‌وه‌, واته‌: سه‌رو خواری نه‌ما ﴿[١٢] وإذا الجحيم سعرت﴾ كاتێ كه‌ دۆزه‌خ داگیرسێنراو كه‌وته‌ كڵپه‌ كڵپ ﴿[١٣] وإذا الجنة أزلفت﴾ كاتێ كه‌ به‌هه‌شت نزیك خرایه‌وه‌ له‌به‌هه‌شتیه‌كانه‌وه‌و ئاماده‌كرا بۆیان ﴿[١٤] علمت نفس ما أحضرت﴾ كاتێ ئه‌وانه‌ هه‌موو روویاندا, ئیتر ئه‌و ده‌مه‌ هه‌موو كه‌سێك ئه‌زانێ چی ئاماده‌كردووه‌ بۆ پاشه‌ رۆژی خۆی، چاك یان خراپ, وه‌ك ئه‌فه‌رموێ: ((يوم تجد كل نفس ماعملت من خير محضرا وماعملت من سوء تود لو أن بينها وبينه أمدا بعيدا))٣٠/٣ ﴿[١٥] فلا أقسم بالخنس﴾ جاسوێند به‌و ئه‌ستێرانه‌ی په‌نا ده‌گرن به‌رۆژداو به‌شه‌ودا ده‌ر ئه‌كه‌ون، وه‌ك (ته‌به‌ریی) ده‌ڵێ. ﴿[١٦] الجوار الكنس﴾ ئه‌وانه‌ی گه‌ڕۆكن و له‌ گه‌ڵ خۆردا ده‌ڕۆن , وه‌به‌ رۆژدا خۆیان ده‌شارنه‌وه‌ له‌ رووناكی خۆردا، وه‌ك ئاسك له‌ جێگای په‌ناگای خۆیدا، خۆی ئه‌شارێته‌وه‌ ,ئه‌میش جۆره‌ ده‌سه‌ڵاتێكی تری خوا نیشان ئه‌دات ﴿[١٧] والليل إذا عسعس﴾ وه‌ سوێند به‌شه‌و كاتێ كه‌ پشت هه‌ڵده‌كا و تاریك ده‌بێ تا ته‌واوی بوونه‌وه‌ر داده‌پۆشێ ﴿[١٨] والصبح إذا تنفس﴾ سوێند به‌ سپێده‌ی به‌ره‌به‌یان كاتێ رووناكی خۆی ده‌رده‌خات وجیهان به‌ده‌م هه‌موو شتێكه‌وه‌ پێده‌كه‌نێ ﴿[١٩] إنه لقول رسول كريم﴾ سوێند به‌وانه‌ هه‌موو، بێگومان ئه‌م قورئانه‌ قسه‌و وته‌ی نێرراوێكی به‌ڕێزه‌ كه‌ فریشته‌ی نیگاو سروشه‌. واته‌ فه‌رمووده‌ی خوایه‌ به‌هۆی جبریله‌وه‌ نێردراوه‌ ﴿[٢٠] ذی قوة عند ذی العرش مكين﴾ خاوه‌نی هێزو مه‌كانه‌تـه‌، لای عه‌رشـی (خـوا)ش زۆر بـه‌ڕێزو پایـه‌ بـه‌رزه‌، وه‌ك ده‌فـه‌رموێ: (علمـه شـديد القـوى* ذو مـرة فاستوى)٦٥/٥٣. ﴿[٢١] مطاع ثم امين﴾له‌وێش (له‌ئاسماندا) فه‌رمانڕه‌واو قسه‌بیسراوه‌، ئه‌مین وده‌ست پاكه‌ له‌و سروشه‌دا ده‌یهێنێ، هیچ خیانه‌تی تێدا ناكا ﴿[٢٢] وما صاحبكم بمجنون﴾ یارو هاوڕێكه‌تان موحه‌ممه‌د ﷺ شێت ولێوه‌ نیه‌، وه‌ك ئێوه‌ دژی پڕو پاڵانته‌ ده‌كه‌ن. واته‌: (جبریل) و (موحه‌مه‌د) هه‌ردوو خاوه‌ن ڕێزن له‌ دونیاو له‌قیامه‌تدا. ﴿[٢٣] ولقد رآه بالأفق المبين﴾ وبێگومان موحه‌ممه‌د ﷺ فریشته‌ی سروش (واته‌: جوبریل)ـی بینیوه‌ له‌ سه‌ر شێوه‌ی خۆی له‌ئاسۆی ڕوون و نمایاندا، واته‌: له‌و جێگایه‌ خۆر هه‌ڵدێت, وه‌ك ده‌فه‌رموێ: (.. وهو بالافق الاعلى)٧/٥٣. به‌ڵێ په‌یامبه‌ر ﷺ له‌ماوه‌ی ته‌مه‌نیدا دووجار جوبریلی دیتووه‌، ئه‌مه‌ جارێكیانه‌و، ئه‌وی دیكه‌یش له‌سووره‌تی (نه‌جم)دا هاتووه‌: وه‌ك ده‌فه‌رموێ: (ولقد رآه نزلة أخرى عند سدرة المنتهى * عندها جنة المأوى * إذ يغشى السدرة ما يغشى)٥٣/١٣-١٦.﴿[٢٤] وما هو على الغيب بضنين﴾ و ئه‌و (په‌یامبه‌ره‌) له‌سه‌ر گه‌یاندنی وه‌حی چكووس نیه‌ ,واته‌: كۆتایی و به‌خیلی ناكا له‌گه‌یاندنه‌كه‌یدا، وه‌ زۆر به‌ڕێك و پێكی ده‌یگه‌یه‌نێت ﴿[٢٥] وما هو بقول شيطان رجيم﴾ ئه‌و قورئانه‌ش قسه‌و گوفتاری شه‌یتانی نه‌فره‌تكراو نیه‌ , وه‌ك ئێوه‌ پێتان وایه‌!﴿[٢٦] فأين تذهبون﴾ جا ئیتر ئێوه‌ بۆ كوێ ده‌چن..؟! ئه‌وه‌ كه‌ی رێگه‌یه‌ گرتوتانه‌به‌ر، ده‌رباره‌ی قورئان؟ جارێك پێی ده‌ڵێن: جادووه‌، جارێك ده‌ڵێن: هۆنراوه‌و شیعره‌!﴿[٢٧] إن هو إلا ذكر للعالمين﴾ به‌ڕاستی ئه‌و ته‌نها ئامۆژگارییه‌كه‌ بۆ جیهانه‌كانی ئاده‌میی و په‌ری, وه‌ له‌وانه‌ نیه‌ ئێوه‌ ده‌یڵێن ﴿[٢٨] لمن شاء منكم أن يستقيم﴾ یاداوه‌رییه‌ بۆ ئه‌وكه‌سه‌تان بیه‌وێ له‌ سه‌ر رێی راست ئیستیقامه‌ی ببێ، واته‌: قورئان ته‌نها كه‌ڵكی بۆ ئه‌وجۆره‌ كه‌سانه‌ ده‌بێت ﴿[٢٩] و ما تشاءون إلا أن يشاء الله رب العالمين﴾ وه‌ ئێوه‌ ئاره‌زووی ئیستیقامه‌ ناكه‌ن, مه‌گه‌ر خوای خاوه‌نی جیهانه‌كان ئاره‌زووی بكات, جاكه‌وابوو داوای یارمه‌تی هه‌ر له‌و بكه‌ن و، خۆشتانی به‌ته‌واوی بۆ ڕێك بخه‌ن، تا خوایش پشتیوانتان بێ و ڕێنماییتان بكا، ئه‌گینه‌ خوا به‌زۆر هیچ كه‌سێك ناهێنێته‌ ژێر بار.

كۆتایی ته‌فسیری سووره‌تی (ته‌كویر)، زۆر سوپاس بۆ خوای باڵا ده‌ست.

٨٢- سوورەی (ئینفیتار)ـە

مەککەییەو (١٩) ئایەتە

بە ناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

سوورەتی(ئینفیتار) وەك سوورەتی (تەکویر) باسی تەقینەوەو تێکچوونی سیستەمی بوونەوەرو، هاتنی رۆژی قیامەت دەکا، جا لە سەرەتاوە چەند دیمەنێکی بوونەوەر باسدەکات: وەك لەتبوون و بچڕانی ئاسمانەکان لەیەکترو، هەڵوەرین و کەوتنە خوارەوەی ئەستێرەکان و، تەقینەوەی زەریاو دەریاکان و، وەرگێڕانەوەی مردووی گۆڕەکان و پاداش وتۆڵەی مرۆڤەکان: (إذا السماء انفطرت.. علمت نفس ماقدمت وأخرت). پاشان نکوڵیی و ململانێی ئادەمیی، بەرامبەر بەو هەموو نازونیعمەت و بەهرەیە، خوای بەخشەر پێی بەخشیوە!!: (یا أیها الإنسان ما غرك بربك الکریم.. في أي صورة ماشاء رکبك) دواتر هۆی ئینکاریی و ململانێی مرۆڤەکان و، روون کردنەوەی ئەو ڕاستییە کە ئادەمیی هەرچەندە نکوڵی بکات، دەستەیەك لەفریشتەکان کاروکردەوەکانی دەنووسن: (کلا بل تکذبون بالدین.. یعلمون ماتفعلون). ئەو رۆژەش ئادەمیی دەبێتە دوو دەستەوە: دەستەی چاککاران و، دەستەی بەدکاران، دەرەنجامی هەردوولایشیان: (إن الأبرار لفي نعیم، وإن الفجار لفي جحیم.... یصلونها یوم الدین) دیمەنێکی زۆر سەخت و گرانی قیامەتیش نیشان دەدا: (وما أدراك مایوم الدین.. والأمر یومئذ لله) پێشەوا (ئەحمەد) لەبارەی فەزیلەتی ئەم سوورەتەوە ئەم فەرموودەیەی هێناوە: ((من سره أن ینظر إلی یوم القیامة کأنه رأي العین فیلقرأ: (إذا الشمس کورت) و(إذا السماء انفطرت) و(إذا السماء انشقت)). واتە: ئەوەی پێیخۆشە کەبەچاوی خۆی بڕوانێتە دیمەنێکی رۆژی بەریٚ، باسوورەتی (تەکویر) و (إنفطار) و (ئینشیقاق) بخوێنیٚ.

الجزء الثلاثون — سورة الانفطار

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتۡ ﴿١﴾ وَإِذَا ٱلۡكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتۡ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلۡبِحَارُ فُجِّرَتۡ ﴿٣﴾ وَإِذَا ٱلۡقُبُورُ بُعۡثِرَتۡ ﴿٤﴾ عَلِمَتۡ نَفۡسٞ مَّا قَدَّمَتۡ وَأَخَّرَتۡ ﴿٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلۡ تُكَذِّبُونَ بِٱلدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيۡكُمۡ لَحَٰفِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامٗا كَٰتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعۡلَمُونَ مَا تَفۡعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ ٱلۡأَبۡرَارَ لَفِي نَعِيمٖ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ ٱلۡفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٖ ﴿١٤﴾ يَصۡلَوۡنَهَا يَوۡمَ ٱلدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمۡ عَنۡهَا بِغَآئِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوۡمَ لَا تَمۡلِكُ نَفۡسٞ لِّنَفۡسٖ شَيۡـٔٗاۖ وَٱلۡأَمۡرُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ ﴿١٩﴾

سُورَةُ المُطَفِّفِين

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَيۡلٞ لِّلۡمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ ٱلَّذِينَ إِذَا ٱكۡتَالُواْ عَلَى ٱلنَّاسِ يَسۡتَوۡفُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا كَالُوهُمۡ أَو وَّزَنُوهُمۡ يُخۡسِرُونَ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُوْلَٰٓئِكَ أَنَّهُم مَّبۡعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوۡمٍ عَظِيمٖ ﴿٥﴾ يَوۡمَ يَقُومُ ٱلنَّاسُ لِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٦﴾

٥٨٧

مرۆڤ نابێ خوا لەبیر کاو، قیامەتیش هەر دیٚ:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم *[1] إذا السماء انفطرت﴾ کاتیٚ ئاسمان (بەفەرمانی خوا) لەت لەت ئەبیٚ،و هێزی کێشندەی دەبچڕیٚ ﴿[2] وإذا الکواکب انتثرت﴾ ودەمێك ئەستێرەکان بەربوونەوەو پەرش و بڵاوبوون و ڕژانە خوار و لەجێگای خۆیاندا ترازان ﴿[3] وإذا البحار فجرت﴾ وساتێکیش دەریاکان تەقێنرانەوەو بەردرانە ناو یەکترو بوونە یەکپارچە ،بەهۆی جم و جوڵی زەوییەوە، وشیرین و سوێریان تێکەڵبوون ﴿[4] وإذا القبور بعثرت﴾ کاتێکیش گۆڕەکان هەڵگێڕدرانەوەو،مردووەکان دەر هێنران لێیان وهەرچی لەناوسکی زەوییدا بوو فڕێیدایە دەریٚ ﴿[5] علمت نفس ما قدمت وأخرت﴾ کە ئەوانە روویاندا.. ئەوسا هەموو کەسێك ئەزانیٚ چی پێش خۆی خستووە لە چاك

وخراپ، دەشزانیٚ چیشی دوای خۆی خستووه لە سوننەتی(حسنه)و(سیئه) ﴿[٦] یا أیها الإنسان ماغرك بربك الكریم﴾ ئەی ئادەمیی..!چیتۆی تەفرەو فریوداو بەرامبەر بەپەروەردگاری بەخشندەت کافر بوویت لەگەڵ ئەو هەموونیعمەت وبەخششانەدا؟ ﴿[٧] الذی خلقك فسواك فعدلك﴾ ئەوەی دروستیکردیت لە نەبوون, ئینجا بەشێوەیەکی زۆر جوان ئەندامەکانی ریٚکخستیت, قەدو بەژن و باڵاو ئەندامی شیاو و گونجاوی پیٚ بەخشیت, جا ریٚك و پیٚکی کردیت، واتە: قەدو قامەت و باڵا لەجوانترین شیٚوەی پیٚبەخشیت ﴿[٨] فی أی صورة ماشاء رکبك﴾ لەهەر شیٚوەو دیمەنیٚکدا خۆی ویستی یەکی خستیت ﴿[٩] کلا بل تکذبون بالدین﴾ نەخیٚر، ئیٚوە تەفرە مەخۆن بەو ریٚزو حورمەتەی من بەرامبەرتان و لاریٚ مەبن، جادەبوو سوپاسگوزار بن، کەچی هیٚشتا برواشتان بەرۆژی پاداشت و تۆڵە نیەو ئینکاری دەکەن.

فریشتە گشت کاریٚکی مرۆڤ تۆمار دەکەن:

﴿[١٠] وإن علیکم لحافظین﴾ لەکاتیٚکدا -کە ئیٚوە ئەوەندەش لاسارو یاخیین- دەستەیەك لە فریشتەی چاودیٚر و پاریٚزەرتان لەسەر دانراوە ,هەرچی بکەن ئەینووسن ﴿[١١] کراما کاتبین﴾ ریٚزدارانیٚکی نووسەرن ﴿[١٢] یعلمون ماتفعلون﴾ ئەزانن چی دەکەن , واتە:بەهەموو کارو کردەوەیەکتان بە ئاگان.

پاداشی چاکان و، تۆڵەی خراپان:

﴿[١٣] إن الأبرار لفي نعیم﴾ بەڕاستیی چاکان لە ناو خۆشی بەهەشتدان ﴿[١٤] وإن الفجار لفي جحیم﴾ و بیٚگومان تاوانباران و بەدکارانیش لە ئاگری دۆزەخدان ﴿[١٥] یصلونها یوم الدین﴾ لەرۆژی پاداشتدا دەچنە ناویی و,گەرمای ئەچیٚژن و دەسوتیٚن ﴿[١٦] وماهم عنها بغائبین﴾ وقەتیس دەمیٚنن و، هەرگیز لیٚنابریٚن و دوور نابن ,بەڵکو بەهەتا هەتایی لەویٚن ﴿[١٧] وما أدراك ما یوم الدین﴾ وە تۆ بەچی ئەزانیت (ئەی ئینسان!) رۆژی پاداشت چیە و چۆنە؟ ئەوەندە گران و سەختە، مەگەر خوا خۆی ویٚنەیت بۆ باس بکات ﴿[١٨] ثم ما أدراك ما یوم الدین﴾ دیسان -بۆجاریٚکی تر- تۆ چووزانیت رۆژی قیامەت و پاداشت و تۆڵە چیە و چۆنە؟ ﴿[١٩] یوم لا تملك نفس لنفس شیئا﴾ رۆژیٚکی سەختی وەهایە کەهیچ کەسیٚك بۆ کەسیٚکی تر هیچی بە دەست نیە ﴿والأمر یومئذ لله﴾ وەئەو رۆژە هەموو کارو فرمانیٚك هەر بۆ خوایە,وەکو لە جیٚگایەکی تردا دەفەرمویٚ: (لمن الملك الیوم، لله الواحد القهار)١٦/٤٠. "هیچ کەسیٚکیش ناتوانیٚت چەلەحانیٚ و ململانیٚی لەگەڵ خوا بکا.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (ئینفیطار)

لەگەڵ سوپاسی زۆرم بۆ خوای گەورە.

*** *** ***

٨٣- سوورەتی (موطەففین)ـە

مەککەییەو (٣٦) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی تەرازو بازیی خەڵکانی مەککە دەکات، هەرچەندە دەبوو ئەم حوکم و مەسەلە شەرعییە لە مەدینەدا باس بکرایە، جا لەبەرئەوە بۆتە جیٚی سەرنج و ورد بوونەوەی راڤەکەرانی قورئان، (ئیبن ماجە) ٧٤٨/٢ لە (ئیبن عەباس)،ەوە دەڵیٚ: ((لما قدم نبی الله ﷺ المدینة کانوا من أخبث الناس کیلاً، فأنزل الله سبحانه وتعالی:"ویل للمطففین"، فحسنوا الکیل بعد ذلك)). واتە: ئەو دەمەی کە پەیامبەر ﷺ هاتە مەدینە خەڵکانی ئەویٚ بەشیٚوەیەکی

زۆر خراپ کێشانەو پێوانەیان دەکرد، تا دەرئەنجام فەرمایشتی (ویل للمطففین)هات، پاشان حاڵی خۆیانیان گۆڕیی و چاك بوون. سەرەڕای ئەوەیش وەك سوورەتە مەککەییەکانی تر باسی بیروباوەڕە بنەڕەتیە ئیسلامییەکان دەکات" لەسەرەتاوە هێرشێکی توندو تیژ دەکاتە سەر خەڵکانی تەرازووبازچی، ئەوانەی وا لە قیامەت ناترسن و، هیچ حسابێك بۆ خۆیان ناکەن: (ویل للمطففین الذین إذا اکتالوا علی الناس یستوفون) پاشانیش باسێك لە هەموو سنوور دەرچوو و، بەدکاران دەکات لەگەڵ هەڵسەنگاندنی پاداش و تۆڵەیاندا: (کلا إن کتاب الفجار لفی سجین، وما أدراك ما سجین...) ئینجا لاپەڕەیەکی جوانی زێڕین بۆ چاکان و پارێزگاران دێنێت: (إن الأبرار لفی نعیم..) وە بەکورتە باسێك لە هەڵوێستی بەدکاران بەرامبەر بە موسڵمانان کۆتایی دێ: (إن الذین أجرموا کانوا من الذین آمنوا یضحکون).

الجزء الثلاثون — سورة المطففين

كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّآ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا۟ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ ٱلنَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَٰمُهُۥ مِسْكٌ ۚ وَفِى ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُۥ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا۟ كَانُوا۟ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا۟ بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمُ ٱنقَلَبُوا۟ فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوٓا۟ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَآ أُرْسِلُوا۟ عَلَيْهِمْ حَٰفِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَٱلْيَوْمَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنَ ٱلْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

٥٨٨ — عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ

کەم فرۆشی مایەی زیانمەندی دوا ڕۆژە:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم *[1] ویل للمطففین﴾ تیاچوون بۆیاریکەران بە پێوانەوتەرازوو ﴿[2] الذین إذا اکتالوا علی الناس یستوفون﴾ ئەوانەی کاتێ‌پێوانە بۆ خۆیان بکەن و شت لە خەڵکی بکڕن، بەڕێك و پێکی ئەنجامی دەدەن و بە تەواوی وەری ئەگرن ﴿[3] وإذا کالوهم أو وزنوهم یخسرون﴾ وەکاتێ پێوانە، یا کێشانە بۆ خەڵك بکەن و شتیان پێ بفرۆشن بە ناتەواوی بۆیان ئەنجام ئەدەن، جا ئایەتی: (وأوفوا الکیل إذا کلتم)١٧/٣٥. یان: (وأقیموا الوزن بالقسط ولا تخسروا المیزان)٥٥/٩. بۆ دوپاتی راستکردنەوەی ئەو حاڵەتە ناهەموارەیە ﴿[4] الا یظن أولئك أنهم مبعثون﴾ئایائەوانە نازانن و بڕوایان نیە کە بەڕاستی زیندوو ئەکرێنەوە بۆ وەرگرتنی تۆڵەی فێڵ و خەیانەتیان ﴿[5] لیوم عظیم﴾ بۆڕۆژێکی زۆر بەسام و گەورە. واتە: ترازوو بازی کردەی کەسێکە هەرگیز بڕوای بە زیندوو بوونەوە نەبێت..! ﴿[6] یوم یقوم الناس لرب العالمین﴾ ئەو ڕۆژەی هەموو خەڵکی بە پێوە دەوەستن بۆ حوکم و فەرمانی خواوەندی جیهانەکان.

عەبدوڵلای کوڕی عومەرﷺ ئەڵێ: پەیامبەر ﷺ ئەفەرموێ: ((یوم یقوم الناس لرب العالمین) حتی یغیب أحدهم فی رشحه إلی انصاف أذنیه)) فتح: ٨/٥٦٥. واتە: ئەو ڕۆژە ئەوەندە سەختە و خەجاڵەت هێنەرە، هەریەکەیان لەنێو ئارەقی خۆیدا تا بنە گوێی ون ئەبێ. متفق علیه.

کارنامەی بەدکاران لە (سجّین)دایە:

﴿[7] کلا﴾ دەست لە یاریکردن بە پێوانەو تەرازوو هەڵگرن ﴿إن کتاب الفجار لفی سجین﴾ بەڕاستی کارنامەی بەدکاران لەجێگایەکی زۆر تەنگ و قوڵی دۆزەخدایە پێیدەڵێن: (سجین). بۆیە ئەفەرموێ: (ثم رددناه أسفل سافلین...)٩٥/٥). یان (وإذا ألقوا فیها مکانا ضیقا مقرنین دعوا هنالك ثبورا)٢٥/١٣. ﴿[8] وما أدراك ما سجین﴾ چی

تـۆی شـارەزا کـرد (سـجين) چيه؟ ﴿[٩] كـتـاب مرقـوم﴾ نامەيـەكى مـۆر كـراوو لۆكـە، وەهـيـچ خێرێكـى تيـا نيـە، وە دەستكاريش ناكرێ، چۆن كردەوەكانيان تۆمار كرابێ، واديێتە بەردەستيان ﴿[١٠] ويل يومئذ للمكذبين﴾ تياچوون لەو ڕۆژەدا بۆ بەدرۆ خەرەوان ﴿[١١] الذين يكذبون بيوم الدين﴾ ئەوانەی بڕوايان بە ڕۆژی پاداش و تۆڵە نيە و بەدرۆی دەزانن ﴿[١٢] وما يكذب به إلا كل معتد اثيم﴾ خۆ مەگەر هەر مرۆڤە سنوور بەزێن و گوناهبارەكان بەدرۆی بزانن و باوەڕی پـێ نەكـەن ﴿[١٣] إذا تتلـى عليـه آياتنـا﴾ كـاتێ ئايەتـەكانی ئێمـەی بەسـەرا بخوێنـدرێ بـۆ چەسـپاندن و دووپاتكردنـەوەی زينـدوو بوونـەوە ﴿قـال أسـاطير الأولين﴾ دەڵـێ ئەمـە ئەفسانەی پێشينانە تۆمـار كـراوە، وەك لـە جێگايەكی تردا ئەفەرموێ: (وإذا قيل له ماذا انزل ربكم قالوا أساطير الأولين)٢٤/١٦. يان دەفەرموێ: (قالوا أساطير الأولين اكتتبها فهى تملى عليه بكرة وأصيلا)٥/٢٥. ﴿[١٤] كلا﴾ نا,ئەفسانەی پێشووان نيە ﴿بل ران على قلوبهم ماكانوا يكسبون﴾ بەڵكو ئەوەی دەيانكرد لـە تـاوان و گونـاه زاڵبـووە بـە سـەر دڵەكانيانـدا، بۆيـە ڕاسـت و ناڕاسـت لەيەك ناكەنەوەو ئايەتەكانمان بەدرۆ دەخەنەوە.

ئيمـامی (ترمزيـی) و (نەسائيی) ئـەم فەرموودەيـە دێـنن: (هەربەنـدەيـەك كـە گونـاح دەكـات، خێـرا خـاڵێكی ڕەش بەدڵيەوە دەنووسێ، جائەگەر تەوبەی كرد و پەشيمان بوويـەوە، ئـەوا لێـی پـاك ئەبێتـەوە، ئەگـەرنا، وردە وردە زيـاد ئەكا تا بەتەواوی دڵی ژەنگ دەگرێت، هەر ئەوەيە كەخوا ئەفەرموێ: (كلا بل ران على قلوبهم ماكانوا يكسبون). ﴿[١٥] كلا إنهم عن ربهم يومئذ لمحجوبون﴾ ئاگـاداربن! بەڕاستی ئەوانـە لـەو ڕۆژەدا لـەديتنی خواوەنديان مـەحجووبن ونابيينن.

پێشەوا (شافيعی) دەڵێت: ئەم ئايەتە بەڵگەيە لەسەر ديتن و بينينی خوای پەروەردگار لەڕۆژی بەرێدا" پپشەوا (ماليـك)يـش دەڵێـت: كاتێـك كـە ديتنـی زاتـی خـوا دوژمنـانی لێ بـێ بـەش بكرێـت، ئـەوا بێگومانـە كـەزاتی خـۆی دەرئەخات بۆ دۆستەكانی، وەك ئەفەرموێ: (وجوه يومئذ ناضرة * إلى ربها ناظرة)٧٥/٢٢-٢٣. ﴿[١٦] ثم إنهم لصالوا الجحيم﴾ پاشان بێگومان دەخرێنە ناو دۆزەخەوەو دەسوتێن ﴿[١٧] ثم يقال هذا الذى كنتم به تكذبون﴾ پاش چوونە ناو دۆزەخ پێيان ئەوترێ: ئەمە ئەو سزايەيە ئێوە بەدرۆتان دەزانی.

كارنامەی پياوچاكانيش لە (عليين)دايە:

﴿[١٨] كـلا إن كتـاب الأبـرار لفـي عليـين﴾ ئاگـاداربن! كەكارنامـەی چـاكان لەجێگايـەكی زۆر بـەرزو بڵندداية لەبەهەشتدا ﴿[١٩] وما أدراك ما عليون﴾ جا تۆ چووزانيت ئەو جێگا بەرزە چيە؟ ﴿[٢٠] كتاب مرقوم﴾ نامەيەكی سەر بە مۆروو لۆكە و، خێری تێدايە ﴿[٢١] يشهده المقربون﴾ فريشتە نزيكەكانی خوا دەيكەنەوەو ئەيبينن و ئامادەی ئەبن، واتە: نامەی كردەوەكان لای فريشتەكان هەڵگيراوە. (ئيبن عەبـاس) لە (كەعب)ی پرسی: (سجين) لەكوێيە؟ وتی: زەويـی حەوتەمـەو ڕۆحـی كـافرو خـوا نەناسـان فرێدەدرێتـە ئـەوێ، (عليـين)يـش لـەئاسمانی حەوتەمـەو، ڕۆحـی ئيمانـدارانی بۆ دەبرێت، طەبەری: ٢٤/٢٩١. ﴿[٢٢] إن الأبرار لفي نعيم﴾ بەڕاستيی چاكان لەناو خۆشیو بەهرەيـەكی ئێجگار زۆردان لەبەهەشتدا ﴿[٢٣] على الآرائك ينظرون﴾ لەسەر كورسی و قەنەفە ڕازاوەكانی بەهەشتدا دانيشتوون و تەماشای ئەو هەموو نازو نيعمەت و بەهرەی بەهەشتە ئەكەن كە بۆيان ئامادە كراوە ﴿[٢٤] تعرف فی وجوههم نضرة النعيم﴾ لـە ڕووخسـاريانـدا ڕووگەشـی وخۆشـی بەهەشـت دەبينـی و دەزانيـت ﴿[٢٥] يسـقون مـن رحيـق مختـوم﴾. لەشەرابێكی پاك و صاف و سـەرمۆريان پێدەنۆشێ , واتـە: دەستی هـيچ كەسێكی لێ نەكەوتووە، وچاكان خۆيان سەرەكەی لادەبەن ﴿[٢٦] ختامه مسك﴾ دوا قومی بۆنی ميسكی لێ دێت، واتە: وەك شـەرابی دونيا نيە تا بۆ گەنی و

سەرئێشەو دەردوداوێکی زۆری هەبێت ﴿وفي ذلك فليتنافس المتنافسون﴾ جا ئەوانەی کە پێشبڕکێ و پێشدەستی دەکەن بالەوەدا پێش دەستی و کێبەرکێ بکەن و هەوڵبدەن بۆکارو کردەوەی چاك, وەك ئەفەرموێ: (لمثل هذا فليعمل العاملون). ﴿٢٧ ومزاجه من تسنيم﴾ هەروەها ئەو شەرابە پاکە لەگەڵ ئاوی کانیاوێکی بەرزو پاك و خۆشدا تێکەڵکراوە, واتە: شەرابی بەهەشت لەئاوی (تەسنیم)ی تێکەڵ ئەکرێ، ئەوجا ئەیاندرێتێ بیخۆنەوە ﴿٢٨ عينا يشرب بها المقربون﴾ سەرچاوەیەکە نزیکانی خوا لێی ئەخۆنە وە، کەوابوو پلەی (مقربون) بەرزترە لەپلەی (أ برار).

تاوانباران بە موسڵمانان پێدەکەنن:

تاوەدارانی قورەیش هەردەم پێدەکەنین و سووکایەتیان بە موسڵمانانی ئەو سەردەمە ئەکرد، جا خوایبە بەزەیی ئەم ئایەتەی ناردو فەرمووی: ﴿٢٩ إن الذين أجرموا كانوا من الذين آمنوا يضحكون﴾ بێگومان ئەوانەی بەدکردار بوون لە دونیادا پێدەکەنین بەوانەی بڕوایان هێنابوو ﴿٣٠ وإذا مروا بهم يتغامزون﴾ وکاتێ بەلایاندا تێدەپەڕین سرتە سرتیان دەکردو چاویان لە یەکتر دادەگرت, بەمەبەستی ئازاردانی دڵ و دەروونی بڕوادارەکان ﴿٣١ وإذا انقلبوا إلى أهلهم﴾ وکاتێکیش دەگەڕانەوە بۆلای خێزانی ماڵەوەیان ﴿انقلبوا فكهين﴾ بە خۆشیی بردن بەگاڵتە کردنەکەیان بە ئیماندارەکان دەگەڕێنەوە ﴿٣٢ وإذا رأوهم﴾ وکاتێ بڕوادارەکانیان دەبینی ﴿قالوا إن هؤلاء لضالون﴾ ئەیانوت: بە راستیی ئەو کۆمەڵە بڕوادارانە سەرلێشێواو و گومڕان! ﴿٣٣ وما أرسلوا عليهم حافظين﴾ لەکاتێکدائەوان نەنێردرابوون بە چاودێر بەسەریانەوە, واتە: بۆخۆیان دەڵێن، ئەینە ئەوان مافی ئەوەیان نیە کارو کرداری موسڵمانان هەڵسەنگێنن.وە لە جێگایەکی تردا دەفەرموێ: (إنه كان فريق من عبادي يقولون ربنا فاغفر لنا وارحمنا وأنت خير الراحمين فاتخذتموهم سخريا حتى أنسوكم ذكري وكنتم منهم تضكون) ١١٠/٢٣. بۆدووپاتی ئەو ماناو مەبەستەیە ﴿٣٤ فاليوم الذين آمنوا﴾ ئیتر ئەمڕۆش –ڕۆژی قیامەت– بڕوادارەکان ﴿من الكفار يضحكون﴾ بەکافران و بێ بڕواکان پێدەکەنن, واتە: هەروەك ئەوان لەدنیادا گاڵتەیان بەمان ئەکرد، ئەمانیش لەوڕۆژەدا گاڵتە بەوان ئەکەنەوە ﴿٣٥ على الأرائك ينظرون﴾ لەسەر قەنەفە ڕازاوەکانەوە پاڵیان لێداوەتەوەو تەماشا ئەکەن و دۆزەخییەکان بەچاوی خۆیان دەبینن و پێیان دەڵێن: ﴿٣٦ هل ثوب الكفار ماكانوا يفعلون﴾ ئاخۆ بێ بڕواکان پاداشتی کاروکردەوەکانیان دەراوەتەوە؟.

بەڵێ لەهەمووسەردەمێکدا ئەوجۆرە مرۆڤە تاوانبارو خراپکارانە هەن و سوکایەتی و گاڵتە و لاقرتێ بەدەستەی بڕواداران ئەکەن و، دانا و زانا دەبێ بەنادان و نەزان و، نەزانیش دەبێ بەزانا.!! جا لەپاشەڕۆژدا هەموویان بەری کێڵگەی خۆیان دەخۆنەوە.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (مطففين).

زۆر سوپاس بۆ خوای کارجوان.

*** *** ***

٨٤- سوورەتی (ئینشیقاق)ـە مەککەییەو (٢٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە وەك سورەتی (تەکویر) و (إنفطار) باسی وێرانبوونی جیهان و ئاسمانەکان و زەویی دەکات، پێش هاتنی ڕۆژی دوایی، وە هەر وەکو هەموو سورەتە مەککەییەکانی تر، باسی بیروباوەڕە سەرەکییەکانی ئیسلام

دەکات، جا لەسەرەتاوە هەندێ دیمەنی وەرگەڕان و وێران بووی بوونەوەر باس ئەکات:(إذا السماء انشقت، وأذنت لربها وحقت) لەپاشانیش باسی ئادەمیزاد دەکات کە چۆن هەمیشە ماندوو شەکەت ئەبێ لەپێناوی بەدەست هێنانی ڕزق و ڕۆزیدا دەرەنجام یان چاکە پێش ئەخات بۆ پاشەڕۆژی خۆی، یان خراپە، دیارە پاداش و تۆڵەیش هەر بەپێی ئەو هەوڵانە دەبێت: (یا أیها الإنسان إنك كادح إلى ربك كدحا فملاقیه) کەمێکیش هەڵوێستی بێ بڕوایان سەبارەت بەقورئان باس دەکاو، تێشیان ئەگەیەنێت کە سزاو ئەشکەنجەیەکی گەورەیان لەقیامەتا تووش دەبێت، لەکۆتاییشدا باسی بێ بڕوایان دەکاو سەرزەنشتیان دەکات لەسەر ئەوەی کە بڕوا ناهێنن لەگەڵ ئەو هەموو بەڵگانەدا. جا لەگەورەیی و فەزیلەتی ئەم سوورەتەیە کە پێشەوا (بوخاریی) ئەم فەرموودەی هێناوە: (ئەبو رافیع) دەڵێ: لەدوای (ئەبوو هورەیرە)وە نوێژی (عیشا)م کرد، دەبینم سوورەتی(إذا السماء انشقت)ی خوێندەوەو، سوژدەشی برد، منیش وتم: ئەوە چی بوو ئەوسوژدەیە؟ وتی: منیش جارێ لەدوی (ئەبولقاسم)ەوە موحەممەد ﷺ نوێژم کرد، دیتم سوژدەی برد، بۆیە تامنیش ماوم لەم جێگایەدا هەر سوژدە دەبەم. فتح الباری: ٢٩٢/١.

الجزء الثلاثون — سورة الانشقاق

عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلۡ ثُوِّبَ ٱلۡكُفَّارُ مَا كَانُواْ يَفۡعَلُونَ ﴿٣٦﴾

سُورَةُ الانشِقَاقِ — ٨٤ — ٢٥

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتۡ ﴿١﴾ وَأَذِنَتۡ لِرَبِّهَا وَحُقَّتۡ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلۡأَرۡضُ مُدَّتۡ ﴿٣﴾ وَأَلۡقَتۡ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتۡ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتۡ لِرَبِّهَا وَحُقَّتۡ ﴿٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدۡحٗا فَمُلَٰقِيهِ ﴿٦﴾ فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ ﴿٧﴾ فَسَوۡفَ يُحَاسَبُ حِسَابٗا يَسِيرٗا ﴿٨﴾ وَيَنقَلِبُ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ مَسۡرُورٗا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ وَرَآءَ ظَهۡرِهِۦ ﴿١٠﴾ فَسَوۡفَ يَدۡعُواْ ثُبُورٗا ﴿١١﴾ وَيَصۡلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ فِيٓ أَهۡلِهِۦ مَسۡرُورًا ﴿١٣﴾ إِنَّهُۥ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَىٰٓۚ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرٗا ﴿١٥﴾ فَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَٱلَّيۡلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَٱلۡقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرۡكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٖ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمۡ لَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقُرۡءَانُ لَا يَسۡجُدُونَ۩ ﴿٢١﴾ بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمۡ أَجۡرٌ غَيۡرُ مَمۡنُونِۭ ﴿٢٥﴾

٥٨٩

کە قیامەت هات ئاسمان ترەك دەباو، زەوی رادەخرێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم* [١] إذا السماء انشقت﴾ کاتێك ئاسمان لەت و پەت بوو وئەم دەستوورو سیستەمە نەما و هەڵوەشایەوە ﴿[٢] وأذنت لربها وحقت﴾ وە گوێڕایەڵی فەرمانی پەروەردگاری خۆی بوو شیاویش بوو بۆی ملکەچ بێت ﴿[٣] وإذا الأرض مدت﴾ کاتێکیش زەویی پان و فراوان کرا وکێوەکان بەرزو نزمیان تیا نەما و، بوونە دەشتێکی کاکی بەکاکی، وەك (ئیبن جەریر) ئەم فەرموودە دێنێ: ((إذا كان يوم القيامة مد الله الأرض مد الأديم حتى لا يكون لبشر من الناس إلا موضع قدميه)).واتە: کە ڕۆژی قیامەت هات، خواوەند – وەك پێستە- ﴿زەوی رادەخاوەردمیش تەنیا جێی پێی خۆی دەبێتەوە , ئەوسا (پێغەمبەر) یەکەم کەسێکم شەفاعەتی ئوممەتم دەکەم. ﴿[٤] وألقت مافيها وتخلت﴾ وە چی تیا بوو تووری دا وخاڵی بووە ولێی. ﴿[٥] وأذنت لربها وحقت﴾ و گوێڕایەڵی فەرمانی پەروەردگاری خۆی بوو، وە شیاویش بوو بۆی ملکەچ بێ جا کە ئەوە ڕووی دا مرۆڤ ئەبینێ چی پێشی خۆی خستووە لە چاکە وخراپە.

پاداش و تۆڵە بۆ کاروکردەوەی راستە:

﴿[٦] یا أیها الإنسان﴾ ئەی ئادەمیی! ﴿إنك كادح إلى ربك كدحا فملاقيه﴾ بەڕاستیی تۆ هەردەم لە کۆششکردندایت بە کۆشش کردنێکی جددی بۆ لای پەروەردگارت, جا پێی دەگەیت تێکۆشاندایت و زۆر خۆت ماندوو دەکەیت، سەرەنجامیش دەبێ بەرەو پەروەردگارت بڕۆیت و ڕووبەڕووی ئەو ببیتەوەو بچییە دیداری، جا

ئیتر ئەوکاتە بەری کێڵگەی خۆت ئەخۆیتەوە لە چاکە، یان لە خراپە، وەك ئەفەرموێ: ﴿٧ فأما من أوتي كتابه بيمينه﴾ ئینجا ئەوکەسەی نامەو دۆسیەی کارو کردەوەکانی درایە دەستی ڕاستی، کە ئەوەش نیشانەی بەختیارییە ﴿٨ فسوف يحاسب حسابا يسيرا﴾ ئیتر پرسینەوەیەکی سووك و ئاسانی لەگەڵدا دەکرێت، پاشان پاداش وەرئەگرێ، وە لەخراپەکانیشی ئەبووردرێ ﴿٩ وينقلب إلى أهله مسرورا﴾ و بەخۆشیی و، شادییەوە ئەگەرێتەوە لای ژن ومناڵ وخزم و کەس و کاری خواناسی لە بەهەشتدا. ﴿١٠ وأما من أوتي كتابه وراء ظهره﴾ وە بەڵام ئەو کەسەی کە لەپشتییەوە نامەی کردەوەکانی درایە دەستی، کە ئەوە نیشانەی بەدبەختییە ﴿١١ فسوف يدعوا ثبورا﴾ ئەوا هاوارو دادی لێ هەڵدەستێ وداوای مردنی خۆی ئەکات ﴿١٢ ويصلى سعيرا﴾ چونکە ئەزانێ ڕادەکێشرێتە ناو ئاگرێ کی بڵێسەدارو سوتێنەرەوە، سزاو گەرمایشی ئەچێژێ، لەبەر ئەوە کە:

یەکەم: ﴿١٣ إنه كان في أهله مسرورا﴾ چونکە ئەو لەدونیادا لەناو خزم وکەس و کاری خۆیدا کەیف خۆش و شاد بوو.

دووەم: ﴿١٤ إنه ظن أن لن يحور﴾ پێی وابوو کە هەرگیز زیندوو نابێتەوەو ناگەڕێتەوە بۆلای پەروەردگاریی ﴿١٥ بلى إن ربه كان به بصيرا﴾ بەڵێ دەگەرێتەوەو مەحاسەبەی دەکرێ، وە بەڕاستیی پەروەردگاریی لە دنیادا چاك ئاگاداری کردەوەکانی بوو وبینا پێیان.

مرۆڤ قۆناغی جیاجیا دەبڕێ:

﴿١٦ فلا أقسم بالشفق﴾ جا سوێند ئەخۆم بەسوورایی دەمیی ئێواران کە تا وەختی عیشا دەخایێنێ. ﴿١٧ والليل وما وسق﴾ وە بەشەوو بەو شتانەش کۆیان ئەکاتەوە لە تاریکیەکەیدا لە خەڵکی وئاژەڵ وهتد. ﴿١٨ والقمر إذا اتسق﴾ وە سوێندم بەمانگی چواردە، ئەوکاتە کە پڕ ئەبێتەوە و خەرمانە ئەدا ﴿١٩ لتركبن طبقا عن طبق﴾ سوێند بەوانە ئێوە پلە بەپلە دەگەن بە سەختیەکانی قیامەت.

لەبەر لووت بەرزیی و فیز باوەڕ ناهێنن:

﴿٢٠ فما لهم لا يؤمنون﴾ جا چییانە باوەڕ ناهێنن؟، دوای ئەو هەموو بەڵگەو نیشانانە، دەبوو مرۆڤی بیر تیژو ژیر ملی ڕاکێشایە بۆخوا، نابینێ شەو چۆن چەتری ڕەشی خۆی هەڵدەدات و، مانگ و ڕووناکیەکەی ئەخاتە ئاسمان؟! ﴿٢١ وإذا قرئ عليهم القرآن لا يسجدون﴾ وە کاتێ قورئانیان بەسەردا بخوێنرێ سەر دانانەوێنن بەوەی باوەڕی پێ بێنن ﴿٢٢ بل الذين كفروا يكذبون﴾ لە بەر ئەوە نییە قورئان کاریگەریی نەبێت لە سەریان بەڵکو ئەوانەی کافرن درۆی دەدەنە پاڵ، بۆیە کاتێ قورئان بەسەریاندا دەخوێنرێ ملکەچی نابن ﴿٢٣ والله أعلم بما يوعون﴾ وە خواش زاناترە بەوەی دەیشارنەوە لەسنگیاندا دەر بارەی قورئان وپێغەمبەرو ئیسلام ﴿٢٤ فبشرهم بعذاب أليم﴾ دەسا تۆش مژدەیان پێ بدە بە سزایەکی بەئێش ﴿٢٥ إلا الذين آمنوا﴾ بەڵام ئەوانەی بڕوایان هێناوە ﴿وعملوا الصالحات﴾ کارە چاکەکانیان کردووە ﴿لهم أجر غير ممنون﴾ پاداشێکی نەبڕاوەیان بۆ هەیە وەەردەم لەژێر میهرەبانی خوای گەورەدان، وەك لەئایەتی تردا ئەفەرموێ: (عطاء غير مجذوذ)١١/١٠٨.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی(ئینشیقاق).

ولله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة.

*** *** ***

٨٥- سوورەتی (بروج)ـە

مەككەییيەو (٢٢) ئايەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەم سـوورەتە چـەند حەقیقـەت و ڕاستییەك لـە بیروبـاوەڕی ئیسـلام نیشـان دەدات، تەوەرەكەیشی باسـی خـاوەن لەغمـەكان (أصـحاب الاخـدود)ن، ئەوانـەی وا بـە ئەوپـەڕی دڵڕەقییـەوە ئەشـكەنجەو ئـازاری ئیمانداره‌كانیانـدا، ئـەوانیش بـە ئـەو پـەڕی متمانـەوە بیروبـاوەڕی خۆیانیـان پاراسـت و ململانێیـان لەگـەڵ ئـەو تاغووتانـەداكرد، وەبەچەندیین سوێند دەست پێدەكات لەسەر ئەوەی كە تاوانباران لەناو ئەبرێن و سزا ئەدرێن، پاشان هەڕەشە ئەكا لەوانـەی كـە ئەزیـەت و ئـازاری موسـڵمانان ئـەدەن، ئینجـا تواناو دەسـەڵاتی خـوا بـۆ تۆڵـە سـەندن لـەتاوانباران بـاس ئەكا، لەدواییدا بە كورتەیەك داستانی فیرعەون ودەسەڵاتی خوای گەورە بەرامبەریان دێتە پێش. جابەم شێوەیە دەست پێـدەكات: ﴿بسـم الله الـرحمن الـرحيم* [١] والسـماء ذات البروج﴾ سوێند بەئاسمانی دوازدە كەلو (بورج)ـە، كەخۆر لەساڵێكدا بەهەر دوازدەكەدا تێدەپەڕێ، واتە: هەرمانگەی لەیەكێكیانەوە دەڕوات، كە ئەمەیش دەسەڵاتی بێ سنووری خوا نیشـان ئـەدات ﴿[٢] واليوم الموعود﴾ وە بـە ڕۆژی بـەڵێن دراو، بـۆ حیسـاب و پـاداش ﴿[٣] وشـاهد ومشـهود﴾ وە بەهـەموو ئەوشـتانە دەبیـنن وبەوشـتانەیش دەبینـرێن، ئەگەرچـی زۆربـەی ڕاڤەكـەرانی قورئـان دەڵـێن: مەبەسـت بـە (شـاهد) ڕۆژی هەینییـە، و مەبەسـت بـە (مشـهود) ڕۆژی (عەرەفـە)یـە. البغـوی/٤/٤٦٦، هـەروەكو (ئـیبن جـەریر) فەرموودەیـەكی هێنـاوە بـۆ ئـەو ڕاسـتیە، جاسـوێند بـە هەموویانـە, لـەپێش ئێـوەوە كۆمـەڵێ موسـڵمان هـەبوون لەسـەر ئـاینی عیسـا ؑ تووشـی دەسـەڵاتدارێكی دڵڕەقـی بێ بەزەیی, هەمیشە دەردی سەریی ئەدان، بۆئەوەی لەئایینەكەیان وەریان گێڕێ و پەشیمان ببنەوە، بەڵام هـەموو هەوڵەكانیان بە نەزۆك مایەوە، بۆیە بڕیاریاندا بیانسوتێنن، جا ئەوەبوو هاتن لـەغمێكی گـەورەیان بۆ هەڵكەندن و ئاگریـان تیـا كردەوەو، بڕوادارەكانیـان خسـتە ناویـەوەو، هـیچ كەسـێكیان دڵـی دانەچڵەكیی و لـە بـاوەڕە كـەیان پەشیمان نەبوونەوە!

سُورَةُ البُرُوجِ — الجزء الثلاثون

سُورَةُ البُرُوجِ — مرتبها ٨٥ — آياتها ٢٢

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَٱلْيَوْمِ ٱلْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾ قُتِلَ أَصْحَٰبُ ٱلْأُخْدُودِ ﴿٤﴾ ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلْوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُواْ مِنْهُمْ إِلَّآ أَن يُؤْمِنُواْ بِٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٨﴾ ٱلَّذِى لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ فَتَنُواْ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُواْ فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ ٱلْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُۥ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو ٱلْعَرْشِ ٱلْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ٱلْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فِى تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَٱللَّهُ مِن وَرَآئِهِم مُّحِيطٌۢ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْءَانٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِى لَوْحٍ مَّحْفُوظٍۭ ﴿٢٢﴾

سُورَةُ الطَّارِقِ — مرتبها ٨٦ — آياتها ١٧

وَٱلسَّمَآءِ وَٱلطَّارِقِ — ٥٩٠

یارانی كەلوو (ئوخدود) ستەمیان لە ئیمانداران كرد:

﴿[٤] قتـل أصحـاب الأخـدود * [٥] النـار ذات الوقـود﴾ بە كوشت چن خاوەنـانی لەغمـەكانی ئـاگری بە سـووتك, دەرەنجام خاوەن لەغمەكان ئەوانەی بڕیاری ئەو لەغمەیان دا نەفرینكران، ئەوەبوو خـوای گـەورە تۆڵـەی لێسـەندن ﴿[٦] إذهم عليها قعود﴾ كاتێ دانیشتبوون لە سەر لێواری لەغمەكان, كەیفیان ئەكرد بەسووتاندنی موسڵمانەكان ﴿[٧]

﴿وهم علی مایفعلون بالمؤمنین شهود﴾ وە ئەوان لە سەر ئەوەی‌دەیانکرد بە بڕوادارەکان ئامادەبوون, مەبەست لەم داستانە وشیارکردنەوەی (قورەیش)ە، کە ئەگەر ئەوانیش دەست لە ئەشکەنجەی موسڵمانەکان هەڵنەگرن خوا لەمیهرەبانی خۆی بێبەشیان ئەکات و ئەیان فەوتێنێ، لەملایشەوە دڵدانەوەی موسڵمانەکانە ﴿ ^٨ وما نقموا منهم إلا أن یؤمنوا بالله العزیز الحمید﴾ عەیبیان لێنەدۆزی بوونەوەو هیچ شتێکیان پێناخۆش نەبوو لێیان, ئەوە نەبێت کە باوەڕیان هێنابوو بەخوای دەسەڵاتداری سوپاسکراو ﴿ ^٩ الذی له ملك السموات والأرض﴾ ئەو خوایەی دەسەڵاتی ئاسمانەکان و زەوی هی ئەوە ﴿ والله علی کل شیئ شهید﴾ ئەو وەخوا ئاگایشی بەسەر هەموو شتێکا هەیەو هیچی لێ ون نابێت، بە تایبەت ئەوانەی وا سزای موسڵمانان ئەدەن.

تۆڵەی یارانی کەلوو:

﴿ ^١٠ إن الذین فتنوا المؤمنین والمؤمنات﴾ بێگومان ئەوانەی کە پیاوانی بڕوادارو ژنانی بڕواداریان ئازارداو دژایەتیان کردن ﴿ ثم لم یتوبوا﴾ لە پاشا تەوبەشیان نەکرد ﴿ فلهم عذاب جهنم ولهم عذاب الحریق﴾ سزای دۆزەخ وسزای ئاگری سوتێنەریان بۆ هەیە , چونکە ئەوانیش موسڵمانەکانیان دەسوتاند. ئینجا پاشەرۆژی موسڵمانەکان باس ئەکات: ﴿ ^١١ إن الذین آمنوا﴾ بێگومان ئەو کەسانەش بڕوایان هێنابوو ﴿ وعملوا الصالحات﴾ و کارە چاکەکانیان کردبوو ﴿ لهم جنات تجری من تحتها الأنهار﴾ لە بەهەشتدا چەندین باخیان بۆ هەیە وەلەبنکی درەختەکانیانەوەجۆگە لە ئاوو رووبارەکان دەڕۆن ﴿ ذلك الفوز الکبیر﴾ ئائەوەشە دەسکەوتی گەورە.

هەڵمەتی پەروەردگار زۆر حەستەمە:

پاشان خوای گەورە باسی دەست وەشاندنی خۆی دەکات لەدوژمنانی دینەکەی وەك ئەفەرمووێ: ﴿ ^١٢ إن بطش ربك لشدید﴾ بەڕاستیی دەست وەشانی پەروەردگارت زۆر توندو بەتینە , هەرگیز مرۆڤ ڕزگاری نابێ لێی، ﴿ ^١٣ إنه هو یبدئ ویعید﴾ بەڕاستیی ئەو خوایەیە لەسەرەتاوە بێ بناغە خەڵکی دروست دەکات و، پاش مردن و نەمانیشی ئەیگێڕێتەوە بۆ ژیان و زیندووی ئەکاتەوە ﴿ ^١٤ و هوالغفور الودود﴾ وەهەر ئەویشە خوای لێبووردەی خاوەنی خۆشەویستی بۆ بەندە تەوبەکارو گوێرایەڵەکانی ﴿ ^١٥ ذو العرش المجید﴾ خاوەنی عەرشی گەورە ﴿ ^١٦ فعال لما یرید﴾ زۆر بەکارە هەرچی بیەوێ دەیکات کەسێك ناتوانێ بەرهەڵستی بوەستێ ﴿ ^١٧ هل آتاك حدیث الجنود﴾ ئایا هەواڵی لەشکرە سوپاکانت پێنەگەیشت؟ ﴿ ^١٨ فرعون و ثمود﴾ هۆزی فیرعەون و ثمود، و ئەوەی بەسەرهێنرا، ئەوەبو کە لەموسا یاخی بوو و خوای گەورەیش لەناوی بردن لەشکری سەمود گەلێ لەئێوە بەهێزتر بوون، ئەوەبوو سەرپێچیان کردو خوایش گرتنی، جا کەوابوو ئەی قوورەیش و هاوچەشنەکانیان ئێوەش ئاگادار بن، هۆشیار ببنەوە ئەگینا چیمان بەوان کرد، بەئێوەیشی ئەکەین ﴿ ^١٩ بل الذین کفروا فی تکذیب﴾ کافرەکانی قورەیش کەڵکیان لەو داستانانە وەرنەگرت، وەکو دەفەرموێ: بەڵکو ئەوانەی کافرو بێ بڕوا بوون لە هۆزەکەت لەبەدرۆ ناساندنێکی شێتگیرانەدابوون سەبارەت بەخۆت و بە قورئان ﴿ ^٢٠ والله من ورائهم محیط﴾ و خوایش لە پشتیانەوە بە زانست و عیلمی خۆی دەوری گرتوون، و لەدەستی ڕزگار نابن ﴿ ^٢١ بل هو قرآن مجید﴾ وە نەبێ ئەوەی ئەوان دژایەتی دەکەن سەرگوزەشتەیەکی بێ ناوەڕۆك بێت، نا! بەڵکو قورئانێکی گەورەو زۆر بەرزو بڵندو پیرۆزە و هەرگیزیش ناتوانن خامۆشی بکەن ﴿ ^٢٢ فی لوح محفوظ﴾ لەتابلۆیەکی پارێزراودایە، واتە: پارێزراو دەست تێبردنی شەیاتین.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (بروج).

سوپاسی بێ پایانیش بۆ خوای گەورە.

٨٦- سوورەی (طاريق) ـە

مەككەييیەو (١٧) ئايەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەم سـوورەتە چارەسـەری چـەند باسـێك دەكـات كـە پەیوەنـدییان بەبیروباوەڕوعەقیـدەوە هەیـە بەتایبـەت بـڕوا بەزیندووبوونەوەو لێپرسینەوە، بۆیە چەندیین بەڵگە لەسەردەسەڵاتی خوا بۆ زیندووبوونەوە دێنێ، و دەڵێت: باشـە ئـەو زاتـەی كـەتوانیبێتی هـەر لەسـەرەتاوە ئـادەمیی دروسـت بكـات، ئايـا هـەر ئەوزاتـە نـاتوانێ هـەركاتێك بیـەوێ زیندووی بكاتەوە؟ جالەسەرەتاوە بەسـوێند بـەو ئەسـتێرانە دەس پێدەكات كەبەشـەوا دەرئەكـەون و ئەدرەوشـێنەوە بۆئەوەی مەردوم ڕێیان پێ دەربكەن لەتاریكەشەودا، سوێند دەخـوات بەوانـە كـە هـەموو مرۆڤێـك فریشـتە بەسـەریەوە دانـراوە بـۆ پاراسـتن و چـاودێریی كـاروكردەوەی، پاشـان چـەند بەڵگەیـەك بـۆ توانـایی پـەروەردگار لەسـەر زیندووكردنـەوەی ئـادەمیزاد باسدەكات، ئینجا دەرخستنی تەواوی نهێنییەكانی ئادەمیزاد لەدواڕۆژدا لەكۆتاییدا باسی ڕاسـتیی و دروسـتیی قورئـان ئـەكات كـە: كۆمەڵـە دەسـتوورێكی بـەرزەو مایـەی سـەركەوتن و پێشـكەوتن و خۆشبەختیی هەردووجیهانە بۆگەلان، لەگەڵ باسی فڕوفێڵی بێ بڕواكانداو، پووچەڵ كردنـەوەی فڕوفێڵـە كـەیان. وەبەم شێوەیەش دەست پێدەكات:

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم * [١] و السماء و الطارق ﴾ سوێند بەئاسمان و، بەو ئەستێرانەی كە بە شەوا دەرئەكەون و، بەرۆژدا خۆیان ون دەكەن ﴿ [٢] وما أدراك ماالطارق ﴾ جا تۆ چۆن دەزانی (طارق) چیە، ئەگەر ئێمە پێت نەڵێین؟ ﴿ [٣] النجم الثاقب ﴾ ئەستێرەی ڕووناك كەرەوەیە، كە بەڕووناكی خۆی تاریكی شەو كون ئەكات ﴿ [٤] إن كل نفس لما عليها حافظ ﴾ سوێند بەوانە هەموو كەسێك چاودێرو ئاگادارێكی بەسەرەوەیە ،هەرچی بكاو، هەرچی بڵێت ئەینوسێت، كەوابوو بێداربن!.

الجزء الثلاثون | سورة الطارق

بسم الله الرحمن الرحيم

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ (١) وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ (٢) النَّجْمُ الثَّاقِبُ (٣) إِن كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ (٤) فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ (٥) خُلِقَ مِن مَّاءٍ دَافِقٍ (٦) يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ (٧) إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ (٨) يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ (٩) فَمَا لَهُ مِن قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ (١٠) وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ (١١) وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ (١٢) إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ (١٣) وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ (١٤) إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا (١٥) وَأَكِيدُ كَيْدًا (١٦) فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا (١٧)

سُورَةُ الأَعْلَىٰ (ترتيبها ٨٧ - آياتها ١٩)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحزب ٦٠

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى (١) الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ (٢) وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ (٣) وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ (٤) فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ (٥) سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰ (٦) إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ (٧) وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ (٨) فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ (٩) سَيَذَّكَّرُ مَن يَخْشَىٰ (١٠) وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى (١١) الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ (١٢) ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ (١٣) قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ (١٤) وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ (١٥)

٥٩١

ئەم شێوە دروستبوونەی ئێستای مرۆڤ، بەڵگەی زیندووبوونەوەیەتی:

﴿ [٥] فلينظر الإنسان مم خلق ﴾ جا بامرۆڤ تەماشا بكا لەچی دروستكراوە..؟ ﴿ [٦] خلق من ماء دافق ﴾ لەئاوێكی مڵقدەر دروست كراوە ﴿ [٧] يخرج من بين الصلب والترائب ﴾ لەنێوان بڕبڕەكانی پشتی (پیاو)و ئێسكەكانی سنگی (ژن)ەوە دەردەچێت ﴿ [٨] إنه على رجعه لقادر ﴾ بەڕاستی ئەو خوایە دووبارە بۆ دروستكردنەوەی زۆر بەتوانایەو، دەتوانێ زۆر بەئاسانی پاش مردنی وەك خۆی لێبكاتەوە، واتە: خوایە ئەوەندە دەسەڵاتی هەبێت كە ئابەو شێوەیە لەسەرەتاوە ئادەمزاد دروست بكات، ئەی چۆن لێینایەت دیسانەوە زیندووی بكاتەوە..؟!.

كه قیامەت دێ، ئینسان دەسەڵات و پشتیوانی نییە:

﴿ [٩] یوم تبلى السرائر﴾ لەورۆژەدا(رۆژی قیامەت) هەرچی ڕازو نیازو نهێنیەكانی دڵە ئاشكرا دەكرێت ﴿ [١٠] فما له من قوة ولا ناصر﴾ جاهیچ هێزو كۆمەككارێكی نیە بەدەمیەوە بێت و ڕزگاری بكات.

سوێندی خوا لەبەر ڕاستیی قورئان:

﴿ [١١] والسماء ذات الرجع﴾ سوێند بەئاسمانی خاوەن باران كەجار بۆجار باران دەبارێنی بۆ مرۆڤەكان و گیانلەبەران ﴿ [١٢] والأرض ذات الصدع﴾ وەبەزەویی كە درزو قڵیشی تێدەبێت، واتە: بەفرمانی خوای خۆی قڵیش دەبات و بۆ هەرگیایەك بییەوێ سەر دەربێنێ ﴿ [١٣] إنه لقول فصل﴾ بەڕاستی ئەو (قورئان)ە، وتەیەكی جیاكەرەوەیە ڕەوا لە نارەوایە ﴿ [١٤] وماهو بالهزل﴾ وە گەمەو شۆخیی نییە , واتە: بەبێ هودە نەنێرراوە، بەڵكو دەبێ بكرێتە بەرنامەی ژیانیهەردوو دونیا ﴿ [١٥] إنهم يكيدون كيدا﴾ بێگومان ئەو بێ باوەڕانە فرت و فێڵ ئەكەن بۆ كوژانەوەی نوری قورئان..!! ﴿ [١٦] وأكيد كيدا﴾ وە منیش بە فێڵ تۆڵەیان لێدەسێنم, واتە: لەبەرامبەرئەوە فێل و فەرەجی ئەوانەوە منیش وردە وردە پلان و نەخشەی خۆم دەخەمەكارو ئەیانگرم و لە دەستم دەرناچن ﴿ [١٧] فمهل الكافرين﴾ جا تۆش ئەی پێغەمبەر! ﷺ پەلە لە بێ باوەڕەكان مەكە ﴿ أمهلهم رويدا﴾ هەمیسان كەمێك مۆڵەتیان بدەو لێیان بووەستە، جا بۆماویەكیتر بەچاوی خۆت ئەبینی چیان پێدەكەم، وەك لەئایەتی تردا ئەفەرموێ: (نمتعهم قليلا ثم نضطرهم إلى عذاب غليظ)٢٤/٣١. (نەسایی) لە (جابیر)ەوە دەڵێت: جارێكیان (موعاز) پێش نوێژیی نوێژی شێوانی كرد و لەنوێژەكەیدا هەردوو سوورەتی: (بەقەرە و نیسا)ی خوێند! ئەو جا پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (أفتان أنت يامعاذ!؟) مەگەر تۆئەی مەعاز! ئازارو ڕەنجە دڵی خەڵكی دەدەیت؟! ئەی بۆچی نەئەكرا سوورەتی: (طارق)، سوورەتی (شمس) و ئەوانە لەباتی ئەو دوو سوورەتەدا بخوێنیت؟

كۆتایی تەفسیری سوورەتی (طارق).

ستاییش و سوپاس بۆ خوای كارزان.

*** *** ***

٨٧- سوورەی (ئەعلا)یە

مەككەییەو (١٩) ئایەتە

بەناوی خوای دەهندە و دلۆڤان

ئەمیش بەكورتی بە تەنزیمی خوا دەست پێدەكات و سیفەتە جوانەكانی و، چەند بەڵگەیەكیش لەسەر تواناو دەسەڵاتی ئەو. هاتنی وەحی و قورئان بۆ پێغەمبەر ﷺ، وە ئاسانكردنیشی بۆ لەبەركردن. پەندو ئامۆژگاریی جوان و شیرین، دڵە زیندووەكان سودی لێ وەردەگرن. بەم شێوەیە دەست پێدەكات.

تەسبیحات وپەسنی پەروەردگارت بكە:

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم* [١] سبح اسم ربك الأعلى﴾ بەردەوام پەروەردگاری بەرزو بڵندی خۆت بەپاكی ناو ببەو، واتە: بەپاكی لەهەر كەم وكوڕیی و ناتەواوییەك ڕا بگرە. پێشەوا (أحمد) دەڵێت: پەیامبەر ﷺ هەركات ئەم ئایەتەی ئەخوێندەوە ئەیفەرموو: (سبحان ربك الأعلى). أحمد ٢٣٢/١. ﴿ [٢] الذى خلق فسوى﴾ ئەو خوایەی كە هەموو شتێكی دروستكردووە، جا بەجوانیش ڕێك وپێكی كردووە ﴿ [٣] والذى قدر فهدى﴾ ئەو زاتەی كە بۆ هەرشتێك شێوەی ژیانی تایبەتی خۆی دانا و ئەندازەگیری كرد، ئینجا ڕێنمایشی كرد بۆ جۆری بژێوی خۆی، وەك ئەفەرموێ: (قال

ربنا الذي أعطى كل شئ خلقه ثم هدى)٢٠/٥٠. لە صەحیحی (موسلیم)دا ھاتووە: ((إن الله قدر مقادیر الخلائق قبل أن یخلق السموات والأرض بخمسین ألف سنة وکان عرشه على الماء)). مسلم ٢٠٤٤/٤. واتە: بەڕاستی بەر لە دروست کردنی ئاسمانەکان و زەوی بەپەنجا هەزار ساڵ خوای گەورە ئەندازەگیریی هەموو ئەم دونیایە بەتەواوی نهێنیەکانی و کانگاو کانزاکانیەوە کردوون بۆ خزمەتی ئادەمیی و، تێشیگەیاندوون کە چۆن سوودیان لێوەرگرن، نەك هەرئادەمیی، بەڵکو تەنانەت مێرووڵەیش تا دەگاتە هەموو گیانلەبەرێکیتر لەشێوەی ژیانی خۆی ئاگادار کردووە، کەبەڕاستیی ئەوە بەڵگەیەکی گەورەیە لەسەر بوونی خوا ﴿ والذی أخرج المرعی ﴾ ئەو خوایەی کە لەوەڕگە، و گژو گیاو رووەك و هەمووجۆرە سەوزاییەکیتر دەردێنێت بۆ ئاژەڵەکان ئەوانیش بەپێی جۆریان سوودی لێوەردەگرن ﴿ فجعله غثاء أحوی ﴾ ئینجا پاش سەوزیی و جوانیی زەرد وەری دەگێڕیٚ و دەیکا بە پۆشێکی ڕەشباو.

پێغەمبەر ﷺ هەرگیز وەحیی لەبیر ناچیٚ:

﴿ سنقرئك فلا تنسی * ٧ إلا ماشاء الله ﴾ ئەی موحەممەد ﷺ دڵنیابە ئێمە قورئانت لەڕێی جوبریلەوە پێدەخوێنین، جا تۆش غەمت نەبێت هەرگیز لەبیرت ناچێتەوە، مەگەر شتێك کە خوا خۆی ویستی لەسەر بێت و لە بیرتی بەرێتەوە بە نەسخکردنەوەی و لابردنی ﴿إنه یعلم الجهر وما یخفی ﴾ بەڕاستیی ئەو ئاگادارە بەو شتانەی کە مرۆڤ بەئاشکراو نادیار ئەیکات ﴿ ونیسرك للیسری ﴾ و تەوفیقت دەدەین بۆ ئاسانترینی شەریعەتەکان، کە ئەویش ئەم شەریعەتی ئیسلامەیە ﴿ فذکر إن نفعت الذکری ﴾ ئینجا ئەگەر پەندو وەبیر خستنەوە کەڵکی هەبیٚ، پەند بدە بەقورئان و ئامۆژگاری مەردوم بکە. (عەلی کوڕی ئەبی تاڵیب) ﷺ چەند جوان دەڵێت: ئەگەر بەپێی ئەندازەی ئەقڵ و ژیری خەڵکی ئامۆژگاری نەکەیت، سەریان لیٚ تێکدەچێت، پێت خۆشە کەقسەیەکیان بۆ بکەیت و خواو پێغەمبەری خوا بەدرۆ بکەنەوە؟! کەوابوو دەبیٚ بزانیت لەکویٚ قسە دەکەیت و، چیش دەڵێیت؟ ﴿ ١٠ سیذکر من یخشی ﴾ ئەوکەسەی کە لەخوا بترسیٚ بێگومان پەندو سوود وەر ئەگریٚ ﴿ ١١ ویتجنبها الأشقی ﴾ و بەدبەخت و کافر خۆی لائەدا لە ئامۆژگاری و ناچیٚ بەگوێیدا ﴿ ١٢ الذی یصلی النار الکبری ﴾ واتە: ئەوەی دەچێتە ناو ئاگرە هەرە گەورەکەوە ﴿ ١٣ ثم لایموت فیها ولا یحی ﴾ لەپاشا نەئەمریٚ بۆ ئەوەی لەویٚ ڕزگاری ببیٚ وەنە ئەیشژیی بەژیانێکی خۆش و ئاسوودە ئەم فەرموودەیەش کە پێشەوا (ئەحمەدو موسلیم) دەیهێنن هەر ئەو ڕاستییە دووپات ئەکەنەوە: (أما أهل النار الذین هم أهلها فإنهم لایموتون فیها ولا یحیون..) مسلم:١٧٣/١. واتە: بەڵام ئەوانەی واشیاوو خەڵکی ئاگرن و لەوێدا هەرگیز نامرن تاڕزگاربن، نایشژین بەخۆشی، وەئەم ئایەتەش: (ونادوا یامالك لیقض علینا ربك قال إنكم ماكثون)٧٧/٤٣. هەمان ماناو مەبەست دووپات دەکاتەوە.

خەڵکی پاك کار ڕزگارە:

﴿ ١٤ قد أفلح من تزکی * ١٥ وذکر اسم ربه فصلی ﴾ بەڕاستیی ئەو کەسە برەوە بوو خۆی پاك کردەوە لە شیرك و گوناهو تاوان و ناوی پەروەردگاری خۆی هێنا، جا نوێژی کرد، واتە: ئەوەی لەسەری فەرز کراوە لە پێنج نوێژەکان ﴿ ١٦ بل تؤثرون الحیاة الدنیا ﴾ لەجیاتی ئەوەی ژیانی دوا ڕۆژ هەڵبژێن، کەچی ژیانی ئەم دونیایە هەڵئەبژێرن و پێشی ئەخەن بەسەر دواڕۆژدا ﴿ ١٧ والآخرة خیر وأبقی ﴾ لەکاتێکا کە ژیانی ئەولازۆر چاکترو بەدەوامترە بۆتان لە ژیانی ئەم دونیایە ﴿ ١٨ إن هذا لفی الصحف الأولی ﴾ بەڕاستیی ئەمەی باسکراوە لەم سورەتەدا لەنامە ئاسمانییە پێشووەکانیشدا هەیە.

نووسراوەکەی ئیبراهیم و مووسا:

﴿[١٩] صحف إبراهيم وموسى﴾ لە نامەکانی (ئیبراهیم و موسا) (سەلامی خوایان لەسەربێت. لەفەزڵ و گەورەیی ئەم سوورەتەدایە کە ئیمامی (موسلیم) و خاوەن (سنن)ەکان لە (نوعمانی کوڕی بەشیر)ـەوە دەڵێن: پێغەمبەر ﷺ لەنوێژی جەژنەکان و ڕۆژی هەینییدا سوورەتی (الأعلى) و سوورەتی (الغاشية)ی دەخوێند، ئەگەر جەژن و هەینی بکەوتنایەتە یەك ڕۆژ، ئەو هەر دەیخوێندن، پێشەوا (ئەحمەد)یش لەخاتوونە (عایشە)وە دەڵێت: پێغەمبەر ﷺ لەنوێژی (وەتر)دا سوورەتی: (الأعلى، الكافرون، الصمد)ی دەخوێند. خاتوو عایشە ئەمەشی بۆ زیاد کرد: (معوذتين)، واتە: (فەلەق و ناس)یشی دەخوێند.

الجزء الثلاثون سُورَةُ الغَاشِيَةِ

بَلْ تُؤْثِرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَٱلْـَٔاخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ ﴿١٧﴾ إِنَّ هَٰذَا لَفِى ٱلصُّحُفِ ٱلْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

سُورَةُ الغَاشِيَةِ ٨٨ — آياتها ٢٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ٱلْغَٰشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَٰشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ﴿٣﴾ تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ ءَانِيَةٍ ﴿٥﴾ لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِى مِن جُوعٍ ﴿٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ ﴿٨﴾ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَٰغِيَةً ﴿١١﴾ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِىُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾ أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى ٱلْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى ٱلسَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى ٱلْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى ٱلْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَآ أَنتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَّسْتَ عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ ٱللَّهُ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾

سُورَةُ الفَجْرِ ٥٩٢

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (ئەعلا)

زۆرسوپاس بۆخوای گەورەو دلۆڤان.

*** *** ***

٨٨- سوورەتی (غاشیه) یه

مەككەییيەو (٢٦) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باس دەكات:

١- لە قیامەت و پلە دژوارو قورسەکانی، هاوکات لەگەڵ ئەوحاڵەتە زۆر نالەبارو ناهەموارەدا بەتایبەت کە تووشی مرۆڤە بێ بڕواکان ئەبێت، وە ئەو خێروخۆشیی و شادییەش بەموسڵمانان دەبڕێت.

٢- بەڵگەی هەمە جۆرە لەسەر تاك و تەنیایی خوای جیهانەکان، هەر لەدروستکردنی جۆری وشترو ئاسمانی پڕ لەشتی سەیرو سەمەرە، تائەگاتە زەویی و، کێوەکان دێنێتەوە، پاشانیش سەرنجی مرۆڤەکان رادەکێشێ بۆئەوەی کەپێش ئەوە بگەڕێنەوە لای خوا حیسابێ بۆخۆیان بکەن. وە بەم شێوەیە دەست پێدەکات:

قیامەت و حاڵی بەدحاڵی جەهەننەمی:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم *[١] هل أتاك حديث الغاشية﴾ ئایا دەنگ و باسی ڕۆژە داپۆشەرەکەت, واتە: قیامەت پێگەیشتووە؟ کە تەواوی خەڵك دادەپۆشێ و، کەسێك نیە لە ناڕەحەتی ئەو ڕۆژە دەرچێت ﴿[٢] وجوه يومئذ خاشعة﴾ لەو ڕۆژەدا رووخسار گەلێك زەبوون و زەلیلە ﴿[٣] عاملة ناصبة﴾ ڕەنجدەرێکی ماندوون، چونکە هەرچییان کردووە تەنها بۆ ژیانی دونیا بووە و، خوایان پشتگوێ خستووە، وائێستا هەر ماندووبوونیان بۆ دەمێنێتەوە ﴿[٤] تصلى نارا حامية﴾ دەڕۆنە ناو ئاگرێکی گەرمەوە ﴿[٥] تسقى من عين آنية﴾ وە لەکانی ئاوێکی زۆرگەرم و داخ و لەکوڵ ئاویان ئەدرێتێ! ﴿[٦] ليس لهم طعام إلامن ضريع﴾ هیچ خواردنێکیشیان نییە جگە دڕکێکی وشك و تاڵ و

تفت (کە مەگەر تەنها وشتر بیخوات)! ﴿^٧ لایسمن ولا یغنی من جوع﴾ ئەویش نەئەوەیە گۆشتی پێبگرن و قەڵەویان بکا، نەئەوەیشە برسییەتیان لا بباو پێی بژین، بەپێچەوانەوەی خۆراکی دونیاوە.

حاڵی قەشەنگ و ناوازەی بەهەشتییەکان:

﴿^٨ وجوه یومئذ ناعمة﴾ وە چەند روخسارو دەم و چاوێکی روو خۆش و گەشاهەن ﴿^٩ لسعیها راضیة﴾ رازین بەپاداشی هەوڵ و کۆششەکەیان ﴿^١٠ فی جنة عالیة﴾ لەناو بەهەشتێکی بەرزو بڵندان ﴿^١١ لاتسمع فیها لا غیة﴾ هیچ قسەو وتەیەکی هیچ و پووچ و بێ مانای تیا نابیسن، وەك دەفەرموێ: (لا یسمعون فیها لغوا ولا تأثیما إلا قیلاً سلاما سلاما)٥٦/٢٥-٢٦. ﴿^١٢ فیها عین جاریة﴾ بەدائیم سەرچاوەی رەوانی تێدایە، لەچەند لایەکەوە ئاوی خۆشقوت دێت و دەچێت. پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((أنهار الجنة تفجر من تحت تلال - او من تحت جبال- المسك))/ابن حبان: ٢٦٢٢ (موارد الظمآن)، واتە: رووبارەکانی بەهەشت لەژێر چەند کێوو تەپۆڵکەیەکی میسکەوە هەڵدەقوڵێن ﴿^١٣ فیها سرر مرفوعة﴾ هەروەها چرپاو سیستەم و چەند تەختێکی بەرزی بەنرخی ایێەو کورسی لەهەموو لایەکەوە بەدەوری کانیاوەکەدا ڕیزکراوە و (حور العین)ی لەسەر دانیشتووە ﴿^١٤ وأکواب موضوعة﴾ و لەبەردەمیاندا پەرداخی جوان و نەخشین دانراوە ﴿^١٥ ونمارق مصفوفة﴾ و پاڵە پشتی جوان و ڕازاوەی تیایە کە بە شێوەیەکی جوان وپەسەند ڕیز کراون ﴿^١٦ وزرابی مبثوثة﴾ وە قاڵی و رایەخی رەنگاورەنگی تیا راخراوە.

بۆ ڕانامێننە وشترو عەرز و چیاکان؟!

﴿^١٧ افلا ینظرون إلی الإبل کیف خلقت﴾ ئایا بێ باوەڕەکان بەوردی تەماشای وشتر ناکەن، چۆن دروستکراوە؟ وشتر چەندە گیانلەبەرێکی گەورەو سەرسوڕهێنەرە، خواردنێکی سادەی هەیە، دڕکی وشتر خوار ئەخوات، دەتوانێ چەند ڕۆژێ ئاو نەخواتەوە، لەگەڵ ئەوەیشدا منداڵێك دەتوانێت یخی بدات و باری بکات و.. هتد ﴿^١٨ و إلی السماء کیف رفعت﴾ و بۆ ئاسمان ناڕوانن چۆن بەرز کراوەتەوە؟ لە سوورەتی (٥٠/٦) دەفەرموێ: (أفلم ینظروا إلی السماء فوقهم کیف بنیناها وزیناها وما لها من فروج؟) ﴿^١٩ وإلی الجبال کیف نصبت﴾ و بۆشاخەکان ناڕوانن چۆن داکوتراون و لەناخی زەویی توند کراون؟ ﴿^٢٠ وإلی الأرض کیف سطحت﴾ و تەماشای دەشتەکانی زەویی ناکەن، چۆن تەختکراوەو ڕاخراوە؟ جا خوایەکی بەدەسەڵاتی ئاوا بتوانێ ئەوهەموو شتانە دروست بکا ناتوانێ چی بوێت دروستی بکات لە بەهەشتدا؟ واتە:بێ شك ئەتوانێ.

پێغەمبەر ﷺ هەر ڕاگەیاندنی لەسەرە:

﴿^٢١ فذکر إنما أنت مذکر﴾ ئینجا تۆیش ئەی موحەممەد! ﷺ ئامۆژگارییان بکە و ئەم شتانەیان بخەرەوە یاد، ئیتر گوێت لێ نەبێت، ئەیبیسن، یان نایبیسن چونکە تۆ لەم کاتەدا هەر ئامۆژگاریکەرێکی بۆیان ﴿^٢٢ لست علیهم بمسیطر﴾ هیچ دەسەڵاتێکت نیە بەسەریانا تا بتوانی بەزۆر بڕوایان پێ بێنیت، یان کوشتاریان لەگەڵ بکەیت ﴿^٢٣ إلا من تولی وکفر﴾ بەڵام ئەوەی کە پشت هەڵدەکاو کافر دەبێ ﴿^٢٤ فیعذبه الله العذاب الأکبر﴾ خوا بەسزایەکی هەرە گەورەسزای دەدات ﴿^٢٥ إن إلینا إیابهم﴾ بەڕاستیی گەرانەوەیان بۆلای ئێمەیە ﴿^٢٦ ثم إن علینا حسابهم﴾ لەوەو دوایش بەڕاستی حیساب و لێپرسینەوەشیان هەر لەسەر خۆمانە کەس فریایان ناکەوێ و، ناتوانێ لەسزای سەخت ڕزگاریان بکات.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (غاشیە)..

زۆر سوپاس بۆ خوای زانا.

۸۹- سوورەتی (فەجر)ـە

مەککەبییەو (۳۰) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی سێ شتی سەرەکی ئەکات:

یەکەم: داستانی هەندێ لەو گەلانەی بڕوایان بە پەیامبەرەکانیان نەهێنا وبەدرۆیان خستنەوە، وەك گەلی (عاد، سەمود، فیرعەون،) و ئەنجامی بێ بڕواییان.

دووەم: یاسای خوای کار جوانە کەدەبێ گەلێ جار، ئادەمیی بە چەند جۆرێك تاقی بکاتەوە: بە خێرو بێر، شەڕو نەهامەت، دەوڵەمەندیی و، هەژاریی، هاوڕێ لەگەڵ باسکردنی سروشتی مرۆڤدا لەزیادە ڕەوییکردندا بۆماڵ و دارایی.

سێیەم: هاتنی ڕۆژی‌دوایی و بوونی ئادەمی بە دوو بەشەوە لەوڕۆژەدا: بەختیارو بێ بەخت، دەرەنجامیان و ئامادەبوونی دۆزەخ و، بیرکردنەوەی ئادەمیی و پەشیمان بوونەوەی. ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [1] والفجر﴾ سوێند بە سپێدەی بەیانی ڕۆژی جەژنی قوربان ﴿[2] وليال عشر﴾ وە بە دەشەوەپیرۆزەکەی سەرەتای مانگی حەج، پێغەمبەرﷺ دەربارەی فەزیلەت و گەورەیی ئەو دەشەوو ڕۆژەی سەرەتای مانگی زیلحیجەیە دەفەرموێ: ((ما من أيام العَمَلُ الصالحُ أحب إلى الله فيهن من هذه الأيام، قالوا: ولا الجهاد في سبيل الله؟ قال: ولاالجهاد فى سبيل الله، إلا رجلا خرج بنفسه وماله ثم لم يرجع من ذلك بشئ))فتح الباري:۲/۵۳۰. ﴿[3] والشفع والوتر﴾ وەبە تاق وجوتی هەموو شتێ، یان سوێند بەخودی خوای گەورەو بەتەواوی گیانداران، یان سوێند بەڕۆژی جەژن و ڕۆژی عەرفە ﴿[4] والليل اذا يسر﴾ وە بە شەوکاتێ بەرەو ڕۆژ بوونەوە دەڕواو تێدەپەڕێ کەبەراستیی ئەوەش ئاڵ وگۆڕکێیەکی سەرسوڕ هێنەرە، چونکە سوڕانە وەی زەوی وەبیردێنێت ﴿[5] هل فى‌ذالك قسم لذى حجر﴾ ئایا ئالەوانەدا سوێندێکی‌کافی نیە بۆ خاوەن ئاوەزێك؟ واتە: هەر کەسێك خۆی بە ژیر بزانێ دەبێ بیرێك لەوشتانە بکاتەوەو، بڕوا بە پەروەردگاریی خۆی بێنێ، جاسوێند بەمانە هەموو بێ بڕوایان بەتوندی سزا ئەدرێن.

ئەمانە یاخیی بوون و، خوایش بەر قەمچی غەزەبی خۆی دان:

﴿[6] الم تر كيف فعل ربك بعاد﴾ ئایا نە تدیت ئەی موحەممەد ﷺ کە پەروەردگاری تۆچۆنی کرد بەگەلی عاد کە(هود) ی بۆ ڕەوانە کردبوون. ﴿[7] ارم ذات العماد﴾ ئێرەم، باپیرەی عادی یەکەم،خاوەن پایەی بەرزو خانووو کۆشکی ستووندار﴿[8] التى لم يخلق مثلها فى البلاد﴾ ئەوقەومەی وێنەی دروست نەکرابوو لە سەر زەوی وشاراندا

له هێزو دەسەڵات , کەچی لەگەڵ ئەوەیشدا کاتێ کەسەرپێچییان کرد لەناومان بردن و، هیچیشیان پێ نەکرا.. جاکەوابوو ئەی قورەیش ئێوەیش هۆشیاربن! ﴿[٩] وثمود الذین جابوا الصخر بالواد﴾ وەگەلی سەمود (ئوممەتی صالح)یشت نه بینی که لەنێوشیوو دۆڵەکاندا تاشه بەردیان دەبڕیی وخانوویان پێدروست دەکرد. نازانیت کاتێ سەرپێچییان کرد چیمان پێکردن؟ ﴿[١٠] وفرعون ذی الأوتاد﴾ وه فیرعەونی خاوەن سوپای زۆرت نەدی؟، چ کۆشك وبینایەکی وەك مێخ دا کوتی به زەوییدا هەبوو ﴿[١١] الذین طغوا فی البلاد﴾ ئەوانەی که لەوڵاتی خۆیاندا یاخی بووبوون و خەڵکیان چەوساندەوە.﴿[١٢] فاکثروا فیها الفساد﴾ خراپەو ستەمی زۆریان تیا کرد,چەوساندنەوەی گەل وخواردنی بەروبوومی وڵاتیان به لێشاو ﴿[١٣] فصب علیهم ربك سوط عذاب﴾ ئینجا دوای ماوەیەك پەروەردگاری تۆ به قامچی سزای دان و، سزای کرد بەسەریاندا، واته: بۆهەموو گەلێکیان وەك شیاوی خۆی سزای ناردەسەریان ﴿[١٤] إن ربك لبالمرصاد﴾ چونکه بێگومان پەروەردگاری تۆهەمیشه له کەمیندایه بۆیان، هەردەم ئامادەیه تۆڵەیان لێ بسێنێ وچاوی لێیانەوەیه.

دارایی و نەدارایی تاقیکردنەوەی خوان:

﴿[١٥] فأما الإنسان إذا ما ابتلاه ربه﴾ بەڵام مرۆڤی کافر و خوا نەناس (وەك عوتبه، ئومەییە، ئوبەی)و نموونەی ئەوان کاتێ کەپەروەردگاری تاقی کردەوە به پێدانی ماڵ و دارایی﴿ فأکرمه ونعمه﴾ جارێزی لێناو سەروەت و سامانی پێبەخشیێ ونعیمەت و بەهرەی بەسەردا ڕشت تا دەرکەوێ: سپڵه یه، یان سوپاسگوزار ﴿ فیقول ربی اکرمن﴾ جا به باییبوونێکەوە دەڵێت: پەروەردگارم رێزی لێناوم له بەرئەوەی شایەنی ئەو بەهرەیەم بۆیه پێیداوم ﴿[١٦] وأما إذا ما ابتلاه فقدر علیه رزقه﴾ بەڵام کاتێکیش تاقی کردەوە به تەنگانه جارۆزی لێگرتەوە ﴿ فیقول ربی أهانن﴾ جا بەناگاییەکەوە دەڵێت: پەروەردگارم سووکایەتی پێکردوم! چونکه "وادەزانێ رێزی مرۆڤ به سامانەوەیه ﴿[١٧] کلا﴾ نەخێر هیچی وانیه ,چونکه خوا ماڵ و سامان بەهەموو کەسێ دەدات، چاك و خراپ، یان لێیاندەگرێتەوە.﴿ بل لا تکرمون الیتیم﴾ بەڵکو ئێوه لەگەڵ ئەو هەمو بیره چەوتانەتان وئەو هەموو دەسەڵاتەی هەتانه رێزی هەتیو ناگرن ﴿[١٨] ولا تحاضون علی طعام المسکین﴾ و یەکتریش لەسەرناندانی بێ نەواو هەژاران هەڵنانێن ﴿[١٩] وتأکلون التراث اکلا لما﴾ وەجگه لەوەیش میرات – بەشەرعیی و ناشەرعیی– کۆ دەکەنەوەو دەیخۆن! ﴿[٢٠] وتحبون المال حبا جما﴾ وه دارایشتان خۆش دەوێ به خۆشویستنێکی زۆر, بەجۆرێ ئابرووی خۆتانی لەسەر دادەنێن" ﴿[٢١] کلا﴾ دەست هەڵگرن لەو کارانه ﴿إذا دکت الأرض دکا دکا﴾ کاتێ زەویی هەژێنرا به هەژان دوای هەژان , وەپارە پارەکرا و، شاخەکان یەکسان بوون و قیامەت پێش هات ﴿[٢٢] وجاء ربك﴾ وه لەو رۆژەدا پەروەردگارت هات بەهاتنێك شیاوی خۆی بێت. دوای ئەوه تکاو شەفاعەتی لادەکەن و خواش مۆڵەتی پێغەمبەرﷺ دەدات بۆ شەفاعەت، که (مقام المحمود)ە.

(شەنقیتی) ئەڵێ: مەسەلەی هاتنی خوای گەوره یەکێکه لەئایەتەکانی صیفات، وه هەروەها هاتن ودابەزین (النزول والإتیان) که لەئایەتی (٢١٠/بەقەره)دا هاتووه وەك: (هل ینظرون إلا أن یأتیهم الله فی ظلل من الغمام والملائکة وقضی الأمر وإلی الله ترجع الأمور), بەزەقی هاتنی پەروەردگار دەسەلمێنێ و دەشڵێت: هەموو ئەمانه و سیفەتی (ئیستیوا/ الإستواء)، چوونیەکن، جا لەسەروی هەموویانەوه نووسیویەتی (إن جمیع الصفات من باب واحد، أی أنها ثابتة لله تعالی علی مبدأ: (لیس کمثله شئ..) علی غیر مثال للمخلوق، فثبت استواء یلیق بجلاله علی غیر مثال للمخلوق، وکذلك هنا کما ثبت الإستواء، ثبت المجیء، وکما ثبت المجیء، ثبت النزول، والکل من باب

(ليس كمثله شيء) اى على ماقاله الشافعي رضي الله عنه حيث يقول: نحن كلفنا بالإيمان، فعلينا أن نؤمن بصفات الله على مايليق بالله على مراد الله، وليس علينا ان نكيف، إذ الكيف ممنوع على الله سبحانه. بۆیه(بەندە)ش پێم ڕەوا نیە بێ بەڵگە لەڕاستە ماناکەی خۆی لایدەم و (تەئویل)ی بکەم ﴿والملك صفا صفا﴾ وە فریشتەکانیش لە گەڵی ڕیز ڕیز , وەهاتنی خوا بۆ بڕیاردان وداوەرییە لە نێوان بەندەکاندا, وە ئەمەش دوای ئەوەی کە خەڵکی داوا دەکەن لە پێغەمبەر تکایان بۆ بکات لە لای خوا.

دۆزەخ هاتە پێش مرۆڤ وە بیر دێ:

﴿[٢٣] وجئ يومئذ بجهنم﴾ وە لەو ڕۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێتە ڕوو بۆگومڕایان، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (يؤتى بجهنم يومئذ لها سبعون ألف زمام مع كل زمام سبعون الف ملك يجرونها) مسلم:٢١٨٤/٤. واتە: ئەو ڕۆژە دۆزەخ دێنن وحەفتا هەزار ڕەشمەی هەیە، لەگەڵ هەر ڕەشمەیەکا حەفتا هەزار فریشتە ڕایدەکێشن ﴿يومئذ يتذكر الإنسان﴾ لەو ڕۆژە قورسەدا ئادەمیی هەرچی کردبێت بیری ئەکەوێتەوە وپەشیمان دەبێ لەسەر خراپەکانیی و پەند دەگرێ ﴿وأنى له الذكرى﴾ وە لەکوێ پەندو ئامۆژگاری کەڵکی دەبێ بۆی؟ لەو ڕۆژەدا ﴿[٢٤] يقول ياليتني﴾ بەئێش و خەفەتێکەوە دەڵێت: خۆزگە من ﴿قدمت لحياتي﴾ بۆ ئەم ژیانی پاشە ڕۆژەم شتێکم پێش خستبا لەدونیادا ﴿[٢٥] فيومئذ لا يعذب عذابه أحد﴾ ئینجا لەو ڕۆژەدا سزایەك دەدات، هیچ کەسێك ناتوانێ سزای وابدات! ﴿[٢٦] ولا يوثق وثاقه أحد﴾ و هیچ کەسێك ناتوانێ پێوەند بکات وەك پێوەندی خوا ﴿[٢٧] يا أيتها النفس المطمئنة﴾ وە لەسەرەمەرگدا بە نەفسی ئیماندار دەوترێت: ئەی گیان و ڕۆحی! ئارامبە بە یادو زیکری خوا ﴿[٢٨] ارجعي إلى ربك راضية مرضية﴾ بگەڕێوە بۆ لای پەروەردگارت، ئاوا کە ڕازیکردبوویت بەپاداشتی خۆیی و لێت ڕازی بووە بە هۆی ئەوەی پێشی خۆتت خستووە لە کردەوەی چاك ﴿[٢٩] فادخلي في عبادي﴾ دەبچۆرە ناو گیانی بەندەصاڵحەکانمەوە ﴿[٣٠] وادخلي جنتي﴾ و بچۆرە بەهەشتە ڕازاوەکەمەوە کە ئامادەم کردووە بۆت، جا کەئەم ئایەتە هات (ئەبوبەکری صدیق) دانیشتبوو وتی: ماشاءالله چەندە جوانە! پێغەمبەر ﷺ فەرموی: دڵنیابە ئەمە بەتۆش دەگوترێت. الدر المنثور: ٥١٣/٨.

کۆتایی تەفسیری (فەجر).

*** *** ***

٩٠- سوورەتی (بەلەد)ــە

مەککەییەو (٢٠) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

مەبەستی ئەم سوورەتە هەمان مەبەستی سورەتە مەککەییەکانی ترە وەکوو: چەسپاندنی بیروباوەڕو ئیمان بە یەکخواپەرستیی، بەڕۆژی پاداش و تۆڵە، ئەوەتە بۆ یەکەمجار سوێند دەخوات بەشاری مەککە کە نیشتگای پەیامبەرە ﷺ، پاشان باسی هەندێ لەبێ باوەڕە سەرکەشەکان دەکات کە ململانێی حەقیقەت و ڕاستییان دەکرد، باسێکی کورتی قیامەتیش دێت لەگەڵ ئەو بارە سەخت و قورس و ئاڵۆزانەیدا، کۆتاییشی دێت بەوە کە جیاوازییەکی زۆر هەیە لەنێوان پاداشی موسڵمانان و، تۆڵەی بێ باوەڕەکاندا، وە هەرگیز چوونیەك و یەکسان نین.

بەم شێوەیەش دەست پێدەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] لا أقسم بهذا البلد﴾ سوێند بەم شارە (پیرۆزەی مەککە)یە کە بەڕاستیی شارێکی بەرزو بەنرخە، کابەی شەریف و ڕووگەی موسڵمانانی تێدایە، (قورتوبی) ئەڵێ:

هەندێ دەڵێن: بێژەی (لا) لە(لاأقسم)دا (صلة)یە، واتە زیادەیەو بۆ تەئکیدو دووپاتکردنەوەی سوێندەکەیە. شیاوی باسیشە لەسەرەتای هەر وشەو سورەتێکەوە ڕەوایە ببێ، چونکە قورئان هەندێکی پەیوەستە بەهەندێکی تریەوە، جا کەوابوو هەمووی یەک حوکمی هەیە، بۆیە وا دەبێ لە سوورەتێکدا شتێ باس دەکرێ کەچی وەڵامەکەی لەسوورەتێکی تردا دێت، وەك: (وقالوا يا أيها الذى نزل عليه الذكر إنك لمجنون) ٦/١٥. وەڵامی ئەمە لەسورەتی (القلم)دا هاتووە: (ماأنت بنعمة ربك بمجنون) جا کەوابوو مانای (لا أقسم) بەم شێوە دەبێ: بەدڵنیاییەکەوە سوێند ئەخۆم. ئەمە رای (ئیبن عەبباس و ئیبن جوبەیرو ئەبو عوبەیدەیە)، وە هەروەها نموونەی ئەمە لەشیعرە عەرەبییەکانیشدا زۆر هاتووە وەك دەڵێ:

تذكرت ليلى فاعترتنى صبابة * فكاد صميم القلب لا يتقطع

﴿[٢] وأنت حل بهذا البلد﴾ ئەو شارەی کەتۆ نیشتەجێی تێیدا، واتە: بەبوونی تۆ لەوێ، مەککە شەرەفمەندترە ﴿[٣] ووالد وما ولد﴾ وە بەهەموو باوك و ڕۆڵەیەك کەدێتەدی، وەك ئیبن جەریر وتوویەتی.

الجزء الثلاثون — سورة البلد

يَقُولُ يَٰلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرْجِعِىٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلِى فِى عِبَٰدِى ﴿٢٩﴾ وَٱدْخُلِى جَنَّتِى ﴿٣٠﴾

سُورَةُ البَلَدِ — مكية — آياتها ٢٠ — ترتيبها ٩٠

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقْسِمُ بِهَٰذَا ٱلْبَلَدِ ﴿١﴾ وَأَنتَ حِلٌّۢ بِهَٰذَا ٱلْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ فِى كَبَدٍ ﴿٤﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿٥﴾ يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿٦﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ نَجْعَل لَّهُۥ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَٰهُ ٱلنَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾ فَلَا ٱقْتَحَمَ ٱلْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾ أَوْ إِطْعَٰمٌ فِى يَوْمٍ ذِى مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا هُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌۢ ﴿٢٠﴾

سُورَةُ الشَّمْسِ — مكية — آياتها ١٥ — ترتيبها ٩١

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا — ٥٩٤

مرۆڤ بە خەم و ناڕەحەتی بە دیهاتووە:

﴿[٤] لقد خلقنا الإنسان فى كبد﴾ سوێند بەوانە، بەحەقیقەت ئێمە ئادەمیمان لەجۆرەها ڕەنج و ئازاردا دروست کردووە، هەر لەو کاتەوە کە گیان دەکرێ بەبەریا تا ئەمرێ هەر لەناڕەحەتی و ڕەنجدایە، کەوابوو تۆش ئارامت ببێ لەسەر گرێ و قۆرتەکانی ژیان لە ڕێگەی دەعوەو بانگەوازەکەتدا ﴿[٥] أيحسب أن لن يقدر عليه أحد﴾ ئایا ئەو ئینسانە پێی وایە کەهیچ کەسێك دەستی ناڕوا بەسەریا..؟! بۆیە وا نکوڵی و ململانێی زیندوو بوونەوە دەکات و ﴿[٦] يقول اهلكت مالا لبدا﴾ ئەوئینسانە بەشانازییەوە دەڵێت: من سامانێکی زۆرم لە دوژمنایەتی موحەممەددا بەختکرد..! گوایا لەناو قورەیشدا شانازی بەو کار سەر شێتانەیەی ئەکات ﴿[٧] أيحسب أن لم يره أحد﴾ بۆچی وادەڵێت؟! ئایا پێی وایە کەهیچ کەسێك چاوی لێنەبووە و نەیبینیوە؟! ئەی بۆ نازانێ خوا ئاگاداریەتیی و تۆڵەی لێدەسێنێ ﴿[٨] الم نجعل له عينين﴾ ئایا دوو چاومان پێ نەداوە، تا پێیان ببینێ..؟ ﴿[٩] ولسانا وشفتين﴾ هەروەها زمانێك و دوو لێومان پێنەبەخشیوە؟!.

مرۆڤ دەتوانێ خێرو شەڕ لێك بکاتەوە:

﴿[١٠] وهديناه النجدين﴾ وە ئایا بۆ هەردوو ڕێگاکە (چاك و خراپ) ڕێنموونیمان نەکرد..؟ وەك ئەفەرموێ: (إنا هديناه السبيل إما شاكرا وإما كفورا) ٣/٧٦. جائیتر لەمەڕ ئەم چاکانەوە بۆچی ئەوەندە سپڵەیە..؟! ﴿[١١] فلا اقتحم العقبة﴾ خۆ لە هەورازو سەختی نەداوە ,واتە: نەیتوانی بەسەر ئەو کۆسپ و سەختانەدا زاڵ ببێ و.؟ لەباتی ئەوەی سامان لەدوژمنایەتی پەیامبەردا ﷺ بەخت بکات , بەوماڵەیە بەندەیەك بکڕێ و، ئازادی بکا؟ ﴿[١٢] وما أدرك ما

العقبة﴾ وه تۆ چووزانيت ڕێگای هەوراز چییه..؟! ﴿[١٣] فك رقبة﴾ ئازادكردنی گەردنی كۆیلەیە كە. لەمەڕ ئازادكردنی بەندەدا پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: هەركەسێ گەردنی (بەندە)یە ئازاد بكات، ئەوا خوای گەورە لەبەرامبەر هەر ئەندامێكی ئەو بەندەوە، ئەندامێكی ئەمیش ئازاد دەكا لەئاگر، تا دەگاتە دەست بەدەست، پێ بەپێ، عەورەت بەعەورەت)، جا(عەلی كوڕی حوسەین) ﷺ وتی: ئەی سەعید! جا تۆ بەگوێی خۆتت لە (ئەبی هورەیرە) وە ئەمەت بیست؟ وتی: بەڵێ: ئەوجا ئەویش غولامێكی هەبوو لەڕێی خوا ئازادی كرد. بوخاری (فتح: ١٧٤/٥. موسلیم: ١١٤٧/٢. ﴿[١٤] او إطعام فی یوم ذی مسغبة﴾ یاخود خۆراك بەخشینە لەڕۆژێكی برسێتییدا ﴿[١٥] یتیما ذا مقربة﴾ بە هەتیوێكی خزم، چاكە لەگەڵ خزمی نزیكدا زۆر كارێكی پیرۆزو بەرزە، وەك ئەم فەرموودە: ((الصدقة علی المسكین صدقة، وعلی ذی الرحم اثنتان: صدقة وصلة)). یارمەتی و دەسگیرۆكردنی كەسێكی هەژارو بێ ئەوا بەیەك خێرو صەدەقە دائەنرێ، بەلام هاوكاریی و یارمەتیدانی خزم دوو جار خێرە، لەلایەكەوە هەم صەدەقەیە، لەلایەكی ترەوە مافی خزمایەتیت جێبەجێ كردووە. أخرجه أحمد: ٢١٤/٤. دەربارەی بەزەییش ئەم فەرموودە هاتووە ((الراحمون یرحمهم الرحمن، إرحموا من فی الأرض یرحمكم من فی السماء))، واتە: هەمیشە بە بەزەیی بن لەڕووی زەوییدا ئەی خاوەن روحمان! ئەوجا خوای (ڕەحمان) یش ڕەحم و میهرەبانیتان لەگەڵ دەكات. ئەبوداود: ٢٣١/٥. یان ئەم فەرموودەیە: ((من لم یرحم صغیرنا ویعرف حق كبیرنا فلیس منا)). واتە ئەوكەسەی وا لەگەڵ بچووك و كەم تەمەنانی ئێمەدا ڕەحم ناكاو، قایەل بە پلەو هەق و مافی (گەورە)كانمان نابن ئەوە لەئێمە نین!. ئەبوداود: ٢٣٢/٥ ﴿[١٦] او مسكینا ذامتربة﴾ یا بەكەسێكی كەوتەكار و خاك نیشین؟ كە لەهەژارییدا پەكی كەوتووەو كونوفت بووە. كەوابوو دەبێ هەوڵی جیددی بدرێت بۆ بنەبڕ كردنی بەندە و كۆیلەكان، وە لەگەڵ خەڵكانی كەم ژیانیشدا هەردەم دەس بەكارو بەبەزەیی بین. ﴿[١٧] ثم كان من الذین آمنوا﴾ لە پاشا ئەوەی ئەو بارە سەختەی هەڵ گرت، واتە: بەندەی ئازاد كردو، نانی بەهەژاردا لەو كەسانەش بوو ئیمانیان هێنابوو ﴿وتواصوا بالصبر﴾ وە وە صیەتیان بۆ یەكتر دەكرد بە صەبرو خۆراگرتن لەسەر بڕواو خواپەرستیی ﴿وتواصوا بالمرحمة﴾ وەوە صیەتیشیان بۆ یەكتر دەكرد بە بەزەیی و میهرەبانی لە نێوان خۆیا ن و خەڵكیدا ﴿[١٨] اولئك أصحاب المیمنة﴾ ئائەوانە كە ئەو سیفەتە جوانانەیان تێدایە یارانی لای ڕاستن. واتە: بەختەوەرو بەهەشتین و خوا لێیان رازیە ﴿[١٩] والذین كفروا بآیاتنا﴾ وە ئەو كەسانەش كە كافر بوون بە ئایەتەكانمان ﴿هم أصحاب المشئمة﴾ ئا ئەوانە یارانیلای چەپن، واتە: بەد فەڕو دۆزەخین، نەگبەت و سەرلێشێواون، خەشمی خوایان لەسەرەو نامەی كردەوەكانیان بەدەستی چەپیانەوە ئەدرێ ﴿[٢٠] علیهم نار مؤصدة﴾ سەرەڕای ئەوەش دەرگای ئاگرێكی گەورەیان لە سە داخراوە، واتە: نە هەوای لێ دەردەچێت، وە نەدێتە ژووری. سا خوای گەورە بەمیهرەبانی خۆی لەو ئاگرە ڕزگارمان بكا، بمانباتە نێو ریزی یارانی لای ڕاستەوە.

كۆتایی تەفسیری سوورەتی (بەلەد).

لەگەڵ سوپاسدا بۆ خوای میهرەبان.

*** *** ***

٩١- سوورەتی (شەمس)ـە

مەککەییەو (١٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە گرنگی و بایەخ بەدووشتی زۆر گرنگ دەدات:

یەکەم: نەفس و دەروونی ئادەمیی،چونکە خوای کارزان بەجۆرێ بەدییهێناوە توانای وەرگرتنی خێرو شەڕ، ڕێنومایی و گومڕایی هەیە، دەتوانێ صالح بێت، دەشتوانی لاسارو لاڕێ بێت.

دووەم: سەرکێشی و یاخیبوونی گەلەکەی (سەموود) ئوممەتەکەی صالح پێغەمبەر. جالەسەرەتاوە خوای گەورە سوێند بەحەوت شت دەخوات: بەخۆرو روناکییەکەی، بەهەیڤ و بە رۆژ، ئەودەمە کە خۆر دەردەخا، وە بەشەو ئەوحەلە کە خۆر دائەپۆشێ، وە بەعاسمان و، خوا خۆی کە دروستیکردووە،وە بەزەویی، کە بۆژیانی ئادەمیی راخراوە،بە رۆح و نەفس، کە خوای گەورە صیفاتی تێروتەواوی پێ بەخشیوە.. سوێند بەوشتانە دەخوا کە: ئەگەر ئادەمیی لەخوا بترسێت ئەوا سەرفرازو بەختیار دەبێت، هەر کاتێکیش یاخیی بوو، ئەوا بەدبەخت و شەرمەزار دەبێت، ئەوجا داستانی گەلەکەی (سەموود)یش باس دەکات کەچۆن چوون بەگژ پەیامبەرەکەیاندا و، یاخییبوون و، وشترەکەیان پەلکردو کوشت، و چۆن دەرەنجامیش خوا کردنی بەپەندی زەمانەو لەناوی بردن و، لەکەسیش نەترسا. جا کەوابووئێوەش ئەی مەردم! وامەبن، ئەگینە وەك ئەوان دووچار دەبن.

سُورَةُ الشَّمْسِ — الجُزْءُ الثَّلَاثُونَ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلشَّمْسِ وَضُحَىٰهَا ﴿١﴾ وَٱلْقَمَرِ إِذَا تَلَىٰهَا ﴿٢﴾ وَٱلنَّهَارِ إِذَا جَلَّىٰهَا ﴿٣﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰهَا ﴿٤﴾ وَٱلسَّمَآءِ وَمَا بَنَىٰهَا ﴿٥﴾ وَٱلْأَرْضِ وَمَا طَحَىٰهَا ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَىٰهَآ ﴿١١﴾ إِذِ ٱنۢبَعَثَ أَشْقَىٰهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ ٱللَّهِ نَاقَةَ ٱللَّهِ وَسُقْيَـٰهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنۢبِهِمْ فَسَوَّىٰهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَـٰهَا ﴿١٥﴾

سُورَةُ اللَّيْلِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ﴿١﴾ وَٱلنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِى عَنْهُ مَالُهُۥٓ إِذَا تَرَدَّىٰٓ ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْـَٔاخِرَةَ وَٱلْأُولَىٰ ﴿١٣﴾ فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾

٥٩٥

سەموود پێغەمبەرەکەی بە درۆ دەخاتەوەو تیادەچێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [1] والشمس وضحاها﴾ سوێند بەخۆروو، بە تیشك و رووناکیەکەی لە سەرەتای رۆژەوە، کە تاریکی لەت دەکاو بوونەوەر درەخشان دەبێ ﴿[2] والقمر إذا تلاها﴾ و سوێند بەمانگیش کاتێ بە شوێن خۆردا دێ و دنیا ڕووناك دەکاتەوە ﴿[3] والنهار إذا جلاها﴾ و سوێند بەڕۆژ، کاتێ قورسی خۆری تیا دەردەخاو دنیا ئەدرەوشێتەوە ﴿[4] والليل إذا يغشاها﴾ وسوێند بەشەویش، کاتێ بەتاریکییەکەی خۆر دادەپۆشێ، کەبەڕاستیی ئەو کاتانە کاتی ورد بوونەوەیە لەدەسەڵاتی خوا ﴿[5] والسماء وما بناها﴾ و سوێند بەئاسمان و بەو زاتەش کە زۆر بەوردیی و بەقاییمی عاسمانی دروستکردووە،وەکو دەفەرموێ: (والسماء بنيناها بأيد وإنا لموسعون) ﴿[6] والأرض وما طحاها﴾ و سوێند بەزەویی و، بەو زاتەش کە بەدەسەڵاتی خۆی ئەوی بەشێوەی هێلکەیی بەدیهێناوەو رایخستووە ﴿[7] ونفس وما سواها﴾ و سوێند بە نەفس و دەروونی مرۆو،بەو زاتەی دروستیکردووە بە ڕێك و پێکی ﴿[8] فألهمها فجورها وتقواها﴾ ئینجا ئیلهامی بەدکاریی و پارێزگاریی بۆ کرد، واتە: خێرو شەڕی بۆ ڕوونکردەوە ،

وەنیشانیدا چی چاکە بیکاو چی خراپە نەیکاو خۆی لێبپارێزێ، خوا سوێندی خوارد بەو حەوت شتە بۆ ئەوەی گەورەیی خۆی لەوانەدا ببینرێتەوە، لەولایشەوە هەرکامێکیان حسێب بکەی پڕە لەخێرو چاکە. (ئیبن عەباس) دەڵێت: پێغەمبەر ﷺ هەمیشە کە دەگەیشتە ئەم ئایەتەی: (ونفس وما سواها فألهمها فجورها وتقواها)، هەڵوێستەیەکی دەکردوو ئەیفەرموو:((اَللهم آتِ نفسي تَقْواها، انتَ وَلِيُّهاومولاها، وخيرُ مَنْ زكّاها)) تەبەرانی: ١١/ ١٠٦. ئیمامی (ئەحمەد)یش لەمە درێژتر ریوایەتی کردووە:٣٧١/٤.﴿[٩] قد افلح من زكاها﴾ سوێند بەوانە هەموو بێشك رزگاری بوو ئەوکەسەی کە نەفسی خۆی لەهەرچی کاری بەدوو فەسادە پاك و پوختەی کردەوە ﴿[١٠] وقد خاب من دساها﴾ و بەراستیی ئەو کەسەش کە نەفسی خۆی بەگوناح و تاوان ئالوودە کرد، نائومێدو نامورادا بوو.

پاشەرۆژی گەلی ثمود:

﴿[١١] كذبت ثمود بطغواها﴾ سەموودی ئوممەتی صالح پەیامبەر سزای (طەغوا)یان بەدرۆ زانی ﴿[١٢] إذانبعث اشقاها﴾ ئەو دەمە کە بەپەلە نەگبەتترینیان (قەداری کوڕی سالیف) هەستایە سەرپێ بۆ کوشتنی وشترەکە ﴿[١٣] فقال لهم رسول الله ناقة الله وسقياها﴾ ئینجا پەیامبەرەکەی خوا (صالح) عليه السلام پێیگوتن: خۆتان لە ئەزیەتدانی وشترەکەی خواو، ئاو خواردنەوەکەی بپارێزن، دەست مەهێننە ڕێی، لەسەرە ئاوی خۆیدا. بەڵێ.. سەموود تیرەیەکبوون لە عەرەب، خوا پەیامبەرێکی بەناوی (صالح)ـەوە بۆ ناردن، جا لەسەر داوای خۆیان، خوا وشترێکی کردە موعجیزە بۆیان و پێیان وترا: واز لەو وشترە بێنن بابۆخۆی بلەوەڕێ و، ئێوەیش شیرەکەی بخۆن و،ئەو نۆرە ئاوێکی ببێ و، ئێوەش ڕۆژە ئاوێکتان ببێ، و هیچتان زیانی پێمەگەیەنن ﴿[١٤] فكذبوه﴾ کەچی بڕوایان بە صالح نەکرد و بەدرۆزنیان دانا ﴿فعقروها﴾ و وشترەکەشیان کوشت! ﴿فدمدم عليهم ربهم بذنبهم فسواها﴾ پەروەردگاریان بەهۆی گوناح و سەرپێچییانەوە وڵاتیانی کاولکردو کوتانی بەسەریەکداو، لەگەڵ خاك یەکسانی کردن و، هەموو وەك یەك دووچار بوون، و کەسیان رزگاری نەبوو، واتە: ئەگەرچی تەنها کەسێکیان بوو هەستا وشترەکەی کوشت، بەڵام لەبەر ئەوە کە ئەوانی تریان رێیان لەوکارەدزێوە نەگرت، دەستی ئەو کابرایەیان نەگرت، خوایش بێ جیاوازیی لەنێوان گەورەو بچووك وهەژارو دەوڵەمەندیاندا لەناوی بردن، لەم سورەتە گەورەو پڕمانایەدا وەردەگیردرێ کە دەبێ موسڵمانان هەموویان یەك دەست و یەك دڵ و یەك بۆچوون بن بەرامبەر بە رووداوو خراپکاران، وەنابێ رێ بەتاوانباران بدرێ تا دنیا وێران بکەن، ئەوانیش لەدوورەوە تەماشا بکەن، ئەگینا خوا پەی دەرپەی بەڵایان بۆ ئەنێرێ.

چیەیەك: ئەم سورەتە ئەگەر کەسێك ئاژەڵ و حەیوانێکی بەنرخی نەهاتبایەتەوە ئەوا دەرگایان بەخوێندەواری ئەو گوندە دەگرت و ناچاریان دەکرد کە دەمی گورگی لێ ببەستێ! ئەویش بەناچاری چەقۆیەکی ئەهێناو یەك دووجار سوورەتی (شەمس)ـی بەسەرا ئەخوێندو دەمی چەقۆکەی ئەنوقانەوە، ئیتر بەوحسابە دەمی گورگی لێدەبەسرا! ﴿[١٥] و لا يخاف عقباها﴾ وە ئەو (خوایە) لە دەرەنجامی پاشەرۆژی ئەو کارەشی ناترسێت، واتە: وەك پاشایەکی دنیا کە لەپاشەرۆژی کارەکانی خۆی دەترسێت، ئەو هەرگیز ناترسێ، چونکە خوا باڵادەستی نیە.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (شەمس).

زۆر سوپاس بۆ خوای کار دروست و لەکارزان.

*** *** ***

٩٢- سوورەتی (لەیل)ـە

مەککەییەو (٢١) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

خواسوێند ئەخوات بەشەو کاتێ کە هەموو شتێ دادەپۆشێ، بەرۆژ کاتێ کە جیهان رووناك دەکاتەوەو دەردەکەوێ، بەو خوا گەورەیەی نێرو مێی لەهەموو شتێکدا دروستکردووە.. سوێند دەخوا بەوانە هەموو کە: هەوڵی ئادەمیی لەیەك ناچێو جیاوازە، هەر بۆیەش ئەنجامی لەیەك ناچێ، ئینجا رێی بەختیاریی و، بەدبەختیی و ئەنجامی هەردووکیان رۆشن دەکاتەوە، چاککاران بۆ بەهەشت، بەدکارانیش بۆ دۆزەخ، پاشان ئادەمیی هۆشیار دەکاتەوە کە دەبێ ماڵ و سامانەکەی لەرێی هەق و ڕاستیی کوێری نەکات، چونکە لەو رۆژەدا هیچ شتێ فریای ناکەوێ، لەکۆتاییدا نموونەی پیاوێکی چاك و صالح دێنێتەوە کە: چۆن ماڵ و سامانی خۆی لە رێی خێردا بەخت دەکردو تەنها بۆ مەبەستی رەزامەندی خواو، بەو مەبەستە کە خۆی لەچروکی و رژدی پاك بکاتەوە، جا وەك نیمچە ئیجماعێکی موفەسیرینی لەسەرە کە ئەو پیاوە صالح و کارچاکە یە(ئەبوو بەکر)ە رضي الله عنه، ئەوبوو هەر لەبەر رەزامەندی خوا (بیلال) و چەندان کۆیلەی کڕیی و، پاشان ئازادی کردن.

هەوڵی مرۆڤ و ئەنجامەکەی:

خوای خاوەن بەزەیی هەر لەسەرەتاوە مرۆڤ هوشیار دەکاتەوەو هانی دەدات بۆ بەدەستهێنانی کاری چاك و پیرۆز، چونکە پاشە رۆژو ئەنجامیش هەر بەپێی هەوڵ و تێکۆشانەکانی دنیایە، بۆیە دەفەرموێ:﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] والليل إذا يغشى﴾ سوێند بەشەو کاتێ بە بەتاریکی خۆی رۆژ دادەپۆشێ، ئەوجا گەورەیی خواش زیاتر دەردەکەوێ ﴿[٢] والنهار إذا تجلى﴾ و سوێند بەرۆژ کاتێ بەهۆی قورسی خۆرەوە دەردەکەوێ و جیهان روون دەکاتەوە ﴿[٣] وما خلق الذكر والأنثى﴾ و بەو زاتەی کەنێرو مێی دروستکرد، کە ئەوەش ئەوپەڕی دەسەڵاتە کەلەو ئاوە کزو لاوازە هەڵقولاوە، نێرومێ جیا دەکاتەوە و، گش پەسن وصیفاتی جسن و رەگەزی هۆزوخێڵی خۆی هەڵدەگرێت، لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (وخلقناكم أزواجا).﴿[٤] إن سعيكم لشتى﴾ سوێند بەوگشت شتە جیاوازانە، بێگومان کارو تێکۆشانی ئێوەش ئەی مرۆڤ هەروا جیاوازو جۆراو جۆرە، هەتانە هەوڵەکانی بۆ بەدەستهێنانی بەهەشتە، هەیشتانە هەردەم هەوڵیەتی بۆ ئەنجامدانی کاری لاڕێی و لاساریی و دنیای حەرام ویاساغ ﴿[٥] فأما من أعطى﴾ ئینجا ئەوەی ماڵ و سامانی خۆی لەبەر خوا بەخشی ﴿واتقى﴾ و لەنافەرمانی خوا خۆی پاراست ﴿[٦] وصدق بالحسنى﴾ و بڕوای بە پاداشتی چاکتر کرد ﴿[٧] فسنيسره لليسرى﴾ ئەوا ئێمەش بێگومان بۆ بەهەشت و بۆ کاری ئاسان و چاك ئامادەو رێنوینی دەکەین، دەخەینە سەر راستە ڕێ ﴿[٨] واما من بخل واستغنى﴾ و ئەوەش چرووکی کردو خۆی بێ نیاز گرت ﴿[٩] وكذب بالحسنى﴾ و بڕواشی بەپاداشی چاکتر نەکرد لەلای خوا ﴿[١٠] فسنيسره للعسرى﴾ ئەوا ئێمەش کار ئاسانی بۆ دەکەین، بۆ دژوارترین رێگە. (ئیبن عەباس) دەڵێ: ئەم ئایەتە سەبارەت بە (ئومەیە)ی کوڕی (خەلەف)هات. ﴿[١١] وما يغني عنه ماله إذا تردى﴾ ئەوکاتەش کە دەمرێ و فڕێدەدرێتە دۆزەخەوە، هەرگیزیش ماڵ و سامانەکەی هیچ کەڵکی پێ ناگەیەنێت و فریای ناکەوێت. (ئەبو بەکری صدیق) رضي الله عنه گوتی بەپێغەمبەر ﷺ: ئایا ئێمە کار بۆ شتێکی ئەزەلی و بڕاوەو قەرار لەسەر دراو دەکەین؟ یان بۆ شتێکی نوێ و ئایندە؟ فەرمووی: ((بل على أمر قد فُرِغَ منه)). نەخێر، ئێوە بۆ شتێك کار دەکەن کە لای خوا

ئەنجامەکەی بڕاوەتەوە! گوتی: جا کەوابوو ئیتر کاری چی بکەین؟ فەرمووی: ((كُلّ مُيَسّر لما خُلِقَ لَه)). واتە: هەرکەس بۆچی دروستکرابێ کاریش بۆئەوە دەکات. پێشەوا ئەحمەد/١/٥.

دۆزینەوەی ڕێی ڕاست هەر بە دەست خوایە:

دەبێ ئینسان بزانێت کە خێرو شەڕ، حەلاڵ و حەرام،گش بەدەس خوایەو بڕیاری ئەوی دەوێ، بۆیە دەفەرموێ: ﴿[١٢] إن علينا للهدى﴾ بە ڕاستیی ڕێنوێنی و ڕوونکردنەوەی ڕێبازی ڕاست و دروست هەر لەسەر خوایە ﴿[١٣] و إن لنا للآخرة والأولى﴾ و بێگومان ئەو دنیاو ئەم دونیاش، واتە: هەردوو جیهانەکە هەر بۆ ئێمەیە، هەر لای خۆمان وە دەست دێن و لەهەر جێگایەکی‌ترەوە هەوڵیان بۆ بدرێت دەست ناکەون، کەوابوو هەمووکاتێکیش ڕوو هەر لەخۆمان بکەن.

دۆزەخ هەر کەللە ڕەقانی تێدەچێت:

﴿[١٤] فأنذرتكم نارا تلظى﴾ جا من ئێوەم ئاگادار کردووە (لەسەر زەمانی پێغەمبەر ﷺ) بەئاگرێك دەسووتێ گڕ دەسێنێ، پێغەمبەری خوا وتاری دەخوێندەوە دەیفەرموو: ((إن أهْوَنَ أهلِ النار عذابا يوم القيامة رَجُل تُوضَعُ في أخْمَص قَدَمَيْه جَمْرَتانِ يَغْلِي منهما دماغُه))فتح الباري: ١١/٤٢٤. واتە: بێگومان سووکترین سزا بۆ خەڵکانی جەهەنەمیی ڕۆژی قیامەت، سزای پیاوێکە دوو پشکۆ دەخرێنە ژێر هەردوو پاژنەی پێیەوەو، مێشك و دەماخی پێیان دەکوڵێ! ﴿[١٥] لا يصلاها إلا الأشقى﴾ ناچێتە ناویی و ناسووتێ بە هەمیشەیی، بەدبەخت و چارە ڕەش نەبێ ﴿[١٦] الذى كذب وتولى﴾ ئەوەی باوەڕی بە ئایەتەکانی خوا نەکردوو بەدرۆی زانین و پشتی لەئیمان و باوەڕ کرد. (ئیبن عەباس) دەڵێ: مەبەست بەو کەللە ڕەق و بەدبەختەی ئەم ئایەتەی: (لا يصلاها إلا الأشقى)یە، (ئومەیە) و (ئەبوو جەهل) و هەر کافرێکی تر ئەوە سیفەتی بێت.

الجزء الثلاثون | سورة الضحى

لَا يَصْلَىٰهَآ إِلَّا ٱلْأَشْقَى ﴿١٥﴾ ٱلَّذِى كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا ٱلْأَتْقَى ﴿١٧﴾ ٱلَّذِى يُؤْتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

سُورَةُ الضُّحَىٰ (٩٣) آياتها ١١

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾ وَلَلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ ٱلْأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰٓ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾ فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾ وَأَمَّا ٱلسَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

سُورَةُ الشَّرْحِ (٩٤) آياتها ٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِىٓ أَنقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ فَإِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَٱنصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَٱرْغَب ﴿٨﴾

سورة التين | ٥٩٦

خواناسانی پارێزکار لەدۆزەخ وەدوور دەبن:

﴿[١٧] وسيجنبها الأتقى﴾ دڵنیاشبن خەڵکانی پارێزکار و خواناس لەوە دوور ئەخرێنەوە ﴿[١٨] الذى يؤتى ماله يتزكى﴾ ئەوەی ماڵ و سامانی خۆی دەبەخشێت بەوە خۆی لە چرووکی و ڕژدی ﴿[١٩] وما لأحد عنده من نعمة تجزى﴾ و هیچ کەسێك چاکەیەکی لەلاو نیە، ئەم لەجیاتی ئەوە پاداشتی بداتەوە ﴿[٢٠] إلا ابتغاء وجه ربه الأعلى﴾ بەڵام کە ئەوە دەکا مەبەستی تەنیا ڕەزامەندی پەروەردگاری باڵایەتی. زۆرێکی زۆرینەی ڕاڤەکەرانی قورئان دەڵێن: ئەم ئایەتەش لەمەڕ ئیمامی (ئەبوبەکر)ـەوە هاتۆتە خوارەوە، چونکە ئەوکەسە کە لەو دەمەدا هەڵسا بەبەخشین و بەختکردنی ماڵ و سامان بۆ ئازادکردنی بیلال هەر ئەوبوو ﴿[٢١] و لسوف يرضى﴾ و بەڕاستی ئەوکەسە لە ئاییندەدا

رازی دەبێت. واتە: خوای گەورە لەپاشەڕۆژدا ئەوەندە پلەو پایە دەبەخشێت بەئیمامی (ئەبوبەکر)، هەتارازیی و خۆشنوودی دەکات.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (لەیل).

*** *** ***

٩٣- سوورەتی (زوحا)یە

مەککەییەو (١١) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی شەخصییەت و کەسێتی پەیامبەر ﷺ دەکات، لەسەرەتاوە سوێند دەخوا بە قەدرو پایەوپلەو ڕێزی ئەو پەیامبەرە ﷺ و، دڵنیاشی دەکات کە خوای باڵادەست هیچ سات وکاتی وازی لێنەهێناوەو، کین وخەشمی لێ نیە، وەك هاوبەش دانەرەکان پێیان وایەو کردوویانە هەرا، ئیمامی (بوخاریی)ش ئەو مانایەی بەجوانی لێکداوەتەوەو هێناویەتی، فتح الباری: ٣/١٧. راڤەیکردووە، لەپاشانیش مژدەی دەداتێ بەپاداش و بریتیەکی زۆرو فراوان لەرۆژی قیامەتدا، و پێیشی دەڵێت کە هەر شتێکی لێ داوا بکات , پێیدەبەخشێ. ئینجا هەندێ لەحاڵەت و قۆناغەکانی منداڵیخۆی، وەك قۆناغی هەتیویی و، هەژاریی و، ڕێگا دەر نەکردنی وەبیر دێنێتەوەو، لە کۆتاییشدا سێ وەصیەتی بۆدەکا ﷺ:

١- هەرگیز بەهەتیودا هەڵ نەشاخێیت، چونکە خۆت هەتیوبوویتە وچاك دەزانی کات و زەمانی بێ باوکیەتی چۆنە.

٢- لەگەڵ هەژاراندا بەسۆزو میهرەبانبە، چونکە خۆت هەژار بوویتە.

٣- لەگەڵ بێ نەواو کەنەفت و پەککەوتەکاندا هەمیشە باش و چاکبە: (فأما اليتيم فلا تقهر...).

بێ شك بە کەهەرگیز خوا دەست لە تۆ بەرنادا:

بەڵێ پاش ئەو هەموو هەراو قاڵەی قورەیشە کە گوایاخوا دەسی لە پێغەمبەر هەڵگرتبێت، خوا دەفەرموێ:﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] والضحى﴾ سوێند بەهەڕەتی هەڵهاتنی خۆر (چێشتنگاه)، کە کاتی هەموو جم و جووڵ و ئیش و کارو چالاکیەکە، دەمی بزووتن وجوڵانەوەی هەموو شتێکە بۆژیان وخۆرزگار کردن لەچنگی دنیاخۆران ﴿[٢] والليل إذا سجى﴾ وە بەشەو, کاتێ ئارامی گرت وچڕو پڕبوو و، تاریکییەکەی، هەموو شتێکی داپۆشی و زرنگایەوە، دیارە ئەو ئاڵ و گۆڕە نیشانەی دەسەڵاتی خوایە، بۆیە لە سوورەتێکی تردا دەفەرموێ: (والليل إذا يغشى والنهار إذا تجلى). ﴿[٣] ما ودعك ربك وما قلى﴾ بەوانە سوێن، لەو کاتەوە پەروەردگارت هەڵی بژاردوویت دەستبەردارت نەبووەو نەیبووغزاندوویت ئەی پێغەمبەر!.

ئیمامی (بوخاریی) لە (جوندب)ـەوە دەگێڕێتەوە (جبريل)بۆ ماوەیەك لە هێنانی وەحی دواکەوت, ئینجا موشریکەکان وتیان:دیارە خوا دەست بەرداری موحەممەد بووە! ئەوجا خوای باڵا دەس سوورەتی (والضحى والليل إذا سجى ماودعك ربك وماقلى)ی دابەزاند. موسلیم.

رۆژی سەلات لەم دنیایە باشتردەبێ:

بەڵێ ئەم دنیایە، بۆ کەس بەقای نیە، بۆیە پێغەمبەران و پەیرەوانیان دوای نەکەوتوون و چاویان هەر لەقیامەتەوە بووە، بۆیە خوای دلۆڤان بەپێغەمبەر دەفەرموێ:﴿[٤] وللآخرة خير لك من الأولى﴾ بێگومانبە ئەو

ئەو دنیاچاكترە بۆت لەم دنیای یەكەمە، ئێستایش ئایینەكەت ڕۆژ لەدوای ڕۆژ بەپایان دەگات، هەربۆیە دوای ئەو ئامۆژگاریەی خوایە، پێغەمبەر دنیای زۆر بەكەم سەیر دەكردو شێوەی ژیان و حەوانەوەی زۆر سادەبوو، (عبداللەی كوڕی مەسعوود) دەڵێ: لەسەر حەسیر - كەلەپووشی خورما گیرا بوویەوە - ڕادەكشاو، بەقەبەرغەیشیەوە جێگای دیاربوو، منیش بۆم دەتەكان و پێمدەگوت: ئەرێ بۆ شتێك نەخەین بەسەر حەسیرەكەدا هەتا بە قەبرغەتەوە دیار نەبێت؟ فەرمووی: ((مالی وللدنیا، إنما مَثلی ومَثَلُ الدنیا كراكبٍ ظلّ تحت شجرة ثم راحَ وتَرَكَها))أحمد:١/٣٩١. واتە: من چیمە بەسەردنیاوە؟ چاك بزانن كە نەقڵی من و دنیا وەك ئەو سوارە وایە لەسێبەری درەختێكدا دەحەوێتەوەو، پاشان هەڵدەسێ و بەجێی دێڵێت، كەوابۆۆ ئێوەش ئەی ئوممەتی ئیماندار! ئەوەند پشت بەدنیاوە مەبەستن. ﴿٥ ولسوف یعطیك ربك فترضى﴾ وە لەئایندەداو لەڕۆژی بەرێدا، پەروەردگارت ئەوەندە نیعمەتت پێدەبەخشێت تۆ پێی ڕازی بی و، دڵی پێخۆش بكەیت،(واتە:مەقامەلمەحموودی) دەداتێ و شەفاعەت وتكابۆگشت ئوممەتكەی‌دەكاو، خواش لێی وەردەگرێت.

بەخششەكانی خوا بۆ پێغەمبەر ﷺ:

خوای میهرەبان هەندێ لە بەخششەكانی خۆی وەبیر پێغەمبەر دێنێتەوە، بۆ ئەوە پتر شوكرانە بژێر بێ و، چاویشی لە خەڵكی هەژارو بەئەنواوەوە بێت، بۆیە دەفەرموێ:﴿٦ الم یجدك یتیما فآوى﴾ ئایاخوای پەروەردگارت بەهەتیویی نەیدیتی و، خێرا پەناو داڵدەی نەدایت و نەحەوایتەوە.

بەڵێ.. كاتێ باوكی كۆچی كرد، ئەم هێمان لەزكی دایكیابوو، وەهێمان شەش ساڵانەشبوو دایكیشی كۆچی دوایی كردو درایە دەستی باپیرەی، پاشان تەمەنی هەشت ساڵ بوو, ئەمیش دنیای بەجێهێشت و مامی گرتییە لایخۆی ﴿٧ ووجدك ضالا فهدى﴾ ئەی نەشارەزانەبوویت، خوا شارەزاو ڕێنووینی كردییت؟ ﴿٨ ووجدك عائلا فأغنى﴾ ئەی بە هەژارو دەستكورتی و نەداریی نەیدیتی؟ دەوڵەمەندی كردیت و بژێوی پێبەخشیت و،لەولاشەوە شوكرانە بژێر بوویت لە هەردوو حاڵەتەكەدا؟ خۆی-ص-دەفەرموێ: ((لَیسَ الغِنَى عن كثرة العَرَضِ، ولكن الغِنى غِنى النَّفْس)) متفق علیه.یان دەفەرموێ: ((قد أفْلَحَ مَنْ أسْلَمَ ورُزِقَ كَفافا وقنَّعَهُ اللهُ بماآتاه)) موسلیم.

ڕێز لە بەخششەكانی خوا بگرە؟:

﴿٩ فأما الیتیم فلا تقهر﴾ چاكەواتە (تۆش ئەی موحەممەد!) قار لە هەتیو مەگرە،چونكە تۆ خۆیشت هەتیوو بێباب بوویت ﴿١٠ وأما السائل فلا تنهر﴾ و هەرگیزیش بەسواڵكەردا هەڵمەشاخێ و مەیتارێنە،هەرچۆن ببێ، چونكە تۆ خۆیشت نەدارو هەژار بوویت و خوا دەوڵەمەندو بێ نیازی كردیت، وەیان ئەر نەشارەزایەك داوای ڕێنمایی كرد،تۆش ئاسانكاری بۆ بكەو هاریكاریبە، وەكو خۆت ڕێت دەر نەدەكردو خوا ڕێنمایی‌كردیت ﴿١١ وأما بنعمة ربك فحدث﴾ وە ئەمما بە چاكەی خواوەندت(واتە: بە پێغەمبەرێتیی و هەر نیعمەتێكە تر) باس بكە بۆ خەڵك، واتە: سوپاسی خوا بكە لە سەر نیعمەتی پێغەمبەرێتی و غەیری ئەویش بە سەر خۆتەوە, چونكە باسكردنی نیعمەتی خوا شوكرو سوپاسگوزاریە بۆ خاوەنی نیعمەت كە خوایە.

بەڵێ.. بەڕاستیی پەیامبەر ﷺ لەماوەی ژیانییدا بەردەوام ئەو سێ قۆناغەی هەر لەیاد بوو، بەڵكو زۆر جاران خۆی بێ شێو سەری دەنایەوەو، ئەیبەخشی بە خەڵكانی هەژارو هەتیوان و لێقەوماوان.

كۆتایی تەفسیری سوورەتی (زوحا).

*** *** ***

٩٤- سوورەتی (ئینشراح) لە مەككەییەو (٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی قەدرو پلەوڕێزو حورمەتی پەیامبەر ﷺ بەلای خوای گەورەوە دەكات، هەروەها باسی گەلێ نیعمەت و بەهرەكانی خوای بۆئەكا كە پێی بەخشیبوو، وەك گوشاد كردنی سنگیی، رووناككردنەوەی دڵی بەحیكمەت وناسینی خواو پاكژ و خاوێن كردنەوەی لەگوناح و تاوان.. ئەوەش هەموو بۆدڵدانەوەی پێغەمبەرە، تاچاكتر بتوانێ لەمەڕ ئەزیەت و ئازارو ئەشكەنجەی قورەیشدا خۆی رابگرێ، پاشان باسی بەرز راگرتنی پلەوڕێزی دەكات لەدنیاو لەقیامەتدا، هەروەها چۆن ناوی پیرۆزی ئەو بەرامبەر بەناوی بەرزو بڵوندی خوای گەورە دانراوە، وەك ئەفەرموێ: (ورفعنا لك ذكرك) ئەم دڵدانەوەو باسكردنەی پلەی بەرزی ئەوە لەكاتێكدا یە كەئەوهێمان لەمەككەدا ئەشكەنجە سزا ئەدرا، تا بەو وەبیرهێنانەوە تاڵاوو حاڵەتە تەنگییەكانی لەبیر بباتەوەو، سەركەوتن و پیرۆزی بدات بەگوێیدا: (فإن مع العسر يسرا * إن مع العسر يسرا) لەكۆتاییشدا یادی پەیامبەر دەخاتەوە كەپاش ئەوەی پەیامەكەتت گەیاند، دەبێ هەرسوپاسگوزاری خوای خۆت بكەیت و لەئەنجامدانی گش كارێكی خێر وچاكدا نەوەستیت: (فإذا فرغت فانصب، وإلى ربك فارغب).

سینەگوشادی پێغەمبەر و پلەو پایەو ناوو شۆرەتی:

پاش ئازارو ئەشكەنجەیەكی زۆری قورەیش و، رێگتن لەبلاّو كردنەوی پەیامە جوان و شیرینەكەی و، خەم وخەفەتێكی زۆر لەوپێناوەدا، خوای میهرەبان دڵی دەداتەوەو ماندو نەبوونی دەكاو پێیدەفەرموێ ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] الم نشرح لك صدرك﴾ ئەی پێغەمبەر! ﷺ ئایا سینگمان بۆت گوشاد نەكردیت بە هیدایەتكردنت بۆ ئیسلام؟, وەك خوا لە سوورەتی(ئەنعام)دا دەفەرموێ:(فمن يرد الله ان يهديه يشرح صدره للإسلام) ﴿[٢] ووضعنا عنك وزرك * [٣] الذى انقض ظهرك﴾ ئەوەی پشتتی قورسكردبوو دامان نەگرت لە كۆڵی ئازارو خەمەكەت؟ پەیامبەرﷺ زۆر خەفەتبارو دڵگران بوو، بەڵام خوای گەورە دڵی فەرەح و گوشاد كرد، تا لەبەرامبەر گەیاندنی ئەو پەیامە پیرۆزەیەوە ئارام بگرێ، سەرەنجامیش هەر پیرۆز بوو و ناوی لەهەموو جیهاندا دەر كرد، وەك ئەفەرموێ: ﴿[٤] ورفعنا لك ذكرك﴾ وە ناومان بۆبەرز نەكردیتەوە لەناو جیهانەكاندا، جا ئەبێ چ ناوێك لەوە بەرزتربێت كە هیچ كەسێ بەموسڵمان دانەنرێ، هەتاپاش شایەتیدان بەخودی خوا، گەواهیش بەپەیامبەرێتیئەو بدات وبگوترێ: (...وأشهد أن محمدا رسول الله) ﴿[٥] فإن مع العسر يسرا﴾ جابەڕاستیی لەگەڵ تەنگانەدا خۆشیی وئاسانیەك هەیە ، كەوابوو لەئاییندەیەكی نزیكدا دڵتەنگیی وبێزارییت دەبێتە گوشادیی و فەرەح و سەركەوتنت ﴿[٦] إن مع العسر

یسرا﴾ بە راستی لە گەڵ تەنگانەدا دیسانەوە بۆت دووپات دەکەمەوە:خۆشیی و ئاسانکاریەك هەیە,کەوابوو دڵقاییم و پشت ئەستووربە کەخوای گەورە بەزوویی دەرووی خێرت لیدەکاتەوەو سەرت ئەخات، بەڵێ سووننەت و باوی خوایە هەرگەلێك، یان هەر کەسێك باری ژیانی دنیای لەسەر تەنگ بووبێ و بزووتبێ و هەوڵی خۆ ڕزگار کردنی دابێت، ئەوا خوای گەورەیش سەری خستووە و دەرووی خێری لێکردۆتەوە ﴿[٧] فإذا فرغت فانصب﴾ جاکاتێ لەکارێك بوویتەوە (ئەی موحەممەد ﷺ)، راستەوەبە بۆ ئەنجامدانی کارێکیتر، چونکە پلەکانی سەرکەوتن و مەردایەتی لەدونیاو لە قیامەتدا بێ ژمارەو بێ سنوورن، بۆیە پێویستە مرۆڤ هەرکاتێ لە کارێکی خێروچاك بوویەوە زوو بەزوو دەست بداتە کارێکی تر و، بێوچان لەخزمەتی دینی ئیسلامدا تەکان بدات، بەتایبەتی پێغەمبەران و پەیڕەوانیان ﴿[٨] وإلى ربك فارغب﴾ وە هەمیشە لەپەروەردگارت بلاڵێوە,چونکە هەر ئەوە وەڵامی داخوازیەکان دە (ئیبن کەسیر) دەڵێت: هەرگا لەکاروباری دونیات بوویتەوە، بەچالاکانە هەستە و پەلامار بدە بۆ خواپەرستیی و هیچ ئەندێشەیەکی دنیات لەلا نەمێنێ، بۆ پشتگیری لەو مەبەستە ئەم فەرموودەیەی هێناوە: ((لاصلاةَ بحضرة الطعام، ولا هو يدافعه الأخبثانِ)) موسلیم: ١/٣٩٣. یان دەفەرموێ: ((إذا أقيمت الصلاةُ وحضر العَشاءُ فابدءوا بالعَشاء)) فتح الباري: ٩/٤٩٨.

واتە: کاتێ خواردن هاتە پێشێ و نان ئامادەکراو کاتی نوێژیش بوو، بچۆ نانەکەت بخۆو ئەوجار بەدڵێکی ساف و خالی لەهەر خەیاڵێك روو لەخوا بکە.

کۆتایی سوورەتی (ئینشیراح).

٩٥- سوورەتی (تین) لە مەککەییەو (٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی دوو شتی زۆر گرنگ دەکات:

یەکەم: ڕێز لێنانی خوای میهرەبان لەئادەمزاد.

دووەم: بڕواهێنان بەرۆژی حیساب و تۆڵە, وە لەسەرەتاوە سوێند ئەخوات بە رێ و شوێنە پیرۆزەکان , ئەوانەی جێگای نیگاو وەحی بوون، وەك (بەیتولمەقدیس)، کێوی طور، شاری مەککە , شوێند دەخوا کەخوا رێزی لەبەرەی ئادەمیی ناوەو، لەجوانترین شێوە قەدو بەژن باڵای دروستکردووە، کەواتە دەبێ سوپاسی ئەویش بکات، ئەگینا پەست و ریسوا و زەلیل دەبێ، پاشان لۆمەی بێ بڕواکان دەکات لەسەر ئەوە کەبڕوا ناهێنن بەزیندوو بوونەوە..

لەکۆتاییشدا باسی دادگەریی و دادپەوەری خوادەکات بەپاداشدانەوەی موسڵمانان و، تۆڵەدانی بێبڕوایان،دیارە هەر کەسە بەپێی شیاوی خۆی.

مرۆڤ لە ڕێکترین شێوەدا بەدیهێنراوە:

بەم شێوەیەش دەست پێدەکا: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] والتين والزيتون﴾ سوێند بەداری هەنجیرو زەیتوون، یان بەو جێگایەی کە هەنجیرو زەیتوونی تیاسەوز ئەبێ واتە: شاری قودسی پیرۆز جێگای لەدایك بوونی عیسا ﷺ ﴿[٢] وطور سنين﴾ وەبەو کێوە پیرۆزە کەخوا لەوێ لەگەڵ موسادا وتووێژی کرد (لەدەشتی سینا) ﴿[٣] وهذا البلد الأمين﴾ وە سوێند بەم شارە هێمن و ئاسوودەیە، واتە: شاری مەککە کە کابەی پیرۆزی تێدایە ﴿[٤] لقد خلقنا

الإنسان﴾ سوێند بە هەموو ئەمانە، بێشك ئێمە ئادەم و نەوەیمان دروستكرد (فی أحسن تقويم) لەجوانترین رێكی قەدو باڵاو شێوەدا ﴿٥ ثم رددناه أسفل سافلين﴾ پاشان كە باوەڕی نەهێنا گێرامانەوە بۆ نزمترین پلەی ئاژەڵانی لە خواری خوارەوەن لە پلەو نرخدا, واتە: لە بەر ئەوە كە سوپاسی خوای نەكرد و یاخیبوو، بەوە خۆی بردە ریزی ئەوانەوە بەسروشت ژیرنین، دەرەنجامیش چووە دۆزەخەوە ﴿٦ إلا الذين آمنوا﴾ غەیرەز ئەوانەی بڕوایان هێنا ﴿وعملوا الصالحات﴾ و چاكەكانیان كرد ﴿فلهم أجر غير ممنون﴾ جا ئەوانەپاداشتێكی نەبڕاوەیان بۆهەیە، وە بەپەست ونزم دانانرێن و دەچنە بەهەشتەوە ﴿٧ فما يكذبك بعد بالدين﴾ جا ئیتر چ شتێك وات لێدەكات – ئەی ئینسان! پاش ئەو بەڵگەو نیشانانە لە سەر تواناو قودرەتی خوا لە سەر زیندووبوونەوە باوەڕ بە حیساب نەكەیت و بەدرۆی بزانی؟ ﴿٨ اليس الله بأحكم الحاكمين﴾ ئایا خوا لەهەموو داوەرەكان داوەرتر نیە؟! بەڵێ لەهەمووداوەرێك داوەرتر ودادپەروەرترە، چونكە ئادەمزاد بۆ ئەوە دروستكراوە ژیریی خۆی بخاتە گەڕ بۆ دۆزینەوەی خوا، جا كاتێ ئەوخۆی گێل و كوێر كرد، ئەوا ئیتر رەوایە پەستترین پلەی بدرێتێ و ببرێتە ریزی پەستترین گیاندارەكانیشەوە بشنێردرێ بۆ دۆزەخ. لە گەورەیی و فەزیلەتی سوورەتی (تین)ـە كە: (بەڕای كوڕی عازیب) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ لە ركاتێكی نوێژی سەفەردا, سوورەتی (تین)ی دەخوێند.. فتح الباری: ٥٨٣/٨. مسلم: ٣٣٩/١.ئیمامی (ترمزیی)– لەئەبو هورەیرەوە– دەگێڕێتەوەو دەڵێ: هەركەسێ سوورەتی (والتين والزيتون)ی خوێند و گەیشتە كۆتا ئایەتی: (اليس الله بأحكم الحاكمين)دەبێ بڵێ: ((بلى، وأناعلى ذلك من الشاهدين)) ئەبوداود: ١/٥٥٠.هەرچەند ئەم فەرموودیە (سەنەد)ەكەی لاوازە، چونكە یەكێك لەڕاویەكانی نادیارەو ناو نەبراوە، بڕوانە كتێبی: (القول المبين في أخطاء المصلين)ل٢٣٩. چاپی چوارەم ساڵی (١٤١٦هـ – ١٩٩٦م).

الجزء الثلاثون — سورة التين

سُورَةُ التِّين — آياتها ٨ — ترتيبها ٩٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ (١) وَطُورِ سِينِينَ (٢) وَهَٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ (٣) لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ (٤) ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ (٥) إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ (٦) فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ (٧) أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ (٨)

سُورَةُ العَلَق — آياتها ١٩ — ترتيبها ٩٦

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (١) خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ (٢) اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (٣) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (٤) عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (٥) كَلَّا إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ (٦) أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ (٧) إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ (٨) أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ (٩) عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ (١٠) أَرَأَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ (١١) أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ (١٢) أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ (١٣) أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ (١٤) كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ (١٥) نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ (١٦) فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ (١٧) سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ (١٨) كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب ۩ (١٩)

سجدة

٥٩٧

كۆتایی تەفسیری سوورەتی(تین) لە گەڵ سوپاس و حورمەتدا بۆ خوای میهرەبان.

كۆتایی تەفسیری سوورەتی(تین).

*** *** ***

٩٦- سوورەتی (عەلەق)ـە

مەککەییەو (١٩) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سورەتە بەکورتە لەچەند شتێك دەدوێ:

یەکەم: سەرەتای هاتنی وەحی بۆ پەیامبەر ﷺ.

دووەم: یاخیبوونی ئادەمزاد بەهۆی ماڵ و داراییەوە.

سێیەم: داستانی بەدبەختەکەی قورەیش (ئەبوجەهل) و ئەزیەت و ئازارەکەی بۆ پەیامبەر ﷺ بەو شێوەیە کە پێشەوا (موسلیم) لە(صەحیح)ـەکەیدا (٢٧٩٢/٢) دەیهێنێ.

جا بۆ یەکەمجار باسی بەهرەو میهرەبانیەکانی خوا دەکات بەرامبەر بەپەیامبەر کەچۆن بەو شێوە ناوازەیە قورئانی بۆ ناردووەتە خوارەوە، لەکاتێکا کەئەو هێمان، لەئەشکەوتی (حراء)دا لە خەڵوەتا بوو" بەڵێ.. ئەو چۆڵ ویستیەو خەڵوەکێشانە شتێك بووە، خوای گەورە بەئیلهام خستوویەتییە دڵی پەیامبەرەوە، ئەوەبوو لەپێش پەیامبەرێتیدا دەچووە ئەوجێگایە بۆبیرکردنەوە لەدەسەڵاتی خوای گەورەو، چۆنیەتی چاککردنی ئەوگەلە سەرلێشێواوو پیاوکوژو بێ ویژە، تا ئەوەبوو لەوێ خوای گەورە خەڵاتی پەیامبەرێتی کردو قورئانی بۆ نارد.

سەرەتای پێغەمبەرێتی موحەممەد ﷺ: بەم ئایەتانە دەستی پێکرد:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] اقرأ باسم ربك الذى خلق﴾ ئەی محەممەد! ﷺ بخوێنە ئەوەی وەحیت بۆدەکرێ بەناوی ئەو پەروەردگارەتەوە، کە هەمووشتێکی دروستکرد. سەرنج بدە! ئەم دینە چەندە ئاینێکی بەرزوو روو لەپێشکەوتن و شارستانیەتە، یەکەم نیگا فەرمان بەخوێندن ئەداو هانی مەردوم بۆ خوێندنەوەدەدا ﴿[٢] خلق الإنسان من علق﴾ خەڵقی نەوەکانی ئادەمی کرد لەخوێنپارەیەك ,جا خوایەکی بەدەسەڵاتی ئاواچۆن ناتوانێ پەیامبەری فێری خوێندن بکاو هەرچی پێ بڵێ پێی لەبەر بکات ﴿[٣] إقرأ وربك الأكرم﴾ بخوێنە، وەپەروەردگاری تۆ لەهەموو کەسێك بەخشندەترەو خاوەن ڕێزێکی بێ سنوورەو هیچ کەسێکی ناگاتێ؟!

شەرەف و مەزنیی مرۆڤ بە زانستەوەیە:

﴿[٤] الذى علم بالقلم﴾ ئەوخوایەی کەبەهۆی قەڵەمەوە ئادەمیی فێری زانست و نووسین کرد ﴿[٥] علم الإنسان مالم يعلم﴾ ئادەمیی فێری ئەوشتانە کرد کە نەیدەزانی، واتە: فێری هەرشتێکی کرد کەلە ناومنداڵدانی دایکیدا نەیدەزانی، بەڵام لەگەڵ ئەوهەموو بەخششانەدا،هێشتا هەر یاخی دەبێ.

سەرنجێك: ئەم سوورەتە لە (كلا إن الإنسان..)ەوە تاکۆتاییەکەی لەبارەی (ئەبوجەهل)ەوە هاتووە، چونکە کاتێ پێغەمبەر ﷺ هەردەم کە لە پاڵ کەعبەدا نوێژی دەکرد ئەو ڕێی لێدەگرت!!.

مرۆڤ هەر کە دارایی دیت سەر بزێوی دەکات:

﴿[٦] كلا﴾ ئاگاداربە! ﴿إن الإنسان ليطغى﴾ بەڕاستیی ئینسان (واتە:ئەبو جەهل) وەهای شێوەی یاخی دەبێ وستەم دەکات ﴿[٧] أن رآه استغنى﴾ لەبەر ئەوەی کەخۆی بێ نیازودەوڵەمەند دییت. ﴿[٨] إن إلى ربك الرجعى﴾ دە بەراستیئەی پێغەمبەر! گەڕانەوەی هەموان هەر بۆلای پەروەردگارت.

ئەوانەی ڕێگە لە نوێژو خوا پەرستیی دەگرن:

﴿٩ أرأيت الذي ينهى * ١٠ عبدا إذا صلى﴾ ئایا دیتت ئەو(طاغیە)ی ڕێگری کرد لەبەندەیەکی خوا (موحەممەدﷺ) کاتێ نوێژ دەکرد بۆخوا، ئای ئەوجۆرە کەسانە چ مرۆڤێکی یاخیی و دڵرەق و بێ ویژدان و بێویڵن! ﴿١١ أرأيت إن كان على الهدى﴾ پێم بڵێ: ئەگەر -ئەو بەندە نوێژخوێنە- لەسەرر ێی ڕاست و هەقیش بێت ﴿١٢ أو أمر بالتقوى﴾ یان فەرمان بەپاریزکاریی وتەقوا بدا، ئایا پیاوێکی ئاوا هەقە ڕێی لێبیگیرێ و ئەشکەنجە بدرێ و نەهێڵرێ نوێژەکانی بکات؟! ﴿١٣ أرأيت إن كذب وتولى﴾ پێم بلێ: ئایا ئەوکابرایە ئەگەر بڕوای بەقورئان نەهێناوپشتی لێ هەڵکرد، ناترسێت لەوە کەخوا قەهری لێبگرێت؟ ﴿١٤ ألم يعلم بأن الله يرى﴾ ئایا (ئەبو جەهل) نەیزانیوە کەبەراستی خوا ئەیبینێ و ئاگای لێیەتی؟ جائەگەر ئەو بۆخۆی ئەوهەستەی بووبا ئەوەندە لاسار نەئەبوو﴿١٥ كلا﴾ دەبا ئەوەندە یاخیی و سەرکەش نەبێ ﴿لئن لم ينته﴾ سوێند بەخوا ئەگەر لەوکارە بەدانەی خۆی دەست هەڵنەگرێ و کوڵ نەدات ﴿لنسفعا بالناصية﴾ بەپێشە سەری دەیگرین وبۆدۆزەخی ڕائەکێشین ﴿١٦ ناصية كاذبة خاطئة﴾ پێشە سەرێکی درۆزنی خەتاکار، واتە: ئەوەندە درۆزن و هەڵەکارە لەکارەکانیدا لەناو چاویەوە دیار بووە و، بۆتە سیفەتی هەمیشەیی و هەتاهەتایی ﴿١٧ فليدع ناديه﴾ جا بائەوکاتە هاوەڵ و هاوڕێ و هاودانیشتووەکانی بانگ بکاو هاواریان بۆ ببات بەڵکو نەهێڵن، (ئیبن عەباس) دەڵێ: ئەگەر هاواری بۆ بردبان، دەستبەجێ فریشتەی سزا دەیگرت و تیادەچوو. پێشەوا ئەحمەد/٣٢٩ ﴿١٨ سندع الزبانية﴾ بە تەئکیدئێمەش دەرگاوانەکانی دۆزەخی بۆ بانگ ئەکەین تا بیگرن , کە بەڕاستیی کۆمەڵێکی زەبر بەدەستن.

هەرگیز پەیڕەویی لە پیاوی خراپ مەکە:

﴿١٩ كلا﴾ باکاری وانەکات جارێکیترئەو سەرسەختە لەخوا نەترسە, واتە:با لەو ئیشانەی،دەست هەڵبگرێ پێش دووچار بوونی ﴿لا تطعه﴾ تۆیش ئەی موحەممەد!ﷺ، قەت بەقسەی مەکە ﴿واسجد واقترب﴾ وەبەردەوامبە لەسەر کرنووش و نوێژی خۆت، وە خۆت بەوە نزیك بکەوە لەخوا، چونکە باشترین کات بۆلەخوا نزیکبوونەوە کاتی سوژدەیە. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((أقرب مايكون العبد من ربه وهو ساجد، فأكثروا الدعاء)) رواه مسلم:١/٢٣٥٠.

واتە: نزیکترین کاتی نزیکبوونەوەی بەندە بەپەروەردگاریەوە، ئەو دەمەیە کە نێوچاوان و تەوێڵی لە سوژدەدابێ بۆی، کەوابوو دوعاو لاڵەی زۆر بکەن لەخواوەندی پەروەردگارتان. وە هەرکات پێغەمبەر ﷺ سوورەتی (عەلەق)ی دەخوێندەوە سوژدەی(تیلاوەت)ی دەبرد/ موسلیم: ١/٤٠٦.

کۆتایی سوورەتی (عەلەق).

لەگەڵ سوپاسی بێپایان بۆ خوای کارزان.

*** *** ***

٩٧- سوورەتی (قەدر)ـە

مەککەییەو (٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە لە بارەی دیاریکردنی سەرەتای هاتنە خوارەوەی قورئانەوە قسەدەکات، وەلەپلەوگەورەیی ئەو شەوە پیرۆزە دەدوێ کە قورئانی تیاهات، خۆ حورمەت وڕێزی ئەوشەوەش لەتەواوی ڕۆژو مانگەکانی ساڵ زیاترە، چونکە قورئانی تیا هاتووە، شیاوی باسە لەچوار جێگای قورئاندا باسی هاتنەخوارەوەی قورئانی پیرۆزکراوە.

یەکەم: ئەم سوورەتی (قەدر)ـە, ئایەتی: (١-٥).

دووەم: (دوخان): (إنا أنزلناه في ليلة مباركة إنا كنا منذرين)٣.

سێیەم: (بەقەرە): (شهر رمضان الذي أنزل فيه القرآن..).

چوارەم: (ئەنفال): (.. إن كنتم آمنتم بالله وما أنزلنا على عبدنا يوم الفرقان يوم التقى الجمعان..)٤١.هەموو ئەمانەش ئەو راستیە دووپات دەکەنەوە کە قورئان لە شەوی (قەدر)ی مانگی رەمەزاندا هاتووە.

گەورەیی و مەزنیی شەوی قەدر:

خوای گەورە بۆ پتر شیرینکردنی قورئان لای موسڵمانانی جیهان، بەم چەند ئایەتە کورتانە پلەو مەنزیلەیەکی بێ وێنە دەبەخشێ بەو کاتە ئەوی تێدا هاتووە، جادەبێ خۆی چەندە گەورەو مەزن بێت، بۆیە دەفەرموێ:﴿بسم الله الرحمن الرحيم *[١] إنا أنزلناه في ليلة القدر﴾ بەراستیی ئێمە لەشەوێکی زۆر پیرۆزو بەرێزدا قورئانمان دابەزاند.

بەڵێ بەراستیی ئەوشەوە زۆر بەرێزە، چونکە قورئانی تێدا هاتووە، جا دەبێ چ پلەیەك لەوە گەورەتربێ کەخوای گەورە بەوشەوەی بەخشیوە؟ ﴿[٢] وما أدراك ما ليلة القدر﴾ تۆ چووزانیت شەوی بەفەڕ چیە و چەندە بەبەرەکەتە؟ ﴿[٣] ليلة القدر خير من ألف شهر﴾ شەوی قەدر لەهەزار مانگ چاکترە کە شەوی قەدریان تیا نەبێ،دیاریکردنی ژمارەی هەزار مانگ پێدەچێ لای عەرەبەکان باو بووبێ و وترابێ: فلانە ئیش لەئیشی هەزار مانگ چاکترە، واتە: لەوە دەچێ مەبەست دیارییکردنی لای سەرووی ژمارە نەبێ، چونکە ئەو شەوە نەك لەهەزار مانگ، بەڵکو بەبۆنەی هاتنی ئەم قورئانەوە لەتەواوی رۆژەکانی تری گێتی چاکترە.

فریشتەکان شەوی قەدر هەموو کارێ جێبەجێ دەکەن:

بەڵێ..بۆ زیاتر قەدرو حورمەتتان لەو شەوە بەفەڕە،خوای گەورە گش کارو رووداوەکانی ساڵی ئایندەی تێدا بە فریشتە ئەنجام دەدا،وەك دەفەرموێ:﴿[٤] تنزل الملائكة والروح فيها بإذن ربهم﴾ لەوشەوەدا فریشتەکان کە جوبرەئیلیان لەگەڵدایە بەفەرمانی پەروەردگاریان دادەبەزنە خوارێ بۆپیادەکردنی ئەوکارانەی کە بۆیان دیارییکراوەو بەرنامەی بۆ دانراوە لەلایەن خواوە ﴿من كل أمر﴾ لە بەر هەر کارێك کەبڕیار دەدرێ لەو ساڵەدا ﴿[٥] سلام هي حتى مطلع الفجر﴾ شەوێ نەك هەر ئەوەندە گەورەو خاوەن رێزبێت، بەڵکو هەر لەسەرەتایەوە هەتا هەڵاتنی شەبەق , ئاشتیی و سەلام و درووودو رەحمەتە،وەخوای گەورە جگە لەخۆشیی و کامەرانیی شتێکی تری تێدا نانووسێت لەبەر پیرۆزیی و رێزی قورئان. بۆیە پێغەمبەر ﷺ لەبارەی حورمەت و پیرۆزییەوە دەفەرمووێ: هەرکەسێك شەوی قەدر بەعیبادەت و خواپەرستیی بباتە سەر دڵنیابە ئیمان و باوەڕی بتەوو بەهێزەوەو بەتەمای

ڕەحمەت و میهرەبانی خوای گەورە بێت، ئەوا خوای گەورەش لەهەموو تاوان و گوناهانی رابوردووی خۆش دەبێت. (بوخاریی و موسلیم). فتح الباری: ٤/٢٩٤. موسلیم: ١/٥٢٣. ئەو شەوە لەدەشەوە کانی ئاخری مانگدایە، وەك لەفەرموودەیەکدا هاتووەو پێشەوا ئەحمەد ریوایەتی دەکا ودەڵێ: ((لیلة القدر فی العشر البواقی..)).

نیشانەکانی: شەوێکی پاکژو ساف وخاوێنە، مانگێکی روون و ئاشکرای هەیە، نە ساردە نەگەرم، پزیسکی ئەستێرەی تیا فڕێ نادرێت، خۆرەکەی زۆر بەخاوێنی و جوان هەڵدێ و هەرگیز شەیتانی لەتەك نابێت. پێشەوا ئەحمەد: ٥/٣٢٤.

کۆتایی سوورەتی قەدر

*** *** ***

٩٨- سوورەتی (بەیینە)یە

مەدەنییەو (٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باس دەکات لە:

یەکەم: هەڵوێستی خاوەننامەکان بەرامبەر پەیامەکەی پەیامبەر ﷺ.

دووەم: یەکلا کردنەوەی ئایینداریی تەنها بۆخوا.

سێ یەم: پاشەرۆژی بەختیاران و بەدبەختان لەپاشەرۆژدا. جا لەسەرەتاوە هەڵوێستی (جوولەکەو گاور)ەکان باس دەکات سەبارەت بە بانگەوازەکەی پەیامبەرﷺ، پاش ئەوە کە راستییان بۆ دەرکەوت، هەر وەك دەست ئەخاتە سەر ئەوانەی پیشەیان هەر تاوان و خراپەکارییە, وەك خاوەن نامە بێ باوەڕەکان و هاوەڵدانەران و مانەوەیان لەدۆزەخدا بەهەتا هەتایی، دەستیش ئەخاتە سەر پاشە رۆژی موسڵمانان, ئەوانەی خێرو چاکە بۆتە پیشەیان، بۆدواییش دیارییکردنی بەهەشت لەگەڵ پەیامبەران وصدیقین و شەهیدەکان و صاڵحاندا بۆیان.

ئەهلی کتێب بەڵگەی روونیان بۆ هات و لە دین دەرچوون:

﴿ بسم الله الرحمن الرحیم * [١] لم یکن الذین کفروا من أهل الکتاب والمشرکین منفکین﴾ بێ باوەڕەکان لەخاوەن نامەو هاوبەش دانەران دەست بەرداریان نەبوون لە کوفریان ﴿ حتی تأتیهم البینة﴾ تا بەڵگەو نیشانەی روونیان بۆ هات ﴿ [٢] رسول من الله﴾ ئەویش پەیامبەرێکە لەلایەن خواوە ﴿ یتلوا صحفا مطهرة﴾ کۆپەڕەیەکی نووسراوی‌پاککراوەیان بەسەردا ئەخوێنێتەوە ﴿ [٣] فیها کتب قیمة﴾ لە ناویاندان چەند نووسراوێکی راست، بەڵێ لەپاش هاتنی پەیامبەر ﷺ خاوەن نامە کان وەزعیان گۆڕا، ئەوانەیان سروشتێکی پاکیان بوو بڕوایان هێنا، هەندێکیشیان هەر لەسەر حاڵەتی خۆیان مانەوە، وەك ئەفەرموێ: ﴿ [٤] وما تفرق الذین أوتوا الکتاب إلا من بعد ما جائتهم البینة﴾ خاوەننامەکان لە پێغەمبەرێتی(مەحەممەد) جیاوازیان تێنەکەوت و دەستە دەستە نەبوون، دوای ئەوە نەبێ کە بەڵگەی روونیان بۆهات دەربارەی پێغەمبەر، ئیتر ئەوکاتە لەبەر حەسادەت و دڵپیسی خۆیان بوونە دوودەستەوە، هەندێکیان بڕوایان هێنا، هەندێکیشیان وەك خۆیان مانەوە، ئینجا لەسەر بڕوا نەهێنانیان سەر زەنشتیان ئەکا، وەك ئەفەرموێ: ﴿ [٥] وما أمروا﴾ لە هەمان کاتا لە (تەورات و ئینجیل)دا فرمانیان پێ نەدرابوو ﴿ ألا لیعبدوا الله مخلصین له الدین﴾ بەوە نەبێ کە بەتەواوی هەموو خواپەرستن و سەر بۆئەو دانەوێنن و ئایینی خالیس هەر بۆئەو دابنێن ﴿ حنفاء﴾ ولەهەموو ئایینێکی هیچ وپوچ لابدەن ﴿ ویقیموا الصلاة﴾ و بەتێرو تەسەل

نوێژەكانیان بكەن ﴿ويؤتوا الزكاة﴾ لەماڵ و سامانیان زەكات بدەن بەو شێوەیەی بۆیان روون كراوەتەوە ﴿وذلك دين القيمة﴾ وەهەر ئەوخوا پەرستیی و یەكلا بوونەوەیەو نوێژو زەكات دانەیە ئایینی پایەدارو راستە، ئاوا فرمانیان پێكرابوو، كەچی ئەوان جیابوونەوەو بوونە چەند دەستەیەك، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إن اليهود اختلفوا على احدى وسبعين فرقة، وإن النصارى على ثنتين وسبعين فرقة، وستفترق هذه الأمة على ثلاث وسبعين فرقة، كلها في النار إلا واحدة) قالوا: من هم يا رسول الله؟ قال: ما أنا عليه وأصحابي)) القرطبي:٤/١٦٠،١٥٩.

له هەمووكەس خراپتر خاوەن نامە له دین دەرچووەكانن:

﴿إن الذين كفروا﴾ بەڕاستی ئەوانەی بێ بڕواو كافربوون ﴿من اهل الكتاب والمشركين﴾ لەخاوەن نامەو بتپەرستەكان ﴿في نار جهنم خالدين فيها﴾ دەخرێنە ناو ئاگری دۆزەخەوەبەهەتا هەتایی تێیدا قەتیس ئەبن ﴿ولئك هم شر البرية﴾ ئائەوانە خراپترینی دروستكراوەكانن، چونكە پاش دۆزینەوەی رێی‌ڕاست لایاندا.

له هەموو كەس چاكتر ئیمانداره ئاكار چاكەكانن:

﴿إن الذين آمنوا﴾ بەڕاستی ئەوانەش وا ئیمان و بڕوایان هێنا ﴿وعملوا الصالحات﴾ و كارە چاكەكانیان ئەنجامدا ﴿ولئك هم خير البرية﴾ ئائەوانە چاكترینی هەموو دروستكراوەكانی سەرزەویین ﴿جزاؤهم عند ربهم﴾ پاداشیان لەلای پەروەردگاریان ﴿جنات عدن﴾ چەند باخاتێكی هەمیشەیی بەهەشتە ﴿تجري من تحتها الأنهار﴾ لەبن درەختەكانیەوە چەندین جۆگەئاوو روباروەڕوات ﴿خالدين فيها أبدا﴾ و بەئێجگاری تێیدا ئەمێننەوەو ژیان دەبەنە سەر ﴿رضي الله عنهم﴾ خوا لێیان رازیی و خۆشنوودە بە هۆی كارە چاكەكانیانەوە ﴿ورضوا عنه﴾ وئەوانیش لەو رازیی و، خۆشنوودن سەبارەت بەو هەموو بەخششەی پێیداون ﴿ذلك لمن خشي ربه﴾ ئەو رێزو پاداشە گەورەیە بۆ هەر كەسێكە كە بە راستی لەپەروەردگاری خۆی ترسابێ و فرمانەكانی جێبەجێ كردبێ. پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((باشترینی دروستكراوەكانی سەر زەوییتان پێ بڵێم؟: وتیان: بەڵێ. فەرمووی: پیاوێكە هەمیشە خۆی ئامادە كردووە بۆ غەزاو جیهاد، جڵەوی ئەسپەكەی بەدەستەوەیەتی، هەر شتێك روویدا بەخێرایی خۆی فڕێدەداتە سەری، لەخوارووی ئەویشەوە كەسێكە لەناو مەڕەكانیدا دەژی، نوێژ دەخوێنێ و، زەكات دەدات، خراپترینی گشت خەڵكیش ئەو كەسەیە: بە داوای شتێكیان لێدەكرێ كەچی هێمان نایاندەن)) أحمد:٢/٣٩٦.

كۆتایی تەفسیری سوورەتی (بينة).

٩٩- سوورەتی (زەلزەلە)ـە

مەدەنییەو (٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە هەرچەند بەشێوازو ئوسلوب لە سوورەتە مەككییەكان دەچێت، چونكە باسی قیامەت و حاڵەتە دژوارەكانی ئەو رۆژە دەكات، وە بەم شێوە یەش دەست پێ ئەكات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم* [١] إذا زلزلت الأرض زلزالها﴾ كاتێ كە زەوی بەتوندی تەكانیداو كەوتە لەرزە لەرزو جووڵەجووڵ، بەهەرهۆیەكەوە بێت، (ئیبن عەباس) ئەڵێ: ئەوە لە (نەفخە)ی یەكەمدایە، بە جۆرە لەرزەیەكی وا كەشایستەی ئەوبێت، جائەبێ ئەوحاڵەتە چ رووداوێكی گەورەبێت ﴿[٢] وأخرجت الأرض أثقالها﴾ وزەوی هەرچی باری گران وقوورسی هەبوو فڕێی دایە دەرەوە: (مردووان، نەوت و، ئاوو، خەزنەو، هەزاران هەزار شتی تر) پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((تقيئ الأرض أفلاذ كبدها أمثال الأسطوان من الذهب والفضة، فيجئ القاتل فيقول: في هذا قَتَلْتُ، ويجئ القاطع فيقول: في هذا قطعت رحمي،

ويجئ السارق فيقول: في هذا قطعت يدي، ثم يدعونه فلا يأخذون منه شيئا)) مسلم: ١٠١٣. مەبەست ئەوەیە کە هەرچی زێرو زیوو نەختینە هەیە لەورۆژەدا بەفەرمانی خوا هەڵی دەداتە دەرێ، ئیتر خەڵکان دەڵێن: بەهۆی ئەمەوە بوو گوناح و تاوانمان دەکرد!

قیامەت هات زەمین بوومەلەرزە لێیدەداو، مرۆڤ دەڵێ چی قەوماوە؟:

﴿[٣] **وقال الإنسان ما لها**﴾ وئەوکاتە ئادەمیی کافر بەسەر سوڕمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی وا دەکات..؟ ﴿[٤] **يومئذ تحدث اخبارها**﴾ لەورۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ رادەگەیە نێت و، مەردوم تێ ئەگات کەئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای رۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە ﴿[٥] **بأن ربك اوحى لها**﴾ ئەویش بەهۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحیی و فرمانی پێکردووە بەو زەلزەلەیە، واتە: لەخۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات وهەردەم لە ژێر دەستەلاتی خوادایە ﴿[٦] **يومئذ يصدر الناس اشتاتا**﴾ لەورۆژەدا خەڵکی بەپەرش وبلاوی لەگۆڕەکانیان دەردەچن بۆشوێنی حیساب ﴿**ليروا اعمالهم**﴾ بۆئەوەی پاداش و تۆڵەی کارو کردەوەکانیان نیشان بدرێت.

تۆزقاڵەیە (خێرو شەڕ) ون نابێ:

﴿[٧] **فمن يعمل مثقال ذرة خيراً يره**﴾ ئینجا هەرکەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجامدابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە ﴿[٨] **ومن يعمل مثقال ذرة شراً يره**﴾ وکەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەرو خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە، مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنی بەسەریا، کەوابوو باهەموومان هۆشیارو زیرەك و وریابین، بزانین رۆژانە چیئەکەین و لەخوا بترسین. لەگەورەیی‌و فەزیلەتی ئەم سورەتەیە کەئیمامی (تیرمیزی) لە (ئەنەس)ەوە دەگێڕێتەوەکە: پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: ((من يقرأ إذا زلزلت عدلت له بنصف القرآن، ومن قرأ (قل يا أيها الكافرون) عدلت له بربع القرآن، ومن قرأ (قل هو الله أحد) عدلت له بثلث القرآن)) واتە: ئەو کەسەی کە سوورەتی (زەلزەلە) دەخوێنێتەوە، بەلای خواوە پاداشتی نیوەی قورئانی بۆهەیە، ئەوەش کە سوورەتی (قل هوالله احد) دەخوێنێتەوە، پاداشتی سێیەکی قورئانی بۆهەیە، وەئەوەش کەسوورەتی (قل يا أيها الكافرون) دەخوێنێ، ئەوا پاداشتی چواریەکێکی قورئانی بۆدەنووسرێت.

الجزء الثلاثون سورة الزلزلة

جَزَآؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُۥ ﴿٨﴾

سُورَةُ الزَّلْزَلَةِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾

سُورَةُ الْعَادِيَاتِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْعَٰدِيَٰتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَٱلْمُورِيَٰتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَٱلْمُغِيرَٰتِ صُبْحًا ﴿٣﴾ فَأَثَرْنَ بِهِۦ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِۦ جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾ ۞ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي ٱلْقُبُورِ ﴿٩﴾

٥٩٩

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (زەلزەلە).

*** *** ***

١٠٠- سوورەی (عادیات)ـە

مەککەییەو (١١) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی ولاّخ و ئەسپی موجاهیدان و سوارچاکانی کاتی خۆی دەکا، کە چۆن شەبەیخونیان دەبردە سەردوژمن، گومان نییە کەئەوەیش نرخ و گرنگی ولاّخ و سواریی نیشان دەدات تا ڕۆژی دوایی، وەهەتا دونیادونیا بێ نرخیان کەم نابێتەوە، جاخوا سوێند ئەخوات بەولاّخی هاوەڵان کە: مرۆڤ بەرامبەر بە بەهرەکانی خوای خۆی زۆر سپڵەیە، هەروەك ئەو راستییە دەچەسپێنێ کەئادەمیی ماڵی دونیای زۆر خۆش دەوێ، بەشێوەیەك کە گەلێ جار کەسایەتی خۆی لەکیس دەدا بۆی!وە بەم شێوەیەش دەست پێدەکات:

خوا سوێند بە چارەوێی جەنگ دەخوا کە مرۆڤ پێ نەزانێ:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] والعاديات ضبحا﴾ سوێند بەو ئەسپانەی بەتاوغاردەدەن لە گۆڕەپانی جیهاددا بەپرماندن و بەپەلە تەپ ئەدەنە سەردوژمن ﴿[٢] فالموريات قدحا﴾ ئینجا بەو ئەسپانەی کەلەکاتی پڕتاودا ناڵ و بزماری ژێرسمیان بەتوندی لەبەرد دەداو ئاگر هەڵدەستێنێ ﴿[٣] فالمغيرات صبحا﴾ ئینجا بەوئەسپانەی کەلەبەرەبەیاندا هەڵمەت ئەبەنە سەر دوژمن ﴿[٤] فأثرن به نقعا﴾ بەو زووهەڵمەت بردنەی بەیانیانەیان تەپ وتۆز هەڵدەسێنن بەهەموولایەکدا بڵاودەبێتەوە ﴿[٥] فوسطن به جمعا﴾ جا بەوزووە خۆیان ئەکوتنە ناوجەرگەی کۆمەڵێ دوژمنەوە ﴿[٦] إن الإنسان لربه لكنود﴾ سوێند بەوانە هەموو، بێگومان ئادەمیی سەبارەت بەپەروەردگاری خۆی زۆر سپڵەو ناسوپاسە ﴿[٧] وانه على ذلك لشهيد﴾ وە بە ڕاستی ئادەمیی خۆیشی لەسەرئەو ناسوپاسییە ئاگادارەو کاروکردەوەیی و جمو جوڵەکانی بەڵگەن بۆئەوە.

مرۆڤ لە ماڵی دنیا چکوس و ڕژدە:

﴿[٨] وانه لحب الخير لشديد﴾ وەبێگومان زۆرحەزی لەماڵ وسامانە ﴿[٩] افلا يعلم إذا بعثر مافى القبور﴾ جا کەوادەکات،ئایا نازانێ کاتێ لە گۆڕەکان هێنرایە دەرێ و زیندوو کرایەوە ﴿[١٠] وحصل مافى الصدور﴾ وەهەرچی لەسینەو دڵەکاندایە هەر هەمووی کۆکرایەوەو خرایەڕوو ﴿[١١] إن ربهم بهم يومئذ لخبير﴾ بەڕاستی لەوڕۆژەدا پەروەرد گاریان بەهەمووکارو کردارو گوفتاریان ئاگادارە کەواتە: چۆن ئەوێرێ سەرپێچی و تاوان بکات، لەکاتێکا ئەمرێ و زیندوو ئەکرێتەوەو ڕازی دڵی دەرئەخرێ.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (عادیات).

*** *** ***

١٠١- سوورەتی (قاریعە)یە

مەککەییەو (١١) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی پلەکانی ڕۆژی (قیامەت)دەکات، ئەوشتانەی کەلەو ڕۆژەدا ڕوودەدەن: دەرچوونی ئادەمیی لەگۆڕدا، بڵاوە کردنیی و، سەرگەردان بوونیی وەك پەپولەی پرش وبڵاو، گۆڕینی کێوەکان وەك خوری شیکراوە کەبەبایەکی سووك بڵاوبێتەوە.. پاشان دەرەنجامی قورسی و سوکی کرداری خەڵکی و شوێنیان دیاری دەکات و، وە

بەم شێوەیە دەست پێدەکات: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم* [١] القارعة﴾ راچڵەکێنەر ﴿[٢] ما القارعة﴾ راچڵەکێنەر چیە؟ ﴿[٣] وما أدراك ما القارعة﴾ تۆ چوزانیت داچڵەکێنەر چییە؟.

قیامەت هات مرۆڤ وەك پە پوولەی پرژاو دەبن:

﴿[٤] يوم يكون الناس كالفراش المبثوث﴾ ڕۆژێکە گشت مەردوم وەکو پەپوولەی پرش وبلاوی لێدێ ﴿[٥] وتكون الجبال كالعهن المنفوش﴾ کێوەکانیش وەك خوری شییکراوەیان لێ دێت و بەهەوادا دەڕۆن.

پاداش و تۆڵە بە پێی تای تەرازووە:

﴿[٦] فاما من ثقلت موازينه﴾ ئینجا ئەو کەسە کەلەڕۆژەدا تای کێشانەی کردەوەکانی قورس بوو ﴿[٧] فهو فی عيشة راضية﴾ ئـەوە لـەنێو گـوزەران و خۆشـییەکی وادا دەبێت، خۆی پێی ڕازییە ﴿[٨] وأما من خفت موازينه﴾ بەڵام ئەوکەسـەش کـەتای کێشانەی کردەوەکـانی سووك بـوو ﴿[٩] فأمه هاوية﴾ ئـەوە دایکـی ئـەو دۆزەخـەو باوەشـی بـۆ گرتۆتـەوە ﴿[١٠] ومـا ادراك ماهيـة﴾ جـا تـۆ چـوزانیت (هاویـە)چـیـیە؟ ﴿[١١] نـار حاميـة﴾ ئـاگرێکی زۆر گەرمـە. ئیمـامی (بوخـاریی و موسـلیم) لـە (ئـەبو هـورەیرە)وە دەگێڕنەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((ناركم هذه يوقد ابن آدم جزء من سبعين جزءا من حر جهنم)). ئەم ئاگرەی ئێرەیەتانە بەشێکە لەحەفتا بەشی گـەرمای ئاگری دۆزەخ. هـاوەڵان وتیـان بـەخوا سـوێند ئەوەنـدە بەسـە! ئـەویش فەرمووی: ((إنها فضلت عليه بتسعة وستين جزءا، كلهن مثل حرها)) بەڕاستی ئەو ئاگری دۆزەخە (٦٩) بەشی لەم ئـاگری ئێرەتانـە زیـاترە، هـەر بەشـەیش وەك گـەرمای ئـەو دەبێت..!! فتح الباری:٦/٣٨٠. مسلیم: ٤/٢٨٤. وە هەروەها دەربارەی قورسیی و نارەحـەتی ئـەو ئاگرەیـە کـە پێغەمبـەر ﷺ دەفـەرموێ: ((اذا اشتدّ الحر فأبردوا عن الصلاة، فإن شدة الحر من فيح جهنم)). فتح الباری: ٢/٢٠. موسلیم: ١/٤٣٠.واتە: هەرکە گەرمای نیوەڕۆ تینی سەند، ئێوەش نوێژ دوابخەن بۆ کاتێ فێنك دەکا، نزیك بەوەختی نوێژی عەسر، هەتا نارەحەت وماندوونەبن چون گڕەی گەرما لەهەناسەی دۆزەخە.

الجزء الثلاثون — سورة القارعة

وَحُصِّلَ مَا فِي ٱلصُّدُورِ ﴿١٠﴾ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ ﴿١١﴾

سُورَةُ ٱلْقَارِعَةِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا ٱلْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ ٱلنَّاسُ كَٱلْفَرَاشِ ٱلْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ ٱلْجِبَالُ كَٱلْعِهْنِ ٱلْمَنفُوشِ ﴿٥﴾ فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌۢ ﴿١١﴾

سُورَةُ ٱلتَّكَاثُرِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلْهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتَّىٰ زُرْتُمُ ٱلْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ ٱلْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ ٱلْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ ٱلْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨﴾

٦٠٠ — سورة العصر

کۆتایی سوورەتی (قاریعە).

لەگەڵ سوپاسێکی زۆردا بۆ خوای گەورە.

*** *** ***

١٠٢- سوورەتی (تەکاثور)ـە

مەککەییەو (٨) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەم سوورەتە باسـی سـەرگەرمیی و سـەرقاڵبوونی ئادەمیی دەکـات بـەهۆکانی خۆشویستنی دونیـاوە، وە بـە شانازی کردن بـەماڵ و منـاڵی زۆرەوە، دیـارە ئـەوە هۆیـەکی خراپـە، مـرۆڤ لەخواناسین لائـەدا، هـەر بۆیـەش چـەند جارێك هۆشیارییان ئـەداتێ و ئاگاداریـان ئەکاتـەوە کـەواز لـەوخووە ناپەسـەندو ناجوامێرانـە بێنن، دواییش باسی ئەوحاڵەتە سەخت و نارەحەتە دەکات کە لەقیامەتدا رووبەڕوویان دەبێتەوە.

دنیا ویستی، قیامەت لە بیر دەبا:

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم * [١] الهاكم التكاثر﴾ خەڵکینـە خۆهەڵکێشانتان بـە زۆریـی سامان و منـاڵ بـێ ئاگـای کردوون، پێغەمبەرﷺ دەفـەرموێ: ((يقول العبد: مالى مالى، وإنما له من ماله ثلاث: ما أكل فأفنى، او لبس فـأبلى، أو تصدق فأمضـى، ومـا سوى ذلك فذاهب وتاركه للنـاس)) مسلم: ٢٢٧٣/٤. واتـە: هەمیشـە بەنـدە دەڵێت: ماڵەکەم، ماڵەکەم، کەچی ماڵی ئەو تەنها سێ جۆرە: ئـەوەی خواردوویەتی و تیاچووە، یـان ئـەوەی لەبەری کردووە و کۆنی کردووەو نەماوە، یان ئەوەی بەخشیویەتی و تێپەڕیوە، ئیتر بێ لەوە هـەموو دەڕواو بـەجێی دێڵـێ بۆخـەڵك ﴿ [٢] حتى زرتم المقابر﴾ تا ئەوکاتـەی ئـەمرن و دەنێـژرێن لـە گۆڕستانەکاندا، بیر کردنـەوە لـە (گـۆڕ) دڵانـی خـەوتوو وە خەبـەر دێنێ، رۆژی ئەولا وەبیردێنێ، دونیا کەم دەنرخێنێ، بۆیە، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((كنت نهيتكم من زيارة القبور، فزوروا القبور فإنها تزهد فى الدنيا، وتذكر الآخرة)) ئیبن ماجە. من کاتی خۆی لەسەردانی گۆڕان ڕێگریم کردن، بەڵام ئێستا بچن بۆ سەردانی گۆڕان، چونکە سەردانی دونیاتان لاکەم نرخ دەکاو، ئەو رۆژەکەشتان وەبیر دێنـێ. ﴿ [٣] كلا سوف تعلمون﴾ وانابێ ئێوە ئەتانـەوێ، لەمـەولا چاك دەزانـن و تـێ ئەگـەن کـە ئێوە بەهەڵـەدا چوون و چیتان بەسەردێ ﴿ [٤] ثم كلا سوف تعلمون﴾ دیسان وانابێ ئێوە ئەتانەوێ، لەئایینـدەدا چاك دەزانن و تێ ئەگەن، پاشە رۆژتان چۆن ئەبێ ﴿ [٥] كلا لو تعلمون علم اليقين﴾ نا ئەگەر ئەتان زانی بە زانینـی یەقین، وازتان لـە خۆهەڵکێشـان بـە زۆری ماڵ و مناڵ دەهێنا.

دۆزەخ دەبینن و، لە خۆشی دنیا بەرپرسیارن:

﴿ [٦] لترون الجحيم﴾ سوێند بەخوا بەچاوی خۆتـان دۆزەخ دەبیـنن ﴿ [٧] ثم لترونها عين اليقين﴾ دیسـانەوە بـێ گومان بەچاوی یەقین دۆزەخ ئەبینن ﴿ [٨] ثم لتسئلن يومئذ عن النعيم﴾ پاشان باوەڕتان هـەبێت لـەو رۆژەدا پرسیاری هـەموو بەهرەیـەکتان لێدەکرێ: تەندروستیی، مـاڵ و سـامان، خێـڵ و هـۆز، هـەر بەهرەیـەکی ترکـە خـوا پێـی دابن، چۆنتان دەست کەتووە..؟ لەڕێی شەرعەوە، یا لەرێگاکانی ترەوە..؟ وە چۆنتان بەخت کرد..؟ پێشەوا (موسلیم) لە (ئەبو هورەیرە)وە دەڵێ: رۆژێ یا شەوێ پێغەمبەر ﷺ لەماڵ دەرچوو، دیتی وا (ئەبوبەکر) و (عومەریش) هاتوونەتە دەرێ! فەرمووی: ((ما أخرجكما من بيتكما هذه الساعة)) چ شتێ ئێوەی لـەم ناوەختـەدا لـەماڵ وەدەرنـاوە؟! وتیـان: ئەی پێغەمبەری خوا برسێتی، فەرمووی: ((وأنا، والذى نفسى بيده لأخرجنى الذى أخرجكما قدما)) رواه الترمذي. منیش سوێندم بەو زاتەی کە گیانی منی بەدەستە هەر ئەوشتە وەدەری ناوم، کە ئێوەی وەدەرناوە..!

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (تەکاثر).

*** *** ***

١٠٣- سوورەتی (عەصر)ـە

مەککەییەو (٣) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم کورتە سوورەتە، بەپەلە باسی هۆکانی بەختیاریی و سەرفرازیی ئادەمزاد دەکات، هاوڕێ لەگەڵ هۆکانی سەرکەوتنیی و، بەختەوەرییدا سوێند دەخوات بەوکاتەی کە تەمەنی مرۆڤی تێیدا تەواو دەبێ و، لاپەڕەی ژیانی تێیدا دەپێچرێتەوە، وەبەو هەموو شتانە بەدرێژی رۆژگار تێیدا روودەدەن، کە هەرهەمووی پەندوو ئامۆژگارییە بۆئەوانەی وا بەورد بیردەکەنەوە، سوێند دەخوات بە(عەصر) کەهەموو ئادەمیی لەناو زەرەرو زیاندایە، مەگەر کەسێك ئەم چوار پەسن و سیفەتانەی تێدا بێت: بڕوای کامڵ، ئاکاری باش و چاك، باسکردنی هەق و راستیی بۆیەکتر، بەئارامبوون وخۆ ڕاگرتن. بەڕاستیی ئەم سوورەتە بناغەی ئایین و هەموو سەرکەوتنێکە، بۆیە پێشەوا (شافیعیی) (خوا لێیخۆش بێت) دەڵێ: ئەگەر خوا تەنها ئەم سوورەتەی ناردبا، بۆ بەرنامەی ژیانی ئادەمیزاد بەس دەبوو. ئیمامی (تەبەریی)ش لە (عوبەیدوڵلای کوڕی حەفس)ـەوە دەڵێ: هەرکە دووکەسی هاوەڵان بەیەکتر گەیشتبان، تا سوورەتی (عەسر)یان بۆ یەکتر نەخوێندبا، لێك جیانەدەبوونەوە. پێشەوا (شافیعیی) دەڵێ: ئەگەر خەڵك بەوردیی لەم سوورەتە تێفکرابان بەدرێژایی رۆژگار بەسیان دەبوو.

سُورَةُ الْعَصْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

سُورَةُ الْهُمَزَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ كَلَّا ۖ لَيُنبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

سُورَةُ الْفِيلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ﴿٥﴾

٦٠١

مرۆ (بێ لەم چوار پەسنە) گش زیانبارە:

ئەم سوورەتە لەبەر ئەوە کە لە مەککەدا دابەزیوە، زۆر پێ لەسەر ئیمان و پەسنەکانی ئیمان دادەگرێت، بۆیە خوای دلۆڤان دەفەرموێ: ﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [1] والعصر﴾ سوێند بەکات و رۆژگار کەچەندە گرنگ و بەنرخە، هەر لەبەر ئەمەیشە خوای گەورە سوێندی پێ دەخوات، چونکە (کات) بۆ مرۆڤە زیرەك و وریاکان مایەی بەختیاریی و سەرفرازییان بووە، هەوڵیان تیاداوە بۆ ئازادیی و، سەربەستیی خۆیان، هیچ پشوویان تیا نەداوە.. بەڵام بۆ گەلانی تەمەڵ و نەزان، بۆتە مایەی ژێر دەستەیی و بەد بەختیان، ئای چۆن چەندان ساڵ دێت و دەڕوات، گەلانی ژێر دەستە هەر دەناڵێنن؟ دەسا بۆراستنابنەوەو، لە عەصر سود وەرگرن، وەك پەیامبەر ﷺ راپەڕیی و، سوودی لێوەر گرت و دەرەنجام گەلەکەی خستە سەر فرازییەوە ﴿[2] إن الإنسان لفی خسر﴾ کەبەڕاستیی هەرچی ئادەمیزاد هەیە بەتایبەت ئەوانەیان کە تەکلیفیان لەسەرە لەزیانێکی گەورەدایە ﴿[3] الا الذین آمنوا﴾ جگە ئەوانەی بڕوایان هێناوە ﴿وعملوا الصالحات﴾ و کارە چاکەکانیان کردووە، واتە: هەرچی خێرو چاکە بۆ دین و وڵاتیان هەوڵی بۆ ئەدەن و ئەیکەن ﴿وتواصوا بالحق﴾ وە وەسیەتیان بۆ یەکتر کردووە بەهەق، کە هەمیشە پابەندی هەق بن و ماخولانی

راستی بن ﴿وتواصوا بالصبر﴾ وه وهسیەتیان بۆیەکتر کردووه بەصەبرو خۆڕاگریی لەسەر هەق و ئایینی خوا، واته: مرۆڤی موسڵمان دەبێ هیچ کات ماندوو نەبێ و، نەپسێ بەرامبەر بە ئەرکەکانی سەرشانی.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (عەسر).

*** *** ***

١٠٤- سوورەتی (هومەزە)یە

مەککەییەو (٩) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی ئەوکەسانە دەکات کە هەردەم ناوی خەڵك بەخراپە دەبەن و، توانج و تەشەریان لێدەدەن و، هەوڵ دەدەن خراپیان بکەن و گاڵتەو گەپیان پێدەکەن، هەروەك هێرش دەکاتە سەر ئەوانەی ماڵ و سامان کۆ ئەکەنەوەو خەریکی ژماردنیی و، وا ئەزانن کەماڵەکەیان هەرگیز ناهێڵێ بمرن..! کۆتاییشی بە باسێکی کورتی پاشە ڕۆژو جێگای بەدبەختەکان دێت، کە بەئێجگاری دەڕۆنە ناو دۆزەخەوەو ئاگرێکی تێکشکێنەر هرۆژم دەباتە سەردڵیان.

هاوار بۆ مرۆی تەشەردەر و حوسپکەرو فرەکەری ماڵی دنیا:

خەڵکانێ هەبوون بێ حیساب و ئەژمار لەرێی ناهەقەوە ماڵ و سامانیان کۆ دەکردەوەو، ئەم و ئەویان بەکەم سەیر دەکردو، توانج و تەشەرپیشەیان بوو، جابۆ ترساندن و سەر زەنشتی ئەوانە خوا فورمووی: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] ويل لكل همزة لمزة﴾ سزای سەخت بۆ هەموو توانج گرێکی عەیبگر، واتە: ئەوکەسە ناوی خەڵك بەخراپە دەباو بەشوێن کەم وکوڕیی و نەنگدا دەگەرێ ﴿[٢] الذي جمع مالاً و عدده﴾ ئەو کەسەی کە ماڵێکی زۆری کۆ کردەوەو هەرخەریکی ژماردنی بوو، ئیتر بێ لێکدانەوەی حەڵاڵ و حەرام. واتە: ئەوانە کە ناوی مەردوم دەبەن ئەو دەوڵەمەندانەن بەهۆی سامانەکانیانەوە خۆبەگەورە دەگرن و بەسووك سەیری خەڵکی دەکەن ﴿[٣] يحسب أن ماله أخلده﴾ وا خەریکە بەدنیاوە پێی وایە کەماڵ و سامانەکەی بەئێجگاری لەدنیادا دەیهێڵێتەوە وهەرگیز نامرێ، بۆیە ڕەفتاری وادەکات ﴿[٤] كلا﴾ با وانەزانێت ﴿لينبذن في الحطمة﴾ سوێند بەخوا بەسووکیی و ریسوایی فرێ دەدرێتە ناو تێکشکێنەرە (حوتەمە)وە ﴿[٥] وما أدراك ما الحطمة﴾ جا تۆ چوزانیت ئەو تێشکینەرەیە چیە،ئەگەر خوا بۆت باس نەکات ﴿[٦] نار الله الموقدة﴾ ئاگرێکی هەڵکراوی بڵێسەداری خوایە، واتە: بەفەرمانی ئەوەو فریشتەی ئەوی لەسەرە ﴿[٧] التي تطلع على الأفئدة﴾ ئەو ئاگرێکی وایە رووەدەکاتە بنۆکەی دڵەکان و، پەرەی دڵەکان دەسووتێنێ کە سەرچاوەی کوفر بوون ﴿[٨] إنها عليهم مؤصدة﴾ بەڕاستی ئەو (ئاگرە) دەورەی داون و لەسەریان داخراوەو داپۆشیون، نە هەوای تێدەچێ و، نە هەوای لێدەڕواتە دەرەوە ﴿[٩] في عمد ممددة﴾ ئەوان بەسراونەوە لەناو چەند کۆڵەکەیەکی درێژکراوەدا. واتە: دژبانیی و کۆنترۆڵیان لێبەستراوەو بەهیچ شێوەیەك ڕێگای دەرچوونیان نیە و هەرگیز قوتار نابن.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (هومەزە).

*** *** ***

١٠٥- سوورەتی (فیل)ـە

مەککەییەو (٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی داستانی خاوەن فیلەکان (أصحاب الفیل) دەکات، ئەو کاتە کە هاتن بۆ وێرانکردنی (کعبة الله)، بەڵام خوای گەورە دای بە پۆزەیانداو، پاشەوپاش سەری خەجاڵەتی پێداخستن و، بەلاوازترین لەشکری خۆی (واتە: بە کۆمەڵێ باڵندە) تەفرو تونای کردن و، ماڵەکەی خۆی پاراست, کە بەراستیی ئەمەیش تا دونیا دونیا بێت بە چیرۆك وداستان باس دەکرێت،

سەرگوزشتەی فیل سوارەکان:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] الم تر کیف فعل ربك بأصحاب الفیل﴾ ئایا ئەو دەنگ و باسەت پێنەگەیی و، نەتدی کە خوای پەروەردگاری تۆ بەخاوەن فیلەکان چی کرد.؟ ئەوانەی هاتن بۆ وێرانکردنی کابەی شەریف. ﴿[٢] الم یجعل کیدهم فی تضلیل﴾ ئەرێ مەگەر سەری لێ نەشێواندن و فرت و فێڵەکەیانی پوچەڵ نەکردەوە..؟! ﴿[٣] وارسل علیهم طیرا أبابیل﴾ کۆمەڵێکی زۆرو پۆل پۆل باڵندەی نەنارده سەریان؟ ﴿[٤] ترمیهم بحجارة من سجیل﴾ تابە بەردی گڵمتی ڕەق بەردە بارانیان بکەن ﴿[٥] فجعلهم کعصف مأکول﴾ دەرەنجام وەك کای خوراوی لێکردن و ڕیزە بەرێزەبوون و چوونە زبڵگای مێژووەوەو بوونە وانەو چیرۆك بۆهەرکەسێك بیەوێ شەڕە شۆخ لەگەڵ ئیسلامدا بکا، کە دەرەنجام هەر سەری خۆیشی پان ئەبێتەوە، وەك سوپاکەی (ئەبرەهە).

تێبینی: پێغەمبەر ﷺ هەر لەوساڵەدا (عام الفیل) لەدایکبوو، وەك خۆی ئەفەرموێ: ((وُلِدْتُ عامَ الفیلِ)) رواە الإمام أحمد" شیاوی باسە ئەو ڕووداوە لەمانگی (موحەرەم)دا پێش لەدایکبوونی پێغەمبەر ﷺ بە پەنجا ساڵ و پێنج ڕۆژێ، بەرامبەر بە مارسی(٥٧١)زایینی ڕوویدا، هۆی ڕوودانی ئەو ڕووداوەش -وەك ئیبن هیشام ئەڵێ- ئەبرەهەی جێگری گشتیی (نەجاشیی) کە لەوڵاتی (یەمەن)، دیتی عەرەبەکان ئابەو جۆرە دەڕۆنە (کەعبە)، ئەویش لە (سەنعا)دا کەنیشتەیەکی گەورەی کردەوە، بەو مەبەستە کەعەرەبان لەوێوە وەرگێڕێتەوە بۆلای کەنیشتەکەی خۆی، ئەوجا پیاوێك ئەوەی بیست و لەڕقان چوو و (...) تێکرد، ئەویش (ئەبرەهە) بۆ تۆڵە کردنەوە سوپایەکی (٦٠) هەزار کەسی ڕێکخست بۆ ڕوخاندنی (کەعبە)! کەنزیکەی (٩-١٣) فیل سواریی تێدابوو، سەرەڕای فیلە گەورەکەی خۆی، جا کاتێ گەیشتە دۆڵی (مەحسەر/ نێوان (موزدەلیفە) و(مونا) فیلەکەی خۆی چۆکی داداو هەرچەندە هەوڵیدا نەڕۆیشت..!! جا لەو نێوانەدا خوای کارجوان ئەو پەلەوەرانەی نارده سەریان و تەفروتونای کردن. ئەمە کورتەیەکی ئەو ڕووداوە بوو.(عەبدولموتتەلیب)یش پاش ئەوەی کەداواکەیان ڕەتکردەوە بۆ ئازادکردنی شترەکانی، دەستی بەئەڵقەکەی کەعبەوە گرت و گوتی:

یارب لا أرجو لهم سواکا — یارب فامنع حماکا
إن عدو البیت من عاداکا — إنهم لن یقهروا قواکا
لاهُمَّ إن العبد یَمْـ — نَعُ رَحْلَهُ فامْنَعْ حِلالَكْ
لا یغلبنّ صلیبُهُم — ومِحالُهُمْ غَدْواً مِحالَكَ
إن یدخلوا البلد الحرا — م فأمر مابدالك

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (فیل)

١٠٦- سوورەتی (قورەیش) لـە

مەککەییەو (٤) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە هەندێ لە نیعمەت و بەهرەکانی خوا یادی قورەیش ئەخاتەوە، ئەوەبوو زۆر بەئاسوودەیی و، بێ ترس لەهیچ کەسێك، هاتوچۆی زستانە وهاوینەیان دەکرد بۆ بازرگانی، هات و چۆی (یەمەن) و(شام) یان دەکرد لەوپەڕی خۆشیی و، ئارامییدا، وە هیچ کەسێك نەبوو دەست بێنێتە ڕێگەیان.

قورەیش هەقە خاوەنی کابە بپەرستن:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم* [١] لإيلاف قريش﴾ لەبەر هۆگریی و یەکگرتنی قورەیش ﴿[٢] إيلافهم رحلة الشتاء والصيف﴾ هۆگریان بەهاتوو چۆی زستانەو هاوینەوە (زستان بۆ یەمەن، هاوینیش بۆ شام) ﴿[٣] فليعبدوا رب هذا البيت﴾ جا لەبەر ئەوبەهرە گەورەیەی خوایە بەسەریانەوە دەبا هەرخاوەنی ئەم خانەیە (كعبة الله) بپەرستن و هەموو هەر بۆئەو سەردانوێنن" چونکە لەژێر سێبەری ئەمن و ئاسایشی کابەدا ئەوان ئەو هات و چۆیە ئەنجام دەدەن، وەك دەفەرموێ: ((إنما أمرت أن اعبد رب هذه البلدة الذى حرمها وله كل شئ وأمرت أن أكون من المسلمين))٩١/٢٧. ﴿[٤] الذى أطعمهم من جوع وآمنهم من خوف﴾ ئەوخوایەی بەو هۆیەوە قوتاری کردن لە برسێتی و هێوریشی کردنەوە لەترس ، واتە:ترسیان لەهیچ دزودرۆزنێك نەما بێتە ڕێگەیان و ڕێیان پێ بگرێ، ئەویش بەهۆی حورمەت و ڕێزی کابەوە بوو، کە لەباوو باپیرانیانەوە بۆیان مابووەوە ڕێزنان لە کابە، جا ئایا لەبەرامبەر هەر بەهرەیەکی خواییەوە سوپاسێك پێویست ناکات..؟ ئای ئادەمیی چەند سپڵەیت..؟!

سُورَةُ قُرَيْشٍ　الجزء الثلاثون

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾ الَّذِي أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

سُورَةُ المَاعُونِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ﴿١﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

سُورَةُ الكَوْثَرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

سُورَةُ الكَافِرُونَ　٦٠٢

کۆتایی سوورەتی (قورەیش).

***　***　***

١٠٧- سوورەتی (ماعون) لـە

مەککەییەو (٧) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە بەکورتیی باس لە دوو دەستەو تاقم دەکات:

یەکەم: بێباوەڕێکی دڵڕەقی سپڵەو نکوولیکەری ڕۆژی دوایی و بەریێ.

دووەم: دوو ڕوویەکی ڕیابازو ڕووپاماییکەر لەکاروکردەوەکانیا.

یەکـەمیان: بەپیشـە سووکایەتی بەهـەتیوان دەکـەن و پیایانـدا هـەڵ دەشـاخێن و، پێـی بڵێیـت چـاکە ناکـەن و هەوڵیشـی بـۆ نـادەن، وەك (عاصـی کـوڕی وائیـل)و هەرکەسـێکیتر وەك ئـەو. دووەمیـان: ئـەودووڕازییانن کـە نوێژەکانیان تـەنها بۆ روو پامایی دەکـەن، بۆیـە زۆر بەسووك گرتوویانـەو زۆرکـەم ڕێك بکـەوێت کـە لـەکاتی خۆیـدا بیانکەن، وەیان لەکاتی کردنەکەیدا بێدارو هۆشیار بن، جا خوای گەورە لەهەر دوولایان هەڕەشە دەکات.

ئەو مرۆڤە رۆژی جەزای لا درۆیە!:

﴿بسم الله الرحمن الرحيم * ١ أرايت الذي يكذب بالدين﴾ ئاخۆ دیتت ئەوکەسـەی کەچۆن رۆژی جـەزا بـەدرۆ دەخاتەوە،ئەزانی ئەو کەسە کێیەو صیفەتەکانی چین..؟﴿٢ فذلك الذي يدع اليتيم﴾ جا ئەوکەسە بێ بڕوایەکی وایە زۆر بەتونـدی پـاڵ بەهـەتیوەوە دەنـێ و پیـا هەڵدەشـاخێ، لـەباتی ئـەوەدڵ نـەوایی بکـات ﴿٣ ولا يحض على طعام المسكين﴾ هەر وەك خۆیشی ئاوایە، دنەوهانی کەسیش نادات لەسەر بەخشین و خواردەمەنی دان بەهـەژاران و بێ نـەواو نـەداران ﴿٤ فويل للمصلين﴾ ئینجا سـزای سـەخت بـۆ نوێـژ خوێنـەکان ﴿٥ الذين هم عن صلاتهم ساهون﴾ ئەوانـەی لەنوێژەکانیانـدا غافڵ و بێئاگان،واتـە: بـەدڵ نوێـژەکانیان ناکـەن و لـەماناو مەبەسـتەکەی بیر ناکەنـەوە، لـەپێش چـاوخەڵکەوە دەیکـەن بـەڵام ئەرهـەرخۆیانبن نایکـەن، ناشـزانن فەلسـەفەی نوێـژکردن چیە ﴿٦ الذين هم يراءون﴾ ئەوانەی لە نوێژەکانیاندا رووپامایی‌دەکەن، واتە:لەبەر ئەوە نوێژ دەکەن پێیان بڵێن نوێژ خوێنن! ئەڵبەت مەبەستێکی تریشیان هەیە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((تلك صلاةُ المنافق، تلك صلاةُالمنافق، تلك صلاةُ المنافق، يَجْلِسُ يَرْقُبُ الشمس، حتى إذا كان بين قَرْنَي الشيطان قام فنَقَرَ أربعاً، لايذكرُ اللهَ فيها إلا قليلا)) فتح البارى: ٣٨٦/٦. موسليم:٤٣٤/١. واتە: ئەوە نوێژی مونافیقە, ئەوە نوێژی مونافقە, ئەوە نوێژی مونافقە!دەبینی هەمیشە کـاڵ وکرچـە ولـەجێی خۆیـدا نایکـا، و زۆر بـەقورس و نارەحـەتیی و ناچـاریی ئـەنجامی دەدات، دادەنیشـێ و، چاوەنۆڕی خۆر دەکات، جاکە دیتی ئەوا لە نێوان دووشاخەکانی شەیتانەوە خۆردەرکەوت، هەڵدەسێ چوار دەنووك لەزەمین دەدات، زۆر بەکەمیش ئاگای لە خوایە!. ﴿٧ ويمنعون الماعون﴾ وە هەموو جۆرە یارمەتییـەکیش لە خـەڵکی دەگرنەوەو کۆتایی و درێغی دەکەن. بەڵێ.. مرۆڤ وا دروستکراوە کە بەتەنها خۆی ناتوانێ پێداویستییەکانی ژیانی خۆی جێبەجێ بکات، بۆیە پێویستیی بەدراوسێ و ئەم و ئەوهەیە، ئەویش دەبێ داوای هەرچی لێکرد بە خواستن، بیداتێ و، دەستی لێ نەقوچێنێ، لە دەرزییەکەوە، هـەتا پـەرداخێك، تـەورێك، پاچێك...هتد. مرۆڤی نوێـژ خوێنی راستەقینە ئاوایە، بەڵام مرۆی دووڕوو، ریبابازو دەست قووچاووو بێ خزمەتە.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (ماعوون).

*** *** ***

١٠٨- سوورەتی (کەوسەر)ـە

مەککەییەو (٣) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەم سوورەتـە باسـی بـەهرە گرنگـەکانی خـوا دەکـات بۆپەیامبـەر ﷺ، بەتایبـەتی ئەوبەهرە گەورەیـە کەلـەدنیاو لەقیامەتـدا پێیبەخشـیوە، ئـەی دەبـێ چ بەهرەیـەك لـەوە گـەورەتر بێـت کـە هەتاهەتایـە ناووشـۆرەت و ئایینەکـەی هـەردەمێنێ و ناکوژێتـەوە..؟ ئـەوان کـە بەپێغەمبـەریان دەگـوت بـێ کـوڕو وەجـاخ کوێرەو زوو نـاوی دەکوژێتـەوە، خۆیـان بنـەبڕ بـوون و ناویـان چـوویە مەزبەلـەی مێـژوووەو، خۆیـان ودیـن ورێبازیـان پێچـرایەوەو کۆتـایی هـات،

بێگومانیشم هەرکەسێکی تر، بیروبۆچوونی وەك (ئەبوجەهل) و شوێنکەوتوانی ئەوبێ، وەك ئەوی لێدێ و، سەری خۆی پان ئەبێتەوە. لەفەزڵ و گەورەیی سوورەتی (کەوسەر)دا (ئەنەس) دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ لەمزگەوتدا لەنێوانماندا بوو، کتوپڕ کەمێ خەوی لێکەوت، پاشان بەڕوویەکی خۆش وگەش و لێو بەزەردەخەنەوە سەری بەرزەوەکرد، جا ئێمەش وتمان: هۆی ئەو زەردەخەنەیەت چیبوو ئەی پێغەمبەر؟! فەرمووی: هەر ئێستا ئەم سوورەتەم بۆهات و خوێندیەوەو فەرمووی: (بسم الله الرحمن الرحيم.إنا أعطيناك الكوثر. فصل لربك وانحر. إن شانئك هوالأبتر) پاشان فەرمووی: دەزانن (کەوسەر) چیە؟ کەوسەر: چۆم و تاڤگەو و رووبارێکە لەبەهەشتدا، بەرەکەتێکی ئێجگار زۆری هەیە، حەوزو گۆلاوێکە پەروەردگا رم بەڵێنی پێداوم، کە لەقیامەتدا ئوممەتەکەم بێنە سەریی، وە بەئەندازەی ئەستێرەکانی ئاسمان لێوان و پەرداخ و سووراحی تێدایە، هەندێ کەس لێی بێبەش دەبێ، منیش دەڵێم: ئەی پەروەردگاری من! خۆ ئەوانە لەئوممەتی منن، خوا ئەفەرموێ: تۆ نازانی پاش تۆ ئەوانە چیان کرد؟! موسلیم:١/٣٠٠, ئەبوداود:٥/١١٠, نەسایی:٥٣٣/٦.

خوا گش خێرو بێرێکی ئەملاو ئەولای بە پێغەمبەر دا:

دوا بەدوای ئەوقسە ناخۆش و نالەبارانەی قورەیشە، خوای گەورە بۆ دڵدانەوەی پێغەمبەر، ئەم سوورەتەکورتەیە بۆ دابەزاندو فەرمووی: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] إنا أعطيناك الكوثر﴾ بەڕاستیی ئێمە چاکەو خۆشی و خێرێکی زۆر گەورەمان بەتۆ بەخشی کەمایەی سەر بەرزیی دنیاو قیامەتتە، یەکێ لەوانە رووبارێکی تایبەتە لەبەهەشتدا، وەك ئیمامی (بوخاریی) دەڵێ ﴿[٢] فصل لربك﴾ جا نوێژ بکە بۆپەروەردگارت ﴿وانحر﴾ وەلە سوپاسی ئەو هەموو چاکەدا، هەر بۆئەو قوربانی سەر بکە،واتە: وەك قورەیش مەبە، کە حەیوانیان هەم بۆخواو، هەم بۆ بتەکان سەر ئەبڕی، نەخێر،دەشێ تۆتەنها بۆ خوای گەورە قوربانی بکەیت. وەك لەجێگایەکی تردا دەفەرموێ: (قل إن صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين لاشريك له وبذلك أمرت وأنا أول المسلمين) ١٦١/٦-١٦٢. ئیبن عەباس دەڵێ: (وانحر) بەواتای قوربانی کردنە، هەندێکیش دەڵێن: مەبەست ئەوەیە کە لەکاتی نوێژدا دەستی ڕاستت لەبان دەستی چەپت دابنێی لەژێر گەردنا. ئیمامی (تەبەریی)و(ئیبن کەسیر) دەڵێن: قسەی ئەوکەسە ڕاستە کەوتوویەتی مەبەست قوربانی کردنە، چونکە پێغەمبەر ﷺ نوێژی جەژنی دەکردو، پاشان قوربانیەکەی خۆی سەر دەبڕیی و دەیفەرموو: ((مَنْ صَلَّى صَلاتَنا، ونَسَكَ نُسُكَنا فقد أصاب النُسُكَ، وَمَنْ نَسَكَ قبل الصلاة فلا نُسُكَ له)) متفق عليه.

ناحەزانی دین وەجاخ کوێرن:

﴿[٣] إن شانئك هوالأبتر﴾ بەڕاستیی هەر دژو ناحەزەکەت (عاسی کوڕی وائیل) کە بەتۆی دەگوت: وەجاق کوێرە دوابڕاوو بێ ناوو نیشانەو لەهەموو خێرێك بێ بەشە، نەك تۆ.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (کەوسەر).

*** *** ***

١٠٩- سوورەتی (کافیرون) لـە مەککەییەو (٦) ئایەتە

بەناوی خوای دەهندەو دلۆڤان

سوورەت (کافیرون) باسی یەکخواپەرستیی و یەکلابوونەوەو یەخەهەڵتەکاندن، لەگش کوفرو (شیرك)ێك دەکات، بێ بڕوایان "ئەوەندە نەزان و کەم ئاوەز بوون" لە پەیامبەریان ﷺ داوا کرد کە ئەو ساڵێك خواکانی ئەمان بپەرستێ و، ئەوانیش ساڵێك خواکەی ئەم! ئینجا بۆ ڕەتی ئەوانەو دەمکوتیان ئەم سوورەتە زۆر گرنگە هاتە خوارەوەو، بە هەموو شێوەیەك لەوە بێ هیواو مەیووسی کردن و، لەمپەرو بەر بەستێکی لەنێوان هەردولادا دانا و، پێی گوتن: کە هیچ کاتێك نەئێستا، نە ئاییندە بەتەمای شتی وا مەبن.

بەرائەت لە شیرك:

﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] قل یا أیها الکافرون﴾ ئەی موحەممەد! ﷺ بڵێ: ئەی هۆزی کافرو بێباوەڕان! دارو بەرد پەرستان! خوا نەناسان! ﴿[٢] لا اعبد ما تعبدون﴾ ئەوەی ئێوە دەیپەرستن من نایپەرستم، من چی لەدارو بەرد بکەم؟ ﴿[٣] ولا انتم عابدون ما اعبد﴾ وە ئەوەش من ئەیپەرستم ئێوە نایپەرستن، چونکە من خوایەکی هەق وراست ئەپەرستم، ئێوەیش دارو بەردو ئەندێشە، دیارە ئەم دوانەش فەرق و جیاوازییان زۆر زۆرە. ﴿[٤] ولا انا عابد ما عبدتم﴾ وە منیش پەرەسندەی ئەوە نیم کە ئێوە پەرستووتانە و دەیپەرستن ﴿[٥] ولا انتم عابدون ما أعبد﴾ ئێوەیش پەرەسندەی ئەو زاتە نین کەمن ئەیپەرستم.

بەکورتیی: لە هیچ کاتێکدا ئێوە بەتەمای ئەوە مەبن کە من بت و خواکانتان بپەرستم، ئەگەرچی ئێوەش حەقتانە خواکەی من بپەرستن، چونکە خواکەی من هەقە و ڕاستە، بەڵام خواکانی ئێوە ناهەقەو ناراست ﴿[٦] لکم دینکم ولی دین﴾ جاکەوابوو دین و ئایینی خۆتان بۆ خۆتان و، منیش دین و ئایینی خۆم بۆ خۆم. بەڵێ دەبێ هەمووکات موشریکان و بێ بڕوایان لەوە نائومێد و بێ هیوا بکرێن کە تەنها بۆ ساتێکیش بێت، موسڵمانان خواکانی ئەوان ناپەرستن، وە دەبێ هەمیشە بەربەستێکی پۆڵایین لەنێوان پەرچەمی (لا إله إلا الله)و، پەرچەمی کوفرو بێبڕواییدا هەبێت، کە ئیتر بەهیچ شێوەیەك کاروباری ئوسرەی (لا إله إلا الله) تێکەڵی بڕیارو عادەت و باوو خووی ئەو نەبێت. هەندێ دەڵێن: ئەم ئایەتە بەئایەتی (سەیف/ فاقتلوا المشرکین کافة) نەسخ بۆتەوە، هەندێ دیکەش ئەڵێن: سوورەتەکە هەموی نەسخە، تاقمێ تر ئەڵێن: هیچ بەشێکی لێ هەڵنەوەشاوەتەوە، لەوە ئەچێ ئەمەیان ڕاست بێت. خوای گەورە خۆیشی باشتر دەزانێت. لەگەورەیی و مەزنیی ئەم سوورەتەدا هاتووە کە (ئەبوداود) ئەڵێ: پیاوێ وتی ئەی پێغەمبەری خوا! ﷺ ئامۆژگارییەکم بکە، ئەویش فەرمووی: ((إقرأ عند منامك (قل یا أیها الکافرون) فإنها براءة من الشرك)).واتە: لەکاتی خەودا سوورەتی: (کافیرون) بخوێنە، چونکە بەرائەت و ئینکاریی و ململانێیە لەگەڵ هەموو جۆرە شیرکێك. (ئیبن عەباس)یش ئەڵێ: لەقورئاندا لەم سوورەتە سەختتر نیە بۆ شەیتان و شوێنکەوتووەکانی، چونکە دووپات کردنەوەو چەسپاندنی بناغەی (تەوحید)ـە، لەولاشەوە (بەرائەت) و بێزارییە لەهەموو جۆرە شیرك و کوفرێك. پێغەمبەر ﷺ لەدوو ڕکاتی نوێژی (تەواف)ی ماڵی خوادا، ئەم سوورەتەو، سوورەتی (قل هوالله احد)ی دەخوێند. موسلیم: ٨٨٨/٢. هەروەك لەدوو رکاتەکەی پێش نوێژی بەیانیشدا دەیخوێند. موسلیم:٥٠١/١.

کۆتایی سوورەتی (کافیرون).

١١٠- سوورەتی (نەصر)ـە

مەدەنییەو (٣) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئـەم سوورەتە باسـی ئـازادکردنی شـاری (مەککـە) لـە بت و بتپەرستیی دەکا، کە بەڕاستیی موسڵمانان بـەو ئازادکردنەیە سەریان گەیشتە لووتکەی سەربڵندیی و، هەربەوەش لەدوای ئەوە لەنیوەدوورگەی عەرەبییدا ئیسلام زۆر بەپەلە پەخشبوو، بۆدواجاریش شیرك و بێ بڕوایی، نینۆگی کراو بێ دەست و پێ کەوت، ئینجا خەڵکی لەهەموو لایەکەوە پۆلپۆل موسڵمان بوون و پەرچەمی (لا إله إلا الله) سەد ئەوەندەیتر بەرز بوویەوە. (ئیبن عەباس) -وەك ئیمامی (موسلیم) هێناویەتی- ئەڵێ: ئەمە تەنها سوورەتێکە کە هەمووی پێکەوە بەجارێ هاتبێ. وە لە بەر گەورەیی و مەزنیی فەزیلەتی بەچواریەکی قورئان دانراوە، هەروەك بە ئاخر سوورەتی قورئانی پیرۆزی دادەنێت. نەسایی ٦/٥٢٥ ریوایەتی دەکات. هەروەك بەهێمای کۆچی دوایی پێغەمبەریشی دانا ﷺ، وەکو ئیمامی بوخاریی لە / فتح الباری: ٨/٦٠٦ هێناویەتی.

الجزء الثلاثون — سورة الكافرون

سُورَةُ الكَافِرُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ (١) لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ (٢) وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ (٣) وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ (٤) وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ (٥) لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ (٦)

سُورَةُ النَّصْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ (١) وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا (٢) فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا (٣)

سُورَةُ المَسَدِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ (١) مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ (٢) سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ (٣) وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ (٤) فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ (٥)

٦٠٣

لە لووتکەی دەسەڵاتدا تاریف و شوکری خوا بکە:

ئادەمزاد هەرکە کەمێ بەرەو سەرکەوتن چوو، بە پێی سروشت قابیلە چەواشە ببێ و، خۆی لێبگۆڕێ، جابۆ ئەوە شتیوا روونەدا، خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [1] إذا جاء نصر الله والفتح﴾ هەرکە کۆمەکی خواهات و، دەرگای سەرکەوتن و زاڵبوون کرایەوە، واتە: مەککەت لەبت وبتپەرستیی ئازاد کردو زاڵبوویت بەسەر دوژمنانی دین و گەل و وڵاتدا ﴿[2] ورأيت الناس يدخلون في دين الله افواجا﴾ ودیتت خەڵکی پۆل پۆل دێنە ناو دین و ئایینی خواوە، بەتایبەتی عەرەبەکان، پاش ئەوخۆگرتن و ململانێیە ﴿[3] فسبح بحمد ربك﴾ ئەوسا تۆیش زۆر بەدڵنیاییەوە پەروەردگاری خۆت بەپاك و بێخەوش راگرە، واتە: لەسەر ئەو نازو نیعمەت و بەهرە گەورەیە پێی بەخشییت هەمیشە سوپاسی بکە ﴿واستغفره﴾ و لەبەرامبەر هەندێ حاڵەت وبارودۆخ، کە بەسەر خۆت و هاوەڵانتدا دێت،داوای لێبوردنی لێبکە، وەیان نەوەك بەهۆی ئازاد کردنی شاری مەککەوە خۆبایی بوون سەر هەڵبدا، واتە: ئەگەرچی تۆ هەرگیز لەخۆبایی نابیت، چونکە تۆ پەروەردە کراوی دەستی خوایت، بەڵام با هاوەڵانیشت دەرس لەتۆوە وەرگرن ﴿إنه كان توابا﴾ بەڕاستیی ئەو خوایە زۆر تەوبە وەرگرو چاوپۆشیکارە، بەڵێ مرۆڤ دەبێ رووی پەشیمانی هەربۆدەرگای خوا بەرێ، بۆیە پەیامبەران پاش هیجرەت و جیهادێکی زۆرو بێ وچان، زیاتر سەری بەندایەتییان دانواندووەوداوای لێبوردنیان لەخوا کردووە. ئەوەتە پێغەمبەر ﷺ لەسووژدەو رکووعی نوێژەکانیدا بەردەوام دەیگوت: ((سبحانك اللهم ربنا وبحمدك، اللهم اغفرلی)). فتح

الباري:٦٠٥/٨. سا خوای بەخشندە بە بەزەیی و میهرەبانی خۆی لەئێمەش خۆش ببێ و،کارە چاکەکانمان لێوەرگرێ و، قەڵەمی بەخشینیش بەسەر تاوانەکانماندا بێنێ.

کۆتایی سوورەتی (نەصر)

*** *** ***

١١١- سوورەتی (مەسەد)ـە
مەککەیییەو (٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی دوژمنایەتی وتیاچوونەکەی (ئەبولەهەب)ـی مامی پێغەمبەر ﷺ دەکات، ئەوەبوو زۆر بەقورسیی و سەختیی دوژمنایەتی پەیامبەری ﷺ ئەکرد و ماڵەو ماڵ بەدووی دەگەڕا، تا بەڵکو کارەکانی لێ تێك بداو، بە حیسابی خۆی بە درۆی بخاتەوە، مەبەستیشی لەوەدا هەرئەوە بوو کە مەردوم موسڵمان نەبن، جابەو بۆنەوە ئەم سورەتە هات تا ئەو رووداوە پڕبەپڕ بگێڕێتەوە، وە وەك ئیمامی (بوخاریی) دەڵێ: ئەو سوورەتە بەڵێنی ئاگرێکی بڵێسەداروو هەڵگیرساوی شایستە بە (ئەبی لەهەب) ئەدات، هاوڕێ لەگەڵ خێزانەکە یشیدا، بەشێوەیەك کەخەجاڵەت و ریسوایی لێوە دەردەکەوێ. وە هەروەها لە (ئیبن عەباس)ـە وە ریوایەت دەکات: کاتێ ئایەتی: (وانذر عشيرتك الأقربين) هاتە خوارێ، پێغەمبەر ﷺ چووە سەر گردۆڵکەی (سەفا) و بەدەنگێکی بەرز فەرمووی: ((یا بني فلان، یا بني فلان، یا بني فلان، یابنی عبدالطلب)) ئەگەر پێتان رابگەیەنم و بڵێم لەسەر ئەو کێوەوە سوارێکی زۆرتان بۆ دێت، ئایا بڕوام پێ دەکەن؟ وتیان: تا ئێستا درۆمان لێ نەبیستوویت، ئەویش فەرمووی: ((فإني نذير لكم بين يدي عذاب شديد)). ئەبو لەهەبیش وتی: یاخوا بەخێر نەیێیت و تیابچیت هەر بۆئەمە کۆت کردوینەوە؟ پاشان بۆ مجرۆبوونی ئەوو ژنەکەی ئەم سوورەتە هات. فتح الباری:٦٠٩/٨.

کەللەڕەقی ئەبوو لەهەب و جەزای خۆی و هاوسەرەکەی:

﴿بسم الله الرحمن * [١] تبت يدا أبى لهب﴾ یاخوا هەر دوو دەستەکانی (أبو لهب) بەبڕین چن و تیابچن، ﴿وتب﴾ خۆ تیاش چوو ﴿[٢] ما اغنى عنه ماله وما كسب﴾ ماڵ و سامانیی و، ئەوەی کەکردی لەدوژمنایەتی کردنی پەیامبەرﷺ سوودێ پێ نەدا ﴿[٣] سيصلى نارا ذات لهب﴾ لەمەپاش دەچێتە ناوئاگرێکی بڵێسەدارەوەو دەسوتێ ﴿[٤] وامرأته حمالة الحطب﴾ هاوڕێ لەگەڵ هاوسەرەکەیشیدا, هەڵگری کۆڵەداری فیتنەو، تێکدانی نێوان پەیامبەرو مەردم، چونکە ئەویش ماڵەو ماڵ ئەگەڕاو، ئامۆژگاری خەڵکی دەکرد کە نەچنە سەر قسەی موحەممەد، سەرەڕای ئەوەش کۆڵە چیلکەی دڕکاویی دەهێناو لەسەر ڕێی پەیامبەردا دایدەنا، بۆئەوەی ئازار بچێژێ ﴿[٥] فى جيدها حبل من مسد﴾ لەگەردنیایەتی لە دۆزەخدا گوریسێکی چنراو لە پووشی خورما (پاش ئەوەی کە گەردنبەندی زێڕ لەگەردنیابوو).. بەڵێ ئەوانەی وا ئەزیەت و ئازاری موسڵمانان دەدەن، وە پارەو پوڵ بەخت دەکەن لە پێناوی لاوازکردن و فەوتاندنیاندا، ئەوە بۆ خۆیان پەنجەی حەسرەت و پەشیمانی دەگەزن و پەشیمان دەبنەوەو خەجاڵەت و ریسوا و زەلیل دەبن لە قیامەتدا، وە هەر دەبێ بە دوای (أبو لهب)دا بنێردرێن.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (مەسەد).

*** *** ***

١١٢- سوورەتی (ئیخلاص)ـە

مەککەییەو (٤) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە باسی تەوحیدو هەندێ لە سیفەتە پیرۆزەکانی خوای کارزان دەکات، باسی تاك و تەنیایی و، جێگەی تاکە ئومێدو هیوای رازو نیازی گش خەڵکان دەکات، باسی بێ نیازیی و بی ئاتاجیی و بێ هاوبەشی و بێ هاوتایی خوا دەکات، رەتی ئەوانە دەداتەوە کە دەڵێن: خوا لەسێ (ئوقنوم) پێکهاتووە، دەمکوتی ئەوانە دەکات دەڵێن: فریشتەوجنیەکان منداڵی خوان!. هۆی هاتنی ئەم سوورەتە: وەك (ئوبەی کوڕی کەعب) دەڵێ: هاوبەشدانەرەکان بەپێغەمبەریان ﷺ گوت: رشتەونەسەبی خوامان بۆ باس بکە! جا خوای بە دەسەڵات لەوەڵامدا ئەم سوورەتی: (قل هو الله أحد..)ی نارد. (پێشەوائەحمەد، ترمزیی، ئیبن جەریر ریوایەتی دەکەن). وە لە فەزڵ و گەورەیی ئەم سوورەتەدا: ئیمامی (بوخاریی) لە (ئەبو سەعید)ـەوە دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((أیَعْجِزُ أحدکم أن یقرأ ثلث القرآن فی لیلة؟)). ئایا ئێوە ناتوانن لەتەنها شەوێکا سێیەکی قورئان بخوێنن؟ هاوەڵان ئەوەیان لا گران و قوورس بوو، بۆیە ئینکاری ئەوەیان کردو وتیان: جا کێ دەتوانێ کاری وا بکات؟ پێغەمبەریش ﷺ فەرموی: ((اللهُ الواحدُ الصمدَ ثلثُ القرآن)). فتح البری: ٦٧٦/٨. واتە: سوورەتی (صەمەد - ئیخلاص) سێیەکی قورئانە.

سُورَةُ الإِخْلَاصِ — الجزء الثلاثون

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

سُورَةُ الْفَلَقِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

سُورَةُ النَّاسِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَٰهِ النَّاسِ ﴿٣﴾ مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

٦٠٤

ئاوا خوا بناسە!:

ئەودەمە بتپەرستەکان داوای نەسەبی خوایان لەپێغەمبەر ﷺ کرد، خوای گەورە بۆ ئەو وەڵامە کورت و پوخت وەڵامی دانەوەو فەرمووی:﴿بسم الله الرحمن الرحیم * [١] قل هو الله احد﴾ ئەی موحەممەد! ﷺ بڵێ: ئەو پەروەردگارەی کەمن دەیپەرستم، تاك وتەنیایەو، هاوەڵ و هاوبەشی نیە ﴿[٢] الله الصمد﴾ ئەوخوایە کە ناوی (الله)یە، جێگای هیواو ئومێدەو، بێ نیازیشە، هیچ کەسێکیش -بێ لەو- شای لێبوومەوەستەی ئەوە نییە گیروگرفتەکان ببرێنە لای بۆ چارەسەر، هەر ئەوزاتە گەورەیشە، کە دەبێ هەر بۆلای ئەو بگەڕێینەوە ﴿[٣] لم یلد﴾ کەسی لێ نەبووەو، هیچ رۆڵەیەکی نیە – وەك جولەکەو گاورو بتپەرستەکان دەڵێن –، چونکە خوا زۆر بڵوند و پاك وبێخەوش ودوورەلەو جۆرە بیرو بۆچوونانە ﴿ولم یولد﴾ ولە کەسیش نەبووە وبێدایك و بابە، چونکە هەموو شتێکی لەدایك بوو تازەونوێیە و، خوا نیەو سەرەتایەکی هەیە، خۆ خوایش بێ سەرەتاو (ئەزەل)ییە ﴿[٤] ولم یکن له کفوا احد﴾ وهەرگیز هیچ کەسێك هاوشێوەو هاوتای نیە و، کەسێ ناتوانێ بەر هەڵستی بکات. بەڵێ زۆر کەس لە دۆزینەوەو دیارییکردنی خاوەنی ئەم بوونەوەرەدا بەهەڵە چووو نەگەڕایەوە بۆ هەق، گومانیش لەوەدا نیە کە دەبێ

هەموو دروستکراوێك – گەورەو بچووك،وەکو ئەم بوونەوەرە – خاوەنێکی هەبێ، بەڵام ئایا کێیەو صیفەتەکانی چین و، دەبێ چۆن بێ؟ بەڵێ..لەدۆزینەوەی ئەم ڕاستیە خەڵکێك لەکۆن و تازەوە لێیان تێکچووە و بەهەڵە چوون و، هەر یەکەیان بە شیوودۆڵێکاملیان ناوە، بەڵام ئەگەر بیرێکی ورد لەشێوەو شێوازی دروستبوونی ئەم بوونەوەرە:(عاسمان وزەمین و شیوو دۆڵ و کێوو چیاو بەرزیی و نزمیی وشەوو ڕۆژو خۆرو هەیڤ وهەسارەکان و باو بۆران وتۆفان و گەردەلوول و سەرماو گەرماو باران و بەفرو تەرزەو دەریاوزەریاو هات وچۆی گەمیەکان بەناویاندا–کێو ئاسایی– و ئافەراندنی مرۆڤ خۆی، ئەمانەو صەد ئەوەندەی تریش لەم بوونەوەردا) زۆر بەئاسانی پەنجە دەخرێتە سەر ڕاستییەکان و راڤەی ئەو هەقیقەتە دەکرێت، بۆیە ئێمەش زۆر بەدڵنیاییەوە ملکەچین وسەری بەندایەتیمان بۆ دانواند.

هەزار ڕەحمەت لە (حافیزی حەکەمیی/ ١٣٤٢ – ١٣٧٧ﻫ). کەلەبارەی ئاقیدەو بیرو باوەڕی موسلمانانەوە سەبارەت بە ناسینی زاتی عەلییەی خوا چەندە جوان دەڵێت:

أول واجب على العبيد	معرفة الرحمن بالتوحيد
إذ هو من كل الأوامر أعظم	وهو نوعان أيا من يفهم
إثبات ذات الرب جل وعلا	أسمائه الحسنى صفاته العُلى
وانه الرب الجليل الأكبر	الخالق الباريء والمصور
باري البرايا منشيء الخلائقِ	مبدعهم بلا مثال سابق
الأول المبدى بلا إبتداء	والآخر الباقى بلا إنتهاء
الأحد الفرد القدير الأزلى	الصمد ألبر المهيمن العليَ
عُلُوَّ قهر وعلوالشأن	جل عن الأضداد والأعوان.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (صەمەد).

*** *** ***

١١٣- سوورەتی (فەلەق)ـە

مەککەییەو (٥) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

ئەم سوورەتە بەندە ڕاستەکانی خوا فێری دەکات کە: هەمووکات خۆیان بدەنە دەستی خواو پەنا هەربەو بەرن لەتەواوی شەڕو خراپەی خراپەکاران، بەتایبەتی لەزیانی تاریکە شەو کە پەردە بەسەر ڕووناکییەکاندا دەکێشێ، لەزیانی درۆزنان و دووڕووان، لە خراپەی جادوبازان و ساحیران، لەزیانی ئەوانەی کەچاویان هەر لەماڵی مەردمە.

پەنا هەر بەخوایە لەگێچەڵی گێچەڵگێڕان:

مرۆ چەندە بەتواناو بەهێز بێت، هێمان هەر پێویستی بە پاڵپشتێکی وەك خوا هەیە، کە لەزیان و زەرەری گشت زیاندەرێ دڵنیای بکاو ئۆقرە بەگیانی بدات، بۆیە دەفەرموێ: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم * [١] قل اعوذ برب الفلق﴾ ئەی موحەممەد! ﷺ بڵێ: پەنا دەبەمە بەر پەروەردگاری سپیایی بەرەبەیان، ئەوخوایەی کەپەردەی نەبوونی لەت کردوو بوونەوەری لێدەرهێنا ﴿[٢] من شر ماخلق﴾ لە شەڕو خراپەی هەرچی کەدروستی کردووە، هەرشتێ خراپەی لێبووەشێتەوە ﴿[٣] ومن شر غاسق إذا وقب﴾ وە لەشەڕو خراپەو زیانی تاریکی شەو، کە دادێت و هەموو شتێك

دادەپۆشێ بەژێرەوەو ترووسکایی لێ دەبڕی ودەبێتە شەوەزەنگ ﴿ ٤ ومن شر النفاثات فی العقد﴾ وە لەشەڕوخراپەو زیانی ئەوکەسانەی جادوودەکەن و فوو دەکەن بەگرێکاندا، چاوبەستکردنی موسڵمانان و، فێڵ و تەڵەکە کردن لێیان، ئێجگار کارێکی دزێوو نالەبارو بەدو خراپە، دەبێ هەموو کات پەنا بەخوا ببرێ و، هەوڵیش بدرێ تا خەڵکی زاڵ نەبن بەسەریاندا، جا بۆ پتر ئاگادار بوون لە(سیحر)وجادوو، بگەڕێوە بۆ سوورەتی (بەقەرە) ئایەتی: ١٠٢ ﴿ ٥ ومن شر حاسد إذا حسد﴾ وە لەشەڕو خراپەو زیانی هەر حەسودێك کاتێ حەسوودیی وئێرەیی دەباو، هەمیشەش هەر خەریکی زیان گەیاندنە بەموسڵمانان.

بەڵێ پێغەمبەر ﷺ ناساغیەکی تووش بوو، لەوکاتەدا فریشتە (جوبریل)هات وگوتی: (دەڵێی ناساغییت؟ فەرمووی: بەڵێ، جوبریلیش ئەم دۆعایەی بەسەرا خوێندەوەو فەرمووی: (بسم الله أَرْقِيكَ، من كل داء يؤذيك، ومن شر كل حاسد وعين، اللهُ يَشْفِيكَ). موسلیم: ٢١٨٦.

بەڵێ: مرۆڤ هەرچەندە دەسەڵاتدار بێت ناتوانێ هەر کون و قوژبنێك زیانی پێنەگەیەنێت لەخۆی بگرێ، بۆیە دەبێ هەمووکات پەنا هەر پەنای خوای باڵا دەست بێت.

کۆتایی تەفسیری سوورەتی (فەلەق).

(والحمدلله رب العالمين).

*** *** ***

١١٤- سوورەتی(ناس)لـە مەککەییەو (٦) ئایەتە

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

سوورەتی(ناس) مرۆڤ فێری ئەوە دەکات کە هەمووکات هەر بەخوای گەورە پەنا بەرێ، لەگەڵ ئەوەیشدا هەندێ لە صیفاتیشی بۆ باس دەکاودەڵێ: خو(اللە) پەروەردگاری هەموو خەڵکانە، پاشای تەواوی مرۆڤەکانە, تاکە (مەعبوود)و پەرستراوی بە هەقی بەندەکانە.

مرۆڤ فێر دەکا کەپەنا بەخوا بگرێ لە زیانی (ئیبلیس) و مرۆڤە لادەرەکان و شاگردەکانیان، ئەوانەی کە هەردەم لەچەواشە کردن و فریودانی ئادەمزادان.

پەناهەرهی خوایە لەدەس جنۆکەو مەردمی بەد فەڕ:

بەڵێ خوای باڵا دەس بڕێ لە پەسن و صیفاتی پیرۆزی خۆی لەم سوورەتەدا باس دەکا، بۆ ئەوە مرۆڤ باشتر پشتی پێ ببەستێ و، لەخراپەی ئینس و جنیی بەدکردار بیپارێزێ ولێیان نەترسێت، بۆیە دەفەرموێ:﴿ بسم الله الرحمن الرحيم * ١ قل أعوذ برب الناس﴾ ئەی موحەممەدا ﷺ (ئەی موسڵمان!) بڵێ: پەنا ئەبەمە بەر پەروەردگاری خەڵك ﴿ ٢ ملك الناس﴾ پاشای خەڵك ﴿ ٣ إله الناس﴾ پەرستراوی خەڵك. ئەم سێ سیفەتە پیرۆزەی خوایە: (ڕەب، مەلیك، ئیلاە) لەسەرەتای سوورەتی (فاتیحە)شەوە هاتووە: (الحمد لله رب العالمين، الرحمن الرحيم، مالك يوم الدين)، یان (ملكِ يوم الدين)، هەروەك لەسەرەتای سوورەتی (بەقەرە)شەوە ئەفەرموێ: (يا أيها الناس اعبدوا ربكم الذي خلقكم والذين من قبلكم لعلكم تتقون * الذي جعل لكم الأرض فراشا والسماء بناء وأنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرات رزقا لكم فلا تجعلوا لله أندادا)، جا کاتێ کە تۆ قایل بوویت بە(ڕبووبییەت) ی خوای گەورە،

ئیتر دەبێ هەر ئەویش بە (إلـه) بزانیی و بیپەرستیی،وەکودەفەرموێ: (فلیعبدوا رب هذا البیت..)، جا (ربوبیەت) و پەروەردگاریەتیشی لەگەڵ سوورەتی تردا دووپاتکراوەتەوە، وەك دەفەرموێ: (الحمد لله رب العالمین)(١/٢). (قل أغیر الله أبغی ربا وهو رب کل شئ)(٦/١٦٤). (قل من رب السموات والأرض قل الله)(١٣/١٦، (رب المشرق والمغرب لا إله إلا هو فاتخذه وکیلا)٧٣/٩)، (فلیعبدوا رب هذا البیت..)، (إنما أمرت أن أعبد رب هذه البلدة)٢٧/٩١. (رب العرش الکریم)٣٣/١١٦). جا دوای باسی (ربوبیەت)ی خوا، باسی پاشایەتیی‌دێت ودەفەرموێ: (ملك الناس) تا مرۆ بزانێ کـە ئەوخوایـە، هـەروەك (رەب)ــە بۆهـەموو جیهانـەکان، خـاوەن و پاشایشـیانە، کـەوابوو زاتێکـی زۆر گـەورەو بەدەسەڵاتەو، شیاوی پشت پێبەستنە لەکاتی خۆشی و ناخۆشییدا، وە کە دەفەرموێ: (..اعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم لعلکم تتقون)(٢/٢١-٢٢)، پاشان دەبێ ددان تـەنها بە (ئولوهیـەت)و حاکمیـەتی ئەویشدا بنرێ و، هەر فەرمانی ئـەویش بـەرێوە ببرێت، بۆیـە دەفـەرموێ: (إلـه النـاس)، یـان دەفـەرموێ: (وما خلقت الجن والإنس إلا لیعبدون)(٥١/٥٦). یان (قل اللهم مالك الملك..)(٣/٢٣. یان دەفەرموێ: (له الملك وله الحمد) (٦٤/١)، یـان (لـه ملك السموات والأرض..) ٢/١٠٧. یان (الملك القدوس) (٩٥/٢٣)، ئـەم هـەموو ئایـەتانـەو دەیـان ئایـەتی دی، هـەر هـەموو داوادەکەن و بەمرۆ دەڵێن کە: دەبێ تەنها خوا بپەرسترێ و، هەرلەویش گوێ رایەڵیی و بەرفەرمانی بکرێ، دەبێ لـە مانـاو مەبەسـتی راسـتەقینەی (رەب، مـەلیك، ئـیلاه) وا تێبگـەین ﴿ مـن شـر الوسـواس ﴾ لەشـەڕو خراپـەو زیـانی دەغدەغـە دروستکەرو وەسوەسـەکار ﴿الخنـاس ﴾ کـە هـەر نـاوی خـوا بـرا و یـادی کـرا، ئـەو خـۆی پـەنهان دەکـات، زانایانی تەفسیر دەڵێن: شەیتان تەپدەکوتیتە سەر دڵی مرۆڤ ودەیکا بە خانەولانەی خۆی، هـەتا خـوا نـەکا بـەجێی ناهێڵێ. پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: هەموو مرۆیەك شەیتانێکی هاوڕێی‌هەیەو، لەگەڵیا هەڵدەسووڕێ و، هانی دەدا بۆ کاری خراپ، تەنانەتی منیش، بـەڵام خـوا منـی زاڵکردووە بەسـەر هـاوڕێ شـەیتانەکەمداو، ناتوانی کـاری خراپم پێبکات/ موسلیم. ﴿ الذی یوسوس فی صدور الناس ﴾ ئەوەی وەسوەسـە دەخاتـە نـاو سینەو دڵـی مەردمـەوە ﴿ من الجنة والنـاس ﴾ لەجنۆکـەو لـەئادەمیی، (ئەوانـەیان شـەیتان رەفتـارن) وەك دەفـەرموێ: (وکذلك جعلنا لکل نبی عدوا شیاطین الإنس والجن یوحی بعضهم إلی بعض زخرف القول غرورا)، پێشـەوا (ئـەحمـەد)یش ئـەم فەرموودەیـەی هێناوە: کە ئەبووزەر دەڵێ: جا رێك چومە مزگەوت، دەبینم پێغەمبەر ﷺ لەوێیە، پاشان دانیشتم و، فەرمووی: ((یا أبا ذر هل صلیت؟)) واتـە:ئەبازەر! نوێژت کـردووە؟ وتم: نـا، فـەرمووی: ((قم فصل)) واتـە:هـەر ئێسـتا هەسـتەو نوێژەکەت بکە، منیش نوێژم کردو پاشان فەرمووی: ((تَعَوَّذْ من شر شیاطین الإنس والجن)) لە شـەڕی شـەیاتینی ئادەمیی و جینـی پـەنا بـەرە بـەرخوا. (ئـەبوزەر) دەڵـێ: گـوتم: باشـە! شـەیاتینی ئادەمیش هەیـە؟! فـەرمووی هەیـە. بەڵێ.. ئەم سوورەتە فێری ئەوەمان دەکات کە هەمووکات پەنا بەرینە بەر خوای گـەورە لـە هـەموو ئـیش وکارەکاندا، وەخۆمـان بپـارێزین لەوانـەی دەیانـەوێ بـە قسـەی لـووس وبێنـاوەرۆك لەخشتەمان بـەرن، بەتایبـەت لـە ئادەمیـە شەیتان و شەیتانکارەکان، خۆ بێگومانە کە گەلێ کەس هەیـە لـە دێـو (عیفریت) و جنۆکەکان، زۆر خراپترەو زیـانی گـەورەترە، شـەیتانیش بـە شـارەگە خوێنبەرەکانـدا دێـت و دەچـێ و، بەشـی خۆیشـی دەسـەڵاتی دراوەتـێ، بۆیـە پێویستە مرۆڤ هەمیشە وریابێ وئاگای لـەخۆی بـێ و شـەیتان فریـوی نـەدات. سا خوایا بەمیهرەبانی خۆت بمان پارێزە لەپیلانی جنۆکەو مرۆڤە دووڕوو و خراپەکارەکان و زمان لووسەکان بمانپارێزە، و لەسەر ئاینەکەی خۆت دامەزراومان بکـەو هێـزو پێزمـان بـۆ زیـاد بکـە، تاباشتر بتوانین خزمـەتی ئیسـلام ودینەکـەت بکـەین. پەیامبەر ﷺ

هەموو شەوێ – کە دەچووە جێگای خەو بۆ نووستن– سێ جاران سوورەتی (قل هوالله)، (قل أعوذ برب الفلق)، (قل أعوذ برب الناس)ی دەخوێندو، فووی بەهەردوو دەسستیا دەکردوو بە هەموو ئەندامەکانی لاشەیدا دەیهێنا، بە تایبەت دەم و چاوو سەرو هەر جێگایەکی دی کە دەستی پێیدەگەیشت.

لەکۆتاییدا: زۆر زۆر سوپاس بۆ خوای میهرەبان کە بەنووسینی ئەم (تەفسیرە) کورتەیە بۆ قورئانە پیرۆزەکەی ڕێزی لێنام، ئەم نووسینەش لەسەر داخوازی گەلێ لەجوان و لاوەکانمان، ئەگینە قورئانی پیرۆز بەیەك بەرگ و دەبەرگیش نرخ و بەهای دەرناکەوێ، هێمان ئەمەش –بەم شێوە کەم وکورتەیە– پاش ئازارو بێزارێکی زۆرو، لە ساڵەکانی نەوەدەوە، ئەو فیکرو بیرەم کەوتە مێشکەوەو، ماخۆلانم بوو و دەموت خوایە! چۆن بتوانم پرۆسەیەکی ئاوای بەنرخ، بەتەنیا لەکوردستانێکی پڕ لەئاژاوەو بێ ئۆقرەو، پڕ لە سیاسەتی هەمە جۆرە تەواو بکەم، هەر ئەمەشبوو کە گەلێ جار ئەمیش بەر شالاوی رك وکینە دەکەوت و تۆڵە دەدرا، تەنانەتی پاش ئەوە کەخرایە (کۆمپیوتەر)ـەوەو تایپکرا، کەوتە دەستی گروپێك، بەهەزار قوربان و صەدەقەت بم، ئەوجا بەکەم وکورتیی و ناتەواوی دەستمان کەوتەوە! بۆیە ناچاربووم هەمیسان زۆربەی دابڕێژمەوەو، بگەڕێمەوە سەرەتاکەیی و، لەئەنجامدا ئەوەندەش دواکەوت خەریکە بڵێم لەکاتی خۆیدا فریا نەکەوت!.داوای لێبووردنیش دەکەم لەهەر کەم وکورتیی و ناتەواوییەك، وە هەرکەسێکیش هەرشتێکی بەرچاوکەوت، بەدۆستانە و بەدڵسۆزانە بەسەری بگرێتەوە، ئێمەش– لەگەڵ سوپاسدا– گوێ بیستی دەبین و جوهدو هەوڵەکەشی دەنرخێنین.

تێبینی: لەڕەمەزانی ساڵی (١٤١٣)ی کۆچیی، بەرامبەر بە ساڵی (١٩٩٢) زایینی دەستم کرد بەنووسینی ئەم کورتە تەفسیرە، وە لە (٤)ی مانگی سەفەری ساڵی (١٤١٨)ی کۆچیی، بەرامبەر بە (١٩٩٧/٦/٩) زایینی لەهەڵەبجەی شەهید لە(ڕاگەیاندن)ی بزووتنەوەی ئیسلامیی لەکوردستان/ عێراق، لێبوومەوە. بەڵام بەهۆی پیاچوونەوەو زیادکردن و گۆڕانکاری لە تەفسیرەکەدا تا کۆتایی ساڵی(١٤٢٦) کۆچیی بەرامبەر بە (٢٠٠٥) ی زایینی هەروا مایەوەو پاشان ئامادەی چاپکردن کرا. داواکارم لە خوای بەبەزەیی و میهرەبان لێمان وەرگرێ و، قەڵەمی بەخشین بێنێت بە سەر هەڵەکانماندا؟

والحمدلله أولا وآخرا

التفا سير و المصادر العربية :

١- تفسير القرآن العظيم - للإمام المحدث ابن كثير - دار المنار - دمشق - الطبعة الأولى ١٤١٩ - ١٩٩٩ .

٢- فى ظلال القرآن - سيد قطب - دار الشروق - بيروت - لبنان - الطبعة الرابعة والعشرون .

٣- تفسير القرطبى - للإمام محمد بن أحمد الأنصارى القرطبى - دار الفكر ١٤١٤ - ١٩٩٣ .

٤- أضواء البيان - للإمام الشنقيطى .

٥- تفسير الطبرى - للإمام المفسرين ابن جرير الطبرى .

٦- تفسير روح المعانى - للشيخ محمود شكرى الآلوسى .

٧- تفسير المنار - محمد رشيد رضا - دار المعرفة - بيروت - لبنان - الطبعة الثانية .

٨- الأساس فى التفسير - سعيد حوى - دار السلام - مصر - الطبعة الثالثة ١٤١٢ - ١٩٩١ .

٩- تفسير الكاشف - محمد جواد مغنية - دار العلم للملايين - بيروت - لبنان - الطبعة الثانية ١٩٧٨ .

١٠- تفسير الكبير - للإمام الفخر الرازى - الطبعة الإيرانية - الطبعة الثالثة .

١١- تفسير الكشاف - للإمام الزمخشرى - دار المعرفة - بيروت - لبنان .

١٢- تفسير البيضاوى -

١٣- تفسير المراغى -

١٤- تفسير مجمع البيان -

١٥- صفوة التفاسير - محمد على الصابونى - دار النمير - دمشق - الطبعة الأولى ١٤١٤ - ١٩٩٤ .

١٦- تفسير المقتطف - للدكتور مصطفى خرم دل - دار إحسان - طهران - الطبعة الأولى ١٤١٨ - ١٩٩٨ .

١٧- المصباح المنير فى تهذيب تفسير ابن كثير - جماعة من العلماء بإشراف الشيخ المباركفورى- دار السلام - الرياض- الطبعة الثانية ١٤٢١ - ٢٠٠٠

١٨- تفسير الكريم الرحمن فى تفسير كلام المنان - عبدالرحمن بن ناصر السعدى - مؤسسة الرسالة - بيروت - لبنان - الطبعة الأولى ١٤٢٠ - ٢٠٠٠

التفاسير الكردية - تەفسیرە کوردییەکان:

١- تەفسیری قورئانی پیرۆز - مامۆستا مەلا عوسمان عەبدولعەزیز.

٢- تەفسیری نامی - مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕریس.

٣- تەفسیری خاڵ - شێخ محمدی خاڵ .

٤- تەفسیری وەرگێڕاوی کوردی - مامۆستا هەژاری موکریانی .

**** **** ****

١- فتح البارى - شرح صحيح البخارى - للإمام ابن حجر العسقلانى - دار السلام - الرياض - الطبعة الثالثة ١٤٢١ - ٢٠٠٠ .

٢- صحيح مسلم - بشرح الإمام النووى - دار الأحياء التراث العربى - بيروت - لبنان ١٤٠٨ - ١٩٨٨ .

٣- مجموعة الفتاوى - للشيخ الإسلام ابن تيمية - دار الوفاء - السعودية .. الطبعة الثانية ١٤١٩ - ١٩٩٩ .

٤- شرح أصول اعتقاد اهل السنة و الجماعة - للإمام اللالكائي - دار طيبة - السعودية - الطبعة الخامسة ١٤١٨ هـ - ١٩٩٨ .

٥- معارج القبول بشرح سلم الوصول - للشيخ حافظ الحكمي - دار ابن قيم - السعودية - الطبعة الثالثة ١٤١٥ - ١٩٩٥ .

٦- نواقض الإيمان الإعتقادية - د. محمد بن العبدالله بن على الوهيبي - دار المسلم - الرياض - الطبعة الأولى ١٤١٦ - ١٩٩٦ .

٧- نواقض الإيمان القولية و العملية - د. عبدالعزيز بن محمد بن على العبداللطيف - دار الوطن - الرياض - الطبعة الثانية ١٤١٥ - ١٩٩٥ .

٨- أعلام السنة المنشورة لإعتقاد الطائفة الناجية المنصورة - للشيخ حافظ الحكمى - دار الكتب العلمية - بيروت - لبنان - الطبعة الأولى ١٤٢٤ - ٢٠٠٣

٩- صبّ العذاب على من سبّ الأصحاب - للشيخ محمود شكرى الآلوسى - دار أضواء السلف - الرياض - الطبعة الأولى ١٤١٧ - ١٩٩٧ .

١٠- زاد المعاد فى هدى خير العباد - للإمام ابن القيم الجوزية - دار الفكر - بيروت - لبنان - ١٤١٥ - ١٩٩٥ .

١١- إعراب القرآن الكريم و بيانه - محى الدين الدرويش - دار ابن كثير - دمشق - بيروت - الطبعة الرابعة ١٤١٥ - ١٩٩٤ .

١٢- الصحيح المسند من أسباب النزول - الشيخ مقبل بن هادى الوادعى - دار ابن حزم - بيروت - لبنان - الطبعة الثانية ١٤١٥ - ١٩٩٤ .

١٣- أسباب النزول - للنيسابورى - عالم الكتب - بيروت .